

५६२३

श्रेष्ठी देवचन्द लालभाई जव्हेरी.

जन्म १९०९ वैक्रमाब्दे

निर्याणम् १९६२ वैक्रमाब्दे

कार्तिकशुक्लैकादश्या, सूर्यपुरे

पोषकृष्णतृतीयायाम्, मुम्बय्याम्

The Late Seth Devchand Lalbhai Javeri

Born 1853 A D Surat

Died 1906 A D Bombay

श्रीमलयगिरिकृत-टीका-संयुक्ता.

कर्मप्रकृतिः

— ३ —

श्रीबीतरागाय नमः ।

प्रणम्य कर्मद्रुमचक्रनेमिं, नमत्सुराधीशमरिष्टनेमिम् । कर्मप्रकृत्याः कियतां पदानां, सुखानवोधाय करोमि टीकाम् ॥ १ ॥

अयं गुणश्चूर्णिकृतः समग्रो, यदस्मदादिवदतीह किञ्चित् । उपाधिसंपर्कवशाद्विशो, लोकेऽपि दृष्टः स्फटिकोपदस्य ॥ २ ॥

इह शिष्टाः क्वचिदिष्टे वस्तुनि प्रवर्तमानाः सन्त इष्टदेवतानमस्कारपुरःसरमेव प्रवर्तन्ते । न चायमाचार्यो न शिष्ट इति यसि प्रवृत्तानां, कापि यान्ति बहुविघ्नानि ज्वन्ति उक्तं च—“श्रेयासि बहुविघ्नानि, ज्वन्ति महतामपि । अश्रे- इति विघ्नविनायकोपशान्तये चेष्टदेवतानमस्कारं ॥ १ ॥” इति । इदं च प्रकरणं सम्यग्ज्ञानहेतुलाभेयोज्ज्वलमनो मा जूद्व विघ्न प्रस्थावतां प्रवृत्त्यर्थं प्रयोजनादिकं च प्रतिपिपादयिपुरादाविदमाह—

प्रस्थावतां प्रवृत्त्यर्थं प्रयोजनादिकं च प्रतिपिपादयिपुरादाविदमाह—

सिद्धं सिद्धत्यसुयं, वंदिय निश्चोयसवकम्ममलं । कम्मठगस्स करणठमुदयसंताणि वोढामि ॥ १ ॥

सिद्धमिति-इह पूर्वार्धेनेष्टदेवतानमस्कारस्याभिधानं, उत्तरार्धेन तु प्रयोजनादीनां । तत्र सितं वञ्च ध्मातं जस्सीकृतमप्रकारं कर्म येन स सिद्धः । एगोदरादित्यादिष्टरूपनिष्पत्तिः यथा ब्रुवन्तः सीदन्यस्यामिति वृसीत्यत्र । तं वन्दित्वेति क्रियायोगः । स च नामतोऽपि कश्चिन्नवति, विद्यासिद्धादिर्वा सिद्ध इति लोके प्रतीतस्तत्तत्क्षवञ्जेदार्यं यथोक्तान्वर्थसूचकमेव विशेषणमाह-निर्धौतसर्वकर्ममलं नितरामपुनर्भावेन धौतः सम्यग्दर्शनज्ञानचारित्रतपःसखिलप्रज्ञावेणापगमितः सर्व एव कर्मैवाष्टप्रकारं जीवमाद्विन्यहेतुत्वात् मल इव मलो येन स निर्धौतसर्वकर्ममलः (त) । अनेनानादिशुद्धपुरुषप्रवादप्रतिक्षेप आवेदितो जष्टव्यः । विशेष्यमाह-सिद्धार्थसुतं सिद्धार्थस्य सिद्धार्थनरेन्द्रस्य, सुतमपत्यं वर्धमानस्वामिनमित्यर्थः । अनेन जगवत् उत्तमजालैश्वर्यादिगुणसंपत्यकर्ममाह । अथवा सिद्धमिति विशेष्यं, सिद्धत्यसुयमिति विशेषणं । तत्र सिद्धार्थं सिद्धप्रयोजनं संसारान्निस्तारणस्य कृतत्वात् श्रुत षादशांगं यस्याच्छ्रुत् स सिद्धार्थश्रुतस्तं । अनेन श्रुतस्य संसारनिस्तारणं प्रत्यविकलं सामर्थ्यमावेद्यते । यद्वा सिद्धार्थाः सिद्धप्रयोजना मोक्षप्राप्तिश्चावात् सुता इव सुताः शिष्या गणधरादयो यस्य स सिद्धार्थसुतस्तं । अनेन जगवतः संततेरपि विशिष्टफलातिशयज्ञाक्त्वमावेदयति । अत एव च जगवान् प्रेक्षावतां प्रणामार्हः । तमित्यञ्जलं वन्दित्वा । किमित्याह-वदयामि प्रतिपादयिष्यामि । कर्माष्टकस्य बन्धसंक्रमादिहेतुञ्जलं करणाष्टकं लदयसत्ते च । तत्र कर्माष्टकं ज्ञानावरणदर्शनावरणवेदनीयमोहनीयायुर्नामगोत्रान्तरारूपं । एतच्चान्यत्र पञ्चसंग्रहादौ सप्रपञ्चमचिहितमिति नेह प्रतन्यते, केवलं तत एवावधारणीयं । तस्य बन्धसंक्रमादि-

कारणभूतं । करणानां वीर्यविशेषरूपाणामष्टकं करणाष्टकं बन्धनादि वक्ष्यमाणं । तथा कर्मपुञ्जानां यथास्थितिवचन-
नामवाधाकालक्षयेणापवर्तनादिकरणविशेषतो वा उदयमयप्राप्तानामनुचननमुदयः । तेगामेव कर्मपुञ्जानां वचनम-
क्रमान्यां लब्धात्मलाजानां निर्जरणसंक्रमकृतस्वरूपप्रच्युत्यनावे सति सन्नावः सत्ता । इह करणाष्टकोदयसत्ता अग्नि-
धेयाः । तत्परिज्ञानं श्रोतृणामनन्तरं प्रयोजनं, आचार्यस्य त्वनन्तरं प्रयोजनं परानुग्रहः । परंपराप्रयोजनं वृत्तयोरपि
निःश्रेयसावाप्तिः । संबन्धस्वरूपायोपेयभावदक्षणः । तथाहि—वचनरूपापन्नं प्रकरणमुपायः, तत्परिज्ञानानु(नं चो)पेयमिति ॥ १ ॥

तत्र यत्रोद्देशं निर्देश इतिन्यायात्प्रथमतः करणाष्टकमजिधिसुराह—

बंधण १ संकमणु २ वट्टणा य ३ अचवट्टणा ४ उदीरण्या ५ ।

उवसामणा ६ निहृत्ती ७ निकायणा ८ च त्ति करणांइ ॥ २ ॥

बंधणेति—इह करणशब्देन सह पर्यन्ते नामानाधिकरथाजिधानात्प्रत्येकं करणशब्दोऽनिमंवन्यनीयः । तद्यथा—वन्य-
नकरणं संक्रमकरणमित्यादि । तत्र वन्धो नाम कर्मपुञ्जानां जीमदंशैः सह बह्वर्थयःपिफरदन्त्योऽन्यानुगमः १ ।
संक्रमः प्रकृतिस्थित्यनुजागप्रदेशानामन्यकर्मरूपतया स्थितानामन्यकर्मस्वरूपेण व्यवस्थापनं २ । स्थित्यनुनागयोर्वृद्धक-
रणमुच्यते ३ । तयोरेव ह्रस्वीकरणमपवर्तना ४ । कर्मपुञ्जानामकावप्राप्तानामुदयान्द्विकार्यां प्रवेशनमुदीरणा ५ ।
कर्मपुञ्जानामुदयोदीरणानिधित्तिनिकाचनाकरणयोग्यत्वेन व्यवस्थापनमुपशमना ६ । उच्यतेनापवर्तनादर्जशेषकरण-

योग्यत्वेन व्यवस्थापनं निधत्तिः ७ । समस्तकरणयोग्यत्वेन व्यवस्थापनं निकाचना ८ । उक्तस्वरूपबन्धादिनिबन्धन-
 चूलाश्च जीववीर्यविशेषा बन्धनादीनीर्युच्यन्ते, तथाव्युत्पत्तिजावात् । तथाहि-बन्धतेऽष्टप्रकारं कर्म येन तद्वन्धनं १ ।
 संक्रम्यतेऽन्यप्रकृत्यादिरूपतया व्यवस्थाप्यते येन तत्संक्रमणं २ । उद्धर्त्यते प्रावृत्त्येन प्रचूलीक्रियते स्थित्यादि यया
 जीववीर्यविशेषपरिणत्या सोद्धर्तना ३ । अपवर्त्यते ह्रस्वीक्रियते स्थित्यादि यया साऽपवर्तना ४ । अनुदयप्राप्तं (उदयाप्राप्तं)
 सत्कर्मदलिकमुदीर्यत उदयावलिकायां प्रवेश्यते यया सोदीरणा ५ । उपशम्यते उदयोदीरणानिधत्तिनिकाचनाकरण-
 योग्यत्वेन व्यवस्थाप्यते कर्म यया सोपशमना ६ । निधीयत उद्धर्तनापवर्तनावर्जकरणयोग्यत्वेन व्यवस्थाप्यते यया सा
 निधत्तिः ७ । पृषोदरादित्वाह्वद्वरूपनिष्पत्तिः । तथा कच बन्धने, नितरां कच्यते स्वयमेव बन्धमायाति कर्म जीवस्य
 तथाविधसंक्लिष्टाध्यवसायपरिणतस्य, तत्प्रयुक्ते जीव एव तथानुकूट्येन ज्वनात्, ततः प्रयोक्तृव्यापारे णिञ् (श्रीमं. आ-
 ६-५) ततो निकाच्यतेऽवश्यवेद्यतया व्यवस्थाप्यते कर्म जीवेन यया सा निकाचना । अथवा कच बन्धने इति चौरादि-
 कोऽप्यस्ति, ततो निकाच्यतेऽवश्यवेद्यतया निबन्धयते यया कर्म सा निकाचना जीववीर्यविशेषपरिणतिः ८ । चः समुच्चये ।
 इतिः परिसमाप्तौ, एतावन्त्येव करणानि, नाधिकानि । इति ॥ २ ॥

१ श्रीमत्प्रणीत रुचिरतरमस्त्येव शब्दानुशासन सवृत्तिक, तत्र नामाल्यातद्कृदाख्यं यथार्याख्य प्रकरणत्रय क्रमेण नवदशपदपादप्रमाण,
 ततश्चात्र श्रीमलयगिरिपूज्यपादकृतिप्रकरणपादसूत्रसङ्ख्यासूचनं क्रमेणावसेयमध्यवसितवाङ्मयसारेः ।

करणानि चामूनि जीववीर्यविशेषरूपाणीति प्रथमतो वीर्यमेव प्ररूपयति—
विरियंतरायदेसकएण सबकएण वा लख्ठी । अत्रिसंधिजमियरं वा, तत्तो विरियं सलेसस्स ॥ ३ ॥

विरियमिति-वीर्यान्तरायस्य देशद्वयेण सर्वद्वयेण वा लब्धिर्वीर्यलब्धिर्मुतामुपजायते । तत्र देशद्वयेण उभयस्थानां
सर्वद्वयेण (च) केवलानां । तस्याश्च वीर्यलब्धेः सकारात्पजायमानं वीर्यं सलेश्यस्यापि च भवति, अलेश्यस्यापि च ।
केवलमिह सलेश्यवीर्येणाधिकार इति तदेवोपदर्शयति-‘अत्रिसंधिजमियरं वा तत्तो विरियं सलेसस्स’ ततस्तस्याः द्वावि-
कदायोपशामिकरूपाया वीर्यलब्धेः सकारात् सलेश्यस्य वीर्यमत्रिसन्धिजमितरत्रा भवति । तत्र यद्वृद्धिपूर्वकं धायन-
वलगनादिक्रियासु नियुज्यते तदत्रिसन्धिजं, इतरदनत्रिसन्धिजं । यद्गुफस्याहारस्य धातुमलत्वरूपपरिणामापादनकारणं
एकेन्द्रियाणां वा तत्तत्क्रियानिवन्धनं, एतच्चात्रिसन्धिजमनत्रिसन्धिजं वा वीर्यमवश्यं यत्रासंभवं सूक्ष्मत्रादरपरिस्पन्द-
रूपक्रियासहितं, योगसंज्ञमप्येतदेव । एकार्थिकानि चास्यामूनि-“जोगो विरियं ग्रामो, उन्हाहपरिक्कमो तद्वा चिन्हा ।
संपत्यस्यैव योगस्य परिणामादिहेतुतां जेदं च, तथा जीवप्रदेशेष्वस्य वैपम्येणावस्थाने कारणं च प्रतिपिपादयिषुदिमाह—
परिणामालंबवणगहणसाहणं तेण लख्ठनामतिगं । कज्जाप्रासन्नोन्नप्पवेसविसमीकयपएसं ॥ ४ ॥

परिणामेति-परिणमनं परिणामः । णिअन्तात् यच्चप्रत्ययः (श्रीम. कृ. ५-३) परिणामापादनमित्यर्थः । आलंब्यत

इत्यालंबनं, ज्ञावेऽनद् (श्रीम. कृ. ६-२) । गृहीतिर्ग्रहणं । तेषां साधनं साध्यतेऽनेनेति साधनं योगसंज्ञं वीर्यं, करणेऽनद् (श्रीम. कृ. ६-४) । तथाहि-तेन वीर्यविशेषेण योगसंज्ञकेनौदारिकादिशरीरप्रायोग्यान् पुञ्जान् प्रथमतो गृह्णाति, गृहीत्वा चौदारिकादिरूपतया परिणमयति । तथा प्राणापानजापामनोयोग्यान् पुञ्जान् प्रथमतो गृह्णाति, गृहीत्वा च प्राणापानादिरूपतया परिणमयति । परिणमय्य च तन्निर्गहेतुसामर्थ्यविशेषसिद्धये तानेव पुञ्जानवलंबते । यथा मन्दशक्तिः कश्चिन्नगरे परित्रमणाय यष्टिमवलंबते (मयष्टंजते) । ततस्तदयष्टंजतो जातसामर्थ्यविशेषः सन् तान् प्राणापानादिपुञ्जान् विसृजतीति परिणामालंबनग्रहणसाधनं वीर्यं । तेन च वीर्येण योगसंज्ञकेन मनोवाकायावष्टंजतो जायमानेन । 'द्वन्द्वनामतिगं ति' द्वन्द्वं नामत्रिकं । तद्यथा-मनोयोगो वाग्योगः काययोग इति । तत्र मनसा करणचूतेन योगो मनोयोगः, वाचा योगो वाग्योगः, कायेन योगः काययोगः । स्यादेतत्, सर्वेषु जीवप्रदेशेषु तुड्यद्वायोपशमिक्स्यादिलब्धिज्ञावेऽपि किमिति क्वचित्प्रचृतं क्वचित् लोकं क्वचित्तोक्तरमित्येवं वैषम्येण वीर्यमुपलभ्यत इत्यत आह-कञ्जत्यादि, यदर्थं चेष्टते तत्कार्यं, तस्यान्याशाः, अन्यशनमन्याशाः, अशुद्ध व्याप्तावित्यस्यान्निपूर्वस्य घबन्तस्य प्रयोगः, कार्यान्याशाः कार्यस्यासन्नता निकटीजनमित्यर्थः । तथा जीवप्रदेशानामन्योऽन्यं परस्परं प्रवेशः शृंखलावयवानामिव परस्परं संबन्धविशेषः । ताभ्यां कृत्वा विषमीकृताः प्रचूताहपाहपतरसन्नावतो विसंस्थुलीकृताः प्रदेशा जीवप्रदेशा येन जीववीर्येण तत्कार्यान्याशान्योऽन्यप्रवेशविषमीकृतप्रदेशं । तथाहि-येषामात्मप्रदेशानां हस्तादिगतानामुत्पाद्यमानघटादिलक्षणकार्यनैककथं, तेषां प्रचूततरा चेष्टा । दूरस्थानामंसादिगतानां स्वहृषा । दूरतरस्थानां तु पादादिगतानां स्वहृषतरा । अनुजव-

सिद्धं चैतत् । अपि च लोछादिनाऽजिघाते सति यद्यपि सर्वप्रदेशेषु युगपदेदनोपजायते, तथापि येषामात्मप्रदेशानाम-
जिघातकलोछादिद्रव्यनैकट्यं, तेषां तीव्रतरा वेदना, शोषाणा तु मन्दा मन्दतरा । तत्रेहापि जीवप्रदेशेषु परिस्पन्दालम्कं
वीर्यमुपजायमानं कार्यद्रव्यान्याशवशतः केषुचित्प्रचूलमन्येषु मन्दमपरेषु तु मन्दतमं जवति । एतच्चैवं जीवप्रदेशानां पर-
स्परं संबन्धविशेषे सति जवति, नान्यथा यथा शृंखलावयवानां । तथाहि-तेषां शृंखलावयवानां परस्परं संबन्धविशेषे
सति एकस्मिन्नवयवे परिस्पन्दमानेऽपरेऽप्यवयवाः परिस्पन्दन्ते । केवलं केचित् स्तोकमपरे स्तोकतरमिति । संबन्धविशे-
षाच्चावे त्वेकस्मिन् चलति नापरस्यावश्यं चावि चलनं, यथा गोरुरुपयोः, तस्मात्कार्यद्रव्यान्याशवशतो जीवप्रदेशानां
परस्परं संबन्धविशेषतश्च वीर्यं जीवप्रदेशेषु केषुचित्प्रचूलमन्येषु स्तोकमपरेषु तु स्तोकतरमित्येवं वैपम्येणोपजायमानं न
विरुध्यत इति ॥ ४ ॥

तदेवं वीर्यं प्रतिपाद्य संप्रत्यस्यैव जघन्याजघन्योत्कृष्टानुत्कृष्टत्वपरिज्ञापनाय प्ररूपणां चिकीर्षुस्मान्त्र्यधिकारानाह—
अविज्ञांगवर्गैर्फुडुगैश्चतरोर्वर्णिहा । जोगे परंपरांबुद्धिसमयं जीवप्पवहुगं^{३०} च ॥ ५ ॥

अविज्ञानेति-योगे योगविषये । प्रथमतोऽविभागप्ररूपणा कार्या १ । ततो वर्गणाप्ररूपणा २ । ततः स्पर्धकस्य प्ररू-
पणा ३ । तदनन्तरमन्तरप्ररूपणा ४ । ततः स्थानप्ररूपणा ५ । ततोऽनन्तरोपनिधा ६ । ततः परंपरोपनिधा ७ । तदन-

१ पृक्प्रदेशावागद्वौदारिकाद्विगणप्रहणार्थिविचारोऽयमिति तूपाध्यायाः । परिश्रममैचिन्वोपलब्धेः सर्वत्रैवमिति तु प्राच्य ।

न्तरं बृद्धिप्ररूपणा ऽ । ततः समयप्ररूपणा ए । ततो जीवानामप्यबहुत्वप्ररूपणेति १० । तत्र यस्यांशस्य प्रज्ञाब्रह्मेदनेकेन विजागः कर्तुं न शक्यते सोऽंशोऽविजाग उच्यते । किमुक्तं प्रवति ? इह जीवस्य वीर्यं केवलमिप्रज्ञाब्रह्मेदनेकेन त्रिघमानं यदा विजागं न प्रयच्छति, तदा सोऽन्तिमोऽंशोऽविजागः इति ॥ ९ ॥
ते चाविजागा एकैकस्मिन् जीवप्रदेशे यावन्तो जवन्ति तावन्त(त) आह—

पषाठेयणविन्ना, लोगासंखेज्जागपपएससमा । अविजागा एकैकै, होंति पएसे जहृन्नेणं ॥ ६ ॥
पणेंति-प्रज्ञाब्रह्मेदनेकेन विन्नाः सन्तो ये वीर्यस्याविजागा जातास्ते एकैकस्मिन् जीवप्रदेशे चिन्त्यमाना जघन्येनाव्यसं-
ख्येयदोकाकाशप्रदेशप्रमाणा जवन्ति । उक्तपर्यतोऽप्यसंख्येयदोकाकाशप्रदेशप्रमाणा एव । किं तु ते जघन्यपदचावि-
वीर्याविजागापेक्षयाऽसंख्येयगुणा इष्टव्याः इति ॥ ६ ॥

उक्ताऽविजागप्ररूपणा, संप्रति वर्गणाप्ररूपणमाह—

जेसिं पएसाण समा, अविजागा सबतो य थोवतमा । ते वर्गणा जहृन्ना, अविजागद्विया परंपरले ॥९॥
जेसिमिति-येषां जीवप्रदेशानां समास्तुष्टयसंख्या वीर्याविजागा जवन्ति । सर्वतश्च सर्वेभ्योऽपि चान्येभ्योऽपि जीव-
प्रदेशगतवीर्याविजागेभ्यः स्तोकतमाः । ते जीवप्रदेशा घनीकृतलोकासंख्येयजागवर्त्यसंख्येयप्रतरगतप्रदेशराशिप्रमाणाः
समुदिता एका वर्गणा । सा च जघन्या स्तोकाऽविजागयुक्तत्वात् । अविजागाधिका परंपरत इति ततः परा वर्गणा
एकैकेनाविजागेनाधिका वक्तव्या । तद्यथा-जघन्यवर्गणातः परे ये जीवप्रदेशा एकेन वीर्याविजागेनाच्यधिका घनीकृत-

लोकसंख्येयजागवत्यसंख्येयप्रतरगतप्रदेशराशिप्रमाणा वर्तन्ते, तेषां समुदायो द्वितीया वर्गणा । ततः परं षाड्यां वीर्या-
 विजागान्यामधिकानामुकसंख्याकानामेव जीवप्रदेशानां समुदायस्तृतीया वर्गणा । ततोऽपि त्रिजिर्वीर्याविजागैरधिकानां
 तावत्संख्याकानामेव जीवप्रदेशानां समुदायश्चतुर्थी वर्गणा । एवमेकैकवीर्याविजागवृद्ध्या वर्धमानानां तावतां तावतां
 जीवप्रदेशानां समुदायरूपा वर्गणा असंख्येया वक्तव्याः इति ॥ ७ ॥

ताश्च कियत्य इति तन्निरूपणार्थं स्पर्धकरूपणामाह—

सेढिअसंखिअमित्ता, फड्डुगमेत्तो अणंतरा नत्थि । जाव असंखा लोगा, तो वीयाई य पुवसमा ॥७॥

सेढीति-इह घनीकृतस्य लोकस्य या एकैकप्रदेशपंक्तिरूपा श्रेणिसंख्याः श्रेणिसंख्येयतमे जागे यावन्त आकाशप्र-
 देशस्तावन्मात्रास्तावत्प्रमाणा यथोक्तस्वरूपा वर्गणाः समुदिता एकं स्पर्धकं, स्पर्धन्त इवोत्तरोत्तरवृद्ध्या वर्गणा अत्रेति
 स्पर्धकं । कृद्धुलमिति (श्रीम. कृ. १-११) वचनादधिकरणे बुञ् । उक्ता स्पर्धकरूपणा, सांप्रतमन्तररूपणामाह-
 'एत्तो अणंतरा नत्थि' इतः पूर्वोक्तस्पर्धकगतचरमवर्गणायाः परतो जीवप्रदेशा अनन्तरा न सन्ति । किमुक्तं भवति ?
 इत ऊर्ध्वमेकैकवीर्याविजागवृद्ध्या निरन्तरं वर्धमाना जीवप्रदेशा न लब्धन्ते, किं तु सान्तरा एव । तथाहि-पूर्वोक्त-
 स्पर्धकगतचरमवर्गणायाः परतो जीवप्रदेशा नैकेन वीर्याविजागेनाधिकाः प्राप्यन्ते, नापि षाड्यां, नापि त्रिजिः, नापि
 चतुर्जिः, यावन्नापि संख्येयैः, किं त्वसंख्येयैरेवासंख्येयलोककाकाशप्रदेशप्रमाणैरन्यधिकाः प्राप्यन्ते । ततस्तेषां समुदायो
 द्वितीयस्य स्पर्धकस्य प्रथमा वर्गणा । 'तो वीयाई य पुवसम त्ति' ततो द्वितीयस्पर्धकप्रथमवर्गणतः परतो द्वितीयादयो

वर्गणाः पूर्वसमाः पूर्वस्पर्धकस्येव वक्तव्या इत्यर्थः । तथाहि-प्रथमवर्गणायाः परतो जीवप्रदेशानामेकेन वीर्योविज्ञानो-
नाधिकानां समुदायो द्वितीया वर्गणा । द्वान्यां वीर्योविज्ञानाच्यामधिकानां समुदायस्तृतीया वर्गणा । एवं तावद्वाच्यं
यावत् श्रेष्ठसंख्येयजागगतप्रदेशराशिप्रमाणा वर्गणा भवन्ति, तासां च समुदायो द्वितीयं स्पर्धकं । ततः परं पुनरप्येकेन
वीर्योविज्ञानेनाधिका जीवप्रदेशा न दृश्यन्ते, नापि द्वान्यां, नापि त्रिजिः, यावन्नापि संख्येयैः, किं त्वसंख्येयैरेवासंख्ये-
यलोकाकाशप्रदेशमाणैरच्यधिकाः प्राप्यन्ते, ततस्तेषां समुदायस्तृतीयस्य स्पर्धकस्य प्रथमा वर्गणा । तत एतैकवीर्योवि-
ज्ञानवृद्ध्या द्वितीयादयो वर्गणास्तावद्वाच्या यावद्भूण्यसंख्येयजागगतप्रदेशराशिप्रमाणा भवन्ति, तासां च समुदायस्तृतीयं
स्पर्धकं । एवमसंख्येयानि स्पर्धकानि वाच्यानीति ॥ ८ ॥

तदेवं कृताऽन्तरप्ररूपणा, संप्रति स्थानप्ररूपणां करोति—

सेढिअसंखिअमेत्ताइं, फडुगाइं जहद्वयं ठाणं । फडुगपरिवुद्धिअउं, अंगुलजागो अखसंखतमो ॥ ९ ॥
सेढीति-इह पूर्वोक्तानि स्पर्धकानि श्रेष्ठसंख्येयजागगतप्रदेशराशिप्रमाणानि जघन्यं योगस्थानं भवन्ति । एतच्च
सूक्ष्मनिगोदस्य सर्वोदपवीर्यस्य प्रथमसमये वर्तमानस्य प्राप्यते । ततोऽन्यस्य जीवसाधिकतरवीर्यस्य येऽदृष्टपतरवीर्यो
जीवप्रदेशास्तेषां समुदायः प्रथमा वर्गणा । तत एकेन वीर्योविज्ञानेन वृद्धानां समुदायो द्वितीया वर्गणा । द्वान्या वीर्यो-
विज्ञानाच्यामधिकानां समुदायस्तृतीया वर्गणा । त्रिजिर्वीर्योविज्ञानैरधिकानां समुदायश्चतुर्थी वर्गणा । एवं तावद्वाच्यं
यावद्भूण्यसंख्येयजागगतप्रदेशराशिप्रमाणा भवन्ति । तासां समुदायः प्रथमं स्पर्धकं । ततः प्राक्तनयोगस्थानप्रदर्शितप्र-

कारेण द्वितीयादीन्यपि स्पर्धकानि वाच्यानि । तानि च तावद्वाच्यानि यावद्ध्येयञ्चागतप्रदेशराशिप्रमाणानि
भवन्ति, ततस्तेषां समुदायो द्वितीयं योगस्थानं । ततोऽन्यस्य जीवस्याधिकतमवीर्यस्योपदर्शितप्रकारेण तृतीयं योगस्थानं
वाच्यं । एवमन्यान्यजीवापेक्षया तावद्योगस्थानानि वाच्यानि, यावत्सर्वोत्कृष्टं योगस्थानं भवति । इह द्वितीये योगस्थाने
प्रथमे स्पर्धके प्रथमवर्गणायां जीवप्रदेशाः प्रथमयोगस्थानचरमस्पर्धकचरमवर्गणागतवीर्योविजागापेक्षया असंख्येयैर्वी-
र्योविजागैरधिकाः प्राप्यन्ते । तृतीयेऽपि योगस्थाने प्रथमस्पर्धके प्रथमवर्गणायां जीवप्रदेशा द्वितीययोगस्थानचरमस्पर्ध-
कचरमवर्गणागतवीर्योविजागापेक्षयाऽसंख्येयैर्वीर्योविजागैरधिकाः प्राप्यन्ते । एवं सर्वेष्वपि द्रष्टव्यं । तानि च योगस्थानानि
सर्वाण्यपि कियन्ति भवन्तीति चेदुच्यते—श्रेष्ठसंख्येयञ्चागतप्रदेशराशिप्रमाणानि । ननु जीवानामनन्तत्वात्प्रतिजीवं च
योगस्थानस्य प्राप्यमाणत्वादन्तानि योगस्थानानि प्राप्नुवन्ति, कथमुच्यते श्रेष्ठसंख्येयञ्चागतप्रदेशप्रमाणानीति ? नैष
दोषः, यत एकैकस्मिन् योगस्थाने सदृशे सदृशे वर्तमानाः स्थावरजीवा अनन्ताः प्राप्यन्ते । ततः सर्वजीवापेक्षयापि
सर्वाणि योगस्थानानि केवलप्रज्ञया परिचाव्यमानानि यथोक्तप्रमाणान्येव प्राप्यन्ते, नोना(ततो ना)धिकानीति । कृता
स्थानप्ररूपणा, सांप्रतमनन्तरोपनिधावसरः । तत्रोपनिधानमुपनिधा । धातूनामनेकार्थत्वान्मार्गणमित्यर्थः । अनन्तरेणो-
पनिधा अनन्तरोपनिधा, अनन्तरं योगस्थानमधिकृत्योत्तरस्य योगस्थानस्य स्पर्धकविषये मार्गणमित्यर्थः । तदेवाह—फडु-
गेत्यादि । अतः प्रथमाद्योगस्थानात् द्वितीयादिषु योगस्थानेषु प्रत्येकं स्पर्धकानां परिवृद्धिरंगुलजागोऽसंख्येयतमः,
अंगुलमात्रद्वेत्रसत्केऽसंख्येयतमे जागे यावान् प्रदेशराशिस्तावत्प्रमाणानि पूर्वपूर्वयोगस्थानगतस्पर्धकापेक्षयोत्तरस्मिन्नुत्त-

रस्मिन् योगस्थाने स्पर्धकान्यधिकानि ज्वन्तीत्यर्थः । कथमेवं ज्ञा(जा)यत इति चेदुच्यते-इह प्रथमयोगस्थानगतवर्ग-
णापेक्षया द्वितीययोगस्थानगतवर्गणा मूलत एव सर्वा अपि हीनहीनतरजीवप्रदेशा ज्वन्ति, प्रभूतप्रभूततरवीर्याणां
जीवप्रदेशानां स्तोकस्तोकतरतया प्राप्यमाणत्वात् । ततोऽत्र विचित्रवर्गणाहुद्वयसंचवतो यथोक्तं स्पर्धकवाहुद्वयमुपपद्यत
एव । एवमुत्तरोत्तरेष्वपि योगस्थानेषु पूर्वपूर्वयोगस्थानगतस्पर्धकापेक्षया स्पर्धकवाहुद्वयं परिभावनीयमिति ॥ ए ॥
तदेवं कृताऽनन्तरोपनिधा, सांप्रतं परंपरोपनिधाया अवसरः, तत्र परंपराया उपनिधा मार्गणं परंपरोपनिधा,
तां चिकीर्षुराह--

सेढिअसंखियजागं, गंतुं गंतुं हवंति डुगुणाइं । पद्दासंखियजागो, नाणागुणहाणिवाणाणि ॥ ३० ॥

सेढीति-प्रथमाद्योगस्थानादारच्य श्रेणेरसंख्येयतमे जागे यावन्त आकाशप्रदेशास्तावन्मात्राणि योगस्थानानि गत्वा
गत्वाऽतिक्रम्यातिक्रम्य यद्यत्परं योगस्थानं तत्र तत्र पूर्वयोगस्थानापेक्षया स्पर्धकानि द्विगुणानि ज्वन्ति । एतदुक्तं
ज्वति-प्रथमे योगस्थाने यावन्ति स्पर्धकानि ज्वन्ति तदपेक्षया श्रेष्ठसंख्येयजागतप्रदेशराशिप्रमाणानि योगस्थाना-
न्यतिक्रम्यानन्तरे योगस्थाने द्विगुणानि स्पर्धकानि ज्वन्ति । ततः पुनरपि ततो योगस्थानात्परतस्तावन्ति योगस्थाना-
न्युद्धंध्यापरस्मिन् योगस्थाने द्विगुणानि स्पर्धकानि प्राप्यन्ते । एवं ज्ञेयो ज्ञेयस्तावदाच्चं यावदन्तिमं योगस्थानं । कियन्ति
पुनर्योगस्थानानि पूर्वपूर्वयोगस्थानापेक्षया द्विगुणद्विगुणस्पर्धकानि ज्वन्त्यत आह-'पद्दासंखियजागो ति' सूद्धमस्याच्चा-
पढ्योपमस्यासंख्येयतमे जागे यावन्तः समयास्तावत्प्रमाणानि द्विगुणवृद्धिस्थानानि ज्वन्ति । 'नाणागुणहाणिवाणाणि ति'

चावलिकाया असंख्येयजागमात्रः । एतदुक्तं चवति-तथाविधद्वयोपशमत्रावतो विवक्षितात् योगस्थानात् प्रति समय-
मपरस्मिन्नपरस्मिन्नसंख्येयगुणवृद्धे योगस्थाने यद्वर्तते जीवः साऽसंख्येयगुणवृद्धिः । यत्पुनः द्वयोपशमस्य मन्दमन्दत-
मत्रावतः प्रति समयमपरस्मिन्नसंख्येयगुणहीने योगस्थाने वर्तते साऽसंख्येयगुणवृद्धिरसंख्ये-
यगुणहानिर्वोत्कर्षतोऽन्तर्मुहूर्त कालं यावन्निरन्तरं चवति । आद्याः पुनस्तिस्त्रो वृद्धयो हानयो वोत्कर्षत आवलिकाया
असंख्येयजागमात्रं कालं, जघन्यतस्तु चतस्रोऽप्येकं दौ वा समयौ यावन्नवन्ति ॥ ११ ॥

स्यादेतत्, कियन्तं कालं यावत्पुनर्यथोक्तवृद्धिहानिरहिता जीवा योगस्थानेष्ववस्थिताः प्राप्यन्त इति प्रश्नावका-
शमाशंक्य समयप्ररूपणामाह—

चउराई जावठगमितो जाव डुगं ति समयाणं । पज्जत्तजह्नाउ जावुक्कोसं ति उक्कोसो ॥ १२ ॥

चउराईति-चत्वार आदिर्यस्याः सा चतुरादिः समयानामवस्थितिकालनियामकानां वृद्धिः, सा च तावद्वाच्या
यावदष्टकं । इत् ऊर्ध्वं पुनः समयानां हानिर्वक्तव्या, सा च तावद्यावद्विकं । सा च चतुरादिका वृद्धिः 'पर्याप्तजघन्यात्'
पर्याप्तसूक्ष्मनिगोदसत्कजघन्ययोगस्थानादारज्य तावदवसेया यावदष्टकं । ततः परं हानिः, रापि तावद्यावदुत्कृष्टं योग-
स्थानं । एष उत्कृष्टोऽवस्थितिकालः । एतदुक्तं चवति-पर्याप्तसूक्ष्मनिगोदस्य सर्वादपरिवर्धस्य सत्काजघन्याद्योगस्थाना-
दारज्य क्रमेण यानि योगस्थानानि श्रेण्यसंख्येयजागगतप्रदेशराशिप्रमाणानि तान्युत्कर्षतश्चतुरः समयान् यावदवस्थि-
तानि प्राप्यन्ते । ततः परं यानि योगस्थानानि श्रेण्यसंख्येयजागगतप्रदेशराशिप्रमाणानि तान्युत्कर्षतः पञ्च समयान् ।

ततः परं यानि योगस्थानानि पूर्वोक्तप्रमाणानि तान्युत्कर्षतः पद्द समयान् । ततोऽपराणि यानि योगस्थानानि पूर्वोक्त-
 प्रमाणानि तान्युत्कर्षतः सप्त समयान् । ततोऽपि पराणि यानि क्रमेण योगस्थानानि पूर्वोक्तसंख्याकानि तान्युत्कर्ष-
 तोऽष्टौ समयान् । ततः पराणि पुनर्यानि क्रमेण योगस्थानानि श्रेण्यसंख्येयत्रागतप्रदेशराशिप्रमाणान्येव तान्युत्कर्ष-
 सप्त समयान् यावदवस्थितानि प्राप्यन्ते । तदनन्तरं यथोक्तसंख्याकान्येव योगस्थानान्युत्कर्षतः पद्द समयान् । ततोऽपि
 पराणि यथोक्तप्रमाणान्येव योगस्थानानि पञ्च समयान् । एवं तावद्वाच्यं यावदन्तिमानि श्रेण्यसंख्येयत्रागतप्रदेशराशि-
 प्रमाणान्युत्कर्षतो षौ समयौ यावदवस्थितानि प्राप्यन्ते ॥ १३ ॥

तदेवमुक्तमुक्तमवस्थानकालमानं, सांप्रतं जघन्यमवस्थानकालमानमाह-
 एगसमयं जहन्नं वाणेष्याणि अष्ट समयानि । उन्नतं असंख्युणियाणि समयसो ऊण वाणानि ॥ १३ ॥

न्यसंख्येयानि योगस्थानानि पूर्वमुक्तकालनियमानि तेषां जघन्यत उत्कर्षतो वा एकं समयं यावदवस्थानं । तथा यान्यव्यपर्याप्तसूहमनिगोदयोग्या-
 व्यपर्याप्तोऽपर्याप्तावस्थायां वर्तमानः प्रतिसमयमसंख्येयगुणरूपया योगवृद्ध्या वर्धते, ततस्तद्योगस्थानानामजघन्योक्तुष्ट-
 क्रमेकमेव समयं यावदवस्थानं । तदेवमुक्ता समयरूपणा, सांप्रतमेतेषामेव चतुरादिसमयानां योगस्थानानामष्टपदुत्वमाह-
 वाणानीत्यादि । अष्टसामधिकानि स्थानानि योगस्थानानि, (अष्टपानि शेष) सप्तसामधिकादियोगस्थानानि प्रतीत्य स्तोका-
 न्येव प्राप्यन्ते इति कृत्वा, तेभ्यः प्रत्येकसमयमसंख्येयगुणानि पूर्वोत्तररूपोजयपान्ध्वतीनि सप्तसामधिकानि, अष्टपत-

रस्थितिकत्वात् । स्वस्थाने तु तानि ह्यन्यन्यपि परस्परं तुल्यानि । तेन्योऽप्यसंख्येयगुणानि उच्यपार्थवतीनि पदूसाम-
 यिकानि, स्वस्थाने तु परस्परं तुल्यानि । तेन्योऽप्यसंख्येयगुणानि पञ्चसामयिकानि उच्यपार्थवतीनि, स्वस्थाने तु पर-
 स्परं तुल्यानि । तेन्योऽप्यसंख्येयगुणानि चतुःसामयिकानि उच्यपार्थवतीनि स्वस्थाने तु परस्परं तुल्यानि । तेन्योऽ-
 प्यसंख्येयगुणानि त्रिसामयिकानि, तेन्योऽप्यसंख्येयगुणानि द्विसामयिकानि । ' समयसो क्ण णाणि सि ' समयशः
 समयेन समयेन क्तानि श्रष्टसामयिकेभ्यो व्यतिरिक्तानि सप्तसामयिकादीनि स्थानानि योगस्थानानि ॥ १३ ॥

तदेवमुक्तं चतुरादिसमयानां योगस्थानानामदृष्यत्वं, संप्रति तेषु योगस्थानेषु वर्तमानानां सूक्ष्मादारैकेन्द्रियघटीन्द्रिय-
 त्रीन्द्रियचतुरिन्द्रियासंज्ञिसंज्ञिपञ्चेन्द्रियाणां पर्याप्तापर्याप्तानां जघन्योत्कृष्टयोगविषयेऽदृष्यत्वं त्रिधिसुराह-

सबत्थोवो जोगो साहारणसुहुमपढमसमयम्मि । वायरबियतियचउरमणसन्नपज्जत्तगजहन्नो ॥ १४ ॥

सवेति-इहासंख्येयगुण इति उत्तरगाथातः संबध्यते । साधारणस्य सूक्ष्मास्य लब्ध्यपर्याप्तकस्य प्रथमसमये वर्तमानस्य
 जघन्यो योगः सर्वस्तोकः । ततो वादरैकेन्द्रियस्य लब्ध्यपर्याप्तकस्य प्रथमसमये वर्तमानस्य जघन्यो योगोऽसंख्येयगुणः ।
 ततो घीन्द्रियस्य लब्ध्यपर्याप्तकस्य प्रथमसमये वर्तमानस्य जघन्यो योगोऽसंख्येयगुणः । ततस्त्रीन्द्रियस्य लब्ध्यपर्याप्त-
 कस्य प्रथमसमये वर्तमानस्य जघन्यो योगोऽसंख्येयगुणः । ततश्चतुरिन्द्रियस्य लब्ध्यपर्याप्तकस्य प्रथमसमये वर्तमानस्य
 जघन्यो योगोऽसंख्येयगुणः । ततोऽसंज्ञिपञ्चेन्द्रियस्य लब्ध्यपर्याप्तकस्य प्रथमसमये वर्तमानस्य जघन्यो योगोऽसंख्येय-
 गुणः । ततः संज्ञिपञ्चेन्द्रियस्य लब्ध्यपर्याप्तकस्य प्रथमसमये वर्तमानस्य जघन्यो योगोऽसंख्येयगुणः ॥ १४ ॥

रस्थितिकत्वात् । स्वस्थाने तु तानि द्वयान्यपि परस्परं तुड्यानि । तेभ्योऽप्यसंख्येयगुणानि उच्यपार्श्ववर्तीनि पट्टसाम-
 यिकानि, स्वस्थाने तु परस्परं तुड्यानि । तेभ्योऽप्यसंख्येयगुणानि पञ्चसामयिकानि उच्यपार्श्ववर्तीनि, स्वस्थाने तु पर-
 स्परं तुड्यानि । तेभ्योऽप्यसंख्येयगुणानि चतुःसामयिकानि उच्यपार्श्ववर्तीनि स्वस्थाने तु परस्परं तुड्यानि । तेभ्योऽ-
 प्यसंख्येयगुणानि त्रिसामयिकानि, तेभ्योऽप्यसंख्येयगुणानि द्विसामयिकानि । ' समयसो ऊण गणानि त्ति ' समयशः
 समयेन समयेन ऊनानि अष्टसामयिकेभ्यो व्यतिरिक्तानि सप्तसामयिकादीनि स्थानानि योगस्थानानि ॥ १३ ॥

तदेवमुक्तं चतुरादिसमयानां योगस्थानानामष्टपदद्वयं, संप्रति तेषु योगस्थानेषु वर्तमानानां सूक्ष्मवादरैकेन्द्रियवीन्द्रिय-
 त्रीन्द्रियचतुरिन्द्रियासंज्ञिसंज्ञिपञ्चेन्द्रियाणां पर्याप्तपर्याप्तानां जघन्योत्कृष्टयोगविषयेऽष्टपदद्वयमभिधित्सुराह-

सवत्थोवो जोगो साहारणसुहुमपढमसमयम्मि । बाथरवियतियचउरमणसन्नपळात्तगजहन्नो ॥ १४ ॥

सवेति-इहासंख्येयगुण इति उत्तरगाथातः संबध्यते । साधारणस्य सूक्ष्मस्य लब्ध्यपर्याप्तकस्य प्रथमसमये वर्तमानस्य
 जघन्यो योगः सर्वस्तोकः । ततो वादरैकेन्द्रियस्य लब्ध्यपर्याप्तकस्य प्रथमसमये वर्तमानस्य जघन्यो योगोऽसंख्येयगुणः ।
 ततो द्वीन्द्रियस्य लब्ध्यपर्याप्तकस्य प्रथमसमये वर्तमानस्य जघन्यो योगोऽसंख्येयगुणः । ततस्त्रीन्द्रियस्य लब्ध्यपर्याप्त-
 कस्य प्रथमसमये वर्तमानस्य जघन्यो योगोऽसंख्येयगुणः । ततश्चतुरिन्द्रियस्य लब्ध्यपर्याप्तकस्य प्रथमसमये वर्तमानस्य
 जघन्यो योगोऽसंख्येयगुणः । ततोऽसंज्ञिपञ्चेन्द्रियस्य लब्ध्यपर्याप्तकस्य प्रथमसमये वर्तमानस्य जघन्यो योगोऽसंख्येय-
 गुणः । ततः संज्ञिपञ्चेन्द्रियस्य लब्ध्यपर्याप्तकस्य प्रथमसमये वर्तमानस्य जघन्यो योगोऽसंख्येयगुणः ॥ १४ ॥

आइदुगुक्कोसो सिं पञ्जात्तजहन्नगेयरे य कमा । उक्कोसजहन्नियरो असमत्तियरे असंखगुणो ॥ १५ ॥

आईति-आदिदिकमपर्याप्तसूक्ष्मवादरैकेन्द्रियतद्दणं तस्योत्कृष्टो योगः परिपाठ्याऽसंख्येयगुणो वक्तव्यः । तद्यथा-ल-
ब्ध्यपर्याप्तकसंक्षिपञ्चेन्द्रियजघन्ययोगात् सूक्ष्मनिगोदस्य लब्ध्यपर्याप्तकस्यैवोत्कृष्टो योगोऽसंख्येयगुणः । ततोऽपि वादरै-
केन्द्रियस्य लब्ध्यपर्याप्तकस्योत्कृष्टोऽसंख्येयगुणः । 'सिं पञ्जात्तजहन्नगेयरे य कमा' अनयोः सूक्ष्मवादरैकेन्द्रिययोः
पर्याप्तयोर्यजघन्य इतरञ्चोत्कृष्टः । क्रमात् क्रमेणासंख्येयगुणो वक्तव्यः । तद्यथा-लब्ध्यपर्याप्तकवादरैकेन्द्रियोत्कृष्टयोगात्
सूक्ष्मनिगोदस्य पर्याप्तस्य जघन्यो योगोऽसंख्येयगुणः । ततो वादरैकेन्द्रियस्य पर्याप्तकस्य जघन्ययोगोऽसंख्येयगुणः ।
ततः सूक्ष्मनिगोदस्य पर्याप्तस्योत्कृष्टो योगोऽसंख्येयगुणः । ततोऽपि वादरैकेन्द्रियस्य पर्याप्तस्योत्कृष्टो योगोऽसंख्येयगुणः ।
'उक्कोसजहन्नियरो असमत्तियरे असंखगुणो त्ति' असमाप्तोऽपर्याप्तो वीन्द्रियादिस्तस्मिन्नुत्कृष्ट इतरस्मिंश्च पर्याप्ते वीन्द्रि-
यादौ जघन्य इतरञ्चोत्कृष्टः परिपाठ्याऽसंख्येयगुणो वक्तव्यः । तद्यथा-पर्याप्तकवादरैकेन्द्रियोत्कृष्टयोगात् वीन्द्रियस्य
लब्ध्यपर्याप्तकस्योत्कृष्टो योगोऽसंख्येयगुणः । ततस्त्रीन्द्रियस्य लब्ध्यपर्याप्तकस्योत्कृष्टो योगोऽसंख्येयगुणः । ततश्चतुरि-
न्द्रियस्य लब्ध्यपर्याप्तकस्योत्कृष्टो योगोऽसंख्येयगुणः । ततोऽसंक्षिपञ्चेन्द्रियस्य लब्ध्यपर्याप्तकस्योत्कृष्टो योगोऽसंख्येय-
गुणः । ततोऽपि संक्षिपञ्चेन्द्रियस्य लब्ध्यपर्याप्तकस्योत्कृष्टो योगोऽसंख्येयगुणः । ततो वीन्द्रियस्य पर्याप्तकस्य जघन्यो
योगोऽसंख्येयगुणः । ततस्त्रीन्द्रियस्य पर्याप्तकस्य जघन्यो योगोऽसंख्येयगुणः । ततश्चतुरिन्द्रियस्य पर्याप्तकस्य जघन्यो
योगोऽसंख्येयगुणः । ततोऽसंक्षिपञ्चेन्द्रियस्य पर्याप्तकस्य जघन्यो योगोऽसंख्येयगुणः । ततः संक्षिपञ्चेन्द्रियस्य पर्याप्त-

प्रचूतानिति । उक्तं चान्यत्रापि—“जोगणुरूपं जीवा परिणामतीह गिण्हुं दक्षियन्ति” । अथवा तद्वद्वेन पञ्च शरी-
राणि संबध्यन्ते । ततश्च तदनु रूपं पञ्चशरीरानुरूपं शरीरपञ्चकप्रायोग्यतयेत्यर्थः । पुञ्जलस्कन्धान् गृह्णाति । तथा जापा-
प्राणपानमनस्त्वप्रायोग्यान् पुञ्जलस्कन्धान् प्रथमतो गृह्णाति । गृहीत्वा च जापादित्तेन परिणमयति । परिणमय्य च
तन्निर्गहेतुसामर्थ्यविशेषसिद्ध्ये तान् पुञ्जलस्कन्धानालंबते । ततस्तद्वद्वं चतो जातसामर्थ्यविशेषः सन् विद्युजति,
नान्यथा । तथाहि—यथा वृषदंगः स्वान्यंगान्यूर्ध्वं गमनाय प्रथमतः संकोचव्याजेनावलंबते, ततस्तद्वद्वं चतो जातसाम-
र्थ्यविशेषः सन् तान्यंगान्यूर्ध्वं प्रक्षिपति, नान्यथा शक्नोति, इव्यनिमित्तं वीर्यं संसारिणामुपजायत इति वचनप्रामाण्यात्,
तथेहापि जावनीयमिति ॥ १७ ॥

ननु जीवो योगैस्तदनु रूपपुञ्जलस्कन्धान् गृह्णाति आलंबते चेत्युक्तं, तत्र के पुञ्जला ग्रहणप्रायोग्याः, के चाग्रहण-
प्रायोग्या इति विनयेजनप्रश्नावकाशमाशंक्य ग्रहणाग्रहणप्रायोग्याः पुञ्जलवर्गणाः प्ररूपयति—

परमाणुसंखडसंखाऽणंतपएसा अन्नवणंतगुणा । सिद्धाणणंतजागो आहारगवगणा तितणू ॥ १७ ॥
अगगहणंतरियाड तेयगजासामणे य कम्मे य । धुवअधुवअच्चित्तानुनाचउअंतरेसुण्णि ॥ १८ ॥
पत्तेगतणुसु बायरसुहुमनिगोए तहा महाखंधे । गुणनिफन्नसनामो असंखचांगंगुलवगाहो ॥ १९ ॥

परमाणु चि—एकैकपरमाणुरूपास्तथा संख्यातानां परमाणुनासंख्यातानामनन्तानां च परमाणूनां समुदायरूपा वर्गणा

भवन्ति । तत्रैकैकपरमाणवः परमाणुवर्गणा । इह वर्गणाशब्दः समुदायवाची । तत् एकैकस्मिन् परमाणौ वर्गणाशब्दोऽनेकपर्यायोपनिपातापेक्षया द्रष्टव्यः । यदि पुनः परमाणूनां वर्गणा परमाणुवर्गणेत्युच्येत, तर्हि जगति ये केचन परमाणवस्तेषां समुदायः परमाणुवर्गणेत्यापद्येत । तथा च सति “ असंखनांगुलवगाहो ” इति विरुध्येत, एकैकपरमाणूना सर्वलोकगतत्वात् । तथा ह्ययोः परमाण्वोः समुदायो द्विप्रदेशस्कन्धवर्गणाः । त्रयाणां परमाणूनां समुदायस्त्रिप्रदेशस्कन्धवर्गणाः । चतुर्णां परमाणूनां समुदायश्चतुःप्रदेशस्कन्धवर्गणाः । एवं तावदाद्यं यावत्संख्येया वर्गणा भवन्ति । असंख्यातानां च परमाणूनां समुदायरूपा असंख्येया वर्गणा वाच्याः, असंख्यातस्यासंख्यातजेदात्मकत्वात् । ततोऽनन्तानां परमाणूनां समुदायरूपा अनन्ता वर्गणा वाच्याः, अनन्तस्यानन्तजेदात्मकत्वात् । एताश्च मूलत आरच्य सर्वा अपि जीवानामहपरमाणुतया स्थूलपरिमाणुगयाः अनन्तानन्तानां च परमाणूनां समुदायरूपाः काश्चिद्ग्रहणप्रायोग्याः काश्चिद्ग्रहणप्रायोग्याः । तत्रात्रव्येच्योऽनन्तगुणाः सिद्धानामनन्तजागकडपा ये परमाणवस्तत्समुदायात्मकाः स्कन्धाः । ‘आहारगवगण ति’ आहारं ग्रहणं आहारः ग्रहणमित्यर्थः । आहार एवाहारकः, तत्प्रायोग्या वर्गणा आहारकवर्गणा भवन्ति, ग्रहणप्रायोग्या वर्गणा भवन्तीत्यर्थः । किंनिपया इत्यत आह—‘तितणु इति’ औदारिकवैक्रियाहारकरूपतनुत्रयविषये ग्रहणप्रायोग्या वर्गणा अग्रहणान्तरिता अग्रहणप्रायोग्यवर्गणान्तरिताः । तथा तैजसचापाप्राणापानमनःकर्मणि च विषयेऽग्रहणप्रायोग्यवर्गणान्तरिता ग्रहणप्रायोग्या वर्गणा भवन्ति । तथाहि—अत्रचव्या-

१ वर्गणायोग्यत्वमादायेति न्यायाचार्योपाध्यायः

नन्तगुणसिद्धान्तजागकटपरमाणुमुदायरूपा वर्गणा औदारिकशरीरनिष्पादनाय ग्रहणप्रयोग्या भवति । सा च
जघन्या । तत एकपरमाण्वधिकस्कन्धरूपा द्वितीया ग्रहणप्रयोग्या वर्गणा । विपरमाण्वधिकस्कन्धरूपा तृतीया ग्रहण-
प्रयोग्या वर्गणा । एवमेकपरमाण्वधिकस्कन्धरूपा वर्गणास्तावचाच्या यावत्कृष्टा औदारिकशरीरग्रहणप्रयोग्या
वर्गणा भवति । जघन्यायाश्च वर्गणायाः सकाशात्कृष्टा वर्गणा विशेषाधिका । विशेषश्च तस्या एव जघन्याया वर्गणाया
अनन्ततमो जागः । औदारिकशरीरग्रहणप्रयोग्योत्कृष्टवर्गणापेक्षया चैकपरमाण्वधिकस्कन्धरूपा वर्गणाऽग्रहणप्रयोग्या
मा जघन्या । ततो विपरमाण्वधिकस्कन्धरूपा द्वितीयाऽग्रहणप्रयोग्या वर्गणा भवति । जघन्यायाश्च वर्गणायाऽग्रहणप्रयोग्या
णास्तावचाच्या यावत्कृष्टाऽग्रहणप्रयोग्या वर्गणा भवति । जघन्यायाश्च वर्गणायाः सकाशात्कृष्टा वर्गणा अनन्तगुण-
परमाणुनिष्पन्नत्वात् सूक्ष्मपरिमाणत्वाच्च वेदितव्या । वैक्रियं प्रति पुनः स्वल्पपरमाण्वात्मकत्वात् स्थूलपरिमाणत्वाच्चान-
सेवा । एवमुत्तरत्रापि जावना कार्ये । अग्रहणप्रयोग्योत्कृष्टवर्गणापेक्षया चैकपरमाण्वधिकस्कन्धरूपा वर्गणा वैक्रि-
यशरीरप्रयोग्या जघन्या वर्गणा । ततो विपरमाण्वधिकस्कन्धरूपा द्वितीया वैक्रियशरीरस्य ग्रहणप्रयोग्या वर्गणा ।
एवमेकपरमाण्वधिकस्कन्धरूपा वर्गणा वैक्रियशरीरत्रियये ग्रहणप्रयोग्यास्तावचकृष्ट्या यावत्कृष्टा ग्रहणप्रयोग्या
वर्गणा भवति । जघन्यायाश्चोत्कृष्टा विशेषाधिकाः । विशेषश्च तस्या एव जघन्याया वर्गणाया अनन्ततमो जागः । वैक्रि-
यशरीरोत्कृष्टवर्गणापेक्षया चैकपरमाण्वधिकस्कन्धरूपा जघन्याऽग्रहणप्रयोग्या वर्गणा । ततो विपरमाण्वधिकस्कन्धरूपा

द्वितीयाऽग्रहणप्रायोग्या वर्गणा । एवमेकैकपरमाण्वधिकस्कन्धरूपा अग्रहणप्रायोग्या वर्गणास्तावत्कव्या यावदुत्कृष्टाऽग्रहणप्रायोग्या वर्गणा । जघन्यायाश्चोत्कृष्टा वर्गणा अनन्तगुणाः । गुणकारश्चात्रव्यानन्तगुणसिद्धान्तत्रागकदपराशिप्रमाणो ऽष्टव्यः । तत् उत्कृष्टाग्रहणप्रायोग्यवर्गणापेक्षया एकपरमाण्वधिकस्कन्धरूपा वर्गणा आहारकशरीरप्रायोग्या जघन्या वर्गणा । ततो द्विपरमाण्वधिकस्कन्धरूपा द्वितीया आहारकशरीरविषये ग्रहणप्रायोग्या वर्गणा । एवमेकैकपरमाण्वधिकस्कन्धरूपा आहारकशरीरविषये ग्रहणप्रायोग्या वर्गणास्तावद्वाच्या यावदुत्कृष्टा ग्रहणप्रायोग्या वर्गणा ऽभवति । जघन्यायाश्चोत्कृष्टा विशेषाधिका । विशेषश्च तस्या एव जघन्याया वर्गणाया अनन्ततमो त्रागः । आहारकशरीरप्रायोग्योत्कृष्टवर्गणापेक्षया चैकपरमाण्वधिकस्कन्धरूपाऽग्रहणप्रायोग्या जघन्यवर्गणा । ततो द्विपरमाण्वधिकस्कन्धरूपा द्वितीयाऽग्रहणप्रायोग्या वर्गणा । एवमेकैकपरमाण्वधिकस्कन्धरूपा अग्रहणप्रायोग्या वर्गणास्तावत्कव्या यावदुत्कृष्टाऽग्रहणप्रायोग्या वर्गणा ऽभवति । जघन्यायाश्चोत्कृष्टाऽनन्तगुणा । गुणकारश्चात्रव्यानन्तगुणसिद्धान्तत्रागकदपराशिप्रमाणो ऽष्टव्यः । ' इह चूर्णिकृदादयः औदारिकवैक्रियाहारकशरीरप्रायोग्याणः वर्गणानामपान्तरालेऽग्रहणवर्गणा नेड्वन्ति, परं जिनत्रजगणिकृष्टमाश्रमणादित्रिरिव्यन्त इति तन्मतेनोकाः ' । आहारकशरीराग्रहणप्रायोग्योत्कृष्टवर्गणापेक्षया चैकपरमाण्वधिकस्कन्धरूपा वर्गणा तैजसशरीरप्रायोग्या जघन्या वर्गणा ऽभवति । ततो द्विपरमाण्वधिकस्कन्धरूपा द्वितीया तैजसशरीरप्रायोग्या वर्गणा । एवमेकैकपरमाण्वधिकस्कन्धरूपास्तैजसशरीरविषये ग्रहणप्रायोग्यवर्गणास्तावत्कव्या यावदुत्कृष्टा ग्रहणप्रायोग्या वर्गणा ऽभवति । जघन्यायाश्चोत्कृष्टा विशेषाधिका । विशेषश्च तस्या

एव जघन्याया अनन्ततमो जागः । तैजसशरीरप्रायोग्योत्कृष्टवर्गणपेक्षया चैकपरमाएवधिकस्कन्धरूपा जघन्याऽग्रह-
 णप्रायोग्या वर्गणा । ततो द्विपरमाएवधिकस्कन्धरूपा द्वितीयाऽग्रहणप्रायोग्या वर्गणा । एवमैकैकपरमाएवधिकस्कन्ध-
 रूपा अग्रहणप्रायोग्या वर्गणास्तावत्कव्या यावदुत्कृष्टाऽग्रहणप्रायोग्या वर्गणा । जघन्यायाश्चोत्कृष्टाऽनन्तगुणा । गुण-
 कारश्चात्रव्यानन्तगुणसिद्धान्तजागकदपरशिप्रमाणो ऽष्टव्यः । अग्रहणप्रायोग्योत्कृष्टवर्गणपेक्षया चैकपरमाएवधिक-
 स्कन्धरूपा जघन्या चाप्राप्रायोग्या वर्गणा । यानि पुजलङ्गव्याणि गृहीत्वा जन्तवः सत्यादिजापारूपतया परिणम-
 य्यालंब्य च विसृजन्ति, तानि चाप्राप्रायोग्या वर्गणा । ततो द्विपरमाएवधिकस्कन्धरूपा द्वितीया चाप्राप्रायोग्या वर्गणा ।
 एवमैकैकपरमाएवधिकस्कन्धरूपा चाप्राप्रायोग्यास्तावत्कव्या यावदुत्कृष्टा जाप्राप्रायोग्या वर्गणा भवति । जघन्याया-
 श्चोत्कृष्टा विशेषाधिका । विशेषश्च तस्या एव जघन्याया वर्गणाया अनन्ततमो जागः । उत्कृष्टजाप्राप्रायोग्यवर्गणापे-
 क्षया चैकपरमाएवधिकस्कन्धरूपा जघन्याऽग्रहणप्रायोग्या वर्गणा । ततो द्विपरमाएवधिकस्कन्धरूपा द्वितीयाऽग्रह-
 णप्रायोग्या वर्गणा । एवमैकैकपरमाएवधिकस्कन्धरूपा अग्रहणप्रायोग्या वर्गणास्तावत्कव्या यावदुत्कृष्टाऽग्रहणप्रायोग्या
 वर्गणा । जघन्यायाश्चोत्कृष्टाऽनन्तगुणा । गुणकारश्चात्रव्यानन्तगुणसिद्धान्तजागकदपरशिप्रमाणो ऽष्टव्यः । अग्रहण-
 प्रायोग्योत्कृष्टवर्गणपेक्षया चैकपरमाएवधिकस्कन्धरूपा जघन्या प्राणापानयोग्या वर्गणा । यानि पुजलङ्गव्याणि गृहीत्वा
 जन्तवः प्राणापानरूपतया परिणमय्यालंब्य च विसृजन्ति तानि प्राणापानयोग्या वर्गणा । ततो द्विपरमाएवधिकस्क-
 न्धरूपा द्वितीया प्राणापानयोग्या वर्गणा । एवमैकैकपरमाएवधिकस्कन्धरूपाः प्राणापानयोग्या वर्गणास्तावत्कव्या

यावदुत्कृष्टा प्राणपानयोग्या वर्गणा भवति । जघन्यायाश्चोत्कृष्टा विशेषाधिका । विशेषश्च तस्या एव जघन्याया अन-
 न्ततमो जागः । प्राणपानयोग्योत्कृष्टवर्गणपेक्षया चैकपरमाएवधिकस्कन्धरूपा जघन्याऽग्रहणप्रायोग्या वर्गणा । ततो
 विपरमाएवधिकस्कन्धरूपा द्वितीयाऽग्रहणप्रायोग्या वर्गणा । एवमेकैकपरमाएवधिकस्कन्धरूपा अग्रहणप्रायोग्या वर्ग-
 णास्तावत्कव्या यावदुत्कृष्टाऽग्रहणप्रायोग्या वर्गणा भवति । जघन्यायाश्चोत्कृष्टाऽनन्तगुणा । गुणकारश्चात्रव्यानन्त-
 गुणसिद्धान्तजागकदपरशिप्रमाणो द्रष्टव्यः । ततोऽग्रहणप्रायोग्योत्कृष्टवर्गणपेक्षया एकपरमाएवधिकस्कन्धरूपा मनः-
 प्रायोग्या जघन्या वर्गणा । इह यानि पुञ्जलज्व्याणि जन्तवः सत्यादिमनोरूपतया परिणमव्याखंड्य च विसृजन्ति, तानि
 मनःप्रायोग्या वर्गणा । ततो विपरमाएवधिकस्कन्धरूपा द्वितीया मनःप्रायोग्या वर्गणा । एवमेकैकपरमाएवधिकस्कन्ध-
 रूपा मनःप्रायोग्या वर्गणास्तावत्कव्या यावदुत्कृष्टा मनःप्रायोग्या वर्गणा भवति । जघन्यायाश्चोत्कृष्टा विशेषाधिका ।
 विशेषश्च तस्या एव जघन्याया वर्गणाया अनन्ततमो जागः । तत उत्कृष्टमनःप्रायोग्यवर्गणपेक्षया एकपरमाएवधि-
 कस्कन्धरूपा वर्गणा जघन्याऽग्रहणप्रायोग्या वर्गणा । ततो विपरमाएवधिकस्कन्धरूपा द्वितीयाऽग्रहणप्रायोग्या वर्गणा ।
 एवमेकैकपरमाएवधिकस्कन्धरूपा अग्रहणप्रायोग्या वर्गणास्तावत्कव्या यावदुत्कृष्टाऽग्रहणप्रायोग्या वर्गणा । जघन्या-
 याश्चोत्कृष्टाऽनन्तगुणा । गुणकारश्चात्रव्यानन्तगुणसिद्धान्तजागकदपरशिप्रमाणो द्रष्टव्यः । ततोऽग्रहणप्रायोग्योत्कृ-
 ष्टवर्गणपेक्षयाचैकपरमाएवधिकस्कन्धरूपा कर्मप्रायोग्या जघन्या वर्गणा । इह यानि पुञ्जलज्व्याणि जन्तवो ज्ञानावरणी-
 यादिरूपतया परिणमयन्ति, तानि कर्मप्रायोग्या वर्गणा । ततो विपरमाएवधिकस्कन्धरूपा द्वितीया कर्मप्रायोग्या

वर्गणा । एवमेकैकपरमाएवधिकस्कन्धरूपाः कर्मप्रायोग्या वर्गणास्तावत्स्कन्धा यावत्कृष्टा कर्मप्रायोग्या वर्गणा ऋवति ।
जघन्यायाश्चोत्कृष्टा विशेषाधिका । विशेषश्च तस्या एव जघन्याया वर्गणाया अनन्ततमो जागः । 'जासामणे य' इत्यत्र
चशब्दस्यानुक्तसमुच्चयार्थत्वाद् जापावर्गणानन्तरमग्रहणवर्गणान्तरिताः प्राणपानवर्गणा ऋव्याः । ताश्च जाविता एव ।
'कस्मे य' इत्यत्र चशब्दः समुच्चये । इदानीमेतासामेवौदारिकादिप्रायोग्यवर्गणानां वर्णोदि निरूप्यते-तत्रौदारिकशरीर-
प्रायोग्या वर्गणा अनन्तानन्तरपरमाएवात्मकाः पञ्चवर्णा विगन्धाः पंचरसा अष्टस्पर्शाश्च । एवं वैक्रियाहारकशरीर-
योग्या अपि वर्गणा ऋव्याः । तैजसशरीरप्रायोग्या वर्गणाः पञ्चवर्णा विगन्धाः पञ्चरसाश्चतुःस्पर्शाः । तत्र मृदुवधुरूपौ
द्वौ स्पर्शाववस्थितौ, अन्यौ तु द्वौ स्पर्शौ स्निग्धोष्णौ स्निग्धशीतौ रूक्षोष्णौ रूक्षशीतौ वा । एवं जापाम्राणपानमन-
कर्मप्रायोग्या अपि वर्गणा ऋव्याः । तत्रौदारिकवर्गणाः प्रदेशार्थतया सर्वस्तोकाः । ताच्यो वैक्रियशरीरप्रायोग्या वर्गणा
अनन्तगुणाः । ताच्य आहारकशरीरप्रायोग्या वर्गणा अनन्तगुणाः । ताच्यो वैक्रियशरीरप्रायोग्या वर्गणा अनन्त-
गुणाः । एवं जापाम्राणपानमनःकर्मप्रायोग्या अपि वर्गणा यथोत्तरमनन्तगुणा वाच्याः । 'धुवअधुवेत्यादि' कर्मप्रायो-
ग्योत्कृष्टवर्गणानन्तरं धुवाचित्तज्वव्यवर्गणास्तदनन्तरं चाधुवाचित्तवर्गणाः । ततः 'सुश्वा चउ त्ति' चतस्रो धुवशून्यव-
र्गणा यथासंबन्धं ऋवन्ति । तद्यथा-प्रथमधुवशून्यवर्गणाया उपरि प्रत्येकशरीरवर्गणा, द्वितीयधुवशून्यवर्गणाया उपरि
बादरनिगोदवर्गणा, तृतीयधुवशून्यवर्गणाया उपरि सूक्ष्मनिगोदवर्गणा, चतुर्थधुवशून्यवर्गणाया उपरि महास्कन्ध-

वर्गणा । तत्र कर्मप्रायोग्योत्कृष्टवर्गणानन्तरमेकपरमाण्वधिकस्कन्धरूपा जघन्या ध्रुवाचित्तद्रव्यवर्गणा । ततो विपरमा-
 एवधिकस्कन्धरूपा द्वितीया ध्रुवाचित्तद्रव्यवर्गणा । एवमेकैकपरमाण्वधिकस्कन्धरूपा ध्रुवाचित्तद्रव्यवर्गणास्तावत्कृष्टव्या
 यावदुत्कृष्टा ध्रुवाचित्तद्रव्यवर्गणा । ध्रुवाचित्तद्रव्यवर्गणा नाम याः सर्वदेव लोके प्राप्यन्ते । तथाहि-एतामा मध्येऽन्या
 उत्पद्यन्तेऽन्या विनश्यन्ति, न पुनरेताभिः कदाचनापि लोको विरहितो भवति । अचित्तत्वं चासा जीवेन कदाचनापि
 अग्रहणादवसेयं । जीवसंवन्याच्चि सचित्तत्वमपि कथञ्चित् स्यात् यथौदारिकादिशरीराणामिति । जघन्यायाश्च वर्गणायाः
 सकाशादुत्कृष्टा वर्गणा अनन्तगुणाः । गुणकारश्च सर्वजीवानन्तगुणराशिप्रमाणो द्रष्टव्यः । तत एकपरमाण्वधिकस्क-
 न्धरूपा जघन्याऽध्रुवाचित्तद्रव्यवर्गणा । ततो विपरमाण्वधिकस्कन्धरूपा द्वितीयाऽध्रुवाचित्तद्रव्यवर्गणा । एवमेकैकप-
 रमाण्वधिकस्कन्धरूपा अध्रुवाचित्तद्रव्यवर्गणास्तावत्कृष्टा यावदुत्कृष्टाऽध्रुवाचित्तद्रव्यवर्गणा भवति । अध्रुवाचित्तद्र-
 व्यवर्गणा नाम यासां मध्ये काश्चिद्वर्गणाः कदाचिन्नोके भवन्ति, कदाचिच्च न भवन्ति । अत एवैताः सान्तरनिरन्तरा अप्युच्य-
 न्ते । जघन्यायाश्च वर्गणायाः सकाशादुत्कृष्टा वर्गणाऽनन्तगुणा । गुणकारश्च सर्वजीवानन्तगुणराशिप्रमाणो द्रष्टव्यः । तत
 एकपरमाण्वधिकस्कन्धरूपा जघन्या प्रथमध्रुवशून्यवर्गणा । ततो विपरमाण्वधिकस्कन्धरूपा द्वितीया प्रथमध्रुवशून्यवर्गणा ।
 एवमेकैकपरमाण्वधिकस्कन्धरूपाः प्रथमध्रुवशून्यवर्गणास्तावत्कृष्टा यावदुत्कृष्टा प्रथमध्रुवशून्यवर्गणा भवति । ध्रुवशून्य-

१ भिन्नकम कथञ्चिदित्यस्मादग्रे योज्यश्च । यद्वा यथौदारिकादिशरीराणा जीवसवधात्कथञ्चित्सचित्तत्वमस्ति तथा भवेदासामपि, पर नैवा-
 स्त्याभिर्जीवसवन्ध इत्यचित्ता एवैताः, कथञ्चित्सचित्ता तु स्वरूपतोऽचित्तत्वादौदारिकादिशरीराणाम् ।

वर्गणा नामयाः कदाचनापि लोके न ज्वन्ति । केवलमुपरितनवर्गणानां बाहुव्यपरिधानार्थं प्ररूपणमात्रमेव क्रियते । जघन्या-
याश्च वर्गणायाः सकाशात्कृष्टा वर्गणाऽनन्तगुणा । गुणकारश्च सर्वजीवानन्तगुणराशिप्रमाणो ऽष्टव्यः । तत एकपरमाणव-
धिकस्कन्धरूपा जघन्या प्रत्येकशरीरिद्वयवर्गणा । अथ केयं प्रत्येकशरीरिद्वयवर्गणा नाम ? उच्यते—प्रत्येकशरीरिणां यथासं-
ज्ञास्ते प्रत्येकशरीरिद्वयवर्गणा । तत एकपरमाणवधिकस्कन्धरूपा वित्तीया प्रत्येकशरीरिद्वयवर्गणा । एवमेकैकपरमाणवधिक-
स्कन्धरूपाः प्रत्येकशरीरिद्वयवर्गणास्तवाच्या यावत्कृष्टा प्रत्येकशरीरिद्वयवर्गणा । जघन्यायाश्चोत्कृष्टाऽसख्ये-
यगुणा । गुणकारश्च सूक्ष्मदेवपद्वयोपमासंख्येयजागलक्षणः । कथमेतदवसीयत इति चेदुच्यते—इह सर्वोऽपि कर्मप्रदेशो-
पचयो योगान्नवति, 'जोगा पयन्निपप्स' इति वचनात् । ततो जघन्ये योगे सति जघन्यः कर्मप्रदेशोपचयो ज्वति,
उत्कृष्टे चोत्कृष्टः । जघन्याच्च योगस्थानात्कृष्टं योगस्थानं सूक्ष्मदेवपद्वयोपमासंख्येयजागगुणितमेव प्राप्यते नाधिकं ।
ततः कर्मप्रदेशोपचयादपि जघन्यात्कृष्टः कर्मप्रदेशोपचयः सूक्ष्मदेवपद्वयोपमासंख्येयजागगुणित एव ज्वति, नाधिकः ।
तदाश्रिता च प्रत्येकशरीरिद्वयवर्गणा । ततः प्रत्येकशरीरिद्वयवर्गणाऽप्युत्कृष्टा जघन्यप्रत्येकशरीरिद्वयवर्गणापेक्षया
सूक्ष्मदेवपद्वयोपमासंख्येयजागगुणितैव ज्वति । ततोऽनन्तरमेकपरमाणवधिकस्कन्धरूपा जघन्या वित्तीयध्रुवशून्यवर्गणा ।
ततो विपरमाणवधिकस्कन्धरूपा वित्तीया वित्तीयध्रुवशून्यवर्गणा । एवमेकैकपरमाणवधिकस्कन्धरूपा वित्तीयध्रुवशून्य-
वर्गणास्तावत्कव्या यावत्कृष्टा वित्तीयध्रुवशून्यवर्गणा । जघन्यायाश्चोत्कृष्टाऽसंख्येयगुणा । गुणकारश्चासंख्येयलोका-

काशप्रदेशराशिप्रमाणो ऋष्टव्यः । तत एकपरमाण्वधिकस्कन्धरूपा जघन्या वादरनिगोदवर्गणा । अथ केयं वादरनिगो-
 दऋव्यवर्गणा नाम ? उच्यते-वादरनिगोदजीवानामौदारिकतैजसकार्मणेषु शरीरनामकर्मसु प्रत्येकं ये सर्वजीवानन्तगुणा
 पुजला विश्रसापरिणामेनोपचयमायान्ति ते वादरनिगोदऋव्यवर्गणा । तत्र वादरनिगोदजीवानां यद्यपि केषांचित् किय-
 त्कालं वैक्रियाहारकशरीरनामकर्मणी अपि संचवतः, तथापि ते प्रथमसमयादेव निरन्तरमुद्घट्यमानत्वादत्यन्मसारे
 इति न विवक्ष्येते । ततो विपरमाण्वधिकस्कन्धरूपा वर्गणा द्वितीया वादरनिगोदऋव्यवर्गणा । एवमेकैकपरमाण्वधिक-
 स्कन्धरूपा वर्गणास्तावत्कव्या यावदुत्कृष्टा वादरनिगोदऋव्यवर्गणा । जघन्यायाश्चोत्कृष्टाऽसंख्येयगुणा । गुणकारश्च
 क्षेत्रपट्योपमासंख्येयजागलक्षणः । अत्र युक्तिः प्रत्येकशरीरिऋव्यवर्गणायामिव परिजावनीया । तत एकपरमाण्वधिक-
 स्कन्धरूपा जघन्या तृतीयध्रुवशून्यवर्गणा । ततो विपरमाण्वधिकस्कन्धरूपा द्वितीया तृतीयध्रुवशून्यवर्गणा । एवमेकै-
 कपरमाण्वधिकस्कन्धरूपा वर्गणास्तावत्कव्या यावदुत्कृष्टा तृतीयध्रुवशून्यवर्गणा ऋचति । जघन्यायाश्चोत्कृष्टाऽसंख्ये-
 यगुणा । गुणकारश्चांगुलमात्रे क्षेत्रे आवल्लिकाया असंख्येयतमे जागे यावन्तः समयास्तावन्ति वर्गमूलानि गृह्यन्ते,
 गृहीत्वा च चरमस्य वर्गमूलस्यासंख्येयतमे जागे यावन्त आकाशप्रदेशास्तावत्प्रमाणो ऋष्टव्यः । तत एकपरमाण्वधिक-
 स्कन्धरूपा वर्गणा जघन्या सूक्ष्मनिगोदऋव्यवर्गणा । सा च सूक्ष्मनिगोदऋव्यवर्गणा वादरनिगोदऋव्यवर्गणावदविशेषेण जाव-
 न्तव्या, यावदुत्कृष्टा । जघन्यायाश्चोत्कृष्टाऽसंख्येयगुणा । गुणकारश्चावल्लिकाया असंख्येयतमे जागे यावन्तः समया-
 स्तावत्प्रमाणो ऋष्टव्यः । यतः सूक्ष्मनिगोदजीवानां जघन्याद्योगस्थानादुत्कृष्टं योगस्थानं आवल्लिकाऽसंख्येयजागगुणि-

तमेव प्राप्यते, नाधिकं। योगाधीना च कर्मप्रदेशोपचयवृद्धिः, तदधीना च सूक्ष्मनिगोदवर्गणेति। तत एकपरमाण्वधिकस्कन्ध-
 न्धरूपा वर्गणा जघन्या तुरीयध्रुवध्रुवन्यवर्गणा। ततो द्विपरमाण्वधिकस्कन्धरूपा द्वितीया तुरीयध्रुवध्रुवन्यवर्गणा। एवमे-
 कैकपरमाण्वधिकस्कन्धरूपा वर्गणास्तावत्क्रव्या यावदुत्कृष्टा तुरीयध्रुवध्रुवन्यवर्गणा। जघन्यायाश्चोत्कृष्टाऽसंख्येयगुणा।
 गुणकारश्च प्रतरासंख्येयजागवर्त्यसंख्येयश्रेणिगताकाशप्रदेशराशिप्रमाणो ऽष्टव्यः। तत एकपरमाण्वधिकस्कन्धरूपा
 वर्गणा जघन्या महास्कन्धवर्गणा। महास्कन्धवर्गणा नाम ये पुञ्जस्तस्कन्धा विश्रसापरिणामेन टंककूटपर्वतादिसमाश्रिताः।
 ततो द्विपरमाण्वधिकस्कन्धरूपा द्वितीया महास्कन्धवर्गणा। एवमेकैकपरमाण्वधिकस्कन्धरूपा वर्गणास्तावत्क्रव्या
 यावदुत्कृष्टा भवति। जघन्यायाश्चोत्कृष्टाऽसंख्येयगुणा। गुणकारश्च पृथ्योपमासंख्येयजागरूपो ऽष्टव्यः। इमाश्च महा-
 स्कन्धवर्गणा यदा ज्ञयान् त्रसकायो भवति तदा स्तोकाः प्राच्यन्ते, यदा त्वदपस्तदा प्रचूता इति वस्तुस्वञ्जात्रै एयः।
 एताश्च परमाणुवर्गणाद्या महास्कन्धवर्गणापर्यवसानाः 'गुणनिष्कसनाम त्ति' गुणैः कृत्वा निष्पन्नं स्वं स्वकीयं नाम
 यामां ता गुणनिष्पन्नस्वनामानः। तथाहि-एकैकपरमाण्वः परमाणुवर्गणा, द्वयोः परमाण्वोर्वर्गणा द्विपरमाणुवर्गणाः,
 इत्येवं नाम्नां यथार्थता विद्यते एव। तथा 'असंखन्नांगुलवगाहो त्ति' सर्वासामपि वर्गणानामवगाहोऽङ्गुलस्यासंख्येयो
 जागः। तथाहि-एता वर्गणाः सर्वा अपि सर्वोत्कृष्टमहास्कन्धवर्गणापर्यवसानाः प्रदेशोपचया यथोत्तरां महत्यः। महत्तरा
 अपि भवन्त्यः प्रत्येकमेकैकाः सत्योऽङ्गुलासंख्येयजागमात्रेन्द्रावगाहा एव विद्यन्ते। यदा पुनः सामस्त्येन प्रत्येकं
 विचक्ष्यन्ते, तदा सर्वा अन्येताः परमाणुवर्गणाद्याः सर्वोत्कृष्टमहास्कन्धवर्गणापर्यवसानाः प्रत्येकमनन्तानन्ताः सकललो-

काश्रिता अवगन्तव्याः । तथा कर्मणशरीरप्रायोग्यवर्गणात् आरन्ध्यार्वाक् यावदौदारिकशरीरप्रायोग्या वर्गणास्तावत् द्वेत्रावगाहोऽसंख्येयगुणो ऋष्टव्यः, तद्यथा-कर्मवर्गणावगाहद्वेत्रान्मनोवर्गणावगाहद्वेत्रं प्रदेशतोऽसंख्येयगुणं । ततोऽप्या-
नप्राणावगाहद्वेत्रं प्रदेशतोऽसंख्येयगुणमित्यादि ॥ १८-१९-२० ॥

इह यौगैस्तरुपुजलस्कन्धान् गृहीत्वा शरीरादिरूपतया परिणमयतीत्युक्तं, तत्र तान् पुजलान् किं जीवो देशेन गृह्णाति छत सर्वात्मनेत्येवं प्रश्नावकाशमाशङ्क्योत्तरं वित्तितीर्पुराह—

एगमवि गहणद्वं सवप्पणयाँ जीवदेसम्मि । सवप्पणया सवत्थ वावि सव्वे गहणखंधे ॥ २१ ॥

एग ति-इह जीवः स्वप्रदेशावगाहमेव दलिकं गृह्णाति, न त्वनन्तरपरंपरप्रदेशावगाहं । तत्रैकस्मिन् जीवप्रदेशे यद-
वगाहं ग्रहणब्रव्यं ग्रहणप्रायोग्यं दलिकं तदेकमपि गृह्णाति । 'सयप्पणयाए ति' सर्वात्मना गृह्णाति सर्वैरेवात्मप्रदेशो-
गृह्णातीत्यर्थः । जीवप्रदेशानां सर्वेषामपि शृंखलावयवानामिव परस्परं संबन्धविशेषभावात् । तथाहि-एकस्मिन् जीव-
प्रदेशे स्वद्वेत्रावगाहग्रहणप्रायोग्यब्रह्मणाय व्याप्रियमाणे सर्वेऽप्यात्मप्रदेशा अनन्तरपरंपरतया तद्ब्रह्मण्यग्रहणाय व्याप्रि-
यन्ते । यथा हस्ताग्रेण कस्मिंश्चिद्बाह्ये घटादिके गृह्यमाणे मणिवन्धकूर्परांसादयोऽपि तद्ग्रहणायानन्तरपरंपरतया व्याप्रि-
यन्ते, तथा 'सवत्थ वावि ति' सर्वत्रापि सर्वेष्वपि जीवप्रदेशेषु येऽवगाहा ग्रहणप्रायोग्याः स्कन्धाः, तानपि ग्रहणप्रायो-
ग्यान् स्कन्धान् सर्वान् गृह्णाति जीवः सर्वात्मना सर्वैरेवात्मप्रदेशीः एकैकस्कन्धग्रहणं प्रति सर्वजीवप्रदेशानामनन्तरपरं-
परतया व्याप्रियमाणत्वात् इति ॥ २१ ॥

इह पुञ्जलज्वालाणां परस्परं संबन्धः स्नेहतो ज्वति । ततोऽवश्यं स्नेहप्ररूपणा कर्तव्या । तथा-
 स्नेहप्रत्ययस्पर्धकप्ररूपणा, नामप्रत्ययस्पर्धकप्ररूपणा, प्रयोगप्रत्ययस्पर्धकप्ररूपणा च । तत्र स्नेहप्रत्ययस्य स्नेहनिमित्तस्य
 स्पर्धकस्य प्ररूपणा स्नेहप्रत्ययस्पर्धकप्ररूपणा । तथा शरीरबन्धननामकर्मोदयतः परस्परं वञ्चानां शरीरपुञ्जलानां स्नेह-
 मधिकृत्य स्पर्धकप्ररूपणा नामप्रत्ययस्पर्धकप्ररूपणा । शब्दार्थश्चार्थ-नामप्रत्ययस्य बन्धननामनिमित्तस्य शरीरप्रदेशस्य-
 र्धकस्य प्ररूपणा नामप्रत्ययस्पर्धकप्ररूपणा । तथा प्रकृत्यो योगः प्रयोगः, तेन प्रत्ययञ्चूतेन कारणञ्चूतेन ये गृहीताः-
 पुञ्जलास्तेषां स्नेहमधिकृत्य स्पर्धकप्ररूपणा प्रयोगप्रत्ययस्पर्धकप्ररूपणा । तत्र प्रथमतः स्नेहप्रत्ययस्पर्धकप्ररूपणार्थमाह-

नेहृप्पञ्चयफुङ्गुमेगं अविजागवगणा णंता । हस्सेण बहू वञ्जा असंखलोगे डुगुणहीणा ॥ ३३ ॥

नेहृत्ति-स्नेहप्रत्ययं स्नेहनिमित्तं एकैकस्नेहाविजागवृञ्चानां पुञ्जलवर्गणानां समुदायरूपं स्पर्धकं स्नेहप्रत्ययस्पर्धकं ।
 तच्चैकमेव ज्वति । तस्मिंश्च स्पर्धकेऽविजागवर्गणा एकैकस्नेहाविजागाधिकपरमाणुसमुदायरूपा वर्गणा अनन्ता द्रष्टव्याः ।
 तत्र ह्रस्वेनादयेन स्नेहेन ये वञ्जा युक्ताः पुञ्जलास्ते बहवः, अर्थाच्च प्रञ्चूतेन स्नेहेन वञ्जाः स्तोकाः । तथा 'असंखलोगे
 डुगुणहीण स्ति' आदिवर्गणायाः परतोऽसंख्येयलोकाकाशप्रदेशप्रमाणा वर्गणा अतिक्रम्य याऽनन्तरा वर्गणा तस्या
 पुञ्जलाः प्रथमवर्गणागतपुञ्जलापेक्षया विगुणहीना ज्वन्ति । पुनरपि ततोऽसंख्येयलोकाकाशप्रदेशप्रमाणा वर्गणा अति-
 क्रम्यानन्तरायां वर्गणायां पुञ्जला विगुणहीना ज्वन्ति । एवं तावदाच्यं यावद्वक्ष्यमाणा संख्येयजागहानिगता चरमा
 वर्गणा । इयमत्र जावना-इह यः सर्वोऽकृष्टः स्नेहः स केवलिप्रहाह्नेदनकेन विद्यते, त्रिच्चा त्रिच्चा च निर्विजागा जागाः

पृथक् पृथक् व्यवस्थायन्ते । तत्र जगति ये केचित् परमाणव एकेन स्नेहस्य निर्विज्ञानेन जागेन युक्ताः सन्ति, तेषां समुदायः प्रथमा वर्गणा । ये पुनर्घातियां स्नेहाविज्ञानाभ्यां युक्ताः परमाणवः सन्ति, तेषां समुदायो द्वितीया वर्गणा । एवं त्रिभिः स्नेहाविज्ञानैर्युक्तानां समुदायस्तृतीया वर्गणा । एवं संख्येभ्यः स्नेहाविज्ञानैर्युक्तानां संख्येया वर्गणा वाच्या । असंख्येयैः स्नेहाविज्ञानैर्युक्तानां पुनरसंख्येया वर्गणाः । अनन्तैः स्नेहाविज्ञानैर्युक्तानां त्वनन्ता वर्गणाः । द्विधा चात्र प्ररूपणा, तद्यथा-अनन्तरोपनिधया परंपरोपनिधया च । तत्र तावत्प्रथमतोऽनन्तरोपनिधया प्ररूपणा क्रियते-प्रथमायां वर्गणायामेकस्नेहाविज्ञानयुक्तपुञ्जलसमुदायरूपाया यावन्तः पुञ्जलास्तदपेक्षया द्वितीयस्यां वर्गणायां स्नेहाविज्ञानव्यय-युक्तपुञ्जलसमूहरूपायां पुञ्जला असंख्येयजागहीना भवन्ति । ततोऽपि तृतीयस्या वर्गणायासंख्येयजागहीनाः । एवं प्रति वर्गणामसंख्येयजागहन्या पुञ्जलास्तावद्वाच्या यावदनन्ता वर्गणा गता भवन्ति । ततोऽनन्तरायां पुञ्जलाः प्राक्त-नवर्गणागतपुञ्जलापेक्षया संख्येयजागहीना भवन्ति । ततोऽग्रेतन्यामपि वर्गणायां पुञ्जलाः संख्येयजागहीनाः । एवं संख्येयजागहन्यापि वर्गणा अनन्ता वाच्याः । ततोऽनन्तरायां वर्गणायां पुञ्जलाः प्राक्तनवर्गणागतपुञ्जलापेक्षया संख्ये-यगुणहीना भवन्ति । ततोऽग्रेतन्यामपि वर्गणाया पुञ्जलाः संख्येयगुणहीनाः । एवं संख्येयगुणहान्याप्यनन्ता वर्गणा वाच्याः । ततोऽनन्तरायां वर्गणायां पुञ्जलाः प्राक्तनवर्गणागतपुञ्जलापेक्षयाऽसंख्येयगुणहीना भवन्ति । ततोऽग्रेतन्यामपि वर्गणायां पुञ्जला असंख्येयगुणहीनाः । एवमसंख्येयगुणहान्याप्यनन्ता वर्गणा वक्तव्याः । ततोऽनन्तरायां वर्गणायां पुञ्जलाः प्राक्तनवर्गणागतपुञ्जलापेक्षयाऽनन्तगुणहीना भवन्ति । ततोऽग्रेतन्यामपि वर्गणायां पुञ्जला अनन्तगुणहीनाः ।

एवमनन्तगुणहान्याप्यनन्ता वर्गणा वाच्याः यावत्सर्वोत्कृष्टा वर्गणाः । तदेवं कृताऽनन्तरोपनिधया प्ररूपणा, संप्रति परंपरोपनिधया क्रियते । तत्र प्रथमवर्गणायाः परतोऽसंख्येयलोकाकाशप्रदेशप्रमाणा वर्गणा अतिक्रम्य या पराऽन्या वर्गणा तस्यां पुञ्जलाः प्रथमवर्गणागतपुञ्जलापेक्षया द्विगुणहीना भवन्ति, अर्धा भवन्तीत्यर्थः । ततः पुनरप्यसंख्येय-लोकाकाशप्रदेशप्रमाणा वर्गणा अतिक्रम्य या पराऽनन्तरा वर्गणा तस्यां पुञ्जला अर्धा भवन्ति । एवं चूयो भूयस्ताव-दवगन्तव्यं यावदसंख्येयजागहानिगता चरमा वर्गणा । ततः परं संख्येयजागहानिगता वर्गणाः संख्येया अतिक्रम्या-नन्तरायां वर्गणायां पुञ्जला असंख्येयजागहानिगतचरमवर्गणापुञ्जलापेक्षयाऽर्धा भवन्ति । ततः पुनरपि संख्येया वर्गणा अतिक्रम्यानन्तरायां वर्गणायां पुञ्जला अर्धा भवन्ति । एवं चूयो भूयस्तावत्कव्यं यावत्संख्येयजागहानावपि चरमा वर्गणा । उपरितनीपु चतसृषु हानिषु इयं परंपरोपनिधा न संभवति । यतः प्रथमायामपि संख्येयगुणहानिवर्गणायां पुञ्जलाः संख्येयजागहानिसत्कचरमवर्गणान्तर्गतपुञ्जलापेक्षया संख्येयगुणहीनाः प्राप्यन्ते । संख्येयगुणहीनाश्च जघन्य-तोऽपि त्रिगुणहीनाश्चतुर्गुणहीना वा गृह्यन्ते, न तु द्विगुणहीनाः, यतः संख्येयं प्रायः सर्वत्राप्यजघन्योत्कृष्टं त्रिप्रचृत्येव गृह्यते, न तु द्वौ, नापि सर्वोत्कृष्टं तदुक्तमनुयोगचारचूर्णौ—“सिद्धते य जत्थ संखेज्जागहणं तत्थ तत्थ अजह-षमणुक्कोसयं दच्छं ति” । तत इत् ऊर्ध्वं द्विगुणहीना न प्राप्यन्ते, किंतु त्रिगुणचतुर्गुणादिहीना इति नेयं विगुणहान्या परंपरोपनिधा संभवति । तस्मान्मूलत आरच्यान्यथात्र परंपरोपनिधया प्ररूपणा क्रियते—असंख्येयजागहानौ प्रथमा-न्तिमवर्गणयोरपान्तराले प्रथमवर्गणापेक्षया काश्चिद्वर्गणा असंख्येयजागहानाः काश्चित्संख्येय-

गुणहीनाः काश्चिदसंख्येयगुणहीनाः काश्चिदनन्तगुणहीनाः । एवमसंख्येयजागहानौ प्रथमवर्गणपेक्षया पश्चापि हानयः संभवन्ति । संख्येयजागहानौ पुनरसंख्येयजागहानिवर्जाः शेषाश्चतस्रोऽपि हानयः संभवन्ति । तद्यथा—संख्येयजागहानिप्रथमान्तिमवर्गणयोरपान्तराले प्रथमवर्गणपेक्षया काश्चिद्वर्गणाः संख्येयजागहानाः, काश्चिदसंख्येयगुणहीनाः काश्चिदनन्तगुणहीनाः । संख्येयगुणहीनौ पुनरसंख्येयजागहानिसंख्येयजागहानिवर्जाः शेषास्तिस्त्रो हानयः संभवन्ति । तद्यथा—संख्येयगुणहीनौ प्रथमान्तिमवर्गणयोरपान्तराले प्रथमवर्गणपेक्षया काश्चिद्वर्गणाः संख्येयगुणहीनाः, काश्चिदसंख्येयगुणहीनाः, काश्चिदनन्तगुणहीनाः । असंख्येयगुणहीनौ पुनर्द्वे एव हानौ । तथाहि—असंख्येयगुणहीनौ प्रथमान्तिमवर्गणयोरपान्तराले प्रथमवर्गणपेक्षया काश्चिद्वर्गणा असंख्येयगुणहीनाः, काश्चिदनन्तगुणहीनाः । अनन्तगुणहीनौ त्वनन्तगुणहानिरेवैका । तदेवं कृता परंपरोपनिधया प्ररूपणा । सांप्रतमदपवद्वृत्वमुच्यते—तत्रासंख्येयजागहानौ वर्गणाः स्तोकाः । ताभ्यः संख्येयजागहानौ वर्गणा अनन्तगुणाः । ताभ्योऽपि संख्येयगुणहीनौ वर्गणा अनन्तगुणाः । ताभ्योऽप्यसंख्येयगुणहीनौ वर्गणा अनन्तगुणाः । ताभ्योऽनन्तगुणहीनौ पुन्रुक्ताः सर्वस्तोकाः । तेभ्योऽसंख्येयगुणहीनौ पुन्रुक्ता अनन्तगुणाः । तेभ्योऽपि संख्येयगुणहीनौ पुन्रुक्ता अनन्तगुणाः । तेभ्योऽपि संख्येयजागहानौ पुन्रुक्ता अनन्तगुणाः । तेभ्योऽप्यसंख्येयजागहानौ पुन्रुक्ता अनन्तगुणाः ॥ २२ ॥

तदेवमुक्तं सप्रपञ्चं स्नेहप्रत्ययं स्पर्धकं, इदानीं नामप्रत्ययस्पर्धकप्रयोगप्रत्ययस्पर्धकप्ररूपणां चिकीर्षुरिदमाह—
नामप्पलंगपञ्चयोगेसु वि नेया अर्नतगुणणाए । धणिया देसगुणा सिं जहन्नजेठे सगे कहु ॥ १३ ॥

नाम ति-इह नामप्रत्ययस्पर्धकरूपणायां पञ्चयोगघाराणि । तद्यथा-अविजागप्ररूपणा १, वर्गणाप्ररूपणा २, स्पर्धकरूपणा ३, अन्तरप्ररूपणा ४, वर्गणापुञ्जदस्नेहाविजागसकलसमुदायप्ररूपणा ५, स्थानप्ररूपणा ६, चेति । तत्र प्रथमतोऽविजागप्ररूपणा क्रियते-श्रौदारिकादिशरीरपञ्चकप्रयोग्यानां परमाणुनां यो रसः, स केवलिप्रज्ञावेदनकेन विद्यते । वित्त्वा च निर्विजागा जागाः क्रियन्ते, ते च निर्विजागा जागा गुणपरमाणवो वा जावपरमाणवो वा प्रोच्यन्ते । एषाऽविजागप्ररूपणा । तत्रैकेन स्नेहाविजागेन युक्ताः शरीरयोग्याः पुञ्जत्वा न भवन्ति । किमुक्तं भवति ? श्रौदारिकौ-दारिकबन्धनादीनां पञ्चदशाना बन्धनानामन्यतमस्यापि बन्धनस्य विषया न भवन्तीत्यर्थः । नापि घ्राज्यां स्नेहाविजागान्यां युक्ता । नापि त्रिचिर्नापि संख्यैर्नाप्यसंख्यैर्नाप्यनतैः, किं त्वनन्तानन्तैरेव सर्वजीवेभ्योऽनन्तगुणैः, ततस्तेषां पुञ्जदानां समुदायः प्रथमा वर्गणा, सा च जघन्या । तत एकेन स्नेहाविजागेनाधिकानां पुञ्जदानां समुदायो द्वितीया वर्गणा । घ्राज्यां स्नेहाविजागान्यामधिकानां समुदायस्तृतीया वर्गणा । एवमेकैकाविजागवृद्ध्या निरन्तरं तावद्वर्गणा वाच्या यावदज्ञेभ्योऽनन्तगुणाः सिद्धानामनन्तजागकल्पा भवन्ति । एतासां च समुदाय एकं स्पर्धकं । तत इत ऊर्ध्वमेकेन स्नेहाविजागेनाधिकाः परमाणवो न प्राप्यन्ते, नापि घ्राज्यां, नापि त्रिजिः, नापि संख्यैः, नाप्यसंख्यैः, नाप्यनन्तैः, किं त्वनन्तानन्तैरेव सर्वजीवेभ्योऽनन्तगुणैरधिकाः प्राप्यन्ते । ततस्तेषां समुदायो द्वितीयस्य स्पर्धकस्य

प्रथमा वर्गणा । तस्यां कियन्तः स्नेहाविचागा इति चेदुच्यते-यावन्तः प्रथमस्पर्धकप्रथमवर्गणायां स्नेहाविचागास्तावन्तो विगुणाः । तत एकेन स्नेहाविचागेनाधिकानां परमाणूनां समुदायो द्वितीया वर्गणा । षाड्यां स्नेहाविचागाभ्यामधिकानां समुदायस्तृतीया वर्गणा । एवमैकैकस्नेहाविचागवृद्ध्या निरन्तरं वर्गणास्तावद्वाच्या यावदत्रव्येभ्योऽनन्तगुणाः सिद्धानामनन्तत्रागकट्टपा चवन्ति । ततस्तासा समुदायो द्वितीयं स्पर्धकं । ततः पुनरप्यत ऊर्ध्वमेकेन स्नेहाविचागेनाधिकाः परमाण्वो न प्राप्यन्ते. नापि षाड्यां, नापि त्रिचिः, यावन्नापि संख्यैः, नाप्यसंख्यैः, नाप्यनन्तैः, किंत्वनन्तानन्तैरेव सर्वजीवेभ्योऽनन्तगुणैः । ततस्तेषां परमाणूनां समुदायस्तृतीयस्पर्धकस्य प्रथमा वर्गणा । तस्यां कियन्तः स्नेहाविचागा इति चेदुच्यते-यावन्तः प्रथमस्पर्धकसत्कप्रथमवर्गणाया तावन्तस्त्रिगुणाः । तत एकेन स्नेहाविचागेनाधिकानां परमाणूनां समुदायो द्वितीया वर्गणा । षाड्यां स्नेहाविचागाभ्यामधिकानां समुदायस्तृतीया वर्गणा । एवमैकैकस्नेहाविचागवृद्ध्या निरन्तरं वर्गणास्तावद्वाच्या यावदत्रव्येभ्योऽनन्तगुणाः सिद्धानामनन्तत्रागकट्टपा चवन्ति । ततस्तासां समुदायस्तृतीयं स्पर्धकं । ततः पुनरप्यत ऊर्ध्वमेकेन स्नेहाविचागेनाधिकाः परमाण्वो न प्राप्यन्ते, नापि षाड्यां, नापि त्रिचिः, यावन्नापि संख्यैः, नाप्यसंख्यैः, नाप्यनन्तैः किंत्वनन्तानन्तैरेव सर्वजीवेभ्योऽनन्तगुणैरधिकाः प्राप्यन्ते । ततस्तेषां समुदायश्चतुर्थस्य स्पर्धकस्य प्रथमा वर्गणा । तस्यां कियन्तः स्नेहाविचागा इति चेदुच्यते-प्रथमस्पर्धकसत्कप्रथमवर्गणाया यावन्तः स्नेहाविचागास्तावन्तश्चतुर्गुणाः । एवं यतिसंख्यं यतिसंख्यं स्पर्धकं चिन्तयितुमारभ्यते, तद्यथा-पञ्चमं दशमं विंशतितमं सहस्रतमं लक्षतमं तावत्संख्यागुणिताः प्रथमस्पर्धकसत्कप्रथमवर्गणागताः स्नेहाविचागास्तिति-

संख्यस्य तत्संख्यस्य स्पर्धकस्यादिवर्गणायां षष्टव्याः । तानि च स्पर्धकानि क्रियन्ति ज्वन्तीति चेदुच्यते-अत्र व्यो-
 न्योऽनन्तगुणानि सिद्धानामनन्तजागवृद्धयानि । अन्तराणि क्रियन्ति ज्वन्तीति चेदुच्यते-रूपो न स्पर्धकगुह्ययानि ।
 तथा हि-चतुर्णामन्तराणि त्रीण्येव ज्वन्ति, नोनाधिकानि । एवमत्रापि जायनीयं । वर्गणास्वानन्तर्येण द्वे वृद्धी ज्वतः ।
 तद्यथा-एकैकाविजागवृद्धिः, अनन्तानन्तविजागवृद्धिश्च । तत्रैकैकाविजागवृद्धिः स्पर्धकगतानां वर्गणानां यद्योत्तरं,
 अनन्तानन्तविजागवृद्धिः पाश्चात्यस्पर्धकगतचरमवर्गणापेक्षयोत्तरस्पर्धकस्यादिवर्गणायाः, पारंपर्येण पुनः प्रथमस्पर्धकम-
 त्कप्रथमवर्गणापेक्षया षडपि वृद्धयोऽवगन्तव्याः । तद्यथा-अनन्तजागवृद्धिः, असंख्येयजागवृद्धिः, संख्येयजागवृद्धिः,
 संख्येयगुणवृद्धिः, असंख्येयगुणवृद्धिः, अनन्तगुणवृद्धिश्चेति । तदेवं कृता वर्गणाप्ररूपणा स्पर्धकप्ररूपणा अन्तरप्र-
 रूपणा च । सांप्रतं वर्गणागतपुञ्जस्नेहाविजागसमुदायप्ररूपणा क्रियते-तत्र प्रथमस्य शरीरस्थानस्य प्रथमायां वर्गणायां
 स्नेहाविजागाः स्तोकाः । ततो द्वितीयस्य शरीरस्थानस्य प्रथमवर्गणायामनन्तगुणाः । तेन्योऽपि तृतीयशरीरस्थानस्य
 प्रथमवर्गणायामनन्तगुणाः । एवमनन्तगुणया श्रेण्या सर्वाण्यपि स्थानानि नेतव्यानि । शरीरस्थानानि च वक्ष्यमाण-
 स्पर्धकमंख्याप्रमाणानि । संप्रति शरीरपरमाणूनामेव तत्तद्वन्धनयोग्यानामद्वयवहुत्वमभिधीयते-तत्रौदारिकोदारिकवन्ध-
 नयोग्याः पुञ्जदाः सर्वस्तोकाः । तेन्य औदारिकतैजसवन्धनयोग्या अनन्तगुणाः । तेन्योऽव्यौदारिककर्मणवन्धनयोग्या
 अनन्तगुणाः । तेन्योऽव्यौदारिकतैजसकर्मणवन्धनयोग्या अनन्तगुणाः । तथा वैक्रियवैक्रियवन्धनयोग्याः पुञ्जदाः
 सर्वस्तोकाः । तेन्योऽपि वैक्रियतैजसवन्धनयोग्या अनन्तगुणाः । तेन्योऽपि वैक्रियकर्मणवन्धनयोग्या अनन्तगुणाः ।

तेन्योऽपि वैक्रियतैजसकर्मणवन्धनयोग्या अनन्तगुणाः । तथा आहारकाहारकवन्धनयोग्याः पुग्जलाः सर्वस्तोकाः ।
तेन्योऽप्याहारकतैजसवन्धनयोग्या अनन्तगुणाः । तेन्योऽप्याहारककर्मणवन्धनयोग्या अनन्तगुणाः । तेन्योऽप्या
हारकतैजसकर्मणवन्धनयोग्या अनन्तगुणाः । तेन्योऽपि तैजसतैजसवन्धनयोग्या अनन्तगुणाः । तेन्योऽपि तैजस-
कर्मणवन्धनयोग्या अनन्तगुणाः । तेन्योऽपि कर्मणकर्मणवन्धनयोग्या अनन्तगुणा इति । सांप्रतं स्थानप्ररूपणव-
सरः । तत्र प्रथमं स्पर्धकमादौ कृत्वाऽत्रज्येच्योऽनन्तगुणैः सिद्धान्तकटैपैर्जागेरनन्तैः स्पर्धकैरेकं प्रथमं शरीरप्रायोग्यं
स्थानं ऋवति । ततस्ततिचिरेव स्पर्धकैरनन्तजागवृद्धिद्वितीयं शरीरस्थानं ऋवति । पुनस्ततिचिरेव स्पर्धकैरनन्तजागवृद्धि-
स्तृतीयं शरीरस्थानं । एवं निरन्तरं पूर्वस्मात् पूर्वस्मात्पुनराशिशिप्रमाणानि वाच्यानि । एतानि च समुदितानि एकं कंरुकमजिधीयते । तस्माच्च कंरुकाडुपरि
ख्येयजागतप्रदेशराशिप्रमाणानि वाच्यानि । एतानि च समुदितानि एकं कंरुकमजिधीयते । तस्माच्च कंरुकाडुपरि
अंगुलमात्रक्षेत्रासंख्येयजागतप्रदेशराशिप्रमाणानि तानि सर्वाण्यपि यथोत्तरमनन्तजागवृद्धान्यवसेयानि । एतानि
च समुदितानि द्वितीयं कंरुकं । तस्माच्च द्वितीयात्कंरुकाडुपरि यदन्यद्वितीयं शरीरस्थानं तत्पुनरपि द्वितीयकंडकगतचरमशरीर-
स्थानापेक्षयाऽसंख्येयजागवृद्धं । ततः पराणि पुनरप्यन्यानि यानि शरीरस्थानानि अंगुलमात्रक्षेत्रासंख्येयजागतप्रदेश-
राशिप्रमाणानि तानि सर्वाण्यपि यथोत्तरमनन्तजागवृद्धान्यवसेयानि । एतानि च समुदितानि तृतीयं कंरुकं । ततः
पुनरप्येकमसंख्येयजागवृद्धं । ततः पुनरपि कंरुकमात्राणि शरीरस्थानानि यथोत्तरमनन्तजागवृद्धान्यवसेयानि । एवम-

संख्येयज्ञानान्तरितानि अनन्तज्ञागवृक्षकंकानि तावदाच्यानि यावदसंख्येयतागवृक्षानामपि स्थानानामन्तरान्तरा-
जात्रिनां कंककं चवति । कंडकं नाम समयपरिजापयाऽङ्गुलमात्रद्वेत्रासंख्येयतागतप्रदेशगामिप्रमाणं संख्याऽत्रिषी-
यते । ततः पराणि यत्रोत्तरमनन्तज्ञागवृक्षानि कंडकमात्राणि शरीरस्थानानि वाचयानि । ततः परमेकं संख्येयज्ञागवृक्षं
स्थानं । ततो मूलादारभ्य यावन्ति स्थानानि प्रागतिक्रान्तानि तावन्ति तत्रैव (तत्रैवा) त्रिमाय पुनरग्येकं संख्येय-
ज्ञागवृक्षं स्थानमत्रिधातीयं । एवं वक्ष्यमाणक्रमेण पदस्थानकवृक्ष्या शरीरस्थानानि नावच्छेद्यानि यावदसंख्येयलो-
काकाशप्रदेशप्रमाणानि चवन्ति । उक्ता नामप्रत्ययसर्वरूपरूपणा, नाप्रतं प्रयोगप्रत्ययसर्वरूपरूपणा क्रियते—तत्र प्रयोगो
योगः तत्स्थानवृद्ध्या यो रमः रूर्मपरमाणुः केवलयोगप्रत्ययतो वक्ष्यमानेऽपि परिभूति स्पर्धेरूपतया तत्प्रयोगप्रत्यय-
स्पर्धकं । उक्तं च—“द्वोऽपवर्गो जोगो तत्राणनिवचणात् जो उ रमो । परिभूतेऽपि जीवे पयोगकंडं तयं त्रिनि ॥ १ ॥”
तस्य पद्यानुयोगद्वाराणि । तद्यथा—अत्रिनागप्ररूपणा, रगणाप्ररूपणा, रूर्मरूपरूपणा, अन्तरप्ररूपणा, स्थानप्ररूपणा
चेति । एताश्च यथा नामप्रत्ययस्पर्धके प्रागचिद्विज्ञातार्थेवात्रायारगन्तव्याः । तथाऽन प्रथमस्थाननरकप्रथमरगणायां
सकलपुत्रलक्ष्मेहावित्रागाः नर्मन्तोकाः । तेच्यो द्वितीयस्थाननरकप्रथमरगणायामन्तगुणाः । तेच्योऽपि तृतीयस्थान-
नरकप्रथमरगणायामन्तगुणाः । एवं तावदेवं यावदन्तिमं स्थानं । तथा च प्रयोगप्रत्ययसर्वरूपेणिकृत्यान्वया-
प्युक्तं—“अविज्ञागवर्गफुग अंतरवाणाऽ एव्य नक्षुपि । वाणाऽं रगणाऽं अगतगुणाऽं गतेनि ॥ १ ॥” अत्रादि-
शब्दात्कंडकादिपरिग्रहः । इदानीमप्यनुत्त्वमुच्यते—स्वल्पप्रत्ययसर्वरूपणाय न कलपुत्रलक्षणः स्नेहावित्रागाः

सर्वस्तोकाः । ततस्तस्यैव स्नेहप्रत्ययस्पर्धकस्योत्कृष्टवर्गणायामनन्तगुणाः । तेन्योऽपि नामप्रत्ययस्पर्धकस्य जघन्यवर्गणायामनन्तगुणाः । तेन्योऽपि तस्यैवोत्कृष्टवर्गणायामनन्तगुणाः । तेन्योऽपि प्रयोगप्रत्ययस्पर्धकस्य जघन्यवर्गणायामनन्तगुणाः । तेन्योऽपि तस्यैवोत्कृष्टवर्गणायामनन्तगुणाः । उक्तं च—“तिण्हं पि फुगुणं जहण उक्कोसगा क्रमा ठविजं । षेयाणंतगुणां ठ वग्गणा षेहफुडुअं ॥ १ ॥” संप्रति गाथार्थो विव्रियते—नामप्रत्ययेषु प्रयोगप्रत्ययेष्वपि च स्पर्धकेषु अविजागवर्गणादयः प्राग्वक्षेयाः । तथाहि—स्नेहप्रत्ययस्पर्धक इवात्रापि अविजागवर्गणा एकैकस्नेहाविजागवृक्षपरमाणुवर्गणा अनन्ताः । तथा स्तोकेन स्नेहेन वधाः पुजला चहव इतरे स्तोकाः स्तोकराः । यच्च ‘असंखलोगे डुगुणहीणा’ इति तदत्रासंचवान्न संबध्यते । स्नेहप्रत्ययस्पर्धकेऽपि हि तत् यथासंचवं स्तोक्रमेव कालं यावत् योजितं । न पुनः सर्वत्रापि । तथा ‘सिं ति’ एयां स्नेहप्रत्ययनामप्रत्ययप्रयोगप्रत्ययस्पर्धकाना प्रत्येकं स्वके आत्मीये जघन्योत्कृष्टे वर्गणे बुद्ध्या पृथक् कृत्वा ततः क्रमेण तासु । ‘धणिया देसगुण सि’ धणिया निचिता देशगुणा निर्विजागजागरूपाः सकलपुजलगतस्नेहाविजागा इत्यर्थः । तेऽनन्तगुणनयाऽनन्तगुणिततया ज्ञातव्याः । तदेवं कृता पुजलानां परस्परं संबन्धहेतुञ्च तस्य स्नेहस्य ग्रहणम् । संप्रति बन्धनकरणसामर्थ्यतो बध्यमानकर्मपुजलानां प्रकृतिस्थित्यनुजागप्रदेशविजागो मन्दमतीनां सुखाववोधाय मोदकदृष्टान्तेन विजाव्यते—यथा किञ्च कश्चिन्मोदको वातविनाशिचव्यनिष्पन्नः प्रकृत्या वातमुपशमयति, पित्तोपशमकञ्चव्यनिष्पन्नः पित्तं, कफापहारिचव्यनिष्पन्नः कफमित्येवंस्वरूपा प्रकृतिर्मोदकस्य । तथा तस्यैव स्थितिः कस्यचिद्दिनेमेकं, अपरस्य दिनेद्वयं, अन्यस्य मासादिकं कालं यावत् । तथा तस्यैव रसः स्निग्धमधुरादिः कस्य-

चिदेकस्थानकोऽपरस्य विस्थानक इत्यादि । तथा तस्यैव प्रदेशाः कणिकादिरूपाः कस्यचिदेकप्रसृतिप्रमाणाः कस्यचिद्विप्रसृतिप्रमाणा इत्यादि । तथा कर्मणोऽपि किञ्चिज्ज्ञानमावृणोति, किञ्चिद्दर्शनं, किञ्चित्सुखदुःखे जनयति, किञ्चिन्मोहयतीत्येवंस्वरूपा प्रकृतिः । तथा स्थितिस्तस्यैव कर्मणः कस्यचिन्नृगत्सागरोपमकोटीकोटीप्रमाणा, अपरस्य सप्तति-सागरोपमकोटीकोटीप्रमाणा इत्यादि । तथा रमः कस्यचिदेकस्थानकोऽपरस्य विस्थानक इत्यादि । तथा प्रदेशाः कस्यचिद्बहुतराः कस्यचिच्च बहुतरा इति ॥ १३ ॥

तत्र प्रकृतिचेदत एव कर्मणां मूलोत्तरविभागो जवति नान्यथेत्यावेदयन्नाह—

मूलोत्तरपगईणं अणुनागवित्सेसत् हवइ जेत् । अविसेसियरसपगइत्, पगईवंधो मुणेयवो ॥ १४ ॥

मूलु सि-इह प्रकृतिशब्दो जेदपर्यायोऽप्यस्ति । तथा चाह जाय्यकृत्—“अहवा पयनी जेत्” इति । ततो मूलोत्तर-प्रकृतीनां मूलोत्तरजेदानां कर्मणः संबन्धनामनुजागविशेषतः स्वभावविशेषतो ज्ञानावारकत्वादिलक्षणात् जेदो जवति, नान्यथा । अनुजागशब्दश्चात्र स्वभावपर्यायोऽवगन्तव्यः । तदुक्तं चूर्णो—“अनुजागो ति सहावो” इति । इह बन्धनकरणे प्रकृतिबन्धादयः प्रत्येकमुपरि सप्रपञ्चं वक्तव्याः । प्रकृत्यादयश्च प्रतिकर्म मंकीर्णा इति कश्चिद्व्यामुद्येत, अतस्तन्मोहापनोदाय प्रकृतिबन्धं तुशब्दोपलक्षणघारेण अन्यांश्च स्थितिवन्धादीन् वैचिन्त्येन (अयेण) स्पष्टय-न्नाह—‘अविसेसियेत्यादि’ । रमः स्नेहोऽनुजाग इत्येकार्थः । तस्य प्रकृतिः स्वभावः । अविशेषिताऽविवक्षिता रमप्रकृतिः,

उपलक्षणत्वात् स्थित्याद्योऽपि, यस्मिन्न विवक्षितो रसवन्धोऽधिगंपितरसप्रकृतिः । प्रकृतिवन्धो ज्ञातव्यः, तुशब्दस्याधिकार्यसंसूचनात् अवित्रक्षितरसप्रकृतिप्रदेशः स्थितिवन्धः, अवित्रक्षितप्रकृतिस्थितिप्रदेशो रसवन्ध, अविवक्षित-प्रकृतिस्थितिरसः प्रदेशवन्ध इत्यपि इष्टव्यं । प्रकृतिवन्धे च यावन्त्यः प्रकृतयो बन्धमायान्ति, यश्च यासां बन्धं प्रति स्वामी, तदेतत्सर्वं शतकादवसेयं । प्रकृतिप्रदेशवन्धौ च योगतो भवतः “जोगा पयडिपएसं” इतिवचनात् । तत्र प्रकृतिवन्ध उक्तः । सांप्रतं प्रदेशवन्धो यत्सुमवसरप्रासः । तत्राष्टविधवन्धकेन जन्तुना यदेकेनाध्यवसायेन चित्रता-गर्भेण गृहीतं दलिकं तस्याष्टौ जागा भवन्ति, सप्तविधवन्धकस्य तु सप्त जागाः, पञ्चविधवन्धकस्य पञ्जागाः, एकविध-वन्धकस्य एको जागः ॥ ३४ ॥

संप्रत्युत्तरप्रकृतीनां जागविजागोपदर्शनार्थमाह—

जं सव्वघाइपत्तं सगकम्मपएसणंतमो जागो । आवरणेण चउज्जा तिहा य अह पंचहा विग्घे ॥ ३५ ॥
जं ति-यत् कर्मदलिकं सर्वघातिप्रासं केवलज्ञानावराणीयादिरूपसर्वघातिप्रकृतिपु गतं तत् स्वकर्मप्रदेशानामनन्ततमो जागः स्वकीयाया ज्ञानावराणादिरूपाया मूलप्रकृतेर्यो मौलो जागस्तस्यानन्ततमो जाग इत्यर्थः । कात्र युक्तिरिति चेडु-च्यते-इहाष्टानामपि मूलप्रकृतीनां प्रत्येकं ये स्निग्धतराः परमाणवस्ते स्लोकाः । ते च स्वस्वमूलप्रकृतिपरमाणुनामनन्त-तमो जागः । त एव च सर्वघातिप्रकृतियोग्या इति यत्सर्वघातिप्रासं तत् स्वमूलप्रकृतिप्रदेशानामनन्ततमो जागः ।

१ तस्समुदाओ पगइवधो इति तु कापायिककर्म प्रतीत्य ।

तस्मिंश्चानन्ततमे जागेऽपसारिते शेषं यहलिकं तत्सर्वथातिप्रकृतिव्यतिरिक्तैः स्वस्वमूलप्रकृत्य-
वान्तरजेदेच्यो विजज्य विजज्य दीयते । तथाहि—‘आवरणयोर्ज्ञानावरणदर्शनावरणयोः प्रत्येकं मय-
घातिप्रकृतिनिमित्तमनन्ततमे जागेऽपसारिते सति शेषस्य दलिकस्य यथाक्रमं चतुर्धा त्रिधा च द्विजागः क्रियते, कृत्वा
च शेषदेशघातिप्रकृतिच्यो दीयते । तथा विघ्नान्तराये यो मूलजागः स समग्रोऽपि पत्रधा कृत्वा दानान्तरायादिन्यो
दीयते । इयमत्र भावना-ज्ञानावरणीयस्य स्थित्यनुसारेण यो मूलजाग आचजति, तस्यानन्ततमो जागः केवलज्ञाना-
वरणाय दीयते । शेषस्य चत्वारो जागाः क्रियन्ते, ते च सतिज्ञानावरणश्रुतज्ञानावरणव्यधिज्ञानावरणमनःपर्यवज्ञाना-
वरणेच्यो दीयन्ते । दर्शनावरणीयस्यापि यो मूलजाग आचजति तस्यानन्ततमं जागं षोढा कृत्वा निजापत्रककेवल-
दर्शनावरणाभ्यां सर्वघातिच्या प्रयञ्जति (जीवः) । शेषस्य च त्रयो जागाः क्रियन्ते, ते च चक्षुरचक्षुरवधिदर्शनावरणेच्यो
दीयन्ते । अन्तरायस्य पुनर्यो मूलजाग आचजति स समग्रोऽपि सर्वघात्यन्तरनेदाचाघात् पत्रधा कृत्वा दानान्त-
रायादिच्यो दीयते ॥ १५ ॥

मोहे दुहा चञ्जा य पंचहा वा विचप्रमाणीणं । वेयणियाउयगोएसु वप्रमाणीण जागो सिं ॥ १६ ॥

मोहे चि-मोहे मोहनीये स्थित्यनुसारेण यो मूलजाग आचजति तस्यानन्ततमो भागः सर्वघातिप्रकृतियोग्यो द्विधा
क्रियते, अर्धं दर्शनमोहनीयस्य, अर्धं चारित्रमोहनीयस्य । तत्रार्धं दर्शनमोहनीयस्य सत्कं नमप्रमपि मिथ्यात्वमोहनी-
यस्य ढौकते । चारित्रमोहनीयस्य तु सत्कमर्धं षादशधा क्रियते, ते च षादशजागा आद्येच्यो षादशकायेच्यो दीयन्ते ।

संप्रति शेषदलिकञ्चागविधिरुच्यते-‘मोहे दुहेत्यादि’ शेषस्य च मूलजागस्य द्वौ जागौ क्रियेते, एकः कपायमोहनीयस्य, अपरो नोकपायमोहनीयस्य । तत्र कपायमोहनीयस्य जागः पुनश्चतुर्धा क्रियेते, ते च चत्वारोऽपि जागाः संज्वलन-
क्रोधादिभ्यो दीयन्ते । नोकपायमोहनीयस्य तु जागः पञ्चधा क्रियेते, ते च पञ्चापि जागा यथाक्रमं त्रयाणां वेदाना-
मन्यतमस्मै वेदाय बध्यमानाय हास्यरतियुगलारतिगोक्युगलयोरन्यतरस्मै युगलाय त्रययुगुष्मान्यां च दीयन्ते ।
नान्येभ्यः, बन्धाच्चावात् । न हि नवापि नोकपाया युगपद्बन्धमायान्ति, किं तु यथोक्ताः पञ्चैव । तथा वेदनीयायु-
गोत्रेषु यो मूलजाग आचलति स एतेषामेव एकैकस्याः प्रकृतेर्बध्यमानाया ढीकृते । द्विप्रचृतीनाममीषां युगपद्ब-
न्धाच्चावात् ॥ १६ ॥

पिंरुपर्गईसु वप्रंतिगाण वषरसगंधफासाणं । सर्वासिं संघाए तणुस्मि य तिगे चउके वा ॥ १७ ॥

पिंरु चि-पिंरुप्रकृतयो नामप्रकृतयः । यदाह चूर्णिकृत्-“पिंडपर्गईलं नामपर्गईलं चि” । तासु मध्ये बध्यमाना-
नामन्यतमगतिजातिशरीरबन्धनसंघातनसंस्थानांगोपागानुपूर्वीणां वर्णगन्धरसस्पर्शागुरुलघूपघातपराघातोद्भासनिर्माण-
तीर्थकाराणामातोषोत्पन्नशस्ताप्रशस्तविद्यायोगतित्रसंस्थावरवादरसुदमपर्योषापर्योषाप्रत्येकसाधारणस्थिरास्थिरयुजायुञ्जसु-
स्वरदुःस्वरसुचगदुर्नगादेयानादेयशःकीर्त्यशःकीर्त्यन्यतराणां च मूलजागो विचज्य समर्पणीयः । अत्रैव विशेष-
माह-‘वर्णेत्यादि’ वर्णरसगन्धस्पर्शानां प्रत्येकं यज्ञागलबन्धं दलिकमायाति तत्सर्वेभ्यस्तेषामवान्तरजेदेभ्यो विचज्य विचज्य
दीयते । तथाहि-वर्णनाम्नो यज्ञागलबन्धं दलिकं तत्पञ्चधा कृत्वा शुक्लादिभ्योऽवान्तरजेदेभ्यो विचज्य प्रदीयते । एवं

गन्धरसस्पर्शानामपि यस्य यावन्तो जेदास्तस्य संबन्धिनो जागस्य तति जागाः कृत्वा तावन्नयोऽवान्तरजेदेभ्यो दातव्याः । तथा संघाते तनौ च प्रत्येकं यन्नागलब्धं दलिकमायाति तन्निधा चतुर्धा वा कृत्वा त्रिच्यश्चतुर्न्यौ वा दीयते । तत्रौदारिकतैजसकर्मणानि वैक्रियतैजसकर्मणानि वा त्रीणि शरीराणि संघातानि वा युगपद्भ्रता त्रिधा क्रियते, वैक्रियाहारकतैजसकर्मणरूपाणि चत्वारि शरीराणि संघातानि वा वध्रता चतुर्धा क्रियते ॥ ११ ॥

सत्तेकारविगप्पा बंधणनामाण मूलपगईणं । उत्तरसगपगईणं य अप्पवहुत्ता विसेसो सिं ॥ १७ ॥

सत्तेति-बन्धननाशां जागलब्धं यद्दलिकमायाति तस्य सप्त विकल्पाः सप्तजेदा एकादश वा विकल्पाः क्रियन्ते । तत्रौदारिकौदारिक १ औदारिकतैजस २ औदारिककर्मण ३ औदारिकतैजसकर्मण ४ तैजसतैजस ५ तैजसकर्मण ६ कर्मणकर्मण ७ रूपाणि वैक्रियचतुष्कतैजसत्रिकरूपाणि वा सप्त बन्धनानि वध्रता सप्त । वैक्रियचतुष्काहारकचतुष्कतैजसत्रिकलक्षणान्येकादश बन्धनानि वध्रता एकादश । अवशेषाणा च प्रकृतीनां यन्नागलब्धं दलिकमायाति, तन्न चूयो विजज्यते, तासां युगपदवान्तरद्वित्र्यादिजेदबन्धाजावात् । तेन तासां तदेव परिपूर्णं दलिकं भवति । इहैकाध्यवसायगृहीतस्य कर्मदलिकस्य परमाणवो विजागशः कृत्वा मूलप्रकृतिन्य उत्तरप्रकृतिन्यश्च दत्ताः । तत्र न ज्ञायते जघन्यपदे उत्कृष्टपदे वा कस्याः कियान् जागस्ततो विशेषपरिज्ञानार्थमाह--'मूलपगईत्यादि' आत्मां मूलप्रकृतीनामुत्तरस्वप्रकृतीना च परस्परं जागस्य विशेषोऽल्पवहुत्वात् शास्त्रान्तरोक्तात् ऋष्यः । तत्र मूलप्रकृतीनामष्टपवहुत्वं दर्शयते-इह कर्मणां स्थित्यनुसारतो जाग आचजति, यस्य बृहती स्थितिस्तस्य बृहन्नागः, यस्य स्तोका तस्य स्लोक इति ।

तत्रायुषो जागः सर्वस्लोकः । तस्य सर्वस्या (सर्वेभ्योऽ) प्यन्वेच्यः स्लोकस्थितिकत्वात् । तत्स्थितेरुत्कर्षतोऽपि त्रयस्त्रिंशत्सागरोपमप्रमाणत्वात् । ततो नामगोत्रयोर्चांगो बृहत्तरः । तयोः स्थितौर्वशतिमागरोपमकोटीकोटीप्रमाणत्वात् । स्वस्थाने तु द्वयोरपि परस्परं तुल्यः, समानस्थितिकत्वात् । ततोऽपि ज्ञानावरणदर्शनावरणान्तरायाणा बृहत्तमः । तेषा स्थितेस्त्रिंशत्सागरोपमकोटीकोटीप्रमाणत्वात्, स्वस्थाने तु परस्परं तुल्य एव, तुल्यस्थितिकत्वात् । ततोऽपि मोहनीयस्य बृहत्तमः, तस्य स्थितेः सप्ततिसागरोपमकोटीकोटीप्रमाणत्वात् । वेदनीयं यद्यपि ज्ञानावरणीयादिभिः सह समस्थितिकं, तथापि तस्य जागः सर्वोत्कृष्ट एव वेदितव्यः । अन्यथार पटतरस्वफलमुल्लुःखोपदर्शकत्वानुपपत्तेः । इदानीं स्वस्वोत्तरप्रकृतीनामुत्कृष्टपदे जघन्यपदे चाल्पबहुत्वमन्निधीयते-तत्रोत्कृष्टपदे सर्वस्लोकं केवलज्ञानावरणस्य प्रदेशाग्रं । ततो मनःपर्यवज्ञानावरणीयस्यानन्तगुणं । ततोऽवधिज्ञानावरणीयस्य विशेषाधिकं । ततः श्रुतज्ञानावरणीयस्य विशेषाधिकं । ततोऽपि मतिज्ञानावरणीयस्य विशेषाधिकं । तथा दर्शनावरणे उत्कृष्टपदे सर्वस्लोकं प्रचलायाः प्रदेशाग्रं । ततो निजाया विशेषाधिकं । ततोऽपि प्रचलाप्रचलाया विशेषाधिकं । ततोऽपि निजानिजाया विशेषाधिकं । ततः स्यान्धेर्विशेषाधिकं । ततः केवलदर्शनावरणेयस्य विशेषाधिकं । ततोऽवधिदर्शनावरणेयस्यानन्तगुणं । ततोऽचक्षुर्दर्शनावरणेयस्य विशेषाधिकं । ततोऽपि चक्षुर्दर्शनावरणेयस्य विशेषाधिकं । तथा सर्वस्लोकमुत्कृष्टपदे प्रदेशाग्रमसातवेदनीयस्य । ततो विशेषाधिकं सातवेदनीयस्य । तथा मोहनीये सर्वस्लोकमुत्कृष्टपदे प्रदेशाग्रमप्रत्याख्यानावरणमानस्य । ततोऽप्रत्याख्यानावरणक्रोधस्य विशेषाधिकं । ततोऽप्रत्याख्यानावरणमायाया विशेषाधिकं । ततोऽप्रत्याख्यानावरणलोचस्य विशेष-

पाधिकं । ततः प्रत्याख्यानावरणमानस्य विशेषाधिकं । ततः प्रत्याख्यानावरणक्रोधस्य विशेषाधिकं । ततः प्रत्याख्या-
 नावरणमायाया विशेषाधिकं । ततः प्रत्याख्यानावरणद्वेषस्य विशेषाधिकं । ततोऽनन्तानुबन्धिमानस्य विशेषाधिकं ।
 ततोऽनन्तानुबन्धिक्रोधस्य विशेषाधिकं । ततोऽनन्तानुबन्धिमायाया विशेषाधिकं । ततोऽनन्तानुबन्धिद्वेषस्य विशेष-
 पाधिकं । ततो मिथ्यात्वस्य विशेषाधिकं । ततो जुगुप्साया अनन्तगुणं । ततो ज्ञयस्य विशेषाधिकं । ततो हास्यशोक-
 शोविशेषाधिकं, स्वस्थाने तु द्वयोरपि परस्परं तुल्यं । ततो रत्यरत्योविशेषाधिकं, तयोः पुनः स्वस्थाने तुल्यं । ततः
 स्त्रीवेदनपुंसकवेदयोर्विशेषाधिकं, स्वस्थाने तु द्वयोरपि परस्परं तुल्यं । ततः संज्वलनक्रोधस्य विशेषाधिकं । ततः संज्वल-
 नमानस्य विशेषाधिकं । ततः पुरुषवेदस्य विशेषाधिकं । ततः संज्वलनमायाया विशेषाधिकं । ततः संज्वलनलोचस्या-
 संख्येयगुणं । तथा चतुर्णामप्यायुषामुक्लृष्टपदे प्रदेशग्रं परस्परं तुल्यं । नामकर्मणि उक्लृष्टपदे प्रदेशग्रं गतो देवगति-
 नरकगतयोः सर्वस्तोकं । ततो मनुजगतौ विशेषाधिकं । ततस्तिर्यगतौ विशेषाधिकं । तथा जातौ चतुर्णां द्वीन्द्रियादि-
 जातिनाम्नामुक्लृष्टपदे प्रदेशग्रं सर्वस्तोकं, स्वस्थाने तु तेषा परस्परं तुल्यं । तत एकैन्द्रियजातेर्विशेषाधिकं । तथा
 शरीरान्नि सर्वस्तोकमुक्लृष्टपदे प्रदेशग्रमाहारकशरीरस्य । ततो वैक्रियशरीरान्नाम्नो विशेषाधिकं । तत औदारिकश-
 रीरान्नाम्नो विशेषाधिकं । ततस्तेजसशरीरान्नाम्नो विशेषाधिकं । ततोऽपि कर्मणशरीरान्नाम्नो विशेषाधिकं । एवं संघात-
 नानाम्यपि ङष्टव्यं । तथा बन्धनान्नि सर्वस्तोकमुक्लृष्टपदे प्रदेशग्रमाहारकबन्धनानाम्नः । तत आहारकतेजस-
 नान्नाम्नो विशेषाधिकं । तत आहारककर्मणबन्धनान्नाम्नो विशेषाधिकं । तत आहारकतेजसकर्मणबन्धनान्नाम्नो विशेषापा-

धिकं । ततो वैक्रियवैक्रियशरीरबन्धनान्नो विशेषाधिकं । ततो वैक्रियतैजसबन्धनान्नो विशेषाधिकं । ततो वैक्रिय-
 कार्माणबन्धनान्नो विशेषाधिकं । ततो वैक्रियतैजसकार्माणबन्धनान्नो विशेषाधिकं । तत औदारिकौदारिकबन्धनान्नो
 विशेषाधिकं । तत औदारिकतैजसबन्धनान्नो विशेषाधिकं । तत औदारिककार्माणबन्धनान्नो विशेषाधिकं ।
 ततोऽप्यौदारिकतैजसकार्माणबन्धनान्नो विशेषाधिकं । ततौदारिकतैजसबन्धनान्नो विशेषाधिकं । ततौदारिककार्माण-
 बन्धनान्नो विशेषाधिकं । ततः कार्माणकार्माणबन्धनान्नो विशेषाधिकं । तथा संस्थानान्नि संस्थानानामाद्यन्तवर्जानां
 चतुर्णामुत्कृष्टपदे प्रदेशाग्रं सर्वस्तोकं, स्वस्थाने तु तेषां परस्परं तुष्टयं । ततः समचतुरस्रसंस्थानस्य विशेषाधिकं । ततोऽपि
 हुंरुसंस्थानस्य विशेषाधिकं । तथांगोपांगानान्नि सर्वस्तोकमुत्कृष्टपदे प्रदेशाग्रमाहारकांगोपांगानाम्नः । ततो वैक्रियगोपां-
 गानान्नो विशेषाधिकं । ततोऽप्यौदारिकांगोपांगानान्नो विशेषाधिकं । तथा संहननान्नि सर्वस्तोकमाद्यानां पद्यानां संहन-
 नानामुत्कृष्टपदे प्रदेशाग्रं, स्वस्थाने तु तेषां परस्परं तुष्टयं । ततः सेवार्तसंहननस्य विशेषाधिकं । तथा वर्णनान्नि सर्वस्तो-
 कमुत्कृष्टपदे प्रदेशाग्रं कृष्णवर्णानाम्नः । ततो नीलवर्णानान्नो विशेषाधिकं । ततो लोहितवर्णानान्नो विशेषाधिकं ।
 ततो हारिश्चवर्णानान्नो विशेषाधिकं । ततोऽपि शुक्लवर्णानान्नो विशेषाधिकं । तथा गन्धनान्नि मर्वस्तोकं सुरन्नि
 गन्धनाम्नः । ततो विशेषाधिकं दुरन्निगन्धनाम्नः । तथा रसनान्नि सर्वस्तोकं कटुरसनाम्नः । ततस्तिकरसनान्नो
 विशेषाधिकं । ततः कपायरसनान्नो विशेषाधिकं । ततः अम्बरसनान्नो विशेषाधिकं । ततोऽपि मधुरसनान्नो विशेष-
 याधिकं । तथा स्पर्शनान्नि सर्वस्तोकमुत्कृष्टपदे कर्कशगुरुरस्पर्शनान्नोः प्रदेशाग्रं, स्वस्थाने तु द्वयोरपि परस्परं तुष्टयं ।

ततो मृदुलघुस्पर्शान्नाम्नोविशेषाधिकं, स्वस्थाने तु घयोरपि तयोः परस्परं तुड्यं । ततो रूढशीतरस्पर्शान्नाम्नोविशेषाधिकं, स्वस्थाने तु तयोर्घयोरपि परस्परं तुड्यं । ततः स्निग्धोष्णस्पर्शान्नाम्नोविशेषाधिकं, स्वस्थाने तु तयोरपि द्वयोः परस्परं तुड्यं । तथानुपूर्वीनाम्नि सर्वस्तोकं प्रदेशाग्रं देवगतिरकगत्यानुपूर्व्योः, स्वस्थाने तु घयोरपि परस्परं तुड्यं । ततो मजुगल्यानुपूर्व्यां विशेषाधिकं । ततस्तिर्यगानुपूर्व्यां विशेषाधिकं । तथा सर्वस्तोकमुत्कृष्टपदे प्रदेशाग्रं त्रसनान्नः । ततो विशेषाधिकं स्वावरनान्नः । तथा सर्वस्तोकं प्रदेशाग्रं पर्याप्तनान्नः । ततो विशेषाधिकमपर्याप्तनान्नः । एवं स्थिरास्थिरयोः शुचाशुचयोः सुजगदुर्जगयोः आदेयानादेययोः सूक्ष्मवादरयोः प्रत्येकसाधारणयोर्वाच्यं । तथा सर्वस्तोकमयशःकीर्तिनान्नः प्रदेशाग्रं । ततो यशःकीर्तिनान्नः संख्येयगुणं । शोषाणामातपोद्योतप्रशस्ताप्रशस्तविहायोगतिसुस्वरुःस्वराणां परस्परं तुड्यमुत्कृष्टपदे प्रदेशाग्रं । निर्माणेन्द्रासपराधातोपघातागुरुलघुतीर्थकराणां त्वदपत्रहुत्वं नास्ति, यत इदमदपत्रहुत्वं सजातीयप्रकृत्यपह्या, यथा कृष्णादिवर्णनान्नः शोषवर्णपिष्टं, प्रतिपद्मप्रकृत्यपह्या वा यथा सुजगदुर्जगयोः । न चैताः परस्परं सजातीया अन्निकैकमूलर्पिभ्रप्रकृत्यन्नावात् । नापि विरुद्धा युगपदपि बन्धसम्भवात् । तथा गोत्रे सर्वस्तोकमुत्कृष्टपदे प्रदेशाग्रं नीचैर्गोत्रस्य । ततो विशेषाधिकमुच्चैर्गोत्रस्य । तथाऽन्तराये सर्वस्तोकं दानान्तरायस्य । ततो

१ अत्र च श्रीमद्भिद्वेन्द्रसूरिभिः स्तोपशशतकवृत्ताव्यया व्याख्यात प्रस्तुतप्रकरणाभिधया, तद्भविष्यति तदानीं कापि लेखकदोषमूला शोधकदोषमूला वा तादृशी काचन प्रतिष्ठीका प्रतीवान्ये, दृश्यमानेषु त्वादर्थेषु न तथाविध. पाठः, युक्तिस्त्वेवविधेऽतीन्द्रियेऽयामर्थेऽकिञ्चित्कर्येवैत्युपलभ्यमानः पाठ एव शरणम् ।

लाचान्तरायस्य विशेषाधिकं । ततो जोगान्तरायस्य विशेषाधिकं । तत उपजोगान्तरायस्य विशेषाधिकं । ततो
 वीर्यान्तरायस्य विशेषाधिकं । तदेवमुक्ततरप्रकृतीनामुत्कृष्टपदे प्रदेशात्प्रादुर्भूतं । संप्रति जघन्यपदे तदजिधीयते
 -तत्र सर्वस्तोकं जघन्यपदे प्रदेशाग्रं केवलज्ञानावरणीयस्य । ततो मनःपर्यवज्ञानावरणीयस्यानन्तगुणं । ततोऽवधिज्ञा-
 नावरणीयस्य विशेषाधिकं । ततः श्रुतज्ञानावरणीयस्य विशेषाधिकं । ततोऽपि मतिज्ञानावरणीयस्य विशेषाधिकं । तथा
 दर्शनावरणीये सर्वस्तोकं जघन्यपदे प्रदेशाग्रं निद्रायाः । ततः प्रचलाया विशेषाधिकं । ततो निद्रानिद्राया विशेषा-
 धिकं । ततः प्रचलाप्रचलाया विशेषाधिकं । ततः स्यानर्धर्विशेषाधिकं । ततः केवलदर्शनावरणस्य विशेषाधिकं ।
 ततोऽवधिदर्शनावरणस्यानन्तगुणं । ततोऽवच्छुर्दर्शनावरणस्य विशेषाधिकं । ततोऽपि चक्षुर्दर्शनावरणस्य विशेषाधिकं ।
 तथा मोहनीये सर्वस्तोकं जघन्यपदे प्रदेशाग्रमप्रत्याख्यानावरणमानस्य । ततोऽप्रत्याख्यानावरणस्य क्रोधस्य विशेषाधिकं । ततो-
 ऽप्रत्याख्यानावरणमायाया विशेषाधिकं । ततोऽप्रत्याख्यानावरणद्वेषस्य विशेषाधिकं । तत एवमेव प्रत्याख्यानावरणमानक्रो-
 धमायालोचानन्तानुबन्धिमानक्रोधमायालोजानां यथोत्तरं विशेषाधिकं वक्तव्यं । ततो मिथ्यात्वस्य विशेषाधिकं । ततो
 जुगुप्साया अनन्तगुणं । ततो भयस्य विशेषाधिकं । ततो हास्यशोकयोर्विशेषाधिकं, स्वस्थाने तु तयोः परस्परं तुल्यं ।
 ततो रत्यरत्योर्विशेषाधिकं । स्वस्थाने तु तयोरपि परस्परं तुल्यं । ततोऽन्यतरवेदस्य विशेषाधिकं । ततः संज्वलनमान-
 क्रोधमायालोजानां यथोत्तरं विशेषाधिकं । तथायुपि सर्वस्तोकं जघन्यपदे प्रदेशाग्रं तिर्यग्मनुष्यायुपोः । ततो देवनार-
 कायुपोरसंब्येयगुणं । तथा नास्ति गतौ सर्वस्तोकं जघन्यपदे प्रदेशाग्रं तिर्यग्गतेः । ततो विशेषाधिकं मनुजगतेः ।

ततो देवगतेरसंख्येयगुणं । ततो निरयगतेरसंख्येयगुणं । तथा जातौ सर्वस्तोकं षडुर्णां द्वीन्द्रियादिजातिनाम्नां । तत
 एकेन्द्रियजातेर्विशेषाधिकं । तथा शरीरानाम्नि सर्वस्तोकमौदारिकशरीरानाम्नः । ततस्तैजसशरीरानाम्नो विशेषाधिकं ।
 ततः कार्मणशरीरानाम्नो विशेषाधिकं । ततो वैक्रियशरीरानाम्नोऽसंख्येयगुणं । ततोऽप्याहारकशरीरानाम्नोऽसंख्येयगुणं । एवं
 संघातनानाम्नोऽपि वाच्यं । अंगोपांगानाम्नि सर्वस्तोकं जघन्यपदे प्रदेशाप्रसौदारिकांगोपांगानाम्नः । ततो वैक्रियांगोपांगानाम्नोऽ-
 संख्येयगुणं । ततोऽप्याहारकांगोपांगानाम्नोऽसंख्येयगुणं । तथा सर्वस्तोकं जघन्यपदे नरकगतिदेवगत्यानुपूर्व्योः प्रदेशाग्रं । ततो
 मनुजगत्यानुपूर्व्या विशेषाधिकं । ततोऽपि तिर्यगत्यानुपूर्व्या विशेषाधिकं । तथा सर्वस्तोकं त्रसनान्नः । ततो विशेषाधिकं
 स्यावरनान्नः । एवं वादरसूक्ष्मयोः पर्याप्तापर्याप्तयोः प्रत्येकमाधारणयोश्च । शेषाणां तु नामप्रकृतीनामप्यवहुल्यं न विद्यते ।
 तथा सातासातवेदनीययोरुच्चैर्गोत्रनीचैर्गोत्रयोरपि । अन्तराये पुनर्यथोत्कृष्टपदे तत्रथावगन्तव्यं । इह यदा जन्तुरुत्कृष्टे
 योगस्थाने वर्तते, यदा च मूलप्रकृतीनामुत्तरप्रकृतीनां च स्तोकतराणां बन्धकः, तथा यदा संक्रमकाले प्रकृत्यन्तरद-
 लिकानामुत्कृष्टः प्रदेशसंक्रमो भवति, तदोत्कृष्टप्रदेशाग्रसंभवः । तथा हि—उत्कृष्टे योगे वर्तमानो जीव उरकृष्टं प्रदेश-
 ग्रहणं करोति । तथा स्तोकतराणां मूलप्रकृतीनामुत्तरप्रकृतीनां च यदा बन्धकस्तदा शेषावध्यमानप्रकृतिलन्धोऽपि जागस्तानां
 बध्यमानानामाजजति । तथा प्रकृत्यन्तरदलिकानामुत्कृष्टप्रदेशसंक्रमकाले विवक्षितासु प्रकृतिषु बध्यमानासु प्रकृताः क्रमपुत्रजाः
 प्रविशन्ति । तत एतेषु कारणेषु मत्सूत्कृष्टप्रदेशाग्रसंभवो भवति । विपर्याये तु जघन्यप्रदेशाग्रसंभवः ॥ २८ ॥

१ श्रीमन्वायान्वाचार्यपादैत्र साद्यादिप्ररूपणा स्वामित्वप्ररूपणा च कृता स्वविवरणे ।

तथाहि-प्रथमवर्गणापेक्षया द्वितीयवर्गणायां कर्मपरमाणवो विशेषहीनाः । ततोऽपि तृतीयस्यां वर्गणायां विशेषहीनाः । एवं तावद्वाच्यं यावत्सर्वोत्कृष्टा वर्गणा । एताश्च कथञ्चूता इत्याह-‘अविजागुत्तरियाउ सि’ अत्रिजागोत्तरा एकैक-
 स्नेहाविजागाधिका इत्यर्थः । तथाहि-प्रथमवर्गणापरमाणवपेक्षया ये परमाणव एकेन रसाविजागेनान्यधिकालेपां समु-
 दायो द्वितीया वर्गणा । तेभ्योऽन्येकेन रसाविजागेनाधिकानां समुदायस्तृतीया वर्गणा । एवमेकैकाविजागवृद्ध्या वर्ग-
 णास्तावदकव्या यावदत्रवेच्योऽनन्तगुणाः सिद्धानामनन्तजागकटपा ज्वन्ति इति ॥ ३० ॥

कृता वर्गणाप्ररूपणा, संप्रति स्पर्धकरूपणामाह-

फडुगमणंतगुणियं सवजिह्दिं पि अंतरं एवं । सेसाणि वगणाणं समाणि ठाणं पढममित्तो ॥३१॥

फडुगेति-अत्रवेच्योऽनन्तगुणाः सिद्धानामनन्तजागकटपा अनन्ता वर्गणा एकं स्पर्धकं । एया स्पर्धकरूपणा ।
 संप्रत्यन्तरप्ररूपणा क्रियते-इत ऊर्ध्वमेकेन रसाविजागेनान्यधिकाः परमाणवो न प्राच्यन्ते, नापि द्वाभ्यां, नापि त्रिभिः
 नापि संख्येयैः, नाप्यसंख्येयैः, नाप्यनन्तैः, किं त्वनन्तानन्तरेव सर्वजीवेभ्योऽनन्तगुणैरन्यधिकाः प्राच्यन्ते । ततस्तेषां
 समुदायो द्वितीयस्य स्पर्धकस्य प्रथमा वर्गणा । तत एकेन रसाविजागेनाधिकानां परमाणूनां समुदायो द्वितीया वर्गणा ।
 द्वाभ्यां रसाविजागाभ्यामधिकानां परमाणूनां समुदायस्तृतीया वर्गणा । एवमेकैकरसाविजागवृद्ध्या वर्गणास्तावद्वाच्य
 यावदत्रवेच्योऽनन्तगुणाः सिद्धानामनन्तजागकटपा ज्वन्ति । ततस्तासा समुदायो द्वितीयं स्पर्धकं । ततः पुनरप्यत
 ऊर्ध्वमेकेन रसाविजागेनान्यधिकाः परमाणवो न प्राच्यन्ते, नापि त्रिभिः, नापि द्वाभ्यां, नापि संख्येयैः, नाप्यसंख्येयैः,

नाप्यनन्तैः किं त्वनन्तानन्तैरेव सर्वजीवेभ्योऽनन्तगुणैः । ततस्तेषां समुदायस्तृतीयस्य स्पर्धकस्य प्रथमा वर्गणा । ततः
 पुनरप्यत ऊर्ध्वं यथोत्तरमेकैकस्त्वविजागवृद्ध्या द्वितीयादिका वर्गणास्तावद्वाच्या यावदत्रव्येभ्योऽनन्तगुणाः सिद्धाना-
 मनन्तजागकल्पा ऋवन्ति । ततस्तासां समुदायस्तृतीयं स्पर्धकं । एवं स्पर्धकानि तावद्वाच्यानि यावदत्रव्येभ्योऽनन्त-
 गुणानि सिद्धानामनन्तजागकल्पानि ऋवन्ति । तेषां समुदाय एकमनुजागवन्धस्थानं । तथा चाह—“अणंतगुणियं
 सब्जिएहि पि” इत्यादि । प्रथमस्पर्धकचरमवर्गणाया द्वितीयस्पर्धकप्रथमवर्गणायाश्चान्तरमपि सर्वजीवेभ्योऽनन्तगुणितं
 ज्ञष्टव्यं । एषान्तरप्ररूपणा । एवं शेषाप्यपि स्पर्धकान्यन्तराणि च यथोक्तप्रमाणान्यवगन्तव्यानि । तानि च स्पर्धकानि
 एकानि एकस्पर्धकसत्त्ववर्णानां समानि अत्रव्येभ्योऽनन्तगुणानि सिद्धानामनन्तजागकल्पानीत्यर्थः । एकं प्रथमं सर्व-
 जघन्यमनुजागवन्धस्थानं ऋवति । अनुजागवन्धस्थानं नामैकेन कापाधिकेणाध्यवसायेन गृहीतानां कर्मपरमाणूनां
 रसस्पर्धकसमुदायपरिमाणं ॥ ३१ ॥

कृता स्थानप्ररूपणा । कंडकप्ररूपणार्थमाह—

एत्तो अंतरतुह्यं अंतरमाणंतजागुत्तरं बिश्यमेवं । अंगुलअसंखजागो अणंतजागुत्तरं कम्मं ॥ ३२ ॥

एत्तो ति—इतः प्रथमस्थानादारन्य द्वितीयस्थानादर्वाक् अन्तरमन्तरतुह्यं प्रागुक्तप्रमाणान्तरतुह्यं ज्ञष्टव्यं।इदमुक्तं ऋवति—
 यथा प्रथमस्पर्धकचरमवर्गणाया द्वितीयस्पर्धकादिवर्गणायाश्चान्तरं सर्वजीवेभ्योऽनन्तगुणं समुद्दिष्टं, एवमिहापि प्रथमस्थाना-
 न्तिमस्पर्धकचरमवर्गणाया द्वितीयस्थानाद्वास्पर्धकप्रथमवर्गणायाश्चान्तरं सर्वजीवेभ्योऽनन्तगुणमवगन्तव्यं । तच्च द्वितीयस्थानं

स्पर्धकापेक्षयाऽनन्तजागोत्तरमनन्तजागवृद्धं । यावन्ति प्रथमे स्थाने स्पर्धकानि तावन्न्योऽनन्तजागाधिकानि द्वितीये स्थाने स्पर्धकान्यवसेयानीत्यर्थः । एवं यथोत्तरमनन्तजागवृद्धान्युपदिशितप्रकारेण स्थानानि ताववाच्यानि यावदद्भुलासंख्येयजागताक्राशप्रदेशराशिप्रमाणानि भवन्ति । एतेषां च समुदाय एकं कर्मकं । 'अणंतजागुत्तरं ति' अनन्तजागोत्तरं अनन्तजागोत्तरस्थानसमुदायरूपत्वात्कर्मकमप्यनन्तजागोत्तरमुक्तं । एषा कर्मकप्ररूपणा । संप्रति पदस्थानप्ररूपणा क्रियते—तस्मात् प्रथमात् कंडकात् परं यदन्यदनुजागवृद्धस्थानं भवति तत्स्पर्धकापेक्षयाऽसंख्येयजागाधिकं । तस्मात्पराणि तु कर्मकमात्राणि स्थानानि यथोत्तरमनन्तजागवृद्धानि । ततः परं पुनरप्येकमन्यदनुजागवृद्धस्थानमसंख्येयजागाधिकं । ततः पुनरपि कर्मकमात्राणि स्थानानि यथोत्तरमनन्तजागवृद्धानि । ततो ऋयोऽप्येकमसंख्येयजागाधिकं स्थानं । एवमनन्तजागाधिकैः कर्मकप्रमाणैः स्थानैर्व्यवहितान्यसंख्येयजागाधिकानि स्थानानि ताववक्तव्यानि यावत्तान्यपि कर्मकमात्राणि भवन्ति । कर्मकं च समयपरिज्ञापयाऽद्भुलमात्रक्षेत्रासंख्येयजागतप्रदेशराशिसंख्याप्रमाणमभिधीयते । ततश्चरमादसंख्येयजागाधिकात् स्थानात् पराणि यथोत्तरमनन्तजागवृद्धानि कर्मकमात्राणि स्थानानि याच्यानि । ततः संख्येयजागाधिकमेकं स्थानं वक्तव्यं । ततो मूलादारच्य यावन्ति स्थानानि प्रागतिकान्तानि तावन्ति पुनरपि तथैवात्रिधाय पुनरप्येकं संख्येयजागाधिकं स्थानं वक्तव्यं । अमूनि चैवं संख्येयजागाधिकानि स्थानानि ताववक्तव्यानि यावत्कर्मकमात्राणि भवन्ति । तत उक्तक्रमेण ऋयोऽपि संख्येयजागाधिकस्थानप्रसंगे संख्येयगुणाधिकमेकं स्थानं वक्तव्यं । ततः पुनरपि मूलादारच्य यावन्न्यनुजागवृद्धस्थानानि प्रागतिकान्तानि तावन्ति तथैव वाच्यानि ।

ततः पुनरप्येकं संख्येयगुणाधिकं स्थानं वक्तव्यं । ततो ऋयोऽपि मूलादारज्य यावन्ति स्थानानि प्रागतिक्रान्तानि तावन्त्यनुजागवन्धस्थानानि तथैव वक्तव्यानि । ततः पुनरप्येकं संख्येयगुणाधिकं स्थानं वक्तव्यं । अमून्यप्येवं संख्येयगुणाधिकानि स्थानानि तावत्कव्यानि यावत्कंकमात्राणि जवन्ति । ततः पूर्वपरिपाठ्या पुनः संख्येयगुणाधिकस्थानप्रसंगेऽसंख्येयगुणाधिकं स्थानं वक्तव्यं । ततः पुनरपि मूलादारज्य यावन्त्यनुजागवन्धस्थानानि प्रागतिक्रान्तानि तावन्ति तथैव पुनरपि वाच्यानि । ततः पुनरप्येकमसंख्येयगुणाधिकं स्थानं वक्तव्यं । ततो ऋयोऽपि मूलादारज्य तावन्त्यनुजागवन्धस्थानानि वक्तव्यानि । ततः पुनरप्येकमसंख्येयगुणाधिकं स्थानं वक्तव्यं । अमूनि चैवमसंख्येयगुणाधिकानि स्थानानि तावत्वाच्यानि यावत्कंकमात्राणि जवन्ति । ततः पूर्वपरिपाठ्या पुनरप्यसंख्येयगुणाधिकस्थानप्रसंगेऽनन्तगुणाधिकं स्थानं वक्तव्यं । ततः पुनरपि मूलादारज्य यावन्त्यनुजागवन्धस्थानानि प्रागञ्जितानि तावन्ति पुनरपि तथैव वाच्यानि । ततो ऋयोऽप्येकमनन्तगुणाधिकं स्थानं वक्तव्यं । ततो ऋयोपि मूलादारज्य तावन्ति स्थानानि तथैव वक्तव्यानि । ततः पुनरप्येकमनन्तगुणाधिकं स्थानं वक्तव्यं । एवमनन्तगुणाधिकानि स्थानानि तावत्कव्यानि यावत्कंकमात्राणि जवन्ति इति ॥ ३३ ॥

इदानीं सूत्रमनुस्त्रियते—

एवं असंखजागेणं तत्रागुत्तरं पुणो कंफं । एवं असंखजागुत्तराणि जा पुवतुद्धाणि ॥ ३३ ॥

एवं ति-ततः प्रथमात् कंककाडपरि एकमनुजागवन्धस्थानं । 'असंखजागेण' असंख्येयेन जागेनाधिकं जटव्यं पूर्व-

स्थानगतस्पर्धकापेक्षयाऽसंख्येयजागाधिकैः स्पर्धकैरधिकं द्रष्टव्यमित्यर्थः । ततः पुनरप्यनन्तजागोत्तरं कंफं यथोत्तरम-
नन्तजागवृद्धानां स्थानानां कंफक । ततः पुनरप्येकमसंख्येयजागाधिकं स्थानं । एवमनन्तजागवृद्धकंफकव्यवहितान्यमं-
ख्येयजागाधिकानि स्थानानि तावद्वक्तव्यानि यावत्पूर्वतुल्यानि जवन्ति, कंफकमात्राणि जवन्तीत्यर्थः । ततः पुनरप्य-
नन्तजागवृद्धस्थानानां कंफकमन्निधाय ततः परमेकं संख्येयजागोत्तरं संख्येयजागाधिकमेकं स्थानं द्रष्टव्यं ॥ ३३ ॥

तथा चाह-

एगं संखेज्जुत्तरमेत्तो तीयाण तिष्ठिया वीयं । ताण वि पढमसमाइं संखेज्जगुणोत्तरं एक्कं ॥ ३४ ॥
एगं ति-‘एत्तो ति’ इतः संख्येयजागाधिकात् स्थानात् परतो मूलादारत्त्य यावन्त्यनुजागवन्धस्थानानि प्रागतिक्रा-
न्तानि तावन्त्यतिक्रम्य गत्वा द्वितीयं संख्येयजागाधिकं स्थानं वक्तव्यं । तान्यपि संख्येयजागाधिकानि स्थानान्युपद-
शितप्रकारेण तावद्वाच्यानि यावत्प्रथमसमानि जवन्ति प्रथमकंफकतुल्यानि जवन्तीत्यर्थः । ततः पूर्वपरिपाठ्या संख्ये-
यजागाधिकस्थानप्रसंगे संख्येयगुणोत्तरं संख्येयगुणाधिकं स्थानमेकं वक्तव्यं ॥ ३४ ॥

एत्तो तीयाणि अइच्छियाणि विइयमवि ताणि पढमस्स । तुद्धाणसंखगुणियं एक्कं तीयाण एक्कस्स ॥ ३५ ॥
एत्तो ति-इतः संख्येयगुणोत्तरादनुजागवन्धस्थानात् शवन्ति मूलत आरभ्य प्रागतीतान्यतिक्रान्तान्यनुजागवन्ध-
स्थानानि तावन्त्यतिक्रम्य द्वितीयं संख्येयगुणाधिकं स्थानं वक्तव्यं । तान्यप्येवं तावद्वक्तव्यानि यावत्प्रथमस्थानन्त-
जागवृद्धस्थानकंफकस्य तुल्यानि जवन्ति । ततः पूर्वपरिपाठ्या पुनः संख्येयगुणाधिकस्थानप्रसंगेऽसंख्येयगुणाधिकं

स्थानमेकं वक्तव्यं । ततो मूलत आरज्य यावन्त्यतीतानि तावन्ति भूयोऽप्यतिक्रम्य गत्वा द्वितीयकमसंख्येयगुणाधिकं स्थानं वक्तव्यं ॥ ३५ ॥

विश्यं ताणि समाहं पढमस्साणंतगुणियमेगं तो । तीयाणइहियाणंताण वि पढमस्स तुह्वाइं ॥ ३६ ॥
 विश्यं ति-तान्यप्यसंख्येयगुणाधिकानि स्थानानि प्रथमस्य मूलचूलस्थानन्तजागवृद्धकंरुकस्य समानि तुह्यानि भवन्ति । ततः पूर्वपरिपाठ्या पुनरप्यसंख्येयगुणाधिकस्थानप्रसंगेऽनन्तगुणितमनन्तगुणाधिकं स्थानमेकं वक्तव्यं । ततो मूलत आरज्य यानि अनुजागबन्धस्थानानि अतीतानि तानि भूयोऽप्यतिक्रम्य गत्वा द्वितीयमनन्तगुणाधिकं स्थानं वक्तव्यं । एवं तान्यप्यनन्तगुणाधिकानि स्थानानि तावद्वक्तव्यानि यावत्प्रथमस्थानन्तजागवृद्धस्थानंरुकस्य तुह्यानि भवन्ति । ततः पूर्वपरिपाठ्या पञ्चकवृद्धमन्तर पुनरप्यनन्तगुणाधिकं स्थानमुत्पद्यते किं वा नेति चेदुच्यते-नोत्पद्यते, पदस्थानकस्य परिसमाप्तत्वात् । एतत्प्रथमं पदस्थानकं ॥ ३६ ॥

आस्मिंश्च पदस्थानकेऽनन्तजागवृद्धिः, असंख्येयजागवृद्धिः, संख्येयजागवृद्धिः, असंख्येयगुणवृद्धिः, असंख्येयगुणवृद्धिः, अनन्तगुणवृद्धिश्चोक्ता । तत्र कियन्मात्रेणानन्तासंख्येयसंख्येयतमेन जागेन कियन्मात्रेण वाऽनन्तासंख्येयसंख्येयगुणकारेण वृद्धिर्भवतीति तत्परिज्ञानार्थमाह-

सबजियाणमसंखेज्जलोग संखेज्जगस्स जेठस्स । जागो तिसु गुणणा तिसु ठाणमसंखिया लोगा ॥३७॥
 सबेति-आद्यासु तिसुपु वृद्धिष्वनन्तासंख्येयसंख्येयानां जागो यथाक्रमं सर्वजीवानामसंख्येयलोकाकाशप्रदेशानामुत्कृष्टस्य

च संख्येयस्य ऋष्टव्यः । उत्तरासु च तिस्रपुवृद्धिपु गुणना गुणकारोऽनन्तासंख्येयसंख्येयानां यथाक्रममेतेगमेव सर्वजीवादी-
नामवगन्तव्या । इदमुक्तं भवति-प्रथमस्यानुजागवन्धस्थानस्य सर्वजीवसंख्याप्रमाणेन राशिना जागे हते सति यद्वन्धं
सोऽनन्तजाग इह ग्राह्यः, तेनाच्यधिकं द्वितीयमनुजागस्थानं । तस्यापि सर्वजीवसंख्याप्रमाणेन राशिना जागे हते सति
यद्वन्धं तेनाच्यधिकं तृतीयमनुजागवन्धस्थानं । एवं यद्यदनुजागवन्धस्थानमनन्तजागवृद्धमुपलभ्यते तत्तत्पाश्चात्यस्य
पाश्चात्यस्यानुजागवन्धस्थानस्य सर्वजीवसंख्याप्रमाणेन राशिना जागे हते सति यद्वच्यते तेन तेनानन्तमेन जागेनाच्य-
धिकमवगन्तव्यं । तथाऽसंख्येयजागाधिकं नाम पाश्चात्यस्यानुजागवन्धस्थानस्यासंख्येयलोकाकाशप्रदेशप्रमाणेन राशिना
जागे हते सति यद्वच्यते सोऽसंख्येयतमो जागः । तेनासंख्येयतमेन जागेनाच्यधिकमसंख्येयजागाधिकं ऋष्टव्यं । तथा
संख्येयजागाधिकं नाम पाश्चात्यस्यानुजागवन्धस्थानस्य चत्कृष्टेन संख्येयेन जागे हते सति यद्वच्यते स संख्येयतमो
जागः । तेन संख्येयतमेन जागेनाच्यधिकमवगन्तव्यं । तथा संख्येयगुणवृद्धं नाम पाश्चात्यमनुजागवन्धस्थानमुरुकृष्टसं-
ख्येयकप्रमाणेन राशिना गुण्यते । गुणिते च सति यावान् राशिर्भवति एतावत्प्रमाणमवगन्तव्यं । तथाऽसंख्येयगुणवृद्धं
नाम पाश्चात्यमनुजागवन्धस्थानमसंख्येयलोकाकाशप्रदेशसंख्याप्रमाणेन राशिना गुण्यते । गुणिते च सति यावान्
राशिर्भवति तावत्प्रमाणमवसेयं । एवमनन्तगुणवृद्धमपि जावनीयं । प्रथमस्य पदस्थानकस्य परिसमाप्तौ सत्यामुपरि
यदन्यदनुजागस्थानमुपजायतेऽनन्तजागवृद्धं तत् द्वितीयस्य पदस्थानकस्य प्रथममवगन्तव्यं । तदपि च द्वितीयं पद-
स्थानकं पूर्वक्रमेण सकलमस्मि वक्तव्यं । एवं शेषाण्यपि पदस्थानकानि वक्तव्यानि । तानि च तावत्कव्यानि यावद-

संख्येयत्नोकाकाशप्रदेशराशिप्रमाणानि भवन्ति । तथा चाह—‘ब्रह्माण्डसंखिया लोका’ । अत्र कश्चित्प्रथमति-ननु प्रथ-
 मानुजागवन्धस्थानस्य सर्वजीवप्रमाणेन राशिना जागोऽपह्रियते किं रसाविजागोपेक्षया उत परमाण्वपेक्षया यद्वा
 स्पर्धकापेक्षया ? तत्र न तावद्भ्रसाविजागोपेक्षया, प्रथमस्थानात् द्वितीयस्थानेऽपि रसाविजागानां संख्येयादिगुणनया
 प्राप्यमाणत्वात् । तथाहि—प्रथमे स्थाने प्रथमे स्पर्धके प्रथमवर्गणायामनन्ता अपि रसाविजागाः किलासत्कल्पनया सप्त ।
 ततो द्वितीयस्थां वर्गणायामष्टौ । तृतीयस्थां नव । चतुर्थ्यां दश । इदमेकं स्पर्धकं । इत ऊर्ध्वं त्वेकोत्तरवृद्ध्या रसावि-
 जागा न प्राप्यन्ते, किंतु सर्वजीवानन्तगुणाधिकाः । ते च किलासत्कल्पनया सप्तदश । एते च द्वितीयस्य स्पर्धकस्य
 प्रथमवर्गणायां । ततो द्वितीयस्थां वर्गणायामष्टादश । तृतीयस्थामेकोनविंशतिः । चतुर्थ्यां विंशतिः । इदं द्वितीयं
 स्पर्धकं । ततः पुनरप्यत ऊर्ध्वमेकोत्तरवृद्ध्या रसाविजागा न प्राप्यन्ते, किंतु सर्वजीवानन्तगुणाधिकाः । ते च किला-
 सत्कल्पनया सप्तविंशतिः । एते च तृतीयस्य स्पर्धकस्य प्रथमवर्गणायां । ततो द्वितीयस्थां वर्गणायामष्टाविंशतिः । तृती-
 यस्थामेकोनत्रिंशत् । चतुर्थ्यां त्रिंशत् । इदं तु तृतीयं स्पर्धकं । ततः पुनरप्यत ऊर्ध्वमेकोत्तरवृद्ध्या रसाविजागा न
 प्राप्यन्ते, किंतु सर्वजीवानन्तगुणान्यधिकाः । ते च किलासत्कल्पनया सप्तत्रिंशत् । एते चतुर्थस्य स्पर्धकस्य प्रथमवर्ग-
 णायां । ततो द्वितीयस्थां वर्गणायामष्टात्रिंशत् । तृतीयस्थामेकोनचत्वारिंशत् । चतुर्थ्यां चत्वारिंशत् । इदं चतुर्थं स्पर्धकं ।
 एतानि च किलासत्कल्पनया प्रथममनुजागवन्धस्थानं । अत्र च रसाविजागाः सर्वसंख्यया पद्सप्तसप्तत्यधिकानि त्रीणि
 शतानि । इत ऊर्ध्वं त्वेकोत्तरवृद्ध्या रसाविजागा न प्राप्यन्ते, किंतु सर्वजीवानन्तगुणान्यधिकाः । ते च किलासत्क-

द्वपनया सप्तचत्वारिंशत् । एते च द्वितीयस्य स्थानस्य प्रथमस्पर्धकस्य प्रथमवर्गणायां । ततो द्वितीयस्यां वर्गणायामष्ट-
 चत्वारिंशत् । तृतीयस्यामेकोनपञ्चाशत् । चतुर्थ्यां पञ्चाशत् । इदं द्वितीये स्थाने प्रथमं स्पर्धकं । इत ऊर्ध्वं त्वेकोत्तर-
 वृद्ध्या रसाविजागा न प्राप्यन्ते, किंतु सर्वजीवानन्तगुणाधिकाः । ते च किलासत्कद्वपनया सप्तपञ्चाशत् । एते च
 द्वितीयस्थाने द्वितीयस्पर्धकस्य प्रथमवर्गणायां । ततो द्वितीयस्यां वर्गणायामष्टपञ्चाशत् । तृतीयस्यामेकोनषष्टिः । चतुर्थ्यां
 षष्टिः । इदं द्वितीयस्थाने द्वितीयं स्पर्धकं । इत ऊर्ध्वमेकोत्तरवृद्ध्या रसाविजागा न प्राप्यन्ते, किंतु सर्वजीवानन्तगुणा-
 धिकाः । ते च किलासत्कद्वपनया सप्तषष्टिः । एते च द्वितीये स्थाने तृतीयस्य स्पर्धकस्य प्रथमवर्गणायां । ततो द्विती-
 यस्या वर्गणायामष्टषष्टिः । तृतीयस्यामेकोनसप्ततिः । इदं द्वितीये स्थाने तृतीयं स्पर्धकं । तत इत
 ऊर्ध्वं पुनरप्येकोत्तरवृद्ध्या रसाविजागा न प्राप्यन्ते, किंतु सर्वजीवानन्तगुणाधिकाः । ते च किलासत्कद्वपनया सप्त-
 सप्ततिः । (एते च द्वितीये स्थाने चतुर्थस्य स्पर्धकस्य प्रथमवर्गणायां) ततो द्वितीयस्यां वर्गणायामष्टसप्ततिः । तृती-
 यस्यामेकोनाशीतिः । चतुर्थ्यामशीतिः । इदं च द्वितीयस्थाने चतुर्थं स्पर्धकं । एतानि च किलासत्कद्वपनया द्वितीयं
 स्थानं । अत्र च रसाविजागाः सर्वसंख्यया षोडशाधिकं सहस्रं । तदेवं प्रथमस्थानगतरसाविजागापेक्षया द्वितीयस्थाने
 रसाविजागाः संख्येयगुणाः प्राप्यन्ते । उत्तरस्मिन्नुत्तरसिंस्तु स्थाने पूर्वपूर्वस्थानापेक्षया प्रचृताः प्रचृततमाः इति न
 क्वापि रसाविजागापेक्षया पूर्वस्थानादुत्तरस्य स्थानस्थानन्तजागाधिकत्वं प्राप्यते । नापि परमाण्वपेक्षयाऽनन्तजागाधि-
 कत्वसंज्ञकः, यतो यथा यथाऽनुजागो वर्धते तथा तथा पुजलाः श्लोकाः प्राप्यन्ते । ततः प्रथमस्थानगत-

परमाण्वपेक्षया द्वितीये स्थाने परमाणवः किञ्चिद्दूना एव ज्वन्ति, नानन्तजागाधिकाः । एवमुत्तरेष्वपि स्थानेषु पूर्वपूर्व-
स्थानापेक्षया हीनहीनतरपरमाणुत्वं ज्ञष्टव्यं । नापि स्पर्धकापेक्षया प्रथमस्थानादीनां सर्वजीवप्रमाणेन राशिना जागा-
पहारः संज्वति, प्रथमस्थानादिगतस्पर्धकानामत्रव्यानन्तगुणसिद्धानन्तजागकष्टपनयाऽतीव स्तोकत्वादिति ॥ अत्रोच्यते-
इयं हि पद्स्थानकप्ररूपणा संयमश्रेण्यादिगतसकलपद्स्थानकव्यापकलक्षणतया प्ररूप्यते । ततो यद्यथानन्तगुणवृद्धात्
स्थानादर्वाकृतनेषु स्थानेषु सर्वजीवप्रमाणेन राशिना स्पर्धकापेक्षया जागहारो न संज्वति, तथाप्युत्तरेषु स्थानेष्वन्ये-
ष्वपि च द्वितीयादिषु पद्स्थानेषु तथा सर्वेष्वपि संयमश्रेण्यादिगतेषु संज्वतीति न कश्चिद्विरोधः, बाहुल्येन सर्वत्रापि
संजवात्, सर्वजीवप्रमाणेन राशिना जागो द्वियत इतिवचनाच्च अनन्तगुणवृद्धात् स्थानादर्वागपि पूर्वस्थानेच्य उत्त-
रोत्तरस्थानानां सर्वस्तोकानन्तजागाधिकत्वमवसेयं । यद्यपि च पूर्वपूर्वस्थानापेक्षयोत्तरोत्तरस्थानेषु किञ्चिद्धीनहीनतराः पर-
माणवः प्राप्यन्ते तथापि स्तोकस्तोकतरैः परमाणुचिर्निर्गणनादीनां संजवात्कृत्स्वरूपस्पर्धकबाहुल्यं न विरुध्यते । तदेव-
मुक्ता पद्स्थानकप्ररूपणा । सांप्रतमधस्तनस्थानप्ररूपणा क्रियते-तत्र प्रथमादसंख्येयजागवृद्धात्स्थानादधः कियन्त्यनुजा-
गबन्धस्थानान्यनन्तजागवृद्धानि ? उच्यते-कंरुकमात्राणि । तथा प्रथमादसंख्येयजागवृद्धात्स्थानात् अधः कियन्त्यसं-
ख्येयजागवृद्धानि स्थानानि ? उच्यते-कंरुकमात्राणि । तथा प्रथमादसंख्येयगुणवृद्धात्स्थानादधः कियन्ति संख्येयजा-
गवृद्धानि स्थानानि ? उच्यते-कंडकमात्राणि । तथा प्रथमादसंख्येयगुणवृद्धात् स्थानादधः कियन्ति संख्येयगुणवृद्धानि
स्थानानि ? उच्यते-कंरुकमात्राणि । तथा प्रथमादनन्तगुणवृद्धात् स्थानादधः कियन्त्यसंख्येयगुणवृद्धानि स्थानानि ?

उच्यते-कंफकमात्राणि । इयमुत्तरोत्तरस्थानादधोऽथ आनन्तर्येण मार्गणा । इदानीमेकान्तरिता मार्गणा क्रियते-तत्र प्रथमासंख्येयजागवृक्षात् स्थानादधः कियन्त्यनन्तजागवृक्षानि स्थानानि ? उच्यते-कंफकवर्गः कंफकं च । तथा प्रथमासंख्येयगुणवृक्षात् स्थानादधः कियन्त्यसंख्येयजागवृक्षानि स्थानानि ? उच्यते-कंफकवर्गः कंफकं च । तथा प्रथमादसंख्येयगुणवृक्षात् स्थानादधः कियन्ति संख्येयजागवृक्षानि स्थानानि ? उच्यते-कंफकवर्गः कंफकं च । तथा प्रथमादनन्तगुणवृक्षात् स्थानादधः कियन्ति संख्येयगुणवृक्षानि स्थानानि ? उच्यते-कंफकवर्गः कंफकं च । तथा प्रथमाक्ष्यन्तरिता अन्तरिता चतुरन्तरिता च मार्गणा स्वधिया परिज्ञायनीया ॥ ३५ ॥

तदेवं कृताऽधस्तनस्थानप्ररूपणा । सांप्रतं वृद्धिस्थानप्ररूपणा क्रियते—

बुद्धी हाणी ठकं तम्हा दोहूं पि अंतमिद्धाणं । अंतोमुहुत्तमावलि असंखजागा उ सेसाणं ॥ ३६ ॥

बुद्धिति- इह जीवाः परिणतिविशेषतः कर्मपरमाणुष्वनुजागस्य पद्धिधामुक्तस्वरूपां वृद्धिं हानिं वा कुर्वन्ति । तस्मात् कां वृद्धिं कियन्तं कालं यावत् कुर्वन्तीत्यवश्यं कालप्रमाणमजिधानीयं । तत्र अयोर्वृद्धिहान्योरन्तिमयोरनन्तगुणवृद्धयनन्तगुणहानिरूपयोरन्तर्मुहूर्तमवगन्तव्यं । किमुक्तं भवति ? अन्तर्मुहूर्तं कालं यावन्निरन्तरं जीवाः परिणामविशेषतः प्रतिसमयमनुजागान् पूर्वस्मात् पूर्वस्मादनन्तगुणवृक्षाननन्तगुणहीनान् वा वदन्ति । तथा शेषाणां पथानामाद्यानां वृद्धीनां हानीनां वा आवलिकाया असंख्येयजागमात्रः कालो वेदितव्यः । इदमुक्तं भवति-अनुजागानामाधाः पञ्च वृद्धीर्ही-

नीर्वा आबलिकाया असंख्येयत्रागमोत्रं कालं यावन्निरन्तरं जीवाः परिणामविशेषतः कुर्वन्ति । एषा च हानिवृद्धि-
कालप्ररूपणोत्कर्षतोऽवगन्तव्या । जघन्यतस्तु सर्वा अपि वृद्धयो हानयो ना एकं द्वौ वा समथौ यावदवगन्तव्याः ॥३७॥

इदानीमेतेष्वनुचागस्थानेषु बन्धमाश्रित्वावस्थाने कालमानमाह—

चउराई जावठगमेत्तो जावं डुगं तिसमयाणं । गणायणं उक्कोसो जहणलं सबहिं समलं ॥ ३८ ॥

चउराइ ति-चत्वार आदिर्यस्याः सा चतुरादिः वृद्धिः । सा च समयानामवस्थितकालनियामकानां तावद्द्रष्टव्या
यावदथौ समथाः । इत ऊर्ध्वं पुनः समयाना हानिर्वक्तव्या । सा च तावद्वक्तव्या यावत् विकं । सा च वृद्धिर्हानिर्वा
चतुरादिका स्थानानामनुचागबन्धस्थानानामुत्कर्षतो ऽष्टव्या । जघन्यतस्तु सर्वेषामपि समयः । इयमत्र चावना-यानि
अनुचागबन्धस्थानानि जीवाः पुनः पुनस्तान्येव चतुरः समयान् यावद्ब्रूयन्ति तानि चतुःसामयिकानि । तानि च मूला-
दारन्यासंख्येयलोकाकाशप्रदेशराशिप्रमाणानि जवन्ति । तेच्य उपरितनानि स्थानानि पञ्चसामयिकानि, तान्यप्यसंख्ये-
यलोकाकाशप्रदेशराशिप्रमाणानि । तेच्य उपरितनानि स्थानानि पट्टसामयिकानि, तान्यप्यसंख्येयलोकाकाशप्रदेशरा-
शिप्रमाणानि । तेच्य उपरितनानि स्थानानि सप्तसामयिकानि, तान्यप्यसंख्येयलोकाकाशप्रदेशराशिप्रमाणानि । तेच्य
उपरितनान्यष्टसामयिकानि, तान्यप्यसंख्येयलोकाकाशप्रदेशराशिप्रमाणानि । तेच्य उपरितनानि पुनः स्थानानि सप्त-
सामयिकानि, तान्यप्यसंख्येयलोकाकाशप्रदेशराशिप्रमाणानि । तेच्य उपरितनानि पट्टसामयिकानि, तान्यप्यसंख्ये-
यलोकाकाशप्रदेशराशिप्रमाणानि । एवं तावद्वाच्यं यावद्द्विसामयिकानि ॥ ३८ ॥

तदेवं कृता समयप्ररूपणा । इदानीं चान्यनुजागवन्धस्थानानि अष्टसामधिकानि तानि यस्यां वृद्धौ हानौ वा प्राप्यन्ते तामाह—

दुसु जवमप्रं थोवाणि अष्टसमयाणि दोसु पासेसुसमज्जुणियाणि कमसो असंखगुणियाणि उट्ठिं च ॥४७॥

दुसु ति-द्वयोर्विकल्पयोरनन्तगुणवृद्ध्यानन्तगुणहानिरूपयोर्यवमध्यं वर्तते । यवस्य मध्यमिव यवमध्यं अष्टसामधिकान्यनुजागवन्धस्थानानीत्यर्थः । यथा यवस्य मध्यं पृथुलमुन्नयतः पार्थ्वे च हीने हीनतरे, तथात्रापि कालतः पृथुत्वानि अष्टसामधिकानि अनुजागवन्धस्थानानि, उन्नयपार्थ्ववर्तीनि च सप्तसामयिकादीनि कालतो हीनानि हीनतराणि । ततोऽष्टसामयिकानि यवस्य मध्यमिव यवमध्यं । तानि च प्रथमादष्टसामयिकात् स्थानादारभ्य सर्वाण्ययसंख्येवलोकाकाशप्रदेशराशिप्रमाणानि अनन्तगुणवृद्धौ प्राप्यन्ते । सप्तसामयिकानां हि चरमादनुजागवन्धस्थानात् प्रथममष्टसामयिकं स्थानमनन्तगुणवृद्धं । ततः शोषापि तदपेक्षयाऽनन्तगुणवृद्धान्येव ज्वन्ति । तथाऽष्टसामयिकानां चरमादनुजागवन्धस्थानाऽपरितनं सप्तसामयिकं स्थानमनन्तगुणवृद्धं । ततस्तदपेक्षया पाश्चात्यान्यष्टसामयिकान्यनुजागवन्धस्थानानि सर्वाण्यप्यनन्तगुणहीनान्येव ज्वन्ति । तदेवमष्टसामयिकान्यनन्तगुणवृद्धौ अनन्तगुणहानौ च प्राप्यन्ते । अष्टसामयिकानि चोपलक्षणं, तेनाद्यानि चतुःसामयिकानि सर्वाण्यनन्तगुणवृद्धौ अर्जयित्वा शेषाणि सर्वाण्यपि पञ्चसामयिकादीनि त्रयेकमुक्तप्रकारेणानन्तगुणवृद्धाननन्तगुणहानौ च वेदितव्यानि । आद्यानि पुनः चतुःसामयिकान्यनन्तगुणहानावेव । तथाहि-पञ्चसामयिकमाद्यमनुजागवन्धस्थानं चतुःसामयिकचरमादनुजागवन्ध-

स्थानापेक्ष्याऽनन्तगुणवृद्धं । ततस्तदपेक्षया पाश्चात्यानि चतुःसामयिकानि सर्वाण्यप्यनुजागवन्धस्थानान्यनन्तगुणदा-
 नावेव प्राप्यन्ते, त्रिसामयिकानि त्वनन्तगुणवृद्धावेव । तथाहि—त्रिसामयिकानां चरमादनुजागवन्धस्थानादाद्यं त्रिसाम-
 यिकमनुजागवन्धस्थानमनन्तगुणवृद्धं, ततस्तदपेक्षया सर्वाण्यप्यनन्तगुणवृद्धान्येव । कृता यवमध्यप्ररूपणा । सांप्रतं
 चतुःसामयिकादीना स्थानानामद्वपवहुत्वमाह—‘श्रोवाणीत्यादि’ सर्वस्तोकानि यवमध्यच्छ्रुतानि अष्टसामयिकानि स्थानानि ।
 अतिचित्रवन्धकालयोग्यानि हि स्थानानि स्लोकान्येव प्राप्यन्ते इति कृत्वा तेन्योऽसंख्येयगुणानि पूर्वोत्तरद्वन्द्वोच्चय-
 पार्श्ववर्तीनि सप्तसामयिकानि अल्पतरवन्धकालविपयत्वात् । स्वस्थाने तु द्वयान्यपि परस्परं तुड्यानि । तेन्योऽप्यमंख्येयगुणानि उच्च-
 यगुणानि उच्चयपार्श्ववर्तीनि षड्सामयिकानि । स्वस्थाने तु द्वयान्यपि परस्परं तुड्यानि । तेन्योऽप्यमंख्येयगुणानि उच्चयपार्श्ववर्तीनि
 यपार्श्ववर्तीनि पञ्चसामयिकानि । स्वस्थाने तु द्वयान्यपि परस्परं तुड्यानि । तेन्योऽप्यमंख्येयगुणानि उच्चयपार्श्ववर्तीनि
 चतुःसामयिकानि । स्वस्थाने तु द्वयान्यपि परस्परं तुड्यानि । तेन्योऽप्यसंख्येयगुणानि त्रिसामयिकानि । तेन्योऽप्यमं-
 ख्येयगुणानि त्रिसामयिकानि । ‘दोसु पासेसु त्ति’ अष्टसामयिकेन्योऽनन्तरं द्वयोः पार्श्वयोः क्रमशः क्रमेण समयोनानि
 समयोनानि सप्तसामयिकादीनि स्थानानि असंख्येयगुणानि तावद्वक्तव्यानि यावच्चतुःसामयिकानि । तेन्य उपरि च
 त्रिसामयिकानि त्रिसामयिकानि च क्रमशोऽसंख्येयगुणानि वक्तव्यानीति गाथार्थः ॥ ४० ॥

संग्रति सर्वेपामेवानुजागवन्धस्थानाना समुदायमधिकृत्य विशेषमख्यानिरूपणार्थमाह—

सुहुमगणपिवेसणया अगणिकाया य तेसि कायविई । कमसो असंखगुणियाण(अ)प्रवसाणाणि चणुजाने

सुहृमेति-सूक्ष्माशौ सूक्ष्मान्निकाये प्रवेशनमुत्पादो येषां ते सूक्ष्मान्निप्रवेशनकाः । तथाऽन्निकाया अन्निकायत्वेनाव-
स्थिताः । तथा तेषामन्निकायानां कायस्थितिकालः । एते क्रमशः क्रमेणसंख्येयगुणिताः । तथाऽनुजागे-
ऽनुजागविषयेऽध्यवसानानि, कार्ये कारणोपचारादध्यवसायनिर्वर्त्यानि यान्यनुजागवन्धस्थानानि, तान्यसंख्येयगुणानि ।
उक्तं च-“सुहृमगणिविंशता चिच्छंता तेषि कायविद्वकालो । कमसो अमंशगुणितं ततो अणुजागवणां ॥ १ ॥”
इयमत्र चायना-य एकसिन् समये सूक्ष्मान्निकायेषु मध्ये प्रविशन्ति उत्पद्यन्ते ते स्तोकाः, ते चासंख्येयलोकाकाश-
प्रदेशप्रमाणाः । तेभ्योऽपि येऽन्निकायत्वेनावतिष्ठन्ते तेऽसंख्येयगुणाः तेभ्योऽन्निकायस्थितिकालोऽसंख्येयगुणः ।
ततोऽयनुजागवन्धस्थानान्यसंख्येयगुणानि ॥ ४१ ॥

संप्रत्योजोयुग्मप्ररूपणावसरः-तत्रौजो विषमं, समं युग्मं, तत्प्ररूपणा चैवं-इह कश्चिद्विद्वित्तो राशिः स्याप्यते, तस्य
कलिषापरत्रेताकृतयुगसंज्ञैश्चतुर्भिर्भागो द्वियते । जागे च हृते सति यद्येकः शेषो जनति तर्हि स राशिः पूर्वपुरुषपरि-
चापया कड्योज उच्यते, यथा त्रयोदश । अथ द्वौ शेषौ तर्हि द्वापरयुग्मः, यथा चतुर्दश । अथ त्रयः शेषास्तत्त्वेतौजो
यथा पञ्चदश । यदा तु न किञ्चिदवतिष्ठते, किं तु सर्वात्मना निर्लेप एव भवति, तदा स कृतयुगो यथा पोरुश । उक्तं
च-“धञ्जदस दावरजुम्मा तेरस कलिर्ज तह य कर्जुम्मा । सोलस तेर्जो सलु पन्नरसेवं लु विन्नेया ॥ १ ॥” ॥ ४१ ॥

तत्राविभागादयो यादृशाशिरूपा वर्तन्ते तादृशाशिरूपमाह—

१ किमिति पद् दश च विहायाश्रीयन्ते चतुर्दशेति चेचतुर्थचतुष्कलेनेत्यनुमन्ये ।

कफजुम्मा अवित्रागा ठाणा णि य कंफगाणि अणुजागे । पज्जवसाणमणंतगुणलं उट्पि न (अ)णंतगुणं ४२
 कफजुम्मेति-अनुजागेऽनुजागविषयेऽवित्रागस्थानानि कंडकानि च कृतयुग्मानि कृतयुग्मराशिरूपाणि जट्टव्यानि ।
 कृतौजोयुग्मरूपणा । संप्रति पर्यवसानवारमाह-‘पज्जवसाणेत्यादि’ । अनन्तगुणादनन्तगुणवृद्धिकंफकाडुपरि पञ्चद्व्या-
 ल्मकानि सर्वाणि स्थानानि गत्वा पुनरनन्तगुणवृद्धं स्थानं न प्राप्यते, पट्टस्थानस्य परिसमाप्तत्वात् । ततस्तदेव सर्वा-
 न्तिमं स्थानं पट्टस्थानकस्य पर्यवसानमिति ॥ ४२ ॥

संप्रत्यहपवहुत्वप्रकरणार्थमाह—

अप्पवहुमणंतरलं असंखगुणियाणणंतगुणमाई । तद्विवरीयमियरलं संखेज्जावखेसु संखगुणं ॥ ४३ ॥

अप्येति-इह विधाऽहपवहुत्वप्ररूपणा-अनन्तरोपनिधया परंपरोपनिधया च । तत्रैकस्मिन् पट्टस्थानकेऽन्तिमस्थाना-
 दारभ्य पञ्चानुपूर्व्याऽन्तरोपनिधया प्ररूपणा क्रियते-अनन्तगुणान्यनन्तगुणवृद्धानि स्थानान्यादा कृत्वा शेषाण्यसं-
 ख्येयगुणितानि वक्तव्यानि । तद्यथा-सर्वस्तोकान्यनन्तगुणवृद्धानि स्थानानि, कंफकमात्रत्वात्तेषां । तेन्योऽसंख्येयगुण
 वृद्धानि स्थानान्यसंख्येयगुणानि । को गुणकारः ? ज्ञाप्यते-कंफकं एककंफकग्रशेषश्च । कुत एतदवसीयत इति चेदुच्यत-
 इह यस्मादेकैकस्थानानन्तगुणवृद्धस्य स्थानस्याधस्तादसंख्येयगुणवृद्धानि स्थानानि कंफकमात्राणि प्राप्यन्ते । तेन कंफकं
 गुणकारः । अनन्तगुणवृद्धस्थानकंडकाच्चोपरि कंफकमात्राण्यसंख्येयगुणवृद्धानि स्थानानि प्राप्यन्ते, न एनन्तगुणवृद्धं
 स्थानं, तेनोपरितनकंडकस्याधिकस्य तत्र प्रक्षेपः । तेन्योऽप्यसंख्येयगुणवृद्धेभ्यः स्थानेभ्यः संख्येयगुणवृद्धानि स्थानानि
 असंख्येयगुणानि । तेभ्योऽपि संख्येयजागाधिकानि स्थानान्यसंख्येयगुणानि । तेन्योऽप्यसंख्येयजागाधिकानि स्थाना-

न्यसंख्येयगुणानि । तेभ्योऽप्यनन्तजागवृञ्चानि स्थानान्यसंख्येयगुणानि । गुणकारश्च सर्वत्रापि कंस्कं उपरि चैककं-
 रुकप्रक्षेपः । तथाहि-एकैकस्यासंख्येयगुणवृञ्चस्य स्थानस्याधस्तात् संख्येयगुणवृञ्चानि स्थानानि कंडकमात्राणि प्राप्यन्ते ।
 तेन कंडकं गुणकारः । असंख्येयगुणवृञ्चकंरुकाच्चोपरि कंडकमात्राणि संख्येयगुणवृञ्चानि स्थानानि प्राप्यन्ते । तदनन्तरं
 त्वनन्तगुणवृञ्चमेव स्थानं भवति, न त्वसंख्येयगुणवृञ्चं । प्रथमाद्यानन्तगुणवृञ्चात् स्थानादत्राक् अमंख्येयगुणवृञ्चस्था-
 नापेक्षया संख्येयगुणवृञ्चानि स्थानानि चिन्त्यन्ते । न तत ऊर्ध्वमपि । तेनोपर्येकस्यैव कंडकस्याधिकस्य प्रक्षेपः । एवं
 संख्येयजागवृञ्चादीनामपि स्थानानामसंख्येयगुणत्वे गुणकारभावना ऽप्यव्या । तदेवं कृताऽनन्तरोपनिधयाऽप्यवहुत्व-
 प्ररूपणा । संप्रति परंपरोपनिधया तां, कुर्वन्नाह-‘तद्विपरीयमिच्छरुं ति’ इतरत् इतरस्या परंपरोपनिधयां तद्विपरीतं
 येन क्रमेणोक्तमनन्तरोपनिधयां तद्विपरीतं ऽप्यव्यं । ऽह्वादित आरज्य वक्तव्यमित्यर्थः । तथाहि-सर्वस्तोकानि अनन्त-
 जागवृञ्चानि स्थानानि यस्मादाद्यानुजागवन्धस्थानादारज्यानन्तजागवृञ्चानि स्थानानि कंरुकमात्राण्येव प्राप्यन्ते, नाधि-
 कानि । तेभ्योऽप्यसंख्येयजागवृञ्चानि स्थानानि असंख्येयगुणानि । कथमिति चेदुच्यते-अनन्तजागवृञ्चकंडकादुपरि-
 तनं प्रथमसंख्येयजागवृञ्चं स्थानं यदि पाश्चात्यकंरुकसत्कचरमस्थानापेक्षयाऽसंख्येयेन जागेनाधिकं; तत उपरित-
 नमनन्तजागवृञ्चं स्थानं तदपेक्षया सुतरामसंख्येयजागवृञ्चं भवति । अनन्तजागवृञ्चं हि तत्प्रथमासंख्येयजागवृञ्चस्था-
 नापेक्षया । अनन्तजागवृञ्चकंरुकसत्कचरमस्थानापेक्षया त्वसंख्येयजागाधिकमेव । तत उपरितनानि स्थानानि विशेषे-
 षतो विशेषतरतोऽसंख्येयजागाधिकानि तावद्गृह्यन्तानि यावत्संख्येयजागाधिकं स्थानं न भवति । तदेवं यतः प्रथमा-

दसंख्येयजागवृक्षात् स्थानादारभ्य प्रथमात् संख्येयजागवृक्षात् स्थानादर्वागपान्तराले यानि स्थानानि तानि सर्वाण्य-
प्यसंख्येयजागवृक्षानि प्राप्यन्ते । तस्मादनन्तजागवृक्षेभ्यः स्थानेभ्योऽसंख्येयजागवृक्षानि स्थानान्यसंख्येयगुणानि
ज्वन्ति तेभ्योऽपि संख्येयजागवृक्षानि स्थानानि संख्येयगुणानि । कुत एतदवसीयत इति चेदुच्यते-प्रथमे संख्येय-
जागवृक्षे स्थाने पाश्चात्यमनन्तरस्थानमधिकृत्य संख्येयजागवृक्षिः प्राप्यते । तद्यदि प्रथमेऽपि संख्येयजागवृक्षे स्थाने
संख्येयजागवृक्षिः प्राप्ता, तर्हि ततः प्रथमात् स्थानात्तरेपामनन्तजागवृक्षासंख्येयजागवृक्षानां स्थानानां सुतरां संख्य-
यजागवृक्षिर्ज्वति । यतोऽनन्तजागवृक्षिरसंख्येयजागवृक्षिर्वा पूर्वापूर्वा(न)न्तरस्थानोपेक्षया । प्रथमसंख्येयजागवृक्षात्पुनः
प्राक्तनमनन्तरं स्थानमधिकृत्य सर्वाण्यप्यनन्तजागवृक्षानि । अंसंख्येयजागवृक्षानि च स्थानानि यत्रोत्तरं सत्रिशो-
सविशेषतरं संख्येयजागवृक्षानि ज्वन्ति । सत्रिशोपतरसंख्येयजागवृक्षिश्च तात्रक्षफण्या यात्रन्मौलं द्वितीयं संख्येयजा-
गाधिकं स्थानं न ज्वति । द्वितीयं मौलं संख्येयजागाधिकं स्थानं सातिरेकान्यां संख्येयजागान्यामधिकमन-
गन्तव्यं । तृतीयं त्रिभिः सातिरेकैः । चतुर्थं चतुर्भिः सातिरेकैः । एवं तावदाद्यं यावदुकृष्टसंख्येयतुष्टयान्यन्तरान्तराजा-
वीनि मौलानि संख्येयजागवृक्षानि स्थानानि ज्वन्ति । एतावन्ति चान्तराले यानि स्थानानि तावन्ति सर्वाण्यपि
संख्येयजागवृक्षानि स्थानानि किलेकेन सर्वान्तिमेन स्थानेन न्यूनानि ऽष्टव्यानि । यत उक्तुष्टसंख्यातमसंख्येयजा-
गवृक्षं स्थानं संख्येयगुणं ज्वति, (द्विगुणत्वात्), ततस्तत्परित्यज्यते । तत्रेह यान्ति अमसंख्येयजागवृक्षानि स्थानान्य-
नन्तरमुक्तानि तानन्ति एकस्मिन्नन्तरान्तराजाविना संख्येयजागवृक्षाना स्थानानामन्तरे प्राप्यन्ते । तानि चान्तरा-

न्तराचार्यानि संख्येयजागवृक्षानि स्थानानि प्रस्तुतचिन्तायामुत्कृष्टसंख्यातकतुड्यानि गृह्यन्ते । केवलं तद्वैकं सर्वान्तिमं संख्येयजागवृक्षं परित्यज्यते । ततोऽसंख्येयजागवृक्षेभ्यः स्थानेभ्यः संख्येयजागवृक्षानि स्थानानि संख्येयगुणान्येव भवन्ति । तेभ्योऽपि संख्येयगुणवृक्षानि स्थानानि संख्येयगुणानि । कथमिति चेदुच्यते-प्रथमात्संख्येयजागवृक्षात् स्थानात्प्राक्तं यदनन्तरं स्थानं तदधिकृत्योत्तराणि अन्तरान्तराचार्यानि मौलानि संख्येयजागवृक्षानि स्थानानि उत्कृष्टसंख्यातकतुड्यानि गत्वा चरमं स्थानं विगुणं साधिकमुपलब्धं । ततः पुनरपि तावन्मात्राण्येव स्थानानि गत्वा चरमं स्थानं सातिरेकं त्रिगुणं । एवमेव चतुर्गुणं । एवं तावद्वाच्यं यावदुत्कृष्टसंख्येयगुणं भवति । ततः पुनरुत्कृष्टसंख्यातकतुड्यानि स्थानानि गत्वा चरमं यदेकेन गुणेन वृक्षं भवति, तज्जाघन्यासंख्येयगुणं भवति । ततः पुनरुत्कृष्टजागवृक्षेभ्यः स्थानेभ्यः संख्येयगुणवृक्षानि स्थानानि संख्येयगुणान्येव भवन्ति । तथा चाह-‘संसेजागवृक्षेषु संख्येयसंख्येयाख्येषु संख्येयजागवृक्षसंख्येयगुणरूपेषु स्थानेषु संख्येयगुणं संख्येयगुणता वक्तव्या । तेभ्योऽपि संख्येयगुणवृक्षेभ्यः स्थानेभ्योऽसंख्येयगुणवृक्षानि स्थानानि असंख्येयगुणानि । कथमिति चेदुच्यते-इह यतः प्रागुक्तादनन्तराज्जागवृक्षानि स्थानान्यसंख्येयगुणानि प्राप्यन्ते, ततः संख्येयगुणवृक्षेभ्यः स्थानेभ्योऽसंख्येयगुणवृक्षानि स्थानानि असंख्येयगुणानि भवन्ति । तेभ्योऽप्यनन्तगुणवृक्षानि स्थानान्यसंख्येयगुणानि । कथमिति चेदुच्यते-इह प्रथमादनन्तगुणवृक्षात् स्थानादारभ्य यावत् पदस्थानकपरिसमाप्तिस्तावत् सर्वाण्यपि स्थानानि अनन्तगुणवृक्षानि । तथाहि-यदि प्रथ-

ममनन्तगुणवृद्धं स्थानं पाश्चात्यमन्तरस्थानमधिकृत्यानन्तगुणाधिकं जातं । तत उत्तराणि अनन्तजागवृद्धादीनि स्थानानि तदपेक्षया सुतरामनन्तगुणवृद्धानि भवन्ति । यावन्ति च स्थानानि प्रागतिकान्तानि तावन्ति एकैकस्मिन्ननन्तगुणवृद्धानामन्तरान्तराज्जाविना स्थानानामन्तरे भवन्ति । कंडकमात्राणि च तान्यन्तराणि । ततः प्रागुक्तैक्योऽसंख्येयगुणवृद्धैक्यस्थानैक्योऽनन्तगुणवृद्धानि स्थानान्यसंख्येयगुणानि भवन्ति इति ॥ ४३ ॥

तदेवं कृताऽऽपत्रहुत्वप्ररूपणा, तत्करणाञ्चोक्तान्यनुजागवन्धस्थानानि । सांप्रतमेतेष्वनुजागवन्धस्थानेषु निष्पादकत्वेन यथा जीवा वर्तन्ते तथा प्ररूपणा कर्तव्या । तत्र चाष्टावनुयोगाक्षराणि । तद्यथा-एकैकस्मिन् स्थाने जीवप्रमाणप्ररूपणा, अन्तरस्थानप्ररूपणा, निरन्तरस्थानप्ररूपणा, नानाजीवकालप्रमाणप्ररूपणा, वृद्धिप्ररूपणा, यवमध्यप्ररूपणा, स्पर्शनाप्ररूपणा, अदृष्यवहुत्वप्ररूपणा च । तत्र प्रथमत एकैकस्मिन् स्थाने नानाजीवप्रमाणप्ररूपणाश्रमाह—

यावरजीवाणंता एकैके तसजिया अंसंखेजा । लोगा सिमसंखेजा अंतरमह थावरे नस्थि ॥ ४४ ॥

आवरेति-एकैकस्मिन् स्थावराणा वन्धं प्रति प्रायोग्येऽनुजागवन्धस्थानेऽनन्ताः स्यावरजीवा वन्धकत्वेन प्राप्यन्ते । त्रसप्रयोग्ये चैकैकस्मिन्ननुजागवन्धस्थाने जघन्यनैको द्वौ वोत्कर्षतोऽसंख्येया आवद्विक्रया अमंर्यप्रजागमात्राख्रसजीवाः प्राप्यन्ते । सांप्रतमन्तरस्थानप्ररूपणाश्रमाह 'लोगा सिमेत्यादि' एषा त्रसजीवानामसंख्येया लोका अमंख्येयलोकाकाशप्रदेशप्रमाणानि अनुजागवन्धस्थानानि अन्तरं, एतावन्ति वन्धं नायान्तीत्यर्थः । इदमुक्तं भवति-त्रसप्रयोग्यानि यानि स्थानानि त्रसजीवाना वन्धं नायान्ति, तानि जघन्यपदे एकं द्वे वा उत्कर्षतोऽसंख्येयलोकाकाशप्रदेशप्र-

माणानि भवन्ति । अथ स्यावरे स्यावरप्रायोग्येषु स्थानेषु अन्तरं न विद्यते नर्वाण्यपि स्यावरप्रायोग्याणि स्थानानि सर्वदेव स्यावरजीवैर्बध्यमानानि प्राप्यन्त इत्यर्थः । कथमेवं गम्यत इति चेदुच्यते-इह स्यावरजीवा अन्तः स्यावराणा वन्धं प्रति प्रायोग्यानि च स्थानानि पुनरसंख्येयानि ततोऽन्तरं न प्राप्यन्ते ॥ ४४ ॥

संप्रति निरन्तरस्थानप्ररूपणार्थमाह—

आवलिअसंखन्नागो तसा निरंतरं अहेगवाणम्मि । नाणा जीवा एवइ कालं एगिंदिया निच्चं ॥ ४५ ॥

आवलीति-अत्र तृतीयार्थं प्रथमा । वन्धमाश्रित्य त्रसजीवैर्निरन्तराणि । किमुक्तं भवति ? त्रसजीवैर्निरन्तरं बध्यमानानि अनुजागवन्धस्थानानि जघन्येन द्वे त्रीणि वा प्राप्यन्ते, उत्कर्षत आवलिकाया असंख्येयजागमात्राणि । कथमेतदवसेयमिति चेदुच्यते-स्तोकास्त्रसजीवाः स्थानानि पुनस्त्रसप्रायोग्याणि असंख्येयानि, ततो न सर्वाणि त्रसजीवैः क्रमेण निरन्तरं बध्यमानानि प्राप्यन्ते, किं तूत्कर्षतोऽपि यथोक्तप्रमाणान्येव । संप्रति नानाजीवकालप्ररूपणार्थमाह- 'अहेगवाणम्मियादि' । एकैकमनुजागवन्धस्थानं नानाजीवैर्बध्यमानं कियन्तं कालं यावदविरहितं प्राप्यते इति प्रश्ने सति उत्तरं (दीयते)-त्रसप्रायोग्ये एकैकस्मिन्ननुजागवन्धस्थाने नानारूपास्त्रसा जीवा जघन्येनैकं समयं, उत्कर्षतः 'एवइ कालं ति' एतावन्तं कालं पूर्वोक्तस्वरूपं आवलिकाया असंख्येयजागमात्रं कालं यावदित्यर्थः । निरन्तरं वन्धकत्वेन प्राप्यन्ते । परतोऽवश्यं तद्वन्धशून्यं भवतीत्यर्थः । इयमत्र भावना-एकैकं त्रसप्रायोग्यमनुजागवन्धस्थानमन्यैरन्यैश्च त्रसजीवैर्निरन्तरं बध्यमानं जघन्येनैकं समयं द्वौ वा समयौ यावत्प्राप्यते । उत्कर्षतस्त्वावलिकाया असंख्येय-

जागमात्रं कालं । 'एगिंदिया निचं ति' स्यारमायोल्य एकेकम्मिअनुजागवअरस्यान्ते नानाणि मा एकेकंदिदया निचं मणे-
 काअमधिरहितं कथकलेन प्राप्यन्ते, न कदापनापि तअस्यशब्दं नमनीलयः । अगापीयं जाला-एकेकं स्यारमा-
 योयमनुजागरअस्थानमन्यैरन्यैश्च स्यारपीयेनिस्तरं षथमानं मंकाअगापापेने, न तु कदापनापि षथपरदिने
 जयतीति ॥ ४५ ॥

तदेवं कृता नानाजीरानाश्रित्य काअमरुणा, मंत्रति वृद्धिमरुणागरः । नर ध दे अनुरोपचारि । नशया-अन-
 त्तरोपनिधा परंपरोपनिधा च । तवानन्तरोपनिधामाह—

थोवा जहृद्वगणे जा जवमग्रं विरोसउ अदिया । एत्तो ह्रीणा उओमगं नि जीमा अणंतरउ ॥ ४६ ॥

ओति-जपन्येऽनुजागान्अस्थाने त्वास्त्वेन तमेना जीयाः न लोकाः । नमो विवीपेऽनुजागरस्यानं विजंसा-
 धिकाः । ततोऽपि तृतीयेऽनुजागान्अस्थाने विजोपिभाः । एरं तावदायं गागावकथं तजनीं ममथ्यानरुअमान-
 विहानीलर्यः । ज्ञ ऊयं पुनर्जीरा अन्नान्न तावन्देव मंकेनयः । विधेयतो हीना विदेव हीना पअव्यसः । ने
 न ताआपअरुहृष्टं विनामयिकं द्यानमिति ॥ ४६ ॥

गताऽनन्तरोपनिधा । परंपरोपनिधानाह—

गंतूणमसंसेलेजे वोगेऽनुगुणानि जाव जवमग्रं । एत्तो न दुगुणह्रीणा एवं उओमगं जाव ॥ ४७ ॥

गंतूणमिति-जघन्यानुजागवन्धस्थानवन्धकेच्यो जीवेच्यो जघन्यानुजागवन्धस्थानादारज्यासंख्येयलोकाकाशप्रदश-
प्रमाणानि स्थानान्यतिक्रम्य परं यदनुजागवन्धस्थानं तद्वन्धका जीवा विगुणा वृक्षा भवन्ति । ततः पुनरपि तावन्ति
स्थानान्यतिक्रम्यापरस्यानुजागवन्धस्थानस्य बन्धका विगुणवृक्षा भवन्ति । एव विगुणवृक्षिस्तावत्कव्या यावद्यवमध्यं ।
ततोऽसंख्येयलोकाकाशप्रदेशप्रमाणानि स्थानान्यतिक्रम्यापरस्यानुजागवन्धस्थानस्य ये बन्धका जीवास्तेऽनन्तरमुकेच्यो
जीवेच्यः सकाशात् विगुणहीना भवन्ति । ततः पुनरपि तावन्ति स्थानान्यतिक्रम्यापरस्यानुजागवन्धस्थानस्य बन्धका
विगुणहीना भवन्ति । एवं विगुणहानिस्तावत्कव्या यावत्स्वस्वप्रायोग्यं सर्वोत्कृष्टमनुजागवन्धस्थानं इति ॥ ४७ ॥
नाणंतराणि आवलियअसंखजागो तसेसु इयरेसुं । एगंतरा असंखिय गुणाइं गाणंतराइं तु ॥ ४८ ॥

नाणंतराणीति-नानान्तराणि नानाप्रकाराणि विगुणवृक्षिविगुणहान्यपान्तरालरूपाणि यानि तानि त्रसेषु त्रसकायेषु
आवलिकाया असंख्येयतमे जागे यावन्तः समयास्तावत्प्रमाणानि भवन्ति । ननु आवलिकाया असंख्येयजागमात्राण्ये-
वानुजागवन्धस्थानानि त्रसजीवैर्निरन्तरं बध्यमानानि प्राप्यन्ते एतच्च प्रागेवोक्तं । तत्कथं त्रसेषु विगुणवृक्षिविगुणहा-
न्यन्तराणि यथोक्तप्रमाणानि भवन्ति । एवं ह्येकापि विगुणवृक्षिविगुणहानिर्वा न प्राप्नोतीति ज्ञावः । नैप दोषः, यतः
प्रागावलिकाऽसंख्येयजागमात्राणि त्रसजीवैर्निरन्तरं बध्यमानतया प्राप्यमाणान्युक्तानि । इह तु यद्यप्यावलिकाऽसंख्येय-
जागमात्रेच्यः स्थानेच्यः पराणि स्थानानि बध्यमानानि संप्रति न प्राप्यन्ते, तथापि कदाचित्प्राप्यन्ते । तेषु च जीवा
उत्कृष्टपदे क्रमेण विशेषाधिका लभ्यन्ते । ततो यथोक्तप्रमाणानि विगुणवृक्षिविगुणहानिस्थानानि न विरुध्यन्ते । तथा

इतरेषु स्थावरेषु एकस्मादन्तरात्रसकायसत्कादसंख्येयगुणानि नानारूपायन्तराणि भवन्ति । किमुक्तं भवति ? त्रसकान्तिका नामेकस्मिन् द्वयोर्द्विगुणवृद्धयोर्द्विगुणहान्योर्वाऽपान्तराले यानि स्थानानि तेन्योऽसंख्येयगुणानि स्थावरकायिकानां द्विगुणवृद्धिद्विगुणहान्यन्तराणि । इह त्रसजीवेषु द्विगुणवृद्धिद्विगुणहान्यन्तराणि सोकानि । एकस्मिन् द्विगुणवृद्धिस्थानयोर्द्विगुणहानिस्थानयोर्वाऽपान्तराले यानि स्थानानि तान्यसंख्येयगुणानि । एवं त्रसानां । स्थावराणां पुनर्द्वयोर्द्विगुणवृद्धयोर्द्विगुणहान्योर्वा एकस्मिन्नपान्तराले यानि स्थानानि तानि सोकानि । द्विगुणवृद्धिद्विगुणहान्यन्तराणि पुनरसंख्येयगुणानि ॥ ४८ ॥

कृता वृद्धिप्ररूपणा संप्रति यवमध्यप्ररूपणा क्रियते—यवमध्यस्थानानि अष्टसामयिकानि शेषस्थानापादयथाऽसंख्येयत्रागमात्राणि । तथा यवमध्यस्थाधस्तनानि स्थानानि सोकानि । ततो यवमध्यस्योपरितनानि असंख्येयगुणानि । लकं च “जवमत्रे ठाणाई असंखत्रागो ल सेसठाणाणं । हेछम्मि होंति थोवा लवरिम्मि असंखगुणियाणि ॥ १ ॥” कृता यवमध्यप्ररूपणा, संप्रति स्पर्शनाप्ररूपणमाह—

फासणकालो तीए थोवो लकोसगे जहन्ने ल । होइ असंखेज्जगुणो यल कंरुगे तत्तिळ चेव ॥ ४९ ॥
जवमप्रकंरुगोवरि हेठो जवमप्रळ असंखगुणो । कमसो जवमभुवरिं कंङगहेठा य तावइळ ॥ ५० ॥
जवमभुवरि विसेसो कंङगहेठा य सवहिं चेव । जीवप्पा बहुमेवं अप्रवसाणेषु जाणेज्जा ॥ ५१ ॥

फासणेति-अतीते काले एकस्य जीवस्योत्कृष्टे द्वे सामयिके इत्यर्थः । अनुजागवन्धस्थाने स्पर्शनाकालः श्लोकः ।
 अतीते काले परित्रमता जन्तुना द्विमामयिकान्यनुजागवन्धस्थानानि श्लोकमेव कालं स्पृष्टानीत्यर्थः । जघन्ये पुनरनु-
 जागवन्धस्थाने प्राथमिकेषु चतुःसामयिकेष्वित्यर्थः । अतीते काले स्पर्शनाकालोऽसंख्येयगुणः । 'क्रमेण तत्तिष्ठं वेन'
 कंरुकं उपरितनानि चतुःसामयिकानि स्थानानि तेषु तावन्मात्रः स्पर्शनाकालो यावन्मात्र आद्येषु चतुःसामयिकेषु ।
 ततो यवमध्येषु स्थानेषु अष्टसामयिकेष्वित्यर्थः । स्पर्शनाकालोऽसंख्येयगुणः । ततः कंरुकस्योपरिवर्तिचतुःसामयिकस्थान-
 संघातरूपस्योपरितनेषु स्थानेषु त्रिसामयिकेष्वित्यर्थः । स्पर्शनाकालोऽसंख्येयगुणः । ततो यवमध्यस्याधस्तात् पञ्चपद्मसमा-
 मयिकेष्वसंख्येयगुणः । स्वस्थाने तु परस्परं तुल्यः । ततः क्रमशः क्रमेण यवमध्याहुपरितनेषु कंरुकाचतुःसामयिकस्था-
 नसंघातरूपादधस्तनेषु पञ्चपद्मसप्तसामयिकेषु स्थानेषु तावन्मात्र एव स्पर्शनाकालो यावन्मात्रः पाश्चात्येषु पञ्चपद्मसप्तसाम-
 यिकेषु । ततो यवमध्यस्योपरितनेषु द्विसामयिकपर्यन्तेषु सर्वेष्वपि स्थानेषु यः स्पर्शनाकालः स त्रिशेषाधिकः । ततोऽपि
 कंरुकस्य यवमध्यस्योपरिवर्तिचतुःसामयिकस्थानसंघातरूपस्याधस्तात् सर्वेष्वपि स्थानेषु जघन्यचतुःसामयिकपर्यन्तेषु
 स्पर्शनाकालः समुदितो विशेषाधिकः । ततोऽपि सर्वेष्वपि स्थानेषु स्पर्शनाकालो विशेषाधिकः । कृता स्पर्शनाप्ररूपणा
 संप्रत्यल्पवहुत्वप्ररूपणामाह-'जीवप्या बहु' इत्यादि । यथा स्पर्शनाकालस्याद्वयवहुत्वमुक्तं, एवं जीवानामपि अध्यवसानेषु
 अनुजागवन्धस्थाननिमित्तचूलेषु वर्तमानानामद्वयवहुत्वं जानीयात् । तद्यथा-उत्कृष्टेष्वध्यवसानेषु द्विमामयिकानुजागनि-
 वन्धनचूलेषु वर्तमाना जीवाः श्लोकाः । ततो जघन्येषु चतुःसामयिकानुजागवन्धनिवन्धनचूलेष्वसंख्येयगुणाः । एतावन्त

एव चोपरिवर्तिचतुःसामधिकानुजागवन्धस्थाननिबन्धनेष्वध्यवसानेषु । ततोऽपि यवमध्यकटपानुजागवन्धस्थाननिबन्धनेष्वसंख्येयगुणाः । ततोऽपि त्रिसामधिकानुजागवन्धस्थाननिमित्तेष्वसंख्येयगुणाः । ततोऽध्याद्यपञ्चपद्मसप्तसामयिकानुजागवन्धस्थाननिबन्धनेष्ववन्धस्थानहेतुष्वध्यवसानेषु असंख्येयगुणाः । एतावन्त एवोपरितनपञ्चपद्मसप्तसामयिकानुजागवन्धस्थाननिबन्धनेष्ववन्धस्थाननिबन्धनचूलेष्वध्यवसानेषु वर्तमाना जीवा विशेषाधिकाः । ततोऽप्युपरिवर्तिपञ्चसामयिकपर्यवसानप्राथमिकचतुःसामयिकप्रचृत्तिसमस्तानुजागवन्धस्थाननिबन्धनेषु विशेषाधिकाः । ततोऽपि सर्वेष्वपि अनुजागवन्धस्थाननिबन्धनेषु विशेषाधिकाः ।

तदेवमनुजागवन्धस्थानेषु तन्निबन्धनेषु चाध्यवसानेषु यथा जीवा वर्तन्ते, तथा प्ररूपणा कृता । संप्रत्येकैकस्मिन् स्थितिस्थानाध्यवसाये नानाजीवापेक्षया कियन्तोऽनुजागवन्धाध्यवसायाः प्राच्यन्त इति तन्निरूपणार्थमाह—

एकैकस्मिन् कसयोदयस्मि लोका असंखिया ह्येति । विद्वंधठाणेषु वि अप्रवसाणाण वाणाणि ॥ ५३ ॥

एकैकस्मिन् सि-एकैकस्मिन् कपायोदये स्थितिस्थाननिबन्धनचूले नानाजीवापेक्षयाऽनुजागवन्धाध्यवसायस्थानानि कृष्णाद्विद्वेश्यापरिणामविशेषरूपाणि “सकपायोदया द्वि कृष्णाद्विद्वेश्यापरिणामविशेषा अनुजागवन्धहेतव” इतिवचनात् असंख्येया लोका भवन्ति असंख्येयलोकाकाराप्रदेशाप्रमाणानि भवन्तीत्यर्थः । तथा जघन्यस्थितेरान्योत्कृष्टां स्थितिं यावद्यावन्तः समयास्तावन्ति स्थितिस्थानानि । तथाहि-जघन्या स्थितिरिकं स्थितिस्थानं । सैव समयोत्तरा द्वितीयं स्थितिस्थानं । द्विसमयोत्तरा तृतीयं स्थितिस्थानं । एवं समयवृद्ध्या तावद्वाच्यं यावदुत्कृष्टा स्थितिः । एवं चासंख्येयानि

स्थितिस्थानानि भवन्ति । तेषु चासंख्येयेषु स्थितिवन्धस्थानेषु प्रत्येकमेककस्मिन् स्थितिवन्धस्थानेऽध्यवसायस्थानानि तीव्रतीव्रतरसन्दमन्दतरादिकपायोदयविशेषरूपाणि असंख्येयलोकाकाराश्रदेशप्रमाणानि भवन्ति ॥ ५२ ॥
संप्रत्यनुजागवन्धाध्यवसायस्थानाना वृद्धिमार्गणा क्रियते । सा विधा-अनन्तरोपनिधया परंपरोप निधया च । तत्रानन्तरोपनिधया तावद्वृद्धिमार्गणा चिकीर्षुराह—

थोवाणि कसाउदये अप्रवसाणाणि सबडहरम्मि । विद्याइ विसेसहियाणि जाव उक्कोसगं वाणं ॥५३॥
थोवाणि सि-‘सबडहरम्मि सि’ सर्वजघन्ये कपायोदये स्थितिवन्धहेतावनुजागवन्धाध्यवसायस्थानानि कृष्णादिले-
श्यापरिणामविशेषरूपाणि लोकानि । ततो द्वितीयादौ यत्रोत्तरं विशेषाधिकानि तावद्वाच्यानि यावदुत्कृष्टं स्थितिवन्धा-
ध्यवसायस्थानं । एतदुक्तं भवति-द्वितीये कपायोदये विशेषाधिकानि । ततोऽपि तृतीये विशेषाधिकानि । ततोऽपि
चतुर्थे विशेषाधिकानि । एवं तावद्वाच्यं यावदुत्कृष्टं कपायोदयरूपं स्थितिवन्धाध्यवसायस्थानं इति ॥ ५३ ॥

कृताऽनन्तरोपनिधया वृद्धिमार्गणा, संप्रति परंपरोपनिधया तामत्रिधित्सुराह—

गंतूणमसंखेजे लोणे डुगुणाणि जाव उक्कोसं । आव विअसंखजागो नाणागुणुडुहिवाणाणि ॥ ५४ ॥
गंतूणं ति-जघन्यात् कपायोदयादारन्यासंख्येयलोकाकाराश्रदेशप्रमाणानि कपायोदयस्थानानि गत्वाऽतिक्रम्य परं
यद्भवति स्थितिवन्धाध्यवसायस्थानं तस्मिन्ननुजागवन्धाध्यवसायस्थानानि जघन्यकपायोदयस्थानसत्कानुजागवन्धाध्यव-

सायस्थानापेक्षया द्विगुणानि भवन्ति । पुनरपि तावन्ति कपायोदयस्थानानि गत्वा यदपरं स्थितिवन्धाध्यवसायस्थानं तस्मिन् द्विगुणानि भवन्ति । एवं त्रयो भूयस्तावदाद्यं यावत्सुकृष्टं कपायोदयस्थानं । यानि चान्तरान्तरा नानारूपाणि द्विगुणवृद्धिस्थानानि भवन्ति तानि कियन्तीति चेदुच्यते-आवलिकाया असंख्येयज्ञागः आवलिकाया असंख्येयज्ञागे यावन्तः समयास्तावत्प्रमाणानि भवन्तीत्यर्थः ॥ ५४ ॥

सत्त्वासुन्नपगर्दणं सुन्नपगर्दणं विवक्तयं जाण । विश्वंघटाणेषु वि आलगवज्जाण पगडीणं ॥ ५५ ॥
 सबेति-सर्वासामशुन्नप्रकृतीनां ज्ञानावरणपञ्चकनवदर्शनावरणासात्वेदनीयमित्यात्यपोरुशकपायनवनोकपायनरकायुः पञ्चेन्द्रियजातिवर्जजातिचतुष्टयसमचतुरस्रवर्जसंस्थानपञ्चकवर्जप्रजनाराचवर्जसंहननपञ्चकृष्णनीलवर्णदुरन्निगन्धतिक- कदुरसकर्कशगुरुरुद्धशीतस्पर्शरूपाशुन्नकुवर्णादिनवकनरकगतिनरकानुपूर्वीतिर्यगतिर्यगानुपूर्व्यप्रशस्तविहायोगत्युपधा- तस्थावरसूक्ष्मापर्याप्तसाधारणास्थिराशुन्नदुर्गदुःस्वरानादेयायशःकीर्तिनीचैर्गोत्रान्तरायपञ्चकलक्षणाना सप्तशीतिसंख्या- नामेपाऽनन्तरोक्ताऽनुज्ञागबन्धाध्यवसायस्थानानां वृद्धिमार्गणा ऋष्टव्या । 'सुन्नपगर्दणमित्यादि' शुन्नानां प्रकृतीनां सात्वेदनीयतिर्यगाशुर्मनुष्याशुर्देवाशुर्देवगतिमनुष्यगतिपञ्चेन्द्रियजातिशरीरपञ्चकसंघातपञ्चकबन्धनपञ्चदशकसमचतुरस्रसं- स्थानांगोपांगत्रयवर्जप्रजनाराचसंहननशुन्नवर्णार्थेकादशकदेवानुपूर्वीमनुष्यानुपूर्वीपराधातागुरुलघुञ्चानुसातपोद्योतप्रशस्तत्रि- हायोगतित्रसवादरपर्याप्तप्रत्येकस्थिराशुन्नसुन्नगसुस्वरादेयशःकीर्तिनिर्माणतीर्थकरोच्चैर्गोत्रलक्षणानामेकोनसप्ततिसंख्यानां विपर्ययं जानीहि । तद्यथा-उत्कृष्टे कपायोदयेऽनुज्ञागबन्धाध्यवसायस्थानानि सर्वस्तोकानि । द्विचरमे कपायोदये विशेषो-

पाधिकानि । त्रिचरमे कपायोदये विशेषाधिकानि । चतुश्चरमे कपायोदये विशेषाधिकानि । एवं तावद्वाच्यं यावत्सर्वजघन्यं कपायोदयस्थानं । इयमनन्तरोपनिधया वृद्धिमार्गणा । परंपरोपनिधया तु वृद्धिमार्गण्यं-उत्कृष्टकपायोदयस्थानादारभ्या-संख्येयलोकाकाशप्रदेशराशिप्रमाणानि कपायोदयस्थानानि अधोजागेनातिक्रम्य यदपरमथः कपायोदयस्थानं तस्मिन्ननु-जागवन्धाध्यवसायस्थानानि उत्कृष्टकपायोदयसत्कानुजागवन्धाध्यवसायस्थानापेक्षया त्रिगुणानि भवन्ति । पुनरपि तावन्ति कपायोदयस्थानानि ततः प्रच्युत्यधोजागेनातिक्रम्य यदपरमथःकपायोदयस्थानं तस्मिन् त्रिगुणानि भवन्ति । एवं च्युतो न्यस्तावद्वाच्यं यावद्जाघन्यं कपायोदयस्थानं । यानि चान्तरान्तरा नानारूपाणि त्रिगुणवृद्धिस्थानानि तान्या-वदिकाया असंख्येयजागे यावन्तः समयास्तावत्प्रमाणानि भवन्ति । अमूनि चावलिकाया असंख्येयजागमात्राणि शुभ्र-प्रकृतीनां अशुभ्रप्रकृतीनां च प्रत्येकं त्रिगुणवृद्धिस्थानानि स्लोकानि । एकस्मिन्नपि त्रिगुणवृद्धयपान्तराले कपायोदयस्था-नानि असंख्येयगुणानि । तदेवं स्थितिवन्धहेतुष्वध्यवसायेषु अनुजागवन्धहेतूनामध्यवसायानां प्ररूपणा कृता । संप्रति स्थितिवन्धस्थानेष्वनुजागवन्धप्ररूपणां चिकीर्षुराह-‘विद्भंधेत्यादि’ स्थितिवन्धस्थानेष्वपि आयुर्वर्जानां सर्वासा प्रकृतीनां कपायोदयेष्वनुजागवन्धाध्यवसायस्थानवदनुजागवन्धस्थानानि वक्तव्यानि । तद्यथा-तत्र पूर्वोक्तानामायुर्वर्जानामशुभ्रप्रकृ-तीनां जघन्यस्थितावनुजागवन्धस्थानान्यसंख्येयलोकाकाशप्रदेशप्रमाणानि, तानि च स्लोकानि । ततो द्वितीयस्थितौ विशेषा-धिकानि । ततोऽपि तृतीयस्थितौ विशेषाधिकानि । एवं तावद्वाच्यं यावदुत्कृष्टा स्थितिः । तथा पूर्वोक्तानामायुर्वर्जानां शुभ्र-प्रकृतीनामुत्कृष्टस्थितावनुजागवन्धस्थानान्यसंख्येयलोकाकाशप्रदेशप्रमाणानि, तानि च स्लोकानि । तेभ्यः समयोनाया-

मुक्कृष्टस्थितौ विशेषाधिकानि । ततोऽपि विसमयोनायामुक्कृष्टस्थितौ विशेषाधिकानि । एवं तावद्वाच्यं यावद्वाच्यन्या स्थितिः । इति ॥ ५५ ॥

तदेवं कृताऽनन्तरोपनिधया वृद्धिमार्गणा, संप्रति परंपरोपनिधया तां चिकीर्षुराह—

पद्मासंख्यजागं गंतुं दुगुणाणि आउगाणं तु । शोवाणि पढमबंधे विड्याइ असंखगुणियाणि ॥ ५६ ॥

पद्मेति-पूर्वोक्तानामायुर्वर्जानामशुभ्रप्रकृतीनां जघन्यस्थितेरारच्य पढयोपमासंख्येयजागमात्राणि स्थितिस्थानान्यतिक्रम्य यदपरं स्थितिस्थानं तस्मिन् अनुजागवन्धस्थानानि जघन्यस्थितिसत्कानुजागवन्धस्थानेच्यो द्विगुणानि भवन्ति । ततः पुनरपि तावन्ति स्थितिस्थानान्यतिक्रम्य यदपरं स्थितिस्थानं तस्मिन् द्विगुणान्यनुजागवन्धस्थानानि भवन्ति । एवं चूयो चूयस्तावद्वाच्यं यावद्दुक्कृष्टा स्थितिः । तथा पूर्वोक्तानामायुर्वर्जानां शुभ्रप्रकृतीनामुक्कृष्टस्थितेरारच्य पढयोपमासंख्येयजागमात्राणि स्थितिस्थानान्यतिक्रम्य यदपरमधःस्थितिस्थानं तस्मिन्ननुजागवन्धस्थानान्युक्कृष्टस्थितिस्थानसत्कानुजागवन्धस्थानेच्यो द्विगुणानि भवन्ति । ततः पुनरपि तावन्ति स्थितिस्थानान्यधोऽवतीर्षाधस्तनं यदपरं स्थितिस्थानं तस्मिन् द्विगुणानि भवन्ति । एवं तावद्वाच्यं यावज्जघन्या स्थितिः । एतानि च शुभ्रप्रकृतीनां अशुभ्रप्रकृतीनां च प्रत्येकं द्विगुणवृद्धिस्थानानि आवदिकाया असंख्येयजागे यावन्तः समयास्तावत्प्रमाणानि भवन्ति । तथा द्विगुणवृद्धिस्थानानि स्तोकाणि आवदिकाया असंख्येयजागमात्रत्वात् । एकस्मिन् द्विगुणवृद्धयोरपान्तराले स्थितिस्थानानि असंख्येयगुणानि पढयोपमासंख्येयजागमात्रत्वात् । तथा चतुर्णामप्यायुगं जघन्यायां स्थितौ सर्वस्तोकान्यनुजागवन्धस्थानानि । ततः

ममयाधिकायां जघन्यस्थितौ असंख्येयगुणानि । ततोऽपि द्विसमयाधिकायामसंख्येयगुणानि । एवं तावन्नाच्यं यावदु-
त्कृष्टा स्थितिः इति ॥ ५६ ॥

सांप्रतमनुजागवन्धस्थानानां तीव्रमन्दतापरिज्ञानार्थमनुजागवन्धाध्यवसायस्थानानामनुकृष्टिमजिधातुकाम आह—
घाईणमसुन्नवष्वरसंगंधफासे जहन्नविश्वंधे । जाणप्रवसाणांश्च तदेगदेशो य अन्नाणि ॥ ५७ ॥

पद्मासंखिय जागो जावं विश्वस्स होइ विश्वस्मि । आ उक्कस्सा एवं उवघाए वा वि अणुकट्ठि ॥ ५८ ॥
घाईणमिति—इह प्रायो अनियदेशे वर्तमानस्याजघन्यजीवस्य यो जघन्यस्थितिवन्धस्तस्मात् स्थितिवृत्तौ अनुकृष्टिरजि-
धीयमानाऽनुसर्तव्या सातवेदनीयमनुजद्विकदेवद्विकतिर्यगिद्विकपद्येन्धियजातित्रमवादर्पर्याप्तप्रत्येकसमचतुरस्रसंस्थानवज्रप-
न्नाराचसंहननप्रशस्तविहायोगतिस्थिरशुभसुखसुखरादेयशःकीर्त्युच्चैर्गोत्रनीचैर्गोत्राणामजघन्यप्रायोग्यजघन्यनानादयो-
ऽपिअनुसर्तव्याः । तत्र घातिना पञ्चविधज्ञानावरणनवविधदर्शनावरणमित्यात्वयोरुशकयायननोकपायपञ्चविधान्तरायलक्ष-
णानां कर्मणामशुभगन्धवर्णरसस्पर्शं च । अत्र पद्यर्थे सप्तमी । अशुभानां वर्णगन्धरसस्पर्शानां च कृष्णनीलशुभ्रजिगन्ध-
तिक्तकटुकगुरुककशरूक्षशीतरूपाणां जघन्यस्थितिवन्धे यान्यनुजागवन्धाध्यवसायस्थानानि तेषामेकदेशो द्वितीये स्थिति-
वन्धेऽनुवर्तते, अन्यानि च जवन्ति । इदमुक्तं जवन्ति—जघन्यस्थितिवन्धारंजे यान्यनुजागवन्धाध्यवसायस्थानानि, तेषा-
मसंख्येयतमं जागं मुक्त्वा शेषाणि सर्वाण्यपि द्वितीयस्थितिवन्धारंजे प्राप्यन्ते, अन्यानि च जवन्ति । द्वितीयस्थिति-

बन्धारंज्ञे च यान्यनुजागवन्धाध्यवसायस्थानानि, तेषामसंख्येयतमं जागं मुक्त्वा शेषाणि सर्वाण्यपि तृतीयस्थितिवन्धारंज्ञे प्राप्यन्ते, अन्यानि च भवन्ति । तृतीयस्थितिवन्धारंज्ञे च यान्यनुजागवन्धाध्यवसायस्थानानि, तेषामसंख्येयतमं जागं मुक्त्वा शेषाणि सर्वाण्यपि चतुर्थस्थितिवन्धारंज्ञे प्राप्यन्ते, अन्यानि च भवन्ति । एवं तावद्वाच्यं यावत्पण्ड्योपमासंख्येयजागमात्राः स्थितयो गता भवन्ति । अत्र जघन्यस्थितिवन्धारंज्ञाविनामनुजागवन्धाध्यवसायस्थानानामनुकृष्टिः परिसमाप्तिमिद्यति । ततोऽनन्तरमुपरितने स्थितिवन्धे द्वितीयस्थितिवन्धारंज्ञाविनामनुजागवन्धाध्यवसायस्थानानामनुकृष्टिः परिसमाप्तिमिद्यति । तथा चाह—‘विद्यस्स होइ विइयंमि’ द्वितीयस्य स्थितिवन्धस्य संबन्धनामनुजागवन्धाध्यवसायस्थानामनुकृष्टिर्वितीये यत्र जघन्यस्थितिवन्धारंज्ञाविनामनुजागवन्धाध्यवसायस्थानामनुकृष्टिः परिसमाप्तिमिद्यति । ततोऽनन्तरे परिनिष्ठां याति । तृतीयस्थितिवन्धारंज्ञाविनां चानुजागवन्धाध्यवसायस्थानामनुकृष्टिस्ततोऽध्यनन्तरे परिसमाप्तिं याति । एवं तावद्वाच्यं यावदुक्तप्रकृतीनामात्मीयात्मीयोक्तृष्टा स्थितिर्भवति । तथा चाह—‘आ उक्कस्सा एवं’ एवमुना प्रकारेण आ उत्कर्षादवगन्तव्यं । तथोपघातेऽप्येवमेवानुकृष्टिरञ्जिघातव्या, यथा घातिप्रकृतीनामञ्जिहिता अनुकृष्टिरिति अनुकर्षणमनुकृष्टिरनुवर्तनमित्यर्थः ॥ ५७ ॥ ५८ ॥

परघातल्लोउस्सासायवधुवनाम तणुउवंगाणं । पडिलोमं सायस्स उ उक्कोसे जाणि समऊणे ॥ ५९ ॥
 ताणि य अन्नाणेवं विइबंथो जा जहन्नगमसाए । हेठुल्लोयसमेवं परत्तमाणीण उ सुजाणं ॥ ६० ॥

परधेति—पराघातोद्योतोद्भासातपानां शुभ्रवर्णाद्येकादशकागुरुदधुनिर्माणरूपाणां ध्रुवनान्नां । ‘तणुउवंगाणं ति’ इह

तनुप्रवृत्तेन शरीरसंघातवन्धनानि गृह्यन्ते । ततश्च शरीरपद्मकसंघातपद्मकवन्धनपद्मकशकांगोपांगत्रयाणां चानुकृष्टिः प्रतिलोममन्त्रिधातव्या । तद्यथा-एतासां प्रकृतीनामुत्कृष्टस्थितिवन्धारंजे चान्यनुजागवन्धाध्यवसायस्थानानि, तेषामसंख्येयं चागं मुक्त्वा शेषाणि सर्वाण्यपि एकसमयोनोत्कृष्टस्थितिवन्धारंजे प्राप्यन्ते, अन्यानि च ऋवन्ति । एकसमयो-नोत्कृष्टस्थितिवन्धारंजे च चान्यनुजागवन्धाध्यवसायस्थानानि, तेषामसंख्येयतमं चागं मुक्त्वा शेषाणि सर्वाण्यपि द्विस-मयोनोत्कृष्टस्थितिवन्धारंजे प्राप्यन्ते, अन्यानि च ऋवन्ति । एवं तावद्वाच्यं यावत्पट्योपमासंख्येयजागमात्राः स्थित-योऽधोऽधोऽतिकान्ता ऋवन्ति ! अत्रोत्कृष्टस्थितिवन्धारंजत्राविनामनुजागवन्धाध्यवसायस्थानानां स्थितस्थाने स्थिति-वन्धारंजत्राविनामनुजागवन्धाध्यवसायस्थानानामनुकृष्टिः परिसमाप्ता । ततोऽनन्तरमधस्तने स्थितस्थाने एकसमयोनोत्कृष्टस्थिति-वन्धारंजत्राविनामनुजागवन्धाध्यवसायस्थानानामनुकृष्टिः परिनिष्ठां याति । ततोऽध्यधस्तनतरे द्विसमयोनोत्कृष्टस्थिति-वन्धारंजत्राविनामनुजागवन्धाध्यवसायस्थानानामनुकृष्टिः परिसमाप्तिमियति । एवं तावद्वाच्यं यावदुक्तप्रकृतीना सर्वा-नानि समयोनोत्कृष्टस्थितिवन्धारंजेऽपि तानि ऋवन्ति अन्यानि च । यानि समयोनोत्कृष्टस्थितिवन्धारंजे ऋवन्ति द्विस-मयोनोत्कृष्टस्थितिवन्धारंजेऽपि तानि ऋवन्ति अन्यानि च । एवं तावद्वाच्यं यावदसातेऽसातस्य जघन्यः स्थितिवन्धः । किमुक्तं ऋवति ? यावत्प्रमाणाः स्थितयोऽसातस्य जघन्यानुजागवन्धप्रयोग्याः सातेन च सह परावर्त्य परावर्त्य वध्यन्ते, तावत्प्रमाणेषु सातस्य स्थितिषु तानि चान्यानि चेत्येवंक्रमोऽनुसरणीयः । 'हेतुज्योयसमं ति' अथस्तादुद्योतसमं वक्तव्यं

यथा प्रागुद्योतस्याभिहितं तथात्रापि वक्तव्यमित्यर्थः । तद्यथा-असातस्य जघन्यस्थितिवन्धादधस्तने स्थितिस्थाने यान्य-
 नुजागवन्धाध्यवसायस्थानानि तानि कानिचिदुपरितनस्थितिस्थानसत्कानि कानिचिदन्यानि । तस्मादप्यधस्तने स्थिति-
 स्थाने यानि अनुजागवन्धाध्यवसायस्थानानि तानि कानिचित्प्राक्तनस्थितिस्थानसत्कानि, कानिचिदन्यानि । अनेन च
 क्रमेणोधोमुखं तावन्नेयं यावत्पल्योपमासंख्येयजागमात्राः स्थितयो गता ऋवन्ति । तत्र चासातजघन्यस्थितिवन्धतुद्वयस्थिति-
 स्थानसत्कानामनुजागवन्धाध्यवसायस्थानानामनुकृष्टिः परिसमाप्तिं याति । एतदुक्तं ऋवति-असातजघन्यस्थितिवन्धतुद्वय-
 स्थितिस्थानसत्कानामनुजागवन्धाध्यवसायस्थानानामधोऽध एकैकस्मिन् स्थितिस्थानेऽसंख्येये जागे व्यवह्रियमाने पदयो-
 पमासंख्येयजागमात्रासु स्थितिष्वतिक्रान्तासु सर्वात्मना परिसमाप्तिर्भवतीति । ततोऽसातजघन्यवन्धतुद्वयस्थितिस्था-
 नादधस्तनस्थितिस्थानसत्कानामनुजागवन्धाध्यवसायस्थानानामनुकृष्टिः पदयोपमासंख्येयजागमात्रादधःस्थितौ निष्ठा-
 मेति । एवं तावद्घाच्यं यावत्सातस्य जघन्या स्थितिः । 'एवं परित्तमाणीण उ सुत्राणं' यथा सातवेदनीयस्योक्तं, तथा
 सर्वासां परावर्तमानप्रकृतीनां शुचानां मनुजविकदेवद्विकपञ्चेन्जियजातिसमचतुरस्रसंस्थानवज्रर्पजनाराचसंहननप्रशस्त-
 विहायोगतिस्थिरशुभ्रसुभ्रगसुस्वारादेयशःकीर्त्युच्चैर्गोत्ररूपाणां पञ्चदशसंख्याना नामग्राहमनुकृष्टिरभिधातव्या इति ॥ए-६०

इदानीमसातस्योच्यते—

जाणि असायजहन्ने उदहिपुहुत्तं ति ताणि अक्षाणि । आवरणसमुपेवं परित्तमाणीणमसुत्राणं ॥६३॥

जाणि ति-असातस्य जघन्यस्थितिवन्धारंजे यान्यनुजागवन्धाध्यवसायस्थितिस्थानानि तानि समयाधिकजघन्यस्थि-

तिवन्धारंशेऽपि भवन्ति, अन्यानि च । यानि समयाधिकजघन्यस्थितिवन्धारंशेऽनुज्ञागवन्धाध्यवसायस्थानानि तानि विसमयाधिकजघन्यस्थितिवन्धारंशेऽपि भवन्ति, अन्यानि च । एवं तावद्वाच्यं यावत्सागरोपमशतपृथक्त्वं भवति । यावन्मात्रासु सातवेदनीयस्य स्थितिषु तानि चान्यानि चेत्येवंक्रमोऽनुकृष्टेरचिद्धितस्तावत्प्रमाणस्वेवासातवेदनीयस्थितिवन्धि जघन्यस्थितेरारभ्य तानि चान्यानि चेत्येवमनुकृष्टिरचिधातव्या । एता एव च स्थितयः सर्वजघन्यानुज्ञागवन्धिप्रायोग्याः । यत एतावत्यः स्थितयः सातात्परावृत्य परावृत्त्य बध्यन्ते । परावर्तमानश्च प्रायो मन्दपरिणामो भवति । तत एतासु जघन्यानुज्ञागवन्धसंभवः । इत ऊर्ध्वं त्वसातमेव केवलं भवति । तदपि च तीव्रतरेण परिणामेन । ततो न तत्र जघन्यानुज्ञागवन्धसंभव इति । 'आवरणसमं उष्णिं ति' तत उपरितनीनां स्थितीनां यथा ज्ञानावरणीयादेरुक्तं तदेकदेशोऽन्यानि चेति तथैवाचिधातव्यं । तद्यथा-असातस्य जघन्यानुज्ञागवन्धिप्रायोग्यानां स्थितीनां या चरमा स्थितिस्तद्वन्धारंशे यान्यनुज्ञागवन्धाध्यवसायस्थानानि, तेषामेकदेशस्तदुपरितनस्थितिवन्धारंशेऽनुवर्तते, अन्यानि च भवन्ति । ततोऽप्युपरितनस्थितिवन्धारंशे प्राक्तनस्थितिस्थानसत्कानुज्ञागवन्धाध्यवसायस्थानानामेकदेशोऽनुवर्तते, अन्यानि च भवन्ति । एवं तावद्वाच्यं यावत्पद्योपमासंख्येयज्ञागमात्राः स्थितयो गता भवन्ति । अत्र जघन्यानुज्ञागवन्धिप्रायोग्यचरमस्थितिसत्कानुज्ञागवन्धाध्यवसायस्थानानामनुकृष्टिः परिसमाप्तिमेति । ततोऽप्युपरितनस्थितिवन्धि जघन्यानुज्ञागवन्धिप्रायोग्यस्थित्यनन्तरस्थितिसत्कानुज्ञागवन्धाध्यवसायस्थानानामनुकृष्टिः परिसमाप्तिं याति । एवं तावद्वाच्यं यावद्दसातस्योत्कृष्टा स्थितिर्भवति । 'एवं परित्तमाणीणमसुज्ञाणं' यथाऽसातवेदनीयस्योक्तं एवं शोषाणामपि परावर्तमानप्र-

कृतीनामनुजानां नरकत्रिकपञ्चेन्द्रियजातिवर्जशेषजातिचतुष्टयप्रथमवर्जसंस्थानप्रथमवर्जसंहननाप्रशास्त्रविहायोगतिस्थावर-
सूक्ष्मसाधारणपर्यासास्थिराशुचतुर्जगद्भुःस्वरानादेयाशःकीर्तिरूपाणां सप्तत्रिंशतिसंस्थानां प्रत्येकं नामप्राहमनुकृष्टिरञ्जि-
धातव्या । इति ॥ ६१ ॥

इदानीं तिर्यग्दिकनीचैर्गोत्राणामनुकृष्टिमञ्जिधातुकाम आह—

सेकात्से सम्मतं पडिवर्जंतस्स सत्तमखिईए । जो ठिइवंधो हस्सो इत्तो आवरणतुद्धो य ॥ ६२ ॥

जा अन्नवियपालगा उप्पिमसायसमया उ आ(जा)जेष्ठाएसा तिरियगतिदुगे नीयागोएय अनुकृही६३

से ति-सप्तमपृथिव्यां वर्तमानस्य नारकस्य 'सेकात्से' अनन्तरसमये सम्यक्त्वं प्रतिपत्तुकामस्य यो ह्रस्वो जघन्यः
स्थितिवन्ध इत ऊर्ध्वं स्थितिवन्धोऽनुकृष्टिमधिकृत्यावरणतुद्ध्यो ज्ञातव्यः । स च तावद्भावदन्नव्यप्रायोग्या जघन्या
स्थितिः । तत्र तिर्यग्गतिमधिकृत्य चावना क्रियते-सप्तमपृथिव्यां वर्तमानस्य नारकस्य सम्यक्त्वं प्रतिपत्तुकामस्य तिर्य-
ग्गतेर्जघन्या स्थितिं वदन्ती यान्यनुजागवन्धाध्यवसायस्थानानि, तेषामसंख्येयतमं जागं मुक्त्वाऽन्यानि सर्वाण्यपि द्विती-
यस्थितिवन्धारंजेऽनुवर्तन्ते, अन्यानि च ऋवन्ति । द्वितीयां च स्थितिं वदन्ती यानि अनुजागवन्धाध्यवसायस्था-
नानि, तेषामसंख्येयतमं जागं मुक्त्वाऽन्यानि सर्वाण्यपि तृतीयस्थितिवन्धारंजेऽनुवर्तन्ते, अन्यानि च ऋवन्ति । एवं
तावत्तन्त्र्यं यावत्पद्ध्योपमसंख्येयजागमात्राः स्थितयो गता ऋवन्ति । अत्र जघन्यस्थितिसत्कानुजागवन्धाध्यवसायस्था-
नानामनुकृष्टिः परिसमाप्तिमियति । तत उपरितनस्थितिवन्धारंजे द्वितीयस्थितिस्थानसत्कानुजागवन्धाध्यवसायस्थानाना-

मनुकृष्टिः परिणमाप्तिं याति । ततोऽनुपपरितनस्थितिवन्धारंजे तृतीयस्थितिसत्कानुजागन्धाध्यवसायस्थानानामनुकृष्टि-
परिसमाप्तिमेति । एवं तावद्वाच्यं यावद्अव्यप्रायोग्यो जघन्यस्थितिवन्धः । 'उष्णिं अमायमया उ आ जेच' तत
उपरिष्टात् अत्रव्यप्रायोग्यजघन्यस्थितिवन्धादारन्येत्यर्थः । अस्मातेन समता बुध्यता ज्ञातव्या । 'आ जेच त्ति' यावज्ज्ये-
ष्टोत्कृष्टा स्थितिः । एतदुक्तं ऋचति-अत्रव्यप्रायोग्या जघन्यां स्थितिं ऋचतो यानि अनुनागवन्धान्यवसायस्थानानि
तानि तत उपरितनस्थितौ सर्वाणि ऋचन्ति, अन्यानि च । तस्यामपि यानि अनुजागवन्धाध्यवसायस्थानानि तानि
उपरितनस्थितौ सर्वाणि ऋचन्ति, अन्यानि च । एवं तावद्वाच्यं यावत्सागरोपमशतपृथक्त्वं । एताश्च प्रायोऽत्रव्यप्रा-
योग्यजघन्यानुजागवन्धविषयाः स्थितयः । एता हि मनुष्यगतिरूपया प्रतिपद्भ्रुकृत्या सह परावृत्य परावृत्य ऋचन्ते ।
परावृत्य वन्धे च प्रायः परिणामो मन्द उपजायते । तत एता जघन्यानुजागवन्धविषयाः । एतासां चरमस्थितौ यान्य-
नुजागवन्धाध्यवसायस्थानानि तेषामसंख्येयं जागं सुकृत्वा शेषाणि सर्वाण्यपि तदुपरितनस्थितिवन्धारंजेऽनुवर्तन्ते, अन्यानि च ऋचन्ति । तत्रापि यानि अनुजागवन्धाध्यवसायस्थानानि, तेषामसंख्येयं जागं युक्त्या शेषाणि सर्वाण्यपि
तत उपरितनस्थितिवन्धारंजेऽनुवर्तन्ते, अन्यानि च ऋचन्ति । एवं तावद्वाच्यं यावत्पद्भ्योपमासंख्येयजागमात्राः
स्थितयो गता ऋचन्ति । अत्र जघन्यानुजागवन्धविषयचरमस्थितिसत्कानुजागवन्धाध्यवसायस्थानानामनुकृष्टिः परि-
समाप्ता । तत उपरितने स्थितिवन्धे जघन्यानुजागवन्धविषयचरमस्थित्यनन्तरस्थितिसत्कानुजागवन्धाध्यवसायस्थाना-
नामनुकृष्टिः परिसमाप्तिं याति । एवं तावद्वाच्यं यावदुत्कृष्टा स्थितिः । 'एसा तिरियगतिडुगे नीयागोए य अणुकुढी'

मनुकृष्टिः परिसमाप्तिं याति । ततोऽप्युपरितनस्थितिवन्धारंजे तृतीयस्थितिस्त्वनुजागवन्धाध्यवसायस्थानानामनुकृष्टि-
परिसमाप्तिमेति । एवं तावद्वाच्यं यावद्ब्रह्मव्यप्रायोग्यो जघन्यस्थितिवन्धः । 'उरुषि' अन्नापसमया उ आ जेषा' तत
उपरिष्ठात् अन्नव्यप्रायोग्यजघन्यस्थितिवन्धादारन्येत्यर्थः । असातेन समता लुप्यता ज्ञातव्या । 'आ जेषा' ति' यावज्ज्ये-
षोत्कृष्टा स्थितिः । एतदुक्तं ऋचति-अन्नव्यप्रायोग्यां जघन्यां स्थितिं वन्नतो यानि अनुजागवन्धाध्यवसायस्थानानि
तानि तत उपरितनस्थितौ सर्वाणि ऋचन्ति, अन्यानि च । तस्यामपि यानि अनुजागवन्धाध्यवसायस्थानानि तानि
उपरितनस्थितौ सर्वाणि ऋचन्ति, अन्यानि च । एवं तावद्वाच्यं यावत्सागरोपमशतपृथक्त्वं । एताश्च प्रायोऽन्नव्यप्रा-
योग्यजघन्यानुजागवन्धविषयाः स्थितयः । एता हि मनुष्यगतिरूपया प्रतिपन्नप्रकृत्या सह परावृत्य परावृत्य वधन्ते ।
परावृत्य बन्धे च प्रायः परिणामो मन्द उपजायते । तत एता जघन्यानुजागवन्धविषयाः । एतासां चरमस्थितौ यान्य-
नुजागवन्धाध्यवसायस्थानानि तेषामसंख्येयं जागं मुक्त्वा शेषाणि सर्वाण्यपि तदुपरितनस्थितिवन्धारंजेऽनुवर्तन्ते ।
अन्यानि च ऋचन्ति । तत्रापि यानि अनुजागवन्धाध्यवसायस्थानानि, तेषामसंख्येयं जागं मुक्त्वा शेषाणि सर्वाण्यपि
तत उपरितनस्थितिवन्धारंजेऽनुवर्तन्ते, अन्यानि च ऋचन्ति । एवं तावद्वाच्यं यावत्पद्मयोपमासंख्येयजागमात्राः
स्थितयो गता ऋचन्ति । अत्र जघन्यानुजागवन्धविषयचरमस्थितिस्त्वनुजागवन्धाध्यवसायस्थानानामनुकृष्टिः परि-
समाप्ता । तत उपरितने स्थितिवन्धे जघन्यानुजागवन्धविषयचरमस्थित्यनन्तरस्थितिस्त्वनुजागवन्धाध्यवसायस्थाना-
नामनुकृष्टिः परिसमाप्तिं याति । एवं तावद्वाच्यं यावदुत्कृष्टा स्थितिः । 'एसा तिरियगतिदुगे नीयागोए य अणुकुढी'

जघन्यस्थितेरारन्योर्ध्वमुखं क्रमेणानन्तगुणो वरुच्यः । शुचप्रकृतीनां तूत्कृष्टस्थितेरारन्याधोमुखं यावज्जघन्या स्थितिः । तदियं सामान्यतस्तीब्रमन्दताऽचिहिता, संप्रति विशेषत उच्यते-तत्र घातिकर्मणामप्रशस्तवर्णगन्धरसस्पर्शानामुपघातस्य च जघन्याया स्थितौ जघन्योऽनुचागः सर्वस्तोकः । ततो द्वितीयस्यां स्थितौ जघन्योऽनुचागोऽनन्तगुणः । ततोऽपि तृतीयस्यां स्थितौ जघन्यानुचागोऽनन्तगुणः । एवं तावद्वाच्यं यावन्निवर्तनकंरुकं भवति । निवर्तनकंडकं नाम यत्र जघन्यस्थितिवन्धारं चान्नाविनामनुचागन्ध्वाध्यवसायस्थानानामनुकृष्टिः परिसमाप्ता । तत्पर्यन्ता मूलत आरन्य स्थितयः पटयोपमासंख्येयचागमात्रप्रमाणा उच्यन्ते । इति ॥ ६५ ॥

निवृत्तणा उ एक्किक्कस्स हेठोवरिं तु जेठियरे । चरमठिंणुक्कोसो परित्तमाणीण उ विसेसो ॥ ६६ ॥

निवृत्तण चि-ततो निवर्तनकंरुकस्य चरमस्थितौ जघन्यानुचागाज्जघन्यस्थितौ उत्कृष्टोऽनुचागोऽनन्तगुणः । ततः कंडकाडुपरि प्रथमस्थितौ जघन्योऽनुचागोऽनन्तगुणः । ततो द्वितीयस्थितौ उत्कृष्टोऽनुचागोऽनन्तगुणः । ततः कंरुकाडुपरिस्थितौ जघन्योऽनुचागोऽनन्तगुणः । ततोऽधस्तनतृतीयस्थितौ उत्कृष्टोऽनुचागोऽनन्तगुणः । ततोऽधस्तनाडुपरि तृतीयस्थितौ उत्कृष्टोऽनुचागोऽनन्तगुणः । ततः कंरुकाडुपरि तृतीयस्थितौ जघन्योऽनुचागोऽनन्तगुणः । एवमेकैकोऽधस्ताडुपरि च यथाक्रमं ज्येष्ठ उत्कृष्ट इतरश्च जघन्योऽनुचागोऽनन्तगुणतया तावद्वाच्यो यावदुत्कृष्टायां स्थितौ जघन्योऽनुचागोऽनन्तगुणः । कंरुकमात्राणां च स्थितीनामुत्कृष्टोऽनुचागोऽध्याप्यनुक्तस्तिष्ठति । शेषः सर्वोऽप्युक्तः । ततः सर्वोत्कृष्टायाः स्थितेर्जघन्यानुचागात् कंरुकमात्राणां स्थितीना प्रथमस्थिताडुत्कृष्टोऽनुचागोऽनन्तगुणो वरुच्यः । ततो-

ऽयनन्तरायामुपरितनस्थिताबुद्धदोऽनुजागोऽनन्तगुणः । ततोऽचनन्तरायामुपरितनस्थिताबुद्धदोऽनुजागोऽनन्तगुणः ।
 एवं निरन्तरमुद्धदोऽनुजागोऽनन्तगुणतया तावत्कव्यो यावदुद्धदा स्थितिः । तथा चाह—‘चरमविर्दणुकोलो’ चरम-
 स्थितीनां कंफकमात्राणां पद्योपमासंख्येयजागमात्राणामित्यर्थः । उद्धदोऽनुजागो निरन्तरमनन्तगुणतया नेतव्यः ।
 इदानीं शुचप्रकृतीनां तीव्रमन्दतान्निधानावसरः—तत्र पराघातप्रकृतिमधिकूलोच्यते—पराघातस्योद्धदायां स्थितौ जघ-
 न्यपदे जघन्योऽनुजागः सर्वस्तोकः । ततः समयोनायामुद्धदस्थितौ जघन्योऽनुजागोऽनन्तगुणः । ततोऽपि द्विगमयो-
 नायामुद्धदस्थितौ जघन्योऽनुजागोऽनन्तगुणः । एवं तावद्वाच्यं यावत्पद्योपमासंख्येयजागमानाः स्थितयो गता भवन्ति
 निवर्तनकंफकमतिक्रान्तं भवतीत्यर्थः । तत उद्धदायां स्थिताबुद्धदोऽनुजागोऽनन्तगुणः । ततो निवर्तनकंफकादध-
 प्रथमस्थितौ जघन्योऽनुजागोऽनन्तगुणः । ततः समयोनायामुद्धदस्थिताबुद्धदोऽनुजागोऽनन्तगुणः । ततो निवर्तनकंफ-
 कादधो द्वितीयस्थितौ जघन्योऽनुजागोऽनन्तगुणः । एवं तावद्वाच्यं यावत्पराघातस्य जघन्यस्थितौ जघन्यानुजागोऽन-
 न्तगुणः कंफकमात्राणां च स्थितीनामुद्धदोऽनुजागोऽद्याप्यनुक्तस्तिष्ठति । शेषः सर्वोऽप्युक्तः । ततो जघन्यस्थितेरार-
 न्योर्ध्वं कंफकमात्राः स्थितीरतिक्रम्य चरमायां स्थिताबुद्धदोऽनुजागोऽनन्तगुणो वक्तव्यः । ततोऽधस्तनस्थिताबुद्धदो-
 ऽनुजागोऽनन्तगुणः । एवं तावद्वाच्यं यावद्जघन्यस्थिताबुद्धदोऽनुजागोऽनन्तगुणः । एवं शरीरपयकसंघातपयकवन्ध-
 नपञ्चदशकांगोपांगत्रयप्रशस्तवर्णगन्धरसस्पर्शागुरुलघुघ्नासातपोद्योतनिर्माणतीर्थहराणामपि जावनीयं । ‘परितमाणीण उ
 विससो’ परावर्तमानप्रकृतीनां विशेषो ऽष्टव्यः । स चव-यावतीनां तानि चान्यानि चेत्येवमनुकृष्टिरचिह्निता तावतीना

सर्वासामपि जघन्योऽनुजागस्तावन्मात्र एव इष्टव्यः । तानि चान्यानि चेल्येवमनुकृष्टिविषयाच्यस्तु परतो जघन्यो यथो-
त्तरमनन्तगुणस्तावदकव्यो यावत् कंरुकस्यासंख्येया जागा गता भवन्ति, एकोऽत्र शिष्यते ॥ ६६ ॥

तथा चाह—

ताणन्नाणि त्ति परं असंखजागाहिं कंरुगेक्षाण । उक्तोसियरानेया जा तद्धंडकोवरि समत्ती ॥ ६७ ॥

ताणि त्ति-तानि चान्यानि चेल्येवमनुकृष्टेः परं कंडकस्यासंख्येय्यो जागेच्य ऊर्ध्वं कंरुकमात्राणामैकैकस्याश्च स्थिते-
र्यथासंख्यमुत्कृष्टा इतरे च जघन्या अनुजागा अनन्तगुणा ज्ञेयाः । एतदुक्तं भवति-तानि चान्यानि चेल्येवमनुकृष्टेः परं
जघन्योऽनुजागो यथोत्तरमनन्तगुणस्तावद्वच्चो यावत् कंरुकमात्राणा स्थितीनामसंख्येया जागा गता भवन्ति, एकोऽ-
वतिष्ठते । ततो यतः स्थितेरारच्य तानि चान्यानि चेल्येवमनुकृष्टिरारब्धा, तदप्रचृतीना स्थितीनां कंरुकमात्राणां यथोत्त-
रमनन्तगुणतयोत्कृष्टोऽनुजागो धकव्यः । ततो यतः स्थितिस्थानाज्जघन्यानुजागमुक्त्वा निवृत्तस्तत उपरितने स्थिति-
स्थाने जघन्योऽनुजागोऽनन्तगुणो वाच्यः । एवमेकं जघन्यानुजागमुत्कृष्टानुजागाना च कंरुकं कंडकं तावद्वदेत् याव-
ज्जघन्यानुजागविषयाणां स्थितीनां तानि चान्यानि चेल्येवमनुकृष्टेः परं कंरुकं परिपूर्णं भवति । उत्कृष्टाश्चानुजागाः साग-
रोपमशतपृथक्त्वतुल्या भवति । तत उपरि जघन्योऽनुजागोऽनन्तगुणः । पश्चादेक उत्कृष्टोऽनुजागः । ततः पुनरप्येको
जघन्योऽनुजागः, पुनरप्येक उत्कृष्टोऽनुजागः, एवं तावद्वच्यं यावज्जघन्यानुजागविषयाः स्थितयः सर्वा अपि परित्त-
माप्ता भवन्ति । उत्कृष्टानुजागविषयाश्च कंरुकमात्राः स्थितयोऽद्याप्यनुक्तास्तिष्ठन्ति । शेषाः सर्वा अप्युक्ताः । ततस्तासा

यथोत्तरमुत्कृष्टोऽनुजागोऽनन्तगुणो वाच्यः । तत्रा चाह-‘जा तर्करुकोवरि समती’ यावत्तेषां जघन्यानुजागानां कर्म-
 कस्य चोपरितनस्य परिसमाप्तिः । इदमुक्तं भवति-अनन्तगुणतयाऽच्चिद्विदितानां जघन्यानुजागविषयाणां स्थितीनां कंड-
 काडुपरि एकैकोत्कृष्टानुजागान्तरिता जघन्यानुजागस्तावद्वक्तव्या यावत्तेषां सर्वेषामपि परिसमाप्तिरुपजायते । ततो ये
 कर्मकमात्रा उत्कृष्टानुजागाः केवलास्तिष्ठन्ति, तेऽपि यथोत्तरमनन्तगुणस्तावदाच्या यावत्कर्मवसमाप्तिर्भवतीति गाथार्थः ।
 तत्र सातामाते अधिकृत्य चावना विधीयते-सातस्योत्कृष्टायां स्थितौ जघन्योऽनुजागः सर्वस्तोकः । ततः समयोनाया-
 मुत्कृष्टस्थितौ जघन्योऽनुजागस्तावन्मात्र एव । द्विसमयोनायामुत्कृष्टस्थितौ जघन्योनुजागस्तावन्मात्र एव । एवमधो-
 धोऽवतीर्थं तावद्वक्तव्यो यावत्सागरोपमशतपृथक्त्वमतिक्रान्तं भवति । ततोऽधस्तनस्थितौ जघन्योऽनुजागोऽनन्तगुणः ।
 ततोऽप्यधस्तनस्थितौ जघन्योऽनुजागोऽनन्तगुणः । एवं तावदाच्यं यावत् कर्मकस्यासंख्येयजागा गता भवन्ति, एको-
 वशिष्यते । एताश्च स्थितयः संख्येयजागहीनकंडकमात्राः साकारोपयोगमंजा इति व्यवह्रियन्ते, साकारोपयोगेनैवैतासां
 वध्यमानत्वात् । तत उत्कृष्टस्थितौ उत्कृष्टोऽनुजागोऽनन्तगुणो वक्तव्यः । ततः समयोनायामुत्कृष्टस्थितामुत्कृष्टोऽनुजा-
 गोऽनन्तगुणः । ततोऽपि द्विसमयोनायामुत्कृष्टस्थितामुत्कृष्टोऽनुजागोऽनन्तगुणः । एवमधोऽधोऽवतरणेनोत्कृष्टोऽनुजागो-
 ऽनन्तगुणस्तावद्वक्तव्यो यावत्कर्मकमात्राः स्थितयोऽतिक्रान्ता भवन्ति । ततो यतः स्थितिस्थानाज्जघन्यमनुजागमुक्त्वा
 निवृत्तस्ततोऽधस्तात् स्थितिस्थाने जघन्योनुजागोऽनन्तगुणः । ततः पुनरपि प्रागुक्तानामुत्कृष्टानुजागविषयाणां स्थिती-
 नामधस्तात् कंडकमात्रासु उत्कृष्टोऽनुजागः क्रमेणानन्तगुणो वाच्यः । ततो यतः स्थितिस्थानाज्जघन्यमनुजागमुक्त्वा

निवृत्तस्ततोऽधस्तने स्थितिस्थाने जघन्योऽनुजागोऽनन्तगुणो वक्तव्यः । ततः पुनरपि कंरुकमात्राणां स्थितीनामुत्कृष्टोऽ-
नुजागोऽनन्तगुणः । एवमेकस्याः स्थितेर्जघन्योऽनुजाः कंरुकमात्राणां च स्थितीनामुत्कृष्टोऽनुजागोऽनन्तगुणतया ताव-
द्वाच्यो यावज्जाघन्यानुजागविषयाणामेकस्थितीना तानि चान्यानि चेत्येवमनुकृष्टेः परं कंडकं परिपूर्णं भवति । उत्कृ-
ष्टानुजागविषयाश्च स्थितयः सागरोपमशतपृथक्त्वमात्राः । तत एकस्याः स्थितेर्जघन्यानुजागोऽनन्तगुणः । ततः सागरोपम-
शतपृथक्त्वादधस्तनस्थिताबुत्कृष्टोऽनुजागोऽनन्तगुणः । ततः पुनरपि प्रागुक्तस्थितिस्थानादधस्तनस्थितौ जघन्योऽनुजागो-
ऽनन्तगुणः । ततः सागरोपमशतपृथक्त्वादधस्तनद्वितीयस्थितौ उत्कृष्टोऽनुजागोऽनन्तगुणः । एवमेकैकं जघन्यमुत्कृष्टं
चानुजागमनन्तगुणतया वदन् तावद्भ्रजेद्यावत्सर्वजघन्या स्थितिः । कंरुकमात्राणां च स्थितीनामुत्कृष्टानुजागा अद्याप्यनु-
कास्तिष्ठन्ति, शेषाः सर्वेऽप्युक्ताः । ततस्तेऽप्यधोऽधः क्रमेणानन्तगुणा वक्तव्या यावत्सर्वजघन्या स्थितिः । एवं मनुष्यग-
तिमनुष्यानुपूर्वादेवगतिदेवानुपूर्वीपञ्चेन्द्रियजातिसमचतुरस्रसंस्थानवज्रपंचनाराचसंहननप्रशस्तविहायोगतिस्थिरशुचिसुज-
गसुखरादेयशःकीर्त्युच्चैर्गोत्राणामपि वक्तव्यं । संप्रत्यसातवेदनीयस्योच्यते-तत्रासातस्य जघन्यस्थितौ जघन्योऽनुजागः
सर्वन्तोक्तः । द्वितीयस्या स्थितौ जघन्योऽनुजागस्तावन्मात्र एव । तृतीयस्यामपि स्थितौ जघन्योऽनुजागस्तावन्मात्र एव ।
एवं तावद्वाच्यं यावत्सागरोपमशतपृथक्त्वं भवति । तत उपरितनस्थितौ जघन्योऽनुजागोऽनन्तगुणः । ततो द्वितीयस्यां
स्थितौ जघन्योऽनुजागोऽनन्तगुणः । एवं तावद्वाच्यं यावत्कंडकस्यासंख्येया जागा गता भवन्ति, एकोऽवतिष्ठते । ततो-
ऽसातस्य जघन्यस्थिताबुत्कृष्टपदे उत्कृष्टोऽनुजागोऽनन्तगुणः । ततो द्वितीयस्यां स्थिताबुत्कृष्टोऽनुजागोऽनन्तगुणः ।

ततोऽपि तृतीयस्यां स्थिताबुद्ध्योऽनुजागोऽनन्तगुणः । एवं तावद्वाच्यं यावत् कंरुकमाना स्थितयो गता ज्ञवन्ति । ततो यतः स्थितिस्थानाज्जघन्यमनुजागमुक्त्वा निवृत्तस्त उपरितने स्थितिस्थाने जघन्योऽनुजागोऽनन्तगुणः । ततः प्रागुक्ताबुद्ध्यानुजागविषयात्कंरुकादुपरि प्रथमस्थितौ उल्कृष्टोऽनुजागोऽनन्तगुणः । ततोऽपि द्वितीयस्यां स्थितौ उल्कृष्टोऽनुजागोऽनन्तगुणः । ततोऽपि तृतीयस्या स्थितौ उल्कृष्टोऽनुजागोऽनन्तगुणः । एवं तावद्वाच्यं यावत्पुनरपि कंरुकमात्राः स्थितयो गता ज्ञवन्ति । ततः पुनरपि यतः स्थितिस्थानाज्जघन्यानुजागमुक्त्वा निवृत्तस्तस्योपरितने स्थितिस्थाने जघन्योऽनुजागोऽनन्तगुणः । ततो चतुर्थोऽपि प्रागुक्तकंरुकादुपरि कंरुकमात्राणा स्थितीनामुल्कृष्टोऽनुजागो यश्चोत्तरमनन्तगुणो वक्तव्यः । एवमेकैकस्याः स्थितेर्जघन्योऽनुजागः कंरुकमानाणां च स्थितीनामुल्कृष्टोऽनुजागोऽनन्तगुणतया तावत्कव्यो यावज्जघन्यानुजागविषयाणामेकैकस्थितीना तानि चान्यानि चेत्येवमनुकृष्टेः परं कंरुकं परिपूर्णं ज्ञवति । उल्कृष्टानुजागविषयाश्च स्थितयः सागरोपमशतपृथक्त्वमात्राः । तत उपरि एकस्याः स्थितेर्जघन्योऽनुजागोऽनन्तगुणो वाच्यः । ततः सागरोपमशतपृथक्त्वादुपरितनस्थिताबुद्ध्योऽनुजागोऽनन्तगुणः । ततः पुनरपि प्रागुक्तात् स्थितिस्थानादुपरितने स्थितिस्थाने जघन्योऽनुजागोऽनन्तगुणः । ततः सागरोपमशतपृथक्त्वादुपरि द्वितीयस्यां स्थिताबुद्ध्योऽनुजागोऽनन्तगुणः । एवमेकैकं जघन्यमुल्कृष्टं चानुजागमनन्तगुणं वदन् तावद्भजेद्यावदमातवेदनीयस्य सर्वोल्कृष्टा स्थितिर्भवति । कंरुकमात्राणां च स्थितीनामुल्कृष्टानुजागा अध्याप्यनुक्ता अवतिष्ठन्ते, शेषाः सर्वेऽप्युक्ताः । ततस्तेऽपि यथोत्तरमनन्तगुणा वक्तव्या यावदुल्कृष्टा स्थितिः । एवं नरकगतिनरकानुपूर्वोपेच्छिद्यजातिवर्जजातिवृष्टयप्रथमवर्जसंस्थानप-

अकप्रथमवर्जसंहृन्नपञ्चकाप्रशस्त्रविहायोगतिस्थानरसूक्ष्मापर्याप्तसाधारणास्थिराशुभजुर्जगदुःखरानादेयायशःक्रीर्तीनामपि
 तीव्रमन्दताऽचिधातव्या । संप्रति तिर्यगतेस्तीव्रमन्दताऽचिधीयते-सप्तमपृथिव्यां वर्तमानस्य नैरथिकस्य सर्वजघन्ये
 स्थितिस्थाने जघन्यपदे जघन्योनुजागः सर्वस्तोकः । ततो द्वितीयस्थितौ जघन्योऽनुजागोऽनन्तगुणः । ततोऽपि तृतीय-
 स्थितौ जघन्योऽनुजागोऽनन्तगुणः । एवं तावद्वाच्यं यावन्निवर्तनकंरुक्कमतिक्रान्तं भवति । ततो जघन्यस्थिताबुल्लुट्टपदे
 उल्लुट्टोऽनुजागोऽनन्तगुणः । ततो निवर्तनकंरुकाडपरि प्रथमस्थितौ जघन्योऽनुजागोऽनन्तगुणः । ततो द्वितीयस्थिता-
 बुल्लुट्टोऽनुजागोऽनन्तगुणः । ततः कंरुकाडपरि द्वितीयस्थितौ जघन्योऽनुजागोऽनन्तगुणः । ततस्तृतीयस्थां स्थिताबुल्लु-
 ट्टोऽनुजागोऽनन्तगुणः । एवं तावद्वाच्यं यावदुल्लुट्टपदे जघन्योऽनुजागवन्धस्याधश्चरमस्थितिः । अत्रत्यप्रायोग्यजघ-
 न्यानुजागवन्धस्याधः कंडकमात्राणां स्थितीनामुल्लुट्टानुजागा अध्याप्यनुक्ताः सन्ति, शेषानुक्ताः । ततोऽजघन्यप्रायोग्य-
 जघन्यानुजागवन्धविषये प्रथमस्थितौ जघन्योऽनुजागोऽनन्तगुणः । द्वितीयस्था स्थितौ जघन्योऽनुजागस्तावन्मात्र एव ।
 तृतीयस्यामपि स्थितौ जघन्योऽनुजागस्तावन्मात्र एव । एवं तावद्वाच्यं यावत्मागरोपमशतपृथक्त्वमात्राः स्थितयोऽति-
 क्रान्ता भवन्ति । एतासां च स्थितीनां पूर्वपुरुषैः परावर्तमानजघन्यानुजागवन्धप्रायोग्या इति नाम कृत । एतासां चोपरि
 प्रथमस्थितौ जघन्यानुजागोऽनन्तगुणः । ततोऽपि द्वितीयस्था स्थितौ जघन्यानुजागोऽनन्तगुणः । ततोऽपि तृतीयस्थां
 स्थितौ जघन्योऽनुजागोऽनन्तगुणः । एवं तावद्वाच्यं यावन्निवर्तनकंरुक्कस्य असंख्येया जागा गता भवन्ति, एकोऽत्रति-
 ष्ठे । ततो यतः स्थितिस्थानाबुल्लुट्टमनुजागमुक्त्वा निवृत्तस्तत्र उपरितने द्वितीये स्थितिस्थाने उल्लुट्टोऽनुजागोऽनन्त-

स्थितौ जघन्यपदे जघन्योऽनुजागः सर्वस्तोकः । ततः समयोनायामुत्कृष्टस्थितौ जघन्योऽनुजागोऽनन्तगुणः । ततोऽपि
 द्विसमयोनायामुत्कृष्टस्थितौ जघन्योऽनुजागोऽनन्तगुणः । एवमधोऽधोऽवतरणेन जघन्योऽनुजागोऽनन्तगुणतया ताव-
 द्भक्तव्यो यावत्कंभकमात्राः स्थितयोऽतिक्रान्ता भवन्ति । तत उत्कृष्टायां स्थितौ उत्कृष्टोऽनुजागोऽनन्तगुणः । ततः कंभ-
 कादधः प्रथमस्थितौ जघन्योऽनुजागोऽनन्तगुणः । ततः समयोनायामुत्कृष्टस्थितौ उत्कृष्टोऽनुजागोऽनन्तगुणः । ततः कंभ-
 कंभकादधस्तन्यां द्वितीयस्यां स्थितौ जघन्योऽनुजागोऽनन्तगुणः । ततो द्विसमयोनायामुत्कृष्टस्थितौ उत्कृष्टोऽनुजागोऽन-
 न्तगुणः । एवं तावद्वाच्यं यावदष्टादशसागरोपमकोटीकोटीनामुपरितनी स्थितिः । अष्टादशकोटीकोटीनां सत्कायामुत्कृष्टस्थितौ
 मात्राणां स्थितीनामुत्कृष्टानुजागा अध्याभ्यनुक्ताः सन्ति । शेषं सर्वमुक्तं । ततोऽष्टादशकोटीकोटीनां सत्कायामुत्कृष्टस्थितौ
 जघन्योऽनुजागोऽनन्तगुणः । ततः समयोनायामुत्कृष्टस्थितौ जघन्योऽनुजागस्तावन्मात्र एव । द्विसमयोनायामुत्कृष्ट-
 स्थितौ जघन्योऽनुजागस्तावन्मात्र एव । एवमधोऽधोऽवतरणेन तावद्वाच्यं यावदभ्रव्यप्रायोग्यो जघन्यस्थितिवन्धः ।
 ततोऽधस्तन्यां प्रथमस्थितौ जघन्योऽनुजागोऽनन्तगुणः । ततो द्वितीयस्यां स्थितौ जघन्योऽनुजागोऽनन्तगुणः । एवं
 तावद्वाच्यं यावत्कंभकस्यासंख्येया जागा गता भवन्ति, एकोऽवतिष्ठते । ततोऽष्टादशसागरोपमकोटीकोटीनामुपरिष्टात्
 कंभकमात्राणां स्थितीनां चरमस्थितौ उत्कृष्टोऽनुजागोऽनन्तगुणः । ततो द्विचरमस्थिताबुत्कृष्टोऽनुजागोऽनन्तगुणः ।
 ततस्त्रिचरमस्थिताबुत्कृष्टोऽनुजागोऽनन्तगुणः । एवमधोऽधोऽवतरणेन तावद्वाच्यं यावत्कंभकमतिक्रान्तं भवति, अष्टाद-
 शकोटीकोटीनामुपरि अनन्तरा स्थितिरतिक्रान्ता भवतीत्यर्थः । ततो यतः स्थितिस्थानाज्जघन्यमनुजागमधिधाय निवृ-

तस्ततोऽधस्तने स्थितिस्थाने जघन्योऽनुजागोऽनन्तगुणः । ततः पुनरप्यष्टादशसगरोपमकोटीकोटीनां सत्कायाश्चरमस्थि-
तेरारज्याधोऽधः कंडकमात्राणां स्थितीनामुत्कृष्टोऽनुजागोऽनन्तगुणो वक्तव्यः । ततो यतः स्थितिस्थानाज्जघन्यानुजाग-
मन्निधाय निवृत्तस्ततोऽधस्तने स्थितिस्थाने जघन्योऽनुजागोऽनन्तगुणः । ततः पुनरपि प्रागुक्ताकंरुकादधः कंरुकमात्राणां
स्थितीनामधोऽधः क्रमेणोत्कृष्टा अनुजागा अनन्तगुणा वक्तव्याः । एवमेकस्याः स्थितेर्जघन्यमनुजागं कंरुकमात्राणां
स्थितीनामुत्कृष्टाननुजागान् वदता तावज्जन्तव्यं यावदजघन्यप्रायोग्यजघन्यानुजागवन्धविषये जघन्या स्थितिः । ततो यतः
स्थितिस्थानाज्जघन्यानुजागमुक्त्वा निवृत्तस्ततोऽधस्तने स्थितिस्थाने जघन्योऽनुजागोऽनन्तगुणः । ततोऽनन्तगुणोऽनन्तगुण-
जघन्यानुजागवन्धविषयादधः प्रथमस्थितौ उत्कृष्टोऽनुजागोऽनन्तगुणः । ततः प्रागुक्ताजघन्यानुजागादधः स्थितौ जघ-
न्योऽनुजागोऽनन्तगुणः । ततोऽप्यनन्तगुणोऽनन्तगुणः । ततोऽप्यनन्तगुणोऽनन्तगुणः । ततोऽप्यनन्तगुणोऽनन्तगुणः ।
एवमेकस्याः स्थितेर्जघन्यमनुजागमेकस्याश्च स्थितेर्कृष्टं वदताऽधोऽधस्तावदवतरीतव्यं यावज्जघन्या स्थितिः । कंरुमा-
त्राणां च स्थितीनामुत्कृष्टा अनुजागा अद्याप्यनुक्ताः सन्ति, शेषाः सर्वेऽनुक्ताः । ततस्तेऽप्यधोऽधः क्रमेणानन्तगुणस्ता-
वद्वक्तव्या यावज्जघन्या स्थितिः । एवं वादपर्याप्तप्रत्येकनाम्नामपि तीव्रमन्दताऽन्निधातव्या । (विशेषतस्त्वनुकृष्टिस्ती-
व्रमन्दता च पटस्थापनातोऽवसेया) । साधनादिप्ररूपणा । स्वामित्वं घातिसंज्ञा स्थानसंज्ञा शुभाशुभप्ररूपणा (प्रत्यय-
प्ररूपणा विपाकप्ररूपणा) च यथा शर्तके तथाऽवगन्तव्या । इति ॥ ६७ ॥

१ श्रीमदुपाध्यायन्यायार्थस्तु साधनादिप्ररूपणा स्वामित्वप्ररूपणा चात्रैव व्यधुरिरयदित्युश्च शेषा रसविपाकनिरूपणा व्याहृताः ।

तदेवमुक्तोऽनुजागबन्धः । संप्रति स्थितिवन्धानिधानावसरः । तत्र च षत्वार्थनुयोगघाराणि । तद्यथा-स्थिति-
स्थानप्ररूपणा, निषेकप्ररूपणा, अत्राधाकंरुप्ररूपणा, अल्पबहुत्वप्ररूपणा च । तत्र स्थितिस्थानप्ररूपणार्थमाह—
विश्वबंधाणां सुहुमअपजात्तगस्स थोवाइं । बायरसुहुमेयरवितिचउरेंदियअमणसन्नीणं ॥ ६७ ॥
संखेजागुणाणि कमा असमत्तिथरे य विंदियाइम्मि । नवरमसंखेजागुणाइं संकिखेसाइं (य) सबब ॥६८॥

विइ ति-इह जघन्यस्थितेरारच्योत्कृष्टां स्थितिं यावत् यावन्तः समयास्तावत्प्रमाणानि स्थितिस्थानानि । तथाहि-
जघन्यायाः स्थितेरैकं स्थितिस्थानं । सैव समयाधिका द्वितीयं स्थितिस्थानं । द्विसमयाधिका तृतीयं स्थितिस्थानं । एवं
तावदाच्यं यावदुत्कृष्टा स्थितिः । तानि च स्थितिस्थानानि सूक्ष्मस्यापर्याप्तस्य सर्वस्तोकानि । तेच्योऽपर्याप्तवादस्य संख्ये-
यगुणानि । तेच्योऽपि सूक्ष्मपर्याप्तकस्य संख्येयगुणानि । तेच्योऽपि पर्याप्तवादस्य संख्येयगुणानि । एतानि च पट्यो-
पमासंख्येयजागतसमयप्रमाणानि ऋष्टव्यानि । ततोऽपर्याप्तघीन्द्रियस्यासंख्येयगुणानि । कथमेवं गम्यते इतिचेदुच्यते-
घीन्द्रियाणामपर्याप्तानां स्थितिस्थानानि पट्योपमासंख्येयजागतसमयप्रमाणानि, पाश्चात्यानि च पट्योपमासंख्येयजाग-
तसमयप्रमाणानि । ततः पाश्चात्येच्योऽमून्यसंख्येयगुणान्येवोपपद्यन्ते । तेच्योऽपि घीन्द्रियस्य पर्याप्तस्य स्थितिस्थानानि
संख्येयगुणानि । तेच्योऽपि त्रीन्द्रियस्यापर्याप्तकस्य संख्येयगुणानि । तेच्योऽपि तस्यैव पर्याप्तस्य संख्येयगुणानि । तेच्यो-
ऽपि चतुरिन्द्रियस्यापर्याप्तस्य संख्येयगुणानि । तेच्योऽपि चतुरिन्द्रियस्य पर्याप्तस्य संख्येयगुणानि । तेच्योऽप्यसंज्ञिपञ्चे-
न्द्रियस्यापर्याप्तस्य संख्येयगुणानि । तेच्योऽप्यसंज्ञिपञ्चेन्द्रियस्य पर्याप्तस्य संख्येयगुणानि । तेच्योऽपि संज्ञिपञ्चेन्द्रियस्या-

पर्याप्तस्य संख्येयगुणानि । तेन्योऽपि संक्षिपञ्चेन्द्रियस्य पर्याप्तस्य संख्येयगुणानि । 'असमत्तिरेय स्ति' असमाप्तानाम-
 पर्याप्तानामितरेषां च पर्याप्ताना वादरादीनां स्थित्स्थानानि क्रमेण संख्येयगुणानि वक्तव्यानीति । ननरमेकेन्द्रियाणा
 स्थित्स्थानान्यन्निधायानन्तरं द्वीन्द्रियस्य प्रथमे चेदेऽपर्याप्तरूपे स्थित्वन्धस्थानान्यसंख्येयगुणानि वक्तव्यानि । तत्रैव
 च युक्तिपूर्व प्रागुक्तानि । 'संकिलेसा य सवन्न' संक्षेपशश्च सर्वत्र सर्वेषु स्थानेष्वसंख्येयगुणा वक्तव्याः, आस्तां द्वीन्द्रि-
 यस्य, प्रथमचेदेऽपर्याप्तलक्षणे स्थित्स्थानान्यसंख्येयगुणानीति चशब्दार्थः । तद्यथा-सूक्ष्मस्यापर्याप्तस्य संक्षेपशस्थानानि
 सर्वस्तोकानि । तेन्योऽपर्याप्तवादरस्यासंख्येयगुणानि । तेन्योऽपि पर्याप्तसूक्ष्मस्यासंख्येयगुणानि । तेन्योऽपि पर्याप्तवाद-
 रस्यासंख्येयगुणानि । तेन्योऽपि द्वीन्द्रियस्यापर्याप्तस्यासंख्येयगुणानि । एवं पर्याप्तद्वीन्द्रियपर्याप्तापर्याप्तत्रयीन्द्रियचतुरि-
 न्द्रियासंक्षिपञ्चेन्द्रियाणां यथोत्तरमसंख्येयगुणानि वक्तव्यानि । कत्रमेवं गम्यते सर्वत्राप्यसंख्येयगुणानि संक्षेपशस्था-
 नानीति चेदुच्यते-इह सूक्ष्मस्यापर्याप्तस्य जघन्यस्थितिवन्धारंजे यानि संक्षेपशस्थानानि तेन्यः समयधिकजघन्यस्थिति-
 वन्धारंजे संक्षेपशस्थानानि विशेषाधिकानि । तेन्योऽपि द्विसमयाधिकजघन्यस्थितिवन्धारंजेऽपि विशेषाधिकानि । एवं
 तावत्राच्यं संक्षेपशस्थानानि विशेषाधिकानि । तेन्योऽपि द्विसमयाधिकजघन्यस्थितिवन्धारंजे च संक्षेपशस्थानानि । एवं
 ल्येयगुणानि लच्यन्ते । यदेतदेवं तदा सुतरामपर्याप्तवादरस्य संक्षेपशस्थानानि अपर्याप्तसूक्ष्मसत्कसंक्षेपशस्थानानि । एवं
 ल्येयगुणानि जवन्ति । तथाहि-अपर्याप्तसूक्ष्मसत्कस्थित्स्थानानिपेक्षया वादरापर्याप्तस्य स्थित्स्थानान्यसंख्येयगुणानि ।
 स्थित्स्थानान्वृद्धौ च संक्षेपशस्थानवृद्धिः । ततो यदा सूक्ष्मापर्याप्तस्यापि स्थित्स्थानेष्वतिस्तोकेषु जघन्यस्थित्स्थानसत्कसं-

केशस्थानापेक्षया उत्कृष्टे स्थितिस्थाने संक्षेपस्थानान्यसंख्येयगुणानि ज्वन्ति, तदा वादरापर्याप्तस्थितिस्थानेषु सूक्ष्माप-
र्याप्तस्थितिस्थानापेक्षयाऽसंख्येयगुणेषु सुतरां ज्वन्ति । एवमुत्तरत्रापि असंख्येयगुणत्वं ज्ञावनीयमिति ॥ ६८-६९ ॥

एमेव विसोद्दीप्तं विग्धावरणेषु कोडिकोमीलं । उदही तीसमसाते अरुं श्रीमण्डुगसाए ॥ ७० ॥
एमेव चि-‘एमेव विसोद्दीप्तं चि’ यथा संक्षेपस्थानान्यसंख्येयगुणतया प्रागुक्तानि एवमेवासंख्येयगुणतयैवेत्यर्थः । विशो-
धयोऽपि विशोध्निस्थानान्यपि वक्तव्यानि । यतो यान्येव संक्षेपस्थानानि तान्येव विशुध्यमानस्य सतो विशु-
द्धिस्थानानि ज्वन्ति । एतच्च प्रागेव सप्रपञ्चं ज्ञावितं, नेह ज्ञूयो ज्ञाव्यते । ततो विशोधिस्थानान्यपि संक्षेपस्थानवत् क्रमेण
सर्वत्राप्यसंख्येयगुणानि वक्तव्यानि । सांप्रतमुत्कृष्टेतरस्थितिप्रतिपादनार्थमाह-‘विग्ध चि’ अन्तरायमावरणं ज्ञानावरणं
दर्शनावरणं च । तत्र पञ्चानामन्तरायप्रकृतीना पञ्चानां ज्ञानावरणप्रकृतीना नवानां च दर्शनावरणप्रकृतीनां असात-
वेदनीयस्य चोत्कृष्टा स्थितिस्त्रिंशत्सागरोपमाणां कोटीकोट्यः । इह द्विधा स्थितिः कर्मरूपतावस्थानलक्षणऽनुभवयोग्या
च । तत्र कर्मरूपतावस्थानलक्षणमेव स्थितिमधिकृत्य जघन्योत्कृष्टप्रमाणाञ्चिधानमिदमवगन्तव्यं । अनुभवप्रयोग्या
पुनरवाधाकालहीना । येषां च कर्मणां यावत्यः सागरोपमकोटीकोट्यस्तेषां तावन्ति वर्षशतानि अवाधाकालः । तथाहि-
मतिज्ञानावरणस्य त्रिंशत्सागरोपमकोटीकोट्य उत्कृष्टा स्थितिरतस्तस्यावाधाकालोऽप्युत्कृष्टस्त्रिंशत्सर्पशतान्यान्यवगन्तव्यः ।
यतस्तन्मतिज्ञानावरणमुत्कृष्टस्थितिकं वक्षं सत्रिंशत्सर्पशतानि यावन्न काश्चिदपि स्वोदयतो जीवस्य वाधामुत्सादयति ।
अवाधाकालहीनश्च कर्मदलिकनियेकः । एवं श्रुतज्ञानावरणादीनामप्युक्तप्रकृतीनामवाधाकालोऽवाधाकालहीनश्च कर्म-

दलिकनिपेको जावनीयः । तथा स्त्रीविदे मनुष्यद्विके मनुष्यगतिमनुष्यानुपूर्वीरूपे, मातवेदनीये च पूर्वांकस्य स्थितिप्रमाणस्वार्धमुत्कृष्टस्थितितया वृष्टव्यं पञ्चदशमार्गोपमकोटीकोट्यः स्त्रीविदादीनामुत्कृष्टा स्थितिरवगन्तव्येत्यर्थः । पञ्चदशवर्षशतान्यत्राधाकालोऽत्राधाकालहीनश्च कर्मदलिकनिपेकः ॥ ७० ॥

तिविहे मोहे सत्तरि चत्तालीसा य वीसई य कमा । दस पुरिसे हासरई देवडुगे खगइचेष्ठाए ॥ ७१ ॥

सकवेदारतिशोकचयजुगुप्सा रूपे च नोकपायमोहनीये, मिथ्यालक्षणं दर्शनमोहनीये, पौञ्जकपायलक्षणे कपायमोहनीये, नपुंशत् विंशतिश्च । यथासंख्यमेव च सप्त चत्वारि द्वे च वर्षमहस्त्रे अत्राधाकालः अत्राधाकालहीनश्च कर्मदलिकनिपेकः । इह पुरुषवेदहास्यरतीनां विशेषतो वक्ष्यमाणत्वात् स्त्रीविदस्य चोक्तत्वाच्चोक्तपायमोहनीयग्रहणेन नपुंसकवेदारतिशोकचयजुगुप्सानामेव ग्रहणमवगन्तव्यं । 'दस पुरिसेत्यादि' पुरुषे पुरुषवेदे हास्ये रतौ देवद्विके देवगतिदेवानुपूर्वीरूपे खगती चेष्टाया प्रशस्तविहायोगतौ दशसागरोपमकोटीकोट्य उत्कृष्टा स्थितिः । दशवर्षशतानि चात्राधाकालः । अत्राधाकालहीनश्च कर्मदलिकनिपेकः ॥ ७१ ॥

थिरसुत्रपंचगलञ्चे चैवं संगणसंघयणमूले । तव्वीयाइ विबुही अठारससुहुमविगलतिगे ॥ ७२ ॥

थिर स्ति-स्थिरे, शुत्रपथके शुत्रसुत्रगणसुस्वरादेयशःकीर्तिरूपे, लच्चैर्गोत्रि च । तथा 'संगणसंघयणमूले स्ति' मूले प्रथमे संस्थाने समचतुरध्रलक्षणे, प्रथमे च संहनेने वज्रर्पजनाराचसङ्गे । एवं पूर्वोक्तप्रकारेणोत्कृष्टा स्थितिरवगन्तव्या

दश सागरोपमकोटीकोट्य उत्कृष्टा स्थितिरवगन्तव्येत्यर्थः । दश वर्षशतानि चावाधा । अवाधाकालहीनश्च कर्मदलिक-
 निपेकः । 'तन्वीयाद् विबुद्धी' तेषां संस्थानानां संहननानां च मध्ये द्वितीयादिषु द्वितीयतृतीयादिषु संस्थानेषु संहननेषु
 च द्विवृद्धिः द्विकवृद्धिः क्रमेणावसेया । तद्यथा-द्वितीययोः संस्थानसंहननयोर्द्वादश सागरोपमकोटीकोट्य उत्कृष्टा स्थितिः;
 षादश वर्षशतानि चावाधाकालः । अवाधाकालहीनश्च कर्मदलिकनिपेकः । तृतीययोः संस्थानसंहननयोश्चतुर्दश सागरोप-
 मकोटीकोट्य उत्कृष्टा स्थितिः; चतुर्दश वर्षशतानि चावाधाकालः; अवाधाकालहीनश्च कर्मदलिकनिपेकः । चतुर्थयोः संस्था-
 नसंहननयोः पोरुश सागरोपमकोटीकोट्य उत्कृष्टा स्थितिः; पोरुश वर्षशतान्यवाधाकालः; अवाधाकालहीनश्च कर्मदलि-
 कनिपेकः । पञ्चमयोः संस्थानसंहननयोरष्टादश सागरोपमकोटीकोट्य उत्कृष्टा स्थितिः; अष्टादश वर्षशतानि चावाधा-
 कालः; अवाधाकालहीनश्च कर्मदलिकनिपेकः । षष्ठयोः संस्थानसंहननयोर्विंशतिसागरोपमकोटीकोट्य उत्कृष्टा स्थितिः;
 द्वे वर्षसहस्रे अवाधाकालः; अवाधाकालहीनश्च कर्मदलिकनिपेकः । 'अठारस सुहुमविगलतिगे' सूक्ष्मात्रिके सूहमापर्या-
 ससाधारणरूपे, विकलत्रिके द्वीन्द्रियत्रीन्द्रियचतुरिन्द्रियजातिलक्षणे, अष्टादशसागरोपमकोटीकोट्य उत्कृष्टा स्थितिः;
 अष्टादश वर्षशतान्यवाधाकालः; अवाधाकालहीनश्च कर्मदलिकनिपेकः ॥ ७१ ॥

तिब्बगराहारदुगे अंतो वीसासनिच्चनामाणं । तेत्तीसुदही सुरनारयाउ सेसाउ पद्धतिगं ॥ ७२ ॥

तिब्बगर सि-तीर्थकरे, आहारकदिके आहारकशरीराहारकांगोपांगरूपे अन्तःकोटीकोटी उत्कृष्टा स्थितिः । अन्तमु-
 हूर्तमवाधाकालः; अवाधाकालहीनश्च कर्मदलिकनिपेकः । 'वीसासनिच्चनामाणं' शेषाणां नामप्रकृतीनां नरकगतिनरकादु-

पूर्वातिर्यग्विकैकेन्द्रियजातिपञ्चेन्द्रियजातितैजसकार्मणौदारिकवैक्रियशरीरौदारिकांगोपागने क्रियांगोपांगवर्णगन्धरसस्पर्शा-
 गुरुलघूपघातपराघातोद्भासातपोद्योताप्रशस्तविद्ययोगतित्रसथाववादर्पर्यासप्रत्येकास्थिराशुजडर्जगुडःस्वरानादेयायशः-
 कीर्तिनिर्माणलक्षणानां नीचैर्गोत्रस्य च विशतिः सागरोपमकोटीकोव्य उत्कृष्टा स्थितिः, विंशतिर्वर्षातानि चात्राधाकालः,
 अत्राधाकालहीनश्च कर्मदलिकनियेकः । 'तेत्तीसुदही सुरनारायण' सुरायुषो नारकायुषोत्कृष्टा स्थितिस्त्रयस्त्रिंशदुदयशः
 सागरोपमाणि पूर्वकोटीत्रिजागान्यधिकानीति शेषः । पूर्वकोटीत्रिजागश्चात्राधाकालः । अत्राधाकालहीनश्च कर्मदलिकनियेकः ।
 'सेसाञ्च पञ्चतिगं' शेषायुषोर्मनुष्यतिर्यगायुषोः पट्यत्रिकं त्रीणि पट्योपमानि पूर्वकोटीत्रिजागान्यधिकानीति शेषः । पूर्वकोटी-
 त्रिजागश्चात्राधाकालः । अत्राधाकालहीनश्च कर्मदलिकनियेकः । एतच्च पूर्वकोट्यायुषश्चतुर्गतिगमनयोग्यान् उत्कृष्टस्थितिव-
 न्धकान् तिर्यगमनुष्यान् प्रति इष्टव्यं । तानेवाश्रित्य यत्रोक्तरूपाया उत्कृष्टस्थितेः पूर्वकोटित्रिजागरूपायाश्चात्राधायाः
 प्राप्यमाणत्वात् ॥ ५३ ॥

सांप्रतमसङ्क्षिपञ्चेन्द्रियादीन् बन्धकानाश्रित्यायुषामुत्कृष्टां स्थितिं प्रतिपादयन्नाह—
 आञ्चउत्कृष्टोसो पद्वासंखेज्जागममणेषु । सेसाण पुत्रकोटी साञ्चतिजागो अत्राहा सिं ॥ ५४ ॥

आञ्च ति-अमनस्कैष्वसंक्षिपञ्चेन्द्रियेषु पर्यासेषु आयुरुत्कृष्टस्थितिवन्धकेषु चतुर्णामन्यायुषां परञ्चवसंवन्धिनामुत्कृष्टा
 स्थितिः पट्योपमासंख्येयजागमात्रा पूर्वकोटित्रिजागान्यधिकेति शेषः । पूर्वकोटित्रिजागश्चात्राधाकालः । अत्राधाकालही-
 नश्च कर्मदलिकनियेकः । शेषाणां चैकेन्द्रियघ्नीन्द्रियचतुरिन्द्रियाणां पर्यासानामसंक्षिपञ्चेन्द्रियसंक्षिपञ्चेन्द्रियाणां

वापर्याप्तानामानुशुक्लम्वित्त्वरक्षानां परजगत्पुर उत्कृष्टम्वित्त्वन्यः पूर्वकोटीव्यस्यत्रधिजागान्यधिको नद्वित्रव्यः ।
 'मि ति' एषां स्वस्वतन्त्रिजागोऽन्वयाकालः । अथापाकाऽतीतश्च कर्मद्विक्रमिकः ॥ ७४ ॥

इदानीमापुर्जानां सर्वकर्मणाभरापाकाऽयद्विमाणप्रतिपादनाद्येमाद्—

वाससहस्रसमवाहा कोकाकोनीदसगस्त संसाणं । अणुराजं अणुरदृगणानुमुत्रस्मासिगुकोसो ॥ ७५ ॥
 वास सि—कोटीकोटीदसकस्य दशानां मागरोपमकोटीकोटीनां सर्वसहस्रं दससंशतानि अथाया नयति । शेषाणां
 द्वादशानुदैशपत्रदशयोऽशादारसापिंशानिपिंशत्वारिंशत्सप्ततीनागनुगतोऽनुगाः सर्वेयः, 'यदाशिकमनुसृतंयमि-
 ल्यर्थः । तथाहि—यदा दशानां मागरोपमकोटीकोटीनां सर्वसहस्रमथाया प्राप्यते, यदा द्वादशानां मागरोपमकोटीकोटीनां
 सर्वसहस्रं गतत्वं चायायां जयति, चतुर्दशानां सर्वसहस्रं जतुपुष्टयं च । एवं सर्वेद्राध्यनुसृतं च । 'अणुरदृगणानुमु-
 त्रस्मासिगुकोसो' अन्वयवर्तनीनायुक्तेषु देवानरकामंद्येयरागायुक्त्वपियेऽनुषंगेषु परजगत्पुरकोल्लष्टम्वित्त्वन्यरेषु परज-
 यायुष उल्लृष्टाऽथाया पाण्मात्रिकी परमात्ममाणा दृष्टव्या । परमात्मादेशे एष नैतो परजगत्पुरोत्तरकात् । केषितुन-
 युगल्यभिर्षिणां पश्योपमानंस्त्येयजागप्रमाणान्वाधामिद्वन्ति । तदुक्तं—'पद्विवायोमिक्तं गुणयन्मानं रथंके' । इतिता७५॥
 तदेतमुक्तेरुक्ता स्थितिः, संप्रति त्रयन्यामन्वितायुक्ताम आह—

निष्प्रमुद्गुत्तं आवरणविग्धदंसणचउकसोचंते । वारस लायमुद्गुत्ता अथ य जसकिनिउयेनु ॥ ७६ ॥

निष्प्र सि—पयानां ज्ञानारत्नीयानां पयानामन्वगणानां चतुर्णां दसतारत्नानां चतुर्चतुरधिकरत्नदसनापरत्न-

रूपाणां सर्वान्तिमस्य च दोषस्य संज्वलनसंज्ञस्य चिन्नमुद्भूतमन्तमुद्भूतं जघन्या स्थितिः, अन्तमुद्भूतमवाधाकालः, अवाधाकालहीनश्च कर्मदलिकनिपेकः । सातवेदनीयस्य जघन्या स्थितिर्वादरा मुद्भूताः, अन्तमुद्भूतं चावाधाकालः, अवाधाकालहीनश्च कर्मदलिकनिपेकः । इह कापायिक्या एव स्थितेर्जघन्यत्वप्रतिपादनमचिप्रेतं, अतो वादरा मुद्भूता इत्युक्तं । अन्यथा सातवेदनीयस्य जघन्या स्थितिः समयद्वयमात्रापि सयोगिकेवद्वयादौ प्राप्यते । तथा यशःकीर्त्युच्चैर्गोत्रयोरद्यौ मुद्भूता जघन्या स्थितिः, अन्तमुद्भूतमवाधा, अवाधाकालहीनश्च कर्मदलिकनिपेकः ॥ ५६ ॥

दो मासा अरुं संजलणे पुरिस अठ वासाणि । चिन्नमुद्भुत्तमवाहा सवासिं सवहिं हस्से ॥ ५७ ॥
दो मास ति-संज्वलनानां द्वौ मासौ । अर्धार्धं च जघन्या स्थितिः । एतदुक्तं त्रवति-संज्वलनक्रोधस्य द्वौ मासौ जघन्या स्थितिः । संज्वलनमानस्य मासः । संज्वलनमायाया अर्धमासः । तथा पुरुषे पुरुषनेदस्याद्यौ वर्षाणि जघन्या स्थितिः । सर्वत्राप्यन्तमुद्भूतमवाधा । अवाधाकालहीनश्च कर्मदलिकनिपेकः । अवाधाकालप्रमाणप्रतिपादनार्थमाह-
'चिन्नेत्यादि' सर्वासामपि प्रकृतीनामुक्तानां च दयमाणानां च सर्वस्मिन्नपि हस्से जघन्ये स्थितिवन्धे चिन्नमुद्भूतमवाधा जघन्या । तथैव च प्राक् प्रतिपादिता वक्ष्यते चेति ॥ ५७ ॥

संप्रत्यायुषो जघन्यस्थितिप्रतिपादनार्थमाह—

बुडागत्रवो आउसु उववायाउसु समा दस सहस्सा । उक्कोसा संखेजा गुणहीण आहारतिठ्यरे ॥ ५८ ॥

बुद्धागन्तवो ति-तिर्यगायुषो मनुष्यायुषश्च जघन्या स्थितिः दुष्प्रकञ्चवः । तस्य किं मानमिति चेदुच्यते-आयुषिकानां
 द्वे शते षट्पयाशदधिके । अपि चैकसिन्धुदूर्ते घटिकाद्यप्रमाणे सप्तत्रिंशत्तानि त्रिसप्तत्यधिकानि प्राणायानानां
 हृष्टानवकण्डपजन्तुक्तानां ज्ञवन्ति । एकसिंश्च प्राणायाने साधिकाः सप्तदश दुष्प्रकञ्चवाः । सकले च सुदूर्ते षट्पष्टिस-
 हस्राणि पञ्च शतानि षट्त्रिंशदधिकानि दुष्प्रकञ्चवानां ज्ञवन्ति । अत्रापि “मगई एस्मे” उक्तिश्चन्द्रान्दन्तुर्दूर्तमयाथा,
 अत्राकालहीनश्च कर्मदलिकनियेकः । तथा उपपतायुषो देवानां नारकाणां चायुषो जघन्या स्थितिर्दश वर्षमहस्राणि, अन्तमु-
 दूर्तमवाथा, अत्राधाकालहीनश्च कर्मदलिकनियेकः । अधुना तीर्थकराहारकयोर्जघन्यां स्थितिमभिधातुकाम आह-‘उक्तो-
 सेत्यादि’ आहारकशरीराहारकांगोपांगतीर्थकरनाम्नां योत्कृष्टा स्थितिः प्रायुक्ताऽन्तःसागरोपमकोटी कोटीप्रमाणा सा
 संख्येयगुणहीना जघन्या स्थितिर्जवति । सापि चान्तःसागरोपमकोटी कोटीप्रमाणैव । ननु तीर्थकरनामकर्म तीर्थर-
 जवादर्वाक् तृतीये ज्ञेये बध्यते । तदुक्तं-“वप्रदं तु जयगुं तद्व्यजनो(वे)सकऽत्ताणं” तत्कथं जघन्यतोऽप्यन्तःसाग-
 रोपमकोटीकोटीप्रमाणा तस्य स्थितिरुपपद्यते ? तदुक्तं, अत्रिप्रायापरिज्ञानात् । “वप्रदं तु” इत्यादिकं निकायनाये-
 क्योक्तं, इतरथा तु तृतीयचन्द्रार्वाकरामपि बध्यते । उक्तं च विशेषणत्रया-“कोनाकोटीअयरोवमाण तिद्ययत्नामरु-
 म्मविर्ई । वप्रदं य तं अणंतरजवम्मि तद्व्यम्मि निदिहं ॥ १ ॥” ततः कथमेतत्परम्परं बुध्यते ? अत्रोत्तरं-“जं वप्रद-

? ननसत्तिचेवेत्थानश्येते गतानरं तदित्तिरुयुत्ता । ननय त्थैयान्यन किंविदात्तिवगात्तु, तथा नरादीना जगन्यगन्तुर्दूर्तमि-
 त्यपि सिद्धं द्वाभ्यामाननभ्यः समयेस्य अंतर्गुहर्षन्यपरेशात् इति केचित् ।

त्ति ज्ञपिं तन्न निकाइज्जइ त्ति नियमोऽयं । तदवंगफलं नियमा जयणा अनिकाइयावञ्जे ॥ १ ॥ ” आह—यदि तीर्थ-
करनाम्नो जघन्यापि स्थितिरन्तःसागरोपमकौटीकोटीप्रमाणा, तर्हि तावत्याः स्थितेस्तिर्यग्जवन्नमन्तरेण पूरयितुमश-
क्यत्वात् तिर्यग्गतावपि तीर्थकरनामसत्कर्मा जन्तुः कियन्तं कालं यावन्नयेत् । तथा च सत्यागमविरोधः । आगमे हि
तिर्यग्गतौ तीर्थकरनामसत्कर्मा सन् प्रतिपिद्यते । नैय दोषः, निराचितस्यैव तीर्थकरनामकर्मणस्तिर्यग्गतौ सतः प्रति-
पेधात् । उक्तं च—“जमिह निकाइयतिञ्जं तिरियञ्चवे तं निसेहियं संतं । इयरम्मि नञ्जि दोसो उधञ्चोवट्टणासञ्जे ॥ १ ॥ ”
अस्या अहरगमनिका-इहास्मिन् प्रवचने यत्तीर्थकरनामकर्म निकाचितमवश्यवेद्यतया स्थापितं तदेव स्वरूपेण सत्त्वि-
द्यमानं तिर्यग्गतौ निषिद्धं । इतरस्मिन् पुनरनिकाचिते उर्ध्वतनापवर्तनासाध्ये तिर्यग्जवे विद्यमानेऽपि न कश्चिदोप इति ।
अत्रापि चान्तमुद्धृतमवाधा । ततः परं दक्षिकरचनायाः संचवादवश्यं प्रदेशोदयसंचर्षः ॥ ७८ ॥

उक्तशेषाणां प्रकृतीनां जघन्यस्थितिप्ररूपणार्थमाह—

वगुक्कोसठिईणं मिठनुक्कोसगेण जं लंऊ । सेसाणं तु जहन्नो पद्दासंखेज्जगेणूणे ॥ ७९ ॥

वगुक्कोस ति-इह ज्ञानावरणप्रकृतिसमुदायो ज्ञानवर्णीयवर्ग इत्युच्यते । एवं दर्शनावरणप्रकृतिसमुदायो
दर्शनावर्णीयवर्गः । वेदनीयप्रकृतिसमुदायो वेदनीयवर्गः । दर्शनमोहनीयप्रकृतिसमुदायो दर्शनमोहनीयवर्गः ।
चारित्रमोहनीयप्रकृतिसमुदायश्चारित्रमोहनीयवर्गः । नोकपायमोहनीयप्रकृतिसमुदायो नोकपायमोहनीयवर्गः । नामप्र-

१ कस्यचिदेवेत्येके, उदये चास्य प्रदेशत आशैश्वर्यादय इति । यतु दशवर्षसहस्राणीति पञ्चसइप्रहे तद्वन्थकृदभिप्रायोचीर्णमिति न्यायाचार्याः ।

घटकेतं सहस्रं) तान्निजं जं असृष्टिणो तेषिं । पलियासंख्यं विद्मि अवाहूणियनिमेगो ॥ १ ॥” अस्या अश्रगरमनिका-
 “वगुक्कोसविर्णं मिञ्चुक्कोसियाए” इत्यनेन करणेन यद्गन्धं तत् सहस्रताम्रितं गुणितं । ततः पद्योपमस्यासंख्येयेनां-
 शेन चागेन न्यूनं सत् वैक्रियपद्रे उक्तस्वरूपे जघन्यस्थितेः परिणाममवसेयं । कुत इत्याह-यद्यस्मात्कारणात्तेषां वैक्रिय-
 पद्वलदूणानां कर्मणां असंज्ञियञ्चोन्दिज्या एव जघन्यस्थितेर्वन्धकाः । ते च जघन्या स्थितिमेतावतीमेव वदन्ति, न न्यूनानां,
 अन्तमुहूर्तमवाधा, अवाधाकालहीना च कर्मस्थितिः कर्मदलिकनियेक इति ॥ ७९ ॥

संप्रत्येकेन्दिज्यादीनां जघन्योत्कृष्टस्थितिवन्धप्रतिपादनार्थमाह—

एसेगिंदिजडहरो सवासिं ऊणसंजुलं जेठो । पणवीसा पन्नासा सयं सहससं च गुणकारो ॥ ७० ॥

कमसो विगलअसन्नीण पद्वसंखेज्जागहा इयरो । विरए देसजडुगे सम्मचउक्केय संखगुणो ॥ ७१ ॥

एसे ति-सर्वासां प्रकृतीनां वैक्रियपद्गाहारकतीर्थकरयजितानामेयोऽनन्तरोक्तो “वगुक्कोसविर्णं मिञ्चुक्कोसगोणं जं
 लक्षं” । “पलिलवमासंखेज्जागोणुणो” इत्येवंलक्षणः स्थितिवन्धो रुहरो जघन्य एकेन्दिज्याणां ऋष्टव्यः । तथाहि-ज्ञाना-
 वरणदर्शनावरणवेदनीयान्तरायाणामुत्कृष्टा स्थितिस्त्रिंशत्सागरोपमकोटीप्रमाणा, तस्या मिथ्यात्वस्थित्योत्कृष्ट्या
 सप्ततिसागरोपमकोटीकोटीप्रमाण्या चागे हते सति लब्धाः सागरोपमस्य त्रयः सप्तत्रागास्ते च पद्योपमासंख्येयचाग-
 हीनाः क्रियन्ते, एतावत्प्रमाणां जघन्यां स्थितिं ज्ञानावरणपथकदर्शनावरणनवकासात्वेदनीयान्तरायपथकानामेकेन्दिज्या
 वदन्ति, न न्यूनानां । एवं मिथ्यात्वस्य जघन्यां स्थितिमेकं सागरोपमं पद्योपमासंख्येयचागहीनं कथायमोहनीयस्य ।

चतुरः सागरोपमस्य सप्तजागान् पट्योपमासंख्येयजागहीनान् नौकषायाणां । तथा वैक्रियपट्टाहारकद्विकतीर्थकरवर्जितानां शेषनामप्रकृतीनां गोत्रप्रकृतिद्वयस्य च द्वौ सागरोपमस्य सप्तजागौ पट्योपमासंख्येयजागहीनावेकेन्द्रिया बध्नन्ति । 'ऊणसंजुर्ल जेठ सि' स एव जघन्यः स्थितिवन्धः स्थितिवन्ध जनेन पत्योपमासंख्येयजागलक्षणेन संयुतः सस्रुत्कृष्टस्थितिवन्ध एकेन्द्रियाणां वेदितव्यः । तद्यथा-ज्ञानावरणपञ्चकदर्शनावरणनवकासातवेदनीयान्तरायपञ्चकानां त्रयः सागरोपमस्य सप्तजागाः परिपूर्णा उत्कृष्टः स्थितिवन्धः । एवं सर्वत्रापि ज्ञावनीयं । उक्त एकेन्द्रियाणां जघन्योत्कृष्टः स्थितिवन्धः । संप्रति विकलेन्द्रियाणामाह-'पणवीसेत्यादि' एकेन्द्रियाणां सत्क उत्कृष्टः स्थितिवन्धः पञ्चविंशत्यादिना गुणकारेण गुणितः सन् क्रमशः क्रमेण विकलानां विकलेन्द्रियाणां द्वित्रिचतुरिन्द्रियलक्षणानामसंज्ञिनां चासंज्ञिपञ्चेन्द्रियाणां चोत्कृष्टः स्थितिवन्धो वेदितव्यः । तद्यथा-एकेन्द्रियाणामुत्कृष्टः स्थितिवन्धः पञ्चविंशत्या गुणितो द्वीन्द्रियाणामुत्कृष्टः स्थितिवन्धो ज्ञवति । स एवैकेन्द्रियाणामुत्कृष्टः स्थितिवन्धः पञ्चाशता गुणितस्त्रीन्द्रियाणामुत्कृष्टः स्थितिवन्धः । शतैन गुणितश्चतुरिन्द्रियाणां । सहस्रेण गुणितोऽसंज्ञिपञ्चेन्द्रियाणामिति । 'पद्मसंखेज्जागहा इयरो' स एव द्वीन्द्रियादीनामात्मीय आत्मीय उत्कृष्टः स्थितिवन्धः पत्योपमासंख्येयजागहीनः सन् इतरो जघन्यः स्थितिवन्धो वेदितव्यः । संप्रति सर्वेषामपि जघन्योत्कृष्टस्थितिवन्धानामदृष्टत्वमभिधीयते-तत्र सूक्ष्मसंपरायस्य जघन्यस्थितिवन्धः सर्वस्तोकः । ततो वादरपर्याप्तकस्य जघन्यः स्थितिवन्धोऽसंख्येयगुणः । ततोऽपि सूक्ष्मपर्याप्तकस्य जघन्यः स्थितिवन्धो विशेषाधिकः ।

१ पत्योपमसंख्येयभागयुत इति पञ्च० । २ स्वाभाविक एकेन्द्रियसत्कः पञ्चविंशत्यादिगुणित इति पञ्च० ।

ततोऽप्यपर्याप्तवादस्य जघन्यः स्थितिवन्धो विशेषाधिकः । ततोऽद्यपर्याप्तसूक्ष्मस्य जघन्यः स्थितिवन्धो विशेषाधिकः ।
 ततोऽपि अपर्याप्तसूक्ष्मस्योत्कृष्टः स्थितिवन्धो विशेषाधिकः । ततोऽप्यपर्याप्तवादस्योत्कृष्टः स्थितिवन्धो विशेषाधिकः ।
 ततोऽपि सूक्ष्मपर्याप्तस्योत्कृष्टः स्थितिवन्धो विशेषाधिकः । ततोऽपि वादरपर्याप्तस्योत्कृष्टः स्थितिवन्धो विशेषाधिकः ।
 ततो ङीन्त्रियस्य पर्याप्तस्य जघन्यः स्थितिवन्धः संख्येयगुणः । ततस्तस्यैवापर्याप्तस्य जघन्यः स्थितिवन्धो विशेषाधिकः ।
 ततोऽपि तस्यैव ङीन्त्रियस्यापर्याप्तस्योत्कृष्टः स्थितिवन्धो विशेषाधिकः । ततोऽपि ङीन्त्रियपर्याप्तस्योत्कृष्टः स्थितिवन्धो
 विशेषाधिकः । ततोऽपि त्रीन्त्रियपर्याप्तस्य जघन्यः स्थितिवन्धः संख्येयगुणः । ततोऽपि तस्यैव त्रीन्त्रियस्याप-
 र्याप्तस्य जघन्यः स्थितिवन्धो विशेषाधिकः । ततोऽपि त्रीन्त्रियापर्याप्तस्योत्कृष्टः स्थितिवन्धो विशेषाधिकः । ततोऽपि
 पर्याप्तत्रीन्त्रियस्योत्कृष्टः स्थितिवन्धो विशेषाधिकः । ततश्चतुरिन्त्रियस्य पर्याप्तस्य जघन्यः स्थितिवन्धः संख्येयगुणः ।
 ततोऽप्यपर्याप्तचतुरिन्त्रियस्य जघन्यः स्थितिवन्धो विशेषाधिकः । ततोऽप्यपर्याप्तचतुरिन्त्रियस्योत्कृष्टः स्थितिवन्धो विशेष-
 पाधिकः । ततोऽपि पर्याप्तस्योत्कृष्टः स्थितिवन्धो विशेषाधिकः । ततोऽसंज्ञिपञ्चेन्त्रियस्य पर्याप्तस्य जघन्यः स्थितिवन्धः
 संख्येयगुणः । ततोऽपि तस्यैवापर्याप्तस्य जघन्यः स्थितिवन्धो विशेषाधिकः । ततोऽपि तस्यैवापर्याप्तस्योत्कृष्टः स्थिति-
 बन्धो विशेषाधिकः । ततोऽपि तस्यैव पर्याप्तस्योत्कृष्टः स्थितिवन्धो विशेषाधिकः । ततः संयतस्योत्कृष्टः स्थितिवन्धः
 संख्येयगुणः । 'विरए इत्यादि' विरते संयते, अत्र च जघन्य उत्कृष्टश्च स्थितिवन्ध उत्क एव । ततो देशयतिषिके देश-
 विरतषिके जघन्योत्कृष्टस्थितिवन्धद्रष्टाणे, तथा सम्यक्त्वचतुर्केऽविरतसम्यग्दृष्टौ पर्याप्तेऽपर्याप्ते च प्रत्येकं जघन्योत्कृष्ट-
 स्थितिवन्धके स्थितिवन्धो यथोत्तरं संख्येयगुणो वक्तव्यः । तद्यथा-संयतोत्कृष्टस्थितिवन्धात् देशविरतस्य जघन्यः स्थिति-

मोक्षार्थं चित्त-सर्वस्मिन्नपि कर्मणि बध्यमाने आत्मीयमवाधाकादं मुक्त्या परित्यज्य ऊर्ध्वं दक्षिणदिशि प्रयत्नं करोति । तत्र प्रथमायां स्थितौ समयलक्षणयां प्रच्युततरं इव्यं कर्मदक्षिणं निषिञ्चति । 'एतौ विसेमहीणं ति' इतः प्रथमस्थितेरूर्ध्वं द्वितीयादिषु स्थितिषु समयसमयप्रमाणसु विशेषहीनं विशेषहीनं कर्मदक्षिणं निषिञ्चति । तत्राहि-प्रथमस्थितेः सकाशात् द्वितीयस्थितौ विशेषहीनं । ततोऽपि तृतीयस्थितौ विशेषहीनं । ततोऽपि चतुर्थस्थितौ विशेषहीनं । एवं विशेषहीनं विशेषहीनं तावद्वाच्यं यावत्तत्समयवध्यमानकर्मणामुत्कृष्टा स्थितिश्चरमसमय इत्यर्थः ॥ ७३ ॥

कृताऽनन्तरोपनिधाप्ररूपणा, संप्रति परंपरोपनिधाप्ररूपणार्थमाह—

पद्मासंखियजागं गंतुं दुगुणमेवमुद्धोसा । नाणंतराणि पद्वस्स मूलजागो असंखतमो ॥ ७४ ॥

पद्म-चित्त-अवाधाकावाद्धूर्ध्वं प्रथमस्थितौ यन्निषिक्तं कर्मदक्षिणं तदपेक्षया द्वितीयादिषु स्थितिषु समयसमयरूपासु विशेषहीनं विशेषहीनतरं दक्षिणकारच्यमाणं पट्योपमासंख्येयजागमात्रासु स्थितिव्यतिक्रान्तासु दक्षिणं विगुणो न भवति, अर्थं भवतीत्यर्थः । ततः पुनरप्यत ऊर्ध्वमेतदपेक्षया विशेषहीनं विशेषहीनतरं दक्षिणकारच्यमाणं पट्योपमासंख्येयजागमात्रप्रमाणसु स्थितिव्यतिक्रान्तासु अर्थं भवति । एवमर्थाधिहान्या तावद्वाच्यं यावद्भुक्त्या स्थितिः स्थितेश्चरमसमय इत्यर्थः । कियन्ति पुनरेवंविगुणहानि स्थानानि जयन्तीत्येतन्निरूपणार्थमाह—'नाणंतराणीत्यादि' नानाप्रकाराणि यान्यन्तराणि अन्तरान्तराविगुणहानिस्थानानि जयन्ति, तान्युत्कृष्टस्थितिवन्धे पट्योपमस्य संबन्धिनः प्रथमवर्गमूलस्यासंख्येयतमे जागे यावन्तः समयास्तावत्प्रमाणानि जयन्ति । उक्तं च—'पलिलवमस्स मूला असंसज्जागमि जत्तिया समया ।

तावद्वा हाणीत् विड्वंधुकोसए नेया ॥ १ ॥” ननु मिथ्यात्वमोहनीयस्योत्कृष्टस्थितेः सप्ततिसागरोपमकोटीकोटीप्रमाण-
 त्वादेतावत्यो हानयः संभवन्तु, आयुषस्तूत्कृष्टस्थितेस्त्रयस्त्रिंशत्सागरोपमसमयमात्रत्वात् कथमेतावत्यो हानयः संभव-
 न्तीति ? उच्यते—इहासंख्येयतमो चागोऽसंख्येयचेदात्मकः, असंख्यातस्यासंख्यातनेदन्निभत्वात् । ततः पट्योपमप्रथ-
 मवर्गमूलस्यासंख्येयतमो चाग आयुष्यतीवाहपतरो गृह्यते इत्यविरोधः । तथा सर्वाणि विगुणहानिस्थानानि लोकानि ।
 एकस्मिन् विगुणहान्योरन्तरे निषेकस्थानानि असंख्येयगुणानि इति ॥ ७४ ॥

कृता निषेकप्ररूपाणा, संप्रत्यवाधाकंकरूपणार्थमाह—

मोक्षतूण आलगाडं समए समए अवाहहाणीए । पद्दासंखियजागं कंडं कुणअप्पवहुमेसिं ॥ ७५ ॥

मोक्षतूणि—आयूषि चानार्यपि मुक्त्वा शेषाणा सर्वेषामपि कर्मणामवाधाहानौ समये समये पट्योपमासंख्येयजागद-
 ह्मणं कंडकमुत्कृष्टस्थितेः सकाशाद्जीनं करोति । तथाहि—उत्कृष्टायामवाधायां वर्तमानो जीवः स्थितिमुत्कृष्टां वप्नोति
 परिपूर्णमैकसमयहीनां वा । एवं यावत्पट्योपमासंख्येयजागहीनां वा । यदि पुनरुत्कृष्टाऽवाधा एकेन समयेन हीना जवे-
 त्ततो नियमात्पट्योपमासंख्येयजागमात्रेण कंरुकेन हीनामेवोत्कृष्टां स्थिति वप्नोति । तामप्येकममयहीनां वा द्विसमय-
 हीनां वा यावत्पट्योपमासंख्येयजागहीनां वा । यदि पुनर्वाच्यां हीनोत्कृष्टाऽवाधा जवेत्ततो नियमात्पट्योपमासंख्येय-
 जागदक्षणकंरुक्कथहीनामेवोत्कृष्टां स्थितिं वप्नोति । तामप्येकसमयहीनां वा यावत्पट्योपमासंख्येयजागहीनां वा । एवं
 यत्तिभिः समयैरुनाऽवाधा जवति, तत्तिजिरेव कंरुकैः पट्योपमासंख्येयजागदक्षणेरुना स्थितिर्जट्टय्या । यावदेकत्र जघ-

न्याऽवाधा भवति, अन्यत्र च जघन्या स्थितिः । तदेवमवाधागतमथसमयहान्या स्थितेः कंडकहानिप्ररूपणा कृता ।
संप्रत्यहपचहुत्वप्ररूपणार्थमाह—‘आपवहुमेमि’ एषां वदयमाणानामइपचहुत्वं वक्तव्यं ॥ ७५ ॥

केपामिति चेत्तानेवाह—

बंधावाहाणुकसि(सइ)यरं कंरुकअवाह्वंधाणं । वाणाणि एकनाणंतराणि अछेण कंडं च ॥ ७६ ॥
बंधं च्ति—‘बंधावाहाणुकसियरं ति’ उत्कृष्टः स्थितिवन्धो जघन्यः स्थितिवन्धः उत्कृष्टाऽवाधा जघन्याऽवाधा । ‘कंड-
कअवाह्वंधाणं वाणाणि च्ति’ कंडकस्थानानि अवाधास्थानानि स्थितिवन्धस्थानानि च । ‘एग (क) नाणंतराणि च्ति’
एकं द्विगुणहान्योरन्तरं नानारूपाणि द्विगुणहानिस्थानरूपाणि । ‘अछेण कंरं च च्ति’ जघन्याऽवाधाही-
नया उत्कृष्टाऽवाधया जघन्यस्थितिहीनाया उत्कृष्टस्थितेर्जागे हते सति यावान् जागो सन्त्यते तावान् अर्थेन कंरुक-
मित्युच्यते इत्यान्नायिका व्याख्यानयन्ति । चः समुच्चये । पद्यसंग्रहे पुनरेतस्य स्थानेऽवाधाकंरुकस्थानानीत्युक्तं । तत्र
चैवं मूलटीकाकारेण व्याख्या कृता—अवाधा च कंडकानि चावाधाकंरुकं समाहारी षन्वः तस्य स्थानानि अवाधाकंरु-
कस्थानानि । तयोर्वियोरपि स्थानसंख्येत्यर्थः । एतेषां दशाना स्थानानामइपचहुत्वमुच्यते—तत्र संक्षिप्येन्धियेषु पर्यासिषु
अपर्यासिकेषु वा बन्धकेषु आधुर्वर्जानां सप्तानां कर्मणां सर्वसंज्ञा जघन्याऽवाधा । मा चान्तमुद्धृतममाणा । ततोऽवाधा-
स्थानानि कंरुकस्थानानि षासंख्येयगुणानि । तानि तु परस्परं तुड्यानि । तथाहि—जघन्यामवाधामादिं कृत्योत्कृष्टाऽ-
वाधाचरमसमथमन्निव्याप्य यावन्तः समथाः प्राप्यन्ते, तावन्त्यवाधास्थानानि भवन्ति । तद्यथा—जघन्याऽवाधा एकमवाधा-

स्थानं सैव समयधिक्या द्वितीयं । द्विसमयाधिका तृतीयं । एवं तावद्वाच्यं यावदुत्कृष्टावाधाचरसमसयः । एतावन्त्येव
 चावाधाकंनकानि, जघन्यावाधात आरन्ध्र समयं प्रति कंनकस्य प्राप्यमाणत्वात् । एतच्च प्रागेवोक्तं । तेन्य उत्कृ-
 ष्टावाधा विशेषाधिका, जघन्यावाधायास्तत्र प्रवेशात् । ततो दक्षिकनिकेविधौ द्विगुणहानिस्थानानि अमंख्येयगुणानि,
 पड्योपमप्रथमवर्गमूलासंख्येयजागतसमयप्रमाणत्वात् । तत एकस्मिन् द्विगुणहान्योरन्तरं निपेकस्थानान्यमंख्येयगुणानि,
 तेषामसंख्येयानि पड्योपमवर्गमूलानि परिमाणमिति कृत्वा तेन्योऽपि अर्थेन कंडकमंख्येयगुणं । तस्माद्वाधन्यः स्थिति-
 वन्धोऽसंख्येयगुणः, अन्तःसागरोपमकोटीकोटीप्रमाणत्वात् । मंझिपञ्चेन्द्रिया द्वि श्रेणिमनारूढा जघन्यतोऽपि स्थिति-
 वन्धमन्तःसागरोपमकोटीकोटीप्रमाणमेव कुर्वन्ति । ततोऽपि स्थितिवन्धस्थानान्यसंख्येयगुणानि । तत्र हानावरणदर्श-
 नावरणवेदनीयान्तरायाणामेकोनत्रिंशद्गुणानि समधिकानि मिथ्यात्वमोहनीयस्यैकोनमस्रतिगुणानि समधिकानि । नामगो-
 त्रयोरेकोनविंशतिगुणानि समधिकानि । तेन्य उत्कृष्टा स्थितिर्दिशेषाधिका, जघन्यस्थितेरवाधायाश्च तत्र प्रवेशात् । तथा मंझि-
 पञ्चेन्द्रियेष्वसंझिपञ्चेन्द्रियेषु वा पर्याप्तकेषु प्रत्येकमायुषो जघन्याऽत्राधा सर्वस्तोका । ततो जघन्यः स्थितिवन्धः संख्येयगुणः,
 स च क्षुब्धकचरूपः । ततोऽत्राधास्थानान्यसंख्येयगुणानि । जघन्यात्राधारहितः पूर्वकोटीत्रिजागरहित इति कृत्वा ।
 ततोऽप्युत्कृष्टाऽत्राधा विशेषाधिका, जघन्यावाधाया अपि तत्र प्रवेशात् । ततो द्विगुणहानिस्थानान्यमंख्येयगुणानि,
 पड्योपमप्रथमवर्गमूलासंख्येयजागतसमयप्रमाणत्वात् । तेन्योऽप्येकस्मिन् द्विगुणहान्योरन्तरे निपेकस्थानान्यसंख्येय-
 गुणानि । तत्र युक्तिः प्रागुक्तावगन्तव्या । ततः स्थितिवन्धस्थानान्यसंख्येयगुणानि । तेन्योऽप्युत्कृष्टः स्थितिवन्धो विशेष-

पाधिकः, जघन्यस्थितेरवाधायाश्च तत्र प्रवेशात् । तथा पञ्चेन्द्रियेषु संक्षिप्त्यमंक्षिप्त्यपर्याप्तौ चतुरिन्द्रियत्रीन्द्रियत्रीन्द्रियमादर-
सूक्ष्मकेन्द्रियेषु च पर्याप्तापर्याप्तौ प्रत्येकमायुपः सर्वस्तीका जघन्याऽवाधा । ततो जघन्यः स्थितिवन्धः संख्येयगुणः, स च ह्य-
द्वकत्रवरूपः । ततोऽवाधास्थानानि संख्येयगुणानि । ततोऽप्युत्कृष्टाऽवाधा विशेषाधिका । ततोऽपि स्थितिवन्धस्थानानि
संख्येयगुणानि, जघन्यस्थितिन्यूनपूर्वकोटिप्रमाणत्वात् । तत उत्कृष्टः स्थितिवन्धो विशेषाधिकः, जघन्यस्थितेरवाधायाश्च
तत्र प्रवेशात् । तथाऽसंक्षिप्त्ये चतुरिन्द्रियत्रीन्द्रियत्रीन्द्रियसूक्ष्मवादरैकेन्द्रियेषु पर्याप्तापर्याप्तौ जघन्याऽवाधायाश्च
कर्मणां प्रत्येकमवाधास्थानानि कर्मकानि च स्तीकानि परस्परं च तुष्टयानि, आत्रक्षिकाऽसंख्येयजागगतमभयप्रमाणत्वात् ।
ततो जघन्याऽवाधाऽसंख्येयगुणा, अन्तर्मुहूर्तप्रमाणत्वात् । ततोऽप्युत्कृष्टाऽवाधा विशेषाधिका, जघन्यावाधाया अपि
तत्र प्रवेशात् । ततो द्विगुणहीनानि स्थानान्यसंख्येयगुणानि । तत एकस्मिन् द्विगुणहान्योरन्तरे निरंकस्थानान्यसंख्ये-
यगुणानि । ततोऽर्थेन कर्मकमसंख्येयगुणं । ततोऽपि स्थितिवन्धस्थानान्यसंख्येयगुणानि, पट्योपमासंख्येयजागत-
समयप्रमाणत्वात् । ततोऽपि जघन्यस्थितिवन्धोऽसंख्येयगुणः । ततोऽप्युत्कृष्टस्थितिवन्धो विशेषाधिकः, पट्योपमासं-
ख्येयजागेनान्यधिकत्वादिति ॥ ८६ ॥

तदेवमुक्तमल्पबहुत्वं, इदानीं स्थितिवन्धाश्रवमायस्थानप्ररूपणा कर्तव्या । तत्र च त्रीण्यनुयोगघाराणि । तद्यथा-
स्थितिसमुदाहारः, प्रकृतिसमुदाहारः, जीवसमुदाहारश्च । समुदाहारः प्रतिपादनं । तत्र स्थितिसमुदाहारेऽपि त्रीण्यनु-
योगघाराणि । तद्यथा-प्रगणना, अनुकृष्टिः, तीव्रमन्दता च । तत्र प्रगणनाप्ररूपणार्थमाह—

तदेवं कृताऽनन्तरोपनिधया प्ररूपणा, संप्रति परंपरोपनिधया तां करोति—

पद्वासंखियजागं गंतुं दुगुणाणि जात्र उक्कोसा । नाणंतराणि अंगुलमूलच्छेयणमसंखतमो ॥ ८८ ॥

पह्ल ति-आयुर्वर्जानां सप्तानां कर्मणां जघन्यस्थितौ यान्यध्यवसायस्थानानि, तेभ्यः पद्मोपमामंल्येयजागमात्राः स्थित्तिरतिक्रम्य परस्मिन्नन्तरे स्थितिस्थाने विगुणान्यध्यवसायस्थानानि जवन्ति । तेभ्योऽपि पद्मोपमामंल्येयजागमात्राः स्थित्तिरतिक्रम्यानन्तरे स्थितिस्थाने विगुणान्यध्यवसायस्थानानि जवन्ति । एवं विगुणवृद्धिस्तान्परुच्यया यावद्दुक्कृष्टा स्थितिरिति । एकस्मिन् विगुणवृद्धोरन्तरे स्थितिस्थानानि पद्मोपमवर्गमूलान्यसंल्येयानि । नानाधिगुणवृद्धिस्थानानि चांगुलवर्गमूलज्जेदनकासंल्येयतमजागप्रमाणानि । एतद्भुक्तं जवति-अंगुलमात्रक्षेत्रगतप्रदेशरारोयत् प्रथमं वर्गमूलं तन्मनुष्यप्रमाणहेतुराशिपक्षवतिज्जेदनविधिना तावद्विद्यते, यावन्नागं न प्रयज्जति । तेषां च ज्जेदनकानामसंल्येयतमे जागे यावन्ति ज्जेदनकानि तावत्सु यावानाकाशप्रदेशराशिस्तावत्प्रमाणानि नानाधिगुणस्थानानि जवन्तीति ॥ ८८ ॥

तदेवं कृता प्रगणना । सांप्रतमनुकृष्टिश्चिन्त्यते । सा च न विद्यते । तथाहि-ज्ञानावर्णीयस्य जघन्यस्थितिवन्धे यान्यध्यवसायस्थानानि, तेभ्यो द्वितीयस्थितिवन्धेऽन्यानि, तेभ्योऽपि तृतीयस्थितिवन्धेऽन्यानि, एवं तावद्वाच्यं यावद्दुक्कृष्टा स्थितिः । एवं सर्वेषामपि कर्मणां ज्जटव्यं । इदानीं तीव्रमन्दता वक्तुमवसरप्राप्ता, सा स्थाप्या, अग्रे वदयमाणत्वात् । तदेवमचिहितः स्थितिसमुदाहारः । संप्रति प्रकृतिसमुदाहार उच्यते । तत्र च वे अनुयोगघारे । तद्यथा-प्रमा-

एानुगमः, अल्पबहुत्वं च । तत्र प्रमाणानुगमे ज्ञानावरणीयस्य सर्वेषु स्थितिवन्धेषु कियन्त्याध्यवसायस्थानानि ? उच्यते-
असंख्येयलोककाशप्रदेशप्रमाणानि । एवं सर्वकर्मणामपि द्रष्टव्यं । इदानीमल्पबहुत्वमभिधातुकाम आह-

विद्दीह्याएँ कमसो असंख्यगुणियाणंतगुणए । पढमजहसुकोसं वितिय जहद्नाइया चरमा ॥७९॥

विद्दीह्याएत्ति-स्थितिदीर्घतया क्रमशः क्रमेणाध्यवसायस्थानान्यसंख्येयगुणानि वक्तव्यानि । यस्य यतः क्रमेण दीर्घा
स्थितिस्तस्य ततः क्रमेणाध्यवसायस्थानान्यसंख्येयगुणानि वक्तव्यानीत्यर्थः । तथाहि—सर्वस्तोकान्यायुपः स्थितिवन्धाध्यव-
सायस्थानानि । तेच्योऽपि नामगोत्रयोरसंख्येयगुणानि । नन्वायुपः स्थितिस्थानेषु यथोत्तरमसंख्येयगुणा वृद्धिः, नामगो-
त्रयोस्तु विशेषाधिका, तत्कथमायुरपेक्षया नामगोत्रयोरसंख्येयगुणानि भवन्ति ? उच्यते—आयुषो जघन्यस्थितावध्यव-
सायस्थानान्यतीव स्तोकानि, नामगोत्रयोः पुनर्जघन्याया स्थितौ अतिप्रचूतानि, स्तोकानि चायुपः स्थितिस्थानानि, नाम-
गोत्रयोस्त्वतिप्रचूतानि, ततो न कश्चिद्दोषः । नामगोत्रयोः सत्कस्थितिवन्धाध्यवसायस्थानेच्यो ज्ञानावरणीयदर्शनावरणीय-
वेदनीयान्तरायाणा स्थितिवन्धाध्यवसायस्थानान्यसंख्येयगुणानि । कथमिति चेदुच्यते—इह पट्योपमासंख्येयजगमात्रासु
स्थितिव्यतिक्रान्तासु द्विगुणवृद्धिरुपलब्धा । तथा च सत्यैकस्यापि पट्योपमस्थान्तेऽसंख्येयगुणानि लभ्यन्ते, किं पुनर्दशसा-
गरोपमकोटीकोट्यन्ते इति तेच्योऽपि कयायमोहनीयस्य स्थितिवन्धाध्यवसायस्थानान्यसंख्येयगुणानि । तेच्योऽपि दर्शनमो-
हनीयस्य स्थितिवन्धाध्यवसायस्थानान्यसंख्येयगुणानि । उक्तः प्रकृतिसमुदाहारः, संग्रति स्थितिसमुदाहारे या प्राक् तीव्र-
मन्दता नोक्ता साऽभिधीयते—‘अणंतेत्यादि’ प्रथमाया स्थितौ जघन्यं स्थितिवन्धाध्यवसायस्थानं । ततस्तस्यामेवोत्कृष्टं ।

ततो द्वितीयस्थितौ जघन्यं । एवमादि आ चरमात् उत्कृष्टस्थितौ चरमं स्थितिवन्धाध्यवसायस्थानं यावत्कर्ममाणान्त-
गुणतया वक्तव्यं । तद्यथा—ज्ञानावरणीयस्य जघन्यस्थितौ जघन्यस्थितिवन्धाध्यवसायस्थानं मर्ममन्दानुजाघं । ततस्त-
स्यामेव जघन्यस्थितौ उत्कृष्टमध्यवसायस्थानमनन्तगुणं । ततोऽपि द्वितीयस्थितौ जघन्यं स्थितिवन्धाध्यवसायस्थानमन-
न्तगुणं । ततोऽपि तस्यामेव द्वितीयस्थितौ उत्कृष्टमनन्तगुणं । एवं प्रतिस्थिति जघन्यमुत्कृष्टं च स्थितिवन्धाध्यवसायस्थान-
मनन्तगुणतया तावत्कृत्यं यावदुत्कृष्टायां स्थितौ चरमं स्थितिवन्धाध्यवसायस्थानमनन्तगुणम् ॥ ८९ ॥

तदेवं स्थितिममुदाहारोऽपि निरवशेष उक्तः प्रकृतिममुदाहारश्च । संप्रति जीवममुदाहारमभिधित्सुराह—
बंधंती ध्रुवपगडी परित्तमाणिग सुजाण तिविहुरसं । चउ तिग विष्ठाणगयं विवरीयतिगं च अशुजाणंण्ण

बंधंति—ज्ञानावरणीयपञ्चदर्शनावरणीयनवकमित्यात्वगोपशकपायजयजुगुप्सातेजसकर्मणवर्णगन्धरसस्पर्शगुरु-
लघूपघातनिर्माणान्तरायपञ्चकलद्राणाः सप्तचत्वारिंशत्संख्या ध्रुवप्रकृतीर्बध्नन्ति । परावर्तमानशुचप्रकृतीनां सातवेदनीय-
देवगतिमनुजगतिपञ्चेन्द्रियजातिवैक्रियाहारकौदारिकशरीरसमचतुर्ध्वमंस्थानवर्ज्यजनाराचसंरुननागोपागनयमनुजानुपू-
र्वीदेवानुपूर्वीपराघातोद्भासातपोद्योतप्रशस्तविहायोगतित्रमादिदशकतीर्थकरनामनरकायुर्वर्जशोपायुक्कत्रयोच्चैर्गोत्रलक्षणानां
चतुस्त्रिंशत्संख्यानां त्रिविधं त्रिप्रकारं । तद्यथा—चतुःस्थानगतं त्रिस्थानगतं द्विस्थानगतं चरममनुजागं बध्नन्ति । इह
शुचप्रकृतीनां रसः क्षीरादिरसोपमः । अशुचप्रकृतीनां तु घोषातकीनिर्वाहिरसोपमः । उक्तं च—“घोसाकृन्नितुवमो

असुजाण सुजाण खीरखंडुवमो” इति । क्षीरादिरसश्च स्वाभाविक एकस्थानिक उच्यते । द्वयोस्तु कर्मयोरावर्तने कृते सति योऽवशिष्यते एकः कर्म्यः स द्विस्थानिकः । त्रयाणां कर्षाणामावर्तने कृते सति य उद्धरित एकः कर्म्यः स त्रिस्थान-
 गतः । चतुर्णां तु कर्षाणामावर्तने कृते सति योऽवशिष्टः एकः कर्म्यः स चतुःस्थानगतः । एकस्थानगतोऽपि रमो जलजलव-
 विन्दुस्तु एकप्रसृत्यल्लविकरककुञ्जजोणादिषु प्रक्षेपात् मन्दमन्दतराद्यसंख्यजेदत्वं प्रतिपद्यते । एवं द्विस्थानगतादिव्यपि
 रसेष्वसंख्येयजेदत्वं वाच्यं । एतदनुसारेण च कर्मणामपि रसेष्वेकस्थानगतत्वादि स्वधिया परिज्ञायनीयं । एकस्थानगताच्च
 रसात् कर्मणां द्विस्थानगतादयो रसा यथोत्तरमनन्तगुणा वाच्याः । तदुक्तं—“अणंतगुणिया कमेणियरे” । तथा केवल-
 ज्ञानावरणवर्जानां चतुर्णां ज्ञानावरणीयानां, केवलदर्शनावरणवर्जानां त्रयाणां चक्षुरादिदर्शनावरणेषीयानां, पुरुषयेदमं-
 ज्वलनचतुष्टयान्तरायपञ्चकानां च सर्वसंख्यया सप्तदशप्रकृतीनां बन्धमाश्रित्य चतुर्थोपि रसः सम्भवति । तथा—एकस्था-
 नगतो द्विस्थानगतस्त्रिस्थानगतश्चतुःस्थानगतश्च । शेषाणां तु शुचप्रकृतीनामशुचप्रकृतीनां वा द्विस्थानगतः त्रिस्थानगतश्चतुः-
 स्थानगतश्च । न तु कदाचनाव्येकस्थानगत इति वस्तुस्थितिः । तत्र शुचप्रकृतीनां चतुःस्थानगतादिक्रमेण रसस्य त्रिविध्यं
 प्रतिपाद्य सम्प्रत्यशुचप्रकृतीनां रसस्य त्रैविध्यमाह—‘विवरीयतिगं च असुजाणं’ ता एव ध्रुवप्रकृतीर्वदन्तो यदि परावर्त-
 माना अशुचप्रकृतीर्वदन्ति तदा तासामनुजागं विपरीतत्रिकं विपरीतं त्रिकं यस्य स तथा तं वदन्ति । तथा—द्विस्थानगतं
 त्रिस्थानगतं चतुःस्थानगतं च । इह ध्रुवप्रकृतीनां जघन्या स्थितिं वदन् शुचप्रकृतीनां बन्धमागतानां चतुःस्थानगतं रसं
 वदन्ति, अशुचप्रकृतीनां तु द्विस्थानगतं । अजघन्यां ध्रुवप्रकृतीनां स्थितिं वदन् शुचप्रकृतीनामशुचप्रकृतीनां वा यथा-

योगं बन्धमागतानां त्रिस्थानगतं रसं वध्नाति । उल्कृष्टा च स्थितिं ध्रुवप्रकृतीनां नद्यन् ध्रुवप्रकृतीनां त्रिस्थानगतं, अशुचप्रकृतीनां चतुःस्थानगतं रसं वध्नाति । ततः शुचप्रकृतिगतरसत्रैर्निधयक्रमापेक्षयाऽशुचप्रकृतीनां रसत्रैर्विध्यक्र-
मस्य वैपरीत्यमुक्तं ॥ ६० ॥

अथ के शुचप्रकृतीनां चतुःस्थानगतं त्रिस्थानगतं वा रसं वध्नन्ति ? उच्यते—

सर्वविशुद्धा बंधंति मप्रिमा संक्लिष्टतरगा य । ध्रुवपगमि जहृन्नविदं सर्वविशुद्धा उ बंधंति ॥ ६१ ॥
तिष्ठाने अजहृणं विष्ठाने जेष्ठगं सुचाण कमा । सठाणे उ जहृन्नं अजहृन्नकोसमियरासिं ॥ ६२ ॥

सर्व-त्रि-ये सर्वविशुद्धा जन्तवस्ते परावर्तमानशुचप्रकृतीनां चतुःस्थानगतं रसं वध्नन्ति । ये पुनर्मध्यमपरिणामास्ते त्रिस्थानगतं रसं वध्नन्ति । संक्लिष्टतरपरिणामास्तु त्रिस्थानगतं । ये पुनस्तद्योग्यत्रमिकानुसारेण सर्वविशुद्धाः परावर्त-
माना अशुचप्रकृतीर्वध्नन्ति ते तासां त्रिस्थानगतं रसं निवर्तयन्ति । मध्यमपरिणामास्त्रिस्थानगतं । संक्लिष्टतरपरिणामास्तु चतुःस्थानगतं । 'ध्रुवपगमीत्यादि' ये सर्वविशुद्धाः शुचप्रकृतीनां चतुःस्थानगतं रसं वध्नन्ति, ते ध्रुवप्रकृतीनां जघन्यां स्थितिं निवर्तयन्ति । 'तिष्ठाने' इति पष्ठ्यर्थे सप्तमी, परावर्तमानशुचप्रकृतीनां त्रिस्थानगतस्य रसस्य ये बन्धकास्ते ध्रुव-
प्रकृतीनामजघन्यां मध्यमा स्थितिं वध्नन्ति । त्रिस्थानगतस्य रसस्य ये बन्धकास्ते ध्रुवप्रकृतीनां ज्येष्ठामुल्कृष्टां स्थितिं वध्नन्ति । तथा इतरासां परावर्तमानाशुचप्रकृतीनां ये त्रिस्थानगतं रसं वध्नन्ति, ते ध्रुवप्रकृतीना जघन्यां स्थितिं स्व-
स्थाने स्वविशुद्धिचमिकानुसारेणैत्यर्थः, वध्नन्ति, परावर्तमानाशुचप्रकृतिसत्कद्विस्थानगतरसबन्धहेतुविशुद्धानुसारेण

जघन्यां स्थितिं वदन्ति, न त्वतिजघन्यामित्यर्थः । जघन्यस्थितिबन्धो हि ध्रुवप्रकृतीनामेकान्तविशुद्धौ सञ्चयति, न च तदानीं परावर्तमानाशुभ्रप्रकृतीनां बन्धाः सञ्चयन्ति । ये पुनः परावर्तमानाशुभ्रप्रकृतीनां त्रिस्थानगतस्य रसस्य बन्धकास्ते ध्रुवप्रकृतीनामजघन्या स्थितिं वदन्ति । तथा ये परावर्तमानाशुभ्रप्रकृतीनां चतुःस्थानगतं रसं वदन्ति ते ध्रुवप्रकृतीनामुत्कृष्टां स्थितिं निवर्तयन्ति ॥ ६१ ॥ ६२ ॥

इह विधा प्ररूपणा-अनन्तरोपनिधया परंपरोपनिधया च । तत्रानन्तरोपनिधया प्ररूपणामाह-

थोवा जहन्नियाए होंति विसेसाहिउदहिसयाइं । जीवा विसेसहीणा उदहिसयपुहुत्त मो जाव ॥ ६३ ॥

थोव ति-परावर्तमानानां शुभ्रप्रकृतीनां चतुःस्थानगतरसबन्धकाः सन्तो ज्ञानावरणीयादीना ध्रुवप्रकृतीनां जघन्यस्थितौ बन्धकत्वेन वर्तमाना जीवाः स्लोकाः । द्वितीयस्या स्थितौ विशेषाधिकाः । ततोऽपि तृतीयस्या स्थितौ विशेषाधिकाः । एवं तावद्विशेषाधिका वक्तव्या यावत्प्रचूलानि सागरोपमशतान्यतिक्रान्तानि भवन्ति । ततः परं विशेषहीनास्तावत्कव्या यावद्विशेषपहानावपि 'उदहिसयपुहुत्तं ति' प्रचूलानि सागरोपमशतानि भवन्ति । 'मो' इति पादपूरणे । पृथक्त्वशब्दोऽत्र बहुत्ववाची । यदाह चूर्णिकृत्-"पुहुत्तसहो बहुत्तवाचीति" । इति ॥ ६३ ॥

एवं तिष्ठानकरा विष्ठानकरा य आ सुउक्कोसा । असुन्नाणं विष्ठाने तिचउष्ठाने य उक्कोसा ॥ ६४ ॥

एवं ति-परावर्तमानानां शुभ्रप्रकृतीनां त्रिस्थानगतं रसं निवर्तयन्तः सन्तो ध्रुवप्रकृतीनां स्वप्रायोग्यजघन्यस्थितौ बन्धकत्वेन वर्तमाना जीवाः स्लोकाः । ततो द्वितीयस्यां स्थितौ विशेषाधिकाः । ततोऽपि तृतीयस्यां स्थितौ विशेषाधिकाः ।

एवं तावद्वाच्यं यावत्प्रचूतानि सागरोपमशतान्यतिक्रामन्ति । ततः परं विशेषहीना विशेषहीनास्तावत्प्रकृत्या यावद्विशेष-
 पदानावपि प्रचूतानि सागरोपमशतानि गच्छन्ति । तथा परावर्तमानाशुनप्रकृतीनां विस्थानगतं रसं निवर्तयन्तो ध्रुवप्र-
 कृतीनां स्वप्रायोग्यजघन्यस्थितौ बन्धकत्वेन वर्तमाना जीवाः स्लोकाः । ततो द्वितीयस्या स्थितौ विज्ञेयाधिकाः । ततोऽपि
 तृतीयस्यां विशेषाधिकाः । एवं तावद्वाच्यं यावत्प्रचूतानि सागरोपमशतान्यतिक्रामन्ति । ततः परं विशेषहीनास्ताव-
 द्भक्तव्या यावद्विशेषहानावपि प्रचूतानि सागरोपमशतानि प्रयान्ति । परावर्तमानाशुनप्रकृतीनां च विस्थानगतरस-
 न्धका एवं तावद्भक्तव्या यावत्तामा परावर्तमानाशुनप्रकृतीनामुत्कृष्टा स्थितिः उत्कृष्टस्थितिगतविस्थानरसगन्धका
 इत्यर्थः, 'असुजाणमित्यादि' अशुजपरावर्तमानप्रकृतीनां प्राग्दर्शितक्रमेण प्रथमतो विस्थानगतरसगन्धका ब्रह्मव्याः ।
 ततस्त्रिस्थानगतरसवन्धका ब्रह्मव्याः । ततश्चतुःस्थानगतरसवन्धकाः । ते च तावद्भक्तव्या यावदुत्कृष्टा स्थितिः । उग्र-
 मत्र जावना-अशुजपरावर्तमानप्रकृतीना जघन्यस्थितौ बन्धकत्वेन वर्तमाना जीवाः स्लोकाः । ततो द्वितीयस्यां स्थितौ विज्ञे-
 याधिकाः । ततोऽपि तृतीयस्यां स्थितौ विशेषाधिकाः । एवं विशेषाधिका विशेषाधिका विज्ञेयाधिकास्तावद्भक्तव्या यावत्प्रचूतानि
 सागरोपमशतानि गच्छन्ति । ततः परं विशेषहीना विशेषहीनास्तावद्भक्तव्या यावद्विशेषहानानपि प्रचूतानि सागरोपम-
 शतानि यान्ति । अशुजपरावर्तमानप्रकृतीनां विस्थानगतरसवन्धका सन्तो ध्रुवप्रकृतीनां स्वप्रायोग्यजघन्यस्थितौ
 बन्धकत्वेन वर्तमाना जीवाः स्लोकाः । ततो द्वितीयस्या स्थितौ विशेषाधिकाः । एवं प्रागिव तावद्वाच्यं यावद्विशेषहाना-
 नावपि प्रचूतानि सागरोपमशतान्यतिक्रामन्ति । तथाऽशुजपरावर्तमानप्रकृतीनां चतुःस्थानगतरसवन्धकाः सन्तो ध्रुव-

प्रकृतीना स्वप्नायोग्यजघन्यस्थितौ बन्धकत्वेन वर्तमाना जीवाः स्रोकाः । ततो द्वितीयस्यां स्थितौ विशेषाधिका । ततोऽपि तृतीयस्या स्थितौ विशेषाधिकाः । एवं तावद्वाच्यं यावत्प्रनूतानि सागरोपमगतानि गच्छन्ति । ततः परं विशेषहीना विशेषहीनास्तावत्कव्या यावद्विशेषहानावपि प्रचूतानि सागरोपमगतान्यतिक्रामन्ति । अशुचपरावर्तमानप्रकृतीनां च चतुःस्थानगतरमबन्धका एषां विशेषहीना विशेषहीनास्तावत्कव्या यावत्तानामशुचपरावर्तमानप्रकृतीनामुत्कृष्टा स्थितिर्भवति, उत्कृष्टस्थितिगतचतुःस्थानरसबन्धका इत्यर्थः ॥ एध ॥

तदेवं कृताऽनन्तरोपनिधया प्ररूपणा, मंप्रति परंपरोपनिधया तामाह-

पद्मासंखियमूलानि गंतुं दुगुणा य दुगुणहीणा य । नापंतराणि पद्वस्स मूलजागो अंसंखतमो ॥ एध ॥

पद्म ति-परावर्तमानशुचप्रकृतीनां चतुःस्थानगतरमबन्धका ध्रुमप्रकृतीनां जघन्यस्थितौ बन्धकत्वेन वर्तमाना ये जीवास्तदपेक्षया जघन्यस्थितेः परतः पट्योपमस्यासंख्येयानि वर्गमूलानि पट्योपमस्यासंख्येयेषु वर्गमूलेषु गतन्तः समयास्तावत्प्रमाणाः स्थितीरतिक्रम्यापरस्मिन् स्थितिस्थाने वर्तमाना जीवा द्विगुणा जयन्ति । ततः पुनरपि पट्योपमसंख्येयवर्गमूलप्रमाणाः स्थितीरतिक्रम्यान्तरे स्थितिस्थाने द्विगुणा जयन्ति । एवं द्विगुणास्तावत्कव्या यावत्प्रनूतानि सागरोपमशतान्यतिक्रामन्ति । ततः परं पट्योपमसंख्येयवर्गमूलप्रमाणाः स्थितीरतिक्रम्यापरस्मिन् स्थितिस्थाने विशेषपट्युचिगतचरमस्थितौ बन्धकत्वेन वर्तमाना ये जीवास्तदपेक्षया द्विगुणहीना जयन्ति अर्था जयन्तीत्यर्थः । ततः पुनरपि पट्योपमसंख्येयवर्गमूलप्रमाणाः स्थितीरतिक्रम्यापरस्मिन् स्थितिस्थानेऽर्था जयन्ति । एवं तावद्वाच्यं यावद्विगुणहानावपि

प्रचूतानि सागरोपपशतान्यतिक्रामन्ति । एवं परावर्तमानशुभ्रप्रकृतीनां त्रिस्थानरुमन्वन्धका त्रिस्थानगतरुमन्वन्धकाश्च, अशुभ्रपरावर्तमानप्रकृतीनां तु त्रिस्थानरुमन्धकास्त्रिस्थानरुमन्धकाश्च वक्तव्याः । एकस्मिन् त्रिगुणवृद्धयन्तरे त्रिगुणहान्यन्तरे वा स्थितिस्थानानि पश्योपमस्यामस्येयानि वर्गमूलानि पश्योपमस्यासंख्येयेषु वर्गमूलेषु यावन्तः समयास्तावत्प्रमाणनीत्वर्थः । नानान्तराणि नानाल्पत्रिगुणवृद्धिद्विगुणहानि(लक्षणाणि)स्थानानि पश्योपमस्य संवन्धिनः । प्रथमवर्गमूलस्यासंख्येयतमे जागे यावन्तः समयान्तावत्प्रमाणानि नयन्ति । नानात्रिगुणवृद्धिद्विगुणहानिस्थानानि श्लोकानि । एकस्मिन् त्रिगुणवृद्धयन्तरे वा स्थितिस्थानानि असंख्येयगुणानि ॥ ६५ ॥ अणुगारप्पाउग्गा विष्ठाणगया उ लुविह्वपगडीणं । सागारा सन्नत वि हिष्ठा श्रोवाणि जवमप्रा ॥ ६६ ॥ वाणाणि चउठाणा संखेज्जगुणाणि उवरिमेवंति(एवं) । तिष्ठाणे विष्ठाणे सुनाणि एगंतमीसाणि ॥ ६७ ॥ उवरं मिस्साणि जहन्नगो सुजाणं तउ विसेसहिउ । होइ सुजाण जहणो संखेज्जगुणाणि वाणाणि ॥ ६८ ॥ विष्ठाणे जवमप्रा हेष्ठा एगंत मीसगाणुवरं । एवं तिचउठाणे जवमप्राउं य डायविइ ॥ ६९ ॥ अंता कोडाकोडी सुन्नविष्ठाण जवमप्राउं उवरं । एगंतगा विसिष्ठा सुन्नजिष्ठा डायविइजेष्ठा ॥ ७० ॥

अणुगार ति-द्विविधानामपि शुभ्रानामशुभ्रानां च परावर्तमानप्रकृतीनां रमा अनाकारप्रायोग्याः बन्धं प्रत्यनानाकारोपयोगयोग्या बन्धमधिकृत्य तथाविधमन्दपरिणामयोग्या इत्यर्थः । नियमात् त्रिस्थानगता एव नान्ये । तुरेवकारार्थः ।

उक्तं च—“तुः स्याद्भेदेऽवधारणे” । साकाराः साकारोपयोगयोग्या वन्यमधिकृत्य तीव्रपरिणामयोग्याः । पुनः सर्वत्रापि
 विस्थानादौ प्राप्यन्ते विस्थानगतास्त्रिस्थानगताश्चतुःस्थानगताश्च रमा बन्धमाश्रित्य साकारोपयोगयोग्या ज्ञवन्तीत्यर्थः ।
 इदानीं सर्वस्थितिस्थानानामष्टबहुत्वमाह—“हिंसा श्रोवाणीत्यादि” परावर्तमानशुचप्रकृतीनां चतुःस्थानकरसयवमध्यादयः
 स्थितिस्थानानि सर्वस्तोकानि । तेन्यश्चतुःस्थानकरसयवमध्यस्यैवोपरि स्थितिस्थानानि संख्येयगुणानि । तेन्योऽपि पराम-
 र्तमानशुचप्रकृतीनां त्रिस्थानकरसयवमध्यादयः स्थितिस्थानानि संख्येयगुणानि । तेन्योऽपि त्रिस्थानकरसयवमध्यस्योपरि
 स्थितिस्थानानि संख्येयगुणानि । ‘एवं तिष्ठाने’ एतं संख्येयगुणतयाऽथ उपरि च त्रिस्थानेऽपि रसे स्थितिस्थानानि
 वक्तव्यानीत्यर्थः । तेन्योऽपि परावर्तमानशुचप्रकृतीनां विस्थानकरसयवमध्यादयः स्थितिस्थानानि एकान्तसाकारोपयो-
 गयोग्यानि संख्येयगुणानि । तेन्योऽपि विस्थानकरसयवमध्यादयः पाश्चात्येन्य ऊर्ध्वं स्थितिस्थानानि मिश्राणि साका-
 रानाकारोपयोगयोग्यानि संख्येयगुणानि । तेन्योऽपि विस्थानकरसयवमध्यस्योपरि मिश्राणि स्थितिस्थानानि संख्येयगु-
 णानि । तेन्योऽपि शुचानां परावर्तमानप्रकृतीनां त्रयन्यः स्थितिवन्धः संख्येयगुणः । ततोऽप्यशुचपरावर्तमानप्रकृतीनां
 जघन्यः स्थितिवन्धो विशेषाधिकः । ततोऽप्यशुचपरावर्तमानप्रकृतीनामेव विस्थानकरसयवमध्यादय एकान्तसाकारो-
 पयोगयोग्यानि स्थितिस्थानानि संख्येयगुणानि । ततस्तासामेव परावर्तमानाशुचप्रकृतीनां विस्थानकरसयवमध्यादयः
 पाश्चात्येन्य ऊर्ध्वं मिश्राणि स्थितिस्थानानि संख्येयगुणानि । तेन्योऽपि तामामेवाशुचपरावर्तमानप्रकृतीनां विस्थानकर-
 सयवमध्यादुपरि स्थितिस्थानानि मिश्राणि संख्येयगुणानि । तेन्योऽप्युपरि एकान्तसाकारोपयोगयोग्यानि स्थितिस्था-

नानि संख्येयगुणानि । तेच्योऽपि तासामेव परावर्तमानाशुचप्रकृतीनां त्रिस्थानकरमयमध्यादधः स्थितिस्थानानि संख्येयगुणानि । तेच्योऽपि त्रिस्थानकरमयमध्यस्योपरि स्थितिस्थानानि संख्येयगुणानि । तेच्योऽव्यशुचपरावर्तमानप्रकृतीनामेव चतुःस्थानकरसयमध्यादधः स्थितिस्थानानि संख्येयगुणानि । तेच्योऽपि यममध्यादुपरि मायस्थितिः संख्येयगुणा । यतः स्थितिस्थानादपवर्तनाकरणवेशनोत्कृष्टा स्थितिं याति तावती स्थितिर्मायस्थितिरित्युच्यते । ततोऽपि सागरोपमाणमन्तःकोटीकोटीसंख्येयगुणा । ततोऽपि परावर्तमानशुचप्रकृतीनां त्रिस्थानकरसयमध्यस्योपरि यानि मिश्राणि स्थितिस्थानानि तेषामुपर्येकान्तसाकारोपयोगयोग्यानि स्थितिस्थानानि संख्येयगुणानि । तेच्योऽपि परावर्तमानशुचप्रकृतीनामुत्कृष्टः स्थितिबन्धो विशेषाधिकः । ततोऽव्यशुचपरावर्तमानप्रकृतीनां त्रयां मायस्थितिर्बन्धते ततः प्रच्यति तदन्ता तावती स्थितिर्बन्धा सागरोपमकोटीकोटीप्रमाणं स्थितिबन्धं कृत्वा पर्याप्तसंक्षिपत्रेन्द्रियजरुष्टां स्थितिं ब्रभातीति नान्यथा । ततोऽपि परावर्तमानाशुचप्रकृतीनामुत्कृष्टः स्थितिबन्धो विशेषाधिक इति ॥

संप्रत्यस्मिन् विषये जीवानामष्टपञ्चदशमाह—

संखेज्जगुणा जीवा कमसो एएसु डुविहृपगंणं । असुजाणं तिष्ठाने सभुवरि विसेसलं अहिया ॥१०१॥
संखेज्ज ति-सर्वस्तोकाः परावर्तमानशुचप्रकृतीनां चतुःस्थानकरसवन्धका जीवाः । तेच्योऽपि त्रिस्थानकरसवन्धकाः

संख्येयगुणाः । तेन्योऽपि विस्थानकरसन्नधकाः संख्येयगुणाः । तेन्योऽपि पगार्त्तमानाद्युत्तमप्रकृतीनां विस्थानकामत्र-
 न्धकाः संख्येयगुणाः । तेन्योऽपि चतुःस्थानकरसन्नधकाः संख्येयगुणाः । तेन्योऽपि विस्थानकरसन्नधका विशोपा-
 धिकाः । तथा चाह- 'अधुना नामनुत्तमप्रकृतीनां विस्थाने विस्थानकस्य रसस्य रन्धकाः संख्या-
 मुपरि विशेषाधिका ररुन्ध्याः ॥

एवं बंधणकरणे परुविष् सह द्वि बंधसयगेणं । बंधविहाणाद्विगमो सुदुसन्निगतुं लटुं होइ ॥ १०२ ॥

। बंधकरणं सम्मतं ।

एवं ति-एवमुक्तमकारेणसिन् रन्धनकरणे रन्धगतौन रन्धसनाकालेन ग्रन्थेन मग प्ररुषिषे नति । एतेन द्वि-
 शतकर्ममकुल्योरिकर्तृकता आनेद्विता वष्टव्या । रन्धविधानस्य पूर्वगतस्य दुरामधिगन्तुं युतेन ज्ञातुमिष्टमावस्था-
 धिगमोऽवनीधो लघु शीघ्र ज्ञेयंति ॥

॥ इति श्रीमन्नयगिनिचिन्तितार्थां कर्मप्रकृतिटीकायां रन्धनकरणम् ॥

१ अत्रापि विहितेन नागरिपञ्चम्या न्यायाचार्यभादे ।

तदेवमुक्तं बन्धनकरणं । संप्रत्युद्देशकमेण वक्तुमगमरप्राप्तं संक्रमश्च प्रकृतिस्थित्यनुजागत्रदेशरूपत्रिप-
यत्रेदाच्चतुर्विधः । तत्र प्रथमतः संक्रमस्य मामान्यलक्षणमत्रिधातुक्राम आह-
सो संकमो त्ति बुच्चइ जं बंधणपरिणलं पल्लगेणं । पगयंतरत्तदलियं परिणमयइ तयणुनचि जं ॥ १ ॥

सो संकमु त्ति-इह जीवो यद्वन्धनपरिणतो यस्याः प्रकृतेर्बन्धनेन बन्धकत्वेन परिणतः । अनेन क्लिदमावेद्यते-
यदि जीवस्तथा रूपबन्धनपरिणामपरिणतो जयति ततः कर्मवर्गणपुञ्जा अपि कर्मरूपतया परिणमन्ते, नान्यथा । उक्तं
च-“जीवपरिणामेदं कम्मत्ता पुग्गला परिणमंति । पोग्गलकम्मनिमित्तं जीवो नि तद्धेत्त परिणमइ ॥ १ ॥” अस्या अज्ञ-
रामनिका-जीवस्य सत्कात् परिणामादध्यवसायोवेतोः, जीवपरिणामं हेतुमाश्रित्येत्यर्थः । कर्मवर्गणान्तःपातितो जीव-
स्वप्रदेशावगाढाः पुञ्जाः कर्मरूपतया ज्ञानावरणीयादिकर्मरूपतया परिणमन्ते । अत्र जीवस्यापि तत्रारूपः परिणामः
कस्मान्नयतीति चेदुच्यते-‘पुग्गलेत्यादि’ पुञ्जरूपं प्राग्बद्धं कर्म विपाकोदयप्राप्तं तन्निमित्तं तत्सामर्थ्यादिति ज्ञायः ।
जीवोऽपि तथैव प्रदेशावगाढकर्मवर्गणान्तःपातिपुञ्जकर्मरूपतापत्तिहेतुतथैव परिणमत इति ॥ ‘पज्जगेणं ति’ प्रयोगेण
संक्षेपसंज्ञितेन विशोधिसंज्ञितेन वा वीर्यविशेषेण । विवद्वितायाः प्रकृतेरन्या प्रकृतिः प्रकृत्यन्तरं विवद्वितवध्यमानप्रकृति-
व्यतिरिक्ताऽन्या प्रकृतिरित्यर्थः । तत्रस्थं दलिकं तदनुजावेन बध्यमानप्रकृतिस्वजावेन यत्परिणमयति परिणमनसापा-
दयति स संक्रम उच्यते । एतदुक्तं जयति-बध्यमानासु प्रकृतिषु मान्येऽबध्यमानप्रकृतिदलिकं प्रद्विष्य बध्यमानप्रकृति-
रूपतया यत्तस्य परिणमनं, यच्च वा नध्यमानानां प्रकृतीनां दलिकरूपस्येतेतररूपतया परिणमनं तत्सर्वं संक्रमणमि-

लुच्यते । तत्र न्यमानप्रकृतित्वव्ययमानप्रकृतीनां संक्रमो यथा-मानदेनीये रूपमानेऽमानेदेनीयस्य, उच्चंगोरे वा
 नीचंगोचस्येत्यादि । अप्यमानानां परस्परं संक्रमो यथा-कथमाने मतिज्ञानारणीये कथमानोमेव श्रुतज्ञानारणं संक्रमयति,
 श्रुतज्ञानावरणे वा कथमाने बध्यमानमेव मतिज्ञानारणीयमित्यादि । उद् यद्यद्दृतिरन्तरत्वेन परिणत आना नदनुत्तानेन
 प्रकृत्यन्तरस्यं दक्षिकं यत्परिणमयति स संक्रम इत्युक्तं ॥ १ ॥

एतच्च लक्षणं दर्शनत्रिरुच्यतिरेकेणान्यत्र इदृश्यं, दर्शनरिरे पुनरप्यं विनापि संक्रमोऽपगतत्तयः । तथा चाट—
 दुसु वेगे दिद्विद्वुगं वंनेणविणा चि सुद्विदिद्विस्स । परिणामद् जीसे तं पगद्वेणं पत्तिगद्वो गृसा ॥ २ ॥

दुसु सि-शुषद्वेः मग्यद्वेद्वेयोः मग्यस्तमन्यमित्यन्ययोरापागतत्तयोमित्यागं, परस्मिन् नन्यस्त्वे मम्यमित्य-
 व्यात्वं नन्यं विनापि संक्रामति । इयमर नाना-उद् मिथ्यानास्यैर रन्थो न मन्दास्त्वम्यमित्यव्यात्तयोः । यनो मिया-
 त्पुज्जडा एव मदनकोत्रस्थानीया औपधिसोपकृतेनीपत्रमित्कमभ्यस्त्यानुगेन चिसोपिन्यानेन विधा क्रियन्ते,
 तथया-शुजा अविशुजा अपिशुजाश्च । तत्र विशुजा-गम्यस्त्वं, अविशुजा-नन्यमित्यात्वं, अपिशुजा मित्यात्वं । तत्र
 विशुचसम्यद्वष्टिः नन्दास्त्वमन्यमित्यान्त्ययोः यनं विनापि तत्र मिथ्यात्वं संक्रमयति, नन्यमित्यथा न नन्यस्त्वं इति ।
 तदेतदुक्तं संक्रमस्य नामान्कसद्वर्णं, संप्रति यासु प्रकृतितु प्रकृत्यन्तरसं दक्षिकं, संक्रामयति नामां संक्राम्यन्माह-पनि-
 पांमेत्यादि' यस्तां प्रकृतो आभारत्ताया तत्प्रकृत्यन्तरसं दक्षिकं परिणमयति आभारत्ताप्रकृतित्वतामायादयति एषा
 प्रकृतिराभारत्ता पतद्वद् इत्युच्यते । पतद्वद् इव पतद्वद्दः संक्रम्यमाणप्रकृत्यापार इत्यर्थः ॥ २ ॥

संक्रमलक्षणं च प्रागुक्तमतिप्रसक्तमिति तत्रापवादमाह—

मोहोऽस्ति-मोहविकं दर्शनमोहनीयं चारित्रमोहनीयं च, तयोः परस्परं संक्रमो न जयति । तथाहि-न दर्शनमोहनीयं चारित्रमोहनीये संक्रमयति, चारित्रमोहनीयं वा दर्शनमोहनीये । तथा आर्युं चित्त्वार्थपि न परस्परं संक्रमयति, नापि मूलप्रकृतीः परस्परं संक्रमयति । तथाहि-न ज्ञानावरणीये दर्शनावरणीयं संक्रमयति, नापि दर्शनावरणीये ज्ञानावरणीयं । एवं सर्वास्वपि मूलप्रकृतिषु जावनीयं । अपि च यस्मिन् दर्शनमोहनीये यो जन्तुस्त्वतिष्ठते, न तदन्यत्र न संक्रमयति । यथा मिथ्यादृष्टिमिथ्यात्वं, सम्यग्मिथ्यादृष्टिः सम्यग्मित्यात्वं, सम्यग्दृष्टिः सम्यक्त्वं, तथा सासादनाः सम्यग्मिथ्यादृष्टयश्च न किमपि दर्शनमोहनीयं कापि संक्रमयन्ति, अत्रिशुब्धदृष्टित्वात् । वन्धात्रावे हि दर्शनमोहनीयस्य संक्रमो विशुब्धदृष्टेरेव जयति, नात्रिशुब्धदृष्टेः । अन्यच्च परप्रकृतिसंक्रान्तं दलिक्रमावलिकामात्रं कालं यावदुत्कर्तनादिक्रमागतं, वन्धात्रलिक्रागतं, उदयावलिक्रागतं, उद्वर्तनावलिक्रागतं, आद्रिशब्दादुपशान्तं मोहनीयं दर्शनमोहनीयत्रिकरहितमित्येतानि सर्वाण्यव्यकरणानि सकलकरणायोग्यान्यवसेयानि । दर्शनत्रिकं वृपशान्तमपि संक्रमयति ॥ ३ ॥

तदेवं लक्षणापवादोऽत्रिहितः । संप्रति क्रमेणोक्तमेण वाऽविशेषण(येण)संक्रमे प्राप्ते सति नियममाह—
अंतरकरणस्मि कए चरित्तमोहे णुपुविसंक्रमणं । अन्नत्त सेसिगाणं च सबहिं सबहा बंधे ॥ ४ ॥

अंतरकरणं सि-अन्तरकरणविधिरमे उपशमनाकरणाधिधानावसरे प्रतियादयिष्यते । तत्रोपशमश्रेण्यां चारित्र-
मोहनीयोपशमनार्थमेकविंशतेः प्रकृतीनां, ह्यकश्रेण्यां पुनः कयायाष्टकरूपणानन्तरं त्रयोदशप्रकृतीनामन्तरकरणे कृते
सति, चारित्रमोहे पुरुषवेदसंज्वलनचतुष्टयप्रकरणे । अत्र हि चारित्रमोहनीयप्रमाणैता एव पञ्च प्रकृतयो गृह्यन्ते, न
शेषाः । बन्धाजावात् । तत्रानुपूर्वपरिपाठ्या संक्रमणं त्रवति, न तत्रानुपूर्व्यां । तथाहि-पुरुषवेदं संज्वलनक्रोधादावेव
संक्रमयति, नान्यत्र । संज्वलनक्रोधमपि संज्वलनमानादावेव, न तु पुरुषवेदे । संज्वलनमानमपि संज्वलनमायादावेव, न
तु संज्वलनक्रोधादौ । संज्वलनमायामपि संज्वलनलोने एव, न तु संज्वलनमानादाविति । 'अत्रत्येति' अन्तरकरण-
दन्यत्र पञ्चानामपि पुरुषवेदादिप्रकृतीनां शेषाणां पुनः प्रकृतीना । 'नगहि ति' सर्वस्मित्तत्त्वस्यविशेषेऽन्तरकरणान-
स्थायामन्यत्र वा इत्यर्थः । सर्वैः प्रकारैः क्रमेणोत्क्रमेण वा संक्रमोऽवगन्तव्यः । किं सर्वदेव ? नैत्याह-त्रन्दे बन्धमादे,
न त्वन्यदा यथोक्तं प्राक् ॥ ४ ॥

तदेवं संक्रमस्य सामान्यलक्षणविधिरपवादो नियमश्लोकः । संप्रति यदुक्तं यस्याः प्रकृतेर्वन्धः सा प्रकृत्यन्तरद्वि-
कसंक्रमणं प्रति पतद्ग्रह इति तत्रापवादमाह—

तिसु आवलियासु समऊणियासु अपडिगहा उ संजज्ञणा ।

दुसु आवलियासु पढमविईए सेसासु वि य त्रेदो ॥ ५ ॥

तिसु सि-अन्तरकरणे कृते प्रथमस्थितौ तिसुद्वानद्विभागु समयोनासु मतीगु चत्वारोऽपि संज्वलना अपतद्ग्रहा,

पतद्गद्वा न जवन्ति । एतदुक्तं जवति-चतुर्व्यपि मन्वदनेषु प्रथमस्थितौ तिसृष्यावद्विनासु समयोनानद्विक्रान्तिरुशेयायां सत्यां बन्धमानेष्वपि नान्यत्प्रकृत्यन्तरदलिकं तेषु संक्रामति, तेन तदानीमपतद्गद्वा । तथाऽन्तररूपे कृते सति द्वयो- रावदलिकयोः प्रथमस्थितिसत्कयोः समयोनयोः सत्योर्बन्धः पतद्गद्दो न जवति, न किमपि तत्र प्रकृत्यन्तरदलिकं संक्रामतीत्यर्थः । वेदश्चेह पुरुषवेद एव इष्टव्यः, न स्त्रीनपुंसकवेदौ, तदानीं तयोर्न्याजावादेवापतद्गद्दल्वन्निष्ठैः । अपि च मिथ्यात्वे कृपिते सति सम्यग्मिथ्यात्वस्य मिथ्यात्वमस्यग्मिथ्यात्वयोश्च कृपितयोः सम्यक्त्वस्योच्चलितयोस्तु सम्यक्त्व- सम्यग्मिथ्यात्वयोर्मिथ्यात्वस्यापतद्गद्दुक्ताऽनुक्तापि इष्टव्या, न खलु तत्रापि किञ्चित् संक्रामतीति ॥ ५ ॥

संप्रति माधनादिप्ररूपणामाह—

साइश्चर्णाईधुवश्चधुवा य सवधुवसंतकम्माणं । साइश्चधुवा य सेसा मिठवियणीयनीएहिं ॥ ६ ॥

माइ ति—सम्यक्त्वसम्यग्मिथ्यात्वनरकविक्रमनुजविक्रदेवविक्रैक्रियसप्तसाहारकमसकृतीर्थकरोच्चैर्गोत्रवदशणाश्चतु- र्विंशतिप्रकृतयोऽधुवसत्कर्माण आशुश्चतुष्टयं च । शेषं पुनस्त्रिंशत्तरं प्रकृतिशतं धुवसत्कर्म । ततोऽपि मातामातवेदनी- यनीचैर्गोत्रमिथ्यात्वरूपं चतुष्टयमपनीयते । ततः शेषस्य पद्भिर्शातुत्तरप्रकृतिशतस्य मायादिरूपतया चतुर्विधोऽपि संक्रमो जवति । तथाहि—अमूयां धुवसत्प्रकृतीनां संक्रमविषयप्रकृतिगन्धव्यवभेदे सति संक्रमो न जवति । ततः पुनरपि तासां संक्रमविषयप्रकृतीनां स्वगन्धहेतुसंपर्कतो बन्धारंजे सति जवति, ततोऽमौ मादिः, तत्तद्गन्धव्यवभेदस्थानमप्राप्तस्य पुन-

१ सत्ताका ।

तदेवमैकैकप्रकृतीनां संक्रमस्य पतद्ब्रह्मस्य च सायनादिप्रल्पणा कृता । मंत्रति प्रकृतिस्थानेषु तां चिह्नीपुर-
तिदेगमाह—

पगईवाणे वि तथा पडिगहो संक्रमो च बोधवो । पढमंतिमपगईणं पंचसु पंचणद्दो वि जवे ॥ ७ ॥
पगईवाणे स्ति-यत्रैकैकस्याः प्रकृतेः पतद्ब्रह्मं संक्रमश्च सायादिरूप उक्तस्तथा प्रकृतिस्थानेषुपि बोधव्यः । द्वित्रादीना
च प्रकृतीनां समुदायः प्रकृतिस्थानं । तत्र प्रथमतो जानावरणीयस्य तत्प्रमानत्रकव्यत्यादन्तरायस्य च मक्रमपतद्ब्रह्मात्
स्थानप्रतिपादनार्थमाह—‘पढमंतिमेत्यादि’ प्रथमप्रकृतेर्ज्ञानावरणीयस्य अन्तिमप्रकृतेरन्तरायस्य मंत्रन्धिनीना प्रत्येकं
पञ्चानामपि प्रकृतीनां पञ्चसुपि प्रकृतिषु छावपि संक्रमपतद्ब्रह्मावो जवतः । एतत्तुक्तं चत्रति-ज्ञानावरणीयान्तराययो-
रैकैकं पञ्चप्रकृत्यात्मकं स्थानं संक्रमे पतद्ब्रह्मावे च चरतीति । तौ चेमां संक्रमपतद्ब्रह्मावौ सायादिरूपतया चतुःप्र-
कारौ । तथाहि-उपशान्तमोहगुणस्थानके तयोरज्ञावात्, ततः प्रतिपाते च पुनः संज्ञावात् सादी, तत्स्थानमप्राप्तस्य
पुनरनादी, ध्रुवाध्रुवता चात्रव्यञ्जव्यापेक्षया ज्ञावनीया ॥ ७ ॥

संप्रति दर्शनावरणीयस्य संक्रमपतद्ब्रह्मस्थानप्रतिपादनार्थमाह—

नवगच्छकचउक्के नवगं ठकं च चउसु विश्वमिम । अन्नयरसिंस्ते)अन्नयरा वि य वेयणीयगोएसु ॥ ए ॥
नवग स्ति-द्वितीये दर्शनावरणीये नवकपद्कचतुष्केषु नवकं संक्रामति, पद्कं च चतसृषु प्रकृतिषु । तेनेह द्वे संक्रम-
स्थाने । तद्यथा-नवकं, पद्कं च । त्रीणि पतद्ब्रह्मस्थानानि, तद्यथा-नवकं पद्कं चतुष्कं च । तत्र नवकरूपे पतद्ब्रह्मे मित्या-

दृष्टयः सासादनाश्च नवत्रिधदर्शनावरणीयवन्धका नारुमपि संक्रमयन्ति । अयं च नवकरूपः पतद्ग्रहः साद्यादिरूपतया
 चतुःप्रकारः । तद्यथा—सादिरनादिर्ध्रुवोऽधुवश्च । तथाहि—सम्यग्मिथ्यादृष्ट्यादिगुणस्थानेषु न जवति, नतः प्रतिपाते च-
 जवति, ततोऽसौ सादिः । पदस्थानकमप्राप्तस्य पुनरनादिः । ध्रुवाधुवाऽचव्यजव्यापेक्षया । तथा सम्यग्मिथ्यादृष्टिगुण-
 स्थानकादारच्यपूर्वकरणस्यासंख्येयतमं जागं यावन्नवत्रिधदर्शनावरणीयसत्कर्मणः पञ्चिधदर्शनावरणीयवन्धकाः पदं
 नवकं संक्रमयन्ति । अयं तु पदकरूपः पतद्ग्रहः साद्यध्रुवः, कादाचित्कत्वात् । तथाऽपूर्वकरणस्य संख्येयतमे जागे निज
 प्रचलयोर्वन्धव्यवेदे तत ऊर्ध्वं सूक्ष्मसंपरायगुणस्थानकचरमसमयं यावदुपशमश्रेण्यां नत्रत्रिधदर्शनावरणीयसत्कर्मण-
 श्चतुर्विधदर्शनावरणीयवन्धकाश्चतुष्के नवकं संक्रमयन्ति । अयमपि च चतुष्करूपः पतद्ग्रहः साद्यध्रुवः, कदाचित्नायात् ।
 नवकरूपः संक्रमश्चतुःप्रकारः । तद्यथा—सादिरनादिर्ध्रुवोऽधुवश्च । तथाहि—सूक्ष्मसंपरायात्परत उपशान्तमोहे न जवति, नतः
 प्रतिपाते च जवति, ततोऽसौ सादिः । तत्स्थानमप्राप्तस्य पुनरनादिः । ध्रुवाधुवाऽचव्यजव्यापेक्षया । सूक्ष्मसंपरायगुणस्थानकचरमसमयं
 निवृत्तिकरणान्वायाः संख्येयतमे जागेऽचशिष्टे सति स्थानविक्रिकृत्यात् परतः सूक्ष्मसंपरायगुणस्थानकचरमसमयं
 यावत् पञ्चिधदर्शनावरणीयसत्कर्मणश्चतुरादिदर्शनावरणीयचतुष्टयं वधन्तलस्मिन् दर्शनावरणचतुष्के पदं संक्रमयन्ति ।
 इमावपि संक्रमपतद्ग्रही साद्यध्रुवौ, कादाचित्कत्वात् । अतः परं तु न संक्रमोनापि पतद्ग्रहश्चमिति । संप्रति वेदनीयगोत्रयोः
 संक्रमपतद्ग्रहत्वस्थानप्रतिपादनार्थमाह—‘अन्नयस्ते इत्यादि’ वेदनीये गोत्रे चान्यतरस्यां प्रकृतौ वक्ष्यमानायामन्यतराऽ-
 वक्ष्यमाना प्रकृतिः संक्रामति । तेन या यत्र संक्रामति सा तस्याः पतद्ग्रहः । इतरा च संक्रमस्थानं । तत्र सातन्वधकानां

तदेवमैकप्रकृतीनां संक्रमस्य पतद्ब्रह्मस्य च सायनादिप्ररूपणा कृता । संप्रति प्रकृतिस्थानेषु तां विहीरु-
तिदेशमाह—

पगर्द्विगोणे वि तथा पडिग्गहो संक्रमो य बोधवो । पढमंतिमपगर्द्विणं पंचसु पंचाण्ह दो वि भवे ॥ ७ ॥
पगर्द्विगोणे चि-यर्थैकरुस्याः प्रकृतेः पतद्ब्रह्मं संक्रमश्च सायादिरूप उच्यते । प्रकृतिस्थानेषु प्रकृतिस्थानेषु च प्रकृतीनां समुदायः प्रकृतिस्थानं । तत्र प्रथमतो ज्ञानावरणीयस्य तत्त्वमानवकव्यव्यादन्तरायस्य च संक्रमपतद्ब्रह्मात् स्थानप्रतिपादनार्थमाह—‘पढमंतिमेत्यादि’ प्रथमप्रकृतेर्ज्ञानावरणीयस्य अन्तिमप्रकृतेरन्तरायस्य संवन्धिनीनां प्रत्येकं पञ्चप्रकृत्यात्मकं स्थानं संक्रमे पतद्ब्रह्मजावौ भवतः । एतच्छुक्तं भवति-ज्ञानावरणीयान्तराययो-
कारौ । तथाहि-उपशान्तमोहगुणस्थानके तयोरजात्मात्, ततः प्रतिपाते च पुनः संक्रमपतद्ब्रह्मजावौ सायादिरूपतया चतु प्र-
पुनरनादी, ध्रुवाध्रुवता चात्रव्यव्यव्यापेक्षया जावनीया ॥ ७ ॥

संप्रति दर्शनावरणीयस्य संक्रमपतद्ब्रह्मस्थानप्रतिपादनार्थमाह—

नवगह्वकचउक्के नवगं ठकं च चउसु विश्रमि । अन्नयरस्सि(स्से)अन्नयरा वि य वेयणीयगोएसु ॥ ८ ॥

नवग चि-द्वितीये दर्शनावरणीये नवकपद्मचतुष्केषु नवकं संक्रामति, पद्मं च चतसृषु प्रकृतिषु । तेनेह द्वे संक्रम-
स्थाने । तद्यथा-नवकं, पद्मं च । त्रीणि पतद्ब्रह्मस्थानानि, तद्यथा-नवकं पद्मं चतुष्कं च । तत्र नवकरूपे पतद्ब्रह्मे मिथ्या-

दृष्टयः सासादनाश्च नवविधदर्शनावरणीयवन्धका नवकमपि संक्रमयन्ति । अयं च नवकरूपः पतद्ग्रहः साधादिरूपतया
 चतुःप्रकारः । तद्यथा—सादिरनादिर्ध्रुवोऽध्रुवश्च । तथाहि—सम्यग्भिश्चाद्यष्टादिगुणस्थानेषु न ज्वति, ततः प्रतिपाते च-
 ज्वति, ततोऽसौ सादिः । पदस्थानकमप्राप्तस्य पुनरनादिः । ध्रुवाधुयाऽचव्यचव्यापेक्षया । तथा सम्यग्भिश्चाद्यष्टिगुण-
 स्थानकादारन्यापूर्वकरणस्यासंख्येयतमं जागं यावन्नवविधदर्शनावरणीयसत्कर्मणः पञ्चिधदर्शनावरणीयवन्धकाः पदं
 नवकं संक्रमयन्ति । अयं तु पदरूपः पतद्ग्रहः साद्यध्रुवः, कादाचित्कत्वात् । तथाऽपूर्वकरणस्य संख्येयतमे जागे नित्रा
 प्रचक्षयोर्वन्धव्यवडेदे तत ऊर्ध्वं सूक्ष्मसंपरायगुणस्थानकचरममयं यादुपशमश्रेण्यां नवविधदर्शनावरणीयसत्कर्मण-
 श्चतुर्विधदर्शनावरणीयवन्धकाश्चतुष्के नवकं संक्रमयन्ति । अयमपि च चतुष्करूपः पतद्ग्रहः साद्यध्रुवः, कदाचिज्जायात् ।
 नवकरूपः संक्रमश्चतुःप्रकारः । तद्यथा—सादिरनादिर्ध्रुवोऽध्रुवश्च । तथाहि—सूक्ष्मसंपरायात्परत उपशान्तमोहे न ज्वति, ततः
 प्रतिपाते च ज्वति, ततोऽसौ सादिः । तत्स्थानमप्राप्तस्य पुनरनादिः । ध्रुवाधुवाचव्यचव्यापेक्षया । अगच्छ्रेयां पुनर-
 निवृत्तिकरणाच्चायाः संख्येयतमे जागेऽवशिष्टे सति स्थानविक्रिक्रयात् परतः सूक्ष्मसंपरायगुणस्थानकचरमसमयं
 यावत् पञ्चिधदर्शनावरणीयसत्कर्मणश्चतुरादिदर्शनावरणीयचतुष्टयं यन्नन्तलस्मिन् दर्शनावरणधनुष्के पदं संक्रमयन्ति ।
 इमावपि संक्रमपतद्ग्रहौ साद्यध्रुवौ, कादाचित्कत्वान् । अतः परं तु न संक्रमोनापि पतद्ग्रहश्चमिति । संप्रति धेदनीयगोत्रयोः
 संक्रमपतद्ग्रहत्वस्थानप्रतिपादनार्थमाह—‘अन्नयरस्ते इत्यादि’ धेदनीये गोत्रे चान्यतरस्यां प्रकृतौ बध्यमानायामन्यतराऽ-
 बध्यमाना प्रकृतिः संक्रामति । तेन या यत्र संक्रामति सा तस्याः पतद्ग्रहः । इतरा च संक्रमस्थानं । तत्र सातचन्धकाना

मिथ्यादृष्टिप्रचृतीना सूक्ष्मंपरायपर्यन्तानां मातासातमत्कर्मणां सातवेदनीयं पतद्ब्रह्म; अमातं संक्रमस्थानं । अमातवन्धकानां पुनर्मिथ्यादृष्टिप्रचृतीनां प्रमत्तसंयतपर्यन्तानां सातानातमत्कर्मणां अनातवेदनीयं पतद्ब्रह्म; सातवेदनीयं तु संक्रमस्थानं । उमौ च सातामातरूपौ संक्रमपतद्ब्रह्मौ माप्रधुमौ च्यो न्यः परावृत्त्य(त्ति)जायात् । तथा मिथ्यादृष्टिप्रचृतीनां सूक्ष्मंपरायपर्यन्तानामुच्चैर्गोत्रवन्धकानामुच्चनीचैर्गोत्र(बन्ध) सत्कर्मणामुच्चैर्गोत्रं पतद्ब्रह्म; नीचैर्गोत्रं तु संक्रमस्थानं । नीचैर्गोत्रवन्धकानां तु मिथ्यादृष्टिसामादनानामुच्चनीचैर्गोत्रसत्कर्मणां नीचैर्गोत्रं पतद्ब्रह्म; उच्चैर्गोत्रं तु संक्रममाणं (मस्थानं) । इमावप्युच्चैर्गोत्रनीचैर्गोत्ररूपौ संक्रमपतद्ब्रह्मौ प्रागिव माद्यधुमौ भावनीयौ ॥ ए ॥

संप्रति मोहनीयस्य संक्रमपतद्ब्रह्मत्वस्थानप्रतिपादनाप्रसरस्तत्र प्रथमतः संक्रमसंक्रमस्थाननिर्देशं चिकीर्षुराह—

अष्टचउरहियवीसं सत्तरसं सोलसं च पत्तरसं । वज्जिय संक्रमवाणां होंति तेवीसइं मोहे ॥ १० ॥

अथ त्ति-अष्टाधिका चतुरधिका च विंशतिः अष्टाविंशतिश्चतुर्विंशतिश्चेत्यर्थः । तथा सप्तदश पोकश पयदश चेत्यमूनि स्थानानि वर्जयित्वा शेषाणि एकत्रिचतुःपयपद्सप्ताष्टनवदशैकादशबादशत्रयोदशचतुर्दशाष्टादशैकोनविंशतिविंशत्येकविंशतिषाविंशतित्रयोविंशतिपयविंशतिपदंशतिसप्तविंशतिषड्दणानि त्रयोविंशतिमंथ्यानि मोहनीये संक्रमस्थानानि चवन्ति । तथाहि-अष्टाविंशतिमत्कर्मणो मिथ्यादृष्टैर्मिथ्यात्वं सम्यक्त्वसम्यग्मिथ्यात्वयोः पतद्ब्रह्म इति मिथ्यात्वव्यतिरिक्ताः शेषाः सप्तविंशतिः संक्रामन्ति । तत्र चारित्रमोहनीयं पयविंशतिप्रकृत्यात्मकं परस्परं संक्रामति । सम्यक्त्वसम्यग्मिथ्यात्वयोः मिथ्यात्वे । तथा सम्यक्त्वे उच्चलिते सति सप्तविंशतिमत्कर्मणो मिथ्यादृष्टैर्मिथ्यात्वं सम्यग्मिथ्या-

त्वस्य पतद्ग्रह इति तद्व्यतिरिक्ताः शेषाः षड्विंशतिः संक्रामन्ति । सम्यग्मिथ्यात्वेऽप्युद्ध्रियते सति षड्विंशतिमत्कर्मणः षट्-
विंशतिः । अथवाऽनादिमिथ्यादृष्टेः षड्विंशतिसत्कर्मणः षट्विंशतिः, मिथ्यात्वस्य संक्रामात्वात्, न हि तत् चारित्र्य-
मोहनीये संक्रामति, दर्शनमोहनीयचारित्र्यमोहनीययोः परस्परं संक्रामात्वात् । अथवीपशमिकमम्यग्रदृष्टेरष्टाविंशतिस-
त्कर्मणः सम्यक्त्वदात्तादाव्लिकाया ऊर्ध्वं वर्तमानस्य मम्यक्त्वे मिथ्यात्वसम्यग्मिथ्यात्वयोः संक्रमः । तेन तत् पतद्ग्रह
इति । तस्मिन्नपसारिते शेषा सप्तविंशतिः संक्रमे प्राप्यते । तस्यैव चापशमिकमम्यग्रदृष्टेरष्टाविंशतिसत्कर्मण आत्रव्लिकया
अन्यन्तरे वर्तमानस्य सम्यग्मिथ्यात्वं सम्यक्त्वे न संक्रामति । यतो मिथ्यात्वपुत्रज्ञा एव सम्यक्त्वानुगति (त)विशोधिमज्जा-
वतः सम्यग्मिथ्यात्वदक्षणं परिणामान्तरमापादिताः । अन्यप्रकृतिरूपतया परिणामान्तरापादनं च संक्रमः, संक्रामात्रव्लि-
कागतं च सकलकरणयोग्यमिति सम्यक्त्वदात्तादाव्लिकाया अन्यन्तरे वर्तमानेन सम्यग्मिथ्यात्वं मम्यक्त्वे न संक्रमते,
किं तु केवलं मिथ्यात्वमेव । ततः सम्यग्मिथ्यात्वेऽप्यपसारिते शेषा षड्विंशतिः संक्रामति । चतुर्विंशतिस्तु संक्रमे न प्राप्यते, यत्-
श्चतुर्विंशतिसत्कर्मा सम्यग्रदृष्टिमिथ्यात्वं गतः सन् यद्यप्यनन्तानुबन्धिनो ज्ञयोऽपि व्रजति, तथापि तान् सतोऽपि न संक्रमय-
ति, वन्धाव्लिकागतस्य सर्वकरणयोग्यत्वात् । मिथ्यात्वं च सम्यक्त्वसम्यग्मिथ्यात्वयोः पतद्ग्रह इति तस्मिन्नपसारिते शेषा त्रयो-
विंशतिरेव संक्रामति । अथवा चतुर्विंशतिसत्कर्मणः सम्यग्रदृष्टेः सम्यक्त्वं मिथ्यात्वमम्यग्मिथ्यात्वयोः पतद्ग्रह इति तस्मिन्नपसा-
रिते शेषा त्रयोविंशतिः संक्रामति । तस्यैव मिथ्यात्वे द्रुपिते षाविंशतिः । अथवीपशमिकमम्यग्रदृष्टेः षट्पशमश्रेण्यां वर्तमानस्य
चारित्र्यमोहनीयस्यान्तरकरणे कृते सति दोषमंज्वलनस्यापि संक्रमो न भवति, “अन्तरकरणे कृते पुरुषभेदमंज्वलनचतुष्टययो-

रातुपूर्व्या संक्रमो ज्वतीतिवचनप्राप्त्यात् अनन्तानुग्रन्थिचतुष्टयस्य च विन्योजितत्वाद्वापगान्नत्वाद्वा संक्रमान्तः ।
 सम्यक्त्वं च मिथ्यात्वमभ्यग्मिथ्यात्वयोः पतद्ग्रह इति संज्वलनलोनानन्तानुवन्धिचतुष्टयमभ्यग्मत्त्वेन्यद्वा विंशतेरपनीनेषु
 शेषा द्वाविंशतिः संक्रामति । तस्यैवापशमिकसम्यग्दृष्टेरुपशमश्रेण्यां वर्तमानस्य ननुनक्तदे उपशान्ते एतद्विंशतिः ।
 द्वाविंशतिसत्कर्मणो वा सम्भक्त्यं न कापि संक्रामतीत्येकीशतिः संक्रमे प्राप्यते । यत्रा द्यपक्षश्रेण्यां वर्तमानस्य द्य-
 कस्य यावदद्याव्यष्टौ कपाया न द्ययमुपयान्ति तावदेकविंशतिः संक्रमे प्राप्यते । औपशमिकसम्यग्दृष्टेः संविधिन्याः
 प्रागुक्ताया एकविंशतेः स्त्रीवेदे उपशान्ते मति शेषा विंशतिः संक्रामति । यत्रा द्याधिकसम्यग्दृष्टेरुपशमश्रेणि प्रतिपत्तर
 चारित्रमोहनीयस्यान्तरकरणे कृते लोचसंज्वलनस्यापि प्रागुक्तयुक्तेः संक्रमो न ज्वतीति तस्मिन्नपमास्ति विंशतिः
 संक्रमे प्राप्यते । ततो नपुंसकवेदे उपशान्ते एकोनविंशतिः । स्त्रीवेदे उपशान्तेऽष्टादश । औपशमिकसम्यग्दृष्टेरुपग-
 मश्रेण्यां वर्तमानस्य प्रागुक्ताया विंशतेः पद्मसु नोरुपायेषूपशान्तेषु शेषाश्चतुर्दश संक्रामन्ति । ततः पुरुषवेदे उपशान्ते
 त्रयोदश । यत्रा द्यपक्षस्य द्यपक्षश्रेण्या वर्तमानस्य प्रागुक्ताया एकविंशतेरष्टसु कपायेषु स्त्रीणेषु शेषास्त्रयोदश संक्रामन्ति ।
 तस्यैव द्यपक्षस्य चारित्रमोहनीयस्यान्तरकरणे कृते संज्वलनलोनस्य प्रागुक्तयुक्तेः संक्रमो न ज्वतीति तस्मिन्नपमास्ति
 शेषा द्वादश संक्रामन्ति । अथवा द्याधिकसम्यग्दृष्टेरुपशमश्रेण्यां वर्तमानस्य प्रागुक्तायोऽष्टादशान्यः पद्मसु नोरुपायेषु-
 पशान्तेषु मत्सु शेषा द्वादश संक्रामन्ति । ततः पुरुषवेदे उपशान्ते एकादश । द्यपक्षस्य वा प्रागुक्तायो द्वादशान्यो नपुं-
 सकवेदे स्त्रीणेषु शेषा एकादश संक्रामन्ति । अथवा औपशमिकसम्यग्दृष्टेरुपशमश्रेण्यां प्रागुक्तायस्त्रयोदशान्योऽप्रत्याख्यान-

प्रत्याख्यानानवरणकोधदिके उपशान्ते शेषा एकादश संक्रमे प्राप्यन्ते । रूपकश्रेण्यामेकादशान्यः स्त्रीवेदे द्वीणे शेषा दश
 संक्रामन्ति । औपशमिकसम्यग्दृष्टेर्वोपशमश्रेण्या वर्तमानस्यैकादशान्यः संज्वलनलोके उपशान्ते शेषा दश संक्रामन्ति ।
 द्वायिकसम्यग्दृष्टेरुपशमश्रेण्या वर्तमानस्य प्रागुक्तान्य एकादशान्योऽप्रत्याख्यानप्रत्याख्यानानवरणदृष्टे कोधदिक उप-
 शान्ते शेषा नव संक्रामन्ति । तस्यैव संज्वलनकोधेऽप्युपशान्तेऽष्टौ । अथवोपशमिकसम्यग्दृष्टेरुपशमश्रेण्या वर्तमानस्य
 प्रागुक्तान्यो दशान्योऽप्रत्याख्यानप्रत्याख्यानानवरणदृष्टे मानदिके उपशान्ते शेषा अष्टौ संक्रामन्ति । तस्यैव संज्वल-
 नमाने उपशान्ते सप्त । द्वायिकसम्यग्दृष्टेरुपशमश्रेण्या वर्तमानस्य प्रागुक्तान्योऽष्टान्योऽप्रत्याख्यानप्रत्याख्यानानवरणदृ-
 ष्टे मानदिक उपशान्ते शेषाः षट् संक्रामन्ति । तस्यैव संज्वलनमान उपशान्ते षष्ठ । यत्रौपशमिकसम्यग्दृष्टेरुपश-
 मश्रेण्यां वर्तमानस्य प्रागुक्तान्यः सप्तान्यः प्रकृतिच्योऽप्रत्याख्यानप्रत्याख्यानानवरणदृष्टे मायादिक उपशान्ते शेषाः
 पञ्च संक्रामन्ति । तस्यैव संज्वलनमायायासुपशान्ताया चतस्रः । अथवा द्वायिकसम्यग्दृष्टेः रूपकस्य प्रागुक्तान्यो
 दशान्यः षट्सु नोकयायेषु द्वीणेषु शेषाश्चतस्रः प्रकृतयः संक्रामन्ति । तस्यैव पुरुषवेदे द्वीणे तिस्रः । अथवा द्वायिकस-
 म्यग्दृष्टेरुपशमश्रेण्यां वर्तमानस्य प्रागुक्ताभ्यः पञ्चान्योऽप्रत्याख्यानप्रत्याख्यानानवरणदृष्टे मायादिके उपशान्ते शेषा-
 स्तिस्रः संक्रामन्ति । तस्यैव संज्वलनमायायासुपशान्तायां द्वे । अथवोपशमिकसम्यग्दृष्टेरुपशमश्रेण्यां वर्तमानस्य प्रागु-
 क्तान्यश्चतस्रान्यः प्रकृतिच्योऽप्रत्याख्यानप्रत्याख्यानानवरणदृष्टे लोचदिक उपशान्ते शेषे द्वे प्रकृती संक्रामतः । अथवा
 द्वायिकसम्यग्दृष्टेः रूपकस्य प्रागुक्तान्यस्तिच्योऽप्रत्याख्यानप्रत्याख्यानानवरणदृष्टेः संज्वलनकोधे द्वीणे द्वे संक्रामतः । तस्यैव संज्वलनमाने द्वीणे एका ।

तदेवं परिज्ञाव्यमानेऽष्टाविंशतिचतुर्विंशतिसप्तदशयोक्तशपञ्चदशदृष्टानि संक्रमस्थानानि न प्राप्यन्ते इति प्रतिपिच्यन्ते ।
 तेषु च प्रतिपिच्येऽपि शेषाणि त्रयोविंशतिसंख्यानि संक्रमस्थानान्यवगन्तव्यानि । एतेषु संक्रमस्थानेषु मध्ये पञ्चविंशति-
 प्रकृत्यात्मकं संक्रमस्थानं साद्यादिरूपतया चतुःप्रकारं । तद्यथा—साधनादि धुग्मधुवं च । तत्राष्टाविंशतिसत्कर्मणः
 सम्यक्त्वसम्यग्मिथ्यात्वयोरुच्चक्षितयोर्यवत् मादि, अनादिमिथ्यादृष्टेरनादि, अधुग्मधुवता चव्याप्तव्यापेक्षया । शेषाणि
 तु संक्रमस्थानानि साद्यधुनाणि, कादाचित्कत्वात् ॥ १० ॥

कृता मोहनीये संक्रमासंक्रमस्थानप्ररूपणा । संप्रति पतद्भ्रष्टापतद्भ्रष्टस्थानप्ररूपणार्थमाह—

सोऽस चारसगठग वीसग तेवीसगाश्चो ठच्च । वज्जिय मोहस्स पडिग्गहा उ अट्ठारस ह्वन्ति ॥ ११ ॥

सोऽस ति—योक्तश षादशाष्टौ विंशतिखयोविंशत्यादयश्च पद् । तद्यथा—त्रयोविंशतिचतुर्विंशतिः पञ्चविंशतिः पडि-
 शतिः सप्तविंशतिरष्टाविंशतिश्च । एतानि स्थानानि वर्जयित्वा शेषाण्येकत्रिचतुःपञ्चपद्मसप्तनन्दशकादशत्रयोदशचतु-
 र्दशपञ्चदशसप्तदशाष्टादशैकोनविंशत्येकविंशतिषाविंशतिलक्षणानि अष्टादश पतद्भ्रष्टस्थानानि भवन्ति । तत्र रुस्मिन्
 पतद्भ्रष्टे काः प्रकृतयः संक्रामन्तीत्येताव्यते—तत्र मिथ्यादृष्टेरष्टाविंशतिसत्कर्मणो मिथ्यात्वं सम्यक्त्वसम्यग्मिथ्यात्वयोः
 पतद्भ्रष्ट इति तस्मिन्नपमारिते शेषा सप्तविंशतिर्मिथ्यात्वयोक्तशरूपायान्यतरवेदत्रयजुग्मुन्माद्वास्वरतिगुज्जारतिशोकयुग-
 लान्यतरयुगलक्षणयां षाविंशतौ संक्रामति । तस्यैव सम्यक्त्व उच्चक्षिते सप्तविंशतिसत्कर्मणो मिथ्यादृष्टेर्मिथ्यात्वं
 सम्यग्मिथ्यात्वस्य पतद्भ्रष्ट इति तस्मिन्नपसारिते शेषा षड्विंशतिः प्रागुक्तयां षाविंशतौ संक्रामति । तस्यैव मिथ्यादृष्टेः

सम्यग्मिथ्यात्व उच्यते षड्विंशतिसत्कर्मणो मिथ्यात्वे न किमपि संक्रामतीति न तत्कस्यचिपतद्ब्रह् इति तस्मिन् प्रागु-
काया षाविंशतेरपनीते शेषे एकविंशतिप्रकृतिसमुदायात्मके पतद्ब्रह्मे पञ्चविंशतिः संक्रामति । अथवाऽनादिमिथ्यादृष्टेः
षड्विंशतिसत्कर्मणो मिथ्यात्वं न क्वापि संक्रामति, नापि तत्रान्या प्रकृतिरित्याधाराधेयत्रायपरिब्रष्टं मिथ्यात्वमपनीयते,
ततः शेषा पञ्चविंशतिः प्रागुक्तायामेकविंशतौ संक्रामति । तथा चतुर्विंशतिसत्कर्मा मिथ्यात्वं गतः सन् यद्यपि मिथ्या-
त्वप्रत्ययतो न्युऽप्यनन्तानुबन्धनो बध्नाति, तथापि बन्धावद्विभागतं मकद्भकरणायोग्यमिति कृत्वा सतोऽपि तान् न
संक्रमयति । मिथ्यात्वं च सम्यक्त्वसम्यग्मिथ्यात्वयोः पतद्ब्रह्मस्ततोऽनन्तानुबन्धश्चतुष्टयमिथ्यात्वयज्जिताः शंखाख्योर्विं-
शतिप्रकृतयः प्रागुक्तायां षाविंशतौ संक्रामन्ति । तदेवं मिथ्यादृष्टेर्षाविंशतिपतद्ब्रह्मे मसविंशतिषड्विंशतिविंशतिमं-
क्रमाः । एकविंशतिपतद्ब्रह्मे च पञ्चविंशतिसंक्रम उक्तः शेषः संक्रमः पतद्ब्रह्मे वा न संनयति । सामादनसम्यग्दृष्टेस्तु
शुद्धदृष्टित्वाजावाद्दर्शनमोहनीयत्रयस्य संक्रामाज्ञायः । ततोऽस्य सर्वदा एकविंशतिरूपे पतद्ब्रह्मे पञ्चविंशतिरेव संक्रामति ।
सम्यग्मिथ्यादृष्टेरपि शुद्धदृष्टित्वाजावाद्दर्शनत्रयस्य संक्रामानाव इति अष्टाविंशतिसत्कर्मणः सप्तविंशतिसत्कर्मणो वा
पञ्चविंशतिः । चतुर्विंशतिसत्कर्मणः पुनरेकविंशतिः षादशकषायपुरुषेन्दत्रयशुगुसाऽन्यतरयुगलवद्भ्रमसदशप्रकृति-
समुदायरूपे पतद्ब्रह्मे संक्रामति । तदेवमुक्तं सामादनसम्यग्मिथ्यादृष्टी । मंत्रत्यधिरतदेशाकिरणप्रमत्ताप्रमत्तौ संक्रमाणां
तुल्यत्वात् युगपत्पतद्ब्रह्मा उच्यन्ते-संयामनिरतादीनामौपशमिकसम्यग्दृष्टीनां सम्यक्त्वलाजप्रयसमयादारन्य चान-
दावद्विकामानं तावत् सम्यक्त्वसम्यग्मिथ्यात्वयोः पतद्ब्रह्मेत्यत्र ज्ञयति, न संक्रमः, इति शेषा षड्विंशतिरविरतानां षाद-

शकप्रायपुरुषवेदत्रयजुगुप्साऽन्यतरयुगलसम्यक्त्वसम्यग्मिथ्यात्वरूपे एकोनविंशतिपतद्भेदे, देशचिरनानां प्रत्याख्यान-
 वरणसंज्वलनकपायपुरुषवेदत्रयजुगुप्साऽन्यतरयुगलसम्यग्मिथ्यात्वदशश्रेणै पत्रदशपतद्भेदे, प्रगत्ताप्रमत्तानां
 संज्वलनचतुष्टयपुरुषवेदसम्यक्त्वसम्यग्मिथ्यात्वरूपे एकादशपतद्भेदे संक्रामति । नेयानेवाचिरत-
 सम्यग्दृष्ट्यादीनामानलिकायाः परतः सम्यग्मिथ्यात्वं संक्रमे पतद्भेदे च दान्यने इति नवविंशतिः प्रागुक्तेषु त्रिषु पतद्भ-
 हेषु संक्रामति । तथा तेषामेवाचिरतसम्यग्दृष्ट्यादीनामनन्तानुबन्धिपूर्वद्वितेषु चतुर्विंशतिमत्कर्मणां शशोपशमिहसम्य-
 ग्दृष्टीनां सम्यक्त्वं पतद्भेदे इति कृत्वा शेषा त्रयोविंशतिः प्रागुक्तैर्बैकोनविंशत्यादिषु त्रिषु पतद्भेदेषु संक्रामति । ततो
 विरतदेशचिरतसंयतानां यथासंख्यमष्टादशचतुर्दशदशरूपेषु पतद्भेदात्वे न दान्यते, मिथ्यात्वं च संक्रमे न दान्यते । ततः शेषा द्वाविंशतिर-
 ग्मिथ्यात्वस्य न संक्रमो नापि पतद्भेदे इत्येकविंशतिरत्रिरतादीनां यथामूल्यं सप्तदशत्रयोदशानगरूपेषु पतद्भेदेषु संक्रा-
 मति । संप्रत्यौपशमिकमम्यग्दृष्टेरुपशमश्रेण्यां वर्तमानस्य संक्रममाश्रित्य पतद्भेद्विधिरुच्यते-चतुर्विंशतिमत्कर्मणः सम्यक्त्वं
 मिथ्यात्वसम्यग्मिथ्यात्वयोः पतद्भेदे एवेति कृत्वा तस्मिन्नपसारिते शेषा त्रयोविंशतिः पुंवेदसंज्वलनगुष्टयसम्यग्त्वसम्य-
 ग्मिथ्यात्वरूपे सप्तकपतद्भेदे संक्रामति । तस्यैवोपशमश्रेण्यां वर्तमानस्यान्तरकरणे कृते संज्वलनलोचस्य संक्रमो न त्रय-
 द्भेदे एकविंशतिः । ततः स्त्रीवेदे उपशान्ते विंशतिः । ततः पुरुषवेदस्य प्रथमस्थितौ समयोनावलिकाविकशेषाया “ इषु

आवद्वियासु षडमठिइसु सेसासुऽविय वेदो ” इतिवचनात् पुरुषवेदः पतद्ग्रहो न ऋवति । ततः प्रागुक्तात् सप्तकापुरूप-
 वेदेऽपनीते शेषे षड्दरूपे पतद्ग्रहे प्रागुक्ता विंशतिः संक्रामति । ततः षट्सु नोकषायेषूपशान्तेषु शेषाश्चतुर्दशप्रकृतयः प्रागुक्त-
 एव षड्दरूपे पतद्ग्रहे संक्रामन्ति । ताश्च तावत्संक्रामन्ति यावत्समयोनमावद्विकाधिकं । ततः पुरुषवेदे उपशान्ते शेषाब्ज-
 योदश षड्दरूपे पतद्ग्रहे संक्रामन्ति । ताश्च तत्र तावद्यावदन्तमुद्धृतं । ततः संज्वलनक्रोधस्य प्रथमस्थितौ समयोनावद्वि-
 कात्रिकशेषायां संज्वलनक्रोधोऽपि “ तिसु आवद्वियासु समज्जणियासु अपग्निगहाड संजलणा ” इति वचनात् पतद्ग्रहो
 न ऋवतीति प्रागुक्तात् षड्दत्तसिन्नपसारिते शेषे षड्दरूपे पतद्ग्रहे ता एव त्रयोदश प्रकृतयः संक्रामन्ति । ततोऽप्रत्या-
 ख्यानप्रत्याख्यानारणक्रोधद्विक उपशान्ते शेषा एकादश प्रागुक्त एव षड्दकपतद्ग्रहे संक्रामन्ति । ताश्च तावद्यावत्समयो-
 नावद्विकाधिकं । ततः संज्वलनक्रोधे उपशान्ते शेषा दश प्रकृतयस्तसिन्नेव षड्दकपतद्ग्रहे तावत्संक्रामन्ति यावदन्तमुद्धृतं ।
 ततः संज्वलनमानस्य प्रथमस्थितौ समयोनावद्विकात्रिकशेषायां संज्वलनमानोऽपि पतद्ग्रहो न ऋवतीति षड्दकात्तसिन्न-
 पनीते शेषे चतुष्करूपे पतद्ग्रहे ता एव दश प्रकृतयः संक्रामन्ति । ताश्च तावद्यावत्समयोनमावद्विकाधिकं । ततोऽप्रत्याख्या-
 नप्रत्याख्यानारणरूपे मानद्विके उपशान्ते शेषा अष्टौ प्रकृतयश्चतुष्करूपे एव पतद्ग्रहे संक्रामन्ति । ततः संज्वलनमाने उप-
 शान्ते सप्त । ताश्च सप्त चतुष्करूपे पतद्ग्रहेऽन्तमुद्धृतं कालं यावत्संक्रामन्ति । ततः संज्वलनमायायाः प्रथमस्थितौ सम-
 योनावद्विकात्रिकशेषायां संज्वलनमायाऽपि पतद्ग्रहो न ऋवतीति चतुष्कात्तस्यामपगतायां शेषे त्रिकरूपे पतद्ग्रहे पूर्वोक्ताः
 सप्त संक्रामन्ति । ताश्च तावद्यावत् समयोनमावद्विकाधिकं । ततोऽप्रत्याख्यानप्रत्याख्यानारणदशरूपे मायाद्विके उप-

ज्ञान्ते शेषाः पथ प्रकृतयस्त्रिकरूपे पतद्भेदे संक्रामन्ति । ताश्च तावद्यावत्समयो नमावद्विकारिकं । ततः संज्वलनमाया-
यासुपशान्तायां शेषाश्चतस्रः प्रकृतयः संक्रामन्ति । ताश्च तावद्यावदन्तर्मुहूर्तं । ततोऽनितृत्तनादरसंपरायणरमममयेऽप्र-
त्याख्यानप्रत्याख्यानवरणलक्षणे लोचनद्विके उपशान्ते शेषे द्वे प्रकृती संक्रामतः । ते च मिथ्यात्ममय्यग्निमिव्यात्वलक्षणे ।
न चैते संज्वलनलोचने संक्रामतः, दर्शनमोहनीयचारित्रमोहनीययोः परस्परं संक्रामाज्जायात् । ततस्तस्यापि पतद्भृता न
ज्वतीति वयोरप्येते द्वे संक्रामतः । तत्र मिथ्यात्वं सम्भक्त्यमय्यग्निमिव्यात्वयोः, सम्यग्निमिव्यात्वं नम्यवत्वे । तदेवमौपश-
मिकसम्यग्दृष्टेरुपशमश्रेण्यां संक्रमपतद्भृद्विधिरुक्तः । संप्रति द्वाधिकसम्यग्दृष्टेरुपशमश्रेण्यां संक्रमपतद्भृद्विधिरुच्यते—त-
त्रानन्तानुबन्धिचतुष्टयदर्शनत्रिकरूपे सप्तके क्षपिते सति एकविंशतिमत्कर्मां सन् शोधिकसम्यग्दृष्टिरुपशमश्रेणिं प्रतिप-
द्यते । तस्य चान्तर्मुहूर्तं कालं यावत्पुरुषवेदसंज्वलनचतुष्टयरूपे पञ्चकपतद्भेदे एकविंशतिः संक्रामति । ततोऽन्तरकरणे
कृते सति संज्वलनलोचस्य संक्रमो न ज्वतीति एरुविंशतेस्तस्मिन्नपनीते शेषा विंशतिः पञ्चकपतद्भेदे संक्रामति । सा
चान्तर्मुहूर्तं कालं यावत् । ततो नपुंसकवेदे उपशान्ते एकोनविंशतिः । सापि चान्तर्मुहूर्तं कालं यावत् । ततः स्त्रीवेदे
उपशान्ते शेषा अष्टादश प्रकृतयस्तस्मिन्नेव पञ्चकपतद्भेदे संक्रामन्ति । ताश्च तत्र तावत् यावदन्तर्मुहूर्तं । ततः पुरुषवे-
दस्य प्रथमस्थितौ समयोनावद्विकारिकशेषायां पुरुषवेदः पतद्भृदो न ज्वतीति पञ्चकात्तस्मिन्नपगते शेषे चतुष्करूपे पत-
द्भेदे ता एवाष्टादश प्रकृतयः संक्रामन्ति । ततः पद्भु नौकयाथेषूपशान्तेषु शेषा षादश प्रकृतयश्चतुष्करूपे एव तस्मिन्
पतद्भेदे संक्रामन्ति । ताश्च तावद्यावत्समयो नमावद्विकारिकं । ततः पुरुषवेद उपशान्ते एकादश । ताश्चतुष्करूपे पत-

इहे तावत्संक्रामन्ति यावदन्तमुहूर्तं । ततः संज्वलनक्रोधस्य प्रथमस्थितौ समयोनावलिकात्रिकशेषायां संज्वलनक्रोधोऽपि
 पतद्ग्रहो न ऋवतीति चतुष्कात्सिन्नपगते शेषे त्रिकरूपे पतद्ग्रहे ताः पूर्वोक्ता एकादश प्रकृतयः संक्रामन्ति । ताश्च
 तावद्यावत् समयो नमावलिकात्रिकं । ततोऽप्रत्याख्यानप्रत्याख्यानवरणलक्षणे क्रोधदिके उपशान्ते शेषा नव प्रकृतयः
 पूर्वोक्त एव त्रिकरूपे पतद्ग्रहे संक्रामन्ति । ताश्च तावद्यावत्समयो नमावलिकात्रिकं । ततः संज्वलनक्रोधे उपशान्तेऽष्टौ
 संक्रामन्ति ताश्च त्रिकरूपे पतद्ग्रहे तावत्संक्रामन्ति यावदन्तमुहूर्तं । ततः संज्वलनमानस्य प्रथमस्थितौ समयोनावलिका-
 त्रिकशेषायां संज्वलनमानोऽपि पतद्ग्रहो न ऋवतीति त्रिकात्सिन्नपनीते शेषे द्विकरूपे पतद्ग्रहे पूर्वोक्ता अष्टौ प्रकृतयः
 संक्रामन्ति । ताश्च तावद्यावत्समयो नमावलिकात्रिकं । ततोऽप्रत्याख्यानप्रत्याख्यानवरणलक्षणे मानद्विक उपशान्ते
 शेषाः षट् प्रकृतयो द्विकपतद्ग्रहे संक्रामन्ति । ताश्च तावद्यावत्समयो नमावलिकात्रिकं । ततः संज्वलनमान उपशान्ते
 पञ्च संक्रामन्ति । ताश्च द्विकरूपे पतद्ग्रहे तावत्संक्रामन्ति यावदन्तमुहूर्तं । ततः संज्वलनमायायाः प्रथमस्थितौ समयो-
 नावलिकात्रिकशेषायां संज्वलनमायापि पतद्ग्रहो न ऋवतीति द्विकात्स्यामपगतायां शेषे संज्वलनलोच एवैकसिस्ताः
 पञ्च प्रकृतयः संक्रामन्तीति । ताश्च तावद्यावत् समयोनावलिकात्रिकं । ततोऽप्रत्याख्यानप्रत्याख्यानवरणलक्षणे माया-
 द्विके उपशान्ते शेषास्त्रिः प्रकृतयः संज्वलनलोचे संक्रामन्ति । ताश्च तावद्यावत् समयो नमावलिकात्रिकं । ततः संज्व-
 लनमायायामुपशान्ताया शेषे षे अप्रत्याख्यानप्रत्याख्यानवरणलोचलक्षणे प्रकृती संज्वलनलोचे संक्रामतः । ते चान्त-
 मुहूर्तं कालं यावत् । ततोऽनिवृत्तिवाटसंपरायणुस्थानकचरमसमये ते अप्युपशान्ते इति न किमपि कापि संक्रामति ।

तदेवं द्वाधिकसम्यग्दष्टेरुपशमश्रेण्यां संक्रमपतद्ग्रहविधिरुक्तः संप्रति द्वाधिकसम्यग्दष्टेः उपकश्रेण्यां संक्रमपतद्ग्रहविधि-
रचिधीयते—तत्र द्वाधिकसम्यग्दष्टिरकविशतिसंक्रमां ह्यपकश्रेणिं प्रतिपद्यते । तस्य चानियुत्तिवादर्संपरायगुणस्थानं
प्राप्तस्य पुरुषवेदसंज्वलनचतुष्टयरूपे पञ्चरुपतद्ग्रहे प्रथमत एकविंशतिप्रकृतयः संक्रामन्ति । ततोऽष्टसु कषायेषु क्षीणेषु
त्रयोदश । ताश्चान्तर्मुहूर्तं कालं यावत् । ततोऽन्तरकरणे कृते सति संज्वलनलोचस्य भंक्रमो न चवतीति शेषा द्वादश
प्रकृतयस्तस्मिन्नेव पञ्चरुपतद्ग्रहे संक्रामन्ति । ताश्चान्तर्मुहूर्तं कालं यावत् । ततो नपुंमरुवेदे क्षीणे एकादश । ता अपि
अन्तर्मुहूर्तं कालं यावत् । ततः स्त्रीवेदे क्षीणे दश । ता अन्वन्तर्मुहूर्तं कालं यावत् तस्मिन्नेव पञ्चरूपे पतद्ग्रहे संक्रामन्ति ।
ततः पुरुषवेदस्य प्रथमस्थितौ समयोनावलिकाद्विकषोपायां पुरुषवेदः पतद्ग्रहो न चवतीति पञ्चकात्तस्मिन्नापनीते शेषे चतु-
ष्करूपे पतद्ग्रहे ता एव दश संक्रामन्ति । ताश्च तावथावत्ममयोत्तमावलिकाद्विकं । ततः पद्सु नोक्त्यायेषु क्षीणेषु शेषा-
श्चतस्रः प्रकृतयस्तस्मिन्नेव चतुष्करूपे पतद्ग्रहे संक्रामन्ति । ततः पुरुषवेदः क्षीणः । तत्समये च संज्वलनलोचस्यापि
पतद्ग्रहता न चवतीति तस्मिन्नपगते शेषासु तिस्रसु प्रकृतिषु तिस्रः प्रकृतयः संक्रामन्ति । ताश्चान्तर्मुहूर्तं कालं यावत् ।
ततः समयोनावलिकाद्विकेन कालेन संज्वलनक्रोधः क्षीयते । तत्समये च संज्वलनमानस्यापि पतद्ग्रहता न चवतीति
शेषयोर्वयोः प्रकृत्योर्वै प्रकृती संक्रामतः । ते चान्तर्मुहूर्तं कालं यावत् । ततः समयोनावलिकाद्विकेन कालेन संज्वलन-
मानोऽपि क्षीयते । तत्समयमेव च संज्वलनमायाया अपि पतद्ग्रहता न चवति । तत एरुस्यामेव संज्वलनलोचलक्ष-

णायां प्रकृतौ संज्वलनमायालक्षणा एका प्रकृतिः संक्रामति । सा चान्तर्गुह्युर्त कावं यावत् । तत आचञ्चिकाद्विकेन कायेन संज्वलनमायापि ह्रीयते । तत ऊर्ध्वं न किमपि कापि संक्रामति ॥ ११ ॥

संप्रति यश्चोक्तेषु पतञ्जलेषु प्रत्येकं संक्रमस्थानानि सकलप्रमाद—

तृतीससप्तवीसाण्य संक्रमो होइ चउसु णणेसु । वावीसपन्नरसगे एकारस इगुणवीसाए ॥ १२ ॥

तृतीस सि-चतुर्थे स्थानेषु पतञ्जलरूपेषु । तद्यथा-द्वाविंशती, पञ्चदशके, एकादशके, एकोनविंशती च पञ्चविंशति-सप्तविंशत्योः संक्रमो जयति । तत्र द्वाविंशती मिथ्यादृष्टेः, पञ्चदशके देशविरलस्य, एकादशके प्रमत्ताप्रमत्तयोः, एकोनविंशती अविरतसम्यग्दृष्टेः ॥ १२ ॥

सत्तरसएकवीसासु संक्रमो होइ पन्नवीसाए । नियमा चउसु गर्इसु नियमा दिठी कए तिविहे ॥ १३ ॥

सत्तरस सि-सप्तदशकैकविंशत्योः पञ्चविंशतेः संक्रमो जयति । तत्र सप्तदशके मिश्रदृष्टेः एकविंशती मिथ्यादृष्टेः मामादनस्य च । अयं च पञ्चविंशतेः सप्तदशकैकविंशत्योः संक्रमो नियमाच्चतसृत्रपि गतिषु प्राप्यते । नियमाच्च सप्तदशके मासादनैकविंशती च पञ्चविंशतेः संक्रमः त्रिविधाया त्रिप्रकारायां दृष्टौ दर्शनमोदनीये कृतायां त्रैद्विनव्यः । मिथ्यादृष्टेस्त्रैकविंशती पञ्चविंशतिसंक्रमोऽनादिमिथ्यादृष्टेरपि जयति । 'कए' इति ' (ति)विहे ' इति च पुंस्त्वनिर्देशः प्राकृतत्वात् ॥ १३ ॥

वावीसपन्नरसगे सत्तगएकारसिगुणवीसासु । तेवीसाए नियमा पंच वि पंचिदिणसु जवे ॥ १४ ॥

वाचीस त्रि-त्रयोविंशतेः संक्रमो वाविंशतिपद्यदशकमस्रककादशकं कोनविंशतिरूपेण पद्यसु पतद्भेदेषु ज्वन्ति । तत्र वाविंशतौ मिथ्यादृष्टेः, पद्यदशके देशविरतस्य, सप्तके श्रौपशमिक्रमस्यगृष्टेरुपशमश्रेण्या वर्तमानस्य, एकादशके प्रमत्ताप्र-
मत्तयोः, एकोनविंशतौ अचिरतसम्यग्दृष्टेः । एतानि च पद्य पतद्भद्दस्थानानि पद्येन्विद्येयेव ज्वन्ति ॥ १४ ॥

चोद्दसगदसगसत्तगअठारसगे य होइ वाचीसा । नियमा मणुयगईए नियमा द्विठी कए डुविहे ॥ १५ ॥
चोद्दस त्रि-वाविंशतिः संक्रमयोग्या ज्वन्ति चतुर्दशके दशके सप्तकेऽष्टादशके च । तत्र चतुर्दशके देशविरतस्य,
दशके प्रमत्ताप्रमत्तयोः, सप्तके श्रौपशमिक्रमस्यगृष्टेरुपशमश्रेण्यां वर्तमानस्य, अष्टादशकेऽनिरतसम्यग्दृष्टेः । एषा च
वाविंशतिनियमान्मनुजगती ज्वन्ति, नान्यत्र । नियमाच्च दृष्टौ द्विविधायां कृतायां सम्यन्त्वसम्यग्मिथ्यात्वयोरेव
सत्तोरित्यर्थः ॥ १५ ॥

तेरसगनवगसत्तगसत्तारसपणएक्कीसासु । एक्कावीसा संकमइ सुद्धसासाणमीसेसु ॥ १६ ॥

तेरस त्रि-त्रयोदशकनवकसप्तकसप्तदशकपद्यैकैकविंशतिरूपेषु पद्यसु पतद्भद्देष्वेकविंशतिः संक्रामति । केषु जीवेन्वि-
त्याह-शुद्धसासादनमिश्रेषु शुद्धेषु त्रिशुद्धदृष्टिषु अचिरतसम्यग्दृष्ट्यादिषु सासादनमिश्रेषु । तत्र त्रयोदशके देशविरतस्य,
नवके प्रमत्ताप्रमत्तयोः, सप्तके श्रौपशमिक्रमस्यगृष्टेरुपशमश्रेण्यां वर्तमानस्य, सप्तदशकेऽचिरतसम्यग्दृष्टेर्मिश्रदृष्टेश्च, पद्यके
द्वायिकसम्यग्दृष्टेरुपशमश्रेण्यां वर्तमानस्य द्वापकश्रेण्यां वा । एकविंशती सासादनस्य । इह धैराचार्यैश्चतुर्विंशतिसत्कर्मा
सद्युपशमश्रेणीतः प्रतिपतन् मिथ्यात्वाच्चिमुखः सासादन इष्यते, तन्मते सामादनस्यैकविंशतावेकविंशतिः संक्रमेऽञ्जि-

हिता अन्यथा पुनरनन्तानुबन्धुदयसहितस्य सासादनस्यैकविंशतौ पञ्चविंशतिरेव संक्रमे प्राप्यते । सा च प्रागेवोक्ता ॥ १६ ॥
 एत्तो अविसेसा संकमंति उवसामगे व खवगे वा । उवसामगेसु वीसा य सत्तगे ठक्क पणगे य ॥ १७ ॥

एत्तोत्ति—इत ऊर्ध्वमविशेषाः सप्तदश संक्रमाः संक्रामन्ति, उपशमके रूपके वा । तत्र विंशतिः संक्रमयोग्या सप्तके पङ्के पञ्चके चौपशमिकेषु प्राप्यते । तत्रापि सप्तके षट्के चौपशमिकसम्यग्दष्टेरुपशमश्रेण्यां वर्तमानस्य । पञ्चके द्वाधिकसम्यग्दष्टेरुपशमश्रेण्यां ॥ १७ ॥

पंचसु एगुणवीसा अठारस पंचगे चउक्के य । चउदस ठसु पगईसु तेरसंगं ठक्कपणंगंमि ॥ १८ ॥
 पंचसु त्ति—पञ्चके एकोनविंशतिः संक्रामति । सा च द्वाधिकसम्यग्दष्टेरुपशमश्रेण्या वर्तमानस्य । तथा तस्यैवाष्टादश संक्रामन्ति पञ्चके चतुष्के च । तथा चतुर्दश षट्सु प्रकृतिषु । ताश्चौपशमिकसम्यग्दष्टेरुपशमश्रेण्यां वर्तमानस्य । तथा त्रयोदशकं षट्के पञ्चके च । तत्र षट्के औपशमिकसम्यग्दष्टेरुपशमश्रेण्यां वर्तमानस्य, पञ्चके रूपकश्रेण्यां ॥ १८ ॥

पंच चउक्के वारस एक्कारस पंचगे तिगचउक्के । दसंगं चउक्कपणगे नवगं च तिगंमि वोधवं ॥ १९ ॥
 पंच त्ति—पञ्चके चतुष्के च षादश संक्रामन्ति । ताश्च पञ्चके रूपकश्रेण्यां, चतुष्के द्वाधिकसम्यग्दष्टेरुपशमश्रेण्यां वर्तमानस्य । तथैकादश पञ्चके त्रिके चतुष्के च संक्रामन्ति । तत्र पञ्चके औपशमिकसम्यग्दष्टेरुपशमश्रेण्यां (वर्तमानस्य, रूपकश्रेण्यां) त्रिके चतुष्के च द्वाधिकसम्यग्दष्टेरुपशमश्रेण्यां च तथा दशकं चतुष्के पञ्चके च संक्रामति । तच्चौपशमिकसम्यग्दष्टेरुपशमश्रेण्यां वर्तमानस्य रूपकश्रेण्यां च । तथा नवकं त्रिके बोधव्यं । तच्च द्वाधिकसम्यग्दष्टेरुपशमश्रेण्यां वर्तमानस्य ॥ १९ ॥

अथ ङुगतिगचलके सप्त चलके तिगे य बोधवा । ठकं ङुगस्मि नियमा पंच तिगे एकरुगडुगे य ॥२०॥
 अठ ति—अष्टौ विके चतुके च संक्रामन्ति । तत्र विके त्रिके च द्वायिकसम्यग्दृष्टेरुपशमश्रेण्यां वर्तमानस्य,
 चतुके औपशमिकसम्यग्दृष्टेः । तथा सप्त त्रिके चतुके च बोधव्याः । ताश्च त्रिके चतुके औपशमिकसम्यग्दृष्टेरौप-
 शमश्रेण्यां वर्तमानस्य वेदितव्याः । तथा षट् विके एव नियमाज्जति । तत्र द्वायिकसम्यग्दृष्टेरुपशमश्रेण्यां वर्तमानस्य ।
 तथा पञ्च त्रिके एकके विके च संक्रामन्ति । तत्र त्रिके औपशमिकसम्यग्दृष्टेरुपशमश्रेण्यां वर्तमानस्य ।
 द्वायिकसम्यग्दृष्टेरुपशमश्रेण्यां ॥ २० ॥

चत्वारि तिगचलके तिस्रि तिगे एकरुगे य बोधवा । दो ङुसु एकाए विय एका एकाए बोधवा ॥२१॥
 चत्वारि ति—चतस्रस्त्रिके चतुके च संक्रामन्ति । तत्र त्रिके औपशमिकसम्यग्दृष्टेरुपशमश्रेण्यां वर्तमानस्य, चतुके
 द्वापकश्रेण्यां । तथा तिस्रस्त्रिके एकके च बोधव्याः । तत्र त्रिके द्वापकश्रेण्यां, एकरुके द्वायिकसम्यग्दृष्टेरुपशमश्रेण्यां । तथा
 द्वे प्रकृती व्योरेकस्यां च संक्रामतः । तत्र व्योः द्वापकश्रेण्यामापशमिकसम्यग्दृष्टेरौपशमश्रेण्या । एकस्यां तु द्वायिकसम्य-
 ग्दृष्टेरुपशमश्रेण्यां । तत्रैकप्रकृतिरेकस्यां बोधव्या । सा च द्वापकश्रेण्यामेव । एतच्च पतद्भ्रहेषु संक्रमस्थाननं क्लृप्तं प्रागुक्त-
 सम्यपंचपतद्भ्रहेषु संक्रमस्थानसंबन्धं पट्टकादौ प्रस्तार्थं परिभाषनीयम् ॥ २१ ॥

सप्रति पतद्भ्रहेषु संक्रमस्थानसंक्लने मार्गणोपायानाह—

अणुपुविअणपुवी कीणमजीणेषु य दिठिमोहस्मि । लवसामगे य खवगे य संकमे मगगणोवाया ॥२२॥

अणुपुबि ति—पतद्भहेषु संक्रमे संक्रमस्थानसंकदानचिन्तायामेते मार्गणोपायाः । तथाहि—किमिदं संक्रमस्थानमानुपूर्व्या
संक्रमे उपपद्यतेऽनानुपूर्व्या बोधयत्र वा ? तथा ह्यीणे दृष्टिमोहे आहोश्चिदह्यीणे उच्यत्र वा ? । तयोपशमके उतश्चित्
रूपके उभयत्र वेति ? ॥ ११ ॥

तदेवमुक्तो मोहनीयस्य प्रपञ्चतः संक्रमपतद्ग्रहविधिः । संप्रति नामकर्मणोऽत्रिधीयते । तत्र षादश नामकर्मणः

संक्रमस्थानानि । तथा चाह—
तिदुगेगसयं षष्पणचउतिगनउई य इगुणनउईया । अठचउदुगेक्कसीई संकमा वारस य ठडे ॥१३॥
तिदुगेगसयंति-पठे नामकर्मणि षादश संक्रमस्थानानि । तद्यथा—त्र्युत्तरशतं, द्युत्तरशतं, एकोत्तरशतं, पञ्चवतिः, पञ्च-
नवतिः, चतुर्नवतिः, त्रिनवतिः, एकोननवतिः, अष्टाशीतिः, चतुरशीतिः, द्व्यशीतिः, एकाशीतिश्चेति । तत्र नाम्नः सर्व-
संख्यया त्र्युत्तरं प्रकृतिशतं । तद्यथा—गतिचतुष्टयं, जातिपञ्चकं, शरीरपञ्चकं, संघातपञ्चकं, बन्धनपञ्चदशकं, संस्थानपङ्कः,
संहननपङ्कः, अंगोपांगत्रयं, वर्णपञ्चकं, रसपञ्चकं, स्पर्शाष्टकं, अगुरुदधु, आनुपूर्वीचतुष्टयं, पराधातोपधातो-
ह्यासातपोद्योतविहायोगतिद्विक्रसस्थावरवादरसूद्दमसाधारणप्रत्येकपर्याप्तापर्याप्तस्थिरास्थिरानुचगुर्जगदुःस्वरसु-
स्वरादेयानादेयायशःकीर्तियशःकीर्तिनिर्माणतीर्थकराणि च । एतदेव च तीर्थकरवर्जं द्युत्तरशतं । अथवा यशःकीर्तिरहितं
द्युत्तरशतं । तीर्थकरयशःकीर्तिरहितमेकोत्तरशतं । त्र्युत्तरशतमेवाहारकसप्तकरहितं पणवतिः । सैव तीर्थकररहिता
पञ्चनवतिः । अथवा यशःकीर्तिरहिता पञ्चनवतिः । यशःकीर्तितीर्थकररहिता चतुर्नवतिः । तीर्थकररहिता पञ्चनवतिरेव

देवगतिदेवानुपूर्व्योरुद्धतयोच्छिनवतिः । अत्रवा नरकगतिनरकानुपूर्वोरहिता त्रिनवतिः । त्रुत्तरगतात्तरकगतिनरका-
पूर्वीतिर्यगतिरिर्थागानुपूर्वीपञ्चैन्द्रियजातिवर्जशेषजातिचतुष्टयस्थारसृष्टमसाधारणतपोद्योतलक्षणसु त्रयोदशसु प्रकृतिषु
क्षीणसु यशःकीर्त्तौ चापनीतायामेकोनवतिर्भवति । मैव तीर्थकररहिताऽष्टाशीतिः । त्रिनवतौः क्रियत्सप्तके उद्धतिते
नरकगतिनरकानुपूर्व्योश्चोद्धतितयोः शोया चतुरशीतिर्भवति । मनुजगतिमनुजानुपूर्व्योऽग्नितयोर्द्व्यशीतिः । अत्रया
पणवतिः प्रागुकासु त्रयोदशसु प्रकृतिषु क्षीणसु यशःकीर्त्तौ चापनीतायां द्व्यशीतिः । मैव तीर्थकररहिता एकशीतिः ।
एतानि नाम्नः संक्रमस्थानानि ॥ २३ ॥

संप्रति पतद्ग्रहस्थानप्रतिपादनार्थमाह—

तेवीसंपंचवोसा ठवीसा अष्टवीसगुणतीसा । तीसिक्कतीसएगं पडिगहा अठ नामस्स ॥ २४ ॥
तेवीस चि-त्रयोविंशतिः, पद्यविंशतिः, पड्विंशतिः, अष्टाविंशतिः, एकोनत्रिंशत्, त्रिंशत्, एकविंशत्, एका चेत्यष्टौ
नाम्नः पतद्ग्रहस्थानानि जवन्तीति ॥ २४ ॥

संप्रति काः प्रकृतयः कुत्र संक्रामन्तीत्येतन्निरूपणार्थमाह—

एक्कगडुगसय पणचउनउई ता तेरसूणिया वावि । परजवियवंधवोडेय उपरि सेढीएँ एक्कस्स ॥ २५ ॥
एक्कग चि-पारजविकीनां परजववेद्यानां नामप्रकृतीनां देवगतिप्रायोग्यैकत्रिंशदादीनां बन्धव्यवभेदे सति उपरि द्वयो-
रपि श्रेण्योरुपशमक्षपकश्रेणिरूपयोरैकस्यां यशःकीर्त्तिलक्षणायां प्रकृतौ बन्धमानायामष्टौ संक्रमस्थानानि संक्रामन्ति ।

तद्यथा-एकोत्तरशतं, द्युत्तरशतं, पञ्चनवतिः, चतुर्नवतिः । 'ता इति' तान्येवानन्तरोदितानि चत्वारि संक्रमस्थानानि त्रयोदशन्यूनानि चत्वारि ऋचन्ति । तद्यथा-अष्टाशीतिः, द्व्यशीतिः, एकोननवतिः, एकोनत्रिंशेति । तत्र द्युत्तरगत-सत्कर्मणो यशःकीर्तिर्विध्यमाना पतद्ब्रह्म इति तस्यामुत्सारितायां शेषं द्युत्तरशतं यशःकीर्तिपतद्ब्रह्मे संक्रामति । एवमेव द्युत्तरशतसत्कर्मण एकोत्तरं शतं । तथा पणवतिसत्कर्मणो यशःकीर्तिः पतद्ब्रह्म इति तस्यामुत्सारितायां शेषा पञ्चनवतिः तस्यां यशःकीर्तौ संक्रामति । एवमेव पञ्चनवतिसत्कर्मणश्चतुर्नवतिः । तथा द्युत्तरशतसत्कर्मणस्त्रयोदशसु पूर्वोक्तियु नाम-कर्मसु क्षीणेषु सत्सु यशःकीर्तिः पतद्ब्रह्म इति तस्यामपगतायां शेषा एकोननवतिर्यशःकीर्तौ संक्रामति । द्युत्तरगतस-त्कर्मणः पुनस्त्रयोदशसु क्षीणेष्वष्टाशीतिः संक्रामति । पणवतिसत्कर्मणस्तु नामत्रयोदशके क्षीणे द्व्यशीतिः । पञ्चनवतिस-त्कर्मण एकाशीतिः ॥ ३५ ॥

एकत्रिंशत्प्रकृतिसमुदायरूपे पतद्ब्रह्मे चत्वारि संक्रमस्थानानि तथा चाह—

तिगुणस्यं त्र्यं चगनर्दं य जइस्स एकतीसाए । एगंतसेडिजोगे वज्जिय ती सिणुणतीसासु ॥ ३६ ॥

तिग सि-यतेरप्रमत्तस्यापूर्वकरणस्य च देवगतिपथेन्द्रियजातिवैक्रियशरीरसमचतुरध्रमंस्थानवैक्रियांगोपागदेवानुपूर्वा-पराधातोद्भासप्रशस्तविहायोगतित्रसवादपर्याप्तप्रत्येकस्थिरशुचभुगमुस्वरादेययशःकीर्तितंतजसकर्मण्यर्णोदिचतुष्कारुरु-धूपथातनिर्माणतीर्थकराहारकक्किदशणोभेकत्रिंशतं चतस्रस्तस्याभेकत्रिंशति एकत्रिंशत्प्रकृतिसमुदायरूपे पतद्ब्रह्मे द्युत्तर-तं द्युत्तरशतं पणवतिः पञ्चनवतिरिति चत्वारि संक्रमस्थानानि संक्रामन्ति । तत्र द्युत्तरशतं तीर्थकराहारकयोर्विन्ध्याव-

ल्ययशःकीर्त्यन्यतरौदारिकशरीरौदारिकांगोपांगान्यतमसंस्थानान्यतमसंहननाप्रशस्तविहायोगतिपराघातोद्योतोद्भासदक्षणां
 त्रिंशतं वधतां ध्युत्तरशतं तस्मिन् त्रिंशत्पतद्गृहे संक्रामति । पणवतिसत्कर्मणां देवनारकाणां मजुजगतिप्रायोग्यां तीर्थकरनामस-
 हितां प्रागुक्तां त्रिंशतं वधतां तस्मिन् त्रिंशत्पतद्गृहे पणवतिः संक्रामति । पञ्चनवतिसत्कर्मणां प्रमत्तापूर्वकरणसंयताना-
 माहारकविकसहितां प्रागुक्ता देवगतिप्रायोग्यां त्रिंशतं वधतामाहारकसप्तकस्य बन्धावलिकायामनपगतायां पञ्चनवति-
 खिंशत्पतद्गृहे संक्रामति । अथवा पञ्चनवतिसत्कर्मणामेकेन्द्रियादीनां षीन्द्रियादिप्रायोग्यामुद्योतसहितां प्रागुक्तां त्रिंशतं
 वधतां पञ्चनवतिखिंशत्पतद्गृहे संक्रामति । त्रिनवतिसत्कर्मणां चतुरशीतिसत्कर्मणां द्व्यशीतिसत्कर्मणां चैकेन्द्रियादीनां
 विकलेन्द्रियपञ्चेन्द्रियतिर्यग्गतिप्रायोग्यां प्रागुक्तामुद्भाससहितां त्रिंशतं वधतां यथाक्रमं त्रिनवतिश्चतुरशीतिर्द्व्यशीतिश्च
 त्रिंशत्पतद्गृहे संक्रामति । एकोनत्रिंशत्पतद्गृहेऽप्येतान्येव सप्त संक्रमस्थानानि । तत्र त्र्युत्तरशतसत्कर्मणामविरतसम्यग्द-
 ष्टिदेशविरतप्रमत्तसंयतानां देवगतिप्रायोग्यां तीर्थकरनामसहितां देवगतिदेवानुपूर्वपञ्चेन्द्रियजातिवैक्रियशरीरवैक्रियगो-
 पांगपराघातोद्भासप्रशस्तविहायोगतित्रसवादरपर्याप्तप्रत्येकस्थिरास्थिरान्यतरशुभाशुभान्यतरसुभगमुखरादेययशःकीर्त्ययशः
 कीर्त्यन्यतरसचतुरस्रसंस्थानतैजसकार्मणवर्णादिचतुष्कागुरुद्वघूपघातनिर्माणतीर्थकरदक्षणेमेकोनत्रिंशतं वधतां त्र्युत्त-
 रशतमेकोनत्रिंशत्पतद्गृहे संक्रामति । एतेषामेवाविरतादीनां त्रयाणां प्रागुक्तामेकोनत्रिंशतं वधतां तीर्थकरनाम्नो
 बन्धावलिकायामनपगतायां ध्युत्तरशतं तस्मिन्नेकोनत्रिंशत्पतद्गृहे संक्रामति । अथवैकेन्द्रियादीनां ध्युत्तरशतसत्कर्मणा
 षीन्द्रियादिप्रायोग्यां प्रागुक्तामेव त्रिंशत्मुद्योतरहितामेकोनत्रिंशतं वधतां ध्युत्तरशतमेकोनत्रिंशत्पतद्गृहे संक्रामति । अथि

रतसम्यग्दृष्टिदेशविरतप्रमत्तनयतानां पणवतिमत्कर्मणां प्रागुक्ताया देवगतिप्रायोग्यायाश्चिंशत आहारतद्विहंस्यनीते तीर्थ-
करनाम्नि च तत्र प्रक्षिप्ते सति वा नंजातेकोनत्रिंशत् तां वधतां पणवतिस्तस्मिन्कोनत्रिंशत्पतद्ग्रे संक्षामति । अथवा
नैरधिकस्य तीर्थकरनामत्कर्मणो मिथ्यादृष्टेरपर्याप्तावस्थायां नर्तमानस्य मनुजगतिप्रायोग्यां मनुजगंतिमनुजानुपूर्वाप्येन्द्रि-
यजातित्रसंवादरेपर्याप्तप्रत्येकस्थिरान्यतरंशुजाशुजान्यतरंमुजगदुर्जगान्यतरंदेवानादेयान्यतरंयशः कील्ययशःकील्य-
न्यतरंसंस्थानपद्वान्यतमसंस्थानमंहननपद्वान्यतममंहननेत्रणादिचतुःकगुल्बुधैपद्यतंतजसैकार्मणनिर्माणोदोरिकसंरीरोदा-
रिकांगोपांगसुस्वरुदःस्वरान्यतरं परार्धातोत्त्रांमप्रशस्ताप्रशस्तान्यतरविहायोगतिद्वेक्षणमेकोनत्रिंशतं वधतः पणवतिरहोनत्रिं-
शति संक्षामति । अत्रिरतसम्यग्दृष्टीनां देशविरतानां प्रमत्तमयतानां च पणवतिमत्कर्मणां प्रागुक्तां तीर्थकरनामत्कर्मणां
देवगतिप्रायोग्यामेकोनत्रिंशतं वधतां तीर्थकरनामत्कर्मणो बन्धावदिकावामनपगतायामेकोनत्रिंशति पयनगतिः संक्षामति ।
यथा पञ्चनवतिसत्कर्मणामेकेन्द्रियादीनां द्वीन्द्रियादिप्रायोग्या प्रागुक्ता वा त्रिंशत् सैत्रोद्योतरद्वित्कोनत्रिंशत् तां वधतां
तस्यामेवैकोनत्रिंशति पञ्चनवतिः संक्षामति । त्रिनवतिचतुरशीतिश्चरशीतयो यथा त्रिंशत्पतद्ग्रेऽजिहितास्तत्रैवात्रापि
त्रावनीयाः ॥ २६ ॥

अथावीसाए वि ते वासीइतिसयवज्जिया पंच । ते चिय वासीइजुया रोसेसुं उन्नउईं य वज्जा ॥२७॥
अथावीसाए चि-अथाविंशतावपि तान्येव पूर्वोक्तानि द्व्यशीतिचतुरशरातवजितानि शेषाणि द्युत्तरशतपणवतिपय-
नवतित्रिनवतिचतुरशीतिरूपाणि पञ्च संक्रमस्थानानि संक्षामन्ति । तत्र मिथ्यादृष्टेर्नररुगतिप्रायोग्यां नररुगतिनर-

कानुपूर्वीपञ्चैन्द्रियजातिवैक्रियशरीरवैक्रियांगोपांगहंरुसंस्थानपराधातोद्भासाप्रशस्तविहायोगतित्रसवादरपर्यासप्रत्येकस्थिरा-
 स्थिरान्यतरशुजाशुचान्यतरद्वर्जगुःस्वरानादेयशःकीर्तिवर्णादिचतुष्कागुरुद्वघूपघातैजसकर्मणनिर्माणदक्षणां, तथा
 मिथ्यादृष्टेः सम्यग्दृष्टेर्वा देवगतिप्रायोग्यां तैजसकर्मणवर्णादिचतुष्कागुरुद्वघूपघातनिर्माणदेवगतिदेवानुपूर्वीपञ्चैन्द्रिय-
 जातिवैक्रियशरीरवैक्रियांगोपांगसमचतुरस्रसंस्थानपराधातोद्भासाप्रशस्तविहायोगतित्रसवादरपर्यासप्रत्येकस्थिरास्थिरान्यत-
 रशुजाशुचान्यतरसुजगसुस्वरादेयशःकीर्त्ययशःकीर्त्यन्यतरदक्षणागमष्टाविंशतिं वभक्तो ह्युत्तरशतसत्कर्मणो ह्युत्तरशत-
 मष्टाविंशतिपतद्भहे संक्रामति । तथा मनुज्यस्य तीर्थकरनामसत्कर्मणः पूर्वमेव नरके वच्चायुष्कस्य सतो नरकान्निमुलस्य
 सतो मिथ्यात्वं प्रपन्नस्य नरकगतिप्रायोग्यां पूर्वोक्तामष्टाविंशतिं वभक्तः पणवतिसत्कर्मणोऽष्टाविंशतिपतद्भहे पणवतिः
 संक्रामति । यथा ह्युत्तरशतस्य ज्ञावना कृता तथा पञ्चनवतेरपि ज्ञावना कार्या । केवलं ह्युत्तरशतस्थाने पञ्चनवतिरित्यु-
 च्चारणीयं । तथा मिथ्यादृष्टेस्त्रिनवतिसत्कर्मणो देवगतिप्रायोग्यां पूर्वोक्तामष्टाविंशतिं वभक्तो वैक्रियसप्तकदेवगतिदेवानु-
 पूर्वीणां बन्धावलिकायाः परतो वर्तमानस्य त्रिनवतिरष्टाविंशतौ संक्रामति । अथवा पञ्चनवतिसत्कर्मणो देवगतिप्रायोग्यां
 पूर्वोक्तामेवाष्टाविंशतिं वभक्तो देवगतिदेवानुपूर्व्योर्वन्धावलिकाया अन्यन्तरे वर्तमानस्य त्रिनवतिरष्टाविंशतौ संक्रामति ।
 त्रिनवतिसत्कर्मणो मिथ्यादृष्टेर्नरकगतिप्रायोग्यां पूर्वोक्तामष्टाविंशतिं वभक्तो नरकगतिनरकानुपूर्वीवैक्रियसप्तकानां बन्धा-
 वलिकायाः परतो वर्तमानस्य त्रिनवतिरष्टाविंशतौ संक्रामति । अथवा पञ्चनवतिसत्कर्मणो मिथ्यादृष्टेर्नरकगतिप्रायोग्यां
 पूर्वोक्तामष्टाविंशतिं वभक्तो नरकगतिनरकानुपूर्व्योर्वन्धावलिकाया अन्यन्तरे वर्तमानस्य त्रिनवतिरष्टाविंशतौ संक्रामति ।

तथा त्रिनवतिस्त्कर्माणो मिथ्यादृष्टेर्देवगतिप्रायोग्यामष्टाविंशतिं वधतो देवगतिदेवानुपूर्वीं क्रियमसक्तानां नानावह्निकाया
 अन्यन्तरे वर्तमानस्य चतुरशीतिरष्टाविंशतौ संक्रामति । अथवा त्रिनवतिस्त्कर्माणो मिथ्यादृष्टेर्नरकगतिप्रायोग्या पूर्वो-
 क्तमष्टाविंशतिं वधतो नरकगतिनरकानुपूर्वीं क्रियमसक्तानां वन्यावह्निकाया अन्यन्तरे वर्तमानस्य चतुरशीतिरष्टाविं-
 शतौ संक्रामति । पङ्क्तिशत्यादिपतद्भेदेषु संक्रमस्थानान्याद्-‘ते चियेत्यादि’ शेषेषु पङ्क्तिशतिपत्र्यांशनित्रयोऽङ्गितिलक्षणेषु
 पतद्भेदेषु तान्येव पूर्वोक्तानि द्युत्तरशतादीनि पणवतिरहितानि द्यश्रीतियुतानि पत्र संक्रमस्थानानि संक्रामन्ति । तद्यथा-
 द्युत्तरशतं पञ्चनवतिस्त्रिनवतिश्चतुरशीतिर्द्व्यशीतिश्च । तत्रैकेन्द्रियादीनां नैरधिक्रमजितानां द्युत्तरशतमत्कर्मणं पञ्चनव-
 तिसत्कर्मणं च तेजसकर्मणानुरुलघूपघातनिर्माणवर्णादिचतुर्केन्द्रियजातिद्विरुक्रमंस्थानादारिकशरीरतियोगतियोगा-
 नुपूर्वींस्थावर (वादर) पर्याप्तप्रत्येकस्थिरास्थिरान्यतरशुभाशुभान्यतरदुर्नगानादेयायशःकीर्निपराघातानुनातवोद्योतान्यन-
 ररूपमेकेन्द्रियप्रायोग्यां पङ्क्तिं वधतां द्युत्तरशतं पञ्चनवतिश्च तस्यामेव पङ्क्तिं संक्रामति । तथा तेषामेवैकेन्द्रि-
 यादीनां देववर्जानां त्रिनवतिस्त्कर्माणं देवनारकवर्जानां चतुरशीतिस्त्कर्माणं च तामेव पूर्वोक्तां पङ्क्तिं वधतां त्रिनव-
 तिश्चतुरशीतिश्च तस्यामेव पङ्क्तिं संक्रामति । तथा तेषामेवैकेन्द्रियादीनां देवनारकमनुष्यवर्जानां द्यश्रीतिस्त्कर्माणं
 तामेव पूर्वोक्तां पङ्क्तिं वधता द्यश्रीतिस्त्स्यामेव पङ्क्तिं संक्रामति । तथा पत्रविंशतिपतद्भेदे तान्येव पत्र संक्रमस्था-
 नानि चिन्त्यन्ते-तत्रैकेन्द्रियपर्याप्तप्रायोग्यां पूर्वोक्तमेव पङ्क्तिशतिमातपेनोद्योतेन वा रक्षिता पत्रविंशतिं वधतामेकद्वित्रि-
 चतुरिन्द्रियादीनां द्युत्तरशतपञ्चनवतित्रिनवतिचतुरशीतिश्चतुरशीतिस्त्कर्माणं यथासंख्यं तस्यामेव पत्रविंशतौ द्युत्तरशतं

पञ्चनवतिः त्रिनवतिः चतुरशीतिः द्व्यशीतिश्च संक्रामति । अथवाऽपर्याप्तविक्रमेन्द्रियातर्यकृपञ्चेन्द्रियमनुजप्रयोग्या
 तैजसकर्मणवर्णादिचतुष्कारुरुलघूपघातनिर्माणद्वीन्द्रियाद्यन्यतमजातिद्वंद्वसंस्थानसेवातसंहननौदारिकशरीरौदारिकागो-
 पांगतिर्यग्नतिर्यगानुपूर्वात्रसवादर्पर्याप्तप्रत्येकस्थिरास्थिरान्यतरशुभाशुभानान्यतरदुर्भगानादेयायशःकीर्तिलक्षणां पञ्चविं-
 शतिं बभ्रतामेकवित्रिचतुःपञ्चेन्द्रियतिरश्चां ह्युत्तरशतादिसत्कर्मणां पञ्चविंशती ह्युत्तरशतादीनि पंच संक्रमस्थानानि
 संक्रामन्ति । तथा पर्याप्तकैकेन्द्रियप्रायोग्यां वर्णादिचतुष्कारुरुलघूपघातनिर्माणतैजसकर्मणद्वंद्वसंस्थानौदारिकशरीरैके-
 न्द्रियजातिर्यग्नतिर्यगानुपूर्वीवादर्सूक्ष्मान्यतरस्थावरपर्याप्तप्रत्येकसाधारणान्यतरास्थिराशुभदुर्भगानादेयायशःकीर्ति-
 लक्षणां त्रयोविंशतिं बभ्रतामेकवित्रिचतुःपञ्चेन्द्रियतिरश्चां ह्युत्तरशतपञ्चनवतित्रिनवतिचतुरशीतिद्व्यशीतिसत्कर्मणां यथा-

संख्यं ह्युत्तरशतादीनि पञ्च संक्रमस्थानानि संक्रामन्ति ॥ १७ ॥

तदेवमुक्तः प्रकृतिसंक्रमः । संप्रति स्थितिसंक्रमाभिधानावसरः । तत्र चैतेऽर्थोधिकाराः । तद्यथा-चेदो विशेषल-
 क्षणं उत्कृष्टस्थितिसंक्रमणप्रमाणं जघन्यस्थितिसंक्रममाणं साद्यादिप्ररूपणा स्वामित्वप्ररूपणा चेति । तत्र चेदविशेषलक्ष-

णयोः प्रतिप्रादनार्थमाह—

विश्रंसंक्रमो सति बुचद् मूढुत्तरपगईज य जा हि विई । उवद्विया उ लवद्विया व पगई निया वऽसं ॥१७॥

त्रिइ सति-इह 'मूढुत्तरपगईज' इत्यत्र पष्ठ्यर्थे पञ्चमी । ततोऽयमर्थः-हि स्फुटं या स्थितिर्भूलप्रकृतीनामष्टसंख्यानामु-
 त्तरप्रकृतीनां वाऽष्टपञ्चाशदधिकशतसंख्यानां संबन्धिनी उच्यतिता ह्रस्वीचूडा सती दीर्घाकृता, अपच्यतिता वा दीर्घाचूला

सती इस्वीकृता, अन्यां वा प्रकृतिं नीता पतद्भद्रप्रकृतिस्थितिषु मध्ये नीत्वा निवेशिता स स्थितिं कर्म उच्यते । एतच्चक्रे भवति-द्विविधः स्थितिंक्रमो मूलप्रकृतिस्थितिंक्रमश्च । तत्र मूल प्रकृतिस्थितिंक्रमोऽष्टप्रकारः । तद्यथा-ज्ञानावरणीयस्य यावदन्तरायस्य । उत्तरप्रकृतिस्थितिंक्रमोऽष्टपंचागदधिकृतया । तद्यथा-मतिज्ञानावरणीयस्य श्रुतज्ञानावरणीयस्य यावदीर्यान्तरायस्य । 'तदेवं मूलोत्तरपण्डितं' इत्यनेन जेद उक्तः । 'उच्यष्टिया व' इत्यादिना तु विशेषलक्षणं त्रिप्रकारं । तत्र कर्मपरमाणूनां इत्यस्थितिकालतया व्ययस्यापनमुवर्तना । कर्मपरमाणूनामेव दीर्घस्थितिकालतामपहाय इत्यस्थितिकालतया व्ययस्यापनमुवर्तना । यत्पुनः संक्रममाणप्रकृतिस्थितीनां पतद्भद्रप्रकृतौ नीत्वा निवेशनं तत्प्रकृत्यन्तरनयनं, स्थितीनां चान्यत्र निवेशनं स्थितियुक्तानां परमाणूनामवसेयं, स्थितेरन्यत्र नेतुमगम्यत्वात् । इदं च विशेषलक्षणं सामान्यलक्षणे सत्येवावगन्तव्यं, न सर्वथा तदपवादेन, तेन मूलप्रकृतीनां परस्परं संक्रमप्रतिषेधात्, तामामन्यप्रकृत्यन्तरनयनलक्षणः स्थितिंक्रमो न भवति, किं तु घातेन उवर्तनापवर्तनालक्षणी संक्रमां । उत्तरप्रकृतीनां तु त्रयोऽपि संक्रमा इष्टव्याः ॥ २७ ॥

तदेवं जेदविशेषलक्षणे प्रतिपाद्य संप्रत्युत्कृष्टस्थितिंक्रमपरिमाणप्रतिपादनार्थमाह—

तीसासत्तरि चत्तावीसावीसुदहिकोडिकोडीणं । जेष्ठा आदिगडुगहा सेसाण वि आदिगतिगूणा ॥२८॥

तीस सि-इह सर्वासां प्रकृतीनां बन्धमाश्रित्योत्कृष्टा स्थितिः प्रागेन बन्धनकरणे प्रतिपादिता । अत्र पुनः संक्रमे उत्कृष्टा स्थितिश्चिन्त्यमाना विधा प्राप्यते-बन्धोत्कृष्टा संक्रमोत्कृष्टा च । तत्र या बन्धादेव केवलाऽत्कृष्टा स्थितिर्बन्ध्यते

सा बन्धोत्कृष्टा । या पुनर्बन्धेऽबन्धे स्थितिर्भवति सा संक्रमोत्कृष्टा । तत्र यासामुत्तरयकृतीनां
 स्वस्वमूलप्रकृत्यपेक्षया स्थितेर्न्यूनता न भवति, किं तु पुद्गलैश्च, ता बन्धोत्कृष्टा ज्ञातव्याः । ताः सप्तनयतिमंगल्याः ।
 तद्यथा-ज्ञानावरणपञ्चकं, दर्शनावरणनवकं, अन्तरायपञ्चकं, आयुश्चतुष्टयं, असातवेदनीयं, नरकाधिकं, तिर्यग्धिकं, एके-
 न्द्रियजाति, पञ्चेन्द्रियजातिः, तैजससप्तकं, औदारिकमष्टकं, वैक्रियसप्तकं, नीलतिकवर्जमगुञ्जवर्णसप्तकं, अगुल्लयु,
 पराघातं, उपघातं, उन्नासातपोद्योतानि, निर्माणं, पष्ठं संस्थानं, पष्ठं संहननं, अयुञ्जविहायोगतिः, स्यावरं, त्रसचतुष्कं,
 अस्थिरपट्टं, नीचैर्गोत्रं, षोडश कपायाः, मिथ्यात्वं च । सर्वसंख्यया सप्तनवतिः । अत्र नरकतिर्यगायुषी यद्यपि स्वमूलप्र-
 कृत्यपेक्षया तुद्ध्यस्थितिके न भवतः, तथापि संक्रमोत्कृष्टत्वाजायात्ते बन्धोत्कृष्टे उक्ते । शेषास्त्वेकपष्टिप्रकृतयः संक्रमो-
 त्कृष्टाः । ताश्चेमाः-सातवेदनीयं, सम्यक्त्वं, सम्यग्मिथ्यात्वं, न नो कपायाः, आहारकसप्तकं, युञ्जवर्णधिकादशकं, नीलं,
 तिकं, देवदिकं, मनुजदिकं, द्वित्रिचतुरिन्द्रियजातयः, अन्तर्जानि संस्थानानि, अन्तवर्जानि मंहुननानि, प्रशस्तविद्वा-
 योगतिः, सूदमं, साधारणं, अपर्याप्तं, स्थिरयुञ्जसुखगमुखरादेयशःकीर्तितीर्यकरोच्चैर्गोत्राणि च । तत्र बन्धोत्कृष्टानां मति-
 ज्ञानावरणीयादिमिथ्यात्वपौरुशकपायनरकदिकादीना यथाक्रमं त्रिंशत्सप्ततिन्वत्यारिंशद्विंशतिमागरोपम ऋषीकोटीस्थिति-
 कानां ज्येष्ठ उत्कृष्टः स्थितिसंक्रमः 'आ(वे)दियङ्गहृत्ति' आबलिकादिकृद्दीनः । तथाहि-स्थितिर्विज्ञा सती बन्धानवलिका-
 यामतीताया मत्यां मंक्रामति । तत्राप्युदयावलिका सकलकरणयोग्येति कुल्योदयात्रलिकात् उपरितनी । ततो बन्धोत्कृ-
 ष्टानां मतिज्ञानावरणीयानामुत्कृष्टः स्थितिसंक्रमो बन्धावलिकादिकृद्दीन एव प्राप्यते । इहोदयवतीनामनुदयवतीनां वा

प्रकृतीनामुदयमयादारन्यात्रलिकामात्रा स्थितिन्द्यात्रलिकेति पूर्वग्रन्थेषु व्यवह्रियते । तथा यद्यपि- 'तीनानन्तरिचत्ता-
लीसा' इत्यनेन ग्रन्थेनेह मिथ्यात्वस्य महत्तिनागरोपमकोटीकोटीस्थितिकस्योत्कृष्टतः स्थितिंक्रम आत्रलिकान्त्रिकहीन
एवावतिष्ठते । ततः सम्यक्त्वं प्रतिपद्य मिथ्यात्वस्य स्थितिमन्तमुत्तमानां सम्यक्त्वे मन्मिग्यात्वे च न कर्मयति । ततो-
ऽन्तर्मुद्गतान् एवास्योत्कृष्टः स्थितिसंक्रमः । वद्व्यति च- 'मिद्वत्तमुत्तमो' इत्यादि । इह पुनयेत् मन्तरीत्युपादानं तदजे-
पाणामपि वन्थोत्कृष्टाना प्रकृतीनां व्याप्तिपुरःसरमत्रियोगात्रलिकान्त्रिकहीनोत्कृष्टस्थितिनंक्रमप्रदर्शनार्थं । 'नेगाण्मा(७)
ल्लिगतिगूणो ति' शेषाणां संक्रमोत्कृष्टानामात्रलिकान्त्रिकहीन उत्कृष्टः स्थितिसंक्रमः । तथाहि- वन्त्रात्रलिकान्यागनीताया
सत्यामात्रलिकात् उपरितनी स्थितिः सर्वाप्यन्यत्र प्रकृत्यन्तरे आत्रलिकाया उपरि संक्रामति । तत्र च संक्रान्ता नन्ती
आत्रलिकामात्रं कालं यावत्सकलकरणयोग्येति कृत्वा संक्रमानलिकायामतीतायां मत्यामुदयात्रलिकात् उपरितनी स्थिति-
स्ततोऽप्यन्यत्र प्रकृत्यन्तरे संक्रामति । ततः संक्रमोत्कृष्टानामुत्कृष्टः स्थितिसंक्रम आत्रलिकान्त्रिकहीन एव । तद्यथा- नर-
कधिकस्य विंशतिसागरोपमकोटीकोटीप्रमाणामुत्कृष्टां स्थितिं वद्व्या वन्थात्रलिकायामतीतायां मत्यामात्रलिकात् उपरि-
तनीं ता सर्वासपि स्थितिं मनुजद्विकं वद्वन् तत्र मनुजद्विके संक्रमयति, तत्र च संक्रान्ता मती आत्रलिकामानं कालं
यावत्सकलकरणयोग्येति कृत्वा संक्रमात्रलिकायामतिक्रान्ताया मत्यामुदयात्रलिकात् उपरितनीं तां सर्वासपि स्थितिं
देवद्विकं वद्वन् तत्र संक्रमयति । एवमन्यासामपि संक्रमोत्कृष्टानामुत्कृष्टः स्थितिसंक्रम आत्रलिकान्त्रिकहीनो जावनीयः ॥१५॥

तदेवं यासां प्रकृतीनां बन्धे सति संक्रमादुत्कृष्टा स्थितिर्भवति, तासामेव तत् उत्कृष्टस्थितिसंक्रमपरिमाणमुक्तं ।
संप्रति पुनर्यासां बन्धेन विना संक्रमादेव केवलादुत्कृष्टा स्थितिर्निव्यते, तासामुत्कृष्टस्थितिसंक्रमपरिमाणनिरूपणार्थमाह—
मिथत्तस्सुक्कोसो चिन्नमुहुत्तूणगो उ सम्मत्ते । मिस्सेवंतोकोडाकोडी आहारतिरथ्यरे ॥ ३० ॥

मिथत्तस्स चि-मिथ्यात्वस्योत्कृष्टः स्थितिसंक्रमो चिन्नमुहुत्तूणोऽन्तमुहुत्तेनस्तथा सम्यक्त्वे सम्यक्त्वस्य मिथ्रे मिथस्य
चोत्कृष्टः स्थितिसंक्रमो चिन्नमुहुत्तूणः । तुगच्छस्याधिकार्थससूचनादात्रलिकादिकहीनश्च वेदितव्यः । इयमत्र जावना-द-
शनमोहनीयत्रितयसत्कर्मा मिथ्यादृष्टिरुत्कृष्टे संक्षेपे वर्तमानो मिथ्यात्वस्योत्कृष्टां स्थितिं बध्वा ततोऽन्तमुहुत्तमात्रानन्तरं
मिथ्यात्वात् प्रतिपत्त्यत्रियुद्धिमासादयन् सम्यक्त्वं प्रतिपद्यते । ततो मिथ्यात्वस्योत्कृष्टां स्थितिं सप्ततिसागरोपमकोटी-
कोटीप्रमाणान्तमुहुत्तूणां सम्यक्त्वे सम्यग्मिथ्यात्वे च संक्रमयति । सा च संक्रान्ता सती संक्रमावलिकायामतीतायामुदयाव-
लिकात् उपरितनी सम्यक्त्वस्थितिमपवर्तनाकरणेन स्वस्थाने संक्रमयति । सम्यग्मिथ्यात्वस्थितिमपि संक्रमावलिकायामती-
तायामुदयावलिकात् उपरितनी सम्यक्त्वे संक्रमयति अपवर्तयति च । तदेवं मिथ्यात्वस्यान्तमुहुत्तूणः सम्यक्त्वसम्यग्मिथ्या-
त्वयोस्त्वन्तमुहुत्तूणावलिकादिकहीन उत्कृष्टः स्थितिसंक्रमः । इह तीर्थकरस्याहारकसप्तकस्य चोत्कृष्टः स्थितिवन्धोऽन्तः-
सागरोपमकोटीकोटीप्रमाणः सत्कर्माप्येतेयामन्तःसागरोपमकोटीकोटीप्रमाणमेव ततः संगयः किमेताः संक्रमोत्कृष्टा उत्त-
बन्धोत्कृष्टा इति तदपनोदार्थमाह—‘अंतोकोफाकोनीत्यादि’ आहारके आहारकसप्तके तीर्थकरे च संक्रमतः स्थितिसत्कर्म
अन्तःसागरोपमकोटीकोटी, अत एताः संक्रमोत्कृष्टाः । यद्यपि च बन्धेऽध्यन्तःनागरोपमकोटीकोटीप्रमाणं स्थितिस-

त्कर्मान्निहितं, तथापि बन्धोत्कृष्टायाः स्थितेः सकाशात् संक्रमोत्कृष्टा स्थितिः संख्येयगुणा इष्टव्या । उक्तं च चूर्णो—
 बंधच्छिद्रे संतकम्मविद्दं संस्रिज्जगुणा” । ननु नामकर्मण उक्त्या म्प्रित्तो भ्रशतिनागरोपमकोटीकोटीप्रमाणा तत आहारके
 तीर्थकरे च सकमाइत्कृष्टा स्थितिः प्राप्यमाणा बन्धावतिहोदयानद्विकारहिता निशतिनागरोपमकोटीकोटीप्रमाणेन
 बन्धत्वे, कथमुच्यते तीर्थकराहारकयोः संक्रमतोऽयुत्कृष्टा स्थितिरन्तःनागरोपमकोटीकोटीप्रमाणेति ? तद्युक्तमग्निप्रा-
 यापरिज्ञानात् । तथाहि—तीर्थकराहारकयोः प्रकृत्यन्तरस्य स्थितिः संक्रामति बन्धकाले नान्यदा, बन्धधानयोर्यथाक्रमं
 विशुद्धसम्यग्दृष्टेः संयतस्य च, विशुद्धसम्यग्दृष्टीनां संयतानां च स्थितिसत्कर्म संयोगमपि कर्मणामायुर्वर्जानामन्तःनागरोप-
 मकोटीकोटीप्रमाणं नाधिकं । ततः संक्रमोऽप्येतावन्मात्र एव प्राप्यते नाधिक इत्यदोषः ॥ ३० ॥

संप्रति सर्वासां प्रकृतीना बन्धोत्कृष्टानां संक्रमोत्कृष्टाना वा संक्रमणकाले यावती स्थितिः प्राप्यते तावती
 निर्दिदिक्षुराह—

सवासिं जट्टिश्गो सावलिंगो सो अद्वाजगणं तु । बंधुकोसुद्धोसो सावाह विद्दं जट्टिश्गो ॥ ३१ ॥

सवासि ति—सर्वासां प्रकृतीनां संक्रमो यत्स्थितिकः संक्रमणकाले वा स्थितिविद्यते वा यत्स्थितिरित्युच्यते । सा
 यस्य संक्रमस्यास्ति स संक्रमो यत्स्थितिकः । वा स्थितिविद्यते यस्यासौ यत्स्थितिक इति बहुव्रीहिसमाश्रयणात् । साव-
 द्दिक आत्रदिकया सहितो जट्टव्यः । एतदुक्तं जयति—यः प्रायुक्तः संक्रमः स आत्रदिकया सहितः सन् यावान् जयति
 तावती संक्रमकाले स्थितिरित्यर्थः । ततो बन्धोत्कृष्टानामात्रदिकाहीना संक्रमोत्कृष्टानां त्यागदिकात्रिकाहीना संक्रमकाले

सर्वा स्थितिर्बेदितव्या । तथाहि-संक्षेपादिकारणवशात् उत्कृष्टां स्थितिं बन्धावद्विकायामतीतायामुदयावद्विकाले उपरिर्तनीं स्थितिमन्यत्र प्रकृत्यन्तरे संक्रमयितुमारभते । ततो बन्धोत्कृष्टानामेकावद्विकाहीना संक्रमकाले सर्वा स्थितिः प्राप्यते । संक्रमोत्कृष्टानां पुनर्वन्धावद्विकानां संक्रमावद्विकयोरतीतयोरुदयावद्विकालः परतो वर्तमानां स्थितिमन्यत्र संक्रमयति । तेन संक्रमोत्कृष्टानामावद्विकाद्विकहीना संक्रमकाले सर्वा स्थितिरवाप्यते । अत्रायुषामुत्कृष्टा स्थितिः किं बन्धोत्कृष्टा उत संक्रमोत्कृष्टा ? उच्यते-बन्धोत्कृष्टैव । तथा चाह-‘अहाउगाणमित्यादि’ आयुषामुत्कृष्टः स्थितिसंभवो बन्धोत्कृष्ट एव न संक्रमोत्कृष्टः । यतो नायुषा परस्परं संक्रमः “मोहदुगाउगमूलप्पगमीण न परोप्परंमि संक्रमणं” इति वचनात् । ‘सावाहविई इत्यादि’ आयुषां सावाधा अत्राधासहिता या सर्वा स्थितिः सा यत्स्थितिरवगन्तव्या । केवलं “वंधुक्कोसाणं आवलिगूणा विई जछिइ” इतिवचनात् बन्धावद्विकोना ज्ञष्टव्या । तथाहि-आयुर्वन्धे प्रनर्तमान एव प्रथमसमये यद्द्वन्द्वं द्विकिकं तद्बन्धावद्विकातीतं सडुद्धर्तयति । तत् उद्धर्तनारूपसंक्रमे बन्धावद्विकोना सावाधा यत्स्थितिः प्राप्यते । अत्रवाऽपवर्तनापि निर्व्याधातत्राविन्यायुषो बन्धावद्विकायामतीतायां सर्वदेव प्रवर्तते । ततस्तामधिकृत्य यथोक्ता यत्स्थितिरवसेया ॥ ३१ ॥

तदेवमुक्तमुत्कृष्टस्थितिसंक्रमपरिमाणं । संप्रति जघन्यस्थितिसंक्रमपरिमाणप्रतिपादनावसरः । जघन्यस्थितिसंक्रमश्च द्विधा-स्वप्रकृतौ परप्रकृतौ च । तत्र स्वप्रकृतौ जघन्यस्थितिसंक्रमप्रतिपादनार्थमाह—
 आवरणविग्धदंसणचउक्कलोअंतवेयगाऊणं । एगा विई जहन्नो जछिइ समयाहिगावद्विगा ॥ ३२ ॥

सोणमुहुत चि-संक्रमणकाले सैव संख्येयवर्षप्रमाणा स्थितिः सोनमुहुताऽन्तर्मुहुर्तेनान्यधिका यत्स्थितिः सर्वा स्थितिः ।
 तथाहि-अन्तरकरणे वर्तमानस्ता संख्येयवर्षप्रमाणां स्थितिं संज्वलनक्रोधे संक्रमयति, अन्तरकरणे च कर्मदलिकं न
 वि(वे)द्यते, किं तु तत् ऊर्ध्वं, ततोऽन्तरकरणकालेनान्यधिका संख्येयवर्षप्रमाणा स्थितिर्हास्यपङ्क्तस्य जघन्यस्थितिसंक्रमकाले
 यत्स्थितिः । 'जहन्नबंधो' इत्यादि, पुरुषवेदस्य संज्वलनानां च यो जघन्यः स्थितिवन्धः प्रागुक्तः । तद्यथा-पुरुषवेदस्याष्टौ
 संवत्सराणि, संज्वलनक्रोधस्य मासद्वयं, संज्वलनमानस्य मासः, संज्वलनमायाया अर्धमासः, स एव जघन्यः स्थितिव-
 न्धोऽत्राधाकालोन्तेषां जघन्यः स्थितिसंक्रमः । अत्राधारहिता हि स्थितिरन्यत्र संक्रामति, तत्रैव कर्मदलिकसंज्ञयात्,
 'अत्राधाकालोना कर्मस्थितिः कर्मनिपेकः' इति वचनात्, जघन्यस्थितिवन्धे चाऽत्राधाऽन्तर्मुहुर्तेप्रमाणा । न च जघन्य-
 स्थितिसंक्रमणकालेऽत्राधाकालमध्ये प्राग्बन्धं सत्कर्म प्राप्यते, तस्य तदानीं सर्वस्यापि क्षीणत्वात् । ततोऽन्तर्मुहुर्तेहीन
 एवैतेषां पुरुषवेदादीनां स्वस्वो जघन्यस्थितिवन्धो जघन्यस्थितिसंक्रमः, तदानीं चैतेषां यत्स्थितिः सर्वा स्थितिः स्वकीये-
 नोनेनावाधारूपान्तर्मुहुर्तेलक्षणैः युक्तोऽत्राधाकालसहित इत्यर्थः । जघन्यः स्थितिवन्धः । ततः पुनरप्यावदिकाधिके-
 नोनो हीनः सन् इष्टव्यः । एतदुक्तं भवति-जघन्यस्थितिसंक्रमेऽत्राधाकालः प्रच्छिन्यते । तत्प्रक्षेपानन्तरं चावलिकारिकं
 ततोऽपसर्यते । तदुत्सारेण च कृते यावती स्थितिर्भवति, एतावती जघन्यस्थितिसंक्रमकाले सर्वा स्थितिः । आवलिका-
 दिकं कस्मादुत्सार्यत इति चेदुच्यते-बन्धव्यवहृदेनान्तरं बन्धावलिकायामतीतायां चरमसमयवद्वाः पुरुषवेदादिप्रकृति-
 लताः संक्रमयितुमारब्धाः । आवलिकामात्रेण च कालेन ताः संक्रम्यन्ते । संक्रमावलिकारमसमये च जघन्यः स्थिति-

संक्रमः प्राप्यते । ततो बन्धावदिकासंक्रमावदिकारहित एवानाधामहितो जघन्यः स्थितिवन्धो जघन्यस्थितिसंक्रमकाले सर्वा स्थितिः ॥ ३४ ॥

संप्रति केवलिसत्कर्मणां जघन्यस्थितिसंक्रमप्ररूपणार्थमाह—

जोगंतियाण अंतोमुहुत्तिल सो।सयाण पद्वस्स। जागो असंखियतमो जडिइगो आदिगाइ सह ॥ ३५ ॥

जोगंतियाण सि-योगिनि मयोगिकेवलिनि संक्रममाश्रित्यान्तः पर्यन्तो यासां ता योग्यन्तिहाः नरकद्विकृतिर्योगिष्करु-
पञ्चेन्द्रियजातिवर्जशेषजातिचतुष्टयस्यावसूक्ष्माधारणात्तपोद्योतवर्जाः शेषा नाम्नो नवतिप्रकृतयः सातामातवेदनीयोच्च-
गोत्रनीचैर्गोत्राणि एतासां सद्योगिकेवलिचरमसमये मर्त्योपपत्तनयाऽऽन्तर्मुद्दृतिंकी स्थितिर्भवति । सा चापवर्लमाना उदया-
वदिकारहिता जघन्यस्थितिसंक्रमः, उदयावलिहासकलकरणयोग्येति कृत्वा नापवर्त्यते, तथा चानदिकया सहिताऽपगत-
नारूपजघन्यस्थितिसंक्रमकाले तासां यत्स्थितिः । नन्वामां प्रकृतीनामयोगिकेवलिनि समयाधिक्यद्विकारोपायां स्थितां
वर्तमानो जघन्यः स्थितिसंक्रमः कस्मान्नाचिधीयते, क्षीणरूपाय इव मतिजानावरणीयादीनामिति ? उच्यते—अयोगिके-
वली चगवान् सकलमूक्षवाद्रयोगप्रयोगरहितो मेरुश्च निष्प्रकंपो नैकमप्यष्टानां करणानां मध्ये करणं प्रवर्तयति,
निष्क्रियत्वात् । केवलमुदयप्रासानि वेदयते । ततः सद्योगिकेवलिन एवैतासां जघन्यः स्थितिसंक्रमः प्राप्यते । 'सेसियाणे-
त्यादि' उक्तशेषाणां प्रकृतीनां स्थानद्वित्रिकमिथ्यात्वसम्यग्मिथ्यात्वानन्तानुबन्ध्यप्रत्याख्यानावरणनपुंसक-
स्त्रीवेदनरकद्विकृतिर्योगिष्कपञ्चेन्द्रियजातिवर्जशेषजातिचतुष्टयस्थावसूक्ष्मात्तपोद्योतमाधारणद्वयानां धात्रिंशत्प्रकृतीना-

मात्मीयात्मीयद्वेषणकाले यश्चरमः संश्लेषः पट्योपमासंख्येयजागमात्रः स जघन्यः स्थितिसंक्रमः । यत्स्थितिकस्तु सर्व-
स्थितियुक्तस्तु स एवावलिकया सह युक्तो वेदितव्यः । अयमिह संप्रदायः—स्त्रीनपुंसकत्रेदवर्जानां प्रकृतीनामेकामधस्ता-
दावलिकां मुक्त्वाशेषपुपरितनं पट्योपमासंख्येयजागमात्रं चरमखंक्रमन्यत्र संक्रमयति । ततस्तासा जघन्यस्थितिसंक्रम-
काले यत्स्थितिः स एव जघन्यस्थितिसंक्रम आवलिकयाऽन्यधिको वेदितव्यः । स्त्रीनपुंसकत्रेदयोस्त्वन्तर्मुहूर्तानान्यधिको
यतस्तयोश्चरमं स्थितिलंक्रमन्तरकरणे स्थितः सन् संक्रमयति । अन्तरकरणे च कर्मदलिकं न वि(वे)द्यते, किं तु तत
ऊर्ध्वं, अन्तरकरणं चान्तर्मुहूर्तप्रमाणं । ततोऽन्तर्मुहूर्तयुक्तो जघन्यस्थितिसंक्रमस्तयोर्यत्स्थितिरवसेया । शेषाणां तु प्रकृ-
तीनामन्तरकरणं न भवति, ततस्तासामावलिकायुक्त एव यत्स्थितिः ॥ ३५ ॥

तदेवमुक्तं जघन्यस्थितिसंक्रमपरिमाणं । संप्रति साधनादिप्ररूपणावसरः । सा च विधा—मूलप्रकृतीनामुत्तरप्रकृ-
तीनां च । तत्र मूलप्रकृतीनां साधनादिप्ररूपणार्थमाह—

मूलविई अजहन्नो सत्तह तिहा चउविहो मोहे । सेस विगप्पा तेसिं डुविगप्पा संकमे होति ॥ ३६ ॥

मूलविइ ति—इह जघन्यादन्यत्सर्वमजघन्यं यावदुत्कृष्टं । उत्कृष्टादन्यत्सर्वमपि यावज्जघन्यं तावदनुत्कृष्टं । तत्र मोह-
नीयवर्जाना सप्तानां कर्मणामजघन्यस्थितिसंक्रमस्त्रिधा । तद्यथा—अनादिर्ध्रुवोऽष्टयुध । तथाहि—ज्ञानावरणदर्शनावरणा-
न्तरायाणां द्वीएकपायस्य समयाधिकावलिकेशेषाया स्थितौ वर्तमानस्य जघन्यः स्थितिसंक्रमो भवति । नामगोत्रवेदनीयायुषां
तु सयोगिकेवलिचरमसमयेऽन्तर्मुहूर्तप्रमाणे आवलिकारहितो जघन्यः स्थितिसंक्रमः । स च सादिरधुवध । तस्मादन्यः

सर्वोऽपि स्थितिसंक्रमोऽजघन्यः । स चानादिः, ध्रुवोऽजघ्यानां जघ्यानामध्रुवः, 'चञ्चण्डो मोहंति' मोहं मोहनीयेऽ-
जघन्यः स्थितिसंक्रमश्चतुर्विधः । तद्यथा-सादिरनादिर्ध्रुवोऽध्रुवश्च । तथाहि-मोहनीयस्य जघन्यः स्थितिसंक्रमः सूक्ष्मं-
परायस्य रूपकस्य समयाधिकावदिकायां शेषायां स्थितौ, ततोऽसौ सादिरध्रुवश्च । तस्माद्य जघन्यादन्यः सर्वोऽजघन-
नमप्राप्तस्य पुनरनादिः, अध्रुवध्रुवौ जघ्याजघ्यापेक्षया । शेषविकृष्टया उत्कृष्टानुत्कृष्टजघन्यलक्षणालेया कर्मणां संक्रमे
संक्रमविषये विकृष्टया जघ्नन्ति । तद्यथा-सादयोऽध्रुवाश्च । तथाहि-य एवोत्कृष्टां स्थितिं यन्नाति म एवोत्कृष्टं स्थिति-
संक्रमं करोति, उत्कृष्टां च स्थितिं यन्नाति उत्कृष्टे महेः शो वर्तमानः । न चोत्कृष्टः संक्षेपः सर्वोऽव लन्यते, किं लन्तरा-
न्तरा, शेषकालं त्वनुत्कृष्टः । तत एतौ षावपि सायध्रुवौ । जघन्यश्च साधध्रुवः प्रागेव जायितः ॥ ३६ ॥

संप्रत्युत्तरप्रकृतीनां साधनादिप्ररूपणार्थमाह—

ध्रुवसंतकस्मिगाणं तिहा चञ्जला चरित्तमोद्गाणं । अजहन्मो सेसेसु य दुहेतरासिं च सवत्थ ॥ ३७ ॥
ध्रुव चि-ध्रुवं मत्कर्म यासां ता ध्रुवसत्कर्मिकारिंशशुत्तरशतमंत्याः । तथाहि-नरकद्विक्रमजद्विक्रमेवद्विक्रम-
सकाहारकसप्तकर्तीर्थरुकरनामसम्यक्त्वसम्यग्मिश्र्यात्वोचैर्गोत्रायुश्चतुष्टयलक्षणा अष्टाविंशतिसंत्या अध्रुवमत्कर्मिका-प्रकृत-
यस्ता अष्टापञ्चाशदधिकात् शतादपनीयन्ते । ततः शेषं त्रिंशत्तरमेव शतं ध्रुवसत्कर्मिणाणं जवति । तस्मादपि चारि-
त्रमोहनीयप्रकृतयः पञ्चविंशतिसंत्या अपनीयन्ते, तासा पृथग्पक्ष्यमाणत्वात् । ततः शेषस्य पञ्चोत्तरशतस्य स्वस्वदक्षणा-

पर्यवसाने जघन्यः स्थितिसंक्रमो भवति । स च सादिरभ्रुवश्च । ततोऽन्यः सर्वोऽप्यजघन्यः । स चानादिः, अभ्रुवभ्रुवौ
 भ्रुव्याजव्यापेक्षया । चारित्रमोहनीयप्रकृतीनां पञ्चविंशतिसंख्यानामजघन्यः स्थितिसंक्रमश्चतुर्धा । तद्यथा—सादिरनादि-
 भ्रुवोऽभ्रुवश्च । तथाहि—उपशमश्रेण्यामुपशान्तौ सत्यां संक्रमात्त्रावः, उपशमश्रेणितः प्रच्यवने च पुनरप्यजघन्यं स्थितिसं-
 क्रममारभते, ततोऽसौ सादिः, तत्स्थानमप्राप्तस्य पुनरनादिः, अभ्रुवभ्रुवौ जव्याजव्यापेक्षया । ‘सेसेसु य दुहा’ शेषेपू-
 ल्कृष्टानुत्कृष्टजघन्येषु द्विधा प्ररूपणा कर्तव्या । तद्यथा—सादिरभ्रुवश्च । तत्रोत्कृष्टानुत्कृष्टयोर्यथा मूलप्रकृतिषु चावना
 कृता तथात्रापि कर्तव्या । जघन्यस्थितिसंक्रमः स्वस्वद्वयावसरे प्राप्यते, ततोऽसौ सादिरभ्रुवश्च । ‘इयरासिमित्यादि’
 इतरासामभ्रुवसत्कर्मणां पूर्वोक्तानामष्टाविंशतिसंख्यानां सर्वत्रापि सर्वेष्वपि जघन्याजघन्योत्कृष्टानुत्कृष्टेषु द्विधा प्ररूपणा
 कर्तव्या । तद्यथा—सादिरभ्रुवश्च । सा च साद्यभ्रुवताऽभ्रुवसत्कर्मत्वादेव परिचावनीया ॥ ३७ ॥

संप्रति क्रमप्राप्तं स्वामित्वमभिधानीयं । तच्च द्वेधा—उत्कृष्टस्थितिसंक्रमस्वामित्वं जघन्यस्थितिसंक्रमस्वामित्वं च ।
 तत्रोत्कृष्टस्थितिसंक्रमस्वामित्वं प्रतिपिपादयिपुराह—

बन्धात् उक्कोसो जासिं गंतूण आलिगं परत् । उक्कोससामिभं संक्रमात् जासिं दुगं तासिं ॥ ३७ ॥
 बंधात् ति—यासां प्रकृतीनां बन्धात् उक्कोसो भवति तासां ते एवोत्कृष्टस्थितिवन्धका देवनै-
 रधिकतिर्यङ्मनुष्याः । ‘गंतूण आलिगं परत् ति’ बन्धावल्लिकां गत्वाऽतिक्रम्य परतः बन्धावल्लिकायामतीतायामित्यर्थः ।
 उक्कोसस्वामिनः उक्कोसस्थितिसंक्रमस्वामिन उक्कोसां स्थितिं संक्रमयन्तीत्यर्थः । यासां पुनः प्रकृतीनामुत्कृष्टा स्थितिः

संक्रमेण प्राप्यते तासां चित्तं बन्धावलिकामंक्रमायद्विकालक्षणं गत्याडतित्म्य परत उत्कृष्टम्यामिनः, नन्धावप्रतितासंरु-
मावलिकयोरीतीयोरुत्कृष्टस्थितिसंक्रमस्यामिनो जयन्तीत्यर्थः ॥ ३८ ॥

सम्यक्त्वसम्यग्मित्यात्वयोरुत्कृष्टस्थितिसंक्रमस्यामिनमाह—

तस्संतकस्मिगो बंधिजण उक्कोसगं मुहुचंतो । सम्मत्तमीसगाणं व्यावलिया सुरुद्धिठी उ ॥ ३९ ॥

तस्संतकस्मिगो चि-तत्सत्कर्मा सम्मत्तमीसगाणं व्यावलिया सुरुद्धिठी उ ॥ ३९ ॥
प्रमाणं बध्वा ततोऽन्तर्मुदूर्तादनन्तरं मिथ्यात्वात् प्रतिपत्य सम्यक्त्वं प्रतिपद्यते । ततोऽग्रे शुचदृष्टिः सम्यग्दृष्टिरन्त-
र्मुदूर्तानामुत्कृष्टां मिथ्यात्वस्थितं सम्यक्त्वसम्यग्मित्यात्वयोः संक्रमयति । ततः संक्रमात्रलिकायामतीतायामुदयावलिनात
उपरितनीं सम्यक्त्वस्थितिमपवर्तनाकरणेन स्वस्थाने संक्रमयति । सम्यग्मित्यात्वस्थितिमपि संक्रमावलिनायामतीताया-
मुदयावलिनात उपरितनीं सम्यक्त्वे संक्रमयति, अपवर्तयति च । तत एवं तिसृणामपि दर्शनमोहनीयप्रकृतीनामुत्कृष्ट-
स्थितिसंक्रमस्यामी सम्यग्दृष्टिरेवेति ॥ ३९ ॥

तदेवमुक्त उत्कृष्टस्थितिसंक्रमस्यामी, संप्रति जघन्यस्थितिसंक्रमस्यामिनमाह—

दंसणचउक्कविग्धावरणं समयाहिगालिगा ठउमो । निद्वाणत्रविगडुगे आत्रद्वियअसंखतमसेसे ॥ ४० ॥

दंसण चि-चक्षुरचक्षुरधिकेवलदर्शनावरणीयानां 'विग्घ चि' पद्यानामन्तरायप्रकृतीना पद्यानां च ज्ञानावरणीयप्रकृ-
तीनां जघन्यस्थितिसंक्रमस्यामी 'ठउमो चि' क्षीणकपायवीतरागच्छद्वस्थः स्वगुणस्थानकस्य समयाधिकावलिकारोपे

वर्तमानः । तथा निजयोर्निजाप्रचलयोः स एव क्षीणकपायधीतरागद्वयस्यो द्वयोरावलिकयोः शेषयोस्तृतीयस्याश्चावलिकाया असंख्येयतमे जागे शेषे वर्तमानो जघन्यस्थितिसंक्रमस्वामी ज्वति ॥ ४० ॥

वेदकसम्यक्त्वस्य जघन्यस्थितिसंक्रमस्वामिनाह—

समयाद्दिगालिगाए सेसाए वेयगस्स कयकरणे । सखत्रगचरमखंडगसंतुजणादिष्ठिमोहाणं ॥ ४१ ॥

समय स्ति-दर्शनमोहनीयरूपको मनुष्यो जघन्यतोऽपि वर्षाष्टकाहुपरि वर्तमानो मिथ्यात्वसम्यग्मिथ्यात्वे रूपयित्वा सम्यक्त्वं च सर्वापवर्तनयाऽपवर्त्य सम्यक्त्व वेदयमानस्ततः सम्यक्त्वे क्षुपितशेषे सति ऋश्चिच्चतसृणं गतीनामन्यतमस्या गतौ प्रयाति । ततश्चतुर्गतिकानामन्यतमः सम्यक्त्वस्य समयाधिकावलिकाशेषायां स्थितौ वर्तमानः 'कयकरणो स्ति' कृतकरणः क्षुपणकरणेऽप्युद्यतो जघन्यस्थितिसंक्रमस्वामी ज्वति । मिथ्यात्वसम्यग्मिथ्यात्वयोर्जघन्यस्थितिसंक्रमस्वामिनाह—'सखत्रगेत्यादि' दृष्टिमोहयोर्मिथ्यात्वसम्यग्मिथ्यात्वयोः क्षुपणकाले यच्चरमखंडं संतुजणं सर्वापवर्तनेनापवर्त्य परस्थाने पट्योपमासंख्येयजागमात्रचरमखंडे प्रदेषणं तत्र वर्तमानो मनुष्योऽविरतसम्यग्दृष्टिर्देशविरतः प्रमत्तोऽप्रमत्तो वा जघन्यस्थितिसंक्रमस्वामी ज्वति ॥ ४१ ॥

समउत्तरादिगाए लोत्रे सेसाए सुहुमरागस्स । पढमकसायाण विसंजोयणसंतो जणाए उ ॥ ४२ ॥

समउत्तरेति—सूद्धमसंपरायस्य स्वगुणस्थानकस्य समयाधिकावलिकाशेषायां स्थितौ वर्तमानस्य लोत्रे लोत्रस्य जघन्यः स्थितिसंक्रमो ज्वति । इदमिह तात्पर्यम्—सूद्धमसंपरायः स्वगुणस्थानकस्य समयाधिकावलिकाशेषायां स्थितौ वर्तमानो

लोचमत्कजघन्यस्थितिसंक्रमस्वामी ज्वति । अनन्तानुबन्धिनां जघन्यस्थितिसंक्रमस्वामिनमाह—'पठमेत्यादि' प्रथमकृपा-
याणामनन्तानुबन्धिनां विसंयोजने विनाशने या चरमा पद्योपमासंल्येयजागमात्रा संगो नणा प्रदेशपणं तन वर्तमानद्य-
तुर्गतिकानामन्यतमः सम्यग्दृष्टिर्जघन्यस्थितिसंक्रमस्वामी ज्वति ॥ ४२ ॥

चरिमसजोगे जा आरथ तासिसो चैव सेसगाणं तु । खवगक्षमेण अनियद्विवायरो वेयगो वेए ॥ ४३ ॥

चरिमत्ति-या (स) योग्यन्तिकाः प्रकृतयश्चतुर्नवत्तिसंख्याः प्रागुकासाला न एव नयोगिकेवली चरमापवर्तने वर्तमानो
जघन्यस्थितिसंक्रमस्वामी ज्वति । शेषप्रकृतीना जघन्यस्थितिसंक्रमस्वामिनमाह—'भेन्गगाणमित्यादि' शेषाणां हत्यानक्षि-
त्रिकनामत्रयोदशकाष्टकपायनवनोरुपायसंज्वलनकोधमानमायालक्षणानां पद्मत्रिंशत्प्रकृतीनां रूपणक्रमेण रूपणपरिपाठ्या
चरमे पद्योपमासंल्येयजागादिमात्रे संगोचणे वर्तमानोऽनियुत्तिवाटरो जघन्यस्थितिसंक्रमस्वामी ज्वति । 'वेयगो वेदे
त्ति' वेदको वेदे वेदस्य जघन्यस्थितिसंक्रमस्वामी । ज्यमत्र जायना-पुरुषवेदोदये वर्तमानः पुरुषवेदस्य, स्त्रीवेदोदये
वर्तमानः स्त्रीवेदस्य, नपुंसकवेदोदये वर्तमानो नपुंसकवेदस्यानियुत्तिनादसंपरायश्चरमसंक्रमं कुर्वन् जघन्यस्थितिसंक्रम-
स्वामी वेदितव्यः । अन्येन हि वेदेन रूपकश्रेणिमारुहस्यान्यस्य वेदस्य जघन्यस्थितिसंक्रमो न जन्यते । तथाहि-येन
वेदेन रूपकश्रेणिमारोहति तस्य वेदस्योदयोदीरणपवर्तनादिभिः स्थितेः (तिः) पुञ्जलाश्च बहवः परिमृदन्ति । ततो
यद्यपि नपुंसकवेदेन रूपकश्रेणिं प्रपन्नः स्त्रीवेदनपुंसकवेदौ युगपत्क्षपयति, तथापि नपुंसकवेदस्यैव जघन्यः स्थितिसंक्रमः
प्राप्यते, न स्त्रीवेदस्य लदयोदीरणयोरजायात् । स्त्रीवेदेन च प्रतिपन्नो नपुंसकवेदश्चानन्तरमन्तर्मुहूर्तेन कालेन स्त्रीवेदं

क्षपयति । एतावता च कालेनोदयोदीरणान्या बह्वी स्थितिच्छुध्यति । यद्यपि च पुरुषवेदेनापि प्रतिपन्नस्यैतावान् कालो लान्यते तथापि तस्य स्त्रीवेदसत्के उदयोदीरणे न भवत इति स्त्रीवेदप्रतिपन्नस्यैव स्त्रीवेदस्य जघन्यः स्थितिसंक्रमो, न शेषस्य । तथा पुरुषवेदेन क्षपकश्रेणिं प्रपन्नो हास्यादिपद्वृक्षयानन्तरं पुरुषवेदं क्षपयति, अन्यथा तु हास्यादियद्वृक्षसहितं । उदितस्य च वेदस्योदीरणपि प्रवर्तते इति बह्वी स्थितिच्छुध्यति । पुरुषवेदस्यापि पुरुषवेदारूढस्यैव जघन्यः स्थितिसंक्रमो न शेषस्य ॥ ४३ ॥

तदेवमुक्तः स्थितिसंक्रमः, संमल्यनुचागसंक्रमाजिधानावसरः, तत्र चैतेऽर्थोधिकारास्तद्यथा—त्रैदस्पर्थकप्ररूपणा, विशेषलक्षणप्ररूपणा, उत्कृष्टानुचागसंक्रमप्रमाणप्ररूपणा, जघन्यानुचागसंक्रमप्रमाणप्ररूपणा, साधनादिप्ररूपणा, स्वामित्वं चेति । तत्र त्रैदप्ररूपणार्थमाह—

मूलुत्तरपगश्गतो अणुजागे संक्रमो जहा बंधे । फडुगनिदेशो सिं सधेयरघायऽघाईणं ॥ ४४ ॥

मूलुत्तरत्ति—अनुजागेऽनुजागविषये संक्रमो मूलोत्तरप्रकृतिगतः । किमुक्तं भवति ? द्विधाऽनुजागसंक्रमस्तद्यथा—मूलुत्तरमूलुत्तरागसंक्रम उत्तरमकृत्यनुचागसंक्रमश्च । ते च मूलोत्तरप्रकृतिजेदा यथा बन्धे बन्धशतकेऽन्निहितास्तथात्रापि षट्पद्याः।कृता त्रैदप्ररूपणा, स्पर्धकप्ररूपणार्थमाह—‘फडुगोत्यादि’ आसां सर्वघातिनीनां देशघातिनीनामघातिनीनां प्रकृतीनां स्पर्धकनिर्देशः स्पर्धकप्ररूपणा यथा गतके कृता तथात्रापि कर्तव्या । तथापि किंचिदुच्यते—तत्र च केवलज्ञानावरणके-वलदर्शनावरणाद्यषादराकपायनिर्जापंचकमिथ्यात्वलक्षणानां विंशतिप्रकृतीना रसस्पर्धकानि सर्वघातीनि, सर्व स्वघाल्यं

केवलजानादिवक्षणं गुणं धातयंतीति सर्वधातीनि, तानि च तामजागवत् निद्रित्वाणि वृत्तानि त्रिग्यानि त्रिग्यावत्तनु-
प्रदेशोपचितानि स्फटिकाप्रहारवधातीव निर्मलानि । उक्तं च-“नो घायऽ सधिमयं मयलं नो ह्योऽ सग्याऽरसो । नो
निद्रितो निज्जो तणुऽ फलिहप्रहरविमलो ॥ १ ॥” मतिश्रुतायधिमनःपर्यायज्ञानापरणचकुम्भचक्रवत्रिदर्शनाघरणमंज-
लनचतुष्टयनवमोक्रयाथान्तरायपञ्चकलक्षणाना पश्चात्शितिसंख्याना देवघातिप्रहृषीना देवघातीनि स्मर्यर्षक्रानि जयन्ति ।
स्वस्य ज्ञानादेर्गुणस्य देशमेकदेशं मतिज्ञानादिवक्षणं धातयन्तीत्येवंगीत्वानि देशघातीनि । तानि चानेकप्रकारत्रिजरातसं-
कुलानि । तथाहि-कानिचिदने ऋतृहृत्त्रिशतसंकुलानि वंशकलनिर्मापितकृत्वत् । कानिचिन्मध्यमानेऋत्त्रिशतसंकुलानि
कंवलवत् । कानिचिपुनरतीव्रक्षमानेऋत्त्रिशतसंकुलानि तथाविधमत् । तथा तानि स्तोत्रकृद्धानि विशिष्टनर्मत्व-
रहितानि च जयन्ति । तथा चोक्तं-“देमविधाऽत्तणुऽ इयरो ऋरुंमलंसुसंक्रामो । विनिहृत्तुद्रिदचरिऽ अप्सिण्डो
अविमलो य ॥ १ ॥” वेदनीयायुर्नोमगोत्राणां संवन्धिन एऋदगोत्रप्रकृतिशतस्याघातिनो स्मर्यर्षक्रान्यघातीनि वेदि-
तव्यानि । केवलं वेद्यमानसर्वघातिरमस्पर्धकमंजन्धात्तान्यपि सर्वधातीनि जयन्ति । यथेह्लोके स्वयमचौराणामपि
चौरसंवन्धाच्चौरता । उक्तं च-“जाण न विसऽ घाऽत्तणमि ताणं पि मयघाऽरसो । जायऽ घाऽयगानेण चोरया
वेहऽचौराणं ॥ १ ॥” ॥ ४४ ॥

संप्रति दर्शनमोहनीयस्य स्पर्धकरूपणार्थमाह-

सर्वेषु देसघाईसु सम्मत्तं तडुवारं लु वा सिस्सं । दारुसमाणस्साणंतमोत्ति मिठत्तमुप्पिमल ॥ ४५ ॥

सवेतु त्ति-इह दर्शनमोहनीयस्य सत्कर्म प्रतीत्य द्विविधानि रसस्पर्धकानि । तद्यथा-देशघातीनि सर्वघातीनि च । तत्र यानि देशघातीनि स्पर्धकानि एकस्थानकरसोपेतानि द्विस्थानकरसोपेतानि च । तेषु सर्वेष्वपि सम्यक्त्वं 'तदुर्वरिं तु वा मिस्सं' यत्र देशघातीनि स्पर्धकानि निष्ठितानि तत उपरि सम्यग्मिथ्यात्वस्य स्पर्धकानि ऋवन्ति । तानि च सर्वघातीनि द्विस्थानकरसोपेतानि च । तानि सम्यग्मिथ्यात्वस्य स्पर्धकानि तावद्रष्टव्यानि यावत् 'दारुसमाणस्साणत्तमोत्ति' दारुसमान इति द्विस्थानको रसस्तस्य संबन्धिनां स्पर्धकानामनन्ततमो जागो गतो ऋवति । ततो यत्र सम्यग्मिथ्यात्वस्य स्पर्धकानि निष्ठां यान्ति, ततः प्रच्युति द्विस्थानकत्रिस्थानकचतुःस्थानकरसोपेतानि स्पर्धकानि सर्वाण्यपि मिथ्यात्वस्य द्रष्टव्यानि ॥ ४५ ॥

कृता स्पर्धकप्ररूपणा, संप्रति विशेषलक्षणप्ररूपणार्थमाह—

तरथष्टपयं उवद्विया व उवद्विया व अविजागा । अणुजागसंकमो एस अन्नपगंइं निया वावि ॥ ४६ ॥

तरथ त्ति-तत्रानुजागमंक्रमेऽर्थपदं यात्रात्म्यनिर्धारणमिदं यदुत उवर्तिताः प्रच्युतीकृता यद्वाऽपवर्तिता द्रस्वीकृता अथवाऽन्यां प्रकृति नीता अन्यप्रकृतित्स्वजायेन परिणमिताः अविजागा अनुजागाः । एष सर्वोऽव्यनुजागमंक्रमः । तत्र मूलप्रकृतीनामुपवर्तनापवर्तनारूपी षावेव संक्रमो नान्धप्रकृतिनयनरूपः संक्रमः, तासां परस्परं संक्रमाजानात् । उचरप्रकृतीना तु त्रयोऽपि सक्रमाः ॥ ४६ ॥

तदेवमुक्तं विशेषलक्षणं, मंप्रत्युत्कृष्टानुजागमं क्रमप्रमाणप्रतिपादनाद्यंमाह—

दुविह्वपमाणे जेठो सम्मत्तदेसवाइ दुष्ठाणा । नरतिरियाऊआयवमिस्से विध सवथाइम्मि ॥ ४७ ॥
 दुविह्वत्ति-द्विविधे प्रमाणे स्थानप्रमाणे घातित्वप्रमाणे च ज्येष्ठ उत्कृष्टोऽनुजागमं क्रमः सम्यक्कारण देशघातिति
 विस्थानके रसस्पर्धके संक्रम्यमाणे वेदितव्यः । एतदुक्तं जयति-नम्यन्वस्य घातिरामाश्रित्य देशघातिस्थानमाश्रित्य
 सर्वोत्कृष्टविस्थानकरसोपेतं स्पर्धकरपटवं यदा मंत्तमनि तदा तस्योत्कृष्टोऽनुजागमं क्रम इति । नरायुस्मिंभंगायुरातपमग्न-
 ग्मिथ्यात्वानां स्थानं प्रतीत्य सर्वोत्कृष्टविस्थानकरसोपेतघातित्वमाश्रित्य गर्वघातिति रसस्पर्धके उत्कृष्टोऽनुजागमं क्रमः ।
 अत्रापीयं चात्रना-नरतिर्यगायुरातपमग्नग्मिथ्यात्वानां सर्वोत्कृष्टविस्थानकरसोपेतं सर्वघातिरसस्पर्धकं यदा मंत्तमिति
 तदा स तेषामुत्कृष्टोऽनुजागमं क्रमः । अत्र नरतिर्यगायुरातपानां “दुति चउष्ठाणा उ मेमाउ” इतिरचनात् द्विनि-
 चयुःस्थानकरससंज्ञवेऽपि यत् विस्थानकरसस्पर्धकस्यैव मंक्रमे उत्कृष्टोऽनुजागमं क्रम उक्तः, स एतं क्षापयति-एतेषा
 कर्मणां तथास्वाजाव्यादेव विस्थानकचयुःस्थानकरसस्पर्धकानामुत्कर्तनापत्तनाप्रकृत्यन्तरनयनरूपस्त्रिप्रकारोऽपि मंक्रमो
 न जयतीति ॥ ४७ ॥

सेसासु चउष्ठाणे मंदो संमत्तपुरिससंजलाणे । एगष्ठाणे सेसासु सवथाइमि दुष्ठाणे ॥ ४८ ॥
 सेसासु त्ति-शेषाणामुक्तव्यतिरिक्तानां प्रकृतीनां स्थानमाश्रित्य सर्वोत्कृष्टश्चयुःस्थानको घातित्वमाश्रित्य सर्वघाती रसो
 यदा संक्रामति तदा स तासामुत्कृष्टोऽनुजागमं क्रमः । तदेवमुक्तमुत्कृष्टानुजागमं क्रमप्रमाणं । संप्रति जघन्यानुजागसंक्रम-

प्रमाणप्रतिपादनार्थमाह—‘मंदो ति’ सम्यक्त्वस्य पुरुषवेदस्य संज्वलनानां चैकस्थानके रसे संक्रामति मन्दो जघन्योऽनु-
 जागसंक्रमो वेदितव्यः । एतदुक्तं भवति—सम्यक्त्वस्य सर्वविशुद्ध एकस्थानको रसो यदा संक्रामति तदा तस्य जघन्योऽ-
 नुजागसंक्रमः, पुरुषवेदसंज्वलनानां च द्रूपणकाले यानि समयोनावलिकादिकवद्धानि स्पर्धकानि एकस्थानरसोपेतानि
 तानि यदा संक्रामन्ति तदा स तेषां जघन्योऽनुजागसंक्रमः । ‘सेसासु इत्यादि’ शेषासूक्तव्यतिरिक्तासु सर्वासु प्रकृतिषु
 सर्वघातिनि विस्थानकरसोपेते स्पर्धके संक्रम्यमाणे जघन्योऽनुजागसंक्रमो वेदितव्यः । इदमत्र तात्पर्यं—सम्यक्त्वपुरुष-
 वेदसंज्वलनचतुष्टयव्यतिरिक्तानां शेषप्रकृतीनां घातित्वमाश्रित्य सर्वघातीनि, स्थानमाश्रित्य विस्थानकरसोपेतानि मन्दा-
 नुजावानि यानि रसस्पर्धकानि तानि यदा संक्रामन्ति तदा स तासां जघन्योऽनुजागसंक्रमः । इह यद्यपि मतिश्रुताव-
 धिमनःपर्यायज्ञानावरणचक्षुरचक्षुरवधिदर्शनावरणान्तरायपञ्चकानामेकस्थानकोऽपि रसो बन्धे प्राप्यते तथापि क्षयका-
 लेऽपि प्राग्बद्धो विस्थानकोऽपि रसः संक्रामति, नैकस्थानकः केवल इति जघन्यसंक्रमविषयतया नैतेपामेकस्थान-
 करस उक्तः ॥ ४७ ॥

तदेवमुक्तं जघन्यानुजागसंक्रमपरिमाणं । संप्रति साधनादिरूपणा कर्तव्या । सा च विधा—मूलप्रकृतिसाधनादि-
 प्ररूपणा उत्तरप्रकृतिसाधनादिरूपणा च । तत्र मूलप्रकृतीनां साधनादिरूपणार्थमाह—
 अजहृषो तिषि तिहा मोहस्स चउविहो अहाउस्स । एवमणुक्कोसो सेसिगाण तिविहो अणुक्कोसो ४९
 सेसा मूलपगश्सु दुविहा अह उत्तरासु अजहृषो । सत्तरसस चउद्वा तिविकप्पो सोलसहं तु ॥ ५० ॥

अजहणो सि-ज्ञानावरणदर्शनावरणान्तरायवृक्षाणां त्रयाणां कर्मणामजघन्योऽनुनागस्त्रिगामिप्रकारस्तयथा-अना-
दिरधुवो धुनश्च तथाहि-क्षीणकपायस्येतेषां कर्मणां समवाधिकवद्विक्राजेपायां स्थितौ जघन्यानुजागमंरुमो जगति, न न
सादिरधुवश्च, ततोऽन्यः सर्वोऽप्यजघन्यः, स चानादिः । अधुमधुमौ जघ्याजघ्यापेक्षया । मोहनीयस्याजघन्योऽनुजा-
गसंक्रमश्चतुर्विधः । तद्यथा-सादिरनादिर्धुवोऽधुमश्च । तथाहि-सूक्ष्मपरायस्य रूपकस्य मोहनीयस्य समवाधिनावलि-
काशेषायां स्थितौ जघन्योऽनुजागसंक्रमो जघति । स च सादिरधुमश्च । ततोऽन्यः सर्वोऽप्यजघन्यः । स च द्वायिकरु-
म्यदृष्टेरुपशमश्रेण्या वर्तमानस्योपशान्तमोहगुणस्थानके न जघति । उपशान्तमोहगुणस्थानकाच्च प्रतिपततः नतः
पुनरपि जघति, ततोऽसौ सादिः । तत्स्थानमप्राप्तस्य पुनरनादिः । धुवाधुवौ पूर्ववत् । आयुगम्यनुकृष्टोऽनुजागसंक्रम-
श्चतुर्विधः । तद्यथा-सादिरनादिर्धुवोऽधुमश्च । तथाहि-अप्रमत्तो देवायुग उत्कृष्टमनुजागं वृद्धा बन्धानलिकायाः परतः
संक्रमश्चितुमारजते । तं च तावत्संक्रमयति गायदनुत्तरसुरजघे स्थितस्य त्रयस्त्रिंशत्सामारोपमाण्यतिक्रामन्ति । आनलि-
कामात्रा स्थितिरवतिष्ठते । ततोऽन्योऽनुजागसंक्रम आयुपः सर्वोऽप्यनुकृष्टः । स च नादिः । तत्स्थानमप्राप्तस्य पुनरनादि-
। धुवाधुवावजघन्यजघ्यापेक्षया । शेषाणां नामगोत्रवेदनीयानामनुकृष्टोऽनुजागसंक्रमस्त्रिधस्त्रिप्रकारः । तद्यथा-अना-
दिरधुवो धुवश्च । तथाहि-सूक्ष्मसंपरायेण रूपकेण स्वगुणस्थानकस्य चरमसमये तेषां नामगोत्रवेदनीयानां सर्वोत्कृष्टोऽनु-
जागो जघत्येते । बन्धावलिकायामतीतायां यावत्सयोगिचरमसमयस्तावत्संक्रामति । स च सादिरधुमश्च । ततोऽन्यः सर्वोऽप्य-
नुकृष्टः । स चानादिः, आदिरजावात् । धुवाधुवौ पूर्ववत् । उक्तशेषेषु विरुद्धेषु द्विधा प्ररूपणा कर्तव्या । तद्यथा-सादिर-

ध्रुवश्च । तत्र चतुर्णां घातिकर्मणा उत्कृष्टानुत्कृष्टजघन्येषु जघन्यः सादिरध्रुवश्च जावित एव । उत्कृष्टः कदाचिन्मिथ्या-
 दृष्टिर्भवति, अन्यदा तु तस्याप्यनुत्कृष्टः, अत एतौ साद्यध्रुवौ । शेषाणां चतुर्णामघातिकर्मणां जघन्याजघन्योत्कृष्टेषु मध्ये
 उत्कृष्टो जावित एव । जघन्यः सूक्ष्मास्थापर्याप्तस्यैकेन्द्रियस्य हतप्रचूतानुज्ञागसत्कर्मणो लभ्यते, नान्यस्य । प्रचूतानुज्ञाग-
 सत्कर्मघाताच्चावे तु तस्याप्यजघन्यः । तत एतावपि साद्यध्रुवौ । कृता मूलप्रकृतीनां साद्यनादिप्ररूपणा । संप्रत्युत्तरप्रकृ-
 तीनां साद्यनादिप्ररूपणार्थमाह—‘अहेत्यादि’ उत्तरासूत्रप्रकृतिषु मध्ये सप्तदशानां कर्मणामनन्तानुबन्धिचतुष्टयसंज्वल-
 नचतुष्टयनवनोकपायलक्षणानामजघन्योऽनुज्ञागसंक्रमश्चतुर्था । तद्यथा—सादिरनादिर्ध्रुवोऽध्रुवश्च । तथाहि—एतेपामनन्ता-
 नुबन्धिजघन्यानां त्रयोदशकर्मणां स्वस्वहृदयपर्यवसानावसरे जघन्यस्थितिसंक्रमकाले जघन्योऽनुज्ञागसंक्रमः प्राप्यते । अन-
 न्तानुबन्धिनां पुनरुषलनासंक्रमेणोषहृदय जूयोऽपि मिथ्यात्वप्रत्ययतो बद्धानां बन्धावलिकायामतीताया द्वितीयावलिकायाः
 प्रथमसमये जघन्योऽनुज्ञागसंक्रमः । एतदन्यः पुनः सर्वोऽप्येतासां सप्तदशप्रकृतीनामजघन्यः । स चोपशामश्रेण्यामुप-
 शान्तानामेतासां न भवति ततः प्रतिपाते च भवति, ततोऽसौ सादिः । तत्स्थानमप्राप्तस्य पुनरनादिः । अध्रुवध्रुवौ
 जघन्याजघन्यापेक्षया । तथा पञ्चविधज्ञानावरणरत्यानर्द्धित्रिकवर्जपद्दर्शनावरणपञ्चविघ्नान्तरायलक्षणानां पोरुशकर्मणां
 जघन्योऽनुज्ञागसंक्रमस्त्रिविकल्पस्त्रिप्रकारस्तद्यथा—अनादिरध्रुवो ध्रुवश्च । तथाहि—एतेषां पोरुशकर्मणां जघन्यानुज्ञागसं-
 क्रमः क्रीणकपायस्य स्वगुणस्थानकस्य समयाधिकावलिकाशेषायां स्थितौ वर्तमानस्य प्राप्यते । ततोऽन्यः सर्वोऽप्यजघन्यः,
 तस्य चादिर्न विद्यते इत्यनादिः । अध्रुवध्रुवौ जघन्याजघन्यापेक्षया ॥ ५० ॥

तिविहो वृत्तीसाए णुक्कोसो ह नवगस्स य चउळा । एयासिं सेसा सेसगाण सने य डुविगप्पा ॥ ५२ ॥
 तिविहो ति-सातवेदनीयपद्येन्त्रियजातिर्तेजमसक्तममन्तुल्लभंस्थानशुद्धोदितदृष्टिश्चिन्मुरजिगन्धरुगायाय्यमधुरमृ-
 दुलघूणशीत (स्निग्धोष्ण) लक्षणशु नवर्णद्येकादशकागुरुलघूनामपराघातप्रसल्लिङ्गयोगतिवमादिदशरुनिर्माणलक्षणाना
 पद्भिर्निशल्पकृतीनामुत्कृष्टोऽनुजागमंक्रमस्त्रिष्विधस्त्रिप्रकारः । तयथा-अनादिर्ध्रुवोऽधुमध्य । तथाहि-आनां पद्भिर्निशल्पकृतीनां
 रूपक आत्मीयात्मीयबन्धव्यवच्छेदकाले उत्कृष्टमनुजागं वध्नाति वध्ना च बन्धानलिकायामतीतायां संक्रमयितुमारभते ।
 तं च तावत्संक्रमयति यावत्सयोगिकेवल्लिचरमसमयः । ततः रूपकमयोगिकेवल्लिचरस्य शेषस्यानुकृष्ट एवानुजाग एतासां
 संक्रामति । तस्य चादिर्न विद्यत इत्यनादिः ध्रुवाध्रुवौ अन्वयचञ्चयांपद्व्या । 'अद्वैत्यादि' अथशब्दस्तयाविधान्ये । नव-
 कस्य उद्योतवज्रर्पजनाराचसंहननौदारिकसप्तकलक्षणस्यानुकृष्टोऽनुजागमंक्रमश्चतुर्विधः । तयथा-सादिरनादिर्ध्रुवोऽधुमध्य ।
 तथाहि-एतेषामुद्योतवर्जानामष्टानां कर्मणा सम्यग्दृष्टिर्देवोऽत्यन्तविशुद्धपरिणाम उत्कृष्टमनुजागं वध्ना बन्धानलिकाया-
 मतीतायां संक्रमयति । उद्योतनाम्नः पुनः सप्तमनररूपश्रियां वर्तमानो नैरयितो मिव्यादृष्टिः सम्यक्त्वं प्रतिपद्युक्तम
 उत्कृष्टमनुजागवन्धं करोति । ततो बन्धावल्लिकायामतीतायां संक्रमयति । तं च जघन्येनान्तर्मुहूर्तमुकृतीते वे पद्माष्टी
 सागरोपमाणां यावत् । इह यद्यपि सप्तमनररूपश्रियां चरमेऽन्तर्मुहूर्तेश्चश्यं मिव्यात्वं गच्छति तथाप्येतेने जनेऽन्तर्मु-
 हूर्तानन्तरं यः सम्यक्त्वं प्रतिपद्यते स इह गृह्यते । ततोऽपान्तराले लोको मिव्यात्वकालो जान्नापि चिरंतनग्रन्थेषु न
 विवक्षित इत्यस्माच्चिरपि वे पद्मपृष्ठी सागरोपमाणा यावदियुक्तं । तत उत्कृष्टात्प्रतिपतितस्यानुकृष्टः । स च सादिः ।

तत्स्थानमप्राप्तस्य पुनरनादिः । ध्रुवाध्रुवौ ज्ञव्याजव्यापेक्षया । 'एयासिमित्यादि' एतासां सप्तदशपोरुशपट्टत्रिंशन्नवकरू-
 पाणां प्रकृतीनामुक्तशेषा विकल्प्या उक्तसप्तदशादिव्यतिरिक्तानां च शेषप्रकृतीनामशीतिसंख्यानां सर्वेऽप्युक्त्यानुक्त्य-
 जघन्याजघन्या द्विविकल्प्या द्विप्रकारा ज्ञातव्याः । तथाहि—सादयोऽध्रुवाश्च । तथाहि—सप्तदशानां पोरुशानां चोक्तयोऽ-
 नुजागसंक्रमो मिथ्यादृष्टेरुक्त्ये संक्षेपो वर्तमानस्य प्राप्यते । शेषकालं तु तस्याथनुक्त्य एव । अत एव तौ द्वावपि साद्य-
 ध्रुवौ । जघन्यो जावित एव । तथा पट्टत्रिंशत्प्रकृतीनां नवकस्य च जघन्योऽनुजागसंक्रमः सूक्ष्मैकेन्द्रिये हतप्रचूतानुजाग-
 सत्कर्मणि प्राप्यते । प्रचूतानुजागसत्कर्मघाताभावे तु तस्मिन्नप्यजघन्यस्तत एतौ साद्यध्रुवौ । उक्त्ये जावित एव ।
 शेषाणां प्रकृतीनां संज्ञिनि पञ्चेन्द्रिये पर्यासे शुभानां वैक्रियसप्तकेदेवदिकोच्चैर्गोत्रातपतीर्थकराहारकसप्तकमनुजद्विकनर-
 कायुर्वर्जशेषायुख्यरूपाणां चतुर्विंशतिसंख्यानां विशुद्धावशुभानां च स्थानार्द्धित्रिकासातवेदनीयदर्शनमोहनीयत्रितया-
 प्रत्याख्यानप्रत्याख्यानवरणकपायनरकायुर्नरकद्विकतिर्थगिष्कपञ्चेन्द्रियजातिवर्जशेषजातिचतुष्टयप्रथमवर्जसंस्थानप्रथमव-
 र्जसंहननाशुभवर्णादिनवकाप्रशस्तविहायोग्युपघातस्थावरदशकनीचैर्गोत्ररूपाणां पट्टपञ्चाशत्संख्यानां संक्षेपो उक्त्येऽनु-
 जागवन्धो लभ्यते । शेषकालं त्वनुक्त्यः । एवं संक्रमोऽपि । तत एतौ साद्यध्रुवौ । जघन्योऽनुजागसंक्रमः पुनः सूक्ष्मै-
 केन्द्रिये हतप्रचूतानुजागसत्कर्मणि प्राप्यते । प्रचूतानुजागसत्कर्मघाताभावे तु तस्मिन्नप्यजघन्यः । तत एतावपि
 साद्यध्रुवौ ॥ ५१ ॥

कृता साधनादिप्ररूपणा । संग्रति स्मामित्यं वक्तव्यं । तत्र त्रिधा-उत्कृष्टानुजागमंरुमस्वामित्यं, जघन्यानुजागमं-
रुमस्वामित्यं च । तत्रोत्कृष्टानुजागमंरुमस्वामित्यमनिश्लिखुन्तकालप्रमाणनियमनार्थमिदमाह-

उक्तोसगं पवंधिय आत्रलियमइच्छिऊण उक्तोसं । जात्र न वाणइ तगं संकमइ य आ सुहुत्तंतो ॥ ९२ ॥

उक्तोसगं ति-मिश्याइष्टिरुकृष्टमनुजागं चद्रा तत आत्रलितानतिक्रम्य चन्धावद्विज्ञायाः परत इत्यत्रः । तमुत्कृष्टम-
नुजागं संक्रमयति तावद्याद्यत्र विनाशयति कियन्तं कालं यात्रलुन्तं विनाशयतीति नेत्रुच्यते-आमुहुत्तान्तः अन्तर्मु-
हुत्तं यावदित्यर्थः । परतो मिश्याइष्टि-श्रुचप्रकृतीनामनुजागं संक्षेपेन अश्रुचप्रकृतीनां तु विशुध्याऽवश्यं विनाशयति ॥ ९२ ॥
संग्रति स्वामी प्रतिपायते-

असुजाणं अन्नयरो सुहुम अपज्जागाड मिठो य । वज्जिय असंखवासाउए य मणुजववाए य ॥ ९३ ॥

असुजाणं ति-अशुजाना प्रकृतीना पत्रविधज्ञानानरणवत्रिधदर्शनारणामातेदनीयाष्टात्रिशतितिविधमोहनीयनररु-
धिकतिर्यंगिकपञ्चेन्द्रियजातिवर्जेशेषजातिचतुष्टयप्रथमवर्जसंस्थानप्रथमवर्जमंहननीलकृष्णदुरनिगन्धतित्तकटु रुक्कदशी-
तकर्कशगुरुरूपधाताप्रशस्तविहायोगतिस्थावरषूद्रममाधारणपर्यासास्थिराशुचतुर्जगदुःस्वरानादेयागशः कीर्तिनीचिंगेत्रपयत्रि-
धान्तरायलक्षणामष्टाशीतिमंरुयानामन्यतरः सूक्ष्मापर्यासादिः, आदिशब्दात् पर्याससूद्रमपर्यासापत्रासिवादरवित्रिनतु-
रिन्द्रियासंज्ञिमंज्ञितिर्यंरूपञ्चेन्द्रियमनुष्यदेवनारकपरिग्रहः । तत एतेषामन्यतमो मिश्याइष्टिरुकृष्टमनुजागसंरुमं करोति ।
केवलममंख्येवपर्याशुपो मनुष्यतिरथो ये च देवाः स्वत्रवाच्युला मनुष्येपूषधन्ते तांश्च मनुष्योपपातान् आनतप्रमुलान्

देवान् वर्जयित्वा । एते हि मिथ्यादृष्टयोऽपि नाशुचप्रकृतीनामुक्तस्वरूपाणामुत्कृष्टमनुजागं वक्षन्ति, तीव्रसंक्षेपाज्जावात् । ततश्चोत्कृष्टानुजागसंक्रमाज्जाव इति तेषां वर्जनं ॥ ५३ ॥

सबत्थायाबुज्जोयमणुगइ पंचगाण आजणं । समयाहियादिगा सेसगत्ति सेसाण जोगंता ॥ ५४ ॥
 सबत्थ ति-सर्वत्र सर्वेषु सूक्ष्मापर्यासादिषु नैरधिकपर्यवसानेषु असंख्येयवर्षाशुस्तिर्यमनुष्येषु मनुष्योपपातेषु च देवेषु
 आनतादिषु मिथ्यादृष्टिषु सम्यग्दृष्टिषु वा । आतपस्योद्योतस्य मनुजगतिपञ्चकस्य मनुजगतिमनुजानुपूर्व्यौदारिकविक्रयज्रप-
 न्ननाराचसंहननलक्षणस्य । अत्रौदारिकविक्रमद्वरणदौदारिकसप्तकं गृह्यते, तथाविवक्षणात् । ततः सर्वसंख्यया षादशानां
 प्रकृतीनामुत्कृष्टोऽनुजागसंक्रमो वेदितव्यः । तथाहि-सम्यग्दृष्टिः शुचमनुजागं न विनाशयति, किंतु विशेषतो दे पद्पट्टी
 सागरोपमाणां यावत् परिपादयति । तत उत्कर्षत एतावन्तं कालं यावदुत्कृष्टमनुजागमविनाशस्य पश्चात्सर्वत्र यथायोग्य-
 मुत्पद्यते । ततो मिथ्यादृष्टिष्वप्यनन्तरोत्क्रमकृतीनामुत्कृष्टोऽनुजागसंक्रमोऽन्तर्मुहूर्तं कालं यावदवाप्यते । आतपोद्योतयो-
 श्रोत्कृष्टोऽनुजागो मिथ्यादृष्टिनैव वध्यते । ततो न तत्र तयोर्लुक्कृष्टानुजागसंक्रमाज्जावः । मिथ्यात्वाच्च प्रतिपत्य सम्यक्त्वं
 गते सम्यग्दृष्टावपि प्राप्यते । न च सम्यग्दृष्टिः सन् तयोर्लुक्कृष्टमनुजागं शिनाशयति, शुचप्रकृतित्वात् । ततो दे पद्पट्टी
 अपि सागरोपमाणां यावदुत्कर्षतस्तयोस्तत्र संक्रमो दृष्टव्यः । तथा चतुर्णामाशुपासुत्कृष्टमनुजागं वद्ध्वा त्रन्धावलिकाया-
 मतीताया यावत्समयाधिकावलिका शेपा तावदुत्कृष्टानुजागसंक्रमः प्राप्यते । शेपाणां तु शुचप्रकृतीनां सातवेदनीयदेव-
 विकपञ्चेन्ध्रजातिवैकियसप्तकाहारकसप्तकैतजसप्तकसमचतुरस्रसंस्थानशुक्ललोहितहारिञ्चणमुरजिगन्धकपायाम्त्रमधु-

ररसमृद्धलघुस्त्रिभोणस्पर्शप्रशस्तविद्यायोगत्युद्यासागुरुत्वपुपराघातवनाद्विदशनिर्माणतीश्वरुरोचंगोन्निवश्रणानां चतुःपया-
शत्संख्यानामात्मीयात्मीयवन्धव्यवेद्वेदमये उत्कृष्टमनुजागं वद्वा बन्धान्निष्ठायाः परतन्नात्कृष्टमनुजागं संत्त-
यति यावत्सयोगिकेवल्लिचरसममयः । तथा चैतानां प्रकृतीनामुत्कृष्टानुजागमं कर्मस्वामिनः प्रायोऽप्युत्तरणादयः न्योगि-
केवल्लिपर्यवमाना ज्ञेय्याः ॥ ९४ ॥

तदेवमुक्त उत्कृष्टानुजागसंक्रमस्वामी, संप्रति जघन्यानुजागमं कर्मस्वानिनं प्रतिपिपादयितुं यन्वानुजागमं कर्म-
संभवपरिज्ञानार्थमाह—

खवगस्संतरकरणे अकए वाईण सुहुमकम्सुवरिं । केवल्लिणो णंतगुणं असश्चिउ सेसश्चानुजाणं ॥ ९५ ॥

खवगस्स ति-यावदयायन्तरकरणं न त्रिधीयते तावत्प्रकृत्य सर्वघातिनीनां देशघातिनीनां च प्रकृतीनां संवन्धी
अनुजागः सुदमंकेन्द्रियमत्कादनुजागमत्कर्मणोऽनन्तगुणो जयति । अन्तरकरणे तु कृते सति सूदमंकेन्द्रियस्यापि मत्का-
दनुजागसत्कर्मणो ह्यनी जयति । तथा शोषाणामप्यघातिनीनामशुचप्रकृतीनाममातवेदनीयप्रयमवर्जनं स्थानप्रयमवर्ज-
संहनकृष्णनीलदुरचिगन्धतिककटुगुरुकर्शकशरीतोपघाताप्रशस्तविद्यायोगनिदुर्जगद्दुःस्वरानादेयाद्विरासुनापर्याप्ता-
यशःकीर्तिनीचैर्गोत्रलक्षणानां त्रिशत्संख्यानां केवल्लिनोऽनुजागमत्कर्म अमंक्षिपयेन्द्रियमत्कादनुजागसत्कर्मणोऽनन्तगुणं
वेदितव्यं । तथा च सति सर्वघातिनीनां देशघातिनीनां च प्रकृतीनां जघन्यानुजागसंक्रमसंजनः रूपकस्यान्तरकरणे कृते

सति वेदितव्यः । शेषाणां त्वशुभप्रकृतीनामुक्तरूपाणां जघन्यानुजागसंक्रमसंचयः, न सयोगिकेन्द्रिनि, किंतु हृतम-
 र्कर्मणः सूक्ष्मैकेन्द्रियादेः, तस्यैव वक्ष्यमाणत्वात् ॥ ५५ ॥

इह 'संकर्मइय आमुद्धुतंती' इतिवचनात्सम्यग्दृष्टयो मिथ्यादृष्टयो वा किञ्चान्तमुद्धूर्तत्परतः सर्वप्रकृतीनामनुजाग-
 धातं कुर्वन्तीति प्रसक्तं, तत्रापवादमाह—

सम्मद्विठी न हणइ सुजाणुजागे असम्मदिठी वि । सम्मत्तमीसगाणं उक्कोसं वज्जिया खवणं ॥ ५६ ॥

सम्मद्विठि ति-इह याः शुचप्रकृतयः सातवेदनीयदेवद्विकमनुजद्विकपयेन्द्रियजातिप्रथममंस्थानप्रथमसंज्ञननौदारिक-
 वैक्रियसप्तकाहारकसप्तकत्तैजससप्तकशुभवर्णयैकादशकाशुरुद्धधूयतोऽज्ञासातयोद्योतप्रयास्तविद्वायोगतित्रसादिदशकनि-
 र्माणतीर्थकरोचैर्गोत्रलक्षणाः पदपट्टिसंख्यास्तासां सर्वासामपि शुचमनुजागमुत्कर्णतो वे पदपटी मागरोपमाणां यावत्स-
 म्यग्दृष्टिर्न विनाशयति । असम्यग्दृष्टिसिंध्यादृष्टिः । अपिशब्दात्सम्यग्दृष्टिश्च सम्यग्मिथ्यात्वयोरुत्कृष्टमनुजागं न विना-
 शयति । क्षपणं क्षपणकावं वर्जयित्वा । एतदुक्तं भवति-क्षपणकाले सम्यग्दृष्टिरपि सम्यक्त्वसम्यग्मिथ्यात्वयोरुत्कृष्ट-
 मनुजागं विनाशयति, तेन क्षपणकालो वर्ज्यते । तथा चोक्तं पद्यसंग्रहमूलटीकार्या-“सम्यग्दृष्टयो मिथ्यादृष्टयश्च सम्य-
 कत्वसम्यग्मिथ्यात्वयोरुत्कृष्टमनुजागं विनाशयन्ति, अपि तु रूपकः सम्यग्दृष्टिर्विनाशयति उचयोरपि दृष्ट्योरिति” ।
 मिथ्यादृष्टिः पुनः सर्वासामपि शुचप्रकृतीनां संज्ञेनानाशुचप्रकृतीनां तु विशुद्ध्याऽन्तमुद्धूर्तत्परत उत्कृष्टमनुजागभवश्यं
 विनाशयति ॥ ५६ ॥

तदेवं जघन्यानुजागसंक्रमस्वामित्वप्रतिपादनाय जायना कृता । मंप्रति जघन्यानुजागसंक्रमस्वामित्वमेवाह—
 अंतरकरणे अवर्तिं जहन्नविशंसकमो उ जस्स जहिं । वाईणं नियगचरमरसखंडे दिट्ठिमोहडुगे ॥ ५७ ॥
 अंतरकरणे चि-अन्तरकरणदूर्ध्वं घातिकर्मप्रकृतीनां मध्ये यस्याः प्रकृत्यर्थत्र गुणस्थानेके जघन्यस्थितिसंक्रम उक्तः,
 तस्यास्तत्र जघन्यानुजागसंक्रमोऽपि नेदितव्यः । एतदुक्तं भवति-अन्तरकरणे कृते मति अनिष्टुत्तिचादरसंपरायः रूपको
 नवनोकपायसंश्रवणचतुष्टयानां रूपणक्रमेण जघन्यस्थितिसंक्रमणकाले जघन्यानुजागसंक्रमं करोति । ज्ञानावरणपृथक्कान्त-
 रायपञ्चकचक्षुरचक्षुरवधिरुवलदर्शनावरणनित्राप्रचलारूपदर्शनानरणपङ्कानां क्षीणरूपायः समयधिकवदिकागेपाया
 स्थितौ वर्तमानो जघन्यानुजागसंक्रमं करोति । 'नियगेत्यादि' दर्शनमोहनीयद्विक्तस्य सम्यक्तरान्यमित्थ्यात्वरूपस्य रूप-
 णकाले निजकचरमरसखंडे आत्मीयात्मीयचरमरसखंडसंक्रमणकाले जघन्यानुजागसंक्रमो भवति ॥ ५७ ॥

आऊण जहणविई वंधिय जावत्थि संकमो ताव । उवलणत्तित्थिसंजोयणा य पढमालियं गंतु ॥ ५८ ॥
 आऊण चि-चतुर्णामयायुषां जघन्यां स्थितिं बद्धा, जघन्या हि स्थिति बधन् जघन्यमनुजागं वभातीति जघन्यस्थि-
 तिग्रहणं । ततो जघन्यां स्थितिं बद्ध्वा बन्धावलिकायाः परतस्तावजघन्यानुजागं संक्रमयति यावत्समयाधिकावलिका
 शेपा भवति । ततो जघन्यां स्थितिं बद्ध्वा यावदस्ति संक्रमस्तावजघन्यानुजागसंक्रमः प्राप्यते । तथा नरकविक्रमनुजवि-
 कदेव विक्रयैक्रियसप्तकाहारकसप्तकोच्चैर्गोत्रलक्षणानामेकविंशत्युवलनप्रकृतीनां तीर्थकरस्यानन्तानुबन्धिनां च जघन्यमनु-
 जागं बद्ध्वा प्रथमावलिकां बन्धावलिकावलक्षणं गत्वाऽतिक्रम्य, नन्धावलिकायाः परत इत्यर्थः । जघन्यमनुजागं संक्रम-

यति । कः संक्रमयतीति चेदुच्यते—वैक्रियसप्तकदेवदिकनरकविकानामसंज्ञिपथेन्द्रियो, मन्युवदिकोच्चैर्गोत्रयोः सूक्ष्मनिः
 गोदः, आहारकसप्तकस्याप्रमत्तः, तीर्थकरस्याविरतमग्यदृष्टिः, अनन्तानुवन्धिनां पश्चात्कृतसम्यक्त्वो मिथ्यादृष्टि-
 संक्रमयतीति ॥ ५८ ॥

सेसाण सुहुम ह्यसंतकम्मिगो तस्स हेठ्ठल जाव । वंथइ तावं एगिंदिठ व ऐगिंदिठ वावि ॥ ५९ ॥
 सेसाण ति-उक्तेषुपाणा श्रुचानामश्रुचानां वा प्रकृतीनां सप्तनवतिसंख्यानां यः सूक्ष्मेन्द्रियो वायुकाथिकोऽश्रिका-
 थिको वा हृतसत्कर्मा, हृतं विनाशितं प्रच्युतमनुजागसत्कर्म येन स हृतसत्कर्मा, स तस्यात्मनःकस्यानुजागसत्कर्मणोऽध-
 स्मात् ततः स्तोकतरमित्यर्थः । अनुजागं तावद्ध्रमाति यावदेकेन्द्रियस्तस्मिन्नन्यस्मिन् वा एकेन्द्रियत्रये वर्तमानोऽनेके-
 न्द्रियो वेति स एव हृतसत्कर्मा एकेन्द्रियोऽन्यस्मिन् क्षीन्द्रियादित्रये वर्तमानो यावदन्यं बृहत्तरमनुजागं न वधाति,
 तावत्तमेव जघन्यमनुजागं संक्रमयति ॥ ५९ ॥

तदेवमुक्तोऽनुजागसंक्रमः । संप्रति प्रदेशसंक्रमाधिधानागमरः । तत्र चैतेऽर्थोधिकाराः, तद्यथा—सामान्यलक्षणं
 भेदः साधनादिरूपणा उत्कृष्टप्रदेशसंक्रमस्वामी जघन्यप्रदेशसंक्रमस्वामी च । तत्र सामान्यलक्षणप्रतिपादनार्थमाह—
 जं दलियमन्नपगंइं निज्जइ सो संकमो पएसस्स । उवलणो विप्राउं अहापवत्तो गुणो सब्बो ॥ ६० ॥

जं ति—यत्संक्रमप्रायोग्यं दलिकं कर्मद्रव्यं अन्यप्रकृतिरूपतया परिणम्यते न प्रदेशसंक्रमः । उक्तं
 सामान्यलक्षणं । संप्रति चेदमाह—‘उवलणो’ इत्यादि । प्रदेशसंक्रमः पद्यथा । तद्यथा—उच्चलनामंक्रमः, विध्यातसंक्रमः,

यथाप्रवृत्तसंक्रमः, गुणसंक्रमः, सर्वसंक्रमश्च । तत्र यथोद्देशं निर्देश इति न्यायात्प्रथमत उच्यते । तत्र यथोद्देशं निर्देश इति न्यायानामंक्रमस्य लक्षणमभिधीयते-इहानन्तानुबन्धिचतुष्टयसम्यक्त्यसम्यग्मित्यात्वेव द्विक्रमकद्विक्रमकक्रियमसकाहारतन्सम्भवनुल्लिखिकोद्योगोत्रिवल्लक्षणानां सप्तविंशतिप्रकृतीनां प्रथमतः पट्योपमसंख्येयजागमात्रं स्थितिसंक्रमन्तमुद्भूतं कालेनोत्क्रियते । ततः पुनरपि द्वितीयं स्थितिसंक्रमं पट्योपमसंख्येयजागमात्रमेव, केवलं प्रथमात् स्थितिरांजात् विशेषहीनमन्तमुद्भूतं कालेनोत्क्रियते । ततोऽपि तृतीयं स्थितिसंक्रमं पट्योपमसंख्येयजागमात्रं, द्वितीयात् स्थितिरांजात् विशेषहीनमन्तमुद्भूतं कालेनोत्क्रियते । एवं पट्योपमसंख्येयजागमात्राणि स्थितिसंक्रमात् पूर्वस्मात् स्थितिसंक्रमात् विशेषहीनानि तावद्वाच्यानि यावत् द्विचरमं स्थितिसंक्रमं । सर्वाण्यपि च तानि प्रत्येकमन्तमुद्भूतं कालेनोत्क्रियन्ते । इह च द्विधा प्ररूपणा-अनन्तरोपनिधया परंपरोपनिधया च । तत्रानन्तरोपनिधया प्रथमस्थितिरांक्रमस्य प्रच्युता स्थितिः । ततो द्वितीयस्य विशेषहीना । ततोऽपि तृतीयस्य विशेषहीना । एवं यावद्द्विचरमं स्थितिसंक्रमं । कृताऽनन्तरोपनिधया प्ररूपणा । संप्रति परंपरोपनिधया क्रियते-तत्र प्रथमस्थितिसंक्रमापेक्षया कानिचित् स्थितिसंक्रानि स्थित्यपेक्षयाऽसंख्येयजागहीनानि, कानिचित्संख्येयजागहीनानि, कानिचित् संख्येयगुणहीनानि, कानिचिदसंख्येयगुणहीनानि । यदा तु प्रदेशपरिमाणं चिन्त्यते, तदा प्रथमस्थितिसंक्रमात् द्वितीयं स्थितिसंक्रमं दलिकापेक्षया विशेषाधिकं । ततोऽपि तृतीयं विशेषाधिकं, एवं तावद्वाच्यं यावत् द्विचरमं स्थितिसंक्रमं । इयमनन्तरोपनिधा । परंपरोपनिधा पुनरियं-प्रथमात् स्थितिसंक्रमाद्दलिकमपेक्ष्य किंचिदसंख्येयजागाधिकं, किंचित्संख्येयजागाधिकं, किंचित्संख्येयगुणाधिकं, किंचिदसंख्येयगुणाधिकं, स्थितिसंक्रानां चोत्करणविधिरयं-प्रथमसमये स्तोत्रं

दक्षिणमुक्तरिति । द्वितीये ममयेऽसंख्येयगुणं । ततोऽपि तृतीयममयेऽसंख्येयगुणं । एवं तापत्रायं यावदन्तर्मुष्टुनेस्य
चरमममयः । गुणकारश्चान् पश्योपमांरयेयनागलक्षणो वेदितव्यः । एवं सर्वेष्वपि स्थितिगणेषु चष्टव्यं । दक्षिणं
चोत्कीर्य क प्रक्षिप्यत इति चेदुच्यते-क्षितिस्थस्थाने क्षितिपरस्थाने । तत्र प्रियप्रक्षिप्यत इति विशेषतो निरूप्येने-प्र-
थमे स्थितिरने प्रथमसमये यत्कर्मैदक्षिणान्यप्रकृतिषु प्रक्षिप्यति तत् स्मोकं । तत् स्थान एवापस्त्वाप्रक्षिप्यते तत्ततोऽ-
संख्येयगुणं । ततोऽपि द्वितीयममये चरस्थाने प्रक्षिप्यते तदसंख्येयगुणं । परप्रकृतिषु पुनरित् प्रक्षिप्यते तत्रप्रथमम-
मयपरस्थानप्रक्षिप्ताद्विगोच्छीनं । तृतीयममये यत्परस्थाने प्रक्षिप्यते तत् द्वितीयममयस्थानप्रक्षिप्तादसंख्येयगुणं । यत्पुनः
परप्रकृतिषु प्रक्षिप्यते, तत् द्वितीयममयपरस्थानप्रक्षिप्ताद्विशेषशीनं । एवं तापत्रायं यावदन्तर्मुष्टुनेचरममयः । एवं
सर्वेष्वपि स्थितिगणेषु द्विचरमस्थितिगणपर्यायानेषु तापत्रं । नंप्रति चरमगणंन्य विगित्च्यते-चरमस्थितिगणं द्विचरम-
स्थितिराजापेक्षयाऽसंख्येयगुणं नःपि चरमस्थितिगणंन्यतर्मुष्टुनेन कांक्षनोत्कीर्ये । तत्र च यत्प्रमेसाग्रं तद्दुदयाद्विष्ण-
गतं मुक्त्वा शेषं तथं परस्थाने प्रक्षिप्यति । तत्रैरे-प्रथमममये स्मोकं, द्वितीये ममयेऽसंख्येयगुणं, ततोऽपि तृतीयमम-
येऽसंख्येयगुणं. एवं यावच्चरममयः । चरमममये तु यत्परप्रकृतिषु प्रक्षिप्यते दक्षिणं च सर्वानंका उच्यते । तत्र याव-
त्प्रमाणं द्विचरमस्थितिगणंनकं, कर्मदक्षिणं चरमममये परप्रकृतिषु तंक्रमयति, तावत्प्रमाणं चरममस्थितिरास्य त्मंद्-
दिकं प्रतिममयमपक्षिप्यते तद्वि तच्चरम स्थितिगणंन्येयानिर्गमपिणीजिनिक्षीनति । एषा कांक्षतो मार्गेणा ।
क्षेत्रतः पुनरियं-यावत्प्रमाणं द्विचरमस्थितिगणंनकं कर्मदक्षिणं परप्रकृतिषु तंक्रमयति, तावत्प्रमाणं कर्मदक्षिणं चरम-

स्थितिसंक्रमस्य सत्कमेकत्रापद्रियते, अन्यत्र एक आकाशप्रदेशः । एवमपद्रियमाणं चरमस्थितिरांशुमंगुलमानक्षेत्रगतप्रदेश-
राशेरसंख्येयतमेन प्रागेनापद्रियते । अंगुलस्यासंख्येयतमे प्रागे यावन्त आकाशप्रदेशास्तावन्ति चरमस्थितिवंशे यत्रो-
क्तप्रमाणानि संक्रान्तिं भवन्तीत्यर्थः । यावत्प्रमाणं पुनर्द्विचरमस्थितिसंक्रमकं कर्मदलिकं स्वस्थाने संक्रमयति, तावत्प्रमाणं
चेच्चरमस्थितिसंक्रमस्य कर्मदलिकं प्रतिमयमपद्रियते तर्हि तच्चरमं स्थितिसंक्रमं पट्योपमानसंख्येयप्रागमात्रगतैः समस्यै-
निर्लेपीभवति ॥ ६० ॥

तदेवमुक्तमुल्लानामंक्रमलक्षणं । मंप्रत्येतदेव लक्षणं योजयन्नाहारकसप्तकस्योच्चलनासंक्रमकारकमाह—

आहारतए चिन्नमुहुत्ता अविरश्गलं पञ्चलए । जा अविरतो च्चि उवलइ पञ्चजागे असंखतमे ॥ ६१ ॥

आहार च्चि-आहारकसप्तकर्माविरतिविरत्यत्रावं गतः मन् अन्तर्मुहूर्तात्पश्चत आहारकतनुं । इहाहारकग्रहणे-
नाहारकसप्तकं गृहीतं ऽष्टव्यं । तत आहारकसप्तकं । 'पञ्चलए च्चि' प्रोच्चलयति । क्रियता पुनः कालेनोच्चलयतीति
चेदुच्यते-यावदविरतिस्तावदुच्चलयति । एतेनाविरतिप्रत्यया आहारकसप्तकस्योच्चलना प्रतिपादिता ऽष्टव्या । अविर-
तिश्चानन्तमपि कालं यावद्भवति, ततो नियममाह-'पञ्चजागे असंखतमे' पट्योपमस्यासंख्येयतमेन जागेन सर्वमुच-
लयतीत्यर्थः ॥ ६१ ॥

अंतोमुहुत्तमं पञ्चासंखिज्जमित्तविश्वंडं । उक्किरइ पुणो वि तथा उण्णमसंखगुणहं जा ॥ ६२ ॥

अंतोमुहुत्तं ति-अन्तर्मुहूर्तप्रमाणमघ्नां यावदन्तर्मुहूर्तेन कालेनेत्यर्थः । पट्योपमासंख्येयप्रागमात्रं स्थितिसंक्रम-

क्विरति । एष विधिः प्रथमखंडस्य । ततः पुनरपि तथा तेनैव प्रकारेणान्तर्मुहूर्तेन कालेनान्यत् पट्योपमामंख्येयजा-
गमात्रं खंडं पूर्वस्माद्गुणमूलतरमुत्किरति । एवं तावदाद्यं यानत् द्विचरमं स्थितिलंघाणेऽप्य्याऽ-
संख्येयगुणहीनं ॥ ६३ ॥

तं दक्षिणं सत्था(ठा)णे समए समए असंख्यगुणियाए । सेढीए परनाणे विसेसद्वाणीणं संतुनइ ॥ ६३ ॥
तं ति-तडुत्कीर्यमाणं दक्षिणं समये स्वस्थाने अमंख्येयगुणितया श्रेण्या गंतुचते प्रक्षिपति । यत्पुनः परस्थाने पर-
प्रकृतौ तद्विशेषद्वान्या । तद्यथा-प्रथमममये यत् परप्रकृतौ प्रक्षिपति तत् श्लोकं । यत्पुनः स्वस्थाने एवाथनात् प्रक्षि-
प्यते, तत्ततोऽसंख्येयगुणं । ततोऽपि द्वितीयसमये यत् स्वस्थाने प्रक्षिप्यते तदमंख्येयगुणं । परप्रकृतिषु पुनर्यत् प्रक्षिप्यते
तत्प्रथमसमये परस्थानप्रक्षिप्ताद्विशेषहीनं । एवं तावत्प्रतिस्मयं वाच्यं यावदन्तर्मुहूर्तस्य चरमममयः । एष प्रथमस्थिति-
स्वरुस्योत्करणविधिः । एवमन्येगामपि ऋष्टव्यं ॥ ६३ ॥

जं डुचरमस्त चरिमे अन्नं संकमइ तेण सवं पि । अंगुलअसंखजागेण हीरण एस उव्वलणा ॥ ६४ ॥

जं ति-द्विचरमस्थितिलंडस्य चरमसमये यत् कर्मदक्षिकमन्यां प्रकृतिं मंक्रमयति, तेन मानेन तावत्प्रमाणेन दक्षिके-
नेत्यर्थः । यदि चरमं स्थितिलंक्रमपश्चियते । ततः कालतोऽमंख्येयानिरुसर्गिण्यमर्षिणीचिरपश्चियते क्षेत्रतः पुनरंगुलमा-
त्रक्षेत्रासंख्येयतेमेन जागेन । एषा प्रागुक्ता द्विचरमस्थितिलंडं यानदाद्यारकसप्तहस्योद्बलना ॥ ६४ ॥

संप्रति चरमस्थितिलंडकस्य वरकव्यतामाल्—

चरमसंखिल्लागुणं अणुसमयसंखगुणियसेहीए ।

देइ पररथाणे ए(एवं)वं संवुजती णि(एव)मवि कसिणो ॥ ६५ ॥

चरमं ति-विचरमस्थितिलंकाचरमं स्थितिलं स्थित्यपेक्षयाऽसंख्येयगुणं । तथा तस्य चरमलंकास्य यत्प्रदेशाग्रं तदुद-
चावलिकागतं मुक्त्वा शेषं परस्थाने प्ररप्रकृतिषु । अनुसमयं प्रतिममयं । असंख्येयगुणनया श्रेण्या प्ररिपति । तद्यथा-
प्रथमसमये स्लोकं, द्वितीयसमयेऽसंख्येयगुणं, तृतीयसमयेऽसंख्येयगुणं, एवं चाद्यचरमममयः । एवममुना प्ररारेण पर
प्रकृतौ प्ररिष्यमाणानां प्रकृतीनां । अपिः संजावने । चरमममये यः कृत्स्नसंक्रमो जवति स सर्वसंक्रमः । एतेन सर्वसं-
क्रमस्य लक्षणं प्रतिपादितं ऋष्यं ॥ ६५ ॥

संप्रति वेदकसम्यक्त्वादीनामुपलनासंक्रमकारकानाह—

एवं मिठहिठिस्स वेयगं मीसगं ततो पढा । एगिंदियस्स सुरडुगमलं सवेजवि निरयडुगं ॥ ६६ ॥

एवं ति-अष्टाविंशतिसत्कर्मा मिव्यादृष्टिः प्रथमत एवमुपदिशितेन प्ररारेण सम्यक्त्वमुपलवयति, ततः सम्यग्मिव्यात्वं ।
तथा एकेन्द्रियाहारकसप्तकरहिता या नामकर्मणः पद्यनवतिप्रकृतयस्तत्सत्कर्मा देवगतिदेवानुपूर्वो पूर्वोक्तेन विधिना
युगपदुपलवयति ततोऽनन्तरं वैक्रियसप्तकं नरकविकं च युगपदुपलवयति ॥ ६६ ॥

सुदुमतसेगो उत्तममत्तं य नारुगमद्गनियद्विमि । त्वनीमाए नियगे संज्ञोयणदिष्ठिदुयस्त्रे य ॥ ६३ ॥

सुदुम सि-युदगममत्तं-रुद्राधिको वायुकायिकश्च । उत्तमं योप्रमुच्यंते । प्रथमः पूर्वोक्तं विधिलोच्यते । नारा-
नरद्विकं मनुष्यमनुजानुपूर्वीकृतं । तदेवं विध्याद्वेदरुद्रना दक्षिणादिषु । येषु नि गम्यद्वेदः प्रविशत्ये-अश्रानि-
यद्विमि त्वनीमाए सि' यथशब्दोऽपि साधनारूपः । किन्तिमपिसागन्तरमिति चेदुत्तमं-साकृतीनां प्रकृतीनामु-
त्तना प्रकृतीनामंत्येयतागमार्थेण सांतेन नरपि यथायोगं विध्याद्वेदः, तथ्यमातानां यान्तेषु नि सांतेन सम्यक्-
द्वीना चेत्यपि सातान्तरता । अत्रिमुक्तायनियुचित्सांस्मृतंमये यद्विभक्त्यद्वीनामनुच्यते । मन्तेषु नरपि-अत्रनिर्दिष्ट-
दग्मंपरारः शुभः स्वानर्तिरिक्तनामरपोदशासामन्या-यानप्रयाचकानारुद्राद्याद्वेदनयोऽहवागंरुद्रनक्षोप्रमनता-
यावद्व्या-यद्विद्वन्प्रकृती-मस्वदुत्तममत्तं-दन्तार्थं-द्वेतेन सांतेनोत्तरापि । 'विमो' इत्यदि, निमित्ते यास्मीये इति-
स्वरूपेऽपि गतारुद्राद्विद्वन्प्रकृतेः । संज्ञोपानरुद्रियुगे च । अत्र रुद्रार्थं यस्मी, येषोऽतनामाकल्पनानुप्रतिनां इति-
गुणवत्स च विध्याद्वेदः यमिमात्तयोध पूर्वोक्तविधिनोरुद्रनात्तं-मुत्तमं सांतेनाप्रमनता ॥ ६३ ॥

तदेवमुत्तनामंशम उक्तः । यमपि विध्यामंशमय इत्युक्ताः-

जासि न चंभो गुणतपजयते तासि दुंड निप्राते । अंमुदअभंरजागो राक्षारो तोप मेमभस ॥ ६६ ॥

जासि सि-याना प्रकृतीनां गुणप्रत्ययो जप्रत्ययो वा कपो व जमि कानं विद्यासंभवेऽसंभवः । यान्ता-
नरप्रत्ययो गुणप्रत्ययो वा कपो नायकृतीनि चेदुत्तमं-द्वे वा मि-याद्विद्वन्प्रमनताः येषु व रुद्रागानां याना-

दनादिषु गुणप्रत्ययतो बन्धो न भवति । नासादनान्तानां पद्यविशतिप्रकृतीनां सम्यग्मिथ्याइत्यादिषु, अत्रिरतसम्पद्-
 ध्यन्तानां दशानां देशविरतादिषु, देशविरतान्तानां च चतसृणां प्रमत्तादिषु, प्रमत्तान्तानां पणामप्रमत्तादिषु, गुणप्रत्ययतो
 बन्धो न भवति । ततस्तासां तत्र तत्र विध्यातमंक्रमः प्रवर्तते । तथा वैकियसप्तकदेवदिकनरकविकेकन्धियवीन्धियत्री-
 न्धियचतुरिन्धियजातिस्थावरसूक्ष्मसाधारणपर्यासातपलक्षणानां विशतिप्रकृतीनां नैरयिका मिथ्यात्यादिरूपे हेतां विद्यमा-
 नेऽपि भवप्रत्ययतो बन्धका न भवन्ति । नरकदिकदेवदिकैकक्रियसप्तकद्वित्रिचतुरिन्धियजातिसूक्ष्मापर्याससाधारणाना
 सप्तदशप्रकृतीनां समस्ता अपि देवा भवप्रत्ययतो बन्धका नोपजायन्ते । एकेन्धियजात्यातपस्थावरनाम्नामपि तु सनलु-
 मारादयः । संहननपद्मचतुरस्रवर्जसंस्थानपद्मकनपुंसकवेदमनुजदिकौदारिकसप्तकतिर्यगेकान्तयोग्यस्थावरादिप्रकृतिद-
 शकञ्चूर्णगादित्रिकनीचैर्गोत्राप्रशस्तविहायोगतिप्रकृतीनां त्वसंख्येयवर्गयुगः । एवं यस्य यस्य यत् कर्म भवप्रत्ययतो
 गुणप्रत्ययतो वा न बन्धमागति तत्तत्तस्य तस्य विध्यातसंक्रमयोग्यं वेदितव्यं । दलिकप्रमाणनिरूपणार्थमिदमाह—‘अंगु-
 खेत्यादि’ यावत्प्रमाणं कर्मदलिकं प्रथमसमये विध्यातसंक्रमेण परप्रकृतिषु प्रशिष्यते, तेन मानेन शेषस्य दलिकस्यापहारे
 क्रियमाणेऽद्भुलस्यासंख्येयतमेन जागेनापहारी भवति । इयमत्र ज्ञानना-यानत्प्रमाणं प्रथमसमये कर्मदलिकं विध्यातसं-
 क्रमेण प्रकृत्यन्तरे प्रदृश्यते, तावत्प्रमाणैः संडेः शेषं सर्वमपि तत्प्रकृतिगतं दलिकमपरिचमाणमंगुलमात्रस्य क्षेत्रस्यासंख्ये-
 यतमे जागे यावन्त आकाशप्रदेशास्तावत्संख्यैकैरपद्रियते । इदं क्षेत्रतो निरूपणं । कालतस्त्वसंख्येयात्रिरुत्सर्पियवस-
 पिष्णीचिरपहारः । अयं च विध्यातसंक्रमः प्रायो यथाप्रवृत्तसंक्रमावसाने वेदितव्यः ॥ ६७ ॥

इदानीं गुणसंक्रमस्य लक्षणमाह—

गुणसंक्रमो अब्रंतिगाण असुजाणपुत्रकरणई । बंधे अहापवत्तो परिच्छिन्नं वा अबंधे वि ॥ ६ए ॥

गुणसंक्रमो ति—अपूर्वरूपादयोऽपूर्वकरणप्रचृतयोऽव्यमानानामशुभप्रकृतीनां संबन्धि कर्मदलिकं प्रति समयमसंबन्धे-
यगुणतया बध्यमानासु प्रकृतिषु यत्प्रक्षिपन्ति स गुणसंक्रमः । गुणेन प्रतिसमयमसंबन्धेयलक्षणैः गुणकारेण संक्रमो गुण-
संक्रमः । तथाहि—सिद्ध्यात्वात्पनारकाद्युर्वर्जाना मिथ्यादृष्टियोग्याना ऋगोदशानामन्तानुबन्धित्यर्थिगायुरुद्योतवर्जानां च
सासादनयोग्यानामेकोनविंशतिप्रकृतीनां यतो मिथ्यात्वमन्तानुबन्धनश्चापूर्वकरणौ अत एवात्रिरतसम्यग्दृष्ट्यादयः
क्षपयन्ति । आतपोद्योते च शुभे, अशुभप्रकृतीनां च गुणसंक्रमः, आयुषां च परप्रकृतौ न संक्रमः, ततो मिथ्यात्वादि-
प्रकृतीनामिह वर्जनं । तथाऽप्रत्याख्यानप्रत्याख्यानवरणरूपायाष्टकास्थिराशुभ्रागशः कीर्तिशोकारत्यमातवेदनीयानां सर्व-
संबन्धया पदचत्वारिंशत्प्रकृतीनां अशुभानामवध्यमानानामपूर्वकरणदारभ्य गुणसंक्रमो भवति । निष्क्रान्तिकोपघाताशुभ-
वर्णादिनवकहास्यरतिजयजुगुप्सानां त्वपूर्वकरणे स्वस्वबन्धव्यवहोदादारभ्य गुणसंक्रमो वेदितव्यः । अपरोऽर्थः—अपूर्व-
करणदयोऽपूर्वकरणसंज्ञकरणवर्तिप्रचृतयोऽशुभप्रकृतीनामवध्यमानानां दलिकमसंबन्धेयगुणतया श्रेण्या बध्यमानासु प्रकृ-
तिषु यत्प्रक्षिपन्ति स गुणसंक्रमः । तेन रूपणकालेऽनन्तानुबन्धिमिथ्यात्वसम्यग्मित्यात्वानामप्यपूर्वकरणदारभ्य गुण-
संक्रमः प्रवर्तते । तदेवमुक्तं गुणसंक्रमस्य लक्षणं । संप्रति यथाप्रवृत्तसंक्रमस्य प्रतिगादयति—‘बंधे’ इत्यादि, ध्रुवबन्धिनीनां
प्रकृतीनां बन्धे सति यथाप्रवृत्तसंक्रमः प्रवर्तते । ‘परिच्छिन्नं वा’ इति, परिच्छिन्ननेन परावर्तमानाः प्रकृतय उच्यन्ते । ता-

मामवन्धेऽपि आस्ता वन्धे इत्यपिशब्दार्थः । यथाप्रवृत्तमंक्रमो जयति । इयमत्र जायना-सर्वेगामपि संसारस्थानामसुमतां ध्रुववन्धिनीनां वन्धे परावर्तमानप्रकृतीनां तु स्वस्ववचवन्धयोग्यानां वन्धेऽवन्धे वा यथाप्रवृत्त मंक्रमो जयति ॥ ६ए ॥

सांप्रतमेतैरेवोच्चलनासंक्रमविध्यातसंक्रमगुणसंक्रमयथाप्रवृत्तमंक्रमैरपहारकालस्यादृष्टपदुल्लमञ्जिधीयते—

थोवोवहारकालो गुणसंक्रमणेण संखगुणेषाए । सेसस्स अहापवत्ते विज्जाए उवलणनामे ॥ ७० ॥

थोवो ति-उच्चलनासंक्रमाञ्जिधानायमरे यत्प्रागन्निहितं चरममंनं तत्रेपमित्युच्यते । तस्य शेषस्य यदि गुणसंक्रममाने-
नापहारः क्रियते, ततोऽन्तर्मुद्धूर्तमान्त्रेण कालेन सकलमपि तदपद्रियते । ततो गुणसंक्रमेणापहारकालः मनस्तोकः । ततो
यथाप्रवृत्तमंक्रमेणापहारकालोऽसंख्येयगुणः । यतस्तदेव चरममंनं यदि यथाप्रवृत्तमंक्रमेणापद्रियते तर्हि पश्योपमानं-
ख्येयजागमानेण कालेनापद्रियते । ततो वि यातमंक्रमेणापहारकालोऽसंख्येयगुणः । यतस्तदेव चरममंनं यदि विधा-
तमंक्रमेणापद्रियते ततोऽसंख्येयाच्चिरमर्षिणीचिरपद्रियते । ततोऽप्युच्चलनानं क्रमेणापहारकालोऽसंख्येयगुणः ।
तथाहि-तदेव चरममंनं द्विचामस्थितिरंमस्य चरमसमये यत्तरप्रकृतौ प्रक्षिप्यते तेन मानेन चेदपद्रियते, ततोऽतिप्रच्छ-
ताच्चिरसंख्येयोत्तमर्षिणीचिरपद्रियते । ततः पाश्चात्यादयमुच्चलनामंक्रमेणापहारकालोऽसंख्येयगुणः ॥ ७० ॥

इह ग्राग्यथाप्रवृत्तमंक्रमस्य कालो नोक्तः, उच्चलनासंक्रमेऽपि यद्विचरमं स्थितिरंनं तस्य चरमसमये स्वस्थाने
यत्कर्मदलिकं प्रक्षिप्यते तेन मानेन शेषस्य चरमस्थितिरंमस्यापहारकालो नोक्तस्तत्तन्निरूपणार्थमाह—
पद्वासंख्यजागेणहापवत्तेण सेसगवहारो । उवलणेण वि थिबुगो अणुइन्नाए उ जं उदए ॥ ७१ ॥

सादिरनादिभुवोऽष्टवथ । तत्र ह्यपितकर्मसो गदयमाणलक्षणः रूपणार्थमन्युद्यतो ध्रुमत्कर्मप्रकृतीनां सर्वाणामपि जघन्यं प्रदेशसंक्रमं करोति, स च सादिरभुवश्च । ततोऽन्यः सर्वोऽप्यजघन्यः । स चोपशामश्रेण्यां बन्धव्यनञ्जं दे सति सर्वासा-
मपि प्रकृतीनां न जवति, ततः प्रतिपाते च जवति, ततोऽनौ नादिः, तत्स्थानमप्राप्तस्य पुनरनादिः । ध्रुवाभुवानजघन्य-
पञ्चकदर्शनावरणचतुष्टयलक्षणं, तथाऽन्तरायपद्यकर्मोदारिकमसकं च वर्जयित्वा शेषस्य पञ्चोत्तरप्रकृतिशतस्य । तथाहि-
सर्वाणामपि प्रकृतीनां गुणितकर्माङ्गे वदयमाणलक्षणे सर्वोऽप्यनुकृष्टः, स चोपशामश्रेण्यां व्यनञ्जिते, ततः प्रदेशसंक्रमः प्राप्यते, नान्यत्र । तत्राहि-
तत्स्थानमप्राप्तस्य पुनरनादिः । ध्रुवाभुवावचञ्चजव्यापेक्षया । 'भेसेत्यादि' शेषविक्रष्ट्याः सादयोऽधुमाय । तत्र पञ्चोत्तरशतस्य जघन्य इत्कृष्टश्च
ज्ञानावरणीयाद्येकविंशतिप्रकृतीनां जघन्योत्कृष्टानुकृष्टाः सादयोऽधुमाय । तत्र पञ्चोत्तरशतस्य जघन्य उत्कृष्टश्च साध-
भुवतया जावित एव ज्ञानावरणीयादीनां चोत्कृष्टः प्रदेशसंक्रमो गुणितकर्माङ्गे मिथ्यादृष्टौ कदाचिन्न्यते, शेषकालं
त्वनुकृष्टः । तत एतौ वापि नाद्यधुवौ । जघन्यस्तु मायधुवतया जावित एव । शेषप्रकृतीनां च सर्वोऽप्युत्कृष्टानुकृष्टजघ-
न्याजघन्यविक्रष्ट्या अधुवसत्कर्मत्वात् मिथ्यात्वधुवसत्कर्मणोऽपि सदैव पतञ्जहामासेर्नाचैर्गोत्रमातासातवेदनीयाना तु
परावर्तमानत्वात् सादयोऽधुवाश्चावगन्तव्याः ॥ ७२-७३ ॥

तदेवं कृता साधनादिरूपणा । साप्रतमुत्कृष्टप्रदेशमंजस्रामित्वमभिधातव्यं । तत्र गुणितकर्मणो लभ्यत इति तन्निरूपणार्थमाह—

जो वायरतसकालेणुं कर्मसिद्धं तु पुढवीए । वायर(रि) पञ्जात्तापञ्जत्तगदीद्वैयरञ्जासु ॥ ७४ ॥
जोगकसाडकोसो बहुसो निच्चमवि आडवंधं व । जोगजणेषुत्ररिद्धिदिनिसेगं वहुं किञ्चा ॥ ७५ ॥
जो वायर ति-इह विधा वसाः-सूक्ष्मा वादराश्च । तत्र वादरा वीन्त्रियादयः, सूक्ष्मान्मेजोगायुक्तार्थिकाः । तत्र सूक्ष्मत्रसव्यनडेदार्यं वादरग्रहणं । वादरत्रमानां वीन्त्रियादीनां यः ज्ञाप्यस्थितिकालः पूर्वकोटीपृथक्त्वाच्चधिकवित्तनञ्च सागरोपमप्रमाणः, तेनोना कर्मस्थितिं सप्ततिसागरोपमकोटीकोटीप्रमाणं यानत् पृथिव्या नादरे वादरपृथिवीकायजनेषु स्थित्वा । कथं स्थित्वेत्यत आह—'पञ्जात्तापञ्जत्तगदीद्वैयरञ्जासु ति' दीर्घंतरावाच्यं पर्याप्तापर्याप्तयोर्धामंत्वेन योजना- ततोऽवमर्थः-दीर्घांश्च पर्याप्तचवेषु, इतरांश्च स्तोकाश्चमपर्याप्तचनेषु । प्रचृतं तु पर्याप्तचनेषु लोकेषु चापर्याप्तचनेषु स्थित्वे- त्यर्थः । तत्रा बहुशोऽनेकवारं । योगकथायोत्कृष्ट उत्कृष्टेषु योगदानेषु उत्कृष्टेषु च लपाधिकेषु नैऋतपरिणामेषु वर्तित्वा । इह शेषं केन्विचयेभ्यो वादरपृथिवीकायस्य प्रचृतमायुतेनाव्यवहितं तस्य प्रचृतकर्मपुण्यजोपादानं । ननुवत्तया च तस्यातीव वेदनासहिष्णुत्वं । तेन तस्य प्रचृतकर्मपुण्यपरिगादो न जनतीति वादरपृथ्वीत्तिकग्रहणं । अपर्याप्तचनमए च परि- पूर्णकायस्थितिपरिमद्धारं । तेषां चापर्याप्तकचनानां लोकाणां पर्याप्तकचनानां च प्रचृतानां ग्रहणं प्रचृतकर्मपुण्यपरिमा- दाच्चावप्राप्त्यर्थं, अन्यथा हि निरन्तरमुत्पद्यमानधियमाणेषु वरुनः पुण्यजाः परिरुदन्ति । न च तेन प्रयोजनं । उत्कृष्टेषु

च योगस्थानेषु वर्तमानः प्रवृत्तं कर्मददित्कृणादत्ते, उत्कृष्टमंहशपशिणामशोत्कृष्टं स्थितिं वभानि प्रचूनां चोवतयति स्तोत्रं चापवर्तयति, अतो योगरूपाशोत्कृष्टग्रहणं । 'निचमित्यादि' नित्यं नर्मकालं जये ज्ञो आयुर्वन्धकाले जयन्ते योगे वर्तमान आयुर्वन्धं कृत्वा । उत्कृष्टे हि आयुःप्रायोग्ये योगे वर्तमानः प्रचूनानायुःपुञ्जान् आदत्ते, तथास्वाजाव्याच शानावरणीयस्य प्रचूतान् पुञ्जान् परिसादयति । न च तेन प्रयोजनं, अतो जपन्ययोग्यः पुञ्जान् आदत्ते, तथास्वाजाव्याच निर्येकं कर्मददित्कृणादत्ते, अतो योगरूपाशोत्कृष्टग्रहणं । उत्कृष्टे हि आयुःप्रायोग्ये योगे वर्तमानः प्रचूनानायुःपुञ्जान् आदत्ते, तथास्वाजाव्याच क्वान्यधिकसागरोपममहस्रवन्चूनाः सप्ततिनागरोपमकोटीकोटीः संसृज्यते ॥ ७४-७७ ॥

वायर ति-एवं पूर्वोक्तेन विधिना-“पञ्जाशापञ्जागदीक्षेयवायु ॥ सद्यदुपपञ्जतो जोगकसायाहिलं बहुतो ॥ ७६ ॥ जोगजहणेणुवखिडनिसेगं बहुं किञ्चा” इत्येकरूपेण वादरवमेतु तत्कालं वादरवमकायस्थितिकालं पूर्वोक्तद्वियुक्तान्य- सप्तमपृथ्वीनारकचत्रे वर्तमानः । इह दीर्घजीवित्वं योगरूपाशोत्कृष्टता च लान्यत इति यावत्तंनरसप्तमनरकपृथ्वीगमन- सापेक्षया पर्याप्तस्य योगोऽसंख्येयगुणो भवति । तथा च सति तस्यातीवप्रचूतकर्मपुञ्जलोपादानसंचयः । इहापर्या- प्रहणं । तथा सप्तमपृथ्वीनारकचत्रे सर्वलघुपर्याप्तः सर्वेभ्योऽप्यन्येभ्यो नारकेभ्यः शीघ्रं पर्याप्तजावमुपगतः । इहापर्या- ॥ १०५ ॥

प्रकृतिः

जनमिति सर्वलघुपर्याप्त इत्युक्तं । बहुशब्दानेकवारं च तस्मिन् ज्ञेये वर्तमानो योगकयायाधिक उत्कृष्टानि योगस्थानानि उत्कृष्टांश्च कायाधिकान् परिणामविशेषान् गृह्णन् ॥ ७६ ॥

जोगजवमप्रउवरिं मुहुत्तमडित्तु जीवियवसाणो । तिचरिमडुचरिमसमए पूरित्तु कसायउक्कसं ॥ ७७ ॥
जोगुक्कोसं चरिमडुचरिमे समए य चरिमससयम्मि । संपुण्णगुणियकम्मो पगयं तेणेह सामित्ते ॥ ७८ ॥

जोग त्ति-योगयवमध्यस्योपरि अष्टसामाधिकानां योगस्थानानामुपरीत्यर्थः । अन्तर्मुहूर्तं कालं यावत् स्थित्वा जीवि-
तावसानेऽन्तर्मुहूर्ते आयुपः शेषे । एतदुक्तं ज्ञेयं-अन्तर्मुहूर्तविशेषे आयुषि योगयवमध्यस्योपरि असंख्येयगुणवृद्ध्याऽ-
न्तर्मुहूर्तं कालं यावत् प्रवर्धमानो भूत्वा । ततः किमित्याह-‘तिचरिमेत्यादि’ त्रयश्चरमा यस्मात्स त्रिचरमः यत आरज्या-
न्तिमः समयस्तृतीयो ज्ञेयति स त्रिचरम इत्यर्थः । तस्मिन् ज्ञेयस्य त्रिचरमे द्विचरमे च समये वर्तमान उत्कृष्टं कायाधिकं
संक्षेपस्थानं पूरयित्वा चरमे द्विचरमे च समये योगस्थानमपि चोत्कृष्टं पूरयित्वा । इहोत्कृष्टो योग उत्कृष्टश्च संक्षेपो
युगपदेकमेव समयं यावत् प्राप्यते, नाधिकमिति विषमसमयतया उत्कृष्टयोगोत्कृष्टकयायस्थानग्रहणं । त्रिचरमे द्विचरमे
च समये उत्कृष्टसंक्षेपग्रहणं प्रच्युतोवर्तना स्वदृषा (प) वर्तनाचात्रा(वना)र्थं, द्विचरमे चरमे च समये उत्कृष्टयोगग्रहणं
परिपूर्णग्रदेशोपचयसंचवार्थं । स इत्यंच्युतो नारकजवस्य चरमसमये वर्तमानः संपूर्णगुणितकर्मज्ञो ज्ञेयति, तेन च
संपूर्णगुणितकर्मज्ञेन इहोत्कृष्टप्रदेशसंक्रमस्वामित्ये प्रकृतमधिकारः ॥ ७७-७८ ॥

तदेवमुक्तो गुणितकर्मणः । संप्रति स्वामित्तमन्विधीयते—

ततो उव्वटित्ता आत्रव्लिगासलयतप्पवत्थस्स । आत्ररणन्निग्घचोइसगोराव्लियसत्त उक्कोसो ॥ ५ए ॥

ततो चि-स गुणितकर्मांगत्तत् सप्तमपृथ्वीरूपाक्षरकाडुदुत्थ पर्याप्तपत्रेन्त्रियतिर्वकु मध्ये ममुत्तानलतत्तत्रवरस्य तस्मिन् पर्याप्तमंक्षिपत्रेन्त्रियत्रचे तिष्ठतः प्रथमावदिकाया उपरितने चरमे समथे ज्ञानानरणपत्ररुदर्शनात्ररणचतुष्टया-न्तरायपत्रकौटारिकमसत्रवलक्षणानामेकविंशतिप्रकृतीनामुत्कृष्टप्रदेशमंक्रमो ज्वति । एतामा हि कर्मप्रकृतीनां नारकजव-चरमसमये उत्कृष्टयोगवशात् प्रच्युतं कर्मदलिक्रमात्रं । तच्च बन्धानलिहायामतीतायां मंक्रमयति, नान्यथा । अन्यन चैतावत् प्रच्युतं कर्मदलिकं न प्राप्यत इति आत्रव्लिगामगतप्रत्यास्मंत्युपात्तं ॥ ५ए ॥

कम्मचउक्के असुत्ताए वप्पसाणीए सुहुमरागंते । संठोत्तणंमि नियगे चउत्तीसाए नियट्ठिस्स ॥ ५० ॥

कम्मचउक्के चि-कम्मचउक्के दर्शनात्ररणवदनीयनामगोत्रदशे वा अशुजाः सुदमनंपरायावस्थायामनभ्यमानाः प्रकृ-तयो नित्राधिकामातेदनीयप्रथमवर्जसंस्थानप्रथमवर्जसंद्धननाशुभत्रणीदिनवक्रोपघाताप्रयास्तविज्ञानोगत्वपर्यासास्थिरायुज-डुर्भगडुःस्वरानादेयायशःक्रीतिनीचैर्गोत्रदक्षणा द्वात्रिंशत्प्रकृतयत्नामां गुणितकर्माशस्य रूपकस्य सुदमनंपरायस्यान्ते चर-मसमये उत्कृष्टः प्रदेशमंक्रमो ज्वति । तथाऽनिट्टित्तिगादरस्य गुणितकर्माशस्य रूपकस्य मध्यमकपायाष्टकरस्यानब्धिन्वि-कतिर्यग्भिक्विचित्रिचतुरिन्त्रियजातिसूक्ष्मासाधारणनोकरायपद्मरूपाणां चतुर्विंशतिप्रकृतीनां आत्मीय आत्मीये चरमसंठोने चरमसंक्रमे उत्कृष्टप्रदेशमंक्रमो ज्वति ॥ ५० ॥

ततो अणंतरागयसमयाडुक्कस्स सायबंधंऊ । बंधिय असायबंधंघालिगंतसमयम्मि सायस्स ॥ ७१ ॥

ततो त्ति-ततो नरकचवादनन्तरत्रवे समागतः प्रथमसमयादारन्य सातवेदनीयमुत्कृष्टां वन्धाळां उत्कृष्टं वन्धकालं यावदित्यर्थः । बद्धा असातवेदनीयं बहुमारचते । ततोऽसातवेदनीयस्य वन्धावलिकान्तसमये सातवेदनीयं सकलमपि वन्धावलिकातीतं जवतीति कृत्वा तस्मिन् समयेऽसातवेदनीये बध्यमाने सातं यथाप्रवृत्तसंक्रमे संक्रमयतः सातस्योत्कृष्ट-प्रदेशसंक्रमो जवति ॥ ७१ ॥

संठोजणाए दोएहं मोहाणं वेयगस्स खणसेसे । उप्पाइय सम्मतं मिठत्तगए तमतमाए ॥ ७२ ॥

संठोजणाए त्ति-द्वयकस्य द्वयोर्मोहनीययोर्मिथ्यात्वसम्यग्मिथ्यात्वरूपयोराल्मीयात्मीयचरमसंठोजे सर्वसंक्रमणोत्कृष्टः प्रदेशसंक्रमो जवति । तथा द्दणशेषेऽन्तर्मुहूर्तावशेषे आयुपि तमतमाचिधानायां सप्तमपृथिव्यां वर्तमान श्रौपशमिकं सम्यक्त्वमुत्पाद्य दीर्घेण च गुणसंक्रमकालेन वेदकसम्यक्त्वपुञ्जं समापूर्य्य सम्यक्त्वात् प्रतिपतितो मिथ्यात्वं च प्रतिपद्य तत्प्रथमसमय एव वेदकसम्यक्त्वस्य मिथ्यात्वे उत्कृष्टं प्रदेशसंक्रमं करोति ॥ ७२ ॥

चिन्नमुहुत्ते सेसे तच्चरमावस्सगाणि किच्चेत्थ । संजोयणा विसंजोयगस्स संठोजणा एसिं ॥ ७३ ॥

चिन्नमुहुत्ते त्ति-स गुणितकर्माशः सप्तमपृथिव्यां वर्तमानो चिन्नमुहूर्तावशेषे आयुपि तस्मिन् जवे यानि चरमावश्य-कानि-“जोगजवमम्रज्वरिं मुहुत्तमच्चित्तु जीवियवसाणे । तिचस्मिच्चरिससमए पूरित्तु कसायउक्कस्सं” इत्यादिलक्षणानि

तानि कृत्वा । तस्याश्च सप्तमशुश्रुष्या उद्धृत्य सम्मस्यं नोत्पाद्य वेदकर्मभ्यः इति । न्योजान् अन्नं नानुसन्धिनो
 विसंयोजयति । विमंजना दृष्ट्या । तत एवामनन्तानुसन्धिनां चर्मसंज्ञोत्ते नर्मिक्रमणोत्कृष्टः प्रदेशं क्रमो जयति ॥ ७३ ॥
 ईसाणागयपुरिसस्त इत्थियाए च अष्टवासाए । मासपुहुत्तप्रहिण नपुंनरो सत्रसंक्रमणे ॥ ७३ ॥
 ईशानाच्युतः सन् स्त्री वा पुरुषो ना जातः । ततो मामशुश्रुष्यायोनं हेन्द्रियायोग्यं । तत्र नपुंसकोद चूयो चूयो नत
 नपुंसकत्वेदं व्यक्तधरमसंज्ञोत्ते सर्वसंज्ञेण नपुंसकत्वेदस्योत्कृष्टः प्रदेशं क्रमो जयति ॥ ७४ ॥
 इत्थीए चोगचूमिसु जीविय वासाएसंखियाणि तड । हस्तविई देवता सत्रवहुं सत्रसंज्ञोत्ते ॥ ७५ ॥
 वसुधुना मृत्वा ह्यस्थितिं दशवर्षमहप्रमाणां देवायुषी चक्रा देवत्वेनोत्पन्नः । तत्रापि तमेव स्त्रीवेदमापूर्वं म्वायुःपर्यन्ते
 मनुजेषु मध्येऽन्वतरवेदमहितो जातः । ततो वायु शीघ्रं दृष्ट्यायोग्यतः । ततः 'इत्थीए सि' तस्य स्त्रीवेदस्य दृष्ट्यासमये
 चर्मसंज्ञोत्ते सर्वसंक्रमणोत्कृष्टः प्रदेशं क्रमो जयति । इहैवमेव स्त्रीवेदस्योत्कृष्टमापूर्णमुत्कृष्टश्च प्रदेशसंक्रमः केवलज्ञा-
 न्यथापि कर्तुं शक्यत्वात् । एवमुत्तरत्रापि यथायोगं तथैव केवलज्ञानोपपत्तं चादित्युत्तरमनुमरणीयम् ॥ ७५ ॥

प्रकृतिः

वरिसव रित्थि पुरिय सम्मत्तमसंखवासियं लद्धियं । गंता मिठत्तमलं जहन्नदेवट्ठिई ज्ञोच्चा ॥ ७६ ॥
 वरिसवर ति-वर्षवरो नपुंसकवेदः तं ईशानदेवलोके प्रचूलाकालमापूर्वं चूयो चूयो बन्धेन दलिकान्तरसंक्रमणेन च
 स्वायुःक्षये ततश्च्युत्वा संख्येयवर्षायुष्केषु मध्ये समागत्य पुनरसंख्येयवर्षायुष्केषु मध्ये समुत्पन्नः । तत्रासंख्येयवर्षाणि
 यावत् स्त्रीवेदमापूर्वं ततोऽसंख्येयवर्षाणि यावत् सम्यक्त्वं लब्ध्वा आस्थाद्य तक्षेतुकं च पुरुषवेदं तावन्ति वर्षाणि यावत्
 वधन् तत्र स्त्रीवेदनपुंसकवेदयोर्दलिकं निरन्तरं संक्रमयति । ततः पद्योपमासंख्येयजागमात्रं सर्वायुःप्रमाणं जीवित्वा
 पर्यन्ते च मिथ्यात्वमासाद्य ततो जघन्यस्थितिषु दशवर्षसदस्रप्रमाणस्थितिषु देवेषु मध्ये समुत्पन्नः । तत्र समुत्पन्नः सन्
 अन्तर्मुहूर्तेन कालेन सम्यक्त्वं प्रतिपद्यते ॥ ७६ ॥

आगंतु लहुं पुरिसं, संतुजमाणस्स पुरिसवेयस्स । तस्सेव सगे कोहस्स माणसायाणमवि कसिणो ॥ ७७ ॥
 आगंतु ति-ततो देवजवाच्च्युत्वा मनुष्येषु मध्ये समुत्पन्नस्ततो माससप्तकान्यधिकेष्वष्टसु वर्षेष्वतिक्रान्तेषु लघु शीघ्रं
 रूपणायोद्यतते । केवलं बन्धव्यवज्ञेदादर्चाक् आत्विकादिकेन कालेन यद्व्यं पुरुषवेददलिकं तदतीव स्तोत्रमिति
 कृत्वा तत्परित्यज्च शेषस्य चरमसंज्ञोच्चे उत्कृष्टः प्रदेशसंक्रमो वेदितव्यः । तथा तस्यैव पुरुषवेदोत्कृष्टप्रदेशसंक्रमस्यामिनः
 संज्वलनकोधस्य संसारं परित्रमता उपनितस्य रूपणकाले प्रकृत्यन्तरदलिकाना गुणगंक्रमेण प्रचुरीकृतस्य स्वकं आत्मी-
 ये चरमसंज्ञोच्चे उत्कृष्टः प्रदेशसंक्रमो जयति । अत्रापि बन्धव्यवज्ञेदादर्चाक् आत्विकादिकेन कालेन यद्व्यं तन्मुक्त्वा
 शेषस्य चरमसंज्ञोच्चे उत्कृष्टः प्रदेशसंक्रमो जयत्यम् ॥ ७७ ॥

चञ्चलसमितु खिप्यं लोतजसाणं ससंक्रमस्संते । सुजधुवबंधिगनामा णावदिगं गंतु बंधंता ॥ ७७ ॥

चञ्चर त्ति-अनेकजवप्रभेन चतुरो वारान् यावन्मोहनीयमुपशमय्य चतुर्योपशमनान्तरं शीघ्रमेव रूपकश्रेणिं प्रतिपन्नस्य तस्यैव गुणितकर्मांशस्य स्वसंक्रमस्यान्ते नरगमनोच्चे इत्यर्थः । संज्वलनलोचनशः कीर्त्योत्कृष्टः प्रदेशसंक्रमो जयति । इहोपशमश्रेणिं प्रतिपन्नेन सता प्रकृत्यन्तरदलिकाना प्रचृतानां गुणसंक्रमेण तत्र प्रदेशात् द्वे अपि संज्वलनलोचनशः कीर्तिप्रकृती निरन्तरमापूर्वते, तत्र उपशमश्रेणियद्गुणं । आसंमारं च परित्रमता जन्तुना मोहनीयस्य चतुर एव वारान् यावदुपशमः क्रियते, न पञ्चममपि वारं, ततश्चतुरूपशमय्यैर्युक्तं । तथा संज्वलनलोचस्य नरगमनोच्चोऽन्तरकरणवरमसमये द्रष्टव्यः । न परतः, परतस्तस्य संक्रमाजावात् “अंतरकरणमि कए चरित्तमोच्चे णु(णं)पुपिसंक्रमण” इतिवचनात् । यशः कीर्तिरपूर्वकरणगुणस्थानके निशत्प्रकृतिबन्धन्यादेदममयंऽनगन्तव्या, परतस्तस्याः संक्रमस्याजावात् । ‘सुभ्रेत्यादि’ याः शुचप्रभवन्धिन्यो नामप्रकृतयस्तेजमसस कशुकुडोहितशरिजसुरजिगन्धरुपायान्जमधुरमुडु-लशुस्त्रिधोष्णागुरुखडुनिर्माणलक्षणा निशतिसंख्याः तामा चतुःकृत्यो मोहनीयोपशमानन्तरं बन्धान्तात् बन्धव्यवज्ञे-दादूर्ध्वमावदिकां गन्तुमावदिकायाः परतो यशः कीर्तो प्रद्विष्यमाणानामुत्कृष्टः प्रदेशसंक्रमो लभ्यते । इह गुणसंक्रमेण संक्रान्तं प्रकृत्यन्तरदलिकमावदिकायामतीतायां सत्यामन्यत्र संक्रमणयोग्यं जयति, नान्यथैत्यत उक्तं—“आवदियं गंतु बंधंता” इति ॥ ७७ ॥

निरुससा य थिरसुजा, सम्मद्विठिस्स सुजधुवाले वि । सुनरांधयणजुयाले, वत्तीससयोद्विचिियाले ७८

निष्कसमस्ति-स्निग्धलक्षणस्पर्शसमे स्थिरशुचनानामनी इष्टमुक्तं ज्ञप्ति-यथाऽनन्तरं शुनशुभ्रवन्धिनामप्रकृती-
 नामन्तर्गतस्य स्निग्धस्पर्शस्योत्कृष्टप्रदेशसंक्रमजावना कृता, तथैतयोरपि स्थिरशुननाम्नोरवगन्तव्या । एते च स्थिरशुभ्र-
 नामनी अशुभ्रवन्धित्वात् एशुगुपात्ते । 'मम्मद्विष्मिंस्याद्दि' मम्यगृहेयोः शुनशुभ्रवन्धिजन्यः पयोन्ध्रियजातिगमचतुर-
 अस्रस्थानपराघातोद्वासप्रशस्तविहायोगतिवमवाढरपर्याप्तप्रत्येकशुनगुस्वरादेयलक्षणा वाढया प्रकृतयः शुभ्रमंद्हननयुता
 वज्रर्पजनाराचसंद्हननसहिताः । वज्रर्पजनाराचं हि देवजने नारकजने वा उतमानाः मम्यगृष्टयो वदन्ति, न मनुज-
 तिर्यग्जने (तत्र) वर्तमानानां सन्त्यगृष्टीनां देवगतिप्रायोग्यानधमंजवेन संद्हननयन्ध्यामंजवात् । ततो नैतल्यम्यगृष्टेः
 शुभ्रशुभ्रवन्धीति पृथगुपात्ते । तथा वान्त्रिंशद्धिकमागरोपमशतचिताः । तथाहि-यद्दृष्टिमागरोपमाणि यावत्समन्यक्त्व-
 मनुपालयन् एता वदन्ति । ततोऽन्तर्मुहूर्ते कालं यावत् सम्यग्मित्यत्वमनुच्य पुनरपि मम्यक्त्वं प्रतिपद्यते । ततो
 च्योऽपि सम्यक्त्वमनुचवन् पद्गृष्टिमागरोपमाणि यावदेताः प्रकृतीर्गन्तातीति । तदेवं वान्त्रिंशदन्यधिकं सागरोपमशतं
 यावत् सम्यगृष्टिंशुग आर्प्य, वज्रर्पजनाराचमंद्हननं तु मनुष्यजवहीनं यथासंज्ञममुकृष्टं कालमापूर्व्य, ततः मम्यगृष्टे-
 र्धुवा अपूर्वकरणगुणस्थानके बन्धव्यवधेदानन्तरमावधिकामानं कालमतिक्रम्य यशःकीर्तौ मंक्रमयतस्तानामुत्कृष्टं प्रदे-
 शसंक्रमः, तदानीं प्रकृतान्तरदलिकानामप्यतिप्रच्यतानां गुणमंक्रमेण लब्धाना संक्रमान्वलिकानि ज्ञानत्वेन संक्रमसंज-
 वात् । वज्रर्पजनाराचसंद्हननस्य तु देवजवाच्युतः सन् सम्यगृष्टिर्देवगतिप्रायोग्यं वदन् आप्तविक्रामानं कालमतिरू-
 म्योत्कृष्टं प्रदेशसंक्रमं करोति ॥ ८५ ॥

पूरित्तु पुत्रकोडीपुहुत्त संवाजगस्त निरयडुगं । देवगईनवगस्त य सगवंशंताद्विगं गंतुं ॥ ९० ॥
 पूरित्तु सि-नरकविक नरकगतितरकानुपूर्वीदृश्यं पूर्वकोटीपृथस्तं यात्परुयिव्या, नस्तु पूर्वोक्तोद्यायुक्तेषु नियोजयेतु
 च्यो च्यो वद्वेत्यर्थः । ततोऽष्टमचत्रे मनुष्यो च्यो द्वाकश्रेणिं प्रतिपन्नोऽन्यत्र तत्ररुद्धिं संतमयन् चरमन्वोचि
 सर्वसंक्रमेण तस्योत्कृष्टं प्रदेशसंक्रमं करोति । तथा देवगतिवचकं देवगतिदेवानुपूर्वीं कियन्सप्तदशं यदा पूर्वोक्तोष्टिपु-
 थस्त्वं यावदापूर्वाष्टमचत्रे उपकश्रेणिं प्रतिपन्नः सन् सप्तान्धान्तात् स्वान्यव्ययं देवादनन्तरमावसिहामां कावमति-
 क्रम्य यशःकीर्ता प्रक्षिपति तदा तस्योत्कृष्टप्रदेशसंक्रमो जवति । तदानीं हि प्रकृत्यन्तरददिकानामपि गुणसंक्रमेण
 लब्धानां संक्रमवद्विकारिकान्तत्वेन संक्रमः प्राप्यत इति ह्युक्ता ॥ ९० ॥

सबचिरं सम्मत्तं, आणुपालिय पूरेश्तु माणुयडुगं । सत्तमखिइनिगइष्ट, पठमे समप् नरडुगस्त ॥ ९१ ॥
 सप्तचिरं ति-सर्वचिरं सर्वोत्कृष्टं कालं अन्तमुद्धृतानि त्रयष्टिजालागरोपमाणीत्यर्थः । सप्तमस्तमनुष्याद्य नारकः स-
 त्तमश्रितौ वर्तमानः सम्यक्त्वप्रत्ययं तावन्तं कालं मनुजदिकं मनुजगतिमनुजादुपूर्विलक्षणमापूर्वं नष्टा चरमेऽन्तमुद्धृतं
 मिथ्यात्वं गतः । ततस्तन्निमित्तं तियद्विकं तस्य वधतो गुणितकर्माशस्य नष्टमपृथिव्याः न काशादिनिर्गतस्य प्रथमममये
 एव मनुजदिकं यथाप्रपृत्तसंक्रमेण तस्मिन् तिर्यग्दिके वध्यमाने संतमयतलस्य मनुजदिकस्योत्कृष्टः प्रदेशसंक्रमो जवति ॥ ९१ ॥
 थावरतजाथाया बुज्जोयाउ नपुंसगसमाउ । आहारगतित्तरं थिरसममुक्कस्त समकालं ॥ ९२ ॥

आवर ति-स्थारनाम तथा तज्जातिः स्थावरजातिः एकेन्द्रियजातिरित्यर्थः । तथा श्रातपनाम, उद्योतनाम । एताश्च-
 तस्रः प्रकृतयो नपुंसकसमा, नपुंसकवेदस्येव श्रासामपि प्रकृतीनामुत्कृष्टः प्रदेशसंक्रमो ज्ञावनीय इत्यर्थः । तथा आहा-
 रकसप्तकं तीर्थकरनाम च स्थिरसमं वक्तव्यं । केवलं तदुत्कृष्टस्वरुन्धकालं यावदापूर्णीयमभिधातव्यं । इयमत्र
 ज्ञावना—आहारकसप्तकं तीर्थकरनाम चोत्कृष्टं स्वन्धकालं यावदापूर्वं तत्राहारकसप्तकस्य स्वन्धकाल उत्कृष्टो
 देशोना पूर्वकोटी यावत्संयममनुपालयतो यावानप्रमत्तकालस्तावान् सर्वो वेदितव्यः । तीर्थकरनाम्नाश्च स्वन्धकाल
 उत्कृष्टो देशोनपूर्वकोटीष्वान्यधिकानि त्रयस्त्रिंशत्सागरोपमाणि । तत एतावन्तं कालं यावदापूर्वं रूपकश्रेणि प्रतिपन्नो
 यदा बन्धव्यवहोदादनन्तरमावलिकामात्रं कालमतिक्रम्य यशःकीर्तौ संक्रमयति, तदा तयोरुत्कृष्टः प्रदेशसंक्रमः ॥ ए३ ॥

चउरुवसमित्तु मोहं मिथत्तगयस्स नीयबंधतो । उच्चागोउक्कोसो तत्तो लहुसिप्रउं हो३ ॥ ए३ ॥

चउ ति-इह मोहोपशमं कुर्वन् उच्चैर्गोत्रमेव वध्नाति, न नीचैर्गोत्रं । नीचैर्गोत्रमत्कानि च दलिकानि गुणसंक्रमेणो-
 च्चैर्गोत्रे संक्रमयति । ततश्चतुष्कृत्यो मोहोपशमग्रहणमवश्यं कर्तव्यं । तत्र चतुरो वारान् मोहनीयमुपशमयन् उच्चैर्गोत्रं
 च वध्नात् तत्र नीचैर्गोत्रं गुणसंक्रमेण संक्रमयति । चतुष्कृत्यश्च मोहोपशमः किल त्रयत्रयेन जवति । ततस्तृतीये जवे
 मिथ्यात्वं गतः सन् नीचैर्गोत्रं वध्नाति, तच्च वध्नात् तत्रोच्चैर्गोत्रं संक्रमयति । ततः पुनरपि सम्यक्त्वमानाद्योच्चैर्गोत्रं वध्नात्
 तत्र नीचैर्गोत्रं संक्रमयति । एवं ऋयो ऋय उच्चैर्गोत्रं नीचैर्गोत्रं च वध्नातो नीचैर्गोत्रबन्धव्यवहोदानन्तरं शीघ्रमेव निधि-
 गन्तुकामस्य नीचैर्गोत्रबन्धचरमममये उच्चैर्गोत्रस्य गुणसंक्रमेण बन्धेन चोपचितीकृतस्योत्कृष्टः प्रदेशसंक्रमो जवति ॥ ए३ ॥

तदेवमुक्तमुक्कटप्रदेशसंक्रमस्थामित्यं । संप्रति जघन्यप्रदेशसंक्रमस्थामित्यमजिधानीयं । तच्च प्रायः कृपितकर्मज्ञो प्राप्यत इति तस्यैव स्वरूपमाह —

पद्मासंखियज्ञागोण कम्मविइमच्छिउ निगोएसु । सुहुमेसन्नवियजोगं जहन्नयं कट्टु निगम्म ॥ ए४ ॥
जोगेससंखवारे सम्मतं लच्चिय देसवियं च । अठलुत्तो विरई संजोयणहा य तइवारे ॥ ए५ ॥
चउरुवसमित्तु मोहं लहुं खवंतो जवे खत्रियकम्मो । पाएण तहिं पगयं पशुच्च काई वि सवित्सेसं ॥ ए६ ॥

पह्ल त्ति-यो जीवः पट्योपमासंख्येयज्ञागन्यूनां कर्मस्थिति सप्ततिसारोपमकोटीप्रमाणा यावत् पट्योपमासंख्येयज्ञा-
गहीनं सप्ततिसारोपमकोटीकोटीप्रमाणं काल यावदित्यर्थः । सुह्मनिगोदेउ सुह्मानन्तकारिकेण मध्ये उगित्वा । सुह्मनिगोदा-
हि स्वहपायुषो जवन्ति, ततस्तेषां प्रचूतजन्मभरणजावेन त्रेदनातीनां प्रचूतपुजलपरिस्ताट उपजायते । अपि च सुह्मनिगोदा-
जीवानां मन्दयोगता मन्दकपायत्वं च जवति । ततोऽचिनवर्त्मपुजलोपादानमपि तेषां स्तोक्तरमेव प्राप्यत इति सुह्मनि-
गोद(जीवानां मन्दयोग)ग्रहणं “अचत्रियजोगं जहनयं कट्टु निगम्म त्ति” अचत्रियप्रायोग्यं जघन्यं अचत्रियप्रायोग्यजघन्य-
कट्टयं प्रदेशसंचयं कृत्वा ततः सुह्मनिगोदेन्यो निर्गलयोग्येषु सम्यक्त्वदेशविरतिमर्निविरतियोग्येषु त्रसेषु मध्ये उत्पद्य पट्यो-
पमासंख्येयज्ञागमध्ये संख्यातीतान् वारान् यावत् सम्यक्त्वं स्वहृपकालिकीं देशविरतिं च लब्धा । कथं लब्धेति चेडु-
च्यते—सुह्मनिगोदेन्यो निर्गल्य वादरपृथ्वीकायेषु मध्ये समुत्पन्नस्ततोऽन्तर्मुहुर्त्तेन कालेन विनिर्गल्य मनुष्येषु पूर्वकोट्यायु-

ङ्केषु मध्ये समुत्पन्नः । तत्रापि शीघ्रमेव माससप्तकानन्तरं योनिविनिर्गमनेन जातः । ततोऽष्टवार्षिकः सन् संयमं प्रतिपन्नः । ततो देशानां पूर्वकोटीं यावत् संयममनुपाह्वय स्तोकावशेषे जीविते सति मिथ्यात्वं प्रतिपन्नस्ततो मिथ्यात्वेनैव कालगतः सन् दशवर्षसहस्रप्रमाणस्थितिषु देवेषु मध्ये देवत्वेनोपजातः । ततोऽन्तर्मुहूर्तमात्रे गते सति सम्यक्त्वं प्रतिपद्यते । ततो दशवर्षसहस्राणि जीवित्वा तावन्तं च कालं सम्यक्त्वमनुपाह्वय पर्यवसानावसरे मिथ्यात्वेन कालगतः सन् वादरपृथिवी-काधिकेषु मध्ये समुत्पन्नः । ततोऽन्तर्मुहूर्तेन ततोऽप्युद्धृत्य मनुष्येषु मध्ये समुत्पद्यते । ततः पुनरपि सम्यक्त्वं वा देशविरतिं वा सर्वविरतिं वा प्रतिपद्यते । एवं देवमनुष्यत्रयेषु सम्यक्त्वादि गृह्णन् मुञ्चंश्च तावत्कृत्वो यावत्पट्यो-पमासंख्येयजागमध्ये संख्यातीतान् वारान् यावत् सम्यक्त्वलाजः स्वल्पकालिकश्च देशविरतिलाजो भवति । इह यदा यदा सम्यक्त्वादिप्रतिपत्तिस्तदा तदा बहुप्रदेशाः प्रकृतीरल्पप्रदेशाः करोति । ततो बहुशः सम्यक्त्वादिप्रतिपत्तिग्रहणं । एतेषु च सम्यक्त्वादियोग्येषु त्रयेषु मध्येऽद्यौ वारान् सर्वविरतिं प्रतिपद्यते तावत् एव वारानद्यौ वारानित्यर्थः । विसं-योजनहा अनन्तानुबन्धविघातको भूत्वा । तथा चतुरो वारान्मोहनीयमुपशमय्य ततोऽन्यस्मिन् त्रये तद्यु शीघ्रं कर्माणि कृपयन् कृपितकर्मांश इत्यभिधीयते । एतेन च कृपितकर्मांशेनेह जघन्यप्रदेशसंक्रमस्वामित्वे चिन्त्यमाने प्रायेण बाहुद्वयेन प्रकृतमधिकारः । काश्चित्पुनः प्रकृतीरधिकृत्य सविशेषं त्रिण्यसि ॥ ९४-९५-९६ ॥

तत्र जघन्यप्रदेशसंक्रमस्वामित्वमाह—

आवरणसत्तगम्भि उ सहोद्दिष्टा तं विणोहिजुयद्वम्भि । निदाडुगंतराश्यहासचउक्के य वंधंते ॥९७॥

आवरणं चि-अवधिना नद् वर्तते यो जीवः तस्य अत्र विज्ञानागणरहितं ज्ञानावरणचतुष्टयं, अत्र विदर्शनावरणरहितं दर्शनावरणत्रयं, एतासां सप्तानां प्रकृतीनामात्मीयान्धव्यव्यवहोदममये यथाप्रवृत्तसंक्रमेण जघन्यः प्रदेशसंक्रमो भवति । अवधिज्ञानमुत्पादयन् प्रवृत्तान् कर्मपुञ्जान् परिपाठयति स्म । तत एतासां स्वध्वगन्धव्यवहोदममये लोका एव पुञ्जलाः प्राप्यन्ते । अत्रापि च जघन्यप्रदेशसंक्रमेणाधिकारः, ततोऽवधिना मह यो वर्तते इत्युक्तं । तथा तमवधि विनाऽवधिज्ञानावधिदर्शनरहित इत्यर्थः । अत्र धियुगले अत्र विज्ञानावरणावधिदर्शनावरणरूपे स्वस्वगन्धव्यवहोदममये जघन्यः प्रदेशसंक्रमो भवति । अवधिज्ञानमवधिदर्शनं चोत्पादयतः प्रवृत्तयोपशमजावतोऽत्र विज्ञानावरणावधिदर्शनावरणयोरतीव रुद्धः कर्मपुञ्जला जायन्ते । ततो वन्धव्यवहोदकाद्रेऽपि प्रवृत्ताः परिमटन्ति । तथा च नति जघन्यः प्रदेशसंक्रमो न लभ्यत इति तं विणेत्युक्तं । 'निहेत्यादि' निजाप्रवृत्तान्धुं, अन्तरावपत्रकं, हास्यचतुष्टकं हास्यरतिचयत्रुगुप्सावश्यं, एतासामेकादशप्रकृतीनां स्वगन्धान्तममये यथाप्रवृत्तसंक्रमेण जघन्यः प्रदेशसंक्रमो भवति । निजाविकहास्यचतुष्टययोर्वन्धव्यवहोदानन्तरं गुणसंक्रमेण संक्रमो जायते । ततः प्रवृत्तं दक्षिकं लभ्यते । अन्तरायप-
अक्रस्य वन्धव्यवहोदानन्तरं संक्रम एव न भवति, पतद्भ्रुडाप्राप्तेः, ततो वंधांतममयप्रवृत्तं ॥ ९७ ॥

सायस्त एव समिता असायबंधाण चरिमबंधंते । खवणाए लोचस्त वि अयुवकरणादिगाअंते ॥ ९८ ॥
सायस्त चि-अनुपशमय्य मोहनीयोपशममकृत्वा, उपशमश्रेणिमकृत्वेत्यर्थः । अमातवन्धानां मध्ये यश्चरमोऽममातव-
न्धस्तस्यान्तिमे समये वर्तमानस्य रूपणायोद्यतस्य सातस्य जघन्यः प्रदेशसंक्रमो भवति । परतो हि सातस्य पतद्भ्रुहता

चवति, न संक्रमः । 'खवणाए' इत्यादि, मोहनीयोपशममकृत्वा द्यपणयोद्यतस्यापूर्वकरणाच्चायाः प्रथमायलिकाया अन्तसमये संज्वलनलोचस्य जघन्यः प्रदेशसंक्रमः । परतो गुणमंक्रमे लब्धस्यातिप्रचृतस्य दलिकस्य संक्रमान्निकाति-
क्रान्तत्वेन संक्रमसंचयात् जघन्यप्रदेशसंक्रमाचावः ॥ ९८ ॥

अथरत्नविडुगं गालिय श्रीवेयश्रीणगिद्धित्तित्ते । सगखवणहापवत्तसंत एमेव मिद्धत्ते ॥ ९९ ॥
अथरत्ति-सागरोपमाणा द्वे पट्टपट्टी यावत्सम्यक्त्वमनुपालयन् स्त्रीवेदस्त्यानन्दित्रिकलक्षणाश्चतस्रः प्रकृतीर्गालियित्वा तासां संबन्धि प्रचृतं कर्मदलिकं परिस्ताद्य किञ्चिद्वेयाणां सतीनां तासां द्यपणाय समन्युद्यतस्य यथाप्रचृतकरणान्तिम-
समये विन्यातसंक्रमेण जघन्यः प्रदेशसंक्रमो जवति । परतोऽपूर्वकरणे गुणमंक्रमेण प्रचृतकर्मदलिकमंक्रमसंचयात् जघ-
न्यप्रदेशसंक्रमो न लन्व्यत इति यथाप्रचृतकरणान्तसमयग्रहणं । 'एमेव मिद्धत्त इति' एमेव पूर्वोक्तैरेव प्रकारेण मिथ्या-
त्वस्य जघन्यः प्रदेशसंक्रमोऽवगन्तव्यः । तद्यथा-द्वे पट्टपट्टी सागरोपमाणां यावत्सम्यक्त्वमनुपाद्य तावन्तं कालं मि-
थ्यात्वं गालयित्वा किञ्चिद्वेपस्य मिथ्यात्वस्य द्यपणाय समुद्यतस्य स्वकीययथाप्रचृतकरणान्तसमये वर्तमानस्य विध्यात-
संक्रमेण मिथ्यात्वस्य जघन्यः प्रदेशसंक्रमो जवति, परतो गुणमंक्रमः प्रवर्तते, तेन न न प्राच्यते ॥ ९९ ॥

हस्तगुणसंक्रमद्वाए पूरयित्ता समीससम्मत्तं । चिरसंमत्ता मिद्धत्तगयस्सुबलणथोगो सिं ॥ १०० ॥

हस्तत्ति-सम्यक्त्वमुत्पाद्य हस्तया गुणमंक्रममाच्चा स्लोककालेन गुणमंक्रमेणेत्यर्थः । समिश्रं सम्यक्त्वं सम्यक्त्वसम्य-
न्मिथ्यात्वे इत्यर्थः । मिथ्यात्वदलेन पूरयित्वा आपूर्थे चिरेण प्रचृतेन कालेन सम्यक्त्वान्मिथ्यात्वं गतस्य द्वे पट्टपट्टी

सागरोपमाणां यावत्सम्यक्त्यमनुपाद्य मिथ्यात्वं गतस्यैत्यर्थः । पट्योपमामंल्येयजागमात्रेण कालेन ते सम्यक्त्यसम्य-
ग्मिथ्यात्वे उच्यते । स्त्रोके उच्यते । अत्रलनसंक्रमे तयोर्जघन्यः प्रदेशसंक्रमो विचरमरांडस्य चरमममये सम्यक्त्यसम्यग्मिथ्या-
त्वयोर्धद्वलिक परस्थाने मिथ्यात्वप्रकृतिरूपे प्रकृियते स तयोर्जघन्यः प्रदेशसंक्रम उल्यर्थः ॥ १०० ॥

संजोयणाय चतुरस्रसमितु संजोयइतु अप्पंडं । अथरत्ताव छिटुगं पालिय सकहुप्पवत्तंते ॥ १०१ ॥
अतपुज्जपपरिसाटः । तथाहि-चारित्रमोहनीयप्रकृतीनामुपशमं कुर्वन् स्थितिघातरमघातगुणश्रेणिगुणसंक्रमः प्रचूतान्-
पुगलान् परिसाटयतीति । ततश्चतुष्कृत्यो मोहनीयोपशमं कृत्वा मिथ्यात्वं गच्छति । मिथ्यात्वं गतश्च सन् अट्टपाब्जो
अट्टपं कालं यावत् संयोजनान् संयोजयानन्तानुवन्धिनो वद्ध्वा, तदानीं च चारित्रमोहनीयदलिकं स्वदृपमेव विद्यते,
चतुष्कृत्यो मोहोपशमकाले तस्य स्थितिघातादिजिर्घातितत्वात् । ततोऽनन्तानुवन्धिनो वद्धन् तेषु यथाप्रवृत्तसंक्रमेण
संक्रमेव चारित्रमोहनीयदलिकं संक्रमयति । ततोऽन्तर्मुहूर्ते गते सति पुनरपि सम्यक्त्यं प्रतिपद्यते । तच्च द्वे पट्टपट्टी
सागरोपमाणां यावदनुपाद्यानन्तानुवन्धिनां दृपणाय समुद्यते । तस्य स्वकथयाप्रवृत्तकरणान्तसमये तेषामनन्तानुव-
न्धिनां विध्यातसंक्रमेण जघन्यः प्रदेशसंक्रमो प्रवर्तते । परतोऽपूर्वकरणे गुणसंक्रमः प्रवर्तते इति स न प्राप्यते ॥ १०१ ॥
अठकसायासाए य असुजधुववंधि अट्टिरतिगे य । सबलहुं खवणाए अट्टापवत्तस चरिमस्मि ॥१०२॥

अठ ति-अप्रत्याख्यानप्रत्याख्यानावरणरूपा अष्टौ कपायाः, अमातवेदनीयं, अशुजधुववन्धिन्यः कुवर्णादिनवकोप-

घातरूपाः, अस्तिरनिकं अस्तिराशुजायशःकीर्तिसंज्ञं, एतासां द्वाविंशतिप्रकृतीनां कपायाष्टकरहिताना । 'सयलद्वं ति' सर्वेभ्योऽन्वेष्यः शीघ्रमेव रूपणयोद्धितस्य मासपृथक्त्वान्यधिकेपु अष्टसु यंपंचतिक्रान्तेषु रूपणयोद्यतस्येत्यर्थः । अष्टौ कपायान् प्रति देशानां पूर्वकोटीं यावत् संयममनुपाड्य । पञ्चमग्रहे पुनः सर्वा अप्येताः प्रकृतीरधिकृत्य देशानां पूर्वकोटीं यावत् संयममनुपाल्येयुक्तं । रूपकश्रेणिं प्रतिपन्नस्य यथाप्रवृत्तकरणपरममये कपायाष्टकस्य त्रिध्यानसंक्रमेण शेषाणां यथाप्रवृत्तसंक्रमेण जघन्यः प्रदेशसंक्रमो ज्ञवति ॥ १०२ ॥

पुरिसे संजलणतिगे य घोळमाणेण चरसवरूस्स । सगअंतिमे असाएण समा अरई य सोगो य ॥ १०३ ॥
 पुरिसे ति-पुरिसे इत्यादौ पृथग्रं सप्तमी । पुरुपंचदस्य संजलनत्रिकस्य च क्रोधमानमायारूपस्य रूपणाय समुद्यतेन रूपणश्रेणिं प्रतिपन्नेन स्वस्वबन्धचरमममये । 'घोळमाणेणं ति' जघन्ययोगिना चद्रवं दक्षिणं तस्य चरमंतोत्रे जघन्यः प्रदेशसंक्रमो जवति । तथाहि-आमां चतसृणामपि प्रकृतीनां बन्धव्यपदेशेदममये समयोनात्रद्विक्रान्ते मुक्त्वाऽन्यत् प्रदेशसत्कर्म न धियते । तदपि च प्रतिमयं संक्रमेण द्यमुपगच्छति तावत् यावच्चरमममयावस्थानंरन्वेयो जागः शेषो जवति । ततस्तं सर्वसंक्रमेण संक्रमयतो जघन्यः प्रदेशसंक्रमः । 'असाएण समा अरई य नोगो य ति' अरतिशोकावसातसमौ असातेवदनीयस्येचारतिशोकयोर्जघन्यः प्रदेशसंक्रमो जावनीय इत्यर्थः ॥ १०३ ॥

वेळविकारसगं उवलियं वंधिऊण अप्पंळ । जिठविई निरयाळ उवधित्ता अवंधित्तु ॥ १०४ ॥
 यावरगवत्स चिरउवलणो प्यत्स एव उच्चत्स । मणुयदुगत्स य तेउसु वाउसु वा सुहुमत्रळापणं ॥ १०५ ॥

वेद्यवि सि-देवद्विरुनरकद्विकवैक्रियमसकलदाणं वैक्रियैकादशगं एकेन्द्रियत्वे उद्वर्तमानेनोच्चक्षिणं पुनरपि पत्रेन्द्रिय-
त्वमुपागतेन मता । अदृषाब्जमदृषकालं अन्तर्मुदूर्तकालं यानदित्यर्थः । यद्वा, ततो ज्येष्ठस्थितिरुद्दृष्टस्थितिर्यथारिंज-
त्सागरोपमस्थितिक इत्यर्थः । सप्तमनरकपृथिव्यां नारको जातः । ततन्नात्रन्तं कालं यात् यथायोगं तद्वैक्रियैकादशक-
मनुच्य ततो नरकाद्बृहस्पतेन्द्रियतिर्यक्तु मध्ये समुत्पन्नः । तत्र च तद्वैक्रियैकादशकमनादा स्यारंभेनेकेन्द्रियेषु मध्ये
समुत्पन्नः । तस्य चिरोच्चलनया पट्योपमामंख्येयजागमनेण कालेनोच्चलनया तदुच्चलयतो यत् द्विचरमगंस्य चरमन-
मये प्रकृत्यन्तरे दक्षिणं संक्रामति, स तस्य वैक्रियैकादशकस्य जघन्यः प्रदेशसंक्रमः । 'एयस्नेत्यादि' एतस्यैगानन्तरो-
रस्य जीवस्य पूर्वोक्तेन विधिना तेजोनायुषु मध्ये समागतस्य सूक्ष्मीकेन्द्रियत्वे वर्तमानेन यद्ब्रह्मचर्यगोणं मनुजद्विकं च
मनुजगतिमनुजानुपूर्वद्विक्षणं । ते चिरोच्चलनयोच्चलयतो द्विचरमगंस्य चरममये परप्रकृता यदक्षिणं संक्रामति स
तयोर्जघन्यः प्रदेशसंक्रमः । इयमत्र चायना-मनुजद्विकमुच्चैर्गोणं च प्रथमतस्तेजोनायुषु वर्तमानेनोच्चक्षिणं, पुनरपि
सूक्ष्मीकेन्द्रियचवमुपागतेनान्तर्मुदूर्तं यात्रद्वैक्रियं, ततः पथेन्द्रियत्वं गत्वा सप्तमनरकपृथिव्यामुद्दृष्टस्थितिको नारको
जातः । तत उद्दृत्य पथेन्द्रियतिर्यक्तु मध्ये समुत्पन्नः । एतान्तं च कालमनादा प्रदेशसंक्रमेण चानुच्य तेजोनायुषु
मध्ये समागतः । तस्य मनुजद्विकोच्चैर्गोत्रे चिरोच्चलनयोच्चलयतो द्विचरमगंस्य चरममये परप्रकृता यदक्षिणं संक्रामति
स तयोर्जघन्यः प्रदेशसंक्रमः ॥ १०४-१०५ ॥

दृश्यं कालं वैश्विय विरलं आहारसत्तगं गंतुं । अविर्द् महुवतंसस जा श्रोत्र उवलाणा ॥ १०६ ॥

ह्रस्वं ति-ह्रस्वं कालं स्लोकं कालं यावत् विरतोऽप्रमत्तसंयतः सन् आहारकसप्तकं बद्ध्वा कर्मोदयपरिणतिवशात् पुन-
रप्यविरतिं गतः । ततोऽन्तर्मुहूर्तत्परतो महोषलनया चिरोषलनया पट्योपमासंख्येयजागप्रमाणेन कालेनोषलनयोषल-
नयतः सतो या स्लोकोषलना विचरमखंडस्य चरमसमये यत्कर्मदलिकं परप्रकृतिषु प्रक्षिप्यते, सा स्लोकोषलना, सा
आहारकस्य जघन्यः प्रदेशसंक्रमः ॥ १०६ ॥

तेव छिसयं उदहीण स च उपपद्वाहियं श्रवं धिता । अंते अहृषवत्तकरणस्स उज्जोवतिरियडुगे ॥ १०७ ॥

तेव छिसयं ति-त्रिपष्ट्यधिकमुदधिशतं सागरोपमाणां शतं चतुष्पट्योपमाधिकं च यावत् स हृषितकर्मशः सर्वजघन्य-
तिर्यग्धिकोद्योतसत्कर्मा उद्योततिर्यग्धिकं अवद्ध्वा यथाप्रवृत्तकरणस्यान्ते चरमसमये उद्योततिर्यग्धिककयोर्जघन्यं प्रदेशसं-
क्रमं करोति । कथं त्रिपष्ट्यधिकं सागरोपमाणां शतं चतुःपल्याधिकं च यावदवद्धेति चेदुच्यते-स हृषितकर्माशिखिप-
ल्योपमायुष्केषु मनुजेषु मध्ये समुत्पन्नसत्र देवदिकमेव बभ्राति, न तिर्यग्धिकं, नाप्युद्योतं । तत्र चान्तर्मुहूर्ते शोषे सत्या-
युषि सम्यक्त्वमवाप्य ततोऽप्रतिपतितसम्यक्त्व एव पट्योपमस्थितिको देवो जातः । ततोऽप्यप्रतिपतितसम्यक्त्वो देव-
ज्वाच्चयुत्वा मनुष्येषु मध्ये समुत्पन्नः । ततस्तेनैवाप्रतिपतितेन सम्यक्त्वेन सहित एकत्रिशत्सागरोपमस्थितिको त्रैवेयकेषु
मध्ये देवो जातः । तत्र चोत्पन्नान्तरमन्तर्मुहूर्तादूर्ध्वं मिथ्यात्वं गतः । ततोऽन्तर्मुहूर्तावशोषे आयुषि पुनरपि सम्यक्त्वं
लभते । ततो दे पट्युपमाणां सागरोपमाणां यावन्मनुष्यानुत्तरसुरादियु सम्यक्त्वमनुष्यादिसु सम्यक्त्वमनुष्यादिसु अन्तर्मुहूर्ते

शेषे शीघ्रमेव दृषणाय समुद्यतः । ततोऽनेन विधिना त्रिपञ्चदशिकां सागरोपमाणां शतं चतुष्पद्याधिकं च यावत्त्रिर्विंशतिकं सुद्योतं च बन्धरहितं भवतीति ॥ १०८ ॥

इग विगलिंदियजोगा अथ पञ्जात्तरेण सह तेषिं । तिरियगइसमं नवरं पंचासीजदहिसयं तु ॥१०९॥
 इग ति-एकेन्द्रियविकलेन्द्रिययोग्या अर्थो याः प्रकृतय एकद्वित्रिचतुरिन्द्रियजातिस्यावरातपचूद्रमनाघारणदक्षणाः । तासामपर्याप्तकसहितानां नवानां प्रकृतीनां तिर्यगतिसमं वक्तव्यं । नगरमत्र पञ्चाशीत्यधिकं सागरोपमशतं चतुष्पद्याधिकं यावदवद्वेति वक्तव्यं । कथमेतावन्तं कालं यावदवन्ध इति चेदुच्यते-इह दूषितकर्मणो द्वाविंशतिनागरोपमस्थितिकः षष्ठश्रित्व्यां नारको जातः । तत्राप्यन्तर्मुहूर्तावशेषे आयुषि मम्यक्तं प्राप्तवान् । ततोऽप्रतिपतितसम्यक्त्य एव मनुष्यो जातः । ततस्तेनाप्रतिपतितेन मम्यक्त्येन देशविरतिगनुपाड्य चतुःषट्शोपमस्थितिकः संधर्मदेवलोके देवो जातः । ततस्तेनापतितेन सम्यक्त्येन सह देवचक्रवाक्युत्था मनुष्यो जातः । तस्मिंश्च मनुष्यजये संयममनुपाड्य भ्रमेयकेष्वेकत्रिंशत्सागरोपमस्थितिको देवो जातः । तत्र चोत्पत्त्यनन्तरमुहूर्तादूर्ध्वं मिथ्यात्वं गतः । ततोऽन्तर्मुहूर्तावशेषे आयुषि चतुःषट्शोऽपि सम्यक्त्यं प्रतिपद्यते । ततो द्वे षट्पट्टी सागरोपमाणां यावत् सम्यक्त्यमनुपाड्य तस्याः सम्यक्त्याच्चाया अन्तर्मुहूर्ते शेषे दृषणाय समुद्यतते । तदेवं पञ्चाशीत्यधिकं सागरोपमशतं चतुःषट्शोऽधिकं यावत्पूर्वोक्तानां नवप्रकृतीनां बन्धाच्चायः ॥ १०९ ॥

वत्तीसाए सुत्राणं सेढिमणारुहिय सेसगविहीहिं । कहु जहन्नं खवणं अपुवकरणाद्विया अन्ते ॥१०९॥

लक्ष्मीसाए त्ति-श्रेणिमनारुह्योपशमश्रेणिमकृत्वा शेषैर्विधिभिः हृषितकर्मांशसत्कैः षट्त्रिंशत्संख्यानां शुचप्रकृतीनां
 पञ्चेन्द्रियजातिसमचतुरस्रसंस्थानवज्रर्षजनाराचसंहननतैजससप्तप्रशस्तविहायोगतिशुक्ललोहितहारिजसुरजिगन्धकपाया-
 म्दमधुरमृडलघुस्निग्धोष्णगुरुलघुपराधातोऽन्नासत्रसादिदशकनिर्माणदक्षानां जघन्यं प्रदेशाग्रं कृत्वा हृषणायोहितस्य
 हृषितकर्मांशस्यापूर्वकरणसत्कायाः प्रथमावलिकाया अन्ते चरमसमये तासां जघन्यः प्रदेशसक्रमो जवति । तत ऊर्ध्वं
 तु गुणसंक्रमेण लब्धस्यातिप्रचृतस्य दलिकस्य संक्रमावलिकान्तत्वेन संक्रमसंचवात् स न प्राप्यते । पञ्चसंग्रहे तु
 वज्रर्षजनाराचवर्जितानां शेषाणां पञ्चत्रिंशत्प्रकृतीनामेवापूर्वकरणप्रथमावलिकान्ते जघन्यः प्रदेशसक्रम लक्षः । वज्रर्षज-
 नाराचसंहननस्य तु स्वन्धव्यवञ्जेदसमये इति ॥ १०ए ॥

सम्मद्विष्टिअजोगाण सोलसहं पि असुन्नपगईणं । श्रीवेण सरिसगं नवरं पढमं तिपद्धेसु ॥१०॥

सम्मद्विष्टि त्ति-सम्यग्दृष्टेयोग्यानां षोडशानामशुचप्रकृतीनां प्रथमवर्जसंस्थानप्रथमवर्जसंहननाप्रशस्तविहायोगतिड-
 र्जगडःस्वरानादेयनपुंसकवेदनीचैर्गोत्रलक्षणाना स्त्रीवेदेन सहशं वक्तव्यं । यथा प्राक् स्त्रीवेदस्य जघन्यप्रदेशसंक्रमजा-
 वना कृता तथात्रापि कर्तव्या । नवरमेतासा जघन्यप्रदेशसंक्रमस्वामी प्रथमं त्रिपत्योपमाशुष्केषु मनुष्येषु मध्ये
 समुपन्नोक्तव्य । अन्तर्मुहूर्तविशेषे चाटुपि प्राप्तसम्यक्त्वः । शेषं तथैव वक्तव्यम् ॥ ११० ॥

नरतिरियाण तिपद्धस्संते उरालियस्स पाजग्गा । तिब्बयस्स य वंधा जहन्नउ आलिगं गंतु ॥११३॥

नर त्ति-नरतिरश्चां त्रिपत्योपमस्यान्ते औदारिकस्य प्रायोग्याः प्रकृतयो जघन्यप्रदेशसंक्रमयोग्याः । इयमत्र भावना-

यो जीवः सत्त्वान्यजीवोपेक्षया स। तद्यन्त्रोदारिक्रमकर्म गन् त्रिपटुतोसायुग्हेषु निर्गमनुषेण मध्ये ममुत्पन्नः
 तस्योदारिक्रमसप्तकमनुत्पत्तो विजातसंक्रमेण परप्रकृते संत्मयतश्च म्यायुपारमनमये तस्योदारिक्रमसप्तकस्य जघन्यः
 प्रदेशसंक्रमो जघति। ओदारिक्रमस्य शायोग्या इत्योदारिक्रमसक्तः। 'निर्गमनामर्माणो नन्धं दुर्जना
 यत्प्रथमममये बंधं ददिकं तत् बन्धावद्विधातीति सत् यदा परप्रकृतिषु यथाप्रवृत्तसंक्रमेण संक्रमति तदा तीर्थकरनाज्ञो
 जघन्यः प्रदेशसंक्रमो जघति। तदेवमुक्तः प्रदेशसंक्रमः। तदुक्तीं च समर्थितं गन्तव्यकरणम् ॥ १११ ॥

॥ इति श्रीमलयगिरिनिरचितायां कर्मप्रकृतिटीकायां संक्रमकरणात् ॥

णमवसेयं । तथाहि—उदयावधिकान्तर्गताः स्थितयो नोष्वर्तन्ते “ उपश्रूणा विद्मः उदयावद्वियापः सद्द्विरविर्दिणं ” इतिवचनात् । ननु यदा तदा वा बन्धे मृत्युवर्तना प्रवर्तियते “ आंथा उफाहिड ” इतिवचनात्, तत उदयावद्विकागताः स्थितयोऽवाधान्तर्गतत्वेन नोष्वर्तियन्ते, किमुदयावद्विकाग्रहणेन ? तदयुक्तं, अचिप्रागपारिज्ञानात् । अवाधान्तर्गताः स्थितयो नोष्वर्तन्त इति विमुक्तं भवति ? अत्रान्तर्गताः स्थितयः स्वस्थानादुत्पाव्यागाया उपरिन निश्चिप्यन्ते । अत्राधाया मध्ये पुनस्तासां वदयमाणक्रमेणोष्वर्तनानिर्णयं प्रवर्तमानो न विरुध्येते । तत उदयावद्विकान्तर्गता अप्युष्वर्तनीयाः प्राप्नुवन्तीति प्रतिपिध्यन्ते ॥ १ ॥

संप्रति निक्षेपप्ररूपणार्थमाह—

आवद्वियथसंखजागाइ जाव कम्म ष्ठिइ ति निखेवो । समउत्तरावियाप सावाहाए जवे ऊणे ॥२॥
 आवद्विय ति-इह निक्षेपो विधा-जघन्य उरुकृष्टथ । तत्रावद्विकाया असंख्येयजागमानासु स्थितिषु यः कर्मदक्षिण-
 निक्षेपः स जघन्यः । तथाहि-सर्गोल्कृष्टात् स्थित्यग्रादथ आवद्विकामावद्विकाया असंख्येयं च जागमथोऽपतीर्यं ततोऽ-
 धत्तनी या स्थितिलस्या दक्षिणमतीव्यापनावद्विकामात्रमतिक्रम्योपरितनीध्वेवावद्विकाया असंख्येयजागजाचिनीषु स्थि-
 तिषु निक्षिप्यते, नावद्विकाया मध्येऽपि, तथास्वाभाव्यात् । ततोऽसौ जघन्यो दक्षिणनिक्षेपः । एवं च सति आवद्वि-
 काया असंख्येयतमेन जागेनाधिकास्वावद्विकामात्रासु स्थितिषु उष्वर्तनं न जपतीति सिद्धं । तथा च सत्युल्कृष्टस्थिति-
 बन्धे उष्वर्तनायोग्याः स्थितयो बन्धावद्विकामवाधामुपरितनीमावद्विकामसंख्येयजागाधिकां मुक्त्वा शेषा एव इष्टव्याः ।

तथाहि—बन्धावलिकान्तर्गतं सकलकरणयोग्यमिति कृत्वा बन्धावलिकान्तर्गताः स्थितयो नोर्ध्वतनायोग्याः । तथाऽ-
 वाधान्तर्गता अपि नोर्ध्वतनायोग्याः, तासामतीव्वापनात्वेन प्राक् प्रतिपादितत्वात् । असंख्येयजागाधिकावलिकामात्र-
 जाबिन्ध्यथोपरितन्यः स्थितयः प्रागुरुक्तरेव नोर्ध्वतनायोग्याः । इदानीं निद्वेषश्चिन्त्यते । तत्र यदावलिकामावलि-
 काया असंख्येयजागं चोपरिष्ठादधोऽवतीर्थं द्वितीयाऽधस्तनी स्थितिरुद्ध्यते, तदा समयाधिक आवलिकाया असंख्ये-
 यजागो निद्वेषविषयः । यदा तु तृतीया स्थितिरुद्ध्यते तदा द्विसमयाधिकः । एवं समयवृद्ध्या तावदवलिकनिद्वेषो
 वर्धते यावदुत्कृष्टो भवति । स च कियान् भवतीति चेदुच्यते—‘ समयेत्यादि ’ समयाधिकावलिकयाऽवाधया च हीना
 सर्वा कर्मस्थितिः । तथाहि—अत्राधोपरिस्थस्थितीनामुर्ध्वतना भवति । तत्रायवाधया उपरितने स्थितिस्थाने उद्ध्य-
 मानेऽवाधया उपरि दलिकनिद्वेषो भवति, नावाधया मध्येऽपि, उद्ध्यमानदलिकस्योद्ध्यमानस्थितेरुद्ध्यमेव निद्वे-
 षात् । तत्राप्युद्ध्यमानस्थितेरुपरि आवलिकामात्राः स्थितिरतिक्रम्योपरितनीयु स्थितियु सर्वासु दलिकनिद्वेषो भवति ।
 अतोऽतीव्वापनावलिकामुर्ध्वमानां च समयमात्रां स्थितिमाधां च वर्जयित्वा शेषा सर्वापि कर्मस्थितिरुत्कृष्टो दलिक-
 निद्वेषविषयः । उक्तं च पञ्चसंग्रहमूलटीकायां—समयोत्तरावलिकया सावाधया हीना यावदुत्कृष्टा कर्मस्थितिस्तावदलि-
 कनिद्वेषो भवति । यतोऽवाधोपरिस्थस्थितीनामुर्ध्वतना भवति सापि अतीव्वापनामुद्ध्योद्ध्यमानावामपि स्थितौ न
 दलिकनिद्वेषो भवति । अतः समयाधिकावलिकावाधार्जितासु शेषासु सर्वासु स्थितियु दलिकनिद्वेषो भवतीति ।
 तदेवमवाधया उपरितनं समयमात्रमुद्ध्यमानं स्थितिस्थानमधिकृत्योत्कृष्टो दलिकनिद्वेषविषयः प्राप्यते । सर्वोपरितनं तु

चिनवकर्मबन्धस्य समयादिवृद्ध्यावतीत्यापना प्रवर्धते । सा च तावद्यावदायुषिका परिपूर्णा जवति । निशेषस्तु सर्वत्रापि
 तावन्मात्र एव जवति । तत ऊर्ध्वं पुनरचिनवकर्मबन्धवृद्धौ निशेष एव केवलो वर्धते, नातीत्यापना । यावच्चाचिन-
 वकर्मबन्धः प्राक्तनस्थितिसत्कर्मणः सकाशात् घान्यामावदिकाया असंख्येयतमान्यां जागान्यामधिको न जवति तावत्
 प्राक्तनसत्कर्मणश्चरमस्थितेरथ आवदिकामसंख्येयजागाधिकामतिक्रम्य ततोऽधस्तनीरेण स्थितिरुवर्तयति । तत्रापि यदा
 आवदिकामसंख्येयजागाधिकामतिक्रम्य ततोऽनन्तरामेवाधस्तनीं स्थितिमुवर्तयति, तदा आवदिकामतिक्रम्योपरि-
 तने आवदिकाया असंख्येयतमे जागे निक्षिपति । यदा तु द्वितीयामधस्तनीं स्थितिमुवर्तयति तदा समयाधिकेऽसं-
 ख्येयतमे जागे निक्षिपति । एवंप्रकारेण ङष्टव्यं । संप्रत्यङ्पवहुत्नमुच्यते-या जघन्याऽतीत्यापना यश्च जघन्यो निशेष,
 एतौ घावपि सर्वस्तोकौ परस्परं च तुष्ट्यौ । यतो घावव्येती आवदिकासत्कासंख्येयतमजागमात्रौ, तान्यामसंख्येयगु-
 णोत्कृष्टाऽतीत्यापना, तस्या उत्कृष्टावाधारूपत्वात् । ततोऽप्युत्कृष्टो निशेषोऽसंख्येयगुणः, यतोऽसौ समयाधिकावलि-
 क्क्याऽवाधया च हीना सर्वा कर्मस्थितिः । ततोऽपि सर्वा कर्मस्थितिविशेषाधिका ॥ ३ ॥

तदेवमुक्ता स्थित्युवर्तना, संप्रति स्थित्युवर्तनामाह-

उवर्ततो य विद्ं उदयावदिविवाहिरा विद्विसेसा । निस्त्रिवद् तद्दय जागे समयाहए सेसमद्द्वइय ॥४॥
 वद्वद् ततो अतिद्विवावणा उ जावालिगा इवद् पुत्रा । ता निस्त्रेवो समयाहिरा लिग डुगूण कम्मविद्ं ५
 उवर्ततो ति-स्थितिमपवर्तयन् उदयावदिकाया बाह्यान स्थितिविशेषान् स्थितिचेदानपवर्तयति । के ते स्थितिविशेषा

दयावलिकां च मुक्त्वा शेषां सर्वाभपि अपवर्तयतीत्यर्थः । तदेवमुदयावलिकाया उपरितनं समयमात्रं स्थितिस्थानं प्रतीत्य प्रवर्तमानायामपवर्तनायां समयाधिकावलिकात्रिजागो निक्षेपः प्राप्यते । स च सर्वजघन्यः सर्वोपरितनं च स्थितिस्थानं प्रतीत्य प्रवर्तमानायामपवर्तनायां यथोक्तरूप उत्कृष्टो निक्षेपः । उक्तं च—“उदयावलिमुपरिष्ठं वाणं अहि-
गिच्च होइ अइहीणो । निकेवो सधोवरि विइवाणवसा जवे परमो ॥ १ ॥” ॥ ४-५ ॥

एष निर्व्याघातेऽपवर्तनाविधिरुक्तः, संप्रति व्याघाते तमाह—

वाघाए समजणं कंडगमुक्कस्सिया अइठवणा । डायविई किंचूणा विइंक्कुक्कस्सगपमाणं ॥ ६ ॥

वाघाए त्ति—अत्र व्याघातो नाम स्थितिघातः तस्मिन् सति, तं कुर्वत इत्यर्थः । समयोनं कंरुकमात्रमुत्कृष्टाऽतीव्हा-
पना । कथं समयोनमिति चेदुच्यते—उपरितनेन समयमात्रेण स्थितिस्थानेनापवर्त्यमानेन सहाधस्तात् कंरुकमतिक्रम्यते ।
ततस्तेन विना कंरुकं समयोनमेव जवति । कंरुकमानमाह—‘मायविई’ इत्यादि, यस्याः स्थितेरारज्य तस्या एव प्रकु-
तेरुकृष्टं स्थितिवन्धमाधत्ते । ततः प्रच्रुति सर्वापि स्थितिर्मायस्थितिरित्युच्यते । उक्तं च पञ्चसंग्रहमूलटीकायां—“यस्याः
स्थितेरारज्योत्कृष्टं स्थितिवन्धं विधत्ते निर्माणयति, तस्या आरज्योपरितनानि सर्वाण्यपि स्थितिस्थानानि मायस्थितिसं-
ज्ञानि जवन्ति” । सा मायस्थितिः किंचिदूना कंडकस्योत्कृष्टं प्रमाणं, पञ्चसंग्रहे पुनरेवं मूलटीकाकृता व्याख्या कृता-
“सा मायस्थितिरुत्कर्षतः किंचिदूना किंचिदूनकर्मस्थितिप्रमाणा । तथाहि—अन्तःकोटीकोटीप्रमाणं स्थितिवन्धं कृत्वा
पर्याप्तसंज्ञिपञ्चेन्द्रिय उत्कृष्टसंक्षेरावशादुत्कृष्टां स्थितिं विधत्ते इति । सा डायस्थितिः किंचिदूनकर्मस्थितिप्रमाणा कंरुकस्यो-

लृष्टं प्रमाणमिति” । एतद्योक्तं कुरुं समयमात्रेणपि न्यूनं कुरुमुच्यते । एवं नमयत्रयेण समयत्रयेण एतं तान-
 न्यूनं वाच्यं यावत्तत्पद्योपमानसंख्येयज्ञागमानप्रमाणं जयति । तत्र जघन्यं केडकं । इदं च नमयोर्न जघन्या व्याघातेऽ-
 तीज्ञापना । मंत्रप्रत्यक्षपद्युत्वमुच्यते—तत्रापवर्तनायां जघन्यो निर्देशः सर्वस्लोकः । तस्य ममयाधिकावद्विकारिज्ञागमा-
 त्रत्वात् । ततोऽपि जघन्यातीज्ञापना द्विगुणा त्रिसमयोना । कथं त्रिसमयोर्न द्विगुणत्वमिति चेच्च्यते—व्याघातमन्त-
 रेण जघन्याऽतीज्ञापना आत्रद्विकारिज्ञागद्यं समयोर्न जयति । आत्रद्विकारि चासत्कृष्टपनया नवनमयप्रमाणा कृष्ट्यते ।
 तत्रस्त्रिज्ञागद्यं समयोर्न पद्यममयप्रमाणमगन्तव्यं । निर्देशोऽपि जघन्यः समयाधिकावद्विकारिज्ञागल्पोऽनरुद्र-
 नया चतुःसमयप्रमाणो द्विगुणीकृतस्त्रिसमयोः सन् एतावानेव ज्ञातीति । ततोऽपि व्याघातं धिनोत्कृष्टाऽतीज्ञापना
 विशेषाधिका, तस्याः परिपूर्णवद्विकारिज्ञापनाऽसंख्येयगुणा, किञ्चिद्गुणमायस्य-
 तिप्रमाणत्वात्तस्याः । ततोऽप्युक्तयो निर्देशो विशेषाधिकः; तस्य समयाधिकावद्विकारिज्ञापनाऽसंख्येयगुणा, किञ्चिद्गुणमायस्य-
 त्वात् । ततः सर्वा कर्मस्थितिशेषाधिका । संप्रत्युद्धर्तनापवर्तनयोः मंयोगेनाद्यपद्युत्वमुच्यते । तत्रोद्धर्तनाया व्याघाते
 जघन्यातीज्ञापनानिर्देशो सर्वस्लोकौ, स्वस्थाने तु परस्परं तुष्टयो, आवद्विकारिज्ञापनाऽसंख्येयज्ञागमानत्वात् । ततोऽप्यवर्तनायां
 जघन्यो निर्देशोऽसंख्येयगुणः; तस्य समयाधिकावद्विकारिज्ञागमानत्वात् । ततोऽप्यवर्तनायामेव जघन्यातीज्ञापना
 द्विगुणा त्रिसमयोना । अत्र ज्ञावना प्रागेव कृता । ततोऽप्यवर्तनायामेव व्याघातं धिनोत्कृष्टाऽतीज्ञापना विशेषाधिका,
 तस्याः परिपूर्णवद्विकारिज्ञापना मंख्येयगुणा, तस्या उत्कृष्टावाधारत्वात् ।

ततोऽपवर्तनायां व्याघाते उत्कृष्टाऽतीव्हापनाऽसंख्येयगुणा, तस्याः किञ्चिदूनडायस्थितिप्रमाणत्वात् । तत् उच्यते तस्या-
 मुत्कृष्टो निक्षेपो विशेषाधिकः । ततोऽपि विशेषाधिकः । ततोऽपि सर्वा स्थितिविशेषाधिका ॥६॥

तदेवमुक्ते स्थित्युच्यते ततोऽपि विशेषाधिकः । तत्र प्रथमतोऽनुजागोर्धर्तनामाह-

चरमं नोवद्विजाड् जावाणंताणि फड्डगाणि ततो । उस्सक्खिय उकड्डइ एवं उवट्टणाइडं ॥ ७ ॥

चरमं ति-चरमं स्पर्धकं नोच्यते, नापि द्विचरमं । एवं तावदाच्यं यावच्चरमात्स्पर्धकादधोऽनन्तानि स्पर्धकानि । इद-
 मत्र तात्पर्य-यो जघन्यो निक्षेप आवलिकाया असंख्येयजागः सर्वोपरितनो या च तस्याध आवलिकामात्रातीव्हापना
 तस्थितिस्थानगतानि स्पर्धकानि सर्वाण्यपि नोच्यन्ते, किंतु तेन्योऽवष्टक्याधस्तादवतीर्थं यानि स्पर्धकानि समयमात्र-
 स्थितिगतानि तान्युच्यते । तानि चोद्धर्त्यावलिकामात्रस्थितिगतानि अनन्तानि स्पर्धकान्यतिक्रम्योपरितनेष्वेवाव-
 लिकासत्कासंख्येयजागमात्रगतेषु स्पर्धकेषु निक्षिपति । यदा पुनरधोऽवतीर्थं द्वितीयसमयमात्रस्थितिगतानि स्पर्धकान्यु-
 च्यतेति तदावलिकामात्रस्थितिगतानि स्पर्धकान्यतिक्रम्योपरितनेषु समयाधिकवलिकासत्कासंख्येयजागमात्रगतेषु स्पर्ध-
 केषु निक्षिपति । एवं यथा यथाऽधोऽवतरति तथा तथा निक्षेपो वर्धते । अतीव्हापना पुनः सर्वत्रापि आवलिकामात्रस्थिति-
 गतान्येव स्पर्धकानि । कियान् पुनरुत्कृष्टो निक्षेपविषय इति चेदुच्यते-वन्धावलिकायामतीतायां समयाधिकवलिका-
 वाधागतानि स्पर्धकानि व्यतिरिच्य शेषाणि सर्वाण्यपि निक्षेपविषयः । तथाहि-अत्राधागतानि स्पर्धकानि नोच्यन्ते ।
 उच्यमानानि च समयमात्रस्थितिगतानि स्पर्धकानि न तत्रैव निक्षिपति । आवलिकामात्रगतानि त्वतीव्हापना । ततो

वन्धावलिकायामतीतायां समयधिक्रावदिक्रागतानि अत्राधागतानि च स्पर्धकानि व्यतिरिच्य शेषाणि सर्वाणि निर्येष-
त्रियः । संप्रत्यत्रैवाह्यत्रह्यमुच्यते-तत्र सर्वस्तोत्रो जघन्यनिर्येषस्तस्यावलिक्रागत्कान्त्येगजागतस्पर्धकमानत्वात् । एवं सर्व-
ततोऽतीडापन.ऽनन्तगुणा, निर्येषत्रियस्पर्धकस्य आवलिकामात्रस्थितिगतानां स्पर्धकानामनन्तगुणत्वात् । विशेषाधिकः ।
त्राप्यनन्तगुणता स्पर्धकापेक्षया षट्ठव्या । तत उत्कृष्टो निर्येषोऽनन्तगुणः । ततोऽपि सर्वोऽनुजागो विशेषाधिकः ।
तदेवमुक्तानुजागोवर्तना । संप्रत्यनुजागापवर्तनामतिदेशेनह- 'एवं उद्यष्टणाईर्तु' एवमुद्यतेनात्रगरेणापवर्तनाव्यनुजाग-
त्रियया वक्तव्या । केवलमादित आरज्य । तद्यथा-प्रथमं स्पर्धकं नापवर्त्यते, नापि द्वितीयं, नापि तृतीयं । एवं तान-
द्वान्चं यावद्दयावलिकामात्रस्थितिगतानि स्पर्धकान्यपवर्त्यन्ते । तत्र यदो-
दयावलिकात उपरिसमयमात्रस्थितिगतानि स्पर्धकानि चवन्ति । तेन्य उपरितानि तु स्पर्धकान्यपवर्त्यन्ते । तत्र यदो-
कस्याधस्तानेन्धावलिकामत्कसमयाधिकत्रिजागतेषु स्पर्धकेषु निर्येषति । यदा समयोनावलिकानिजागद्यगतानि स्पर्धकान्यति-
त्रस्थितिगतानि स्पर्धकान्यपवर्त्यति तदा प्रागुक्ताऽतीडापना समयोनावलिकात्रिजागद्यप्रमाणा समयमात्रस्थितिगतैः
स्पर्धकैरधिक्रावगन्तव्या । निर्येषस्तु तावन्मात्र एव । एवं समयसमयवृद्धाऽतीडापना तावद्द्विमुपनेतव्या यावदाव-
लिका परिपूर्णं चवति । ततः परमतीडापना सर्वत्रापि तावन्मात्रैव, निर्येषस्तु वर्धते । एवं निर्येषाते सति षट्ठव्यं ।
व्याधाते पुनः अनुजागकंरुकं समयमात्रस्थितिगतस्पर्धकन्यूनमतीडापना षट्ठव्या । कंरुकमानं समयमानन्यूनत्वं च
यथा प्राक् स्थित्यपवर्तनायामुक्तं, तथात्रापि षट्ठव्यं । अत्राहपनहुल्यमुच्यते-सर्वस्तोको जघन्यनिर्येषः । ततो जघन्याती-

ज्ञापनाऽनन्तगुणा । ततो व्याघातेऽतीञ्जापनाऽनन्तगुणा । तत उत्कृष्टमनुज्ञागर्कम्कं विशेषाधिकं, तस्य समयगतैः स्पर्ध-
कैरतीस्थापनातोऽधिकत्वात् । तत् उत्कृष्टो निक्षेपो विशेषाधिकः । ततोऽपि सर्वोऽनुज्ञागो विशेषाधिकः ॥ ७ ॥

संप्रति द्वयोरप्युत्तनापवर्तनयोरद्वयवहुत्वं सूत्रकृत्यतिपादयति—

श्रुत्वं पएसगुणहाणिअंतरे डुसु जहन्ननिक्षेवो । कमसो अणंतगुणिउ डुसु वि अश्वावणा तुह्या ॥७॥
वाधाएणुज्ञागर्कंरगमेक्काए वगणाऊणं । उक्कोसो निक्षेवो ससंतवंथो य सविसेसो ॥ ए ॥

श्रुत्वं ति—एकस्यां स्थितौ यानि स्पर्धकानि तानि क्रमशः स्थाप्यन्ते । तद्यथा—सर्वजघन्यं रसस्पर्धकमादौ । ततो विशेषाधिकरसं द्वितीयं । ततो विशेषाधिकरसं तृतीयं । एवं चावत्सर्वोत्कृष्टरसमन्ते । तत्रादिस्पर्धकादारज्योत्तरोत्तरस्पर्धकानि प्रदेशापेक्षया विशेषहीनानि, अन्तिमस्पर्धकादारज्य पुनरधोऽधः क्रमेण प्रदेशापेक्षया विशेषाधिकानि विशेषाधिकानि । तेषां मध्ये एकस्मिन् द्विगुणवृद्धन्तरे द्विगुणहान्यन्तरे वा यत्स्पर्धकजातं तत् सर्वस्तोकं । अथवा स्नेहप्रत्ययस्पर्धकस्यानुज्ञागद्विगुणवृद्धन्तरे द्विगुणहान्यन्तरे वा यदनुज्ञागपटवं तत्सर्वस्तोकं । ततः ‘डुसु सि’ द्वयोरप्युत्तनापवर्तनयोरजघन्यो निक्षेपोऽनन्तगुणः, स्वस्थाने तुड्यः । तत्र यद्यप्युत्तनायामावलिकाऽसंख्येयज्ञागगतानि स्पर्धकानि निक्षेपोऽपवर्तनायां समयाधिकावलिकात्रिज्ञागगतानि स्पर्धकानि, तथाप्यादिमस्थितिषु स्पर्धकानि स्तोका-
न्येव प्राप्यन्ते, अन्तिमस्थितिषु प्रचूतानीति स्पर्धकसंख्यापेक्षया द्वयोरपि निक्षेपस्तुड्यः । एवमतीत्यापनायामुत्कृष्टनि-
क्षेपेऽपि च जावनीयं । क्रमश इति च सकदगाथापेक्षया योजनीयं । ततो द्वयोरप्यतीत्यापना व्याघातत्राह्याऽनन्तगुणा;

स्वस्थाने तु परस्परं तुष्ट्या । ततः 'वात्राणोत्पाद्भिः' व्याघ्रतेन यदुत्कृष्टमनुज्ञागं हं प्रकृतं कृत्यो नर्गणधं कर्ममत्मानश्चित्ति-
गतस्पर्धकर्महृत्स्वरूपयोर्न एषोत्कृष्टाऽस्तीत्यापना साऽनन्तगुणा । तत्र उच्चननापार्त्तनयोर्न तुष्टो निदेशो विशेषाधिकः,
स्वस्थाने तु परस्परं तुष्ट्यः । ततः 'स मंतंशो य सन्निभो सि' पूर्ववद्वोत्कृष्टस्थितिकर्मनानुज्ञागेन सर्वोत्कृष्टस्थितानुज्ञा-
गवन्धो विशेषाधिक इति ॥ ८-ए ॥

मंत्रयुवर्तनापवर्तनयोः ज्ञाननियमं च प्रतिपादयति—

आवंधा उक्कहृद् सव्वहितोकृष्णा विद्वसाणं । किट्टीवज्जे उनयं किट्टिसु उव्वट्टणा नवरं (एक्का) ॥१०॥
आवंध सि-आ वंधात् वन्धं यावत्, उत्कर्षयति यावद्धन्धस्तापडुवर्तना नप्रति, परतो न जयतीत्यर्थः । तथा सर्वत्र
वन्धकरुण कालेऽवन्ध काले वाऽपरुर्पणाऽपवर्तना स्थितिस्माना स्थित्यनुज्ञागानां प्रवर्तते । एष काऽनियमः । अथवा
आवन्धादिति यावन्मात्रस्थितिवन्धस्तावन्मात्रस्य स्थितिमत्कर्मणः स्थित्युवर्तनानुज्ञागोवर्तना चोपजायते । उपरितस्य
कर्मणः स्थित्यनुज्ञागोवर्तना न जयति । अपकर्षणाऽपवर्तना पुनः सर्वत्र वन्धप्रमाणादवर्षात् परतो वा स्थित्यनुज्ञागयो-
प्रवर्तते । तथा किट्टीकृतवर्जे कर्मद्विके उच्यमुवर्तनापवर्तनाख्यं जयति । किट्टीकृते त्यपवर्तनेन केवला, नोच्चतनेति ।
एष विषयनियमः ॥ १० ॥

॥ इति श्रीमलयगिरिविचितायां कर्मप्रकृतिटीकायामुवर्तनापवर्तने समाप्ते ॥

तदेवमुक्ते उघर्तनापवर्तने । संप्रत्युद्देशक्रमेणोदीरणा वक्तव्या । तत्र चेतेश्चार्थाधिकाराः । तद्यथा-लक्षणं, जेदः, साधनादिप्ररूपणा, स्वामित्वं, उदीरणाप्रकृतिस्थानानि, तत्त्वामित्वं चेति । तत्र प्रथमतो लक्षणजेदयोः प्ररूपणार्थमाह—
जं करणेणोकह्यि उदए दिजाइ उदीरणा एसा । पगइठिइअणुजागप्पएसमूलुत्तरविजागा(गो) ॥ १ ॥

जं ति-अत्र पूर्वार्धेन लक्षणमञ्जिहितमुत्तरार्धेन तु जेदः । तत्र यत्परमाण्वात्मकं दलिकं करणेन योगसंज्ञकेन वीर्य-विशेषेण कपायसहितेनासहितेन वा उदयावलिकावहिवर्तिनीन्यः स्थितिन्योऽपकृष्योदये दीयते उदयावलिकायां प्रक्षि-प्यते एषोदीरणा । उक्तं च-“उदयावलयवाहिरिद्विद्विहितो कसायसद्विष्णं असद्विष्णं वा जोगसन्नेण करणेणं दलि-यमाकह्यि उदयावल्याए पवेसणं उदीरणत्ति” । सा च किञ्चूतेत्यत आह-प्रकृतिस्थित्यनुजागप्रदेशमूलोत्तरविजागा, प्रकृतिस्थित्यनुजागप्रदेशैर्मूलप्रकृतिचिरुत्तरप्रकृतिचिश्च कृत्वा विजागो जेदो यस्याः सा तथा । इदमुक्तं भवति-सोदीरणा चतुर्विधा, तद्यथा-प्रकृत्युदीरणा, स्थित्युदीरणा, अनुजागोदीरणा, प्रदेशोदीरणा च । एकैकापि द्विधा-मूलप्रकृतिविषया उत्तरप्रकृतिविषया च । तत्र मूलप्रकृतिविषयाऽष्टधा, उत्तरप्रकृतिविषया चाष्टपञ्चाशदधिकशतजेदा ॥ १ ॥

तदेवमुक्तौ लक्षणजेदौ । संप्रति साधनादिप्ररूपणा कर्तव्या । सा च द्विधा-मूलप्रकृतिविषया, उत्तरप्रकृतिवि-षया च । तत्र प्रथमतो मूलप्रकृतिविषयामाह-

मूलपगईसु पंचहू तिहा दोहं चउविहा दोइ । आउस्स साइ अधुवा दसुत्तरसउत्तरासिं पि ॥ २ ॥

मूलपण्डित्-मूलप्रकृतिषु मध्ये पद्याना मूलप्रकृतीनां ज्ञानावरणदण्डान्नावरणनामगोचान्तरायरूपाणामुदीरणा त्रिधा त्रिप्रकारा । तद्यथा-अनादिर्ध्रुवाऽध्रुवा च । तथादि-ज्ञानावरणदर्शनावरणान्तरायाणां यावत् क्षीणमोहगुणस्थानरूढ्य समयावलि काशेषो न चरति तात्रत्मवर्जिज्ञानामुदीरणाऽवश्यं चाविनी । नामगोत्रयोस्तु यावत्समयस्तावत् । तत्र एयामनादिरुदीरणा, ध्रुवाऽत्रव्यानां, अध्रुवा चव्यानां । तथा ह्ययोर्वेदनीयमोहनीयमोहनीयव्योक्तीरणा चतुर्विधा । तद्यथा-नादि- र्नादिर्ध्रुवाऽध्रुवा च । तत्र वेदनीयस्य प्रसक्तगुणस्थानकं यावद्भुदीरणा, न परतः । मोहनीयस्य सूक्ष्मंपरायणगुणस्थानकं यावत् न परतः । ततोऽप्रमत्तादिगुणस्थानकेभ्यः प्रतिपत्तौ वेदनीयस्योपशान्तमोहगुणस्थानकाच्च प्रतिपत्तौ मोहनी- यस्योदीरणा सादिः । तस्थानमप्राप्तस्य पुनरनादिः । ध्रुवाद्येव पूर्ववत् । आयुषः पुनरुदीरणा सादिरध्रुवा च । तथाहि- आयुषः पर्यन्तावलिकायां नियमाद्भुदीरणा न चरति ततोऽध्रुवा । पुनरपि परन्वोत्पत्तिप्रथमसमये प्रवर्तते ततः सादि- रिति । तदेवं कृता मूलप्रकृतिषु साद्यनादिप्ररूपणा । मंप्रत्युत्तरप्रकृतिषु तां चिन्नीपुराद्-‘दसुत्तरमउत्तरासिं पि’ सादि- रध्रुवा चेत्यनुवर्तते । उत्तरासामपि उत्तरप्रकृतीनामपि दशोत्तरशतसंख्यानां पञ्चविधज्ञानावरणदर्शनावरणचतुष्टयमि- श्यात्वैजससप्तकवर्णादिविशतिस्थिरास्थिरशुजाशुचगुरुत्वबुनिर्माणान्तरायपंचकरूपाष्टानरारिंशच्चर्जानां, सर्वशेषप्रकृती- नामित्यर्थः । उदीरणा विधा, तद्यथा-नादिरध्रुवा च । सा च साद्यध्रुवताऽध्रुवोदयलादेव सिन्वा ॥ २ ॥

मिथत्तस्स चउद्धा तिहा य आत्ररण विग्धचउदसगे । थिरसुज सेयर उत्रघायवज्ज ध्रुववंधिनामे य ॥ ३ ॥
मिथत्तस्स चि-मिथ्यात्वस्योदीरणा चतुर्धा, तद्यथा-सादिरनादिर्ध्रुवाऽध्रुवा च । तत्र सम्यक्त्वं प्रतिपद्यमानस्योदीरणा

मिथ्यात्वस्य न भवति, उदयाजावात् । सम्यक्त्वात्प्रतिपत्तस्य मिथ्यात्वं गतस्य पुनरपि भवति । ततोऽसौ सादिः । तत्स्थानमप्राप्तस्य त्वनादिः । अत्रव्यानां ध्रुवा । ज्ञानावरणपञ्चकदर्शनावरणचतुष्टयान्तरायपञ्चकरूपाणां चतुर्दशप्रकृतीनामुदीरणा त्रिप्रकारा । तद्यथा-अनादिर्ध्रुवाऽध्रुवा च । तथाहि-एतासां प्रकृतीनां ध्रुवोदयत्वा दनादिरुदीरणा । अत्रव्यानां ध्रुवा । ज्ञानानां तु क्षीणमोहगुणस्थानके आवल्लिकाशेषे व्यवह्रेदजावादध्रुवा । तथा स्थिरशुभ्रे सेतरे अस्थिराशुभ्रसहिते तयोः, उपघातं वर्जयित्वा शेषनामध्रुवबन्धिनीनां च तैजससप्तकागुरुलघुवुवर्णादिवि- शतिनिर्माणलक्षणानां सर्वसंख्यया त्रयस्त्रिंशत्संख्यानानामुदीरणा त्रिधा, तद्यथा-अनादिर्ध्रुवाऽध्रुवा च । तत्रानादित्वं ध्रुवोदयत्वात् । ध्रुवाऽत्रव्यानां । अध्रुवा ज्ञानानां सयोगिकेवल्लिचरमसमये व्यवह्रेदजावात् । शेषाणां चाध्रुवोदयानां दशोत्तरशतसंख्यानानामध्रुवोदयत्वाद्दुदीरणा सादिः, अध्रुवा च प्रागेवोक्ता ॥ ३ ॥

तदेवं कृता साधनादिप्ररूपणा । संप्रति मूलप्रकृत्युदीरणास्वामिनमाह—

घाईणं बलमढा उदीरगा रागिणो य मोहस्स । तश्चाऊण पमत्ता जोगंता उ त्ति दोहं च ॥ ४ ॥

घाईणं ति-घातिप्रकृतीनां ज्ञानावरणदर्शनावरणान्तरायरूपाणां सर्वेऽपि बद्धस्थाः क्षीणमोहपर्यवसाना उदीरकाः । मोहनीयस्य तु रागिणः सरगाः सूक्ष्मसंपगयपर्यवसाना उदीरकाः । तृतीयस्य वेदनीयस्यायुपश्च प्रमत्ताः प्रमत्तगुणस्थानकपर्यन्ताः सर्वेऽऽध्रुदीरकाः । केवलमायुपः पर्यन्तावल्लिकायां नोदीरका भवन्ति । तथा ध्रुवोर्नामगोत्रयोर्योग्यन्ताः

सयोगिकेन्द्रविपर्ययमानाः सर्वेऽप्युदीरकाः । इतिशब्दो जितकर्मो गाथापर्यन्तं योजनीयः । न च मूलमूलद्वयुदीरणापरि-
समाप्तियोजको वेदितव्यः ॥ ४ ॥

तदेवं मूलमूलद्वयुदीरणाभ्याम्युक्तः । नाप्रतमुत्तरमूलद्वयुदीरणाभ्यामिनामाह—

विघात्ररणध्रुवाणं ठजमथा जोगिणो उ ध्रुवगाणं । उधवायस्स तणुत्रा तणुकिट्टीणं तणुगरागा ॥ ५ ॥

विघ ति-विघ ति अन्तरायं, ततोऽन्तरायपद्यकज्ञानापरणपद्यदर्शनापरणचतुष्टयरूपाण चतुर्देवानां ध्रुगोदयम-
कृतीनां सर्वे ठजस्था उदीरकाः । तथा 'ध्रुवगाणं ति' नामध्रुगोदयानां त्रयस्त्रिंशत्संख्यानां तन्मन्तरूपाणां दिग्गति-
स्थिरास्थिरशुभाशुभागुरुत्वयुनिर्माणरूपाणां योगिनः सयोगिकेन्द्रविपर्ययन्ता उदीरकाः । उपघातनाम्रगु तनुस्थाः शरी-
रस्थाः शरीरपर्याया पर्यासा उदीरकाः । तनुकिट्टीनां सूक्ष्मकिट्टीनां अर्थात् तोनमरूपाणा तनुकरागाः सूक्ष्मं पराया
यावच्चरमावलिका न जयति ताप्रद्वदीरकाः ॥ ५ ॥

तसवायरपङ्क्तग सेथर गइजाइदिष्टिवेयाणं । आऊण य तन्नामा पत्तेगियरस्स उ तणुत्रा ॥ ६ ॥

तस ति-त्रसवावरपर्यासानां सेतराणं समतिपक्षणां स्थारसूरमापर्याससहितानामित्यर्थः । तथा चतसृणां गतीनां,
पञ्चानां च जातीनां, तिसृणां दृष्टीना दर्शनानां मिथ्यादर्शनादीनां, त्रयाणा च वेदानां नपुंसकमेदादीनां, चतुर्णां चातुषां,
सर्वसंख्यया पञ्चविंशतिप्रकृतीनां यथास्वं तनामानस्तत्तत्प्रकृतिनामान उदीरकाः । तयथा-यननाम्ररूपाः, ते च शरी-

रेऽपान्तरालगतौ च वर्तमाना उदीरकाः । एवं सर्वेषामपि जावनीयं । तथा प्रत्येकनाम्न इतरस्य च साधारणनाम्नः
तनुस्थाः शरीरस्थाः शरीरपर्याप्त्या पर्याप्ता यथाक्रमं प्रत्येकशरीरिणः साधारणशरीरिणश्च सर्वे उदीरकाः ॥ ६ ॥

आहारग नरतिरिया सरीरदुग्वेयप् पमोत्तूणं । उरालाए एवं तडुवंगण्ण तसजियाउं ॥ ७ ॥

आहारग ति-ये नरा मनुष्यास्तिर्यञ्चश्च आहारका ओजोलोमप्रदेषाहाराणामन्यतममाहारं गृह्णन्तस्ते औदारिकश-
रीरनाम्नः । उपलक्षणमेतदौदारिकबन्धनचतुष्टयस्यौदारिकसंघातस्य चोदीरकाः, किं सर्वेऽपि ? नेत्याह-शरीरद्विकवेद-
कान् प्रमुच्य, शरीरद्विकमाहारकवैक्रियलक्षणं तस्थान् परित्यज्य । ते हि नौदारिकशरीरनामोदये वर्तन्ते, तत्कथं तस्यो-
दीरकाः स्युः ? । तथैवमुक्तेन प्रकारेण । 'तडुवंगण्ण ति' तदंगोपांगनाम्न औदारिकांगोपांगनाम्न उदीरका वेदितव्याः ।
केवलं ते त्रसकायिका एव, न स्थावराः, तेषां तडुदयाचावात् ॥ ७ ॥

वेउव्विगाए सुरनेरईया आहारगा नरो तिरिउ । सन्नी वायरपवणो य लद्धिपज्जत्तगो ढोज्जा ॥ ८ ॥

वेउव्विगाए ति-वैक्रियशरीरनाम्नः । उपलक्षणमेतद्वैक्रियबन्धनचतुष्टयस्य वैक्रियसंघातस्य च । सुरा नैरयिका वा ।
आहारका ओजोलोमाद्यन्यतममाहारं गृह्णन्तः । यश्च नरस्तिर्यग्वा संज्ञी वैक्रियलब्धिवा (मा) न् । यश्च वादरपवनो
दुर्जगनामोदयी लब्धिपर्याप्तको वैक्रियशरीरलब्ध्या पर्याप्तः । ते सर्वेऽप्युदीरकाः ॥ ८ ॥

वेउव्विउवंगण्ण तणुतुद्धा पवणवायरं हिच्चा । आहारगाए विरउ विउव्वयंतो पमत्तो य ॥ ९ ॥

वेञ्जघिञ्ज चि-चैक्रियांगोपांगनाम्न उदीरकाल्तनुत्त्या वैक्रियशरीरुत्त्या वेदितव्याः । ये वैक्रियशरीरनाम्न उदीरकाः प्रागुपदिष्टास्त एव वैक्रियांगोपांगनाम्नोऽपि वेदितव्या इत्यर्थः । किं सर्वेऽपि ? नेत्याह-चादरपवनं चादरमायुक्तान्धिकं हित्वा परिलय्य शेषा इष्टव्याः । 'आढाग्गाए इत्यादि' आहारकशरीरनाम्नो विरतः संयततदाहारकशरीरं कुर्वन् प्रमत्तः प्रसादचावमुपगतः मन् उदीरको जवति ॥ ए ॥

उच्छं संगोपाणं संघयणाणं च सगलतिरियनरा । देहृठा पञ्जत्ता उत्तमसंघयणिणो सेढी ॥ १० ॥

उच्छं ति-मकलाः पञ्चेन्द्रियास्तिर्यग्रो मनुष्याश्च देहस्थाः शरीरनामोदये वर्तमाना लब्ध्या पर्याप्ताः पणां मंस्थानानां पणां च संहननानामुदीरका जवन्ति । इहोदयप्राप्तानामेवोदीरणा प्रवर्तते, नान्येषा । ततो यदा यत्संस्थानं संहननं वोदयमाप्तं जवति, तत्तदोदीर्यते, नान्यदेति इष्टव्यं । तथोत्तमसंहननिनो वज्रार्ज्जनाराचमंहननिनः श्रेणिः द्रुपकश्रेणि-र्भवति, न शेषसंहननिनः, तेन द्रुपकश्रेणिं प्रतिपन्ना वज्रार्जनाराचसंहननमेवोदीर्यन्ति, न शेषसंहननानि, उदयाज्जावादिलयवसेच ॥ १० ॥

चउरंसस्स तणुस्था उत्तरतणु सगलचोगञ्चूमिगया ॥ देवा इयरे हुंन्ना तसतिरियनरा य सेवद्धा(ठिवद्धा) ११ ॥

चउरंसस्स ति-चतुरस्रस्यैव समचतुरस्रमंस्थानस्यैव तनुस्थाः शरीरस्था उत्तरतनव आहारकोत्तरवैक्रियशरीरिणो मनुष्यास्तिर्यग्रश्च सकलाः सकलेन्द्रियाः पञ्चेन्द्रिया इत्यर्थः । तथा चोगञ्चूमिगता देवाश्चोदीरका जवन्ति । 'इयरे हुंन्ना' इतरे उक्तशेषा एकेन्द्रियविकलेन्द्रियनैरधिकं अपर्याप्तताश्च पञ्चेन्द्रियतिर्भजानुष्या । एते सर्वेऽपि शरीरस्था हुंन्ना

संस्थानस्योदीरका जवन्ति । 'तसत्तिरियनरा य सेवदृत्ति' अत्रेतेरे इत्यनुवर्तते, इतरे उक्तशेषास्त्रसा क्षीन्त्रियादयः पञ्चे-
न्त्रियतिर्यङ्मनुष्याश्च सेवार्ताः सेवार्तसंहननोपेताः सेवार्तसंहननस्योदीरकाः ॥ ११ ॥

संघयणाणि न उत्तरतणुसु तन्नामगा जवंतरगा । अणुपुवीणं परघायस्स उ देहेण पज्जात्ता ॥ १२ ॥
संघयणाणि चि-उत्तरतनुपु वैक्रियाहारकशरीरेषु संहननानि न जवन्तीति पक्षां संहननानामेकतमदपि संहननं न
जवति । तेनैकस्यापि संहननस्योदीरका न जवन्ति । तथानुपूर्वीणां नरकानुपूर्व्यादीनां चतसृणां तन्नामकास्तत्तदानुपूर्व्य-
न्यायिनारकादिनामानो जवान्तरगा जवापान्तरालगतौ वर्तमाना उदीरका वेदितव्याः । तद्यथा-नारकानुपूर्व्या नारको
जवापान्तरालगतौ वर्तमान उदीरकः, तिर्यगानुपूर्व्यास्तिर्यगित्यादि । तथा पराघातनाम्नः शरीरपर्याप्त्या पर्याप्ताः सर्वे
ऽप्युदीरकाः ॥ १२ ॥

वायरपुढवी आयावस्स य वज्जितु सुहुमसुहुमतसे । उज्जोयस्स य तिरिण् उत्तरदेहो य देवजइ ॥ १३ ॥
वायरपुढवि चि-आतपनाम्नो वादरपृथ्वीकाधिक उदीरकः । चशब्दस्यानुक्तार्थसमुच्चायकत्वात् वादरपृथ्वीकावि-
कोऽपि पर्याप्तो ङष्टव्यः । तथा सूक्ष्मान् सूक्ष्मैकेन्द्रियान् सूक्ष्मत्रसांश्च तेजोवायुकायिकान् वर्जयित्वा शेषास्तिर्यङ्गः पृथि-
व्यंबुवनस्पतयो विकलेन्द्रियाः पञ्चेन्द्रियाश्च द्बन्धिपर्याप्ता उद्योतनाम्नो यथासंजवमुदीरकाः । तयोत्तरदेहे उत्तरशरीरे
यथासंजवं वैक्रिये आहारके च वर्तमानो देवो यत्तिश्चोद्योतनाम्न उदीरको जवति ॥ १३ ॥

सगलो य इष्ठखगई(इइ) उत्तरतणुदेवजोगभूमिगया । इष्ठसराएँ तसो वि य इयरासि तसा सनेरइया १४ ॥

मगलो सि-सकलः पद्येन्द्रियन्तिर्यज्जुष्यो सा शरीरपर्याया पर्यायः प्रजन्तश्चिद्रायोगत्पुद्गे निमान् । नयोत्तरस्या
तर्ना वैक्रियगरीररूपाया वर्तमानाः सर्वे तिर्यगो मनुष्याः । तथा सर्वे देवाः सर्वे न जोगन्निगताः । उष्टरगलेः प्रश-
स्त्रविद्वाद्योगतेरुदीरकाः । तथेष्टस्वरगान्नः सुम्बरनाम्नश्चमा वीन्वियादयः । अपिशग्नाप्रागुच्चाध पद्येन्द्रियनिर्यगाद्यो
जापापर्याया पर्यासा यथासंतव्यमुदीरकाः । तथेतरयोस्मशानप्रिद्रायोगनिद्रुःस्वतानामोत्रमा निद्रुवेन्द्रियाः मनैरगिन्ना
नैरधिकमहिताः । तथा पद्येन्द्रियतिर्यज्जुष्याः क्त्वन यश्चानंजम्बुदीरका वेदितानाः ॥ १४ ॥

उस्सासस्स सराण य पज्जात्ता आणपाणजासामु । सनणूणुस्सासो नासा त्रिय जान रुज्जंति ॥ १५ ॥

उस्सासस्स सि-उङ्गासम्बरशब्दयोरानप्राणजापाशब्दान्यां मष्ट ययामंय्येन योजना । सा चयं-उञ्जानान्नः प्राणाः
पानपर्याया पर्यासाः सर्वेऽप्युदीरकाः । 'सराण य सि' द्वित्वेऽपि ऋद्राचनं प्राकृतत्वात् । ततः सरयोः सुम्बरद्रुःस्वरयो-
प्रागुक्ता उदीरकाः सर्वेऽपि जापापर्याया पर्यासा इष्टव्याः । यद्यपि स्वरयोः प्रागेवोदीरका उक्तालयापि ते नायाप-
र्याया पर्यासा एवोदीरका वेदितव्या इति विशेषोपदेश (दर्श) नार्थ पुनरुपादानं । तथा सर्वज्ञानं कैवल्यिनामुत्पान-
जापे यावन्नाथापि निरोधमुपगन्तस्तथावदुदीर्यते, तन्नियोधानन्तरं तूढयानावाजोदीरणा नाति ॥ १५ ॥

देवो सुजगाएज्जाण गप्पवकंतिउ य कित्तीए । पज्जात्तो वज्जित्ता ससुहुमनेरइयसुहुमन्ते ॥ १६ ॥

देवो सि-देवो' इत्यादी जातायेकवचनं । केचिद्देवाः केचिदतिर्यज्जुष्या गर्नयुत्कान्ताः सुजगादेयानात्रोरुदीरकाः

ये तदुदये वर्तन्ते । तथा सूदमैकेन्द्रियसहितान् नैरथिकान् सूदमत्रसांश्च वर्जयित्वा शेषाः पर्याप्तकनामोदये वर्तमाना यशःकीर्ते (कीर्ते) रूदीरकाः ॥ १६ ॥

गोउत्तमस्स देवा नरा य वइणो चउण्हसियरांसि । तवइरित्ता तित्थगरस्स उ सव्वणुयाए ञवे ॥ १७ ॥
गोउत्तमस्स ति-सर्वे देवा मनुष्या अपि च केचिदुच्चैःकुलसमुत्पन्नास्तथा व्रतिनो नीचगोत्रिणोऽपि पञ्चमद्वात्रतसम-
लंकृतगात्रयष्टय उच्चैर्गोत्रस्योदीरकाः । तथा इतरासा चतस्राणा प्रकृतीनां दुर्भगानादेयायशःकीर्तिनीचैर्गोत्राणां तद्व्रति-
रिका उक्तव्यतिरिक्ता वेदितव्याः । तत्र दुर्भगानादेययोरेकेन्द्रियनिकलेन्द्रियसंमूर्द्धिमतिर्यजानुष्यनैरथिकाः, अयशः-
कीर्तिश्च सर्वे सूदमाः सर्वे च नैरथिकाः सर्वे च सूदमत्रसाः सर्वेऽयपर्याप्तकनामोदये वर्तमानाः । नीचैर्गोत्रस्य पुनः सर्वे
नैरथिकाः सर्वे तिर्यञ्चो मनुष्या अपि विशिष्टकुलोत्पन्नान् व्रतिनश्च मुक्त्वा शेषाः सर्वेऽयुदीरका इष्टव्याः । तथा तीर्थ-
करनाम्नः सर्वज्ञतायां सत्यां ञवेदुदीरणा, नान्यदा, उदयाजावात् ॥ १७ ॥

इंदियपज्जात्तीए दुसमयपज्जात्तगाए पाउग्गा । निहापयलाणं खीणरागखवगे परिच्चज्जा ॥ १८ ॥
इंदिय ति-इन्द्रियपर्याप्त्या पर्याप्ताः सन्तो द्वितीयसमयादारभ्येन्द्रियपर्याप्त्यनन्तरममयादारभ्येत्यर्थः । निजाप्रचलयो-
रूदीरणाप्रायोग्या ञवन्ति । किं सर्वेऽपि ? नेत्याह-क्षीणरागान् क्षपकांश्च परित्यज्य । उदीरणा हि उदये सति ञवति,
नान्यथा । न च क्षीणरागक्षपकयोर्निजाप्रचलोदयः संभवति “निहादुगस्स उदउं स्तीणगखवगे परिच्चज्जा” इतिवचनप्रा-
माण्यात् । ततस्तान् वर्जयित्वा शेषा निजाप्रचलयोरूदीरका वेदितव्याः ॥ १८ ॥

निदानिद्वाङ्गं वि असंखवासा य मणुयतिरिया य । वेजवाहारतणू वज्जिता अप्पमत्ते य ॥ १ए ॥
 निदत्ति-असंख्येयवर्णायुयो मनुव्यतिरश्चो वंक्विशरीरिण आहारकगरीरिणोऽप्रमत्तमंयतांश्च मुस्त्या शेषाः सर्वेऽपि
 वेयणियाण पमत्ता ते ते वंधंतगा कसायाणं । हासाईठक्कस्स य अपुव्वकरणस्स चरमंते ॥ २० ॥

प्रकृतिः

येषां कपायाणां बन्धकास्ते ते तेषां तेषां कपायाणामुदीरका वेदितव्याः । यतो यानेव कपायान् वेदयते तानेव वधाति
 'जे वेयड से वंधइ' इतिवचनात् । उदये च मत्युदीरणा । ततो युक्तमुक्तं 'ते ते वंधंतगा कसायाणं' इति । तत्र मिथ्या-
 इष्टिमासादना अनन्तानुचन्धिनामुदीरकाः तेषा तत्रेदकृत्वात् । अप्रत्याख्यानानामधिगतमभ्यगृह्णित्पर्यन्ताः, प्रत्याख्या-
 नावरणाना देशविरतिपर्यन्ताः, संव्वलनकोथमानमायालो नानां स्वस्वबन्धव्यवरोदादवार्हा उदीरकाः, हास्यादिपङ्क्त्या-
 पूर्वगुणस्थानकान्ता उदीरकाः ॥ २० ॥

जावूणलणो पढमो सुहरइहासाणमेवमियरासिं । देवा नेरइया वि य चवछिई केइ नेरइया ॥ २१ ॥
 जत्ति-यावत्प्रथमः क्षणः किंचिदूनी जयति प्रथममन्तर्मुद्गूर्तं यावदित्यर्थः । तावन्नियमार्देवाः सुरारतिहास्यानामुदी-
 रका वेदितव्याः । परतस्त्वनियमः । एवं किंचिदूनीं प्रथमं क्षणं यावत् नेरयिक्ता, इतरासाममातवेदनीयारतिशोकप्रकृ-

तीनां नियमादुदीरकाः । परतस्तु तीर्थकरकेवलज्ञानलाभादौ विपर्यासोऽपि भवन्ति । केचिपुनर्नैरथिकाः सकलामपि भवस्थिति यावदसातवेदनीयारतिशोकानामुदीरका भवन्ति ॥ ११ ॥

एवमैकैकप्रकृत्युदीरणास्वामित्वमुक्तं, संप्रति प्रकृत्युदीरणास्थानान्याह—

पंचण्डं च चण्डण्डं त्रिंशद् एकादश जा दसण्डं तु । तिगहीणाद् मोहे मिठे सत्ताद् जाव दस ॥ १२ ॥

पंचण्डं ति-द्वितीयकर्मणि दर्शनावरणीयलक्षणे पञ्चानां चतसृणां वा प्रकृतीनां युगपदुदीरणा भवति । तत्र चतसृणां चक्षुरचक्षुरवधिकेवलदर्शनावरणरूपाणां भुवा उन्नस्थानामुदीरणा । एतासां मध्ये निजापञ्चकमध्यादन्यतमप्रकृतिप्रक्षेपे पञ्चानामुदीरणा । तथा मोहे मोहनीये एकादिका त्रिकहीना तावद्द्रव्या यावद्दशानां । एतदुक्तं भवति—मोहनीये कर्मणि उदीरणमधिकृत्यैकादीनि त्रिकहीनानि दशपर्यन्तानि नव प्रकृतिस्थानानि भवन्ति । तद्यथा—एका द्वे च-तस्रः पञ्च षट् सप्त अष्ट नव दश । संप्रत्येपामुदीरणास्थानानां स्वामिनमाह—‘मिठे सत्ताद् जाव दस’ मिथ्यादृष्टौ सप्तादीनि दशपर्यन्तानि चत्वार्युदीरणास्थानानि भवन्ति, तद्यथा-सप्त, अष्टौ, नव, दश । तत्र मिथ्यात्वमप्रत्याख्या-नप्रत्याख्यानावरणसंज्ञलनक्रोधादीनामन्यतमे त्रयः क्रोधादिकाः । यत एकस्मिन् क्रोधे उदीर्यमाणे सर्वक्रोधा उदी-र्यन्ते । एवं मानमायालोका अपि षट्पञ्चाः । न च युगपत् क्रोधमानमायालोचानामुदीरणा, युगपदुदयात्तत्रावात् । कि-तु त्रयाणां क्रोधानां, त्रयाणां वा मानानां, यद्वा तिसृणां मायानां, अथवा त्रयाणां लोचानां युगपदुदीरणेत्यन्यतमे त्रयो गृह्यन्ते । तथा त्रयाणां वेदानामन्यतमो वेदः, तथा हास्वरतियुगलारतिशोकयुगलयोरन्यतरद्युगलं । एतासां ससप्र-

कृतीनां मिथ्यादृष्टौ उदीरणा श्रुत्या । अत्र च जंगाधनुर्मिश्रितसद्यथा-दास्यरतिगुणैश्च अरतिशोभयुगले च प्रत्येकमेतन्नो
जंगः प्राप्यत इति द्वौ जंगौ । तौ च प्रत्येकं द्वित्रयपि वेदेषु प्राप्यत इति द्वौ निनिर्गुणितौ जानाः पट्ट । ते च प्रत्येकं
कोधादिषु चतुर्षु प्राप्यन्ते इति पट्ट चतुर्निर्गुणिता जाना चतुर्दशतिरिति । एतस्मिन्नेव सप्तके ज्ञेये मा बुगुप्ताया वाऽ-
नन्तानुवन्धिनि वा श्लिष्टेऽष्टानामुदीरणा । तत्र जयादां प्रत्येकमेकं जंगकानां चतुर्भिरितिः प्राप्यते इति तिस्रश्चतुर्भि-
शतयोऽत्र षष्टव्याः । ननु च मिथ्यादृष्टेरवश्यमनन्तानुवन्धिनामुदयः संभवति, उदये च मत्प्रत्ययमुदीरणा तत्कथं
मिथ्यादृष्टिरनन्तानुवन्ध्युदयरहितः प्राप्यते, येन तस्य मक्षानामथानां वाऽनन्तानुवन्धिरहितानामुदीरणा संभवोत् ?
उच्यते—इह मम्यदृष्टिना मता केनचित्प्रथमतोऽनन्तानुवन्धिना निर्मयोजिताः । एतावन्तैर च म मिथ्यान्तो न मिथ्या-
त्वानुवन्धिना योद्युक्तः, तथात्रिधिसामग्र्यनात्वात् । ततः काद्वान्तरे मिथ्यात्वं गतः मन् मिथ्यात्वात्प्रत्ययतो ज्ञेयोऽप्यन-
न्तानुवन्धिना वसति, ततो वन्धावलिना यावन्नाद्याप्यतिक्रामति तानन्तेषामुदयो न भवति, उदयाच्चागचोदीरणाया
अप्यन्तः । वन्धावलिकायां पुनरतीतायामुदयमंभ्रयान्नल्येवोदीरणा । ननु कथं वन्धममयादारन्यात्र लिङ्गायामतीताया-
मुदयोऽपि संभवति ? यतोऽवाधाकालक्षये मस्युदयः, अवाधाकालक्षणानन्तानुवन्धिनां जगन्वतोऽन्तर्मुहूर्तमुत्कर्षितश्च-
त्वारि वर्षसहस्राणि इति ? नैप दोषः, यतो वन्धममयादारन्य तेषां तावत्सत्ता भवति, मत्तायां च मत्तायां पतद्भ्रूता,
तस्यां च सत्यां शेषप्रकृतिदलिकसंक्रान्तिः, संक्रान्तस्य च संक्रमावलिङ्गायामतीतायामुदयः, उदये च सत्युदीरणा ।
ततो वन्धममयादनन्तरमावलिङ्गायामतीतायामुदीरणाऽन्निधीयमाना न निरुच्यत इति । तथा तस्मिन्नेव सप्तके जय-

जुगुप्सयोरथवा ज्ञयानन्तानुबन्धिनोर्यद्वा जुगुप्सानन्तानुबन्धिनोः प्रक्षिप्तयोर्नवानामुदीरणा । अत्रापि चैकैकस्मिन् विकल्पे प्रागुक्तक्रमेण जंगकानां चतुर्विंशतिः प्राप्यते इति तिस्रश्चतुर्विंशतयोऽत्र द्रष्टव्याः । तथा तस्मिन्नेव सप्तके ज्ञय-
जुगुप्सानन्तानुबन्धियु प्रक्षिप्तेषु दशानामुदीरणा । अत्रैकैव जंगकानां चतुर्विंशतिः ॥ १२ ॥

तदेवं मिथ्यादृष्टेर्मोहनीयस्योदीरणास्थानान्युक्तानि, साप्रतं सासादनसम्यग्दृष्ट्यादीनामाह—

सासणमीसे नव अविरए ठाई परस्मि पंचाई । अष्ट विरए य चउराइ सत्त ठच्चोवरिद्धंमि ॥ १३ ॥

सासणमीसे त्ति—सासादनसम्यग्दृष्टौ सम्यग्मिथ्यादृष्टौ च सप्तादीनि नवपर्यन्तानि त्रीणि त्रीण्युदीरणास्थानानि ज-
वन्ति । तद्यथा—सप्त अष्टौ नव । तत्र सामादनसम्यग्दृष्टौ अनन्तानुबन्ध्यप्रत्याख्यानप्रत्याख्यानवरणसंज्वलनक्रो-
धादीनामन्यतमे (माः) चत्वारः क्रोधादिकाः, त्रयाणां वेदानामन्यतमो वेदः, षयोर्युगलयोरन्यतरद्युगलमिति सप्ता-
नामुदीरणा भुवा । अत्र प्रागुक्तक्रमेण जंगकानामेका चतुर्विंशतिः । तथाऽस्मिन्नेव सप्तके ज्ञये वा जुगुप्सायां वा क्षिप्ता-
यामष्टानामुदीरणा । अत्र च द्वे चतुर्विंशती जंगकानां । ज्ञयजुगुप्सयोस्तु युगपत्प्रक्षिप्तयोर्नवानामुदीरणा । अत्र चैका
जंगकानां चतुर्विंशतिः । सम्यग्मिथ्यादृष्टानन्तानुबन्धियजुगुप्सयोऽन्यतमे क्रोधादयः, त्रयाणां वेदानामन्यतमो वेदः,
षयोर्युगलयोरन्यतरद्युगलं, सम्यग्मिथ्यात्वं चेति सप्तानामुदीरणा भुवा । अत्र प्रागुक्तक्रमेण जंगकानामेका चतुर्विंशतिः ।
तथाऽस्मिन्नेव सप्तके ज्ञयजुगुप्सयोरन्यतरस्मिन् प्रक्षिप्तेऽष्टानामुदीरणा । अत्र च द्वे चतुर्विंशती जंगकानां । ज्ञयजुगु-

१ अन्यतमस्यापि केषाञ्चिन्मतेन सर्वादित्वात् यत् उक्तवानापिशलि, “अन्यतमसिन्स्थाने” इति । शब्दानुशासनाचार्या अपि तन्मते दृढतमन्तसा-
प्यन्यशब्दस्य सर्वादित्वम्

स्तयोस्तु युगपत्प्रक्षिप्तयोर्नवानामुदीरणा । अत्र चैका चतुर्विंशति जंगकानां । तथाऽविरतेऽविरतममग्रद्वेषे पञ्चादीनि
 नवपर्यन्तानि चत्वार्युदीरणास्थानानि चरन्ति । तद्यथा—पद्, मत्, अष्टौ, नर । नानापग्निकसम्यग्रहेः शक्तिरुत्त-
 म्यग्रहेर्वाऽविरतस्थानन्तानुबन्धिनानास्त्वयोऽन्यतमे क्रोधादिका, त्रयाणां वेदानामन्यतमो वेद, त्रयोयुगलपोगन्तर-
 युगलमिति पणामुदीरणा ध्रुवा । अत्र प्राग्वि जंगकानामेका चतुर्विंशति । अस्मिन्नेव पदे जययुगलपोगन्तर-
 क्वानामन्यतमस्मिन् प्रक्षिप्ते सप्तानामुदीरणा । अत्र जंगकानां तिस्रश्चतुर्विंशत्यः । तथा तस्मिन्नेव पदे जययुगलपोगन्तर-
 त्रयवेदकसम्यग्रहयोर्वैवा युगुन्नावेदकसम्यग्रहयोर्युगपत् प्रक्षिप्तयोरष्टानामुदीरणा । अत्रायं वैकस्मिन् त्रिकल्पे जंगकानां
 चतुर्विंशतिः प्राच्यते इति तिस्रश्चतुर्विंशत्यः । जययुगलपोगन्तरपदे अस्मिन्नेव पदे जययुगलपोगन्तर-
 चैका चतुर्विंशतिजंगकानां । 'पग्मि पंचाङ् अठ' इति अस्मिन्नेव पदे युगपत्प्रक्षिप्ते युगपत्प्रक्षिप्ते जंगकानां
 न्तानि चत्वारि उदीरणास्थानानि । तद्यथा—पय पद् मत् अष्टौ । तत्र प्रत्याख्यानारणसंख्यलनयेऽपि क्रोधादीनाम-
 न्यतमो वै क्रोधादिकौ, त्रयाणां वेदानामन्यतमो वेद, त्रयोयुगलपोगन्तरपदे अस्मिन्नेव पदे जययुगलपोगन्तर-
 रतस्योदीरणा ध्रुवा । एषा चापग्निकसम्यग्रहेः शक्तिरुत्तममग्रद्वेषेः पग्मिन्नेव पदे जययुगलपोगन्तर-
 चतुर्विंशतिः । जययुगलपोगन्तरपदे अस्मिन्नेव पदे जययुगलपोगन्तरपदे अस्मिन्नेव पदे जययुगलपोगन्तर-
 एकैकस्मिन् च विकल्पे जंगकानां चतुर्विंशतिरिति तिस्रश्चतुर्विंशत्यः । अत्र च प्रागुक्तमेव जंगकानामेका
 स्त्रावेदकसम्यग्रहयोर्वैवा जयवेदकसम्यग्रहयोर्युगपत्प्रक्षिप्तयोः सप्तानामुदीरणा । अत्रापि तिस्रश्चतुर्विंशत्यो जंगकानां ।

त्रयजुगुप्सावेदकसम्यक्त्वेषु तु युगपत्प्रक्षिप्तेषु श्रष्टानामुदीरणा । अत्र चैका चतुर्विंशतिर्जंगकानां । संप्रति प्रमत्ताप्र-
 मत्तयोर्चेदात्तावाद्युगपद्दीरणास्थानान्याह—‘विरए थ चउराइ सत्त’ त्ति विरते प्रमत्तेऽप्रमत्ते च चतुरादीनि सप्तपर्य-
 न्तानि चत्वार्युदीरणास्थानानि भवन्ति । तद्यथा—चत्वारि पञ्च पट्ट सप्त । तत्र संज्वलनक्रोधादीनामन्यतम एकः
 क्रोधादिः, त्रयाणां वेदानामन्यतमो वेदः, द्वयोर्युगलयोरन्यतरद्युगलं, इत्येतासा चतसृणां प्रकृतीनां विरतस्य द्वायिक-
 सम्यग्दृष्टेरोपशमिक्सम्यग्दृष्टेर्वा उदीरणा ध्रुवा । अत्रैका जंगकाना चतुर्विंशतिः । एतस्मिन्नेव चतुष्के त्रयजुगुप्सावे-
 दकसम्यक्त्वानामन्यतमस्मिन् प्रक्षिप्ते पञ्चानामुदीरणा । अत्र जंगकानां तिस्रश्चतुर्विंशतयः । तथा तस्मिन्नेव चतुष्के
 त्रयजुगुप्सयोरश्रवा त्रयवेदकसम्यक्त्वयोर्यथा जुगुप्सावेदकसम्यक्त्वयोर्युगपत्प्रक्षिप्तयोः पणामुदीरणा । अत्रापि तिस्र-
 श्चतुर्विंशतयो जंगकानां । त्रयजुगुप्सावेदकसम्यक्त्वेषु च युगपत्प्रक्षिप्तेषु सप्तानामुदीरणा । अत्र चैका चतुर्विंशतिर्जंग-
 कानां । संप्रत्यपूर्वकरणस्योदीरणास्थानान्याह—‘उच्चोवरिह्मिम’ विरताडुपरितनेऽपूर्वकरणे । चतुरादीनि पट्टपर्यन्तानि
 त्रीण्युदीरणास्थानानि भवन्ति । तद्यथा—चतस्रः पञ्च पट्ट । तत्र चतुर्णां संज्वलनक्रोधादीनामेकतमः क्रोधादिः, त्रयाणां
 वेदानामन्यतमो वेदः, द्वयोर्युगलयोरन्यतरद्युगलं, इत्येतासां चतसृणां प्रकृतीनामपूर्वकरणे उदीरणा ध्रुवा । अत्रैका
 जंगकानां चतुर्विंशतिः । अस्मिन्नेव चतुष्के त्रये वा जुगुप्सायां वा क्षिप्तायां पञ्चानामुदीरणा । अत्र द्वे चतुर्विंशती
 जंगकानां । त्रयजुगुप्सयोस्तु युगपत्प्रक्षिप्तयोः पणामुदीरणा । अत्र चैका चतुर्विंशतिर्जंगकानां । एताश्चापूर्वकरणसत्ता-
 श्चतुर्विंशतयः परमार्थतः प्रमत्ताप्रमत्तचतुर्विंशतिकेतोऽजिन्नस्वरूपा इति न पृथगग्रे गणयिष्यन्ते ॥ २३ ॥

संप्रत्यनिवृत्तिनादरस्योदीरणास्थानान्याह—
अनियद्विस्मि ति-अनिवृत्तिवादे वै उदीरणास्थाने—

मेकतमः क्रोधादिः, त्रयाणां वेदानामन्वतमो वेदः । अत्र त्रिनिर्देशबुद्धिः संखलनक्रोधादीना-
उपशान्तेषु वा संखलनक्रोधादीनामेकतमं क्रोधादिक्रियुदीन्यति । तत्र च जगत्सो जंगः । वेदेषु च क्षीणेषु
तदुरागे तदुरागस्य सूक्ष्मपरायस्य सूक्ष्मलोचक्रिष्टीर्विन्दयमानस्य लोने एते को मोक्षनीयमन्त्रे उदीरणायोगोः (ग ण्ण)
संप्रति चतुरादियु वसपर्यन्तेषु उदीरणास्थानेषु विरतान्तानां याप्तव्यधगुर्गितनयो जयन्ति तापतीनिरूपयति— चतुरीमे-
त्यादि, दशोदीरणायामेका चतुर्विंशतिः, नवोदीरणायां चतस्रः, चतुरोदीरणायामेकैति । एताश्चतुर्विंशतयः प्रागेव जातिताः । केवलं संखलनमात्र-
णायो सप्त, पञ्चकोदीरणायां चतस्रः, चतुरोदीरणायां पद्, अष्टोदीरणायामेकादश, नवोदीरणायां दश, एतद्विंश-
मिहैवं स्वधिया परिचावनीयम् ॥ २४ ॥

एगवियालापषाड् सप्तपष्ठांत गुणिसु नामस्स । नव सत्त तिमि अठ य ठ पंच य अष्पमत्ते दो ॥२५॥
एकं पंचसु एकस्मि अठ षाण्कमेण जंगो वि । एकग तीसैकारस इगवीस सवार तिसए य ॥२६॥

प्रकृतिः

॥ १२८ ॥

इग्वीसा ठच्च सया ठह् अहिया नवसया य एगहिया। अउणुत्तराणि चउदस सयाणि गुणनउइ पंचसया ॥

एतेत्यादि-नामकर्मण उदीरणस्थानानि दश, तद्यथा-एकचत्वारिंशत्, द्विचत्वारिंशत्, पयाशत्, एकपयाशत्, द्विपयाशत्, त्रिपयाशत्, चतुःपयाशत्, पदपयाशत्, मसपयाशत्, तत्र मनुष्यगतिपयोन्वियजातित्रयन्वादर्प-स्थिरास्थिरे शुचाशुचे निर्माणमिलेतासां त्रयस्त्रिंशत्प्रकृतीनामुदीरणा भूया । तत्र मनुष्यगतिपयोन्वियजातित्रयन्वादर्प-यांसमुत्तगादेयशःकीर्तिरूपेऽष्टके प्रक्षिप्ते सति एकचत्वारिंशत्प्रकृतीनां केवलिनमुद्घा-तगतः कार्मणकाययोगे वर्तमानः केवली उदीरको भवति । एतन्न कैफत्वारिंशत्प्रकृतीनां केवलिनमुद्घा-तस्याश्च तीर्थकरः केवलिसमुद्घातगतः कार्मणकाययोगे वर्तमान उदीरकः । तस्यामेवैकचत्वारिंशति औदारिकमस्तक-पणा संस्थानानामेकतमत् संस्थानं वचरर्चनागचमंदनशुपघातं प्रत्येकमित्येकादशके प्रक्षिप्ते मति त्रिपयाशत्भवति । अत्र पक्षिः संस्थानैः पक्षिणाः, ते च वक्ष्यमाणानामान्यमनुष्यचंगप्रहणेन गृहीता द्रष्टव्याः, एतानुरत्वापि । एतस्याश्च द्विपयाशतः नयोगिकेवली समुद्घातगत औदारिकमिश्त्रकाययोगे वर्तमान उदीरकः । एतन्न च द्विपयाशत्तीर्थकरानाम-सहिता त्रिपयाशत् । केवलमिद् संस्थानं समचतुरश्रमेव नक्तव्यं । अस्या अशुदीरकः नयोगिकेवली तीर्थकर औदा-रिकमिश्त्रकाययोगे वर्तमानो वेदितव्यः । तथा मैत्र द्विपयाशत् पराघातनाभोजगनाम प्रगल्भाप्रशालविद्यायोगत्वोरन्त्यन-विद्यायोगतिः सुखरुदःस्वरयोरन्यतरस्वरनामेतिचतुष्टयप्रक्षेपात् पदपयाशत्भवति । एतां च नयोगिकेवली औदारिकनाभयोगे वर्तमान उदीर्यति । पराघातोन्नममशस्त्रविद्यायोगतिसुखरप्रक्षेपात् त्रिपयाशत् सतपयाशत्भवति । एतस्याश्च तीर्थकरः

रिक्पङ्कस्थाने वैक्रियपङ्कमवगन्तव्यं । ततश्च तस्यापि पञ्चाशदेवोदीरणयोग्या भवति । केवलमिह वादरपर्याप्तमत्येका-
 यशःकीर्तिचिरेक एव जंगः । तैजस्कथिकवायुकाथिकयोर्हि साधारणयशःकीर्त्योरुदयो न भवति, तदत्रावाच्च नान्युदी-
 रणा, ततस्तदाश्रिता जंगा न प्राप्यन्ते । तदेवं सर्वसंख्यया पञ्चाशत्येकादश जंगाः । ततः शरीरपर्याप्त्या पर्याप्तस्य
 पराघाते द्विसे एकपञ्चाशन्नवति । अत्र च जंगाः षट्, तद्यथा-वादरस्य प्रत्येकसाधारणयशःकीर्त्ययशःकीर्तिपदैश्चत्वारः,
 सूक्ष्मस्य प्रत्येकसाधारणान्यामयशःकीर्त्या सह द्वौ । वादरवायुकाथिकस्य च वैक्रियं कुर्वतः शरीरपर्याप्त्या पर्याप्तस्य
 पराघाते द्विसे प्रागुक्ता पञ्चाशत् एकपञ्चाशन्नवति । अत्र च प्राग्वदेक एव जंगः । सर्वसंख्यया चैकपञ्चाशति सप्त
 जंगाः । ततः प्राणापानपर्याप्त्या पर्याप्तस्योद्भासे द्विसे द्विपञ्चाशन्नवति । अत्रापि जंगाः प्राग्वत् षट् । अथवा शरीरप-
 र्याप्त्या पर्याप्तस्योद्भासेऽनुदिते आतपोद्योतयोरन्यतरस्मिन् उदिते द्विपञ्चाशन्नवति । अत्रापि जंगाः षट्, तद्यथा-जा-
 दरस्योद्योतेन सहितस्य प्रत्येकसाधारणयशःकीर्त्ययशःकीर्तिपदैश्चत्वारः, आतपसहितस्य प्रत्येकयशःकीर्त्ययशःकीर्तिप-
 दैर्वौ जंगौ । वादरवायुकाथिकस्य च वैक्रियं कुर्वतः प्राणापानपर्याप्त्या पर्याप्तस्योद्भासे द्विसे प्रागुक्ता एकपञ्चाशत् द्विप-
 ञ्चाशन्नवति । तत्र च प्राग्वदेक एव जंगः । तैजस्कथिकवायुकाथिकयोर्हि आतपोद्योतयशःकीर्तिनामुदयात्तावाद्द्वीरणा
 न भवति, ततस्तदाश्रिता जंगा अत्र न प्राप्यन्ते । सर्वसंख्यया द्विपञ्चाशति जंगास्त्रयोदश । तथा प्राणापानपर्याप्त्या
 पर्याप्तस्योद्भाससहितायां द्विपञ्चाशति आतपोद्योतयोरन्यतरस्मिन् द्विसे त्रिपञ्चाशन्नवति । अत्र जंगाः षट् ये प्रागात्-
 पोद्योतान्यतरसहिताया द्विपञ्चाशत्यभिहिताः । सर्वसंख्यया चैकेन्द्रियाणां जंगा द्विचत्वारिंशत् । द्वीन्द्रियाणामुदीर-

णास्थानानि पद्म, तद्यथा—त्रिचत्वारिंशत् विपद्याशात् चतुःपद्याशात् पद्मपद्याशात् पद्मपद्याशात् गतपद्याशाद्येति । तत्र
तिर्यग्गतितिर्यग्गानुपूर्व्यां वीन्त्रियजातिस्त्रयनाम चादरनाम पर्याप्तपयोस्तयोरैकतरत्प दुर्जगमनादयं यशःकीर्त्ययःकी-
त्योरैकतरत्वेता नव प्रकृतयः प्रागुक्तात्रिस्त्रयसिंघलंस्याक्रान्तिर्धुसोरीरणाभिः सद् विचत्वारिंशद्भवति । एषा च द्विच-
त्वारिंशदपान्तरालगतौ वर्तमानस्यावमेया । अत्र च जंगालयः, तद्यथा—अपर्याप्तकनामोदये वर्तमानस्यावयव कीर्त्या
सहैको जंगः, पर्याप्तकनामोदये वर्तमानस्य यशःकीर्त्ययःकीर्तिन्त्यां प्रविशति । ततः शरीरस्यसौन्दरिकनसकं हुंननं-
स्थानं सेवार्तमंहननं उपघातनाम प्रत्येकनामैत्येकादशकं प्रक्षिप्यते, तिर्यग्गानुपूर्वीं चापनीयते, ततो जाता त्रिपद्याशात्
अत्र च जंगालयः, ते च प्रागिव दृष्टव्याः । ततः शरीरपर्याप्त्या पर्याप्तस्य विहायोगतिपराधातयोः प्रक्षिप्तयोश्चतुःप-
द्याशाद्भवति । अत्र यशःकीर्त्ययःकीर्तिन्त्यां बौ जंगौ । ततः प्राणापानपर्याप्त्या पर्याप्तस्योद्गामेऽनुदिते उद्योतनास्त्रि वृद्धिने पद्मपद्याशाद्भवति ।
अत्रापि प्रागिव बौ जंगौ । अथवा शरीरपर्याप्त्या पर्याप्तस्योद्गामेऽनुदिते उद्योतनास्त्रि वृद्धिने पद्मपद्याशाद्भवति ।
आशति सुस्वरदुःस्वरयोरैकतरस्मिन् प्रक्षिप्ते पद्मपद्याशाद्भवति । ततो नापापर्याप्त्या पर्याप्तस्योद्गामेऽनुदिते उद्योतनास्त्रि वृद्धिने
अथवा प्राणापानपर्याप्त्या पर्याप्तस्य स्वरेऽनुदिते उद्योतनास्त्रि वृद्धिने पद्मपद्याशाद्भवति । अत्र सुस्वरदुःस्वरयोरैकतरस्मिन् प्रक्षिप्ते
बौ जंगौ । सर्वे पद्मपद्याशाति पद्मपद्याशाद्भवति । अत्र यशःकीर्त्ययःकीर्तिन्त्यां उद्योतनास्त्रि वृद्धिने
सप्तपद्याशाद्भवति । अत्र सुस्वरदुःस्वरयःकीर्त्ययःकीर्तिपदैश्चत्वारो जंगः । सर्वे वीन्त्रियणां जंग वानिशतिः ।

एवं त्रीन्द्रियाणां चतुरिन्द्रियाणां च प्रत्येकमुदीरणास्थानानि चावनीयानि । नवरं द्वीन्द्रियजातिस्थाने त्रीन्द्रियाणां त्रीन्द्रिय-
 जातिश्चतुरिन्द्रियाणां चतुरिन्द्रियजातिरत्रिधातव्या । प्रत्येकं च जंगमाविशतिर्षाविंशतिरवसेयाः । सर्वसंख्यया विकले-
 न्द्रियाणां जंगमाः पद्मपट्टिः । तिर्यक्पञ्चेन्द्रियाणां वैक्रियलब्धिरहितानामुदीरणास्थानानि पद्म । तद्यथा—द्विचत्वारिं-
 शत् द्विपञ्चाशत् चतुःपञ्चाशत् पञ्चपञ्चाशत् पद्मपञ्चाशत् सप्तपञ्चाशच्चेति । तत्र तिर्यग्गतितिर्यगानुपूर्व्यौ पञ्चेन्द्रिय-
 जातिस्त्रसनाम वादरनाम पर्यासापर्यासयोरेकतरत् सुजगादेययुगजडुर्जगानादेययुगलययोरेकतरत् युगलं यशःकीर्त्य-
 यशःकीर्त्योरेकतरेत्येता नव प्रकृतयः प्रागुक्तात्रिस्त्रयस्त्रिंशत्संख्याकाच्चिर्धुवोदीरणादिः सह द्विचत्वारिंशद्भवति ।
 एषा च द्विचत्वारिंशदपान्तरालगतौ वर्तमानस्य वेदितव्या । अत्र च जंगमाः पञ्च । तत्र पर्यासकनामोदये वर्तमा-
 नस्य सुजगादेययुगलजडुर्जगानादेययुगलयशःकीर्त्ययशःकीर्तित्रिश्चत्वारो जंगमाः, अपर्यासकनामोदये वर्तमानस्य तु
 दुर्जगानादेयायशःकीर्तित्रिरेक एव जंगमः । इह सुजगादेये दुर्जगानादेये वा युगपदुदयमायातः । तत उदीरणादि
 युगपदेवेति पञ्चैव जंगमाः । अपरे पुनराहुः—सुजगादेययोदुर्जगानादेययोर्वा नैकान्तेन युगपदुदयजावनियमः, अन्य-
 थापि दर्शनात् । ततः पर्यासकनामोदये वर्तमानस्य सुजगदुर्जगादेयानादेययशःकीर्त्ययशःकीर्तित्रिरेकौ जंगमाः,
 अपर्यासकनामोदये वर्तमानस्य तु दुर्जगानादेयायशःकीर्तित्रिरेक इति सर्वसंख्यया द्विचत्वारिंशति नव । ततः
 शरीरस्थस्यौदारिकसप्तकं पञ्चां संस्थानानामेकतमत् संस्थानं पञ्चां संहननानामेकतमत्संहननं उपघातं प्रत्येकनामेत्ये-
 कादशकं प्रद्विष्यते तिर्यगानुपूर्वीं चापनीयते, ततो द्विपञ्चाशद्भवति । अत्र जंगमानां पञ्चचत्वारिंशं ज्ञातं, तद्य-

आ-पर्याप्तकस्य पङ्क्तिः सस्यानैः पङ्क्तिः संहननैः सुभ्रगदेयचूर्जगानादेर्युगलाच्यां यशःकीर्त्यैःशःकीर्तिन्यां च जगानां चतुश्चत्वारिंशं शतं, अपर्याप्तस्य च हुंनमंस्थानेनैवार्तमंहुननचूर्जगानांयावशःकीर्तिनिरेक इति । ये पुनः सुभ्रगोद्देश्योर्जगानादेययोर्वा केवलार्कचक्रयोरेण्युद्यमिद्वन्ति तन्मतेन विपद्यायति नंगाना दे शते एकोनतल्यधिके त्रेद्वित्वे । तत्र पर्याप्तस्य पङ्क्तिः संस्थानैः पङ्क्तिः संहननैः सुभ्रगचूर्जगान्यामादेयानादेयाश्चा यशःकीर्त्यैश्च.कीर्तिन्यां च चङ्गा दे शते अष्टाशीत्यधिके, अपर्याप्तकस्य तु प्रागुक्तस्वरूप एव इति । तस्यामेव विपद्यायति शरीरपर्याप्त्या पर्याप्तस्य पराधाते प्रशस्ताप्रशस्तान्यतरविहायोगतौ च प्रशिक्षायां चतुःपञ्चाशन्नवति । अत्र पर्याप्तानां प्राक् चतुःशतवारिंशं शतं चङ्गकानामुक्तं, तदेव विहायोगतिद्विकगुणितमवगन्तव्यं । तथा च मत्स्य चङ्गानां दे शते अष्टाशीत्यधिकं जननः । मतान्तरेण पुनः पञ्च शतानि पद्मसप्तत्यधिकानि । ततः प्राणापानपर्याप्त्या पर्याप्तस्यांशसे द्विशे पञ्चपञ्चाशन्नवति । अत्रापि चङ्गानां दे शते अष्टाशीत्यधिकं जननः । अत्रापि प्रागिव चङ्गानां दे शते अष्टाशीत्यधिके, मतान्तरेण पञ्च शतानि पद्मसप्तत्यधिकानि । अत्राग शरीरपर्याप्त्या पर्याप्तस्यो-द्विशेऽनुदिते उद्योतनाग्नि तूदिते पञ्चपञ्चाशन्नवति । अत्रापि चङ्गानां दे शते अष्टाशीत्यधिके, मतान्तरेण पञ्च शतानि पद्मसप्तत्यधिकानि । सर्वसंख्यया पञ्चपञ्चाशति स्वमतेन चङ्गानां पञ्च शतानि पद्मसप्तत्यधिकानि, मतान्तरेण तु द्विपञ्चाशदधिकानि एकादश शतानि । ततो ज्ञापापर्याप्त्या पर्याप्तस्य सुस्तरचुःस्वस्थोरन्व्यक्तगस्मिन् द्विशे पद्मपञ्चाशन्नवति । तत्र स्वमतचिन्तायां ये उन्वासेन दे शते अष्टाशीत्यधिके चङ्गानां प्राक् तन्त्रे ते इह स्वरद्विकेन गुण्यते, ततो लब्धयानि पञ्च शतानि पद्मसप्तत्यधिकानि, मतान्तरेण पुनरिह विपद्याशदधिकान्येकादश शतानि चङ्गाना जनन्ति । अत्राग

प्राणपानपर्याप्त्या पर्याप्तस्य स्वरेऽनुदिते उद्योतनाग्नि तूदिते पद्मपञ्चाशद्भवति । अत्र च स्वमतचिन्तायां प्रागिव द्वे शते
 अष्टाशीत्यधिके ऋद्धकानां, मतान्तरेण पञ्च शतानि पद्मसप्तत्यधिकानि । सर्वसंख्यया स्वमतेन पद्मपञ्चाशति ऋद्धा अष्टौ
 शतानि चतुःपञ्चदिकानि, मतान्तरेण सप्तदश शतान्यष्टाविंशत्यधिकानि । ततः स्वरसहिताया पद्मपञ्चाशति उद्योत-
 नाग्नि प्रद्विष्टे सप्तपञ्चाशद्भवति । अत्र ये प्राक् स्वरसहितायां पद्मपञ्चाशति ऋद्धा अग्निहिताः स्वमतेन पञ्च शतानि
 पद्मसप्तत्यधिकानि, मतान्तरेण विपञ्चाशदधिकान्येकादश शतानि, त एवात्रापि ऋष्टव्याः । तथा तेषामेव तिर्यक्पञ्चेन्द्रि-
 याणां वैक्रियं कुर्वतामुदीरणास्थानानि पञ्च ऋवन्ति । तद्यथा—एकपञ्चाशत् त्रिपञ्चाशत् चतुःपञ्चाशत् पञ्चपञ्चाशत् पद्म-
 पञ्चाशच्चेति । तत्र वैक्रियसप्तकं समचतुरस्रसंस्थानं उपघातं प्रत्येकमिति प्रकृतिदशकं प्रागुक्तायां तिर्यक्पञ्चेन्द्रियप्रायो-
 ग्यायां द्विचत्वारिंशति प्रद्विष्यते, तिर्यगानुपूर्वी चापनीयते, तत एकपञ्चाशद्भवति । अत्र सुभ्रगद्वैतयुगलद्वैतगानादेय-
 युगलयशःकीर्त्ययशःकीर्तिपर्याप्तपदैश्चत्वारो ऋद्धाः, मतान्तरेण पुनः सुभ्रगद्वैतगान्यामादेयानादेयान्यां यशःकीर्त्ययशः-
 कीर्तिच्यां च पर्याप्तकेन सहाष्टौ ऋद्धाः । ततः शरीरपर्याप्त्या पर्याप्तस्य पराघाते प्रशस्तविहायोगतौ च प्रद्विष्टायां त्रि-
 पञ्चाशद्भवति । अत्रापि प्रागिव चत्वारो ऋद्धाः, मतान्तरेण पुनरष्टौ । ततः प्राणपानपर्याप्त्या पर्याप्तस्योद्भासनान्नि प्रद्विष्टे
 चतुःपञ्चाशद्भवति । अत्रापि प्रागिव स्वमतेन ऋद्धाश्चत्वारो मतान्तरेण पुनरष्टौ । अथवा शरीरपर्याप्त्या पर्याप्तस्योद्भासे-
 ऽनुदिते उद्योतनाग्नि तूदिते चतुःपञ्चाशद्भवति । अत्रापि स्वमतेन ऋद्धाश्चत्वारो मतान्तरेणाष्टौ । सर्वसंख्यया चतुःप-
 ञ्चाशति स्वमतेनाष्टौ ऋद्धाः, मतान्तरेण पौरुश । ततो ज्ञापापर्याप्त्या पर्याप्तस्योद्भाससहितायां चतुःपञ्चाशति स्वरे प्रद्विष्टे

पञ्चपद्यागप्रवृत्ति । अत्रापि स्वमतेन चन्द्राश्वत्वारो मतान्तरेण पुनरष्टौ । अथवा प्राणायानपर्याया पर्याप्तस्य स्वरेऽनु-
 दिते वद्योतनास्त्रि वृद्धिते पञ्चपद्याशशब्दवृत्ति । अत्रापि स्वमतेन चन्द्राश्वत्वारो मतान्तरेणाष्टौ । सर्वमन्त्रया स्वमतेन पञ्च-
 पद्याशति चन्द्रा अष्टौ, मतान्तरेण षोडश । ततः स्वसंस्कृतायां पञ्चपद्याशति उगोले द्विंशे षट्पद्याशशब्दवृत्ति । अत्रापि
 चन्द्राः स्वमतेन चत्वारो मतान्तरेणाष्टौ । सर्वमन्त्रया वैकिक्यं कुर्वतां निर्यक्ष्योन्विद्याणां नञ्ज्ञा अष्टाविंशतिः, मतान्त-
 रेण षट्पद्याशत् । सामान्येन सर्वतिथ्यैरूपयथोन्विद्याणां स्वमतेन नञ्ज्ञाअयुत्रयतिशतानि व्यञ्जीलधिज्ञानि मतान्तरेण
 एकोनपद्याशशतानि द्विपद्यधिकानि । संप्रति मनुष्याणामुदीरणास्वानानि प्रतिपादन्ते-तत्र ऋद्धिनां प्रागेवोक्तानि ।
 अन्येषां तु पद्य, तद्यथा-द्विचत्वारिंशत् द्विपद्याशत् चतुःपद्याशत् पद्यापद्याशत् षट्पद्याशत् । एतानि सर्वोप्यपि
 यथा प्राक् तिथ्यैरूपयथोन्विद्याणामुक्तानि तथैवानपि वक्तव्यानि, नवरं निर्यगतिथियगानुपूव्यैः स्थाने मनुष्यनतिमनुष्या-
 नुपूव्यै वक्तव्ये । पञ्चपद्याशत् षट्पद्याशत्चोत्तरद्विता वक्तव्या । वैकिक्याद्यारक्ष्यतान्मुस्यन्त्या शेषमनुष्याणामुपगतो-
 दयाच्चावात् । चन्द्रा अपि सर्वत्रायुत्तरोत्तरद्विततास्तथैव स्वमतपरगतापेक्षया वक्तव्यास्तथा-स्वमतेन द्विचत्वारिंशति पद्य,
 द्विपद्याशति पद्यचत्वारिंशं शतं, चतुःपद्याशति द्वे शते अष्टाशीत्यधिके, पद्यापद्याशत्यपि द्वे शते अष्टाशीत्यधिके, षट्-
 पद्याशति पद्य शतानि षट्सप्तत्यधिकानि । परमतेन तु यथाक्रमं ए । ३७९ । ५७६ । ५७६ । ११७२ । वैकिक्यमपि कुर्वतां
 मनुष्याणामुदीरणास्थानानि पद्य चतत्रन्ति, तद्यथा-एकपद्याशत्, त्रिपद्याशत्, चतुःपद्याशत्, पद्यापद्याशत्, षट्पद्या-
 शत् । तत्रैकपद्याशत्रिपद्याशच्च यथा मार्गवैकिक्यतिथ्यैरूपयथोन्विद्याणामुक्ता तथापिपि षट्पद्या । चतुःपद्याशत्युत्पान-

अथवा प्राणपानपर्याप्त्या पर्याप्तस्य स्वरेऽनुदिते उद्योतनाग्नि वृद्धिते पञ्चपञ्चाशन्नवति । अत्राप्येक एव जंगः । सर्वसं-
 लय्या पञ्चपञ्चाशति षौ जंगौ । ततो ज्ञाप्यपर्याप्त्या पर्याप्तस्य स्वरसहिताया पञ्चपञ्चाशत्युद्योते द्वित्से षट्पञ्चाशन्नवति ।
 अत्राप्येक एव जंगः । आहारकशरीरिणः सर्वसंख्यया सप्त जंगः । तदेवं मनुष्याणां सामान्यवैक्रियशरीर्याहारकश-
 रीरिक्त्वद्विनां जंगः सर्वसंख्यया त्रयोदश शतानि चतुस्त्रिंशदधिकानि जवन्ति । परमतेन तु पङ्क्तिशतानि पञ्चा-
 शदधिकानि । देवानामुदीरणास्थानानि षट्, तयथा-द्विचत्वारिंशत् एकपञ्चाशत् चतुःपञ्चाशत् पञ्चपञ्चा-
 शत् षट्पञ्चाशत्चेति । तत्र देवगतिदेवानुपूर्व्यौ पञ्चेन्द्रियजातिस्वसनाम वादरनाम पर्याप्तनाम सुजगादेययुगलदुर्जगा-
 नादेययुगलगोरेकतरद्युगल यशःकीर्त्ययशःकीर्त्यैरेकतरत्येता नत्र प्रकृतयो ध्रुवोदीरणचिखयस्त्रिंशसंख्याकान्निः सह
 सन्मिशा द्विचत्वारिंशन्नवति । अत्र सुजगादेययुगलदुर्जगानादेययुगलयशःकीर्त्ययशःकीर्तिचिथत्वारो जङ्गाः, मतान्त
 रेण पुनः सुजगदुर्जगाभ्यामादेयानादेयाभ्या यशःकीर्त्ययशःकीर्तिभ्या चाष्टौ जङ्गाः । ततः शरीरस्थस्य वैक्रियसप्तकं
 मचतुरलनस्थानं उपघातं प्रत्येकमित्येता दश प्रकृतयः प्रक्षिप्यन्ते, देवानुपूर्वी चापनीयते, तत एकपञ्चाशन्नवति ।
 अत्रापि प्राणि स्वमतेन चत्वारो जङ्गा मतान्तरेणाष्टौ । ततः शरीरर्चाभ्या पर्याप्तस्य पराघातप्रशस्तत्रिहायोगल्योः
 प्रश्लिस्तयोरिपय्याशन्नवति । अत्रापि प्रागिव स्वमतेन चत्वारो जङ्गा मतान्तरेणाष्टौ । देवानामप्रशस्तत्रिहायोगतेरुदयाचा-
 वात्तदाश्रिता जङ्गा न प्राप्यन्ते । ततः प्राणपानपर्याप्त्या पर्याप्तस्योद्भासे द्वित्से चतुःपञ्चाशन्नवति । अत्रापि स्वमतेन
 चत्वारो जङ्गाः, मतान्तरेणाष्टौ । अथवा शरीरपर्याप्त्या पर्याप्तस्योद्भासेऽनुदिते उद्योतनाग्नि वृद्धिते चतुःपञ्चाशन्नवति ।

अत्रापि प्राग्व स्वमतेन जंगमश्चत्वारो मतान्तरेणाष्टौ । सर्वमंख्यया चतुःपद्याशति स्वमतेनाष्टौ जज्ञा मतान्तरेण पौनरा-
 ततो ज्ञापापर्यास्या पर्याप्तस्योद्भामसहितायां चतु पद्याशति तुम्बरे द्विशे पद्यपद्याशन्नवति । अत्रापि स्वमतेन प्राग्व
 चत्वारो जंगम मतान्तरेणाष्टौ । अथवा प्राणपानपर्यास्या पर्याप्तस्य स्वरेऽद्भुदिते उद्योतनाग्नि तूदिते पद्यपद्याशन्नवति ।
 अत्रापि स्वमतेन जंगमश्चत्वारो मतान्तरेणाष्टौ । सर्वसंख्यया पद्यपद्याशति स्वमतेनाष्टौ जज्ञा मतान्तरेण तु पौनरा ।
 ततो ज्ञापापर्यास्या पर्याप्तस्य तुम्बरसहितायां पद्यपद्याशति उद्योते द्विशे पद्यपद्याशन्नवति । अत्रापि स्वमतेन त एव
 चत्वारो जज्ञा मतान्तरेणाष्टौ । सर्वसंख्यया देवानां स्वमतेन वान्त्रिशन्नं चतुःषष्टिः । नैरथिकाणामुदीरणा-
 स्थानानि पद्य, तद्यथा—द्विचत्वारिंशत् एकपद्याशत् त्रिपद्याशत् चतुःपद्याशत् पद्यपद्याशच्चेति । तत्र नरकगतिनर-
 कानुपूर्व्यौ पद्येन्द्रियजातिरसनादरपर्याप्तसुर्भगानां देवायशःकीर्तय इत्येता नन प्रकृतयो ध्रुवोदीरणाचिख्यखिंशत्संख्या-
 काञ्चिः सह सम्मिश्रा द्विचत्वारिंशन्नवति । अत्र च सर्वाण्यपि पदानि अप्रशस्तान्येति कृत्वा एक एव जज्ञः । ततः
 शरीरस्थस्य वैक्रियसप्तकं हुंमसंस्थानं उपघातं प्रत्येकमिति दश प्रकृतयः प्रद्विन्यन्ते, नरकानुपूर्वी चापनीयते, तत एक-
 पद्याशन्नवति । अत्राप्येक एव जंगः । ततः शरीरपर्यास्या पर्याप्तस्य पराघाताप्रशस्तविद्युद्योगत्वोः प्रद्वितयोस्त्रिपद्याश-
 न्नवति । अत्राप्येक एव जंगः । ततः प्राणपानपर्यास्या पर्याप्तस्योद्भासे द्विशे चतुःपद्याशन्नवति । अत्राप्येक एव जंगः ।
 ततो ज्ञापापर्यास्या पर्याप्तस्य दुःस्वरे द्विशे पद्यपद्याशन्नवति । अत्राप्येक एव जंगः । सर्वमंख्यया नैरथिकाणां पद्य
 जज्ञाः । तदेवमुक्तानि नामकर्मण उदीरणास्थानानि । मंप्रत्येकान्येव गुणस्थानकेषु दर्शयति—‘गुणितु चि’ नाम्नो नाम-

कर्मणो गुणेषु गुणस्थानेषु मिथ्याहृष्टिप्रच्युतिषु सद्योगिकेवद्विपर्यन्तेषु यथासंख्यं नवादिसंख्यान्मुदीरणास्थानानि जव-
न्ति । तत्र मिथ्याहृष्टेर्नवोदीरणास्थानानि, तद्यथा-द्विचत्वारिंशत् पञ्चाशत् एकपञ्चाशत् द्विपञ्चाशत् त्रिपञ्चाशत् चतुः-
पञ्चाशत् पञ्चपञ्चाशत् षड्पञ्चाशत् सप्तपञ्चाशत् । अमूनि च सर्वाऽपि मिथ्याहृष्टीनेकेन्द्रियादीनधिकृत्य स्वयं परि-
चावनीयानि । सासादनसम्यग्दृष्टेरुदीरणास्थानानि सप्त, तद्यथा-द्विचत्वारिंशत् पञ्चाशत् एकपञ्चाशत् द्विपञ्चाशत्
पञ्चपञ्चाशत् षड्पञ्चाशत् सप्तपञ्चाशत् । तत्र द्विचत्वारिंशत् वादरैकेन्द्रियत्रीन्द्रियचतुरिन्द्रियतिर्यक्पञ्चेन्द्रि-
यमनुव्यदेवानां सासादनसम्यग्दृष्टीनामपान्तरालगतौ वर्तमानानामवसेया । तथा एकेन्द्रियाणां शरीरस्थानां पञ्चाशत् ।
देवानां शरीरस्थानामेकपञ्चाशत् । विरुलेन्द्रियतिर्यक्पञ्चेन्द्रियमनुव्यदेषानां द्विपञ्चाशत् । देवैरधिक्राणां पर्या-
प्तानां सासादनसम्यक्त्वे वर्तमानानां पञ्चपञ्चाशत् । तिर्यक्पञ्चेन्द्रियमनुव्यदेवानां पर्याप्तानां षड्पञ्चाशत् । तिर्यक्पञ्चेन्द्रि-
याणामुद्योतनेदकानां पर्याप्तानां सप्तपञ्चाशत् । सम्यग्मिथ्याहृष्टीण्युदीरणास्थानानि, तद्यथा-पञ्चपञ्चाशत् षड्पञ्चाशत्
सप्तपञ्चाशत् । तत्र देवैरधिक्राणां षड्पञ्चाशत् । तिर्यक्पञ्चेन्द्रियाणां षड्पञ्चाशत् । तिर्यक्पञ्चेन्द्रियाणामुद्योतकानां
सप्तपञ्चाशत् । अथिरतसम्यग्दृष्टेरष्टाबुदीरणास्थानानि, तद्यथा-द्विचत्वारिंशत् एकपञ्चाशत् द्विपञ्चाशत् त्रिपञ्चाशत् चतुः-
पञ्चाशत् पञ्चपञ्चाशत् षड्पञ्चाशत् सप्तपञ्चाशत् । तत्र नैरयिकेवद्विपर्यन्तेषु मिथ्याहृष्टेन्द्रियमनुव्यदेषाणां द्विचत्वारिंशत् । देवैरधि-
क्राणामेकपञ्चाशत् । तिर्यक्पञ्चेन्द्रियमनुव्यदेषाणां द्विपञ्चाशत् । देवैरधिक्रियाणां त्रिपञ्चाशत् । देवैरधिक्रियाणां
पर्येन्द्रियत्रैकियतिर्यज्जुत्राणां चतुःपञ्चाशत् । एतेषामेव षड्पञ्चाशत् । एतेषामेव षड्पञ्चाशत् । देवतिर्यक्पञ्चेन्द्रियमनुव्यदेषाणां षड्पञ्चाशत् ।

तिर्यक्पञ्चेन्द्रियाणामुद्योतवेदकानां सप्तपञ्चाशत् । देशविरतस्योदीरणास्थानानि षट्, तद्यथा—एकपञ्चाशत्, त्रिपञ्चाशत्, चतुःपञ्चाशत्, पञ्चपञ्चाशत्, षट्पञ्चाशत्, सप्तपञ्चाशत् । तत्रैकपञ्चाशत्त्रिपञ्चाशच्चतुःपञ्चाशत्षट्पञ्चाशत्सप्तपञ्चाशच्च तिर्यक्अनु-
प्याणा वैक्रियशरीरवर्तमानानामवसेया । तिर्यक्अनुप्याणामेव स्वभावस्थानां वैक्रियशरीरिणां च षट्पञ्चाशत् । तेषामेव तिर्यक्पञ्चेन्द्रियाणामुद्योतसहितानां सप्तपञ्चाशत् । प्रमत्तसंयतानामुदीरणास्थानानि पञ्च, तद्यथा—एकपञ्चाशत् त्रिप-
ञ्चाशत् चतुःपञ्चाशत् पञ्चपञ्चाशत् षट्पञ्चाशत् । तत्र पञ्चाश्रेतानि वैक्रियशरीरिणामाहारकशरीरिणां वा षट्-
प्यानि । षट्पञ्चाशत्पुनरौदारिकस्थानामभ्यवगन्तव्या । अप्रमत्तसंयतानां द्वे उदीरणास्थाने, तद्यथा—पञ्चपञ्चाशत् षट्-
पञ्चाशत्चेति । तत्र षट्पञ्चाशदौदारिकशरीरस्थानां । इह केषांचित् वैक्रियशरीरस्थानामाहारकशरीरस्थानां वा संयतानां
सर्वपर्याप्त्या पर्याप्तानां कियत्कालमप्रमत्तभावोऽपि लज्यत इति तेषां द्वे अप्युक्तरूपे उदीरणास्थाने । ‘एकं पञ्चसु त्ति’
पञ्चसु गुणस्थानकेषु अपूर्वकरणनिवृत्तवाटरसूक्ष्मसंपरायोपशान्तमोहदीर्णमोहरूपेषु एकमुदीरणास्थानं भवति—षट्पञ्चा-
शत्, सा चौदारिकशरीरस्थानामिति । ‘एकस्मि अष्ट त्ति’ एकस्मिन् सयोगिकेवल्लिगुणस्थानकेऽष्टावुदीरणास्थानानि,
तद्यथा—एकचत्वारिंशत् द्विचत्वारिंशत् त्रिपञ्चाशत् चतुःपञ्चाशत् पञ्चपञ्चाशत् षट्पञ्चाशत् सप्तपञ्चाशत्चेति ।
एतानि च प्रागेव सप्रपञ्चं ज्ञावितानीति नेह श्रूयो ज्ञाव्यन्ते । तदेवं चिन्तितानि गुणस्थानकेषु उदीरणास्थानानि । संप्रति
कस्मिन्नुदीरणास्थाने कति चङ्गाः प्राप्यन्त इति चिन्ताया तत्रिरूपणार्थमाह—‘वाणेत्यादि’ स्थानक्रमेणैकचत्वारिंशदावुदी-
रणास्थाने क्रमेण चङ्गा अपि च वदयमाणसंख्यया ज्ञातव्याः, तद्यथा—एकचत्वारिंशत्केव चङ्गाः, स चातीर्थकरकेव-

द्विनः । द्विचत्वारिंशति त्रिंशद्गङ्गाः, तत्र नैरधिकानधिकृत्यैकः, एकेन्द्रियानधिकृत्य पञ्च द्वीन्द्रियत्रीन्द्रियचतुरिन्द्रियानधिकृत्य प्रत्येकं त्रिकं प्राप्यत इति नन, तिर्यक्पञ्चेन्द्रियानधिकृत्य पञ्च, मनुष्यान्प्यधिकृत्य पञ्च, तीर्थंकरमधिकृत्यैकः, देवानधिकृत्य चत्वारः । ये पुनः सुखगादेययोर्द्विर्गङ्गाणादेययोश्च केवढ (ला) केवलयोस्पुदयमिड्ढन्ति, तन्मतेन द्विचत्वारिंशति द्विचत्वारिंशद्गङ्गाः, यतस्तन्मतेन तिर्यक्पञ्चेन्द्रियानधिकृत्य नन, मनुष्यान्धिकृत्य नन, देवानधिकृत्याष्टौ ऋद्धाः प्राप्यन्ते, शेषं तथैव । पञ्चाशत्येकादश ऋद्धाः, ते वैकेन्द्रियानेवाधिकृत्य प्राप्यन्ते, अन्यत्र पञ्चाशतोऽप्राप्यमाणत्वात् । एकपञ्चाशत्येकविंशतिऋद्धाः, तत्र नैरधिकानधिकृत्यैकः । पञ्चेन्द्रियानधिकृत्य सप्त, वैक्रियतिर्यक्पञ्चेन्द्रियानधिकृत्य चत्वारः, वैक्रियमनुष्यान्प्यधिकृत्य चत्वारः, आहारकशरीरिणः संयतानधिकृत्यैकः, देवानाश्रित्यन्वारः इत्येकविंशतिः । मतान्तरेण पुनत्रैक्रियतिर्यज्मनुष्यदेवानधिकृत्य प्रत्येकमष्टावष्टौ ऋद्धाः प्राप्यन्ते इत्येकपञ्चाशति तदपेक्षया त्रयस्त्रिंशद्गङ्गाः । 'सवार तिस्र ए य त्ति' सषादशा सषादशाधिका त्रिंशती ऋद्धानां द्विपञ्चाशत्यवगन्तव्याः, तत्रैकेन्द्रियानाश्रित्य त्रयोदश, द्वीन्द्रियत्रीन्द्रियचतुरिन्द्रियानधिकृत्य प्रत्येकं त्रिकं प्राप्यत इति नन, तिर्यक्पञ्चेन्द्रियानधिकृत्य पञ्चचत्वारिंशं शतं, मनुष्यान्प्यधिकृत्य पञ्चचत्वारिंशं शतमिति । अत्रापि मतान्तरेण तिर्यक्पञ्चेन्द्रियान्मनुष्यांश्चाधिकृत्य प्रत्येकं द्वे द्वे शते ऋद्धानामेकोनत्रत्यधिके प्राप्येते इति तदपेक्षया द्विपञ्चाशति ऋद्धानां पट्टशतानि प्राप्यन्ते । त्रिपञ्चाशति ऋद्धानामेकविंशतिः, तद्यथा—नैरधिकानधिकृत्यैकः, एकेन्द्रियानधिकृत्य पट्ट, वैक्रियतिर्यक्पञ्चेन्द्रियानधिकृत्य नत्वारः, वैक्रियमनुष्यान्प्यधिकृत्य चत्वारः, आहारकशरीरिणोऽधिकृत्य पुनरेकः तीर्थंकर-

मध्याश्रित्यैकः, देवानप्यधिकृत्य चत्वारः । अत्रापि मतान्तरेण वैक्रियतिर्यक्पञ्चेन्द्रियमनुग्रहदेवानधिकृत्य प्रत्येकमष्टा-
वष्टौ जज्ञाः प्राप्यन्ते इति तदपेक्षया त्रिपञ्चाशति त्रयस्त्रिंशजज्ञाः । चतुःपञ्चाशति जज्ञानां पद्मशतानि पञ्चत्वारिण्ये,
तद्यथा—नैरधिकानधिकृत्यैकः द्वीन्द्रियत्रीन्द्रियचतुरिन्द्रियानधिकृत्य प्रत्येकं द्वौ द्वौ प्राप्येते इति पद्म, तिर्यक्पञ्चेन्द्रि-
यान् स्वभावस्थानधिकृत्य द्वे शते अष्टाशीत्यधिके, वैक्रियतिर्यक्पञ्चेन्द्रियानधिकृत्याष्टौ, स्वभावस्थानमनुग्रहानधिकृत्य
द्वे शते अष्टाशीत्यधिके, वैक्रियमनुग्रहानधिकृत्य चत्वारः, संयतान् वैक्रियशरीरिणोऽधिकृत्योद्योतेन सदैकः, आहाररू-
शरीरिणः संयतानधिकृत्य द्वौ, देवानधिकृत्याष्टाविति । अत्रापि मतान्तरेण प्राकृततिर्यक्पञ्चेन्द्रियानधिकृत्य पञ्च
शतानि पद्मसप्तत्यधिकानि, वैक्रियतिर्यक्पञ्चेन्द्रियानधिकृत्य पौनश, मनुग्रहानधिकृत्य पञ्च शतानि पद्मसप्तत्यधिकानि,
वैक्रियमनुग्रहानधिकृत्य नव, देवानधिकृत्य पौनश जज्ञाः प्राप्यन्ते, शेषं तत्रैवेति तदपेक्षया चतुःपञ्चाशति द्व्यधिकानि
षादश शतानि । पञ्चपञ्चाशति जज्ञानां नव शतानि एकाधिकानि, तद्यथा—नैरधिकानधिकृत्यैकः, द्वीन्द्रियत्रीन्द्रियच-
तुरिन्द्रियानधिकृत्य प्रत्येकं चत्वारः प्राप्यन्ते इति षादश, तिर्यक्पञ्चेन्द्रियान् स्वभावस्थानधिकृत्य पञ्च शतानि पद्म-
सप्तत्यधिकानि, वैक्रियशरीरिणोऽधिकृत्याष्टौ, मनुग्रहान् स्वभावस्थानधिकृत्य द्वे शते अष्टाशीत्यधिके, वैक्रियशरीरिणो-
ऽधिकृत्य चत्वारः, वैक्रियसंयतानधिकृत्योद्योतेन सदैकः आहाररूगरीरिणोऽधिकृत्य द्वौ, तीर्थरूमधिकृत्यैकः, देवानधि-
कृत्याष्टाविति । मतान्तरेण तिर्यक्पञ्चेन्द्रियानधिकृत्य द्विपञ्चाशदधिकान्ये षादशशतानि, वैक्रियतिर्यक्पञ्चेन्द्रियानधि-
कृत्य पौनश, मनुग्रहान् स्वभावस्थानधिकृत्य पञ्च शतानि पद्मसप्तत्यधिकानि, वैक्रियमनुग्रहानधिकृत्य नव, देवानधिकृत्य

पद्म्याशचेति । तिर्यग्गतावेकत्वत्वारिंशद्वर्जानि शेषाणि नवोदीरणास्थानानि । मनुष्यगतात्रपि मयोनिऋतव्यादीनि धिगुल्य
 पद्म्याशद्वर्जानि शेषाणि नवोदीरणास्थानानि । देवगती पशुदीरणास्थानानि, तद्यथा-विचत्वारिंशत् एकपद्म्याशत् त्रिपद्म्या-
 शत् चतुःपद्म्याशत् पञ्चपद्म्याशत् षड्पद्म्याशत्चेति । एतानि च सर्वाण्यपि प्राक् सप्रपन्नं चाधितानीति नेह श्रूयो जाञ्चन्ते ।
 तदेवमुक्तानि नामकर्मणः सप्रपन्नमुदीरणास्थानानि । सांप्रतं शेषकर्मणामुदीरणास्थानप्रतिपादनार्थमाह-‘मेमेत्यादि’
 शेषकर्मणां ज्ञानावरणवेदनीयायुर्गोत्रान्तरागलक्षणानामुदीरणास्थानमेकैकमवगन्तव्यं, तद्यथा—ज्ञानावरणान्तराधयोः
 पञ्चमकृत्यात्मकमेकैकमुदीरणास्थानं । वेदनीयायुर्गोत्राणां तु वेद्यमानैकप्रकृत्यात्मकं । न ल्यमीपां द्वित्र्यादिकाः प्रकृतयो
 युगपदुदीर्यन्ते, युगपदुदयाच्चावात् । एतच्च ज्ञानावरणदीनानैकैकमुदीरणास्थानं प्रागुक्तैकैकप्रकृत्युदीरणायाः स्वामित्वं
 साधयित्वा निश्चित्य गुणस्थानकेषु नारकादिगतिषु स्वयमेव ज्ञेयं ज्ञातव्यं ॥ ३७ ॥

तदेवमुक्ता प्रकृत्युदीरणा, सांप्रतं स्थित्युदीरणाभिधानावरणरस्तत्र चेतोऽर्थाधिकारास्तत्रथा—द्वयणं, जेदः, साधना-
 दिप्ररूपणा, अज्जडेदः स्वामित्वं चेति । तत्र लक्षणचेदयोः प्रतिपादनार्थमाह—

संपत्तिए य उदए पलंगउं दिस्सए उईरणा सा । सेचीका विइहिं ता जाहिं तो तत्तिगा एसा ॥२९॥

संपत्तिए ति-इह विविध उदयः संप्राप्त्युदयोऽसंप्राप्त्युदयश्च । तत्र यत्तर्गतल्लिकं कालमाप्तं मत् अमुन्नुते म नंप्राप्त्यु-
 दयः । तथाहि—कालक्रमेण कर्मदल्लिकस्योदयहेतुब्रह्मक्षेत्रादिसामग्रीमंप्राप्तौ सत्यामुदयः संप्राप्त्युदयः । यत्पुनरकालमाप्त
 कर्मदल्लिकमुदीरणाप्रयोगेण वीर्यविशेषमंजितेन समाकृत्य कालमाप्तेन दल्लिकेन सह्यमुन्नुते सोऽसंप्राप्त्युदयः । एतंन

गोपीभ्या । तथा चाङ्ग-या स्थितिरहालप्राप्तपि मती प्रयोगत उद्गीर्णाप्रयोगेण मंत्राष्टयुद्धे प्रवीकम्बह्ये प्रशिक्षा गन्ती
 मरुते क्लेशरमुता ना स्थिर्युद्धीरणा । एष लक्षणनिर्देशः । अयुना नेद उच्यते—‘मेचीकल्यादि’ इह यानां स्थितीनां
 नेरशिक्षाना गन्तानि ताः पुंसुहोतापरिज्ञापया मेचीका द्युच्यते । ताश्च त्रिया—उद्गीरणायाः प्रायोग्या अप्रायो-
 मन्तः । ताः प्रायोग्याः साःप्रायोग्या इति चेदुच्यते—रन्मात्रद्विक्रानता संक्रमानद्विक्रानता उदद्यावद्विक्रानताऽप्रा-
 योग्याः “संक्रमयंपुष्टयुष्टयुष्टयाद्विगाडिणकरणडं” इतिमन्त्रमामाख्यात् । जेषाश्च मया अपि प्रायः प्रायोग्याः । तनोम्ये
 ननि यानां प्रदुग्नीनामुद्धो मन्त्रः संज्ञानि, नानामुक्तं आवद्विक्रान्तीना मवाप्युद्धा स्थितिरुद्गीरणाप्रायोग्या ।
 तादि उद्येकहृदमन्त्रानां प्रदुग्नीना रन्यावद्विक्रान्तानामतीनाममुदयामद्विक्रान्तिर्निनीः स्थितीः मया अप्युद्गीम्वति ।
 मन्त्रोद्गीरणाणा तु यानां तामुद्गीरणाप्रयोग्याः । आवद्विक्रान्तीनायाधोरुद्धस्थितेर्यामन्तः समयान्तान्त
 उद्गीरणातः मन्त्राः । नतादि—उद्गीरणाद्विक्रान्ता उपश्रित्तिनी मममात्रा स्थितिः कल्याणुद्गीरणाप्रायोग्या, यस्य ता-
 नेर संज्ञाना सिद्धिः । एतं कल्याणि विमममात्रा, मस्यापि विमममात्रा, एतं तावच्चयं यद्यदावद्विक्रान्तीना
 त्वापि न्याप्युद्धा स्थितिरिति । अन्त्रोजना रिगं—मेचीकास्थितित्य उद्गीरणाप्रायोग्यान्त्रो यत्तान्यो यान्तीन्त्र
 यान्तिरुद्धिर्निनीकोद्धित्तिमन्त्रमामान्त्र इत्याः । उद्गीरणाप्रयोगेण ममाहुग्र स्थितिः म्प्राप्तुम्ये दीयो,
 तास्यी तास्तेमन्त्रान्त्र मेरोद्गीरणा ॥ ७५ ॥

तदेवं कृता श्रेयप्ररूपणा । संप्रति साधनादिप्ररूपणा कर्तव्या । सा च विद्या-मूलप्रकृतिविषया उत्तरप्रकृतिविषया च । तत्र मूलप्रकृतिविषयसाधनादिप्ररूपणार्थमाह—

मूलविद् ईं अजहन्ना मोहस्य च उ विहा तिहा सेसा । वेय णियाऊण डुहा सेस विगप्पा उ सवासिं ॥३०॥

मूलविद् इ ति-मूलस्थितिशब्दान्यां प्राकृतत्वात् प्रत्येकं षष्ठीविचक्रिलोपः । ततोऽयमर्थः-मूलप्रकृतीनां मध्ये मोहस्य मोहनीयस्य स्थितेरुदीरणाऽजघन्या चतुर्विधा चतुःप्रकारा । तद्यथा-सादिरनादिर्ध्रुवाऽध्रुवा च । तथा मोहनीयस्य जघन्या स्थित्युदीरणा सूक्ष्मसंपरायस्य रूपकस्य स्वगुणस्थानकसमयाधिकावलिकाशेषे वर्तमानस्य ऋवति । ततोऽन्यत्र सर्वत्राप्यजघन्या, सा चोपशान्तमोहगुणस्थानके न ऋवति, ततः प्रतिपाते च ऋवति, ततोऽसौ सादिः, तत्स्थानमप्राप्तस्य पुनरनादिः, ध्रुवाऽचब्दानां, अध्रुवा चब्दानां । शेषा ज्ञानावरणदर्शनावरणनामगोत्रान्तरायाणां स्थित्युदीरणाऽजघन्या त्रिधा त्रिप्रकारा, तद्यथा-अनादिर्ध्रुवाऽध्रुवा च । तथाहि-ज्ञानावरणदर्शनावरणान्तरायाणां जघन्या स्थित्युदीरणा ऋणीकपायस्य स्वगुणस्थानसमयाधिकावलिकाशेषे वर्तमानस्य ऋवति, शेषकालं त्वजघन्या । सा चानादिः, सदैव ज्ञावात् । ध्रुवाद्भवे पूर्ववत् । नामगोत्रयोस्तु जघन्या स्थित्युदीरणा सयोगिकेवलित्तरमसमये । सा च सादिरध्रुवा च । ततोऽन्या सर्वाप्यजघन्या । सा चानादिः । ध्रुवाद्भवे पूर्ववत् । वेदनीयायुपोरजघन्या स्थित्युदीरणा विधा, तद्यथा-सादिरध्रुवा च । तथाहि-वेदनीयस्य जघन्या स्थित्युदीरणा एकैन्त्रियस्य सर्वस्तोकस्थितिसत्कर्मणो लन्धते । ततः तस्यैव समयान्तरे प्रवर्धमानसत्कर्मणोऽजघन्या । ततः पुनरपि जघन्येति जघन्याऽजघन्या च सादिरध्रुवा च । आयुपः पर्य-

न्तागधिकारो न भवति, परञ्जोत्पत्तिप्रथमममेये च भवति, ततः सादिरधुवा च । तथा सर्वासं प्रकृतीनां शेषविकटपा
उत्कृष्टान्त्कृष्टजघन्यद्वरणा विधा द्विप्रकाराः, तद्यथा-मादयोऽधुवाश्च । तथाहि-सर्वेषामपि कर्मणामायुर्वर्जानामु-
त्कृष्टा स्थित्युदीरणा मिथ्यादृष्टेरुत्कृष्टे मंक्रेशो वर्तमानस्य कियत्कालं प्राप्यते, ततः समयान्तरे तस्याप्यनुत्कृष्टा, ततः
पुनरपि नमनान्तरे उत्कृष्टा, मंक्रेशविसुब्योः प्रायः प्रतिमयमन्यथाऽन्यथाजावात्, ततो द्वे अपि साद्यधुवे । अधन्या
च द्विधा प्रागेव ज्ञानिता । आयुषां तु विकृष्टव्रयेऽपि युक्तिः प्राक्तन्येव प्रायोऽवमेया ॥ ३० ॥

उदेवं ह्यना मूळप्रकृतिप्रिया सायनादिप्ररूपणा । मंप्रलुत्तरप्रकृतिविषयां तां चिकीर्षुराह--

मिमुत्तस्त चगुक्ता अजहृणा ध्रुवठ्ठीरणा त्रिहा । सेस विगप्या डुविह्व सव्वविगप्या य सेसाणं ॥३१॥
मिमुत्तमम बि-नित्यालस्यापन्या स्थित्युदीरणा चतुर्विधा, तद्यथा-सादिरनादिर्धुवाऽधुवा च । तत्र मिथ्यादृष्टेः
मयनमप्यकर्मणामुगादगतो मिथ्यात्वस्य प्रथमस्थितौ ममयाधिकावदिकाशेषायां जघन्या स्थित्युदीरणा मादिरधुवा च ।
नमनास्तान् मप्रिगतोऽजघन्या । गा च सादिः । तत्स्थानमप्राप्तस्य पुनरनादिः । ध्रुवाधुवे अचव्यन्नव्यायेऽधुवा । तथा
प्रोदीरणा पश्चरिशांनातरुत्तुरदुत्तुर्चधिकेत्तददर्शनाधरणपयश्चिधान्तरायनेजममदक्यापीदिविजतिस्थिराश्चिर-
दुनागुत्तुत्तुनिगांत्तुत्तुनागतघन्या स्थित्युदीरणा त्रिधा । तद्यथा-अनादिर्धुवाऽधुवा च । तथाहि-ज्ञानागणपश-
वन्नागरपशुचक्रुत्तुत्तुर्चधिकेत्तददर्शनागणरूप्याणां चतुर्दशाप्रकृतीनां श्लेषकणस्य व्यगुणव्यानकममयाधिकार-
विधानेन पदेसालण उपन्यामिगुदीरणा, मा च मादिरधुवा च । शेष मर्तोयत्तपया । मा गानादिः, मदीर ज्ञायात् ।

धुवाधुवे पूर्ववत् । तैजससक्तादीनां च त्रयस्त्रिंशत्संख्याकानां नामप्रकृतीनां जघन्या स्थित्युदीरणा सयोगिकेव द्विचरमस-
मये । सा च सादिरधुवा च । ततोऽन्या सर्वाप्यजघन्या, सा चानादिः । धुवाधुवे पूर्ववत् । एतासामेव मिथ्यात्वादि-
प्रकृतीनामष्टाचत्वारिंशत्संख्याकानां शेषविकल्पा उत्कृष्टानुत्कृष्टजघन्यद्वया द्विप्रकाराः, तद्यथा—सादयोऽधुवाश्च ।
तथाहि—एतासामुत्कृष्टा स्थित्युदीरणा मिथ्यादृष्टेरुत्कृष्टे संक्रेमे वर्तमानस्य कियत्कालं दान्यते । ततः समयान्तरे तस्या-
प्यनुत्कृष्टा । ततो वै अपि साधधुवे । जघन्या च प्रागेव जायिता । 'सद्यत्रिगम्या य मेमाणं ति' शेषाणां शेषप्रकृतीनां
दशोत्तरशतसंख्यानां सर्वे विकल्पा उत्कृष्टानुत्कृष्टजघन्याजघन्यरूपा द्विविधाः, तद्यथा—सादयोऽधुवाश्च । साद्य-
धुवत्वं चाधुवोदयत्वाज्ञावनीयमिति ॥ ३१ ॥

कृता साधनादिप्ररूपणा । संप्रत्यञ्जाह्वेदस्य स्वामित्यस्य च प्रतिपादनार्थमाह—

अञ्जाह्वेत् सामितं पि य विऽसंक्रमे जहा नवरं (रि) । तवेऽसु निरयगईए वा वि तिसु द्विऽष्टिम खिऽसु ॥ ३२ ॥

अञ्जाह्वेत् ति—अञ्जाह्वेत् स्वामित्वं च यथा स्थितिसंक्रमेऽचिहितं तथैवात्राप्यवगन्तव्यं । नवरमयं विशेषः—संक्रमक-
रणे तदवेदिष्वपि स्थितिसंक्रम उत्कः, उदयाच्चावेऽपि संक्रमस्य जायात् । उदीरणा पुनरियं तद्वेदिष्वेव वेदितव्या, उद-
याच्चावे उदीरणाया अजायात् । इदमपि संश्लिप्तमुक्तमिति किञ्चिद्विशेषतो जायते—तत्र त्रेण कर्मणामुदये सति चन्धी-
त्कृष्टा स्थितिस्तेषां ज्ञानावरणपञ्चकान्तरायपञ्चकदर्शनावरणचतुष्टयनैजससक्तवर्णादिनिशितनिर्गणास्थिराशुनागुरुज्यु-
मिथ्यात्वपोरुशकषायत्रसवादरपर्याप्तमत्येकदुःस्वरजुर्जगानादेयायशःकीर्तिर्भैक्रियमसक्तपञ्चञ्ज्यजातिदुःशोपघातपराघातो-

प्रकृत्यन्नप्रकृत्यन्तरदलिकं च तत्र संक्रमितं ततस्तत्सर्वोत्कृष्टान्तःसागरोपमकोटीकोटीस्थितिकं जातं । बन्धानन्तरं
 चान्तमुहूर्तमतिक्रम्याहारकशरीरमारजते । तच्चारजमाणो लब्धुपजीवनेनौत्सुक्यचावतः प्रमादजाग्भवति । ततस्तस्य
 प्रमत्तस्य सत आहारकशरीरमुत्पादयत आहारकसप्तकस्यान्तमुहूर्तेनोत्कृष्टा स्थितिरुदीरणायोग्या । अत्र प्रमत्तस्य सत
 आहारकशरीरारंजकत्वात्कृष्टस्थित्युदीरणास्वामी प्रमत्तसंयत एव वेदितव्यः । शेषप्रकृतीनां सूत्रकृदेव विशेषमाचष्टे-
 'निरयेत्यादि' नरकगतेः, अपिशब्दान्नरकानुपूर्व्याश्च तिर्यक्पञ्चेन्द्रियो मनुष्यो वोत्कृष्टां स्थितिं बद्ध्वा उत्कृष्टस्थिति-
 बन्धानन्तरं चान्तमुहूर्ते व्यतिक्रान्ते सति तिसृष्वधस्तनपृथिवीषु मध्येऽन्यतरस्यां पृथिव्यां समुत्पन्नः, तस्य प्रथमसमये
 नरकगतेरन्तमुहूर्तहीना सर्वाऽपि स्थितिर्विशतिसागरोपमकोटीकोटीप्रमाणा उदीरणायोग्या भवति । नरकानुपूर्व्याश्चा-
 पान्तरालगतौ समयत्रयं यावत्कृष्टा स्थितिरुदीरणायोग्या । अधस्तनपृथिवीत्रयग्रहणे किं प्रयोजनमिति चेदुच्यते-इह
 नरकगत्यादीनामुत्कृष्टां स्थितिं बद्धन्नवरस्यं कृष्णलेश्यापरिणामोपेतो भवति । कृष्णलेश्यापरिणामोपेतश्च कालं कृत्वा
 नरकेषूपपद्यमानो जघन्यकृष्णलेश्यापरिणामः पञ्चमपृथिव्यामुत्पद्यते । मध्यमकृष्णलेश्यापरिणामः षष्ठपृथिव्यां । उत्कृ-
 ष्टकृष्णलेश्यापरिणामः सप्तमपृथिव्यामित्यधस्तनपृथिवीत्रयग्रहणं ॥ ३२ ॥

देवगतिदेवमणुयाणुपुवी आयाव विगलसुहुमतिगे । अंतोमुहुत्त भग्गा तावयगूणं तडुक्कस्सं ॥ ३३ ॥
 देवगतिं चि-देवगतिदेवानुपूर्वीमनुष्यानुपूर्वीणामातपस्य विकलत्रिकस्य हीन्द्रियत्रीन्द्रियचतुरिन्द्रियजातिरूपस्य सूक्ष्म-
 त्रिकस्य च सूक्ष्मसाधारणपर्याप्तकलक्षणस्य स्वस्वोदये वर्तमाना अन्तमुहूर्ते भग्ना उत्कृष्टस्थितिवन्धाध्यवसायादनन्तरम-

ननु पूर्व कालं यावत् परिश्रयः नन्तन्नाहूनामन्तमुन्तुं तौ तदुत्कृष्टं देवगलादीनामुत्कृष्टं स्थितिमुदीर्यन्ति । उच्यते
 नाना-इत् रुक्षितयात्रिपशिंगमविशेषात्तौ नररुतेरुकृष्टं स्थितिं विशानिमागरोपमहोटीहोटीप्रमाणां नद्वान्
 ता नृनसिगलविशेषात्तौ देवगतेरुकृष्टं स्थितिं दशमागरोपमहोटीहोटीप्रमाणां तुभारचने । ततस्तथा देवग-
 निव्योः प्रथमायामात्रिकाया उपरि तथात्रिकादीनामात्रिकात उपरिर्त्ना सर्वापि नररुगतिस्थितिं संक्रम-
 यति । तौ देवगतेरपि विशानिमागरोपमहोटीहोटीप्रमाणा स्थितिरात्रिकामान्दीना जाता । देवगतिं च नभन् नव-
 नेनपन्तुं कालं यावदभानि । तन्मानन्तरं च कालं दृष्टानन्तरमये देवो जातः । ततस्तस्य देवत्वगनुत्तरो
 देवगतेरनुत्तरो विशानिमागरोपमहोटीहोटीप्रमाणा उत्कृष्टा स्थित्कदीरणायोग्या नयति । ननु कृत्युक्त्यनुत्तरोणा-
 त्रिकादशिकान्तुहन्ति मातोति क्यमुत्तुंन्तुहन्ति ? नैप दोषः, यत् आत्रिकाप्रक्षेपेऽपि नदन्तुहन्ति
 केऽं दृष्टमात्रगन्त्यन्ति । एतं देवानुपूर्वो अपि तस्यं । तथा कथितररानुपूर्वो उत्कृष्टं स्थितिं विशानिमागरो-
 पमहोटीहोटीप्रमाणां तदा ततः मुत्तसिगलविशंगो मनुष्यानुपूर्वो उत्कृष्टं स्थितिं पञ्चदशमागरोपमहोटीहोटीप्र-
 माणा वदुमात्तौ । तस्मिन्ना मनुष्यानुपूर्वस्थितौ तयानायामात्रिकाया उपरि तथात्रिकादीनामात्रिकात उप-
 रिकी तस्यामपि नररानुपूर्वस्थितिं संक्रमयति । ततो मनुष्यानुपूर्वो अपि विशानिमागरोपमहोटीहोटीप्रमाणा स्थिति-
 नपरिगतादीना तथा । मनुष्यानुपूर्वो च तस्य जयन्तेनाथन्तुहन् कालं यावदभानि, तयान्तुहन्तमात्रिको-
 न्ति विशानिमागरोपमहोटीहोटीप्रमाणा । तन्मानन्तरं च कालं एता मनुष्यानुपूर्वमनुत्तरोणाया उत्कृष्टा स्थित्या

मुद्गतौना विशतिसागरोपमकोटीकोटीप्रमाणा उदीरणयोग्या । ननु मनुष्यगतेरपि पञ्चदशमागरोपमकोटीकोट्यो बन्धे-
 नोत्कृष्टा स्थितिः प्राप्यते, तथा मनुष्यानुपूर्व्या अपि, न त्वेकस्या अपि विशतिः । तत उक्ते अपि मङ्कमोत्कृष्टे सक्रमो-
 क्तृष्टत्वाविशेषे च कथं मनुष्यगतेरिव मनुष्यानुपूर्व्या अपि आपात्रिहात्रिकहीनोत्कृष्टा स्थितिरुदीरणयोग्या न जयति ?
 तदुक्तं, मनुष्यानुपूर्व्या अनुदयसंक्रमोत्कृष्टत्वात् । तदुक्तं—“मणुगाणुपुमिमीमग आद्द्वारग देरनुयुयत्र निगदाणि । मुद्गु-
 मातितिंगं तिष्ठं अपुदयसंक्रमणउक्कोसा ॥ १ ॥” अनुदयसंक्रमोत्कृष्टाना च उपन्यतोऽप्यन्तमुद्गतौनाया एवोत्कृष्ट-
 स्थितेरुदीरणयोग्यत्वात् । मनुष्यगतिरतदुदयसंक्रमोत्कृष्टा । तदुक्तं—“मणुगऽ सायं ममं थिर दामाईत्रमेयमुजगगड ।
 रिसन्नचलरंसगाई पणुचठदसंकमुक्कोसा ॥ १ ॥” ततस्तस्या आपात्रिहात्रिकहीनोत्कृष्टा स्थितिरुदीरणयोग्या जय-
 तीति । एवमातपादीनामप्यन्तमुद्गतौना उत्कृष्टा स्थितिरुदीरणयोग्या जायनीया । ननानुदयसंक्रमोत्कृष्टस्थितौनां प्रकृ-
 तीनामन्तमुद्गतौना उत्कृष्टा स्थितिरुदीरणयोग्या जयतु, आतपनाम तु बन्धोत्कृष्टं, ततस्तस्य बन्धोदयापत्रिकाद्रिहर-
 हितैवोत्कृष्टा स्थितिरुदीरणप्रायोग्या प्राप्नोति, कथमुच्यतेऽन्तमुद्गतौनाति ? उच्यते—इत् देव एवोत्कृष्टे मङ्कमो वनमान
 एकैन्ध्रियप्रायोग्याणामातपस्थानरैकेन्ध्रियजातीनामुत्कृष्टां स्थितिं वनाति, नान्यः । म च तां यद्वा ततैव देवजनेऽन्त-
 मुद्गतौ कावं यावदवतिष्ठते । ततः कावं कृत्वा वादरपृणीकायिकेऽु मध्ये समुत्पद्यते । ममुद्गतः मन् जरीरपयाया
 पर्याप्त आतपनामोदये वर्तमानस्तदुदीरयति । तत एवं नति तस्यान्तमुद्गतौनामोत्कृष्टा स्थितिरुदीरणयोग्या जयति ।
 आतपत्रहणं चोपजहणं । तेनान्यासामपि स्यापरैकेन्ध्रियजातिनरः स्थितिर्येत्किर्त्तुदिरि कृततस्तान्यमङ्गननिजपयक-

स्थानांभोनेविजिगिंत्याकानामनुदयस्योत्कृष्टानामन्तमुर्जोना उत्कृष्टा स्थितिक्रीगणयोग्या रेडिनन्या । तत स्या-
रेडिन्यागिनित्तत्त्रिहिनियेकिबाना जाना तुना । योगाया फियते-तत्र नारक्तियेकि हीदृशिरुगतकान्त्यगंडनाना-
नूकृष्टं शिवां नूना तनो मयमपरिणामः मन् नैवान्नुर्धुते श्येना तिर्येक्यदा उत्कृष्टागुडीगणं क्सेति । निन्त-
यनरुग्गापुरे उत्कृष्टा स्थितिनूकृष्टेन संश्रेशेन यद्वा तनोऽन्तमुर्धुते गते मति निबोदये उत्कृष्टागुडीगणं क्सेति॥३२॥

तिन्धरस्स य पद्मासंश्रिडाश्मे जहृमगे इतो । वावरजहृमसंतेण समं श्रद्धि (ही) गं व चंयंतो॥३३॥
गंतुगारयिमिनं रुसायवारसगतयडुगंत्राणं । निद्या य पंचगस्स य थायाबुज्जोयनामस्स ॥ ३५ ॥

विद्वयस्य शि-उड द्रुं गींरुनामः स्थितिं शंरुयमानार्थस्यार्थोपयत्यं पत्रोपमानंत्येपतागमात्रा शोपीकृता ।
स्तोऽन्तमरुमरे उगसंतेजजानः मन् तामुदीग्यति । उदीग्यतब प्रथमममेने उत्कृष्टोदीग्या । मर्देर वेयन्मारेय
नियेपिगुष्टा नीयेरुनाय उदीग्यायोगा प्रायने नापिकेति । तदेरमुदमुकृष्टस्त्रिगुडीग्याम्यागिन्यं । मंप्रति य-
न्यधिपुदीग्याम्याभिनमात्-तज्जगे उजो' ज्व ऊर्ध्व जयमे यवन्यस्त्रिगुडीग्यायां म्यागिन्यनत्तिपीयने । प्रनिजानमेर
जिगिंदेयि-नारोतेतदि' न्यारग्य नतो यद्वान्यं मर्नोके' स्थितिमरुमं नेन मजनधिकं वा मनाम्यारणाभिनयं
हने म पर मत्तपन्यस्त्रिनिमसं स्यार परेन्जियो गान् रन्गारिवां गता वन्या रडिक्तायामनीतायामिन्ययः ।
आयज्जदर रुसायवारयुगुपानिजाम्रष्टारपोयंतनाममेकविंशतिमरुडीना जरन्या शिगुडीगणं क्सेति । द्यतनो-

घोतवर्जानामेकोनविंशतिप्रकृतीनां ध्रुवत्रन्धित्वादातपोद्योतयोस्तु प्रतिपक्षाजायात् अन्यत्र जघन्यतरा स्थितिर्न प्राप्यते । तत एकैन्द्ध्य एव यथोक्तस्वरूप आसां प्रकृतीनां जघन्यस्थित्युदीरणास्वामी ॥ ३४-३५ ॥
एगिंदियजोगाणं इयरा वंधितु आलिगं गंतुं । एगिंदियागए तछिईए जाईणमत्रि पत्रं ॥ ३६ ॥

एगिंदिय ति-एकैन्द्ध्यणाभेवोदीरणां प्रति या योग्याः प्रकृतयस्ता एकैन्द्ध्ययोग्या एकैन्द्ध्यजातिस्थावरसूक्ष्मसाधारणनामानस्तासामेकैन्द्ध्यो जघन्यस्थितिसत्कर्मा । इतरा एकैन्द्ध्यजात्यादिप्रतिपक्षचूला वीन्द्ध्यजात्यादिकाः प्रकृतीर्वद्धा । तद्यथा-एकैन्द्ध्यजातेर्घीन्द्ध्यत्रीन्द्ध्यचतुरिन्द्ध्यजातीः, स्थावरसूक्ष्ममाधारणानां त्रसवाटरप्रत्येकनामानि, तत एकैन्द्ध्यजात्यादीर्विधाति । ततो वन्धावलिका गत्वाऽतिक्रम्य वन्धावलिकायाश्चरमसमये एकैन्द्ध्यजात्यादीनां जघन्या स्थित्युदीरणां करोति । इयमत्र जावना-एकैन्द्ध्यः सर्वजघन्यस्थितिसत्कर्मा वीन्द्ध्यदिजातीः सर्वा अपि परिपाठ्या वधाति । ततस्तद्धन्धानन्तरमेकैन्द्ध्यजातिं बहुमारचते । ततो वन्धावलिकायाश्चरमसमये पूर्ववद्वायास्तस्या एकैन्द्ध्यजातेर्जघन्यां स्थित्युदीरणां करोति । इह वन्धावलिकाया अनन्तरसमये वन्धावलिकाप्रथमसमयवद्वा अपि त्र(न)ता उदीरणामायान्ति, ततो जघन्या स्थित्युदीरणा न प्राप्यते इति कृत्वा वन्धावलिकायाश्चरमसमये इत्युक्तं । यावता कावेन प्रतिपक्षचूलाः प्रकृतीर्विधाति तावता कावेन न्यूना एकैन्द्ध्यजातेः स्थितिर्नयति, ततः स्लोक्तरा प्राप्यते इति प्रतिपक्षचूलाः प्रकृतिवन्धोपादानं । एवं स्थावरसूक्ष्ममाधारणानामपि जावना कर्तव्या । केवलमेतेषां प्रतिपक्षचूलाः प्रकृतयः त्रसवाटरप्रत्येकनामानो वेदितव्याः । 'एगिंदियेत्यादि' जातीनामपि वीन्द्ध्यदिजातीनामपि एवं पूर्वोक्तेन प्रकारेण

एतेन्द्रियमगमस्त्वितिः । एतेन्द्रियप्रयोगान्त्वस्थितिो तद्व्यां अत्युदीरणा करोति । अस्मादीयं ज्ञाना-एके-
 द्वित्यो नररस्त्वितिःकर्म एतेन्द्रियान्मातृपुत्र्य वीन्द्रियेऽपु मध्ये मनुष्यजन्तः पूर्वमथां वीन्द्रियानिमनूनमितुमा-
 रन्ते । अमुनरायप्रमपयादात्तय संकेन्द्रियजानि दीपराखं वन्दुं द्रव्यः । नतन्तया वीन्द्रियजानिं पशुविन्द्रियजानिं
 एतेन्द्रियजानिं च न्योन यथाति । एतं च मज्जन्ति जगद्येन्मधुसूतानि स्थितिसन्तानि । ततो वीन्द्रियजानिं रजुमार-
 नो । ततो रजुमारद्विरावाधरमगमेये तस्या वीन्द्रियजानेरेन्द्रियजगयोगानिस्त्वित्मरुमपिंकराऽन्मधुमेचमुद्यत-
 यथापिमान्युवाया जगत्यां अित्युदीरणां करोति । रजुमारद्विरावाधरमगमयप्रदपे ७ हास्यं प्रायेयोके । एतं वीन्द्रि-
 यपशुविन्द्रियजानेरेपि ज्ञाना करां ॥ ३६ ॥

तेरणिग्या नो कमायासमत्तलंनयणपंचनीगण । तिरियदुग अयस दृशगणाऽज्ञाणं च संनिगण ॥ ३७ ॥
 येयस्तिव नि-नायमानं देदीयन् आग्रयन्वरनिगोमपांशलास्त्वित्मरुमगमंठनन्ती गोनित्तिर्येगनित्तिर्येगानुद्वेयग-
 वीरिंठुनेमानोऽपस्वयागमदास्मरुपकुनीना संक्षिपेतेन्द्रियगती जगत्या अित्युदीरणा । ज्ञाना पियं-एकेन्द्रियो जगन्प-
 नितिसि कर्मा एतेन्द्रियजगत्पुत्र्य पुत्रांमपक्षिपेतेन्द्रियेऽपु मये नमुष्यतः, उन्पिप्रमपमयादात्तय ७ ज्ञानांरन्नीयग-
 नुनार प्रमानं देदीयं वृत्तमगन्तुःसद्वं यादद्वयति । ततः पुनरपि मान वदुमागन्ते । ततो रजुमारद्विरावाध-
 रममेये पूर्वमन्तय नागोदनीरन् रजुम्यां अित्युदीरणा करोति । एतमज्जानोदनीरग्यापि षट्पथे । हेतुं मानोदनी-
 रकन्तयेऽपामोदनीरमुच्यारन्तीयं अयान्तरं देदीयमिति । जगन्तरयोः मानात्, अरनिगोम्योमगमात्ताना हायां । अज-

मासमपर्याप्तकं नाम एकेन्द्रियो जघन्यस्थितिसत्कर्मा एकेन्द्रियचत्राष्टद्वित्यापर्याप्तसंक्षिपञ्चैन्द्रियमध्ये समुत्पन्न उत्पत्तिम-
 थमसमयादारभ्य च पर्याप्तकनाम बृहत्तरमन्तमुद्धृतं कालं यावद्भ्रामति । ततः पुनरपि अपर्याप्तकनाम बहुमारचते ।
 ततो बन्धावलिकायाश्चरमसमये पूर्ववत्स्यापर्याप्तकनाम्नो जघन्यां स्थित्युदीरणा करोति । संह्वननपञ्चकस्य तु मध्ये वेद्य-
 मानं संह्वननं मुक्त्वा शेषसंहननाना प्रत्येकं बन्धकालोऽतिदीर्घो वक्तव्यः । ततो वेद्यमानसंह्वननस्य बन्धे बन्धावलि-
 काचरमसमये जघन्या स्थित्युदीरणा । नीचैर्गोत्रमसातवघ्नेदित्बन्धं । तथा तैजस्कायिको वायुकायिको वा वादरः सर्वज-
 घन्यस्थितिसत्कर्मा पर्याप्तसंक्षिपञ्चैन्द्रियेषु मध्ये समुत्पन्नः । ततो बृहत्तरमन्तमुद्धृतं कालं यावन्मनुजगतिं वद्वामति ।
 तद्वन्धानन्तरं च तिर्यगतिं बहुमारचते । ततो बन्धावलिकायाश्चरमसमये तस्यास्तिर्यग्तेर्जघन्या स्थित्युदीरणां करोति ।
 एवं तिर्यगानुपूर्व्या अपि वक्तव्यं । नवरमपान्तरादागतौ तृतीयसमये जघन्या स्थित्युदीरणा वाच्या । अथवा क्लीतिंहुर्जे-
 गानादेयानां चासातस्यैव ज्ञावना कार्या । केवलमिह प्रतिपद्यकृतीनां यगःकीर्तिसुजगादेयाना बन्धो वाच्यः ॥ ३७ ॥

अमणागयस्स चिरविद् अंत सुरनरयगश्चंबंगाणं । अणुपुत्रीतिसमद्गे नराण षणिंद्रियागयगे ॥३८॥

अमणागयस्स ति—अमनस्कादसंक्षिपञ्चैन्द्रियाष्टद्वेपु नारकेषु वा मध्ये समागतस्य सुरगतिनिरयगतिवैक्रियां-
 गोपांगनाम्नां स्वस्वायुर्दीर्घस्थित्यन्ते जघन्या स्थित्युदीरणा । एतदुक्तं भवति—असंक्षिपञ्चैन्द्रियः सर्वजघन्यां सुरगत्या-
 दिस्थिति बद्धा बन्धानन्तरं च दीर्घकालं तत्रैव स्थित्वा देवेषु नारकेषु वा मध्ये पट्ट्योपमासंख्येयजागमानात्रायुःस्थितिक्रः
 समुत्पन्नः, ततस्तस्य देवस्य नारकस्य वा स्वस्वायुषश्चिरस्थित्यन्ते चरमसमये वर्तमानस्य यथायोगं देवगतिनरकगतिवै-

वैक्रियसंघातवैक्रियवन्धनचतुष्टयरूपस्य तत् विसप्तजागं वैक्रियं, ततो विशेषणसमामः । प्राकृतत्वाल्ब्रीत्वनिर्देशः ।
इहापि च 'पद्मासंखियजागेण' इत्यनुवर्तते, ततश्च तस्य विसप्तजागवैक्रियपदस्य पद्योपमासंख्येयजागहीनस्य । पवनस्य
वादरवायुकायिकस्य तस्य वैक्रियस्य पर्यन्तसमये जघन्या स्थित्युदीरणा । एतदुक्तं जवति-वादरवायुकायिकः पद्योप-
मासंख्येयजागहीनसागरोपमविसप्तजागप्रमाणवैक्रियपद्वृजघन्यस्थितिसत्कर्म बहुशो वैक्रियमारन्य चरमे वैक्रियारंजे
चरमसमये वर्तमानो जघन्यां स्थित्युदीरणां करोति । अनन्तरसमये च वैक्रियपद्वृमेकेन्द्रियसत्कजघन्यसत्कर्मोपेक्षया
सोकरमिति कृत्वा उदीरणायोग्यं न जवति, किं वृद्धवनायोग्यं ॥ ४० ॥

चउरुवसमेतु पेज्जं पढ्ढा मिठं खवेतु तेत्तीसा । उक्कोससंजमद्दा अंते सुतणुजवंगाणं ॥४१॥

चउ त्ति-संसारपरिभ्रमणेन चतुरो वारान् प्रेम मोहनीयमुपशमय्य ततो मिथ्यात्वं, उपलक्षणमेतत्सम्यक्त्वं सम्य-
ग्मिथ्यात्वं च हृषितं, हृषयित्वा च त्रयस्त्रिंशत्सागरोपमस्थितिको देवो जातः । ततो देवचवाच्युत्वा मनुष्येषु मध्ये ममु-
त्पन्नः । ततो वर्षाष्टकानन्तरं संयमं प्रतिपन्नोऽप्रमत्तभावे चाहारकसत्कं वद्ववान् । ततो देशोना पूर्वकोटिं यावत्संयमं
परिपालितवान् । ततो देशोनपूर्वकोटिपर्यन्ते आहारकशरीरं कृत्वा । 'सुतणु त्ति' आहारकशरीरं । 'उजंग त्ति' आहा-
रकागोपागं । बहुवचनादाहारकवन्धचतुष्टयाहारकसद्भातपरिग्रहः । तेषां जघन्यां स्थित्युदीरणां करोति । उह् मोहो-
पशमं कुर्वन् शोपनामकर्मप्रकृतीना घातादिभिः प्रचूतं स्थितिसत्कर्म घातयति । देवचवे चापवर्तनाकरणेनापवर्तयति ।

तत्र अत्रारुह्यारुह्यप्रणवे लोभने स्थितिकर्म संक्रमणीति प्रमुःकुर्यो भोज्यदिप्रदणं । आहाररुह्यस्तस्मिन्नि-
 मन्ना य देशेनपूर्वोक्तिप्रमाणेन पाठेन प्रथमं ज्यमुपयति, ततो देशेनपूर्वोक्त्युपामनं ॥ ४१ ॥

उत्तमग्रणीपगगे नवदस समयद्विगात्रिगविंशैश्च । तैसाणुदीराणंते निन्नसुःत्तो विईहाडो ॥ ४२ ॥
 उत्तमग्र वि-चमन्वन्नीपगगव पत्रविथडाजागराचतुरण्डुरविथेयखड्डेनापरागपत्रापरान्नगयखड्डणानां चपु-
 न्द्वयकृतीना गमतापिस्त्वापिस्त्वासोपायां स्त्रियां तथन्या स्त्रियुदीराणा । शेषाणां च प्रकृतीनां मनुजगपित्रेन्त्रियना-
 पियसस्योन्नतौदासिकन्मससंन्यागपद्वेषतापरापापेयुगमसन्नायजस्यपिद्वयोगतिसाप्याटप्यासप्रलेत्तनुजगमुच्यराडे-
 कयनाः कीर्त्तनीयैस्तेषां तत्र तत्रताना नापिसप्रकृतीनां पूर्वोक्तानां च नामधुरोदीराणां चयस्त्रिन्वयकृतीनां गो-
 र्त्तन्या अमन्त्रिकरानां तयोर्गितेयद्विपरममनये तथन्या स्त्रियुदीराणा । तन्मात्र जगन्त्यायाः काडो निन्नसुःत्तो-
 ज्यमुःत्तगिन्यः । अत्रापान्तुदीरान्ते तथन्या स्त्रियुदीराणा ॥ ४२ ॥

पदेभ्यश्च स्त्रियुदीराणा । संक्रमणुनागोदीरान्तरः । तत्र वेगेऽर्थाभिपारा, तथया-संज्ञा शुभाशुभप्रकृता
 पितृपत्न्या प्रतरयकृत्वा मथनास्त्रियुत्वा न्यामित्यकृत्वा चेति । तत्र संज्ञाशुभप्रकृता पितृपत्न्या प्रतरयकृत्वा न्यामित्यकृत्वा
 व्यापुनागुदीराणाप गक्षा य तुजास्तुजा विभागो य । व्यापुनागवंधनगिया नाणनं पथया चैसे ॥ ४३ ॥

अत्राप वि-स्त्रुनगोदीराणां संज्ञा प्रजापत्या पितृपत्न्या प्रत्यंजुनागा प्रत्यंजुनागा प्रत्यंजुनागा प्रत्यंजुनागा
 तस्मिन्प्रथाऽपि चत्तनाः । तत्र संज्ञा विजेद-स्वानसंज्ञा फलिनंशेष । स्वानसंज्ञा फलिनंशेष-प्रस्थागो निम्बानर-

स्त्रिस्थानकश्चतुःस्थानकश्च । घातिसंज्ञा त्रिप्रकारा, तद्यथा-सर्वघाती देशघाती अघाती च । तथा शुचकर्मणामनुजागः क्षीर-
 खंनोपमः । अशुचकर्मणां त्वशुचो घोषातकीनिवरसोपमः । एषा च स्थानसंज्ञा घातिसंज्ञा शुचाशुचप्ररूपणा च प्रागनु-
 जागसंक्रमात्रिधानावसरे सप्रपञ्चं कृतेति न ऋयो वितायते । विपाकश्चतुर्विधः, तद्यथा-पुञ्जलविपाकः क्षेत्रविपाकः जव-
 विपाको जीवविपाकश्च । तत्र पुञ्जलानधिकृत्य यस्य रसस्य विपाकोदयः स पुञ्जलविपाकः । स च संस्थानपङ्कसंहननप-
 ङ्कातपशरीरपञ्चकाङ्गोपाङ्गत्रयोद्योतनिर्माणस्थिरास्थिरवर्णादिचतुष्कागुरुलघुशुचाशुचपराघातोपघातप्रत्येकसाधारणानाम्नां
 पट्टविंशत्यप्रकृतीनामवगन्तव्यः । तथाहि-संस्थाननामादीनि औदारिकादिपुञ्जलानेवाधिकृत्य स्वविपाकमुपदर्शयन्ति,
 तत आसां रसः पुञ्जलविपाक एव । नन्वनया युक्त्या रत्यरत्योरपि रसः पुञ्जलविपाक एव प्रप्नोति । तथाहि-कंटका-
 दिस्पर्शादरतेविपाकोदयो जवति, स्रक्चन्दनादिसंस्पर्शास्तु रतेः, ततः कथं स नोक्तः ? उच्यते-रत्यरतिविपाकस्य पुञ्ज-
 लव्यत्रिचारात् । तथाहि-कंटकादिसंस्पर्शव्यतिरेकेऽपि प्रियाप्रियसरणादिना कदाचिन्नत्यरत्योर्विपाकोदयो दृश्यते,
 ततोऽनयोरनुजागो जीवविपाक एव युक्तः, न पुञ्जलविपाकः । एवं क्रोधादिविपाकोऽपि जावनीयः । उक्तं च-“अरइरर्शणं
 उदलं किन्न जवे पोगलानि संपप्पा । अप्पुठेहि वि किन्नो ? एवं कोहाइयाणं पि ॥ १ ॥ ” अस्याश्चाहरगमनिका-
 अरतिरत्योरुदयो विपाकोदयः पुञ्जलान् प्राप्य किं न जवति ? जवत्येवेति जावः । ततः कथं तयो रसः पुञ्जलविपाको
 नोच्यते ? । अत्राचार्यः काक्का प्रत्युत्तरमाह-“अप्पुठेहि वि किन्नो” अत्र सप्तम्यर्थे तृतीया । ततोऽयमर्थः-अस्पृष्टेऽपि
 पुञ्जलेषु किं तयो रत्यरत्योर्विपाकोदयो न जवति ? जवत्येवेति जावः । ततः पुञ्जलव्यत्रिचारात् तयो रसः पुञ्जलवि-

पादो जयति, किं च पीयूषात् । एवं योषादीनामपि गच्छं । तथा देवमपि ह्य गच्छ स्म्य सिद्धो देवः स
 स्तः प्रीतिराह, न च पापानामानुष्ङ्गानामप्यन्वयः । तथा त्रयमपि ह्य एक स्म्य सिद्धो देवः स स्तो नर-
 सिद्धः । स च पापानामनुष्ङ्गानामपि । योषोऽपि गतीनामपि त्रयमपि ह्य सिद्धो देवो कर्त्तव्ये, नरः स्व्यं गता स्तो
 नरसिद्धो नानिर्दीप्तः । तदुक्तं, अजिनागम् । तथाहि-व्यापुसं स्वतन्मन्त्रेण परतो संभ्रमेणापुशो न
 जयति । न्यः स्यात्ता मन्त्राचरनिवारणानि नरसिद्धास्तुष्टुशो । गतीनां पुनः परतोऽपि संभ्रमेणापयो जयति ।
 नरः सारान्तरिणागता नरसिद्धिस्त्यः । उक्तं च-“व्याचप नरसिद्धा गडे न व्याचन्न परतो जयति । नो
 नरसिद्धिः गडे न एव पंक्तो ऽपि ॥ १ ॥” युगना । देवता नष्टमन्त्रनिमन्त्रयानां प्रहृष्टीनां पीयूषाजो रमः
 प्रीत्यैः प्रीत्यैः सिद्धो देवो रमसो पीयूषाहः । ‘नात्तन्मिव्यादिः’ नात्तत्वं विज्ञेयः । एतत्तत्तात्त्विके प्रत्यङ्गुनाग-
 ३३ इति स्तुतिरपि गार्ग्ये पौत्रे स्तुत्यानां तात्त्विकः ॥ ३३ ॥

तत्र तत्राप्यन्वयसंगतः—

भीमं कुर्वतो मायावृद्धापपुगवाणो य । सम्मनमंतगणं च देव्याडि अत्रकृ य ॥ ४४ ॥

भीमं विभक्त्यनिरतः । मायावृद्धापि ह्य विज्ञानकं विज्ञानस्वरूपेण, यानिमंज्जमपि ह्य जीवति, सम्मनं
 पुनः पुनरेतेषां मपि ह्य विभक्तनरमे, सान्नेदीर्यं अत्रिहं रन्त्यानं, पात्तद्वानमिह्य च देव्याडि यति

तव्यं । एतच्च तत्र सर्वथा नोक्तं, किं त्विहैव । यतस्तत्रानुजागवन्धमाश्रित्य शुभाशुभप्ररूपणा कृता । न च सम्यक्त्वम-
 म्यग्मिथ्यात्वयोर्वन्धः संभवति, तत एतवर्जा एव तत्राशुभप्रकृतयो निर्दिष्टाः । उदीरणा त्वेतयोरपि भवति । तत इह
 विशेषणैतयोरुपादानं । तथाऽन्तरायं पञ्चप्रकारमुत्कृष्टामनुजागोदीरणमधिकृत्य द्विस्थानके च घातिसंज्ञाम-
 धिकृत्य देशघाति वेदितव्यं । बन्धं प्रतीत्य पुनश्चतुःप्रकारेपि रसे । तद्यथा-चतुःस्थानके त्रिस्थानके द्विस्थानके एक-
 स्थानके च । अचक्षुर्दर्शनं घातिसंज्ञामधिकृत्य देशघाति ॥ ४४ ॥

वाणिसु चउसु अपुमं दुष्ठाणे कक्कं च गुरुकं च । अणुपुवीजं तीसं नरतिरिपंगंतजोगा य ॥ ४५ ॥
 वाणिसु ति-नपुंसकवेदो बन्धं प्रतीत्य त्रिप्रकारे रसे । तद्यथा-चतुःस्थानके त्रिस्थानके द्विस्थानके च । अत्र तूत्कृ-
 ष्टामनुजागोदीरणमधिकृत्य चतुःस्थानके । अनुत्कृष्टां त्वधिकृत्य चतुःस्थानके एकस्थानके च । ननु बन्धा-
 चावे कथमुदीरणायामेकस्थानको रसो नपुंसकवेदस्य प्राप्यते ? उच्यते-दृषणकाले रसघातं कुर्वतस्तस्यैकस्थानकस्यापि
 रससंज्ञवात् । तथा कर्कशानाम गुरुनाम च बन्धं प्रतीत्य चतुःस्थानके त्रिस्थानके द्विस्थानके च । इह त्वनुजागोदीर-
 णामधिकृत्य द्विस्थानके । तथा चतस्र आनुपूर्व्यां याश्च नरतिरश्चासुदयं प्रत्येकान्तयोग्यास्त्रिंशत्प्रकृतयः, तद्यथा-मनु-
 ब्याशुस्तिर्यगायुस्तिर्यगतिर्मनुष्यगतिरेकेन्द्रियजातिर्वास्त्रिन्ध्रियजातिश्चतुरिन्द्रियजातिश्चौदारिकसप्तकमाद्यन्तव-
 र्जसंस्थानचतुष्टयं संहननपङ्कमातपं स्थावरं सूक्ष्मपर्याप्तं साधारणं चेति ता अपि बन्धं प्रतीत्य चतुःस्थानके त्रिस्थानके
 द्विस्थानके च । इह त्वनुजागोदीरणमुत्कृष्टामनुत्कृष्टां वाऽधिकृत्य द्विस्थानके रसे त्रेदितव्याः ॥ ४५ ॥

योगा एवाहाणे दृष्टाने वा यच्चकृ चरकृ य । जप्तस त्रि एगमवि अस्करं तु तस्तेगवाणाणि ॥ ४६ ॥
 येव दि-ने श्रींरदुस्तेदे श्रींनुनांगोदीरामु कृदामधिकृत्य त्रिव्यानके, प्रनुकृष्टं त्रधिकृत्य त्रिव्यानके एक-
 व्यानके गणान्तरी । एवमचक्रुःशुभ्रंनारणे व । पन् प्रतीत्य पुनः श्रींरदुःशुभ्रंनारणे त्रिव्यानके त्रिव्यानके वा ।
 त्रुपेदेऽरुःशुभ्रंनारणे व शुभ्रंनारणे व चतुःप्रसंरंदि, तत्राद्या-चतुःशुभ्रंनारणे त्रिव्यानके त्रिव्यानके एकस्यानके
 वा । एव 'नेमनं' अत्रकृ य सि' प्रापोक्तं नकिस्तं पुनश्चिचचुदेजनागोपारानं ? उच्यते-श्वाननियमार्थं । पुन
 दि देवताभित्तैवाचचुदेजनागोपारानं, अत्र नु र्गम्याननियमः । 'तन्नेयादि' चत्त नीरहीरुमण्डरं सर्वपर्यायेः
 'शिवारं रं' र्ग्य 'पुनंरंदिनो मनिपुत्राचधिरंशोनागप्रकृतीनामनुजगोदीगागायामेस्त्वानको र्ग्यः प्राप्यते ।
 व 'रुनानं' नु र्ग्येऽनुनांगोदीराम्यां व चतुःप्रसंरंदिमि र्ग्यः, तत्राद्या-चतुःशुभ्रंनारणे त्रिव्यानके त्रिव्यानके एत-
 न्नाणां नेगममं श्रींमगागरमनमवि व पावेनु । उवाणात्रियदीणा संनुस्मसा उदीरणया ॥ ४७ ॥

मन्नायं त्रि-जनतयवदानं शैवेः र्गमनिः नमं नेदित्तं । उतमर नांना-यद्या शेरर्गमनामनुजगोदीरणां चतु-
 श्चक्रुःशुभ्रंनारणे त्रिव्यानके व र्ग्यः नानि, तत्रा मन्पर्यायानागरणयापि उच्यते । चत्त पुनमेतःपया-
 वीरुपारणं चतुःप्रसंरंदिमि र्ग्यो नानि । उतर्गमंयं नु र्ग्ये त्रिप्रसंरं, तत्राद्या-चतुःशुभ्रंनारणे त्रिव्यानके त्रिव्यान-
 के व । मनि व शैवर्गमंरुमि, एतद्य-रंरुदशनागणे त्रिव्यानके काउदशनागणं गणान्तरेऽदीपे शिव्याने

द्वादश कपायाः षड् नोकपायाः नरकायुर्देवायुर्नरकगतिर्देवगतिः पञ्चेन्द्रियजातितैजससप्तकं वैक्रियसप्तकमाह्वारकसप्तकं
 समचतुरस्रसंस्थानं हुंरुसंस्थानं वर्णपञ्चकं गन्धद्विकं रसपञ्चकं स्निग्धरूढमृदुलघुशीतोष्णरूपं स्पर्शपङ्कं अगुरुलघूपघातं
 पराघातमुद्ग्रासोद्योतप्रशस्ताप्रशस्तविहायोगतित्रसवादरपर्यासप्रत्येकस्थिरास्थिरशुजाशुचमुचगजुर्जगजुर्जगुस्वरजुःस्वरादेयानादे-
 ययशःकीर्त्ययशःकीर्तिनिर्माणतीर्थकरोच्चेर्गोत्रनीचैर्गोत्राणि चैतेषां चैकोत्तरशतसंख्यानं शेषकर्मणामुत्कृष्टामनुजागो-
 दीरणामधिकृत्य चतुःस्थानको रसः । अनुत्कृष्टां त्वधिकृत्य चतुःस्थानकस्त्रिस्थानको द्विस्थानकश्च । तथा मति-
 श्रुतावधिमनःपर्यायज्ञानावरणचक्षुरचक्षुर्वधिविदर्शनावरणानामुत्कृष्टामनुजागोदीरणामधिकृत्य रसः सर्वघाती । अनु-
 त्कृष्टां त्वधिकृत्य सर्वघाती देशघाती वा । केवलज्ञानावरणकेवलदर्शनावरणनिजापञ्चकमिथ्यात्वषादशकपायाणामुत्कृष्टा-
 मनुत्कृष्टां वानुजागोदीरणामधिकृत्य रसः सर्वघाती । सातासातवेदनीयायुश्चतुष्टयसकलनामप्रकृतिगोत्रद्विकानामुत्कृष्टा-
 मनुत्कृष्टां वोदीरणामधिकृत्य रसः सर्वघातिप्रतिजागः । तथा चतुर्णां संज्वलनाना नवानां नोकपायाणामुत्कृष्टामनुजा-
 गोदीरणामधिकृत्य रसः सर्वघाती । अनुत्कृष्टां त्वधिकृत्य सर्वघाती देशघाती वा प्रतिपत्तव्यः । इदानीमशुजप्रकृतिवि-
 पये विशेषमाह—‘मीसगोत्यादि’ अपि च सम्यग्मिथ्यात्वं सम्यक्त्वं चानुजागोदीरणामधिकृत्य पापेषु पापकर्मसु मध्येऽ-
 वगन्तव्यं, घातिस्वजावतया तयो रसस्याशुजत्वात् । शेषप्रकृतयस्तु यथा शतकमन्थेऽनुजागन्धे शुजा अशुजाश्चोक्ता-
 स्तथाऽन्नाप्यवगन्तव्याः । अथ कीदृशेऽनुजागसत्कर्मणि वर्तमान उत्कृष्टामनुजागोदीरणं करोति ? उच्यते—‘उष्णेषु-
 त्यादि’ अनुजागसत्कर्मणः पदस्थानपतितहीनादपि उत्कृष्टानुजागोदीरणा प्रवर्तते । एतदुक्तं जवति—यत्सर्वोत्कृष्टमनु-

त्येव हि विषये चक्षुर्दर्शनादीनि व्याप्रियन्ते तावत्येव विषये चक्षुर्दर्शनावरणादीन्यपि । तत उक्तरूपो विषयनियमो न विरुध्येत । शेषप्रकृतीनां तु यथा प्राक् विपाकोऽन्निहितः पुत्रद्विपाकादिस्तथैवावगन्तव्यः ॥ ४९ ॥

संप्रति प्रत्ययरूपणा कर्तव्या । प्रत्ययोऽपि द्विधा-परिणामप्रत्ययो ऋषप्रत्ययश्च । तत्र परिणामप्रत्ययमधिकृत्याह-
वेजविषयेगकमत्ररसगंधनिऋतुकाज । सीउण्हथिरसुजेयरश्चगुरुलघुगो य नरतिरिण् ॥ ५० ॥

वेजविषयं त्ति-वैक्रियसप्तकं तैजसकर्मणम्रहणात्तैजससप्तकं गृहीतं । तथा वर्णपञ्चकं गन्धद्विकं रसपञ्चकं स्तिग्धरुद्ध-
 शीतोष्णस्थिरास्थिरशुजाशुजागुरुलघूनि चानुजागोदीरणामधिकृत्य तिर्यञ्जनुव्याणां परिणामप्रत्ययानि । त्रैक्रियसप्तकं
 हि तिर्यञ्जनुव्याणां गुणविशेषसमुत्पन्नबन्धप्रत्ययं । ततस्तदुदीरणापि तेषां गुणपरिणामप्रत्यया । तैजससप्तकादयस्तु
 तिर्यञ्जनुव्यैरन्यथान्यथा परिणमस्योदीर्यन्ते, ततस्तासामपि प्रकृतीनामनुजागोदीरणा तिर्यञ्जनुव्याणां परिणामप्र-
 त्ययाः ॥ ५० ॥

चउरंसमउयलहुगापरधाउज्जोयइष्ठलगइसरा । पत्तेगतण् उत्तरतण्सु दोसु वि य तण् तइया ॥ ५१ ॥

चउरंसं त्ति-समचतुरस्रसंस्थानमृदुलघुपराधातोद्योतप्रशस्तविहायोगतिसुस्वरप्रत्येकनामानोऽष्टौ प्रकृतय उत्तरतन्वो-
 वैक्रियाहारकलक्षणयोरनुजागोदीरणामधिकृत्य परिणामप्रत्यया वेदितव्याः । यत उत्तरवैक्रिये आहारके वा शरीरे सति
 समचतुरस्रादीनामनुजागोदीरणा प्रवर्तमाना उत्तरवैक्रियादिसरीरपरिणामोपेक्षा । तत एषापि परिणामप्रत्यया वेदि-
 तव्या । तथा तृतीया तनुराहारकशरीरं । आहारकशरीरम्रहणाच्चाहारकमप्तकं गृहीतं षट्पञ्च । ततोऽनुजागोदीरणा-

अपि कृत्य परिणामप्रत्ययं वेदितव्यं । आडागरूपसकं द्वि मनुष्याणां गुणपरिणामप्रत्ययं जवति । ततस्तदनुनागोदीर-
नापि नृपणपरिणामप्रत्ययेति ॥ ५१ ॥

इमपरिणमधिरयाणां नृजगामाङ्गाजमकित्तिउच्चाणं । पुत्राणुपुत्रिगाए अयसंग्रजागो थियाईणं ॥ ५२ ॥
देशसिग सि- देशपरिणाना रिक्तानां च युक्त्यादेश्यशः कीर्त्युद्योगं नालामनुनागोदीरणा परिणामरुक्ता । तयादि-
नृजगामिपरिणमजनुमेगादिप्रकृत्युद्युक्तेषुऽपि यो देशपरिनि मंत्रपरिनि वा प्रतिपद्यते, तस्यापि देशविरत्यादिगुणा-
रत्नपथः नृजगामो न प्रकृतीनामुद्युक्तेषुऽपि रणा प्रानेत इति । तथा स्त्रीवेदादीना नाना नोरुपायणां प्रानु-
द्वयेऽर्थेऽप्येवो नामो देशपरिणानां मंत्रिक्तानां च प्रत्येकमुदीरणायोग्यो गुणपरिणामप्रत्ययो वेदितव्यः । उक्तमुक्तं
यपरि स्त्रीरुदीरणापरिणामानुनागपराशरत्य इमे गान्तयेवो नामो देशपरिणादीनामुदीरणायोग्यो गुणप्रत्ययो
त्विति, तन्मनुजामो नोदीरणांति ॥ ५३ ॥

विभुयदं यादंणि च परिणाम (य)पगयाणि मेनाउ । नमगइया पुनुना धि यपुनुनरेमाणं ॥ ५३ ॥
विभुयदं वि- नोपंरं यतिरुभोणि च एवपरिणानारणनयपरिपदं जलारगानोरुपायपरिपदोऽनीथमत्रपरिणामग-
इति नयेऽंतं, नमगपपरिणामोऽनुनागोदीरणादिप्रत्यय विप्रेमनुनाग परिणामप्रत्ययाः । एतदुक्तं तत्रवि-
शेषतः नृपरीरणां नृपरीरणा विरुद्धप्रत्यया च परिणामप्रत्यय मिति । परिणामो नमपयानात्परं । तत्र विभुयदो
उक्तं वा यानुयदं यानुयदं तस्या परिणामप्रत्ययादीरणां कृते ॥ ५३ ॥ 'मेनाउ वि' नमगपपुनरा मया-

सातेवेदनीयायुश्चतुष्टयगतिश्चतुष्टयजातिपञ्चकौदारिकसप्तकसंहननपङ्कप्रथमवर्जसंस्थानपञ्चकर्कशगुरुस्पर्शानुपूर्वीचतुष्टयो-
 पघातातपोद्धासाप्रशस्त्रविहायोगतित्रसस्थावरवादसूक्ष्मपर्यासाधारणदुर्भगदुःस्वरानादेयायशःकीर्तिनिर्माणनीचै-
 गौत्ररूपाः पद्मपञ्चाशात्संख्या अनुज्ञागोदीरणमधिकृत्य जत्रप्रत्यया वेदितव्याः । एतासामनुज्ञागोदीरण जत्रप्रत्ययतो
 जत्रतीत्यर्थः । 'पुहुत्तेत्यादि' पूर्वोक्ता अपि प्रकृतयः पूर्वोक्तशेषाणां प्रागुक्ततिर्यञ्जनुज्यव्यतिरिक्तानां जत्रप्रत्ययाऽनुज्ञा-
 गोदीरण वेदितव्या । तथाहि-देवनारकैर्भ्रतरहितैश्च तिर्यञ्जनुज्यैर्नवानां नोकपायाणां पश्चानुपूर्व्यां उत्कृष्टानुज्ञागस्यर्ध-
 कादारन्येत्यर्थः । असंख्येया अनुज्ञागा जत्रप्रत्ययादेवोदीर्यन्ते । तथा वैक्रियसप्तकतैजससप्तकवर्णपञ्चकगन्धद्विकरस-
 पञ्चकस्निग्धरूक्षशीतोष्णस्पर्शस्थिरास्थिरशुभ्राशुभ्राशुजालधुगुरुभ्रुकृतीनां देवा नैरयिकाश्च जत्रप्रत्ययादनुज्ञागोदीरणं कुर्व-
 न्ति । तथा समचतुरस्रसंस्थानस्य जत्रधारणीये शरीरे वर्तमाना जत्रप्रत्ययादनुज्ञागोदीरण देवाः कुर्वन्ति । मृदुलधुस्पर्श-
 पराघातोद्योतप्रशस्त्रविहायोगतिसुस्वरप्रत्येकनाम्नामुत्तरवैक्रियशरीरिणं मुक्त्वा शेषाणां जत्रप्रत्ययादनुज्ञागोदीरण प्रव-
 र्त्तते । सुज्ञगादेयशःकीर्त्युच्चैर्गोत्राणामनुज्ञागोदीरण गुणहीनस्य जत्रप्रत्ययादवसेया । गुणवतां तु गुणप्रत्यया । तथा
 सर्वेषां घातिकर्मणामनुज्ञागोदीरण जत्रप्रत्ययादेव देवनारकाणां ॥ ५३ ॥

तदेवं कृता प्रत्ययप्ररूपणा । संप्रति साधनादिप्ररूपणा कर्तव्या । सा च विधा-मूलप्रकृतिति विपया, उत्तरप्रकृति-
 विपया च । तत्र प्रथमतो मूलप्रकृतिति विपयां तां कुर्वन्नाह—

घाईणं अजघन्ना दोहूमणुक्कोसियाउ तिविहाउ । वेयणिएणुक्कोसा अजहन्ना मोहणीए उ ॥ ५४ ॥

ततो हे अपि साद्यधुवे । जघन्या च प्रागेव ज्ञाविता । तथा नामगोत्रवेदनीयानां जघन्याऽजघन्या चानुजागोदीरणा मिथ्याहृष्टौ पर्यायेण लभ्यते । ततो हे अपि साद्यधुवे । लृकृष्टा च प्रागेव ज्ञाविता । आयुषां तु सर्वेऽपि विकल्पाः साद्यधुवाः । सा च साद्यधुवताऽधुवोदीरणत्वादवसेया ॥ ५४-५५ ॥

तदेवं कृता मूलप्रकृतिविषया साद्यनादिरूपणा । संप्रत्युत्तरप्रकृतिविषयां तां चिकीर्षुराह—

मउलहुगाणुक्कोसा चउविहा तिहमवि य अजहृन्ना । णाङ्गधुवा य अधुवा वीसाए होयणुक्कोसा ॥ ५६ ॥
तेवीसाएँ अजहृणा विय एयासि सेसग विगप्पा । सबविगप्पा सेसाण वावि अधुवा य साईय ॥ ५७ ॥

मउ ति—मृउलधुस्पर्शयोरनुकृष्टाऽनुजागोदीरणा चतुर्विधा । तद्यथा—सादिरनादिर्धुवाऽधुवा च । तथाहि—अनयोःरुकृष्टानुजागोदीरणा आहारकशरीरस्थस्य संयतस्य भवति । सा च सादिरधुवा च । ततोऽन्या सर्वाप्यनुकृष्टा । सापि चाहारकशरीरमुपसंहरतः सादिः । तत्स्थानमप्राप्तस्य पुनरनादिः । धुवाधुवे पूर्ववत् । तथा त्रयाणां मिथ्यात्वगुरुकर्कशानामजघन्यानुजागोदीरणा चतुर्विधा । तद्यथा—सादिरनादिर्धुवाऽधुवा च । तत्र सम्यक्त्वं संयमं च युगपत्प्रतिपत्कामस्य जन्तोमिथ्यात्वस्य जघन्यानुजागोदीरणा । सा च सादिरधुवा च । ततोऽन्या सर्वाप्यजघन्या । सा च सम्यक्त्वात्प्रतिपत्तः सादिः । तत्स्थानमप्राप्तस्य पुनरनादिः । धुवाधुवे पूर्ववत् । कर्कशगुरुस्पर्शयोर्जघन्यानुजागोदीरणा केवलिसमुद्घातान्निवर्तमानस्य पष्ठसमये भवति । सा च सादिरधुवा च, समयमात्रत्वात् । ततोऽन्या सर्वाप्यजघन्या ।

मयि संविद्यमानं परिश्रममात्रं नान्यत्र मये । प्रभापे प्रयोग । तथा सैन्यमात्मवृद्धयुक्तौ-
 त्तमसिद्धौ तस्यैव प्रयत्नस्यैव फलितमिति ज्ञानान्नो विना प्रकृतीनाम्बु कृदानुजागोरीया विना । तत्रना—श्रमादिभ्य-
 ष्ठस्य । तस्मात्—इत्यम्बु कृदानुजागोरीया स्वो गित्तद्विभक्तनये । ततोऽन्या सर्वानु कृया । ना
 कर्मात् । प्रकृतीनाम् । प्रयत्ने पूरेत् । तत्र पत्तिरिक्तानासात्पुस्तकस्युत्पत्तिरिक्तस्यैनासात्पुस्तकीअष्ट-
 टिमात्पत्तिरिक्तकृती मयि सत्त्वाविराजनामाख्यात् । स्वो गित्तद्विभक्तनयेनासात्पुस्तकीअष्ट-
 टिमात्पत्तिरिक्तस्यैव । तस्मात्—एतानां सन्तोऽनीगारैराने तन्व्यानुजागोरीया । ना ७ मादिभ्यं ७ । ततो-
 ऽन्य प्रयत्नकृता । सा वासादि, प्रयोरीग्यात् । प्रभापे पूरेत् । 'एवमीत्यादि' एतानां पूर्वोक्तानां प्रकृतीनां
 सौकर्यस्य कृत्वा विद्या नृत्तस्फुटिनीनां तन्व्यात्पुस्तकोक्तम् । मित्यास्तुक्तं तत्रयोऽिजनीनां योक्त-
 न्त्वात्पुस्तकस्यैव प्रयत्नस्यैव फलितम् । तस्मात्—नृत्तस्फुटिनीनां तन्व्यात्पुस्तकस्यैव यानुजागोरीया मित्यात्पु-
 स्तकस्यैव प्रयत्ने । ततो दे अदि मात्पुं । कृष्टा ७ प्रागेव सतिना । तथा तन्व्यानु मित्यात्पुस्तकस्यैव फलितमा-
 नुजागोरीया मित्यात्पुस्तकस्यैव प्रयत्ने प्रयत्नस्यैव फलितम् । ततो दे अदि मात्पुं । तत्रना ७
 प्रागेव सतिना । तन्व्यात्पुस्तकस्यैव फलितम् । ततो दे अदि मात्पुं । तत्रना कृत्वा पुस्तकस्यैव फलित-
 मित्यात्पुस्तकस्यैव प्रयत्नस्यैव फलितम् । तत्र ७ मात्पुं मात्पुं सत्पुं सत्पुं सत्पुं ॥ ५३-५५ ॥

कृता माघनाशिरूपणा । संघति आमित्यमनिपातव्यं । तच्च द्विधा—उत्कृष्टोदीरणापियं उपस्योदीरणापियं
च । तत्र प्रथमत उत्कृष्टोदीरणापियं स्वाभित्तामाह—

दाणाइ अचरकूणं जेठा आयम्मि डीणल्लिस्स । सुद्धमस्स चरकूणो पुण तेइदियसमपज्जते ॥ ५७ ॥
दाणाइ सि-सुद्धस्य पूर्वमेन्द्रियस्य हीनत्वद्विकस्य मर्मस्योत्पन्नास्य चतुर्भेदानिजानवगिपुक्कयादी प्रथमागमये
सर्वमानस्य पत्रपियन्तरायाचतुर्भेदानारण्यणाणां पणां प्रकृतीनामुत्पन्नानुनागोदीरणा ज्ञानि । तथा नीन्द्रियस्य
सर्वानिः पर्याप्तस्य पर्याप्तिसरगमये चतुर्भेदानारण्यणोत्पन्नानुनागोदीरणा ॥ ५७ ॥

निद्दाइपंचगस्स य मज्झिमपरिणामसंकिस्सिष्ठस्स । अपुमादिअसायाणं निराए जेठा विद्धममने ॥ ५८ ॥
निद्दाइ सि-मध्यमपरिणामस्य तत्प्रायोग्यगोचरानुफलय मर्त्यानिः पर्याप्तनिः पर्याप्तस्य निन्नापत्रकृत्योत्पन्नानुनागो-
दीरणा अत्यन्तनियुत्पन्नारन्तर्गमिदुस्य ना निन्नापत्रकृत्योदय एव न ज्ञानीति कृत्या मध्यमपरिणामप्रकृत्यं । तत्राऽ-
पुमादीनां नपुंनकर्मसादीनां नपुंसकर्मोदारनिदोक्तयपुसुगानामगतस्य गोचरुत्पन्नानुनागोदीरणाप्यामी नैरपिक्तो ज्येष्ठ-
स्थितिक उत्कृष्टस्थितिकः समाप्तः मर्त्यानिः पर्याप्तनिः पर्याप्तनिः पर्याप्तनिः पर्याप्तनिः ॥ ५८ ॥

पंचिंदियतसत्वायरपज्जात्तगसाइमुस्सरगइणं । वेगनुस्सासाणां देवो जेठठिइसमनो ॥ ६० ॥
पंचिंदिय सि-देवो ज्येष्ठस्थितिक उत्कृष्टस्थितिकस्य चिन्नापत्रकृत्योत्पन्नानुनागोदीरणाप्यामी नैरपिक्तो ज्येष्ठ-

मण्डराखिवज्जरिसद्हाण मणुञ्च तिमृपपञ्जात्तो । नियगविई उम्नोसो पञ्जात्तो आउगाणं पि ॥ ६४ ॥

मणु सति-मनुयः पथ्योपमत्रयायु-स्थितिकः समञ्जिः पर्याप्तः सर्वविशुद्धो मनुयगलौदारिकमसकनञ्चय-
जनाराचसंहनंरूपाणं नयनां प्रकृतीनागुत्कृष्टानुजागोदीरणाम्बामी । तथा मण्डकृष्टयन्वस्थितो वर्तमानः गर्वोन्निः
पर्याप्तिसिः पर्याप्तस्रचाणामायुया सर्वविशुद्धो नारकायुषतु गर्वमंक्रिष्ट उरकृष्टानुजागोदीरको जयति ॥ ६४ ॥

हस्सठिइ पञ्जात्ता तन्नामा विगलजाइसुहुमाणं । यावरनिगोयण्णिं वियाणमवि वायरो नवरिं ॥ ६५ ॥

हस्सठिइ सति-हस्वस्थितिकाः पर्याप्तकालश्रामानो वीन्त्रियादिजातिसूक्ष्मरूपानुमारिनामानो विकलेन्त्रियजानीनां
सूरमनाञ्चोत्कृष्टानुजागोदीरणस्वामिनः । एतच्चुक्तं जयति—विनिचयुरिन्त्रियाः सूक्ष्माञ्च सर्वजपन्वस्थितौ वर्तमानाः
नर्वपपर्याप्तिसिः पर्याप्ताः नर्वमंक्रिष्टा यथासंख्यं विनिचयुरिन्त्रियजातिनाञ्चोत्कृष्टानुजागोदीरणस्वामिनः ।
हस्वस्थितौ वर्तमानाः सर्वमंक्रिष्टा जयन्तीति कृत्वा तच्चुपादानं । तथा स्यात्समायारणैकैन्त्रियजातिनाञ्चोत्कृष्टानुजागोदीरणस्वामिनो
वर्तमानो वादरैकैन्त्रियः सर्वपर्याप्तिसिः पर्याप्तः सर्वमंक्रिष्टः, स्यात्सनाञ्चः स्यात्, नागरणनाञ्चः साधारणः, एकैन्त्रि-
यजातैचोपपि उरकृष्टानुजागोदीरणस्वामिनो जयतः । वादरस्य महान् मंक्रिष्टो जयतीति कृत्वा तच्चुपादानं ॥ ६५ ॥

आह्वारतणु पञ्जात्तगो य चउरंसमउयलहुगाणं । पत्तेयखगइपरधायाह्वारतणुण य विसुद्धो ॥ ६६ ॥

आह्वारतणु सति-समचतुरस्रगंस्थानमृद्वस्वतुषशंप्रलो कप्रशस्त्रविशयोगतिपरथायाताहारकमसकन्याणां त्रयोदशमकृती-
नामाह्वारकरारीरी संयतः समञ्जिः पर्याप्तिसिः पर्याप्तः सर्वविशुद्ध उरकृष्टानुजागोदीरणस्वामी ॥ ६६ ॥

उत्तरमेव रिचर्ड उल्लोचस्तायवन्न नरपुठनी । नियगर्द्धणं जणिया तद्वर समगं गुपुनीणं ॥ ६७ ॥
 उग्र नि-उग्रमस्त्रिरे रंमानो रनि-नराजिः पयोक्षितिः पर्याप्तः सर्वप्रियुद्ध उद्योतनाद्न उरुद्वारुनागोदीरण-
 गामी । तथा मरुद्वपी क्षारिणे रादरमृद्वपी क्षारिण उरुद्वार्यां स्थितां यत्मानः सर्वप्रयोक्षितार्यास्तः सर्वप्रियुद्ध आनप-
 गन्त उरुद्वारुनागोदीरणगामी । तथा मनु-ये-रगु-द्व्योर्दिगुबा नर-रुद्वियगानुपुद्व्योः संक्षिद्या निगलानीनां तृतीये
 यत्सं रंमाना उरुद्वारुनागोदीरत नरसिद्धि ॥ ६७ ॥

नेमोने नेमगाणं सुनाणमियरासि चउनु रि गर्डसु । पञ्जापुक्रमसिद्धस्तोद्दीणमणोद्विलक्षिस्त ॥ ६८ ॥
 येने रि-रोक्षितः मरुद्वेगिनेयक्षितोद्वने पर्यापमनन्त्ये रंमानर रोगाणामुपव्यनिरिक्तानां युजगद्वनीनां नेन-
 गानाम् नरपुठनी नरादि-रादरमृद्वपी क्षारिण उरुद्वारुनागोदीरणगामी । तथा मनु-ये-रगु-द्व्योर्दिगुबा नर-रुद्वियगानुपुद्व्योः संक्षिद्या निगलानीनां तृतीये
 यत्सं रंमाना उरुद्वारुनागोदीरत नरसिद्धि ॥ ६७ ॥

तदेवमुक्त्युत्कृष्टानुजागोदीरणास्वामित्वं । मंत्रति जघन्यानुजागोदीरणास्वामित्वं प्रतिपादयन्नाह—

सुयकेवल्लिणो मद्सुयश्चखुचखूणुदीरणा मंदा । विपुत्रपरमोद्दिगाणं मणणापोद्दीडुगस्तावि ॥ ६९ ॥

सुयकेवल्लिणु सि-मतिश्रुतज्ञानावरणचक्षुरधुदर्शिनारणानां श्रुतकेवल्लिनश्चतुर्दशपूर्वधरस्य श्रीपङ्कपायस्य ममया-
धिकावल्लिकाशेषाया स्थितौ वर्तमानस्य मन्दा जघन्यानुजागोदीरणा वर्तते । तथा श्रीलक्ष्मयायस्य विपुत्रमतिमन पर्याय-
ज्ञानस्य समयाधिकावल्लिकाशेषायां स्थितौ वर्तमानस्य मनःभर्यायज्ञानावरणस्य जघन्यानुजागोदीरणा । परमावधियुक्तस्य
द्वीणकपायस्य समयाधिकावल्लिकाशेषायां स्थितौ वर्तमानस्यानधिज्ञानावरणावधिदर्शनावरणयोजनन्यानुजागोदीरणा ॥ ६९ ॥
खवणाँ विग्धकेवलसंजलणाण य सनोकसायाणं । समययउदीरणंते निद्रापयझाणमुवसंते ॥ ७० ॥

खवणाँ सि-श्रुपणयोस्त्रितस्य पत्रविधान्तरायकेवलज्ञानावरणकेवलदर्शनावरणमंन्वदनचतुष्टयनमनोकपायरूपाणां
विशतिप्रकृतीनां स्वस्वोदीरणापर्ययसाने जघन्यानुजागोदीरणा । तत्र पत्रविधान्तरायकेवलज्ञानावरणकेवलदर्शनावर-
णाना द्वीणकपायस्य, चतुर्णां तु संन्वदनानां त्रयाणां च वेदानां अनितृप्तिवादस्य स्वस्वोदीरणापर्ययसाने । पणां नोक-
पायाणामपूर्वकरणगुणस्थानकचरमसमये जघन्यानुजागोदीरणा । तथा निद्रापयझयोरुपशान्तमोद्दे जघन्यानुजागोदी-
रणा लभ्यते, तस्य सर्वविशुद्धत्वात् ॥ ७० ॥

निद्रानिद्राईदं नमत्तविरए विसुप्रमाणम्मि । वेयगसम्मत्तस ल सगखवणोदीरणाचरमे ॥ ७१ ॥

विद्वान्नामं वि-निवन्निवादीना निजनिवापताप्रयत्नास्वात्मार्त्तानां प्रमत्तजनस्य विद्युन्मनस्य अग्रमत्तना-
 १. निवृत्तस्य उपन्यासुजागोदीरणा प्रसंगे । नया द्वाविह्वलस्यमुपादयतो मिव्यात्मस्यमि-यालयोः अपितयो-
 वेदत्वस्यस्यस्य द्वापेयमिहस्य नन्वत्तस्य द्वागाफादे नमगोदीरणायां नमयापि ह्यपि तासोपायां शिवी नल्यां
 प्रसंगे तायां पदयानुजागोदीरणा सति । सा च चतुर्गन्तितानामन्यतरस्य वेदित्तया ॥ १२ ॥

वेत्तासौ सम्मत्तं समंजसं गिणतु य तौम्यं । सम्मत्तमेव मीक्षे आजाण जहृशगन्दिडसु ॥ १२ ॥

से नि-पत्तन्नेर ताडे विीये सत्ये सः नन्वस्यं संसंगं संयत्तल्लिं प्रदीवन्ति तस्य प्रोपत्तानां विधापान-
 सन्नुत्तिस्यपु. यापराहसगप्रगत्तानासत्तत्तत्ताणां प्रकृतीनां उपन्यासुजागोदीरणा । अयमित् संवदाय — योज-
 प्रसंगे सन्वस्यं संयत्तदितं प्रदीवन्ति, तथा मित्याष्टमि-यापानन्नासुत्ताना उपन्यासुजागोदीरणा । नया
 वेत्तासौ सम्मत्तं समंजसं गिणतु य तौम्यं प्रतिसरत्ते नम्यायत्ताप्यवानकृतासायां उपन्यासुजागोदीरणा । यश्च देवभित्तो-
 जन्मसमन्ने । स्यं प्रदीवन्ति, तन्व पत्तव्यानास्य स्यासायां जहृशगन्दिडसु । मित्याष्टमि-यापानन्नासुत्ताना दि अदि-
 तास्यपद्वित्तनन्नुत्तिस्यपु. यापराहसगप्रगत्तानासत्तत्तत्ताणां प्रकृतीनां उपन्यासुजागोदीरणा । मित्याष्टमि-यापानन्नासुत्ताना दि अदि-
 सम्मत्तमेव मीक्षे इति यः सम्मत्तित्ताद्वित्तनन्नुत्तिस्यपु. यापराहसगप्रगत्तानासत्तत्तत्ताणां प्रकृतीनां उपन्यासुजागो-
 दीरणा । सम्मत्तित्ताद्वित्तनन्नुत्तिस्यपु. यापराहसगप्रगत्तानासत्तत्तत्ताणां प्रकृतीनां उपन्यासुजागोदीरणा । यश्च देवभित्तो-
 १॥ १२ ॥

णामायुषां संक्षेसादेव जघन्यस्थितिवन्धो जघतीति कृत्वा जघन्यानुजागोऽपि तत्रैव लक्ष्यते । तथा नरकायुषो विशुद्धि-
 वशाङ्गघन्यः स्थितिवन्धः, ततो जघन्यानुजागोऽपि नरकायुपस्तत्रैव लक्ष्यते । तथा च मति त्रयाणामायुषामतिसंक्रियो
 जघन्यानुजागोदीरकः, नरकायुपस्वतिविशुद्ध इति ॥ ७२ ॥

पोगलविवागियाणं जवाइसमये वितेसमवि चासिं । आइतणुणं दोळुं सुट्टुमो वाज य अप्पाऊ ॥ ७३ ॥

पोगल ति-पुज्जद्विपाकिन्यः प्रकृत्यः, तासा सर्वाणामपि जवादिसमये नवप्रथमसमये जघन्यानुजागोदीरणा ।
 एतच्च सामान्येनोक्तं, ततोऽमुकस्यामुक उदीरक इत्येवंरूपं विशेषमपि चासां प्रकृतीनां वक्ष्यामि । प्रतिज्ञातमेव निर्वा-
 हयति—‘आइ इत्यादि’ आद्योर्ध्वोस्तन्योः शरीरयोर्दीरिकयंकियरूपयोर्यथामंख्यं सूत्रो वायुकायिकश्चाट्टपायुर्जघन्या-
 नुजागोदीरकः । इह शरीरग्रहणेन बन्धनमंघाता अपि गृहीता इष्टव्याः । तत एतदुक्तं जघति—श्रीदारिकशरीरोदा-
 रिकसंघातोदारिकबन्धनचतुष्टयरूपस्योदारिकपङ्कस्याव्यपयोसन्मूर्द्धं तेन्त्रियो वायुकायिको वैकियपङ्कस्य च पर्याप्तो वादरो
 वायुकायिकोऽट्टपायुर्जघन्यानुजागोदीरको जघति ॥ ७३ ॥

वेइदिय अप्पाऊग निरय चिरतिई असशिणो वा वि । अंगोवंगाणाद्दारागाः जइणो (अ)प्पकाळम्मि । ७४ ।
 वेइदिय ति-व्योरुत्तोपात्तयोरीदारिकान्नेपात्तौकिगान्नेपात्तनाम्नोर्थथामंख्यमट्टपायुर्धांन्त्रियस्तथाऽमंझी मन्थो जानो
 नारकश्चिरस्थितिकः स च जघन्यानुजागोदीरको जघति । इयमत्र जायना—धीन्त्रियोऽट्टपायुर्गदारिकान्नेपात्तनाम्न
 उदयप्रथमसमये जघन्यमनुजागमुदीरयति । तथाऽसंक्षिप्येन्त्रियः पूर्वोघतितवैकियो वैकियागोपागं लोकालं वद्वा

ससप्तकमुदयधुवर्जशुचवर्णधेकादशकागुरुद्वयुस्थिरयुञ्जनिर्माणरूपाणां विंशतिप्रकृतीनां संक्रियोऽपान्तराद्वगतौ वर्तमानोऽनाहारको मिथ्याहृष्टिर्जघन्यानुजागोदीरणस्वामी वेदितव्यः ॥ ७६ ॥

पत्तेगमुरादसमं इयरं हुंडेण तस्स परघाडे । अप्पाउस्स य आयावुज्जोयाणमवि तज्जोगो ॥ ७७ ॥
पत्तेग सि-प्रत्येकनाम औदारिकेण समं वक्तव्यं औदारिकस्येव प्रत्येकनाम्नोऽपि सूक्ष्मेकेन्द्रियः प्रथमसमये वर्तमानो जघन्यानुजागोदीरको वेदितव्य इत्यर्थः । तथा हुंडेन समानमितरत् साधारणनाम वक्तव्यं । यथा सूक्ष्मेकेन्द्रियस्याहारात्स्य प्रथमसमये हुंननाम्नो जघन्यानुजागोदीरणा प्रागञ्जिहिता, तथा माधारणनाम्नोऽपि वक्तव्येत्यर्थः । तथा तस्य सूक्ष्मेकेन्द्रियस्य शीघ्रपर्याप्तस्याहृष्ट्यायुऽतिसंक्रिष्टस्य पर्याप्तचरमसमये वर्तमानस्य पराघातनाम्नो जघन्यानुजागोदीरणा । तथा आतयोद्योतनाम्नोस्तद्योग्यः पृथ्वीकाधिकः शरीरपर्याप्त्या पर्याप्तः प्रथमसमये वर्तमानः संक्रिष्टो जघन्यानुजागोदीरकः ॥ ७७ ॥

जा नाउ ज्जियकरणं तिठगरस्स नवगरस्स जोगंते । कक्खरुगुरुणमंते नियत्तमाणस्स केव खिणो ॥ ७८ ॥
ज सि-आयोजिकाकरणं नाम केवलिसमुद्घातादवर्गाच्चरति । तत्राह मर्यादायां । आ मर्यादाया केवलिदृष्टया योजनं व्यापारणं आयोजनं । तथा तिशुचययोगानामनेयं । आयोजनमायोजिका तस्याः करणं आयोजिकारणं । केचिदावजितकरणमाहुः, तत्रायं शब्दार्थः—आवर्जितो नाम अचिमुरीकृतः । तथा च लोके वक्तारः—आवर्जितोऽयं मया, संमुखीकृत इत्यर्थः । ततश्च तथाचबलेनावर्जितस्य मोक्षगमनं प्रत्यचिमुखीकृतस्य करणं शुचययोगव्यापारणं आवर्जित-

त्संख्याकानां प्रकृतीनां गुणितकर्मांशस्य सयोगिकेवलिनश्च चरममये उत्कृष्टा प्रदेशोदीरणा । सा च सादिरधुना च ।
 ततोऽन्या सर्वाऽव्यनुकृष्टा । सा चानादिः, ध्रुवोदीरणत्वात् । आमां ध्रुवाधुने पूर्ववत् । 'मेमत्रिगणा इन्द्रि ति' उत्क-
 शेषा विक्रष्टा जघन्याजघन्योत्कृष्टरूपा द्विविधाः । तद्यथा—सादयोऽधुनाश्च । तथाहि—मर्वांमामग्युक्तप्रकृतीनामनि-
 संक्लिष्टपरिणमे मिथ्यादृष्टौ जघन्या प्रदेशोदीरणा लन्यते । अतिसंक्लिष्टपरिणाममन्यमने चाजघन्या । ततो द्वे अपि
 साधधुवे । उत्कृष्टा च प्रागेव जायिता । शेषाणा चोक्तव्यतिरिक्तानां प्रकृतीनां दजोत्तररातनंख्याना गर्वेऽपि विक्रष्टा
 जघन्याजघन्योत्कृष्टानुकृष्टा द्विविधाः । तद्यथा—सादयोऽधुनाश्च । साद्यधुमता धानुगोदीरणत्वाद्द्वमेवा ॥ ७१ ॥

कृता साधनादिप्ररूपणा । संप्रति स्वामित्वमन्निधातव्यं । तच्च द्विधा—उत्कृष्टप्रदेशोदीरणास्वामित्वं जघन्यप्रदेशोदी-
 रणास्वामित्वं च । तत्र प्रथमत उत्कृष्टोदीरणास्वामित्वमाह—

अणुनागुदीरणाए जहससामी पणसजेष्ठाए । घाईणं अन्नयरो उहीण विणोद्विलंजेण ॥ ७२ ॥

अणुजाग ति—घातिकर्मणं मर्वेयामपि अनुजागोदीरणायां यो यो जघन्यानुजागोदीरणास्वामी प्राक् प्रतिपादितः
 स स एवोत्कृष्टप्रदेशोदीरणास्वामी गुणितकर्मांशो वेदितव्यः । नवरमन्यतर इति श्रुतं केवळी इतरो ग । अत्रधिजाना-
 वरणावधिदर्शनावरणयोरनधिलब्धिहीन उत्कृष्टप्रदेशोदीरकोऽवसेयः । अतीत्रेदमतिमंक्षितमुक्तमिति विशेष्यो त्रिजा-
 व्यते—अवधिज्ञानावरणवर्जानां चतुर्णां ज्ञानारणानां चतुरचक्षुः केवलदर्शनावरणानां क्षीणरूपावस्थ श्रुतं केवलं जिन इत-
 रस्य वा गुणितकर्मांशस्य समयाधिकव्यलिकाशेषायां स्थितानुकृष्टा प्रदेशोदीरणा । अवधिज्ञानारणानधिदर्शनावरणयोः

नैरथिकस्त्रयस्त्रिंशत्सागरोपमायुःस्थितिको गुरुदुःखोदये वर्तमानो नरकायुप उत्कृष्टप्रदेशोदीरकः । प्रभृतं हि दुःखमनु-
 चवन् प्रभूतान् पुञ्जान् परिसाद्यतीति तदुपादान । इतरायुपोस्तिर्यग्मनुष्यायुगोर्यथासंख्यं तिर्यग्मनुष्यौ अष्टवर्षायुषौ अष्टमे
 वर्षे वर्तमानौ गुरुदुःखोदययुक्तौ उत्कृष्टप्रदेशोदीरकौ जयतः ॥ ७४ ॥

एगंत तिरियजोगा नियगविसिंठेसु तह अपज्जत्ता । संमुद्धिममएण्यंते तिरियगई देसविरयस्स ॥ ७५ ॥

एगंत त्रि-एकान्तेन तिरश्चामेवोदयं प्रति या योग्याः प्रकृतयस्तासामेकेन्द्रियजातिद्वीन्द्रियजातित्रीन्द्रियजातिचतुरि-
 न्द्रियजात्यातपस्थावरमूक्षमसाधारणनाम्नामथानां निजकविशिष्टेषु निजनिजप्रकृतितिविशिष्टेषु । यथा एकैन्द्रियजातिस्याव-
 रनाम्नोर्वाद्दरपृथ्वीकायिके सर्वविशुद्धे, आतपनाम्नः खरवादरपृथ्वीकायिके, सूक्ष्मस्य पर्याप्तसूक्ष्मे, माघारणविक्रदेन्द्रिय-
 जातिनाम्नां तन्नामसु पर्याप्तेषु सर्वविशुद्धेषु उत्कृष्टा प्रदेशोदीरणा जयति, तथाऽपर्याप्तनाम्नः संमूर्तिमो मनुष्योऽपर्या-
 प्तश्चरससमये वर्तमान उत्कृष्टप्रदेशोदीरकः । तथा तिर्यगतेरुत्कृष्टा प्रदेशोदीरणा देगविरतस्य, तस्य सर्वविशुद्धत्वात् ॥ ७५ ॥

अणुपुविगइणं सम्मदिठी उ दूजगईणं । नीयस्स च से काअे गहिहिई विरय त्ति सो चेव ॥ ७६ ॥

अणुपुवि सि-चतसृणामादुर्वीणां तस्यां गतौ वर्तमानस्तृतीये समये सर्वविशुद्धः मम्यगद्विरुत्कृष्टप्रदेशोदी-
 रकः । केवलं नरकतिर्यगानुपूर्व्याः द्वायिकसम्यग्दृष्टिर्विकल्पः । देवनारकगतोरपि स एव द्वायिकसम्यग्दृष्टिरुत्कृष्टप्रदेशो-
 दीरकः । तथा योऽनन्तरसमये संयमं प्रतिपत्सते स एवाविरतसम्यग्दृष्टिर्दुर्जगदीनां दुर्जगदुःखरानादेयावशः कीर्तिना
 नीचैर्गोत्रस्य चोत्कृष्टप्रदेशोदीरकः ॥ ७६ ॥

वरणवर्जानां त्रयाणां दर्शनावरणीयानां, सातासातवेदनीययोः, मिथ्यात्वस्य, पोफशानां कथायाणां, नवानां नोक्तयायाणां,
 सबसंब्यया पञ्चत्रिंशत्संख्यानां प्रकृतीनां मिथ्यादृष्टिः सर्वपर्याप्तियोगः सर्वसंक्रियो नित्रापञ्चकस्य तत्प्रयोयमंक्रेग-
 युक्तो जघन्यप्रदेशोदीरणास्वामी । तथा योऽनन्तरमये मिथ्यात्वं यास्यति, सोऽतिसंक्रियः सम्यक्त्वसम्यग्निव्याल्ययो-
 जघन्यप्रदेशोदीरणास्वामी भवति । तथा गतिचतुष्टयपञ्चैन्द्रियजाल्योदारिरूपसकवैक्रियनसकृतेऽसमस्तकमंस्थानपद्कसं-
 हननपद्कमणीदिविशतिपराघातोपघातागुरुलघूत्वासोद्योतविद्ययोगतिद्विक्रसवादर्पर्याप्तप्रत्येकस्थिरास्थिरयुजास्तु ननुजग-
 दुर्जगत्सुस्वरदुःस्वरादेयानादेयशःकीर्त्यशःकीर्तिनिर्माणोद्योगोत्रनीर्धगोत्रपञ्चत्रिधानन्तरायरूपाणामेकोननवतिनंल्यानां प्र-
 कृतीनां संज्ञी पर्याप्तः सर्वोत्कृष्टमंक्रेशयुक्तो जघन्यप्रदेशोदीरणास्वामी । आहाररूपसकस्य चाशररूपगरीरी तत्यायो-
 ग्यसंक्रेशयुक्तः, आनुपूर्वीणामपि तत्यायोग्यमंक्रेशयुक्तः, आतपस्य सरगादरपृथ्वीकाधिकः सर्वसंक्रियः, एहेन्द्रियजाति-
 स्थावरसाधारणान्नामेकेन्द्रियः सर्वोत्कृष्टसंक्रेशयुक्तः, सूरमनाम्नः सूदमेकेन्द्रियः सर्वसंक्रियो जघन्यप्रदेशोदीरणास्वामी ।
 अपर्याप्तकनाम्नः पुनरपर्याप्तमनुष्यः सर्वसंक्रियश्चरमसमये वर्तमानो जघन्यप्रदेशोदीरको भवति । तथा चित्रित्तुशिक्षि-
 यजातीनां यथाक्रमं चित्रित्तुरिन्द्रियाः सर्वसंक्रियाः जघन्यप्रदेशोदीरणास्वामिनः । 'आणुनायुक्तो य तित्यगरे चि'
 तीश्रंकरनाम्नो य एव जघन्यानुजागोदीरणास्वामी प्राक् प्रतिपादितः, स एव जघन्यप्रदेशोदीरणास्वामी अपि चेदि-
 तव्यः । तीर्थकरकेवली यावन्नायोजिकाकरणमारजते तामत्तीर्थकरनाम्नो जघन्यप्रदेशोदीरको चेदिनव्व डत्यर्थः ॥ ८८ ॥
 लहीणं लहिजुप अइसुह्वेइयश्चाजगणं तु । पडमस्स जहृषुगिई सेसाणुकोसगगिईउ ॥ ८९ ॥

तदेवमञ्जिहिता सप्रपञ्चमुदीरणा । संप्रति उपशमनाप्रतिपादनावसरः । तत्र चैतेऽधिकाराः, तद्यथा—प्रथमसम्य-
 क्तवोत्पादप्ररूपणा, देशविरतिद्वान्प्ररूपणा, सर्वविरतिद्वान्प्ररूपणा, अनन्तानुबन्धिविंशोपशमना, दर्शनमोहनीयद्वयपणा,
 दर्शनमोहनीयोपशमना, चारित्रमोहनीयोपशमना, देशोपशमना पुनः सप्रज्ञेदेति । तत्रेदमुपशमनाकरणं सप्रज्ञेदं सर्वा-
 र्थमना व्याख्यातुमशक्यं । ततो यत्रांशो व्याख्यातुमात्मनोऽशक्तिलत्रांशो तद्देदिदृणमाचार्यो नमस्कारं चिकीर्षुराह—
करणकया अकरणा वि य दु विहा उवसाम ए ह्व बिश्या ए । अकरणअणुइन्ना ए अणुजगधरे पणिवयामि ?

करणकय चि-इह द्विविधा उपशमना करणकृताऽकरणकृता च । तत्र करणं क्रिया यथाप्रवृत्तापूर्वा निवृत्तिकरण-
 साध्यः क्रियाविशेषः, तेन कृता करणकृता । तद्विपरीताऽकरणकृता । या संसारिणां जीवानां गिरिन्दीपापाणवृत्ता-
 दिसंभववद्यथाप्रवृत्तादिकरणक्रियाविशेषमन्तरेणापि वेदनाजुचवनादिभिः कारणैरुपशमनोपजायते, साऽकरणकृतेत्यर्थः ।
 इदं च करणकृताकरणकृतत्वरूपं द्वैविध्यं देशोपशमनाया एव षट्ठव्यं, न सर्वोपशमनायाः, तस्याः करणेन्य एव ज्ञावात् ।
 उक्तं च पञ्चसंग्रहमूलटीकायां—“देशोपशमना करणकृता करणरहिता च । सर्वोपशमना तु करणकृतैवेति” । अस्याश्चाक-
 रणकृतोपशमनाया नामधेयष्यं, तद्यथा—अकरणोपशमना, अनुदीर्णोपशमना च । तस्याश्च संप्रत्यनुयोगो व्यवञ्जिनः,
 तत आचार्यः स्वयं तस्या अनुयोगमजानानस्तद्देदिदृणां विशिष्टमतिप्रज्ञाकलितचतुर्दशपूर्ववेदिना नमस्कारमाह—‘विश्याए’
 इत्यादि, द्वितीयाया अकरणकृताया उपशमनाया अकरणानुदीर्णरूपनामधेयष्ययुक्ताया अनुयोगधरान् व्याख्याकुश-
 लान् प्रणिपतामि तेषु प्रणिपातं करोमि ॥ १ ॥

तस्मिन् च तस्य कर्मोपपन्नमभिरुक्तः । जगि च त्रिधा । ईशियमेतद्—
 यस्मिन् च देवस्मिन् च अस्तु तस्मिन् च पुनश्चि एहिहा । रात्रस्मिन् गुणपन्नतथा देवस्मिन् त्रि तासि त्रिवर्गीया ॥ ३ ॥
 तस्य त्रि—य तस्य दुर्भोगतना त्रि त्रिधा—अनेन त्रितो देवस्य च, तत्रोपि तत्रादेशपि या चेत्यर्थः । पृथक्पृथक् अग्नि
 देवे नामधेयैः । तस्य च—न तस्य सर्वोपपन्नताया गुणोपपन्नता प्रथमोपपन्नता चेत्यर्थः, तथा देवस्य देवोपपन्नतायान्-
 कोऽप्येते पूर्वोक्तो नामधेययोर्विधीयं नामधेयं । तस्य च—तन्मूलोपपन्नताऽप्रथमोपपन्नता च ॥ २ ॥
 यद्गुणतना गौर्भूमं च तस्मिन् मस्मिन् च गौर्भूमो । पंचेन्द्रिते उ लक्ष्मी पञ्चमो लक्ष्मिगजुजो ॥ ३ ॥
 यद्गौर्भूमो गंजियन्तना लक्ष्मि चोद्दि । अक्षयरे सागारे जोगे य विमुखलेत्तानु ॥ ४ ॥
 त्रिद मन्मन्म अंतो दोर्नो संकी क्तेनु मन्मन् ॥ दुर्गाणं च उर्गाणं अस्तु त मुताणं च अणुतागं ॥ ५ ॥
 त्रिंशो तु रात्रगी तस्मात्तुगा चुना अणाऊ य । जोगतना य पपमं उक्तेमं सप्तमं लक्ष्मि ॥ ६ ॥
 त्रिंशो रात्रां च नारां पत्तुमं च तामूणं । अस्तु त मुताणुतागं अणोत्तपुण्ड्राणि तुद्दि ॥ ७ ॥
 तस्मिन् अतातनं अणु लक्ष्मि न लिय द्रि करणं च । अंतो सुतृत्तियाई उयसंतं च लक्ष्मि रुमा ॥ ८ ॥

तद्गौर्भूमो चोद्दि—तस्य च गुणतना चोद्दि च भोदनी रण्यं । तस्मात्तु रण्यं चोपपन्नता, यत्र तस्य भोदनी-
 तस्य च लियन्तना लक्ष्मि चोद्दि च त्रिंशो मन्मन्तः । जोगे च लियन्तः । जोगे च लियन्तः । जोगे च लियन्तः ।

जित्वपर्याप्तत्वरूपात्रिस्त्रिंशद्विधचिर्युक्तः । अथवा उपशमलब्धयुपदेशश्रवणलब्धिकरणत्रयहेतुप्रकृत्योगलब्धिरूप-
 लब्धित्रिकयुक्तः । करणकालात्पूर्वमपि अन्तर्मुहूर्तकालं यावत् प्रतिसमयमनन्तगुणवृद्ध्या विशुद्ध्या विशुद्धयमानोऽ-
 वदायमानचित्तसंततिः ग्रन्थिकसत्त्वानामभव्यसिद्धिकानां या विशोधिस्तामतिक्रम्य वर्तमानः ततोऽनन्तगुणविशुद्ध-
 इत्यर्थः । तथाऽन्यतरस्मिन्मतिश्रुताज्ञानविभ्रंशानामन्यतमस्मिन् साकारे साकारोपयोगे (योगे) चान्यतमस्मिन्म-
 नोयोगे वाग्योगे काययोगे वा वर्तमानः, तिसृणां विशुद्धानां लेश्यानामन्यतमस्या लेश्यायां वर्तमानो, जघन्येन तेजोले-
 श्यायां, मध्यमपरिणामेन पद्मलेश्यायां, उत्कृष्टपरिणामेन शुद्धकलेश्यायां । तथायुर्वर्जानां सप्तानां कर्मणां स्थितिमन्तः-
 सागरोपमकोटीकोटीप्रमाणां कृत्वा, अशुद्धानां कर्मणामनुजागं चतुःस्थानकं सन्तं द्विस्थानकं करोति । शुद्धानां च कर्मणां
 द्विस्थानकं सन्तं चतुःस्थानकं करोति । तथा ध्रुवप्रकृतीः पञ्चविधज्ञानावरणवविधदर्शनावरणमिध्यात्वयोफशाकपायज-
 यजुगुप्सतैजसकर्मणवर्णगन्धरसस्पशागुरुलघूपघातनिर्माणपञ्चविधान्तरायरूपाः सप्तचत्वारिंशत्संख्या बभूवन् परावर्त-
 मानाः स्वस्वभ्रवप्रायोग्याः प्रकृतीः शुजा एव बभूवति । ता अप्यायुर्वर्जाः । अतीव विशुद्धपरिणामो हि नायुर्वन्धमार-
 जते इति कृत्वा तदर्जनं । जवप्रायोग्य इतिवचनाच्चैतदवगन्तव्यं-यदुत तिर्यङ् मनुष्यो वा प्रथमसम्यक्त्वमुत्पादयन्
 देवगतिप्रायोग्याः शुजाः प्रकृतीर्देवगतिदेवानुपूर्वीपञ्चेन्द्रियजातिवैक्रियशरीरवैक्रियगोपांगसमचतुरस्रसंस्थानपराधातोद्भा-
 सप्रशस्तविहायोगतित्रसादिदशकसातवेदनीयोच्चैर्गोत्ररूपा एकविंशतिसंख्या बभूवति । देवो नैरयिको वा प्रथमसम्यक्त्व
 मुत्पादयन् मनुजगतिप्रायोग्या मनुजगतिमनुजानुपूर्वीपञ्चेन्द्रियजातिसमचतुरस्रसंस्थानप्रथमसंहननौदारिकशरीरौदारि

अणुसमयं ति-अनुसमयं समये समयेऽध्यवसानानामनन्तगुणनया विद्युद्भ्या प्रति समयमनन्तगुणवृद्ध्यऽध्यवसा-
 नानां विद्युद्भ्येत्यर्थः । प्रवर्धमानो यावत् करणसमाप्तिर्भवति तावन्निरन्तरं वर्धते । कियन्ति पुनरध्यवसानानि करणेषु
 प्रत्येकं भवन्तीति चेदुच्यते—‘परिणामेत्यादि’ द्वयोरपि यथाप्रवृत्तापूर्वकरणयोः परिणामस्थानानामनुममयं लोका असं-
 ख्येया भवन्ति । एतदुक्तं भवति—यथाप्रवृत्तकरणेऽपूर्वकरणे च प्रति समयमसंख्येयलोकाकाशप्रदेशराशिप्रमाणानि अध्यव-
 सायस्थानानि भवन्ति । तथाहि—यथाप्रवृत्तकरणे प्रथमसमये विशोधिस्थानानि नानाजीवापेक्षयाऽसंख्येयलोकाकाशप्रदे-
 शप्रमाणानि । द्वितीयसमये विशेषाधिकानि । ततोऽपि तृतीयसमये विशेषाधिकानि । एवं तावद्वाच्यं यावच्चरमसमयः ।
 एवमपूर्वकरणेऽपि ऋष्यम् । अमूनि चाध्यवसायस्थानानि यथाप्रवृत्तापूर्वकरणयोः संवन्धीनि स्थाप्यमानानि विपमचतु-
 रस्रदेशमास्तृणन्ति । तयोरुपरि चानिवृत्तकरणेऽध्यवसायस्थानानि मुक्तावलीसंस्थानानि भवन्ति । उपर्युपरिमुखानि
 चामून्यनुचिन्त्यमानानि प्रति समयमनन्तगुणवृद्ध्यऽप्रवर्धमानानान्यवगन्तव्यानि, तिर्यक्गृहस्थानपतितानि । स्थापना चैयम् ॥ ए
 मंदविसोही पढमस्स संखन्नागाहि पढमसमयस्मि । उक्कस्सं ठप्पिमहो एक्केक्कं दोह्ण जीवाणं ॥ १० ॥
 आचरमानं सेसुक्कोसं पुवप्पवत्तमिइनामं । विइयस्स विइयसमए जहणमवि अणंतरुक्कस्सा ॥ ११ ॥

मंदविसोहीत्यादि-इह कदपनया षौ पुरुषौ युगपत्करणप्रतिपन्नौ विवक्ष्येते । तत्रैकः सर्वजघन्या श्रेण्या प्रतिपन्नः,
 अपरस्तु सर्वोत्कृष्टया विशोधिश्रेण्या । तत्र प्रथमस्य जीवस्य प्रथमसमये मन्दा सर्वजघन्या विशोधिः सर्वस्तोका । ततो
 द्वितीयसमये जघन्या विशोधिरनन्तगुणा । ततोऽपि तृतीयसमये जघन्या विशोधिरनन्तगुणा । एवं तावद्वाच्यं यावद्वा-

विशोधिरनन्तगुणा । ततोऽपि तस्मिन्नेव तृतीयसमये उत्कृष्टा विशोधिरनन्तगुणा । एवं प्रतिसमयं ताववाच्यं यावच्चर-
मसमये उत्कृष्टा विशोधिरिति ॥ १०-११ ॥

निवयणमवि ततो से विहरसघायविश्वंधगद्गा उ । गुणसेढी वि य समगं पढमे समये पवत्तंति ॥ १२ ॥
निवयणं ति-ततः 'से' तस्यापूर्वकरणस्य निर्वचनं निश्चयमन्वर्थानुयायि वचनमभिधानं वक्तव्यं । तद्यथा-अपूर्वार्वाणि
अपूर्वार्वाणि करणानि स्थितिघातरसघातगुणश्रेणिस्थितिवन्धादीनां निवर्तनानियस्मिन् तत् अपूर्वकरणं । तथाहि-अपूर्वक-
रणे प्रविशन् प्रथमसमय एव स्थितिघातं रसघातं गुणश्रेणिं स्थितिवन्धं चान्यं युगपदारभते । तथा चाह-'विहरसेत्यादि'
स्थितिघाते रसघातः स्थितिवन्धाच्चा गुणश्रेणिरपिच । एते चत्वारः पदार्थाः समकं युगपत् प्रथमे समये प्रवर्तन्ते ॥ १२ ॥

तत्र स्थितिघातप्रतिपादनार्थमाह—

उयहिपुहतुक्कस्सं इयरं पद्धस्स संखतमन्नागो । विश्वकंडगमणुन्नागाणंतन्नागामुहुत्तंतं ॥ १३ ॥
अणुन्नागकंडगाणं बहुहिं सहस्सेहिं पूरणं यक्कं । विश्वकंरुगं सहस्सेहिं तेषिं वीयं सहस्सेहिं ॥ १४ ॥

उयहि ति-स्थितिसत्कर्मणोऽग्निमन्नागाहुत्कर्पत उदधिपृथक्त्वं उदधिपृथक्त्वप्रमाणं प्रचूतसागरोपमशतप्रमाणमित्यर्थः ।
जघन्येन पुनः पट्योपमसंख्येयन्नागमात्रं स्थितिकंरुक्कमुत्किरति । उत्कीर्यं च याः स्थितीरथो न खंडयिष्यति तत्र तद-
लिकं प्रक्षिपति । अन्तर्मुद्गतेन च कालेन तत् स्थितिकंरुक्कमुत्कीर्यते । ततः पुनरप्यथस्तात् पट्योपमसंख्येयन्नागमात्रं

आदिकातिरिक्तः अपूर्वकरणानिवृत्तिकरणकालान्यामन्यधिकः । एष प्रथमसमयगृहीतदलिकनिक्षेपविधिः । एवं द्वितीयादि-
समयगृहीतानामपि दलिकानां निक्षेपविधिर्दृष्टव्यः । अन्यच्च गुणश्रेणिरचनाय प्रथमसमये दलिकं यद्गृह्यते तत्स्तोकं । द्वितीयस-
मयेऽसंख्येयगुणं । ततोऽपि तृतीयसमयेऽसंख्येयगुणं । एवं तावद्वाच्यं यावद्गुणश्रेणिकरणचरमसमयः । तथाऽपूर्वकरणसमयेऽपु
अनिवृत्तिकरणसमयेऽपु चानुभवतः क्रमशः स्त्रीयमाणेषु सत्सु गुणश्रेणिदलिकनिक्षेपः शेषे शेषे ऋवति, उपरि च न वर्धते ॥ १५ ॥

संप्रत्यनिवृत्तिकरणस्वरूपमाह—

अनियद्विस्मि वि एवं तुह्ये काले समा तर्ल नामं । संखिज्जाम्मे सेसे जिन्नमुहुत्तं अहो मुच्चा ॥ १६ ॥
किंचूणमुहुत्तसमं विद्वंध्र्जाए अंतरं किच्चा । आवलिडुगेक्कसेसे आगाल उदीरण समिया ॥ १७ ॥

अनियद्विस्मि ति—यथाऽपूर्वकरणप्रथमसमयादारभ्य स्थितिघातादयो युगपत्प्रवर्तमाना उक्ता एवमनिवृत्तिकरणेऽपि
वक्तव्याः । 'तुह्ये काले समा तर्ल नामं ति' तुह्ये समाने काले यतः समा सर्वेषामपि तत्प्रविष्टानां विशोधिर्भवति, न विषमा,
ततो नाम सान्धयं निर्वचनीयं अनिवृत्तिकरणमिति । एतदुक्तं ऋवति—अनिवृत्तिकरणस्य प्रथमसमये ये वर्तन्ते ये च वृत्ता
ये च वर्तिष्यन्ते तेषां सर्वेषामपि समा एकरूपा विशोधिः । द्वितीयसमयेऽपि च ये वर्तन्ते ये च वृत्ता ये च वर्तिष्यन्ते, तेषा-
मपि सर्वेषां परस्परं समा विशोधिः । नवरं प्रथमसमयजाविशोध्यपेक्षयाऽनन्तगुणा । एवं तावद्वक्तव्यं यावदनिवृत्ति-
करणचरमसमयः । तत एवमस्मिन् करणे प्रविष्टानां तुह्यकालानामसुमतां परस्परमध्यवसानानां या निवृत्तिर्व्यावृत्तिः
सा न विद्यत इत्यनिवृत्तिकरणमिति नाम । अस्मिन्निवृत्तिकरणे यावन्तः समयास्तावन्ति अर्धवसायस्थानानि पूर्वं-

मिच्छतुदए त्ति-मिथ्यात्वस्योदये ह्रीणे सति स जीय ठप्तेन प्रकारेणोपशमिकं सम्यक्त्वं लज्जते । यस्य सम्यक्त्वस्य
 लाजेन यदात्महितमखण्डपूर्वमहर्षदादितत्त्वप्रतिपत्त्यादि तन्नज्जते । तथाहि—सम्यक्त्वलाजे सति जात्यन्धस्य पुंसश्चक्षु-
 र्वाजे ए (६) व जन्तोर्यथावस्थितयस्तुतत्त्वानुलोको जयति । महाब्याध्यजिञ्चूतस्य व्याध्यपगमे इव महंश्च प्रमोदः ।
 तदुक्तं—“जात्यंधस्य यथा पुंसश्चक्षुर्वाजे शुजोदये । सदृशनं तयैवास्य सम्यक्त्वे सति जायते ॥ १ ॥ आनन्दो जायतेऽ-
 ल्यन्तं तात्त्विकोऽस्य महात्मनः । सध्याध्यपगमे यद्ब्रह्माधितस्य सदीपधात् ॥ २ ॥” इति ॥ १० ॥

तं कालं वीयतिं तिहाणुजागेण देसधाइ ठ । सम्मतं सम्मिस्सं मिच्छतं सवधाइउं ॥ १ए ॥

तं त्ति-‘तं कालं’ तस्मिन् काले यतोऽनन्तरसमये औपशमिकसम्यग्दृष्टिर्नविव्यति, तस्मिन् प्रथमस्थितौ चरमसमये
 इत्यर्थः । मिथ्यादृष्टिः सन् द्वितीयस्थितिगतं दक्षिणमनुजागेनानुजागेनेदेन त्रिधा करोति । तद्यथा-शुक्लमर्धवि-
 शुक्लमविशुक्लं च । तत्र शुक्लं सम्यक्त्वं, तच्च देगायाति, देशयातिरसोपेतत्वात् । अर्धविशुक्लं मम्यगिमथ्यात्वं, तच्च सर्व-
 धाति, सर्वधातिरसोपेतत्वात् । अशुक्लं मिथ्यात्वं, तदपि सर्वधाति । तथा चाङ्-सन्मिश्रं मिथ्यात्वं मिथ्यात्वं सर्वधाति ॥ १ए ॥

पढमे समए थोवो सम्मत्ते मीसए अंसंखगुणे । अणुसमयमवि य कमसो चिन्नमुहुत्ता हि विप्राजो ॥ २० ॥

पढमे त्ति-औपशमिकसम्यक्त्वलाजप्रथमसमयादारन्त्य मिथ्यात्वदक्षिकं गुणनंरुमेण सम्यक्त्वसम्यगिमथ्यात्वयोः संक्रम-
 यति । तच्चैवं-प्रथमसमये स्तोको दक्षिकनिर्देशः सम्यक्त्वे । ततो मिश्रेऽमंख्येयगुणः । ततोऽपि द्वितीये समये सम्य-

विद्यमानं गुणैर्वा विद्यमानं गुणैर्वा । पदमविद्धं एगदुगावलिनेस सि मिठने ॥ २१ ॥

विद्यमानं गुणैर्वा विद्यमानं गुणैर्वा । पदमविद्धं एगदुगावलिनेस सि मिठने ॥ २१ ॥
विद्यमानं गुणैर्वा विद्यमानं गुणैर्वा । पदमविद्धं एगदुगावलिनेस सि मिठने ॥ २१ ॥
विद्यमानं गुणैर्वा विद्यमानं गुणैर्वा । पदमविद्धं एगदुगावलिनेस सि मिठने ॥ २१ ॥

अथ भवति वास्तव्येति वदत-

अथ भवति वास्तव्येति वदत-
अथ भवति वास्तव्येति वदत-
अथ भवति वास्तव्येति वदत-
अथ भवति वास्तव्येति वदत-

कतरस्य दलिकस्योदयो जवति । किंविशिष्टस्येत्याह—अध्यवसायानुरूपस्य । एतदुक्तं जवति—यदि तदानीं शुजः परिणाम-
 स्ताहिं सम्यक्त्वदलिकस्योदयः । मध्यमश्चेत्परिणामस्ताहिं सम्यग्मित्यात्वदलिकस्य । जघन्यश्चेत्ततो मित्यात्वदलिकस्येति ॥ १२ ॥
 सम्मत्तपढमदंजो सवोवसमा तथा विगिष्ठो य । ठालिगसेसाए परं आसाणं कोइ गठेजा ॥ १३ ॥

सम्मत्त ति-एष औपशमिकसम्यक्त्वप्रथमलाञ्छो मित्यात्वस्य सर्वोपशमाज्जवति, नान्यथा । तथा प्रथमस्थित्यपेक्षया
 विप्रकर्षश्च बृहत्तरान्तर्मुहूर्तकालप्रमाणश्च । एष सम्यक्त्वप्रथमलाञ्छः । अस्मिश्च सम्यक्त्वे लन्यमाने सति कश्चित्सम्य-
 क्त्वेन समं देशविरतिं सर्वविरतिं वा प्रतिपद्यते । उक्तं च शतकबृहच्चर्यां—“उवसममम्मदिष्ठी अंतरकरणठिठं कोई
 देसविरयं पि लजेइ, कोई पमत्तापमत्तजावं पि, सासायणो पुण न किं पि लहेइ ति” एतत्सम्यक्त्वाच्चाया च जघन्यतः
 समयशेषायां परं लत्कर्पतः पडावलिकारोपायां कश्चित् आसादनं सासादनत्वं याति । स च नियमातदनन्तरं मित्या-
 त्वमेव प्रतिपद्यते ॥ १३ ॥

संप्रति सम्यग्दष्टेः स्वरूपमाह—

सम्मदिष्ठी जीवो उवइठं पवयणं तु सइहइ । सइहइ असप्रावं अजाणमाणो गुरुनियोगा ॥ १४ ॥

सम्मदिष्ठी ति-सम्यग्दष्टिर्जीवो गुरुनिरूपदिष्टं प्रवचनं नियमात् यथावत् शब्दते । एवं तुरेवकारार्थो चित्तकमध । यः
 पुनः सम्यग्दष्टिरपि असन्नात्रमसम्भूतं प्रवचनं श्रद्धघाति मोऽवश्यमजानन् स्वयं सम्यग्पुत्रिजानविक्रदः सन् । यत्रा गुरो-
 स्तथाविधसम्यक्परिज्ञानविक्रदस्य मित्यादष्टेर्वा जमालिप्रत्यस्य नियोगादाज्ञापातंज्यात्, नान्यथा ॥ १४ ॥

मियादः नरुमास—

मिप्रदिठी निमा उाडंठं परयणं न सप्रहृइ असप्रावं उवडंठं वा अपुवडंठं ॥ २५ ॥
मिप्रदिठि मि-मियाप्रदिठीयो गुरुनित्यदिष्टं प्रयत्नं निवमान् न शत्रवे न सन्मन्त्रायेनात्मनि परिणमयति,
पदये 'न्नु इप्रदिष्टमनुदिष्टं सा प्रयत्नं तदि अमद्रुतं मियात्न्यमित्यर्थः । शत्रवे, न नम्ययथापत्ति ॥ २५ ॥
मन्मासिप्रदिठी सागारे सा तदा अणामारे । अद् वंजणोगहृस्मि य सागारे द्दोइ नायतो ॥ २६ ॥
मन्मासिप्रदिठि मि-मन्मन्मिप्रसादष्टिययोगे चिन्मामान् नाकारोपयोगे सा नयति, अनाकारोपयोगे वा ? । यदि
मन्मासोपयोगे तदि अणामारयत् ७७ न्याप्रप्रदिहेडन्प्रसादनत्ये नयति, नार्थाप्रले । यन्मालंययजा निप्रयो चिन्-
प्रसादप्रयत्नमिप्रदिष्टः तन्मिमिप्रसादष्टि रियेये, न नम्यमि अदानी । मंशयडानिमक्यता च व्यञ्जनामवदृ एयेनि ॥ २६ ॥
तदेव इय मन्मासोपयोगे सागारयत् । मंशयि चारिमोइनी यलोपयमनाडनिधीयते. तत यः चान्मिमोएनीयोपयाम-
सागारयत् तसद्—

मिगाम्ममिडिठी नरिन्मोइनासमाहं निठंती । चजउ देसजइ वा विरतो व चिन्वोडिअडाग ॥ २७ ॥
मंशय मि- चारिमोइनी देसरगार नेत्ये एतंवे । देसमन्मरुष्टिः ज्ञायोपजाडिसमन्मरुष्टिने प्राग्जातलिनीपय-
प्रदयत्— विरसाज चिन्वोपयत् । चारिमोइनासमाहं चारिन्मोइनीयोपयमनाय यत्तं, न चंउेसा-यां ॥ २७ ॥

पतेषां चाविरतादीनां त्रयाणामपीदं द्वाहणं—

अक्षाणाणुवगमजयणाहजुं अवज्जविरईणु । एगवयाद् चरिमो अणुमइमित्तो त्ति देसजई ॥ २७ ॥
 अणुमइविरुजई दोहू वि करणाणि दोहूि न उ तईयं । पट्ठा गुणसेढी सिं तावड्या आळिगा उण्णिं शए
 अक्षाणेत्यादि—तत्र यो व्रतानि न जानाति, न चाच्युपगच्छति, न तत्पाठनाय यतते, सोऽज्ञानानच्युपगमायतनाच्चि-
 रविरतः । अत्र च त्रिजिः पदैरथौ जेडाः तत्राद्येषु सप्तसु जेडसु नियमादविरतोऽयतो व्रतानि धुणाशरन्ध्यायेन पालि-

१ नो जाणइ नो आदरइ नो पालइ विणभग्गु । तिपण्णै अइ भग्ग, वेग्गा पिन्तथा नेया ॥१॥ सम्भ न याप (गम्भज्जाले) तेतल्लिगेयास्या अणिकेय वेदि-
 याईया । पनुत्तारसुर सविरगणपिण्णो अइयेमु जई ॥२॥ पट्ठया मिच्छदिने उडरो गमारगमणोउ ति । इयगा तच्चरिणे, अग्गिच्च निच्चागममात्त ॥ ३॥ गापना वेत्तम-

- १ न जाणइ, न आदरइ
न पालइ, सर्वलोक
- २ न जाणइ, न आदरइ
पालइ, तपस्वी
- ३ न जाणइ, आदरइ
न पालइ पार्श्वस्य,
- ४ न जाणइ, आदरइ
पालइ, वागीतार्थं

- ५ आणइ, न आदरइ
न पालइ, भेजिच्चरिण
- ६ जाणइ, न आदरइ
पाठइ, अजुत्तारणे
- ७ जाणइ, आदरइ
न पालइ, उन्निमत्तश्चित्त
- ८ आर्षं, आदरइ,
पालइ, मदागतपागी

ततो देशविरतिं सर्वविरतिं वा प्रतिपद्यते । अथ देशविरतस्ताहिं सर्वविरतिमेव । 'पञ्चेत्यादि' द्वयोः करणयोगंतयोः सतोः पञ्चा-
 देशविरतिं सर्वविरतिं वा प्रतिपन्नः सन् उदयावधिकया उपरि गुणश्रेणिमारचयति । तां च तावतीमन्तमुद्भूतप्रमाणां प्रति-
 समयं दद्विकरचनानाधिकृत्यासंख्येयगुणवृद्ध्यामारचयति । तथा देशविरतः सर्वविरतो वा स्वप्रतिपत्त्यनन्तरमन्तमुद्भूतं काखं
 यावदवश्यं प्रवर्धमानपरिणामो ज्वति । तत ऊर्ध्वं त्वनियमः । कोऽपि हि प्रवर्धमानपरिणाम एव ज्वति । कोऽपि स्वभावस्यः ।
 कोऽपि हीनपरिणामः । तत्र स्वभावस्ये हीनपरिणामे वा देशविरते सर्वविरते वा स्थितिघातरमघातौ न ज्वतः ॥१२७-१२८॥
 परिणामपञ्चया उ णाञ्जोगगया गया अकरणा उागुणसेढी सिं निचं परिणामा द्वाणिबुद्धिजुया ॥३०॥

परिणाम ति-परिणामप्रत्ययात् परिणामहासात् कारणादित्यर्थः । अनाञ्जोगता आञ्जोगरहिता ये देशविरतिपरि-
 णामात् सर्वविरतिपरिणामावा गताः परित्रष्टास्ते अकरणाः करणरहिता एव ज्योऽपि तां पूर्वप्रतिपन्नां देशविरतिं सर्व-
 विरतिं वा प्रतिपद्यन्ते । एतदुक्तं ज्वति-ये आञ्जोगमन्तरेण कश्चिद् परिणामहासतो देशविरता अविरतिं गताः,
 सर्वविरताश्च देशविरतिमविरतिं वा गताः, ते परिणामयशेन ज्योऽपि तामेव पूर्वप्रतिपन्नां देशविरतिं सर्वविरतिं वा
 प्रतिपद्यमाना अकृतकरणा एव प्रतिपद्यन्ते । ये पुनराञ्जोगतो देशविरतेः सर्वविरतेर्वा प्रतिपतिताः, आञ्जोगेनैव च
 सिख्यात्वं गताः, ते पुनरपि जघन्यतोऽन्तमुद्भूतेन काखेन उत्कर्षतः प्रचूलेन काखेन देशविरतिं सर्वविरतिं वा प्रतिपत्तु-
 कामा उक्तप्रकारेण करणपुरःसरमेव प्रतिपद्यन्ते । तथा यावद्देशविरतिं सर्वविरतिं वा प्रतिपादयति तावद्गुणश्रेणिमपि
 समये समये करोति । नवरं प्रवर्धमानपरिणामस्तत्परिणामानुसारेण कदाचिदसंख्येयजागाधिकां कदाचित्संख्येयजा-

करणस्य प्रथमसमयेऽनन्तानुबन्धिनां दक्षिकं शेषकथारूपप्रकृतौ लोकं संक्रमयति । ततो द्वितीयसमयेऽसंख्येयगुणं । ततोऽपि तृतीयसमयेऽसंख्येयगुणमित्येवं वक्तव्यं । एष गुणसंक्रमः । अनिवृत्तिकरणे च प्रविष्टः सन् प्रागुक्तस्वरूपेणोचलनासंक्रमेण निरवशेषान् विनाशयति । किंत्वधस्तादावलिकामात्रं मुञ्चति । तदपि च स्तिबुकसंक्रमेण वेद्यमानासु प्रकृतिषु संक्रमयति । ततोऽन्तर्मुहूर्तात्परतोऽनिवृत्तिकरणपर्यवसाने शेषकर्मणां स्थितिघातरसघातगुणश्रेणयो न भवन्ति, किंतु स्वभावस्य एव भवति ॥ ३१ ॥

तदेवमुक्ताऽनन्तानुबन्धिनां विसंयोजना । ये त्वाचार्या अनन्तानुबन्धिनामप्युपशमनां मन्यन्ते तन्मतेनोपशमनाविधिः षडशीतिवृत्तेरवसेयः । संप्रति दर्शनमोहनीयरूपणविधिमाह—

दंसणमोहे वि तहा कयकरणद्वाए पछिमे होइ । जिणकालगो मणुस्सो पठवगो अठवासुप्पि ॥३२॥
दंसणमोहे वि ति-इह दर्शनमोहनीयरूपणयाः प्रस्थापक आरंजको मनुष्यो जिनकालको जिनकालसंभवी । जिनकालश्च रूपञ्जिनविचरणकालप्रच्युतिको जंबूस्वामिकेवल्लोत्पत्तिलाजपर्यवसानो वेदितव्यः । तथा वर्षाष्टकस्योपरि वर्तमानो वज्रर्षजनाराचसंहननश्च भवति । दर्शनमोहेऽपि च रूपण तथैव वक्तव्या, यथा प्रागनन्तानुबन्धिनामुक्ता । तत्र यद्यप्येवं सामान्येनोक्तं तथापि किञ्चिद्विशेषतोऽभिधीयते-इह दर्शनमोहनीयरूपणार्थमभ्युद्यतस्त्रीणि करणान्यारजते । तद्यथा-यथाप्रवृत्तकरणमपूर्वकरणमनिवृत्तिकरणं च । एतानि च त्रीण्यपि करणानि प्रागिव वक्तव्यानि । नवरमपूर्वकरणस्य प्रथमसमये एवानुदितयोर्मिथ्यात्वसम्यग्मिथ्यात्वयोर्दक्षिकं गुणसंक्रमेण सम्यक्त्वे प्रक्षिपति । उचलनासंक्रममपि

तयोरथमारचते । तद्यथा-प्रथमस्थितिलं नृहृत्तरसुषुप्तयति । ततो द्वितीयं विशेषहीनं । ततोऽपि तृतीयं विशेषहीनं । एवं तावद्वक्तव्यं यावदपूर्वकरणचरमसमयः । अपूर्वकरणप्रथमसमये च यत् स्थितिसत्कर्मसीत्, तत्तस्यैव चरमसमये संख्येयगुणहीनं जातं । ततोऽनिवृत्तिकरणे प्रविशति । अत्रापि स्थितिघातादीन् सर्वानपि तथैव करोति । अनिवृत्तिकरणप्रथमसमये च दर्शनत्रिकस्यापि देशोपशमनानिधित्तिनिकाचना व्यवह्रियन्ते । दर्शनमोहनीयत्रिकस्य च स्थितिसत्कर्म अनिवृत्तिकरणप्रथमसमयादारभ्य स्थितिघातादिचिर्घात्यमानं स्थितिलंरुसहस्रेषु गतेष्वसंज्ञिपञ्चेन्द्रियस्थितिसत्कर्मसमानं भवति । ततः स्थितिलंरुसहस्रपृथक्त्वे गते सति चतुरिन्द्रियस्थितिसत्कर्मसमानं भवति । ततोऽपि तावन्मात्रेषु खंरुषु गतेषु त्रीन्द्रियस्थितिसत्कर्मसमानं । ततोऽपि तावन्मात्रेषु खंरुषु गतेषु द्वीन्द्रियस्थितिसत्कर्मसमानं । ततोऽपि तावन्मात्रेषु खंरुषु गतेषु त्रैन्द्रियस्थितिसत्कर्मसमानं । ततोऽपि तावन्मात्रेषु खंरुषु गतेषु चतुरिन्द्रियस्थितिसत्कर्मसमानं । ततोऽपि तावन्मात्रेषु खंरुषु गतेषु पञ्चसंयहकारमतेन तु पञ्चोपमसंख्येयजागमात्रं । तदुक्तं पञ्चसंयहे—“द्वितिलंरुसहस्राइं एकैके अंतरग्नि गच्छन्ति । पद्विर्धयसंखंसे दंसणसंते तड जाए ॥१॥(संखेज्जम) संखेजा जागा खंरुइत्यादि” । ‘एकैकस्मिन्नन्तरे इति असंज्ञिपञ्चेन्द्रियचतुरिन्द्रियादिसमानस्थितिसत्कर्मभावनानामपान्तराखे इति । तत एकं संख्येयतमं जागं मुक्त्वा शेषं सर्वमपि त्रयाणं दर्शनमोहनीयानां विनाशयति । ततस्तस्यापि प्रागुक्तसंख्येयजागस्यैकं संख्येयजागं मुक्त्वा शेषान् संख्येयान् जागान् विनाशयति । एवं स्थितिघाताः सहस्रशो ब्रजन्ति । तदनन्तरं च मिथ्यात्वस्यासंख्येयान् जागान् खंडयति । सम्यक्त्वसम्यग्मिथ्यात्वयोस्तु संख्येयान् जागान् खंरुयति । तत एवं स्थितिलंरुषु प्रचल्लेषु गतेषु सत्सु मिथ्या-

त्वस्य दक्षिकमावलिकामात्रं जातं । सम्यक्त्वसम्यग्मिथ्यात्वयोस्तु पृथोपमासंख्येयत्रागमात्रं । अमूनि च स्थितिलंकानि
 खंभ्यमानानि मिथ्यात्वसत्कानि सम्यक्त्वसम्यग्मिथ्यात्वयोः प्रक्षिपति । सम्यग्मिथ्यात्वसत्कानि सम्यक्त्वे, सम्यक्त्वस-
 त्कानि त्वधस्तात् स्वस्थाने इति । तदपि च मिथ्यात्वदक्षिकमावलिकामात्रं स्तिबुकसंक्रमेण सम्यक्त्वे प्रक्षिपति । तदन-
 न्तरं सम्यक्त्वसम्यग्मिथ्यात्वयोरसंख्येयान् ज्ञागान् खंडयति, एकोऽवशिष्यते । ततस्तस्यासंख्येयान् ज्ञागान् खंभ-
 यंति, एकं मुञ्चति । एवं कतिपयेषु स्थितिलंकेषु गतेषु सम्यग्मिथ्यात्वमावलिकामात्रं जातं । तदानीं च सम्यक्त्वस्य
 स्थितिसत्कर्म अष्टवर्षप्रमाणे जवति । तस्मिन्नेव च काले सकदप्रत्यूहापगतो निश्चयनयमतेन दर्शनमोहनीयदृष्टपक
 उच्यते । अत ऊर्ध्वं सम्यक्त्वस्य स्थितिलंमन्तर्मुहूर्तप्रमाणमुत्किरति । तद्विकं तूदयसमयादारच्य प्रक्षिपति । केवल-
 मुदयसमये सर्वसोकं । ततो द्वितीयसमयेऽसंख्येयगुणं । ततोऽपि तृतीयसमयेऽसंख्येयगुणं । एवं तावद्वक्तव्यं यावद्दु-
 णश्रेणीशिरः । तत ऊर्ध्वं तु विशेषहीन विशेषहीन विज्ञेयगुणं । एवमान्तर्मुहूर्तिकान्यनेकानि खंभान्युत्कि-
 रति निक्षिपति च तावद्यावद्विचरमं स्थितिलं । द्विचरमात्तु खंडाच्चरमखंडं संख्येयगुणं । तदपि च गुणश्रेण्याः संख्ये-
 यतमो ज्ञागः । अन्याश्च तदुपरि संख्येयगुणाः स्थितयः । उत्कीर्णं च तद्वद्विकमुदयसमयादारच्यसंख्येयगुणतया प्रक्षि-
 पति । तद्यथा-उदयसमये सोकं । ततो द्वितीयसमयेऽसंख्येयगुणं । ततोऽपि तृतीयसमयेऽसंख्येयगुणं । एवं तावदाच्यं
 यावद्दुणश्रेणिशिरः । अत ऊर्ध्वमुत्कीर्णमात्रमेव चरमस्थितिलं । ततो न तत्र प्रक्षिपति । चरमे च स्थितिलंके उत्कीर्णे
 सत्यसौ रूपकः कृतकरण इत्युच्यते । तथा चाह—‘कयकरणप्रापे पक्षिमे होइ ति’ पक्षिमे चरमखंके उत्कीर्णे कृतकर-

णाद्यायां वर्तते कृतकरणो जवतीत्यर्थः । अस्यां कृतकरणाद्यायां वर्तमानः कश्चित्कालमपि कृत्वा चतसृणा गतीनामन्य-
तमस्यां गतावुत्पद्यते । लेश्यायामपि च, पूर्वं शुक्लदेश्यायामासीत्, संप्रति त्वन्यतमस्या गच्छति । तदेवं प्रस्थापको मनुष्यो
निष्ठापकस्तु चतसृष्वपि गतिषु जवति । उक्तं च—“पञ्चगो य मणुस्सो निष्ठगो चतसु वि गर्हसु” । अथोच्येत क्षीण-
सप्तको गत्यन्तरं संक्रामन् कतितमे जवे मोक्षमुपयाति ? उच्यते—तृतीये चतुर्थे वा जवे । तथाहि—यदि देवगतिं नरक-
गतिं वा संक्रामति ततो देवजगन्तरितो नरकजगन्तरितो वा तृतीयजवे मोक्षमुपयाति । अथ तिर्यक्षु मनुष्येषु वा
समुत्पद्यते, तर्हि सोऽवश्यमसंख्येयवर्षायुष्केषु मध्ये समुत्पद्यते, न संख्येयवर्षायुष्केषु । ततस्तत्रानन्तरं देवजवे, तस्माच्च
देवजवाद्भ्युत्वा मनुष्यजवं, ततो मोक्षं यातीति चतुर्थे जवे मोक्षगमनं । उक्तं च—“तद्दयचञ्जे तस्मि व जवस्मि सिज्जं-
ति दंसणे खीणे । जं देवनिरइ असंखावचरसदेहेसु ते हंति ॥ १ ॥ तथा क्षीणसप्तकः पूर्ववच्चायुष्कोऽपि यदि तदानीं
कालं न करोति, तर्हि कश्चिद्वैमानिकेज्वेव, वज्रायुष्कः चारित्रमोहनीयस्योपशमनार्थमप्युद्यतते । अथावच्चायुष्कस्ततः
सप्तकदयानन्तरं रूपकश्रेणिमेव प्रतिपद्यते ॥ ३३ ॥

उपशमश्रेणिं प्रतिपत्तुकामस्यैव प्रकारान्तरमाह—
अहवा दंसणमोहं पुवं उवसामइत्तु सामन्ने । पढमविइमावदियं करेइ दोहं अणुदियाणं ॥ ३३ ॥

अहव ति—अथवेति प्रकारान्तरे । इह यदि वेदकस्तस्यदृष्टिः सन् उपशमश्रेणिं प्रतिपद्यते । ततो नियमाद्दर्शनमो-
हनीयत्रितयं पूर्वमुपशमयति । तच्च श्रामण्ये स्थितः ससुपशमयति । तथा चाह—श्रामण्ये संयमे स्थितः सन् दर्शनमो-

हनीयत्रितयमुपशमस्य, उपशमनाविधिः सकलौऽपि प्रागिव करणत्रयानुगो वेदितव्यः । नवरमन्तरकरणं कुर्यन्ननुदितयो-
र्भिथ्यात्वसम्यग्भिथ्यात्वयोः प्रथमां स्थितिमावलिकामात्रां करोति । सम्यक्त्वस्य चान्तर्मुहूर्तप्रमाणं । छत्कीर्यमाणं च
द्विकमन्तरकरणसत्कं त्रयाणामपि सम्यक्त्वस्य प्रथमस्थितौ प्रक्षिपति । शेषं तथैव वक्तव्यं ॥ ३३ ॥

दर्शनत्रितयमुपशमस्य किं करोतीत्यत आह—

अध्यापरिवितीडं पमत्त इयरे सहस्ससो किच्चा । करणाणि तिस्रि कुणए तश्यविसेसे इमे सुणसु ॥३४॥

अच्च त्ति-अध्यापरिवृत्तीः संक्षेपशिशोधिषशात् प्रमत्तत्रावे इतरस्मिंश्चाप्रमत्तत्रावे कालपरावृत्तीः सहस्रशः कृत्वा
चारित्रमोहनीयोपशमनाय त्रीणि करणानि यथाप्रवृत्तादीनि करोति । तानि च प्रागिव वक्तव्यानि । केवलं तृतीयेऽनि-
वृत्तिकरणे इमान् वक्ष्यमाणान् विशेषान् शृणुत ॥ ३४ ॥

तानेवाह—

अंताकोफाकोफी संतं अनियद्विणो य उदहीणं । बंधो अंतोकोफी पुवकमा हाणि अप्पवहू ॥ ३५ ॥

अंतो त्ति-अनिवृत्तिकरणस्य प्रथमसमये आयुर्वर्जानां सप्तानां कर्मणां स्थितिसत्कर्म अन्तःसागरोपमकोटीकोटीप्र-
माणं । बन्धः पुनरन्तःसागरोपमकोटीकोटीप्रमाणः । सोऽपि च पूर्वक्रमेण हानिं गच्छति । तद्यथा-स्थितिवन्धे पूर्णे
सत्यन्यं स्थितिवन्धं पट्योपमसंख्येयजागहीनं करोति । तस्मिन्नपि पूर्णे सत्यन्यं स्थितिवन्धं पट्योपमसंख्येयजागहीनं
करोतीत्यादि । अहपवहुत्वमपि पूर्वक्रमेणैव वेदितव्यं । तद्यथा-सर्वस्तोके नामगोत्रे, स्वस्थाने तु परस्परं तुदये । ततो

ज्ञानावरणदर्शनावरणवेदनीयान्तरायाणि विशेषाधिकानि, स्वस्थाने तु परस्परं तुट्टयानि । ततोऽपि चारित्रमोहनीयं विशेषाधिकं । एतच्चाहपवहुत्वं सर्वकादमपि ऋष्ट्यं, यावदेतत्स्थानमिति ॥ ३५ ॥

विष्कंदगमुक्कस्सं पि तस्स पट्टस्स संखतमजागो । विष्बंधवहुसहस्से सेक्कं जं ऋणस्सामो ॥३६॥

विष् ति-उत्कृष्टमपि स्थितिकंरुक् हन्यमानं तस्य चारित्रमोहनीयोपशमकस्यानिवृत्तिकरणे प्रविष्टस्य पट्टयोपमसंख्येय-तमो जागः । जघन्यमपि तस्यैतावदेव । केवलं तद्व्युत्तरं ऋष्ट्यं । एतदुक्तं ऋवति-अनिवृत्तिकरणे प्रविष्टस्य स्थितिघात उत्कर्षतोऽपि पट्टयोपमसंख्येयतमजागप्रमाण एव प्रवर्तते, नाधिकः । अनिवृत्तिकरणप्रथमसमये च तस्याप्रशस्तोपशम-नाकरणनिधिसहस्रपृथक्त्वप्रमाणानि व्यवहृदमायान्ति । स्थितिघातेषु सहस्रशो गतेषु सत्सु वध्यमानप्रकृतीनां बन्धः सागरोपमसहस्रपृथक्त्वप्रमाणो ऋवति । ततोऽनिवृत्तिकरणाद्वायाः संख्येयेषु जागेषु गतेषु सत्सु असंज्ञिपञ्चेन्द्रियबन्ध-तुट्टयः स्थितिवन्धो ऋवति । तदनन्तरं स्थितिवन्धुशक्त्ये गते सति चतुरिन्द्रियबन्धसमानः स्थितिवन्धः । ततो ऋयो-ऽपि स्थितिवन्धुशक्त्ये गते सति त्रीन्द्रियबन्धतुट्टयः स्थितिवन्धः । तत एवमेव द्वीन्द्रियतुट्टयः । ततोऽप्येवमेवैकेन्द्रि-यबन्धतुट्टयः । इत ऊर्ध्वं स्थितिवन्धसहस्रेषु गतेषु सत्सु आयुर्वर्जानां सप्तानां कर्मणामेकैकं यत्नवति वक्तव्यं तद्गणय्यामि ३६ तदेवाह—

पट्टदिवहुविपट्ट्याणि जाव पट्टस्स संखगुणहाणी । मोहस्स जाव पट्टं संखेज्जाइनागहाऽमोहा ॥ ३७ ॥
तो नवरमसंखगुणा एक्कपहारेण तीसगाणमहो । मोहे वीसग हेठा य तीसगाणुप्पि तइयं च ॥३८॥

तो तीसगाणमुपि च वीसगाइं असंखगुणेषु । तदयं च वीसगाह्यं विसैसमद्वियं कमेणेति ॥३६॥

पक्षेत्यादि—पद्योपमसार्धपद्योपमद्विपद्योपमानि यावत् पूवकमेणैव हानिरदृष्यवहुत्वं च । इयमत्र जावना—एकेन्द्रियबन्धु-
दयात् बन्धादनन्तरं स्थितिरुत्सहस्रेषु गतेषु नामगोत्रयोः स्थितिवन्धः पद्योपममात्रः । ज्ञानावरणदर्शनावरणान्तरायेदनी-
यानां सार्धपद्योपमप्रमाणः । मोहनीयस्य द्विपद्योपममानः । अमुं च पद्योपमसार्धपद्योपमादिकं स्थितिवन्धं यावत्
प्राक्तनः स्थितिवन्धः सर्वोऽपि पूर्वस्मात् पूर्वस्मात् पद्योपमस्य संख्येयतमेन जागेन हीनो हीनतरो वेदितव्यः । स्थितिसत्क-
र्मणोऽपि चादृष्यवहुत्वं तथैव । 'पक्षस्स संखगुणहाणि ति' पद्यस्य पद्योपमस्याधः स्थितिवन्धः संख्येयगुणहान्या जवति-
एतदुक्तं जवति—यस्य कर्मणो यदा पद्योपमप्रमाणः स्थितिवन्धस्तस्य तदा तत्काळादारभ्यान्योऽन्यः स्थितिवन्धः संख्ये-
यगुणहीनो जवति । ततश्चेदानीं नामगोत्रयोः पद्योपमप्रमाणात् स्थितिवन्धात् अन्यं स्थितिवन्धं संख्येयगुणहीनं
करोति । शेषाणां तु कर्मणां पद्योपमसंख्येयजागहीनं । एवं कतिपयेषु स्थितिवन्धसहस्रेषु गतेषु ज्ञानावरणदर्शनावर-
णवेदनीयान्तरायाणां पद्योपममात्रः स्थितिवन्धः मोहनीयस्य च सार्धपद्योपममात्रः । ततो ज्ञानावरणादीनामन्यः
स्थितिवन्धः संख्येयगुणहीनः, मोहनीयस्य तु संख्येयजागहीनः । तत ऊर्ध्वं स्थितिवन्धसहस्रेषु गतेषु मोहनीयस्य
स्थितिवन्धः पद्योपमप्रमाणो जवति । ततो मोहनीयस्यान्यः स्थितिवन्धः संख्येयगुणहीनः प्रवर्तते । तदानीं च शेष-
कर्मणां स्थितिवन्धः पद्योपमसंख्येयजागप्रमाणः । अत्रादृष्यवहुत्वं चिन्त्यते—नामगोत्रयोः स्थितिसत्कर्म सर्वस्तोकं ।
ज्ञानावरणदर्शनावरणवेदनीयान्तरायाणां संख्येयगुणं, स्वस्थाने तु परस्परं द्रुढयं । ततोऽपि मोहनीयस्य संख्येयगुणं ।

‘मोहस्स जाव पडं संखिजाजागहूत्ति’ यावन्मोहस्य मोहनीयस्य पद्योपममात्रः स्थितिवन्धो न भवति, तावत्प्राक्तनः सर्वोऽपि मोहनीयस्य स्थितिवन्धः पद्योपमसंख्येयतमेन जागेन हीनो हीनतरो वेदितव्यः । पद्योपममात्रे स्थितिवन्धे सत्यन्यं स्थितिवन्धं संख्येयगुणहीनं करोति । एतच्च प्रागेवोक्तं । अस्माच्च संख्येयगुणहीनात् मोहनीयस्य स्थितिवन्धात् प्रचूलेषु स्थितिवन्धेषु गतेषु सत्सु मोहनीयस्यापि स्थितिवन्धः पद्योपमस्य संख्येयजागमात्रो भवति । तदानीं च यद्भवति तदाह—‘अमोहा तो नवरमसंखिजागुणत्ति’ ‘अमोहत्ति’ मोहनीयवर्जयोर्नामगोत्रयोर्ग्रहणं । सर्वेषां कर्मणां पद्योपमसंख्येय-जागमात्रे स्थितिवन्धे सति अमोहयोर्नामगोत्रयोरसंख्येयगुणहीनमन्यं स्थितिवन्धमारभते । शेषाणां तु संख्येयगुणहीनं । अत्र स्थितिसत्कर्मापेक्षयाऽदृष्टपवद्भुवं चिन्त्यते—सर्वस्तोकं नामगोत्रयोः सत्कर्म । ततो ज्ञानावरणदर्शनावरणवेदनीयान्तरायाणा-मसंख्येयगुणं, स्वस्थाने तु परस्परं तुल्यं । ततोऽपि मोहनीयस्य संख्येयगुणं । ततः स्थितिघातसहस्रेषु गतेषु सत्सु ज्ञाना-वरणदर्शनावरणवेदनीयान्तरायाणां स्थितिवन्धोऽसंख्येयगुणहीनो भवति । तदानीं च स्थितिसत्कर्मापेक्षयाऽदृष्टपवद्भुवं चिन्त्यते—सर्वस्तोकं नामगोत्रयोः सत्कर्म । ज्ञानावरणीयादीनां चतुर्णामसंख्येयगुणं, स्वस्थाने तु परस्परं तुल्यं । ततो मोहनीयस्यासंख्येयगुणं । ततः स्थितिघातसहस्रेषु गतेषु सत्सु ‘एकप्रहारेणैकहेल-थैव त्रिंशत्कानां त्रिंशत्सागरोपमकोटीकोटीस्थितिकानां ज्ञानावरणदर्शनावरणवेदनीयान्तरायाणामधस्तात् मोहनीयस्य स्थितिरसंख्येयगुणहीना भवति । नैवात्रान्यो विकल्पः कश्चित्करणीयः । इयमत्र जावना—पूर्वं मोहनीयस्य सत्कर्म ज्ञाना-वरणीयादीनामुपरिष्ठादसंख्येयगुणमासीत्, संप्रति पुनरेकहेलयैव तेषामधस्तादसंख्येयगुणहीनं जातमिति । अत्रादृष्टप-

ह्रुत्वमुच्यते—सर्वस्तोकं नामगोत्रयोः सत्कर्म । ततो मोहनीयस्यासंख्येयगुणं । ततोऽपि ज्ञानावरणीयादीनां चतुर्णामसं-
 ख्येयगुणं, स्वस्थाने तु परस्परं तुल्यं । ततः स्थितिवन्धसहस्रेषु गतेषु सत्सु 'वीसग हेरा य' मोहनीयस्य स्थितिवन्ध एक-
 हेतयैव विंशतिकयोर्विंशतिसागरोपमकोटीकोटीस्थितिकयोर्नामगोत्रयोरधस्तादसंख्येयगुणहीनो जातः । अत्र स्थितिव-
 न्धमाश्रित्याल्पबहुत्वं चिन्त्यते—सर्वस्तोको मोहनीयस्य स्थितिवन्धः । ततो नामगोत्रयोरसंख्येयगुणः, स्वस्थाने तु परस्परं
 तुल्यः । ततो ज्ञानावरणीयादीनां चतुर्णामसंख्येयगुणः, स्वस्थाने तु परस्परं तुल्यः । ततः कतिपयेषु स्थितिवन्धसहस्रेषु
 गतेषु सत्सु 'तीसगाणुप्पि तश्यं च' तृतीयं वेदनीयं स्थितिसत्कर्माधिकृत्य त्रिंशत्सागरोपमकोटीकोटिस्थितिकानां ज्ञाना-
 वरणदर्शनावरणान्तरायाणामुपरि जातं । एतच्छकं ऋचति—मोहनीयनामगोत्राणि स्थितिसत्कर्माधिकृत्य प्राक् त्रिंशत्का-
 नामधस्ताज्जातानि, संप्रति पुनस्त्रिंशत्कानामपि मध्ये ज्ञानावरणदर्शनावरणान्तरायाणि वेदनीयस्याधस्ताज्जातानि । वेद-
 नीयं तु सर्वोपरि जातं । तदनन्तरं च तस्य वेदनीयस्यान्यः स्थितिवन्धः सर्वेच्योऽप्यसंख्येयगुणो जायते । स्थितिवन्ध-
 मेवाश्रित्याल्पबहुत्वमुच्यते—सर्वस्तोको मोहनीयस्य स्थितिवन्धः । ततो नामगोत्रयोरसंख्येयगुणः, स्वस्थाने तु परस्परं
 तुल्यः । ततोऽपि ज्ञानावरणदर्शनावरणान्तरायाणामसंख्येयगुणः, स्वस्थाने तु परस्परं तुल्यः, ततोऽपि वेदनीयस्यासंख्ये-
 यगुणः । ततोऽनैव विधिना स्थितिवन्धसहस्रेषु गतेषु सत्सु ॥ ततस्त्रिंशत्कानां त्रिंशत्सागरोपमकोटीकोटीस्थितिकानां
 ज्ञानावरणदर्शनावरणान्तरायाणां स्थितिवन्धमधिकृत्योपरिविंशतिके नामगोत्रे जाते । अत्राल्पबहुत्वं—सर्वस्तोको
 मोहनीयस्य स्थितिवन्धः । ततो ज्ञानावरणदर्शनावरणान्तरायाणामसंख्येयगुणः, स्वस्थाने तु परस्परं तुल्यः ।

ततोऽपि वेदनीयस्य विशेषाधिकः । 'असंख्यगुणणा ए त्ति' यत्र मोहनीयं ज्ञानावरणादिन्व्योऽसंख्येयगुणहीनं जातं, ततःप्रच्युति सर्वत्राप्यसंख्येयगुणहीनमेव क्रमेणैति आगच्छति । तथा तृतीयं च वेदनीयं विशतिकाच्यां विशतिसा-
गरोपमकोटीकोटीप्रमाणस्थितिकाच्यां नामगोत्राच्यां विशेषाधिकं संजातं सत् सर्वत्रापि विशेषाधिकमेव क्रमेणैति
अनुवर्तते ॥ ३७ ॥ ३८ ॥ ३९ ॥

अहुदीरणा असंख्येज्जसमयवद्भाण देसघाड् ङ । दाणंतराय मणपज्जावं च तो उहिहुगलाओ ॥ ४० ॥
सुयजोगाचखूने चखू य ततो मई सपरिजोगा । विरियं च असेडिगया वंधंति उ सवघाईणि ॥ ४१ ॥

अहेत्यादि-अथशब्दोऽधिकारान्तरसूचकः । यस्मिन् काले सर्वकर्मणां पढ्योपमासंख्येयजागमात्रः स्थितिवन्धस्त-
स्मिन् कालेऽसंख्येयसमयवद्धानामेव कर्मणामुदीरणा प्रवर्तते । कथमेतदवसीयत इति चेदुच्यते-इह यदा पढ्योपमस्य
संख्येयजागमात्रं स्थितिवन्धं करोति, तदा बध्यमानप्रकृतिस्थित्यपेक्षया याः पूर्ववद्भाः समयादिहीनाः स्थितयस्ता एवो-
दीरणामुपगच्छन्ति, नान्याः । ताश्च चिरकालवद्भा एव क्षीणशेषाः संभवन्तीत्यसंख्येयसमयवद्धानां तदानीमुदीरणा ।
'देसघाड् ङ' इत्यादि ततः स्थितिवन्धसदृशेषु गतेषु सत्सु अत्र अस्मिन् प्रस्तावे दानान्तरायं (मनःपर्यवज्ञानावरणं च
देशघाति दानान्तराय) मनःपर्यायज्ञानावरणयोरनुजागवन्धं देशघातिनं करोतीत्यर्थः । ततः स्थितिवन्धसदृशेषु गतेषु
सत्सु अवधिज्ञानावरणावधिदर्शनावरणवाचान्तरायाणामनुजागं देशघातिनं वद्भाति । ततोऽपि संख्येयेषु स्थितिवन्धस-
दृशेषु गतेषु सत्सु श्रुतज्ञानावरणाचक्षुर्दर्शनावरणचोगान्तरायाणामनुजागं देशघातिनं वद्भाति । ततः संख्येयेषु स्थिति-

बन्धसहस्रेषु गतेषु सत्सु चक्षुदर्शनावरणीयस्यानुजागं देशघातिनं बध्नाति । ततोऽपि संख्येयेषु स्थितिवन्धसहस्रेषु गतेषु सत्सु मतेर्मतिज्ञानावरणीयस्य सपरिज्जोगान्तरायस्यानुजागं देशघातिनं बध्नाति । ततः पुनरपि स्थितिवन्धसहस्रेषु गतेषु सत्सु वीर्यान्तरायाऽनुजागं देशघातिनं बध्नाति । 'असेढिगया' इत्यादि अश्रेणिगताः क्षुपकश्रेणिरहिता उपशामश्रेणिरहिता वा बन्धकाः पूर्वोक्तान्यपि कर्माणि सर्वघातीनि बध्नन्ति, पूर्वोक्तप्रकृतीनामनुजागं सर्वघातिनं बध्नन्तीत्यर्थः ॥ ४०-४१ ॥

संजमघाईणंतरमेढ उ पढमट्टिइ य अन्नयरो । संजलणवैयाणं वेइज्जांतीण कालसमा ॥ ४२ ॥

संजमघाईणं ति-वीर्यान्तरायदेशघात्यनुजागवन्धानन्तरं संख्येयेषु स्थितिवन्धसहस्रेषु गतेषु सत्सु संयमघातिनां कर्मणामनन्तानुबन्धवर्जानां षादशानां कपायाणां नवानां च नोकपायाणां सर्वसंख्यया एकविंशतिप्रकृतीनामन्तरकरणं करोति । तत्र च चतुर्णां संज्वलनानामन्यतमस्य वेद्यमानस्य संज्वलनस्य त्रयाणां च वेदानामन्यतमस्य वेदस्य वेद्यमानस्य प्रथमा स्थितिः स्वोदयकालप्रमाणा । अन्येषां चैकादशकपायाणां अष्टानां च नोकपायाणां प्रथमस्थितिरावत्विका-मात्रा । स्वोदयकालप्रमाणं च चतुर्णां संज्वलनानां त्रयाणां च वेदानामिदं—स्त्रीवेदनपुंसकवेदयोरुदयकालः सर्वस्तोकः, स्वस्थाने तु परस्परं तुल्यः । ततः पुरुषवेदस्य संख्येयगुणः । ततोऽपि संज्वलनक्रोधस्य विशेषाधिकः । ततोऽपि संज्वलनमानस्य विशेषाधिकः । ततोऽपि संज्वलनमायाया विशेषाधिकः । ततोऽपि संज्वलनलोचस्य विशेषाधिकः । उक्तं च—
 "श्रीअपुमोदयकाला संलेज्जगुणा उ पुरिसवेदसस । तसस वि विसेसअहिड कोहे तत्तो वि जहकमसो ॥ १ ॥" तत्र संज्वलनक्रोधेनोपशमश्रेणि प्रतिपन्नस्य याचदप्रत्याख्यानप्रत्याख्यानवरणक्रोधोपशमो न ऋवति, तावत्संज्वलनक्रोधस्यो-

दयः । संज्वलनमानेनोपशमश्रेणिं प्रतिपन्नस्य यावदप्रत्याख्यानप्रत्याख्यानानवरणमानोपशमो न ज्वति, तावत्संज्वलन-
मानस्योदयः । मायया चोपशमश्रेणिं प्रतिपन्नस्य यावदप्रत्याख्यानप्रत्याख्यानानवरणमाथोपशमो न ज्वति, तावत्संज्वल-
नमायाया उदयः । संज्वलनलोचनोपशमश्रेणिं प्रतिपन्नस्य यावदप्रत्याख्यानप्रत्याख्यानानवरणलोचोपशमो न ज्वति,
तावद्वादरसंज्वलनलोचस्योदयः । ततः परं सूक्ष्मसंपरायाद्वा । तदेवमन्तरकरणमुपरितनन्नागापेक्षया समस्थितिकं, अधो-
न्नागापेक्षया चोक्तनीत्या विषमस्थितिकमिति । यावता च कालेन स्थितिकं घातयति, यद्वाऽन्यं स्थितिवन्धं करोति,
तावता कालेनान्तरकरणमपि करोति, त्रीण्यपि युगपदारचते युगपदेव च निष्ठां नयति । तच्चान्तरं प्रथमस्थितेः संख्ये-
यगुणं । अन्तरकरणसत्कदलिकप्रक्षेपविधिश्चायं-येषां कर्मणां तदानीं बन्ध उदयश्च विद्यते तेपामन्तरकरणसत्कं दलिकं
प्रथमस्थितौ द्वितीयस्थितौ च प्रक्षिपति । यथा पुरुषवेदोदयारूढः पुरुषवेदस्य । येषां तु कर्मणामुदय एव केवलो-न
बन्धस्तेपामन्तरकरणसत्कं दलिकं प्रथमस्थितावेव प्रक्षिपति, न द्वितीयस्थितावपि, यथा स्त्रीवेदोदयारूढः स्त्रीवेदस्य ।
येषां पुनरुदयो न विद्यते, किं तु केवलो बन्धः, तेपामन्तरकरणसत्कं दलिकं द्वितीयस्थितावेव प्रक्षिपति, न प्रथमस्थितौ,
यथा संज्वलनकोधोदयारूढः शेषसंज्वलनानां । येषां पुनर्न बन्धो नाप्युदयः तेपामन्तरकरणसत्कं दलिकं परप्रकृतिपु
नवेदानामन्यतरयोर्वेद्यमानयोः प्रकृत्योः प्रथमा स्थितिः कालसमा उदयकालसमा ॥ ४३ ॥

दुसमयकयंतरे आबिगाण ठाहं उदीरणानिनवे । मोहे एक्कहाणे बंधुदया संखवासाणि ॥ ४३ ॥

संखगुणहाणिवंधो एतौ सेसाण संखगुणहाणी । पञ्चसमए नपुंसं असंखगुणएणं जावंतो ॥ ४४ ॥

दुसमयेत्यादि—‘दुसमयकृतरे’ इति अन्तरकरणे कृते सति द्वितीये समये इमे सप्ताधिकारा युगपत्प्रवर्तन्ते, तद्यथा—
पुरुपथेदसंज्वलनानामानुपूर्वैय संक्रमः, संज्वलनलोचस्य च संक्रमाचावः । तथाऽन्तरकरणे कृते सति अनन्तरादिपु
समयेषु याः प्रकृतयो मोहनीयसत्का अमोहनीयसत्का वा वध्यन्ते तासां पणामावलिकानां मध्ये उदीरण न प्रवति
किं तु पदस्वावलिकास्वतिकान्तासु । तथा मोहे मोहनीये रसबन्ध एकस्थानकः । तथा मोहनीयस्य संख्येयवार्पिकः
स्थितिवन्धः संख्येयवार्पिकश्च उदीरणोदयः । संख्येयवार्पिकात् स्थितिवन्धात् परतोऽन्योऽन्यः स्थितिवन्धः सर्वोऽपि
पूर्वस्मात् पूर्वस्मात् संख्येयगुणहीनो जावी, शेषाणां तु कर्मणामसंख्येयगुणहीनः । तथा ‘पञ्चममए नपुंस ति’ अन्तरक-
रणे कृते सति द्वितीये समये नपुंसकनेदं प्रोपशमयति उपशमयितुमारचते असंख्येयगुणतया, तं च तावथावदन्तश्चर-
मसमयः । तथाहि—नपुंसकनेदस्य प्रथमसमये स्तोकं प्रदेशाग्रमुपशमयति । ततो द्वितीगसमयेऽसंख्येयगुणं । तृतीयस-
मयेऽसंख्येयगुणं । एवं प्रतिसमयमसंख्येयगुणं तावद्धकब्धं यावच्चरमसमयः, परप्रकृतिषु च प्रतिसमयमुपशमितदलिका-
पेक्षयाऽसंख्येयगुणं तावत्संक्रमयति यावद्धिचरमसमयः । चरमसमये पुनरुपशम्यमानं दलिकं परप्रकृतिषु संक्रम्यमाण-
दलिकापेक्षयाऽसंख्येयगुणं ऋष्टब्धं । नपुंसकनेदोपशमनारं चप्रथमसमयादारन्य च सर्वकर्मणामुदीरण दलिकापेक्षया
स्तोका, उदयस्त्वसंख्येयगुणः । नपुंसकनेदे चोपशान्ते स्त्रीवेदं पूर्वोक्तैव त्रिधिनोपमशवितुमारचते ॥ ४३—४४ ॥

एविन्धी संखतमे गयस्मि घाईण संखवासाणि । संखगुणहाणि एतौ देसावरणाणुदगराई ॥ ४५ ॥

एविद्धि त्ति-एवं पूर्वोक्तेन प्रकारेण स्त्रीवेदस्योपशम्यमानस्योपशमनाद्वायाः संख्येयतमे जागे गते सति घातिकर्मणां ज्ञानावरणदर्शनावरणान्तरायाणां संख्येयानि त्रयाणि संख्येयवर्षप्रमाणः स्थितिवन्धो जवति । इतश्च संख्येयवर्षप्रमाणात् स्थितिवन्धात् अन्योऽन्यः स्थितिवन्धो घातिकर्मणां पूर्वस्मात् संख्येयगुणहीनो जवति । अस्मादेव च संख्येयवर्षप्रमाणात् स्थितिवन्धादारन्य देशघातिना केवलज्ञानावरणकेवलदर्शनावरणवर्जाना ज्ञानावरणदर्शनावरणाना उदकराजि उदकराजिसमानं रसं वधाति एकस्थानकं रसं वधातीत्यर्थः । तत एवं स्थितिवन्धसहस्रेषु गतेषु सत्सु स्त्रीवेद उपशान्तो जवति ॥ ४११ ॥

ता सत्तल्लं एवं संखतमे संखवासितो दोल्लं । विश्यो पुण विश्वंधो सवोसिं संखवासाणि ॥ ४६ ॥

तो त्ति-स्त्रीवेदे उपशान्ते ततः शेषान् सप्त नोकपायान् उपशमयितुमारचते । तेषा चैवं पूर्वोक्तेन प्रकारेणोपशम्यमानानामुपशमनाद्वायाः संख्येयतमे जागे गते सति द्वयोर्नोमगोत्रयोः संख्येयवार्षिकः स्थितिवन्धो जवति । वेदनीयस्य पुनरसंख्येयवार्षिक एव । तस्मिंश्च स्थितिवन्धे पूर्णे सति अन्यो द्वितीयस्थितिवन्धो वेदनीयस्यापि संख्येयवार्षिको जवति । तथा च सति सर्वेषामपि कर्मणा ततः प्रचृति संख्येयवार्षिक एव स्थितिवन्धः । पूर्वस्माच्च पूर्वस्माच्चान्योऽन्यः स्थितिवन्धः प्रवर्तमानः संख्येयगुणहीनः प्रवर्तते । ततः स्थितिवन्धसहस्रेषु गतेषु सत्सु सप्तपि नोकपाया उपशान्ता जवन्ति ॥ ४६॥ नवरं वस्सुवसमिज्जमाणे सेक्का उदयविई पुरिससेसा । समज्जणवलिगडुगे वज्जा वि य तावदज्जाए ॥ ४७ ॥

वस्सु त्ति-पदसु नोकपायेषु उपशम्यमानेषु यस्मिन् समये पद् नोकपाया उपशान्तास्तस्मिन् समये पुरुषवेदस्य प्रथम-

स्थितौ शेषा एकैवोदयस्थितिः समयमात्रावतिष्ठते । तदानीं च पुरुषवेदस्य स्थितिवन्धः पोरुश वर्षाणि ऋचति । संज्वल-
 नानां पुनः संख्येयानि वर्षसहस्राणि । तथा पुरुषवेदस्य प्रथमस्थितौ द्वावदिकशेषायां प्रागुक्तस्वरूप आगालो व्यव-
 ह्रियते, उदीरणा तु ऋचति । तस्मादेव च समयादारच्य पशां नोक्त्रयाणां सत्कं दलिकं पुरुषवेदे न सक्रमयति, किन्तु
 संज्वलनेषु । यदा च प्रागुक्ता पुरुषवेदस्य सत्का एकान्युदयस्थितिरतिक्रान्ता तदाऽस्माववेदको ऋचति । अवेदकाद्यायाश्च
 प्रथमसमये समयद्वयोनावलिकादिकेन कालेन यद्वृद्धं तदेव केवलमनुपशान्तं तिष्ठति । शेषं पुनः सक्रमयति नपुंसकवेदोक्तप्र-
 कारेणोपशान्तं । तदपि च समययोनावलिकादिकान्तावत्कालेन समयद्वयोनावलिकादिकप्रमाणेन
 कालेनेत्यर्थः । उपशमयति । तदुपशमनाविधिश्चाथम्—प्रथमसमये स्लोकमुपशमयति । द्वितीयसमयेऽसंख्येयगुणं ।
 तृतीयसमयेऽसंख्येयगुणं । एवं तावद्वाच्यं यात्रसमथोनावलिकादिकचक्रमसमयः । परप्रकृतिषु च प्रतिसमयं समयोनाव-
 लिकादिककालं यावद्यथाप्रवृत्तसंक्रमेण सक्रमयति । परं प्रथमसमये प्रचलतं । द्वितीयसमये विज्ञेयहीनं । तृतीयसमये
 विशेषहीनं । एवं तावद्यावच्चक्रमसमयः । ततः पुरुषवेद उपशान्तः । तदानीं च संज्वलनानां द्वात्रिंशद्वर्ष-
 प्रमाणेऽन्तर्मुहूर्तेनः स्थितिवन्धो ऋचति । शेषाणां च ज्ञानावरणदर्शनावरणान्तरायाणां संख्येयानि वर्षसहस्राणि ॥४१॥
 तिविहमवेत कोहं कमेण सेसे त्रि त्रिविह त्रिविह वि । पुरिससमा संजलणा पढमठिई आलिगा अहिगा
 त्रिविहमवेत त्रि-यस्मिन् समये पुरुषवेदस्यावेदको जातस्तस्मादेव समयादारच्याप्रत्याख्यानप्रत्याख्यानान्तरणसंज्वल-
 नकोद्यान् युगपदुपशमयितुमारचते । उपशमना च कुर्वतः प्रथमस्थितिवन्धे पूर्णं सत्यन्धः स्थितिवन्धः संज्वलनाना

संख्येयजागहीनो ज्वति, शेषाणां च संख्येयगुणहीनः । शेषं स्थितिघातादि तत्रैव । संज्वलनक्रोधस्य प्रथमस्थितौ समयोनावलिकात्रिकशेषायां अप्रत्याख्यानप्रत्याख्यानारणक्रोधद्विकं न संज्वलनक्रोधे प्रक्षिपति, किंतु संज्वलनमानादौ । द्व्यावलिकाशेषायां त्वागालो न ज्वति, किंतूदीरणेन । सायुदीरणा तावत्प्रवर्तते यावदावलिका शेषा ज्वति । उदीरणवलिकायाश्च चरमसमये संज्वलनानां स्थितिवन्धश्चत्वारो मासाः । शेषकर्मणां तु संख्येयानि वर्षसहस्राणि । संज्वलनक्रोधस्य च बन्धोदयोदीरणव्यवहृदः । अप्रत्याख्यानप्रत्याख्यानारणौ च क्रोधानुपशान्तौ । तदानीमेकामावलिकां समयोनावलिकाद्विकचञ्चं च दलिकं मुक्त्वा शेषमन्यत्सर्वं संज्वलनक्रोधस्योपशान्तं, सापि चैका प्रथमस्थितिसत्का चरमावलिका स्तिबुकसंक्रमेण माने प्रक्षिप्यते । समयोनावलिकाद्विकचञ्चं च दलिकं पुरुषवेदोक्तप्रकारेणोपशमयति संक्रमयति च । अन्येनैव क्रमेण शेषानपि कपायान् त्रिविधान् त्रिप्रकारान् मानमायालोचरूपान् । पुनः कथञ्चूतानित्याह—त्रिविधान् प्रत्येकं त्रिप्रकारान् । तथाहि—अप्रत्याख्यानप्रत्याख्यानारणसंज्वलनत्रेदात् त्रिविधो मानः । एवं मायालोचरारमना पडूनोकपायसमा । नवरं 'पढमठिई आलिगा अहिग ति' संज्वलनानां प्रथमस्थितौ पुरुषवेदापेक्षया एका आवलिकाधिका । तथाहि—पडूसु नोकपायेपूषशान्तेषु पुरुषवेदस्य प्रथमा स्थितिरैका समयमात्रा स्थितिरनुपशान्ता आसीत् । अप्रत्याख्यानप्रत्याख्यानारणमानादिषु पुनरुपशान्तेषु संज्वलनमानादीनामनुपशान्ता प्रथमस्थितेरैकावलिकेति । इदं चातिसंक्षिप्तमुक्तमिति विशेषतो ज्ञायते—यदा संज्वलनक्रोधस्य बन्धोदयोदीरणा व्यवहृत्तः । तदैव संज्वलनमानस्य

द्वितीयस्थितेः सकाशाद्दलिकमाकृष्य प्रथमस्थितिं करोति वेदयते च । तत्रोदयसमये स्लोकं प्रद्विपति । द्वितीयस्थिता-
 वसंख्येयगुणं । तृतीयस्थितावसंख्येयगुणं । एवं तावद्यावत्प्रथमस्थितेश्चरमसमयः । प्रथमस्थितिप्रथमसमये एव संज्वलन-
 मानस्य स्थितिवन्धश्चत्वारो मासाः । शेषाणां तु ज्ञानावरणीयादीनां संख्येयानि वर्षसहस्राणि । तदानीमेव च त्रीनपि
 मानान् युगपदुपशमयितुमारभते । संज्वलनमानस्य च प्रथमस्थितौ समयोनावलिकात्रिकशेषायामप्रत्याख्यानप्रत्याख्या-
 नावरणमानदलिकं न संज्वलनमाने प्रद्विपति, किंतु संज्वलनमायादौ । अत्रलिकाद्विकशेषायां त्वागालो व्यवह्रि-
 घते । तत उदीरणैव केवला प्रवर्तते । सापि तावद्यावदावलिकाचरमसमयः । तत एका प्रथमस्थितेरावलिका शेषीच्छता
 तिष्ठति । तस्मिंश्च समये संज्वलनानां द्वौ मासौ स्थितिवन्धः । शेषकर्मणां तु संख्येयानि वर्षाणि । तदानीं च संज्वल-
 नमानस्य बन्धोदयोदीरणा व्यवह्रिन्नाः । अप्रत्याख्यानप्रत्याख्यानानावरणमानौ चोपगन्तौ । संज्वलनमानस्यापि च प्रथ-
 मस्थितेरेकामावलिकां समयोनावलिकाद्विकवञ्चाश्च लता मुक्त्वा शेषमन्यत्सर्वमुपशान्तं । तदानीमेव संज्वलनमायाद्विती-
 यस्थितेर्दलिकमाकृष्य प्रथमस्थितिं करोति वेदयते च । पूर्वोक्तां च संज्वलनमानस्य प्रथमस्थितिसत्कामेकामावलिकां
 स्तितुकसंक्रमेणस्यां संज्वलनमायायां प्रद्विपति । समयोनावलिकाद्विकवञ्चाश्च लताः पुरुषवेदक्रमेणोपशमयति संक्रमयति
 च । संज्वलनमायोदयप्रथमसमये च मायालोचचोर्वां मासौ स्थितिवन्धः । शेषकर्मणां संख्येयानि वर्षाणि । तत्समयादेव
 चारन्य तिस्रोऽपि माया युगपदुपशमयितुमारभते । ततः संज्वलनमायायाः प्रथमस्थितावावलिकात्रिकशेषायामप्रत्या-
 ख्यानप्रत्याख्यानानावरणमायादलिकं संज्वलनमायायां न प्रद्विपति, किंतु संज्वलनलोभे । अत्रलिकाद्विकशेषायां त्वागालो

व्यवच्छिद्यते । तत उदीरणैव केवला प्रवर्तते । सापि तावद्यावढावलिकाचरमसमयः । तस्मिंश्च समये संज्वलनमायालो-
 जयोः स्थितिवन्ध एको मासः । शेषकर्मणां तु संख्येयानि वर्षाणि । ततोऽनन्तरसमये संज्वलनमायायां बन्धोदयोदी-
 रणा व्यवच्छिन्नाः । अप्रत्याख्यानाप्रत्याख्यानावरणमात्रे चोपशान्ते । संज्वलनमायायाश्च प्रथमस्थितिसत्कामेकामावलिकां
 समयोनात्रलिकाद्विकवञ्चाश्च लता मुक्त्वा शेषमन्यत् सर्वमुपशान्तं । तदानीमेव च संज्वलनलोचस्य । द्वितीयस्थितेः
 सकाशादवलिकमाकृष्य प्रथमस्थितिं करोति वेदयते च । पूर्वोक्तां च मायायाः प्रथमस्थितिसत्कामेकामावलिकां स्त्रिवुक-
 संक्रमेण संज्वलनलोचैः सक्रमयति । समयोनावलिकाद्विकवञ्चाश्च लताः पुरुषवेदक्रमेणोपशमयति संक्रमयति च ॥ ४८ ॥
 संज्वलनलोचस्य प्रथमस्थितेः प्रमाणनिरूपणार्थमाह—

लोचस्स वेत्तिजागा विश्य त्रिजागोष्ठ किट्टकरणञ्च । एगफहुगवगणअणंतजागो उ ता हेठा ॥४९॥
 लोचस्स त्ति-संज्वलनलोचस्य प्रथमस्थितेस्त्रयो जागाः । तत्र प्रथमतो द्वौ त्रिजागौ प्रथमस्थितिं करोति द्व्योस्त्रि-
 जागयोद्वितीयस्थितेः समाकृष्य दलिकं निक्षिपतीत्यर्थः । तत्र प्रथमस्त्रिजागोऽश्वकर्णकरणञ्चासङ्गः, द्वितीयः किट्टिक-
 रणञ्चासङ्गः । संज्वलनलोचोदयप्रथमसमय एव च त्रीनपि लोचान् अप्रत्याख्यानादीन् युगपदुपशमयितुमारभते । उप-
 शमनाविधिः प्राग्वत् । तत्राश्वकर्णकरणञ्चासङ्गे प्रक्षमे त्रिजागे वर्तमानः पूर्वस्पर्धकेभ्यः प्रतिसमयं दलिकं गृहीत्वा तस्य
 चात्यन्तहीनरसतामापाद्यापूर्वाणि स्पर्धकानि करोति । आसंसारं हि परित्रमता न कदाचनापि बन्धमाश्रित्येदृशानि
 स्पर्धकानि कृतानि, किंतु संप्रत्येव विशुद्धिप्रवर्षवशात् करोतीत्यपूर्वाण्युच्यन्ते । तत एवमपूर्वस्पर्धकानि कुर्वतः संख्येयेषु

स्थितिवन्धेषु गतेषु सत्सु अश्वकर्णकरणाद्वा व्यतिक्रामति । ततः क्रिट्टिकरणाद्वायां प्रविशति । तदानीं च सव्यवनक्षो-
 जस्य स्थितिवन्धो दिनपृथक्त्वप्रमाणः । शेषकर्मणां तु वर्षपृथक्त्वमानः । क्रिट्टिकरणाद्वाया च पूर्वस्पर्धकेन्योऽपूर्वस्पर्ध-
 केन्यश्च दक्षिकं गृहीत्वा प्रतिसमयमनन्ताः क्रिट्टीः करोति । क्रिट्टयो नाम पूर्वस्पर्धकापूर्वस्पर्धकेन्यो वर्गणा गृहीत्वा
 तासामनन्तगुणहीनरसतामापाद्य बृहदन्तरालतया यद्द्वयवस्थापन । यथा यामामेवासत्कटगनयाऽनुजागजागानां शतमे-
 कोत्तर द्युत्तरं चासीत् । तासामेवानुजागजागाना पयस्कं पयदशकं पयधिशतिरिति । मंप्रति एतासामेव क्रिट्टीनां वि-
 शेषप्ररूपणार्थमाह—'एगफजुगेत्यादि' ताः क्रिट्टीः एकस्मिन् अनुजागरस्पर्धके या अनन्तवर्गणास्तासामनन्ततमे जागे
 यावत्यो वर्गणास्तावत्प्रमाणाः प्रथमसमये करोति । ताश्चानन्ताः । ननु ताः किं सर्वजघन्यानुजागरस्पर्धकानुजागेन सदृशाः
 करोति, उत ततोऽपि हीनाः? उच्यते—ततोऽपि हीनाः, तथा चाह—'देवा' यत्सर्वजघन्यमनुजागरस्पर्धकं तस्याधस्तात्
 करोति ततोऽप्यनन्तगुणहीनरमाः करोतीत्यर्थः ॥ ४९ ॥

अणुसमयं सेढीए असंखगुणह्राणि जा अपुवाउ । तद्विवरीयं दक्षियं जहृन्नगाई विसेसूणं ॥ ५० ॥
 अणुसमयं ति-या अपूर्वाः प्रतिसमयं नवा नवाः क्रिट्टीः करोति ताः प्रतिसमयं गणनातोऽमंल्येयगुणवान्तेः श्रेण्या
 षष्टव्याः । नवतमं च प्रतिसमयं यत्रोत्तरमन्तगुणहीनरमत्वादवसेयं । इयमत्र जानना—प्रथमसमये प्रचूताः क्रिट्टी-
 करोनि । द्वितीयसमयेऽमख्येयगुणहीनाः । ततोऽपि तृतीयसमयेऽमंल्येयगुणहीनाः । एवं तावद्वाच्यं यावत् क्रिट्टीकर-
 णाद्वायाश्चरमसमयः । 'तद्विवरीयं दक्षियं ति' दक्षिकं तद्विपरीतं क्रिट्टिमंख्याविपरीतमगन्तव्यं । तद्यथा—प्रथमसमये

सकलकिङ्कितं दलिकं सर्वस्तोकं । ततो द्वितीयसमये सकलकिङ्कितं दलिकमसंब्येयगुणं । ततोऽपि तृतीयसमये समस्तकिङ्कितं दलिकमसंब्येयगुणं । एवं तावद्वाच्यं यावत् किङ्किरणध्वायाश्चरमसमयः । तथा प्रथमसमयकृतासु किङ्कियु सामान्येनानुजागः सर्वप्रचृतः । ततो द्वितीयसमयकृतासु किङ्कियन्तगुणः । ततोऽपि तृतीयसमयकृतासु अन्तगुणः । एवं तावद्वाच्यं यावत् किङ्किरणध्वाचरमसमयः । संप्रति प्रथमसमये कृतानां किङ्कानां परस्परं प्रदेशप्रमाणनिरूपणार्थमाह—‘जहृषुर्गाईं विसेसूणं ति’ जघन्या किङ्किमादिं कृत्वा परतः क्रमेण प्रतिकिङ्कि विशेषोऽनं प्रदेशाग्रमञ्जिधानीयं । इयमत्र जावना—प्रथमसमयकृतासु किङ्कियु मध्ये या सर्वमन्दानुजागा किङ्की तस्याः प्रदेशाग्रं सर्वप्रचृतं । ततोऽनन्तरेणान्तगुणेनानुजागेनाधिकायां द्वितीयकिङ्कौ प्रदेशाग्रं विशेषहीनं । ततोऽप्यनन्तरेणानुजागेनाधिकायां तृतीयकिङ्कौ विशेषहीनं । एवमन्तरानन्तरानुजागाधिकासु किङ्कियु विशेषहीनं विशेषहीनं तावदकव्यं यावत्प्रथमसमयकृतानां किङ्कानां मध्ये सर्वोत्कृष्टा किङ्किरिति । एवं सर्वेष्वपि समयेषु प्रत्येकं जावनीयम् ॥ १० ॥

अणुजागो णंतगुणो चाउस्मासाइ संखजागूणो । सोहे दिवसपुहुत्तं किङ्कीकरणाइसमयस्मि ॥ ११ ॥

अणुजागो ति—प्रथमसमयकृतानां किङ्कानामनुजागो यथोत्तरानन्तगुणो वाच्यः । तद्यथा—प्रथमसमयकृतानां किङ्कानां मध्ये या सर्वमन्दानुजागा किङ्की सा सर्वस्तीकानुजागा । ततो द्वितीयाऽनन्तगुणानुजागा । ततोऽपि तृतीयाऽनन्तगुणानुजागा । एवं तावद्वाच्यं यावत्प्रथमसमयकृतानां किङ्कानां मध्ये सर्वोत्कृष्टानुजागा किङ्किरिति । एवं द्वितीयादिविष्वपि समयेषु किङ्कानां प्ररूपणा कर्तव्या । संप्रत्यासामेव किङ्कानां परस्परमद्वपचहुत्वमुच्यते—प्रथमसमयकृतानां

किट्टीनां मध्ये या सर्ववहुप्रदेशा किट्टी सा स्तोत्रप्रदेशा । ततो द्वितीयसमयकृतानां किट्टीनां मध्ये या सर्वाष्टप्रदेशा
 किट्टी साऽसंख्येयगुणप्रदेशा । ततोऽपि तृतीयसमयकृतानां किट्टीनां मध्ये या सर्वाष्टप्रदेशा साऽसंख्येयगुणप्रदेशा ।
 एवं तावत्कव्यं यावच्चरमसमयः । तथा प्रथमसमयकृतानां किट्टीनां मध्ये या सर्वमन्दानुजागा किट्टी सा सर्वप्रचूता-
 नुजागा । ततो द्वितीयसमयकृतानां किट्टीनां मध्ये या सर्वोत्कृष्टानुजागा किट्टी साऽनन्तगुणहीना । ततोऽपि तृतीय-
 समयकृताना किट्टीना मध्ये सर्वोत्कृष्टानुजागाऽनन्तगुणहीना । एवं तावत्कव्यं यावच्चरमसमयः । 'चाडम्मासेत्यादि
 मोहे मोहनीये संज्वलनानां चालुर्मासिकात् स्थितिवन्धोऽन्यः स्थितिवन्धः संख्येयेन जागेनो न जनतरस्ता-
 वत्कव्यो यावत् किट्टिकरणाऋष्याः प्रथमसमये दिवसपृथक्त्वप्रमाणः स्थितिवन्धो भवति । स च प्रायस्तथैवोक्तः ॥५१॥
 जिनममुहूर्तो संखिजोसु य धाईणि दिणपुहुत्तं ता । वाससहस्सपुहुत्तं अंतो दिवसस्स अंतो सिं ॥५२॥
 वाससहस्सपुहुत्ता विवस्स अंतो अघाड्कम्माणं । लोचस्स अणुवसंतं किट्टीत्तं जं च पुहुत्तं ॥ ५३ ॥

जिनममुहूर्तो ति-अन्नेति पठीसप्तम्योरर्थं प्रत्यभेदात् अस्या इति ङट्ठव्यं । ततश्चास्याः किट्टिकरणाऋष्याः संख्येयेषु
 जागेषु गतेषु सत्सु संज्वलनलोचस्य स्थितिवन्धो चित्रमुहूर्तोऽन्तर्मुहूर्तप्रमाणो भवति । त्रयाणां च घातिकर्मणां दिनपृ-
 थक्त्वं दिनपृथक्त्वमानः, नामगोत्रवेदनीयानां वर्षसहस्रपृथग्मत्त्वं प्रचूनवर्षसहस्रप्रमाणः । पृथक्त्वशब्दोऽत्र बहुत्ववाची ।
 तथा किट्टिकरणाऋष्या अन्ते चरमसमये संज्वलनलोचस्य स्थितिवन्धोऽन्तर्मुहूर्तप्रमाणः । केवलमिदमन्तर्मुहूर्तं स्तोत्रत-
 रमवसेयं । तथा 'सिं ति' तेषां घातिकर्मणामन्तर्दिवसस्याहोरात्रस्य स्थितिवन्धः । अघातिनां पुनर्नामगोत्रवेदनीयानां

वर्षसहस्रपृथक्त्वात् वर्षसहस्रपृथक्त्वप्रमाणत् स्थितिवन्धात् अन्यो हीनो हीनतरः स्थितिवन्धो ऋवन् तस्मिन् किञ्चि-
करणच्छाचरमसमये-द्विवर्षस्य द्वयोर्वर्षयोर्न्तर्मध्ये ऋवति । तथा किञ्चिकरणच्छायां समयोनावलिकात्रिकशेषायामप्रत्या-
ख्यानप्रत्याख्यानारणलोचदलिकं संज्वलनलोचने न संक्रमयति । किंतु स्वस्थान एव स्थितमुपशमं नीयते । दद्यावल्लि-
काशेषायां पुनः किञ्चिकरणच्छायां वादरसंज्वलनलोचस्यागाढो न ऋवति, किं तूदीरणैव । सापि तावद्यावदावल्लिका ।
तस्याश्च उदीरणवल्लिकायाश्चरमसमये यत् किञ्चीकृतं द्वितीयस्थितिगतं, यच्च पूर्वोक्तं समयोनावलिकाद्विकवच्चमित्यर्थः,
या चैकावल्लिका किञ्चिकरणच्छायाः शेषीच्छता, एतत्सर्वं लोचस्य संज्वलनलोचस्यानुपशान्तं वर्तते, शेषं पुनरुपशान्तं ।
तथा तस्मिन्नेव समये द्वावयप्रत्याख्यानप्रत्याख्यानारणलोचानुपशान्तौ । संज्वलनलोचवन्धव्यवहृदो वादरसंज्वलन-
लोचोदयोदीरणव्यवहृदश्च । एष एव चानिवृत्तिवादरसंपरायणुल्लस्थानकचरमसमयः ॥ ५१-५३ ॥

सेसरू तणुरागो तावद्श्या किञ्चित् य पढमठिई । वज्जिय असंखचागं देहुवरिसुदीरई सेसा ॥ ५४ ॥

सेसंख ति-शेषांखं शेषकालं तृतीये विभागे इत्यर्थः । सूक्ष्मरागः सूक्ष्मसंपरायो ऋवति । ताश्च प्राकृताः किञ्चीद्वि-
तीयस्थितेः सकाशात् वियतीः समाकृष्य प्रथमस्थितिं तावती सूक्ष्मसंपरायाञ्चातुल्यां करोति । किञ्चिकरणच्छायाश्चा-
न्तिममावल्लिकामात्रं स्तिबुकसंक्रमेण संक्रमयति । तथा प्रथमान्तिमसमयकृताः किञ्चीर्वर्जयित्वा शेषाः किड्यः सूक्ष्मसं-
परायाद्यायाः प्रथमसमये उदयमागच्छन्ति । 'वज्जियेत्यादि' चरमसमयकृतानां किञ्चीनां अधस्तादसंख्येयं चागं प्रथमसमय-
कृतानां चोपरितनमसंख्येयतम चागं वर्जयित्वा शेषाः किञ्चीरुदीरयति ॥ ५४ ॥

गिहंतो य मुयंतो असंखनागं तु चरमसमयस्मि । उवसामेइय विईय विइं पि पुवं व सव्रं ॥ ५५ ॥

गिहंतो य स्ति-द्वितीये समये उदयप्राप्तानां किट्टीनामसंख्येयं जागं मुञ्चति उपशान्तत्वादुदये न ददातीत्यर्थः ।
अपूर्वं चासंख्येयजागमनुचवनार्थमुदीरणकरणेन गृह्णाति । एवं ग्रहणमोक्षौ कुर्वन् तावज्ज्ञातव्यो यावत्सूक्ष्मसंपरायाच्चा-
याश्चरमसमयः । द्वितीयस्थितिगतमपि दलिकं सूक्ष्मसंपरायाच्चाप्रथमसमयादारभ्य सर्वाञ्च सकलामपि सूक्ष्मसंपरायाञ्चं
यावत् पूर्ववदुपशमयति । समयोनावलिकारिकवञ्चमपि दलिकमुपशमयति । सूक्ष्मसंपरायाच्चायाश्च चरमसमये ज्ञानाव-
रणदर्शनावरणान्तरायाणामान्तमौहूर्तिकः स्थितिवन्धः, नामगोत्रयोश्च पोरुशमुहूर्तप्रमाणः, वेदनीयस्य च चतुर्विंशतिमु-
हूर्तमानः । तस्मिन्नेव चरमसमये सकलमपि मोहनीयमुपशान्त । ततोऽनन्तरसमये उपशान्तमोहगुणस्थानकमवाप्नोति ॥५५॥

उवसंतञ्चा चिन्नमुहुत्तो तीसे य संखतमनुद्धा । गुणसेढी सव्रं तुद्धा य पएसकावेहिं ॥ ५६ ॥

उवसंतञ्च स्ति-चिन्नमुहूर्तोऽन्तर्मुहूर्तं उपशान्ताच्चा उपशान्तमोहगुणस्थानकाच्चा । तत्र चगुणश्रेणिमारचयति । तस्या
उपशान्ताच्चाया यः संख्येयतमो जागस्तावत्प्रमाणा । ताश्च गुणश्रेणीः सर्वा अपि सर्वाञ्चं सकलामपि उपशान्ताच्चा
यावत् प्रदेशापेक्षया कालापेक्षया च तुल्याः करोति, अत्रस्थितपरिणामत्वात् ॥ ५६ ॥

उवसंता य अकरणा संकमणोवट्टणा य दिष्ठितिगे । पढाणुपुधिगाए परिचरुइ पमत्तविरतो त्ति ॥५७॥

उवसंत स्ति-उपशान्ता मोहनीयप्रकृतयोऽकरणाः करणरहिता भवन्ति संक्रमणोद्धर्तनापवर्तनोदीरणानिधित्तिनिका-

चनाकरणानामयोग्यां ज्वन्तीत्यर्थः । दृष्टित्रिके दर्शनमोहनीयत्रिके पुनरुपशान्तेऽपि संक्रमणपवर्तने ज्वतः । तत्र संक्रमो मिथ्यात्वसम्यग्मिथ्यात्वयोः सम्यक्त्वे, अपवर्तना पुनरुपशान्तेऽपि । एवं क्रोधेन श्रेणिं प्रतिपन्नस्य ऋष्ट्यं । यदा तु मानेन श्रेणिं प्रतिपद्यते तदा मानं वेदयन्नेव प्रथमतो नपुंसकवेदोक्तक्रमेण क्रोधत्रिकमुपशमयति । यदा कारेण मानत्रिकं, शेषं तथैव । यदा तु मायया श्रेणिं प्रतिपद्यते तदा मायां वेदयन्नेव प्रथमतो नपुंसकवेदोक्तप्रकारेण क्रोधत्रिकं, ततो मानत्रिकं । ततः क्रोधोक्तप्रकारेण मायात्रिकं, शेषं तथैव । यदा तु लोचनेन श्रेणिं प्रतिपद्यते तदा लोचनं वेदयन्नेव प्रथमतः क्रोधत्रिकं नपुंसकवेदोक्तक्रमेणोपशमयति । ततो मानत्रिकं, ततो मायात्रिकं, तत उक्तप्रकारेण लोचन-
न्ताज्जाया व्यवहृदः । तत्र यो ज्वक्षयेण प्रतिपतति तस्य प्रथमसमये एव सर्वाण्यपि करणानि प्रवर्तन्ते । प्रथमसमये च यानि कर्माण्युदीर्यन्ते तान्युदयात्रदिकायां प्रवेशयति । यानि च नोदीरणामागच्छन्ति तेषां दलिकानि उदयावलि-
काया वहिस्ताजोपुञ्जाकारसंस्थितानि विरचयति । यः पुनरुपशान्तमोहगुणस्थानकाज्जापरिक्षयेण प्रतिपतति स अनेन क्रमेण स्थितिघातादीन् कुर्वन्तारूढस्तैव क्रमेण पश्चानुपूर्व्यां स्थितिघातादीन् कुर्वन् प्रतिपतति । स च तावत्प्रतिपतति यावत्प्रमत्तसंयतगुणस्थानकं ॥ १८१ ॥

उक्तद्विंशतिं उदयादिसुं खिवद् दवं । सेढीए त्रिसेसूणं आवलिउण्णि असंखगुणं ॥ १८१ ॥

उक्तद्विंशति-उपशान्तमोहगुणस्थानकात् प्रतिपत्तन् क्रमेण संज्वलनलोचादीनि कर्माण्यनुज्वति । तद्यथा—प्रथमतः

संज्वलनलोचं, ततो यत्र मायोदयव्यवहोदस्तत आरभ्य माया । ततो यत्र मानोदयव्यवहोदस्ततोऽर्वाक् मानं । ततो यत्र क्रोधोदयव्यवहोदस्तत आरभ्य क्रोधं । इहं च क्रमेणोदयसमयप्राप्तानामनुभवनार्थं तेषां द्वितीयस्थितेः सकाशाद्वि-
कमपकृष्य समाकृष्य प्रथमस्थितिं करोति । उदयादिषु चोदयसमयप्रचृतिषु च स्थितिषु श्रेण्या विशेषेण विशेषेण प्रच्छि-
पति । तद्यथा—उदयसमये प्रचूर्तं । ततो द्वितीयसमये विशेषेण विशेषेण । ततोऽपि तृतीयसमये विशेषेण । एवं तावदाच्यं
यावदुदयावतिकायाश्चरमसमयः । तत उदयावतिकाया उपरि असंख्येयगुणं । तद्यथा—उदयावतिकाया उपरि प्रथ-
मसमये प्राक्तनानन्तरसमयदलिकनिर्देषापेक्षयाऽसंख्येयगुणं । ततोऽपि द्वितीयसमयेऽसंख्येयगुणं । ततोऽपि तृतीयसमये-
ऽसंख्येयगुणं । एवं तावद्वक्तव्यं यावदुदयावतिकायाऽसंख्येयगुणं । ततः परतः पुनरपि प्रागुक्तक्रमेण विशेषेण विशेषेण । ॥१८॥
वेद्विज्ञातीणैवं इयरासिं आलिगाएँ वाहिरुत् । न हि संक्रमोणुपुविं ठावद्विगोदीरणउत्पिं ॥ ५ए ॥

वेद्विज्ञातीणैवं ति-एय पूर्वोक्तो दलिकनिर्देषस्तत्कालवेद्यमानप्रकृतीनामवसेयः । इतरासां त्वेद्यमानानामावतिकाया
उपर्येव दलिकनिर्देषः । सोऽप्यसंख्येयगुणतया तावद्यावदुदयावतिकायाऽसंख्येयगुणः । ततः परतः पुनरपि प्रागुक्तक्रमेण विशेषेण
विशेषेण विशेषेण । 'न हीत्यादि' हिशब्दोऽवधारणे । ततोऽयमर्थः—आनुपूर्वैव संक्रमो न भवति, किं त्वनानुपूर्व्याऽपि
भवति । तथा वन्धानन्तरं पश्चात्तावतिकायामुपरि उदीरणं भवतीति प्राक् यदुक्तं तन्न भवति, किं तु वन्धावतिका-

मात्रातिक्रमेऽपि उदीरणं भवतीति ॥ ५ए ॥
वेद्विज्ञामाणसंजलणः आहिगा उ मोहगुणसेढी । तुद्धा य जयारूढो अतो य सेसेहि से तुद्धा ॥ ६० ॥

वेदज्ञमाणस्ति-मोहनीयस्य मोहनीयप्रकृतीनां गुणश्रेणिः कालमाश्रित्य वेद्यमानसंज्वलनकालादज्यधिका प्रतिपत्ता सता प्रारभ्यते, समारोहकालगुणश्रेण्यपेक्षया तु तुल्या । तथा 'जयंति' प्राकृतत्वात् स्वीत्वनिर्देशः, येन संज्वलने-नोपशमश्रेणिं प्रतिपन्नस्तमुदयेन प्राप्तः सन् ततः प्रच्यति तस्य गुणश्रेणिं शेषकर्मसत्कगुणश्रेणिजिः सह तुल्यामारचते । यथा कश्चित्संज्वलनक्रोधेनोपशमश्रेणिं प्रतिपन्नस्ततः श्रेणेः प्रतिपत्तन् यदा संज्वलनक्रोधमुदयेन प्राप्तस्ततः प्रच्यति तस्य गुणश्रेणिः शेषकर्मजिः समाना भवति । एवं मानमाययोरपि वाच्यं । संज्वलनलोचनेन पुनरुपशमश्रेणिं प्रतिपन्नस्य प्रतिपातकाले प्रथमसमयादेवारभ्य संज्वलनलोचस्य गुणश्रेणि शेषकर्मगुणश्रेणिजिः सह तुल्या प्रवर्तते । शेषकर्मणं पुनरुपशमश्रेणिमारोहतो यत् यत्र बन्धनसंक्रमादि वृत्तं तत्तत्रैव प्रतिपत्ततोऽपि क्रमेण पश्चानुपूर्व्यां अन्यूनान्तिरिक्तं वेदितव्यं ॥६०॥ खवगुवसामगपद्भिवयमाण्डुगुणो तर्हि तर्हि बंधोऽप्युजागो णंतगुणो असुजाण सुजाण विवरीड ॥६१॥

खवगुवसामगस्ति-क्षपकस्य क्षपकश्रेणिमारोहतो यस्मिन् स्थाने यावान् स्थितिवन्धस्तस्मिन्नेव स्थाने उपशमश्रेणि-मारोहतस्तावान् स्थितिवन्धो द्विगुणो भवति । ततोऽपि तस्मिन्नेव स्थाने उपशमश्रेणीतः प्रतिपत्ततो द्विगुणो भवतीति । क्षपकसत्कस्थितिवन्धापेक्षया चतुर्गुणो भवतीत्यर्थः । तथा क्षपकस्य यस्मिन् स्थानेऽशुचप्रकृतीनामनुजागो यावान् भवति, तदपेक्षया तस्मिन्नेव स्थाने तासामेवाशुचप्रकृतीनामुपशमकस्यानुजागोऽनन्तगुणः । ततोऽपि तस्मिन्नेव स्थाने तासा-मेवाशुचप्रकृतीनामुपशमश्रेणीतः प्रतिपत्ततोऽनन्तगुणः । 'सुजाण विवरीडस्ति' शुचप्रकृतीनां पुनरनुजागो विपरीतो वाच्यः । स चैवं—उपशमश्रेणीतः प्रतिपत्ततो यस्मिन् स्थाने शुचप्रकृतीनां यावान् अनुजागो भवति, तदपेक्षया तस्मिन् स्थाने

तासामेव शुभ्रप्रकृतीनामुपशमकस्यानुज्ञागोऽनन्तगुणः । ततोऽपि तस्मिन्नेव स्थाने तासामेव शुभ्रप्रकृतीनां रूपकस्यानन्तगुणः । शेषं यथाऽऽरोहत्स्तथा प्रतिपततोऽपि वेदितव्यं, यावत्प्रमत्तसंयतगुणस्थानं ॥ ६१ ॥

किञ्चापमत्ततदियरवाणे परिवृत्ति बहुसहस्साणि । हि द्विद्वाणंतरदुगं आसाणं वा वि गच्छिजा ॥ ६२ ॥
 किञ्च त्ति-प्रमत्ताप्रमत्तसंयतगुणस्थानकयोः प्रचूतानि सहस्राणि यावत् परिवृत्तीः कृत्वा कश्चिदधस्तनमनन्तरं गुणस्थानकद्विकं याति । कोऽपि देशविरतोऽपि भवति । कोऽपि अविस्मयगृष्टिरपि भवतीत्यर्थः । येषां मतेनानन्तानुबन्धनामुपशमना भवति तेषां मतेन कश्चित्सासादनचावमपि गच्छति ॥ ६२ ॥

उवसमसमत्तद्धा अंतो आउकया धुवं देवो । तिसु आउगेसु बरुसु जेण सेडिं न आरुहइ ॥ ६३ ॥
 उवसस त्ति-औपशमिकसम्यक्त्वाच्चायां वर्तमानो यदि कश्चिदायुःक्षयात्कालं करोति तर्ह्यवश्यं देवो भवति । अपि च साखादनचावमपि गतः सन् कालं करोति, तथापि स देव एव भवति । यत आह-येनकारेण देवायुर्वर्जितेषु शेषेषु त्रिष्वायुःषु मध्येऽन्यतमस्मिन्नायुषि त्रध्वे श्रेणिसुपशमश्रेणिं नारोहति । ततः श्रेणिस्थितः श्रेणीतः कालं कृत्वा देव एव भवति ६३
 उग्धानियाणि करणाणि उदय छिड्माइगं इयरतुद्धं । एगभवे डुरुक्तो चरित्तमोहं उवसमेइ ॥ ६४ ॥

उग्धानियाणि त्ति-करणानि बन्धनसंक्रमणादीनि उपशमश्रेणिमारोहतो यत्र यत्र स्थाने यानि यानि व्यवहिन्यस्थानानि उपशमश्रेणीतः प्रतिपततः सतस्तत्तत्स्थानं प्राप्तस्य तानि तानि उद्घाटितानि भवन्ति तानि तानि तत्र प्रवर्तन्त-

इत्यर्थः । तथोदयस्थित्यादिकं उदयस्थितिवन्धादिकं, इतरतुल्यं उपशमश्रेण्यारोह्यादिदुष्ट्यं, उपशमश्रेण्यारोहतो यत्र यत्र यद्यत् उदयस्थित्यादिकं व्यवहिनं प्रतिपातेऽपि तत्र तत्र तत्तत् उदयस्थित्यादिकं प्रवर्तते इत्यर्थः । तथैकस्मिन् ऋवे षौ वारौ चारित्रमोहमुपशमयति उपशमश्रेणिं प्रतिपद्यते इत्यर्थः । न तु तृतीयमपि वारं ॥ ६४ ॥

एवं पुरुषवेदोदयेनोपशमश्रेणिं प्रतिपन्नस्य विधिरुक्तः, संप्रति स्त्रीवेदेन प्रतिपन्नस्योच्यते—

उदयं वज्जी इठी इषिं समयद् अवेयगा सत् । तह वरिसवरो वरिसवरिं इषिं समगं कमारेऽ ॥६५॥

उदयं ति-इह स्त्री उपशमश्रेणिं प्रतिपन्ना सती प्रथमतो नपुंसकवेदमुपशमयति, पश्चात् स्त्रीवेदं । तं च तावदुपशमयति यावत्स्वोदयस्य विचरमसमयः । तस्मिंश्च समये एकां चरमसमयमात्रामुदयस्थितिं वर्जयित्वा शेषं सकलमपि स्त्रीवेदस्य सत्कं दलिकमुपशमित । ततश्चरमसमये व्यतिक्रान्ते अवेदका सती पुरुषवेदहास्यादिकाः सप्त प्रकृतीयुगपदुपशमयितुमारचते । शेषं पुरुषवेदेनैव श्रेणिं प्रतिपन्नस्य वेदितव्यं । संप्रति नपुंसकवेदेनोपशमश्रेणिं प्रतिपन्नस्य विधिमाह—‘तहेत्यादि’ वर्षवरो नपुंसक उपशमश्रेणिं प्रतिपन्नः सन् । तथेति एकामुदयस्थितिं मुक्त्वेत्यर्थः । समकं युगपत् नपुंसकवेदस्त्रीवेदावुपशमयति । ‘कमारः’ इति क्रमेणारब्धे सति । तत्रायं संप्रदायः—स्त्रीवेदेन पुरुषवेदेन वा उपशमश्रेणिं प्रतिपद्यमानो यस्मिन् स्थाने नपुंसकवेदमुपशमयति तदूरं यावन्नपुंसकवेदेनापि श्रेणिं प्रतिपन्नः सन् नपुंसकवेदमेव केवलमुपशमयति । तत ऊर्ध्वं पुनर्नपुंसकवेदं स्त्रीवेदं च युगपदुपशमयितुं लग्नः । स च तावज्जतो यावन्नपुंसकवेदाद्याया विचरमसमयः । तस्मिंश्च समये स्त्रीवेद उपशान्तः । नपुंसकवेदस्य च एका समयमात्रोदयस्थितिर्वर्तते ।

शेषं सर्वमुपशान्तं । तस्यामप्युदयस्थितावतिक्रान्तायामवेदको जवति । ततः पुरुषत्रेदादिकाः सप्त प्रकृतीर्भुगपञ्चपशम-
 धितुं यतते । शेषं तथैव ॥ ६५ ॥

तदेवमुक्त्वा सर्वोपशमना, संप्रति देशोपशमनामधिधातुकाम आह—

पगइविईं श्रणुजागप्यएसमूलुत्तराहि पविजत्ता । देसकरणोवसमणा तीएसमियस्स अठपयं ॥ ६६ ॥

पगइ ति—देशतः करणाभ्यां यथाप्रवृत्तापूर्वकरणसंज्ञाभ्यां कृत्वा प्रकृत्यादीनामुपशमना देशकरणोपशमना । इदमुक्तं
 जवति—यथाप्रवृत्तकरणपूर्वकरणाभ्यां यत् प्रकृत्यादिकं देशतः उपशमयति, न सर्वात्मना सा देशकरणोपशमना ।
 सा च चतुर्विधा, तद्यथा—प्रकृतिदेशोपशमना, स्थितिदेशोपशमना, अनुजागदेशोपशमना, प्रदेशदेशोपशमना चेति ।
 पुनरप्येकैका विधा—मूलप्रकृतिविषया उत्तरप्रकृतिविषया च । तथा च देशकरणोपशमनया शमितस्य उपशमं नीतस्य।
 इदमर्थपदमिदं तात्पर्यं ॥ ६६ ॥

तदेवाह—

उवइणउवइणसंकमणाइं च तिन्नि करणाइं । पगइतयासमईंउ पडू नियट्टिमि वटंतो ॥ ६७ ॥

उवइणउ ति—देशोपशमनया उपशमितस्य कर्मण उवर्तनापवर्तनासंक्रमरूपाणि त्रीणि करणानि प्रवर्तन्ते, नान्यानि
 करणानि उदीरणप्रवृत्तीनि । एष देशोपशमनाया विशेषः । तथा मूलप्रकृतिमुत्तरप्रकृतिं वा तथा देशोपशमनया उप-
 शमयितुं प्रभुः समर्थो निवृत्तिकरणेऽपूर्वकरणे वर्तमानः । इह निवृत्तिग्रहणं पर्यवसानार्थं वेदितव्यं । तत इदमुक्तं

न्रवति—सर्वेऽप्येकद्वित्रिचतुरिन्द्रियासंज्ञिसंज्ञिपञ्चेन्द्रियतिर्यङ्गनारकदेवा मनुष्याश्च यथासंभवमपूर्वकरणपर्यवसानाः सर्व-
कर्मणां देशोपशमनास्वामिनोऽवसेयाः ॥ ६९ ॥

एतदेव प्रावयति—

दंसणमोहाणंताणुबंधिणं सगनियद्विडं णुप्पिं । जा उवसमे चउद्धा मूलुत्तरणाइसंताडं ॥ ६८ ॥

दंसण ति—दर्शनमोहनीयानन्तानुबन्धिनां स्वकीयात् स्वकीयात् अपूर्वकरणत् परतो देशोपशमना न ऋवति । तत्र
दर्शनत्रिकस्य रूपका अविरता देशविरता विरता वा, उपशमकास्तु विरताः स्वापूर्वकरणान्तसमयं यावद्देशोपशमनां
कुर्वन्ति । अनन्तानुबन्धिनां पुनर्विसंयोजने चालुर्गतिका अपि स्वापूर्वकरणान्तसमयं यावद्देशोपशमकाः, न परतः ।
शेषाणां पुनश्चारित्रमोहनीयप्रकृतीनामुपशमनायां रूपणायां वा यावदपूर्वकरणगुणस्थानकचरमसमयस्तावद्देशोपशमना ।
शेषाणां सर्वोपशमना न ऋवति, किं तु देशोपशमनैव । सापि चापूर्वकरणस्थानकं यावदवगन्तव्या । तथा या मूलप्र-
कृतय उत्तरप्रकृतयो वाऽनादिसत्ताकास्ता उपशमे देशोपशमनामधिकृत्य चतुर्विधाः, तद्यथा—सादयोऽनादयो ध्रुवा
अध्रुवाश्च । तत्र मूलप्रकृतयोऽष्टावपि चतुर्विधाः । तथाहि—अपूर्वकरणगुणस्थानकात् परतो गत्वा प्रतिपत्ता सा
देशोपशमना प्रवर्तमाना सादिः । तत्स्थानमप्राप्तानां पुनरनादिः । ध्रुवा अत्रव्यानां । जव्याना त्वध्रुवा । कृता मूलप्र-
कृतीनां साद्यनादिप्ररूपणा, संप्रत्युत्तरप्रकृतीना सा क्रियते—तत्र वैक्रियसप्तकाहारकसप्तकमनुष्यद्विकदेवद्विकनरकद्वि-
कसम्यक्ववसम्यग्मिथ्यात्वोच्चैर्गोत्ररूपोद्बलनयोग्यत्रयोविंशतितीर्थकरायुश्चतुष्टयवर्जितं शेषं त्रिंशत्तरं प्रकृतिशतं ध्रुवस-

र्कर्म, तस्य देशोपशमना चतुर्विधा, तद्यथा—सादिरनादिर्ध्रुवाऽध्रुवा च । तथाहि—मिथ्यात्वानन्तानुबन्धिनां स्वस्वा-
पूर्वकरणत्परतो देशोपशमना न भवति । शेषकर्मणां त्वपूर्वकरणगुणस्थानकात्परतो न भवति । ततः परतः स्थानात्
प्रच्यवमानाना प्रवर्तमाना सादिः । तत्स्थानमप्राप्तानां पुनरनादिः । ध्रुवाध्रुवे पूर्ववत् । शेषाणां तूद्धवनयोग्यत्रयोविंश-
त्यादीनामष्टाविंशतिप्रकृतीनामध्रुवसत्कर्मत्वादेव देशोपशमना सादिरध्रुवा च विज्ञेया ॥ ६८ ॥

संप्रति देशोपशमनामधिकृत्य प्रकृतिस्थानप्ररूपणार्थमाह—

चउरादिजुया वीसा एकवीसा य मोहृगाणणि । संकमनियद्विपाजगाइं सजसाइं नामस्स ॥ ६९ ॥

चउरादिजुय ति-मोहृनीयस्य देशोपशमनामधिकृत्य पद प्रकृतिस्थानानि । तयथा—चनुरादिजुता विंशतिरेकविंश-
तिश्च चतुर्विंशतिः, पञ्चविंशतिः, षड्विंशतिः, अष्टाविंशतिः, एकविंशतिश्चेत्यर्थः । शेषाणि पुनरनिवृत्ति-
वादरे प्राप्यन्ते इति कृत्वा न संभवन्ति । तत्राष्टाविंशतिस्थानं मिथ्याहृष्टिसास्वादनसम्यग्मिथ्याहृष्टिवेदकसम्यग्दृष्टीना
प्राप्यते । सप्तविंशतिस्थानं उद्ध्रितसम्यग्भवस्य मिथ्याहृष्टेः सम्यग्भवमुत्पादयतोऽपूर्वकरणत्प-
म्यज्जिथ्यात्वस्थानादिमिथ्याहृष्टेर्वा । पञ्चविंशतिस्थानं षड्विंशतिनत्कर्मणो मिथ्याहृष्टेः सम्यग्भवमुत्पादयतोऽपूर्वकरणत्प-
रतो वेदितव्य, तस्य मिथ्यात्वदेशोपशमनाया भ्रजावात् । तथाऽनन्तानुबन्धिनामुद्धवनेऽपूर्वकरणत्परतो वर्तमानस्य
चतुर्विंशतिस्थानं, चतुर्विंशतिसत्कर्मणो वा चतुर्विंशतिस्थानं । ऋषितसप्तकस्य एकविंशतिस्थानं । संप्रति नामकर्मणः
प्रकृतिस्थानान्याह—‘संकमेत्यादि’ प्रकृतिस्थानसंज्ञमे नाम्नो यानि यशःकीर्त्या सह स्थानान्युक्तानि तान्येव निवृत्ति-

प्रायोग्यानि अपूर्वकरणप्रायोग्यानि भवन्ति देशोपशमनायोग्यानि भवन्तीत्यर्थः । तानि चेमानि, तद्यथा—श्रुत्तरशतं, श्रुत्तरशतं, पणवतिः, पञ्चनवतिः, त्रिनवतिः, चतुरशीतिः, द्व्यशीतिश्चेति । तत्रादिमानि चत्वारि यावदपूर्वकरणगुणस्थान-
कचरमसमयस्तावद्देदितव्यानि, न परतः । शेषाणि च त्रीणि त्रिनवतिचतुरशीतिद्व्यशीतिरूपाणि एकेन्द्रियादीनां भवन्ति ।
श्रेणिं प्रतिपद्यमानानां तु न संभवति । शेषाणि तु स्थानानि अपूर्वकरणगुणस्थानकात्परतो लभ्यन्ते, नार्वागिति देशोपशम-
नायोग्यानि । ज्ञानावरणदर्शनावरणवेदनीयान्तरायाणामैकैकं प्रकृतित्थानं देशोपशमनायोग्यं । तत्र ज्ञानावरणान्तराययोः
पञ्चप्रकृत्यात्मकं, दर्शनावरणस्य नवप्रकृत्यात्मकं, वेदनीयस्य द्विप्रकृत्यात्मकं । आयुर्गोत्रयोर्देहे स्थाने एका द्वे च प्रकृती ॥६९॥

उक्ता प्रकृतिदेशोपशमना, संग्रति स्थितिदेशोपशमनामाह—

विश्रंसकम व विश्रुतवसमणा एवरि जहन्निया कज्जा । अप्रवसिद्धि जहन्ना उवलगनिघट्टिगे विथरा ॥७०॥

विश्रंसकम व त्ति-स्थितिसंक्रमवत् स्थितिदेशोपशमना इष्टव्या । नवरमिह जघन्या जघन्यस्थितिदेशोपशमनायोग्या
कार्या, अत्रवसिद्धिकप्रायोग्या जघन्या स्थितिः । एतदुक्तं भवति—स्थितिदेशोपशमना द्विविधा—मूलप्रकृतीनामुत्तर-
प्रकृतीनां च । एकैकापि द्विधा—जघन्योत्कृष्टा च । तत्र मूलप्रकृतीनामुत्तरप्रकृतीनां वा उत्कृष्टस्थितिदेशोपशमना-
स्वामी यः प्रागुत्कृष्टस्थितिसंक्रमस्वामी प्रतिपादितः स एव वेदितव्यः । जघन्यस्थितिदेशोपशमनास्वाम्यपि जघन्य-
स्थितिसंक्रमस्वाम्येव प्रतिपत्तव्यः । केवलं जघन्यस्थितिदेशोपशमनास्वामी अत्रवसिद्धिकप्रायोग्यजघन्यस्थितौ वर्तमान
एकेन्द्रियो इष्टव्यः, तस्यैव प्रायः सर्वकर्मणामतिजघन्यायाः स्थितेः प्राप्यमाणत्वात् । याश्चेतराः प्रकृतयोऽत्रवसिद्धिक-

प्रायोग्यजघन्यस्थितयो न भवन्ति तासामुषल्लकेऽपूर्वकरणे वा जघन्यस्थितिदेशोपशमना वेदितव्या । तत्रोषल्लके उष-
लनप्रायोग्यानां प्रकृतीनामन्तिमे स्थितिखंभे पद्योपमासंख्येयजागमात्रे वर्तमानस्तत्राप्याहारकसप्तकसम्यक्त्वसम्यग्मि-
थ्यात्वानामेकेन्द्रियोऽनेकेन्द्रियो वा, शोषप्रकृतीना तूषलनयोग्यानां वैक्रियसप्तकदेवद्विकनरकविक्रमनुष्यद्विकोच्चैर्गोत्ररू-
पाणामेकेन्द्रिय एव, अन्यासां त्वपूर्वकरणचरमसमये वर्तमानो जघन्यां देशोपशमनां करोति ॥ ७० ॥

अणुजागसंकमसमा अणुजागुवसामणा नियद्विम्बि । संकमपएसतुद्धा पएसुवसामणा चेढ ॥ ७१ ॥
अणुजाग ति-अनुजागसंकमसमा अनुजागदेशोपशमना वक्तव्या । नवरं निवृत्तावपूर्वकरणे चरमसमयं यावत् ।
इयमत्र चावना—य एवोत्कृष्टानुजागसंकमस्वामी प्राक् प्रतिपादितः, स एवोत्कृष्टानुजागदेशोपशमनाया अपि स्वामी ।
तत्राशुप्रकृतीनां मिथ्यादृष्टिः, शुभप्रकृतीनां तु सयगदृष्टिः । नवरं सातवेदनीयशशःकीर्त्युच्चैर्गोत्राणामुत्कृष्टानुजागसं-
कमस्वामिनोऽपूर्वकरणस्थानकात्परतोऽपि भवन्ति । उत्कृष्टानुजागदेशोपशमनायाः पुनरुत्कर्षतोऽप्यपूर्वकरणगुणस्थान-
कपर्यवसाना एव वेदितव्याः । जघन्यानुजागदेशोपशमना तीर्थकरवर्जानां सर्वासामपि प्रकृतीनामेकेन्द्रिये अत्रवसि-
ञ्जिकप्रायोग्यजघन्यस्थितौ वर्तमाने दृष्टव्या । तीर्थकरनाम्नस्तु जघन्यानुजागसंकमवत् । प्रदेशदेशोपशमना चात्र प्रदे-
शसंकमनुद्ध्या वेदितव्या । एतदुक्तं भवति—उत्कृष्टप्रदेशदेशोपशमना उत्कृष्टप्रदेशसंकमनुद्ध्या । नवरं येषां कर्मणाम-
पूर्वकरणत्परतोऽपि उत्कृष्टः प्रदेशसंकमः प्राप्यते, तेषामप्यपूर्वकरणगुणस्थानकचरमसमयमेव यावत् उत्कृष्टप्रदेशोप-
शमना वाच्यम् । जघन्या पुनः प्रदेशदेशोपशमना जघन्यप्रदेशसंकमनुद्धयेति ॥ ७१ ॥

॥ इति श्रीमलयगिरिविरचितायां कर्मप्रकृतिटीकायामुपशमनाकरणं समाप्तम् ॥

शोवत्ति—स्थितिवन्धे, उपलक्षणमेतत्, अनुजागवन्धे वा ये कपायोदीरणास्ते सर्वस्तोकाः । प्रकृतिप्रदेशवन्धौ च योगाद्भवत इति ताविह न गृह्येते, अनुजागवन्धश्चोपलक्षणव्याख्यानाद्गृहीतः । ततश्च स्थितिवन्धे कपायोदयाः स्लोका इति । किमुक्तं भवति ? बन्धनकरणाध्यवसायाः सर्वस्तोकाः । तेन्य उदीरणाध्यवसाया असंख्येयगुणाः । ततोऽपि संक्रमाध्यवसाया असंख्येयगुणाः । संक्रमग्रहणेन चात्रोद्धर्तनापवर्तने अपि गृहीते दृष्टव्ये, संक्रमजेदत्वात्तयोः । तत उपशमनाध्यवसाया असंख्येयगुणाः । ततोऽपि निधत्त्यध्यवसाया असंख्येयगुणाः । ततोऽपि निकाचनाध्यवसाया असंख्येयगुणाः ॥ ७४ ॥ ३७७ ॥

॥ इति श्रीमलयगिरिविचितायां कर्मप्रकृतिटीकायां करणाष्टकम् ॥

तदेवमुक्तानि करणानि, संप्रत्युद्देशक्रमप्राप्तमुदयमन्त्रिधिसुराह—

उदडुगं ॥ १ ॥

तदेवमुक्तानि करणानि, संप्रत्युद्देशक्रमप्राप्तमुदयमन्त्रिधिसुराह—

उदडुगं ॥ १ ॥

उदडुगं ॥ १ ॥

उदडुगं ॥ १ ॥

उदडुगं ॥ १ ॥

उदडुगं ॥ १ ॥

उदडुगं ॥ १ ॥

उदडुगं ॥ १ ॥

उदडुगं ॥ १ ॥

उदडुगं ॥ १ ॥

उदडुगं ॥ १ ॥

उदडुगं ॥ १ ॥

उदडुगं ॥ १ ॥

उदडुगं ॥ १ ॥

उदडुगं ॥ १ ॥

एतन्तरसमयादारच्येन्द्रियपर्यासिचरमसमयं यावदुदीरणामन्तरेणापि केवलैर्नैवोदयेन निद्राः पञ्चापि वेदयन्ते । तथा मनुष्यगतिपञ्चेन्द्रियजातित्रसवादरपर्याससुजगादेयशःकीर्त्युच्चैर्गोत्ररूपा नव प्रकृतीरयोगिकैवलिन उदीरणामन्तरेण स्वं कावं यावत् केवलैर्नैवोदयेन वेदयन्ते । केचित्तीर्थकरमपि ये तीर्थकृतः ॥ १-२-३ ॥

तदेवमुक्तः प्रकृत्युदयः, संप्रति स्थित्युदयमाह—

विश्वदलं वि विश्वकयपलंगसाविश्वदीरणा अहिगो । उदयविश्वं हस्सो तत्तीसा एग उदयविश्वं ॥ ४ ॥

विश्वदलं ति—इह विविध उदयः स्थितिद्वयेण प्रयोगेण च । तत्र स्थितिर्वाधाकालरूपा तस्याः द्वयेण अव्यक्तेत्र-कालत्रवावरूपाणामुदयहेतूनां संप्राप्तौ सत्यां यः स्वभावत उदयः प्रवर्तते स स्थितिद्वयेणोदयः । यः पुनस्तस्मिन्नुदये प्रवर्तमाने सति उदीरणकरणरूपेण दलिकमाकृष्यानुभवति स प्रयोगोदयः । तथा चाह—स्थित्युदयोऽपि स्थितिद्वयात् प्रयोगतश्च भवति । स च द्विधा उत्कृष्टो जघन्यश्च । तत्रोत्कृष्टः स्थित्युदीरणात् उदयस्थित्याऽऽध्यधिकः । तथाहि—उत्कृष्टायां स्थितौ बध्यमानायामवाधाकालेऽपि प्राग्बद्धं दलिकमस्तीति कृत्वा बन्धावलिकायामतीतायामनन्तर-स्थितौ विपाकोदयेन वर्तमान उदयावलिकात् उपरितनीः सर्वा अपि स्थितिरुदीरयति । उदीर्यं च वेदयते । ततो बन्धावलिकोदयावलिकाहीनायाः शेषायाः सर्वस्या अपि स्थितेरुदयोदीरणे तुद्वये । वेद्यमानायां च स्थिताबुदीरणा न प्रवर्तते, किंतूदय एव केवलः, ततो वेद्यमानया समयमात्रस्थित्याऽऽध्यधिकः स्थित्युदीरणात् उत्कृष्टस्थित्युदयः बन्धाव-दलिकोदयावलिकाहीनश्च उत्कृष्टः स्थित्युदयः उदयोत्कृष्टबन्धानां वेदितव्यः । शेषाणां तु यथायोग्यं । तत्राप्युक्तनीत्या

उदयस्थित्यान्वधिकोऽवगन्तव्यः । तथा ह्रस्वो जघन्यः स्थित्युदयः । पट्टत्रिंशत्प्रकृतीनामेका समयमात्रा उदयस्थितिः । एतदुक्तं भवति—पट्टत्रिंशत्प्रकृतीनां जघन्यः स्थित्युदयः समयमात्रैकस्थित्युदयप्रमाणो वेदितव्यः, समयमात्रा चैका स्थितिः चरमसमयस्थितिरवसेया । पट्टत्रिंशत्प्रकृतयश्च प्रागुक्ता एवैकचत्वारिंशत्प्रकृतयो निजापञ्चकव्यतिरिक्ता वेदितव्याः । निजापञ्चकस्य ह्युदीरणाया अत्रावेऽपि शरीरपर्याप्त्यनन्तरं केवलोदयकालेऽपवर्तते । तत एका स्थितिर्न प्राप्यते इति तत्त्वज्ञानं । शेषं जघन्योदीरणातुल्यं निरवशेषमवगन्तव्यं ॥ ४ ॥

तदेवमुक्तः स्थित्युदयः, संप्रत्यनुजागोदयमाह—

अणुजागुदलं विजहृष नवरि आवरणविघ्नवेयाणं । संजलणलोचसम्भत्ताण यगंतूणमात्रद्विगं ॥ ५ ॥

अणुजाग चि—यथाऽनुजागोदीरणा प्राक् सप्रपञ्चमच्चिहिता, तथाऽनुजागोदयोऽपि वक्तव्यः । नवरं ज्ञानावरणपञ्चकान्तरायपञ्चकदर्शनावरणचतुष्टयवेदत्रयसंज्वलनलोचसम्यक्त्वानामुदीरणव्यवहृदे सति परत आवलिकां गत्वाऽति-
क्रम्य तस्या आवलिकायाश्चरमसमये जघन्यानुजागोदयो वाच्यः ॥ ५ ॥

तदेवमुक्तोऽनुजागोदयः । संप्रति प्रदेशोदयाचिधानावसरः । तत्र चैमौ अर्थोधिकारौ, तद्यथा—साधनादिप्ररूपणा स्वामित्वं च । साधनादिप्ररूपणा विविधा—मूलप्रकृतिविषया उत्तरप्रकृतिविषया च । तत्र मूलप्रकृतिविषयसाधनादिप्ररूपणार्थमाह—

अजहृषाणुक्कोसा चउ तिहाबहू चउविहा मोहे । आउस्स साइअधुवा सेसविगप्पाय सवेसिं ॥ ६ ॥

अजहण ति—मोहनीयायुर्वर्जनां पणां कर्मणामजघन्यः प्रदेशोदयश्चतुर्विधः, तद्यथा—सादिरनादिर्ध्रुवोऽध्रुवश्च ।
 तथाहि—कश्चित् दृषितकर्मांशो देवलोकं देवो जातः । स च तत्र संक्रियो ज्ञत्वा उत्कृष्टा स्थितिं तद्वन् उत्कृष्टं प्रदेशा-
 शोदयः, स चैकसामयिकं कालं कृत्वा एकेन्द्रियेयूपन्नः, तस्य प्रथमसमये प्रागुक्तानां पणां कर्मणां जघन्यः प्रदेश-
 सादिः, तत्स्थानमप्राप्तस्य पुनरनादिः, ध्रुवाध्रुवौ पूर्ववत् । तथाहि—अस्मीपां पणां कर्मणामनुकृष्टः प्रदेशोदयश्च त्रिप्रकारः,
 तद्यथा—अनादिर्ध्रुवोऽध्रुवश्च । तथाहि—अस्मीपां पणां कर्मणामनुकृष्टः प्रदेशोदयः प्रागुक्तस्वरूपस्य गुणितकर्मांशस्य स्वस्वो-
 दयान्ते गुणश्रेणीशिरसि वर्तमानस्य प्राप्यते । स चैकसामयिक इति कृत्वा सादिरध्रुवश्च । ततोऽन्यः सर्वोऽप्यनुकृष्टः, स
 चानादिः, सदैव ज्ञावात् । ध्रुवाध्रुवौ पूर्ववत् । तथा मोहे मोहनीयेऽजघन्योऽनुकृष्टश्च प्रदेशोदयश्चतुर्विधः, स
 रनादिर्ध्रुवोऽध्रुवश्च । तथाहि—दृषितकर्मांशस्यान्तरकरणे कृतेऽन्तरकरणपर्यन्तजाविगोपुञ्जाकारमस्थितवल्बिकामात्रदलि-
 कान्तसमये मोहनीयस्य जघन्यः प्रदेशोदयः । स चैकसामयिक इति कृत्वा सादिरध्रुवश्च । ततोऽन्यः सर्वोऽप्यनुकृष्टः, स
 सोऽपि ततो वित्तीयसमये जघन्यः प्रदेशोदयः । स चैकसामयिक इति कृत्वा सादिरध्रुवश्च । ततोऽन्यः सर्वोऽप्यनुकृष्टः, स
 सूक्ष्मसंपरायगुणस्थानकान्तसमये उत्कृष्टः प्रदेशोदयः । स चैकसामयिक इति कृत्वा सादिरध्रुवश्च । तथा गुणितकर्मांशस्य
 उत्कृष्टः । स चोपशमश्रेणीतः प्रतिपतितो जघन्यः सादिः । तत्स्थानमप्राप्तस्य पुनरनादिः ध्रुवाध्रुवौ पूर्ववत् । तथा आयुष-
 श्चत्वारोऽपि चेदा उत्कृष्टानुकृष्टजघन्याजघन्यरूपाः साधध्रुवाः, चतुर्णामपि जेदानां यथायोगं नियतकालं ज्ञावात् ।

तथा सर्वेषां कर्मणां प्रागुक्तानां पणां मोहनीयस्य उक्तशेषो विकटशेषो विकटजघन्यरूपो साद्यध्रुवो, तौ च प्रागेव जावितौ ॥ ६ ॥

कृता मूलप्रकृतीनां साद्यनादिप्ररूपणा, संप्रत्युत्तरप्रकृतीनां तांचिकीपुराह—

अजहृषाणुक्कोसो सगयालाए चउत्तिहा चउत्तिहा चउत्तिहा सवे य सेसाणं ॥ ७ ॥

अजहृष ति—तैजससप्तकवर्णादिविंशतिस्थिरानिर्माणगुरुत्वयुग्माशुजशानावरणपञ्चकान्तरायपञ्चकदर्शनावरणचतुष्टयरूपाणां सप्तचत्वारिंशत्प्रकृतीनामजघन्यः प्रदेशोदयश्चतुर्विधः । तद्यथा—सादिरनादिर्ध्रुवोऽध्रुवश्च । तथाहिकश्चित् हृषितकर्माशो देव उत्कृष्टे संक्षेपे वर्तमान उत्कृष्टां स्थितिं बभूव उत्कृष्टं प्रदेशाग्रमुत्तयति । ततो बन्धावसाने कालं कृत्वा एकेन्द्रियेऽप्युत्तयते, तस्य प्रथमसमये प्रागुक्तानां सप्तचत्वारिंशत्प्रकृतीनां जघन्यः प्रदेशोदयः । नवरमवधिक्रानावरणवधिक्रानावरणयोर्वन्धावल्लिकाचरमसमये देवस्य जघन्यः प्रदेशोदयो वेदितव्यः । स चैकसामायिक इति कृत्वा सादिरध्रुवश्च । ततोऽन्यः सर्वोऽप्यजघन्यः । स च द्वितीयसमये जवन् सादिः । तत्स्थानमप्राप्तस्य पुनरनादिः । ध्रुवाध्रुवौ पूर्ववत् । तथाऽमूपामेव सप्तचत्वारिंशत्प्रकृतीनामनुत्कृष्टः प्रदेशोदयस्त्रिप्रकारस्तद्यथा—अनादिर्ध्रुवोऽध्रुवश्च । तथाहि—गुणितकर्माशस्य स्वस्वोदयान्ते गुणश्रेणीशिरसि वर्तमानस्योत्कृष्टः प्रदेशोदयः । स चैकसामायिक इति कृत्वा सादिरध्रुवश्च । ततोऽन्यः सर्वोऽप्यनुत्कृष्टः । स चानादिः, सदैव जावात् । ध्रुवाध्रुवौ पूर्ववत् । तथा मिथ्यात्वे मिथ्यात्वस्याजघन्योऽनुत्कृष्टश्च प्रदेशोदयश्चतुर्विधः, तद्यथा—सादिरनादिर्ध्रुवोऽध्रुवश्च । तथाहि—हृषितकर्माशस्य प्रथमसमयव-

मुपादयतः कृतान्तरकरणस्यौपसामिकसस्यक्त्याल्पपुत्य मिथ्यात्वं गतस्यान्तरकरणपर्यन्तजायिगोपुञ्जाकारमस्थितायत्रि-
 कामात्रदलिकात्तममे वर्तमानस्य जघन्यः प्रदेशोदयः । स चैकनामधिक इति कृत्वा मादिरभ्युपस्य । ततोऽन्यः सर्वोऽव्य-
 जघन्यः । मोऽपि वितीयममे जघन्यः । वेदकमन्यस्वात्वा प्रतिगततः मादिः । तत्स्थानमग्रामस्य पुनरनादिः ।
 हुवाधुवौ पूर्ववत् । तथा कश्चिदुणितकर्मणो यदा देशविरतिगुणश्रेण्यां गतमानः सर्वनिरतिं प्रतिपद्यते । तन्नन्त्रिमिन्नां
 गुणश्रेणिं करोति । कृत्वा च तावद्गतौ याम् व्योगनि गुणश्रेण्योर्मन्तकं । तदानीं च कश्चिन्मिथ्यात्वं गच्छति । तन्नन्त्रिमिन्नां
 मिथ्यात्वस्योत्कृष्टः प्रदेशोदयः स चैकनामधिक इति कृत्वा मादिरभ्युपस्य । ततोऽन्यः सर्वोऽव्युत्कृष्टः । तन्नन्त्रिमिन्नां
 वितीयसमवे जघन्यः । वेदकमन्यस्वात्वा प्रतिगततः मादिः । तत्स्थानमग्रामस्य पुनरनादिः । तन्नन्त्रिमिन्नां
 एतासां च सतचत्वारिंशत्प्रकृतीनां मिथ्यात्वस्य चोक्तशेषो निकृष्टो जघन्यमग्रामस्य पुनरनादिः । मोऽपि ततो
 अधुवौ च । तौ च जावितानेव । शेषाणामधुरोदयानां प्रकृतीनां जघन्योत्कृष्टरूपं विधा विप्रकारे । प्रुयाधुवो पूर्ववत् ।
 त्कृष्टानुत्कृष्टरूपा विधा ज्ञातव्याः, तद्यथा-नामधुोऽभ्युपस्य । सा च माद्यधुनाऽधुरोदयत्वादानेया ॥ ७ ॥ तद्यथा-मादी
 कृता साद्यनादिमहाराण । न्यति स्वामित्यमतिपादनार्थं ननमन्तीगुणश्रेणीः नर्वा अपि प्रकृत्यानि-
 स्वामित्वं च । तत्रोत्कृष्टप्रदेशोदयस्वामित्यमतिपादनार्थं ननमन्तीगुणश्रेणीः नर्वा अपि प्रकृत्यानि-
 सम्मत्तुप्पासात्रयविरय संज्ञोयणा विपासे य । दंसणसोहृत्कवगे कसाय उवनामपुवसंते ॥ ८ ॥
 खवगे य खीणसोहे जिगे य डुविहे अंसखगुणसेही । उवउ तनिवरीउ कालो संखेजागुणसेही ॥ ९ ॥

सम्मत्तुपेत्यादि—इहैकादश गुणश्रेण्यः । तद्यथा—सम्यक्त्वोत्पादे प्रथमा । द्वितीया श्रावके देशविरते । तृतीया विरते सर्वविरते प्रमत्तेऽप्रमत्ते च । चतुर्थी संयोजनानामन्तानुबन्धिनां विसंयोजने । पञ्चमी दर्शनमोहनीयत्रितयद्व-
 पणे । षष्ठी चारित्रमोहनीयोपशमके । सप्तमी उपशान्तमोहनीये । अष्टमी मोहनीयद्वपके । नवमी द्वीणमोहे । दशमी
 सयोगिकेवल्लिनि । अयोगिकेवल्लिनि त्वेकादशीति । 'असंखगुणसेढी जदञ्जित्ति' सर्वस्तोकं सम्यक्त्वोत्पादगुणश्रेण्यां
 दलिकं । ततोऽपि देशविरतिगुणश्रेण्यामसंख्येयगुणं । ततोऽपि सर्वविरतिगुणश्रेण्यामसंख्येयगुणं । एवं तावद्वाच्यं याव-
 दयोगिकेवल्लिगुणश्रेण्यां दलिकमसंख्येयगुणं । तस्मात् प्रदेशोदयमप्याश्रित्य एता गुणश्रेण्यो यथाक्रममसंख्येयगुणा
 वक्तव्याः । 'तद्विवरीढ कालो संखिज्जगुणसेढि त्ति' सर्वास्वप्येतासु गुणश्रेण्यिषु कालस्तद्विपरीत जदयविपरीतः संख्येय-
 गुणश्रेण्या । तद्यथा—अयोगिकेवल्लिगुणश्रेणिकालः सर्वस्तोकः । सयोगिकेवल्लिगुणश्रेणिकालः संख्येयगुणः । ततोऽपि
 द्वीणमोहगुणश्रेणिकालः संख्येयगुणः । एवं तावद्वाच्यं यावत्सम्यक्त्वोत्पादगुणश्रेणिकालः संख्येयगुणः । स्थापना । एषा
 सम्यक्त्वोत्पादगुणश्रेणिः । पुनर्यथोत्तरमसंख्येयगुणदलिकाः । कालतश्च संख्येयगुणाः । उपरिष्ठाच्च पृथक्त्वेन यथोत्तरं
 विशाला विशालतराः । अथोच्येत—कथं दलिकं यथोत्तरमसंख्येयगुणं प्राप्यते ? उच्यते—सम्यक्त्वं ह्युत्पादयन् मिथ्या-
 दृष्टिर्भवति, ततस्तस्य स्तोकं गुणश्रेणिदलिकं । सम्यक्त्वोत्पत्तौ सत्यां पुनः प्राक्तनगुणश्रेण्यपेक्षयाऽसंख्येयगुणदलिका
 गुणश्रेणिः, विशुद्धत्वात् । ततो देशविरतस्य गुणश्रेणिरसंख्येयगुणदलिका, सम्यग्दृष्ट्यापेक्षया देशविरतस्यातिविशुद्ध-
 त्वात् । ततोऽपि सर्वविरतस्य गुणश्रेणिरसंख्येयगुणदलिका, देशविरतात्सर्वविरतस्य विशुद्धतरत्वात् । ततोऽपि संयत-

स्यान्तानुबन्धिनां विसंयोजने गुणश्रेणिरसंख्येयगुणदक्षिका, तस्यातिविशुद्धतरत्वात् । एतुत्तरोत्तरविशुद्धिप्रकर्षप्रशा-
द्यथोत्तरसंख्येयगुणदक्षिका जावनीया ॥ ८-९ ॥

संप्रति का गुणश्रेणिः कस्यां गतीं प्राप्यत इत्येतन्निरूपणार्थमाह—

तिन्नि विपढमिद्वालं मिश्रत्तगाए विद्वोज्ञ अन्नत्रवे । पगयं तु गुणियकम्मे गुणसेढीसीसगाणुदये ॥ १० ॥

तिन्नि सि—आद्यास्तिस्रो गुणश्रेणयः सम्यग्त्वोत्पाददेशविरतिमर्थविरतिनिमित्ता जटिल्येव मिव्यातं गतस्य अमश-
स्तेन च मरणेन जटिल्येव मृतस्य अन्यत्रवे नारकादिरूपपरत्वे किञ्चित्कालमुदयमाश्रित्य प्राप्यन्ते । जेषाम्बु गुणश्रेणयः
परत्रवे नारकादिरूपे न प्राप्यन्ते । नारकादित्रयो हि अमशस्तमरणेन प्राप्यते । न च जेषाम्बु गुणश्रेणिषु मतीव्यप्रश-
स्तमरणसंज्ञयः, किंतु क्षीणास्तेव तथा चोक्तं—“जति गुणात् पडिण् मिश्रत्तगायमि अइमा तिन्नि । इमंति न नेनाडे,
जं जीणासु असुजमरणं ॥ १ ॥” तथा प्रकृतमत्र उक्तप्रदेशोदयस्यामिते गुणितरुमांशेन गुणश्रेणीविरतामुदये
वर्तमानेन ॥ १० ॥

आवरणविग्यमोहाण जिणोदश्याण वावि नियगंते । लडुखवणाए उद्दीणणोहिलद्धिस्स लद्धस्सो ॥ ११ ॥

आवरण सि—आवरणं पद्मप्रकारं ज्ञानावरणं, चतुःप्रकारं दर्शनावरणं, 'विग्य सि' पद्मप्रकारमन्तरायं, एतानां
चतुर्दशप्रकृतीनां । लडुदुपणया शीघ्रदुपणार्थं । अन्युयतस्य । विविधा हि दुपणा-लडुदुपणा, चिरदुपणा च । तत्र
योऽष्टवर्षिक एव सप्तमासान्ध्याधिकः संवयं प्रतिपन्नः, तत्प्रतिपत्त्यनन्तरं चान्तर्दुर्गेन रूपश्रेणिमारजते, तस्य वा

रूपणा सा लघुरूपणा । यस्तु प्रचूतेन कालेन संयमं प्रतिपद्यते । संयमप्रतिपत्तेरप्यूर्ध्वं प्रचूतेन कालेन ह्यपकश्रेणिमारभते, तस्य या ह्यपणा सा चिरह्यपणा । तथा च प्रचूताः पुजलाः परिसृष्टन्ति, स्तोका एव च शेषी भवन्ति । ततो न तथा उत्कृष्टः प्रदेशोदयो लभ्यते । तत उत्कं लघुरूपणयाऽन्युत्थितस्येति । तस्य गुणितकर्माशस्य क्षीणमोहगुणस्थानकचरम-समये गुणश्रेणीशिरसि वर्तमानस्योत्कृष्टः प्रदेशोदयो भवति । नवरं 'उहीणणो हिलज्जिस्स त्ति' अवधोरवधिज्ञानावर-णावधिदर्शनावरणयोरनवधिलब्धिकस्यावधिलब्धिरहितस्य ह्यपणायोत्थितस्योत्कृष्टः प्रदेशोदयो वाच्यः । अवधिज्ञानं ह्युत्पादयती वहवः पुजलाः परिसृष्टन्ति क्षीयन्ते । ततो नावधियुक्तस्योत्कृष्टप्रदेशोदयलाभ इत्यनवधिलब्धियुक्तस्येत्युक्तं । तथा मोहानां मोहनीयप्रकृतीनां सम्यक्त्वसंज्वलनचतुष्टयवेदत्रयाख्यानामष्टानां गुणितकर्माशस्य ह्यपकस्य स्वस्वोदयच-रमसमये उत्कृष्टः प्रदेशोदयः । तथा जिने केवलनि उदयो यासां ता जिनोदयिकास्तासां मध्ये औदारिकसप्तकतेजस-सप्तकसंस्थानपङ्कप्रथमसंहननवर्णादिविंशतिपराघातोपघातागुरुलघुविहायोगतिद्विकप्रत्येकस्थिरास्थिरयुजाशुभनिर्माणरू-पाणां द्विपञ्चाशत्प्रकृतीनां गुणितकर्माशस्य सयोगिकेवलिगुणस्थानकचरमसमये उत्कृष्टः प्रदेशोदयः । सुस्वरदुःस्वरयोः स्वरनिरोधकाले, उद्धासनाश्रुः पुनरुद्धासनरोधकाले । तथाऽन्यतरवेदनीयमनुष्यगतिमनुष्यायुःपञ्चैन्द्रियजातित्रसवा-दरपर्याप्तसुत्रगादेयशःकीर्तितीर्थकरोच्चैर्गोत्राणां द्वादशप्रकृतीनां गुणितकर्माशस्यायोगिकेवलिनश्वरमसमये उत्कृष्टः प्रदेशोदयः ॥ ११ ॥

उवसंतपढमगुणसेठीए निहाडुगस्स तस्सेव । पावइ सीसगमुदयंति जाय देवस्स सुरनवगे ॥ १२ ॥

उच्यते ति-उपशान्तकषायस्यात्मीयप्रथमगुणश्रेणीशिरसि वर्तमानस्य गुणितकर्मांशस्य त्रिजात्रिकस्य त्रिजाप्रबलयो-
रुत्कृष्टः प्रदेशोदयः । तथा तस्यैवोपशान्तकषायस्यात्मीयप्रथमगुणश्रेणीशीर्षकोदयमन्तरसमये प्राप्यतीति तस्मिन्
पाश्चात्ये समये जाते देवस्य, ततः स्वप्रथमगुणश्रेणीशिरसि वर्तमानस्य गुरनत्रकस्य वैक्रियगसकदेवत्रिकल्पस्योत्कृष्टः
प्रदेशोदयः ॥ १२ ॥

मिथत्तमीसणंताणुवंधिअसमत्तश्रीणगिस्त्रीणं । तिरिउदण्गंताण य विइया तइया य गुणसेही ॥ १३ ॥
प्रत्यया गुणश्रेणिः कृता । ततो यस्मिन् काले द्वयोरपि गुणश्रेण्योः गिरसी एकत्र मिश्रिते, तस्मिन् काले वर्तमानो
इमिथ्यात्वं प्रतिपन्नस्ताहिं सम्यद्भूमिथ्यात्वं प्रतीयते तस्य तदा मिथ्यात्वानन्तानुवन्धिनामुत्कृष्टः प्रदेशोदयः । यदि पुनः सम्य-
वाच्यः । यतः सत्यानङ्घ्रिकस्य प्रमत्तसंयतेऽप्युदयः प्राप्यते । तथा तिर्यङ्क्षेत्र उदय एकांतेन यामां ताल्तिर्यगुदये-
कान्ताः एकत्रिचिचतुरिन्त्रियजातिस्यावरसुझनाधारणनामानस्तामां । अपर्याप्तानाम्भ्र तिर्यग्नयप्राप्तौ सत्यां देगत्रिगति-
सर्वविरतिगुणश्रेणीशिरसोरेकत्र योगे वर्तमानस्य मिथ्यादृष्टेः स्वस्योदये वर्तमानस्योत्कृष्टः प्रदेशोदयः ॥ १३ ॥
अंतरकरणं होहिति जाय देवस्स तं मुहुत्तं । अठण्हकसायाणं ठण्हं पि य नोकसायाणं ॥ १४ ॥
अंतरकरणं ति-इह कश्चित् उपशमश्रेणिं प्रतिपन्नोऽनन्तरसमयेऽन्तरकरणं च विष्यतीति 'तं ति' तस्मिन् पाश्चात्ये

समये कालं कृत्वा देवो जातः, तस्य देवस्थोत्पत्त्यनन्तरमन्तर्मुहूर्तात्परतो गुणश्रेणीशिरसि वर्तमानस्याप्रत्याख्यानप्रत्याख्यानावरणकषायाष्टके वेदत्रिकवर्जपट्टनोकषायाणामुत्कृष्टः प्रदेशोदयः ॥ १४ ॥

हस्सविद्ं बंधित्ता अद्भ्राजोगाद्दिविद्निसेगाणं । उक्कस्सपए पढमोदयम्मि सुरनारगाऊणं ॥ १५ ॥

हस्सविद् ति—अद्भ्रा बन्धकालः, योगो मनोवाक्कायनिमित्तं वीर्यं, आदिस्थितिः प्रथमा स्थितिः तस्यां दलिकनिक्षेपः आदिस्थितिदलिकनिक्षेपः, एतेपामुत्कृष्टे पदे सति । किमुक्तं जवति ? उत्कृष्टेन बन्धकालेन उत्कृष्टे योगे वर्तमानो हस्वां जघन्यां स्थितिं बद्ध्वा, प्रथमस्थितौ च दलिकनिक्षेपमुत्कृष्टं कृत्वा मृतः सन् देवो नारको वा जातः, तस्य प्रथमोदये प्रथमस्थित्युदये वर्तमानस्य देवस्य देवायुषो नारकस्य नारकायुष उत्कृष्टप्रदेशोदयः ॥ १५ ॥

अद्भ्राजोगुक्कोसो बंधित्ता जोगञ्चूमिगेसु लहुं । सवप्पजी वियं वज्जइत्तु उवद्विया दोहं ॥ १६ ॥

अद्भ्र ति—उत्कृष्टे बन्धकाले उत्कृष्टे च योगे वर्तमानो जोगञ्चूमिगेसु तिर्यक्तु मनुष्येषु वा विषये कश्चित्तिर्यगायुः कश्चिन्मनुष्यायुः उत्कृष्टं त्रिपद्योपमस्थितिकं बद्ध्वा, लघु शीघ्रं च मृत्वा त्रिपद्योपमायुक्केष्वेकस्तिर्यक्ष्वपरो मनुष्येषु मध्ये समुत्पन्नः, तत्र च सर्वाद्विपजीवितमन्तर्मुहूर्तप्रमाणं वर्जयित्वाऽन्तर्मुहूर्तमेकं धृत्वेत्यर्थः । शेषमशेषमपि (तौ द्वावपि) स्वस्वायुरपवर्तनाकरणेनापवर्तयतः । ततोऽपवर्तनानन्तरं प्रथमसंये तयोस्तिर्यङ्मनुष्ययोर्यथासंख्यं तिर्यङ्मनुष्यायुषोरुत्कृष्टः प्रदेशोदयः ॥ १६ ॥

दूत्रगणाजस गइडुगअणुपुवितिगसनीयाणं । दंसणमोहकवणे देसविरइ विरइगुणसेढी ॥ १७ ॥
दूत्रग ति—इहाविरतसम्यग्दृष्टिर्दर्शनमोहनीयत्रितयं द्रपयितुमन्युद्यतो गुणश्रेणिं करोति । ततः स एव देशविरतिं
प्रतिपन्नस्त्रिमिच्छां गुणश्रेणिं करोति । ततः स एव सर्वविरतिं प्रतिपन्नस्ततः सर्वविरतिनिमित्तां गुणश्रेणिं करोति । ततः
करणपरिसमाप्तौ सत्यां संक्लिष्टो ज्ञूत्वा पुनरप्यविरतो जातः, तस्य तिसृणामपि गुणश्रेणीनां शिरसु वर्तमानस्य तस्मिन्नेव
त्रये स्थितस्य दुर्भगानादेयायशःकीर्तिनीचैर्गात्राणामुकुष्टः प्रदेशोदयः । अथ नरकेषु वचायुष्कल्यान्वारको जातस्तर्हि
तस्य पूर्वोक्तानां नरकविकसहितानामुकुष्टः प्रदेशोदयः । अथ तिर्यक्षुत्पन्नस्तर्हि तस्य पूर्वोक्तानां तिर्यग्विकसहितानामु-
त्कृष्टः प्रदेशोदयः । अथ मनुष्यो जातस्तर्हि मनुष्यानुपूर्वांसहितानामिति ॥ १७ ॥

संघयणपंचगस्स य विइयादीतिन्नि होंति गुणसेढी । आहारगज्जोयाणुत्तरतणु अस्पमत्तस्स ॥ १८ ॥
संघयण ति—इह कश्चिन्मनुष्यो देशविरतिं प्रतिपन्नः, ततः स देशविरतिप्रत्यया गुणश्रेणिं करोति । ततः स एव
विशुद्धिमकर्षवशतः सर्वविरतिं प्रतिपन्नः, ततः सर्वविरतिप्रत्ययां गुणश्रेणिं करोति । ततः स एव तत्राविधिविशुद्धिवशा-
दनन्तानुबन्धनां विसंयोजनायोत्थितः, ततस्तन्निमित्ता गुणश्रेणिं करोति । एवं द्वितीयादयस्त्रिस्रो गुणश्रेण्यो जयन्ति ।
ताश्च कृत्वा तासां शिरसु वर्तमानस्य प्रथमसंहननवर्जानां पञ्चानां संहननानां यथायोग्यमुदयप्राप्तानामुकुष्टः प्रदेशो-
दयः । तथोत्तरतनौ उत्तरशरीरे आहारके वर्तमानस्याप्रमत्तज्ञावं गतस्य संयतस्य प्रथमगुणश्रेणीशिरनि वर्तमानस्याहा-
रकससकोद्योतयोरुकुष्टः प्रदेशोदयः ॥ १८ ॥

वेदं दिय थावरगो कर्मं काकण तस्ससं खिपं । आयावस्स उ तवेइ पढमसमयस्मि वइंतो ॥ १९ ॥
 वेदं दिय ति—गुणितकर्मांशः पञ्चेन्द्रियः सम्यग्दृष्टिर्जातः, ततः सम्यक्त्वनिमित्तां गुणश्रेणिं कृतवान् । ततस्तस्या
 गुणश्रेणीतः प्रतिपतितो मिथ्यात्वं गतः । गत्वा च द्वीन्द्रियमध्ये समुत्पन्नः । तत्र च द्वीन्द्रियप्रायोग्यां स्थितिं मुक्त्वा
 शेषां सर्वाभ्यपवर्तयति । ततस्ततोऽपि मृत्वा एकेन्द्रियो जातः । तत्रैकेन्द्रियसमां स्थितिं करोति । शीघ्रमेव च शरीरप-
 र्यास्या पर्याप्तः, तस्य तत्रेदिन आतपवेदिनः खरवादर्पृथ्वीकायिकस्य शरीरपर्याप्त्यनन्तरं प्रथमसमये आतपनाञ्च
 उत्कृष्टः प्रदेशोदयः एकेन्द्रियो द्वीन्द्रियस्थितिं झटित्येव स्वयोग्या करोति न त्रीन्द्रियादिस्थितिमिति द्वीन्द्रियग्रहणं ॥ १९ ॥
 तदेवमुक्तं उत्कृष्टप्रदेशोदयस्वामी, संप्रति जघन्यप्रदेशोदयस्वाम्यञ्चिधीयते—

पगयं तु खवियकस्मे जहन्नसामी जहन्नदेवठिइ । चिन्नमुहुत्ते सेसे मिहत्तगतो अतिकिविठो ॥ २० ॥
 कालगणिं दियगो पढसे समये व मइसुयावरणे । केवलहुगमणपज्जवचकुअचरूण आवरण ॥ २१ ॥

पगयं ति—जघन्यस्वामीति जावप्रधानोऽयं निर्देशः, प्राकृतत्याच्च ततः परस्याः सप्तम्या लुक् । ततोऽयमर्थः—जघन्य-
 प्रदेशोदयस्वामित्वे । प्रकृतमधिकारः क्षुणितकर्मांशेन । सूत्रे चात्र सप्तमी तृतीयाश्च वेदितव्या । तत्र कश्चित्क्षुणितकर्मांशो
 देवो जघन्यस्थितिर्दशवर्षसहस्रायुरुत्पत्त्यनन्तरमुहूर्ते गते सति सम्यक्त्वं प्रतिपद्यते । तच्च सम्यक्त्वं दशवर्षसह-
 स्राणि देशोनानि यावत् परिपाद्यान्तर्मुहूर्तावशेषे जीविते मित्रात्वं गतः । स चातिसंक्षिप्तपरिणामो वक्ष्यमाणकर्मणासु-

लृष्टां स्थितिं बहुमारचते । प्रचृतं च दक्षिक तदानीमुद्धर्तयति तावद्यावदन्तमुद्धर्त । ततः संकृष्टपरिणाम एव कालं कृत्वा एकेन्द्रियो जातः । तस्य प्रथमसमये मतिज्ञानावरणश्रुतज्ञानावरणकेवलदर्शनावरणमनःपर्यवज्ञानावरणचक्षुदर्शनावरणचक्षुदर्शनावरणानां जघन्यः प्रदेशोदयो भवति । इह हि प्रायेण सर्वं दक्षिकमुद्धर्तितमिति कृत्वा प्रथमसमये स्लोकं प्राप्यते । अन्यच्चोत्कृष्टसंक्षेपयुक्तस्य प्रदेशोदीरणा स्लोका भवति । यतस्तस्यानुज्ञागोदीरणा बह्वी प्रवर्तते । यत्र चानुज्ञागोदीरणा बह्वी प्रवर्तते तत्र स्लोका प्रदेशोदीरणा, ततो भिन्नगतो अतिक्रिद्विचो इत्याद्युक्तं ॥ २०-२३ ॥

उद्दीणसंजमालं देवत्तगण गयस्स मिष्ठत्तं । उक्कोसविद्धंघे विकट्टणा आदिगं गंतुं ॥ २२ ॥

उद्दीणं चि—दपितकर्माशः संयमं प्रतिपन्नः समुत्पन्नावधिज्ञानदर्शनोऽप्रतिपत्तावधिज्ञानदर्शन एव देवो जातः, तत्र चान्तमुद्धर्ते गते मिथ्यात्वं प्रतिपन्नः । ततो मिथ्यात्वमलयेनोत्कृष्टां स्थितिं बहुमारचते, प्रचृतं च दक्षिकं विकर्षयति उद्धर्तयतीत्यर्थः । तत आवलिकां गत्वाऽतिक्रम्य बन्धावलिकायामतीतायामित्यर्थः । अत्रध्योरवधिज्ञानावरणावधिदर्शनावरणयोरुद्धन्यः प्रदेशोदयः ॥ २२ ॥

वेयणियंतरसोगारउच्च उद्दि व निहपयला य । उक्कस्स विद्धंघा पडिन्नगपवेइया नवरं ॥ २३ ॥

वेयणियंतरं चि—द्योर्वेदनीययोः सातासातयोः पञ्चानामन्तरायाणां शोकारत्युच्चैर्गोत्राणां च जघन्यः प्रदेशोदयोऽवधिज्ञानावरणस्यैव वेदितव्यः । निजामचक्षोरपि तथैव । केवलमुत्कृष्टस्थितिवन्धात् प्रतिजग्नस्य प्रतिपत्तितस्य

निजाप्रचलयोरनुजवितुं लग्नस्य चेति ऋष्यं । उल्कृष्टस्थितिवन्धो हि अतिशयेन संक्षिप्तस्य ऋष्येति । न चातिसंक्षेपो वर्तमानस्य निजोदयसंभवः, तत उक्तं उल्कृष्टस्थितिवन्धात्प्रतिजगस्येति ॥ १३ ॥

वरिसवरतिरियथावरनीयं पिय मइसमं नवरि तिन्नि । निहानिहा इदियपज्जत्ती पढमसमयस्मि ॥१४॥
वरिसवर ति—वर्षवरो नपुंसकवेदः, ततो नपुंसकवेदतिर्यगतिस्थावर्नीचैर्गोत्राणां जघन्यः प्रदेशोदयो मतिज्ञानावरणस्येवावसेयः । निजानिजादयोऽपि तिस्रः प्रकृतयो जघन्यप्रदेशोदयविषये मतिज्ञानावरणवज्ञावनीयाः । नवरमित्त्रियपर्याप्त्या पर्याप्तस्य प्रथमसमये इति ऋष्यं । ततोऽनन्तरसमये उदीरणायाः संज्ञवेन जघन्यप्रदेशोदयासंज्ञवात् ॥ १४ ॥

दंसणमोहे तिविहे उदीरणुदए उ आलिगं गंतुं । सत्तरसण्ह वि एवं उवसमइत्ता गए देवे ॥ १५ ॥
दंसणमोहे ति—द्वपितकर्मांशस्य औपशमिकसम्यग्दृष्टेरौपशमिकसम्यक्त्वात् प्रच्यवमानस्य अन्तरकरणे स्थितेन द्वितीयस्थितेः सकाशात् सम्यक्त्वादीनां दक्षिकानि समाकृष्य यान्यन्तरकरणे चरमे आवलिकामात्रजागे गोपुब्बाकारसंस्थानेन रचितानि, तद्यथा—प्रथमसमये प्रच्रूतं । द्वितीयसमये विशेषहीनं । तृतीयसमये विशेषहीनं । एवं यावच्चरमसमये विशेषहीनं । तेपासुदय उदीरणोदय उच्यते । तस्मिन् उदीरणोदये आवलिकामात्रं गत्वा आवलिकायाश्चरमसमये सम्यक्त्वमिश्रमिथ्यात्वानां स्वस्वोदययुक्तस्य जघन्यप्रदेशोदयः । तथाऽनन्तानुबन्धवर्जद्वादशकपायपुरुषवेदहास्यरतित्रयजुगुप्सारूपाः सप्तदश प्रकृतीरुपशामस्य देवलोकं गतस्य एवमेवेति उदीरणोदयचरमसमये तासां सप्तदशप्रकृतीनां जघन्यः प्रदेशोदयः । आसां हि सप्तदशानामपि प्रकृतीनामन्तरकरणं कृत्वा देवलोकं गतः सन् प्रथमसमये एव द्विती-

यस्थितेः सकाशाद्दलिकमाकृष्योदयसमयादारभ्य गोपुञ्जाकारेण विरचयति । तद्यथा—उदयसमये प्रचलं । द्वितीयसमये विशेषहीनं । तृतीयसमये विशेषहीनं । एवं यावदावदिकाचरमसमये । तत आवदिकाचरमसमये जघन्यः प्रदेशोदयो लघ्न्यते ॥ २१ ॥

चउरुवसमित्तु पष्ठा संजोश्य दीहकालसम्मत्ता । मिञ्चगए संजोयणाणं तु ॥ २६ ॥
 चउरुवसमित्तु ति—चतुरो वारान् मोहनीयमुपशमय्य पश्चादन्तर्मुहूर्ते गते सति मिथ्यात्वं गतः । ततोऽपि मिथ्यात्वप्रत्ययेन संयोजनान् अनन्तानुबन्धिनो वध्नाति । ततः सम्यक्त्वं गतः । तच्च दीर्घकालं द्वात्रिंशं सागरोपमाणां शतं यावत् अनुपालयन् सम्यक्त्वप्रचायतः प्रचृतान् पुञ्जान् अनन्तानुबन्धिनां संबन्धिनः प्रदेशसंक्रमतः परिसाटयति । ततः पुनरपि मिथ्यात्वं गतः मिथ्यात्वप्रत्ययेन च ऋयोऽप्यनन्तानुबन्धिनो वध्नाति । तस्यावदिकाया वन्धावदिकायाश्चरमसमये पूर्ववद्धानामनन्तानुबन्धिनां जघन्यः प्रदेशोदयः । आवदिकाया अनन्तरसमये हि प्रथमसमयवज्जस्य दलिकस्योदयो जवति । ततो जघन्यः प्रदेशोदयो न लघ्न्यते इति कृत्वा आवदिकायाश्चरमसमये इत्युक्तं । संसारे चैकजीवस्य चतुःकृत्य एव मोहनीयस्योपशमो जवति, न पञ्चकृत्य इति चतुःकृत्योग्रहणं । मोहोपशमनेन किं प्रयोजनमिति चेदुच्यते—इह मोहोपशमं कुर्वन्नप्रत्याख्यानदिकपायाणां दलिकमन्यत्र गुणसंक्रमेण प्रचलं संक्रमयति । ततः द्वीणशोपाणां तेषां अनन्तानुबन्धिषु वन्धकाले स्लोकेव संक्रम(क्रमय)ति, ततो मोहोपशमग्रहणं ॥ २६ ॥

इत्थीए संजमन्नवे सबनिरुद्धि गंतु मिञ्चत्तं । देवीए लहुमिठी जेठविइ आलिगं गंतुं ॥ २७ ॥

इत्थीए त्ति—संयमेनोपलक्षितो ऋवः संयमऋवस्तस्मिन् । सर्वनिरुद्धेऽन्तर्मुहूर्तावशेषे । स्त्रिया मिथ्यात्वं गतायाः, ततोऽनन्तरऋवे देवीचूतायाः शीघ्रमेव च पर्याप्तया उत्कृष्टस्थितिवन्धानन्तरमावलिकां गत्वा आवलिकायाश्चरमसमये स्त्रीवेदस्य जघन्यः प्रदेशोदयः । इयमत्र जावना—क्षपितकर्माशा काचित् स्त्री देशानां पूर्वकोटिं यावत्संयममनुपाल्यान्तर्मुहूर्ते आयुपोऽवशेषे मिथ्यात्वं गत्वा अनन्तरऋवे देवी समुत्पन्ना, शीघ्रमेव च पर्याप्ता । तत उत्कृष्टे संक्षेपे वर्तमाना स्त्रीवेदस्योत्कृष्टां स्थितिं वदति, पूर्ववद्वां चोपवर्तयति । तत उत्कृष्टवन्धारंजात् परत आवलिकायाश्चरमसमये तस्याः स्त्रीवेदस्य जघन्यः प्रदेशोदयो ऋवति ॥ १७ ॥

अप्यद्वाजोगचियाणज्जुक्कस्सगविईणंते । उवरिं शोवनिसेगे चिरतिवासायवेईणं ॥ १८ ॥

अप्यद्वा त्ति—अहपया वन्धाऋया अहपेन च योगेन चितानां वद्धानां चतुर्णामप्यायुषां ज्येष्ठस्थितीनामुत्कृष्टस्थितीनामन्तेऽन्तिमे अपरि सर्वोपरितने समये सर्वस्तोकदलिकनिक्षेपे चिरकालं तीव्रासातवेदनाच्चिभूतानां क्षपितकर्माशानां तत्तदायुर्वेदिनां जघन्यः प्रदेशोदयः । तीव्रासातवेदनया ह्यच्चिभूतानां बहवः पुज्जलाः परिसदन्तीति कृत्वा तीव्रासातवेदिग्रहणं ॥ १८ ॥

संजोयणा विजोजिय देवऋवजहन्नगे अइनिरुद्धे । वंधिय उक्कस्सविईं गंतुणेगिंदिया सन्नी ॥ १९ ॥
सव्वलहुं नरयगए निरयगईं तस्मि सव्वपज्जत्ते । अणुपुवीलं य गईंतुह्वा नेया ऋवादिस्मि ॥ २० ॥

संजोयणेषादि—संयोजनान् अनन्तानुबन्धिनो विमंयोग्य, तद्विमंयोजने हि शोणामपि कर्मणां अग्र्यांयः पुण्ड्राः
 परिसृष्टन्ति इति तदुपादानं । ततो जघन्यं देवतं प्राप्तः, तत्र चातिनिरुद्धे पश्चिमेऽन्तर्मुहूर्ते प्रतिपन्नमित्याह एकैन्द्रिय-
 प्रायोग्यां प्रकृतीनामुत्कृष्टां स्थितिं ब्रह्मा सर्वसंक्षिप्त एकैन्द्रियेऽप्यप्रसन्न चान्तर्मुहूर्ते स्थित्वाऽनंशितु मध्ये समायात ।
 देवो हि मृत्वा नामंशितु मध्ये गच्छतीति कृत्वा एकैन्द्रियमद्रष्टुं । ततोऽसंज्ञिजगद्भ्यु शीघ्रं मृत्वा नारको जातः, सर्वपयो-
 सिञ्चिश्च शीघ्रं पर्याप्तः । तस्मिन् सर्वपर्याप्तियर्थासे नारके नररुगतेर्जघन्यः प्रदेशोदयः । पर्याप्तस्य हि प्रचूताः प्रकृतयो
 विपाकोदयमायान्ति, उदयगताश्च सिद्धुकर्मक्रमेण न नंक्रामन्ति, तेन प्रकृत्यन्तरद्विकर्मक्रमाजगत् जघन्यः प्रदेशोदयः
 प्राप्यत इति सद्यपकृत इत्युक्तं । आनुपूर्व्यश्चतस्रोऽपि गतितुल्याः स्वस्वगतितुल्या क्षेया ज्ञातव्याः । कर्मसं नमदौ जन-
 प्रथमसमये वेदितव्याः । तृतीये हि समयेऽन्या अपि बन्धायद्विजातीताः कर्मसंज्ञता उदयमागच्छन्ति, ततो जघप्रथमममय-
 ग्रहणम् ॥ २९-३० ॥

देवगई उहिसमा नवरिं उज्जोयवेयगो ताहे । आहार जाइ अइचिरसंजममणुपा खिजणंते ॥ ३१ ॥

देवगइ ति—देवगतिस्वधिममा अवधिशानावरणमसा अवधिशानावरणसेव देवगतेरपि जघन्यः प्रदेशोदयो नाम-
 नीय इत्यर्थः । नवरं यदा उद्योतवेदको जवति 'ताहे' तदा देवगतेर्जघन्यः प्रदेशोदयो द्रष्टव्यः । किं कारणमिति चेत्-
 च्यते—यावदुद्योतस्योदयो न जवति तावदेवगतौ सिद्धुकर्मक्रमेण तं संक्रमयति । ततो जघन्यः प्रदेशोदयो न लन्यते ।
 तत उदयप्राप्तस्य पुनरुद्योतस्य सिद्धुकर्मक्रमो न जवति, तत उद्योतनेदकप्रद्वणं । उद्योतनेदकप्रद्वणं च पर्याप्तस्य जवति,

नापर्याप्तस्येति पर्याप्तावस्थायां देवगतेर्जघन्यः प्रदेशोदयः । तथा यश्चिरकालं देशोनपूर्वकोटिरूपं यावत्संयममनुपाख्या-
न्तिमे काले आहारकशरीरी जातः, उद्योतं च वेदयते, तस्याहारकसप्तकस्य जघन्यः प्रदेशोदयः । चिरकालसंयमपरि-
पालने हि ऋष्यांसः कर्मपुत्रदाः परिसदिता भवन्तीति कृत्वा चिरकालसंयमग्रहणं । उद्योतग्रहणे च कारणं प्रागुक्तमे-
वानुसर्तव्यं ॥ ३१ ॥

सेसाणं चकुसुमं तंमि व अन्नंमि व भवे अचिरा । तज्जोगा बहुगीडं पवेययं तस्स ता ताडं ॥ ३२ ॥
सेसाणं ति—उक्तशेषाणां प्रकृतीनां चक्षुःसमं चक्षुर्दर्शनावरणसमं वक्तव्यं तावद्यावदेकेन्द्रियो जातः, ततो येषां
कर्मणां तस्मिन्नेव एकेन्द्रियभवे उदयो विद्यते तेषां तत्रैव जघन्यः प्रदेशोदयो वाच्यः । येषां तु कर्मणां मनुजगतिर्द्विन्द्रि-
यादिजातिचतुष्टयाद्यसंस्थानपञ्चकौदारिकांगोपांगवैक्रियांगोपांगसंहननपङ्कविहायोगतिक्त्रससुत्रगसुस्वरडुःस्वरादेयरू-
पाणां न तत्रोदयसंभवः तेषामेकेन्द्रियचवाङ्मूल्य तत्तदुदययोग्येषु चर्वेपूपन्नस्य तास्तास्तन्नवयोग्या बह्वीः प्रकृतीर्वेदय-
मानस्य, तत्तन्नवयोग्यवहुप्रकृतिवेदनं च पर्याप्तस्योपपद्यते । ततः सर्वाग्निः पर्याप्तस्य जघन्यः पर्याप्तस्योदयः
पर्याप्तस्य बह्वयः प्रकृतय उदयमागच्छन्ति, उदयप्राप्तानां च प्रकृतीनां स्तिबुकसंक्रमो न भवति । तथा च सति विवक्षित-
प्रकृतीनां जघन्यः प्रदेशोदयो लभ्यते इति पर्याप्तस्येति विवृतं । तीर्थकरनाम्नस्तु कृपितकर्माशस्योदयप्रथमसमये जघन्यः
प्रदेशोदयो हेयः, परतो गुणश्रेणिदलिकं प्रभूतमवाप्यते इति स न भवति ॥ ३२ ॥ ४१ए ॥

॥ इति श्रीमलयगिरिविरचितायां कर्मप्रकृतिटीकायामुदयः समाप्तः ॥

तदेवमुक्त उदयः, संप्रति सत्तात्रिधानावसरः । तत्र चेमेऽर्थाधिकाराः । तद्यथा-जेदः साधनादिरूपणा स्वामित्वं चेति । तत्र जेदनिरूपणार्थमाह—

मूलुत्तरपगङ्गयं चउविहं संतकम्ममवि नेयं । ध्रुवमध्रुवणार्इयं अठहं मूलपगईणं ॥ १ ॥

मूलुत्तर ति—सत्कर्म विधा-मूलप्रकृतिगतं उत्तरप्रकृतिगतं च । तत्र मूलप्रकृतिगतमष्टप्रकारं, तद्यथा-ज्ञानावरणीयं दर्शनावरणीयमित्यादि । उत्तरप्रकृतिगतमष्टप्रकारं, तद्यथा-मतिज्ञानावरणीयमित्यादि । पुनरेकैकं चतु-
पणार्थमाह-‘ध्रुवेत्यादि’ अष्टानां मूलप्रकृतीनां सत्कर्म त्रिधा, तद्यथा-ध्रुवमध्रुवमनादि च । तत्रानादित्वं सदैव ज्ञावात् ।
ध्रुवाध्रुवताऽचव्यञ्जव्यापेक्षया ॥ १ ॥

संप्रत्युत्तरप्रकृतीनां साधनादिरूपणार्थमाह—

दिष्टिडुगाजगत्गति तणुचोदसगं च तित्थगरमुच्चं । डुविहं पढमकसाया होंति चउञ्जा तिहा सेसा ॥२॥

दिष्टिडुग ति—दृष्टिकं सम्यक्त्वसम्यग्मिथ्यात्वरूपं, आर्यूपि चत्वारि, ‘उगइ ति’ मनुष्यद्विकं देवद्विकं नरक-
द्विकं च, तनुचतुर्दशकं वैक्रियसप्तकाहारकसप्तकरूपं, तथा तीर्थकरनामोच्चैर्गत्रं च, एतामामष्टाविंशतिप्रकृतीनां सत्कर्म
द्विविधं विप्रकारं, तद्यथा-सादि अध्रुवं च । साधध्रुवता चाध्रुवसत्कर्मत्वादेवसेया । तथा प्रथमकपाया अनन्तानुबन्धिनः

सत्कर्मापेक्षया चतुर्विधाः, तद्यथा-सादयोऽनादयो ध्रुवा अध्रुवाश्च । तथाहि-ते सम्यग्दृष्टिना प्रथममुद्घृष्टिताः, ततो मिथ्यात्वं गतेन यदा ज्ञूयोऽपि मिथ्यात्वप्रत्ययेन बध्यन्ते, तदा सादयः । तत्स्थानमप्राप्तस्य पुनरनादयः । ध्रुवाध्रुवता पूर्ववत् । तथा शेषाः यद्विज्ञातिशतसंख्याः प्रकृतयः सत्कर्मापेक्षया त्रिधा त्रिप्रकाराः, तद्यथा-अनादयो ध्रुवा अध्रुवाश्च । तत्रानादित्वं ध्रुवसत्कर्मत्वात् । ध्रुवाध्रुवता पूर्ववत् ॥ ३ ॥

तदेवं कृता साधनादिप्ररूपणा । संप्रति स्वामित्वं वक्तव्यं । तच्च द्विधा-एकैकप्रकृतिगतं प्रकृतिस्थानगतं च । तत्रैकैकप्रकृतिगतं स्वामित्वमभिधित्सुराह-

उत्तमत्थंता च उदस उचरमसमयं मि अस्थि दो निहा । बद्धानि ताव आजाणि वेइयाइ ति जा कसिणं ॥३॥

उत्तमत्थंति-ज्ञानावरणपञ्चकान्तरायपञ्चकदर्शनावरणचतुष्टयरूपार्थतुर्दश प्रकृतयः उद्घातान्ताः क्षीणकपायवीतरागद्वन्द्वस्थगुणस्थानकं यावत्सत्यो ज्वन्तीत्यर्थः । परतस्तासामजावः । एवमुत्तरत्राप्युक्तगुणस्थानकालपरतोऽजावो वेदितव्यः । तथा वे निष्पे क्षीणकपायवीतरागद्वन्द्वस्थगुणस्थानकद्विचरमसमयं यावत्सत्यौ स्तः । आर्युपि चत्वार्थपि वच्चानि तावत्सन्ति यावत्कृत्स्नं निरवशेषं वेदितानि न चवन्ति ॥ ३ ॥

तिसु मिष्ठत्तं नियमा अठसु ठाणेषु होइ नइयवं । आसाणे सम्मतं नियमा सम्मं दससु जज्जं ॥ ४ ॥

तिसु-त्रिषु गुणस्थानकेषु मिथ्यादृष्टिसासादनसम्यग्भिः मिथ्यादृष्टिवृत्तरेषु नियमादवश्यंतया मिथ्यात्वं सत् विद्यमानं । शेषेषु पुनरष्टसु गुणस्थानकेषु उपशान्तमोहगुणस्थानकर्षवसानेषु चाज्यं । तथाहि-अविरतसम्यग्दृष्ट्यादिना

कृपिते न भवति, उपशान्ते तु भवति । क्षीणमोहादिषु पुनस्तथावश्यमन्नावः । तथा आसादने सासादने सम्यक्त्वं नियमादस्ति । दशसु पुनर्गुणस्थानकेषु मिथ्यादृष्ट्याद्युपशान्तमोहगुणस्थानकपर्यवसानेषु भ्राज्यं, कदाचिन्नवति कदाचिन्न भवतीत्यर्थः । तथाहि—मिथ्यादृष्ट्यावज्रव्ये न भवति, नव्येऽपि कदाचिन्नवति कदाचिन्न । तथा सम्यङ्मिथ्यादृष्टित्वं किय-
 भवति, अतस्तत्रापि तन्नाज्यं ॥ ४ ॥

विश्यते—द्वितीये तृतीये च गुणस्थानके मिश्रं सम्यङ्मिथ्यात्वं नियमात् उच्यते । यतः सासादनो नियमादष्टाविंश-
 तिसत्कर्मैव भवति, सम्यङ्मिथ्यादृष्टिश्च सम्यङ्मिथ्यात्वं विना न भवति, ततः सासादने सम्यङ्मिथ्यादृष्टौ च सम्य-
 क्त्वमवश्यमस्ति । स्थाननवके गुणस्थानकनवके मिथ्यादृष्ट्याविरतसम्यङ्मिथ्यादृष्टौ उपशान्तगुणस्थानकान्ते भ्रजनीयं,
 कदाचिन्नवति कदाचिन्न भवति । ज्ञाना च प्रागुक्तकारेण स्वयमेव कर्तव्या, युगमत्वात् । तथा संयोजना अनन्तानु-
 बन्धिनो घयोर्मिथ्यादृष्टिसासादनयोर्नियमाद्भवन्ति । यत एतावदवश्यमन्तानुबन्धिनो वदन्ति । पञ्चसु पुनर्गुणस्थानकेषु
 सम्यङ्मिथ्यादृष्ट्यादिष्वप्रमत्तसंयतपर्यन्तेषु भ्रजनीयाः । यदि उच्यते ततो न सन्ति, इतरथा तु मन्तीत्यर्थः ॥ ५ ॥

खवगानियदृष्टिश्चास्तीति अथ वि कसाया । निरयतिरियतेरसंगं निदानिहातिगेषु चरि ॥ ६ ॥
 खवग ति—क्षपकस्य अनिवृत्तिवादरसंपरायाच्चाया यावत् संबन्धेया ज्ञागस्तावत् अष्टावपि अप्रत्याख्यानप्रत्याख्या-

नसंज्ञाः कषायाः सन्ति । परतो न विद्यन्ते, क्षीणत्वात् । उपशमश्रेणिमधिकृत्य पुनरुपशान्तमोहगुणस्थानकं यावत् सन्तो वेदितव्याः । निरयतिर्यगेकान्तप्रायोग्यं यन्नामत्रयोदशकं नरकधिकतिर्यगद्विकैकत्रिचतुरिन्ध्रिज्जातिस्थारान्तपोद्योतसूक्ष्मसाधारणरूपं निदानिजात्रिकेण सह संयुक्तं कषायाष्टकक्षयाडुपरि स्थितिलंकेषु सहस्रेषु गतेषु सत्सु युगपत्क्षयमेति । ततो यावन्न क्षयं याति तावत् सत्, क्षये च सति असत् । उपशमश्रेण्यां पुनरेताः पोरुशापि प्रकृतय उपशान्तमोहगुणस्थानकं यावत् सत्यो वेदितव्याः ॥ ६ ॥

अपुमिर्थीए समं वा हासब्धं च पुरिससंजलणा । पत्तेगं तस्स कमा तणुरागंतो त्ति लोओ य ॥ ७ ॥

अपुमिर्थीए त्ति—पूर्वोक्तप्रकृतिपोरुशकक्षयादनन्तरं संख्येषु स्थितिलंकेषु गतेषु सत्सु नपुंसकवेदः क्षीयते, यावच्च न क्षीयते तावत् सन् । ततः पुनरपि स्थितिलंकेषु संख्येषु गतेषु सत्सु स्त्रीवेदः क्षीयते, सोऽपि यावत्क्षयं न याति तावत्सन् । एवं स्त्रीवेदेन पुरुषवेदेन वा क्षपकश्रेणिं प्रतिपन्नस्य ङष्टव्यं । नपुंसकवेदेन प्रतिपन्नस्य तु स्त्रीवेदनपुंसकवेदौ युगपत्क्षयमुपगह्यतः, यावच्च न क्षयमुपगह्यतस्तावत्सन्तौ । उपशमश्रेणिमधिकृत्य पुनरुपशान्तमोहगुणस्थानकं यावत्सन्तौ । ततः स्त्रीवेदक्षयानन्तरं संख्येषु स्थितिलंकेषु गतेषु सत्सु हास्यादिपङ्कं युगपत्क्षयमुपयाति, ततः समयोनावलिकादिकातिक्रमे पुरुषवेदः । एवं पुरुषवेदेन क्षपकश्रेणिं प्रतिपन्नस्य ङष्टव्यं । स्त्रीवेदेन नपुंसकवेदेन वा क्षपकश्रेणिं प्रतिपन्नस्य पुनः पुरुषवेदो हास्यादिपङ्कं च युगपत्क्षीयते । ततः पुरुषवेदक्षयानन्तरं संख्येषु स्थितिलंकेषु गतेषु सत्सु संज्वलनक्रोधः क्षयमुपयाति । ततः पुनरपि संख्येषु स्थितिलंकेषु गतेषु सत्सु संज्वलनमानः । ततोऽपि संख्येषु स्थिति-

खंकेषु गतेषु संज्वलनमाथा । यावच्च हास्यादिप्रकृतयः ह्ययं नोपयान्ति तावत्सत्यः । 'तणुरांगंतो चि लोचो य' लोचः संज्वलनलोचो यावत्तनुरागान्तः सूक्ष्मसंपराथगुणस्थानकान्तः तावत् सन् वेदितव्यः, परतोऽसत् । उपशमश्रेणिमधि-
कृत्य पुनर्हास्यादिप्रकृतयः सर्वा अपि उपशान्तमोहगुणस्थानकं यावत् सत्योऽवेसेयाः ॥ ७ ॥

मणुयगइजाइतसवायरं च पञ्जात्तसुत्रगआएज्जं । जसकित्ती तिब्बरं वेयण्डिच्चं च मणुयाणं ॥ ८ ॥
त्रवचरिमस्समयम्मि उ तम्मग्गिह्वसमयम्मि सेसाउ । आहारगतिब्बरया ञ्जा उसु न्हि तिब्बरं ॥ ९ ॥

मणुयगइत्यादि-मनुष्यगतिपञ्चेन्द्रियजातित्रसवादरपर्याससुत्रगादेयशःकीर्तितीर्थकरान्यतरवेदनीयोच्चैर्गोत्रमनुष्यायू-
रूपा द्वादश प्रकृतयो त्रवचरमसमये सन्ति, अयोगिकेवद्विचरमसमयं यावत् विद्यन्ते, परतोऽसत्य इत्यर्थः । शेषाः
पुनरुक्तव्यतिरिक्ताः सर्वा अपि ज्यशीतिसंख्याः । 'तम्मग्गिह्वसमयम्मि चि' त्रवचरमसमयपाश्चात्यसमयेऽयोगिकेवद्वि-
चिचरमसमये इत्यर्थः । सत्यो त्रवन्ति, चरमसमये त्वसत्यः । आहारकर्तीर्थकरनामनी; सर्वेष्वपि गुणस्थानकेषु चाज्ये ।
द्वयोः पुनर्गुणस्थानकयोः सासादनसम्यङ्निश्चिद्व्याहृष्टिरूपयोस्तीर्थकरनाम नियमान्न विद्यते, तीर्थकरनामसत्कर्मणः स्वचावत
एवोक्तरूपे गुणस्थानकद्विके गमनासंचवात् ॥ ८-९ ॥

तदेवमुक्तमैकैकप्रकृतिसत्कर्म, संप्रति प्रकृतिस्थानसत्कर्मप्रकरणार्थमाह—

पढमचरिमाणमेगं ठन्नवचत्तारि वीयगे तिन्नि । वेयणियाउयगोएसु दोन्नि एगो चि दो होति ॥ १० ॥

पहम ति-प्रथमचरमयोर्ज्ञानावरणान्तराययोरेकं पञ्चप्रकृत्यात्मकं स्थानं । तच्च क्षीणकषायचरमसमयं यावत् सत्, परतोऽसत् । तथा द्वितीये दर्शनावरणीये त्रीणि प्रकृतिस्थानानि, तद्यथा—षड् नव चतस्रः । तत्र सकलदर्शनावरणी-यप्रकृतिसमुदायो नव । ताश्च नव प्रकृतय उपशमश्रेणिमधिकृत्य उपशान्तमोहगुणस्थानकं यावत् सत्यः । ह्यपकश्रेणि-मधिकृत्य पुनरनिवृत्तिवादरसंपरायाज्याया यावत् संख्येयत्रागास्तावत्सत्यः, परतः स्थानद्वित्रिकक्षये षड् नवन्ति । ताश्च तावत्सत्यो यावत् क्षीणकषायस्य द्विचरमसमयः । तस्मिन् द्विचरमसमये निद्राप्रचले व्यवह्रियेते । ततश्चरमसमये चतस्र एव सत्यः । ता अपि तत्र व्यवह्रियन्ते । तथा वेदनीयायुर्गोत्राणां द्वे प्रकृतिस्थाने, तद्यथा—द्वे एका च । तत्र वेदनीयस्य यावदेकं न क्षीणं तावत् द्वे सत्यौ । एकस्मिंस्तु क्षीणे एका । गोत्रस्य यावदेकं न क्षीणं उच्यते तावत् द्वे सत्यौ । नीचैर्गोत्रे ह्यपि ते उच्चैर्गोत्रे वा उच्यन्ते पुनरेका सती । आयुषस्तु यावद्द्व्युज्जमायुर्गोदेति तावत् द्वे प्रकृती सत्यौ । उदिते तु तस्मिन् प्राकनं क्षीणमिति एका प्रकृतिः ॥ १० ॥

संप्रति मोहनीयस्य प्रकृतिसत्कर्मस्थानप्रतिपादनार्थमाह—

एगाश् जाव पंचगमेकारस वार तेरसिगवीसा । बिय तिय चउरो ठ सत्त अठवीसा य मोहस्स ॥ ११ ॥

एगाश् ति-मोहनीयस्य पञ्चदश प्रकृतिसत्कर्मस्थानानि । तद्यथा-एका, द्वे, तिस्रः, चतस्रः पञ्च, एकादश, द्वादश, त्रयो-दश, एकविंशतिः, षाविंशतिः, त्रयोविंशतिः, चतुर्विंशतिः, पञ्चविंशतिः, सप्तविंशतिः, अष्टाविंशतिश्चेति । एतानि सुखा-ववोधार्थं गाथाक्रमवैपरीत्येन ज्ञाव्यन्ते—तत्र मोहनीयस्य सर्वप्रकृतिसमुदायोऽष्टाविंशतिः । सम्यक्त्वे उच्यते सप्त-

विंशतिः । ततोऽपि सम्यञ्जिथ्यात्वे उच्यते पङ्क्तिः । अथवाऽनादिमिथ्यादृष्टेः पङ्क्तिः । अष्टाविंशतिरन्तानु-
 वन्धिचतुष्टये द्वीणे चतुर्विंशतिः । ततो मिथ्यात्वे द्वीणे त्रयोविंशतिः । ततः सम्यञ्जिथ्यात्वे द्वीणे द्वाविंशतिः । ततः
 सम्यक्त्वे द्वीणे एकविंशतिः । ततोऽष्टसु कर्षणेषु द्वीणेषु त्रयोदश । ततो नपुंसकवेदे द्वीणे द्वादश । ततः स्त्रीवेदे द्वीणे
 एकादश । ततः पृष्टसु नोकर्षणेषु द्वीणेषु पञ्च । ततः पुरुषवेदे द्वीणे चतस्रः । ततः संज्वलनक्रोधे द्वीणे तिस्रः । ततः
 संज्वलनमाने द्वीणे द्वे । संज्वलनमायायां च द्वीणायामेका ॥ ११ ॥

संग्रह्येतानि प्रकृतिसत्कर्मस्थानानि गुणस्थानकेषु विचिन्तयन्नाह—

तिन्नेग तिगं पणगं पणगं च पणगमहदोन्नि । दस तिन्नि दोन्नि मिष्ठाद्गोसु जावोवसंतो चि ॥१॥
 तिन्नेग ति-यावत्पशान्तमोहगुणस्थानकं तावन्मिथ्यादृष्ट्यादिषु गुणस्थानकेषु यथासंख्यं ज्यादीनि प्रकृतिसत्कर्म
 स्थानानि ऋचन्ति । तत्र मिथ्यादृष्टिगुणस्थानके त्रीणि प्रकृतिसत्कर्मस्थानानि । तद्यथा-अष्टाविंशतिः, सप्तविंशतिः,
 पङ्क्तिश्च । एतानि प्रागेव जावितानि । सासादनसम्यग्दृष्टिगुणस्थानके एकं प्रकृतिसत्कर्मस्थानं अष्टाविंशतिरूपं । सम्य-
 ङ्जिथ्यादृष्टिगुणस्थानके त्रीणि प्रकृतिसत्कर्मस्थानानि, तद्यथा—अष्टाविंशतिः सप्तविंशतिश्चतुर्विंशतिश्च । इह योऽष्टा-
 विंशतिसत्कर्मां सन् सम्यञ्जिथ्यात्वं गतस्तमाश्रित्याष्टाविंशतिः । येन पुनर्मिथ्यादृष्टिना सता पूर्वं सम्यक्त्वमुच्यते
 ततः सप्तविंशतिसत्कर्मणा सता सम्यञ्जिथ्यात्वमनुन्नविपुमारब्धं तं प्रति सप्तविंशतिः । चतुर्विंशतिसत्कर्मणां सम्यञ्जि-
 थ्यादृष्टिं प्रतीय पुनश्चतुर्विंशतिः प्राप्यते । तथाऽविरतसम्यग्दृष्टिगुणस्थानके पञ्च प्रकृतिसत्कर्मस्थानानि, तद्यथा-अष्टा-

विंशतिः चतुर्विंशतिः त्रयोविंशतिः षाविंशतिः एकविंशतिश्च । तत्राष्टाविंशतिरौपशमिकसम्यग्दृष्टेः द्वायोपशमिकसम्यग्दृष्टेर्वा । अष्टाविंशतिसत्कर्मणोऽनन्तानुबन्धिक्रये वेदकसम्यग्दृष्टेरौपशमिकसम्यग्दृष्टेर्वा चतुर्विंशतिः । वेदकसम्यग्दृष्टेर्मिथ्यात्वे कृपिते त्रयोविंशतिः । तस्यैव सम्यञ्छिथ्यात्वे कृपिते षाविंशतिः । द्वायिकसम्यग्दृष्टेरैकविंशतिः । तथा देशविरतिगुणस्थानके पञ्च प्रकृतिसत्कर्मस्थानानि, तानि च पूर्वोक्तान्येव । तान्येव प्रमत्तसंयतगुणस्थानके । तान्येव चाप्रमत्तसंयतगुणस्थानके । 'अह दोन्नि सि' अथानन्तरं अपूर्वकरणगुणस्थानके द्वे प्रकृतिस्थाने, तद्यथा-चतुर्विंशतिरेकविंशतिश्च । तत्रौपशमश्रेणिं प्रतिपन्नस्य चतुर्विंशतिः, द्वायिकसम्यग्दृष्टिमधिकृत्य द्वयोरपि श्रेण्योरेकविंशतिः । तथाऽनिवृत्तिवादसंपरायगुणस्थानके दश प्रकृतिसत्कर्मस्थानानि, तद्यथा-चतुर्विंशतिः एकविंशतिः त्रयोदश षादश एकादश पञ्च चतस्रः तिस्रः द्वे एका च । तत्र चतुर्विंशतिरुपशमश्रेणिमधिकृत्य, एकविंशतिः द्वायिकसम्यग्दृष्टेर्वयोरपि श्रेण्योः शेषाणि पुनः रूपकश्रेण्यां, तानि च प्रागेव ज्ञावितानि । सूक्ष्मसंपरायगुणस्थानके त्रीणि प्रकृतिसत्कर्मस्थानानि, तद्यथा-चतुर्विंशतिः एकविंशतिः एका च । तत्र चतुर्विंशतिरौपशमिकसम्यग्दृष्टेः, एकविंशतिश्च द्वायिकसम्यग्दृष्टेः, एते च द्वे अपि प्रकृतिसत्कर्मस्थाने उपशमश्रेण्यां, एका च रूपकश्रेण्या । तथा द्वे प्रकृतिसत्कर्मस्थाने उपशान्तमोहगुणस्थानके, तद्यथा-चतुर्विंशतिरेकविंशतिश्च । एते च द्वे अपि प्रागिव ज्ञावनीये ॥ ११ ॥

संप्रति मतान्तरमाह—

संखीणदिष्टिमोहे केई पणवीसइ पि इछंति । संजोयणए पढा नासं तेसिं उवसमं च ॥ १३ ॥

संखीण ति-केचिदाचार्याः पञ्चविंशतिदशमपि प्रकृतिसत्कर्मस्थानमिच्छन्ति । ते हि प्रथमतो दृष्टिमोहे दर्शनमो-
हनीयत्रितये संखीणे दृश्यमुपगते सति पश्चादनन्तानुबन्धिनां नाशमिच्छन्ति । ततस्तन्मतेन दर्शनमोहनीयत्रितयद्वये
सति पञ्चविंशतिरूपमपि प्रकृतिसत्कर्मस्थानं प्राप्यते । यद्येवं तर्हि तन्मतमिह कस्मान्नाच्युपगम्यते ? उच्यते—आर्षेण
विरोधात् । यदाह चूर्णिकृत्—“तं आरिसे न मिलाइ तेण न इहिक्रइ ति” । तथा त एवाचार्यास्तेपामनन्तानुबन्धि-
नामुपशंसं च्छेन्ति, नान्ये परमार्थवेदिनः । अत एव च प्रागनन्तानुबन्धिनामुपशमनाऽस्माच्चिन्नोपदर्शिता ॥ १३ ॥

संप्रति नामकर्मणः प्रकृतिसत्कर्मस्थानानि प्रतिपिपादयिष्याह—

तिडुगसयं ठप्पंचगतिगनउई नउई गुणनउई य । चउतिगडुगाहिगासी नव अठ य नामठाणाई ॥१४॥

तिडुगसयं ति-नामकर्मणो षादश प्रकृतिसत्कर्मस्थानानि, तयथा—अ्युत्तरशतं द्युत्तरशतं पणत्रतिः पञ्चनवतिः त्रिन-
वतिः नवतिः एकोननवतिः चतुरशीतिः त्र्यशीतिः द्व्यशीतिः नव अष्टौ चेति । तत्र सर्वनामकर्मप्रकृतिसमुदायरुद्युत्त-
रशतं । तदेव तीर्थकररहितं द्युत्तरशतं । अ्युत्तरशतमेवाहारकसप्तकररहितं पणवतिः । सैव तीर्थकररहिता पञ्चनवतिः ।
पञ्चनवतिरेव देवद्विकररहिता नरकद्विकररहिता वा त्रिनवतिः । तथा अ्युत्तरशतमेव नामत्रयोदशकररहितं नवतिः । सैव
तीर्थकररहिता एकोननवतिः । तथा त्रिनवतिर्नरकद्विकररहिता देवद्विकररहितसप्तकररहिता वा चतुरशीतिः ।
पणवतिस्त्रयोदशरहिता त्र्यशीतिः । पञ्चनवतिस्त्रयोदशरहिता द्व्यशीतिः, अथवा चतुरशीतिर्मनुजद्विकररहिता द्व्यशी-
तिः । मनुजगतिपञ्चेन्धियजातित्रसवादपरयोसमुत्तगादेयशःकीर्तितीर्थकररुपा नव । ता एव तीर्थकररहिता अष्टौ ॥१४॥

एतान्येव प्रकृतिसत्कर्मस्थानानि गुणस्थानकेषु चिन्तयन्नाह—

एगे ठ द्वीसु दुगं पंचसु चत्वारि अष्टगं दोसु । कमसो तीसु चउकंठनु अजोगमि वाणणि ॥१५॥
 एगे त्ति-एकस्मिन्मिथ्यादृष्टिदक्षणे गुणस्थानके पद्म प्रकृतिसत्कर्मस्थानानि, तद्यथा—द्व्युत्तरशतं पञ्चवतिः पञ्चन-
 वतिः त्रिनवतिः चतुरशीतिः द्व्यशीतिः । ननु षणवतिस्तीर्थकरनामसहिता भवति ततः सा कथं मिथ्यादृष्टौ प्राप्यते ?
 उच्यते—इह कश्चित् नरकेषु वज्रायुष्कः पश्चात्सम्यक्त्वं प्राप्य, तन्निमित्तं तीर्थकरनामकर्म वज्रा नरकाग्निमुखः
 सन् सम्यक्त्वं त्यक्त्वा मिथ्यादृष्टिर्जातः, ततो नरके उत्पन्नः सन् अन्तर्मुहूर्तानन्तरं पुनरपि सम्यक्त्वं प्रतिपद्यते, ततोऽ-
 न्तर्मुहूर्तं कालं यावत् षणवतिर्मिथ्यादृष्टौ प्राप्यते, आहारकसप्ततीर्थकरनामसत्कर्मां च मिथ्यात्वं न प्रतिपद्यते ।
 उक्तं च—“उत्तए संति न मिद्धो” इति । ततस्त्र्युत्तरशतं मिथ्यादृष्टौ न प्राप्यते । तथा द्वयोः सासादनसम्यङ्मिथ्या-
 दृष्टिगुणस्थानकयोर्द्वे प्रकृतिसत्कर्मस्थाने, तद्यथा—द्व्युत्तरशतं पञ्चनवतिश्च । तथा पञ्चसु अविरतसम्यग्दृष्टिगुणस्थान-
 कप्रचृतिषु अपूर्वकरणगुणस्थानकान्तेषु चत्वारि चत्वारि प्रकृतिसत्कर्मस्थानानि । तद्यथा—त्र्युत्तरशतं षणवतिः
 पञ्चनवतिः । शेषाणि द्वपकश्रेण्यामेकेन्द्रियादौ च संभवन्तीति कृत्वा इह न प्राप्यन्ते । तथा द्वयोरनिवृत्तिवादादसूक्ष्म-
 संपरायदक्षणेर्गुणस्थानकयोरष्टकं अष्टौ प्रकृतिसत्कर्मस्थानानि । तद्यथा—त्र्युत्तरशतं द्व्युत्तरशत पञ्चवतिः पञ्चनवतिः
 नवतिः एकोननवतिः द्व्यशीतिश्च । तत्रानिवृत्तिवादादस्यादिमानि चत्वारि उपशमश्रेण्यां द्वपकश्रेण्यां वा यावन्न
 त्रयोदशकं क्षीयते । शेषाणि पुनः द्वपकश्रेण्यामेव । सूक्ष्मसंपरायस्यादिमानि चत्वारि उपशमश्रेण्या, शेषाणि तु द्वपक-

श्रेण्यां । तथा त्रिषु उपशान्तमोहद्वीणमोहसयोगिकेवलिलक्षणेषु गुणस्थानकेषु चत्वारि चत्वारि प्रकृतिसत्कर्मस्थानानि
 भवन्ति । तत्रोपशान्तमोहे इमानि चत्वारि, तद्यथा—व्युत्तरशतं पणवतिः पञ्चनवतिः । द्वीणमोहसयोगि-
 केवलिनोः पुनरमूनि, तद्यथा—नवतिः एकोननवतिः त्र्यशीतिः क्ष्यशीतिश्च । 'ठ लु अजोगमि वाणाणि च्ति' श्रयोनि-
 केवलिनि षट् प्रकृतिसत्कर्मस्थानानि, तद्यथा—नवतिः एकोननवतिः त्र्यशीतिः क्ष्यशीतिः नव अष्टौ चेति । एतेषामादि-
 मानि चत्वारि अयोगिकेवलिविचरमसमयं यावत्, चरमसमये तु तीर्थकरतीर्थकरौ प्रतीत्य दे अन्तिमे प्रकृतिसत्कर्मस्थाने १५
 तदेवमुक्तं प्रकृतिसत्कर्म । संप्रति स्थितिसत्कर्म वक्तव्यं । तत्र त्रयोऽर्थाधिकाराः, तद्यथा—श्लेढः साधनादिप्ररू-
 पणा स्वामित्वं चेति । तत्र श्लेढः प्रागिव । साधनादिप्ररूपणा च विधा—मूलप्रकृतिविषया उत्तरप्रकृतिविषया च । तत्र
 प्रथमतो मूलप्रकृतिविषया साधनादिप्ररूपणां चिकीर्षुराह—

मूलविई अजहन्नं तिहा चउद्वाय पढमगकसाया । तिठयरुवलाणायुगवजाणि तिहा उहाणुत्तं ॥ १६ ॥

मूलविई ति—मूलप्रकृतिस्थितिसत्कर्म अजघन्यं विधा त्रिप्रकारं । तद्यथा—अनादि ध्रुवमधुवं च । तथाहि—मूलप्र-
 कृतीनां जघन्यं स्थितिसत्कर्म स्वस्वद्वयपर्यवसाने समयमात्रैकस्थित्यवशेषे भवति, तच्च सादि अशुवं च । ततोऽन्यत्स-
 र्चमजघन्यं, तच्चानादि, सदैव ज्ञायात् । ध्रुवाध्रुवता पूर्ववत् । उत्कृष्टमनुकृष्टं च साद्यधुवं धयोरपि पर्यायेणानेकशो
 भवनात् । कृता मूलप्रकृतीनां साधनादिप्ररूपणा, संप्रत्युत्तरप्रकृतीनां क्रियते 'चउद्वा य' इत्यादि अत्र पद्यर्थे प्रथमा,
 ततोऽयमर्थः—प्रथमकपायाणामनन्तानुवन्धिनामजघन्यं स्थितिसत्कर्म चतुर्धा चतुःप्रकारं, तद्यथा—सादि अनादि ध्रुव-

मधुवं च । तथाहि-एषां जघन्यं स्थितिसत्कर्म स्वरूपोपान्त्यसमये स्वरूपोपेक्षया समयमात्रैकस्थितिरूपं, अन्यथा तु द्विसमयमानं, तच्च साद्यधुवं, ततोऽन्यत्सर्वमजघन्यं, तदपि चोषद्वितानां ज्यूो वन्धे सादि, तत्स्थानमप्राप्तानां पुनरनादि, भुवाभुवता पूर्ववत् । तथा तीर्थकरनामोषदनयोग्यत्रयोविंशत्याशुश्रुतुयवर्जितानां शेषाणां षड्विंशत्यधिकशतसंख्यानां प्रकृतीनामजघन्यं स्थितिसत्कर्म त्रिधा, तद्यथा-अनादि भुवमधुवं च । तथाहि-एतासां जघन्यं स्थितिसत्कर्म स्वस्वक्ष-यपर्यवसाने उदयवतीनां समयमात्रैकस्थितिरूपं, अनुदयवतीनां स्वरूपतः समयमात्रैकस्थितिकं । अन्यथा तु द्विसम-यमात्रं । तच्च साद्यधुवं । ततोऽन्यत्सर्वमजघन्यं । तच्चानादि, सदैव ज्ञावात् । भुवाभुवता पूर्ववत् । 'दुहाणुत्तं ति' अनुक्तं उक्तप्रकृतीनामुत्कृष्टानुत्कृष्टजघन्यरूपं तीर्थकरनामोषदनयोग्यदेवद्विकनरकद्विकमनुजद्विकवैक्रियसप्तकाहारकस-प्तकोच्चैर्गोत्रसन्यक्त्वसन्यङ्मिथ्यात्वरूपत्रयोविंशतिआशुश्रुतुयानां जघन्याजघन्योत्कृष्टानुत्कृष्टरूपं विकल्पचतुष्टयं विधा द्विप्रकारं, तद्यथा-सादि अधुवं च । तथाहि-उक्तप्रकृतीनामुत्कृष्टमनुत्कृष्टं च स्थितिसत्कर्म पर्यायेणानेकशो जवति । ततो द्वितयमपीदं साद्यधुवं । जघन्यं च प्रागेव ज्ञावितं । तीर्थकरनामादीनां चाभुवसत्कर्मत्वाच्चत्वारोऽपि विकल्पाः साद्यधुवा अवसेयाः । मूलप्रकृतीनां चानुक्तं जघन्यमुत्कृष्टमनुत्कृष्टं च द्विप्रकारं, प्रागेव चोक्तं ॥ १६ ॥

तदेवं कृता साद्यनादिप्ररूपणा । संप्रति स्वामित्वं वक्तव्यं । तच्च विधा-उत्कृष्टस्थितिसत्कर्मस्वामित्वं जघन्यस्थि-तिसत्कर्मस्वामित्वं च । तत्र प्रथमत उत्कृष्टस्थितिसत्कर्मस्वामित्वमाह-

जेष्ठविई बंधसमं जेठं बंधोदया उ जासि सह । अणुदयबंधपराणं समऊणा ज छिई जेठं ॥ १७ ॥

जेष्ठि ति-यासां प्रकृतीनां सह युगपत् बन्धोदयौ ज्वत इति चेदुच्यते-
 ज्ञानावरणपञ्चकदर्शनावरणचतुष्टयासातवेदनीयमिथ्यात्वपोरुशकपायपञ्चेन्द्रियजातितैजससप्तकहुंरुसंस्थानवर्णादिविंशत्य-
 गुरुद्वयपुराघातोद्भासाप्रशस्तविहायोगत्युद्योतत्रसवादरपर्याप्तप्रत्येका स्थिराशुचतुर्जगदुःस्वरानादेयायशःक्रीर्तिनिर्माणनीचै-
 र्गोत्रपञ्चविधान्तरायाणां तिर्यङ्मनुष्यानिधिकृत्य वैक्रियसप्तकस्य सर्वसंख्यया परुशीतिप्रकृतीना । तासा ज्येष्ठमुत्कृष्टं
 स्थितिसत्कर्म ज्येष्ठस्थितिवन्धसमं उत्कृष्टस्थितिवन्धप्रमाणं ज्वति । तासां हि उत्कृष्टस्थितिवन्धारंभेऽत्राधाकालेऽपि
 प्राग्ब्रह्म दलिकं प्राप्यते । न च तासां प्रथमस्थितिरन्यत्र स्तिबुकसंक्रमेण संकामति, उदयवतीत्वात् । ततस्तासामुत्कृ-
 ष्टस्थितिवन्धप्रमाणमुत्कृष्टं स्थितिसत्कर्म प्राप्यते । अनुदयवन्धपराणां समयोना ज्येष्ठा स्थितियेष्ठमुत्कृष्टं स्थितिसत्कर्म ।
 तत्रानुदये उदयाच्नावे पर उत्कृष्टः स्थितिवन्धो यासां ता अनुदयवन्धपराः निजापञ्चकनरकविक्रितिर्यग्विकौदारिकस-
 प्तकैकेन्द्रियजातिसेवार्तसंहननातपस्थावररूपा विंशतिसंख्यास्तासां समयोना उत्कृष्टा स्थितिरुत्कृष्टं स्थितिसत्कर्म ।
 तथाहि—एतासामुत्कृष्टस्थितिवन्धारंभे यद्यप्यवाधाकालेऽपि प्राग्ब्रह्मं दलिकमस्ति तथापि प्रथमस्थितिं तासामुदयव-
 तीषु मध्ये स्तिबुकसंक्रमेण संक्रमयति । तेन तथा प्रथमस्थित्या समयमात्रया जना उत्कृष्टा स्थितिरुत्कृष्टं स्थितिसत्कर्म ।
 अथोच्येत—कथं निजादीनामनुदये सति बन्धेनोत्कृष्टा स्थितिः प्राप्यते ? उच्यते—उत्कृष्टो हि स्थितिवन्ध उत्कृष्टे
 संक्षेपे ज्वति । न चोत्कृष्टे संक्षेपे वर्तमानस्य निजापञ्चकोदयसंचवः । नरकविकस्य तिर्यञ्चो मनुष्या वा उत्कृष्टस्थि-

तिबन्धकाः । न च तेषां नरकद्विकोदयः संचवतीति । शेषकर्मणां तु देवा नारका वा यथायोगमुत्कृष्टस्थितिवन्धकाः । न च तेषु तेषामुदयो घटते ॥ १७ ॥

संकमर्त्तं वीहाणं सहादिगाए च आगमो संतो । समञ्जमणुदयाणं उभयासिं जद्विई तुह्वा ॥ १८ ॥

संकमर्त्तं चि-यासां प्रकृतीनां संक्रमत उत्कृष्टं स्थितिसत्कर्म प्राप्यते, न बन्धतः, उदयोऽपि च विद्यते तासां संक्रमतो दीर्घाणां संक्रमवशादुत्कृष्टस्थितिकानां य आगमः संक्रमेण आवलिकाद्विकहीनोत्कृष्टस्थितिसमागमः स आवलिकया उदयावलिकया सह उत्कृष्टं स्थितिसत्कर्म । एतदुक्तं भवति-सातं वेदयमानः कश्चिदसातमुत्कृष्टस्थितिकं वदति । तच्च वदन्ना सातं बद्धुं वदन्तः । असातवेदनीयं च बन्धावलिकातीतं सत् आवलिकात् अपरितनं सकलमपि आवलिकाद्विकहीनं त्रिंशत्सा-गरोपमकोटीप्रमाणं स्थितिसत्कर्म तस्मिन् सातवेदनीये वेद्यमाने च उदयावलिकाया अपरिष्टात् संक्रमयति । ततस्तथा उदयावलिकया सहितः संक्रमेणवलिकाद्विकहीनोत्कृष्टस्थितिसमागमः सातवेदनीयस्योत्कृष्टं स्थितिसत्कर्म । एवं नवनोकपायमनुजगतिप्रथमसंहननपञ्चकप्रशस्तविहायोगतिस्थिरशुभ्रगुणस्वरादेयशःकीर्त्युच्चै-र्गोत्राणामष्टाविंशतिप्रकृतीनामावलिकाद्विकहीनः स्वस्वसजातीयोत्कृष्टस्थितिसमागमः उदयावलिकया सहित उत्कृष्टं स्थितिसत्कर्म जावनीयं । सम्यक्त्वस्य पुनरन्तर्मुहूर्त्तौन उत्कृष्टस्थितिसमागम उदयावलिकया सहित उत्कृष्टं स्थिति-सत्कर्म । तथाहि-मिथ्यात्वस्योत्कृष्टां स्थितिं वदन्ना तत्रैव च मिथ्यात्वेऽन्तर्मुहूर्त्तं स्थित्वा ततः सम्यक्त्वं प्रतिपद्यते । तस्मिंश्च प्रतिपन्ने सति मिथ्यात्वस्योत्कृष्टां स्थिति-आवलिकात् अपरितनी स्थिति-तथापि संब्ययाऽन्तर्मुहूर्त्तौनससति-

सागरोपमकोटीकोटीप्रमाणं सकलामपि सम्यक्त्वे उदयावधिकात् उपरि संक्रमयति । ततोऽन्तर्मुहूर्तौ न एवोत्कृष्टस्थि-
 तिसमागम उदयावधिकया सहितः सम्यक्त्वस्योत्कृष्टं स्थितिसत्कर्म । यासां पुनः प्रकृतीनां संक्रमत उत्कृष्टा स्थितिः
 प्राप्यते, न च संक्रमकाले उदयोऽस्ति, तासां संक्रमकालेऽनुदयानां तावदेव पूर्वोक्तं स्थितिसत्कर्म समयोनमवगन्तव्यं,
 आवधिकाधिकहीनोत्कृष्टस्थितिसमागम आवधिकया सहितः समयोनस्तासामुत्कृष्टं स्थितिसत्कर्मैत्यर्थः । तथाहि-कश्चि-
 न्मनुष्य उरुकृष्टसंक्षेपशवशाडुकृष्टां नरकगतिस्थितिं बद्ध्वा परिणामपरावर्तनेन देवगतिं बद्धुमारब्धवान् । तस्यां च देवगतौ
 बध्यमानायामावधिकाया उपरि नरकस्थितिं बन्धावधिकातीतां उदयावधिकाया उपरितनीं सकलामपि विंशतिसागरो-
 पमकोटीकोटीप्रमाणं संक्रमयति । प्रथमा च स्थितिः समयमात्रा देवगतेः सत्का मनुजगतौ वेद्यमानायां स्तिबुकसंक्र-
 मेण संक्रामति । ततस्तथा समयमात्रया स्थित्या कुन आवधिकयाऽज्यधिक आवधिकाधिकहीनोत्कृष्टस्थितिसमागमो
 देवगतेरुत्कृष्टं स्थितिसत्कर्म । एवं द्वित्रिचतुरिन्द्रियजाल्याहारकसप्तकमनुजानुपूर्वीदेवानुपूर्वीसूक्ष्मापर्याप्तसाधारणतीर्थक-
 राख्यानमपि बोरुशप्रकृतीनां यथोक्तमानमुत्कृष्टं स्थितिसत्कर्म जावनीयं । सम्यङ्निश्चाल्यस्य पुनरन्तर्मुहूर्तौ न उत्कृ-
 ष्टस्थितिसमागम आवधिकयाऽज्यधिकसमयोन उत्कृष्टं स्थितिसत्कर्म वाच्यं । तच्च सम्यक्त्वोक्तजावनानुसारेण भाव-
 नीयं । 'उन्नथासिं जडिईं वुह्व ति' उन्नयीषामुदयवतीनामनुदयवतीनां च प्रकृतीनां संक्रमोत्कृष्टस्थितीनां संक्रमकाले
 यत्स्थितिः सर्वा स्थितिस्तुह्या । यतोऽनुदयवतीनामपि तदानीं प्रथमस्थितिः स्तिबुकसंक्रमेणोदयवतीषु संक्रममाणापि
 दलिकरहिता विद्यते एव । न हि कालः संक्रमयितुं शक्यते, किं तु तस्थं दलिकमेव । ततः प्रथमस्थितिगतदलिकसं-

क्रान्तावपि दलिकरहिता प्रथमा स्थितिः तदानीं विद्यत एवेति कृत्वा उच्ययीषामपि यत्स्थितिः तुल्या । यश्च यासां प्रकृतीनां लक्ष्मणां स्थितिं वधाति, यश्च यासूकृष्टां स्थितिं संक्रमयति, स तासामुकृष्टस्थितिसत्कर्मस्वामी ॥ १८ ॥

तदेवमुक्तमुकृष्टस्थितिसत्कर्मस्वामित्वमाह-

संजलणतिगे सत्तसु य नोकसाएसु संकमजहन्नो । सेसाण विई एगा दुसमयकाला अणुदयाणं ॥१९॥

संजलणतिगे ति-संज्वलनत्रिकस्य क्रोधमानमाथारूपस्य सप्तानां च नोकपायाणां पुरुषवेदहास्यादिपङ्करूपाणां जघन्य-स्थितिसत्कर्म जघन्यस्थितिसंक्रमो वेदितव्यः । एता हि प्रकृतयो बन्धे उदये च व्यवहिन्रे सति अन्यत्र संक्रमेण ह्यं नीयन्ते, तेन कारणेन एतासां य एव चरमसंक्रमः स एव जघन्यं स्थितिसत्कर्म । उक्तं च-“हासाशपुरिसकोहादि तिन्नि संजलण जेण बंधुदये । वोहिन्रे संकमइ तेण इहं संकमो चरिमो ॥ १ ॥ ” जघन्यं स्थितिसत्कर्मति संबन्धः । शेपाणां पुनरुदयवतीनां ज्ञानावरणपञ्चकदर्शनावरणचतुष्टयवेदकसम्यक्त्वसंज्वलनलोत्रायुश्चतुष्टयनपुंसकवेदस्त्रीवेदसातासातवेदनीयौचैर्गोत्रमनुजगतिपञ्चेन्द्रियजातित्रसवादरपर्याप्तुभुगदेयशःकीर्तितीर्थकरान्तरायपञ्चकरूपाणां प्रकृतीनां चतु-स्त्रिंशत्संख्याना स्वस्वह्यपर्यवसानसमये या एका समयमात्रा स्थितिः सा जघन्यं स्थितिसत्कर्म । अनुदयवतीनां पुनः प्रकृतीनां स्वस्वह्योपान्त्यसमये या स्वरूपापेक्षया स्थितिरन्यथा तु विसमयमात्रकाला, सा जघन्यं स्थिति-सत्कर्म । अनुदयवतीनां हि चरमसमये स्तिबुकसंक्रमेणोदयवतीषु प्रकृतिषु मध्ये प्रक्षिपति । तत्स्वरूपेण चानुच्रवति । तेन चरमसमये तासां दलिकं स्वरूपेण न प्राप्यते, किं तु पररूपेण । अत उक्तं ‘उपान्त्यसमये स्वरूपापेक्षया समयमात्रा

अन्यथा तु द्विसमयमात्रकालेति । संप्रति सामान्येन सर्वकर्मणां जघन्यस्थितिसत्कर्मस्वामी प्रतिपाद्यते—तत्रानुबन्धिनां दर्शनमौहनीयत्रिकस्य चाधिरतादिरप्रमत्तपर्यन्तो यथासंचवं जघन्यस्थितिसत्कर्मस्वामी । नारकतिर्यग्देवायुषां नारक-तिर्यग्देवाः स्वस्वजवचरसमसये वर्तमानाः । कथायाष्टकस्त्यानर्द्धित्रिकनामत्रयोदशकनवनोकापायसंज्वलनत्रिकरूपाणां पद्-त्रिंशत्प्रकृतीनामनिवृत्तिवादरसंपरायः । संज्वलनदोत्रस्य सूक्ष्मसंपरायः । ज्ञानावरणपञ्चकदर्शनावरणपद्कान्तरायपञ्चकानां द्वीणकपायः, शेषाणां पञ्चनवतिसंख्यानामयोगिकेवली जघन्यस्थितिसत्कर्मस्वामी ॥ १९ ॥

तदेवमुक्तं जघन्यस्थितिसत्कर्मस्वामित्वं । संप्रति स्थितिचेदप्ररूपणार्थमाह—

विद्भिसंतठाणां न्यगुक्कस्सा हि थावरजहन्नं । नेरंतरेण हेठा खवणाइसु संतराइं पि ॥ २० ॥

विद्भिसंतठाणां न्य—सर्वेषां कर्मणां स्वकीयात् स्वकीयात् उत्कृष्टात् स्थितस्थानात् समयमात्रादारज्याधस्तात्तावद्दव-तरीतव्यं यावत् थावरजघन्यं एकेन्द्रियप्रायोग्यं जघन्यं स्थितिसत्कर्म । एतावता स्थितिकर्मके यावन्तः समयास्तावन्ति स्थितस्थानानि नानाजीवापेक्षया निरन्तरेण नैरन्तर्येण लभ्यन्ते । तद्यथा—उत्कृष्टा स्थितिके स्थितस्थानं । सम-योना उत्कृष्टा स्थितिर्द्वितीयं स्थितस्थानं । द्विसमयोना उत्कृष्टा स्थितिस्तृतीयं स्थितस्थानं । एवं तावद्वाच्यं यावदेके-न्द्रियप्रायोग्यं जघन्यं स्थितिसत्कर्म । एकेन्द्रियप्रायोग्याच्च जघन्यस्थितिसत्कर्मणोऽधस्तात् रूपणादिषु रूपणे उच्यते च सान्तराणि स्थितस्थानानि लभ्यन्ते । अपिशाब्दान्त्रिरन्तराणि च । कथमिति चेदुच्यते—एकेन्द्रियप्रायोग्यजघन्यस्थिति-सत्कर्मण उपरितनाम्निजागात्पह्योपमासंख्येयजागमात्रं स्थितिवं खंरुथिनुमारजते । खंरुनांरजप्रथमसमयादारज्य च

समये समयेऽधस्तादुदयवतीनामनुजावेनानुदयवतीनां स्तिबुकसंक्रमेण समयमात्रा समयमात्रा स्थितिः क्षीयते । ततः प्रतिसमयं स्थितिविशेषा लभ्यन्ते । तद्यथा—तत्स्थावरप्रायोग्यं जघन्यं स्थितिसत्कर्म प्रथमसमयेऽतिक्रान्ते समयहीनं द्वितीये समयेऽतिक्रान्ते विसमयहीनं । तृतीये समयेऽतिक्रान्ते त्रिसमयहीनमित्यादि । अन्तर्मुहूर्तेन च कावेन तत्र स्थितिखणं खंरुयति । तत एतावती स्थितिर्युगपदेव वृद्धितेति कृत्वाऽन्तर्मुहूर्तादूर्ध्वं निरन्तराणि स्थितिस्थानानि लभ्यन्ते । ततः पुनरपि द्वितीयं पद्योपमासंख्येयजागमात्रमन्तर्मुहूर्तमात्रेण खंरुयति । तत्रापि प्रसिसमयमधः समयमात्रसमयमात्र-स्थितिद्वयापेक्षया निरन्तराणि स्थितिस्थानानि पूर्वप्रकारेण लभ्यन्ते । द्वितीये च स्थितिखणे खंरिते सति पुनरपि पद्यो-पमासंख्येयजागमात्रा स्थितिर्युगपदेव वृद्धितेति न त्रयोऽप्यन्तर्मुहूर्तादूर्ध्वं निरन्तराणि स्थितिस्थानानि लभ्यन्ते । एवं तावद्वाच्यं यावदावलिका शेषा ऋवति । सापि चावलिका उदयवतीनामनुजवेनानुदयवतीनां स्तिबुकसंक्रमेण समये समये द्यमुपयाति तावद्वावदेका स्थितिः । ततोऽमूनि आवलिकामात्रसमयप्रमाणानि स्थितिस्थानानि निरन्तराणि लभ्यन्ते ॥१०॥

तदेवं स्थितिस्थानत्रेदोपदर्शनमपि कृतं । संप्रत्यनुजागसत्कर्मप्ररूपणार्थमाह—

संकमसममणुजागे नवरि जहन्नं तु देसघाईणं । बन्नोकसायवज्जाण एगछाणंमि देसहरं ॥ ११ ॥
मणनाणे छुछाणं देसहरं सामि गोयसम्भत्ते । आवरणविग्घसोलसग किद्विवेएसुय संगंते ॥ १२ ॥

संकमसममित्यादि—अनुजागसंक्रमेण तुल्यमनुजागसत्कर्म वक्तव्यं । एतदुक्तं ऋवति—यथानुजागसंक्रमे स्थानप्रत्य-यविपाकशुजाशुचत्वसाद्यनादित्वस्वामित्वानि प्राक् प्रतिपादितानि तथैवात्राप्यनुजागसत्कर्मणि वक्तव्यानि । नवरमयं

विशेषो यदुत देशघातिनीनां हास्यादिपङ्कवर्जितानां मतिश्रुतावधिज्ञानावरणचक्षुरचक्षुर्वधिदर्शनावरणसंज्वलनचतुष्टय-
वेदत्रिकान्तरायपञ्चकरूपाणामष्टादशप्रकृतीनां जघन्यानुजागसत्कर्मस्थानमधिकृत्य एकस्थानीयं, घातिसंज्ञामधिकृत्य देश-
हरं देशघाति वेदितव्यं । मनःपर्यायज्ञानावरणे पुनर्जघन्यमनुजागसत्कर्मस्थानमधिकृत्य विस्थानं, घातिसंज्ञामधिकृत्य
देशघाति । इहोत्कृष्टानुजागसत्कर्मस्वामिन उत्कृष्टानुजागसंक्रमस्वामिन एव वेदितव्याः । जघन्यानुजागसत्कर्मस्वामिनः
पुनराह—‘सामि गोयेत्यादि’ । सम्यक्त्वज्ञानावरणपञ्चकदर्शनावरणपङ्कान्तरायपञ्चकरूपप्रकृतिपौरुशककिट्टिरूपसंज्वलन-
लोचवेदत्रयाणां स्वस्वान्तिमसमये वर्तमाना जघन्यानुजागसत्कर्मस्वामिनो वेदितव्याः ॥ २१-२२ ॥

अत्रैव विशेषमाह—

मद्सुय चक्षुश्चक्षूण सुयसमतस्स जेष्ठलङ्घिस्स । परमो हिस्सो हिडुगं मणनाणं विडलनाणस्स ॥२३॥

मद्सुय त्ति—मतिज्ञानावरणश्रुतज्ञानावरणचक्षुर्दर्शनावरणानां श्रुतसमाप्तस्य सकलश्रुतपारगामिन-
श्चतुर्देशपूर्वधरस्येत्यर्थः । ज्येष्ठलङ्घिकस्य उत्कृष्टायां श्रुतार्थलब्धौ वर्तमानस्य जघन्यमनुजागसत्कर्म । इदमत्र तात्पर्यम्—
मतिज्ञानावरणादीनां चतसृणां प्रकृतीनामुत्कृष्टश्रुतार्थसंपन्नश्चतुर्देशपूर्वधरो जघन्यानुजागसत्कर्मस्वामी वेदितव्यः । तथा
परमावधिज्ञानेनावधिद्विक्रमवधिज्ञानावरणावधिदर्शनावरणरूपं जघन्यानुजागसत्कर्म भवति । एतदुक्तं भवति—अवधि-
ज्ञानावरणावधिदर्शनावरणयोर्जघन्यानुजागसत्कर्मस्वामी परमावधियुक्तो वेदितव्यः । तथा मनोज्ञानं मनःपर्यायज्ञाना-
वरणं जघन्यानुजागसत्कर्म विपुलमनःपर्यायज्ञानिनोऽवगन्तव्यं । स्वामित्वभावनाऽवधिज्ञानावरणवत् । लङ्घिसहितस्य

हि प्रचूतोऽनुजागः प्रलयमुपयातीति परमोहिस्सेत्याद्युक्तं । शेषाणां तु प्रकृतीनां य एव जघन्यानुजागसंक्रमस्वामिनस्त एव जघन्यानुजागसत्कर्मणोऽपि द्रष्टव्याः ॥ १३ ॥

इदानीमनुजागसत्कर्मस्थानचेदप्ररूपणार्थमाह—

बंधहयहयहलुप्पत्तिगाणि कमसो असंखगुणियाणि । उदयोदीरणवज्जाणि होंति श्रणुजागठाणाणि १४
 बंधत्ति—इहानुजागस्थानानि त्रिधा, तद्यथा—बन्धोत्पत्तिकानि हतहतोत्पत्तिकानि च । तत्र बन्धाद्रुप्तत्ति-
 र्थेषां तानि बन्धोत्पत्तिकानितानि चासंख्येयलोकाकाशप्रदेशप्रमाणानि, तद्देतूनामसंख्येयलोकाकाशप्रदेशप्रमाणात् । तथा
 उर्ध्वतर्तनापवर्तनाकरणवशतो वृद्धिहानिन्यामन्यथाऽन्यथा यान्यनुजागस्थानानि वैचित्र्यजालि जवन्ति, तानि हतोत्पत्ति-
 कान्युच्यन्ते । हतात् घातात् पूर्वावस्थाविनाशरूपाद्रुत्पत्तिर्येषां तानि हतोत्पत्तिकानि तानि च पूर्वोच्योऽसंख्येयगुणानि, एकैक-
 सिन् बन्धोत्पत्तिके स्थाने नानाजीवापेक्षया उर्ध्वतर्तनापवर्तनाभ्यामसंख्येयचेदकरणत् । यानि पुनः स्थितिघातेन रसघातेन
 चान्यथाऽन्यथाचवनादनुजागस्थानानि जायन्ते । तानि च हतहतोत्पत्तिकान्युच्यन्ते । हते उर्ध्वतर्तनापवर्तनाभ्यां घाते सति
 ऋयोऽपि हतात् स्थितिघातेन रसघातेन वाघाताद्रुत्पत्तिर्येषां तानि हतहतोत्पत्तिकानि । तानि चोर्ध्वतर्तनापवर्तनाजन्येभ्योऽसं-
 ख्येयगुणानि । संप्रत्यक्षरयोजना क्रियते—यानि उदयत उदीरणतश्च प्रतिसमर्थं हयसंजवात् अन्यथाऽन्यथानुजागस्था-
 नानि जायन्ते, तानि वर्जयित्वा शेषाणि बन्धोत्पत्तिकादीनि अनुजागस्थानानि क्रमशोऽसंख्येयगुणानि वक्तव्यानि
 उदयोदीरणजन्यानि कस्माद्धर्षन्त इति चेदुच्यते—यस्माद्रुदयोदीरणयोः प्रवर्तमानयोर्नियमात् बन्धोर्ध्वतर्तनापव-

र्तनास्थितघातसघातजन्यानामन्यतमान्यवश्यं संभवन्ति, तत उदयोदीरणजन्यानि तत्रैवान्तः प्रविशन्तीति न
पृथक् क्रियन्ते ॥ २४ ॥

तदेवमुक्तमनुचागसत्कर्म । संप्रति प्रदेशसत्कर्म वक्तव्यं, तत्र चैतेऽर्थाधिकाराः, तद्यथा—ऋदः साधनादिप्ररूपणा
स्वामित्वं चेति । तत्र ऋदः प्राग्वत् । संप्रति साधनादिप्ररूपणा कर्तव्या, सा च विधा—मूलप्रकृतिविषया उत्तरप्रकृति-
विषया च । तत्र मूलप्रकृतिविषयां तां चिकीर्षुराह—

सत्तहं अजहं तिविहं सेसा दुहा पएसम्मि । मूलपगईसु आउसु साई अघुवा य सवे वि ॥ २५ ॥

सत्तहंति—आयुर्वर्जानां सप्तानां मूलप्रकृतीनामजघन्यं प्रदेशसत्कर्म त्रिविधं त्रिप्रकारं, तद्यथा—अनादि ध्रुवमधुवं
च । तत्र हृपितकर्माशस्य आयुर्वर्जानां सप्तानां कर्मणां स्वस्वदथावसरे चरमस्थितौ वर्तमानस्य जघन्यं प्रदेशसत्कर्म ।
तच्च साद्यधुवं । ततोऽन्यत्सर्वमजघन्यं, तच्चानादि, सदैव सद्भावात् । ध्रुवाधुवताऽजघन्यत्रव्यापेक्षया । 'सेसा दुह ति'
शेषा विकट्टपा उत्कृष्टानुत्कृष्टजघन्यरूपा विधा विप्रकाराः, तद्यथा—सादयोऽधुवाश्च । तत्रोत्कृष्टप्रदेशसत्कर्म गुणित-
कर्माशस्य मिथ्यादृष्टेः सप्तमपृथिव्यां वर्तमानस्य प्राप्यते । शेषकालं तु तस्याप्यनुत्कृष्टं । ततो द्वे अपि साद्यधुवे । जघन्यं
तु जावितमेव । तथा आयुपः सर्वेऽपि विकट्टपा उत्कृष्टानुत्कृष्टजघन्याजघन्यरूपाः सादयोऽधुवाश्च, अधुवसत्कर्मत्वात् २५

संप्रत्युत्तरप्रकृतीरधिकृत्य साधनादिप्ररूपणां चिकीर्षुराह—

बायासाणुक्कस्सं चउवीससया जहन्न चउतिविहं । होशह ठण्ह चउधा अजहन्नमजासियं दुविहं ॥२६॥

वायाव सि—सातवेदनीयसंज्वलनचतुष्टयपुरुषवेदपञ्चेन्द्रियजातितैजससप्तकप्रथमसंस्थानप्रथमसंहननशुभ्रवर्णोद्ये-
कादशकारुरुलघुपराधातोच्छ्वासप्रशस्तविहायोगतित्रसवादपर्याप्तप्रत्येकस्थिरशुभ्रजुगुस्वरादेययशःकीर्तिनिर्माणरूपाणां
द्विचत्वारिंशत्प्रकृतीनामनुकृष्टं प्रदेशसत्कर्म चतुर्विधं । तद्यथा—साद्यनादि ध्रुवमधुवं च । तद्यथा—वज्रर्षन्नाराचव-
र्जानां शेषाणामेकचत्वारिंशत्प्रकृतीनां ह्येकश्रेण्यां स्वस्वबन्धान्तसमये गुणितकर्मांशस्योत्कृष्टं प्रदेशसत्कर्म भवति, तच्चै-
कसामधिकमिति कृत्वा साद्यधुवं । ततोऽन्यत्सर्वमनुकृष्टं । तदपि च द्वितीये समये भवत्सादि । तत्स्थानमप्राप्तस्य पुन-
रनादि, ध्रुवाध्रुवे पूर्ववत् । वज्रर्षन्नाराचसंहननस्य तु सप्तमपृथिव्यां सम्यग्दृष्टेनारिकस्य मिथ्यात्वं गन्तुकामस्योत्कृष्टं प्रदे-
शसत्कर्म तच्च साद्यधुवं, ततोऽन्यदनुकृष्टं, तदपि च द्वितीये समये भवत् सादि । तत्स्थानमप्राप्तस्य पुनरनादि । ध्रुवाध्रुवे
पूर्ववत् । अनन्तानुबन्धियशःकीर्तिसंज्वलनलोचर्वजितानां चतुर्विंशत्यधिकशतसंख्यानां ध्रुवसत्कर्मप्रकृतीनामजघन्यं प्रदे-
शसत्कर्म त्रिविधं । तद्यथा—अनादि ध्रुवमधुवं च । तथाहि—एतासां ह्यपितकर्मांशस्य स्वस्वद्वयचरमसमये जघन्यं प्रदे-
शसत्कर्म, तच्चैकसामयिकमिति कृत्वा साद्यधुवं च । ततोऽन्यदजघन्यं, तच्चानादि, सदैव सद्भावात् । ध्रुवाध्रुवता पूर्व-
वत् । 'चलतिविहंति' यथासंख्येन योजनीयं, द्विचत्वारिंशत्प्रकृतीनामनुकृष्टं चतुर्विधं, ध्रुवसत्कर्मणां चाजघन्यं त्रिवि-
धमिति । तथाऽनन्तानुबन्धिचतुष्टयसंज्वलनलोचयशःकीर्तिरूपाणां पक्षां प्रकृतीनामजघन्यं प्रदेशसत्कर्म चतुर्विधं ।
तद्यथा—साद्यनादि ध्रुवमधुवं च । तथाहि—अनन्तानुबन्धिनामुघलके ह्यपितकर्मांशे यदा शेषीभूता एका स्थितिर्भ-

वति तदा जघन्यं प्रदेशसत्कर्म । तच्चैकसामयिकमिति कृत्वा साद्यधुवं च । ततोऽन्यत्सर्वमजघन्यं । तच्चोषद्वितानां
 मिथ्यात्वप्रत्ययेन चूयोऽपि त्रयमानानां सादि । तत्स्थानमप्राप्तस्य पुनरनादि । ध्रुवाध्रुवे पूर्ववत् । यशःकीर्तिसं-
 ज्वदानलोचयोः पुनः रूपितकर्माशस्य रूपणयोद्यतस्य यथाप्रवृत्तिकरणस्यान्तिमसमये जघन्यं प्रदेशसत्कर्म । तच्चै-
 कसामयिकमिति कृत्वा साद्यधुवं च । ततोऽन्यत्सर्वमजघन्यं । तदपि चानिवृत्तिकरणप्रथमसमये गुणसंक्रमेण प्रचूतस्य
 दक्षिणस्य प्राप्यमाणत्वात् अजघन्यं जवत् सादि, तत्स्थानमप्राप्तस्य पुनरनादि । ध्रुवाध्रुवता पूर्ववत् । ' अत्रासियं दु
 विहं ति ' अत्रापितं अनुक्तं सर्वासां प्रकृतीनां द्विविधं द्विप्रकारमवगन्तव्यं । तद्यथा— साद्यधुवं च । तत्र द्विचत्वा-
 रिंशत्प्रकृतीनामत्रापितं जघन्यमजघन्यमुत्कृष्टं च । तत्रोत्कृष्टं द्विप्रकारं जावितमेव । जघन्याजघन्यता च वदयमाणं स्वा-
 मित्थमवलोक्य स्वयमेव जावनीया । ध्रुवसत्कर्माणां च चतुर्विंशतिशतसंख्यानामत्रापितमुत्कृष्टमनुत्कृष्टं जघन्यं च । तत्र ज-
 घन्यं जावितमेव । उत्कृष्टानुत्कृष्टे मिथ्याहृद्यौ गुणितकर्माशे प्राप्येते । ततो हे अपि साद्यधुवे । एवमनन्तानुबन्धिसंज्व-
 दानलोचयशःकीर्तीनामपि उत्कृष्टानुत्कृष्टे जावनीये । जघन्यं तु जावितमेव । शेषाणां चाध्रुवसत्कर्माणां चत्वारोऽपि वि-
 कटपाः साद्यध्रुवा अध्रुवसत्कर्मत्वाद्भवसेयाः ॥ २६ ॥

तदेवं कृता साद्यनादिप्ररूपणा । संप्रति स्वामित्वं वक्तव्यं । तच्च द्विधा—उत्कृष्टप्रदेशसत्कर्मस्वामित्वं जघन्यप्रदे-
 शसत्कर्मस्वामित्वं च । तत्रोत्कृष्टप्रदेशसत्कर्मस्वामित्वमाह—

संपन्नगुणियकम्मो पएसउक्कस्संतसामी उ । तस्सेव उ उप्पिविण्णियस्स कासिं चि व्षेहिं ॥ २७ ॥

संपुन्रं चि— उत्कृष्टप्रदेशसत्कर्मस्वामी संपूर्णगुणितकर्माशः सप्तमपृथिव्यां नारकश्चरमसमये वर्तमानः प्रायः सर्वासामपि प्रकृतीनामवगन्तव्यः । कासांचित्पुनः प्रकृतीनां तस्यैव संपूर्णगुणितकर्माशस्य सप्तमपृथिव्या विनिर्गतस्योपरिष्ठितविशेषोऽस्ति । ततस्तमहं वर्णयामि वर्णयामि । वर्तमानसामीप्ये वर्तमानवद्वेति (श्रीम-३-४-८४) ऋविष्यति वर्तमाना ॥ ३७ ॥

प्रतिज्ञातमेवाह—

मिच्छते मीसस्मि य संपखित्तस्मि मीससुञ्जाणं । वरिसवरस्स उ ईसाणगस्स चरमस्मि समयस्मि ॥३८॥

मिच्छते चि— स प्रागचिहितस्वरूपो गुणितकर्माशः सप्तमपृथिव्या उद्धृत्य तिर्यक्तृत्पन्नः, तत्राप्यन्तर्मुहूर्त्तं स्थित्वा मनुष्येषु मध्ये समुत्पन्नः, तत्र सम्यक्त्वं प्राप्य सप्तकक्षपणाय शीघ्रमन्वयुद्यतः । ततो यस्मिन् समये मिथ्यात्वं सम्यङ्मिथ्यात्वे सर्वसंक्रमेण प्रद्विपति, तस्मिन्समये सम्यङ्मिथ्यात्वस्योत्कृष्टं प्रदेशसत्कर्म । ततो यस्मिन् समये सम्यङ्मिथ्यात्वं सम्यङ्मिथ्यात्वे सर्वसंक्रमेण सम्यक्त्वे प्रद्विपति, तस्मिन् समये सम्यक्त्वस्योत्कृष्टं प्रदेशसत्कर्म । अदरयोजना त्वियम्— मिथ्यात्वे मिश्रे च यथासंख्यं मिश्रे सम्यक्त्वे च प्रद्विपते सति तयोर्मिश्रयुध्योः मिश्रसम्यक्त्वयोरुत्कृष्टं प्रदेशसत्कर्म चव-ति । तथा स एव गुणितकर्माशो नारकस्तिर्यग्भूत्वा कश्चिदीशानन्देवो जातः । सोऽपि च तत्रातिसंक्लिष्टो भूत्वा भूयो भूयो नपुंसकवेदं वधाति । तदानीं च तस्य स्वप्नवान्तसमये वर्तमानस्य वर्षवरस्य नपुंसकवेदस्योत्कृष्टं प्रदेशसत्कर्म ॥३९॥

ईसाणे पुरित्ता नपुंसगं तो अस्संखवासासु । पद्दासंखियजागेण पुरिए इद्विवेयस्स ॥ ३९ ॥

ईसाणे त्ति— ईशानदेवलोके उरुप्रकारेण नपुंसकवेदमापूर्य नपुंसकवेदस्योत्कृष्टं प्रदेशसंचयं कृत्वा ततः संख्येयवर्षा-
युक्तेषु मध्ये समुत्पद्य पुनरसंख्येयवर्षायुक्तेषु मध्ये समुत्पन्नः । तत्र च तेन संकृष्टेन श्रुत्वा पृथ्योपमासंख्येयजागमात्रेण
कालेन पूरिते स्त्रीवेदे बन्धेन नपुंसकवेददलिकसंक्रमेण च प्रश्रुतमापूरिते स्त्रीवेदे सति तदानीं तस्य स्त्रीवेदस्योत्कृष्टं प्रदे-
शसत्कर्म भवति ॥ ३९ ॥

पुरिससस्स पुरिससंकमपएसउक्कस्स सामिगस्सेव । इन्ही जं पुण समयं संपस्कित्ता हवइ ताहे ॥३०॥
पुरिससस्स त्ति—पुरुषस्य पुरुषवेदस्योत्कृष्टं प्रदेशसत्कर्म उत्कृष्टपुरुषवेदसंकमस्वामिन एव वेदितव्यं । एतदुक्तं ऋव-
ति—य एवोत्कृष्टपुरुषवेदसंकमस्वामी स एवोत्कृष्टपुरुषवेदप्रदेशसत्कर्मस्वाम्यपि वेदितव्यः । नवरं यं समयं यस्मिन् स-
मये स्त्रीवेदं पुरुषवेदे संप्रदेष्टा भवति संक्रमयति “ताहे” तदानीं पुरुषवेदस्योत्कृष्टप्रदेशसत्कर्मस्वामी ॥ ३० ॥

तस्सेव उ संजलणा पुरिसाश्कमेण सबसंठोत्रे । चउरुवसमित्तु खिप्पं रांगंते सायउच्चजसा ॥३१॥

तस्सेव त्ति—य एव पुरुषवेदोत्कृष्टप्रदेशसत्कर्मस्वामी तस्यैव संज्वलनाश्रुत्वारः क्रमेण पुरुषवेदादिसत्कद-
लिकसर्वसंठोत्रे उत्कृष्टप्रदेशसत्कर्मणे भवन्ति । इयमत्र जावना— य एव पुरुषवेदोत्कृष्टप्रदेशसत्कर्मस्वामी यदा पुरुषवेदं
सर्वसंक्रमेण संज्वलनक्रोधे संक्रमयति तदा संज्वलनक्रोधोत्कृष्टप्रदेशसत्कर्मस्वामी । स एव यदा संज्वलनक्रोधं सर्वसं-
क्रमेण माने संक्रमयति तदा संज्वलनमानोत्कृष्टप्रदेशसत्कर्मस्वामी । स एव संज्वलनमानं सर्वसंक्रमेण संज्वलनमायाया
संक्रमयति तदा संज्वलनमायोत्कृष्टप्रदेशसत्कर्मस्वामी । स एव यदा संज्वलनमायां सर्वसंक्रमेण संज्वलनलोत्रे संक्रमयति

तदा संज्वलनलो जोत्कृष्टप्रदेशसत्कर्मस्वामी । तथा चतुरो वारान् मोहनीयमुपशमय्य गुणितकर्मांशः शीघ्रं ह्यपणायो-
 द्वितस्तस्य सूक्ष्मसंपरायगुणस्थानकचरमसमये वर्तमानस्य सातवेदनीयोच्चैर्गोत्रयशःकीर्तीनामुत्कृष्टं प्रदेशसत्कर्म । यस्मादे-
 तासु प्रकृतिषु श्रेष्ठ्यामारूढः सन् गुणसंक्रमेण प्रभूतान्यशुभप्रकृतिदलिकानि संक्रमयति । ततः सूक्ष्मसंपरायचरमसमये
 एतासामुत्कृष्टं प्रदेशसत्कर्म प्राप्यते । उक्तं च-- “ चञ्चरुत्रसामिय मोहं जसुच्चसायाण सुदुमखवंगंते । जं असुञ्च-
 पगइदलियाण संकमो होइ एयासु ॥ ३१ ॥

देवनिरियाजगाणं जोगुक्कस्सेहिं जेठगरूआए । बद्धाणि ताव जावं पढमे समए उदिन्नाणि ॥ ३२ ॥
 देवनिरियाजगाणं ति--देवनारकायुषोरुत्कृष्टैर्यैरुत्कृष्टया च बन्धाद्भया द्वयोः सतोस्तावदुत्कृष्टं प्रदेशसत्कर्म
 प्राप्यते, यावत्प्रथमे समये उदीर्णं उदयप्राप्ते भवति । किमुक्तं भवति-बन्धादारन्योदयप्रथमसमयं यावेद्देवनारकायु-
 षोरुक्तप्रकारेण द्वयोरुत्कृष्टं प्रदेशसत्कर्म भवति ॥ ३२ ॥

सेसाजगाणि नियगेसु चैव आगम्म पुवकोफीए । सायबहुलस्स अचिरा बंधंते जाव नोवेह्ठे ॥ ३३ ॥
 सेसाजगाणि सि--शेषायुषी तिर्यङ्मनुष्यायुषी । ‘पुवकोफीए सि’ पूर्वकोट्योपलक्षिते पूर्वकोटिप्रमाणेऽत्कृष्टया बन्धा-
 द्भया उत्कृष्टैर्यैर्विधे । बध्वा च निजकेषु भवेषु निजनिजभवे समागत्य । सातबहुलः सन् ते आयुषी यथायोगमनुभवति ।
 सुखितस्य हि न ज्ञयास आयुःपुज्जलाः परिसटन्तीति कृत्वा सातग्रहणं कृतांततोऽचिरात् बन्धान्ते इति उत्पत्तिसमयाड-
 र्ध्वमन्तर्मुहूर्तमात्रमेव स्थित्वा मर्तुकामो जातः सन् उत्कृष्टया बन्धाद्भया उत्कृष्टैश्च योगैरन्यत् पारज्विकं समानजातीयं

मनुष्यो मनुष्यायुः तिर्यङ् च तिर्यगायुर्वभाति। ततो बन्धान्तसमये यावन्नाद्याप्यपवर्तयति तावत्तस्य सातबहुलस्य मनुष्यस्य सतो मनुष्यायुपः तिरश्चः (च) सतस्तिर्यगायुप लत्कृष्टं प्रदेशसत्कर्म भ्रवति । यतस्तस्य तदानीं स्वप्नवायुः किञ्चिद्गुणं परजवायुश्च समानजातीयं परिपूर्णदक्षिकमस्तीति कृत्वा, बन्धान्तरं चायुर्वेद्यमानं द्वितीये समयेऽपवर्तयिष्यति, तत उत्कं बन्धान्ते इति ॥ ३३ ॥

पूरितु पुवकोनीपुहुत्त नारगडुगस्स बंधंते । एवं पद्धतिगंते वेडद्विय सेसनवगम्मि ॥ ३४ ॥

पूरितु ति— पूर्वकोटिपृथक्त्वं पूर्वकोटिसप्तकं यावत् संकिलष्टाध्यवसायवशेन नरकद्विकं नरकगतिनरकाडुपूर्वोलक्षणं ज्ञ्यो ज्ञ्य आपूर्णं बन्धेन निश्चितं कृत्वा नरकाजिमुखो बन्धान्तसमये नरकद्विकस्योत्कृष्टप्रदेशसत्कर्मस्वामी । तथा एव-मनेनैव प्रकारेण पूर्वकोटिपृथक्त्वं यावत् जोगच्छूमिषु मध्ये पश्योपमत्रयं च यावद्विजुञ्चाध्यवसायवशेन वैक्रियैकादशकात् नरकद्विकेऽपनीते शेषं यदैक्रियनवकं देवद्विकं वैक्रियसप्तकं चेत्यर्थः । तत् बन्धेनापूर्णं देवत्वाजिमुखस्तासां देवद्विकवैक्रियसत्करूपाणां नवप्रकृतीनामुत्कृष्टप्रदेशसत्कर्मस्वामी ॥ ३४ ॥

तमतमगो सबलहुं सम्मतं लंन्निय सबचिरमधं । पूरित्ता मणुयडुगं सबज्जरिसहं संबंधंते ॥ ३५ ॥

तमतमगो ति— तमतमगः सप्तमपृथ्वीनारकः । सर्वलघु अतिद्विप्रं जन्मानन्तरमन्तमुद्धृतं गते सतीत्यर्थः । सम्यक्त्वं लब्ध्वा । ' सबचिरमधं ति ' अतिदीर्घं कालं यावत् सम्यक्त्वमनुपालयन् । मनुष्यद्विकं वज्रपञ्चनाराचसंहननं च बन्धे-

नापूर्य । यतोऽनन्तरसमये मिथ्यात्वं यास्यति तस्मिन् समये बन्धाद्वाचरमञ्चते तयोर्मनुष्यविकवञ्चर्पञ्जनाराच संहननयो-
रुत्कृष्टं प्रदेशसत्कर्म ज्वति ॥ ३५ ॥

सम्मद्विधिवाणं वत्तीसुदहीसयं चउकुत्तो । उवसामश्नु मोहं खवंतगे नियगबंधते ॥ ३६ ॥

सम्मद्विधि ति— याः प्रकृतयः सम्यग्दृष्टीनां बन्धमाश्रित्य ध्रुवाः पञ्चेन्द्रियजातिसम चतुरस्रसंस्थानपराधातोद्भास-
प्रशस्तविहायोगतित्रसवादरपर्याप्तप्रत्येकसुस्वरसुभ्रगादेयरूपा द्वादश तासां द्वात्रिंशदधिकसागरोपमाणां शतं यावद्बन्धे-
नोपचितानां चतुःकृत्वश्चतुरो वारान् मोहनीयं चोपशमय्य । मोहनीयं हि उपशमयन् प्रचूलानि दक्षिकानि गुणसंक्र-
मेण संक्रमयतीति कृत्वा चतुःकृत्वो मोहोपशमग्रहणं । ततः ह्यपणयोद्यतस्य निजबन्धव्यवहेदकाले उत्कृष्टं प्रदेशसत्कर्म
ज्वति ॥ ३६ ॥

ध्रुवबंधीण सुजाणं सुज्जथिराणं च नवरि सिग्धयरं । तिष्ठगराहारगतणू तेत्तीसुदही विरचिया य ॥ ३७ ॥

ध्रुवबंधीण ति— याः शुभ्रध्रुवबन्धिन्यः प्रकृतयस्तैजससप्तकशुभ्रवर्णद्विकादशकाशुरुदघुनिर्माणरूपा विंशतिप्रकृतयः
तासां शुभ्रस्थिरयोश्च पूर्वोक्तेन प्रकारेणोत्कृष्टं प्रदेशसत्कर्म जावनीयं । नवरं चतुःकृत्वो मोहनीयोपशमनानन्तरं शीघ्र-
तरं ह्यपणयोद्यतस्येति वक्तव्यंशेषं तथैवातथा तीर्थकरनाम्नो गुणितकर्मांशेन देशोनपूर्वकोटिद्विकाधिकानि त्रयस्त्रिंशत्सा-
गरोपमाणि यावद्बन्धेन पूरितस्य स्वबन्धान्तसमये उत्कृष्टं प्रदेशसत्कर्म । आहारकतनोराहारकसप्तकस्य तु विरचितस्य
देशोनपूर्वकोटिं यावत् ऋयो बन्धेनोपचितस्य स्वबन्धव्यवहेदसमये उत्कृष्टं प्रदेशसत्कर्म ॥ ३७ ॥

तुह्या नपुंसवेएणेगिंदिएय थावरायबुज्जोवा । विगलसुहुमत्तियाविय नरतिरियचिरज्जिया होंति ॥३७॥

तुह्यं चि—नपुंसकवेदेन तुह्या एकेन्द्रियजातिस्थावरातपोद्योता वेदितव्याः । यथा नपुंसकवेदस्य ईशानदेवत्रयचर-
मसमये उत्कृष्टं प्रदेशसत्कर्मोक्तं तथा एतेषामपि इष्टव्यमित्यर्थः । विकल्पत्रिकं द्वित्रिचतुरिन्द्रियजातिरूपं, सूक्ष्मत्रिकं
सूक्ष्मापर्याप्तसाधारणरूपं यदा पूर्वकोटिपृथक्त्वं यावत् तिर्यङ्मनुष्यत्रवैरर्जितं भवति तदा स्वन्धान्तसमये तेषां तिर्य-
ङ्मनुष्याणां तत् विकल्पत्रिकादिकमुत्कृष्टप्रदेशसत्कर्म भवति ॥ ३७ ॥

तदेवमुक्तमुत्कृष्टप्रदेशसत्कर्मस्वामित्वं । संप्रति जघन्यप्रदेशसत्कर्मस्वामित्वमाह—

खवियंसयस्मि पगयं जहन्नेगे नियगसंतकम्मंते । खणसंजोइयसंजोयणाए चिरसम्मकालंते ॥३८॥

खवियं चि—जघन्ये जघन्यप्रदेशसत्कर्मस्वामित्वे । प्रकृतमधिकारः । ह्यपितकर्मणिन । सूत्रे चात्र सप्तमी तृतीयाथं
वेदितव्या । 'नियगसंतकम्मंते चि' स्वस्वसत्ताचरमसमये । एवं तावत्सर्वकर्मणां सामान्येनोक्तं । संप्रति पुनर्येषां कर्मणा
विशेषोऽस्ति तानि पृथगेवाह—'खणेष्यादि' इह ह्यपितकर्मणिन सम्यग्दृष्टिना सता अनन्तानुबन्धिन उच्यन्तिताः । ततः
पुनरपि मिथ्यात्वं गतेनान्तर्मुहूर्तं कालं यावदनन्तानुबन्धिनो बध्वाः । ततो ऋयोऽपि सम्यक्त्वं प्रतिपन्नः । तच्च सम्य-
क्त्वं द्वे पट्टपटी सागरोपमाणां यावत् अनुपाद्य ह्यपणार्थमभ्युद्यतस्तस्यानन्तानुबन्धिनं ह्यपयतो यदा एका स्थितिः
स्वरूपपेक्षया समयमात्रावस्थाना, अन्यथा तु विसमयावस्थाना शेषीभवति तदा तेषां जघन्यं प्रदेशसत्कर्म ॥ ३८ ॥

उबलमाणीण उबलणा एगठिई दुसामइगा । दिठिडुगे वत्तीसे उदहिसए पालिए पच्छा ॥ ४० ॥

उद्धतमाणीण ति—उद्धत्यमानानां त्रयोविंशतिप्रकृतीनामुद्धतनकाले या एका स्थितिः स्वरूपापेक्षया समयमात्रावस्थाना, अन्यथा तु विसमयमात्रावस्थाना, सा तासां जघन्यं प्रदेशसत्कर्म । एतच्च सामान्येनोक्तं । अत्रैव विशेषमाह— 'दिष्टिङ्गोत्यादि' षात्रिंशदधिकं सागरोपमाणां शतं यावत् सम्यक्त्वमनुपाहय पश्चान्मिथ्यात्वं गतो मन्दोद्धतनया च पल्योपमासंख्येयजागमात्रप्रमाणाया सम्यक्त्वमिश्रे उद्धतयितुमारचते स्म । उद्धलयंश्च तद्वलिकं मिथ्यात्वे संक्रमयति । सर्वसंक्रमेण चावलिकाया लपरितनं सकलमपि दलिकं संक्रमितं । आवलिकागतं च दलिकं स्तिबुकसंक्रमेण संक्रमयति । संक्रमयतश्च यदैका स्थितिः स्वरूपापेक्षया समयमात्रावस्थाना, अन्यथा तु विसमयमात्रावस्थाना, तदा तयोः सम्यक्त्वमिश्रयोरुजघन्यं प्रदेशसत्कर्म ॥ ४० ॥

अंतिमलोत्रजसाणं मोहं अणुवसमश्तु खीणाणं(सेसाणं) । नेयं अहापवत्तकरणस्स चरमस्मि समयस्मि अंतिम ति—अन्तिमलोत्रः संज्वलनलोत्रः । ततः संज्वलनलोत्रयशःकीर्त्योश्चतुरो वारान् मोहनीयमनुपशमस्य मोहस्योपशममकृत्वा उपशमश्रेणिमकृत्वेत्यर्थः । शेषात्रिः हृपितकर्माशक्रियात्रिः हीणयोर्यथाप्रवृत्तकरणचरमसमये जघन्यं प्रदेशसत्कर्म ज्ञेयं । मोहनीयोपशमे हि क्रियमाणे गुणसंक्रमेण प्रच्युतं दलिकमवाप्यते, न च तेन प्रयोजनमिति क्त्वा मोहनीयोपशमनप्रतिषेधः ॥ ४१ ॥

विकारसगं खण्वंध गते उ नरय जिष्ठविइं । उधद्वित्तु अवंधिय एगेंदिगए चिरुद्धणे ॥ ४२ ॥
उधकारसगंति—नरकद्विकदेवद्विकवैक्रियससकरूपं वैक्रियैकादशकं पूर्वं हृपितकर्माशेनोद्धतितं । ततो च्युतोऽप्यन्त-

मुहूर्तं कालं यावद्धृद् । ततो ज्येष्ठस्थितौ नरकेऽप्रतिष्ठानाजिधाने नरके जातः । तत्र च सता तेन तत् वैक्रियैकादशकं त्रयस्त्रिंशत्सागरोपमाणि यावत् विपाकतः संक्रमतश्च यथायोगमनुचृतं । ततो नरकाद्भ्रूल्य तिर्यक्पञ्चोन्जियेयु मध्ये समुत्पन्नः । तत्र च वैक्रियैकादशकस्य ऋयोऽपि वन्धो न कृतः, तथाविधाध्यवसायाच्चावात् । तत एकेन्जियो जातः । स च तद्वैक्रियैकादशकं चिरोघलनया उघलयितुं लग्नः । चिरोघलनया चोघलयतः सतो यदैका स्थितिः स्वरूपापेक्षया समयमात्रावस्थाना, अन्यथा तु विसमयमात्रावस्थाना शेषीभवति तदा तस्य वैक्रियैकादशकस्य जघन्यं प्रदेशसत्कर्म ॥ ४२ ॥ मणुयदुगुच्चागोए सुहुमखणवऋगोसु सुहुमतसे । तिरथयराहारतण्ण अप्पञ्जा वंधिया सुचिरं ॥ ४३ ॥

मणुय त्ति—मनुज्यद्विकमुच्चैर्गोत्रं च पूर्वं सूदमत्रसेन हृपितकर्माशेनोषलितं । ततः 'सुहुमखणवऋगोसु त्ति' सूक्ष्मेण सूक्ष्मैकेन्जियेण पृथिन्यादिना सता हृणमन्तमुहूर्तकालं यावत् ऋयोऽपि वधं । ततः सूक्ष्मत्रसेण तेजोवायुणु मध्ये समुत्पन्नः । तत्र च चिरोघलनया उघलयितुं लग्नः । उघलयतश्च यदा तेषामेका स्थितिर्दिसमयमात्रावस्थाना शेषीभवति तदा तयोर्मनुज्यद्विकोच्चैर्गोत्रयोः सूक्ष्महृणवऋयोर्जघन्यं प्रदेशसत्कर्म । तथा तीर्थकरनाम 'अप्पञ्जा वंधिय त्ति' अहृपं कालं चतुरशीतिवर्षसहस्राणि सातिरेकाणि यावद्धृक्का केवली जातः । ततः 'सुचिरं त्ति' प्रचृतं कालं देशोनपूर्वकोटिरूपं यावत् केवलपियायं परिपाह्यायोगिकेवलिनः सतः हृपितकर्माशस्य चरमसमये वर्तमानस्य तीर्थकरनाम्नो जघन्यं प्रदेशसत्कर्म । अन्ये तु भुवते—तीर्थकरनाम्नः हृपितकर्माशेन तत्प्रायोग्यजघन्ययोगिना प्रथमसमये या लता वञ्जा सा जघन्यं प्रदेशसत्कर्म । 'आहारतण्ण त्ति' आहारकतनूपलक्षितमाहारकसप्तकं । 'अप्पञ्जा वंधिय त्ति' अहृपकालं

बद्धा मिथ्यात्वं गतः, ततः 'सुचिरं सि' चिरोवदनया उद्वलयतः सतो यदा एका स्थितिर्विसमयमात्रावस्थाना शेषी भवति तदा तस्य जघन्यं प्रदेशसत्कर्म ॥ ४३ ॥

तदेवमुक्तं जघन्यप्रदेशसत्कर्मस्वामित्वं । संप्रति प्रदेशसत्कर्मस्थानप्ररूपणार्थं स्पर्धकप्ररूपणमाह—
 चरमावलयपविष्टा गुणसेही जासिमस्थि न य उदले । आवल्लिगासमयसभा तासिं खलु फड्डगांडं तु ॥४४॥
 चरमावलय ति—चरमा सर्वांन्तिमा या ह्यपणकादे आवल्लिका तां प्रविष्टा गुणश्रेणियासा प्रकृतीनां अस्ति, न च उदयः तासां स्थानाच्चित्रिकमिथ्यात्वाद्यघादशकपाथनरकविकृतिर्येग्विक्रपञ्चेन्द्रियजातिवर्जजातिचतुष्टयातपोद्योतस्थावर-सूक्ष्मसाधारणरूपाणामेकोनत्रिंशत्संख्यानामावल्लिकायां यावन्तः समयास्तावन्ति स्पर्धकानि भवन्ति । खलुशब्दो वाक्या-लंकारे । तुरेवकारार्थः । आवल्लिकासमयसमान्येवेत्यर्थः । इयमत्र भावना—अचव्यप्रायोग्यजघन्यप्रदेशसत्कर्मयुक्त-खसेषु मध्ये समुत्पन्नः । तत्र च सर्वविरतिं देशविरतिं चानेकशो लब्ध्वा चतुरश्च वारान् मोहनीयमुपशमस्य श्रूयोऽप्ये-केन्द्रियेषु मध्ये समुत्पन्नः । तत्र च पत्योपमासंख्येयजागमात्रं कालं यावत् स्थित्वा मनुष्येषु मध्ये समुत्पन्नः । तत्र च ह्यपणायामन्युद्यतः । तस्य चरमे स्थितिल्लंकेऽपगते सति चरमावल्लिकायां स्तिबुकसंक्रमेण क्षीयमाणायां यदा एका स्थितिर्विसमयमात्रावस्थाना शेषी भवति तदा सर्वमजघन्यं यत् प्रदेशसत्कर्म तत् प्रथमं प्रदेशसत्कर्मस्थानं । तत एक-स्मिन् परमाणौ प्रक्षिप्ते सति अन्यत् द्वितीयं प्रदेशसत्कर्मस्थानं भवति । ततो द्वयोः परमाण्वोः प्रक्षिप्तयोरन्यचतृतीयं प्रदेशसत्कर्मस्थानं । त्रिषु परमाणुषु प्रक्षिपेत् अन्यत् । एवमेकैकपरमाणुप्रक्षेपेण प्रदेशसत्कर्मस्थानानि नानाजीवापेक्ष-

याऽनन्तानि तावद्वाच्यानि यावत्तस्मिन्नेव चरमे स्थितिविशेषे गुणितकर्मांशस्योत्कृष्टं प्रदेशसत्कर्मस्थानं भवति । अत ऊर्ध्वमन्यप्रदेशसत्कर्मस्थानं न प्राप्यते । तत इदमेकं स्पर्धकं । इदं तु चरमस्थितिमधिकृत्य । एवं द्वयोश्चरमस्थित्योर्वि-
 तीयं स्पर्धकं वक्तव्यं । तिसृषु च स्थितिसु तृतीयं । एवं तावद्वाच्यं यावत्समयोनावलिकासमयप्रमाणानि स्पर्धकानि
 भवन्ति । तथा चरमस्थितिघातस्य चरमं प्रदोषमादिं कृत्वा पश्चानुपूर्व्यां प्रदेशसत्कर्मस्थानानि यथोत्तरं वृद्धानि ताव-
 द्घक्तव्यानि यावदात्मैशमात्मैशमुत्कृष्टं प्रदेशसत्कर्म । तत एतावदेतदपि सकद्ग्रस्थितिगतं यथासंभवमेकं स्पर्धकं विव-
 द्यते । तत एतेन स्पर्धकेन सहावलिकासमयप्रमाणानि स्पर्धकानि भवन्ति ॥ ४४ ॥

संजलण तिगे चैवं अहिगाणि यत्र अलिगाए समष्टिं । दुसमयहीणेहिं गुणाणि जोगठाणाणि कसिणाणि
 संजलणतिगे ति—संज्वलनत्रिके क्रोधमानमारूपे । एवं पूर्वोक्तेन प्रकारेण स्पर्धकानि वाच्यानि । इयमत्र ज्ञावना-
 क्रोधादीनां प्रथमस्थितिर्यावदावलिकासोपा न भवति तावत् स्थितिघाते रसघातबन्धोदयोदीरणाः प्रवर्तन्ते । आवलि-
 काशोपायां तु प्रथमस्थितौ व्यवह्रियन्ते । ततोऽनन्तरसमये समयोनावलिकागतं समयघयोनावलिकाधिकवञ्चं च सकृ-
 दस्ति, अन्यत् सर्वं ह्रीण । तत्र समयोनावलिकागतस्य दलिकस्य स्पर्धकज्ञावना यथा प्राक् कृता तथात्रापि कर्तव्या ।
 यच्च समयघयोनावलिकाधिकवञ्चं दलिकमस्ति तस्यान्यथा स्पर्धकज्ञावना क्रियते, पूर्वप्रकारेणत्र स्पर्धकस्वरूपस्याप्राच्य-
 माणत्वात् । अथोच्येत कथं स्थितिघातरसघातबन्धोदयोदीरणव्यवहृदानन्तरसमये समयघयोनावलिकाधिकवञ्चमेव
 दलिकमस्ति न शोपमिति ज्ञायते ? उच्यते—इह चरमसमयक्रोधादिवेदकेन यद्द्वञ्चं दलिकं तद्ग्रन्थावलिकातीतं आवलि-

कामात्रेण कालेन निरवशेषं संक्रमयति । तथा च सत्यावलिकाचरमसमये स्वरूपापेक्षयाऽकर्मिं ज्वति । द्विचरमसमये वेदकेन यद्वञ्चं तदपि च बन्धावलिकायामतीतायामन्येनावलिकामात्रेण कालेन संक्रमयति । आवलिकायाश्चरमसमये अकर्मिं ज्वति । एवं यत्कर्म यस्मिन् समये बद्धं तत्तस्मात्समयादारभ्य द्वितीयावलिकाचरमसमयेऽकर्मिं ज्वति । तथा च सति बन्धाद्यत्रावप्रथमसमये समयद्योनोनावलिकाधिकवद्भवेव सत्याप्यते, न शेषं । तथाहि—तत्त्वतोऽसंख्यातसमयात्मिकाप्यावलिका किलासत्कल्पनया चतुःसमयात्मिका कल्प्यते । ततो बन्धादिव्यवहृदचरमसमयादर्वाक् अष्टमे समये यद्वञ्चं तद्वन्धावलिकायां चतुःसमयात्मिकायामतीतायां अन्यथा चतुःसमयात्मिकया आवलिकया अन्यत्र संक्रम्यमाणं चरमसमये बन्धादिव्यवहृदसमयरूपे सर्वथा स्वरूपेण न प्राप्यते, अन्यत्र सर्वात्मना संक्रमितत्वात् । सप्तमे समये यद्वञ्चं तच्चतुःसमयात्मिकायामवलिकायामतिक्रान्तायामन्यथा चतुःसमयात्मिकया अन्यत्र संक्रम्यमाणं बन्धादिव्यवहृदानन्तरसमये स्वरूपेण न प्राप्यते, सर्वात्मनाऽन्यत्र संक्रमितत्वात् । शेषपष्टादिसमयवद्धं तु प्राप्यते । ततो बन्धादौ व्यवच्छिन्ने सति अनन्तरसमये समयद्योनोनावलिकाधिकवद्भवेव सत् प्राप्यते नान्यदिति । तत्र बन्धादिव्यवहृदसमये जघन्ययोगिना सता यद्वञ्चं तस्य बन्धावलिकायामतीतायामन्यथा आवलिकयाऽन्यत्र संक्रम्यमाणस्य चरमसमये यत् संक्रमयिष्यति न तावत्संक्रमयति तत् संज्वलनक्रोधस्य जघन्यं प्रदेशसकर्मस्थानं । एवं द्वितीययोगस्थानवर्तिना बन्धादिव्यवहृदसमये यद्वञ्चं तस्यापि दक्षिकं चरमसमये द्वितीयं प्रदेशसकर्मस्थानं । एवं तावद्वाच्यं यावदुत्कृष्टयोगस्थानवर्तिना सता बन्धादिव्यवहृदसमये यद्वञ्चं तस्य

दक्षिकं चरमसमये सर्वोत्कृष्टमन्त्रितमं प्रदेशसत्कर्मस्थानं । एवं जघन्यं योगस्थानमादिं कृत्वा यावन्ति योगस्थानानि
ज्वन्ति तावन्ति प्रदेशसत्कर्मस्थानान्यपि चरमसमये प्राप्यन्ते, इदमेकं स्पर्धकं । एवं बन्धादिव्यवहेद्विचरमसमये
जघन्ययोगादिना यद्बध्यते तत्रापि द्वितीयावलिकाचरमसमये प्रागिव तावन्ति प्रदेशसत्कर्मस्थानानि जावनीयानि ।
केवलं स्थितिष्यजावीनि तानि प्रतिपत्तव्यानि, बन्धादिव्यवहेदचरमसमये ब्रह्मस्यापि दक्षिकस्य तदानीं द्विसमयस्थिति-
कस्य प्राप्यमाणत्वात् । इदं द्वितीयं स्पर्धकं । एवं बन्धादिव्यवहेद्विचरमसमये जघन्ययोगादिना यद्बध्यते तत्रापि
द्वितीयावलिकाचरमसमये प्रागिव तावन्ति प्रदेशसत्कर्मस्थानानि ज्वन्ति । नवरं स्थितित्रयजावीनि तानि जावनीयानि,
तदानीं बन्धादिव्यवहेदचरमसमयव्यसत्कस्यापि दक्षिकस्य त्रिसमयस्थितिकस्य प्राप्यमाणत्वात् । इदं तृतीयं स्पर्धकं ।
एवं समयषयोनावलिकाद्विके यावन्तः समयास्तावन्ति स्पर्धकानि ज्वन्ति । तत आह—‘अहिगाणि य आत्रद्विगाए’
इत्यादि । योगस्थानानि कृत्त्वानि समस्तानि समुदायैकरूपतया विवक्षितानि सकलयोगस्थानसमुदाय इत्यर्थः । आव-
द्विकागतैः समर्थैः समयषयहीनैर्गुण्यन्ते । गुणिते सति यावन्तः सकलयोगस्थानसमुदायास्तावन्ति प्रथमस्थितौ व्यवह्रिता-
यामधिकानि स्पर्धकानि ज्वन्ति । तथाहि—बन्धादिव्यवहेदानन्तरसमये समयषयोनावलिकाद्विकसमयप्रमाणानि स्पर्ध-
कानि प्राप्यन्ते । एतच्चानन्तरमेव जावितं । बन्धादिव्यवहेदादूर्ध्वं च प्रथमस्थितित्रयद्विकामात्रा तिष्ठति । ततस्तस्या-
मावलिकामात्रायां प्रथमस्थितौ संक्रमेण व्यवह्रियमानायां परत आवलिकासमयप्रमाणानि स्पर्धकानि अन्यत्र संक्रमेण

व्यवहियन्ते। अत एव च तानि पृथक् न गुण्यन्ते। ततस्तेषु व्यवच्छिन्नेषु प्रथमस्थितौ च व्यवहियन्तायां शेषाणि समयव्योनावलिकासमयप्रमाणान्येवाधिकानि प्राप्यन्ते, नान्यानीति ॥ ४५ ॥

वेणुसु फडुगडुगं अहिगा पुरिसस्स बे उ आवलिया। दुसमयही णा गुणिया जोगट्टाणेहिं कसिणेहिं ॥ ४६ ॥
 वेणुसु ति—वेदेषु स्त्रीवेदपुरुषवेदनपुंसकवेदेषु प्रत्येकं वे दे स्पर्धके ऋवतः। कथमिति चेदुच्यते—कश्चिज्जान्पुरवसि-
 ष्टिकप्रयोग्यजघन्यप्रदेशसत्कर्म त्रसेषु मध्ये समुत्पन्नः। तत्र देशविरतिं सर्वविरतिं च बहुशो लब्ध्वा चतुरश्र वारान्
 मोहनीयमुपशमय्य वात्रिंशदधिकं च सागरोपमाणां शतं यावत्सम्यक्त्वमनुपाह्याप्रतिपतितसम्यक्त्वो नपुंसकवेदेन
 द्वापकश्रेणिमारूढः। ततो नपुंसकवेदस्य प्रथमस्थितौ द्विचरमसमये वर्तमाने उपरितनस्थितिलंभमन्यत्र संक्रमितं। तथा
 सति उपरितनी स्थितिः सर्वात्मना निर्लेपीकृता। ततः प्रथमस्थितौ चरमसमये सर्वजघन्यं यत् प्रदेशसत्कर्म तत् प्रथमं
 प्रदेशसत्कर्मस्थानं। तत एकस्मिन् परमाणौ प्रद्विष्टे सति द्वितीयं प्रदेशसत्कर्मस्थानं। परमाणुद्वयग्रह्ये च तृतीयं। एवं
 नानाजीवापेक्षया एकैकपरमाणुवृद्ध्या प्रदेशसत्कर्मस्थानानि अनन्तानि तावदाच्यानि यावज्जुणितकर्माशस्योत्कृष्टं प्रदेश-
 सत्कर्मस्थानं। इदमेकं स्पर्धकं। ततो द्वितीयस्थितौ चरमखंडे संक्रम्यमाणे चरमसमये पूर्वोक्तप्रकारेण सर्वजघन्यं यत्
 प्रदेशसत्कर्मस्थानं तत् आदि कृत्वा नानाजीवापेक्षया यथासंभवमुत्तरोत्तरवृद्ध्या निरन्तरप्रदेशसत्कर्मस्थानानि तावदा-
 च्यानि यावज्जुणितकर्माशस्योत्कृष्टं प्रदेशसत्कर्मस्थानं। तानि द्वितीयं स्पर्धकं। अथवा यावत्प्रथमा स्थितिर्द्वितीया च
 स्थितिर्विद्यते तावदेकं स्पर्धकं। द्वितीयस्थितौ च द्वितीयायां प्रथमस्थितौ शेषीभूतायां समयमात्रायां द्वितीयं स्पर्धकमिति।

एवं प्रकारघ्येन स्त्रीवेदस्यापि स्पर्धकघ्यं चावनीयं । पुरुषवेदस्य पुनः स्पर्धकघ्यमेवं चावनीयं—उदयचरमसमये जघन्यं प्रदेशसत्कर्म आदि कृत्वा नानाजीत्रापेक्षया एकैकपरमाणुबुद्ध्या निरन्तरं प्रदेशसत्कर्मस्थानानि तावद्वाच्यानि यावद्गुणितकर्मोशस्योत्कृष्टं प्रदेशसत्कर्मस्थानं । एतानि सर्वाण्यनन्तानि । एतान्येकं स्पर्धकं । उदयचरमसमये च द्वितीयस्थितौ चरमखंडे संक्रम्यमाणे सर्वजघन्यं प्रदेशसत्कर्मस्थानमादि कृत्वा प्राग्विचितीयं स्पर्धकं वाच्यं । किं च 'अहिगा पुरिसससि' पुरुषवेदस्याधिकान्यपि स्पर्धकानि जवन्ति । कियन्ति जवन्तीति चेदुच्यते—'वे उ आनलिया' इत्यादि, अत्र वे आवलिके इत्यत्र तृतीयांशं प्रथमा, 'जोगघाणेहिं कसिणेहि' इत्यत्र तु तृतीया प्रथमांशं । ततोऽयमर्थः—कृत्स्नानि योगस्थानानि सकलयोगस्थानसमुदाय इत्यर्थः । घाच्यामावलिकाच्यां विसमयहीनान्यां आवलिकाधिकसमयैर्धिरूपहीनैरित्यर्थः । गुण्यन्ते, गुणिते च सति यावन्तः सकलयोगस्थानसमुदायास्तावन्ति स्पर्धकान्यधिकानि जवन्ति, समयघयहीनावलिकाधिकसमयप्रमाणानि अधिकानि जवन्तीत्यर्थः । तथाहि—पुरुषवेदस्य वन्दोदयादिव्यवहृदे सति समयघयोनावलिकाधिकवधं पुरुषवेदस्य दलिकं विद्यते । ततोऽवेदकस्य सतः संज्वलनत्रिकोक्तप्रकारेण योगस्थानापेक्षया समयघयहीनावलिकाधिकसमयप्रमाणानि स्पर्धकानि वाच्यानि ॥ ४६ ॥

संप्रत्युक्ताना वदयमाणानां च स्पर्धकाना नामान्यरूपं लक्षणमाह—

सबजहन्नाढत्तं खंधुत्तरलं निरंतरं लप्पिं । एगं उवलमाणी लोजजसा नोकसायाणं ॥ ४७ ॥

सबजहन्न चि—सर्वजघन्यात् प्रदेशसत्कर्मस्थानादारब्धमैकेन कर्मस्कन्धेनोत्तरतः पूर्वस्मात्पूर्वस्मादुत्तरोत्तरेण निरन्तरं

प्रदेशसत्कर्मस्थानजातं तावन्नैयं यावत् 'उर्षिं' उपरितनं सर्वोत्कृष्टं प्रदेशसत्कर्मस्थानं भवति । इयमत्र ज्ञावना-सर्व-जघन्यप्रदेशसत्कर्मस्थानादारन्त्य योगस्थानापेक्षया एकैकेन कर्मस्कन्धेन वृद्धानि प्रदेशसत्कर्मस्थानानि निरन्तराणि तावन्नेतव्यानि यावदुत्कृष्टं प्रदेशसत्कर्मस्थानं भवति । एकैककर्मस्कन्धेनोत्तरत इति चोक्तं योगस्थानवशादवधस्पर्धकापेक्षया, अन्यथा "चरमावलिय पविष्ठेत्यादौ" यानि स्पर्धकान्युक्तानि तेज्वैकेकेन प्रदेशेनैवोत्तरोत्तरा वृद्धिः प्राप्यते इति । तदेवमुक्तं सामान्येन द्वादशे स्पर्धकानां । संप्रत्युद्धृत्यमानप्रकृतीनां स्पर्धकप्ररूपणार्थमाह—'एगं उद्धृतमाणी' एकं स्पर्धकं उद्धृत्यमानप्रकृतीनां त्रयोविंशतिसंख्यानां । तत्र सम्यक्त्वस्य ज्ञावना क्रियते—अत्रव्यप्रायोग्यजघन्यस्थितिसत्कर्मा त्रसेयु मध्ये समुत्पन्नस्तत्र सम्यक्त्वं देशविरतिं चानेकवारान् दब्ध्या चतुरश्र वारान् मोहनीयमुपशमय्य द्वात्रिंशदधिकं च सागरोपमाणां शतं यावत्सम्यक्त्वमनुपाह्य मिथ्यात्वं गतः, ततश्चिरोद्धलनया सम्यक्त्वमुद्धलयतो यदा चरमखंडं संक्रान्तं एका च शेषा उदयावदिका तिष्ठति, तामपि स्तिबुकसंक्रमेण मिथ्यात्वे संक्रयमति । संक्रमयतश्च या एका स्थितिर्दिसमयमात्रावस्थाना शेषीभूता यदावतिष्ठते तदा सम्यक्त्वस्य सा जघन्यं प्रदेशसत्कर्मस्थानं । ततो नानाजीवापेक्षया एकैकप्रदेशावृद्ध्या प्रदेशसत्कर्मस्थानानि तावन्नेतव्यानि यावद्गुणितकर्मांशस्योत्कृष्टं प्रदेशसत्कर्मस्थानं भवति । इदमेकं स्पर्धकं । एवं सम्यग्मिथ्यात्वस्यापि । एवमेव च शेषाणामप्युद्धलनयोग्यानां वैक्रियैकादशकाहारकसप्तकोच्चैर्गोत्रमनुब्यधिकरूपाणां प्रकृतीनां । नवरं तासां द्वात्रिंशदधिकसागरोपमशतप्रमाणः सम्यक्त्वफालो मूलत एव न वक्तव्यः । 'द्वोजजसेत्यादि' संख्यद्वानद्वोजजःकीर्त्योरपि एकं स्पर्धकं । तथाहि—स एवात्रवसिद्धिकप्रायोग्यजघन्यस्थितिसत्कर्मा त्रसेयु मध्ये

समुत्पन्नः । तत्र च चतुःकृत्यो मोहोपशममन्तरेण शेषाग्निः हृषितकर्मांशक्रियाग्निः कर्मदक्षिकं प्रच्रूतं हृषयित्वा चिरकालं च संयममनुपाह्वय हृषणायोत्थितः । तस्य यथाप्रवृत्तरणचरमसमये जघन्यं प्रदेशसत्कर्म । ततस्तस्मादारज्य नानाजीवापेक्षया एकैकप्रदेशवृद्ध्या निरन्तराणि प्रदेशसत्कर्मस्थानानि तावद्वाच्यानि यावद्गुणितकर्मांशस्योत्कृष्टं प्रदेशसत्कर्मस्थानं । एवमेकं संखलनद्वोजयशःकीर्त्योः स्पर्धकं । येषामपि च नोकपायाणां प्रत्येकमेकैकं स्पर्धकं । तदपि चैवं—स पृवाजवसिद्धिकप्रायोग्यजघन्यप्रदेशसत्कर्मांश्रसेषु मध्ये समुत्पन्नः । तत्र सम्यक्त्वं देशविरतिं चानेकशो लब्ध्वा चतुरश्रं वारा-न्मोहनीयमुपशमस्य स्त्रीवेदनपुंसकवेदौ च श्रूयो श्रूयो बन्धेन हास्यादिदक्षिकसंक्रमेण च प्रच्रूतमापूर्य मनुष्यो जातस्तत्र चिरकालं संयममनुपाह्वय हृषणायोत्थितः । तस्य चरमखंरुचरमसमये यद्विद्यमानं प्रत्येकं पक्षां नोकपायाणां प्रदेशसत्कर्म तत्सर्वं जघन्यं । ततस्तस्मादारज्य नानाजीवापेक्षया एकैकप्रदेशवृद्ध्या निरन्तराणि प्रदेशसत्कर्मस्थानानि अनन्तानि तावद्वाच्यानि यावद्गुणितकर्मांशस्योत्कृष्टं प्रदेशसत्कर्म । एवमेकं पक्षां नोकपायाणां प्रत्येकं स्पर्धकं ॥ ४७ ॥

संप्रति मोहनीयवर्जानां घातिकर्मणां स्पर्धकनिरूपणार्थमाह—

विश्वंरुगविद्येया स्त्रीणकसायस्स सेसकालसमा । एगद्विया घार्दणं निद्वापयलाण द्विच्चैकं ॥ ४८ ॥

विश्वंरुग सि—हीणकपायस्य स्थितिव्यवहृदात् स्थितिघातव्यवहृदात् परतो यः शेषकालस्तिष्ठति तत्समानि शेषकालसमयसमानि स्पर्धकानि एकाधिकानि घातिकर्मणां भवन्ति । निजाप्रचल्योस्तु द्वित्वा परित्यज्य एकं चरमं स्थितिगतं स्पर्धकं, शेषाणि वाच्यानि, निजाप्रचल्योर्द्वि चदयाजावात् स्वस्वरूपेण चरमसमये दक्षिकं न प्राप्यते, किं-

तु परप्रकृतिरूपेण, तेन तयोरेकं स्पर्धकं चरमस्थितिगतं परित्यज्यते । स्पर्धकानां चैयं ज्ञावना—क्षीणकपायाञ्चायाः संख्ये-
 शेषु ज्ञागेषु गतेषु सत्सु एकस्मिंश्च संख्येयतमेऽन्तर्मुहूर्तप्रमाणे ज्ञागेऽवतिष्ठमाने ज्ञानावरणपञ्चकदर्शनावरणचतुष्टयान्त-
 रायपञ्चकानां स्थितिसत्कर्म सर्वापवर्तनयाऽपवर्त्य क्षीणकपायाञ्चासमं करोति । निजाप्रचलयोस्त्वेकसमयहीनं । अत्र च
 कारणं प्रागेवोक्तं । तदानीं च स्थितिघातादयो निवृत्ताः । यदपि च क्षीणकपायाञ्चासमं स्थितिसत्कर्म कृतं, तदपि च
 क्रमेण यथासंज्ञवमुदयोदीरणान्यां ह्यमुपगच्छतावदकव्यं यावदेका स्थितिः शेषीभवति । तस्यां च ह्यपितकर्मशस्य
 सर्वजघन्यं यत्प्रदेशसत्कर्म तत्प्रथमं स्थानं । तत एकस्मिन् परमाणौ प्रद्विसे सति द्वितीयं प्रदेशसत्कर्मस्थानं । एवमेकै-
 कपरमाणुदृष्ट्या निरन्तराणि प्रदेशसत्कर्मस्थानानि तावद्वाच्यानि यावद्दुणितकर्मशस्य सर्वोत्कृष्टं प्रदेशसत्कर्मस्थानं ।
 इदमेकं स्पर्धकं । द्वयोश्च स्थित्योः शेषीभूतयोरुक्तप्रकारेण द्वितीयं स्पर्धकं । तिसृषु स्थितिषु शेषीभूतासु तृतीयं स्पर्धकं ।
 एवं क्षीणकपायाञ्चासमीकृते सत्कर्मेणि यावन्तः स्थितिविशेषास्तावन्ति स्पर्धकानि वाच्यानि । चरमस्य च स्थितिघा-
 तस्य चरमं प्रद्वेषमादौ कृत्या पश्चानुपूर्व्यां प्रदेशसत्कर्मस्थानानि यथोत्तरं बृद्धानि तावदकव्यानि यावदात्मीयमात्मीयं
 सर्वोत्कृष्टं प्रदेशसत्कर्म तावदेतदपि सकलनिजनिजस्थितिगतं यथासंज्ञवमेकैकं स्पर्धकं इष्टव्यं । ततस्तेनाधिकानि स्थिति-
 घातव्यवच्छेदात् परतः क्षीणकपायाञ्चासमयसमानि स्पर्धकानि भवन्ति । निजाप्रचलयोस्तु द्विचरमस्थितिमधिकृत्य स्पर्ध-
 कानि वाच्यानि, चरमसमये तद्वलिकस्याप्राप्यमाणत्वात् । तत एकेन हीनानि तस्य स्पर्धकानि इष्टव्यानि ॥ ४८ ॥

सैत्वेसिसंतिगाणं उदयवर्द्धणं तु तेण कालेणं । बुद्ध्या णेगहियाइं सेसाणं एगज्जणाइं ॥ ४९ ॥

सेवेसि सि—शैलेशी अयोग्यवस्था तस्या सत्ता यासा प्रकृतीनां ताः शैलेशीसत्ताकाः । ताश्च विधा, तद्यथा—उदय-
 वल्योऽनुदयवल्यश्च । तत्रोदयवल्यो मनुष्यगतिमनुष्यायुःपञ्चेन्द्रियजातित्रसुचुर्यास्रवादयशःकीर्तितीर्थकरोच्चै-
 गौत्रसातासान्यतरवेदनीयरूपा षादश । तासां प्रकृतीनां तेनायोगिकालेन लुप्त्यानि स्पर्धकानि एकैकेनाधिकानि
 ज्वन्ति, अयोगिकाले यावन्तः समयास्तावन्ति स्पर्धकानि एकेनाधिकानि ज्वन्तीत्यर्थः । कथमिति चेदुच्यते—अयो-
 गिकेवलिनश्चरमसमये क्षपितकर्माशमधिकृत्य यत्सर्वजघन्यं प्रदेशसत्कर्मस्थानं तत् प्रथमं स्थानं । तत एकस्मिन् परमाणौ
 प्रक्षिप्ते सति द्वितीयं प्रदेशसत्कर्मस्थानं । एवं नानाजीवापेक्षया एकैकप्रदेशवृद्ध्या तावत्प्रदेशसत्कर्मस्थानानि द्रष्टव्यानि
 यावद्दुष्टितकर्माशस्य सर्वोत्कृष्टं प्रदेशसत्कर्मस्थानं इदमेकं स्पर्धकं । तत एवमेव द्वयोः स्थित्योः शेषीञ्चूतयोर्द्वितीयं
 स्पर्धकं, तिसृषु स्थितिषु तृतीयं । एवं निरन्तरं तावदवगन्तव्यं यावदयोगिप्रथमसमयः । तथा सयोगिकेवलिनश्चरमसमये
 चरमस्थितखंडसत्कं चरमप्रद्वेषमादिं कृत्वा यावदात्मीयमात्मीयं सर्वोत्कृष्टं प्रदेशसत्कर्म तावदेतदपि सकलस्वस्वस्थिति-
 गतमेकैकं स्पर्धकं द्रष्टव्यं । ततोऽयोगिकेवलिनश्चरमसमये यावन्तः समयास्तावन्ति स्पर्धकानि एकाधिकानि उदयवतीनां
 प्रकृतीनां प्रत्येकं ज्वन्ति । शेषाणां त्वनुदयवतीनां प्रकृतीनां व्यशीतिसंख्यानां तावन्ति स्पर्धकान्येकेन हीनानि
 ज्वन्ति । यतस्ता अयोगिकेवलिनश्चरमसमये उदयवतीषु मध्ये स्तिबुकसंक्रमेण संक्रम्यन्ते । ततस्तासां चरमसमयगतं
 स्पर्धकं न प्राप्यत इति तेन हीनानि तासां स्पर्धकानि ज्वन्ति । इह यद्यपि मनुष्यगत्यादीनां 'एगं उषद्वमाणी' इत्यनेन

अन्धेन प्रागेव स्पर्धकप्ररूपणा कृता तथापि इहापि तासां स्पर्धकानि प्राप्यन्त इति ऋय उपादानं । एवं करणेष्वपि बन्धनादिषु यथासंज्ञवं स्पर्धकानि वाच्यानि ॥ ४ए ॥

तथा चाह—

संज्ञवतो गणांश्च कर्ममप्येसेहि हौति नेयांश्च । करणेषु य उदयस्मि य अणुमाणेष्वेवमेणं ॥ ५० ॥

संज्ञवतो त्ति—संज्ञवतः संज्ञवमाश्रित्य स्थानानि प्रदेशसत्कर्मस्थानानि । करणेषु बन्धनादिषु उदये च । कर्मप्रदेशेभ्यः कर्मप्रदेशानधिकृत्य । ज्ञेयानि ज्ञातव्यानि । कथमित्याह—एवमुपदर्शितेन । एतेन प्रागुक्तेन अनुमानेन प्रकारेण ज्ञातव्यानि । तथाहि—बन्धनकरणे जघन्यं योगस्थानमादिं कृत्वा यावदुत्कृष्टयोगस्थानं एतावन्ति प्रदेशसत्कर्मस्थानानि बन्धमाश्रित्य प्राप्यन्ते, तावन्ति चैकं स्पर्धकं । एवं संक्रमणादिष्वपि प्रत्येकं यथायोगं ज्ञावनीयम् ॥ ५० ॥

करणोदयसंज्ञां पगश्चाणेषु सेसगतिगे य । ऋयकारणपयोरो अवच्छिडं तह अवत्तवो ॥ ५१ ॥

करणोदयसंज्ञां ति—अष्टानां करणानां उदयसत्तयोश्च प्रकृतिस्थानेषु 'सेसगतिगे य त्ति' शेषके च त्रिके स्थित्यनुज्ञाप्रदेशरूपे प्रत्येकं चत्वारो विकल्पा ज्ञातव्याः । तद्यथा—ऋयस्कारः, अदपतरः, अवस्थितः, अवक्तव्यश्च ॥ ५१ ॥

एतेषां चतुर्णां लक्षणमिदम्—

एगावहिगे पढमो एगांश्चणगस्मि विद्दं उ । तत्तियमेत्तो तद्दं पढमे समये अवत्तवो ॥ ५२ ॥

एगादहिगे सि - इह बन्धमाश्रित्य जावना क्रियते । बन्धो द्विधा-मूलप्रकृतीनामुत्तरप्रकृतीनां च । तत्र मूलप्रकृ-
 तीनां बन्धः कदाचित् अष्टानां, कदाचित्सप्तानां, कदाचित् पञ्चां, कदाचिदेकस्याः । तत्र यदा लोकाः प्रकृतीरावधन्
 परिणामविशेषतो ज्ञयसीः प्रकृतीर्वध्नाति, यथा सप्त बङ्का अष्टौ बध्नाति, यद्वा एका च बङ्का सप्त, तदा स बन्धो
 ज्ञयस्कारः । तथा चाह-‘एगादहिगे पढमो’ एकादित्रिकेद्वित्र्यादिभिः प्रकृतित्रिरधिके बन्धे प्रथमः प्रकारो भवति,
 ज्ञयस्कारो बन्धो भवतीत्यर्थः । यदा तु प्रचूताः प्रकृतीर्वधन् परिणामविशेषतः लोका बहुमारचते, यथाऽष्टौ बङ्का
 सप्त बध्नाति, सप्त वा बङ्का पद्, पड्वा बङ्का एकां, तदानी स बन्धोऽदपतरः । तथा चाह-‘एगाइऊणगम्मि विइळ ल’ एका-
 दित्रिकेद्वित्र्यादिभिः प्रकृतित्रिरूने बन्धे द्वितीयः प्रकारः अदपतर इत्यर्थः । तथा स एव ज्ञयस्कारोऽदपतरो वा द्वितीयादिषु
 समयेषु तावन्मात्रतया प्रवर्तमानोऽवस्थित इति व्यपदेशं लभते । तथा चाह ‘तत्तियमेत्तो तईळ’ तावन्मात्रस्तृतीयोऽवस्थित
 इत्यर्थः । एते त्रयोऽपि प्रकारा मूलप्रकृतीनां संभवन्ति चतुर्थस्तु न संभवति । न हि मूलप्रकृतीनां सर्वासा बन्धव्यवच्छेदे सति
 ज्ञयोऽपि बन्धः संभवति येन चतुर्थो बन्धः स्यात् । तत उत्तरप्रकृतीरधिकृत्य स वेदितव्यः । यथा मोहनीयस्य तज्जतसर्वोत्तरप्रकृ-
 तिवन्धव्यवच्छेदे सति उपशान्तमोहगुणस्थानकात् प्रतिपाते ज्ञयोऽपि बन्धार्चप्रथमसमये, स हि तदानी न ज्ञयस्कारो वक्तुं
 शक्यते, नाप्यदपतरः, नाप्यवस्थितः, तद्वद्वृणाथोगात्, ततोऽसाववक्तव्य इत्युच्यते, ज्ञयस्कारादिनाम्नावकुमशाक्यत्वात् ।
 एवमुत्तरप्रकृतीरधिकृत्य ज्ञानावराणीयादीनां वेदनीयवर्जानामवक्तव्यो जावनीयः । वेदनीयस्य त्ववक्तव्यो न संभवति, तस्य
 हि सर्वथा बन्धव्यवच्छेदः सयोगिकेवल्लिचरमसमये । न च ततः प्रतिपातो येन ज्ञ्यो बन्धः प्रवर्तमानः प्रथमसमयेऽव-

कव्यः स्यात् । तदेवं मूलप्रकृतीरधिकृत्यावक्तव्यवर्जाः शेषान्नयः प्रकाराः, उत्तरप्रकृतीस्वधिकृत्य चत्वारोऽपि प्रकाराः संभवन्ति । यथा च बन्धे चत्वारोऽपि प्रकारा ज्ञाविता एवं संक्रमे उद्धर्तनायामपवर्तनायामुदीरणायामुपशमनायामुदये सत्तायां च प्रकृतिस्थानेषु स्थित्यनुज्ञागप्रदेशस्थानेषु च यथायोगं स्वयमेव ज्ञावनीयाः ॥ १११ ॥

करणोदयसंताणं सामित्तोधेहिं सेसगं नेयं । गर्ह्याऽमगणसुं संभवत् सुष्ठु आगमिय ॥ ११२ ॥

करणोदयसंताणं ति-अष्टानां करणानामुदयसत्तयोश्च यदुक्तं प्रत्येकं सप्रपञ्चं स्वरूपं तत् उधस्वामित्वमुच्यते । 'सामित्तोधेहिं ति' द्वितीयाश्चै तृतीया, व्यक्त्यपेक्षया च बहुवचनं । ततश्च तानि उधस्वामित्वानि यथोक्तकरणाष्टकोदयसत्तास्वरूपरूपाणि सुष्ठु आगम्य परिज्ञान्य शेषकमपि ज्ञातव्यं क्व ज्ञातव्यमित्याह-गत्यादिषु चतुर्दशसु मार्गणस्थानेषु । कथमित्याह-संभवतो यथा संभवति यथा घटते तत्रैव, नान्यथा ॥ ११३ ॥

बंधोदीरणसंक्रमसंतुदयाणं जहन्नगार्हिं । संवेहो पगद् विई अणुज्ञागपएसत् नेत् ॥ ११४ ॥

बंधोदीरण ति-बन्धोदीरणसंक्रमसत्तोदयरूपाणं पञ्चानां पदार्थानां प्रकृतिस्थित्यनुज्ञागप्रदेशतः प्रकृतिस्थित्यनुज्ञागप्रदेशानधिकृत्य जघन्याजघन्योत्कृष्टानुत्कृष्टैः संबन्धः परस्परमेककालमागमाविरोधेन मीलनं । यथा ज्ञानावराणीयस्य जघन्ये स्थितिवन्धे जघन्योऽनुज्ञागवन्धः, जघन्यः प्रदेशवन्धः, अजघन्याः स्थित्युदीरणासंक्रमसत्तोदया इत्यादिरूपं, तत्पूर्वापरौ सुष्ठु परिज्ञान्य ज्ञातव्यम् ॥ ११४ ॥

तदेवमुक्ता सत्ता, तदभिधानाच्च यत्राक् प्रतिकांतं 'कम्मठगस्स करणट्टगुदयसंताणि वोड्ढामि' इति तत्समर्थितं ।

संप्रति प्रकरणपरिज्ञाननिबन्धनां विशिष्टफलसंप्राप्तिमाह—

करणोदयसंतविज तन्निर्जाकरणसंजमुजोगा । कम्मठुदयनिष्ठाजणियमणिं सुहमुवेंति ॥ ५५ ॥

करणोदय ति—करणानामुक्तस्वरूपाणामुदयसत्तयोश्च सम्यक् परिज्ञानयुक्ताः । 'तन्निर्जाकरणसंजमुजोग ति' तासां करणोदयसत्तानां या निर्जरा तस्याः करणं निर्वर्तनं तदर्थं संयमं प्रति उद्योग उद्यमो येषां ते तन्निर्जाकरणसंय-
मोद्योगाः । ते इत्थंचूताः सन्तः किमित्याह—कर्माटकोदय (सत्ता) निष्ठाजनितं कर्माटकस्याटानां कर्मणामुदयनिष्ठया,
उदयग्रहणं बन्धसत्ताद्युपलक्षणं, ततोऽयमर्थः—बन्धोदयसत्ताद्वयेण जनितमुत्पादितं यत् 'मणिं ति' मनस इष्टं ।
अथवा 'अणिं ति' न विद्यते निष्ठा पर्यवसानं यस्य तदनिष्ठं अपर्यवसानं सुखं । उच्यत्रापि मोक्षसुखं । तत् उपयन्ति
प्राप्नुवन्ति । तस्मादवश्यमिह प्रकरणे प्रेक्षावृत्तिरन्तरमन्यासः करणीयः, कृत्वा च यथाशक्ति संयमाद्यनि प्रवर्तितव्यं ।
प्रवृत्तेन च सत्ता संक्षिप्ताध्यवसायरूपकुपथपरिहारे बल आस्थेय इति ॥ ५५ ॥

संप्रत्याचार्य आत्मन औचल्यं परिहरन्नन्येषा बहुश्रुतानां प्रकरणार्थपरिचावनाविषये प्रार्थनां च कुर्वन् प्रेक्षावतां
प्रकरणविषये उपादेयबुद्धिपरिग्रहार्थं प्रकरणस्य परंपरया सर्वविन्मूढतां ख्यापयति—

इय कम्मप्पगणीउ जहासुयं नीयमप्पमड्ढणा वि । सोहियणाओगकयं कंहंतु वरदिठ्ठिवायन्नू ॥ ५६ ॥

इय ति—अदृष्टमतिनापि अदृष्टबुद्धिनापि सत्ता । इत्येवमुक्तेन प्रकारेण गुरुचरणकमलपर्युपासनां कुर्वता गुरुपादमूले
यथा मया श्रुतं तथा कर्मप्रकृतेः कर्मप्रकृतिनामकाल्पानृतात् । इष्टिवादे हि चतुर्दश पूर्वाणि । तत्र च द्विती-

येऽग्रायणीयान्निधानेऽनेकवस्तु समन्विते पूर्वे पञ्चमं वस्तु विंशतिप्राचृतपरिमाणं । तत्र कर्मप्रकृत्याख्यं चतुर्थं प्राचृतं चतुर्विंशत्यनुयोगघारमयं । तस्मादिदं प्रकरणं नीतं आकृष्टमित्यर्थः । अस्मिंश्च प्रकरणे यत्किमपि स्वलितमना-
जोगकृतमनाचोगजनितं । ब्रह्मस्थस्य हि कृतप्रयत्नस्याप्यावरणसामर्थ्यतोऽनाचोगः संभवति । ततोऽनाचोगजनितं यत्किमपि स्वलितं तत् शोधयित्वाऽपनीय । ये वरा उत्कलितबुद्ध्यतिशयसंपन्ना दृष्टिवादज्ञा द्वादशकांगविदस्ते । ममो-
परि महतीमनुग्रहबुद्धिमास्थाय । तत्रान्यत् पदमागमानुसारि प्रद्विष्य कथयन्तु यथेदमत्र पदं समीचीनं नेदमिति, न
पुनरुपेक्षारूपोऽप्रसादस्तैः कर्तव्यः । अत्र 'इय कम्मपयमीड' इत्यादिना ग्रन्थेन प्रकरणस्य सर्वविन्मूलता ख्यापिता
प्रद्विन्या । दृष्टिवादो हि जगवता साहादर्थतोऽञ्जिहितः । सूत्रतस्तु सुधर्मस्वामिना । दृष्टिवादान्तर्गतं च कर्मप्रकृ-
तिप्राचृतं । तस्माच्चेदं प्रकरणमुद्धृतमिति परंपरया सर्वविन्मूलम् ॥ १६ ॥ ४७४ ॥

इह शास्त्रस्यादौ मध्येऽवसाने च मंगलमवश्यमञ्जिधाने हि शास्त्रमविज्ञेन परिसमाप्तिमियति,
मध्यमंगलाञ्जिधानतश्च शिष्यप्रशिष्यादिपरंपरागमनेन स्थैर्यमाधत्ते, पर्यन्तमंगलाञ्जिधानप्रज्ञावतः पुनः शिष्यप्रशिष्यादि-
ञ्चिरवधार्यमाणं नेपां चेतसि सुप्रतिष्ठितं भवति । तत्रादिमंगलं 'सिद्धं सिद्धत्यसुखं' इत्याद्युक्तं । मध्यमंगलं तु 'अकरण
अणुइन्नाए अणुयोगधरे पणिवयामि' इति । संप्रति पुनः पर्यवसानमंगलमाह—

जस्स वरसासणावयवफरिसपविकसियविमलमइकिरण । विमलंति कम्ममइले सो मे सरणं महावीरो
जस्स त्ति-यस्य जगवतो महावीरस्य वरमनुत्तरं यच्छासनं तदवयवसंसंस्पर्शात् ये प्रकर्षेण विकसिता उद्धोषं गता

विमल-
अमुमतो विमल-
कर्मतमोमदीमसान् अमुमतो परित्राणहेतुः
शरणं संसारत्रयचीतस्य शरणं

ते कर्ममखिनान् कर्ममानस्वामी मे मम
संसारत्रयचीतस्य शरणं

॥ १ ॥

विमला अपगतमिथ्याज्ञानत्वरूपमदा मतिकिरणा मतिरश्मयः ते कर्ममखिनान् कर्ममानस्वामी मे मम
संसारत्रयचीतस्य शरणं

॥ २ ॥

नान्य इति ॥ ५१ ॥ ५१५ ॥

कर्मप्रपञ्चं जगतोऽनुबन्धकेशावहं वीक्ष्य कृपापरीतः । हृष्याय तस्योपदिदेश रत्नत्रयं स जीयाज्जिनवर्धमानः ॥ १ ॥

निरस्तकुमत्धान्तं सत्पदार्थप्रकाशकम् । नित्योदयं नमस्कुर्मो जैनसिद्धान्तचारुकरम् ॥ ३ ॥ युगम्

पूर्वान्तर्गतकर्मप्रकृतिप्राच्युतसमुद्भूता येन । कर्मप्रकृतिरियमतः श्रुतकैवल्यिगम्यनावाथा । किञ्चित्स्फुटाथा विवृता मयैपाथ

ततः क चैपा त्रिपमार्थयुक्ता क चाटपशास्त्रार्थकृतश्रमोऽहम् । तथापि सम्यगुरुसंप्रदायात् किञ्चित्स्फुटाथा विवृता मयैपाथ

॥ ५ ॥

एनामतिगनीरा कर्मप्रकृतिं विवृण्वता कुशलम् । यद्वापि मलयगिरिणा सिद्धिं तेनाश्रुतां लोकः ॥ ६ ॥

॥ इति श्रीमलयगिरिचिन्ता कर्मप्रकृतिटीका ॥

॥ १ ॥

॥ २ ॥

॥ ३ ॥

॥ ४ ॥

॥ ५ ॥

॥ ६ ॥

॥ ७ ॥

॥ ८ ॥

॥ ९ ॥

॥ १० ॥

॥ ११ ॥

॥ १२ ॥

॥ १३ ॥

॥ १४ ॥

॥ १५ ॥

॥ १६ ॥

॥ १७ ॥

॥ १८ ॥

॥ १९ ॥

॥ २० ॥

॥ २१ ॥

॥ २२ ॥

॥ २३ ॥

॥ २४ ॥

॥ २५ ॥

॥ २६ ॥

॥ २७ ॥

॥ २८ ॥

॥ २९ ॥

॥ ३० ॥

॥ ३१ ॥

॥ ३२ ॥

॥ ३३ ॥

॥ ३४ ॥

॥ ३५ ॥

॥ ३६ ॥

॥ ३७ ॥

॥ ३८ ॥

॥ ३९ ॥

॥ ४० ॥

॥ ४१ ॥

॥ ४२ ॥

॥ ४३ ॥

॥ ४४ ॥

॥ ४५ ॥

॥ ४६ ॥

॥ ४७ ॥

॥ ४८ ॥

॥ ४९ ॥

॥ ५० ॥

॥ ५१ ॥

॥ ५२ ॥

॥ ५३ ॥

॥ ५४ ॥

॥ ५५ ॥

॥ ५६ ॥

॥ ५७ ॥

॥ ५८ ॥

॥ ५९ ॥

॥ ६० ॥

॥ ६१ ॥

॥ ६२ ॥

॥ ६३ ॥

॥ ६४ ॥

॥ ६५ ॥

॥ ६६ ॥

॥ ६७ ॥

॥ ६८ ॥

॥ ६९ ॥

॥ ७० ॥

॥ ७१ ॥

॥ ७२ ॥

॥ ७३ ॥

॥ ७४ ॥

॥ ७५ ॥

॥ ७६ ॥

॥ ७७ ॥

॥ ७८ ॥

॥ ७९ ॥

॥ ८० ॥

॥ ८१ ॥

॥ ८२ ॥

॥ ८३ ॥

॥ ८४ ॥

॥ ८५ ॥

॥ ८६ ॥

॥ ८७ ॥

॥ ८८ ॥

॥ ८९ ॥

॥ ९० ॥

॥ ९१ ॥

॥ ९२ ॥

॥ ९३ ॥

॥ ९४ ॥

॥ ९५ ॥

॥ ९६ ॥

॥ ९७ ॥

॥ ९८ ॥

॥ ९९ ॥

॥ १०० ॥

॥ १०१ ॥

॥ १०२ ॥

॥ १०३ ॥

॥ १०४ ॥

॥ १०५ ॥

॥ १०६ ॥

॥ १०७ ॥

॥ १०८ ॥

॥ १०९ ॥

॥ ११० ॥

॥ १११ ॥

॥ ११२ ॥

॥ ११३ ॥

॥ ११४ ॥

॥ ११५ ॥

॥ ११६ ॥

॥ ११७ ॥

॥ ११८ ॥

॥ ११९ ॥

॥ १२० ॥

॥ १२१ ॥

॥ १२२ ॥

॥ १२३ ॥

॥ १२४ ॥

॥ १२५ ॥

॥ १२६ ॥

॥ १२७ ॥

॥ १२८ ॥

॥ १२९ ॥

॥ १३० ॥

॥ १३१ ॥

॥ १३२ ॥

॥ १३३ ॥

॥ १३४ ॥

॥ १३५ ॥

॥ १३६ ॥

॥ १३७ ॥

॥ १३८ ॥

॥ १३९ ॥

॥ १४० ॥

॥ १४१ ॥

॥ १४२ ॥

॥ १४३ ॥

॥ १४४ ॥

॥ १४५ ॥

॥ १४६ ॥

॥ १४७ ॥

॥ १४८ ॥

॥ १४९ ॥

॥ १५० ॥

॥ १५१ ॥

॥ १५२ ॥

॥ १५३ ॥

॥ १५४ ॥

॥ १५५ ॥

॥ १५६ ॥

॥ १५७ ॥

॥ १५८ ॥

॥ १५९ ॥

॥ १६० ॥

॥ १६१ ॥

॥ १६२ ॥

॥ १६३ ॥

॥ १६४ ॥

॥ १६५ ॥

॥ १६६ ॥

॥ १६७ ॥

॥ १६८ ॥

॥ १६९ ॥

॥ १७० ॥

॥ १७१ ॥

॥ १७२ ॥

॥ १७३ ॥

॥ १७४ ॥

॥ १७५ ॥

॥ १७६ ॥

॥ १७७ ॥

॥ १७८ ॥

॥ १७९ ॥

॥ १८० ॥

॥ १८१ ॥

॥ १८२ ॥

॥ १८३ ॥

॥ १८४ ॥

॥ १८५ ॥

॥ १८६ ॥

॥ १८७ ॥

॥ १८८ ॥

॥ १८९ ॥

॥ १९० ॥

॥ १९१ ॥

॥ १९२ ॥

॥ १९३ ॥

॥ १९४ ॥

॥ १९५ ॥

॥ १९६ ॥

॥ १९७ ॥

॥ १९८ ॥

॥ १९९ ॥

॥ २०० ॥

॥ २०१ ॥

॥ २०२ ॥

॥ २०३ ॥

॥ २०४ ॥

॥ २०५ ॥

॥ २०६ ॥

॥ २०७ ॥

॥ २०८ ॥

॥ २०९ ॥

॥ २१० ॥

॥ २११ ॥

॥ २१२ ॥

॥ २१३ ॥

॥ २१४ ॥

॥ २१५ ॥

॥ २१६ ॥

॥ २१७ ॥

॥ २१८ ॥

॥ २१९ ॥

॥ २२० ॥

॥ २२१ ॥

॥ २२२ ॥

॥ २२३ ॥

॥ २२४ ॥

॥ २२५ ॥

॥ २२६ ॥

॥ २२७ ॥

॥ २२८ ॥

॥ २२९ ॥

॥ २३० ॥

॥ २३१ ॥

॥ २३२ ॥

॥ २३३ ॥

॥ २३४ ॥

॥ २३५ ॥

॥ २३६ ॥

॥ २३७ ॥

॥ २३८ ॥

॥ २३९ ॥

॥ २४० ॥

॥ २४१ ॥

॥ २४२ ॥

॥ २४३ ॥

॥ २४४ ॥

॥ २४५ ॥

॥ २४६ ॥

॥ २४७ ॥

॥ २४८ ॥

॥ २४९ ॥

॥ २५० ॥

॥ २५१ ॥

॥ २५२ ॥

तदेवमैकप्रकृतीनां संक्रमस्य पतद्ब्रह्मस्य च सायनादिप्ररूपणा कृता । संप्रति प्रकृतिस्थानेषु तां विहीरु-
तिदेशमाह—

पगईवाणे वि तद्वा पडिग्गहो संकमो य बोधवो । पढमंतिमपगईणं पंचसु पंचाण्ह दो वि जवे ॥ ७ ॥
पगईवाणे चि-यर्थैकस्याः प्रकृतेः पतद्ब्रह्मं संक्रमथ सायादिरूप उरकस्या प्रकृतिस्थानेऽपि बोधव्य । चिनादीनां
च प्रकृतीनां समुदायः प्रकृतिस्थानं । तत्र प्रथमतो ज्ञानावराणीयस्य तत्त्वमानवकव्यव्यादन्तरायस्य च संक्रमपतद्ब्रह्मात्
स्थानप्रतिपादनार्थमाह—‘पढमंतिमेत्यादि’ प्रथमप्रकृतेर्ज्ञानावराणीयस्य अन्तिमप्रकृतेरन्तरायस्य संवन्धिनीनां प्रत्येकं
पञ्चानामपि प्रकृतीनां पञ्चस्यपि प्रकृतिषु षावपि संक्रमपतद्ब्रह्मावो जवतः । एतच्छुक्तं जवति-ज्ञानावराणीयान्तराययो-
रैकैकं पथप्रकृत्यात्मकं स्थानं संक्रमे पतद्ब्रह्मावो च जवतीति । तौ चैवो संक्रमपतद्ब्रह्मावो सायादिरूपतया चतु प्र-
कारौ । तथाहि-उपशान्तमोहगुणस्थानके तयोरजात्वात्, ततः प्रतिपाते च पुनः सनयात् साद्री, तस्यानमप्राप्तस्य
पुनरनादी, ध्रुवाध्रुवता चात्रव्यञ्जव्यापेक्षया जावनीया ॥ ७ ॥

संप्रति दर्शनावराणीयस्य संक्रमपतद्ब्रह्मस्थानप्रतिपादनार्थमाह—

नवगच्छचउक्के नवगं ठकं च चउसु विश्चिमि । अन्नयरसिं(स्से)अन्नयरा वि य वेयणीयगोएसु ॥ ८ ॥
नवग चि-द्वितीये दर्शनावराणीये नवकपद्मचतुष्केषु नवकं संक्रामति, पद्मं च चतसृषु प्रकृतिषु । तेनेह द्वे संक्रम-
स्थाने । तद्यथा-नवकं, पद्मं च । त्रीणि पतद्ब्रह्मस्थानानि, तद्यथा-नवकं पद्मं चतुष्कं च । तत्र नवकरूपे पतद्ब्रह्मे सिध्या-

हृष्टयः सासादनाश्च नवविधदर्शनावरणीयवन्धका नवकमपि संक्रमयन्ति । अयं च नवकल्पः पतद्ग्रहः साद्यादिरूपतया
 चतुःप्रकारः । तद्यथा—सादिरनादिर्ध्रुवोऽध्रुवश्च । तथाहि—सम्यग्मिथ्यादृष्ट्यादिगुणस्थानेषु न ज्वति, ततः प्रतिपाते च-
 ज्वति, ततोऽसौ सादिः । पदस्थानकमप्राप्तस्य पुनरनादिः । ध्रुवाध्रुवाऽचव्यचव्यापेक्षया । तथा सम्यग्मिथ्यादृष्टिगुण-
 स्थानकादारन्यापूर्वकरणस्यासंख्येयतमं जागं यावन्नवविधदर्शनावरणीयसत्कर्मणः पङ्क्तिधर्शनानरणीयवन्धकाः पद-
 नवकं संक्रमयन्ति । अयं तु पदरूपः पतद्ग्रहः साद्यध्रुवः, कादाचित्कत्वात् । तथाऽपूर्वकरणस्य संख्येयतमे जागे निज्जा
 प्रचलयोर्वन्धव्यवज्ञेदे तत ऊर्ध्वं सूक्ष्मसंपरायगुणस्थानकचरममयं यादुपशमश्रेण्यां नवविधदर्शनावरणीयसत्कर्मण-
 श्चतुर्विधदर्शनावरणीयवन्धकाश्चतुष्के नवकं संक्रमयन्ति । अयमपि च चतुष्करूपः पतद्ग्रहः साद्यध्रुवः, कदाचिज्जात् ।
 नवकरूपः संक्रमश्चतुःप्रकारः । तद्यथा—सादिरनादिर्ध्रुवोऽध्रुवश्च । तथाहि—सूक्ष्मसंपरायात्परत उपशान्तमोहे न ज्वति, ततः
 प्रतिपाते च ज्वति, ततोऽसौ सादिः । तत्स्थानमप्राप्तस्य पुनरनादिः । ध्रुवाध्रुवाचव्यचव्यापेक्षया । श्रुपश्रेण्यां पुनर-
 निवृत्तिकरणाध्यायाः संख्येयतमे जागेऽवशिष्टे सति स्थानविक्रिययात् परतः सूक्ष्मसंपरायगुणस्थानकचरमसमयं
 यावत् पङ्क्तिधर्शननावरणीयसत्कर्मणश्चक्षुरादिदर्शनावरणीयचतुष्टयं नमन्तलस्मिन् दर्शनावरणधतुष्के पदं संक्रमयन्ति ।
 इमावपि संक्रमपतद्ग्रहौ साद्यध्रुवौ, कादाचित्कत्वान् । अतः परं तु न संक्रमोनापि पतद्ग्रहत्वमिति । संप्रति धेदनीयगोत्रयोः
 संक्रमपतद्ग्रहत्वस्थानप्रतिपादनार्थमाह—‘अन्नयरस्ते इत्यादि’ धेदनीये गोत्रे चान्यतरस्यां प्रकृतौ वक्ष्यमानायामन्यतराऽ-
 वक्ष्यमाना प्रकृतिः संक्रामति । तेन या यत्र संक्रामति सा तस्याः पतद्ग्रहः । इतरा च संक्रमस्थानं । तत्र सातत्रन्वकाना

मिथ्यादृष्टिप्रचृतीना सूदमंपरायपर्यन्तानां मातासातमत्कर्मणां सातवेदनीयं पतद्ब्रह्म; अमातं संक्रमस्थानं । अमातवन्धकानां पुनर्मिथ्यादृष्टिप्रचृतीनां प्रमत्तसंयतपर्यन्तानां सातानातमत्कर्मणां अनातवेदनीयं पतद्ब्रह्म; सातवेदनीयं तु संक्रमस्थानं । उमौ च सातामातरूपौ संक्रमपतद्ब्रह्मौ माप्रधुमौ च्युः परावृत्त्य(त्ति)जायात् । तथा मिथ्यादृष्टिप्रचृतीनां सूदमसंपरायपर्यन्तानामुच्चैर्गोत्रवन्धकानामुच्चनीचैर्गोत्र(बन्ध) सत्कर्मणामुच्चैर्गोत्रं पतद्ब्रह्म; नीचैर्गोत्रं तु संक्रमस्थानं । नीचैर्गोत्रवन्धकानां तु मिथ्यादृष्टिसामादनानामुच्चनीचैर्गोत्रसत्कर्मणां नीचैर्गोत्रं पतद्ब्रह्म; उच्चैर्गोत्रं तु संक्रममाणं (मस्थानं) । इमावप्युच्चैर्गोत्रनीचैर्गोत्ररूपौ संक्रमपतद्ब्रह्मौ प्रागिव माद्यधुमौ भावनीयौ ॥ ए ॥

संप्रति मोहनीयस्य संक्रमपतद्ब्रह्मत्वस्थानप्रतिपादनाप्रसरस्तत्र प्रथमतः संक्रमसंक्रमस्थाननिर्देशं चिकीर्षुराह—
अथचउरहियवीसं सत्तरसं च पत्तरसं । वज्जिय संक्रमवाणां होंति तेवीसइं मोहे ॥ १० ॥

अथ त्ति-अष्टाधिका चतुरधिका च विंशतिः अष्टाविंशतिश्चतुर्विंशतिश्चेत्यर्थः । तथा सप्तदश पोकश पयदश चेत्यमूनि स्थानानि वर्जयित्वा शेषाणि एकत्रिचतुःपयपद्सप्ताष्टनवदशैकादशद्वादशत्रयोदशचतुर्दशाष्टादशैकोनविंशतिविंशत्येकविंशतिषाविंशतित्रयोविंशतिपयविंशतिपदंशतिसप्तविंशतिषड्दणानि त्रयोविंशतिमंथ्यानि मोहनीये संक्रमस्थानानि चवन्ति । तथाहि-अष्टाविंशतिमत्कर्मणो मिथ्यादृष्टैर्मिथ्यात्वं सम्यक्त्वसम्यग्मिथ्यात्वयोः पतद्ब्रह्म इति मिथ्यात्वव्यतिरिक्ताः शेषाः सप्तविंशतिः संक्रामन्ति । तत्र चारित्रमोहनीयं पयविंशतिप्रकृत्यात्मकं परस्परं संक्रामति । सम्यक्त्वसम्यग्मिथ्यात्वयोः मिथ्यात्वे । तथा सम्यक्त्वे उच्चलिते सति सप्तविंशतिमत्कर्मणो मिथ्यादृष्टैर्मिथ्यात्वं सम्यग्मिथ्या-

त्वस्य पतद्ग्रह इति तद्व्यतिरिक्ताः शेषाः षड्विंशतिः संक्रामन्ति । सम्यग्मिथ्यात्वेऽप्युद्ध्रियते सति षड्विंशतिमत्कर्मणः षट्त्रिंशतिः । अथवाऽनादिमिथ्यादृष्टेः षड्विंशतिसत्कर्मणः षट्त्रिंशतिः, मिथ्यात्वस्य संक्रामात्वात्, न हि तत् चारित्र्यमोहनीये संक्रामति, दर्शनमोहनीयचारित्र्यमोहनीययोः परस्परं संक्रामात्वात् । अथवीपशमिकमम्यग्रदृष्टेरष्टाविंशतिसत्कर्मणः सम्यक्त्वदात्तादाव्लिकाया ऊर्ध्वं वर्तमानस्य मम्यक्त्वे मिथ्यात्वसम्यग्मिथ्यात्वयोः संक्रमः । तेन तत् पतद्ग्रह इति । तस्मिन्नपसारिते शेषा सप्तविंशतिः संक्रमे प्राप्यते । तस्यैव चोपशमिकमम्यग्रदृष्टेरष्टाविंशतिसत्कर्मणः आत्रव्लिकया इति । तस्मिन्नपसारिते यतो मिथ्यात्वपुत्रजा एव सम्यक्त्वानुगति (त)विशोधिमज्जा-अन्यन्तरे वर्तमानस्य सम्यग्मिथ्यात्वं सम्यक्त्वे न संक्रामति । यतो मिथ्यात्वपुत्रजा एव सम्यक्त्वानुगति (त)विशोधिमज्जा-वतः सम्यग्मिथ्यात्वदक्षणं परिणामान्तरमापादिताः । अन्यप्रकृतिरूपतया परिणामान्तरापादनं च संक्रमः, संक्रामात्रव्लिकागतं च सकलकरणयोग्यमिति सम्यक्त्वदात्तादाव्लिकाया अन्यन्तरे वर्तमानेन सम्यग्मिथ्यात्वं मम्यक्त्वे न संक्रमते, किं तु केवलं मिथ्यात्वमेव । ततः सम्यग्मिथ्यात्वेऽप्यपसारिते शेषा षड्विंशतिः संक्रामति । चतुर्विंशतिस्तु संक्रमे न प्राप्यते, यत्-अत्रुविंशतिसत्कर्मा सम्यग्रदृष्टिमिथ्यात्वं गतः सन् यद्यप्यनन्तानुबन्धिनो ज्ञयोऽपि व्रजति, तथापि तान् सतोऽपि न संक्रमय-ति, वन्धाव्लिकागतस्य सर्वकरणयोग्यत्वात् । मिथ्यात्वं च सम्यक्त्वसम्यग्मिथ्यात्वयोः पतद्ग्रह इति तस्मिन्नपसारिते शेषा त्रयो-विंशतिरेव संक्रामति । अथवा चतुर्विंशतिसत्कर्मणः सम्यग्रदृष्टेः सम्यक्त्वं मिथ्यात्वमम्यग्मिथ्यात्वयोः पतद्ग्रह इति तस्मिन्नपसा-रिते शेषा त्रयोविंशतिः संक्रामति । तस्यैव मिथ्यात्वे द्रुपिते षाविंशतिः । अथवीपशमिकमम्यग्रदृष्टेः षट्त्रिंशतिसत्कर्मणः वर्तमानस्य चारित्र्यमोहनीयस्यान्तरकरणे कृते सति दोषमंज्वलनस्यापि संक्रमो न भवति, “अन्तरकरणे कृते पुरुषभेदमंज्वलनचतुष्टययो-

रातुपूर्व्या संक्रमो ज्वतीतिवचनप्राप्त्यात् अनन्तानुग्रन्थिचतुष्टयस्य च विन्योजितत्वाद्वापगान्नत्वाद्वा संक्रमान्तः ।
 सम्यक्त्वं च मिथ्यात्वमभ्यग्मिथ्यात्वयोः पतद्ग्रह इति संज्वलनलोनानन्तानुवन्धिचतुष्टयमभ्यग्मत्त्वेन्यद्वापिङ्गनेरपनीनेणु
 शेषा द्वाविंशतिः संक्रामति । तस्यैवापशमिकसम्यग्दृष्टेरुपशमश्रेण्यां वर्तमानस्य ननुनक्तदे उपशान्ते एकविंशतिः ।
 द्वाविंशतिसत्कर्मणो वा सम्भक्त्यं न कापि संक्रामतीत्येकीशतिः संक्रमे प्राप्यते । यत्रा द्यपक्षश्रेण्यां वर्तमानस्य द्य-
 कस्य यावदद्यान्वष्टौ कपाया न द्ययमुपयान्ति तावदेकविंशतिः संक्रमे प्राप्यते । औपशमिकसम्यग्दृष्टेः संन्धिभ्याः
 प्रागुक्ताया एकविंशतेः स्त्रीवेदे उपशान्ते मति शेषा विंशतिः संक्रामति । यत्रा द्याधिकसम्यग्दृष्टेरुपशमश्रेणि प्रतिपत्तर
 चारित्रमोहनीयस्यान्तरकरणे कृते लोचसंज्वलनस्यापि प्रागुक्तयुक्तेः संक्रमो न ज्वतीति तस्मिन्नपमास्ति विंशतिः
 संक्रमे प्राप्यते । ततो नपुंसकवेदे उपशान्ते एकोनविंशतिः । स्त्रीवेदे उपशान्तेऽष्टादश । औपशमिकसम्यग्दृष्टेरुपग-
 मश्रेण्यां वर्तमानस्य प्रागुक्ताया विंशतेः पद्मसु नोरुपायेषूपशान्तेषु शेषाश्चतुर्दश संक्रामन्ति । ततः पुरुषवेदे उपशान्ते
 त्रयोदश । यत्रा द्यपक्षस्य द्यपक्षश्रेण्या वर्तमानस्य प्रागुक्ताया एकविंशतेरष्टसु कपायेषु स्त्रीणेषु शेषास्त्रयोदश संक्रामन्ति ।
 तस्यैव द्यपक्षस्य चारित्रमोहनीयस्यान्तरकरणे कृते संज्वलनलोनस्य प्रागुक्तयुक्तेः संक्रमो न ज्वतीति तस्मिन्नपमास्ति
 शेषा द्वादश संक्रामन्ति । अथवा द्याधिकसम्यग्दृष्टेरुपशमश्रेण्यां वर्तमानस्य प्रागुक्तायोऽष्टादशान्यः पद्मसु नोरुपायेषु-
 पशान्तेषु मत्सु शेषा द्वादश संक्रामन्ति । ततः पुरुषवेदे उपशान्ते एकादश । द्यपक्षस्य वा प्रागुक्तायो द्वादशान्यो नपुं-
 सकवेदे स्त्रीणेषु शेषा एकादश संक्रामन्ति । अथवापशमिकसम्यग्दृष्टेरुपशमश्रेण्यां प्रागुक्तायस्त्रयोदशान्योऽप्रत्याख्यान-

प्रत्याख्यानावरणक्रोधविके उपशान्ते शेषा एकादश संक्रमे प्राप्यन्ते । दृपकश्रेण्यामेकादशच्यः स्त्रीवेदे क्षीणे शेषा दश
 संक्रामन्ति । औपशमिकसम्यग्दृष्टेर्वोपशमश्रेण्या वर्तमानस्यैकादशच्यः संज्वलनलोने उपशान्ते शेषा दश संक्रामन्ति ।
 द्वाधिकसम्यग्दृष्टेरुपशमश्रेण्या वर्तमानस्य प्रागुक्ताच्य एकादशच्योऽप्रत्याख्यानप्रत्याख्यानावरणदृष्टे क्रोधविके उप-
 शान्ते शेषा नव संक्रामन्ति । तस्यैव संज्वलनक्रोधेऽप्युपशान्तेऽष्टौ । अथवोपशमिकसम्यग्दृष्टेरुपशमश्रेण्या वर्तमानस्य
 प्रागुक्तान्यो दशच्योऽप्रत्याख्यानप्रत्याख्यानावरणदृष्टे मानविके उपशान्ते शेषा अष्टौ संक्रामन्ति । तस्यैव संज्वल-
 नमाने उपशान्ते सप्त । द्वाधिकसम्यग्दृष्टेरुपशमश्रेण्या वर्तमानस्य प्रागुक्तान्योऽष्टान्योऽप्रत्याख्यानप्रत्याख्यानावरणदृ-
 ष्टे मानविके उपशान्ते शेषाः षट् संक्रामन्ति । तस्यैव संज्वलनमान उपशान्ते षष्ठ । यत्रौपशमिकसम्यग्दृष्टेरुपश-
 मश्रेण्यां वर्तमानस्य प्रागुक्ताच्यः सप्तच्यः प्रकृतिच्योऽप्रत्याख्यानप्रत्याख्यानावरणदृष्टे मायाविके उपशान्ते शेषाः
 षष्ठ संक्रामन्ति । तस्यैव संज्वलनमायायासुपशान्ताया चतस्रः । अथवा द्वाधिकसम्यग्दृष्टेः दृपकस्य प्रागुक्ताच्यो
 दशच्यः षट्सु नोकपायेषु क्षीणेषु शेषाश्चतस्रः प्रकृतयः संक्रामन्ति । तस्यैव पुरुषवेदे क्षीणे तिस्रः । अथवा द्वाधिकस-
 म्यग्दृष्टेरुपशमश्रेण्यां वर्तमानस्य प्रागुक्ताभ्यः षष्ठच्योऽप्रत्याख्यानप्रत्याख्यानावरणदृष्टे मायाविके उपशान्ते शेषा-
 स्तिस्रः संक्रामन्ति । तस्यैव संज्वलनमायायासुपशान्तायां द्वे । अथवोपशमिकसम्यग्दृष्टेरुपशमश्रेण्यां वर्तमानस्य प्रागु-
 क्ताच्यश्चतस्रच्यः प्रकृतिच्योऽप्रत्याख्यानप्रत्याख्यानावरणदृष्टे लोचविके उपशान्ते शेषे द्वे प्रकृती संक्रामतः । अथवा
 द्वाधिकसम्यग्दृष्टेः दृपकस्य प्रागुक्ताच्यस्तिच्यः संज्वलनक्रोधे क्षीणे द्वे संक्रामतः । तस्यैव संज्वलनमाने क्षीणे एका ।

तदेवं परिज्ञाव्यमानेऽष्टाविंशतिचतुर्विंशतिसप्तदशयोक्तशपञ्चदशदृष्टानि संक्रमस्थानानि न प्राप्यन्ते इति प्रतिपिच्यन्ते ।
 तेषु च प्रतिपिच्येऽपि शेषाणि त्रयोविंशतिसंख्यानि संक्रमस्थानान्यवगन्तव्यानि । एतेषु संक्रमस्थानेषु मध्ये पयविंशति-
 प्रकृत्यात्मकं संक्रमस्थानं साद्यादिरूपतया चतुःप्रकारं । तद्यथा—साद्यनादि ध्रुवमधुवं च । तत्राष्टाविंशतिसत्कर्मणः
 सम्यक्त्वसम्यग्मिथ्यात्वयोरुच्चलितयोर्यवत् मादि, अनादिमिथ्यादृष्टेरनादि, अधुनधुवता चव्याप्तव्यापेक्षया । शेषाणि
 तु संक्रमस्थानानि साद्यधुनाणि, कादाचित्कत्वात् ॥ १० ॥

कृता मोहनीये संक्रमासंक्रमस्थानप्ररूपणा । संप्रति पतद्भ्रुवपतद्भ्रुस्थानप्ररूपणार्थमाह—

सोऽस चारसगठग वीसग तेवीसगाद्गो ठच्च । वज्जिय मोहसस पडिगहा उ अठारस ह्वन्ति ॥ ११ ॥

सोऽस ति—योक्तश षादशाष्टौ विंशतिखयोविंशत्यादयश्च पद् । तद्यथा—त्रयोविंशतिचतुर्विंशतिः पयविंशतिः पडि-
 शतिः सप्तविंशतिरष्टाविंशतिश्च । एतानि स्थानानि वर्जयित्वा शेषायेकत्रिचतुःपञ्चमसप्तनन्दशकादशत्रयोदशचतु-
 र्दशपञ्चदशसप्तदशाष्टादशैकोनविंशत्येकविंशतिषाविंशतिलक्षणानि अष्टादश पतद्भ्रुस्थानानि भवन्ति । तत्र रुस्मिन्
 पतद्भ्रुहे काः प्रकृतयः संक्रामन्तीत्येताव्यते—तत्र मिथ्यादृष्टेरष्टाविंशतिसत्कर्मणो मिथ्यात्वं सम्यक्त्वसम्यग्मिथ्यात्वयोः
 पतद्भ्रुह इति तस्मिन्नपमारिते शेषा सप्तविंशतिर्मिथ्यात्वयोक्तशरुपायान्यतरवेदत्रयजुगुप्साद्वास्वरतिगुजारतिशोकगुग-
 लान्यतरयुगललक्षणयां षाविंशतौ संक्रामति । तस्यैव सम्यक्त्व उच्चलिते सप्तविंशतिसत्कर्मणो मिथ्यादृष्टेर्मिथ्यात्वं
 सम्यग्मिथ्यात्वस्य पतद्भ्रुह इति तस्मिन्नपसारिते शेषा षड्विंशतिः प्रागुक्तयां षाविंशतौ संक्रामति । तस्यैव मिथ्यादृष्टेः

सम्यग्मिथ्यात्व उघ्छिते षड्विंशतिसत्कर्मणो मिथ्यात्वे न किमपि संक्रामतीति न तत्कस्यचिरपतद्ब्रह्म इति तस्मिन् प्रागु-
काया षाविंशतेरपनीते शेषे एकविंशतिप्रकृतिसमुदायात्मके पतद्ब्रह्मे पञ्चविंशतिः संक्रामति । अथवाऽनादिमिथ्यादृष्टेः
षड्विंशतिसत्कर्मणो मिथ्यात्वं न क्वापि संक्रामति, नापि तत्रान्या प्रकृतिरित्याधाराधेयत्रायपरिब्रष्टं मिथ्यात्वमपनीयते,
ततः शेषा पञ्चविंशतिः प्रागुक्तायामेकविंशतौ संक्रामति । तथा चतुर्विंशतिसत्कर्मो मिथ्यात्वं गतः सन् यद्यपि मिथ्या-
त्वप्रत्ययतो ऋषोऽप्यनन्तानुबन्धिनो वध्नाति, तथापि बन्धावद्विक्रान्तं मरुद्भ्रकरणायोग्यमिति कृत्वा सतोऽपि तान् न
संक्रमयति । मिथ्यात्वं च सम्यक्त्वसम्यग्मिथ्यात्वयोः पतद्ब्रह्मस्ततोऽनन्तानुबन्धिष्वनुष्टयमिथ्यात्वमजिताः शशास्त्रयोर्विं-
शतिप्रकृतयः प्रागुक्तायां षाविंशतौ संक्रामन्ति । तदेवं मिथ्यादृष्टेर्षाविंशतिपतद्ब्रह्मे मत्तविंशतिषड्विंशतियोजितमिं-
क्रमाः । एकविंशतिपतद्ब्रह्मो च पञ्चविंशतिसंक्रम उक्तः शेषः संक्रमः पतद्ब्रह्मो वा न संनयति । सामादनसम्यग्दृष्टेस्तु
शुब्ददृष्टित्वाजावाद्दर्शनमोहनीयत्रयस्य संक्रामाज्ञायः । ततोऽस्य सर्वदा एकविंशतिरूपे पतद्ब्रह्मे पञ्चविंशतिरेव संक्रामति ।
सम्यग्मिथ्यादृष्टेरपि शुब्ददृष्टित्वाजावाद्दर्शनत्रयस्य संक्रामानाव इति अष्टाविंशतिसत्कर्मणः सप्तविंशतिसत्कर्मणो वा
पञ्चविंशतिः । चतुर्विंशतिसत्कर्मणः षादशकायापुरुरूपेदन्नयुगुप्साऽन्यतरयुगलक्ष्णमत्तदशाप्रकृति-
समुदायरूपे पतद्ब्रह्मे संक्रामति । तदेवमुक्तं सामादनसम्यग्मिथ्यादृष्टी । मंत्रत्यधिरतदेशधिरनप्रमत्ताप्रमत्तेषु संक्रमाणां
तुट्यत्वात् युगपत्पतद्ब्रह्मा उच्यन्ते-तेषामधिरतादीनामौपशमिकसम्यग्दृष्टीनां सम्यक्त्वलाजप्रयसममयादारन्य चान-
टावद्विकामात्रं तावत् सम्यक्त्वसम्यग्मिथ्यात्वयोः पतद्ब्रह्मैव जनति, न संक्रमः, इति शेषा षड्विंशतिरधिरतानां षाद-

शकप्रायपुरुषवेदत्रयजुगुप्साऽन्यतरयुगलसम्यक्त्वसम्यग्मिथ्यात्वरूपे एकोनविंशतिपतद्भेदे, देशविरतानां प्रत्याख्यान-
 वरणसंज्वलनकपायपुरुषवेदत्रयजुगुप्साऽन्यतरयुगलमध्यमत्वसम्यग्मिथ्यात्वदृशणे पत्रदशपतद्भेदे, प्रगत्ताप्रमत्तानां
 संज्वलनचतुष्टयपुरुषवेदसम्यक्त्वसम्यग्मिथ्यात्वरूपे एकादशपतद्भेदे संक्रामति । नेयानेवाविरत-
 सम्यग्दृष्ट्यादीनामानलिकायाः परतः सम्यग्मिथ्यात्वं संक्रमे पतद्भेदे च दान्यने इति नवविंशतिः प्रागुक्तेषु त्रिषु पतद्भ-
 र्हेषु संक्रामति । तथा तेषामेवाविरतसम्यग्दृष्ट्यादीनामनन्तानुबन्धिपूर्वद्वितेषु चतुर्विंशतिमत्कर्मणां शशोपशमिहसम्य-
 ग्दृष्टीनां सम्यक्त्वं पतद्भे इति कृत्वा शेषा त्रयोविंशतिः प्रागुक्तैर्बैकोनविंशत्यादिषु त्रिषु पतद्भेऽपि संक्रामति । ततो
 विरतदेशविरतसंयतानां यथासंख्यमष्टादशचतुर्दशदशरूपेषु पतद्भेऽपि संक्रमे न दान्यते, मिथ्यात्वं च संक्रमे न दान्यते । ततः शेषा द्वाविंशतिर-
 ग्मिथ्यात्वस्य न संक्रमो नापि पतद्भे इत्येकविंशतिरत्रिरतादीनां यथामूल्यं सप्तदशत्रयोदशानगरूपेषु पतद्भेऽपि संक्रा-
 मति । संप्रत्यौपशमिकमम्यग्दृष्टेरुपशमश्रेण्यां वर्तमानस्य संक्रममाश्रित्य पतद्भेद्विधिरुच्यते-चतुर्विंशतिमत्कर्मणः सम्यक्त्वं
 मिथ्यात्वसम्यग्मिथ्यात्वयोः पतद्भे एवेति कृत्वा तस्मिन्नपसारिते शेषा त्रयोविंशतिः पुंवेदसंज्वलनचतुष्टयसम्यक्त्वसम्य-
 ग्मिथ्यात्वरूपे सप्तकपतद्भे संक्रामति । तस्यैवोपशमश्रेण्यां वर्तमानस्यान्तरकरणे कृते संज्वलनलोचस्य संक्रमो न त्रय-
 द्भे एकविंशतिः । ततः स्त्रीवेदे उपशान्ते विंशतिः । ततः पुरुषवेदस्य प्रथमस्थितौ समयोनावलिकाविकशेषाया “ इषु

आबद्धियासु षड्मर्तिशु सेसासुऽविय वेदो ” इतिवचनात् पुरुषवेदः पतद्ग्रहो न ऋवति । ततः प्रागुक्तात् सप्तकापुरुष-
 वेदेऽपनीते शेषे षड्ग्रहो प्रागुक्ता विंशतिः संक्रामति । ततः षट्सु नोकपायेषूपशान्तेषु शेषाश्चतुर्दशप्रकृतयः प्रागुक्त-
 एव षड्ग्रहो पतद्ग्रहे संक्रामन्ति । ताश्च तावत्संक्रामन्ति यावत्समयोनमावदिकाचिकं । ततः पुरुषवेदे उपशान्ते शेषास्त्र-
 योदश षड्ग्रहो पतद्ग्रहे संक्रामन्ति । ताश्च तत्र तावद्यावदन्तमुहूर्तं । ततः संज्वलनक्रोधस्य प्रथमस्थितौ समयोनावदि-
 कात्रिकशेषायां संज्वलनक्रोधोऽपि “ तिसु आबद्धियासु समञ्जणियासु अपस्निग्हाज संजलणा ” इति वचनात् पतद्ग्रहो
 न ऋवतीति प्रागुक्तात् षड्कात्सिन्नपसारिते शेषे षष्ठ्यकरूपे पतद्ग्रहे ता एव त्रयोदश प्रकृतयः संक्रामन्ति । ततोऽप्रत्या-
 ख्यानप्रत्याख्यानारणक्रोधचिक उपशान्ते शेषा एकादश प्रागुक्त एव षष्ठ्यकपतद्ग्रहे संक्रामन्ति । ताश्च तावद्यावत्समयो-
 नावदिकाचिकं । ततः संज्वलनक्रोधे उपशान्ते शेषा दश प्रकृतयस्तसिन्नेव षष्ठ्यकपतद्ग्रहे तावत्संक्रामन्ति यावदन्तमुहूर्तं ।
 ततः संज्वलनमानस्य प्रथमस्थितौ समयोनावदिकात्रिकशेषायां संज्वलनमानोऽपि पतद्ग्रहो न ऋवतीति षष्ठ्यकात्सिन्न-
 पनीते शेषे चतुष्करूपे पतद्ग्रहे ता एव दश प्रकृतयः संक्रामन्ति । ताश्च तावद्यावत्समयोनमावदिकाचिकं । ततोऽप्रत्याख्या-
 नप्रत्याख्यानारणरूपे मानचिके उपशान्ते शेषा अष्टौ प्रकृतयश्चतुष्करूपे एव पतद्ग्रहे संक्रामन्ति । ततः संज्वलनमाने उप-
 शान्ते सप्त । ताश्च सप्त चतुष्करूपे पतद्ग्रहेऽन्तमुहूर्तं कालं यावत्संक्रामन्ति । ततः संज्वलनमायायाः प्रथमस्थितौ सम-
 योनावदिकात्रिकशेषायां संज्वलनमायाऽपि पतद्ग्रहो न ऋवतीति चतुष्कात्सम्यामपगतायां शेषे त्रिकरूपे पतद्ग्रहे पूर्वोक्ताः
 सप्त संक्रामन्ति । ताश्च तावद्यावत् समयोनमावदिकाचिकं । ततोऽप्रत्याख्यानप्रत्याख्यानारणदक्षणे मायाचिके उप-

ज्ञान्ते शेषाः पथ प्रकृतयस्त्रिकरूपे पतद्भेदे संक्रामन्ति । ताश्च तावद्यावत्समयो नमावद्विकारिकं । ततः संज्वलनमाया-
यासुपशान्तायां शेषाश्चतस्रः प्रकृतयः संक्रामन्ति । ताश्च तावद्यावदन्तर्मुहूर्तं । ततोऽनितृत्तनादरसंपरायणरमममयेऽप्र-
त्याख्यानप्रत्याख्यानवरणलक्षणे लोचनद्विके उपशान्ते शेषे द्वे प्रकृती संक्रामतः । ते च मिथ्यात्ममय्यग्निमिव्यात्वलक्षणे ।
न चैते संज्वलनलोचने संक्रामतः, दर्शनमोहनीयचारित्रमोहनीययोः परस्परं संक्रामाज्जायात् । ततस्तस्यापि पतद्भृता न
ज्वतीति वयोरप्ये ते द्वे संक्रामतः । तत्र मिथ्यात्वं सम्भक्त्यमय्यग्निमिव्यात्वयोः, सम्यग्निमिव्यात्वं नम्यवत्वे । तदेवमौपश-
मिकसम्यग्दृष्टेरुपशमश्रेण्यां संक्रमपतद्भृद्विधिरुक्तः । संप्रति द्वाधिकसम्यग्दृष्टेरुपशमश्रेण्यां संक्रमपतद्भृद्विधिरुच्यते—त-
त्रानन्तानुबन्धिचतुष्टयदर्शनत्रिकरूपे सप्तके क्षपिते सति एकविंशतिमत्कर्मां सन् शोधिकसम्यग्दृष्टिरुपशमश्रेणिं प्रतिप-
द्यते । तस्य चान्तर्मुहूर्तं कालं यावत्पुरुषवेदसंज्वलनचतुष्टयरूपे पञ्चकपतद्भेदे एकविंशतिः संक्रामति । ततोऽन्तरकरणे
कृते सति संज्वलनलोचस्य संक्रमो न ज्वतीति एरुविंशतेस्तस्मिन्नपनीते शेषा विंशतिः पञ्चकपतद्भेदे संक्रामति । सा
चान्तर्मुहूर्तं कालं यावत् । ततो नपुंसकवेदे उपशान्ते एकोनविंशतिः । सापि चान्तर्मुहूर्तं कालं यावत् । ततः स्त्रीवेदे
उपशान्ते शेषा अष्टादश प्रकृतयस्तस्मिन्नेव पञ्चकपतद्भेदे संक्रामन्ति । ताश्च तत्र तावत् यावदन्तर्मुहूर्तं । ततः पुरुषवे-
दस्य प्रथमस्थितौ समयोनावद्विकारिकशेषायां पुरुषवेदः पतद्भेदो न ज्वतीति पञ्चकात्तस्मिन्नपगते शेषे चतुष्करूपे पत-
द्भेदे ता एवाष्टादश प्रकृतयः संक्रामन्ति । ततः पद्भु नौकयाथेषूपशान्तेषु शेषा षादश प्रकृतयश्चतुष्करूपे एव तस्मिन्
पतद्भेदे संक्रामन्ति । ताश्च तावद्यावत्समयो नमावद्विकारिकं । ततः पुरुषवेद उपशान्ते एकादश । ताश्चतुष्करूपे पत-

इहे तावत्संक्रामन्ति यावदन्तमुहूर्तं । ततः संज्वलनक्रोधस्य प्रथमस्थितौ समयोनावलिकात्रिकशेषायां संज्वलनक्रोधोऽपि
 पतद्ग्रहो न ऋवतीति चतुष्कात्तस्मिन्नपगते शेषे त्रिकरूपे पतद्ग्रहे ताः पूर्वोक्ता एकादश प्रकृतयः संक्रामन्ति । ताश्च
 तावद्यावत् समयो नमावलिकात्रिकं । ततोऽप्रत्याख्यानप्रत्याख्यानवरणलक्षणे क्रोधदिके उपशान्ते शेषा नव प्रकृतयः
 पूर्वोक्त एव त्रिकरूपे पतद्ग्रहे संक्रामन्ति । ताश्च तावद्यावत्समयोनमावलिकात्रिकं । ततः संज्वलनक्रोधे उपशान्तेऽष्टौ
 संक्रामन्ति ताश्च त्रिकरूपे पतद्ग्रहे तावत्संक्रामन्ति यावदन्तमुहूर्तं । ततः संज्वलनमानस्य प्रथमस्थितौ समयोनावलिका-
 त्रिकशेषायां संज्वलनमानोऽपि पतद्ग्रहो न ऋवतीति त्रिकात्तस्मिन्नपनीते शेषे द्विकरूपे पतद्ग्रहे पूर्वोक्ता अष्टौ प्रकृतयः
 संक्रामन्ति । ताश्च तावद्यावत्समयोनमावलिकात्रिकं । ततोऽप्रत्याख्यानप्रत्याख्यानवरणलक्षणे मानद्विक उपशान्ते
 शेषाः षट् प्रकृतयो द्विकपतद्ग्रहे संक्रामन्ति । ताश्च तावद्यावत्समयोनमावलिकात्रिकं । ततः संज्वलनमान उपशान्ते
 पञ्च संक्रामन्ति । ताश्च द्विकरूपे पतद्ग्रहे तावत्संक्रामन्ति यावदन्तमुहूर्तं । ततः संज्वलनमायायाः प्रथमस्थितौ समयो-
 नावलिकात्रिकशेषायां संज्वलनमायापि पतद्ग्रहो न ऋवतीति द्विकात्तस्यामपगतायां शेषे संज्वलनलोच एवैकस्मिस्ताः
 पञ्च प्रकृतयः संक्रामन्तीति । ताश्च तावद्यावत् समयोनावलिकात्रिकं । ततोऽप्रत्याख्यानप्रत्याख्यानवरणलक्षणे माया-
 द्विके उपशान्ते शेषास्त्रिस्रः प्रकृतयः संज्वलनलोचे संक्रामन्ति । ताश्च तावद्यावत् समयोनमावलिकात्रिकं । ततः संज्व-
 लनमायायामुपशान्ताया शेषे षे अप्रत्याख्यानप्रत्याख्यानवरणलोचलक्षणे प्रकृती संज्वलनलोचे संक्रामतः । ते चान्त-
 मुहूर्तं कालं यावत् । ततोऽनिवृत्तिवादरसंपरायणुस्थानकचरमसमये ते अप्युपशान्ते इति न किमपि कापि संक्रामति ।

तदेवं द्वाधिकसम्यग्दष्टेरुपशमश्रेण्यां संक्रमपतद्ग्रहविधिरुक्तः संप्रति द्वाधिकसम्यग्दष्टेः उपकश्रेण्यां संक्रमपतद्ग्रहविधि-
रचिधीयते—तत्र द्वाधिकसम्यग्दष्टिरकविशतिसंक्रमां ह्यपकश्रेणिं प्रतिपद्यते । तस्य चानियुत्तिवादर्संपरायगुणस्थानं
प्राप्तस्य पुरुषवेदसंज्वलनचतुष्टयरूपे पञ्चरुपतद्ग्रहे प्रथमत एकविंशतिप्रकृतयः संक्रामन्ति । ततोऽष्टसु कषायेषु क्षीणेषु
त्रयोदश । ताश्चान्तर्मुहूर्तं कालं यावत् । ततोऽन्तरकरणे कृते सति संज्वलनलोचस्य भंक्रमो न चवतीति शेषा द्वादश
प्रकृतयस्तस्मिन्नेव पञ्चरुपतद्ग्रहे संक्रामन्ति । ताश्चान्तर्मुहूर्तं कालं यावत् । ततो नपुंमरुवेदे क्षीणे एकादश । ता अपि
अन्तर्मुहूर्तं कालं यावत् । ततः स्त्रीवेदे क्षीणे दश । ता अन्वन्तर्मुहूर्तं कालं यावत् तस्मिन्नेव पञ्चरूपे पतद्ग्रहे संक्रामन्ति ।
ततः पुरुषवेदस्य प्रथमस्थितौ समयोनावलिकाद्विकषोपायां पुरुषवेदः पतद्ग्रहो न चवतीति पञ्चकात्तस्मिन्नापनीते शेषे चतु-
ष्करूपे पतद्ग्रहे ता एव दश संक्रामन्ति । ताश्च तावथावत्ममयोत्तमावलिकाद्विकं । ततः पद्सु नोक्त्यायेषु क्षीणेषु शेषा-
श्चतस्रः प्रकृतयस्तस्मिन्नेव चतुष्करूपे पतद्ग्रहे संक्रामन्ति । ततः पुरुषवेदः क्षीणः । तत्समये च संज्वलनलोचस्यापि
पतद्ग्रहता न चवतीति तस्मिन्नपगते शेषासु तिस्रसु प्रकृतिषु तिस्रः प्रकृतयः संक्रामन्ति । ताश्चान्तर्मुहूर्तं कालं यावत् ।
ततः समयोनावलिकाद्विकेन कालेन संज्वलनक्रोधः क्षीयते । तत्समये च संज्वलनमानस्यापि पतद्ग्रहता न चवतीति
शेषयोर्वयोः प्रकृत्योर्वे प्रकृती संक्रामतः । ते चान्तर्मुहूर्तं कालं यावत् । ततः समयोनावलिकाद्विकेन कालेन संज्वलन-
मानोऽपि क्षीयते । तत्समयमेव च संज्वलनमायाया अपि पतद्ग्रहता न चवति । तत एरुस्यामेव संज्वलनलोचलक्ष-

णायां प्रकृतौ संज्वलनमायालक्षणा एका प्रकृतिः संक्रामति । सा चान्तर्गुह्यते कावं यावत् । तत आचञ्चिकादिकेन कायेन संज्वलनमायापि ह्रीयते । तत ऊर्ध्वं न किमपि कापि संक्रामति ॥ ११ ॥

संप्रति यश्चोक्तेषु पतद्ग्रेहेषु प्रत्येकं संक्रमस्थानानि सकलप्रमाद—

तवीससत्तवीसाण संक्रमो होइ चउसु ठाणेसु । वावीसपन्नरसगे एकारस इगुणवीसाए ॥ १२ ॥

तवीस सि-चतुर्यु स्थानेषु पतद्ग्रेहरूणु । तद्यथा-द्वाविंशती, पञ्चदशके, एकादशके, एकोनविंशती च पन्निंशति-सप्तविंशत्योः संक्रमो जयति । तत्र द्वाविंशती मिथ्यादृष्टेः, पञ्चदशके देशविरलस्य, एकादशके प्रमत्ताप्रमत्तयोः, एकोनविंशती अविरतसम्यग्दृष्टेः ॥ १२ ॥

सत्तरसएकवीसासु संक्रमो होइ पन्नवीसाए । नियमा चउसु गर्इसु नियमा दिठी कए तिविहे ॥ १३ ॥

सत्तरस सि-सप्तदशकैकविंशत्योः पञ्चविंशतेः संक्रमो जयति । तत्र सप्तदशके मिश्रदृष्टेः एकविंशती मिथ्यादृष्टेः मामादनस्य च । अयं च पञ्चविंशतेः सप्तदशकैकविंशत्योः संक्रमो नियमाच्चतसृत्रपि गतिषु प्राप्यते । नियमाच्च सप्तदशके मासादनैकविंशती च पञ्चविंशतेः संक्रमः त्रिविधाया त्रिप्रकारायां दृष्टौ दर्शनमोदनीये कृतायां त्रेद्विनव्यः । मिथ्यादृष्टेस्त्रैकविंशती पञ्चविंशतिसंक्रमोऽनादिमिथ्यादृष्टेरपि जयति । 'कए' इति ' (ति)विहे ' इति च पुंस्त्वनिर्देशः प्राकृतत्वात् ॥ १३ ॥

वावीसपन्नरसगे सत्तगएकारसिगुणवीसासु । तेवीसाए नियमा पंच वि पंचिदिणसु जवे ॥ १४ ॥

वावीस त्रि-त्रयोविंशतेः संक्रमो वाविंशतिपद्यदशकमस्रककादशकं कोनविंशतिरूपेण पद्यसु पतद्भेदेषु ज्वन्ति । तत्र वाविंशतौ मिथ्यादृष्टेः, पद्यदशके देशविरतस्य, सप्तके श्रौपशमिक्रमस्यगृष्टेरुपशमश्रेण्या वर्तमानस्य, एकादशके प्रमत्ताप्र-
मत्तयोः, एकोनविंशतौ अविरतसम्यग्दृष्टेः । एतानि च पद्य पतद्भ्रह्स्थानानि पद्येन्विद्येयेव ज्वन्ति ॥ १४ ॥

चोद्दसगदसगसत्तगअठारसगे य होइ वावीसा । नियमा मणुयगईए नियमा द्विठी कए डुविहे ॥ १५ ॥
चोद्दस त्रि-वाविंशतिः संक्रमयोग्या ज्वन्ति चतुर्दशके दशके सप्तकेऽष्टादशके च । तत्र चतुर्दशके देशविरतस्य,
दशके प्रमत्ताप्रमत्तयोः, सप्तके श्रौपशमिक्रमस्यगृष्टेरुपशमश्रेण्यां वर्तमानस्य, अष्टादशकेऽविरतसम्यग्दृष्टेः । एषा च
वाविंशतिनियमान्मनुजगती ज्वन्ति, नान्यत्र । नियमाच्च दृष्टौ द्विविधायां कृतायां सम्यन्त्वसम्यग्मिथ्यात्वयोरेव
सत्तोरित्यर्थः ॥ १५ ॥

तेरसगनवगसत्तगसत्तारसपणगएक्कीसासु । एक्कावीसा संकमइ सुद्धसासाणमीसेसु ॥ १६ ॥

तेरस त्रि-त्रयोदशकनवकसप्तकसप्तदशकपद्यैकैकविंशतिरूपेषु पद्यसु पतद्भ्रह्मेकविंशतिः संक्रामति । केषु जीवेन्वि-
त्याह-शुद्धसासादनमिश्रेषु शुक्लेषु विशुद्धदृष्टिषु अविरतसम्यग्दृष्ट्यादिषु सासादनमिश्रेषु । तत्र त्रयोदशके देशविरतस्य,
नवके प्रमत्ताप्रमत्तयोः, सप्तके श्रौपशमिक्रमस्यगृष्टेरुपशमश्रेण्यां वर्तमानस्य, सप्तदशकेऽविरतसम्यग्दृष्टिमिश्रदृष्टेश्च, पद्यके
द्वायिकसम्यग्दृष्टेरुपशमश्रेण्यां वर्तमानस्य द्वापकश्रेण्यां वा । एकाविंशतौ सासादनस्य । इह धैराचार्यैश्चतुर्विंशतिसत्कर्मा
सद्युपशमश्रेणीतः प्रतिपतन् मिथ्यात्वाच्चिमुखः सासादन इष्यते, तन्मते सामादनस्यैकविंशतावेकविंशतिः संक्रमेऽञ्जि-

हिता अन्याथा पुनरनन्तानुबन्धुदयसहितस्य सासादनस्यैकविंशतौ पञ्चविंशतिरेव संक्रमे प्राप्यते । साच प्रागेवोक्ता ॥१६॥
 एत्तो अविसेसा संकमंति उवसामगे व खवगे वा । उवसामगेसु वीसा य सत्तगे ठक्क पणगे य ॥ १७ ॥

एत्तोत्ति—इत ऊर्ध्वमविशेषाः सप्तदश संक्रमाः संक्रामन्ति, उपशमके रूपके वा । तत्र विंशतिः संक्रमयोग्या सप्तके पङ्के पञ्चके चौपशमिकेषु प्राप्यते । तत्रापि सप्तके षट्के चौपशमिकसम्यग्दष्टेरुपशमश्रेण्यां वर्तमानस्य । पञ्चके द्वाधिकसम्यग्दष्टेरुपशमश्रेण्यां ॥ १७ ॥

पंचसु एगुणवीसा अठारस पंचगे चउक्के य । चउदस ठसु पगईसु तेरसंगं ठक्कपणंगंमि ॥ १७ ॥
 पंचसु त्ति—पञ्चके एकोनविंशतिः संक्रामति । सा च द्वाधिकसम्यग्दष्टेरुपशमश्रेण्या वर्तमानस्य । तथा तस्यैवाष्टादश संक्रामन्ति पञ्चके चतुष्के च । तथा चतुर्दश षट्सु प्रकृतिषु । ताश्चौपशमिकसम्यग्दष्टेरुपशमश्रेण्यां वर्तमानस्य । तथा त्रयोदशकं षट्के पञ्चके च । तत्र षट्के औपशमिकसम्यग्दष्टेरुपशमश्रेण्यां वर्तमानस्य, पञ्चके रूपकश्रेण्यां ॥ १७ ॥

पंच चउक्के वारस एक्कारस पंचगे तिगचउक्के । दसंगं चउक्कपणगे नवगं च तिगंमि वोधवं ॥ १९ ॥
 पंच त्ति—पञ्चके चतुष्के च षादश संक्रामन्ति । ताश्च पञ्चके रूपकश्रेण्यां, चतुष्के द्वाधिकसम्यग्दष्टेरुपशमश्रेण्यां वर्तमानस्य । तथैकादश पञ्चके त्रिके चतुष्के च संक्रामन्ति । तत्र पञ्चके औपशमिकसम्यग्दष्टेरुपशमश्रेण्यां (वर्तमानस्य, रूपकश्रेण्यां) त्रिके चतुष्के च द्वाधिकसम्यग्दष्टेरुपशमश्रेण्यां च तथा दशकं चतुष्के पञ्चके च संक्रामति । तच्चौपशमिकसम्यग्दष्टेरुपशमश्रेण्यां वर्तमानस्य रूपकश्रेण्यां च । तथा नवकं त्रिके बोधव्यं । तच्च द्वाधिकसम्यग्दष्टेरुपशमश्रेण्यां वर्तमानस्य ॥ १९ ॥

अथ ङुगतिगचलके सप्त चलके तिगे य बोधवा । ठकं ङुगस्मि नियमा पंच तिगे एकरुगडुगे य ॥२०॥
 अठ ति—अष्टौ द्विके चतुक्के च संक्रामन्ति । तत्र द्विके च द्वायिकसम्यग्दृष्टेरुपशमश्रेण्यां वर्तमानस्य,
 चतुक्के औपशमिकसम्यग्दृष्टेः । तथा सप्त त्रिके चतुक्के च बोधव्याः । ताश्च त्रिके चतुक्के औपशमिकसम्यग्दृष्टेरौप-
 शमश्रेण्यां वर्तमानस्य वेदितव्याः । तथा षट् द्विके एव नियमाज्जति । तत्र द्वायिकसम्यग्दृष्टेरुपशमश्रेण्यां वर्तमानस्य ।
 तथा पञ्च त्रिके एकके द्विके च संक्रामन्ति । तत्र त्रिके औपशमिकसम्यग्दृष्टेरुपशमश्रेण्यां वर्तमानस्य ।
 द्वायिकसम्यग्दृष्टेरुपशमश्रेण्यां ॥ २० ॥

चत्वारि तिगचलके तिस्रि तिगे एक्को य बोधवा । दो ङुसु एकाए विय एका एकाए बोधवा ॥२१॥
 चत्वारि ति—चतस्रस्त्रिके चतुक्के च संक्रामन्ति । तत्र त्रिके औपशमिकसम्यग्दृष्टेरुपशमश्रेण्यां वर्तमानस्य, चतुक्के
 द्वापकश्रेण्यां । तथा तिस्रस्त्रिके एकके च बोधव्याः । तत्र त्रिके द्वापकश्रेण्यां, एक्के द्वायिकसम्यग्दृष्टेरुपशमश्रेण्यां । तथा
 द्वे प्रकृती व्योरेकस्यां च संक्रामतः । तत्र व्योः द्वापकश्रेण्यामापशमिकसम्यग्दृष्टेरौपशमश्रेण्या । एकस्यां तु द्वायिकसम्य-
 ग्दृष्टेरुपशमश्रेण्यां । तत्रैकप्रकृतिरेकस्यां बोधव्या । सा च द्वापकश्रेण्यामेव । एतच्च पतद्भ्रहेषु संक्रमस्थाननं क्लनं प्रागुक्त
 सप्तपंचपतद्भ्रहेषु संक्रमस्थानसंबन्धं पट्टकादौ प्रस्तार्थं परिभाषनीयम् ॥ २१ ॥

सप्रति पतद्भ्रहेषु संक्रमस्थानसंक्लने मार्गणोपायानाह—

अणुपुविअणपुवी कीणमजीणेषु य दिठिमोहस्मि । उवसामगे य खवगे य संकमे मगगणोवाया ॥ २२ ॥

अणुपुष्पि सि—पतद्गद्देषु संक्रमे संक्रमस्थानसंकलनचिन्तायामेते मार्गणोपायाः । तथाहि—किमिदं संक्रमस्थानमानुपूर्व्या
संक्रमे उपपद्यतेऽनानुपूर्व्या बोधयत्र वा ? तथा ह्यीणे दृष्टिमोहे आहोश्चिदह्यीणे उच्यत्र वा ? । तथोपशमके उतश्चित्
रूपके उभयत्र वेति ? ॥ ११ ॥

तदेवमुक्तो मोहनीयस्य प्रपञ्चतः संक्रमपतद्ग्रहविधिः । संप्रति नामकर्मणोऽभिधीयते । तत्र षादश नामकर्मणः

संक्रमस्थानानि । तथा चाह—
तिदुगेगसयं षष्पणचउतिगनउई य इगुणनउईया । अठचउदुगेक्कसीई संकमा वारस य ठडे ॥१३॥
तिदुगेगसयंति-पठे नामकर्मणि षादश संक्रमस्थानानि । तद्यथा—त्र्युत्तरशतं, द्युत्तरशतं, एकोत्तरशतं, पञ्चवतिः, पञ्च-
नवतिः, चतुर्नवतिः, त्रिनवतिः, एकोननवतिः, अष्टाशीतिः, चतुरशीतिः, द्व्यशीतिः, एकाशीतिश्चेति । तत्र नाम्नः सर्व-
संख्यया त्र्युत्तरं प्रकृतिशतं । तद्यथा—गतिचतुष्टयं, जातिपञ्चकं, शरीरपञ्चकं, संघातपञ्चकं, बन्धनपञ्चदशकं, संस्थानपङ्कः,
संहननपङ्कः, अंगोपांगत्रयं, वर्णपञ्चकं, रसपञ्चकं, स्पर्शाष्टकं, अगुरुदधु, आनुपूर्वीचतुष्टयं, पराधातोपधातो-
ह्यासातपोद्योतविहायोगतिद्विक्रसस्थावरवादरसूद्दमसाधारणप्रत्येकपर्याप्तापर्याप्तस्थिरास्थिरानुचगुर्जगदुःस्वरसु-
स्वरादेयानादेयायशःकीर्तियशःकीर्तिनिर्माणतीर्थकराणि च । एतदेव च तीर्थकरवर्जं द्युत्तरशतं । अथवा यशःकीर्तिरहितं
ष्युत्तरशतं । तीर्थकरयशःकीर्तिरहितमेकोत्तरशतं । त्र्युत्तरशतमेवाहारकसप्तकरहितं पणवतिः । सैव तीर्थकररहिता
पञ्चनवतिः । अथवा यशःकीर्तिरहिता पञ्चनवतिः । यशःकीर्तितीर्थकररहिता चतुर्नवतिः । तीर्थकररहिता पञ्चनवतिरेव

देवगतिदेवानुपूर्व्योरुद्धतयोच्छिनवतिः । अत्रवा नरकगतिनरकानुपूर्वोरहिता त्रिनवतिः । अतस्तत्तत्तररुगतिनरका-
पूर्वोत्तिर्गतिर्तिर्गानुपूर्वोपश्चेन्द्रियजातिवर्जशेषजातिचतुष्टयस्थारसृष्टमसाधारणतपोद्योतलक्षणसु त्रयोदशसु प्रकृतिषु
क्षीणसु यशःकीर्त्तौ चापनीतायामेकोनवतिर्भवति । मैव तीर्थकररहिताऽष्टाशीतिः । निनवतैर्नैकियत्तप्तके उद्धतिते
नरकगतिनरकानुपूर्व्योश्चोद्धतितयोः शोया चतुरशीतिर्भवति । मनुजगतिमनुजानुपूर्व्योर्गुद्धतितयोर्द्व्यशीतिः । अत्रया
पणवतिः प्रागुकासु त्रयोदशसु प्रकृतिषु क्षीणसु यशःकीर्त्तौ चापनीतायां द्व्यशीतिः । मैव तीर्थकररहिता एकशीतिः ।
एतानि नाम्नः संक्रमस्थानानि ॥ २३ ॥

संप्रति पतद्गृहस्थानप्रतिपादनार्थमाह—

तेवीसंपंचवोसा ठवीसा अष्टवीसगुणतीसा । तीसिक्कतीसएगं पडिगहा अठ नामस्स ॥ २४ ॥

तेवीस चि-त्रयोविंशतिः, पद्यविंशतिः, पड्विंशतिः, अष्टाविंशतिः, एकोनत्रिंशत्, त्रिंशत्, एकविंशत्, एका चेत्यष्टौ
नाम्नः पतद्गृहस्थानानि जवन्तीति ॥ २४ ॥

संप्रति काः प्रकृतयः कुत्र संक्रामन्तीत्येतन्निरूपणार्थमाह—

एक्कगडुगसय पणचउनउई ता तेरसूणिया वावि । परजवियवंधवोडेय उपरि सेढीए एक्कस्स ॥ २५ ॥

एक्कग चि-पारजविकीनां परजववेद्यानां नामप्रकृतीनां देवगतिप्रायोग्यैकत्रिंशदादीनां बन्धव्यवभेदे सति उपरि द्वयो-
रपि श्रेण्योरुपशमक्षपकश्रेणिरूपयोरैकस्यां यशःकीर्त्तिलक्षणायां प्रकृतौ बन्धमानायामष्टौ संक्रमस्थानानि संक्रामन्ति ।

तद्यथा-एकोत्तरशतं, द्युत्तरशतं, पञ्चनवतिः, चतुर्नवतिः । 'ता इति' तान्येवानन्तरोदितानि चत्वारि संक्रमस्थानानि त्रयोदशान्यूनानि चत्वारि भवन्ति । तद्यथा-अष्टाशीतिः, द्व्यशीतिः, एकोननवतिः, एकोनशतीतिश्चेति । तत्र द्युत्तरशत-सत्कर्मणो यशःकीर्तिर्विध्यमाना पतद्ब्रह्म इति तस्यामुत्सारितायां शेषं द्युत्तरशतं यशःकीर्तिपतद्ब्रह्मे संक्रामति । एवमेव द्युत्तरशतसत्कर्मण एकोत्तरं शतं । तथा पणवतिसत्कर्मणो यशःकीर्तिः पतद्ब्रह्म इति तस्यामुत्सारितायां शेषा पञ्चनवतिः तस्यां यशःकीर्तौ संक्रामति । एवमेव पञ्चनवतिसत्कर्मणश्चतुर्नवतिः । तथा द्युत्तरशतसत्कर्मणस्त्रयोदशसु पूर्वोक्तेषु नाम-कर्मसु क्षीणेषु सत्सु यशःकीर्तिः पतद्ब्रह्म इति तस्यामपगतयां शेषा एकोननवतिर्यशःकीर्तौ संक्रामति । द्युत्तरशतस-त्कर्मणः पुनस्त्रयोदशसु क्षीणेष्वष्टाशीतिः संक्रामति । पणवतिसत्कर्मणस्तु नामत्रयोदशके क्षीणे द्व्यशीतिः । पञ्चनवतिस-त्कर्मण एकाशीतिः ॥ २५ ॥

एकत्रिंशत्प्रकृतिसमुदायरूपे पतद्ब्रह्मे चत्वारि संक्रमस्थानानि तथा चाह—

तिगुणसयं तपंचगनर्दे य जइस्स एकतीसाए । एगंतसेडिजोगे वज्जिय तीसिणुणतीसासु ॥ २६ ॥
 तिग सि-यतेरप्रमत्तस्यापूर्वकरणस्य च देवगतिपयेन्द्रियजातिवैक्रियशरीरसमचतुरध्नमंस्थानवैक्रियांगोपागदेवानुपूर्वा-पराधातोत्रासप्रशस्तविहायोगतिवसवादपर्याप्तप्रत्येकस्थिरशुचशुभगुणस्वरादेयशशःकीर्तितंजसकर्मण्यर्णोदिचतुःकागुरुल-भूषयातनिर्माणतीर्थकराहारकक्किदशणोभेकत्रिंशतं चक्षतस्तस्याभेकत्रिंशति एकत्रिंशत्प्रकृतिसमुदायरूपे पतद्ब्रह्मे द्युत्तर-तं द्युत्तरशतं पणवतिः पञ्चनवतिरिति चत्वारि संक्रमस्थानानि संक्रामन्ति । तत्र द्युत्तरशतं तीर्थकराहारकयोर्वन्याव-

लिकायामपगतायामेकत्रिंशत्प्रकृतिपतद्भेदे संज्ञामति । तीर्थंकरनाम्नः पुनर्धन्यायत्रिकायामनपगनायां द्वाचरशतं । आद्या-
 रकमसकस्य तु बन्धावलिकायामनपगनायां षण्णवतिः । तीर्थंकराद्वारकमसकयोः पुनरिन्द्र्यावत्रिकायामनगलायां पञ्चन-
 वतिः । 'एगतेत्यादि' एकांतेन श्रेणियोग्यानि यानि संक्रमस्थानानि एतेषुत्तरगतचतुर्नवत्येकोनवत्यध्याजीत्येकाशीतिन्-
 पाणि । एतानि हि श्रेणानेव वर्तमानेन यशःकीर्तविकस्यां संक्रम्यमाणानि प्राप्यन्ते, नान्यत्र । ततस्तानि
 वर्जयित्वा शेषाणि त्र्युत्तरशतश्रुत्तरगतषण्णवतिपयग्रन्वतित्रिनगतिचतुरशीतिद्वयजतीतिन्पाणि त्रिंशत्पतद्भेदे एतेषुत्रिंशत्प-
 तद्भेदे च सप्त संक्रमस्थानानि भवन्ति । तत्र त्र्युत्तरगतमत्कर्मणो देवस्य सम्प्रदृष्टेसंजमकर्मणाम्निदिचतुःकागुन्वजघूप-
 घातनिर्माणपञ्चेन्द्रियजात्यौदारिकशरीरौदारिकगोपागसमचतुरध्वनंस्थानवर्षाप्रनाराचसंरुनमनुजगतिमनुजानुपूर्वविवन-
 वादरपर्याप्तप्रत्येकस्थिरास्थिरान्यतरशुजाशुजान्यतरसुजगसुस्वरादेययशःकीर्तिंपराघातोद्वासप्रशस्तविद्यायोगतितीर्थंकरल-
 द्दृष्टां मनुजगतिप्रायोग्यां तीर्थंकरनामसद्धिता त्रिंशतं चमत्तरश्रुत्तरशतं तस्मिन् त्रिंशत्पतद्भेदे संक्रामति । श्रुत्तरशतमत्क-
 र्मणोऽप्रमत्तसंयतस्यापूर्वकरणस्य वा देवगतिपद्येन्द्रियजातिर्देवशरीरसमचतुरध्वनंस्थानैः क्रियागोपांगदेवानुपूर्वोपराधा-
 तोद्वासप्रशस्तविहायोगतित्रसवादरपर्याप्तप्रत्येकस्थिरशुजशुजगसुस्वरादेययशःकीर्तिंतजसकर्मण्यवर्णीदिचतुःकागुरुजघूपया-
 तनिर्माणहारकविकलक्षणां देवगतिप्रायोग्यां त्रिंशतं चमत्तो श्रुत्तरशतं तस्मिन् त्रिंशत्पतद्भेदे संक्रामति । अथवा श्रुत्त-
 रशतसत्कर्मणामेकेन्द्रियादीनामुद्योतसद्धितां द्वीन्द्रियादिप्रायोग्यां तैजमकर्मणाम्णगुरुद्वघूपघातनिर्माणवर्णीदिचतुःकतिर्थ-
 गतिर्थगानुपूर्वोद्वीन्द्रियाद्यन्यतमजातित्रसवादरपर्याप्तप्रत्येकस्थिरास्थिरान्यतरशुजाशुजान्यतरदुर्जगदुःस्वरानादेयश की-

ल्ययशःकीर्त्यन्यतरौदारिकशरीरौदारिकांगोपांगान्यतमसंस्थानान्यतमसंहननाप्रशस्तविहायोगतिपराघातोद्योतोद्भासदक्षणां
 त्रिंशतं वधतां द्युत्तरशतं तस्मिन् त्रिंशत्पतद्गृहे संक्रामति । पणवतिसत्कर्मणां देवनारकाणां मजुजगतिप्रायोग्यां तीर्थकरनामस-
 हितां प्रागुक्तां त्रिंशतं वधतां तस्मिन् त्रिंशत्पतद्गृहे पणवतिः संक्रामति । पञ्चनवतिसत्कर्मणां प्रमत्तापूर्वकरणसंयताना-
 माहारकविकसहितां प्रागुक्ता देवगतिप्रायोग्यां त्रिंशतं वधतामाहारकसप्तकस्य बन्धावलिकायामनपगतायां पञ्चनवति-
 खिंशत्पतद्गृहे संक्रामति । अथवा पञ्चनवतिसत्कर्मणां मेकेन्द्रियादीनां क्षीन्द्रियादिप्रायोग्यामुद्योतसहितां प्रागुक्तां त्रिंशतं
 वधतां पञ्चनवतिखिंशत्पतद्गृहे संक्रामति । त्रिनवतिसत्कर्मणां द्युरशीतिसत्कर्मणां चैकेन्द्रियादीनां
 विकलेन्द्रियपञ्चेन्द्रियतिर्यग्गतिप्रायोग्यां प्रागुक्तामुद्भाससहितां त्रिंशतं वधतां यथाक्रमं त्रिनवतिश्चतुरशीतिर्द्व्यशीतिश्च
 त्रिंशत्पतद्गृहे संक्रामति । एकोनत्रिंशत्पतद्गृहेऽप्येतान्येव सप्त संक्रमस्थानानि । तत्र द्युत्तरशतसत्कर्मणां मविरतसम्यग्द-
 ष्टिदेशविरतप्रमत्तसंयतानां देवगतिप्रायोग्यां तीर्थकरनामसहितां देवगतिदेवानुपूर्वपञ्चेन्द्रियजातिवैक्रियशरीरवैक्रियानो-
 पांगपराघातोद्भासप्रशस्तविहायोगतित्रसवादर्पर्याप्तप्रत्येकस्थिरास्थिरान्यतरशुभाशुभान्यतरमुजगमुस्वरादेययशःकीर्त्ययशः
 कीर्त्यन्यतरसचतुरस्रसंस्थानतैजसकार्मणवर्णादिचतुष्कागुरुद्वघूपघातनिर्माणतीर्थकरदक्षणां मेकोनत्रिंशतं वधतां द्युत्त-
 रशतमेकोनत्रिंशत्पतद्गृहे संक्रामति । एतेषामेवाविरतादीनां त्रयाणां प्रागुक्तामेकोनत्रिंशतं वधतां तीर्थकरनाम्नो
 बन्धावलिकायामनपगतायां द्युत्तरशतं तस्मिन्नेकोनत्रिंशत्पतद्गृहे संक्रामति । अथवैकेन्द्रियादीनां द्युत्तरशतसत्कर्मणा
 क्षीन्द्रियादिप्रायोग्यां प्रागुक्तामेव त्रिंशत्मुद्योतरहितामेकोनत्रिंशतं वधतां द्युत्तरशतमेकोनत्रिंशत्पतद्गृहे संक्रामति । अथि

रतसम्यग्दृष्टिदेशविरतप्रसन्नयतानां पणवत्सिक्तकर्मणां प्रायुक्ताया देवगतिप्रायोग्यायाश्चिंशत आह्वारहृदिःपनीतितीर्थे-
करनाग्नि च तत्र प्रकृति सति या नंजातैकोनत्रिंशत् तां वदतां पणवत्सिक्तस्मिन्नंकोनत्रिंशत्पदभू संकामति । अथवा
नैरधिकस्य तीर्थकरनामत्कर्मणो मिथ्यादृष्टेरपर्याप्तावस्थायां नर्तमानस्य मनुजगतिप्रायोग्यां मनुजगतिमनुजानुपूर्वांप्रयोज्जि-
यज्जातित्रसंचादरेपर्याप्तप्रत्येकंस्थिरास्थिरान्यतरंशुचासुचान्यतरंमुन्नगदुर्भगान्यतरंदेवानादेयान्यतरंयशःनीत्यशःकीर्त्य-
न्यतरंसंस्थानपङ्कान्यतमसंस्थानमंहननपङ्कान्यतमंहननैरण्णैदिन्ननुःकगुल्बुधैपघातंतजसैकर्मणैर्निर्माणैर्देवैरिक्शरीरोदा-
रिकांगोपांगैसुस्वरुदःस्वरान्यतरंपराधौतोद्भ्रामप्रशस्ताप्रशस्तान्यतरविद्वायोगतिल्लेक्षणमेकोनत्रिंशतं वभतः पणवतिरंकोनत्रिं-
शति संकामति । अविरतसम्यग्दृष्टीनां देशविरतानां प्रसन्नयतानां च पणवत्सिक्तकर्मणां प्रायुक्तां तीर्थकरनामत्सहितं
देवगतिप्रायोग्यामेकोनत्रिंशतं वदतां तीर्थकरनामत्कर्मणो बन्धावदिकावामन्पगतायामेकोनत्रिंशति पयनगतिः संकामति ।
यथा पञ्चनवत्सिक्तकर्मणामेकेन्द्रियादीनां बीन्द्रियादिप्रायोग्या प्रायुक्ता या त्रिंशत् संयोज्योत्तरद्वितंकोनत्रिंशत् तां वभतां
तस्यामैवैकोनत्रिंशति पञ्चनवतिः संकामति । त्रिनवत्तिचतुरशीतिश्चरशीतयो यथा त्रिंशत्पतन्द्देऽन्निहितास्तत्रैवात्रापि
त्रावनीयाः ॥ २६ ॥

अष्टावीसाए वि ते वासीइतिसयवज्जिया पंच । ते द्विय वासीइजुया सेसेसुं उद्वजईं य वज्जा ॥२७॥
अष्टावीसाए त्ति-अष्टाविंशतावपि तान्येव पूर्वोक्तानि द्व्यशीतिचतुरशरातवर्जितानि शेषाणि क्षुत्तरशतपणवत्तिपय-
नवत्तित्रिनवत्तिचतुरशीतिरूपाणि पञ्च संक्रमस्थानानि संकामन्ति । तत्र मिथ्यादृष्टेर्नरकगतिप्रायोग्यां नरकगतिनर-

कानुपूर्वोपञ्चैक्यशरीरवैक्रियांगोपांगहंरुसंस्थानपराधातोद्भासाप्रशस्तविहायोगतित्रसवादरपर्यासप्रत्येकस्थिरा-
 स्थिरान्यतरशुजाशुचान्यतरद्वर्जगुःस्वरानादेयशःकीर्तिवर्णादिचतुष्कागुरुद्वघूपघातैजसकर्मणनिर्माणदक्षणां, तथा
 मिथ्यादृष्टेः सम्यग्दृष्टेर्वा देवगतिप्रायोग्यां तैजसकर्मणवर्णादिचतुष्कागुरुद्वघूपघातनिर्माणदेवगतिदेवानुपूर्वोपञ्चैक्य-
 जातिवैक्रियशरीरवैक्रियांगोपांगसमचतुरस्रसंस्थानपराधातोद्भासाप्रशस्तविहायोगतित्रसवादरपर्यासप्रत्येकस्थिरास्थिरान्यत-
 रशुजाशुचान्यतरसुजगसुस्वरादेयशःकीर्त्ययशःकीर्त्यन्यतरदक्षणाप्रमष्टाविंशतिं वभ्रतो ह्युत्तरशतसत्कर्मणो ह्युत्तरशत-
 मष्टाविंशतिपतद्भहे संक्रामति । तथा मनुज्यस्य तीर्थकरनामसत्कर्मणः पूर्वमेव नरके वच्चायुष्कस्य सतो नरकान्निमुलस्य
 सतो मिथ्यात्वं प्रपन्नस्य नरकगतिप्रायोग्यां पूर्वोक्तामष्टाविंशतिं वभ्रतः पणवतिसत्कर्मणोऽष्टाविंशतिपतद्भहे पणवतिः
 संक्रामति । यथा ह्युत्तरशतस्य जावना कृता तथा पञ्चनवतेरपि जावना कार्या । केवलं ह्युत्तरशतस्थाने पञ्चनवतिरित्यु-
 च्चारणीयं । तथा मिथ्यादृष्टेस्त्रिनवतिसत्कर्मणो देवगतिप्रायोग्यां पूर्वोक्तामष्टाविंशतिं वभ्रतो वैक्रियसप्तकदेवगतिदेवानु-
 पूर्वोणां बन्धावलिकायाः परतो वर्तमानस्य त्रिनवतिरष्टाविंशतौ संक्रामति । अथवा पञ्चनवतिसत्कर्मणो देवगतिप्रायोग्यां
 पूर्वोक्तामेवाष्टाविंशतिं वभ्रतो देवगतिदेवानुपूर्वोर्बन्धावलिकाया अन्यन्तरे वर्तमानस्य त्रिनवतिरष्टाविंशतौ संक्रामति ।
 त्रिनवतिसत्कर्मणो मिथ्यादृष्टेर्नरकगतिप्रायोग्यां पूर्वोक्तामष्टाविंशतिं वभ्रतो नरकगतिनरकानुपूर्वोवैक्रियसप्तकानां बन्धा-
 वलिकायाः परतो वर्तमानस्य त्रिनवतिरष्टाविंशतौ संक्रामति । अथवा पञ्चनवतिसत्कर्मणो मिथ्यादृष्टेर्नरकगतिप्रायोग्यां
 पूर्वोक्तामष्टाविंशतिं वभ्रतो नरकगतिनरकानुपूर्वोर्बन्धावलिकाया अन्यन्तरे वर्तमानस्य त्रिनवतिरष्टाविंशतौ संक्रामति ।

तथा त्रिनवतिस्त्कर्माणो मिथ्यादृष्टेर्देवगतिप्रायोग्यामष्टाविंशतिं वभतो देवगतिदेवानुपूर्वीं क्रियमसक्तानां नानावह्निकाया
 अन्यन्तरे वर्तमानस्य चतुरशीतिरष्टाविंशतौ संक्रामति । अथवा त्रिनवतिस्त्कर्माणो मिथ्यादृष्टेर्नरकगतिप्रायोग्या पूर्वो-
 क्तमष्टाविंशतिं वभतो नरकगतिनरकानुपूर्वीं क्रियमसक्तानां ग्रन्थावह्निकाया अन्यन्तरे वर्तमानस्य चतुरशीतिरष्टाविं-
 शतौ संक्रामति । पङ्क्तिशत्यादिपतद्भेदेषु संक्रमस्थानान्याद्-‘ते चिथेत्यादि’ शेषेषु पङ्क्तिशतिपत्र्यांशनित्रयोऽङ्गितिलक्षणेषु
 पतद्भेदेषु तान्येव पूर्वोक्तानि द्युत्तरशतादीनि पणवतिरहितानि द्यश्रीतियुतानि पत्र्य संक्रमस्थानानि संक्रामन्ति । तद्यथा-
 द्युत्तरशतं पञ्चनवतिस्त्रिनवतिश्चतुरशीतिर्द्व्यशीतिश्च । तत्रैकेन्द्रियादीनां नैरथिक्त्तजितानां द्युत्तरशतस्त्कर्माणं पञ्चनव-
 तिसत्कर्माणं च तेजसकर्मणामुल्लूखपघातनिर्माणवर्णादिचतुर्केन्द्रियजातिद्विरुक्त्तमस्थानादारिकशरीरतिर्यगगतिरियेगा-
 नुपूर्वींस्थावर (वाद्दर) पर्याप्तप्रत्येकस्थिरास्थिरान्यतरशुभाशुभान्यतरतुर्नगानादेयायशः कीर्तिपराघातोनानातयोद्योतान्यन-
 ररूपमेकेन्द्रियप्रायोग्यां पङ्क्तिशतिं वभतां द्युत्तरशतं पञ्चनवतिश्च तस्यामेव पङ्क्तिशतौ संक्रामति । तथा तेषामेवैकेन्द्रि-
 यादीनां देववर्जानां त्रिनवतिस्त्कर्माणं देवनारकवर्जानां चतुरशीतिस्त्कर्माणं च तामेव पूर्वोक्तां पङ्क्तिशतिं वभतां त्रिनव-
 तिश्चतुरशीतिश्च तस्यामेव पङ्क्तिशतौ संक्रामति । तथा तेषामेवैकेन्द्रियादीनां देवनारकमनुष्यवर्जानां द्यश्रीतिस्त्कर्माण
 तामेव पूर्वोक्तां पङ्क्तिशतिं वभता द्यश्रीतिस्त्स्यामेव पङ्क्तिशतौ संक्रामति । तथा पत्र्यविंशतिपतद्भेदे तान्येव पत्र्य संक्रमस्था-
 नानि चिन्त्यन्ते-तत्रैकेन्द्रियपर्याप्तप्रायोग्यां पूर्वोक्तमेव पङ्क्तिशतिमात्तपेनोद्योतेन वा रक्षिता पत्र्यविंशतिं वभतामेकद्वित्रि-
 चतुरिन्द्रियादीनां द्युत्तरशतपञ्चनवतित्रिनवतिचतुरशीतिश्चतुरशीतिस्त्कर्माणं यथासंख्यं तस्यामेव पत्र्यविंशतौ द्युत्तरशतं

पञ्चनवतिः त्रिनवतिः चतुरशीतिः द्व्यशीतिश्च संक्रामति । अथवाऽपर्याप्तविक्रमेन्द्रियातर्यकृपञ्चेन्द्रियमनुजप्रयोग्या
 तैजसकर्मणवर्णादिचतुष्कारुरुलघूपघातनिर्माणद्वीन्द्रियाद्यन्यतमजातिद्वंद्वसंस्थानसेवातसंहननौदारिकशरीरौदारिकागो-
 पांगतिर्यगतिर्यगानुपूर्वात्रसवादपर्याप्तप्रत्येकस्थिरास्थिरान्यतरशुभाशुभानान्यतरदुर्भगानादेयायशःकीर्तिलक्षणां पञ्चविं-
 शतिं बभ्रतामेकवित्रिचतुःपञ्चेन्द्रियतिरश्चां ह्युत्तरशतादिसत्कर्मणां पञ्चविंशती ह्युत्तरशतादीनि पंच संक्रमस्थानानि
 संक्रामन्ति । तथा पर्याप्तकैकेन्द्रियप्रायोग्यां वर्णादिचतुष्कारुरुलघूपघातनिर्माणतैजसकर्मणद्वंद्वसंस्थानौदारिकशरीरैके-
 न्द्रियजातिर्यगतिर्यगानुपूर्वीवादरसूहृमान्यतरस्थावरपर्याप्तप्रत्येकसाधारणान्यतरास्थिराशुभदुर्भगानादेयायशःकीर्ति-
 लक्षणां त्रयोविंशतिं बभ्रतामेकवित्रिचतुःपञ्चेन्द्रियतिरश्चां ह्युत्तरशतपञ्चनवतित्रिनवतिचतुरशीतिद्व्यशीतिसत्कर्मणां यथा-

संख्यं ह्युत्तरशतादीनि पञ्च संक्रमस्थानानि संक्रामन्ति ॥ १७ ॥

तदेवमुक्तः प्रकृतिसंक्रमः । संप्रति स्थितिसंक्रमाभिधानावसरः । तत्र चैतेऽर्थोधिकाराः । तद्यथा-चेदो विशेषल-
 क्षणं उत्कृष्टस्थितिसंक्रमणप्रमाणं जघन्यस्थितिसंक्रममाणं साद्यादिप्ररूपणा स्वामित्वप्ररूपणा चेति । तत्र चेदविशेषलक्ष-

णयोः प्रतिप्रादनार्थमाह—

विश्रंसंक्रमो सि बुचइ मूढुत्तरपगईउ य जा हि विई । उवद्विया उ लवद्विया व पगइं निया वऽसं ॥१७॥

त्रिइ सि-इह 'मूढुत्तरपगईउ' इत्यत्र पष्ठ्यर्थे पञ्चमी । ततोऽयमर्थः-हि स्फुटं या स्थितिर्भूलप्रकृतीनामष्टसंख्यानामु-
 त्तरप्रकृतीनां वाऽष्टपञ्चाशदधिकशतसंख्यानां संबन्धिनी उच्यतिता ह्रस्वीचूडा सती दीर्घाकृता, अपच्यतिता वा दीर्घाचूला

सती इस्वीकृता, अन्यां वा प्रकृतिं नीता पतद्भद्रप्रकृतिस्थितिषु मध्ये नीत्वा निवेशिता स स्थितिं कर्म उच्यते । एतच्चक्रे भवति-द्विविधः स्थितिंक्रमो मूलप्रकृतिस्थितिंक्रमश्च । तत्र मूल प्रकृतिस्थितिंक्रमोऽष्टप्रकारः । तद्यथा-ज्ञानावरणीयस्य यावदन्तरायस्य । उत्तरप्रकृतिस्थितिंक्रमोऽष्टपंचागदधिकृतथा । तद्यथा-मतिज्ञानावरणीयस्य श्रुतज्ञानावरणीयस्य यावदीर्यान्तरायस्य । 'तदेवं मूलोत्तरपण्डितं' इत्यनेन जेद उक्तः । 'उच्यष्टिया व' इत्यादिना तु विशेषलक्षणं त्रिप्रकारं । तत्र कर्मपरमाणूनां इत्थस्थितिकालतया व्यवस्थापनमुवर्तना । कर्मपरमाणूनामेव दीर्घस्थितिकालतामपहाय इत्थस्थितिकालतया व्यवस्थापनमुवर्तना । यत्पुनः संक्रममाणप्रकृतिस्थितीनां पतद्भद्रप्रकृतौ नीत्वा निवेशनं तत्प्रकृत्यन्तरनयनं, स्थितीनां चान्यत्र निवेशनं स्थितियुक्तानां परमाणूनामवसेचं, स्थितेरन्यत्र नेतुमगम्यत्वात् । इदं च विशेषलक्षणं सामान्यलक्षणे सत्येवावगन्तव्यं, न सर्वथा तदपवादेन, तेन मूलप्रकृतीनां परस्परं संक्रमप्रतिषेधात्, तामामन्यप्रकृत्यन्तरनयनलक्षणः स्थितिंक्रमो न जवति, किं तु घावेन उवर्तनापवर्तनालक्षणी संक्रमां । उत्तरप्रकृतीनां तु त्रयोऽपि संक्रमा इष्टव्याः ॥ २७ ॥

तदेवं जेदविशेषलक्षणे प्रतिपाद्य संप्रत्युत्कृष्टस्थितिंक्रमपरिमाणप्रतिपादनार्थमाह—

तीसासत्तरि चत्तावीसावीसुदहिकोडिकोडीणं । जेष्ठा आदिगडुगहा सेसाण वि आदिगतिगूणा ॥२८॥
तीस सि-इह सर्वासां प्रकृतीनां बन्धमाश्रित्योत्कृष्टा स्थितिः प्रागेन बन्धनकरणे प्रतिपादिता । अत्र पुनः संक्रमे उत्कृष्टा स्थितिश्चिन्त्यमाना विधा प्राप्यते-बन्धोत्कृष्टा संक्रमोत्कृष्टा च । तत्र या बन्धादेव केवलात्कृष्टा स्थितिर्बन्ध्यते

सा बन्धोत्कृष्टा । या पुनर्बन्धेऽबन्धे स्थितिर्भवति सा संक्रमोत्कृष्टा । तत्र यासांमुत्तरयकृतीनां
 स्वस्वमूलप्रकृत्यपेक्षया स्थितेर्न्यूनता न भवति, किं तु पुद्गलैश्च, ता बन्धोत्कृष्टा ज्ञातव्याः । ताः सप्तनयतिमंगल्याः ।
 तद्यथा-ज्ञानावरणपञ्चकं, दर्शनावरणनवकं, अन्तरायपञ्चकं, आयुश्चतुष्टयं, असातवेदनीयं, नरकाधिकं, तिर्यग्धिकं, एके-
 न्द्रियजाति, पञ्चेन्द्रियजातिः, तैजससप्तकं, औदारिकमप्तकं, वैक्रियसप्तकं, नीलतिकवर्जमगुञ्जवर्णसप्तकं, अपुरुद्वयु,
 पराघातं, उपघातं, उन्नासातपोद्योतानि, निर्माणं, पष्टं संस्थानं, पष्टं संहननं, अयुञ्जविहायोगतिः, स्यावरं, त्रसचतुष्कं,
 अस्थिरपट्टं, नीचैर्गोत्रं, पौडश कपायाः, मिथ्यात्वं च । सर्वसंख्यया सप्तनवतिः । अत्र नरकतिर्यगायुषी यद्यपि स्वमूलप्र-
 कृत्यपेक्षया तुद्ध्यस्थितिके न भवतः, तथापि संक्रमोत्कृष्टत्वाजावाप्ते बन्धोत्कृष्टे उक्ते । शेषास्त्वेकपष्टिप्रकृतयः संक्रमो-
 त्कृष्टाः । ताश्चेमाः-सातवेदनीयं, सम्यक्त्वं, सम्यग्मिथ्यात्वं, न नो कपायाः, आहारकसप्तकं, युञ्जवर्णधिकेकादशकं, नीलं,
 तिकं, देवदिकं, मनुजदिकं, द्वित्रिचतुरिन्द्रियजातयः, अन्तर्जानि संस्थानानि, अन्तवर्जानि मंहुन्नानि, प्रशस्तविद्वा-
 योगतिः, सूदमं, साधारणं, अपर्याप्तं, स्थिरयुञ्जसुखरादेयशःकीर्तितीर्यकरोन्नैर्गोत्राणि च । तत्र बन्धोत्कृष्टानां मति-
 ज्ञानावरणीयादिमिथ्यात्वपौरुशकपायनरकविकादीना यथाक्रमं त्रिंशत्तमस्तित्वत्वारिंशद्विंशतिनागरोपम ऋषीकोटीस्थिति-
 कानां ज्येष्ठ उत्कृष्टः स्थितिसंक्रमः 'आ(बे)दिवङ्गहृत्ति' आवलिकाविकृद्दीनः । तथाहि-स्थितिर्विज्ञा सती बन्धानवलिका-
 यामतीताया मत्यां मंक्रामति । तत्राप्युदयावलिका सकलकरणयोग्येति कुल्योदयावलिकात् उपरिस्तनी । ततो बन्धोत्कृ-
 ष्टानां मतिज्ञानावरणीयानामुत्कृष्टः स्थितिसंक्रमो बन्धावलिकाविकृद्दीन एव प्राप्यते । इहोदयवतीनामनुदयवतीनां वा

प्रकृतीनामुदयमयादारन्यात्रलिकामात्रा स्थितिन्द्यात्रलिकेति पूर्वग्रन्थेषु व्यवह्रियते । तथा यद्यपि- 'तीनानन्तरिचत्ता-
लीसा' इत्यनेन ग्रन्थेनेह मिथ्यात्वस्य महत्तिनागरोपमकोटीकोटीस्थितिकस्योत्कृष्टतः स्थितिंक्रम आत्रलिकान्त्रिकहीन
एवावतिष्ठते । ततः सम्यक्त्वं प्रतिपद्य मिथ्यात्वस्य स्थितिमन्तमुत्तमानां सम्यक्त्वे मन्यमिष्यात्वे च न कृतमयति । ततो-
ऽन्तर्मुद्गतान् एवास्योत्कृष्टः स्थितिसंक्रमः । वद्व्यति च- 'मिद्वत्तमुत्तमो' इत्यादि । इह पुनयेत् मन्तरीत्युपादानं तदजे-
पाणामपि वन्थोत्कृष्टाना प्रकृतीनां व्याप्तिपुरःसरमत्रियोगात्रलिकान्त्रिकहीनोत्कृष्टस्थितिनंक्रमप्रदर्शनार्थं । 'नेगाण्मा(७)
ल्लिगतिगूणो ति' शेषाणां संक्रमोत्कृष्टानामात्रलिकान्त्रिकहीन उत्कृष्टः स्थितिसंक्रमः । तथाहि- वन्त्रात्रलिकान्यागनीताया
सत्यामात्रलिकात् उपरितनी स्थितिः सर्वाप्यन्यत्र प्रकृत्यन्तरे आत्रलिकाया उपरि संक्रामति । तत्र च संक्रान्ता नन्ती
आत्रलिकामात्रं कालं यावत्सकलकरणयोग्येति कृत्वा संक्रमानलिकायामतीतायां मत्यामुदयात्रलिकात् उपरितनी स्थिति-
स्ततोऽप्यन्यत्र प्रकृत्यन्तरे संक्रामति । ततः संक्रमोत्कृष्टानामुत्कृष्टः स्थितिसंक्रम आत्रलिकान्त्रिकहीन एव । तद्यथा- नर-
कधिकस्य विंशतिसागरोपमकोटीकोटीप्रमाणामुत्कृष्टां स्थितिं वद्व्या वन्थात्रलिकायामतीतायां मत्यामात्रलिकात् उपरि-
तनीं ता सर्वासपि स्थितिं मनुजद्विकं वद्वन् तत्र मनुजद्विके संक्रमयति, तत्र च संक्रान्ता मती आत्रलिकामानं कालं
यावत्सकलकरणयोग्येति कृत्वा संक्रमात्रलिकायामतिक्रान्ताया मत्यामुदयात्रलिकात् उपरितनीं तां सर्वासपि स्थितिं
देवद्विकं वद्वन् तत्र संक्रमयति । एवमन्यासामपि संक्रमोत्कृष्टानामुत्कृष्टः स्थितिसंक्रम आत्रलिकान्त्रिकहीनो जावनीयः ॥१५॥

त्कर्मान्निहितं, तथापि बन्धोत्कृष्टायाः स्थितेः सकाशात् संक्रमोत्कृष्टा स्थितिः संख्येयगुणा इष्टव्या । उक्तं च चूर्णो—
 बंधच्छिद्रे संतकम्मविद्दं संसिज्जगुणा” । ननु नामकर्मण उक्त्या म्प्रित्तो भ्रशतिनागरोपमकोटीकोटीप्रमाणा तत आहारके
 तीर्थकरे च सकमाइत्कृष्टा स्थितिः प्राप्यमाणा बन्धावतिहोदयानद्विकारहिता निशतिनागरोपमकोटीकोटीप्रमाणेन
 बन्धत्वे, कथमुच्यते तीर्थकराहारकयोः संक्रमतोऽयुत्कृष्टा स्थितिरन्तःनागरोपमकोटीकोटीप्रमाणेति ? तद्युक्तमग्निप्रा-
 यापरिज्ञानात् । तथाहि—तीर्थकराहारकयोः प्रकृत्यन्तरस्य स्थितिः संक्रमति बन्धकाले नान्यदा, बन्धधानयोर्यथाक्रमं
 विशुद्धसम्यग्दृष्टेः संयतस्य च, विशुद्धसम्यग्दृष्टीनां संयतानां च स्थितिसत्कर्म संयोगमपि कर्मणामायुर्वर्जानामन्तःनागरोप-
 मकोटीकोटीप्रमाणं नाधिकं । ततः संक्रमोऽप्येतावन्मात्र एव प्राप्यते नाधिक इत्यदोषः ॥ ३० ॥

संप्रति सर्वासां प्रकृतीना बन्धोत्कृष्टानां संक्रमोत्कृष्टाना वा संक्रमणकाले यावती स्थितिः प्राप्यते तावती
 निर्दिदिक्षुराह—

सवासिं जट्टिश्गो सावलिंगो सो अद्वाजगणं तु । बंधुकोसुद्धोसो सावाह विद्दं जट्टिश्गो ॥ ३१ ॥

सवासि ति—सर्वासां प्रकृतीनां संक्रमो यत्स्थितिकः संक्रमणकाले वा स्थितिविद्यते वा यत्स्थितिरित्युच्यते । सा
 यस्य संक्रमस्यास्ति स संक्रमो यत्स्थितिकः । वा स्थितिविद्यते यस्यासौ यत्स्थितिक इति बहुव्रीहिसमाश्रयणात् । साव-
 द्दिक आत्रदिकया सहितो जट्टव्यः । एतदुक्तं जयति—यः प्रायुक्तः संक्रमः स आत्रदिकया सहितः सन् यावान् जयति
 तावती संक्रमकाले स्थितिरित्यर्थः । ततो बन्धोत्कृष्टानामात्रदिकाहीना संक्रमोत्कृष्टानां त्यागदिकात्रिकाहीना संक्रमकाले

सर्वा स्थितिर्बदितव्या । तथाहि-संक्षेपादिकारणवशात् उत्कृष्टां स्थितिं बध्वा बन्धावद्विकायामतीतायामुदयावद्विकीकृत उपरिर्तनीं स्थितिमन्यत्र प्रकृत्यन्तरे संक्रमयितुमारभते । ततो बन्धोत्कृष्टानामेकावद्विकीहीना संक्रमकाले सर्वा स्थितिः प्राप्यते । संक्रमोत्कृष्टानां पुनर्वन्धावद्विकानां संक्रमावद्विकयोरतीतयोरुदयावद्विकीकृतः परतो वर्तमानां स्थितिमन्यत्र संक्रमयति । तेन संक्रमोत्कृष्टानामावद्विकीहीना संक्रमकाले सर्वा स्थितिरवाप्यते । अत्रायुषामुत्कृष्टा स्थितिः किं बन्धोत्कृष्टा उत संक्रमोत्कृष्टा ? उच्यते-बन्धोत्कृष्टैव । तथा चाह-‘अहाउगाणमित्यादि’ आयुषामुत्कृष्टः स्थितिसंभवो बन्धोत्कृष्ट एव न संक्रमोत्कृष्टः । यतो नायुषा परस्परं संक्रमः “मोहदुगाउगमूलप्पगमीण न परोप्परंमि संक्रमणं” इति वचनात् । ‘सावाहविई इत्यादि’ आयुषां सावाधा अत्राधासहिता या सर्वा स्थितिः सा यत्स्थितिरवगन्तव्या । केवलं “वंधुक्कोसाणं आवलिगूणा विई जछिइ” इतिवचनात् बन्धावद्विकीकोना ज्ञटव्या । तथाहि-आयुर्वन्धे प्रवर्तमान एव प्रथमसमये यद्द्वयं दद्विकं तद्बन्धावद्विकीकीकृतं सडुवर्तयति । तत उवर्तनारूपसंक्रमे बन्धावद्विकीकोना सावाधा यत्स्थितिः प्राप्यते । अत्रावाऽपवर्तनापि निर्व्याधातत्राविन्यायुषो बन्धावद्विकायामतीतायां सर्वदेव प्रवर्तते । ततस्तामधिकृत्य यथोक्ता यत्स्थितिरवसेया ॥ ३१ ॥

तदेवमुक्तमुत्कृष्टस्थितिसंक्रमपरिमाणं । संप्रति जघन्यस्थितिसंक्रमपरिमाणप्रतिपादनावसरः । जघन्यस्थितिसंक्रमश्च द्विधा-स्वप्रकृतौ परप्रकृतौ च । तत्र स्वप्रकृतौ जघन्यस्थितिसंक्रमप्रतिपादनार्थमाह—
 आवरणविग्धदंसणचउक्कलोअंतवेयगाऊणं । एगा विई जहन्नो जछिइ समयाहिगावद्विगा ॥ ३२ ॥

सोणमुहुत सि-संक्रमणकाले सैव संख्येयवर्षप्रमाणा स्थितिः सोनमुहुताऽन्तर्मुहुतेनान्यधिका यत्स्थितिः सर्वा स्थितिः ।
 तथाहि-अन्तरकरणे वर्तमानस्ता संख्येयवर्षप्रमाणां स्थितिं संज्वलनक्रोधे संक्रमयति, अन्तरकरणे च कर्मदलिकं न
 वि(वे)द्यते, किं तु तत् ऊर्ध्वं, ततोऽन्तरकरणकालेनान्यधिका संख्येयवर्षप्रमाणा स्थितिर्हास्यपङ्क्तस्य जघन्यस्थितिसंक्रमकाले
 यत्स्थितिः । 'जहन्नबंधो' इत्यादि, पुरुषवेदस्य संज्वलनानां च यो जघन्यः स्थितिवन्धः प्रागुक्तः । तद्यथा-पुरुषवेदस्याष्टौ
 संवत्सराणि, संज्वलनक्रोधस्य मासद्वयं, संज्वलनमानस्य मासः, संज्वलनमायाया अर्धमासः, स एव जघन्यः स्थितिव-
 न्धोऽत्राधाकालोन्नेषां जघन्यः स्थितिसंक्रमः । अत्राधारहिता हि स्थितिरन्यत्र संक्रामति, तत्रैव कर्मदलिकसंज्ञयात्,
 'अत्राधाकालोना कर्मस्थितिः कर्मनिपेकः' इति वचनात्, जघन्यस्थितिवन्धे चाऽत्राधाऽन्तर्मुहुतेप्रमाणा । न च जघन्य-
 स्थितिसंक्रमणकालेऽत्राधाकालमध्ये प्राग्बन्धं सत्कर्म प्राप्यते, तस्य तदानीं सर्वस्यापि क्षीणत्वात् । ततोऽन्तर्मुहुतेहीन
 एवैतेषां पुरुषवेदादीनां स्वस्वो जघन्यस्थितिवन्धो जघन्यस्थितिसंक्रमः, तदानीं चैतेषां यत्स्थितिः सर्वा स्थितिः स्वकीये-
 नोनेनाबाधारूपान्तर्मुहुतेलक्षणैः युक्तोऽत्राधाकालसहित इत्यर्थः । जघन्यः स्थितिवन्धः । ततः पुनरप्यावलिकादिके-
 नोनो हीनः सन् दृष्टव्यः । एतदुक्तं भवति-जघन्यस्थितिसंक्रमेऽत्राधाकालः प्रद्विन्यते । तत्प्रद्वेषानन्तरं चावलिकादिकं
 ततोऽपसार्यते । तदुत्सारेण च कृते यावती स्थितिर्भवति, एतावती जघन्यस्थितिसंक्रमकाले सर्वा स्थितिः । आवलिका-
 दिकं कस्मादुत्सार्यत इति चेदुच्यते-बन्धव्यवह्वेदानन्तरं बन्धावलिकायामतीतायां चरमसमयवध्याः पुरुषवेदादिप्रकृति-
 लताः संक्रमयितुमारब्धाः । आवलिकामात्रेण च कालेन ताः संक्रम्यन्ते । संक्रमावलिकाचरमसमये च जघन्यः स्थिति-

संक्रमः प्राप्यते । ततो बन्धावदिकासंक्रमावदिकारहित एवानाधामहितो जघन्यः स्थितिवन्धो जघन्यस्थितिसंक्रमकाले सर्वा स्थितिः ॥ ३४ ॥

संप्रति केवलिसत्कर्मणां जघन्यस्थितिसंक्रमप्ररूपणार्थमाह—

जोगंतियाण अंतोमुहुत्तिल सो।सयाण पद्वस्स। जागो असंखियतमो जडिइगो आदिगाइ सह ॥ ३५ ॥

जोगंतियाण सि-योगिनि मयोगिकेवलिनि संक्रममाश्रित्यान्तः पर्यन्तो यासां ता योग्यन्तिकाः नरकद्विकृतिर्योगिष्करु-
पञ्चेन्द्रियजातिवर्जशेषजातिचतुष्टयस्यावसूक्ष्माधारणात्तपोद्योतवर्जाः शेषा नाम्नो नवतिप्रकृतयः सातामातवेदनीयोच्च-
गोत्रनीचैर्गोत्राणि एतासां सद्योगिकेवलिचरमसमये मर्त्योपपत्तनयाऽऽन्तर्मुद्दृतिंकी स्थितिर्भवति । सा चापवर्लमाना उदया-
वदिकारहिता जघन्यस्थितिसंक्रमः, उदयावलिनासकलकरणयोग्येति कृत्वा नापवर्त्यते, तथा चानदिकया सहिताऽपगत-
नारूपजघन्यस्थितिसंक्रमकाले तासां यत्स्थितिः । नन्वामां प्रकृतीनामयोगिकेवलिनि समयाधिकावदिकारोगायां स्थितां
वर्तमानो जघन्यः स्थितिसंक्रमः कस्मान्नाचिधीयते, क्षीणरूपाय इव मतिजानावरणीयादीनामिति ? उच्यते—अयोगिके-
वली चगवान् सकलमूक्षवाद्रयोगप्रयोरहितो मेरुश्च निष्प्रकंपो नैकमप्यष्टानां करणानां मध्ये करणं प्रवर्तयति,
निष्क्रियत्वात् । केवलमुदयप्रासानि वेदयते । ततः सद्योगिकेवलिन एवैतासां जघन्यः स्थितिसंक्रमः प्राप्यते । 'सेसियाणे-
त्यादि' उक्तशेषाणां प्रकृतीनां स्थानद्वित्रिकमिथ्यात्वसम्यग्मिथ्यात्वानन्तानुबन्ध्यप्रत्याख्यानावरणनपुंसक-
स्त्रीवेदनरकद्विकृतिर्योगिष्करपञ्चेन्द्रियजातिवर्जशेषजातिचतुष्टयस्थावसूक्ष्मात्तपोद्योतमाधारणद्वयानां धात्रिंशत्प्रकृतीना-

मात्मीयात्मीयद्वेषणकाले यश्चरमः संवेजः पट्योपमासंख्येयजागमात्रः स जघन्यः स्थितिसंक्रमः । यत्स्थितिकस्तु सर्व-
स्थितियुक्तस्तु स एवावलिकया सह युक्तो वेदितव्यः । अयमिह संप्रदायः—स्त्रीनपुंसकत्रेदवर्जानां प्रकृतीनामेकामधस्ता-
दावलिकां मुक्त्वाशेषपुपरितनं पट्योपमासंख्येयजागमात्रं चरमखंरुमन्यत्र संक्रमयति । ततस्तासा जघन्यस्थितिसंक्रम-
काले यत्स्थितिः स एव जघन्यस्थितिसंक्रम आवलिकयाऽन्यधिको वेदितव्यः । स्त्रीनपुंसकत्रेदयोस्त्वन्तर्मुहूर्तानान्यधिको
यतस्तयोश्चरमं स्थितिलंरुमन्तरकरणे स्थितः सन् संक्रमयति । अन्तरकरणे च कर्मदलिकं न वि(वे)द्यते, किं तु तत
ऊर्ध्वं, अन्तरकरणं चान्तर्मुहूर्तप्रमाणं । ततोऽन्तर्मुहूर्तयुक्तो जघन्यस्थितिसंक्रमस्तयोर्यत्स्थितिरवसेया । शेषाणां तु प्रकृ-
तीनामन्तरकरणं न भवति, ततस्तासामावलिकायुक्त एव यत्स्थितिः ॥ ३५ ॥

तदेवमुक्तं जघन्यस्थितिसंक्रमपरिमाणं । संप्रति साधनादिप्ररूपणाधसरः । सा च विधा—मूलप्रकृतीनामुत्तरप्रकृ-
तीनां च । तत्र मूलप्रकृतीनां साधनादिप्ररूपणार्थमाह—

मूलविई अजहन्नो सत्तह तिहा चउविहो मोहे । सेस विगप्पा तेसिं डुविगप्पा संक्रमे होंति ॥ ३६ ॥

मूलविइ ति—इह जघन्यादन्यत्सर्वमजघन्यं यावडुत्कृष्टं । उत्कृष्टादन्यत्सर्वमपि यावज्जघन्यं तावदनुत्कृष्टं । तत्र मोह-
नीयवर्जाना सप्तानां कर्मणामजघन्यस्थितिसंक्रमस्त्रिधा । तद्यथा—अनादिर्ध्रुवोऽधुवश्च । तथाहि—ज्ञानावरणदर्शनावरणा-
न्तरायाणां द्वीएकपायस्य समयाधिकावलिकारोपाया स्थितौ वर्तमानस्य जघन्यः स्थितिसंक्रमो भवति । नामगोत्रवेदनीयायुषां
तु सयोगिकेवलिचरमसमयेऽन्तर्मुहूर्तप्रमाणे आवलिकारहितो जघन्यः स्थितिसंक्रमः । स च सादिरधुवश्च । तस्मादन्यः

सर्वोऽपि स्थितिसंक्रमोऽजघन्यः । स चानादिः, ध्रुवोऽजघ्यानां जघ्यानामध्रुवः, । 'चञ्चिलो मोहंति' मोहं मोहनीयेऽ-
जघन्यः स्थितिसंक्रमश्चतुर्विधः । तद्यथा-सादिरनादिर्ध्रुवोऽध्रुवश्च । तथाहि-मोहनीयस्य जघन्यः स्थितिसंक्रमः सूक्ष्मं-
परायस्य रूपकस्य समयाधिकावदिकायां शेषायां स्थितौ, ततोऽसौ सादिरध्रुवश्च । तस्माद्य जघन्यादन्यः सर्वोऽजघन-
नमप्राप्तस्य पुनरनादिः, अध्रुवध्रुवौ जघ्याजघ्यापेक्षया । शेषविकृष्टया उत्कृष्टानुत्कृष्टजघन्यलक्षणालेया कर्मणां संक्रमे
संक्रमविषये विकृष्टया जघ्नन्ति । तद्यथा-सादयोऽध्रुवाश्च । तथाहि-य एवोत्कृष्टां स्थितिं यन्नाति म एवोत्कृष्टं स्थिति-
संक्रमं करोति, उत्कृष्टां च स्थितिं यन्नाति उत्कृष्टे महेःशे वर्तमानः । न चोत्कृष्टः संक्षेपः सर्वोऽव लन्यते, किं लन्तरा-
न्तरा, शेषकालं त्वनुत्कृष्टः । तत एतौ षावपि सायध्रुवौ । जघन्यश्च साध्रुवः प्रागेव जायितः ॥ ३६ ॥

संप्रत्युत्तरप्रकृतीनां साधनादिप्ररूपणार्थमाह—

ध्रुवसंतकस्मिगाणं तिहा चञ्जला चरित्तमोद्गाणं । अजहन्मो सेसेसु य दुहेतरासिं च सवत्थ ॥ ३७ ॥
ध्रुव चि-ध्रुवं मत्कर्म यासां ता ध्रुवसत्कर्मिकारिंशशुत्तरशतमंत्याः । तथाहि-नरकद्विक्रमजद्विक्रमेद्विक्रम-
सकाहारकसप्तकर्तृरुकरनामसम्यक्त्वसम्यग्मिश्र्यात्वोचैर्गोत्रायुश्चतुष्टयलक्षणा अष्टाविंशतिसंत्या अध्रुवमत्कर्मिका- प्रकृत-
यस्ता अष्टापञ्चाशदधिकात् शतादपनीयन्ते । ततः शेषं त्रिंशत्तरमेव शतं ध्रुवसत्कर्मिणाणां जवति । तस्मादपि चारि-
त्रमोहनीयप्रकृतयः पञ्चविंशतिसंत्या अपनीयन्ते, तासा पृथग्रन्थ्यमाणत्वात् । ततः शेषस्य पञ्चोत्तरशतस्य स्वस्वदृषण-

पर्यवसाने जघन्यः स्थितिसंक्रमो भवति । स च सादिरभ्रुवश्च । ततोऽन्यः सर्वोऽप्यजघन्यः । स चानादिः, अभ्रुवभ्रुवौ
 नव्याजव्यापेक्षया । चारित्रमोहनीयप्रकृतीनां पञ्चविंशतिसंख्यानामजघन्यः स्थितिसंक्रमश्चतुर्धा । तद्यथा—सादिरनादि-
 भ्रुवोऽभ्रुवश्च । तथाहि—उपशमश्रेण्यामुपशान्तौ सत्यां संक्रमात्त्रावः, उपशमश्रेणितः प्रच्यवने च पुनरप्यजघन्यं स्थितिसं-
 क्रममारभते, ततोऽसौ सादिः, तत्स्थानमप्राप्तस्य पुनरनादिः, अभ्रुवभ्रुवौ नव्याजव्यापेक्षया । ‘सेसेसु य इहा’ शेषेपू-
 ल्कृष्टानुत्कृष्टजघन्येषु विधा प्ररूपणा कर्तव्या । तद्यथा—सादिरभ्रुवश्च । तत्रोत्कृष्टानुत्कृष्टयोर्यथा मूलप्रकृतिषु चावना
 कृता तथात्रापि कर्तव्या । जघन्यस्थितिसंक्रमः स्वस्वद्वयावसरे प्राप्यते, ततोऽसौ सादिरभ्रुवश्च । ‘इयरासिमित्यादि’
 इतरासामभ्रुवसत्कर्मणां पूर्वोक्तानामष्टाविंशतिसंख्यानां सर्वत्रापि सर्वेष्वपि जघन्याजघन्योत्कृष्टानुत्कृष्टेषु विधा प्ररूपणा
 कर्तव्या । तद्यथा—सादिरभ्रुवश्च । सा च साद्यभ्रुवताऽभ्रुवसत्कर्मत्वादेव परिचावनीया ॥ ३७ ॥

संप्रति क्रमप्राप्तं स्वामित्वमभिधानीयं । तच्च द्वेधा—उत्कृष्टस्थितिसंक्रमस्वामित्वं जघन्यस्थितिसंक्रमस्वामित्वं च ।
 तत्रोत्कृष्टस्थितिसंक्रमस्वामित्वं प्रतिपिपादयिपुराह—

बन्धात् उक्कोसो जासिं गंतूण आलिगं परत् । उक्कोससामित् संक्रमात् जासिं दुगं तासिं ॥ ३७ ॥
 बंधात् ति—यासां प्रकृतीनां बन्धात् उक्कोसो भवति तासां ते एवोत्कृष्टस्थितिवन्धका देवनै-
 रधिकतिर्यङ्मनुष्याः । ‘गंतूण आलिगं परत् ति’ बन्धावल्लिकां गत्वाऽतिक्रम्य परतः बन्धावल्लिकायामतीतायामित्यर्थः ।
 उत्कृष्टस्वामिनः उत्कृष्टस्थितिसंक्रमस्वामिन उत्कृष्टां स्थितिं संक्रमयन्तीत्यर्थः । यासां पुनः प्रकृतीनामुत्कृष्टा स्थितिः

संक्रमेण प्राप्यते तासां चित्तं बन्धावलिकामंक्रमायद्विकालक्षणं गत्याडतित्म्य परत उत्कृष्टम्यामिनः, नन्धावप्रतितासंरु-
मावलिकयोरीतीयोरुत्कृष्टस्थितिसंक्रमस्यामिनो जयन्तीत्यर्थः ॥ ३८ ॥

सम्यक्त्वसम्यग्मित्यात्वयोरुत्कृष्टस्थितिसंक्रमस्यामिनमाह—

तस्संतकस्मिगो बंधिजण उक्कोसगं मुहुचंतो । सम्मत्तमीसगाणं व्यावलिया सुरुद्धिठी उ ॥ ३९ ॥
तस्संतकस्मिगो चित्त-तत्सत्कर्मा सम्मत्तमम्यग्मित्यात्सत्कर्मा मित्यादृष्टिरुत्कृष्टां स्थितिं सप्ततिसागरोपमहोटी होटी-
प्रमाणां बध्वा ततोऽन्तर्मुदूर्तादनन्तरं मित्यात्वात् प्रतिपत्य सम्यक्त्वं प्रतिपद्यते । ततोऽग्रे शुचदृष्टिः सम्यग्दृष्टिरन्त-
र्मुदूर्तानामुत्कृष्टां मित्यात्वस्थितिं सम्यक्त्वसम्यग्मित्यात्वयोः संक्रमयति । ततः संक्रमात्रलिकायामतीतायामुदयावलिनात
उपरितनीं सम्यक्त्वस्थितिमपवर्तनाकरणेन स्वस्थाने संक्रमयति । सम्यग्मित्यात्वस्थितिमपि संक्रमावलिनायामतीताया-
मुदयावलिकात उपरितनीं सम्यक्त्वे संक्रमयति, अपवर्तयति च । तत एवं तिसृणामपि दर्शनमोहनीयप्रकृतीनामुत्कृष्ट-
स्थितिसंक्रमस्वामी सम्यग्दृष्टिरेवेति ॥ ३९ ॥

तदेवमुक्त उत्कृष्टस्थितिसंक्रमस्वामी, संप्रति जघन्यस्थितिसंक्रमस्वामिनमाह—

दंसणचउक्कविग्धावरणं समयाहिगालिगा ठउमो । निद्वाणत्रविगडुगे आत्रद्वियअसंखतमसेसे ॥ ४० ॥

दंसण चित्त-चक्षुरचक्षुरधिकेवलदर्शनावरणीयानां 'विग्घ चित्ति' पद्यानामन्तरायप्रकृतीना पद्यानां च ज्ञानावरणीयप्रकृ-
तीनां जघन्यस्थितिसंक्रमस्वामी 'ठउमो चित्ति' क्षीणकपायवीतरागच्छद्वस्थः स्वगुणस्थानकस्य समयाधिकावलिकारोपे

वर्तमानः । तथा निजयोर्निजाप्रचलयोः स एव क्षीणकपायधीतरागद्वयस्यो द्वयोरावलिकयोः शेषयोस्तृतीयस्याश्चावलिकाया असंख्येयतमे जागे शेषे वर्तमानो जघन्यस्थितिसंक्रमस्वामी ज्वति ॥ ४० ॥

वेदकसम्यक्त्वस्य जघन्यस्थितिसंक्रमस्वामिनाह—

समयाद्दिगालिगाए सेसाए वेयगस्स कयकरणे । सखत्रगचरमखंडगसंतुजणादिष्ठिमोहाणं ॥ ४१ ॥

समय स्ति-दर्शनमोहनीयरूपको मनुष्यो जघन्यतोऽपि वर्षाष्टकाहुपरि वर्तमानो मिथ्यात्वसम्यग्मिथ्यात्वे रूपयित्वा सम्यक्त्वं च सर्वापवर्तनयाऽपवर्त्य सम्यक्त्व वेदयमानस्ततः सम्यक्त्वे क्षुपितशेषे सति ऋश्चिच्चतसृणं गतीनामन्यतमस्या गतौ प्रयाति । ततश्चतुर्गतिकानामन्यतमः सम्यक्त्वस्य समयाधिकावलिकाशेषायां स्थितौ वर्तमानः 'कयकरणो स्ति' कृतकरणः क्षुपणकरणेऽप्युद्यतो जघन्यस्थितिसंक्रमस्वामी ज्वति । मिथ्यात्वसम्यग्मिथ्यात्वयोर्जघन्यस्थितिसंक्रमस्वामिनाह—'सखत्रगेत्यादि' दृष्टिमोहयोर्मिथ्यात्वसम्यग्मिथ्यात्वयोः क्षुपणकाले यच्चरमखंडं संतुजणं सर्वापवर्तनेनापवर्त्य परस्थाने पट्योपमासंख्येयजागमात्रमखंडे प्रदेषणं तत्र वर्तमानो मनुष्योऽविरतसम्यग्दृष्टिर्देशविरतः प्रमत्तोऽप्रमत्तो वा जघन्यस्थितिसंक्रमस्वामी ज्वति ॥ ४१ ॥

समउत्तरादिगाए लोत्रे सेसाए सुहुमरागस्स । पढमकसायाण विसंजोयणसंतो जणाए उ ॥ ४२ ॥

समउत्तरेति-सूद्धमसंपरायस्य स्वगुणस्थानकस्य समयाधिकावलिकाशेषायां स्थितौ वर्तमानस्य लोत्रे लोत्रस्य जघन्यः स्थितिसंक्रमो ज्वति । इदमिह तात्पर्यम्-सूद्धमसंपरायः स्वगुणस्थानकस्य समयाधिकावलिकाशेषायां स्थितौ वर्तमानो

लोचमत्कजघन्यस्थितिसंक्रमस्वामी ज्वति । अनन्तानुबन्धिनां जघन्यस्थितिसंक्रमस्वामिनमाह—‘पठमेत्यादि’ प्रथमकृपा-
याणामनन्तानुबन्धिनां विसंयोजने विनाशने या चरमा पद्योपमासंल्येयजागमात्रा संगो नणा प्रदेशपणं तन वर्तमानद्य-
तुर्गतिकानामन्यतमः सम्यग्दृष्टिर्जघन्यस्थितिसंक्रमस्वामी ज्वति ॥ ४२ ॥

चरिमसजोगे जा आरथ तासि सो चैव सेसगाणं तु । खवगक्षमेण अनियट्टिवायरो वेयगो वेए ॥ ४३ ॥

चरिमत्ति-या (स) योग्यन्तिकाः प्रकृतयश्चतुर्नवत्तिसंख्याः प्रागुक्तास्त्वाना म एव नयोगिकेवली चरमापवर्तने वर्तमानो
जघन्यस्थितिसंक्रमस्वामी ज्वति । शेषप्रकृतीना जघन्यस्थितिसंक्रमस्वामिनमाह—‘भेन्गगाणमित्यादि’ शेषाणां स्वानखि-
त्रिकनामत्रयोदशकाष्टकपायनवनोरुपायसंज्वलनकोधमानमायालक्षणानां पदत्रिंशत्प्रकृतीनां रूपणक्रमेण रूपणपरिपाठ्या
चरमे पद्योपमासंल्येयजागादिमात्रे संगोचणे वर्तमानोऽनियुत्तिवादरो जघन्यस्थितिसंक्रमस्वामी ज्वति । ‘वेयगो वेदे
त्ति’ वेदको वेदे वेदस्य जघन्यस्थितिसंक्रमस्वामी । ज्यमत्र जायना-पुरुषवेदोदये वर्तमानः पुरुषवेदस्य, स्त्रीवेदोदये
वर्तमानः स्त्रीवेदस्य, नपुंसकवेदोदये वर्तमानो नपुंसकवेदस्यानियुत्तिनादसंपरायश्चरमसंक्रमं कुर्वन् जघन्यस्थितिसंक्रम-
स्वामी वेदितव्यः । अन्येन हि वेदेन रूपकश्रेणिमारुहस्यान्यस्य वेदस्य जघन्यस्थितिसंक्रमो न जन्यते । तथाहि-येन
वेदेन रूपकश्रेणिमारोहति तस्य वेदस्योदयोदीरणपवर्तनादिभिः स्थितेः (तिः) पुञ्जलाश्च बहवः परिमदन्ति । ततो
यद्यपि नपुंसकवेदेन रूपकश्रेणिं प्रपन्नः स्त्रीवेदनपुंसकवेदौ युगपत्क्षपयति, तथापि नपुंसकवेदस्यैव जघन्यः स्थितिसंक्रमः
प्राप्यते, न स्त्रीवेदस्य लदयोदीरणयोरजायात् । स्त्रीवेदेन च प्रतिपन्नो नपुंसकवेदश्चानन्तरमन्तर्मुहूर्तेन कालेन स्त्रीवेदं

क्षपयति । एतावता च कालेनोदयोदीरणान्या बह्वी स्थितिच्छुध्यति । यद्यपि च पुरुषवेदेनापि प्रतिपन्नस्यैतावान् कालो लभ्यते तथापि तस्य स्त्रीवेदसत्के उदयोदीरणे न भवत इति स्त्रीवेदप्रतिपन्नस्यैव स्त्रीवेदस्य जघन्यः स्थितिसंक्रमो, न शेषस्य । तथा पुरुषवेदेन क्षपकश्रेणिं प्रपन्नो हास्यादिपद्वृक्षयानन्तरं पुरुषवेदं क्षपयति, अन्यथा तु हास्यादिपद्वृक्षसहितं । उदितस्य च वेदस्योदीरणपि प्रवर्तते इति बह्वी स्थितिच्छुध्यति । पुरुषवेदस्यापि पुरुषवेदारूढस्यैव जघन्यः स्थितिसंक्रमो न शेषस्य ॥ ४३ ॥

तदेवमुक्तः स्थितिसंक्रमः, संमल्यनुजागसंक्रमान्निधानावसरः, तत्र चैतेऽर्थोधिकारास्तद्यथा—त्रैदस्पर्धकप्ररूपणा, विशेषलक्षणप्ररूपणा, उत्कृष्टानुजागसंक्रमप्रमाणप्ररूपणा, जघन्यानुजागसंक्रमप्रमाणप्ररूपणा, साधनादिप्ररूपणा, स्वामित्वं चेति । तत्र त्रैदप्ररूपणार्थमाह—

मूलोत्तरपगद्गतौ अणुजागे संक्रमो जहा बंधे । फडुगनिदेशो सिं सवेयरघायऽघाईणं ॥ ४४ ॥

मूलोत्तरत्ति—अनुजागेऽनुजागविषये संक्रमो मूलोत्तरप्रकृतिगतः । किमुक्तं भवति ? द्विधाऽनुजागसंक्रमस्तद्यथा—मूल-प्रकृत्यनुजागसंक्रम उत्तरप्रकृत्यनुजागसंक्रमश्च । ते च मूलोत्तरप्रकृतित्रेदा यथा बन्धे बन्धशतकेऽचिहितास्तथात्रापि इष्टव्याः।कृता त्रैदप्ररूपणा, स्पर्धकप्ररूपणार्थमाह—‘फडुगेत्यादि’ आसां सर्वघातिनीनां देशघातिनीनामघातिनीनां प्रकृतीनां स्पर्धकनिर्देशः स्पर्धकरूपणा यथा गतके कृता तथात्रापि कर्तव्या । तथापि किंचिदुच्यते—तत्र च केवलज्ञानावरणके-वलदर्शनावरणाद्यष्टादशकपायनिर्जापंचकमिथ्यात्वलक्षणानां विंशतिप्रकृतीना रसस्पर्धकानि सर्वघातीनि, सर्व स्वघाल्यं

केवलज्ञानादिवक्ष्यं गुणं धातयंतीति सर्वधातीनि, तानि च तामजागवत् निद्रित्वाणि वृत्तानि त्रिग्यानि त्रिग्यावत्तनु-
 प्रदेशोपचितानि स्फटिकाप्रहारवधातीव निर्मलानि । उक्तं च-“नो घायऽ सधिमयं मयलं नो ह्योऽ मयाऽरसो । नो
 निद्रितो निज्जो तणुं फलिहप्रहरविमलो ॥ १ ॥” मतिश्रुतायधिमनःपर्यायज्ञानापरणचकुम्भचक्रवन्निदर्शनावरणमन्ज-
 लनचतुष्टयनवमोक्रयाथान्तरायपञ्चकलक्षणाना पञ्चांशितिसंख्याना देवघातिप्रहृतीना देवघातीनि स्मर्यर्षकानि जयन्ति ।
 स्वस्य ज्ञानादेर्गुणस्य देशमेकदेशं मतिज्ञानादिवक्ष्यं धातयन्तीत्येवंगीत्वानि देशघातीनि । तानि चानेकप्रकारत्रिजरातसं-
 कुलानि । तथाहि-कानिचिदने ऋतृद्वित्रशतसंकुलानि वंशकलनिर्माणितकृत्वत् । कानिचिन्मध्यमानेऋत्रिशतसंकुलानि
 कंचलवत् । कानिचिपुनरतीव्रक्षमानेऋत्रिशतसंकुलानि तथाविधमत् । तथा तानि स्तोत्रकृद्द्वानि विशिष्टनर्मत्व-
 रहितानि च जयन्ति । तथा चोक्तं-“देमविधाऽत्तणं इयरो ऋरुंमलंसुसंक्रामो । विनिद्राद्विद्वच्चरित्ते अप्सिण्णो
 अविमलो य ॥ १ ॥” वेदनीयायुर्नोमगोत्राणां संवन्धिन एऋद्वजोत्तरप्रकृतिशतस्याघातिनो स्मर्यर्षकान्यघातीनि वेदि-
 तव्यानि । केवलं वेद्यमानसर्वघातिरमस्पर्धकमंचन्धात्तान्यपि सर्वधातीनि जयन्ति । यथेह्लोके स्वयमचौराणामपि
 चौरसंबन्धाच्चौरता । उक्तं च-“जाण न विसंते घाऽत्तणस्मि ताणं पि मयघाऽरसो । जायऽ घाऽयगानेण चोरया
 वेहऽचौराणं ॥ १ ॥” ॥ ४४ ॥

संप्रति दर्शनमोहनीयस्य स्पर्धकरूपणार्थमाह-

सर्वेषु देसघाईसु सम्मत्तं तदुर्वारं तु वा सिस्सं । दारुसमाणस्साणंतमोत्ति मिच्छत्तमुप्पिमलं ॥ ४५ ॥

सवेद्यु ति-इह दर्शनमोहनीयस्य सकर्म प्रतीत्य द्विविधानि रसस्पर्धकानि । तद्यथा-देशघातीनि सर्वघातीनि च । तत्र यानि देशघातीनि स्पर्धकानि एकस्थानकरसोपेतानि द्विस्थानकरसोपेतानि च । तेषु सर्वेष्वपि सम्यक्त्वं 'तदुर्वरिं तु वा भिस्स' यत्र देशघातीनि स्पर्धकानि निष्ठितानि तत उपरि सम्यग्मिथ्यात्वस्य स्पर्धकानि ज्वन्ति । तानि च सर्वघातीनि द्विस्थानकरसोपेतानि च । तानि सम्यग्मिथ्यात्वस्य स्पर्धकानि तावद्रष्टव्यानि यामत् 'दारुसमाणस्साणतमोनि' दारुसमान इति द्विस्थानको रसस्तस्य संचन्धिनां स्पर्धकानामनन्ततमो जागो गतो ज्वति । ततो यत्र सम्यग्मिव्यात्वस्य स्पर्धकानि निष्ठां यान्ति, ततः प्रच्युति द्विस्थानकत्रिस्थानकचतुःस्थानकरसोपेतानि स्पर्धकानि सर्वाण्यपि मिथ्यात्वस्य द्रष्टव्यानि ॥ ४५ ॥

कृता स्पर्धकप्ररूपणा, संप्रति विशेषलक्षणप्ररूपणार्थमाह—

तरथठपयं उवद्विया व उवद्विया च अविजागा । अणुजागसंकमो एस अन्नपगंडं निया ववि ॥ ४६ ॥

तरथ ति-तत्रानुजागमंक्रमेऽश्रपदं याथात्म्यनिर्धारणमिदं यदुत उच्यतिताः प्रच्युतीरुता यच्चऽपवर्तिता इस्वीकृता अथवाऽन्यां प्रकृति नीता अन्यप्रकृतिस्वजावेन परिणमिताः अविजागा अदुजागाः । एष सर्वोऽव्यनुजागमंक्रमः । तत्र मूलप्रकृतीनामुर्ध्वतनापवर्तनारूपौ षोडश संक्रमौ नान्यप्रकृतिनयनरूपः संक्रमः, तासां परस्परं संक्रमाज्जागात् । षत्तरप्रकृतीना तु त्रयोऽपि सक्रमाः ॥ ४६ ॥

तदेवमुक्तं विशेषलक्षणं, मंत्रलुक्कृष्टानुजागमं क्रमप्रमाणप्रतिपादनाद्यंमाह—

दुविह्वपमाणे जेष्ठो सम्मत्तदेसवाद् दुष्ठाणा । नरतिरियाजुआयवमिस्ते विध सवधाद्भिः ॥ ४७ ॥
 दुविह्वत्ति-द्विविधे प्रमाणे स्थानप्रमाणे घातित्वप्रमाणे च ज्येष्ठ उत्कृष्टोऽनुजागमं क्रमः सम्यक्कारण देशघातिति
 विस्थानके रसस्पर्धके संक्रम्यमाणे वेदितव्यः । एतदुक्तं जयति-नम्यन्वस्य घातिरामाश्रित्य देशघातिस्थानमाश्रित्य
 सर्वोत्कृष्टविस्थानकरसोपेतं स्पर्धकरपटवं यदा मंजामनि तदा तस्योत्कृष्टोऽनुजागमं क्रम इति । नरायुस्मिन्गौरातपमग्न-
 ग्मिथ्यात्वानां स्थानं प्रतीत्य सर्वोत्कृष्टविस्थानकरसोपेतघातित्वमाश्रित्य गर्वघातिति रसस्पर्धके उत्कृष्टोऽनुजागमं क्रमः ।
 अत्रापीयं चात्रना-नरतिर्यगौरातपमग्नग्मिथ्यात्वानां सर्वोत्कृष्टविस्थानकरसोपेतं सर्वघातिरसस्पर्धके यदा मंजामति
 तदा स तेषामुत्कृष्टोऽनुजागमं क्रमः । अत्र नरतिर्यगौरातपानां “दुति चउष्ठाणा उ मेमाह” इतिरचनात् द्विनि-
 चयुःस्थानकरससंज्ञवेऽपि यत् विस्थानकरसस्पर्धकस्यैव मंक्रमे उत्कृष्टोऽनुजागमं क्रम उक्तः, स एतं क्षापयति-एतेषा
 कर्मणां तथास्वाजाव्यादेव विस्थानकचयुःस्थानकरसस्पर्धकानामुत्कर्तनापत्तनाप्रकृत्यन्तरनयनरूपस्त्रिप्रकारोऽपि मंक्रमो
 न जयतीति ॥ ४७ ॥

सेसासु चउष्ठाणे मंदो संमत्तपुरिससंजलाणे । एगष्ठाणे सेसासु सवधाद्भिः दुष्ठाणे ॥ ४८ ॥
 सेसासु त्ति-शेषाणामुक्तव्यतिरिक्तानां प्रकृतीनां स्थानमाश्रित्य सर्वोत्कृष्टश्चयुःस्थानको घातित्वमाश्रित्य सर्वघाती रसो
 यदा संक्रामति तदा स तासामुत्कृष्टोऽनुजागमं क्रमः । तदेवमुक्तमुत्कृष्टानुजागमं क्रमप्रमाणं । संप्रति जघन्यानुजागसंक्रम-

प्रमाणप्रतिपादनार्थमाह—‘मंदो ति’ सम्यक्त्वस्य पुरुषवेदस्य संज्वलनानां चैकस्थानके रसे संक्रामति मन्दो जघन्योऽनु-
 जागसंक्रमो वेदितव्यः । एतदुक्तं भवति—सम्यक्त्वस्य सर्वविशुद्ध एकस्थानको रसो यदा संक्रामति तदा तस्य जघन्योऽ-
 नुजागसंक्रमः, पुरुषवेदसंज्वलनानां च द्रूपणकाले यानि समयोनावलिकादिकवद्धानि स्पर्धकानि एकस्थानरसोपेतानि
 तानि यदा संक्रामन्ति तदा स तेषां जघन्योऽनुजागसंक्रमः । ‘सेसासु इत्यादि’ शेषासूक्तव्यतिरिक्तासु सर्वासु प्रकृतिषु
 सर्वघातिनि विस्थानकरसोपेते स्पर्धके संक्रम्यमाणे जघन्योऽनुजागसंक्रमो वेदितव्यः । इदमत्र तात्पर्यं—सम्यक्त्वपुरुष-
 वेदसंज्वलनचतुष्टयव्यतिरिक्तानां शेषप्रकृतीनां घातित्वमाश्रित्य सर्वघातीनि, स्थानमाश्रित्य विस्थानकरसोपेतानि मन्दा-
 नुजायानि यानि रसस्पर्धकानि तानि यदा संक्रामन्ति तदा स तासां जघन्योऽनुजागसंक्रमः । इह यद्यपि मतिश्रुताव-
 धिमनःपर्यायज्ञानावरणचक्षुरचक्षुरवधिदर्शनावरणान्तरायपञ्चकानामेकस्थानकोऽपि रसो बन्धे प्राप्यते तथापि क्षयका-
 लेऽपि प्राग्बद्धो विस्थानकोऽपि रसः संक्रामति, नैकस्थानकः केवल इति जघन्यसंक्रमविषयतया नैतेपामेकस्थान-
 करस उक्तः ॥ ४५ ॥

तदेवमुक्तं जघन्यानुजागसंक्रमपरिमाणं । संप्रति साधनादिरूपरूपणा कर्तव्या । सा च विधा—मूलप्रकृतिसाधनादि-
 प्ररूपणा उत्तरप्रकृतिसाधनादिरूपरूपणा च । तत्र मूलप्रकृतीनां साधनादिरूपरणार्थमाह—
 अजहृषो तिषि तिहा मोहस्स चउविहो अहाउस्स । एवमणुक्कोसो सेसिगाण तिविहो अणुक्कोसो ४९
 सेसा मूलपगइसु दुविहा अह उत्तरासु अजहृषो । सत्तरसण चउआ तिविकप्पो सोलसणं तु ॥ ५० ॥

अजहणो सि-ज्ञानावरणदर्शनावरणान्तरायद्वयशानां त्रयाणां कर्मणामजघन्योऽनुनागरिगात्रिप्रकारस्तयथा-अनादिरध्वो धुनश्च तथाहि-क्षीणकपायस्यैतेषां कर्मणां समयाधिकावलिक्वाजेयायां स्थितौ जघन्यानुजागमं क्रमो जयति, न न सादिरध्वश्च, ततोऽन्यः सर्वोऽन्यजघन्यः, स चानादिः । अध्वधुवौ चव्याजव्यापेक्षया । मोहनीयस्याजघन्योऽनुजागसंक्रमश्चतुर्विधः । तद्यथा-सादिरनादिर्ध्वोऽध्वश्च । तथाहि-सूक्ष्मपरायस्य क्षपकस्य मोहनीयस्य समयाधिनान्द्विक्वाशेषायां स्थितौ जघन्योऽनुजागसंक्रमो जयति । स च सादिरध्वश्च । ततोऽन्यः सर्वोऽन्यजघन्यः । स च द्वायिक्रमभ्यङ्गद्वेषरूपशमश्रेण्या वर्तमानस्योपशान्तमोहगुणस्थानके न जयति । उपशान्तमोहगुणस्थानकाच्च प्रतिपततः सतः पुनरपि जयति, ततोऽसौ सादिः । तत्स्थानमप्राप्तस्य पुनरनादिः । ध्रुवाधुवौ पूर्ववत् । आयुगम्यन्नुत्कृष्टोऽनुजागसंक्रमश्चतुर्विधः । तद्यथा-सादिरनादिर्ध्वोऽध्वश्च । तथाहि-अप्रमत्तो देवायुग उत्कृष्टमनुजागं वद्ध्वा चन्धानलिकायाः परतः संक्रमयितुमारचते । तं च तावत्संक्रमयति गन्धदनुत्तरसुरजन्वे स्थितस्य त्रयस्त्रिंशत्सामारोपमाण्यतिक्रामन्ति । आनलिकामात्रा स्थितिरवतिष्ठते । ततोऽन्योऽनुजागसंक्रम आयुपः सर्वोऽन्यनुत्कृष्टः । स च नादिः । तत्स्थानमप्राप्तस्य पुनरनादिः । ध्रुवाधुवावचव्यापेक्षया । शेषाणां नामगोत्रवेदनीयानामनुत्कृष्टोऽनुजागसंक्रमस्त्रिधस्त्रिप्रकारः । तद्यथा-अनादिरध्वो धुवश्च । तथाहि-सूक्ष्मसंपरायेण क्षपकेण स्वगुणस्थानकस्य चरमतमये तेषां नामगोत्रवेदनीयानां सर्वोत्कृष्टोऽनुजागो बध्यते । चन्धावलिक्वायामतीतायां यावत्सयोगिचरमतमयस्तावत्संक्रमति । स च सादिरध्वश्च । ततोऽन्यः सर्वोऽन्यनुत्कृष्टः । स चानादिः, आदिरचावात् । ध्रुवाधुवौ पूर्ववत् । उत्कृष्टेषु विकृष्टेषु द्विधा प्ररूपणा कर्तव्या । तद्यथा-सादिर-

ध्रुवश्च । तत्र चतुर्णां घातिकर्मणा उत्कृष्टानुत्कृष्टजघन्येषु जघन्यः सादिरध्रुवश्च जावित एव । उत्कृष्टः कदाचिन्मिथ्या-
 दृष्टिर्भवति, अन्यदा तु तस्याप्यनुत्कृष्टः, अत एतौ साद्यध्रुवौ । शेषाणां चतुर्णामिघातिकर्मणां जघन्याजघन्योत्कृष्टेषु मध्ये
 उत्कृष्टो जावित एव । जघन्यः सूक्ष्मास्यापर्याप्तस्यैकेन्द्रियस्य हतप्रचूतानुजागसत्कर्मणो लभ्यते, नान्यस्य । प्रचूतानुजाग-
 सत्कर्मघाताच्चाये तु तस्याप्यजघन्यः । तत एतावपि साद्यध्रुवौ । कृता मूलप्रकृतीनां साद्यनादिप्ररूपणा । संप्रत्युत्तरप्रकृ-
 तीनां साद्यनादिप्ररूपणार्थमाह—‘अहेत्यादि’ उत्तरासूत्रप्रकृतिषु मध्ये सप्तदशानां कर्मणामनन्तानुबन्धिचतुष्टयसंज्वल-
 नचतुष्टयनवनोकपायलक्षणानामजघन्योऽनुजागसंक्रमश्चतुर्था । तद्यथा—सादिरनादिर्ध्रुवोऽध्रुवश्च । तथाहि—एतेपामनन्ता-
 नुबन्धिवर्जानां त्रयोदशकर्मणां स्वस्वद्वयपर्यवसानावसरे जघन्यस्थितिसंक्रमकाले जघन्योऽनुजागसंक्रमः प्राप्यते । अन-
 न्तानुबन्धिनां पुनरुपलनासंक्रमेणोषद्वय चूयोऽपि मिथ्यात्वप्रत्ययतो बच्चानां बन्धावलिकायामतीताया द्वितीयावलिकायाः
 प्रथमसमये जघन्योऽनुजागसंक्रमः । एतदन्यः पुनः सर्वोऽप्येतासां सप्तदशप्रकृतीनामजघन्यः । स चोपशमश्रेण्यामुप-
 शान्तानामेतासां न भवति ततः प्रतिपाते च भवति, ततोऽतौ सादिः । तत्स्थानमप्राप्तस्य पुनरनादिः । अध्रुवध्रुवौ
 भव्यात्रव्यापेक्षया । तथा पञ्चविधज्ञानावरणस्थानाच्चित्रिकवर्जपददर्शनावरणपञ्चविघ्नान्तरायलक्षणानां पोरुशकर्मणां
 जघन्योऽनुजागसंक्रमस्त्रिविकल्पस्त्रिप्रकारस्तद्यथा—अनादिरध्रुवो ध्रुवश्च । तथाहि—एतेषां पोरुशकर्मणां जघन्यानुजागसं-
 क्रमः क्षीणकपायस्य स्वगुणस्थानकस्य समयाधिकावलिकाशेषायां स्थितौ वर्तमानस्य प्राप्यते । ततोऽन्यः सर्वोऽप्यजघन्यः,
 तस्य चादिर्न विद्यते इत्यनादिः । अध्रुवध्रुवौ भव्यात्रव्यापेक्षया ॥ ५० ॥

तिविहो वृत्तीसाए णुक्कोसो ह नवगस्स य चउळा । एयासिं सेसा सेसगाण सने य डुविगप्पा ॥ ५२ ॥
 तिविहो ति-सातवेदनीयपद्येन्त्रियजातिर्तेजमसक्तममन्तुल्लभंस्थानशुद्धोदितदृष्टिश्चिन्मुरजिगन्धरुगायाय्यमधुरन्तु-
 डुलघूणशीत (स्निग्धोष्ण) लक्षणशु नवर्णोद्ये ऋदशकागुल्लघूनामपराघातप्रश्लान्दिद्योगतिवमादिरशरुनिर्मण्डलदणाना
 पद्भिर्नशल्पकृतीनामुत्कृष्टोऽनुजागमंक्रमस्त्रिधस्त्रिप्रकारः । तयथा-अनादिर्ध्रुवोऽधुमध्य । तथाहि-आनां पद्भिर्नान्यमकृतीनां
 रूपक आत्मीयात्मीयबन्धव्यवेदकाले उत्कृष्टमनुजागं वध्नाति वद्भाति वद्भा च बन्धानलिकायामतीतायां संक्रमयितुमारभते ।
 तं च तावत्संक्रमयति यावत्सयोगिकेवल्लिचरमसमयः । ततः रूपकमयोगिकेनल्लिवर्जस्य शेषस्यानुकृष्ट एवानुजाग एतासां
 संक्रामति । तस्य चादिर्न त्रिद्यत इत्यनादिः ध्रुवाध्रुवौ अन्वयचञ्चयांपद्व्या । 'अद्वैत्यादि' अथशब्दस्तयाविधान्ये । नव-
 कस्य उद्योतवज्रर्पजनाराचसंद्हनौदारिकसप्तकलक्षणस्यानुकृष्टोनुजागमंक्रमश्चतुर्विधः । तयथा-सादिरनादिर्ध्रुवोऽधुमध्य ।
 तथाहि-एतेषामुद्योतवर्जानामष्टानां कर्मणा सम्यग्दृष्टिर्देवोऽत्यन्तविश्रुत्तपरिणाम उत्कृष्टमनुजागं वद्भा बन्धानलिकाया-
 मतीतायां संक्रमयति । उद्योतनाम्नः पुनः सप्तमनररुपश्रिय्यां वर्तमानो नैरयितो मिव्यादृष्टिः सम्यक्त्वं प्रतिपत्तुत्तम
 उत्कृष्टमनुजागवन्धं करोति । ततो बन्धावलिकायामतीतायां संक्रमयति । तं च जघन्येनान्तर्मुहूर्तमुत्कर्तते वे पद्दाष्टी
 सागरोपमाणां यावत् । इह यद्यपि सप्तमनररुपश्रिय्यां चरमेऽन्तर्मुहूर्तस्यस्यं मिव्यात्वं गच्छति तथाप्येतेने जनेऽन्तर्मु-
 हूर्तानन्तरं यः सम्यक्त्वं प्रतिपद्यते स इह गृह्यते । ततोऽपान्तराले लोको मिव्यात्वकालो जान्नापि चिरंतनग्रन्थेषु न
 विवक्षित इत्यस्माच्चिरपि वे पद्दष्टी सागरोपमाणा यावदियुक्तं । तत उत्कृष्टाप्रतिपतितस्यानुकृष्टः । स च सादिः ।

तत्स्थानमप्राप्तस्य पुनरनादिः । ध्रुवाध्रुवौ ज्ञव्याजव्यापेक्षया । 'एयासिमित्यादि' एतासां सप्तदशपोरुशपट्टत्रिंशन्नवकरू-
 पाणां प्रकृतीनामुक्तशेषा विकल्प्या उक्तसप्तदशादिव्यतिरिक्तानां च शेषप्रकृतीनामशीतिसंख्यानां सर्वेऽप्युक्त्यानुक्त्य-
 जघन्याजघन्या द्विविकल्प्या द्विप्रकारा ज्ञातव्याः । तथाहि—सादयोऽध्रुवाश्च । तथाहि—सप्तदशानां पोरुशानां चोक्तयोऽ-
 नुजागसंक्रमो मिथ्यादृष्टेरुक्त्ये संक्षेपो वर्तमानस्य प्राप्यते । शेषकालं तु तस्याथनुक्त्य एव । अत एव तौ द्वावपि साद्य-
 ध्रुवौ । जघन्यो जावित एव । तथा पट्टत्रिंशत्प्रकृतीनां नवकस्य च जघन्योऽनुजागसंक्रमः सूक्ष्मैकेन्द्रिये हतप्रचूतानुजाग-
 सत्कर्मणि प्राप्यते । प्रचूतानुजागसत्कर्मघाताभावे तु तस्मिन्नप्यजघन्यस्तत एतौ साद्यध्रुवौ । उक्त्यो जावित एव ।
 शेषाणां प्रकृतीनां संज्ञिनि पञ्चेन्द्रिये पर्यासे शुभानां वैक्रियसप्तकेदेवदिकोच्चैर्गोत्रातपतीर्थकराहारकसप्तकमनुजविकनर-
 कायुर्वर्जशेषायुस्त्रयरूपाणां चतुर्विंशतिसंख्यानां विशुद्धावशुभानां च स्थानार्द्धित्रिकासातवेदनीयदर्शनमोहनीयत्रितया-
 प्रत्याख्यानप्रत्याख्यानवरणकपायनरकायुर्नरकदिकतिर्थगिष्कपञ्चेन्द्रियजातिवर्जशेषजातिचतुष्टयप्रथमवर्जसंस्थानप्रथमव-
 र्जसंहननाशुभवर्णादिनवकाप्रशस्तविहायोग्युपघातस्थावरदशकनीचैर्गोत्ररूपाणां पट्टपञ्चाशत्संख्यानां संक्षेपो उक्त्योऽनु-
 जागवन्धो लभ्यते । शेषकालं त्वनुक्त्यः । एवं संक्रमोऽपि । तत एतौ साद्यध्रुवौ । जघन्योऽनुजागसंक्रमः पुनः सूक्ष्मै-
 केन्द्रिये हतप्रचूतानुजागसत्कर्मणि प्राप्यते । प्रचूतानुजागसत्कर्मघाताभावे तु तस्मिन्नप्यजघन्यः । तत एतावपि
 साद्यध्रुवौ ॥ ५१ ॥

कृता साधनादिप्ररूपणा । संग्रति स्मामित्यं वक्तव्यं । तत्र त्रिधा-उत्कृष्टानुजागमंरुमस्वामित्यं, जघन्यानुजागमं-
रुमस्वामित्यं च । तत्रोत्कृष्टानुजागमंरुमस्वामित्यमनिश्लिखुन्तकालप्रमाणनियमनार्थमिदमाह—

उक्तोसगं पवंधिय आत्रलियमइच्छिऊण उक्तोसं । जात्र न वाणइ तगं संकमइ य आ सुहुत्तंतो ॥ ९२ ॥

उक्तोसगं ति-मिश्याइष्टिरुकृष्टमनुजागं चद्रा तत आत्रलितानतिक्रम्य चन्धावद्विज्ञायाः परत इत्यत्रः । तमुत्कृष्टम-
नुजागं संक्रमयति तावद्यावन्न विनाशयति कियन्तं कालं यावत्पुनर्न विनाशयतीति नेत्रुच्यते-आमुहुत्तान्तः अन्तर्मु-
हुत्तं यावदित्यर्थः । परतो मिश्याइष्टि-श्रुचप्रकृतीनामनुजागं संक्षेपेन अश्रुचप्रकृतीनां तु विशुध्याऽवश्यं विनाशयति ॥ ९२ ॥

संग्रति स्वामी प्रतिपायते—

असुजाणं अन्नयरो सुहुम अपज्जागाड मिठो य । वज्जिय असंखवासाउए य मणुत्तववाए य ॥ ९३ ॥

असुजाणं ति-अशुजाना प्रकृतीना पत्रविधज्ञानानरणवप्रिधदर्शनारणामातेदनीयाष्टाविंशतिविधमोहनीयनररु-
धिकर्तियंभिकपञ्चेन्द्रियजातिवर्जेशेषजातिचतुष्टयप्रथमवर्जसंस्थानप्रथमवर्जमंहुननीलकृष्णपुरनिगन्धतित्तकटु रुक्कदशी-
तकर्कशगुरुरूपघाताप्रशस्तविहायोगतिस्थावरषूद्रममाधारणपर्यासास्थिराशुचतुर्जगदुःस्वरानादेयागशः कीर्तिनीचिंगेत्रपयत्रि-
धान्तरायलक्षणामष्टाशीतिमंखानामन्यतरः सूक्ष्मापर्यासादिः, आदिशब्दात् पर्याससूद्रमपर्यासापत्रासिवादरवित्रिनतु-
रिन्द्रियासंज्ञिमंज्ञितिर्यंरूपञ्चेन्द्रियमनुष्यदेवनारकपरिग्रहः । तत एतेषामन्यतमो मिश्याइष्टिरुकृष्टमनुजागसंरुमं करोति ।
केवलममंख्येवपर्याशुपो मनुष्यतिरथो ये च देवाः स्वत्रवाच्युला मनुष्येपूषधन्ते तांश्च मनुष्योपपातान् आनतप्रमुलान्

देवान् वर्जयित्वा । एते हि मिथ्यादृष्टयोऽपि नाशुचप्रकृतीनामुक्तस्वरूपाणामुत्कृष्टमनुजागं वधन्ति, तीव्रसंक्षेशाच्चावात् । ततश्चोत्कृष्टानुजागसंक्रमाच्चाव इति तेषां वर्जनं ॥ ५३ ॥

सबत्थायाबुज्जोयमणुगइ पंचगाण आजणं । समयाहियादिगा सेसगत्ति सेसाण जोगंता ॥ ५४ ॥

सबत्थ ति-सर्वत्र सर्वेषु सूक्ष्मापर्यासादिषु नैरधिकपर्यवसानेषु असंख्येयवर्षाशुस्तिर्यमनुष्येषु मनुष्योपपातेषु च देवेषु आनतादिषु मिथ्यादृष्टिषु सम्यग्दृष्टिषु वा । आतपस्योद्योतस्य मनुजगतिपञ्चकस्य मनुजगतिमनुजानुपूर्व्यौदारिकविक्रयज्रपन्नाराचसंहननलक्षणस्य । अत्रौदारिकविक्रमद्वेषणदौदारिकसप्तकं गृह्यते, तथाविवक्षणात् । ततः सर्वसंख्यया षादशानां प्रकृतीनामुत्कृष्टोऽनुजागसंक्रमो वेदितव्यः । तथाहि-सम्यग्दृष्टिः शुचमनुजागं न विनाशयति, किंतु विशेषतो दे पद्पट्टी सागरोपमाणां यावत् परिपालयति । तत उत्कर्षत एतावन्तं कालं यावदुत्कृष्टमनुजागमविनाशस्य पश्चात्सर्वत्र यथायोग्यमुत्पद्यते । ततो मिथ्यादृष्टिष्वप्यनन्तरोत्क्रमकृतीनामुत्कृष्टोऽनुजागसंक्रमोऽन्तर्मुहूर्तं कालं यावदवाप्यते । आतपोद्योतयोश्चोत्कृष्टोऽनुजागो मिथ्यादृष्टिनैव वध्यते । ततो न तत्र तयोर्लुक्कृष्टानुजागसंक्रमाच्चावः । मिथ्यात्वाच्च प्रतिपत्य सम्यक्त्वं गते सम्यग्दृष्टावपि प्राप्यते । न च सम्यग्दृष्टिः सन् तयोर्लुक्कृष्टमनुजागं शिनाशयति, शुचप्रकृतित्वात् । ततो दे पद्पट्टी अपि सागरोपमाणां यावदुत्कर्षतस्तयोस्तत्र संक्रमो दृष्टव्यः । तथा चतुर्णामाशुपासुत्कृष्टमनुजागं वद्ध्वा त्रन्धावलिकायामतीताया यावत्समयाधिकावलिका शेपा तावदुत्कृष्टानुजागसंक्रमः प्राप्यते । शेपाणां तु शुचप्रकृतीनां सातवेदनीयदेवद्विकपञ्चेन्विजजातिवैकियसप्तकाहारकसप्तकैतजसप्तकसमचतुरस्रसंस्थानशुक्ललोहितहारिञ्चणमुरजिगन्धकपायाम्त्रमधु-

ररसमृद्धलघुस्त्रिभोणस्पर्शप्रशस्तविद्यायोगत्युद्यासागुरुत्वपुपराघातवनाद्विदशनिर्माणतीश्वररोचंगोन्मिलशृणानां चतुःपया-
शत्संख्यानामात्मीयात्मीयवन्धव्यवेदोदममये उत्कृष्टमनुजागं वद्वा बन्धान्निष्ठायाः परतन्नात्कृष्टमनुजागं संत्तम-
यति यावत्सयोगिकेवल्लिचरसममयः । तथा चैतानां प्रकृतीनामुत्कृष्टानुजागमं कर्मस्वामिनः प्रायोऽप्युत्तरणादयः न्योगि-
केवल्लिपर्यवमाना ब्रह्मव्याः ॥ ९४ ॥

तदेवमुक्त उत्कृष्टानुजागसंक्रमस्वामी, संप्रति जघन्यानुजागमं कर्मस्वामिनं प्रतिपिपादयितुं यन्वानुजागमं कर्म-
संभवपरिज्ञानार्थमाह—

खवगस्संतरकरणे अकए वाईण सुहुमकम्सुवरिं । केवल्लिणो णंतगुणं असच्चिउ सेसअनुजाणं ॥ ९५ ॥

खवगस्स ति-यावदयायन्तरकरणं न त्रिधीयते तावत्प्रकृत्य सर्वघातिनीनां देशघातिनीनां च प्रकृतीनां मंत्रन्धी
अनुजागः सूदमंकेन्द्रियमत्कादनुजागमत्कर्मणोऽनन्तगुणो जयति । अन्तरकरणे तु कृते सति सूदमंकेन्द्रियस्यापि मत्का-
दनुजागसत्कर्मणो ह्यनी जयति । तथा शोषाणामप्यघातिनीनामशुचप्रकृतीनाममातवेदनीयप्रयमवर्जनं स्थानप्रयमवर्ज-
संहनकृष्णनीलदुरचिगन्धतिककटुगुरुकर्शकशीतोपघाताप्रशस्तविद्यायोगनिदुर्जगद्दुःस्वरानादेयाद्विरासुनापर्याप्ता-
यशःकीर्तिनीचैर्गोत्रलक्षणानां त्रिशत्संख्यानां केवल्लिनोऽनुजागमत्कर्म अमंक्षिपयेन्द्रियमत्कादनुजागसत्कर्मणोऽनन्तगुणं
वेदितव्यं । तथा च सति सर्वघातिनीनां देशघातिनीनां च प्रकृतीनां जघन्यानुजागसंक्रमसंचनः रूपकस्यान्तरकरणे कृते

सति वेदितव्यः । शेषाणां त्वशुचप्रकृतीनामुक्तरूपाणां जघन्यानुजागसंक्रमसंचयः, न सयोगिकेचक्षिनि, किंतु हतम-
 त्कर्मणः सूक्ष्मैकेन्द्रियादेः, तस्यैव वक्ष्यमाणत्वात् ॥ ५५ ॥

इह 'संकर्मइय आमुहुचंतो' इतिवचनात्सम्यग्दृष्टयो मिथ्यादृष्टयो वा किद्वान्तमुद्दूर्तत्परतः सर्वप्रकृतीनामनुजाग-
 घातं कुर्वन्तीति प्रसक्तं, तत्रापवादमाह—

सम्मद्विद्धी न हृणइ सुजाणुजागे अस्ममदिद्धी वि । सम्मत्तमीसगाणं उक्कोसं वज्जिया खवणं ॥ ५६ ॥

सम्मद्विद्धि ति—इह याः शुचप्रकृतयः सातवेदनीयदेवद्विकमनुजद्विकपयोन्त्रिजजातिप्रथममंस्थानप्रथमसंभूतनौदारिक-
 वैक्रियसप्तकाहारकसप्तकतैजससप्तकशुचवर्णयैकादशकाशुरुदधूपथातोत्रासातयोद्योतप्रशास्तविदायोगतित्रमादिदशकनि-
 र्माणतीर्थकरोचैर्गोत्रद्वयैः पदपट्टिसंख्यास्तासां सर्वासामपि शुचमनुजागमुत्कर्णतो वे पदपट्टी मागरोपमाणां यावत्स-
 म्यग्दृष्टिर्न विनाशयति । असम्यग्दृष्टिमिथ्यादृष्टिः । अपिशब्दात्सम्यग्दृष्टिश्च सम्यग्मिथ्यात्वयोरुत्कृष्टमनुजागं न विना-
 शयति । रूपणं रूपणकाटां वर्जयित्वा । एतदुक्तं भवति—रूपणकाले सम्यग्दृष्टिरपि सम्यक्त्वसम्यग्मिथ्यात्वयोरुत्कृष्ट-
 मनुजागं विनाशयति, तेन रूपणकालो वर्ज्यते । तथा चोक्तं पद्यसंग्रहमूलटीकार्या—“सम्यग्दृष्टयो मिथ्यादृष्टयश्च सम्य-
 कत्वसम्यग्मिथ्यात्वयोरुत्कृष्टमनुजागं विनाशयन्ति, अपि तु रूपकः सम्यग्दृष्टिविनाशयति उचयोरपि दृष्ट्योरिति” ।
 मिथ्यादृष्टिः पुनः सर्वासामपि शुचप्रकृतीनां संज्ञेनानाशुचप्रकृतीनां तु विशुध्याऽन्तर्मुत्कर्णत्परत उत्कृष्टमनुजागमवश्यं
 विनाशयति ॥ ५६ ॥

तदेवं जघन्यानुजागसंक्रमस्वामित्वप्रतिपादनाय जायना कृता । मंप्रति जघन्यानुजागसंक्रमस्वामित्वमेवाह—
 अंतरकरणे अवर्णिं जहन्नविशंसकमो उ जस्स जहिं । वाईणं नियगचरमरसखंडे दिट्ठिमोहडुगे ॥ ५७ ॥
 अंतरकरणे चि-अन्तरकरणदूर्ध्वं घातिकर्मप्रकृतीनां मध्ये यस्याः प्रकृत्यर्थत्र गुणस्थानेके जघन्यस्थितिसंक्रम उक्तः,
 तस्यास्तत्र जघन्यानुजागसंक्रमोऽपि नेदितव्यः । एतदुक्तं भवति-अन्तरकरणे कृते मति अनिष्टुत्तिचादरसंपरायः रूपको
 नवनोकपायसंश्रवणचतुष्टयानां रूपणक्रमेण जघन्यस्थितिसंक्रमणकाले जघन्यानुजागसंक्रमं करोति । ज्ञानावरणपृथक्कान्त-
 रायपञ्चकचक्षुरचक्षुरवधिरुवलदर्शनावरणनित्राप्रचलारूपदर्शनानरणपङ्कानां क्षीणरूपायः समयाधिकावल्लिकागेपाया
 स्थितौ वर्तमानो जघन्यानुजागसंक्रमं करोति । 'नियगेत्यादि' दर्शनमोहनीयद्विक्तस्य सम्यक्तरान्यमित्थ्यात्वरूपस्य रूप-
 णकाले निजकचरमरसखंडे आत्मीयात्मीयचरमरसखंडसंक्रमणकाले जघन्यानुजागसंक्रमो भवति ॥ ५७ ॥

आऊण जहणविई वंधिय जावत्थि संकमो ताव । उवलणत्तित्थिसंजोयणा य पढमालियं गंतु ॥ ५८ ॥
 आऊण चि-चतुर्णामयायुषां जघन्यां स्थितिं बद्धा, जघन्या हि स्थिति बधन् जघन्यमनुजागं वधातीति जघन्यस्थि-
 तिग्रहणं । ततो जघन्यां स्थितिं बद्ध्वा बन्धावल्लिकायाः परतस्तावजघन्यानुजागं संक्रमयति यावत्समयाधिकावल्लिका
 शेपा भवति । ततो जघन्यां स्थितिं बद्ध्वा यावदस्ति संक्रमस्तावजघन्यानुजागसंक्रमः प्राप्यते । तथा नरकविक्रमनुजवि-
 कदेव विक्रयैक्रियसप्तकाहारकसप्तकोच्चैर्गोत्रलक्षणानामेकविंशत्युवलनप्रकृतीनां तीर्थकरस्यानन्तानुबन्धिनां च जघन्यमनु-
 जागं बद्ध्वा प्रथमावल्लिकां बन्धावल्लिकावल्लक्षणं गत्वाऽतिक्रम्य, नन्धावल्लिकायाः परत इत्यर्थः । जघन्यमनुजागं संक्रम-

यति । कः संक्रमयतीति चेदुच्यते—यैक्रियसप्तकदेवदिकनरकदिकानामसंक्षिपथेन्द्रियो, मनुष्यद्विकोच्चैर्गात्रयोः सूक्ष्मनिः
 गोदः, आहारकसप्तकस्याप्रमत्तः, तीर्थकरस्याविरतमन्यदृष्टिः, अनन्तानुबन्धिनां पश्चात्कृतसम्यक्त्वो मिथ्यादृष्टि-
 संक्रमयतीति ॥ ५७ ॥

सेसाण सुहुम ह्यसंतकम्मिगो तस्स हेठ्ठल जाव । वंथइ तावं एगिंदिल व एगिंदिल वावि ॥ ५९ ॥
 सेसाण ति—उक्तशेषाणां शुचानामधुचानां वा प्रकृतीनां सप्तनवतिसंख्यानां यः सूक्ष्मेन्द्रियो वायुकायिकोऽश्रिका-
 यिको वा हृतसत्कर्मा, हृतं विनाशितं प्रच्युतमनुजागसत्कर्म येन स हृतसत्कर्मा, स तस्यात्मनःकस्यानुजागसत्कर्मणोऽध-
 स्मात् ततः स्तोक्तरमित्यर्थः । अनुजागं तावद्धशाति यावदेकेन्द्रियस्तस्मिन्नन्यस्मिन् वा एकेन्द्रियत्रये वर्तमानोऽनेके-
 न्द्रियो वेति स एव हृतसत्कर्मा एकेन्द्रियोऽन्यस्मिन् द्वीन्द्रियादित्रये वर्तमानो यावदन्यं बृहत्तरमनुजागं न वज्राति,
 तावत्तमेव जघन्यमनुजागं संक्रमयति ॥ ५९ ॥

तदेवमुक्तोऽनुजागसंक्रमः । संप्रति प्रदेशसंक्रमाभिधानामरः । तत्र चैतेऽर्थाधिकाराः, तद्यथा—सामान्यलक्षण-
 भेदः साधनादिरूपणा उत्कृष्टप्रदेशसंक्रमस्वामी जघन्यप्रदेशसंक्रमस्वामी च । तत्र सामान्यलक्षणप्रतिपादनार्थमाह—
 जं दलियमन्नपगंइं निज्जाइ सो संकमो पएसस । उवलणो विप्राउ अद्दापत्रत्तो गुणो सबो ॥ ६० ॥

जं ति—यत्संक्रमप्रायोग्यं दलिकं कर्मद्रव्यं अन्यप्रकृतिं नीयते अन्यप्रकृतिरूपतया परिणम्यते न प्रदेशसंक्रमः । उक्तं
 सामान्यलक्षणं । संप्रति जेदमाह—‘उवलणो’ इत्यादि । प्रदेशसंक्रमः पद्यथा । तद्यथा—उवलणामंक्रमः, विध्यातसंक्रमः,

यथाप्रवृत्तसंक्रमः, गुणसंक्रमः, सर्वसंक्रमश्च । तत्र यथोद्देशं निर्देश इति न्यायात्प्रथमत उच्यते । तत्र यथोद्देशं निर्देश इति न्यायानामंक्रमस्य लक्षणमभिधीयते-इहानन्तानुबन्धिचतुष्टयसम्यक्त्यसम्यग्मित्यात्वेव द्विक्रमकद्विक्रमकक्रियमसत्कारतन्तसंक्रममुज्ज्विक्रमोद्योगोत्रसङ्ख्यानो सप्तविंशतिप्रकृतीनां प्रथमतः पट्योपमसंख्येयजागमात्रं स्थितिसंक्रमन्तमुद्भूतं कालेनोत्क्रियते । ततः पुनरपि द्वितीयं स्थितिसंक्रमं पट्योपमसंख्येयजागमात्रमेव, केवलं प्रथमात् स्थितिरांजात् विशेषहीनमन्तमुद्भूतं कालेनोत्क्रियते । ततोऽपि तृतीयं स्थितिसंक्रमं पट्योपमसंख्येयजागमात्रं, द्वितीयात् स्थितिरांजात् विशेषहीनमन्तमुद्भूतं कालेनोत्क्रियते । एवं पट्योपमसंख्येयजागमात्राणि स्थितिसंख्यानानि पूर्वस्मात् पूर्वस्मात् स्थितिसंख्यानानि तावद्वाच्यानि यावत् द्विचरं स्थितिसंक्रमं । सर्वाण्यपि च तानि प्रत्येकमन्तमुद्भूतं कालेनोत्क्रियन्ते । इह च द्विधा प्ररूपणा-अनन्तरोपनिधया परंपरोपनिधया च । तत्रानन्तरोपनिधया प्रथमस्थितिरांक्रमस्य प्ररूपणा स्थितिः । ततो द्वितीयस्य विशेषहीना । ततोऽपि तृतीयस्य विशेषहीना । एवं यावद्द्विचरं स्थितिसंक्रमं । कृताऽनन्तरोपनिधया प्ररूपणा । संप्रति परंपरोपनिधया क्रियते-तत्र प्रथमस्थितिसंक्रमपेक्षया कानिचित् स्थितिसंख्यानानि स्थित्यपेक्षयाऽसंख्येयजागमात्रानि, कानिचित्संख्येयजागमात्रानि, कानिचित् संख्येयगुणहीनानि, कानिचिदसंख्येयगुणहीनानि । यदा तु प्रदेशपरिमाणं चिन्त्यते, तदा प्रथमस्थितिसंख्यानं द्वितीयं स्थितिसंक्रमं दक्षिणपेक्षया विशेषाधिकं । ततोऽपि तृतीयं विशेषाधिकं, एवं तावद्वाच्यं यावत् द्विचरं स्थितिसंक्रमं । इयमनन्तरोपनिधा । परंपरोपनिधा पुनरियं-प्रथमात् स्थितिसंख्यानदक्षिणपेक्षया किंचिदसंख्येयजागमात्राधिकं, किंचित्संख्येयजागमात्राधिकं, किंचित्संख्येयगुणाधिकं, किंचिदसंख्येयगुणाधिकं, स्थितिसंख्यानं चोत्करणविधिरयं-प्रथमसमये स्तोत्रं

दक्षिणमुक्तरिति । द्वितीये ममयेऽसंख्येयगुणं । ततोऽपि तृतीयममयेऽसंख्येयगुणं । एवं तापत्रायं यावदन्तर्मुष्टुनेस्य
चरमममयः । गुणकारश्चान् पश्योपमांरयेयनागलक्षणो वेदितव्यः । एवं सर्वेष्वपि स्थितिगंक्षेपु चष्टव्यं । दक्षिणं
चोत्कीर्य क प्रक्षिप्यत इति चेदुच्यते-क्षिचिरस्यस्थाने क्षिचिपरस्थाने । तत्र प्रियप्रक्षिप्यत इति विशेषानो निरूप्येने-प्र-
थमे स्थितिरने प्रथमसमये यत्कर्मैदक्षिणान्यप्रकृतिषु प्रक्षिप्यति तत् स्मोकं । तत् सस्थान एवापस्तान्प्रक्षिप्यते तत्ततोऽ-
संख्येयगुणं । ततोऽपि द्वितीयममये यत्सस्थाने प्रक्षिप्यते तदसंख्येयगुणं । परमप्रतिषु पुनरित् प्रक्षिप्यते तत्रप्रथमम-
मयपरस्थानप्रक्षिप्ताद्विगोच्छीनं । तृतीयममये यत्परस्थाने प्रक्षिप्यते तत् द्वितीयममयस्यस्थानप्रक्षिप्तादसंख्येयगुणं । यत्पुनः
परमकृतिषु प्रक्षिप्यते, तत् द्वितीयममयपरस्थानप्रक्षिप्ताद्विशेष्यत्वेन । एवं तापत्रायं यावदन्तर्मुष्टुनेचरमममयः । एवं
सर्वेष्वपि स्थितिगंक्षेपु द्विचरमस्थितिगंक्षेपुनानेषु पाच्यं । नंप्रति चरमगंक्ष्येयपि गच्छते-चरमस्थितिगंक्षेपु द्विचरम-
स्थितिराजापेक्ष्याऽसंख्येयगुणं नऽपि चरमस्थितिगंक्षेपुनानेषु कांक्षेनोत्कीर्येते । तत्र च यत्प्रमेसाग्रं तदुदयाद्विष्ण-
गतं मुक्त्वा शेषं तथं परस्थाने प्रक्षिप्यति । तत्रैत-प्रथमममये स्मोकं, द्वितीयं ममयेऽसंख्येयगुणं, ततोऽपि तृतीयमम-
येऽसंख्येयगुणं. एवं यावच्चरमममयः । चरमममये तु यत्परमकृतिषु प्रक्षिप्यते दक्षिणं च सर्वानंका उच्यते । तत्र याव-
त्प्रमाणं द्विचरमस्थितिगंक्षेपुनानेषु, कर्मदक्षिणं चरमममये परमकृतिषु संक्रमयति, तावत्प्रमाणं चरमस्थितिगंक्षेपुनानेषु च
द्विकं प्रतिममयमपक्षिप्यते तद्वि चरम स्थितिगंक्षेपुनानेषु चरमस्थितिगंक्षेपुनानेषु । एषा कांक्षेनो मार्गणा ।
क्षेत्रतः पुनरियं-यावत्प्रमाणं द्विचरमस्थितिगंक्षेपुनानेषु, कर्मदक्षिणं परमकृतिषु संक्रमयति, तावत्प्रमाणं कर्मदक्षिणं चरम-

स्थितिसंक्रमस्य सत्कमेकत्रापद्रियते, अन्यत्र एक आकाशप्रदेशः । एवमपद्रियमाणं चरमस्थितिरांशुमंगुलमानक्षेत्रगतप्रदेश-
राशेरसंख्येयतमेन प्रागेनापद्रियते । अंगुलस्यासंख्येयतमे प्रागे यावन्त आकाशप्रदेशास्तावन्ति चरमस्थितिवंशे यत्रो-
क्तप्रमाणानि संक्रान्तिं भवन्तीत्यर्थः । यावत्प्रमाणं पुनर्द्विचरमस्थितिसंक्रमकं कर्मदलिकं स्वस्थाने संक्रमयति, तावत्प्रमाणं
चेच्चरमस्थितिसंक्रमस्य कर्मदलिकं प्रतिमयमपद्रियते तर्हि तच्चरमं स्थितिसंक्रमं पट्योपमानसंख्येयप्रागमात्रगतैः समस्यै-
निर्लेपीभवति ॥ ६० ॥

तदेवमुक्तमुल्लानामंक्रमलक्षणं । मंप्रत्येतदेव लक्षणं योजयन्नाहारकसप्तकस्योच्चलनासंक्रमकारकमाह—

आहारतए न्निन्नमुहुत्ता अविरद्गलं पञ्चलए । जा अविरतो त्ति उवलइ पञ्चजागे असंखतमे ॥ ६१ ॥

आहार त्ति-आहारकसप्तकर्माविरतिविरत्यत्रावं गतः मन् अन्तर्मुहूर्तात्पश्चत आहारकतनुं । इहाहारकग्रहणे-
नाहारकसप्तकं गृहीतं ऽष्टव्यं । तत आहारकसप्तकं । 'पञ्चलए त्ति' प्रोच्चलयति । क्रियता पुनः कालेनोच्चलयतीति
चेदुच्यते-यावदविरतिस्तावदुच्चलयति । एतेनाविरतिप्रत्यया आहारकसप्तकस्योच्चलना प्रतिपादिता ऽष्टव्या । अविर-
तिश्चानन्तमपि कालं यावद्भवति, ततो नियममाह-'पञ्चजागे असंखतमे' पट्योपमस्यासंख्येयतमेन जागेन सर्वमुच-
लयतीत्यर्थः ॥ ६१ ॥

अंतोमुहुत्तमं पद्वासंखिज्जमित्तविश्वंडं । उक्किरइ पुणो वि तथा उण्णमसंखगुणहं जा ॥ ६२ ॥

अंतोमुहुत्तं ति-अन्तर्मुहूर्तप्रमाणमघ्नां यावदन्तर्मुहूर्तेन कालेनेत्यर्थः । पट्योपमासंख्येयप्रागमात्रं स्थितिसंक्रम-

क्विरति । एष विधिः प्रथमखंडस्य । ततः पुनरपि तथा तेनैव प्रकारेणान्तर्मुहूर्तेन कालेनान्यत् पट्योपमामंख्येयजा-
गमात्रं खंडं पूर्वस्माद्गुणमूलतरमुत्किरति । एवं तावदाद्यं यानत् द्विचरमं स्थितिलंघं ङाणेऽयाऽ-
संख्येयगुणहीनं ॥ ६३ ॥

तं दक्षिणं सत्था(ठा)णे समए समए असंख्यगुणियाए । सेढीए परनाणे विसेसद्वाणीणं संतुनइ ॥ ६३ ॥
तं ति-तडुत्कीर्यमाणं दक्षिकं समये स्वस्थाने अमंख्येयगुणितया श्रेण्या गुंनुचते प्रक्षिपति । यत्पुनः परस्थाने पर-
प्रकृतौ तद्विशेषद्वान्या । तद्यथा-प्रथमममये यत् परप्रकृतौ प्रक्षिपति तत् श्लोकं । यत्पुनः स्वस्थाने एवाथनात् प्रक्षि-
प्यते, तत्ततोऽसंख्येयगुणं । ततोऽपि द्वितीयसमये यत् स्वस्थाने प्रक्षिप्यते तदमंख्येयगुणं । परप्रकृतिषु पुनर्यत् प्रक्षिप्यते
तत्प्रथमसमये परस्थानप्रक्षिप्ताद्विशेषहीनं । एवं तावत्प्रतिसमयं वाच्यं यावदन्तर्मुहूर्तस्य चरमममयः । एष प्रथमस्थिति-
स्वरुस्योत्करणविधिः । एवमन्येगामपि ऋष्टव्यं ॥ ६३ ॥

जं डुचरमस्स चरिमे अन्नं संकमइ तेण सवं पि । अंगुलअसंखजागेण हीरण एस उव्वलणा ॥ ६४ ॥

जं ति-द्विचरमस्थितिलंडस्य चरमसमये यत् कर्मदक्षिकमन्यां प्रकृतिं मंक्रमयति, तेन मानेन तावत्प्रमाणेन दक्षिके-
नेत्यर्थः । यदि चरमं स्थितिलंक्रमपश्चियते । ततः कालतोऽमंख्येयानिरुसर्गिण्यमर्षिणीचिरपश्चियते क्षेत्रतः पुनरंगुलमा-
त्रक्षेत्रासंख्येयतेमेन जागेन । एषा प्रागुक्ता द्विचरमस्थितिलंडं यानदाद्यारकसप्तहस्योद्बलना ॥ ६४ ॥

संप्रति चरमस्थितिलंडकस्य वरकव्यतामाल्—

चरमसंखिल्लागुणं अणुसमयसंखगुणियसेहीए ।

देइ पररथाणे ए(एवं)वं संवुजती णि(एव)मवि कसिणो ॥ ६५ ॥

चरमं ति-विचरमस्थितिलंकाचरमं स्थितिलं स्थित्यपेक्षयाऽसंख्येयगुणं । तथा तस्य चरमलंकास्य यत्प्रदेशाग्रं तदुद-
चावलिकागतं मुक्त्वा शेषं परस्थाने प्ररप्रकृतिषु । अनुसमयं प्रतिममयं । असंख्येयगुणनया श्रेण्या प्ररिपति । तद्यथा-
प्रथमसमये स्लोकं, द्वितीयसमयेऽसंख्येयगुणं, तृतीयसमयेऽसंख्येयगुणं, एवं चाद्यचरमममयः । एवममुना प्ररारेण पर
प्रकृतौ प्ररिष्यमाणानां प्रकृतीनां । अपिः संजावने । चरमममये यः कृत्स्नसंक्रमो जवति स सर्वसंक्रमः । एतेन सर्वसं-
क्रमस्य लक्षणं प्रतिपादितं ऋष्यं ॥ ६५ ॥

संप्रति वेदकसम्यक्त्वादीनामुपलनासंक्रमकारकानाह—

एवं मिठहिठिस्स वेयगं मीसगं ततो पढा । एगिंदियस्स सुरडुगमलं सवेजवि निरयडुगं ॥ ६६ ॥

एवं ति-अष्टाविंशतिसत्कर्मा मिव्यादृष्टिः प्रथमत एवमुपदिशितेन प्ररारेण सम्यक्त्वमुपलवयति, ततः सम्यग्मिव्यात्वं ।
तथा एकेन्द्रियाहारकसप्तकरहिता या नामकर्मणः पद्यनवतिप्रकृतयस्तत्सत्कर्मा देवगतिदेवानुपूर्वो पूर्वोक्तेन विधिना
युगपदुपलवयति ततोऽनन्तरं वैक्रियसप्तकं नरकविकं च युगपदुपलवयति ॥ ६६ ॥

सुदुमतसेगो उत्तममत्तं य नारुगमद्गनियद्विमि । त्वनीमाए नियगे संज्ञोयणदिष्ठिदुयस्त्रे य ॥ ६३ ॥

सुदुम सि-युदगममन्-रुद्राधिको वायुकायिकश्च । उपासं गीप्रमुच्यंतीं । प्रथमः पूर्वोक्तं विधिलोचयन्ति । तत्रो-
नरद्विकं मनुष्यमनुजानुपूर्वीकृतं । तदेवं विध्याद्वेदरुद्रना दक्षिणादिषु । येष्वनि गम्यद्वेदः प्रविष्टाये- 'अश्रानि-
यद्विमि त्वनीमाए सि' यथशब्दोऽपि साधनारूपः । किन्तिमपिसागन्तरमिति चेदुत्तरे-साक्रीनीं प्रकृतीनामु-
द्वयना पश्योपसामंलयेयतागभाद्रेण साडेन नरपि यथायोगं विध्याद्वेध, तथ्यमातानां यान्मूर्त्तेः नि साडेन सम्यक्-
द्रीना चेत्यभिज्ञानान्तरता । अत्रिभूतायनियुचितिसाद्वन्तंगमये यद्विभयद्वलीनामनुच्यन्ता । मन्मूढं नरपि-अनिनृपिप-
दग्गंपरारः शुभः स्वानर्त्तिसिनामरपोदशासामन्या-यानप्रयाच्यनायप्राहायाद्वनयनोऽहवागंरुद्रनक्षोप्रमनया-
वावद्वयाः यद्विद्वन्कृती-मस्वदुगमसापेऽन्तर्मुद्देन साडेनोच्यसपि । 'विमो' उच्यति, निने यामीगे ऋ-
त्यकृपेऽपिगतायद्वेदतागितर्यः । संज्ञोपनरद्विमुच्ये च । अत्र पश्यं यमनी, येषोऽनानामकल्पानुपनिनां यद्वि-
गुणवस्य च विध्याद्वान्यगिनात्तयोध पूर्वोक्तविधिनोरुद्रनाऽन्तर्मुद्देन साडेनाप्रमनया ॥ ६३ ॥

तदेवमुद्रनामंशम उच्यः । यमपि विध्यामंशमय उच्यन्ताः-
ज्ञासि न चंभो गुणतपजयतं तासि दुंड निप्रातं । अंमुद्रअभंरजागो राद्वारो तोप मेमभस ॥ ६६ ॥

निति सि-याना प्रकृतीनां गुणप्रत्ययो जप्रत्ययो वा कपो व नमनि कानं विद्यासंभयोऽसंयः । यत्ना-
नरप्रत्ययो गुणप्रत्ययो वा कपो नायक्रीपि चेदुच्ये-द्व या मि-याद्विपु-रगान्याः येष्वय वद्वस्यगानं याना-

दनादिषु गुणप्रत्ययतो बन्धो न भवति । नासादनान्तानां पद्यविशतिप्रकृतीनां सम्यग्मिथ्याइत्यादिषु, अत्रिरतसम्पद्-
 ध्यन्तानां दशानां देशविरतादिषु, देशविरतान्तानां च चतसृणां प्रमत्तादिषु, प्रमत्तान्तानां पणामप्रमत्तादिषु, गुणप्रत्ययतो
 बन्धो न भवति । ततस्तासां तत्र तत्र विध्यातमंक्रमः प्रवर्तते । तथा वैकियसप्तकदेवदिकनरकविकेकन्धियवीन्धियत्री-
 न्धियचतुरिन्धियजातिस्थावरसूक्ष्मसाधारणपर्यासातपलक्षणानां विशतिप्रकृतीनां नैरयिका मिथ्यात्यादिरूपे हेतां विद्यमा-
 नेऽपि भवप्रत्ययतो बन्धका न भवन्ति । नरकदिकदेवदिकैकक्रियसप्तकद्वित्रिचतुरिन्धियजातिसूक्ष्मापर्याससाधारणाना
 सप्तदशप्रकृतीनां समस्ता अपि देवा भवप्रत्ययतो बन्धका नोपजायन्ते । एकेन्धियजात्यातपस्थावरनाम्नामपि तु सनलु-
 मारादयः । संहननपद्मसमचतुररत्नवर्जसंस्थानपद्मकनपुंसकवेदमनुजदिकौदारिकसप्तकतिर्यगेकान्तयोग्यस्थावरादिप्रकृतिद-
 शकञ्चूर्णगादित्रिकनीचैर्गोत्राप्रशस्तविहायोगतिप्रकृतीनां त्वसंख्येयवर्गयुगः । एवं यस्य यस्य यत् यत् कर्म भवप्रत्ययतो
 गुणप्रत्ययतो वा न बन्धमागति तत्तत्तस्य तस्य विध्यातसंक्रमयोग्यं वेदितव्यं । दलिकप्रमाणनिरूपणार्थमिदमाह—‘अंगु-
 खेत्यादि’ यावत्प्रमाणं कर्मदलिकं प्रथमसमये विध्यातसंक्रमेण परप्रकृतिषु प्रशिष्यते, तेन मानेन शेषस्य दलिकस्यापहारे
 क्रियमाणेऽद्भुलस्यासंख्येयतमेन जागेनापहारी भवति । इयमत्र ज्ञानना-यानत्प्रमाणं प्रथमसमये कर्मदलिकं विध्यातसं-
 क्रमेण प्रकृत्यन्तरे प्रदृश्यते, तावत्प्रमाणैः संडेः शेषं सर्वमपि तत्प्रकृतिगतं दलिकमपरिचमाणमंगुलमात्रस्य क्षेत्रस्यासंख्ये-
 यतमे जागे यावन्त आकाशप्रदेशास्तावत्संख्यैकैरपद्रियते । इदं क्षेत्रतो निरूपणं । कालतस्त्वसंख्येयात्रिरुत्सर्पियवस-
 पिष्णीचिरपहारः । अयं च विध्यातसंक्रमः प्रायो यथाप्रवृत्तसंक्रमावसाने वेदितव्यः ॥ ६७ ॥

इदानीं गुणसंक्रमस्य लक्षणमाह—

गुणसंक्रमो अब्रंतिगाण असुजाणपुत्रकरणई । बंधे अहापवत्तो परित्तिउ वा अबंधे वि ॥ ६ए ॥

गुणसंक्रमो ति—अपूर्वरूपादयोऽपूर्वकरणप्रचृतयोऽव्यमानानामशुभप्रकृतीनां संबन्धि कर्मदलिकं प्रति समयमसंबन्धे-
यगुणतया बध्यमानासु प्रकृतिषु यत्प्रक्षिपन्ति स गुणसंक्रमः । गुणेन प्रतिसमयमसंबन्धेयलक्षणैः गुणकारेण संक्रमो गुण-
संक्रमः । तथाहि—सिद्ध्यात्वात्पनारकाद्युर्वर्जाना मिथ्यादृष्टियोग्याना ऋगोदशानामन्तानुबन्धित्यर्थिगायुरुद्योतवर्जानां च
सासादनयोग्यानामेकोनविंशतिप्रकृतीनां यतो मिथ्यात्वमन्तानुबन्धनश्चापूर्वकरणौ अत एवात्रिरतसम्यग्दृष्ट्यादयः
क्षपयन्ति । आतपोद्योते च शुभे, अशुभप्रकृतीनां च गुणसंक्रमः, आयुषां च परप्रकृतौ न संक्रमः, ततो मिथ्यात्वादि-
प्रकृतीनामिह वर्जनं । तथाऽप्रत्याख्यानप्रत्याख्यानवरणरूपायाष्टकास्थिराशुभ्रागशः कीर्तिशोकारत्यमातवेदनीयानां सर्व-
संबन्धया पदचत्वारिंशत्प्रकृतीनां अशुभानामवध्यमानानामपूर्वकरणदारच्य गुणसंक्रमो ज्ञवति । निष्ठाविकोपघाताशुभ-
वर्णादिनवकहास्यरतिजयजुगुंसानां त्वपूर्वकरणे स्वस्वबन्धव्यवहोदादारच्य गुणसंक्रमो वेदितव्यः । अपरोऽर्थः—अपूर्व-
करणदयोऽपूर्वकरणसंज्ञकरणवतिप्रचृतयोऽशुभप्रकृतीनामव्यमानानां दलिकमसंबन्धेयगुणतया श्रेण्या बध्यमानासु प्रकृ-
तिषु यत्प्रक्षिपन्ति स गुणसंक्रमः । तेन रूपणकालेऽनन्तानुबन्धिमिथ्यात्वसम्यग्मित्यात्वानामप्यपूर्वकरणदारच्य गुण-
संक्रमः प्रवर्तते । तदेवमुक्तं गुणसंक्रमस्य लक्षणं । संप्रति यथाप्रवृत्तसंक्रमस्य प्रतिगादयति—‘बंधे’ इत्यादि, ध्रुवबन्धिनीनां
प्रकृतीनां बन्धे सति यथाप्रवृत्तसंक्रमः प्रवर्तते । ‘परित्तिउ वा’ इति, परित्ति अनेन परावर्तमाना. प्रकृतयउच्यन्ते । ता-

मामवन्धेऽपि आस्ता वन्धे इत्यपिशब्दार्थः । यथाप्रवृत्तमंक्रमो जयति । इयमत्र जायना-सर्वेगामपि संसारस्थानामसुमतां ध्रुववन्धिनीनां वन्धे परावर्तमानप्रकृतीनां तु स्वस्ववचवन्धयोग्यानां वन्धेऽवन्धे वा यथाप्रवृत्त मंक्रमो जयति ॥ ६ए ॥

सांप्रतमेतैरेवोच्चलनासंक्रमविध्यातसंक्रमगुणसंक्रमयथाप्रवृत्तमंक्रमैरपहारकालस्यादृष्टपदुल्लमञ्जिधीयते—

थोवोवहारकालो गुणसंक्रमणेण संखगुणेषाए । सेसस्स अहापवत्ते विज्जाए उवलणनामे ॥ ७० ॥

थोवो-उच्चलनासंक्रमाञ्जिधानायमरे यथागन्निहितं चरममंनं तत्रेपमित्युच्यते । तस्य शेषस्य यदि गुणसंक्रममाने-
नापहारः क्रियते, ततोऽन्तर्मुद्धूर्तमान्त्रेण कालेन सकलमपि तदपद्रियते । ततो गुणसंक्रमेणापहारकालः मनस्तोकः । ततो
यथाप्रवृत्तमक्रमेणापहारकालोऽसंख्येयगुणः । यतस्तदेव चरममंनं यदि यथाप्रवृत्तमंक्रमेणापद्रियते तर्हि पश्योपमानं-
ख्येयजागमानेण कालेनापद्रियते । ततो वि यातमंक्रमेणापहारकालोऽसंख्येयगुणः । यतस्तदेव चरममंनं यदि विधा-
तसंक्रमेणापद्रियते ततोऽसंख्येयाच्चिरमर्षिणीचिरपद्रियते । ततोऽप्युच्चलनानं क्रमेणापहारकालोऽसंख्येयगुणः ।
तथाहि-तदेव चरममंनं द्विचामस्थितिसंक्रमस्य चरमसमये यत्तरप्रकृतौ प्रद्रियते तेन मानेन चेदपद्रियते, ततोऽतिप्रच्छ-
ताच्चिरसंख्येयोत्तमर्षिणीचिरपद्रियते । ततः पाश्चात्यादयमुच्चलनामक्रमेणापहारकालोऽसंख्येयगुणः ॥ ७० ॥

इह ग्राग्यथाप्रवृत्तसंक्रमस्य कालो नोक्तः, उच्चलनासंक्रमेऽपि यद्विचरमं स्थितिसंक्रमस्य चरमसमये स्वस्थाने
यत्कर्मदलिकं प्रद्रियते तेन मानेन शेषस्य चरमस्थितिसंक्रमस्यापहारकालो नोक्तस्तत्तन्निरूपणार्थमाह—
पद्वासंख्यजागेणहापवत्तेण सेसगवहारो । उवलणेण वि थिबुगो अणुइन्नाए उ जं उदए ॥ ७१ ॥

पक्ष सि-उद्ध्वलनामंक्रमे यद्यगमं स्थितिरंन तस्य यदि यथाप्रवृत्तगमंक्रमणानेनापछारः क्रियते, तर्हि पश्योपमामंरयेय-
 जागमात्रेण कालेन निःशेषतोऽपह्वारो जनति । उद्ध्वलनामंक्रमेणापि द्विचरमस्थितिरंगक्रम्य चरमनमये यत्स्वस्थाने प्रश्नि-
 न्यते दलिकं तेन गानेन चरमस्थितिरंगस्यापरारहालः पश्योपमामंरयेयनागलक्षणो वेदितव्य । तत एवो धामपि
 तुष्ट्यौ । इहान्योऽपि पष्ठः स्तिपुक्तमंक्रमेः, पर नामो संक्रमणं संभवते, करणलक्षणमंचात् । करणं नि मंड्येयं
 वीर्यमुच्यते । अथ च देस्यातीतोऽपि जगवानयोगिनेऽली द्विचरमनमये द्विगसतिप्रकृती. स्तिपुक्तमंक्रमेण मंक्रमयति ।
 अपि च स्तिपुक्तमंक्रमेण संक्रान्तं दक्षिणं च सर्वथा पनञ्जप्रकृतिच्यतागप गिगमने । ततो नामो मंक्रमे संभवयते ।
 परमेवोऽपि संक्रम इति संक्रमणत्वात्तत्रक्षणनिरूपणार्थमाह-‘स्तिपुक्तो’ इत्यादि अनुमीर्णाना अनुदयप्रासायाः मरुतं यत्क-
 र्मदलिकं सजातीयप्रकृताबुदयप्रासायां समानहालद्वितीं मंक्रमयति मंक्रमयति चानुजयते, यथा गनुजगलाबुदयप्रासायां
 शेषं गतित्रयं एकेन्द्रियजाती जातिचतुष्टयमित्यादि न स्तिपुक्तमंक्रमः । एष एव च प्रवेगानुगतः ॥ ७१ ॥

तदेवमुक्तं लक्षणं चेदथ । मंप्रति सात्रनादिप्रवृत्त्या कर्तव्या । तत्र मूलप्रकृतीनां परस्परं मंक्रमो न जनति, तत
 उत्तरप्रकृतीनामेव साधनादिप्रवृत्त्यात्रमाह-
 धुवसंक्रम अजहृशो एुद्धोसो तालि ना विवज्जितु । आवरणनवनविश्वं उराल्लियसत्तगं चैव ॥ ७२ ॥
 साइयमाह चउज्जा सेसविगप्पा च रोसगणं च । सवविगप्पा चेवा साई अनुवा पणम्मि ॥ ७३ ॥
 धुवनंक्रम सि-प्रागुक्तानां धुवात्क्रमेणां परिशतुत्तरस्यतन्त्रानाममनात्यः प्रदेनगंरमपुर्वो चतुःप्रकारः । तद्यथा-

सादिरनादिभुवोऽष्टवथ । तत्र ह्यपितकर्मसो गदयमाणलक्षणः रूपणार्थमन्युद्यतो ध्रुमत्कर्मप्रकृतीनां सर्वाणामपि जघन्यं प्रदेशसंक्रमं करोति, स च सादिरभुवश्च । ततोऽन्यः सर्वोऽप्यजघन्यः । स चोपशामश्रेण्यां बन्धव्यनञ्जं दे सति सर्वासा-
मपि प्रकृतीनां न जवति, ततः प्रतिपाते च जवति, ततोऽनौ नादिः, तत्स्थानमप्राप्तस्य पुनरनादिः । ध्रुवाभुवानजघन्य-
पञ्चकदर्शनावरणचतुष्टयलक्षणं, तथाऽन्तरायपद्यकर्मोदारिकमसकं च वर्जयित्वा शेषस्य पञ्चोत्तरप्रकृतिशतस्य । तथाहि-
सर्वासामपि प्रकृतीनां गुणितकर्माङ्गे वदयमाणलक्षणे ध्रुमत्कर्मप्रकृतीनां ननुर्था । किं सर्वाणां? नेलाह-आवरणनवकं ज्ञानावरण-
सादिः । तस्मादन्यः सर्वोऽप्यनुकृष्टः, स चोपशामश्रेण्यां रूपणार्थमन्युद्यते उरुकृष्टः प्रदेशसंक्रमः प्राप्यते, नान्यत्र । तथाहि-
तत्स्थानमप्राप्तस्य पुनरनादिः । ध्रुवाभुवावचञ्चनव्यापेश्या । 'नेसेत्यादि' शेषविक्रष्ट्याः सादयोऽधुमाय । तत्र पञ्चोत्तरशतस्य जघन्य उरुकृष्टश्च
ज्ञानावरणीयाद्येकविंशतिप्रकृतीनां जघन्योत्कृष्टानुकृष्टाः सादयोऽधुमाय । तत्र पञ्चोत्तरशतस्य जघन्य उरुकृष्टश्च साध-
भुवतया जावित एव ज्ञानावरणीयादीना चोत्कृष्टः प्रदेशसंक्रमो गुणितकर्माङ्गे मिथ्यादृष्टौ कदाचिन्नन्यते, शेषकालं
त्वनुकृष्टः । तत एतौ वापि नाद्यधुवौ । जघन्यस्तु मायधुवतया जावित एव । शेषप्रकृतीनां च सर्वोऽप्युत्कृष्टानुकृष्टजघ-
न्याजघन्यविक्रष्ट्या अधुवसत्कर्मत्वात् मिथ्यात्वधुवसत्कर्मणोऽपि सदैव पतञ्जलमासेर्नचैर्गोत्रमातासातवेदनीयाना तु
परावर्तमानत्वात् सादयोऽधुवाश्चावगन्तव्याः ॥ १२-१३ ॥

तदेवं कृता साधनादिप्ररूपण । सामतमुत्कृष्टप्रदेसमं लमखामित्वमभिधातव्यं । तच्च गुणितकर्मणो लभ्यत इति तन्निरूपणार्थमाह—

जो वायरतसकालेणुणं कम्म छिइं तु पुढवीए । वायर(रि) पज्जात्तापज्जात्तगदी हेयरखासु ॥ ७४ ॥
जोगकसाबक्कोसो बहुसो निच्चमवि आलवबंधं व । जोगजणेणुत्ररिद्धविइनिसेगं वहुं किआ ॥ ७५ ॥
जो वायर सि-इह विधा तसाः—सूक्ष्मा वादराअ । तत्र वादग बीन्त्रियादयः, सूदमानेनोगायुकायिकाः । तत्र सूदमन्नसव्यज्जेदार्यं वादरग्रहणं । वादरन्नमानां बीन्त्रियादीनां यः ज्ञायस्थिनिकावः पूर्वकोटीपुत्रत्त्वान्यधिकवित्तनञ्च-सागरोपमप्रमाणः, तेनोना कर्मस्थितिं सप्ततिसागरोपमकोटीकोटीप्रमाणं यानत् पृथिव्या वादरे वादरयुश्रित्री कायचनेणु स्थित्वा । कत्रं स्थित्वेत्यत आह—‘पज्जात्तापज्जात्तगदी हेयरखासु सि’ दीर्घंतरावाच्यं पर्याप्तापर्याप्तगोर्वाप्तं एतेन योगना-ततोऽयमर्थः—दीर्घांश्च पर्याप्तचनेणु, इतरांश्च स्तोकाञ्चमपर्याप्तचनेणु । प्रचूतेणु पर्याप्तचनेणु जोहेणु चापर्याप्तचनेणु स्थित्वे-त्यर्थः । तत्रा बहुशोऽनेकवारं । योगरूपयोत्कृष्ट उत्कृष्टेणु योगरानेणु उत्कृष्टेणु च लपायिकेणु नैत्रसपरिणामेणु वतित्वा । इह शेषं केन्निचेन्यो वादरयुश्रित्री कायस प्रचूतमायुतेनाञ्चमच्चित्तं तस्य प्रचूतकर्मणुजोपादानं । नन्दनाचया च तस्यातीव वेदनासहिष्णुचं । तेन तस्य प्रचूतकर्मणुजलपरिमादो न जनतीति वादरपृथ्वी कायिकद्वयं । अथवाप्तचनमरण च परि-पूर्णं कायस्थितिपरिमद्धारं । तेषां चापवाप्तकचानां लोकाणा पर्याप्तकचाना च प्रचूतानां ग्रहणं प्रचूत कर्मणुजलपरिना-दाचावाप्राप्त्यर्थं, अन्यथा सि निरन्तरमुत्पद्यमानश्चियमाणेणु वरुनः पुज्जाः परित्तदन्ति । न च तेन प्रयोजनं । उत्कृष्टेणु

जनमिति सर्वलघुपर्याप्त इत्युक्तं । बहुशब्दानेकवारं च तस्मिन् जवे वर्तमानो योगकयायाधिक उत्कृष्टानि योगस्थानानि उत्कृष्टांश्च कायाधिकान् परिणामविशेषान् गह्वन् ॥ ७६ ॥

जोगजवमप्रउवरिं मुहुत्तमडित्तु जीवियवसाणो । तिचरिमडुचरिमसमए पूरित्तु कसायउक्कस्सं ॥ ७७ ॥
जोगुक्कोसं चरिमडुचरिमे समए य चरिमससयम्मि । संपुष्णुणियिक्कम्मो पगयं तेणेह सामित्ते ॥ ७८ ॥

जोग त्ति-योगयवमध्यस्योपरि अष्टसामाधिकानां योगस्थानानामुपरीत्यर्थः । अन्तर्मुहूर्तं कालं यावत् स्थित्वा जीवि-
तावसानेऽन्तर्मुहूर्ते आयुपः शेषे । एतदुक्तं जवति-अन्तर्मुहूर्तविशेषे आयुपि योगयवमध्यस्योपरि असंख्येयगुणवृद्ध्याऽ-
न्तर्मुहूर्तं कालं यावत् प्रवर्धमानो भूत्वा । ततः किमित्याह-‘तिचरिमेत्यादि’ त्रयश्चरमा यस्मात्स त्रिचरमः यत आरन्त्या-
न्तिमः समयस्तृतीयो जवति स त्रिचरम इत्यर्थः । तस्मिन् जवस्य त्रिचरमे विचरमे च समये वर्तमान उत्कृष्टं कायाधिकं
संक्षेपस्थानं पूरयित्वा चरमे विचरमे च समये योगस्थानमपि चोत्कृष्टं पूरयित्वा । इहोत्कृष्टो योग उत्कृष्टश्च संक्षेपो
शुगपदेकमेव समयं यावत् प्राप्यते, नाधिकमिति विषमसमयतया उत्कृष्टयोगोत्कृष्टकयायस्थानग्रहणं । त्रिचरमे विचरमे
च समये उत्कृष्टसंक्षेपग्रहणं प्रच्यतोवर्तना स्वप्ना (प) वर्तनाचात्रा(वना)र्थं, विचरमे चरमे च समये उत्कृष्टयोगग्रहणं
परिपूर्णग्रदेशोपचयसंचनार्थं । स इत्यंच्यतो नारकजवस्य चरमसमये वर्तमानः संपूर्णगुणितकर्मशी जवति, तेन च
संपूर्णगुणितकर्मशेन इहोत्कृष्टप्रदेशसंकमस्वामित्ये प्रकृतमधिकारः ॥ ७७-७८ ॥

तदेवमुक्तो गुणितकर्मणः । संप्रति स्वामित्तमन्विधीयते—

ततो उव्वटित्ता आत्रव्लिगासलयतप्पवत्थस्स । आत्ररणन्निग्घचोइसगोराव्लियसत्त उक्कोसो ॥ ५ए ॥

ततो चित्त-स गुणितकर्मांगत्तत् सप्तमपृथ्वीरूपाक्षरकाहुदुत्थ पर्याप्तपत्रेन्विज्यतिर्वहु मध्ये ममुत्तानलतत्तत्रवरस्य तस्मिन् पर्याप्तमंक्षिपत्रेन्विज्यत्रे त्रिष्ठतः प्रथमावदिकाया उपरितने चरमे समथे ज्ञानानरणपत्ररुदर्शनात्ररणचतुष्टया-न्तरायपत्रकौटारिकमसत्रदृशणानामेकविंशतिप्रकृतीनामुत्कृष्टप्रदेशमंक्रमो ज्वति । एतामा हि कर्मप्रकृतीनां नारकजव-चरमसमये उत्कृष्टयोगवशात् प्रच्युतं कर्मदलित्त्वात् । तच्च बन्धानलिक्षायामतीतायां मंक्रमयति, नान्यथा । अन्यन चैतावत् प्रच्युतं कर्मदलिकं न प्राप्यत इति आत्रव्लिगाममगतप्रत्थात्यस्मंत्युपात्तं ॥ ५ए ॥

कम्मचउक्के असुत्ताण वप्पसाणीण सुहुमरागंते । संठोत्तणंमि नियगे चउत्तीसाए नियट्ठिस्स ॥ ५० ॥

कम्मचउक्के चित्त-कर्मचलुक्के दर्शनात्ररणवर्जनीयनामगोत्रदृशणे वा अशुत्ताः सुदमनंपरायावस्थायामनभ्यमानाः प्रकृ-तयो नित्राधिकामातेदनीयप्रथमवर्जसंस्थानप्रथमवर्जसंज्ञनानाशुत्रर्णादिनवकोपघाताप्रयास्तविज्ञानोगत्वपर्याप्तास्थिरायुज-डुर्भगडुःखरानादेयायशःक्रीतिनीचेर्गोत्रदृशणा द्वात्रिंशत्प्रकृतयत्नामां गुणितकर्माशस्य रूपकस्य सुदमनंपरायस्यान्ते चर-मसमये उत्कृष्टः प्रदेशमंक्रमो ज्वति । तथाऽनित्तियादस्य गुणितकर्माशस्य रूपकस्य मध्यमकपायाष्टकरस्यानब्धिन्वि-कतिर्यग्भिक्विचित्रिचतुरिन्विज्यजातिसूक्ष्मासाधारणनोकपायपद्मरूपाणां चतुर्विंशतिप्रकृतीनां आत्मीय आत्मीये चरमसंठोने चरमसंक्रमे उत्कृष्टप्रदेशमंक्रमो ज्वति ॥ ५० ॥

ततो अणंतरागयसमयाडुक्कस्स सायबंधंऊ । बंधिय असायबंधंघालिगंतसमयम्मि सायस्स ॥ ७१ ॥

ततो त्ति-ततो नरकचवादनन्तरत्रवे समागतः प्रथमसमयादारन्य सातवेदनीयमुत्कृष्टां वन्धाळां उत्कृष्टं वन्धकालं यावदित्यर्थः । बद्धा असातवेदनीयं बहुमारचते । ततोऽसातवेदनीयस्य वन्धावलिकान्तसमये सातवेदनीयं सकलमपि वन्धावलिकातीतं जवतीति कृत्वा तस्मिन् समयेऽसातवेदनीये बध्यमाने सातं यथाप्रवृत्तसंक्रमे संक्रमयतः सातस्योत्कृष्ट-प्रदेशसंक्रमो जवति ॥ ७१ ॥

संठोजणाए दोएहं मोहाणं वेयगस्स खणसेसे । उप्पाइय सम्मत्तं मिठत्तगए तमतमाए ॥ ७२ ॥

संठोजणाए त्ति-द्वयकस्य द्वयोर्मोहनीययोर्मिथ्यात्वसम्यग्मिथ्यात्वरूपयोरात्मीयात्मीयचरमसंठोजे सर्वसंक्रमणोत्कृष्टः प्रदेशसंक्रमो जवति । तथा द्दणशेषेऽन्तर्मुहूर्तावशेषे आयुषि तमतमाचिधानायां सप्तमपृथिव्यां वर्तमान श्रौपशमिकं सम्यक्त्वमुत्पाद्य दीर्घेण च गुणसंक्रमकालेन वेदकसम्यक्त्वपुञ्जं समापूर्य्य सम्यक्त्वात् प्रतिपतितो मिथ्यात्वं च प्रतिपद्य तत्प्रथमसमय एव वेदकसम्यक्त्वस्य मिथ्यात्वे उत्कृष्टं प्रदेशसंक्रमं करोति ॥ ७२ ॥

चिन्नमुहुत्ते सेसे तच्चरमावस्सगाणि किच्चेत्थ । संजोयणा विसंजोयगस्स संठोजणा एसिं ॥ ७३ ॥

चिन्नमुहुत्ते त्ति-स गुणितकर्माशः सप्तमपृथिव्यां वर्तमानो चिन्नमुहूर्तावशेषे आयुषि तस्मिन् जवे यानि चरमावश्य-कानि-“जोगजवमम्रज्वरिं मुहुत्तमच्चित्तु जीवियवसाणे । तिचस्मिच्चरिससमए पूरित्तु कसायउक्कस्सं” इत्यादिलक्षणानि

तानि कृत्वा । तस्याश्च सप्तमशुश्रुष्या उद्धृत्य सम्मस्यं नोत्पाद्य वेदकर्मभ्यः इति । न्योजनान् अन्नं नानुसन्धिनो
 विसंयोजयति । त्रिम्योजना रूपणा । तत एवामनन्तानुसन्धिनां चरमसंयोगे नर्मसंक्रमणोत्कृष्टः प्रदेशसंक्रमो जयति ॥ ७३ ॥
 ईसाणागयपुरिसस्स इत्थियाए च अठवासाए । मासपुहुत्तप्रहिए नपुंनगे सवसंक्रमणे ॥ ७३ ॥
 ईशानाच्युतः सन् स्त्री वा पुरुषो ना जातः । ततो मामशुश्रुष्यायोनं हेन्द्रियायोग्यं । तत्र नपुंसकान्दं चूयो चूयो नत
 नपुंसकत्वेदं व्यपत्तश्चरमसंयोगे चरमसंक्रमेण नपुंसकत्वेदस्योत्कृष्टः प्रदेशसंक्रमो जयति ॥ ७४ ॥
 इत्थीए ति-योगचूमिसु जीविय वासाएसंखियाणि तउ । हस्सतिई देवत्ता सवसंक्रमेण ॥ ७४ ॥
 वसुधुना मृत्वा हस्यस्थितिं दशवर्षमहस्रप्रमाणां देवायुषो चक्रात् स्त्रीभेदं चक्रात् ततः पश्योपमानसंख्येयजागे गते सति अक्रा-
 मनुजेषु मध्येऽन्वतरवेदमहितो जातः । ततो वायु शीघ्रं क्षपणायोचतः । तत्रापि तमेव स्त्रीवेदमापूर्वं म्वायुःपर्यन्ते
 चरमसंयोगे सर्वसंक्रमणोत्कृष्टः प्रदेशसंक्रमो जयति । इहैवमेव स्त्रीवेदस्योत्कृष्टमापूर्णमुत्कृष्टश्च प्रदेशसंक्रमः केवलज्ञा-
 नेनोपलब्धो नान्यश्रेत्येवैव युक्तिरत्रानुसर्तव्या, न युक्त्यन्तराणि, युक्त्यन्तराणां चिरंतेन प्रयोगेऽदर्शनतो निर्मूलतयाऽ-
 न्यथापि कर्तुं शक्यत्वात् । एवमुत्तरत्रापि यथायोगं तथैव केवलज्ञानेनोपपन्नं चादित्युत्तरमनुसरणीयम् ॥ ७५ ॥

प्रकृतिः

वरिसव रित्थि पुरिय सम्मत्तमसंखवासियं लद्धियं । गंता मिठत्तमलं जहन्नदेवट्ठिई ज्ञोच्चा ॥ ७६ ॥
 वरिसवर त्ति-वर्षवरो नपुंसकवेदः तं ईशानंदेवलोके प्रचूलाकालमापूर्वं चूयो चूयो बन्धेन दलिकान्तरसंक्रमणेन च
 स्वायुःक्षये ततश्चतुर्वा संख्येयवर्षायुष्केषु मध्ये समागत्य पुनरसंख्येयवर्षायुष्केषु मध्ये समुत्पन्नः । तत्रासंख्येयवर्षाणि
 यावत् स्त्रीवेदमापूर्वं ततोऽसंख्येयवर्षाणि यावत् सम्यक्त्वं लब्ध्वा आस्थाद्य तक्षेतुकं च पुरुषवेदं तावन्ति वर्षाणि यावत्
 वधन् तत्र स्त्रीवेदनपुंसकवेदयोर्दलिकं निरन्तरं संक्रमयति । ततः पद्योपमासंख्येयजागमात्रं सर्वायुःप्रमाणं जीवित्वा
 पर्यन्ते च मिथ्यात्वमासाद्य ततो जघन्यस्थितिषु दशवर्षसदस्रप्रमाणस्थितिषु देवेषु मध्ये समुत्पन्नः । तत्र समुत्पन्नः सन्
 अन्तर्मुहूर्तेन कालेन सम्यक्त्वं प्रतिपद्यते ॥ ७६ ॥

आगंतु लहुं पुरिसं, संतुजमाणस्स पुरिसवेयस्स । तस्सेव सगे कोहस्स माणसायाणमवि कसिणो ॥ ७७ ॥
 आगंतु त्ति-ततो देवजवाच्चतुर्वा मनुष्येषु मध्ये समुत्पन्नस्ततो माससप्तकान्यधिकेव्यष्टसु वर्षेष्वतिक्रान्तेषु लघु शीघ्रं
 रूपणायोधतते । केवलं बन्धव्यवज्ञेदादर्वाक् आवतिकादिकेन कालेन यद्व्यं पुरुषवेददलिकं तदतीव स्तोत्रमिति
 कृत्वा तत्परित्यज्च शेषस्य चरमसंज्ञोच्चे उत्कृष्टः प्रदेशसंक्रमो वेदितव्यः । तथा तस्यैव पुरुषवेदोत्कृष्टप्रदेशसंक्रमस्यामिनः
 संज्वलनकोधस्य संसारं परित्रमता उपनितस्य रूपणकाले प्रकृत्यन्तरदलिकाना गुणगंक्रमेण प्रचुरीकृतस्य स्वकं आत्मी-
 ये चरमसंज्ञोच्चे उत्कृष्टः प्रदेशसंक्रमो जयति । अत्रापि बन्धव्यवज्ञेदादर्वाक् आवतिकादिकेन कालेन यद्व्यं तन्मुक्त्वा
 शेषस्य चरमसंज्ञोच्चे उत्कृष्टः प्रदेशसंक्रमो जप्यः । एवं मानमाययोरपि वाच्यम् ॥ ७७ ॥

चञ्चलसमितु खिप्यं लोतजसाणं ससंक्रमस्संते । सुजधुववंधिगनामा णावदिगं गंतु वंधंता ॥ ७७ ॥

चञ्चरन्ति-अनेकजवत्रमेण चतुरो वारान् यावन्मोहनीयमुपशमय्य चतुर्योपशमानन्तरं शीघ्रमेव रूपकश्रेणिं प्रतिपन्नस्य तस्यैव गुणितकर्माशस्य स्वसंक्रमस्यान्ते चरमनंतोच्चे इत्यर्थः । संव्यवनलोजनशः कील्यल्लिकुट्टः प्रदेशसंक्रमो जयति । इहोपशमश्रेणिं प्रतिपन्नेन सता प्रकृत्यन्तरदलिकानां प्रचृतानां गुणसंक्रमेण तत्र प्रदेशपात् वै अपि संव्यवनलो-चयशःकीर्तिप्रकृती निरन्तरमापूर्वेते, तत्र उपशमश्रेणियद्गुणं । आसंमारं च परित्रमता जन्तुना मोहनीयस्य चतुर एव वारान् यावदुपशमः क्रियते, न पञ्चममपि वारं, ततश्चतुरूपशमय्यैर्युक्तं । तथा संव्यवनलोचस्य चरमनंतोच्चोऽन्तर-करणवरमसमये द्रष्टव्यः । न परतः, परतस्तस्य संक्रमाज्जात् “अंतरकरणमि कए चरित्तमोदं णु(णं)पुपिसंक्रमण” इतिवचनात् । यशःकीर्तिरपूर्वकरणगुणस्थानके निशत्प्रकृतिवन्धय्यादेदममयंऽगगन्ध्या, परतस्तस्याः संक्रमस्याजा-वात् । ‘सुजेत्यादि’ याः शुचधुवत्रन्धिन्यो नामप्रकृतयस्तेजमसप्त कशुकुडोहितशरिजसुरजिगन्धरुपायान्जमधुरमुडु-लधुस्त्रिधोष्णगुल्बधुनिर्माणलक्षणा विशतिसंख्याः तामा चतुःकृत्यो मोहनीयोपशमानन्तरं वन्धान्तात् वन्धव्यवञ्जे-दादूर्ध्वमावदिकां गन्तुमावदिकायाः परतो यशःकीर्तो मह्यिच्यमाणानामुल्लुट्टः प्रदेशसंक्रमो लभ्यते । इह गुणसंक्रमेण संक्रान्तं प्रकृत्यन्तरदलिकमावदिकायामतीतायां सत्यामन्यत्र संक्रमणयोग्यं जयति, नान्यथैत्यत उक्तं—“आवदियं गंतु वंधंता” इति ॥ ७७ ॥

निरुसमा यथिरसुजा, सम्मद्विष्ठिस्स सुजधुवाले वि । सुजरंधयणजुयाले, वत्तीससयोद्विचिचियाले ७८

निवृत्तमत्ति-स्त्रिग्वलक्षणस्पर्शसमे स्थिरशुभ्रनामनी इष्टव्ये । इदमुक्तं जयति—यथाऽनन्तरं शुभ्रशुभ्रवन्धिनामप्रकृती-
 नामन्तर्गतस्य स्त्रिग्वलक्षणस्पर्शसमे प्रदेशसंक्रमजावना कृता, तथैतयोरपि स्थिरशुभ्रनामनामोखगन्तव्या । एते च स्थिरशुभ्र-
 नामनी अशुभ्रवन्धिवात् पृथगुपात्ते । 'मम्मद्विच्छिस्तेत्यादि' मम्यगृष्टेयोः शुभ्रशुभ्रवन्धिन्यः प्रयोन्त्रियजातिमचतुर-
 स्रस्तथानपराधातोद्यासप्रशस्त्रिविद्यायोगतित्रमत्रादरपर्यासप्रत्येकमुजगमुस्वरादेयलक्षणा द्वादश प्रकृतयः शुभ्रमंद्हनयुता
 वज्रर्षजनाराचसंहननसहिताः । वज्रर्षजनाराचं हि देवजने नारकजने वा नर्तमानाः मम्यगृष्टयो वदन्ति, न मनुज-
 तिवर्षजने (तत्र) वर्तमानानां सन्मगृष्टीनां देवगतिप्रायोग्यान्धमंचनेन संहननचर्यामंचवात् । ततो नैतलम्यगृष्टेः
 शुभ्रशुभ्रवन्धीति पृथगुपात्तं । तथा वान्तिशब्दधिक्रमागरोपमशतचिताः । तथाहि—यद्गृष्टिमागरोपमणि यावत्सम्यक्च-
 मनुपालयन् एता वदन्ति । ततोऽन्तर्मुहूर्तं कालं यावत् सम्यग्मित्यात्वमनुजस्य पुनरपि मम्यक्त्वं प्रतिपद्यते । ततो
 ज्योऽपि सम्यक्त्वमनुभवन् पद्गृष्टिसागरोपमणि यावदेताः प्रकृतीर्भ्रमातीति । तदेवं चात्रिंशदन्त्यधिकं सागरोपमगतं
 यावत् सम्यगृष्टिभ्र्वा आप्रथे, वज्रर्षजनाराचमंहननं तु मनुष्यजवहीनं यथासंचममुकृष्टं कालमापूर्वं, ततः मम्यगृष्टे-
 भ्र्वा अपूर्वकरणगुणस्थानके वन्धव्यवधेदानन्तरमानविक्रामात्रं कालमतिक्रम्य यशःशीतो नंक्रमयत्स्तानामुकृष्टः प्रदे-
 शसंक्रमः, तदानीं प्रकृतान्तरदलिकानामप्यतिप्रचूतानां गुणसंक्रमेण लब्धाना संक्रामद्विभ्रानिजान्तत्वेन संक्रमसंच-
 वात् । वज्रर्षजनाराचसंहननस्य तु देवजवाच्युतः सन् सम्यगृष्टिर्देवगतिप्रायोग्यं यन्नन् आनविक्रामात्रं कालमतिक्र-
 म्योत्कृष्टं प्रदेशसंक्रमं करोति ॥ ८९ ॥

पूरित्तु पुत्रकोडीपुहुत्त संवाजगस्त निरयडुगं । देवगईनवगस्त य सगवंशंताद्विगं गंतुं ॥ ९० ॥
 पूरित्तु सि-नरकविक नरकगतितरकानुपूर्वीदृश्यं पूर्वकोटीपृथस्तं यात्परुयिव्या, नसतु पूर्वोक्तोद्यायुक्तेषु नियोजनेषु
 च्यो च्यो वद्वेत्यर्थः । ततोऽष्टमचत्रे मनुष्यो च्यो द्वाकश्रेणिं प्रतिपन्नोऽन्यत्र तत्ररुद्धिं संतमयन् चरमन्वोचि
 सर्वसंक्रमेण तस्योत्कृष्टं प्रदेशसंक्रमं करोति । तथा देवगतिवचकं देवगतिदेवानुपूर्वीं कियन्सप्तदशं यदा पूर्वोक्तोष्टिपु-
 थस्त्वं यावदापूर्वाष्टमचत्रे उपकश्रेणिं प्रतिपन्नः सन् सप्तान्धान्तात् स्वान्यव्ययं देवादनन्तरमावसिहामां कावमति-
 क्रम्य यशःकीर्ता प्रक्षिपति तदा तस्योत्कृष्टप्रदेशसंक्रमो जवति । तदानीं हि प्रकृत्यन्तरददिकानामपि गुणसंक्रमेण
 लब्धानां संक्रमवद्विकारिकान्तत्वेन संक्रमः प्राप्यत इति ह्युक्ता ॥ ९० ॥

सबचिरं सम्मत्तं, आणुपालिय पूरेश्तु माणुयडुगं । सत्तमखिइनिगइष्ट, पठमे समग् नरडुगस्त ॥ ९१ ॥
 सबचिरं ति-सर्वचिरं सर्वोत्कृष्टं कालं अन्तमुद्धृतानि त्रयष्टिजालागरोपमाणीत्यर्थः । समग्रस्यमनुष्याद्य नारकः स-
 त्तमद्वितौ वर्तमानः सम्यक्त्वप्रत्ययं तावन्तं कालं मनुजदिकं मनुजगतिमनुजादुपूर्विलक्षणमापूर्वं गत्वा चरमेऽन्तमुद्धृतं
 मिथ्यात्वं गतः । ततस्तन्निमित्तं तियद्विकं तस्य वधतो गुणितकर्माशस्य नप्तमपृथिव्याः न काशाद्विनिर्गतस्य प्रथमममये
 एव मनुजदिकं यथाप्रपृत्तसंक्रमेण तस्मिन् तिर्यग्दिके वध्यमाने संतमयतलस्य मनुजदिकस्योत्कृष्टः प्रदेशसंक्रमो जवति ॥ ९१ ॥
 थावरतजाथाया बुज्जोयाउ नपुंसगसमाउ । आहारगतित्तरं थिरसममुक्कस्त समकालं ॥ ९२ ॥

आवर ति-स्थारनाम तथा तज्जातिः स्थावरजातिः एकेन्द्रियजातिरित्यर्थः । तथा श्रातपनाम, उद्योतनाम । एताश्च-
 तस्रः प्रकृतयो नपुंसकसमा, नपुंसकवेदस्येव श्रासामपि प्रकृतीनामुत्कृष्टः प्रदेशसंक्रमो जावनीय इत्यर्थः । तथा आहा-
 रकसप्तकं तीर्थकरनाम च स्थिरसमं वक्तव्यं । केवलं तदुत्कृष्टस्वरुन्धकालं यावदापूर्णीयमत्रिधातव्यं । इयमत्र
 ज्ञावना—आहारकसप्तकं तीर्थकरनाम चोत्कृष्टं स्वन्धकालं यावदापूर्वं तत्राहारकसप्तकस्य स्वन्धकाल उत्कृष्टो
 देशोना पूर्वकोटी यावत्संयममनुपालयतो यावानप्रमत्तकालस्तावान् सर्वो वेदितव्यः । तीर्थकरनाम्नाश्च स्वन्धकाल
 उत्कृष्टो देशोनपूर्वकोटीष्वान्यधिकानि त्रयस्त्रिंशत्सागरोपमाणि । तत एतावन्तं कालं यावदापूर्वं रूपकश्रेणि प्रतिपन्नो
 यदा बन्धव्यवहोदादनन्तरमावदिकामात्रं कालमतिक्रम्य यशःकीर्तौ संक्रमयति, तदा तयोरुत्कृष्टः प्रदेशसंक्रमः ॥ ए३ ॥

चउरुवसमित्तु मोहं मिथत्तगयस्स नीयबंधतो । उच्चागोउक्कोसो तत्तो लहुसिप्रउं हो३ ॥ ए३ ॥

चउ ति-इह मोहोपशमं कुर्वन् उच्चैर्गोत्रमेव वध्नाति, न नीचैर्गोत्रं । नीचैर्गोत्रिनत्कानि च दलिकानि गुणसंक्रमेणो-
 च्चैर्गोत्रे संक्रमयति । ततश्चतुष्कृत्यो मोहोपशमग्रहणमवश्यं कर्तव्यं । तत्र चतुरो वारान् मोहनीयमुपशमयन् उच्चैर्गोत्रं
 च वध्नात् तत्र नीचैर्गोत्रं गुणसंक्रमेण संक्रमयति । चतुष्कृत्वश्च मोहोपशमः किल त्रयत्रयेन त्रवति । ततस्तृतीये त्रये
 मिथ्यात्वं गतः सन् नीचैर्गोत्रं वध्नाति, तच्च वध्नात् तत्रोच्चैर्गोत्रं संक्रमयति । ततः पुनरपि सम्यक्त्वमानाद्योच्चैर्गोत्रं वध्नात्
 तत्र नीचैर्गोत्रं संक्रमयति । एवं ऋयो ऋय उच्चैर्गोत्रं नीचैर्गोत्रं च वध्नातो नीचैर्गोत्रबन्धव्यवहोदानन्तरं शीघ्रमेव निधि-
 गन्तुकामस्य नीचैर्गोत्रबन्धचरमममये उच्चैर्गोत्रस्य गुणसंक्रमेण बन्धेन चोपचितीकृतस्योत्कृष्टः प्रदेशसंक्रमो त्रवति ॥ ए३ ॥

तदेवमुक्तमुक्कटप्रदेशसंक्रमस्थामित्यं । संप्रति जघन्यप्रदेशसंक्रमस्थामित्यमजिधानीयं । तच्च प्रायः कृपितकर्मज्ञो प्राप्यत इति तस्यैव स्वरूपमाह —

पद्मासंखियज्ञागोण कम्मविइमच्छिउ कम्मविइमच्छिउ निगोएसु । सुहुमेसन्नवियजोगं जहन्नयं कट्टु निगम्म ॥ ए४ ॥
जोगेससंखवारे सम्मत्तं लच्चिय देसवियं च । अठलुत्तो विरई संजोयणहा य तइवारे ॥ ए५ ॥
चउरुवसमित्तु मोहं लहुं खवंतो जवे खत्रियकम्मो । पाएण तहिं पगयं पशुच्च काई वि सवित्सेसं ॥ ए६ ॥

पह्ल त्ति-यो जीवः पद्मोपमासंख्येयज्ञागन्धूनां कर्मस्थिति सप्ततिसारोपमकोटीप्रमाणा यावत् पद्मोपमासंख्येयज्ञा-
गहीनं सप्ततिसारोपमकोटीकोटीप्रमाणं काल यावदित्यर्थः । सुह्मनिगोदेउ सुह्मानन्तकारिकेण मध्ये उगित्वा । सुह्मनिगोदा
हि स्वहपायुषो जवन्ति, ततस्तेषां प्रचूतजन्मभरणजावेन त्रेदनातीनां प्रचूतपुजलपरिस्ताट उपजायते । अपि च सुह्मनिगोदा
जीवानां मन्दयोगता मन्दकपायत्वं च जवति । ततोऽचिनवर्त्मपुजलोपादानमपि तेषां स्तोक्तरमेव प्राप्यत इति सुह्मनि-
गोद(जीवानां मन्दयोग)ग्रहणं “अचत्रियजोगं जहनयं कट्टु निगम्म त्ति” अचत्रियप्रायोग्यं जघन्यं अचत्रियप्रायोग्यजघन्य-
कट्टुं प्रदेशसंचयं कृत्वा ततः सुह्मनिगोदेन्धो निर्गलयोग्येषु सम्यक्त्वदेशविरतिमर्त्तविरतियोग्येषु त्रसेषु मध्ये उत्पद्य पद्मो-
पमासंख्येयज्ञागमध्ये संख्यातीतान् वारान् यावत् सम्यक्त्वं स्वहृपकालिकीं देशविरतिं च लब्धा । कथं लब्धेति चेडु-
च्यते—सुह्मनिगोदेन्धो निर्गल वादरपृथ्वीकायेषु मध्ये समुत्पन्नस्ततोऽन्तर्मुहुर्त्तेन कालेन विनिर्गल्य मनुष्येषु पूर्वकोट्यायु-

ङ्केषु मध्ये समुत्पन्नः । तत्रापि शीघ्रमेव माससप्तकानन्तरं योनिविनिर्गमनेन जातः । ततोऽष्टवार्षिकः सन् संयमं प्रतिपन्नः । ततो देशानां पूर्वकोटीं यावत् संयममनुपाह्वय स्तोकावशेषे जीविते सति मिथ्यात्वं प्रतिपन्नस्ततो मिथ्यात्वेनैव कालगतः सन् दशवर्षसहस्रप्रमाणस्थितिषु देवेषु मध्ये देवत्वेनोपजातः । ततोऽन्तर्मुहूर्तमात्रे गते सति सम्यक्त्वं प्रतिपद्यते । ततो दशवर्षसहस्राणि जीवित्वा तावन्तं च कालं सम्यक्त्वमनुपाह्वय पर्यवसानावसरे मिथ्यात्वेन कालगतः सन् वादरपृथिवी-काधिकेषु मध्ये समुत्पन्नः । ततोऽन्तर्मुहूर्तेन ततोऽप्युद्धृत्य मनुष्येषु मध्ये समुत्पद्यते । ततः पुनरपि सम्यक्त्वं वा देशविरतिं वा सर्वविरतिं वा प्रतिपद्यते । एवं देवमनुष्यत्रयेषु सम्यक्त्वादि गृह्णन् मुञ्चंश्च तावत्कृत्वो यावत्पट्यो-पमासंख्येयजागमध्ये संख्यातीतान् वारान् यावत् सम्यक्त्वलाजः स्वल्पकालिकश्च देशविरतिलाजो भवति । इह यदा यदा सम्यक्त्वादिप्रतिपत्तिस्तदा तदा बहुप्रदेशाः प्रकृतीरल्पप्रदेशाः करोति । ततो बहुशः सम्यक्त्वादिप्रतिपत्तिग्रहणं । एतेषु च सम्यक्त्वादियोग्येषु त्रयेषु मध्येऽद्यौ वारान् सर्वविरतिं प्रतिपद्यते तावत् एव वारानद्यौ वारानित्यर्थः । विसं-योजनहा अनन्तानुबन्धिविघातको भूत्वा । तथा चतुरो वारान्मोहनीयमुपशमय्य ततोऽन्यस्मिन् त्रये तद्यु शीघ्रं कर्माणि कृपयन् कृपितकर्मांश इत्यभिधीयते । एतेन च कृपितकर्मांशेनेह जघन्यप्रदेशसंक्रमस्वामित्वे चिन्त्यमाने प्रायेण बाहुद्वयेन प्रकृतमधिकारः । काश्चित्पुनः प्रकृतीरधिकृत्य सविशेषं त्रिण्यसि ॥ ९४-९५-९६ ॥

तत्र जघन्यप्रदेशसंक्रमस्वामित्वमाह—

आवरणसत्तगम्भि उ सहोद्दिष्टा तं विणोहिजुयद्वम्भि । निदाडुगंतराश्यहासचउक्के य वंधंते ॥९७॥

आवरणं चि-अवधिना नद् वर्तते यो जीवः तस्य अत्र विज्ञानागणरहितं ज्ञानावरणचतुष्टयं, अत्र विदर्शनावरणरहितं दर्शनावरणत्रयं, एतासां सप्तानां प्रकृतीनामात्मीयान्धव्यव्यवहोदममये यथाप्रवृत्तसंक्षेपेण जघन्यः प्रदेशसंक्रमो भवति । अवधिज्ञानमुत्पादयन् प्रवृत्तान् कर्मपुञ्जान् परिपाठयति स्म । तत एतासां स्वध्वान्धव्यव्यवहोदममये लोका विनाऽवधिज्ञानावधिदर्शनरहित इत्यर्थः । अत्रापि च जघन्यप्रदेशसंक्षेपेणाधिकारः, ततोऽवधिना मह यो वर्तते इत्युक्तं । तथा तमवधि जघन्यः प्रदेशसंक्रमो भवति । अवधिज्ञानमवधिदर्शनं चोत्पादयतः प्रवृत्तयोपशमजावतोऽत्र विज्ञानावरणावधिदर्शनावरणयोरतीव रुद्धः कर्मपुञ्जा जायन्ते । ततो बन्धव्यवहोदकाद्रेऽपि प्रवृत्ताः परिमदन्ति । तथा च नति जघन्यः प्रदेशसंक्रमो न लभ्यत इति तं विणेत्युक्तं । 'निहेत्यादि' निजाप्रवृत्तान्ध्वं, अन्तरावपत्रकं, हास्यचतुष्टकं हासरतिचयजुगुप्सावक्षणं, एतासामेकादशप्रकृतीनां स्वान्धान्तममये यथाप्रवृत्तसंक्षेपेण जघन्यः प्रदेशसंक्रमो भवति । निजाविकहास्यचतुष्टययोर्बन्धव्यवहोदानन्तरं गुणसंक्षेपेण संक्रमो जायते । ततः प्रवृत्तं दक्षिकं लभ्यते । अन्तरावप-
सायस्त एव स मित्ता असायबंधाण चरिमबंधते । खवणाए लोचस्त वि अयुवकरणादिगाअंते ॥एण॥

सायस्त चि-अनुपशमय्य मोहनीयोपशममकृत्वा, उपशमश्रेणिमकृत्वेत्यर्थः । अमातबन्धानां मध्ये यश्चरमोऽमत्तबन्धस्तस्यान्तिमे समये वर्तमानस्य रूपणायोद्यतस्य सातस्य जघन्यः प्रदेशसंक्रमो भवति । परतो हि सातस्य पल्लवहता

चवति, न संक्रमः । 'खवणाए' इत्यादि, मोहनीयोपशममकृत्वा द्यपणयोद्यतस्थार्पूर्वकरणाच्चाथाः प्रथमाद्यलिकाया
 अन्तसमये संखलनलोचस्य जघन्यः प्रदेशसंक्रमः । परतो गुणमंक्रमे लब्धस्यातिप्रचृतस्य दलिकस्य संक्रमात्रद्विकालि-
 क्रान्तत्वेन संक्रमसंचयात् जघन्यप्रदेशसंक्रमाचावः ॥ ९८ ॥

अथरठावट्टिडुगं गालिय श्रीवियथ्रीणगिद्धित्तित्ते । सगखवणहापवत्तसंत एमेव मिद्धत्ते ॥ ९९ ॥

अथर ति-सागरोपमाणा द्वे पट्टपट्टी यावत्सम्यक्त्वमनुपालयन् स्त्रीवेदस्त्यानन्दित्रिकलक्षणाश्चत्तः प्रकृतीर्गालयित्वा
 तासां संबन्धि प्रचृतं कर्मदलिकं परिस्ताद्य किञ्चिद्वेयाणां सतीनां तासां द्यपणाय समन्युद्यतस्य यथाप्रचृतकरणान्तिम-
 समये विन्यातसंक्रमेण जघन्यः प्रदेशसंक्रमो जवति । परतोऽपूर्वकरणे गुणमंक्रमेण प्रचृतकर्मदलिकमंक्रमसंचयात् जघ-
 न्यप्रदेशसंक्रमो न लन्व्यत इति यथाप्रचृतकरणान्तसमयग्रहणं । 'एमेव मिद्धत्त इति' एमेव पूर्वोक्तैरेव प्रकारेण मिथ्या-
 त्वस्य जघन्यः प्रदेशसंक्रमोऽद्यगन्तव्यः । तद्यथा-द्वे पट्टपट्टी सागरोपमाणां यावत्सम्यक्त्वमनुपाद्य तावन्तं कालं मि-
 थ्यात्वं गालयित्वा किञ्चिद्वेपस्य मिथ्यात्वस्य द्यपणाय समुद्यतस्य स्वकीययथाप्रचृतकरणान्तसमये वर्तमानस्य विध्यात-
 संक्रमेण मिथ्यात्वस्य जघन्यः प्रदेशमंक्रमो जवति, परतो गुणमंक्रमः प्रवर्तते, तेन न न प्राच्यते ॥ ९९ ॥

हस्सगुणसंक्रमद्वाए पूरयित्ता समीससम्मत्तं । चिरसंमत्ता मिद्धत्तगयस्सुवलणथोगो सिं ॥ १०० ॥

हस्त ति-सम्यक्त्वमुत्पाद्य हस्यथा गुणमंक्रममाच्चा स्लोककालेन गुणमंक्रमेणेत्यर्थः । समिश्रं मम्यमत्वं मम्यमत्वसम्य-
 मिथ्यात्वे इत्यर्थः । मिथ्यात्वदलेन पूरयित्वा आपूर्थे चिरेण प्रचृतेन कालेन सम्यक्त्वान्मिथ्यात्वं गतस्य द्वे पट्टपट्टी

सागरोपमाणां यावत्सम्यक्त्यमनुपाद्य मिथ्यात्वं गतस्यैत्यर्थः । पट्योपमामंल्येयजागमात्रेण कालेन ते सम्यक्त्यसम्य-
ग्मिथ्यात्वे उच्यते । स्त्रोके उच्यते । अत्रलनसंक्रमे तयोर्जघन्यः प्रदेशसंक्रमो विचरमरांडस्य चरमममये सम्यक्त्यसम्यग्मिथ्या-
त्वयोर्धद्वलिक परस्थाने मिथ्यात्वप्रकृतिरूपे प्रकृियते स तयोर्जघन्यः प्रदेशसंक्रम उल्यर्थः ॥ १०० ॥

संजोयणाण चतुरुवसमितु संजोयइतु अप्पं । अयराडाव छिटुगं पालिय सकहुप्पवत्तंते ॥ १०१ ॥
संजोयणाण ति-चतुरो वारान् मोहनीयमुपशमय्य, चतुःकृत्वो मोहनीयोपशमनेन कि प्रयोजनमिति चेडुच्यते-प्र-
चतपुजलपरिसाटः । तथाहि-चारित्रमोहनीयप्रकृतीनामुपशमं कुर्वन् स्थितिघातरमघातगुणश्रेणिगुणसंक्रमः प्रचूतान्-
पुगलान् परिसाटयतीति । ततश्चतुःकृत्वो मोहनीयोपशमं कृत्वा मिथ्यात्वं गच्छति । मिथ्यात्वं गतश्च सन् अट्टपाब्जो
अट्टपं कालं यावत् संयोजनान् संयोज्यानन्तानुवन्धिनो वद्ध्वा, तदानीं च चारित्रमोहनीयदलिकं स्वदपमेव विच्यते,
चतुःकृत्वो मोहोपशमकाले तस्य स्थितिघातादिजिर्घातितत्वात् । ततोऽनन्तानुवन्धिनो वधन् तेषु यथाप्रवृत्तसंक्रमेण
संक्रमेव चारित्रमोहनीयदलिकं संक्रमयति । ततोऽन्तर्मुहूर्ते गते सति पुनरपि सम्यक्तवं प्रतिपद्यते । तच्च द्वे पट्टपट्टी
सागरोपमाणां यावदनुपाद्यानन्तानुवन्धिनां दूषणाय समुद्यते । तस्य स्वकथयाप्रवृत्त-करणान्तसमये तेषामनन्तानुव-
न्धिनां विध्यातसंक्रमेण जघन्यः प्रदेशसंक्रमो प्रव्यति । परतोऽपूर्वकरणे गुणसंक्रमः प्रवर्तते इति स न प्राप्यते ॥ १०१ ॥
अठकसायासाए य असुजधुववंधि अठिरतिगे य । सबलहुं खवणाए अहापवत्तस चरिमस्मि ॥१०२॥

अठ ति-अप्रत्याख्यानप्रत्याख्यानावरणरूपा अष्टौ कपायाः, अमातवेदनीयं, अशुजधुववन्धिन्यः कुवर्णादिनवकोप-

घातरूपाः, अस्मिन्निकं अस्मिन्नानुजायशःकीर्तिसंज्ञं, एतासां द्वाविंशतिप्रकृतीनां कपायाष्टकरहिताना । 'सयलद्वं ति' सर्वेभ्योऽन्वेष्यः शीघ्रमेव रूपणयोद्धितस्य मासपृथक्त्वान्यधिकेणु अष्टसु यंपंचतिक्रान्तेषु रूपणयोद्यतस्येत्यर्थः । अष्टौ कपायान् प्रति देशानां पूर्वकोटीं यावत् संयममनुपाद्य । पञ्चमं ब्रह्मे पुनः सर्वा अप्येताः प्रकृतीरधिकृत्य देशानां पूर्वकोटीं यावत् संयममनुपाल्येयुक्तं । रूपकश्रेणिं प्रतिपन्नस्य यथाप्रवृत्तकरणरमममये कपायाष्टकस्य त्रिध्यातसंक्रमेण शेषाणां यथाप्रवृत्तसंक्रमेण जघन्यः प्रदेशसंक्रमो भवति ॥ १०२ ॥

पुरिसे संजलणतिगे य घोळमाणेण चरसवरूस्स । सगअंतिमे असाएण समा अरई य सोगो य ॥ १०३ ॥

पुरिसे चि-पुरिसे इत्यादौ षष्ठ्यर्थं सप्तमी । पुरपंचदस्य संज्वलनत्रिकस्य च क्रोधमानमायारूपस्य क्षपणाय समुद्यतेन रूपणश्रेणिं प्रतिपद्येन स्वस्वबन्धचरमममये । 'घोळमाणेणं ति' जघन्ययोगिना चद्रवं दक्षिणं तस्य चरमंतोत्रे जघन्यः प्रदेशसंक्रमो भवति । तथाहि-आमां चतसृणामपि प्रकृतीनां वन्नव्ययश्रेदममये समयोनाद्विकारिक्रमं मुक्त्वाऽन्यत् प्रदेशसंक्रमं न विद्यते । तदपि च प्रतिमयं संक्रमेण क्षयमुपगच्छति तावत् यावच्चरमममयावस्थानंरन्वयो जागः शोयो भवति । ततस्तं सर्वसंक्रमेण संक्रमयतो जघन्यः प्रदेशसंक्रमः । 'असाएण समा अरई य नोगो य चि' अरतिशोकावसासमौ असातेवदनीयस्येवारतिशोकोर्जघन्यः प्रदेशसंक्रमो जावनीय इत्यर्थः ॥ १०३ ॥

वेळविकारसगं उवलियं वंधिऊण अप्पंळ । जिठविई निरयाळ उवडित्ता अवंधित्तु ॥ १०४ ॥
 आवरगयस्स चिरउवलणो एयस्स एव उच्चस्स । मणुयदुगस्स य तेउसु वाउसु वा सुहुमवळ्ळणं ॥ १०५ ॥

वेद्यवि सि-देवद्विरुत्तरकद्विक्रवैक्रियमसकलदाणं वैक्रियैकादशगं एकेन्द्रियत्वे उद्वर्तमानेनोच्चक्षिप्तं पुनरपि पत्रेन्द्रिय-
त्वमुपागतेन मत्ता । अदृषाब्धमदृषकालं अन्तर्मुद्वर्तकालं यानदित्यर्थः । यद्वा, ततो ज्येष्ठस्थितिरुद्दृष्टस्थितिरुत्तरयत्विंश-
त्सागरोपमस्थितिक इत्यर्थः । सप्तमनरकपृथिव्यां नारको जातः । ततन्नामन्तं कालं यात् ययायोगं तद्वैक्रियैकादशक-
मनुच्य ततो नरकाद्बृहत् पथेन्द्रियतिर्यक्तु मध्ये समुत्पन्नः । न च तद्वैक्रियैकादशकमनादा स्यादरेण्येकेन्द्रियेषु मध्ये
समुत्पन्नः । तस्य चिरोच्चलनया पट्योपमामंख्येयजागमनेण कालेनोच्चलनया तदुच्चलयतो यत् द्विचरमगंस्य चरमन-
मये प्रकृत्यन्तरे दक्षिणं संक्रामति, स तस्य वैक्रियैकादशकस्य जघन्यः प्रदेशसंक्रमः । 'एयस्नेत्यादि' एतस्यैगानन्तरो-
रस्य जीवस्य पूर्वोक्तेन विधिना तेजोनायुषु मध्ये समागतस्य सूक्ष्मैकेन्द्रियत्वे वर्तमानेन यद्ब्रह्मचर्यगोणं मनुजद्विकं च
मनुजगतिमनुजानुपूर्वद्विक्षणं । ते चिरोच्चलनयोच्चलयतो द्विचरमगंस्य चरममये परप्रकृता यदक्षिणं संक्रामति स
तयोर्जघन्यः प्रदेशसंक्रमः । इयमत्र चायना-मनुजद्विकमुच्चैर्गोणं च प्रथमतस्तोजोनायुषो वर्तमानेनोच्चक्षिप्तं, पुनरपि
सूक्ष्मैकेन्द्रियचवमुपागतेनान्तर्मुद्वर्तं यावद्ब्रह्मं, ततः पथेन्द्रियत्वं गत्वा सप्तमनरकपृथिव्यामुद्दृष्टस्थितिको नारको
जातः । तत उद्दृत्य पथेन्द्रियतिर्यक्तु मध्ये समुत्पन्नः । एतान्तं च कालमनादा प्रदेशसंक्रमेण चानुच्य तेजोनायुषु
मध्ये समागतः । तस्य मनुजद्विकोच्चैर्गोत्रे चिरोच्चलनयोच्चलयतो द्विचरमगंस्य चरममये परप्रकृता यदक्षिणं संक्रामति
स तयोर्जघन्यः प्रदेशसंक्रमः ॥ १०४-१०५ ॥

दृश्यं कालं वंधिय विरलं आहारसत्तगं गंतुं । अविर्द् महुवतंसस जा श्रोत्र उवलाणा ॥ १०६ ॥

ह्रस्वं ति-ह्रस्वं कालं स्लोकं कालं यावत् विरतोऽप्रमत्तसंयतः सन् आहारकसप्तकं बद्ध्वा कर्मोदयपरिणतिवशात् पुन-
रप्यविरतिं गतः । ततोऽन्तर्मुहूर्तत्परतो महोषलनया चिरोषलनया पट्योपमासंख्येयजागप्रमाणेन कालेनोषलनयोषल-
नयतः सतो या स्लोकोषलना विचरमखंडस्य चरमसमये यत्कर्मदलिकं परप्रकृतिषु प्रक्षिप्यते, सा स्लोकोषलना, सा
आहारकस्य जघन्यः प्रदेशसंक्रमः ॥ १०६ ॥

तेव छिसयं उदहीण स च उपपद्वाहियं श्रवं धित्ता । अंते अहृषवत्तकरणस्स उज्जोवतिरियडुगे ॥१०७॥

तेव छिसयं ति-त्रिपष्ट्यधिकमुदधिगतं सागरोपमाणां शतं चतुष्पट्योपमाधिकं च यावत् स हृषितकर्मशः सर्वजघन्य-
तिर्यग्दिकोद्योतसत्कर्मा उद्योततिर्यग्दिकं अवद्ध्वा यथाप्रवृत्तकरणस्यान्ते चरमसमये उद्योततिर्यग्दिकयोर्जघन्यं प्रदेशसं-
क्रमं करोति । कथं त्रिपष्ट्यधिकं सागरोपमाणां शतं चतुःपल्याधिकं च यावदवद्धेति चेदुच्यते-स हृषितकर्माशिखिप-
ल्योपमायुष्केषु मनुजेषु मध्ये समुत्पन्नस्तत्र देवदिकमेव बभ्राति, न तिर्यग्दिकं, नाप्युद्योतं । तत्र चान्तर्मुहूर्ते शोषे सत्या-
युषि सम्यक्त्वमवाप्य ततोऽप्रतिपतितसम्यक्त्व एव पट्योपमस्थितिको देवो जातः । ततोऽप्यप्रतिपतितसम्यक्त्वो देव-
ज्वाच्चयुत्वा मनुष्येषु मध्ये समुत्पन्नः । ततस्तेनैवाप्रतिपतितेन सम्यक्त्वेन सहित एकत्रिंशत्सागरोपमस्थितिको त्रैवेयकेषु
मध्ये देवो जातः । तत्र चोत्पन्नान्तरमन्तर्मुहूर्तादूर्ध्वं मिथ्यात्वं गतः । ततोऽन्तर्मुहूर्तावशेषे आयुषि पुनरपि सम्यक्त्वं
लभते । ततो वै पट्युपमाणां सागरोपमाणां यावन्मनुष्यानुत्तरसुरादियु सम्यक्त्वमनुष्यादिसु तस्याः सम्यक्त्वाद्वाद्या अन्तर्मुहूर्ते

शेषे शीघ्रमेव द्रवणाय समुद्यतः । ततोऽनेन विधिना त्रिपञ्चदशिकां सागरोपमाणां शतं चतुष्पद्याधिकं च यावत्त्रिर्विंशतिकं सुद्योतं च बन्धरहितं भवतीति ॥ १०५ ॥

इगविगलिंदियजोगा अथ पञ्जात्तरेण सह तैसि । तिरियगइसमं नवरं पंचासीजदहिसयं तु ॥१०६॥
 इग ति-एकेन्द्रियविकलेन्द्रिययोग्या अर्थो याः प्रकृतय एकद्वित्रिचतुरिन्द्रियजातिस्यावरातपचूद्रमनाघारणदक्षणाः । तासामपर्याप्तकसहितानां नवानां प्रकृतीनां तिर्यगतिसमं वक्तव्यं । नगरमत्र पञ्चाशीत्यधिकं सागरोपमशतं चतुष्पद्याधिकं यावदवद्वेति वक्तव्यं । कथमेतावन्तं कालं यावदवन्ध इति चेदुच्यते-इह क्षपितकर्मणो क्षान्तिशतिनागरोपमस्थितिकः पष्ठपृथिव्यां नारको जातः । तत्राप्यन्तर्मुहूर्तावशेषे आयुषि मम्यक्तं प्राप्तवान् । ततोऽप्रतिपतितसम्यक्त्य एव मनुष्यो जातः । ततस्तेनाप्रतिपतितेन मम्यक्त्येन देशविरतिगनुपाड्य चतुःपद्योपमस्थितिकः संधर्मदेवलोके देवो जातः । ततस्तेनापतितेन सम्यक्त्येन सह देवचक्रवाक्युत्था मनुष्यो जातः । तस्मिंश्च मनुष्यजये संयममनुपाड्य भ्रमेयकेष्वेकत्रिंशत्सागरोपमस्थिको देवो जातः । तत्र चोत्पत्त्यनन्तरमुहूर्तादूर्ध्वं मिथ्यात्वं गतः । ततोऽन्तर्मुहूर्तावशेषे आयुषि चतुःपद्योऽपि सम्यक्त्यं प्रतिपद्यते । ततो द्वे पद्मपटी सागरोपमाणां यावत् सम्यक्त्यमनुपाड्य तस्याः सम्यक्त्याच्चाया अन्तर्मुहूर्ते शेषे द्रवणाय समुद्यतते । तदेवं पञ्चाशीत्यधिकं सागरोपमशतं चतुःपद्याधिकं यावत्पूर्वोक्तानां नवप्रकृतीनां बन्धाच्चायः ॥ १०६ ॥

वत्तीसाए सुत्राणं सेढिमणारुहिय सेसगविहीहिं । कहु जहन्नं खवणं अपुवकरणाद्विया अन्ते ॥१०७॥

वृत्तीसाए त्ति-श्रेणिमनारुह्योपशमश्रेणिमकृत्वा शेषैर्विधिभिः कृपितकर्मांशसत्कैः पद्त्रिंशत्संख्यानां शुचप्रकृतीनां
 पञ्चेन्द्रियजातिसमचतुरस्रसंस्थानवज्रर्षजनाराचसंहननतैजससप्तप्रशस्तविहायोगतिशुक्कलोहितहारिञ्जसुरजिगन्धकपाया-
 म्दमधुरमृडलघुस्निग्धोष्णगुरुलघुपराधातोऽङ्गसात्रसादिदशकनिर्माणदक्षणानां जघन्यं प्रदेशाग्रं कृत्वा ह्यपणायोद्धितस्य
 कृपितकर्मांशस्यापूर्वकरणसत्कायाः प्रथमावलिकाया अन्ते चरमसमये तासां जघन्यः प्रदेशसक्रमो जवति । तत ऊर्ध्वं
 तु गुणसंक्रमेण लब्धस्यातिप्रचृतस्य दलिकस्य संक्रमावलिकान्तत्वेन संक्रमसंचवात् स न प्राप्यते । पञ्चसंग्रहे तु
 वज्रर्षजनाराचवर्जितानां शेषाणां पञ्चत्रिंशत्प्रकृतीनामेवापूर्वकरणप्रथमावलिकान्ते जघन्यः प्रदेशसक्रम लक्तः । वज्रर्षज-
 नाराचसंहननस्य तु स्वन्धव्यवञ्जेदसमये इति ॥ १०ए ॥

सम्मद्विष्टिअजोगाए सोलसहं पि असुन्नपगईणं । श्रीवेण सरिसगं नवरं पढमं तिपद्धेसु ॥१०॥

सम्मद्विष्टि त्ति-सम्यग्दृष्टेयोग्यानां पोरुशानामशुचप्रकृतीनां प्रथमवर्जसंस्थानप्रथमवर्जसंहननाप्रशस्तविहायोगतिड-
 र्जगडःस्वरानादेयनपुंसकवेदनीचैर्गोत्रलक्षणाना स्त्रीवेदेन सहशं वक्तव्यं । यथा प्राक् स्त्रीवेदस्य जघन्यप्रदेशसंक्रमजा-
 वना कृता तथात्रापि कर्तव्या । नवरमेतासा जघन्यप्रदेशसंक्रमस्वामी प्रथमं त्रिपत्योपमाशुष्केषु मनुष्येषु मध्ये
 समुपन्नोक्तव्य । अन्तर्मुहूर्तविशेषे चाटुपि प्राप्तसम्यक्त्वः । शेषं तथैव वक्तव्यम् ॥ ११० ॥

नरतिरियाण तिपद्धस्संते उरालियस्स पाजग्गा । तिब्बयस्स य वंधा जहन्नउ आलिगं गंतु ॥११३॥

नर त्ति-नरतिरश्चां त्रिपत्योपमस्यान्ते औदारिकस्य प्रायोग्याः प्रकृतयो जघन्यप्रदेशसंक्रमयोग्याः । इयमत्र भावना-

यो जीवः सत्त्वान्यजीवोपेक्षया स। तद्यन्त्रोदारिक्रमकर्मो गन् त्रिपटुतोसायुग्हेषु निर्गमनुषेण मध्ये ममुत्पन्नः
 तस्योदारिक्रमसप्तकमनुत्पत्तो विजातसंक्रमेण परप्रकृते संत्मयतश्च म्यायुपारमनमये तस्योदारिक्रमसप्तकस्य जघन्यः
 प्रदेशसंक्रमो जघति । ओदारिक्रमस्य शायोग्या इत्योदारिक्रमसक्त । 'निर्गमनामर्हमाणो मन्धं दुर्जना
 यत्प्रथमममये बंधं ददिकं तत् बन्नावधिक्रमो जघति । तदा परप्रकृतिषु यथाप्रवृत्तसंक्रमेण संक्रमति तदा तीर्थकरनाम्नो
 जघन्यः प्रदेशसंक्रमो जघति । तदेवमुक्तः प्रदेशसंक्रमः । तदुक्ते च समर्थितं गन्तव्यकरणम् ॥ ११ ॥

॥ इति श्रीमलयगिरिनिरचितायां कर्मप्रकृतिटीकायां संक्रमकरणात् ॥

तदेवमुक्तं संक्रमकरणं । संप्रत्युद्देशक्रमेणोद्धर्तनापवर्तने वक्तुमवसरप्राप्ते । ते च द्वे अपि स्थित्यनुज्ञागविषये । तत्र प्रथमतः स्थितेरुद्धर्तनापवर्तने वक्तव्ये । स्थितौ सत्यामनुज्ञागसंचत्रात् । तत्राप्युद्देशक्रमप्रामाण्यानुमरणत् प्रथमतः स्थितेरुद्धर्तनामेवाह—

उद्धटना विईए उदयावदियाएँ बाहिरिदिईणं । होइ अवाहा अइअवावणाउ जा वदिया हस्सा ॥२॥

उवदृष्टेण ति-स्थितेरुद्धर्तना उदयावदिकाया बाह्यानां स्थितीनामवगन्तव्या । उदयावदिका तु सकलकरणयोग्येति कृत्वा सा प्रतिपिध्यते । अपि च वध्यमानप्रकृतेर्यावती अत्राथा तथा तुदया वा हीना वा पूर्ववद्धप्रकृतीनां या स्थितिः सा नोद्धर्त्यते, सा उत्पद्यत तत ऊर्ध्वं वध्यमानप्रकृतेरत्राथाया उपरि न निक्षिप्यत इत्यर्थः, अत्राथाकालान्तःप्रविष्टत्वात् । या पुनरवाधाकालाऽपरितनी सा उद्धर्त्यत एव । तदेवमत्राधान्तःप्रविष्टाः सर्वा अपि स्थितय उद्धर्तनामधिकृत्यातिक्रमणीया ऋवन्ति परित्याज्या ऋवन्तीत्यर्थः । अतिक्रमणीयस्थितिप्रमाणनिरूपणार्थमेवाह—‘ होइ इत्यादि ’ ऋवति अत्राधा अतीज्ञापना उद्धर्तनीया । एतेऽर्क्यतोऽतीज्ञापना । सा च हीना हीनतरा तावदवगन्तव्या यावत् ह्रस्वा जघन्याऽतीज्ञापना आवदिका आवदिकामात्रा ऋवति । इयमत्र चावना-अत्राधान्तर्गतं कर्मदलिकमुद्धर्तनायोग्यं न ऋवति, किं त्वत्राधायाः परत एव । तथा च सति त्रैवोत्कृष्टाऽत्राधा सैवोत्कृष्टाऽतीज्ञापना, समयोना उत्कृष्टाऽत्राधा समयोनाऽतीज्ञापना, त्रिसमयोनाऽत्राधा त्रिसमयोनाऽतीज्ञापना । एवं समयसमयहान्याऽतीज्ञापना तावत्राच्या यावज्जघन्याऽत्राधान्तर्मुहूर्तप्रमाणा । ततोऽपि जघन्यतराऽतीज्ञापना आवदिकामात्रं ऋवति । तच्चोदयावदिकालदृ-

एवमेव । तथाहि—उदयावधिकान्तर्गताः स्थितयो नोद्धर्तन्ते “ उपश्रुणा विद्मः उदयावद्वियापः महिरविर्दिगं ” इतिवचनात् । ननु यदा तदा वा बन्धे मृत्युवर्तना प्रवर्तियते “ आंथा उफहिड ” इतिवचनात्, तत उदयावद्विकागताः स्थितयोऽवाधान्तर्गतत्वेन नोद्धर्तियन्ते, किमुदयावद्विकाग्रहणेन ? तदयुक्तं, अचिप्रागपरिज्ञानात् । अवाधान्तर्गताः स्थितयो नोद्धर्तन्त इति विमुक्तं भवति ? अत्रान्तर्गताः स्थितयः स्वस्थानादुत्पाव्यागाया उपरिन निश्चिप्यन्ते । अत्राधाया मध्ये पुनस्तासां वदयमाणक्रमेणोद्धर्तनानिर्देश्यो प्रवर्तमानो न विरुध्येते । तत उदयावद्विकान्तर्गता अप्युद्धर्तनीयाः प्राप्नुवन्तीति प्रतिपिध्यन्ते ॥ १ ॥

संप्रति निक्षेपप्ररूपणार्थमाह—

आवद्वियथसंखजागाइ जाव कम्म छिइ ति निखेवो । समउत्तरावियाप सावाहाए जवे ऊणे ॥२॥
 आवद्विय ति-इह निक्षेपो विधा-जघन्य उच्छृष्ट्य । तत्रावद्विकाया असंख्येयजागमानासु स्थितिषु यः कर्मदक्षिण-
 निक्षेपः स जघन्यः । तथाहि-सर्गोच्छृष्टात् स्थित्यग्रादथ आवद्विकामावद्विकाया असंख्येयं च जागमथोऽपतीर्यं ततोऽ-
 धत्तनी या स्थितिलस्या दक्षिणमतीव्यापनावद्विकामात्रमतिक्रम्योपरितनीध्वेवावद्विकाया असंख्येयजागजाचिनीषु स्थि-
 तिषु निक्षिप्यते, नावद्विकाया मध्येऽपि, तथास्वाभाव्यात् । ततोऽसौ जघन्यो दक्षिणनिक्षेपः । एवं च सति आवद्वि-
 काया असंख्येयतमेन जागेनाधिकास्वावद्विकामात्रासु स्थितिषु उद्धर्तनं न जपतीति सिद्धं । तथा च सत्युच्छृष्टस्थिति-
 बन्धे उद्धर्तनायोग्याः स्थितयो बन्धावद्विकामवाधामुपरितनीमावद्विकामसंख्येयजागाधिकां मुक्त्वा शेषा एव उच्छृष्ट्याः ।

तथाहि—बन्धावलिकान्तर्गतं सकलकरणयोग्यमिति कृत्वा बन्धावलिकान्तर्गताः स्थितयो नोद्धर्तनायोग्याः । तथाऽ-
 वाधान्तर्गता अपि नोद्धर्तनायोग्याः, तासामतीव्वापनात्वेन प्राक् प्रतिपादितत्वात् । असंख्येयजागाधिकावलिकामात्र-
 जाबिन्ध्यथोपरितन्यः स्थितयः प्रागुरुक्तरेव नोद्धर्तनायोग्याः । इदानीं निद्देश्यन्त्यते । तत्र यदावलिकामावलि-
 काया असंख्येयजागं चोपरिष्ठादधोऽवतीर्थं द्वितीयाऽधस्तनी स्थितिरुद्धत्यते, तदा समयाधिक आवलिकाया असंख्ये-
 यजागो निद्देश्यविषयः । यदा तु तृतीया स्थितिरुद्धत्यते तदा द्विसमयाधिकः । एवं समयवृद्ध्या तावदवलिकनिद्देशो
 वर्धते यावदुत्कृष्टो भवति । स च कियान् भवतीति चेदुच्यते—‘ समयेत्यादि ’ समयाधिकावलिकयाऽवाधया च हीना
 सर्वा कर्मस्थितिः । तथाहि—अत्राधोपरिस्थस्थितीनामुद्धर्तना भवति । तत्रायवाधया उपरितने स्थितिस्थाने उद्धर्त्य-
 मानेऽवाधया उपरि दलिकनिद्देशो भवति, नात्राधया मध्येऽपि, उद्धर्त्यमानदलिकस्योद्धर्त्यमानस्थितेरुद्धमेव निद्दे-
 शात् । तत्राप्युद्धर्त्यमानस्थितेरुपरि आवलिकामात्राः स्थितिरतिक्रम्योपरितनीषु स्थितिषु सर्वासु दलिकनिद्देशो भवति ।
 अतोऽतीव्वापनावलिकामुद्धर्त्यमानां च समयमात्रां स्थितिमवाधां च वर्जयित्वा शेषा सर्वापि कर्मस्थितिरुत्कृष्टो दलिक-
 निद्देश्यविषयः । उक्तं च पञ्चसंग्रहमूलटीकायां—समयोत्तरावलिकया सात्राधया हीना यावदुत्कृष्टा कर्मस्थितिस्तावदलि-
 कनिद्देशो भवति । यतोऽवाधोपरिस्थस्थितीनामुद्धर्तना भवति सापि अतीव्वापनामुद्धयोद्धर्त्यमानायामपि स्थितौ न
 दलिकनिद्देशो भवति । अतः समयाधिकावलिकात्राधार्जितासु शेषासु सर्वासु स्थितिषु दलिकनिद्देशो भवतीति ।
 तदेवमवाधया उपरितनं समयमात्रमुद्धर्त्यमानं स्थितिस्थानमधिकृत्योत्कृष्टो दलिकनिद्देश्यविषयः प्राप्यते । सर्वोपरितनं तु

चिनवकर्मबन्धस्य समयादिवृद्ध्यावतीत्यापना प्रवर्धते । सा च तावद्यावदायुषिका परिपूर्णा जवति । निशेषस्तु सर्वत्रापि
 तावन्मात्र एव जवति । तत ऊर्ध्वं पुनरचिनवकर्मबन्धवृद्धौ निशेष एव केवलो वर्धते, नातीत्यापना । यावच्चाचिन-
 वकर्मबन्धः प्राक्तनस्थितिसत्कर्मणः सकाशात् घान्यामावदिकाया असंख्येयतमान्यां जागान्यामधिको न जवति तावत्
 प्राक्तनसत्कर्मणश्चरमस्थितेरथ आवदिकामसंख्येयचागाधिकामतिक्रम्य ततोऽधस्तनीरेण स्थितिरुवर्तयति । तत्रापि यदा
 आवदिकामसंख्येयचागाधिकामतिक्रम्य ततोऽनन्तरामेवाधस्तनीं स्थितिमुवर्तयति, तदा आवदिकामतिक्रम्योपरि-
 तने आवदिकाया असंख्येयतमे जागे निक्षिपति । यदा तु द्वितीयामधस्तनीं स्थितिमुवर्तयति तदा समयार्धिकेऽसं-
 ख्येयतमे जागे निक्षिपति । एवंप्रकारेण ङष्टव्यं । संप्रत्यङ्पवहुत्तमुच्यते-या जघन्याऽतीत्यापना यश्च जघन्यो निशेष,
 एतौ घावपि सर्वस्तोकौ परस्परं च तुष्ट्यौ । यतो घावव्येती आवदिकासत्कासंख्येयतमचागमात्रौ, तान्यामसंख्येयगु-
 णोत्कृष्टाऽतीत्यापना, तस्या उत्कृष्टावाधारूपत्वात् । ततोऽप्युत्कृष्टो निशेषोऽसंख्येयगुणः, यतोऽसौ समयार्धिकावलि-
 क्क्याऽवाधया च हीना सर्वा कर्मस्थितिः । ततोऽपि सर्वा कर्मस्थितिविशेषाधका ॥ ३ ॥

तदेवमुक्ता स्थित्युवर्तना, संप्रति स्थित्युवर्तनामाह-

उवर्ततो य विद्ं उदयावदिविवाहिरा विद्विसेसा । निस्त्रिवद् तद्ग्य जागे समयाहए सेसमद्द्वइय ॥४॥
 वद्वद् ततो अतिद्विवावणा उ जावालिगा इवद् पुत्रा । ता निस्केवो समयाहिरा लिग डुगूण कम्मविद्ं ५
 उवर्ततो ति-स्थितिमपवर्तयन् उदयावदिकाया बाह्यान स्थितिविशेषान् स्थितिचेदानपवर्तयति । के ते स्थितिविशेषा

दयावदिकां च मुक्त्वा शेषां सर्वापि अपवर्तयतीत्यर्थः । तदेवमुदयावदिकाया उपरितनं समयमात्रं स्थितिस्थानं प्रतीत्य प्रवर्तमानायामपवर्तनायां समयाधिकावदिकात्रिजागो निक्षेपः प्राप्यते । स च सर्वजघन्यः सर्वोपरितनं च स्थितिस्थानं प्रतीत्य प्रवर्तमानायामपवर्तनायां यथोक्तरूप उत्कृष्टो निक्षेपः । उक्तं च—“ उदयावदिसुपरिहं वाणं अहि-
गिच्च होइ अइहीणो । निरेवो सधोवरि विइवाणवसा जवे परमो ॥ १ ॥ ” ॥ ४-५ ॥

एष निर्व्याघातेऽपवर्तनाविधिरुक्तः, संप्रति व्याघाते तमाह—

वाघाए समऊणं कंडगमुक्कस्सिया अइठवणा । डायविई किंचूणा विइकंमुक्कस्सगपमाणं ॥ ६ ॥

वाघाए ति—अत्र व्याघातो नाम स्थितिघातः तस्मिन् सति, तं कुर्वत इत्यर्थः । समयोनं कंरुकमात्रमुत्कृष्टाऽतीव्हा-
पना । कथं समयोनमिति चेदुच्यते—उपरितनेन समयमात्रेण स्थितिस्थानेनापवर्त्यमानेन सहाधस्तात् कंरुकमतिक्रम्यते ।
ततस्तेन विना कंरुकं समयोनमेव ऋवति । कंरुकमानमाह—‘ फायविई ’ इत्यादि, यस्याः स्थितेरारज्य तस्या एव प्रकृ-
तेरुत्कृष्टं स्थितिवन्धमाधत्ते । ततः प्रच्रुति सर्वापि स्थितिर्नायस्थितिरित्युच्यते । उक्तं च पञ्चसंग्रहमूलटीकायां—“यस्याः
स्थितेरारज्योत्कृष्टं स्थितिवन्धं विधत्ते निर्मापयति, तस्या आरज्योपरितनानि सर्वाण्यपि स्थितिस्थानानि फायस्थितिसं-
ज्ञानि ऋवन्ति ” । सा फायस्थितिः किंचिदूना कंडकस्योत्कृष्टं प्रमाणं, पञ्चसंग्रहे पुनरेवं मूलटीकाकृता व्याख्या कृता-
“ सा फायस्थितिरुत्कर्षतः किंचिदूना किंचिदूनकर्मस्थितिप्रमाणा । तथाहि—अन्तःकोटीकोटीप्रमाणं स्थितिवन्धं कृत्वा
पर्याप्तसंज्ञिपञ्चेन्द्रिय उत्कृष्टसंक्षेपशवाशुत्कृष्टां स्थितिं विधत्ते इति । सा डायस्थितिः किंचिदूनकर्मस्थितिप्रमाणा कंरुकस्यो-

लृष्टं प्रमाणमिति” । एतद्योक्तं कुरुं समयमात्रेणपि न्यूनं कुरुमुच्यते । एवं नमयत्रयेण समयत्रयेण एतं तान-
 न्यूनं वाच्यं यावत्तत्पद्योपमानसंख्येयज्ञागमानप्रमाणं जयति । तत्र जघन्यं केडकं । इदं च नमयोर्न जघन्या व्याघातेऽ-
 तीज्ञापना । मंत्रप्रत्यक्षपद्युत्वमुच्यते—तत्रापवर्तनायां जघन्यो निर्देशः सर्वस्लोकः । तस्य ममयाधिकावद्विकारिज्ञागमा-
 त्रत्वात् । ततोऽपि जघन्यातीज्ञापना द्विगुणा त्रिसमयोना । कथं त्रिसमयोर्न द्विगुणत्वमिति चेच्च्यते—व्याघातमन्त-
 रेण जघन्याऽतीज्ञापना आत्रद्विकारिज्ञागद्यं समयोर्न जयति । आत्रद्विकारि चासत्कृष्टपनया नवनमयप्रमाणा कृष्ट्यते ।
 तत्रस्त्रिज्ञागद्यं समयोर्न पद्यममयप्रमाणमगन्तव्यं । निर्देशोऽपि जघन्यः समयाधिकावद्विकारिज्ञागल्पोऽनरुद्र-
 नया चतुःसमयप्रमाणो द्विगुणीकृतस्त्रिसमयोः सन् एतावानेव ज्ञातीति । ततोऽपि व्याघातं धिनोत्कृष्टाऽतीज्ञापना
 विशेषाधिका, तस्याः परिपूर्णवद्विकारिज्ञापनाऽसंख्येयगुणा, किञ्चिद्गुणमायस्य-
 तिप्रमाणत्वात्तस्याः । ततोऽप्युक्तयो निर्देशो विशेषाधिकः; तस्य समयाधिकावद्विकारिज्ञापनाऽसंख्येयगुणा, किञ्चिद्गुणमायस्य-
 त्वात् । ततः सर्वा कर्मस्थितिशेषाधिका । संप्रत्युद्धर्तनापवर्तनयोः मंयोगेनाद्यपद्युत्वमुच्यते । तत्रोद्धर्तनाया व्याघाते
 जघन्यातीज्ञापनानिर्देशो सर्वस्लोकौ, स्वस्थाने तु परस्परं तुह्यौ, आवद्विकारिज्ञापनाऽसंख्येयज्ञागमानत्वात् । ततोऽप्यवर्तनायां
 जघन्यो निर्देशोऽसंख्येयगुणः; तस्य समयाधिकावद्विकारिज्ञागमानत्वात् । ततोऽप्यवर्तनायामेव जघन्यातीज्ञापना
 द्विगुणा त्रिसमयोना । अत्र ज्ञापना प्रागेव कृता । ततोऽप्यवर्तनायामेव व्याघातं धिनोत्कृष्टाऽतीज्ञापना विशेषाधिका,
 तस्याः परिपूर्णवद्विकारिज्ञापना मंख्येयगुणा, तस्या उत्कृष्टावाधारत्वात् ।

ततोऽपवर्तनायां व्याघाते उत्कृष्टाऽतीव्हापनाऽसंख्येयगुणा, तस्याः किंचिदूनडायस्थितिप्रमाणत्वात् । तत् उच्यते ततोऽपवर्तनाया-
मुत्कृष्टो निक्षेपो विशेषाधिकः । ततोऽपि विशेषाधिकः । ततोऽपि सर्वा स्थितिविशेषाधिका ॥६॥

तदेवमुक्ते स्थित्युच्यते ततोऽपवर्तनापवर्तने, संप्रत्यनुजागोचरतनापवर्तने वाच्ये । तत्र प्रथमतोऽनुजागोचरतनासाह-

चरमं नोब्रुवति जावाणं ताणि फल्लुगाणि ततो । उस्सक्खिय उक्कट्टइ एवं उवट्टणाइउ ॥ ७ ॥

चरमं ति-चरमं स्पर्धकं नोच्यते, नापि विचरमं । एवं तावदाच्यं यावच्चरमात्स्पर्धकादधोऽनन्तानि स्पर्धकानि । इद-
मत्र तात्पर्य-यो जघन्यो निक्षेप आवलिकाया असंख्येयजागः सर्वोपरितनो या च तस्याध आवलिकामात्रातीव्हापना
तस्थितिस्थानगतानि स्पर्धकानि सर्वाण्यपि नोच्यन्ते, किंतु तेन्योऽवष्टक्याधस्ताद्वतीर्थं यानि स्पर्धकानि समयमात्र-
स्थितिगतानि तान्युच्यते । तानि चोच्यन्ते आवलिकामात्रस्थितिगतानि अनन्तानि स्पर्धकान्यतिक्रम्योपरितनेष्वेवाव-
लिकासत्कासंख्येयजागमात्रगतेषु स्पर्धकेषु निक्षिपति । यदा पुनरधोऽवतीर्थं द्वितीयसमयमात्रस्थितिगतानि स्पर्धकान्यु-
च्यते तदावलिकामात्रस्थितिगतानि स्पर्धकान्यतिक्रम्योपरितनेषु समयधिकवलिकासत्कासंख्येयजागमात्रगतेषु स्पर्ध-
केषु निक्षिपति । एवं यथा यथाऽधोऽवतरति तथा तथा निक्षेपो वर्धते । अतीव्हापना पुनः सर्वत्रापि आवलिकामात्रस्थिति-
गतान्येव स्पर्धकानि । कियान् पुनरुत्कृष्टो निक्षेपविषय इति चेदुच्यते-वन्धावलिकायामतीतायां समयधिकवलिका-
वाधागतानि स्पर्धकानि व्यतिरिच्य शेषाणि सर्वाण्यपि निक्षेपविषयः । तथाहि-अत्राधागतानि स्पर्धकानि नोच्यन्ते ।
उच्यमानानि च समयमात्रस्थितिगतानि स्पर्धकानि न तत्रैव निक्षिपति । आवलिकामात्रगतानि त्वतीव्हापना । ततो

वन्धावलिकायामतीतायां समयधिक्रावदिक्रागतानि अत्राधागतानि च स्पर्धकानि व्यतिरिच्य शेषाणि सर्वाणि निर्येष-
त्रियः । संप्रत्यत्रैवाह्यत्रह्यमुच्यते-तत्र सर्वस्तोत्रो जघन्यनिर्येषस्तस्यावलिक्रागत्कान्त्येगजागतस्पर्धकमानत्वात् । एवं सर्व-
ततोऽतीडापनऽनन्तगुणा, निर्येषत्रियस्पर्धकस्य आवलिकामात्रस्थितिगतानां स्पर्धकानामनन्तगुणत्वात् । विशेषाधिकः ।
त्राप्यनन्तगुणता स्पर्धकापेक्षया षट्ठव्या । तत उत्कृष्टो निर्येषोऽनन्तगुणः । ततोऽपि सर्वोऽनुजागो विशेषाधिकः ।
तदेवमुक्तानुजागोवर्तना । संप्रत्यनुजागापवर्तनामतिदेशेनह- 'एवं उद्यष्टणाईर्तु' एवमुद्यतेनात्रगरेणापवर्तनाव्यनुजाग-
त्रियया वक्तव्या । केवलमादित आरज्य । तद्यथा-प्रथमं स्पर्धकं नापवर्त्यते, नापि द्वितीयं, नापि तृतीयं । एवं तान-
द्वान्धं यावद्दयावलिकामात्रस्थितिगतानि स्पर्धकान्यपवर्त्यन्ते । तत्र यदो-
दयावलिकात उपरिसमयमात्रस्थितिगतानि स्पर्धकानि चवन्ति । तेन्य उपरितानि तु स्पर्धकान्यपवर्त्यन्ते । तत्र यदो-
कस्याधस्तानेन्धावलिकामत्कसमयाधिकत्रिजागतेषु स्पर्धकेषु निर्येषति । यदा समयोनावलिकानिजागद्यगतानि स्पर्धकान्यति-
त्रस्थितिगतानि स्पर्धकान्यपवर्त्यति तदा प्रागुक्ताऽतीडापना समयोनावलिकात्रिजागद्यप्रमाणा समयमात्रस्थितिगतैः
स्पर्धकैरधिक्रावगन्तव्या । निर्येषस्तु तावन्मात्र एव । एवं समयसमयवृद्धाऽतीडापना तावद्द्विमुपनेतव्या यावदाव-
लिका परिपूर्णं चवति । ततः परमतीडापना सर्वत्रापि तावन्मात्रैव, निर्येषस्तु वर्धते । एवं निर्येषाते सति षट्ठव्यं ।
व्याघाते पुनः अनुजागकंरुक् समयमात्रस्थितिगतस्पर्धकन्यूनमतीडापना षट्ठव्या । कंरुमानं समयमात्रन्यूनत्वं च
यथा प्राक् स्थित्यपवर्तनायामुक्तं, तथात्रापि षट्ठव्यं । अत्राहपनहुल्यमुच्यते-सर्वस्तोको जघन्यनिर्येषः । ततो जघन्याती-

ज्ञापनाऽनन्तगुणा । ततो व्याघातेऽतीञ्जापनाऽनन्तगुणा । तत उत्कृष्टमनुजागर्कम्कं विशेषाधिकं, तस्य समयगतैः स्पर्ध-
कैरतीस्थापनातोऽधिकत्वात् । तत् उत्कृष्टो निक्षेपो विशेषाधिकः । ततोऽपि सर्वोऽनुजागो विशेषाधिकः ॥ ७ ॥

संप्रति द्वयोरप्युत्तनापवर्तनयोरद्वयवहुत्वं सूत्रकृत्यतिपादयति—

श्रुत्वं पएसगुणहाणिअंतरे डुसु जहन्ननिक्षेवो । कमसो अणंतगुणिउ डुसु वि अश्वावणा तुह्या ॥७॥
वाधाएणुजागर्कंरुगमेक्काए वगणाऊणं । उक्कोसो निक्षेवो ससंतवंथो य सविसेसो ॥ ए ॥

श्रुत्वं ति—एकस्यां स्थितौ यानि स्पर्धकानि तानि क्रमशः स्थाप्यन्ते । तद्यथा—सर्वजघन्यं रसस्पर्धकमादौ । ततो विशेषाधिकरसं द्वितीयं । ततो विशेषाधिकरसं तृतीयं । एवं यावत्सर्वोत्कृष्टरसमन्ते । तत्रादिस्पर्धकादारज्योत्तरोत्तरस्पर्धकानि प्रदेशापेक्षया विशेषहीनानि, अन्तिमस्पर्धकादारज्य पुनरधोऽधः क्रमेण प्रदेशापेक्षया विशेषाधिकानि विशेषाधिकानि । तेषां मध्ये एकस्मिन् द्विगुणवृद्धन्तरे द्विगुणहान्यन्तरे वा यत्स्पर्धकजातं तत् सर्वस्तोकं । अथवा स्नेहप्रत्ययस्पर्धकस्यानुजागद्विगुणवृद्धन्तरे द्विगुणहान्यन्तरे वा यदनुजागपटवं तत्सर्वस्तोकं । ततः ‘डुसु सि’ द्वयोरप्युत्तनापवर्तनयोरजघन्यो निक्षेपोऽनन्तगुणः, स्वस्थाने तुड्यः । तत्र यद्यप्युत्तनायामावलिकाऽसंख्येयजागगतानि स्पर्धकानि निक्षेपोऽपवर्तनायां समयाधिकावलिकात्रिजागगतानि स्पर्धकानि, तथाप्यादिमस्थितिषु स्पर्धकानि स्तोका-
न्येव प्राप्यन्ते, अन्तिमस्थितिषु प्रचूतानीति स्पर्धकसंख्यापेक्षया द्वयोरपि निक्षेपस्तुड्यः । एवमतीत्यापनायामुत्कृष्टनि-
क्षेपेऽपि च जावनीयं । क्रमश इति च सकदगाथापेक्षया योजनीयं । ततो द्वयोरप्यतीत्यापना व्याघातत्राह्याऽनन्तगुणा;

स्वस्थाने तु परस्परं तुष्ट्या । ततः 'वात्राणोत्पाद्भिः' व्याघातेन यदुत्कृष्टमनुज्ञागं हं प्रकृतं कृत्यो नर्गणधेः कर्ममात्रस्थिति-
गतस्पर्धकर्महृत्स्वरूपयोर्न एषोत्कृष्टाऽस्तीत्यापना साऽनन्तगुणा । तत्र उच्चननापार्त्तनयोर्न तुष्टो निदेशो विशेषाधिकः,
स्वस्थाने तु परस्परं तुष्ट्यः । ततः 'स मंतंशो य सन्निभो सि' पूर्ववद्वोत्कृष्टस्थितिकर्मानुज्ञागेन सर्वोत्कृष्टस्थितानुज्ञा-
गवन्धो विशेषाधिक इति ॥ ८-ए ॥

मंत्रयुवर्तनापवर्तनयोः ज्ञाननियमं च प्रतिपादयति—

आवंधा उक्कृष्टं सवहितोकृष्ट्या विद्वसाणं । किट्टीवज्जे उनयं किट्टिसु उवद्वणा नवरं (एक्का) ॥१०॥
आवंध सि-आ वंधात् वन्धं यावत्, उत्कर्षयति यावद्धन्धस्तापडुवर्तना नवति, परतो न जयतीत्यर्थः । तथा सर्वत्र
वन्धकरुण कालेऽवन्ध काले वाऽपरुर्पणाऽपवर्तना स्थितिस्माना स्थित्यनुज्ञागानां प्रवर्तते । एष काऽनियमः । अथवा
आवन्धादिति यावन्मात्रस्थितिवन्धस्तावन्मात्रस्य स्थितिकर्मणः स्थित्युवर्तनानुज्ञागोवर्तना चोपजायते । उपरितस्य
कर्मणः स्थित्यनुज्ञागोवर्तना न जयति । अपकर्षणाऽपवर्तना पुनः सर्वत्र वन्धप्रमाणादवर्तना परतो वा स्थित्यनुज्ञागयो-
प्रवर्तते । तथा किट्टीकृतवर्जे कर्मद्विके उच्यमुवर्तनापवर्तनाख्यं जयति । किट्टीकृते त्यपवर्तनेन केवला, नोच्चतनेति ।
एष विषयनियमः ॥ १० ॥

॥ इति श्रीमलयगिरिविचितायां कर्मप्रकृतिटीकायामुवर्तनापवर्तने समाप्ते ॥

तदेवमुक्ते उघर्तनापवर्तने । संप्रत्युद्देशक्रमेणोदीरणा वक्तव्या । तत्र चैतेऽर्थाधिकाराः । तद्यथा-लक्षणं, जेदः, साधनादिप्ररूपणा, स्वामित्वं, उदीरणाप्रकृतिस्थानानि, तत्त्वामित्वं चेति । तत्र प्रथमतो लक्षणजेदयोः प्ररूपणार्थमाह—
जं करणेणोकह्यि उदए दिजाइ उदीरणा एसा । पगइविइअणुजागप्पएसमूलुत्तरविजागा(गो) ॥ १ ॥

जं ति-अत्र पूर्वार्धेन लक्षणमञ्जिहितमुत्तरार्धेन तु जेदः । तत्र यत्परमाण्वात्मकं दक्षिकं करणेन योगसंज्ञकेन वीर्य-विशेषेण कपायसहितेनासहितेन वा उदयावलिवावहिवर्तिनीन्यः स्थितिन्योऽपकृष्योदये दीयते उदयावलिकायां प्रक्षि-प्यते एपोदीरणा । उक्तं च-“उदयावलिवावहिरिद्विर्द्विहंतो कसायसहिएणं असहिएण वा जोगसन्नेण करणेणं दद्वि-यमाकह्यि उदयावलिवाए पवेसणं उदीरणत्ति” । सा च किञ्चूतेत्यत आह-प्रकृतिस्थित्यनुजागप्रदेशमूलोत्तरविजागा, प्रकृतिस्थित्यनुजागप्रदेशैर्मूलप्रकृतिचिरुत्तरप्रकृतिचिश्च कृत्वा विजागो जेदो यस्याः सा तथा । इदमुक्तं भवति-सोदीरणा चतुर्विधा, तद्यथा-प्रकृत्युदीरणा, स्थित्युदीरणा, अनुजागोदीरणा, प्रदेशोदीरणा च । एकैकापि द्विधा-मूलप्रकृतिविषया उत्तरप्रकृतिविषया च । तत्र मूलप्रकृतिविषयाऽष्टधा, उत्तरप्रकृतिविषया चाष्टपञ्चाशदधिकशतजेदा ॥ १ ॥

तदेवमुक्तौ लक्षणजेदौ । संप्रति साधनादिप्ररूपणा कर्तव्या । सा च द्विधा-मूलप्रकृतिविषया, उत्तरप्रकृतिवि-षया च । तत्र प्रथमतो मूलप्रकृतिविषयामाह-

मूलपगईसु पंचहू तिहा दोहं चउविहा होइ । आउसस साइ अधुवा दसुत्तरसउत्तरासिं पि ॥ २ ॥

मूलपण्डित्-मूलप्रकृतिषु मध्ये पद्याना मूलप्रकृतीनां ज्ञानावरणदण्डान्नावरणनामगोचान्तरायरूपाणामुदीरणा त्रिधा त्रिप्रकारा । तद्यथा-अनादिर्ध्रुवाऽध्रुवा च । तथादि-ज्ञानावरणदर्शनावरणान्तरायाणां यावत् क्षीणमोहगुणस्थानरूढ्य समयावलि काशेषो न चरति तात्रत्मवर्जिज्ञानामुदीरणाऽवश्यं चाविनी । नामगोत्रयोस्तु यावत्समयस्तावत् । तत्र एयामनादिरुदीरणा, ध्रुवाऽत्रव्यानां, अध्रुवा चव्यानां । तथा ह्ययोर्वेदनीयमोहनीयमोहनीयव्योक्तीरणा चतुर्विधा । तद्यथा-नादि- र्नादिर्ध्रुवाऽध्रुवा च । तत्र वेदनीयस्य प्रसक्तगुणस्थानकं यावदुदीरणा, न परतः । मोहनीयस्य सूक्ष्मंपरायणगुणस्थानकं यावत् न परतः । ततोऽप्रमत्तादिगुणस्थानकेभ्यः प्रतिपत्तौ वेदनीयस्योपशान्तमोहगुणस्थानकाच्च प्रतिपत्तौ मोहनी- यस्योदीरणा सादिः । तस्थानमप्राप्तस्य पुनरनादिः । ध्रुवाद्येवं पूर्ववत् । आयुषः पुनरुदीरणा सादिरध्रुवा च । तथाहि- आयुषः पर्यन्तावलिकायां नियमादुदीरणा न चरति ततोऽध्रुवा । पुनरपि परन्वोत्पत्तिप्रथमसमये प्रवर्तते ततः सादि- रिति । तदेवं कृता मूलप्रकृतिषु साद्यनादिप्ररूपणा । मंप्रत्युत्तरप्रकृतिषु तां चिन्नीपुराह-‘दसुत्तरमउत्तरासि पि’ सादि- रध्रुवा चेत्यनुवर्तते । उत्तरासामपि उत्तरप्रकृतीनामपि दशोत्तरशतसंख्यानां पञ्चविधज्ञानावरणदर्शनावरणचतुष्टयमि- श्यात्वैजससप्तकवर्णादिविशतिस्थिरास्थिरशुजाशुचगुरुत्वबुनिर्माणान्तरायपंचकरूपाष्टानरारिंशच्चर्जानां, सर्वशेषप्रकृती- नामित्यर्थः । उदीरणा विधा, तद्यथा-नादिरध्रुवा च । सा च साद्यध्रुवताऽध्रुवोदयलादेव सिन्वा ॥ २ ॥

मिथत्तस्स चउद्धा तिहा य आत्ररण विग्धचउदसगे । थिरसुज सेयर उत्रघायवज्ज ध्रुववंधिनामे य ॥ ३ ॥
मिथत्तस्स चि-मिथ्यात्वस्योदीरणा चतुर्धा, तद्यथा-सादिरनादिर्ध्रुवाऽध्रुवा च । तत्र सम्यक्त्वं प्रतिपद्यमानस्योदीरणा

मिथ्यात्वस्य न भवति, उदयाजावात् । सम्यक्त्वात्प्रतिपत्तस्य मिथ्यात्वं गतस्य पुनरपि भवति । ततोऽसौ सादिः । तत्स्थानमप्राप्तस्य त्वनादिः । अत्रव्यानां ध्रुवा । ज्ञानावरणपञ्चकदर्शनावरणचतुष्टयान्तरायपञ्चकरूपाणां चतुर्दशप्रकृतीनामुदीरणा त्रिप्रकारा । तद्यथा-अनादिर्ध्रुवाऽध्रुवा च । तथाहि-एतासां प्रकृतीनां ध्रुवोदयत्वा दनादिरुदीरणा । अत्रव्यानां ध्रुवा । ज्ञानानां तु क्षीणमोहगुणस्थानके आवल्लिकाशेषे व्यवहृद्दजावादध्रुवा । तथा स्थिरशुद्धे सेतरे अस्थिराद्युच्चसहिते तयोः, उपघातं वर्जयित्वा शेषनामध्रुवबन्धिनीनां च तैजससप्तकागुरुलघुवुवर्णादिवि- शतिनिर्माणलक्षणानां सर्वसंख्यया त्रयस्त्रिंशत्संख्यानानामुदीरणा त्रिधा, तद्यथा-अनादिर्ध्रुवाऽध्रुवा च । तत्रानादित्वं ध्रुवोदयत्वात् । ध्रुवाऽत्रव्यानां । अध्रुवा ज्ञानानां सयोगिकेवल्लिचरमसमये व्यवहृद्दजावात् । शेषाणां चाद्युवोदयानां दशोत्तरशतसंख्यानानामध्रुवोदयत्वाद्दुदीरणा सादिः, अध्रुवा च प्रागेवोक्ता ॥ ३ ॥

तदेवं कृता साधनादिप्ररूपणा । संप्रति मूलप्रकृत्युदीरणास्वामिनमाह—

घाईणं बलमढा उदीरगा रागिणो य मोहस्स । तश्याऊण पमत्ता जोगंता उ त्ति दोहं च ॥ ४ ॥

घाईणं ति-घातिप्रकृतीनां ज्ञानावरणदर्शनावरणान्तरायरूपाणां सर्वेऽपि बद्धस्थाः क्षीणमोहपर्यवसाना उदीरकाः । मोहनीयस्य तु रागिणः सरगाः सूक्ष्मसंपगयपर्यवसाना उदीरकाः । तृतीयस्य वेदनीयस्यायुपश्च प्रमत्ताः प्रमत्तगुणस्थानकपर्यन्ताः सर्वेऽऽद्युदीरकाः । केवलमायुपः पर्यन्तावल्लिकायां नोदीरका भवन्ति । तथा ध्रुवोर्नामगोत्रयोर्योग्यन्ताः

सयोगिकेन्द्रविपर्ययमानाः सर्वेऽप्युदीरकाः । इतिशब्दो जितकर्मो गाथापर्यन्तं योजनीयः । न च मूलमण्डल्युदीरणापरि-
समाप्तियोजको वेदितव्यः ॥ ४ ॥

तदेवं मूलमण्डल्युदीरणान्मनुष्यकः । नाप्रतमुत्तरमण्डल्युदीरणास्वामिनमाह—

विघात्ररणधुत्राणं ठजमथा जोगिणो उ धुत्रगाणं । उधवायस्स तणुत्रा तणुकिट्टीणं तणुगरागा ॥ ५ ॥

विघ्नं ति-विघ्नं ति अन्तरायं, ततोऽन्तरायपथं क्लानामरणपथं दर्शनानारण्यतुष्टयख्याणं चतुर्देवानां ध्रुगोदयम-
कृतीनां सर्वे ठजस्था उदीरकाः । तथा 'धुत्रगाणं ति' नामध्रुगोदयानां त्रयस्त्रिंशत्संख्यानां तन्मन्तराणां दिगंशति-
स्थिरस्थिरशुभाशुभागुरुत्वयुनिर्माणख्याणं योगिनः सयोगिकेन्द्रविपर्ययन्ता उदीरकाः । उपयातनाक्रम्य तनुस्थाः शरी-
रस्थाः शरीरपर्याया पर्यासा उदीरकाः । तनुकिट्टीनां सूक्ष्मकिट्टीनां अर्थात् तोनमरूकानां तनुकरागाः सूक्ष्मंपरया
यावच्चरमावलिका न जयति ताप्रउदीरकाः ॥ ५ ॥

तसवायरपङ्क्तग सेयर गइजाइदिट्टिवेयाणं । आऊण य तन्नामा पत्तेगियरस्स उ तणुत्रा ॥ ६ ॥

तसं ति-त्रसवावरपर्यासानां सेतराणं समतिपक्षणं स्थारसूरमापर्याससहितानामित्यर्थः । तथा चतसृणां गतीनां,
पञ्चानां च जातीनां, तिसृणां इष्टीनां दर्शनानां मिथ्यादर्शनदीनां, त्रयाणां च वेदानां नपुंसकमेदादीनां, चतुर्णां चापुसां,
सर्वसंख्यया पञ्चविंशतिप्रकृतीनां यथास्वं तन्नामानस्तत्तत्प्रकृतिनामान उदीरकाः । तद्यथा-यन्मनाक्रममाः, ते च शरी-

रेऽपान्तरालगतौ च वर्तमाना उदीरकाः । एवं सर्वेषामपि जावनीयं । तथा प्रत्येकनाम्न इतरस्य च साधारणनाम्नः
तनुस्थाः शरीरस्थाः शरीरपर्यास्या पर्यासा यथाक्रमं प्रत्येकशरीरिणः साधारणशरीरिणश्च सर्वे उदीरकाः ॥ ६ ॥

आहारग नरतिरिया सरीरदुग्वेयप् पमोनूणं । उरालाए एवं तडुवंगाए तसजियाडं ॥ ७ ॥

आहारग ति-ये नरा मनुष्यास्तिर्यञ्चश्च आहारका ओजोलोमप्रक्षेपाहारणामन्यतममाहारं गृह्णन्तस्ते औदारिकश-
रीरनाम्नः । उपलक्षणमेतदौदारिकबन्धनचतुष्टयस्यौदारिकसंघातस्य चोदीरकाः, किं सर्वेऽपि ? नेत्याह-शरीरद्विकवेद-
कान् प्रमुच्य, शरीरद्विकमाहारकवैक्रियलक्षणं तस्थान् परित्यज्य । ते हि नौदारिकशरीरनामोदये वर्तन्ते, तत्कथं तस्यो-
दीरकाः स्युः ? । तथैवमुक्तेन प्रकारेण । 'तडुवंगाए त्ति' तदंगोपांगनाम्न औदारिकांगोपांगनाम्न उदीरका वेदितव्याः ।
केवलं ते त्रसकायिका एव, न स्थावराः, तेषां तडुदयाचावात् ॥ ७ ॥

वेजविगाए सुरनेरईया आहारगा नरो तिरिडं । सन्नी वायरपवणो य लद्धिपज्जत्तगो होज्जा ॥ ८ ॥

वेजविगाए ति-वैक्रियशरीरनाम्नः । उपलक्षणमेतद्वैक्रियबन्धनचतुष्टयस्य वैक्रियसंघातस्य च । सुरा नैरयिका वा ।
आहारका ओजोलोमाद्यन्यतममाहारं गृह्णन्तः । यश्च नरस्तिर्यवा संज्ञी वैक्रियलब्धिवा (मा) न् । यश्च वादरपवनो
दुर्जगनामोदयी लब्धिपर्याप्तको वैक्रियशरीरलब्ध्या पर्याप्तः । ते सर्वेऽप्युदीरकाः ॥ ८ ॥

वेजविजवंगाए तणुतुद्धा पवणवायरं हिच्चा । आहारगाए विरडं विजवयंतो पमत्तो य ॥ ९ ॥

वेद्यद्विष्यत्ति-वैक्रियांगोपांगानाम् उदीरकाल्तनुतुष्ट्या वैक्रियशरीरुष्ट्या वेदितव्याः । ये वैक्रियशरीरान्नाम उदीरकाः प्रागुपदिष्टास्त एव वैक्रियांगोपांगानामोऽपि वेदितव्या इत्यर्थः । किं सर्वेऽपि ? नेत्याह-चादरपवनं चादरमातुकाधिकं हित्वा परित्यज्य शेषा इष्टव्याः । 'आढारगाए इत्यादि' आढारकशरीरानामो विरतः संयतस्तदाहारकशरीरं कुर्वन् प्रमत्तः प्रमादभावपुपगतः मन् उदीरको ज्वति ॥ ए ॥

उहं संगणानं संघयणानं च सगलतिरियनरा । देहता पञ्जाता उत्तमसंघयणिषो सेढी ॥ १० ॥
 उहं ति-मरुदाः पञ्चेन्द्रियास्तिर्ययो मनुष्याश्च देहस्थाः शरीरानामोदये वर्तमाना लब्ध्या पर्याप्ताः पणां मंस्थानानां पणां च संहननानामुदीरका ज्वन्ति । इहोदयप्राप्तानामोदोदीरणा प्रवर्तते, नान्येषा । ततो यदा यत्संस्थानं संहननं बोदयप्राप्तं ज्वति, तत्तदोदीर्यते, नान्यदेति इष्टव्यं । तथोत्तमसंघननिनो वज्रयजनाराचसंहननिनः श्रेणिः द्यपकश्रेणि-ज्वति, न शेषसंहननिनः, तेन द्यपकश्रेणिं प्रतिपन्ना वज्रयजनाराचसंहननमेवोदीरयन्ति, न शेषसंहननानि, उदयाचा-वादित्यत्रसेयं ॥ १० ॥

चउरंसस्स तणुत्था उत्तरतणु सगलजोगचूमिगया । देवा इयरे हुंता तसतिरियनरा य सेवहा (वेवहा) ११ ॥
 चउरंसस्स ति-चतुरस्रस्यैव समचतुरस्रसंस्थानस्यैव तनुस्थाः शरीरस्था उत्तरतनव आढारकोत्तरवैक्रियशरीरिणो मनुष्यास्तिर्ययश्च सकलाः सकलेन्द्रियाः पञ्चेन्द्रिया इत्यर्थः । तथा जोगचूमिगता देवाश्चोदीरका ज्वन्ति । 'इयरे हुंता' इतरे उक्तशोणा एकेन्द्रियविकलेन्द्रियनैरथिका अपर्याप्तताश्च पञ्चेन्द्रियतिर्यजानुष्या । एते सर्वेऽपि शरीरस्था हुंता-

संस्थानस्योदीरका जवन्ति । 'तसत्तिरियनरा य सेवदृत्ति' अत्रेतेरे इत्यनुवर्तते, इतरे उक्तशेषास्त्रसा धीन्जियादयः पञ्चे-
न्जियतिर्यङ्गानुष्याश्च सेवार्ताः सेवार्तसंहननोपेताः सेवार्तसंहननस्योदीरकाः ॥ ११ ॥

संघयणाणि न उत्तरतणुसु तन्नामगा जवंतरगा । अणुपुर्वीणं परघायस्स उ देहेण पज्जात्ता ॥ १२ ॥
संघयणाणि चि-उत्तरतनुपु वैक्रियाहारकशरीरेषु संहननानि न जवन्तीति पक्षां संहननानामेकतमदपि संहननं न
जवति । तेनैकस्यापि संहननस्योदीरका न जवन्ति । तथानुपूर्वीणां नरकानुपूर्व्यादीनां चतसृणां तन्नामकास्तत्तदानुपूर्व्य-
न्यायिनारकादिनामानो जवान्तरगा जवापान्तरालगतौ वर्तमाना उदीरका वेदितव्याः । तद्यथा-नारकानुपूर्व्या नारको
जवापान्तरालगतौ वर्तमान उदीरकः, तिर्यगानुपूर्व्यास्तिर्यगित्यादि । तथा परघातनाम्नः शरीरपर्याप्त्या पर्याप्ताः सर्वे
ऽन्युदीरकाः ॥ १२ ॥

वायरपुढवी आयावस्स य वज्जितु सुहुमसुहुमतसे । उज्जोयस्स य तिरिण् उत्तरदेहो य देवजइ ॥ १३ ॥
वायरपुढवि चि-आतपनाम्नो वादरपृथ्वीकाधिक उदीरकः । चशब्दस्यानुक्तार्थसमुच्चायकत्वात् वादरपृथ्वीकावि-
कोऽपि पर्याप्तो ङष्टव्यः । तथा सूक्ष्मान् सूक्ष्मैकेन्द्रियान् सूक्ष्मत्रसांश्च तेजोवायुकायिकान् वर्जयित्वा शेषास्तिर्यङ्गः पृथि-
व्यंबुवनस्पतयो विकलैन्द्रियाः पञ्चेन्द्रियाश्च द्वाब्धिपर्याप्ता उद्योतनाम्नो यथासंजवमुदीरकाः । तयोत्तरदेहे उत्तरशरीरे
यथासंजवं वैक्रिये आहारके च वर्तमानो देवो यतिश्चोद्योतनाम्न उदीरको जवति ॥ १३ ॥

सगत्तो य इष्ठखगई(इइ) उत्तरतणुदेवजोगभूमिगया । इष्ठसराएँ तसो वि य इयरासि तसा सनेरइया १४ ॥

मगलो सि-सकलः पद्येन्द्रियन्तिर्धज्जनुष्यो सा शरीरपर्याया पर्यायः प्रजन्तद्विद्रायोगत्पुदये निमान् । नयोत्तरस्या तनी वैक्रियगरीररूपाया वर्तमानाः सर्वे तिययो मनुष्याः । तथा सर्वे देवाः सर्वे न जोगन्मिगताः । उष्टरगलेः प्रश-
स्त्विहायोगतेरुदीरकाः । तथेष्टस्वरगान्नः सुम्बरनाम्नश्चमा वीन्वियादयः । अपिशग्नाप्रागुज्ञाध पद्येन्द्रियनियोगाद्यो
जापापर्याया पर्याया यथासंतवमुदीरकाः । तथेतरयोस्मशानप्रिद्रायोगनिद्रुःस्वतानामोत्रमा निह्वेन्द्रियाः मनैरगिता
नैरधिकमहिताः । तथा पद्येन्द्रियतिर्यज्जनुष्याः क्त्वन यश्चानंज्जमुदीरका वेदितानाः ॥ १४ ॥

उस्सासस्स सराण य पज्जत्ता आणपाणजासामु । सवण्णुस्सासो नासा त्रिय जान रुज्जति ॥ १५ ॥

उस्सासस्स सि-उद्वासम्बरशब्दयोरानप्राणजापाशब्दान्यां मष्ट ययामंय्येन योजना । सा चयं-उद्दाननाम्नः प्राणाः
पानपर्याया पर्यायाः सर्वेऽप्युदीरकाः । 'सराण य सि' द्वित्वेऽपि ऋद्राचनं प्राकृतत्वात् । ततः सरयोः सुम्बरदुःस्वरयो-
प्रागुक्ता उदीरकाः सर्वेऽपि जापापर्याया पर्याया इष्टव्याः । यद्यपि स्वरयोः प्रागेवोदीरका उक्तालयापि ते नायाप-
र्याया पर्याया एवोदीरका वेदितव्या इति विशेषोपदेश (दर्श) नार्थ पुनरुपादानं । तथा सर्वज्ञानं कैवल्यिनामुत्पान-
जापे यावन्नाथापि निरोधमुपगन्तस्तथावद्दुदीर्यते, तन्नियोधानन्तरं तूढयानावाजोदीरणा नाति ॥ १५ ॥

देवो सुजगाएज्जाण गप्पवकंतिउ य कित्तीए । पज्जत्तो वज्जित्ता ससुहुमनेरश्चयसुहुमन्ते ॥ १६ ॥

देवो सि-देवो' इत्यादी जातायेकवचनं । केचिद्देवाः केचिदतिर्यज्जनुष्या गर्नज्युत्कान्ताः सुजगादेयनाज्जोरुदीरकाः

ये तदुदये वर्तन्ते । तथा सूदमैकेन्द्रियसहितान् नैरथिकान् सूदमत्रसांश्च वर्जयित्वा शेषाः पर्याप्तकनामोदये वर्तमाना यशःकीर्ते (कीर्ते) रूदीरकाः ॥ १६ ॥

गोउत्तमस्स देवा नरा य वइणो चउण्हुमियरांसि । तवइरित्ता तित्थगरस्स उ सव्वणुयाए ञवे ॥ १७ ॥
गोउत्तमस्स ति-सर्वे देवा मनुष्या अपि च केचिदुच्चैःकुलसमुत्पन्नास्तथा व्रतिनो नीचगोत्रिणोऽपि पञ्चमद्वात्रतसम-
लंकृतगात्रयष्टय उच्चैर्गोत्रस्योदीरकाः । तथा इतरासा चतस्राणा प्रकृतीनां दुर्भगानादेयायशःकीर्तिनीचैर्गोत्राणां तद्व्रति-
रिका उक्तव्यतिरिक्ता वेदितव्याः । तत्र दुर्भगानादेययोरेकेन्द्रियनिकलेन्द्रियसंमूर्द्धिमतिर्यजानुष्यनैरथिकाः, अयशः-
कीर्तिश्च सर्वे सूदमाः सर्वे च नैरथिकाः सर्वे च सूदमत्रसाः सर्वेऽयपर्याप्तकनामोदये वर्तमानाः । नीचैर्गोत्रस्य पुनः सर्वे
नैरथिकाः सर्वे तिर्यञ्चो मनुष्या अपि विशिष्टकुलोत्पन्नान् व्रतिनश्च मुक्त्वा शेषाः सर्वेऽयुदीरका इष्टव्याः । तथा तीर्थ-
करनाम्नः सर्वज्ञतायां सत्यां ञवेदुदीरणा, नान्यदा, उदयाच्चावात् ॥ १७ ॥

इंदियपज्जत्तीए दुसमयपज्जत्तगाए पाउग्गा । निहापयलाणं खीणरागखवगे परिच्चज्ज ॥ १८ ॥
इंदिय ति-इन्द्रियपर्याप्त्या पर्याप्ताः सन्तो द्वितीयसमयादारभ्येन्द्रियपर्याप्त्यनन्तरममयादारभ्येत्यर्थः । निजाप्रचलयो-
रूदीरणाप्रायोग्या ञवन्ति । किं सर्वेऽपि ? नेत्याह-क्षीणरागान् क्षपकांश्च परित्यज्य । उदीरणा हि उदये सति ञवति,
नान्यथा । न च क्षीणरागक्षपकयोर्निजाप्रचलोदयः संभवति “निहादुगस्स उदउं खीणगखवगे परिच्चज्ज” इतिवचनप्रा-
माण्यात् । ततस्तान् वर्जयित्वा शेषा निजाप्रचलयोरूदीरका वेदितव्याः ॥ १८ ॥

निदानिद्वाङ्गं वि असंखवासा य मणुयतिरिया य । वेजवाहारतणू वज्जिता अप्पमत्ते य ॥ १ए ॥
 निदत्ति-असंख्येयवायुयो मनुव्यतिरश्चो वंक्रियसारीरिण आहारकगरीरिणोऽप्रमत्तमंयतांश्च मुस्त्या शेषाः सर्वेऽपि
 वैयणियाण पमत्ता ते ते बंधंतगा कसायाणं । हासाईठक्कस्स य अपुव्वकरणस्स चरमंते ॥ २० ॥

प्रकृतिः

येषां कपायाणां बन्धकास्ते ते तेषां तेषां कपायाणामुदीरका वेदितव्याः । यतो यानेव कपायान् वेदयते तानेव वधाति
 'जे वेयड से बंधइ' इतिवचनात् । उदये च मत्युदीरणा । ततो युक्तमुक्तं 'ते ते बंधंतगा कसायाणं' इति । तत्र मिथ्या-
 इष्टिमासादना अनन्तानुबन्धिनामुदीरकाः तेषा तत्रेदकृत्वात् । अप्रत्याख्यानानामधिगतमभ्यगृह्णित्पर्यन्ताः, प्रत्याख्या-
 नावरणाना देशविरतिपर्यन्ताः, संवलनकोथमानमायालो नानां स्वयन्बन्धव्यवरोदादवार्हा उदीरकाः, हास्यादिपङ्क्त्या-
 पूर्वगुणस्थानकान्ता उदीरकाः ॥ २० ॥

जावूणलणो पढमो सुहरइहासाणमेवमियरासिं । देवा नेरइया वि य चवछिई केइ नेरइया ॥ २१ ॥
 जति-यावत्प्रथमः क्षणः किंचिदूनी जयति प्रथममन्तर्मुद्गूर्तं यावदित्यर्थः । तावन्नियमार्देवाः सुरारतिहास्यानामुदी-
 रका वेदितव्याः । परतस्त्वनियमः । एवं किंचिदूनीं प्रथमं क्षणं यावत् नेरयिक्ता, इतरासाममातवेदनीयारतिशोकप्रकृ-

तीनां नियमादुदीरकाः । परतस्तु तीर्थकरकेवलज्ञानलाक्षादौ विपर्यासोऽपि भवन्ति । केचिपुनर्नैरथिकाः सकलामपि भवस्थिति यावदसातवेदनीयारतिशोकानामुदीरका भवन्ति ॥ ११ ॥

एवमैकैकप्रकृत्युदीरणास्वामित्वमुक्तं, संप्रति प्रकृत्युदीरणास्थानान्याह—

पंचण्डं च चण्डण्डं त्रिंशद् एकादश जा दसण्डं तु । तिगहीणाद् मोहे मिथे सत्ताद् जाव दस ॥ १२ ॥

पंचण्डं ति-द्वितीयकर्मणि दर्शनावरणीयलक्षणे पञ्चानां चतसृणां वा प्रकृतीनां युगपदुदीरणा भवति । तत्र चतसृणां चक्षुरचक्षुरवधिकेवलदर्शनावरणरूपाणां भुवा उच्चस्थानामुदीरणा । एतासां मध्ये निजापञ्चकमध्यादन्यतमप्रकृतिप्रक्षेपे पञ्चानामुदीरणा । तथा मोहे मोहनीये एकादिका त्रिकहीना तावद्द्रव्या यावद्दशानां । एतदुक्तं भवति—मोहनीये कर्मणि उदीरणमधिकृत्यैकादीनि त्रिकहीनानि दशपर्यन्तानि नव प्रकृतिस्थानानि भवन्ति । तद्यथा—एका द्वे च-तस्रः पञ्च षट् सप्त अष्ट नव दश । संप्रत्येषामुदीरणास्थानानां स्वामिनमाह—‘मिथे सत्ताद् जाव दस’ मिथ्यादृष्टौ सप्तादीनि दशपर्यन्तानि चत्वार्युदीरणास्थानानि भवन्ति, तद्यथा-सप्त, अष्टौ, नव, दश । तत्र मिथ्यात्वमप्रत्याख्या-नप्रत्याख्यानावरणसंज्ञलनक्रोधादीनामन्यतमे त्रयः क्रोधादिकाः । यत एकस्मिन् क्रोधे उदीर्यमाणे सर्वक्रोधा उदी-र्यन्ते । एवं मानमायालोका अपि षट्पञ्चाः । न च युगपत् क्रोधमानमायालोचानामुदीरणा, युगपदुदयाच्चावात् । कि-तु त्रयाणां क्रोधानां, त्रयाणां वा मानानां, यद्वा तिसृणां मायानां, अथवा त्रयाणां लोचानां युगपदुदीरणेत्यन्यतमे त्रयो गृह्यन्ते । तथा त्रयाणां वेदानामन्यतमो वेदः, तथा हास्वरतियुगलारतिशोकयुगलयोरन्यतरद्युगलं । एतासां ससप्र-

कृतीनां मिथ्यादृष्टौ उदीरणा श्रुत्या । अत्र च जंगाधनुर्मिश्रितसद्यथा-दास्यरतिगुणैश्च अरतिशोभयुगले च प्रत्येकमेतन्नो
जंगः प्राप्यत इति द्वौ जंगौ । तौ च प्रत्येकं द्वित्रपि वेदेषु प्राप्यत इति द्वौ निनिर्गुणितौ जानाः पट् । ते च प्रत्येकं
कोधादिषु चतुर्षु प्राप्यन्ते इति पट् चतुर्निर्गुणिता जाना चतुर्दशतिरिति । एतस्मिन्नेव सप्तके ज्ञेये मा जुगुप्साया गाऽ-
नन्तानुवन्धिनि वा श्लिष्टेऽष्टानामुदीरणा । तत्र जथादां प्रत्येकमेकं जंगकानां चतुर्भिरितिः प्राप्यन्ते इति तिस्रश्चतुर्भि-
शतयोऽत्र षष्टव्याः । ननु च मिथ्यादृष्टेरवश्यमनन्तानुवन्धिनामुदयः संभवति, उदये च मत्प्रत्ययमुदीरणा तत्कथं
मिथ्यादृष्टिरनन्तानुवन्ध्युदयरहितः प्राप्यते, येन तस्य मक्षानामथानां याऽनन्तानुवन्धिरक्षितानामुदीरणा संभवोत् ?
उच्यते—इह मम्यदृष्टिना मत्ता केनचित्प्रथमतोऽनन्तानुवन्धिना निर्मयोजिताः । एतावन्तैर च म मिथ्यान्तो न मिथ्या-
त्वानुवन्धिना योद्युक्तः, तथात्रिधिसामग्र्यनात्वात् । ततः काद्वान्तरे मिथ्यात्वं गतः मन् मिथ्यात्वात्प्रत्ययतो ज्ञोऽप्यन-
न्तानुवन्धिना योद्युक्तः, ततो वन्धावलिना यावन्नायाप्यतिक्रामति तानन्तेषामुदयो न भवति, उदयाच्चागचोदीरणाया
अप्यन्तः । वन्धावलिनायां पुनरस्तीतायामुदयमंभ्रयान्नल्येवोदीरणा । ननु कथं वन्धममयादादन्यात्र लिङ्गायामतीताया-
मुदयोऽपि संभवति ? यतोऽवाधाकालक्षये मस्युदयः, अवाधाकालक्षानन्तानुवन्धिनां जगन्वतोऽन्तर्मुदुर्तमुदुर्तश्च-
त्वारि वर्षसहस्राणि इति ? नैप दोषः, यतो वन्धममयादादन्य तेषां तावत्सत्ता भवति, मत्तायां च मत्तायां पतद्भ्रुता,
तस्यां च सत्यां शेषप्रकृतिद्विकसंक्रान्तिः, संक्रान्तस्य च संक्रमावलिङ्गायामतीतायामुदयः, उदये च सत्युदीरणा ।
ततो वन्धममयादानन्तरमावलिङ्गायामतीतायामुदीरणाऽन्निधीयमाना न निरुच्यत इति । तथा तस्मिन्नेव सप्तके जय-

जुगुप्सयोरथवा जयानन्तानुबन्धिनोर्यद्वा जुगुप्सानन्तानुबन्धिनोः प्रक्षिप्तयोर्नवानामुदीरणा । अत्रापि चैकैकस्मिन् विकल्पे प्रागुक्तक्रमेण जंगकानां चतुर्विंशतिः प्राप्यते इति तिस्रश्चतुर्विंशतयोऽत्र द्रष्टव्याः । तथा तस्मिन्नेव सप्तके जय-
जुगुप्सानन्तानुबन्धियु प्रक्षिप्तेषु दशानामुदीरणा । अत्रैकैव जंगकानां चतुर्विंशतिः ॥ १२ ॥

तदेवं मिथ्यादृष्टेर्मोहनीयस्योदीरणास्थानान्युक्तानि, साप्रतं सासादनसम्यग्दृष्ट्यादीनामाह—

सासणमीसे नव अविरए ठाई परस्मि पंचाई । अष्ट विरए य चउराइ सत्त ठच्चोवरिद्धंमि ॥ १३ ॥

सासणमीसे त्ति—सासादनसम्यग्दृष्टौ सम्यग्मिथ्यादृष्टौ च सप्तादीनि नवपर्यन्तानि त्रीणि त्रीण्युदीरणास्थानानि ज-
वन्ति । तद्यथा—सप्त अष्टौ नव । तत्र सामादनसम्यग्दृष्टौ अनन्तानुबन्ध्यप्रत्याख्यानप्रत्याख्यानवरणसंज्वलनक्रो-
धादीनामन्यतमे (माः) चत्वारः क्रोधादिकाः, त्रयाणां वेदानामन्यतमो वेदः, ष्वयोर्युगलयोरन्यतरद्युगलमिति सप्ता-
नामुदीरणा भुवा । अत्र प्रागुक्तक्रमेण जंगकानामेका चतुर्विंशतिः । तथाऽस्मिन्नेव सप्तके जये वा जुगुप्सायां वा क्षिप्ता-
यामष्टानामुदीरणा । अत्र च द्वे चतुर्विंशती जंगकानां । जयजुगुप्सयोस्तु युगपत्प्रक्षिप्तयोर्नवानामुदीरणा । अत्र चैका
जंगकानां चतुर्विंशतिः । सम्यग्मिथ्यादृष्टानन्तानुबन्धियज्जास्त्रयोऽन्यतमे क्रोधादयः, त्रयाणां वेदानामन्यतमो वेदः,
ष्वयोर्युगलयोरन्यतरद्युगलं, सम्यग्मिथ्यात्वं चेति सप्तानामुदीरणा भुवा । अत्र प्रागुक्तक्रमेण जंगकानामेका चतुर्विंशतिः ।
तथाऽस्मिन्नेव सप्तके जयजुगुप्सयोरन्यतरस्मिन् प्रक्षिप्तेऽष्टानामुदीरणा । अत्र च द्वे चतुर्विंशती जंगकानां । जयजुगु-

१ अन्यतमस्यापि केषाञ्चिन्मतेन सर्वादित्वात् यत् उक्तवानापिशलि, “अन्यतमस्मिन्स्थाने” इति । शब्दानुशासनाचार्या अपि तन्मते दृढतमन्तसा-
प्यन्यशब्दस्य सर्वादित्वम्

स्तयोस्तु युगपत्प्रक्षिप्तयोर्नवानामुदीरणा । अत्र चैका चतुर्विंशति जंगकानां । तथाऽविगतेऽविरतममगृह्ये पमादीनि
 नवपर्यन्तानि चत्वार्युदीरणास्थानानि चरन्ति । तद्यथा—पद्, मत्, अष्टौ, नन । ननोपगमि कर्ममगृह्येः श्यिकुन-
 म्यगृह्येर्वाऽविरतस्थानन्तानुबन्धिनोत्त्वयोऽन्यतमे क्रोधादिका, त्रयाणां वेदानामन्यतमो वेद; त्रयोयुगल गोरन्यतर-
 युगलमिति पणामुदीरणा ध्रुवा । अत्र प्राग्वि जंगकानामेका चतुर्विंशति । अस्मिनेन पदे जययुगल गोरन्यतर-
 क्वानामन्यतमस्मिन् प्रक्षिप्ते सप्तानामुदीरणा । अत्र जंगकानां तिस्रश्चतुर्विंशतयः । तथा तस्मिनेन पदे जययुगल गोरन्यतर-
 त्रयवेदकसम्प्रत्ययोर्ध्रुवा । अत्र प्राग्वि जंगकानामेका चतुर्विंशति । अस्मिनेन पदे जययुगल गोरन्यतर-
 चतुर्विंशतिः प्राच्यते इति तिस्रश्चतुर्विंशतयः । अत्र प्राग्वि जंगकानामेका चतुर्विंशति । अस्मिनेन पदे जययुगल गोरन्यतर-
 चैका चतुर्विंशतिजंगकानां । 'पस्मि पंचाङ् अठ' इति अविगतममगृह्ये युगपत्प्रक्षिप्ते युगपत्प्रक्षिप्ते जंगकानां
 न्तानि चत्वारि उदीरणास्थानानि । तद्यथा—पय पद् मत् अष्टौ । तत्र प्रत्याख्यानात्प्रक्षिप्तममगृह्येः अष्टपर्य-
 न्यतमो धौ क्रोधादिकौ, त्रयाणां वेदानामन्यतमो वेद; त्रयोयुगल गोरन्यतरस्युगलं, एतानां पञ्चानां प्रक्षिप्ते पञ्चादीनाम-
 रतस्योदीरणा ध्रुवा । एषा चापगमिकसम्यगृह्येः श्यिकुनम्यगृह्येः अविगतममगृह्येः युगपत्प्रक्षिप्ते युगपत्प्रक्षिप्ते जंगकानां
 चतुर्विंशतिः । जययुगल गोरन्यतरस्युगलं, एतानां पञ्चानां प्रक्षिप्ते पञ्चादीनाम-
 एकैकस्मिन् च विकल्पे जंगकानां चतुर्विंशतिरिति तिस्रश्चतुर्विंशतयः । अत्र च प्रागुक्तेषु जंगकानामेका
 स्त्रयवेदकसम्यक्त्वयोर्ध्रुवा त्रयवेदकसम्यक्त्वयोर्ध्रुगपत्प्रक्षिप्तयोः सप्तानामुदीरणा । अत्रापि तिस्रश्चतुर्विंशतयो जंगकानां ।

त्रयजुगुप्सावेदकसम्यक्त्वेषु तु युगपत्प्रक्षिप्तेषु श्रष्टानामुदीरणा । अत्र चैका चतुर्विंशतिर्जंगकानां । संप्रति प्रमत्ताप्र-
 मत्तयोर्चेदात्तावाद्युगपद्दीरणास्थानान्याह—‘विरए थ चउराइ सत्त’ त्ति विरते प्रमत्तेऽप्रमत्ते च चतुरादीनि सप्तपर्य-
 न्तानि चत्वार्युदीरणास्थानानि भवन्ति । तद्यथा—चत्वारि पञ्च पट्ट सप्त । तत्र संज्वलनक्रोधादीनामन्यतम एकः
 क्रोधादिः, त्रयाणां वेदानामन्यतमो वेदः, द्वयोर्युगलयोरन्यतरद्युगलं, इत्येतासा चतसृणां प्रकृतीनां विरतस्य द्वायिक-
 सम्यग्दृष्टेरौपशमिक्सम्यग्दृष्टेर्वा उदीरणा ध्रुवा । अत्रैका जंगकाना चतुर्विंशतिः । एतस्मिन्नेव चतुष्के त्रयजुगुप्सावे-
 दकसम्यक्त्वानामन्यतमस्मिन् प्रक्षिप्ते पञ्चानामुदीरणा । अत्र जंगकानां तिस्रश्चतुर्विंशतयः । तथा तस्मिन्नेव चतुष्के
 त्रयजुगुप्सयोरश्रवा त्रयवेदकसम्यक्त्वयोर्यथा जुगुप्सावेदकसम्यक्त्वयोर्युगपत्प्रक्षिप्तयोः पणामुदीरणा । अत्रापि तिस्र-
 श्चतुर्विंशतयो जंगकानां । त्रयजुगुप्सावेदकसम्यक्त्वेषु च युगपत्प्रक्षिप्तेषु सप्तानामुदीरणा । अत्र चैका चतुर्विंशतिर्जंग-
 कानां । संप्रत्यपूर्वकरणस्योदीरणास्थानान्याह—‘उच्चोवरिह्मिम’ विरताडुपरितनेऽपूर्वकरणे । चतुरादीनि पट्टपर्यन्तानि
 त्रीण्युदीरणास्थानानि भवन्ति । तद्यथा—चतस्रः पञ्च पट्ट । तत्र चतुर्णां संज्वलनक्रोधादीनामेकतमः क्रोधादिः, त्रयाणां
 वेदानामन्यतमो वेदः, द्वयोर्युगलयोरन्यतरद्युगलं, इत्येतासां चतसृणां प्रकृतीनामपूर्वकरणे उदीरणा ध्रुवा । अत्रैका
 जंगकानां चतुर्विंशतिः । अस्मिन्नेव चतुष्के त्रये वा जुगुप्सायां वा क्षिप्तायां पञ्चानामुदीरणा । अत्र द्वे चतुर्विंशती
 जंगकानां । त्रयजुगुप्सयोस्तु युगपत्प्रक्षिप्तयोः पणामुदीरणा । अत्र चैका चतुर्विंशतिर्जंगकानां । एताश्चापूर्वकरणसत्ता-
 श्चतुर्विंशतयः परमार्थतः प्रमत्ताप्रमत्तचतुर्विंशतिकेतोऽजिन्नस्वरूपा इति न पृथगग्रे गणयिष्यन्ते ॥ २३ ॥

संप्रत्यनिवृत्तिनादरस्योदीरणास्थानान्याह—
अनियद्विस्मि ति-अनिवृत्तिवादे वे उदीरणास्थाने—

मेकतमः क्रोधादिः, त्रयाणां वेदानामन्वतमो वेदः । अत्र त्रिनिर्देशबुद्धिः संखलनक्रोधादीना-
उपशान्तेषु वा संखलनक्रोधादीनामेकतमं क्रोधादिकृद्बुद्धीन्वति । तत्र च त्रयसो जंगाः । वेदेषु च द्वीनेषु
तदुरागे तदुरागस्य सूक्ष्मपरायस्य सूक्ष्मलोचक्रिद्विंदयमानस्य लोने एते को मोहनीयमन्त्रे उदीरणायोगोः (ग ण्ण)
संप्रति चतुरादियु वसपर्यन्तेषु उदीरणास्थानेषु विरतान्तानां याप्तव्यधगुर्गितनयो जयन्ति तापतीनिरूपयति- चतुरीमे-
त्यादि, दशोदीरणायामेका चतुर्विंशतिः, नवोदीरणायां चतस्रः, चतुरोदीरणायामेकैति । एताश्चतुर्विंशतयः प्रागेव जातिताः । केवलं संखलनमात्र-
णायो सप्त, पञ्चकोदीरणायां चतस्रः, चतुरोदीरणायां पद्, अष्टोदीरणायामेकादश, नवोदीरणायां दश, तदुदीर-
मिह्वं स्वधिया परिचावनीयम् ॥ २४ ॥

एगवियालापषाड् सत्तपणांत गुणिसु नामस्स । नव सत्त तिसि अठ य ठ पंच य अत्पमत्ते दो ॥२५॥
एकं पंचसु एकस्मि अठ षाण्कमेण जंगा वि । एकग तीसेक्कारस इगवीस सवार तिसए य ॥२६॥

प्रकृतिः

इग्वीसा ठच्च सया ठह् अहिया नवसया य एगहिया। अउणुत्तराणि चउदस सयाणि गुणनउइ पंचसया ॥

एतेत्यादि-नामकर्मण उदीरणस्थानानि दश, तद्यथा-एकचत्वारिंशत्, द्विचत्वारिंशत्, पयाशत्, एकपयाशत्, द्विपयाशत्, त्रिपयाशत्, चतुःपयाशत्, पदपयाशत्, मसपयाशत्, तत्र तजमसकं त्रयोद्विंशतिगुणुत्तु स्थिरास्थिरे शुचाशुचे निर्माणमित्येतासां त्रयस्त्रिंशत्प्रकृतीनामुदीरणा भूया । तत्र मनुष्यगतिपत्रोन्वियजातित्रयमवादर्प-यांसमुत्तगोदेयशःकीर्तिरूपेऽष्टके प्रक्षिप्ते सति एकचत्वारिंशत्प्रकृतीनां केवलिनमुद्घा-तगतः कार्मेणकाययोगे वर्तमानः केवली उदीरको भवति । एतैव वैकृत्वारिंशत्प्रकृतीनां द्विचत्वारिंशत्प्रकृ-तस्याश्च तीर्थकरः केवलिसमुद्घातगतः कार्मेणकाययोगे वर्तमान उदीरकः । तस्यामेवैकचत्वारिंशति औदारिकमस्तक-पणा संस्थानानामेकतमत्वं संस्थानं वद्वर्षचनागचर्मन्दनशुपघातं प्रत्येकमित्येकादशके प्रक्षिप्ते मति द्विपयाशत्प्रकृति । अत्र षड्भिः संस्थानैः पद्भ्याः, ते च वद्वर्षमाणामान्यमनुष्यजंगप्रहणेन गृहीता द्रष्टव्याः, एतानुत्तराणि । एतस्याश्च द्विपयाशतः नवयोगिकेवली समुद्घातगत औदारिकमिथकाययोगे वर्तमान उदीरकः । एतैव च द्विपयाशत्तीर्थकरानाम-सहिता त्रिपयाशत् । केवलमिद् संस्थानं समचतुरश्रमेव नक्तव्यं । अस्या अशुदीरकः नवयोगिकेवली तीर्थकर औदा-रिकमिथकाययोगे वर्तमानो वेदितव्यः । तथा मैत्र द्विपयाशत् पराघातनाभोजगनाम प्रगल्भाप्रशस्त्रिद्वययोगत्वोरन्त्यग-त्रिद्वययोगतिः सुखरुदुःस्वरयोरन्त्यतरस्वरनामेतिचतुष्टयप्रक्षेपात् पदपयाशत्प्रकृति । एतां च नवयोगिकेवली औदारिकनाभयोगे वर्तमान उदीरयति । पराघातोन्वाममशस्त्रिद्वययोगतिसुखरप्रक्षेपात् त्रिपयाशत् सतपयाशत्प्रकृति । एतस्याश्च तीर्थकरः

रिक्पङ्कस्थाने वैक्रियपङ्कमवगन्तव्यं । ततश्च तस्यापि पञ्चाशदेवोदीरणयोग्या भवति । केवलमिह वादरपर्याप्तप्रत्येका-
 यशःकीर्तिचिरेक एव जंगः । तैजस्कायिकवायुकायिकयोर्हि साधारणयशःकीर्त्योरुदयो न भवति, तदत्रावाच्च नान्युदी-
 रणा, ततस्तदाश्रिता जंगा न प्राप्यन्ते । तदेवं सर्वसंख्यया पञ्चाशत्येकादश जंगाः । ततः शरीरपर्याप्त्या पर्याप्तस्य
 पराघाते क्षिप्ते एकपञ्चाशन्नवति । अत्र च जंगाः षट्, तद्यथा-वादरस्य प्रत्येकसाधारणयशःकीर्त्ययशःकीर्तिपदैश्चत्वारः,
 सूक्ष्मस्य प्रत्येकसाधारणान्यामयशःकीर्त्या सह द्वौ । वादरवायुकायिकस्य च वैक्रियं कुर्वतः शरीरपर्याप्त्या पर्याप्तस्य
 पराघाते क्षिप्ते प्रागुक्ता पञ्चाशत् एकपञ्चाशन्नवति । अत्र च प्राग्देक एव जंगः । सर्वसंख्यया चैकपञ्चाशति सप्त
 जंगाः । ततः प्राणापानपर्याप्त्या पर्याप्तस्योद्भासे क्षिप्ते द्विपञ्चाशन्नवति । अत्रापि जंगाः प्राग्देक षट् । अथवा शरीरप-
 र्याप्त्या पर्याप्तस्योद्भासेऽनुदिते आतपोद्योतयोरन्यतरस्मिन् उदिते द्विपञ्चाशन्नवति । अत्रापि जंगाः षट्, तद्यथा-जा-
 दरस्योद्योतेन सहितस्य प्रत्येकसाधारणयशःकीर्त्ययशःकीर्तिपदैश्चत्वारः, आतपसहितस्य प्रत्येकयशःकीर्त्ययशःकीर्तिप-
 दैर्वाँ जंगौ । वादरवायुकायिकस्य च वैक्रियं कुर्वतः प्राणापानपर्याप्त्या पर्याप्तस्योद्भासे क्षिप्ते प्रागुक्ता एकपञ्चाशत् द्विप-
 ञ्चाशन्नवति । तत्र च प्राग्देक एव जंगः । तैजस्कायिकवायुकायिकयोर्हि आतपोद्योतयशःकीर्तिनामुदयात्तावाद्ददीरणा
 न भवति, ततस्तदाश्रिता जंगा अत्र न प्राप्यन्ते । सर्वसंख्यया द्विपञ्चाशति जंगास्त्रयोदश । तथा प्राणापानपर्याप्त्या
 पर्याप्तस्योद्भाससहितायां द्विपञ्चाशति आतपोद्योतयोरन्यतरस्मिन् क्षिप्ते त्रिपञ्चाशन्नवति । अत्र जंगाः षट् ये प्रागात-
 पोद्योतान्यतरसहिताया द्विपञ्चाशत्यभिहिताः । सर्वसंख्यया चैकैन्द्रियाणं जंगा द्विचत्वारिंशत् । द्वीन्द्रियाणामुदीर-

णास्थानानि पद्म, तद्यथा—त्रिचत्वारिंशत् विपद्याशात् चतुःपद्याशात् पद्मपद्याशात् पद्मपद्याशात् गतपद्याशाद्येति । तत्र
 तिर्यग्गतितिर्यगानुपूर्व्यां वीन्त्रियजातिस्त्रयनाम चादरनाम पर्याप्तपयोस्तयोरैकतरत्प दुर्जगमनादयं यशःकीर्त्ययःकी-
 ल्यरैकतरैवेता नव प्रकृतयः प्रागुक्तात्रिस्त्रयसिंघलंस्याक्रान्तिर्धुयोदीरणाभिः सद् विचत्वारिंशन्नति । एषा च द्विच-
 त्वारिंशदपान्तरालगतौ वर्तमानस्यावमेया । अत्र च जंगालयः, तद्यथा—अपर्याप्तकनामोदये वर्तमानस्यावज कीर्त्या-
 सहेको जंगः, पर्याप्तकनामोदये वर्तमानस्य यशःकीर्त्ययःकीर्तिन्त्यां व्रियति । ततः शरीरस्यसौन्दरिकनसकं हुंननं-
 स्थानं सेवार्तमंहननं उपघातनाम प्रत्येकनामैत्येकादशकं प्रक्षिप्यते, तिर्यगानुपूर्वीं चापनीयते, ततो जाता त्रिपद्याशात् ।
 अत्र च जंगालयः, ते च प्रागिव वदव्याः । ततः शरीरपर्याप्त्या पर्याप्तस्य विहायोगतिपराघातयोः प्रक्षिप्तयोश्चतुःप-
 द्याशात्प्रवति । अत्र यशःकीर्त्ययःकीर्तिन्त्यां वीं जंगौ । ततः प्राणापानपर्याप्त्या पर्याप्तस्योद्गामेऽनुदिते ज्ञेसे पद्मपद्याशात्प्रवति ।
 अत्रापि प्रागिव वीं जंगौ । अथवा शरीरपर्याप्त्या पर्याप्तस्योद्गामेऽनुदिते उद्योतनाञ्चि वृद्धिने पद्मपद्याशात्प्रवति ।
 आशति सुस्वरदुःस्वरयोरैकतरस्मिन् प्रक्षिप्ते पद्मपद्याशात्प्रवति । ततो नापापर्याप्त्या पर्याप्तस्योद्गामेऽनुदिते ।
 अथवा प्राणापानपर्याप्त्या पर्याप्तस्य स्वरेऽनुदिते उद्योतनाञ्चि वृद्धिने पद्मपद्याशात्प्रवति । अत्र सुस्वरदुःस्वरयोरैकतरौ जंगः ।
 वीं जंगौ । सर्वे पद्मपद्याशात्प्रवति । ततो चापापर्याप्त्या पर्याप्तस्य स्वरेऽनुदिते उद्योतनाञ्चि वृद्धिने पद्मपद्याशात्प्रवति ।
 सप्तपद्याशात्प्रवति । अत्र सुस्वरदुःस्वरयःकीर्त्ययःकीर्तिपदैश्चत्वारो जंगः । सर्वे वीन्त्रियणां उद्योतनाञ्चि प्रक्षिप्ते
 वीं जंगौ । सर्वे वीन्त्रियणां जंग वानिशतिः ।

प्रकृतिः

एवं त्रीन्द्रियाणां चतुरिन्द्रियाणां च प्रत्येकमुदीरणास्थानानि ज्ञावनीयानि । नवरं द्वीन्द्रियजातिस्थाने त्रीन्द्रियाणां त्रीन्द्रिय-
 जातिश्चतुरिन्द्रियाणां चतुरिन्द्रियजातिरचिधातव्या । प्रत्येकं च जंगा षाविंशतिर्षाविंशतिरवसेयाः । सर्वसंख्यया विकले-
 न्द्रियाणां जंगाः पद्मपट्टिः । तिर्यकृपञ्चेन्द्रियाणां वैक्रियलब्धिरहितानामुदीरणास्थानानि पद्म । तद्यथा—द्विचत्वारिं-
 शत् द्विपञ्चाशत् चतुःपञ्चाशत् पञ्चपञ्चाशत् पद्मपञ्चाशत् सप्तपञ्चाशत् । तत्र तिर्यग्गतिर्यगानुपूर्व्यौ पञ्चेन्द्रिय-
 जातिस्त्रिसनाम वादरनाम पर्यासापर्याप्तयोरेकतरत् सुजगादेययुगजुर्जगानादेययुगलयोरेकतरत् युगलं यशःकीर्त्य-
 यशःकीर्त्योरेकतरेत्येता नव प्रकृतयः प्रागुक्तात्रिस्त्रयस्त्रिंशत्संख्याकान्निधुवोदीरणादिः सह द्विचत्वारिंशद्भवति ।
 एषा च द्विचत्वारिंशदपान्तरालगतौ वर्तमानस्य वेदितव्या । अत्र च जंगाः पञ्च । तत्र पर्याप्तकनामोदये वर्तमा-
 नस्य सुजगादेययुगलजुर्जगानादेययुगलयशःकीर्त्ययशःकीर्तित्रिंशत्वारो जंगाः, अपर्याप्तकनामोदये वर्तमानस्य तु
 दुर्जगानादेयायशःकीर्तित्रिरेक एव जंगः । इह सुजगादेये दुर्जगानादेये वा युगपदुदयमायातः । तत उदीरणापि
 युगपदेवेति पञ्चैव जंगाः । अपरे पुनराहुः—सुजगादेययोर्दुर्जगानादेययोर्वा नैकान्तेन युगपदुदयभावनियमः, अन्य-
 आपि दर्शनात् । ततः पर्याप्तकनामोदये वर्तमानस्य सुजगदुर्जगादेयानादेययशःकीर्त्ययशःकीर्तित्रिरेकौ जंगाः,
 अपर्याप्तकनामोदये वर्तमानस्य तु दुर्जगानादेयायशःकीर्तित्रिरेक इति सर्वसंख्यया द्विचत्वारिंशति नव । ततः
 शरीरस्थस्यौदारिकसप्तकं पक्षां संस्थानानामेकतमत् संस्थानं पक्षां संहननानामेकतमत्संहननं उपघातं प्रत्येकनामेत्ये-
 कादशकं प्रहिष्यते तिर्यगानुपूर्वीं चापनीयते, ततो द्विपञ्चाशद्भवति । अत्र जंगानां पञ्चचत्वारिंशं जतं, तद्य-

आ-पर्याप्तकस्य पङ्क्तिः सस्यानैः पङ्क्तिः संहननैः सुभ्रगादेयचूर्जगानादेयगुणान्त्र्यां यशःकीर्त्यैः शः कीर्तिन्यां च जगानां चतुश्चत्वारिंशं शतं, अपर्याप्तस्य च हुंनमंस्थानेनैवार्तमं हुननचूर्जगानां यद्यशः कीर्तिनिरेक इति । ये पुनः सुभ्रगादेययोर्चूर्जगानादेययोर्वा केवलौकेचद्वयोरेप्युद्यमिद्वन्ति तन्मतेन विपद्यायति नंगाना दे शते एकौननयलधिके त्रेद्वित्वे । तत्र पर्याप्तस्य पङ्क्तिः संस्थानैः पङ्क्तिः संहननैः सुभ्रगादेयान्त्र्यामादेयानादेयान्त्र्या यशःकीर्त्यैः यशः कीर्तिन्यां च चङ्गा दे शते अष्टाशीत्यधिके, अपर्याप्तकस्य तु प्रागुक्तस्वरूप एक इति । तन्वामेव विपद्यायति शरीरपर्याप्त्या पर्याप्तस्य पराधाते प्रशस्ताप्रशस्तान्यतरविहायोगतौ च प्रशिक्षायां चतुःपञ्चाशन्नवति । अत्र पर्याप्तानां प्राक् चतुःशत्वारिंशं शतं चङ्गानामुक्तं, तदेव विहायोगतिद्विकगुणितमवगन्तव्यं । तथा च मत्स्य चङ्गानां दे शते अष्टाशीत्यधिकं जननः । मत्स्यान्तरेण पुनः पञ्च शतानि पद्मसप्तत्यधिकानि । ततः प्राणापानपर्याप्त्या पर्याप्तस्यांशले शिष्टे पञ्चपञ्चाशन्नवति । अत्रापि प्रागिव चङ्गानां दे शते अष्टाशीत्यधिके, मतान्तरेण पञ्च शतानि पद्मसप्तत्यधिकानि । अत्राग शरीरपर्याप्त्या पर्याप्तस्यो-द्व्यासेऽनुदिते उद्योतनाग्नि तूदिते पञ्चपञ्चाशन्नवति । अत्रापि चङ्गानां दे शते अष्टाशीत्यधिके, मतान्तरेण पञ्च शतानि पद्मसप्तत्यधिकानि । सर्वसंख्यया पञ्चपञ्चाशति स्वमतेन चङ्गानां पञ्च शतानि पद्मसप्तत्यधिकानि, मतान्तरेण तु द्विपञ्चाशदधिकानि एकादश शतानि । ततो ज्ञापापर्याप्त्या पर्याप्तस्य सुस्तरद्व्यस्योऽख्यत्तगसिन् शिष्टे पद्मपञ्चाशन्नवति । तत्र स्वमतचिन्तायां ये उज्वासेन दे शते अष्टाशीत्यधिके चङ्गानां प्राक् द्वाभे ते इह स्वरद्विकेन गुण्यते, ततो लब्धानि पञ्च शतानि पद्मसप्तत्यधिकानि, मतान्तरेण पुनरिह विपद्याशदधिकान्येकादश शतानि चङ्गाना जयन्ति । अत्राग

प्राणपानपर्याप्त्या पर्याप्तस्य स्वरेऽनुदिते लघोतनास्ति तूदिते पट्पञ्चाशद्भवति । अत्र च स्वमतचिन्तायां प्रागिव द्वे शते
 अष्टाशीत्यधिके ऋद्धकानां, मतान्तरेण पञ्च शतानि पट्सप्तत्यधिकानि । सर्वसंख्यया स्वमतेन पट्पञ्चाशति ऋद्धा अष्टौ
 शतानि चतुःषष्ट्यधिकानि, मतान्तरेण सप्तदश शतान्यष्टाविंशत्यधिकानि । ततः स्वरसहिताया पट्पञ्चाशति लघोत-
 नास्ति प्रद्विप्ते सप्तपञ्चाशद्भवति । अत्र ये प्राक् स्वरसहितायां पट्पञ्चाशति ऋद्धा अत्रिहिताः स्वमतेन पञ्च शतानि
 पट्सप्तत्यधिकानि, मतान्तरेण विपञ्चाशदधिकान्येकादश शतानि, त एवात्रापि ऋष्टव्याः । तथा तेषामेव तिर्यक्पञ्चेन्द्रि-
 याणां वैक्रियं कुर्वतामुदीरणास्थानानि पञ्च ऋवन्ति । तद्यथा—एकपञ्चाशत् चतुःपञ्चाशत् पञ्चपञ्चाशत् पट्-
 पञ्चाशच्चेति । तत्र वैक्रियसप्तकं समचतुरस्रसंस्थानं उपघातं प्रत्येकमिति प्रकृतिदशकं प्रागुक्तायां तिर्यक्पञ्चेन्द्रियप्रायो-
 ग्यायां द्विचत्वारिंशति प्रद्विष्यते, तिर्यगानुपूर्वी चापनीयते, तत एकपञ्चाशद्भवति । अत्र सुभ्रगद्वैगलदुर्भ्रगानादेय-
 युगलयशःकीर्त्यशःकीर्तिपर्याप्तपदैश्चत्वारो ऋद्धाः, मतान्तरेण पुनः सुभ्रगद्वैगान्यान्यामादेयानादेयान्यां यशःकीर्त्यशः-
 कीर्तिच्यां च पर्याप्तकेन सहाष्टौ ऋद्धाः । ततः शरीरपर्याप्त्या पर्याप्तस्य पराघाते प्रशस्तविहायोगतौ च प्रद्विप्तायां त्रि-
 पञ्चाशद्भवति । अत्रापि प्रागिव चत्वारो ऋद्धाः, मतान्तरेण पुनरष्टौ । ततः प्राणपानपर्याप्त्या पर्याप्तस्योद्भासनान्नि प्रद्विप्ते
 चतुःपञ्चाशद्भवति । अत्रापि प्रागिव स्वमतेन ऋद्धाश्चत्वारो मतान्तरेण पुनरष्टौ । अथवा शरीरपर्याप्त्या पर्याप्तस्योद्भासे-
 ऽनुदिते लघोतनास्ति तूदिते चतुःपञ्चाशद्भवति । अत्रापि स्वमतेन ऋद्धाश्चत्वारो मतान्तरेणाष्टौ । सर्वसंख्यया चतुःप-
 ञ्चाशति स्वमतेनाष्टौ ऋद्धाः, मतान्तरेण पौफ्फश । ततो ज्ञाप्यपर्याप्त्या पर्याप्तस्योद्भाससहितायां चतुःपञ्चाशति स्वरे प्रद्विप्ते

पञ्चपद्यागप्रवृत्ति । अत्रापि स्वमतेन चन्द्राश्वत्वारो मतान्तरेण पुनरष्टौ । अथवा प्राणायानपर्याया पर्याप्तस्य स्वरेऽनु-
 दिते वद्योतनास्त्रि वृद्धिते पञ्चपद्याशशचेति । अत्रापि स्वमतेन चन्द्राश्वत्वारो मतान्तरेणाष्टौ । सर्वमन्त्रया स्वमतेन पञ्च-
 पद्याशति चन्द्रा अष्टौ, मतान्तरेण षोडश । ततः स्वसंस्कृतायां पञ्चपद्याशति उगोते द्विंशे षट्पद्याशशचेति । अत्रापि
 चन्द्राः स्वमतेन चत्वारो मतान्तरेणाष्टौ । सर्वमन्त्रया वैक्रियं कुर्तां निर्यक्ष्योन्वियाणां नञ्ज्ञा अष्टाविंशतिः, मतान्त-
 रेण षट्पद्याशत् । सामान्येन सर्वतिथ्यैरुपयोज्ययाणां स्वमतेन नञ्ज्ञाअयुत्रयतिशतानि व्यञ्जीलधिलानि मतान्तरेण
 एकोनपद्याशशतानि द्विपद्यधिकानि । संप्रति मनुष्याणामुदीरणास्वानानि प्रतिपादन्ते-तत्र ऋद्धिनां प्रागेवोक्तानि ।
 अन्येषां तु पद्य, तद्यथा-द्विचत्वारिंशत् द्विपद्याशत् चतुःपद्याशत् पद्यापद्याशत् षट्पद्याशत् । एतानि सर्वोप्यपि
 यथा प्राक् तिर्यक्पद्योन्वियाणामुक्तानि तथैवानपि वक्तव्यानि, नवरं निर्यगतिथियगानुपूर्व्योः स्थाने मनुष्यनतिमनुष्या-
 नुपूर्व्यो वक्तव्ये । पञ्चपद्याशत् षट्पद्याशत्चोत्तरद्विता वक्तव्या । वैलियाद्वारकमंयतान्मुह्यन्त्या शेषमनुष्याणामुत्तो-
 दयाच्चावात् । चन्द्रा अपि सर्वत्रायुत्तरोत्तरद्विततास्तथैव स्वमतपरगतापेक्षया वक्तव्यास्तथा-स्वमतेन द्विचत्वारिंशति पद्य,
 द्विपद्याशति पद्यचत्वारिंशं शतं, चतुःपद्याशति द्वे शते अष्टाशीत्यधिके, पद्यापद्याशत्यपि द्वे शते अष्टाशीत्यधिके, षट्-
 पद्याशति पद्य शतानि षट्सप्तत्यधिकानि । परमतेन तु यथाक्रमं ए । ३७९ । ५७६ । ५७६ । ११७३ । वैक्रियमपि कुर्तां
 मनुष्याणामुदीरणास्थानानि पद्य चत्रन्ति, तद्यथा-एकपद्याशत्, त्रिपद्याशत्, चतुःपद्याशत्, पद्यापद्याशत्, षट्पद्या-
 शत्चेति । तत्रैकपद्याशत्रिपद्याशच्च यथा मार्गवैक्रियतिथ्यैरुपयोज्ययाणामुक्ता तथापि षट्पद्या । चतुःपद्याशत्युत्तान-

अथवा प्राणपानपर्याप्त्या पर्याप्तस्य स्वरेऽनुदिते उद्योतनाग्नि वृद्धिते पञ्चपञ्चाशन्नवति । अत्राप्येक एव जंगः । सर्वसं-
 लय्या पञ्चपञ्चाशति षौ जंगौ । ततो ज्ञापानपर्याप्त्या पर्याप्तस्य स्वरसहिताया पञ्चपञ्चाशत्युद्योते द्वित्से षट्पञ्चाशन्नवति ।
 अत्राप्येक एव जंगः । आहारकशरीरिणः सर्वसंख्यया सप्त जंगः । तदेवं मनुष्याणां सामान्यवैक्रियशरीर्याहारकश-
 रीरिक्त्वद्विनां जंगः सर्वसंख्यया त्रयोदश शतानि चतुस्त्रिंशदधिकानि जवन्ति । परमतेन तु पङ्क्तिशतानि पञ्चा-
 शदधिकानि । देवानामुदीरणास्थानानि षट्, तयथा-द्विचत्वारिंशत् एकपञ्चाशत् त्रिपञ्चाशत् चतुःपञ्चाशत् पञ्चपञ्चा-
 शत् षट्पञ्चाशत्चेति । तत्र देवगतिदेवानुपूर्व्यौ पञ्चेन्द्रियजातिस्वसनाम वादरनाम पर्याप्तनाम सुजगादेययुगलदुर्जगा-
 नादेययुगलगोरेकतरयुगल यशःकीर्त्ययशःकीर्त्यैरेकतरेत्येता नत्र प्रकृतयो ध्रुवोदीरणचिखयस्त्रिंशसंख्याकाग्निः सह
 सन्मिश्रा द्विचत्वारिंशन्नवति । अत्र सुजगादेययुगलदुर्जगानादेययुगलयशःकीर्त्ययशःकीर्तिचिथत्वारो जग्नाः, मतान्त
 रेण पुनः सुजगदुर्जगाभ्यामादेयानादेयाभ्या यशःकीर्त्ययशःकीर्तिभ्या चाष्टौ जग्नाः । ततः शरीरस्थस्य वैक्रियतप्तकं
 मचतुरलनस्थानं उपघातं प्रत्येकमित्येता दश प्रकृतयः प्रक्षिप्यन्ते, देवानुपूर्वी चापनीयते, तत एकपञ्चाशन्नवति ।
 अत्रापि प्राणि स्वमतेन चत्वारो जग्ना मतान्तरेणाष्टौ । ततः शरीरर्चाभ्या पर्याप्तस्य पराघातप्रशस्तत्रिहायोगल्योः
 प्रश्लिस्तयोरिपय्याशन्नवति । अत्रापि प्रागिव स्वमतेन चत्वारो जग्ना मतान्तरेणाष्टौ । देवानामप्रशस्तत्रिहायोगतेरुदयाचा-
 वात्तदाश्रिता जग्ना न प्राप्यन्ते । ततः प्राणपानपर्याप्त्या पर्याप्तस्योद्भासे द्वित्से चतुःपञ्चाशन्नवति । अत्रापि स्वमतेन
 चत्वारो जग्नाः, मतान्तरेणाष्टौ । अथवा शरीरपर्याप्त्या पर्याप्तस्योद्भासेऽनुदिते उद्योतनाग्नि वृद्धिते चतुःपञ्चाशन्नवति ।

अत्रापि प्राग्व स्वमतेन जंगमन्तरेणाष्टौ । सर्वमंख्यया चतुःपद्याशति स्वमतेनाष्टौ जज्ञा मतान्तरेण पौनरा ।
 ततो ज्ञापापर्यास्या पर्याप्तस्योद्भामसहितायां चतु पद्याशति तुम्बरे द्विधे पद्यपद्यागन्नवति । अत्रापि स्वमतेन प्राग्व
 चत्वारो जंगम तान्तरेणाष्टौ । अथवा प्राणपानपर्यास्या पर्याप्तस्य स्वरेऽद्भुदिते उद्योतनाग्नि तूदिते पद्यपद्यागन्नवति ।
 अत्रापि स्वमतेन जंगमन्तरेणाष्टौ । सर्वसंख्यया पद्यपद्याशति स्वमतेनाष्टौ जज्ञा मतान्तरेण तु पौनरा ।
 ततो ज्ञापापर्यास्या पर्याप्तस्य तुम्बरसहितायां पद्यपद्याशति उद्योते द्विधे षड्पद्याशन्नवति । अत्रापि स्वमतेन त एव
 चत्वारो जज्ञा मतान्तरेणाष्टौ । सर्वसंख्यया देवानां स्वमतेन वान्त्रिशन्नं चतुःषष्टिः । नैरथिकाणामुदीरणा-
 स्थानानि पद्य, तद्यथा—द्विचत्वारिंशत् एकपद्याशत् त्रिपद्याशत् चतुःपद्याशत् पद्यपद्याशचेति । तत्र नरकगतिनर-
 कानुपूर्व्यौ पद्येन्द्रियजातिरसनादरपर्याप्तसुर्भगानां देवायशःकीर्तय इत्येता नन प्रकृतयो ध्रुवोदीरणाचिख्यखिंशत्संख्या-
 काञ्चिः सह सम्मिश्रा द्विचत्वारिंशन्नवति । अत्र च सर्वाण्यपि षडानि अग्रशस्तान्येति कृत्वा एक एव जज्ञः । ततः
 शरीरस्थस्य वैक्रियसप्तकं हुंमसंस्थानं उपघातं प्रत्येकमिति दश प्रकृतयः प्रद्विन्यन्ते, नरकानुपूर्वी चापनीयते, तत एक-
 पद्याशन्नवति । अत्राप्येक एव जंगः । ततः शरीरपर्यास्या पर्याप्तस्य पराघाताग्रशस्तविद्युद्योगत्वोः प्रद्वितयोस्त्रिपद्याश-
 न्नवति । अत्राप्येक एव जंगः । ततः प्राणपानपर्यास्या पर्याप्तस्योद्भासे द्विधे चतुःपद्याशन्नवति । अत्राप्येक एव जंगः ।
 ततो ज्ञापापर्यास्या पर्याप्तस्य दुःस्वरे द्विधे पद्यपद्याशन्नवति । अत्राप्येक एव जंगः । सर्वमंख्यया नैरथिकाणां पद्य
 जज्ञाः । तदेवमुक्तानि नामकर्मण उदीरणास्थानानि । मंप्रत्येतान्येव गुणस्थानकेषु दर्शयति—‘गुणितु चि’ नाम्नो नाम-

कर्मणो गुणेषु गुणस्थानेषु मिथ्यादृष्टिप्रच्युतिषु सद्योगिकेवद्विपर्यन्तेषु यथासंख्यं नवादिसंख्यान्मुदीरणास्थानानि जव-
न्ति । तत्र मिथ्यादृष्टेर्नवोदीरणास्थानानि, तद्यथा-द्विचत्वारिंशत् पञ्चाशत् एकपञ्चाशत् द्विपञ्चाशत् त्रिपञ्चाशत् चतुः-
पञ्चाशत् पञ्चपञ्चाशत् षड्पञ्चाशत् सप्तपञ्चाशत् । अमूनि च सर्वाऽपि मिथ्यादृष्टीनेकेन्द्रियादीनधिकृत्य स्वयं परि-
चावनीयानि । सासादनसम्यग्दृष्टेरुदीरणास्थानानि सप्त, तद्यथा-द्विचत्वारिंशत् पञ्चाशत् एकपञ्चाशत् द्विपञ्चाशत्
पत्रपञ्चाशत् षड्पञ्चाशत् सप्तपञ्चाशत् । तत्र द्विचत्वारिंशत् वादरैकेन्द्रियद्वीन्द्रियत्रीन्द्रियचतुरिन्द्रियतिर्यक्पञ्चेन्द्रि-
यमनुव्यदेवानां सासादनसम्यग्दृष्टीनामपान्तरालगतौ वर्तमानानामवसेया । तथा एकेन्द्रियाणां शरीरस्थानां पञ्चाशत् ।
देवानां शरीरस्थानामेकपञ्चाशत् । विरुलेन्द्रियतिर्यक्पञ्चेन्द्रियमनुव्याणां शरीरस्थानां द्विपञ्चाशत् । देवैरधिक्राणां पर्या-
प्तानां सासादनसम्यक्त्वे वर्तमानानां पञ्चपञ्चाशत् । तिर्यक्पञ्चेन्द्रियमनुव्यदेवानां पर्याप्तानां षड्पञ्चाशत् । तिर्यक्पञ्चेन्द्रि-
याणामुद्योतनेदकानां पर्याप्तानां सप्तपञ्चाशत् । सम्यग्मिथ्यादृष्टीण्युदीरणास्थानानि, तद्यथा-पञ्चपञ्चाशत् षड्पञ्चाशत्
सप्तपञ्चाशत् । तत्र देवैरधिक्राणां षड्पञ्चाशत् । तिर्यग्मनुव्यदेवानां षड्पञ्चाशत् । तिर्यक्पञ्चेन्द्रियाणामुद्योतकाना
सप्तपञ्चाशत् । अघिरतसम्यग्दृष्टेरष्टाबुदीरणास्थानानि, तद्यथा-द्विचत्वारिंशत् एकपञ्चाशत् द्विपञ्चाशत् त्रिपञ्चाशत् चतुः-
पञ्चाशत् पञ्चपञ्चाशत् षड्पञ्चाशत् सप्तपञ्चाशत् । तत्र नैरयिकेवद्विपर्यन्तेषु मिथ्यादृष्टेः त्रिचत्वारिंशत् । देवैरधि-
क्राणामेकपञ्चाशत् । तिर्यक्पञ्चेन्द्रियमनुव्याणां द्विपञ्चाशत् । देवैरधिक्राणां त्रिपञ्चाशत् । देवैरधिक्राणां तिर्यक्-
पञ्चेन्द्रियत्रैक्रियतिर्यग्मनुव्याणां चतुःपञ्चाशत् । एतेषामेव षड्पञ्चाशत् । देवतिर्यक्पञ्चेन्द्रियमनुव्याणां षड्पञ्चाशत् ।

तिर्यक्पञ्चेन्द्रियाणामुद्योतवेदकानां सप्तपञ्चाशत् । देशविरतस्योदीरणास्थानानि षट्, तद्यथा—एकपञ्चाशत्, त्रिपञ्चाशत्, चतुःपञ्चाशत्, पञ्चपञ्चाशत्, षट्पञ्चाशत्, सप्तपञ्चाशत्, तत्रैकपञ्चाशत्त्रिपञ्चाशच्चतुःपञ्चाशत्षट्पञ्चाशत्सप्तपञ्चाशत् तिर्यक्मनुष्याणां वैक्रियशरीरवर्तमानानामवसेया । तिर्यक्मनुष्याणामेव स्वभावस्थानां वैक्रियशरीरिणां च षट्पञ्चाशत् । तेषामेव तिर्यक्पञ्चेन्द्रियाणामुद्योतसहितानां सप्तपञ्चाशत् । प्रमत्तसंयतानामुदीरणास्थानानि पञ्च, तद्यथा—एकपञ्चाशत् त्रिपञ्चाशत् चतुःपञ्चाशत् पञ्चपञ्चाशत् षट्पञ्चाशत् तत्र पञ्चाश्रेतानि नैक्रियशरीरिणामाहारकशरीरिणां वा षट्पञ्चानि । षट्पञ्चाशत्पुनरौदारिकस्थानामभ्यवगन्तव्या । अप्रमत्तसंयतानां द्वे उदीरणास्थाने, तद्यथा—पञ्चपञ्चाशत् षट्पञ्चाशत्चेति । तत्र षट्पञ्चाशत्दौदारिकशरीरस्थानां । इह केषांचित् वैक्रियशरीरस्थानामाहारकशरीरस्थानां वा संयतानां सर्वपर्याप्त्या पर्याप्तानां कियत्कालमप्रमत्तभावोऽपि लज्यत इति तेषां द्वे अप्युक्तरूपे उदीरणास्थाने । ‘एकं पञ्चसु त्ति’ पञ्चसु गुणस्थानकेषु अपूर्वकरणनिवृत्तवाटरसूक्ष्मसंपरायोपशान्तमोहदीर्णमोहरूपेषु एकमुदीरणास्थानं भवति—षट्पञ्चाशत्, सा चौदारिकशरीरस्थानामिति । ‘एकस्मि अष्ट त्ति’ एकस्मिन् सयोगिकेवल्लिगुणस्थानकेऽष्टावुदीरणास्थानानि, तद्यथा—एकचत्वारिंशत् विचत्वारिंशत् त्रिपञ्चाशत् चतुःपञ्चाशत् पञ्चपञ्चाशत् षट्पञ्चाशत् सप्तपञ्चाशत्चेति । एतानि च प्रागेव सप्रपञ्चं जावितानीति नेह श्रूयो जाव्यन्ते । तदेवं चिन्तितानि गुणस्थानकेषु उदीरणास्थानानि । संप्रति कस्मिन्नुदीरणास्थाने कति चक्षाः प्राप्यन्त इति चिन्ताया तत्रिरूपणार्थमाह—‘वाणेत्यादि’ स्थानक्रमेणैकचत्वारिंशदावुदीरणास्थाने क्रमेण चक्षा अपि च वदयमाणसंख्यया ज्ञातव्या; तद्यथा—एकचत्वारिंशत्केको चक्षा; स चातीर्थकरकेव-

द्विनः । द्विचत्वारिंशति त्रिंशद्गङ्गाः, तत्र नैरधिकानधिकृत्यैकः, एकेन्द्रियानधिकृत्य पञ्च द्वीन्द्रियत्रीन्द्रियचतुरिन्द्रियानधिकृत्य प्रत्येकं त्रिकं प्राप्यत इति नन, तिर्यक्पञ्चेन्द्रियानधिकृत्य पञ्च, मनुष्यानप्यधिकृत्य पञ्च, तीर्थंकरमधिकृत्यैकः, देवानधिकृत्य चत्वारः । ये पुनः सुखगादेययोर्द्विर्गङ्गाणादेययोश्च केवढ (ला) केवलयोस्पुदयमिह्नन्ति, तन्मतेन द्विचत्वारिंशति द्विचत्वारिंशद्गङ्गाः, यतस्तन्मतेन तिर्यक्पञ्चेन्द्रियानधिकृत्य नव, मनुष्यानधिकृत्य नव, देवानधिकृत्याष्टौ ऋद्धाः प्राप्यन्ते, शेषं तश्रैव । पञ्चाशालेकादश ऋद्धाः, ते वैकेन्द्रियानेवाधिकृत्य प्राप्यन्ते, अन्यत्र पञ्चाशतोऽप्राप्यमाणत्वात् । एकपञ्चाशालेकविंशतिऋद्धाः, तत्र नैरधिकानधिकृत्यैकः । पञ्चेन्द्रियानधिकृत्य सप्त, वैक्रियतिर्यक्पञ्चेन्द्रियानधिकृत्य चत्वारः, वैक्रियमनुष्यानप्यधिकृत्य चत्वारः, आहारकशरीरिणः संयतानधिकृत्यैकः, देवानाश्रित्यन्वारः इत्येकविंशतिः । मतान्तरेण पुनत्रैक्रियतिर्यज्मनुष्यदेवानधिकृत्य प्रत्येकमष्टावष्टौ ऋद्धाः प्राप्यन्ते इत्येकपञ्चाशति तदपेक्षया त्रयस्त्रिंशद्गङ्गाः । 'सवार तिस्र ए य त्ति' सषादशा सषादशाधिका त्रिंशती ऋद्धानां द्विपञ्चाशत्यगन्तव्याः, तत्रैकेन्द्रियानाश्रित्य त्रयोदश, द्वीन्द्रियत्रीन्द्रियचतुरिन्द्रियानधिकृत्य प्रत्येकं त्रिकं प्राप्यत इति नन, तिर्यक्पञ्चेन्द्रियानधिकृत्य पञ्चचत्वारिंशं शतं, मनुष्यानप्यधिकृत्य पञ्चचत्वारिंशं शतमिति । अत्रापि मतान्तरेण तिर्यक्पञ्चेन्द्रियान्मनुष्यांश्चाधिकृत्य प्रत्येकं द्वे द्वे शते ऋद्धानामेकोनत्रत्यधिके प्राप्येते इति तदपेक्षया द्विपञ्चाशति ऋद्धानां पट्टशतानि प्राप्यन्ते । त्रिपञ्चाशति ऋद्धानामेकविंशतिः, तद्यथा—नैरधिकानधिकृत्यैकः, एकेन्द्रियानधिकृत्य पट्ट, वैक्रियतिर्यक्पञ्चेन्द्रियानधिकृत्य नत्वारः, वैक्रियमनुष्यानप्यधिकृत्य चत्वारः, आहारकशरीरिणोऽधिकृत्य पुनरेकः तीर्थंकर-

मप्याश्रित्यैकः, देवानप्यधिकृत्य चत्वारः । अत्रापि मतान्तरेण वैक्रियतिर्यक्पद्येन्द्रियमनुग्रहदेवानधिकृत्य प्रत्येकमष्टा-
वष्टौ ऋजाः प्राप्यन्ते इति तदपेक्षया त्रिपद्याशति त्रयस्त्रिंशद्भजाः । चतुःपद्याशति चतुर्दशानां पद्मशतानि पञ्चमराणि,
तद्यथा—नैरधिकानधिकृत्यैकः द्वीन्द्रियत्रीन्द्रियचतुरिन्द्रियानधिकृत्य प्रत्येकं द्वौ ऋजाः प्राप्यन्ते इति पद्म, तिर्यक्पद्येन्द्रि-
यान् स्वभावस्थानधिकृत्य द्वे शते अष्टाशीत्यधिके, वैक्रियतिर्यक्पद्येन्द्रियानधिकृत्याष्टौ, स्वभावस्थानमनुग्रहानधिकृत्य
द्वे शते अष्टाशीत्यधिके, वैक्रियमनुग्रहानधिकृत्य चत्वारः, संयतान् वैक्रियशरीरिणोऽधिकृत्योद्योतेन सहैकः, आहाररू-
शरीरिणः संयतानधिकृत्य द्वौ, देवानधिकृत्याष्टाविति । अत्रापि मतान्तरेण प्राकृततिर्यक्पद्येन्द्रियानधिकृत्य पद्य
शतानि पद्मसप्तत्यधिकानि, वैक्रियतिर्यक्पद्येन्द्रियानधिकृत्य पौनश, मनुग्रहानधिकृत्य पद्य शतानि पद्मसप्तत्यधिकानि,
वैक्रियमनुग्रहानधिकृत्य नव, देवानधिकृत्य पौनश ऋजाः प्राप्यन्ते, शेषं तत्रैवेति तदपेक्षया चतुःपद्याशति द्व्यधिकानि
षादश शतानि । पद्यपद्याशति चतुर्दशानां नव शतानि एकाधिकानि, तद्यथा—नैरधिकानधिकृत्यैकः, द्वीन्द्रियत्रीन्द्रियच-
तुरिन्द्रियानधिकृत्य प्रत्येकं चत्वारः प्राप्यन्ते इति षादश, तिर्यक्पद्येन्द्रियान् स्वभावस्थानधिकृत्य पद्य शतानि पद्म-
सप्तत्यधिकानि, वैक्रियशरीरिणोऽधिकृत्याष्टौ, मनुग्रहान् स्वभावस्थानधिकृत्य द्वे शते अष्टाशीत्यधिके, वैक्रियशरीरिणो-
ऽधिकृत्य चत्वारः, वैक्रियसंयतानधिकृत्योद्योतेन सहैकः आहाररूशरीरिणोऽधिकृत्य द्वौ, तीर्थरूमविकृत्यैकः, देवानधि-
कृत्याष्टाविति । मतान्तरेण तिर्यक्पद्येन्द्रियानधिकृत्य द्विपद्याशदधिकान्येकादशशतानि, वैक्रियतिर्यक्पद्येन्द्रियानधि-
कृत्य पौनश, मनुग्रहान् स्वभावस्थानधिकृत्य पद्य शतानि पद्मसप्तत्यधिकानि, वैक्रियमनुग्रहानधिकृत्य नव, देवानधि-
कृत्य

पोक्ष्य नञाः प्राप्यन्ते, शेषं नवंवेति तदपेक्षया पञ्चपञ्चाशति षट्पञ्चाशति सप्तदश सप्तानि । षट्पञ्चाशति चञ्जा-
नामेकोनसप्तत्रिंशन्निहानि चतुर्दश सप्तानि, तत्रया-द्वीन्द्रियत्रीन्द्रियचतुरिन्द्रियानधिकृत्य प्रत्येकं षट् षट् प्राप्यन्ते इत्य-
द्वारा, त्रिव्यंशेन्द्रियान् स्वनापत्यानधिकृत्याद्यौ सप्तानि चतुःपञ्चदशानि, वैचित्रशरीरिणोऽधिकृत्य चत्वारः, मनु-
ष्यानिदुल पत्र जनानि षट्सप्तत्यधिकानि, वैचित्रशरीरिणः संयतानधिकृत्योयोनेन नहैकः, आहारकजरीरिणः संय-
तानिदुलैकः तीर्थेकरमात्रिलैकः देवानाश्रित्य चत्वारः । अत्र मतान्तरेण त्रिव्यंशेन्द्रियानधिकृत्य सप्तदशानामा-
न्यथाश्रित्याद्यौ चञ्जाः प्राप्यन्ते, शेषं तथैवेति तदपेक्षया षट्पञ्चाशति एकोनत्रिंशत्तानि सप्तदशाधिकानि चञ्जाना
नानि । महापञ्चाशति नञाना पञ्चशती एकोनवत्यधिका, तत्रया-द्वीन्द्रियत्रीन्द्रियचतुरिन्द्रियानधिकृत्य प्रत्येकं
षट्पञ्चाशत् चत्वारः प्राप्यन्त इति वादः, त्रिव्यंशेन्द्रियानधिकृत्य पत्र सप्तानि षट्सप्तत्यधिकानि, तीर्थेकरमाश्रित्यैक इति ।
पत्रापि मतान्तरेण त्रिव्यंशेन्द्रियानधिकृत्य चिपञ्चाशदधिकानि एकादश सप्तानि चञ्जानां प्राप्यन्ते, शेषं तथैवेति ।
तत्रोक्तं सप्तपञ्चाशति षट्पञ्चदशानि एकादश जनानि चञ्जानां चवन्ति ॥ २५-२६-२७ ॥

मंत्रनि गनीराश्रित्य न्यानग्रन्थपाणं ह्येति—

पंच नम नमन वरुणि गईरु वाणाणि सेसकम्माणं । एगेपमेव नेथं साह्मिनेगेपगईरु ॥ २८ ॥

पंच त्रि-दिरुगनापुगीगाथानानि पत्र, तत्रया-द्विचत्वारिंशत्, एकापञ्चाशत्, त्रिपञ्चाशत्, चतुःपञ्चाशत्, पञ्च-

पद्याशच्छेति । तिर्यग्गतावेकत्वत्वारिंशच्चर्जानि शेषाणि नवोदीरणास्थानानि । मनुष्यगतात्रपि मयोगिकेवद्व्याढीनधिचूल्य
 पद्याशच्चर्जानि शेषाणि नवोदीरणास्थानानि । देवगती पशुदीरणास्थानानि, तद्यथा-विचत्वारिंशत् एकपद्याशत् त्रिपद्या-
 शत् चतुःपद्याशत् पञ्चपद्याशत् षट्पद्याशच्छेति । एतानि च सर्वाण्यपि प्राक् समपन्नं चावितानीति नेह चक्ष्यो जाञ्चन्ते ।
 तदेवमुक्तानि नामकर्मणः समपद्यमुदीरणास्थानानि । सांप्रतं शेषकर्मणामुदीरणास्थानप्रतिपादनार्थमाह-‘मेमेत्यादि’
 शेषकर्मणां ज्ञानावरणवेदनीययुगोत्रान्तरागलक्षणामुदीरणास्थानमेकैकमवगन्तव्यं, तद्यथा—ज्ञानावरणान्तराययोः
 पञ्चप्रकृत्यात्मकमेकैकमुदीरणास्थानं । वेदनीययुगोत्राणां तु वेद्यमानैकप्रकृत्यात्मकं । न त्वमीषां द्विव्यादिकाः प्रकृतयो
 युगपदुदीर्यन्ते, युगपदुदयाच्चावात् । एतच्च ज्ञानावरणोदीरणास्थानं प्रागुक्तैकैकप्रकृत्युदीरणायाः स्वामित्वं
 साधयित्वा निश्चित्य गुणस्थानकेषु नारकादिगतिषु स्वयमेव ज्ञेयं ज्ञातव्यं ॥ ३७ ॥

तदेवमुक्त्वा प्रकृत्युदीरणा, सांप्रतं स्थित्युदीरणान्निधानाद्यसरस्तत्र चेतोऽर्थाधिकारास्तद्यथा—लक्षणं, जेदः, साधना-
 दिप्रवृत्तयः, अज्जज्ञेदः स्वामित्वं चेति । तत्र लक्षणजेदयोः प्रतिपादनार्थमाह—

संपत्तिषु य उदेषु पञ्चगुणं दिस्सपु उर्इरणा सा । सेचीका विद्धिं ता जाहिं तो तत्तिगा एसा ॥२९॥
 संपत्तिषु ति-इह द्वित्रिध उदयः संप्राप्त्युदयोऽसंप्राप्त्युदयश्च । तत्र अतर्गवत्तिकं कालप्राप्तं मत् अनुभूते न संप्राप्त्यु-
 दयः । तथाहि—कालक्रमेण कर्मदलिकस्योदयहेतुद्वयदेत्त्रादिसामग्रीसंप्राप्तौ सत्यामुदयः संप्राप्त्युदयः । यद्युत्तरकालप्राप्त
 कर्मदलिकमुदीरणाप्रवोगेण वीर्यविगेपसंज्ञितेन समाकृत्य कालप्राप्तेन दलिकेन सहानुभूयते सोऽसंप्राप्त्युदयः । एतन्न

गोपीभ्याः । तथा चाङ्ग-या स्थितिरहालप्राप्तपि मती प्रयोगत उद्गीर्णाप्रयोगेण मंत्राष्टयुद्धे प्रवीकम्बह्ये प्रशिक्षा गन्ती
 मन्त्रात्ते त्रैलोक्यरूपेण वा स्थित्युद्गीरणा । एष लक्षणनिर्देशः । अथुना नेद उच्यते—‘मेचीकल्यादि’ इह यानां स्थित्तीनां
 नेदरश्मिज्जाना गन्तानि ताः प्रुंमुह्यारश्मिनापवा मेचीका द्युच्यते । ताश्च त्रिया—उद्गीरणायाः प्रायोग्या अप्रायो-
 मन्त्राः । ताः प्रायोग्याः साःप्रायोग्या इति चेदुच्यते—रन्मात्रद्विक्रानता संक्रमानद्विक्रानता उदद्यावद्विक्रानताः प्राप्ता-
 योभ्याः “मं कम्बधंभुदयुग्मदृणाद्विगाडिणरुगाडं” इति मन्त्रमामाख्यात् । जेषाश्च मया अपि प्रायः प्रायोग्याः । तनोभ्ये
 ननि यानां प्रदृशीनामुद्घो मन्त्रः मंजानि, नानामुक्तं आवद्विक्रान्तीना मवाप्युद्घटा स्थितिरुद्गीरणाप्रायोग्या ।
 तादि उद्घोः कृत्स्नरानां प्रदृशीना रन्यावद्विक्रान्तीनामवाप्युद्घटा स्थितिरुद्गीरणाप्रायोग्या ।
 मन्त्रोद्घोः कृत्स्नाना तु यानां तामुद्गीरणाप्रायोग्याः । आवद्विक्रान्तीनायाधोः कृत्स्नित्थितेयांमन्त्रः मयाज्जानन्त
 उद्गीरणातः मन्त्राः । नन्नादि—उद्गीरणाद्विक्रान्तीना उपश्रित्तिनी ममामन्त्रा स्थितिः कल्याणुद्गीरणाप्रायोग्या, यस्य ता-
 नेः संकल्पता सिद्धिः । एवं कल्याणि विमममन्त्रा, मस्यापि विमममन्त्रा, एवं तावत्कथं यद्यद्यवद्विक्रान्तीना
 मन्त्रेण नन्नामुद्घटा स्थितिरिति । अन्त्रोजना श्रित्यं—मेचीकास्थितित्य उद्गीरणाप्रायोग्यान्त्रो यत्कान्यो यान्तीन्त्र
 मन्त्रादिस्थितिरुद्गीरणाप्रायोग्यान्त्र इत्याः । उद्गीरणाप्रायोग्या मन्त्राकृत्स्न स्थितिः मन्त्राष्टयुद्धे दीयो,

तदेवं कृता जेदप्ररूपणा । संप्रति साधनादिप्ररूपणा कर्तव्या । सा च विधा-मूलप्रकृतिविषया उत्तरप्रकृतिविषया च । तत्र मूलप्रकृतिविषयसाधनादिप्ररूपणार्थमाह—

मूलविद् ईं अजहन्ना मोहस्स चउविहा तिहा सेसा । वेयणियाऊण डुहा सेसविगप्पा उ सवासिं ॥३०॥

मूलविद् इ ति-मूलस्थितिशब्दान्यां प्राकृतत्वात् प्रत्येकं षष्ठीविचक्रिलोपः । ततोऽयमर्थः-मूलप्रकृतीनां मध्ये मोहस्य मोहनीयस्य स्थितेरुदीरणाऽजघन्या चतुर्विधा चतुःप्रकारा । तद्यथा-सादिरनादिर्ध्रुवाऽध्रुवा च । तथा मोहनीयस्य जघन्या स्थित्युदीरणा सूक्ष्मसंपरायस्य रूपकस्य स्वगुणस्थानकसमयाधिकावलिकाशेषे वर्तमानस्य जघति । ततोऽन्यत्र सर्वत्राप्यजघन्या, सा चोपशान्तमोहगुणस्थानके न जघति, ततः प्रतिपाते च जघति, ततोऽसौ सादिः, तत्स्थानम-प्राप्तस्य पुनरनादिः, ध्रुवाऽजघन्यानां, अध्रुवा जघन्यानां । शेषा ज्ञानावरणदर्शनावरणनामगोत्रान्तरायाणां स्थित्युदीरणाऽ-जघन्या त्रिधा त्रिप्रकारा, तद्यथा-अनादिर्ध्रुवाऽध्रुवा च । तथाहि-ज्ञानावरणदर्शनावरणान्तरायाणां जघन्या स्थित्युदी-रणा ङ्गीणकपायस्य स्वगुणस्थानसमयाधिकावलिकाशेषे वर्तमानस्य जघति, शेषकालं त्वजघन्या । सा चानादिः, संदेव जावात् । ध्रुवाद्भुवे पूर्ववत् । नामगोत्रयोस्तु जघन्या स्थित्युदीरणा सयोगिकेवलचरमसमये । सा च सादिरध्रुवा च । ततोऽन्या सर्वाप्यजघन्या । सा चानादिः । ध्रुवाद्भुवे पूर्ववत् । वेदनीयायुपोरजघन्या स्थित्युदीरणा विधा, तद्यथा-सा-दिरध्रुवा च । तथाहि-वेदनीयस्य जघन्या स्थित्युदीरणा एकैन्द्रियस्य सर्वस्लोकस्थितिसत्कर्मणो लघ्यते । ततः तस्यैव समयान्तरे प्रवर्धमानसत्कर्मणोऽजघन्या । ततः पुनरपि जघन्येति जघन्याऽजघन्या च सादिरध्रुवा च । आयुपः पर्य-

धुवाधुवे पूर्ववत् । तैजससप्तकादीनां च त्रयस्त्रिंशत्संख्याकानां नामप्रकृतीनां जघन्या स्थित्युदीरणा सयोनिकेवद्विषमस-
मये । सा च सादिरधुवा च । ततोऽन्या सर्वाप्यजघन्या, सा चानादिः । धुवाधुवे पूर्ववत् । एतासामेव मिथ्यात्वादि-
प्रकृतीनामष्टाचत्वारिंशत्संख्याकानां शेषविकल्पेण उत्कृष्टानुत्कृष्टजघन्यलक्षणा द्विप्रकाराः, तद्यथा—सादयोऽधुवाश्च ।
तथाहि—एतासामुत्कृष्टा स्थित्युदीरणा मिथ्यादृष्टेरुत्कृष्टे संक्रेमे वर्तमानस्य कियत्कालं खन्यते । ततः समयान्तरे तस्या-
प्यनुत्कृष्टा । ततो वे अपि साधधुवे । जघन्या च प्रागेव जाविता । 'सद्यत्रिगण्या य मेमाणं ति' शेषाणां शेषप्रकृतीनां
दशोत्तरशतसंख्यानां सर्वे विकल्पेण उत्कृष्टानुत्कृष्टजघन्याजघन्यरूपा द्विविधाः, तद्यथा—सादयोऽधुवाश्च । साद्य-
धुवत्वं चाधुवोदयत्वाज्ञावनीयमिति ॥ ३१ ॥

कृता साधनादिप्ररूपणा । संप्रत्यञ्छाब्देदस्य स्वामित्वस्य च प्रतिपादनार्थमाह—

अञ्छाब्देऽसामित्तं पिय विऽसंकमे जहा नवरं(रि) । तवेऽसु निरयगईए वा वि तिसु द्विऽसिऽसिऽसु ॥३२॥
अञ्छाब्देऽसि-अञ्छाब्देऽस्वामित्वं च यथा स्थितिसंक्रमेऽसिहितं तत्रैतात्राप्यवगन्तव्यं । नवरमयं विशेषः—संक्रमक-
रणे तदवेदिव्वपि स्थितिसंक्रम उत्कः, उदयान्नावेऽपि संक्रमस्य जायात् । उदीरणा पुनरियं तद्वेदिव्वेव वेदितव्या, उद-
यान्नावे उदीरणाया अजायात् । इदमपि संश्लिप्तमुक्तमिति किञ्चिद्विशेषतो ज्ञायते—तत्र नेरा कर्मणामुदये सति यन्धी-
त्कृष्टा स्थितिस्तेषां ज्ञानावरणपञ्चकान्तरायपञ्चकदर्शनावरणचतुष्टयनेत्रसप्तकगणांदिनिशितनिर्गणास्थिरानुनागुरुत्त्वधु-
मिथ्यात्वपोरुशकषायत्रसत्वादर्पर्याप्तमत्येकदुःस्वरजुर्जगानादेयायशःकीर्तिर्वैक्रियमस्रकपञ्चंन्त्रियजातिदुर्नोपघातपराघातो-

प्रकृत्यन्निन्नप्रकृत्यन्तरदलिकं च तत्र संक्रमितं ततस्तत्सर्वोत्कृष्टान्तःसागरोपमकोटीस्थितिकं जातं । बन्धानन्तरं
 चान्तमुहूर्तमतिक्रम्याहारकशरीरमारचते । तच्चारचमाणो दबन्ध्युपजीवनेनौत्सुक्यभावातः प्रमादञ्चाग्रचरति । ततस्तस्य
 प्रमत्तस्य सत आहारकशरीरमुत्पादयत आहारकसप्तकस्यान्तमुहूर्तानोत्कृष्टा स्थितिरुदीरणयोग्या । अत्र प्रमत्तस्य सत
 आहारकशरीरारंजकत्वात्कृष्टस्थित्युदीरणास्वामी प्रमत्तसंयत एव वेदितव्यः । शेषप्रकृतीनां सूत्रकृदेव विशेषमाचष्टे-
 'निरथेत्यादि' नरकगतेः, अपिशब्दान्नरकानुपूर्व्याश्च तिर्यक्पञ्चेन्द्रियो मनुष्यो वोत्कृष्टां स्थितिं बद्ध्वा उत्कृष्टस्थिति-
 बन्धानन्तरं चान्तमुहूर्ते व्यतिक्रान्ते सति तिसृष्वधस्तनपृथिवीषु मध्येऽन्यतरस्यां पृथिव्यां समुत्पन्नः, तस्य प्रथमसमये
 नरकगतेरन्तमुहूर्तहीना सर्वाऽपि स्थितिर्विशतिसागरोपमकोटीप्रमाणा उदीरणयोग्या भवति । नरकानुपूर्व्याश्चा-
 पान्तरालगतौ समयत्रयं यावदुत्कृष्टा स्थितिरुदीरणयोग्या । अधस्तनपृथिवीत्रयग्रहणे किं प्रयोजनमिति चेदुच्यते-इह
 नरकगत्यादीनामुत्कृष्टां स्थितिं बध्नन्नवश्यं कृष्णलेश्यापरिणामोपेतो भवति । कृष्णलेश्यापरिणामोपेतश्च कालं कृत्वा
 नरकेपूत्पद्यमानो जघन्यकृष्णलेश्यापरिणामः पञ्चमपृथिव्यामुत्पद्यते । मध्यमकृष्णलेश्यापरिणामः षष्ठपृथिव्यां । उत्कृ-
 ष्टकृष्णलेश्यापरिणामः सप्तमपृथिव्यामित्यधस्तनपृथिवीत्रयग्रहणं ॥ ३३ ॥

देवगतिदेवमण्युषुषी आयाव विगलसुहुमतिगे । अंतोमुहुत्त भग्गा तावयगूणं तदुक्त्सं ॥ ३३ ॥

देवगति ति-देवगतिदेवानुपूर्वमनुष्यानुपूर्वीणामातपस्य विकलत्रिकस्य हीन्द्रियत्रीन्द्रियचतुरिन्द्रियजातिरूपस्य सूक्ष्म-
 त्रिकस्य च सूक्ष्मसाधारणपर्याप्तकलक्षणस्य स्वस्वोदये वर्तमाना अन्तमुहूर्ते भग्गा उत्कृष्टस्थितिवन्धाध्यवसायादनन्तरम-

ननु पूर्व कालं यावत् परिश्रयः नन्तन्नाहूनामन्तमुत्तमो तदुत्कृष्टं देवगलादीनामुत्कृष्टं स्थितिमुदीर्यन्ति । उच्यते
 नाना-इत् रुक्षिन्वादिपश्यामपिशोचात्तो नररुतेरुकृष्टं स्थितिं विशिन्वागरोपमहोटीहोटीप्रमाणां नद्वान्
 ननु नृपिणान्निशोचान्तो देवगतेरुकृष्टं स्थितिं दशमागरोपमहोटीहोटीप्रमाणां तुभारचने । नतलस्यां देवग-
 निन्वितो नृपमागामाद्विहाया उपरि नन्वादिहादीनामाद्विहात उपरिर्त्ता सर्वापि नररुगतिस्थितिं संक्रम-
 यति । ततो देवगतेरपि विशिन्वागरोपमहोटीहोटीप्रमाणा स्थितिराद्विहातमहीना जाता । देवगतिं च नभन् नव-
 नेनपन्नुत्तरी कालं यावदभानि । नन्वानन्तरं च कालं दृष्टानन्तरमये देवो जातः । नतलस्य देवलयगनुनरतो
 देवगतेरनुत्तमोना विशिन्वागरोपमहोटीहोटीप्रमाणा उत्कृष्टा स्थित्कदीरणायोग्या नयति । ननु कृत्युत्तयनुमागेणा-
 दिहाद्विहातमुत्तमोनि माद्रोति कयमुत्तमोऽन्तमुत्तमोनि ? नेप दोषः, यत् आद्विहातमहोटीपि नदन्नुत्तमोप
 केऽत् इदमागमगन्त्यनिति । एतं देवानुपूर्वो अपि तस्यं । तथा कथितरहानुपूर्वो उत्कृष्टं स्थितिं विशिन्वागरो-
 पमहोटीहोटीप्रमाणां नृपान्तः ननु नरः नुनरगिणान्निशोचो मनुष्यानुपूर्वो उत्कृष्टं स्थितिं पञ्चदशमागरोपमहोटीहोटीप्र-
 माणा ननुमागतो । नपन्त्या मनुष्यानुपूर्वो स्थितौ नपन्त्यामाद्विहाया उपरि नन्वादिहादीनामाद्विहात उप-
 रिकी नन्वागनि नरगानुत्तमोनि संक्रमयति । ततो मनुष्यानुपूर्वो अपि विशिन्वागरोपमहोटीहोटीप्रमाणा स्थिति-
 नपिशिन्वाहोटीना तया । मनुष्यानुत्तमो च नन्व न्यन्तेनाथन्नुत्तमो कालं यावदभानि, तव्यानुत्तमोनाद्विहा-
 तोऽदिशितमगेपमहोटीमेवाप्युत्तमि । नन्वानन्तरं च कालं नृपानुत्तमोनि नपन्त्या स्थित्या

मुद्गतौना विशतिसागरोपमकोटीकोटीप्रमाणा वदीरणयोग्या । ननु मनुष्यगतेरपि पञ्चशमागरोपमकोटीकोट्यो बन्धे-
 नोत्कृष्टा स्थितिः प्राप्यते, तथा मनुष्यानुपूर्व्या अपि, न त्वेकस्या अपि विशतिः । तत उक्ते अपि मंक्रमोत्कृष्टे सक्रमो-
 क्तृष्टत्वाविशेषे च कथं मनुष्यगतेरिव मनुष्यानुपूर्व्या अपि आप्तिलात्रिकहीनोत्कृष्टा स्थितिरुदीरणायोग्या न जयति ?
 तदयुक्तं, मनुष्यानुपूर्व्या अनुदयसंक्रमोत्कृष्टत्वात् । तदुक्तं—“मणुगाणुपुमिमीमग आदारग देरुयुयत्र निगदाणि । मनु-
 मातितिंगं तिष्ठं अपुदयसंक्रमणउक्कोसा ॥ १ ॥” अनुदयसंक्रमोत्कृष्टाना च उपन्यतोऽप्यन्तमुद्गतौनाया एवोत्कृष्ट-
 स्थितेरुदीरणायोग्यत्वात् । मनुष्यगतिरवुदयसंक्रमोत्कृष्टा । तदुक्तं—“मणुगऽ सायं ममं थिर दामाईत्रमेयमुजगगड ।
 रिसत्रचलरंसगाई पणुचठदसंकमुक्कोसा ॥ १ ॥” ततस्तस्या आप्तिलात्रिकहीनोत्कृष्टा स्थितिरुदीरणायोग्या जय-
 तीति । एवमातपादीनामप्यन्तमुद्गतौना उत्कृष्टा स्थितिरुदीरणायोग्या जयतीया । नन्यनुदयसंक्रमोत्कृष्टस्थितौनां प्रकृ-
 तीनामन्तमुद्गतौना उत्कृष्टा स्थितिरुदीरणायोग्या जयतु, आतपनाम तु बन्धोत्कृष्टं, ततस्तस्य बन्धोदवापत्तिकाद्रिकर-
 हित्तैवोत्कृष्टा स्थितिरुदीरणायोग्या प्राप्नोति, कथमुच्यतेऽन्तमुद्गतौनाति ? उच्यते—इत् देव एवोत्कृष्टे मंक्रमे जयमान
 एकैन्त्रियप्रायोग्याणामातपस्थानैकेन्त्रियजातीनामुत्कृष्टां स्थितिं वनाति, नान्यः । म च तां यद्वा ततैव देवजन्त-
 मुद्गर्तं काळं यावदवतिष्ठते । ततः काळं कृत्वा वादरुणीलायिकेऽु मध्ये समुत्पद्यते । ममुदात्तः मन् शरीरपयाया
 पर्याप्त आतपनामोदये वर्तमानस्तदुदीरयति । तत एवं नति तस्यान्तमुद्गतौनामोत्कृष्टा स्थितिरुदीरणायोग्या जयति ।
 आतपप्रवृणं चोपजडणं । तेनान्यासामपि स्यापरैकेन्त्रिययातिनरः स्थितिरुदीरणायोग्या जयति । तेनान्यासामपि स्यापरैकेन्त्रियमंद्गननिजपयक-

घोतवर्जानामेकोनविंशतिप्रकृतीनां ध्रुवत्रन्धित्वादातपोद्योतयोस्तु प्रतिपद्वाजायात् अन्यत्र जघन्यतरा स्थितिर्न प्राप्यते । तत एकैन्द्रिय एव यथोक्तस्वरूप आसां प्रकृतीनां जघन्यस्थित्युदीरणास्वामी ॥ ३४-३५ ॥
एगिंदियजोगाणं इयरा वंधितु आलिगं गंतुं । एगिंदियागए तछिईए जाईणमत्रि पत्रं ॥ ३६ ॥

एगिंदिय ति-एकैन्द्रियाणामेवोदीरणं प्रति या योग्याः प्रकृतयस्ता एकैन्द्रिययोग्या एकैन्द्रियजातिस्थावरसूक्ष्मसाधारणनामानस्तासामेकैन्द्रियो जघन्यस्थितिसत्कर्मा । इतरा एकैन्द्रियजात्यादिप्रतिपद्भूता वीन्द्रियजात्यादिकाः प्रकृतीर्वद्भूता । तद्यथा-एकैन्द्रियजातेर्घीन्द्रियत्रीन्द्रियचतुरिन्द्रियजातीः, स्थावरसूक्ष्ममाधारणानां त्रसवाटरप्रत्येकनामानि, तत एकैन्द्रियजात्यादीर्वद्भूता । ततो वन्धावदिका गत्वाऽतिक्रम्य वन्धावदिकायाश्चरमसमये एकैन्द्रियजात्यादीनां जघन्या स्थित्युदीरणं करोति । इयमत्र जावना-एकैन्द्रियः सर्वजघन्यस्थितिसत्कर्मा वीन्द्रियादिजातीः सर्वा अपि परिपाठ्या वद्भाति । ततस्तद्धन्धानन्तरमेकैन्द्रियजातिं बहुमारजते । ततो वन्धावदिकायाश्चरमसमये पूर्ववद्वायास्तस्या एकैन्द्रियजातेर्जघन्यां स्थित्युदीरणं करोति । इह वन्धावदिकाया अनन्तरसमये वन्धावदिकाप्रथमसमयवद्वा अपि त्र(न)ता उदीरणामायान्ति, ततो जघन्या स्थित्युदीरणं न प्राप्यते इति कृत्वा वन्धावदिकायाश्चरमसमये इत्युक्तं । यावता कावेन प्रतिपद्भूताः प्रकृतीर्वद्भाति तावता कावेन न्यूना एकैन्द्रियजातेः स्थितिर्नयति, ततः स्लोक्तरा प्राप्यते इति प्रतिपद्भूतप्रकृतिवन्धोपादानं । एवं स्थावरसूक्ष्ममाधारणानामपि जावना कर्तव्या । केवलमेतेषां प्रतिपद्भूताः प्रकृतयः त्रसवाटरप्रत्येकनामानो वेदितव्याः । 'एगिंदियेत्यादि' जातीनामपि वीन्द्रियादिजातीनामपि एवं पूर्वोक्तेन प्रकारेण

एतेन्द्रियमगमस्त्वितिः । एतेन्द्रियप्रयोगान्त्वस्थितिो तद्व्यां अत्युदीरणा करोति । अस्मादीयं ज्ञाना-एके-
 द्वित्यो नररस्त्वितिःकर्म एतेन्द्रियान्माह्वृत्तु वीन्द्रियेऽपि मध्ये मनुष्यजन्तः प्रथमं वीन्द्रियानिमनूनचितुमा-
 रन्ते । अमुनरायप्रमपयादात्त वीन्द्रियजानि दीपराखं वन्दुं ज्ञानः । नतन्तया वीन्द्रियजानि पशुविन्द्रियजानि
 एतेन्द्रियजानि च न्योन यथाति । एतं च मज्जन्ति जगद्येन्मधुसूतानि अतिज्ञानानि । ततो वीन्द्रियजानि रजुमार-
 नो । ततो तन्नास्त्रिहावाधरमगनेये तस्या वीन्द्रियजानेतेन्द्रियजगयोगानिअनिमरकमपिक्रयाऽन्मधुमेचमुद्यत-
 यथाप्रिफान्मुवाया जगत्यां अित्युदीरणां करोति । अन्नास्त्रिहावरमगवप्ररणं च हागं प्रायेयोके । एतं वीन्द्रि-
 यारुशिव्यमानोरेपि ज्ञाना करां ॥ ३६ ॥

तेरणिग्या नो कमायासमत्तलंनयणपंचनीगण । तिरियुग अयस दृशगणाऽज्ञाणं च संनिगण ॥ ३७ ॥
 येयस्तिव नि-नायमानं देदीयन् अयस्त्वयनिमोसातांहाहान्निमपगमंठनन्नी गोनिरियेगनितियेगानुपुर्वेयग-
 वीरिदुनेमानोऽपस्यागामदास्त्रुपकुनीना मंडियातेन्द्रियगती जगत्या अित्युदीरणा । ज्ञाना पियं-पुकेन्द्रियो जगन्प-
 निमित्त कर्ता एतेन्द्रियजगत्पुण्य पुण्योमपदियमंस्त्रियेऽपि मये नमुष्यतः, उन्पिप्रपममयादात्त च नानांरन्नीयग-
 नुनार प्रणानं देदीये वृत्तमन्तपुण्येऽपि वाहदुगति । ननः पुनरपि मान वदुनागन्ते । ततो तन्नास्त्रिहावाध-
 रमने प्रपस्त्रय नागेदनीरन् तद्व्यां अित्युदीरणा करोति । एतमजानोदनीयग्यापि ङ्ट्यो । हेखं मानेरेन्नी-
 यन्ततेऽपानेदनीयमुचास्तीयं अयानंरेन्नीयमिति । जगन्तरयोः मानात्, अरनिमोऽप्योग्यापचात्ता हाया । अज-

मासमपर्याप्तकं नाम एकेन्द्रियो जघन्यस्थितिसत्कर्मा एकेन्द्रियत्रयाडुद्व्यापर्याप्तसंज्ञिपञ्चे समुत्पन्न उत्पत्तिप्र-
 थमसमयादारभ्य च पर्याप्तकनाम वृहत्तरमन्तर्मुहूर्तं कालं यावद्दधाति । ततः पुनरपि अपर्याप्तकनाम बहुमारजते ।
 ततो बन्धावलिकायाश्चरमसमये पूर्ववत्स्यापर्याप्तकनामो जघन्यां स्थित्युदीरणा करोति । संहननपञ्चकस्य तु मध्ये वेद्य-
 मानं संहननं मुक्त्वा शेषसंहननानां प्रत्येकं बन्धकालोऽतिदीर्घो वक्तव्यः । ततो वेद्यमानसंहननस्य बन्धे बन्धावलि-
 काचरमसमये जघन्या स्थित्युदीरणा । नीचगोत्रमसातवद्देदितव्यं । तथा तैजस्कायिको वायुकायिको वा वादरः सर्वज-
 घन्यस्थितिसत्कर्मा पर्याप्तसंज्ञितिर्यक्पञ्चेन्द्रियेषु मध्ये समुत्पन्नः । ततो वृहत्तरमन्तर्मुहूर्तं कालं यावन्मनुजगतिं वध्नाति ।
 तद्वन्धानन्तरं च तिर्यगतिं बहुमारजते । ततो बन्धावलिकायाश्चरमसमये तस्यास्तिर्गतेर्जघन्या स्थित्युदीरणां करोति ।
 एवं तिर्यगानुपूर्व्या अपि वक्तव्यं । नवरमपान्तरादगतौ तृतीयसमये जघन्या स्थित्युदीरणा वाच्या । अथश. कीर्तितुर्ज-
 गानादेयानां चासातस्यैव जावना कार्यो । केवलमिह प्रतिपद्यकृतीनां यशःकीर्तिसुजगादेयानां बन्धो वाच्यः ॥ ३७ ॥
अमणागयस्स चिरविद् अंत सुरनरयगश्चबंधं गाणं । अणुपुत्री तिसमद्गो नराण षर्गिं द्वियागयगे ॥ ३८ ॥

अमणागयस्स ति—अमनस्कादसंज्ञिपञ्चेन्द्रियाडुद्वय देवेषु नारकेषु वा मध्ये समागतस्य सुरगतिनिरयगतिर्वक्रियां-
 गोपांगनाम्नां स्वस्वायुर्दीर्घस्थित्यन्ते जघन्या स्थित्युदीरणा । एतदुक्तं जवति—असंज्ञिपञ्चेन्द्रियः सर्वजघन्यां सुरगत्या-
 दिस्थितिं बद्ध्वा बन्धानन्तरं च दीर्घकालं तत्रैव स्थित्या देवेषु नारकेषु वा मध्ये पद्भ्योपमासंख्येयजागमात्रायुःस्थितिकः
 समुत्पन्नः, ततस्तस्य देवस्य नारकस्य वा स्वस्वायुश्चिरस्थित्यन्ते चरमसमये वर्तमानस्य यथायोगं देवगतिनरकगतिवै-

श्रियागोपंशनासा जपन्तु शिब्युदीरगा । तदा त पपामंश्रिप्रोच्छ्रियो देवस्य नारहस्य वा जपन्त्यापान्तरादागो वन-
 मनी यथांशं देवाभ्युप्यो नारहस्यपुत्रोप वृत्तीयमये पन्त्यां स्थित्युदीरगा ह्येतोति । भगण एगिदियागये नि
 प्रोच्छ्रियः तपजपन्मनुनासु प्रोच्छ्रियनिगह्तां एकेच्छ्रियजनाभ्युप्य मनुव्येपु मयं उग्यमनोड्यान्तरादागो पने
 सन्तो मनुजानुपुत्रागृहीयन्तं जपन्त्यश्चिब्युदीरगाभ्यामी नयति ॥ ३७ ॥

समवादिनादिगाए पउमशिङ्ग उ सेसवेदाए । मिउत्ते वेगसु य संजडाणालु नि य समेते ॥ ३७ ॥
 तदा वि-उदान्तरह्मं हनेउधन्ती श्रितिः प्रयत्ना श्रितिरियुच्यते, उपरिजनी तु क्षिीयेति । तत प्रयमश्रितेः
 उररेखायं समयापिसाश्रितममाणाया श्रियाएवेमप्रिलंगंजडनयपुष्टयमन्यस्याना तपन्त्यश्चिब्युदीरगा नयति ।
 ततरे मन्तरागन्तरडनडोनयोः स्यं उपरानं त जपन्त्या शिब्युदीरगा उष्टय्या ॥ ३७ ॥

पपामंश्रियनागुपुष्टी एगिनियोगए मिस्ते । वेसजनागवेउनियोगं पपामस तन्मंते ॥ ४० ॥

पउ शि-उ वेपनांशंयपनांशं ननुं वेदेकं नागरोपमं नागन्तारन्यश्रितियस्यश्रितिसकानो एकेच्छ्रियनयाउप्य
 श्रितिसंश्रियनये जपन्तः । तस्य पन. मन्तवाश्रय्यानांशुंश्रितिनारं मन्तमिषयापशोरीरगाउपमिष्यति. नमिष्य
 तन्वे मन्तरमितकतमश्रिततए परमस्यं मन्तरमित्याएव जपन्त्या शिब्युदीरगा । एकेच्छ्रियकजपान्यश्चिब्युदीरगा-
 एव तस्यनारो पन्त्यां मन्तरमित्यापुष्टीरगागो न सति । तारन्तारश्चिब्युदि मिनारतं श्रियाएवेउप्यं-
 मश्रियानुपुष्टीरगां न सति । तदा वे. मन्तनिजोगैः सागरोपमं नयति, यो यो मन्तनागो एव श्रितियपुष्टं श्रितियनीर-

वैक्रियसंघातवैक्रियवन्धनचतुष्टयरूपस्य तत् विसप्तजागं वैक्रियं, ततो विशेषणसमामः । प्राकृतत्वाल्ब्रीत्वनिर्देशः ।
इहापि च 'पद्मासंखियजागेण' इत्यनुवर्तते, ततश्च तस्य विसप्तजागवैक्रियपदस्य पद्योपमासंख्येयजागहीनस्य । पवनस्य
वादरवायुकायिकस्य तस्य वैक्रियस्य पर्यन्तसमये जघन्या स्थित्युदीरणा । एतदुक्तं जवति-वादरवायुकायिकः पद्योप-
मासंख्येयजागहीनसागरोपमविसप्तजागप्रमाणवैक्रियपद्वृजघन्यस्थितिसत्कर्म बहुशो वैक्रियमारन्य चरमे वैक्रियारंजे
चरमसमये वर्तमानो जघन्यां स्थित्युदीरणां करोति । अनन्तरसमये च वैक्रियपद्वृमेकेन्द्रियसत्कजघन्यसत्कर्मोपेक्षया
सोकरमिति कृत्वा उदीरणायोग्यं न जवति, किं वृद्धवनायोग्यं ॥ ४० ॥

चउरुवसमेतु पेज्जं पढ्ढा मिठं खवेतु तेत्तीसा । उक्कोससंजमद्दा अंते सुतणुजवंगाणं ॥४१॥

चउ त्ति-संसारपरिभ्रमणेन चतुरो वारान् प्रेम मोहनीयमुपशमय्य ततो मिथ्यात्वं, उपलक्षणमेतत्सम्यक्त्वं सम्य-
ग्मिथ्यात्वं च हृषितं, हृषयित्वा च त्रयस्त्रिंशत्सागरोपमस्थितिको देवो जातः । ततो देवचवाच्युत्वा मनुष्येषु मध्ये ममु-
त्पन्नः । ततो वर्षाष्टकानन्तरं संयमं प्रतिपन्नोऽप्रमत्तभावे चाहारकसत्कं वद्ववान् । ततो देशोना पूर्वकोटिं यावत्संयमं
परिपालितवान् । ततो देशोनपूर्वकोटिपर्यन्ते आहारकशरीरं कृत्वा । 'सुतणु त्ति' आहारकशरीरं । 'उजंग त्ति' आहा-
रकागोपागं । बहुवचनादाहारकवन्धचतुष्टयाहारकसद्भातपरिग्रहः । तेषां जघन्यां स्थित्युदीरणां करोति । उह् मोहो-
पशमं कुर्वन् शोपनामकर्मप्रकृतीना घातादिभिः प्रचूतं स्थितिसत्कर्म घातयति । देवचवे चापवर्तनाकरणेनापवर्तयति ।

स्त्रिस्थानकश्चतुःस्थानकश्च । घातिसंज्ञा त्रिप्रकारा, तद्यथा-सर्वघाती देशघाती अघाती च । तथा शुचकर्मणामनुजागः क्षीर-
 खंनोपमः । अशुचकर्मणां त्वशुचो घोषातकीनिवरसोपमः । एषा च स्थानसंज्ञा घातिसंज्ञा शुचाशुचप्ररूपणा च प्रागनु-
 जागसंक्रमात्रिधानावसरे सप्रपञ्चं कृतेति न ऋयो वितायते । विपाकश्चतुर्विधः, तद्यथा-पुञ्जलविपाकः क्षेत्रविपाकः जव-
 विपाको जीवविपाकश्च । तत्र पुञ्जलानधिकृत्य यस्य रसस्य विपाकोदयः स पुञ्जलविपाकः । स च संस्थानपङ्कसंहननप-
 ङ्कातपशरीरपञ्चकाङ्गोपाङ्गत्रयोद्योतनिर्माणस्थिरास्थिरवर्णादिचतुष्कागुरुलघुशुचाशुचपराघातोपघातप्रत्येकसाधारणानाम्नां
 पट्टविंशत्यप्रकृतीनामवगन्तव्यः । तथाहि-संस्थाननामादीनि औदारिकादिपुञ्जलानेवाधिकृत्य स्वविपाकमुपदर्शयन्ति,
 तत आसां रसः पुञ्जलविपाक एव । नन्वनया युक्त्या रत्यरत्योरपि रसः पुञ्जलविपाक एव प्राप्नोति । तथाहि-कंटका-
 दिस्पर्शादरतेविपाकोदयो जवति, स्रक्चन्दनादिसंस्पर्शास्तु रतेः, ततः कथं स नोक्तः ? उच्यते-रत्यरतिविपाकस्य पुञ्ज-
 लव्यत्रिचारात् । तथाहि-कंटकादिसंस्पर्शव्यतिरेकेऽपि प्रियाप्रियसरणादिना कदाचिन्नत्यरत्योर्विपाकोदयो दृश्यते,
 ततोऽनयोरनुजागो जीवविपाक एव युक्तः, न पुञ्जलविपाकः । एवं क्रोधादिविपाकोऽपि जावनीयः । उक्तं च-“अरइरर्शणं
 उदलं किन्न जवे पोगलानि संपप्पा । अप्पुठेहि वि किन्नो ? एवं कोहाइयाणं पि ॥ १ ॥” अस्याश्चाहरगमनिका-
 अरतिरत्योरुदयो विपाकोदयः पुञ्जलान् प्राप्य किं न जवति ? जवत्येवेति जावः । ततः कथं तयो रसः पुञ्जलविपाको
 नोच्यते ? । अत्राचार्यः काक्का प्रत्युत्तरमाह-“अप्पुठेहि वि किन्नो” अत्र सप्तम्यर्थे तृतीया । ततोऽयमर्थः-अस्पृष्टेऽपि
 पुञ्जलेषु किं तयो रत्यरत्योर्विपाकोदयो न जवति ? जवत्येवेति जावः । ततः पुञ्जलव्यत्रिचारात् तयो रसः पुञ्जलवि-

तव्यं । एतच्च तत्र सर्वथा नोक्तं, किं त्विहैव । यतस्तत्रानुजागचन्धमाश्रित्य शुभाशुभप्ररूपणा कृता । न च सम्यक्त्वम-
 म्यग्मिथ्यात्वयोर्वन्धः संभवति, तत एतवर्जा एव तत्राशुभप्रकृतयो निर्दिष्टाः । उदीरणा त्वेतयोरपि भवति । तत इह
 विशेषणैतयोरुपादानं । तथाऽन्तरायं पञ्चप्रकारमुत्कृष्टामनुजागोदीरणमधिकृत्य द्विस्थानके, एकस्थानके च घातिसंज्ञाम-
 धिकृत्य देशघाति वेदितव्यं । वन्धं प्रतीत्य पुनश्चतुःप्रकारेपि रसे । तद्यथा-चतुःस्थानके त्रिस्थानके द्विस्थानके एक-
 स्थानके च । अचक्षुर्दर्शनं घातिसंज्ञामधिकृत्य देशघाति ॥ ४४ ॥

वाणेषु चतसु अपुमं दुष्टाणे कर्कशं च गुरुकं च । अणुपुवीडं तीसं नरतिरिपंगंतजोगा य ॥ ४५ ॥
 वाणेषु त्रि-नपुंसकत्रेदो वन्धं प्रतीत्य त्रिप्रकारे रसे । तद्यथा-चतुःस्थानके त्रिस्थानके द्विस्थानके च । अत्र तूत्कृ-
 ष्टामनुजागोदीरणमधिकृत्य चतुःस्थानके । अनुत्कृष्टां त्वधिकृत्य चतुःस्थानके एकस्थानके च । ननु वन्या-
 चावे कथमुदीरणायामेकस्थानको रसो नपुंसकत्रेदस्य प्राप्यते ? उच्यते-दृषणकाले रसघातं कुर्वतस्तस्यैकस्थानकस्यापि
 रससंज्ञवात् । तथा कर्कशानाम गुरुनाम च वन्धं प्रतीत्य चतुःस्थानके त्रिस्थानके द्विस्थानके च । इह त्वनुजागोदीर-
 णामधिकृत्य द्विस्थानके । तथा चतस्र आनुपूर्व्यां याश्च नरतिरश्चासुदयं प्रत्येकान्तयोग्यास्त्रिंशत्प्रकृतयः, तद्यथा-मनु-
 ष्याशुस्तिर्यगाशुस्तिर्यगतिर्मनुष्यगतिरेकेन्द्रियजातिर्षान्द्रियजातिश्चतुरिन्द्रियजातिश्चौदारिकसप्तकमाद्यन्तव-
 र्जसंस्थानचतुष्टयं संहननपङ्कमातपं स्थावरं सूक्ष्मपर्याप्तं साधारणं वेति ता अपि वन्धं प्रतीत्य चतुःस्थानके त्रिस्थानके
 द्विस्थानके च । इह त्वनुजागोदीरणमुत्कृष्टामनुत्कृष्टां वाऽधिकृत्य द्विस्थानके रसे त्रेदितव्याः ॥ ४५ ॥

योगा एगदाहो दुष्टानि वा यचम्कु चरकृ य । जम्स त्रि एगमवि अस्करं तु तस्तेगवाणाणि ॥ ४६ ॥
 येव दि-ने श्रींरदुस्तेदेयं यन्नुनागोदीरामु हृदामधिकृत्य त्रिव्यानके, यन्नुकृष्टं त्रधिकृत्य त्रिव्यानके एक-
 न्यानके साधनार्थं । एवमचक्रुःपुनःसंनारणे च । पनं प्रतीत्य पुनः स्त्रींरदुःसु स्थानके त्रिव्यानके त्रिव्यानके वा ।
 पुनःसंनारणे च पुनःसंनारणे च यन्नुप्रसंगेऽपि, तदाद्या-चतुःस्थानके त्रिव्यानके त्रिव्यानके एकस्थानके
 वा । एव 'संनारणे' प्रारक्तं य 'सि' प्रारोक्तं नकिरुतं पुनश्चिपचतुर्दशनागोपारानं ? उच्यते-स्थाननियमार्थं । पुनः
 दि देवताभिःकेसाचतुर्दशनागोपारानं, अथ नु रगस्थाननियमः । 'तन्मेयादि' चत्त त्रींरदुःसुस्थानके त्रिव्यानके
 'सि' रते रते रते पुनःसंनारणे मनिपुत्राचतुर्दशनागोपारानं प्रकृतीनामनुजगोदीरगायामेस्थानको रमः प्राप्यते ।
 य एवमचक्रुःपुनःसंनारणे च यन्नुप्रसंगेऽपि रमः, तदाद्या-चतुःस्थानरत्रिव्यानको त्रिव्यानक एत-
 न्नागानं मेवममं श्रीसगारमनमवि च पावेनु । उठाणात्रियदीणा संनुस्मसा उदीरणया ॥ ४७ ॥

मन्नायं त्रि-जनपदपदानं त्रैः र्मनिः नमं वेदितव्यं । उतमर नांना-यथा शेररुमंतामनुजगोदीरणां यन्नु-
 यन्नुकृष्टं त्रिव्यानके त्रिव्यानके च एतन्नागानि, तथा मन्पयोरुठानासरणयापि उच्यते । चत्त पुनमेतदथा-
 यन्नुकृष्टं यन्नुकृष्टेऽपि रमो नादि । उतममंयं नु रते त्रिप्रसंगं, तदाद्या-चतुःस्थानरत्रिव्यानको त्रिव्यान-
 कम् । मनि च त्रैःरुमंयन्नि, एतन्ना-संनारणात्तं त्रियगच्छकं केउरुदशनागानं साधनानेऽदीभिं शिव्याने

द्वादश कपायाः षड् नोकपायाः नरकायुर्देवायुर्नरकगतिर्देवगतिः पञ्चोन्मिज्जजातिस्तैजससप्तकं वैक्रियसप्तकमाह्वारकसप्तकं
 समचतुरस्रसंस्थानं हुंरुसंस्थानं वर्णपञ्चकं गन्धबिकं रसपञ्चकं स्निग्धरुद्धमृदुलघुशीतोष्णरूपं स्पर्शपदं अगुरुलघूपघातं
 पराघातमुह्लासोद्योतप्रशस्ताप्रशस्तविहायोगतित्रसवादर्पर्याप्तप्रत्येकस्थिरास्थिराशुजाशुजमुचगजुर्गमुस्वरजुःस्वरादेयानादे-
 ययशःकीर्त्यशःकीर्तिनिर्माणतीर्थकरोच्चैर्गोत्रनीचैर्गोत्राणि चैतेषां वैकोत्तरशतसंख्यानां शेषकर्मणामुत्कृष्टामनुजागो-
 दीरणामधिकृत्य चतुःस्थानको रसः । अनुत्कृष्टां त्वधिकृत्य चतुःस्थानकस्त्रिस्थानको द्विस्थानकश्च । तथा मति-
 श्रुतावधिमनःपर्यायज्ञानावरणचक्षुरचक्षुर्वधिविदर्शनावरणानामुत्कृष्टामनुजागोदीरणामधिकृत्य रसः सर्वघाती । अनु-
 त्कृष्टां त्वधिकृत्य सर्वघाती देशघाती वा । केवलज्ञानावरणकेवलदर्शनावरणनिजापञ्चकमिथ्यात्वषादशकपायाणामुत्कृष्टा-
 मनुत्कृष्टां वानुजागोदीरणामधिकृत्य रसः सर्वघाती । सातासातवेदनीयायुश्चतुष्टयसकलनामप्रकृतिगोत्रविकानामुत्कृष्टा-
 मनुत्कृष्टां वोदीरणामधिकृत्य रसः सर्वघातिप्रतिजागः । तथा चतुर्णां संज्वलनाना नवानां नोकपायाणामुत्कृष्टामनुजा-
 गोदीरणामधिकृत्य रसः सर्वघाती । अनुत्कृष्टां त्वधिकृत्य सर्वघाती देशघाती वा प्रतिपत्तव्यः । इदानीमशुजप्रकृतिवि-
 पये विशेषमाह—‘मीसगोत्यादि’ अपि च सम्यग्मिथ्यात्वं सम्यक्त्वं चानुजागोदीरणामधिकृत्य पापेषु पापकर्मसु मध्येऽ-
 वगन्तव्यं, घातिस्वजावतया तयो रसस्याशुजत्वात् । शेषप्रकृतयस्तु यथा शतकर्मन्थेऽनुजागवन्धे शुभा अशुभाश्चोक्ता-
 स्तथाऽन्नाप्यवगन्तव्याः । अथ कीदृशेऽनुजागसत्कर्मणि वर्तमान उत्कृष्टामनुजागोदीरणं करोति ? उच्यते—‘वृक्षाणे-
 त्यादि’ अनुजागसत्कर्मणः पदस्थानपतितहीनादपि उत्कृष्टानुजागोदीरणा प्रवर्तते । एतदुक्तं प्रवर्तते—यत्सर्वोत्कृष्टमनु-

त्येव हि विषये चक्षुर्दर्शनादीनि व्याप्रियन्ते तावत्येव विषये चक्षुर्दर्शनावरणादीन्यपि । तत उक्तह्यपो विषयनियमो न विरुध्येत । शेषप्रकृतीनां तु यथा प्राक् विपाकोऽचिहितः पुजलविपाकादिस्तथैवावगन्तव्यः ॥ ४९ ॥

संप्रति प्रत्ययरूपणा कर्तव्या । प्रत्ययोऽपि द्विधा-परिणामप्रत्ययो त्रयप्रत्ययश्च । तत्र परिणामप्रत्ययमधिकृत्याह-
वेजविषयतेयगकमवन्नरसंगं निःशुक्लुक्तात् । सीउण्डथिरसुत्तेयरश्चगुरुलघुगो य नरतिरिप ॥ ५० ॥
 वेजधिय स्ति-वैक्रियसप्तकं तैजसकर्मणमद्रणतैजससप्तकं गृहीतं । तथा वर्णपञ्चकं गन्धद्विकं रसपञ्चकं स्निग्धरुद्ध-
 शीतोष्णस्थिरास्थिरशुजाशुजागुरुलघूनि चानुजागोदीरणामधिकृत्य तिर्यञ्जनुव्याणां परिणामप्रत्ययानि । वैक्रियसप्तकं
 हि तिर्यञ्जनुव्याणां गुणविशेषसमुत्पन्नबन्धप्रत्ययं । ततस्तदुदीरणापि तेषां गुणपरिणामप्रत्यया । तैजससप्तकादयस्तु
 तिर्यञ्जनुचैरन्यथान्यथा परिणमन्वयोदीर्यन्ते, ततस्तासामपि प्रकृतीनामनुजागोदीरणा तिर्यञ्जनुव्याणां परिणामप्र-
 त्ययाः ॥ ५० ॥

चउरंसमजयलहुगापरधाउज्जोयइष्ठलगइसरा । पत्तेगतण उत्तरतणसु दोसु वि य तण तइया ॥ ५१ ॥

चउरंस स्ति-समचतुरस्रसंस्थानमृदुलघुपराधातोद्योतप्रशस्तत्रिहायोगतिसुस्वरप्रत्येकनामानोऽष्टौ प्रकृतय उत्तरतन्वो-
 वैक्रियाहारकलक्षणयोरनुजागोदीरणामधिकृत्य परिणामप्रत्यया वेदितव्याः । यत उत्तरवैक्रिये आहारके वा शरीरे सति
 समचतुरस्रादीनामनुजागोदीरणा प्रवर्तमाना उत्तरवैक्रियादिशरीरपरिणामोपेक्षा । तत एवापि परिणामप्रत्यया वेदि-
 तव्या । तथा तृतीया तनुराहारकशरीरं । आहारकशरीरमद्रणच्छाहारकमसक्तं गृहीतं छटव्यं । ततोऽनुजागोदीरणा-

अपि कृत्य परिणामप्रत्ययं वेदितव्यं । आडागरूपसकं द्वि मनुष्याणां गुणपरिणामप्रत्ययं जवति । ततस्तदनुनासोदीर-
प्रतिगुणपरिणामप्रत्ययैवेति ॥ ५१ ॥

इमपरिणमधिरयाणां नुनगागल्लोजमकित्तिउच्चाणं । पुनाणुपुत्रिगाए अयंसंघजागो थियाईणं ॥ ५२ ॥
देशसिग सि- देशपरिणाना रिक्तानां च गुणपादेयगशः कीर्त्युद्योगं नालामनुनासोदीरणा परिणामरुक्ता । तयादि-
नुनगादिपरिणमजनुनगादिप्रकृत्युद्युक्तेषु कौटि यो देशपरिनि संवपरिनि वा प्रतिपद्यते, तस्यापि देशविरत्यादिगुण-
रत्नपथः नुनगादीनामेव प्रकृतीनामुद्युक्तेषु नुदीरणा प्रानेत इति । तथा स्त्रीवेदादीना नाना नोरुपायाणां पुनालु-
द्वयसंघेषो नामो देशपरिक्तानां संपरिक्तानां च प्रत्येकमुदीरणायोगो गुणपरिणामप्रत्ययो वेदितव्यः । उदमुक्तं
यपरि स्त्रीरुदीरणापरिणम्यानुनासोपराशरत्य इमे गानं चेषो नामो देशपरिक्तादीनामुदीरणायोग्यो गुणप्रत्ययो
त्विति, तन्मनुनासो नोदीरणांति ॥ ५३ ॥

विप्रयदं यादंणि च परिणाम (य)पगयाणि मेनाउ । नमगइया पुनुना वि यपुनुनरेमाणं ॥ ५३ ॥
विप्रयदं वि- नोपंरं यतिरुक्तोणि च एवपरिणानाएणनयपरिपदं जलारगानोरुपायसंघोदनीथमत्रपरिणामग-
इयं नोपंरं, संनपरपरिणम्युक्तोऽनुनासोदीरणावधिप्रत्यय विरोधमनुनास परिणामप्रत्ययाः । एतदुक्तं तदधि-
इयाप नुदीरणां नुनगादीरणा विरुद्धमनुष्याण परिणामप्रत्यय तदिति । परित्तको एतदध्यासात्परं । तत्र विप्रयदो-
ऽनुनास या गुणप्रत्यये एतन्नपरिणामप्रत्यय परिणम्युक्तोऽनुनासोदीरणां कुरे ॥ ५३ ॥ 'मेनाउ वि' वेगः यदुनासः एतद-

सातेवेदनीयायुश्चतुष्टयगतिश्चतुष्टयजातिपञ्चकौदारिकसप्तकसंहननपङ्कप्रथमवर्जसंस्थानपञ्चककर्मशरुस्पर्शानुपूर्वीचतुष्टयो-
 पघातातपोह्वासाप्रशस्तविहायोगतित्रसस्थावरवादसूहमपर्यासाधारणदुर्भगदुःस्वरानादेयायशःकीर्तिनिर्माणनीचै-
 र्गोत्ररूपाः पद्मपञ्चाशासंख्यया अनुज्ञागोदीरणमधिकृत्य जत्रप्रत्यया वेदितव्याः । एतासामनुज्ञागोदीरण जत्रप्रत्ययतो
 जत्रतीत्यर्थः । 'पुबुत्तेत्यादि' पूर्वोक्ता अपि प्रकृतयः पूर्वोक्तशेषाणां प्रागुक्ततिर्यङ्मनुष्यव्यतिरिक्तानां जत्रप्रत्ययाऽनुज्ञा-
 गोदीरण वेदितव्या । तथाहि-देवनारकैर्भ्रतरहितैश्च तिर्यङ्मनुष्यैर्नवानां नोकपायाणां पश्चानुपूर्व्यां उत्कृष्टानुज्ञागस्यर्ध-
 कादारन्धेत्यर्थः । असंख्येया अनुज्ञागा जत्रप्रत्ययादेवोदीर्यन्ते । तथा वैक्रियसप्तकतैजससप्तकवर्णपञ्चकगन्धद्विकरस-
 पञ्चकस्तिग्धरूढशीतोष्णस्पर्शस्थिरास्थिरशुभाशुजालघुगुरुप्रकृतीनां देवा नैरयिकाश्च जत्रप्रत्ययादनुज्ञागोदीरणं कुर्व-
 न्ति । तथा समचतुरस्रसंस्थानस्य जत्रधारणीये शरीरे वर्तमाना जत्रप्रत्ययादनुज्ञागोदीरण देवाः कुर्वन्ति । मृदुलघुस्पर्श-
 पराघातोद्योतप्रशस्तविहायोगतिसुस्वरप्रत्येकनाम्नामुत्तरवैक्रियशरीरिणं मुक्त्वा शेषाणां जत्रप्रत्ययादनुज्ञागोदीरण प्रव-
 र्त्तते । सुज्ञगादेययशःकीर्त्युच्चैर्गोत्राणामनुज्ञागोदीरण गुणहीनस्य जत्रप्रत्ययादवसेया । गुणवतां तु गुणप्रत्यया । तथा
 सर्वेषां घातिकर्मणामनुज्ञागोदीरण जत्रप्रत्ययादेव देवनारकाणां ॥ ५३ ॥

तदेवं कृता प्रत्ययप्ररूपणा । संप्रति साधनादिप्ररूपणा कर्तव्या । सा च विधा-मूलप्रकृतिविषया, उत्तरप्रकृति-
 विषया च । तत्र प्रथमतो मूलप्रकृतिविषयां तां कुर्वन्नाह—

घाईणं अजघन्ना दोहूमणुक्कोसियाउ तिविहाउ । वेयणिएणुक्कोसा अजहन्ना मोहणीए उ ॥ ५४ ॥

ततो द्वे अपि साद्यधुवे । जघन्या च प्रागेव ज्ञाविता । तथा नामगोत्रवेदनीयानां जघन्याऽजघन्या चानुजागोदीरणा मिथ्याहृष्टौ पर्यायेण लघ्न्यते । ततो द्वे अपि साद्यधुवे । लत्कृष्टा च प्रागेव ज्ञाविता । आद्युषां तु सर्वेऽपि विकल्प्याः साद्यधुवाः । सा च साद्यधुवताऽधुवोदीरणत्वादवसेया ॥ ५४-५५ ॥

तदेवं कृता मूलप्रकृतिविषया साद्यनादिप्ररूपणा । संप्रत्युत्तरप्रकृतिविषयां तां चिकीर्षुराह—

मउलहुगाणुक्कोसा चउविहा तिहमवि य अजहृन्ना । णाङ्गधुवा य अधुवा वीसाए होयणुक्कोसा ॥ ५६ ॥
तेवीसाएँ अजहृणा विय एयासि सेसग विगप्पा । सबविगप्पा सेसाण वावि अधुवा य साईय ॥ ५७ ॥

मउ ति—मृउलधुस्पर्शयोरनुत्कृष्टाऽनुजागोदीरणा चतुर्विधा । तद्यथा—सादिरनादिर्धुवाऽधुवा च । तथाहि—अन-
योरुत्कृष्टानुजागोदीरणा आहारकशरीरस्थस्य संयतस्य भवति । सा च सादिरधुवा च । ततोऽन्या सर्वाप्यनुत्कृष्टा ।
सापि चाहारकशरीरमुपसंहरतः सादिः । तत्स्थानमप्राप्तस्य पुनरनादिः । धुवाधुवे पूर्ववत् । तथा त्रयाणां मिथ्यात्वगुरु-
कर्कशानामजघन्यानुजागोदीरणा चतुर्विधा । तद्यथा—सादिरनादिर्धुवाऽधुवा च । तत्र सम्यक्त्वं संयमं च युगपत्प्रति-
पलुकामस्य जन्तोर्मिथ्यात्वस्य जघन्यानुजागोदीरणा । सा च सादिरधुवा च । ततोऽन्या सर्वाप्यजघन्या । सा च सम्य-
क्त्वात्प्रतिपत्ततः सादिः । तत्स्थानमप्राप्तस्य पुनरनादिः । धुवाधुवे पूर्ववत् । कर्कशगुरुस्पर्शयोरजघन्यानुजागोदीरणा
केवलिसमुद्घातान्निवर्तमानस्य पष्ठसमये भवति । सा च सादिरधुवा च, समयमात्रत्वात् । ततोऽन्या सर्वाप्यजघन्या ।

कृता माधनादिप्ररूपणा । भवति आसिल्यमभिप्रातल्यं । तच्च विद्या—उत्कृष्टोदीरणाविषयं उपपन्नयोथीरणाविषयं
च । तत्र प्रथमत उत्कृष्टोदीरणाविषयं स्वाभित्तामाह—

दाणाइ अचरकूणं जेठा आयस्मि ढीणल्लिस्स । सुद्धमस्स चरुकुणो पुण तेइंदिअ सवपज्जते ॥ ५७ ॥
दाणाइ सि-सुद्धस्य पूर्वमेहेन्द्रियस्य ढीणल्लिस्स मर्मकोत्तरानाचचहुंवेगेपिजानयनिपुणत्वादां प्रयत्नममये
रत्मानस्य पत्राथिन्तरामाचहुंवेगेनारगुणाणां पणां प्रकृतीनागुणद्वानुनागोधीरणा नालि । तथा रीन्द्रियस्य
सर्वानिः पर्याप्तस्य पर्याप्तिसरगममये नचुर्वेगेनारगुणोत्कृष्टानुनागोधीरणा ॥ ५७ ॥

निद्दाइपंचगस्त य मज्झिमपरिणामसंकिञ्चिठस्स । अणुमादिअसायाणं तिरण् जेठा विद्धममने ॥ ५८ ॥
निद्दाइ ति-मध्यमपरिणामस्य तत्प्रायोग्येयंवेदानुफलय मर्मानिः पर्याप्तनिः पर्याप्तस्य निचाम्भस्योत्कृष्टानुनागो-
धीरणा अत्यन्तनिगुत्स्वत्तरन्तमेन्द्रियस्य ना निजपययाकलोदय एव न नभवीति इत्या मध्यमपरिणामप्रकृतं । तथाउ-
पमादीनां नपुंमक्येरादीनां गुणसक्येदारनिचोकरपुण्यानामगतस्य गोत्कृष्टानुनागोधीरणायाभी नैगपिको ज्येष्ठ-
स्थितिक उत्कृष्टस्थितिकः समाप्तः मर्मानिः पर्याप्तनिः पर्याप्तस्य वेदितव्यः ॥ ५८ ॥

पंचिंदियतसत्रायरपज्जाचगसाइमुस्सरगवेणं । वेउमुस्सासाणं देवो जेठठिइसमनो ॥ ६० ॥

पंचिंदिय ति-डेवो ज्येष्ठस्थितिक उत्कृष्टस्थितिकस्यनचिंसत्तमागरोमस्थितिकः समाप्तः मर्मानिः पर्याप्तनिः पर्याप्तः

मण्डराखिवज्जरिसहाण मणुञ्च तिमृपपञ्जत्तो । नियगविई उम्होसो पञ्जत्तो आउगाणं पि ॥ ६४ ॥

मणु सति-मनुयः पथ्योपमत्रयायु-स्थितिकः समञ्जिः पर्याप्तः सर्वविशुद्धो मनुयगलौदारिकमसकनञ्चर्य-
जनाराचसंहनंरूपाणं नयनां प्रकृतीनागुत्कृष्टानुजागोदीरणाम्बामी । तथा मण्डकृष्टयन्वस्थितो वर्तमानः गर्वोन्निः
पर्याप्तिसिः पर्याप्तस्रचाणामायुया सर्वविशुद्धो नारकायुषतु गर्वमंक्रिष्ट उरकृष्टानुजागोदीरको जयति ॥ ६४ ॥

हस्सठिइ पञ्जत्ता तन्नामा विगलजाइसुहुमाणं । यावरनिगोयण्णिं वियाणमवि वायरो नवरिं ॥ ६५ ॥

हस्सठिइ सति-हस्वस्थितिकाः पर्याप्तकालश्रामानो वीन्त्रियादिजातिसूक्ष्मार्मानुमारिनामानो विकलेन्त्रियजानीनां
सूरमनाञ्चोत्कृष्टानुजागोदीरणस्वामिनः । एतच्चुकं जयति—विनिचयुरिन्त्रियाः सूक्ष्माञ्च सर्वजयन्वस्थितौ वर्तमानाः
नर्वपर्याप्तिसिः पर्याप्ताः नर्वमंक्रिष्टा यथासंख्यं विनिचयुरिन्त्रियजातिनाञ्चोत्कृष्टानुजागोदीरणस्वामिनः ।
हस्वस्थितौ वर्तमानाः सर्वमंक्रिष्टा जयन्तीति कृत्वा तच्छापादानं । तथा स्यात्समायारणैकैन्त्रियजातिनाञ्चोत्कृष्टानुजागोदीरणस्वामिनो जयन्वस्थितौ
वर्तमानो वादरैकैन्त्रियः सर्वपर्याप्तिसिः पर्याप्तः सर्वमंक्रिष्टः, स्यात्सनाञ्चः स्यात्, नागरणनाञ्चः साधारणः, एकैन्त्रि-
यजातंचोपि उरकृष्टानुजागोदीरणस्वामिनो जयतः । वादरस्य महान् मंक्रिष्टो जयतीति कृत्वा तच्छापादानं ॥ ६५ ॥

आहारातण पञ्जत्तगो य चउरंसमउयलहुगाणं । पत्तेयखगइपरधायाहारातण्ण य विसुद्धो ॥ ६६ ॥

आहारातणु सति-समचतुरस्रगंस्थानमृद्वस्वपुत्रशंप्रलो कप्रशस्त्रपिशयोगतिपरथायाताहारकमसकन्याणां त्रयोदशमकृती-
नानाहारकरारीरी संयतः समञ्जिः पर्याप्तिसिः पर्याप्तः सर्वविशुद्ध उरकृष्टानुजागोदीरणस्वामी ॥ ६६ ॥

उत्तरमेव रिचर्ड उल्लोचस्तायवन्न नरपुठनी । नियगर्द्धणं जणिया तडए समए णुपुनीणं ॥ ६७ ॥
 उए नि-उचमंस्त्रिरे रंमानो रनि-रमोजिः पयोश्चिन्निः पर्याप्तः मयंरिथुद उद्योतनाद् उरुद्वारुनागोदीरण-
 गामी । तथा मयुष्पीकारिणे रादरमृष्पीकारिण उरुद्वारायां स्थितो यत्तमानः तंयथांश्चिरयत्तः मयंरिथुज्ज आनप-
 गन्त उरुद्वारुनागोदीरणगामी । तथा मनु-ये-रगु-द्वयोर्योस्त्रिंशुवा नर-रुतिर्येगानुपुद्ब्याः संक्षिद्या निगलानीनां तृतीये
 यथं रंमाना उरुद्वारुनागोदीरत नरन्ति ॥ ६७ ॥

नेमोने नेमगाणं सुनाणमियरात्ति चउनु रि गर्इसु । पजापुक्रमसिद्वस्तोद्दीणमणोद्विलद्धिस्त ॥ ६८ ॥
 येने रि-रोहितः मयुगेगिनेयद्विनेउने पर्यापरंनन्त्ये रंमानर रोगाणमुपव्यन्तिरिजनां युजपकृतीनां नेन-
 गान्तरु मयुष्पीकारिणे रादरमृष्पीकारिण उरुद्वारुनागोदीरणगामी । तथा मनु-ये-रगु-द्वयोर्योस्त्रिंशुवा नर-
 रुतिर्येगानुपुद्ब्याः संक्षिद्या निगलानीनां तृतीये यथं रंमाना उरुद्वारुनागोदीरत नरन्ति ॥ ६७ ॥
 नेमोने नेमगाणं सुनाणमियरात्ति चउनु रि गर्इसु । पजापुक्रमसिद्वस्तोद्दीणमणोद्विलद्धिस्त ॥ ६८ ॥
 येने रि-रोहितः मयुगेगिनेयद्विनेउने पर्यापरंनन्त्ये रंमानर रोगाणमुपव्यन्तिरिजनां युजपकृतीनां नेन-
 गान्तरु मयुष्पीकारिणे रादरमृष्पीकारिण उरुद्वारुनागोदीरणगामी । तथा मनु-ये-रगु-द्वयोर्योस्त्रिंशुवा नर-
 रुतिर्येगानुपुद्ब्याः संक्षिद्या निगलानीनां तृतीये यथं रंमाना उरुद्वारुनागोदीरत नरन्ति ॥ ६७ ॥

तदेवमुक्तमुद्गृष्टानुजागोदीरणास्वामित्वं । मंप्रति जघन्यानुजागोदीरणास्वामित्वं प्रतिपादयन्नाह—

सुयकेवल्लिणो मद्सुयश्चकुचखूणुदीरणा मंदा । विपुत्रपरसोहिगाणं मणणाणोद्दीडुगस्सावि ॥ ६९ ॥

सुयकेवल्लिणु सि-मतिश्रुतज्ञानावरणचतुर्धुर्दर्शनावरणानां श्रुतकेवल्लिनश्चतुर्दशपूर्वधरस्य शीणकपायस्य ममया-
धिकावल्लिकासोपाया स्थितौ वर्तमानस्य मन्दा जघन्यानुजागोदीरणा वर्तते । तथा शीणकपायस्य विपुत्रमतिमन पर्याय-
ज्ञानस्य समयाधिकावल्लिकासोपायां स्थितौ वर्तमानस्य मनःपर्यायज्ञानावरणस्य जघन्यानुजागोदीरणा । परमावधियुक्तस्य
शीणकपायस्य समयाधिकावल्लिकासोपायां स्थितौ वर्तमानस्यानधिज्ञानावरणावधिदर्शनावरणयोजनन्यानुजागोदीरणा ॥ ६९ ॥
खवणाएँ विग्धकेवलसंजलाणाण य सनोकसायाणं । सयसयउदीरणंते निद्रापयज्ञाणमुवसंते ॥ ७० ॥

खवणाए सि-रूपणयोस्थितस्य पञ्चविधान्तरायकेवलज्ञानावरणकेवलदर्शनावरणसंवलनचतुष्टयनमनोकपायरूपाणां
त्रिंशत्प्रकृतीनां स्वस्वोदीरणापर्यप्ताने जघन्यानुजागोदीरणा । तत्र पञ्चविधान्तरायकेवलज्ञानावरणकेवलदर्शनावर-
णाना शीणकपायस्य, चतुर्णां तु संवलनानां त्रयाणां च वेदानां अनित्यत्त्वात्तदस्य स्वस्वोदीरणापर्यप्ताने । पणां नोक-
पायाणामपूर्वकरणगुणस्थानकचरमसमये जघन्यानुजागोदीरणा । तथा निद्रापयज्ञयोगपशान्तमोद्दे जघन्यानुजागोदी-
रणा लन्वते, तस्य सर्वविशुक्त्वात् ॥ ७० ॥

निद्रानिद्राईपं न्मत्तविरए विसुप्रमाणम्मि । वेयगसम्मत्तस उ सगखवणोदीरणाचरमे ॥ ७१ ॥

ससप्तकम्बुदधुवर्जशुचवर्णधिकादशकागुरुदधुस्त्रियशुचनिर्माणरूपाणां विंशतिप्रकृतीनां संक्रियोऽपान्तराद्वगतौ वर्तमानोऽनाहारको मिथ्यादृष्टिर्जघन्यानुजागोदीरणस्वामी वेदितव्यः ॥ ७६ ॥

पत्तेगमुराद्यसमं इयरं हुंडेण तस्स परयाउ । अप्पाउस्स य आयावुज्जोयाणमवि तज्जोगो ॥ ७७ ॥
पत्तेग सि-प्रत्येकनाम औदारिकेण समं वक्तव्यं औदारिकस्येव प्रत्येकनाम्नोऽपि सूक्ष्मकेन्द्रियः प्रथमसमये वर्तमानो जघन्यानुजागोदीरको वेदितव्य इत्यर्थः । तथा हुंडेन समानमितरत् साधारणनाम वक्तव्यं । यथा सूक्ष्मकेन्द्रियस्याद्धारकस्य प्रथमसमये हुंडनान्नो जघन्यानुजागोदीरणा प्रागजिहिता, तथा माधारणनाम्नोऽपि वक्तव्येत्यर्थः । तथा तस्य सूक्ष्मकेन्द्रियस्य शीघ्रपर्याप्तस्याद्धारयोऽतिसंक्रियस्य पर्याप्तचरमसमये वर्तमानस्य पराघातनाम्नो जघन्यानुजागोदीरणा । तथा आतयोद्योतनाम्नोस्तद्योग्यः पृथ्वीकाधिकः शरीरपर्याप्त्या पर्याप्तः प्रथमसमये वर्तमानः संक्रियो जघन्यानुजागोदीरकः ॥ ७७ ॥

जा नाउ ज्जियकरणं तिठगरस्स नवगस्स जोगंते । कक्कणुगुरुणमंते नियत्तमाणस्स केव विणो ॥ ७८ ॥
ज सि-आयोजिकाकरणं नाम केवलिसमुद्घातादवर्गं जगति । तत्राद् मर्यादायां । आ मर्यादाया केवलिदृष्टया योजनं व्यापारणं आयोजनं । तच्चातिशुचयोगानामनेयं । आयोजनमायोजिका तस्याः कारणं आयोजिकाकरणं । केचिदाव-
जितकरणमाहुः, तत्रायं शब्दार्थः—आवर्जितो नाम अचिमुरीकृतः । तथा च लोके वक्तारः—आवर्जितोऽयं मया, संसुखीकृत इत्यर्थः । ततश्च तथाचलनेनावर्जितस्य मोक्षगमनं प्रत्यचिसुखीकृतस्य कारणं शुचयोगव्यापारणं आवर्जित-

आत्मानं प्रोक्तम् । 'संज्ञाविगणा इति' एतानां नक्षत्रानामपि मुख्यमहतीनां संज्ञा उपकथ्यतिरिक्त्वा विहृष्टा जगत्या-
 पदव्या इत्यादिभ्यो विपर्ययाः । नक्षत्रा—नाशयोऽयुगात् । नयादि—एतानां नक्षत्रानामनिर्दिष्टं (दृग्शिल्पायै)
 विपर्ययात् । अपन्या प्रेक्षोद्गीर्णा । सा च नादिरनुता च । संकृज्यरिणानाच्च च्युनन्य भिय्याऽष्टैरप्यनक्षत्रा । ननः
 चापि लदिरिगता च । इहृष्टा च प्राणैर नातिता । आयुः सौंऽपि रिदृष्टा अपन्योऽहृष्टानुहृष्टा विनिभाः, तत्रया-
 नाशयोऽयुगात् । सा च नाशपरमाऽप्युपेक्षोद्गीर्णाशरमेया ॥ ७० ॥

भंरतुपारमप्रहरीनां नागनादिवनपलायैमाह—

निष्ठगन्धस चउड्डा नगयाजाण् निम्न आणुभोसा । सेसविगणा कुविद्या सप्तविगण्या च सेसाणं ॥ ७१ ॥

निष्ठगन्धस चउड्डा—मिष्यात्पद्यानुहृष्टा प्रेक्षोद्गीर्णा च्युंरिगता । नया—नादिरनादिभ्योऽयुगात् च । नयादि—योऽन-
 दृष्टसंज्ञे मन्तरात् । चउड्डा—चउड्डादिभ्यो विपर्ययात्स्योऽहृष्टा प्रेक्षोद्गीर्णा । सा च नादिरनुता च,
 चउड्डात्पारमात् । नयोऽन्यता योऽहृष्टानुहृष्टा । नापि च नक्षत्रान्त प्रविपयानो नक्षत्री मादिः । तस्यानमप्रामस्य प्रुनर-
 नादिः । कुविद्यं प्रोक्तम् । तत्रा तत्रात्पद्विद्वतः पद्वीनामनुहृष्टा प्रेक्षोद्गीर्णा विग । तत्रा—अनाश्रिभ्योऽयुगात्
 च । चउड्डा—नादिरिदृष्टानात् । चउड्डादिभ्यो विपर्ययात्स्योऽहृष्टा प्रेक्षोद्गीर्णा । ना च नादिरनुता च मुनिशक्तो-
 रान्तः प्रेक्षोद्गीर्णास्योऽहृष्टा प्रेक्षोद्गीर्णा । ना च नादिरनुता च । नयोऽन्यता योऽहृष्टानुहृष्टा सा चउड्डादि-
 प्रेक्षोद्गीर्णास्यत् । कुविद्यं प्रोक्तम् । तत्रा तत्रात्पद्विद्वतः पद्वीनामनुहृष्टा प्रेक्षोद्गीर्णास्यत् । तत्रा—अनाश्रिभ्योऽयुगात्

त्संख्याकानां प्रकृतीनां गुणितकर्मांशस्य सयोगिकेवलिनश्च चरममये उत्कृष्टा प्रदेशोदीरणा । सा च सादिरधुना च ।
 ततोऽन्या सर्वाऽव्यनुकृष्टा । सा चानादिः, ध्रुवोदीरणत्वात् । आमां ध्रुवाधुने पूर्ववत् । 'मेमत्रिगणा इन्द्रि ति' उत्क-
 शेषा विक्रष्टा जघन्याजघन्योत्कृष्टरूपा द्विविधाः । तद्यथा—सादयोऽधुनाश्च । तथाहि—मर्वाणामन्युक्तप्रकृतीनामनि-
 संक्लिष्टपरिणामे मिथ्यादृष्टौ जघन्या प्रदेशोदीरणा लभ्यते । अतिसंक्लिष्टपरिणाममन्यमने चाजघन्या । ततो द्वे अपि
 साधधुवे । उत्कृष्टा च प्रागेव ज्ञाविता । शेषाणा चोक्तव्यतिरिक्तानां प्रकृतीनां दजोत्तरशतनंख्याना गर्वेऽपि विक्रष्टा
 जघन्याजघन्योत्कृष्टानुकृष्टा द्विविधाः । तद्यथा—सादयोऽधुनाश्च । साद्यधुमता धानुगोदीरणत्वाद्द्वमेवा ॥ ७१ ॥

कृता साधनादिप्ररूपणा । संप्रति स्वामित्वमन्निधातव्यं । तच्च द्विधा—उत्कृष्टप्रदेशोदीरणास्वामित्वं जघन्यप्रदेशोदी-
 रणास्वामित्वं च । तत्र प्रथमत उत्कृष्टोदीरणास्वामित्वमाह—

अणुनागुदीरणाए जहृषसामी पणसजेष्ठाए । घाईणं अन्नयरो उहीण विणोद्विलंजेण ॥ ७२ ॥

अणुजाग ति—घातिकर्मणं मर्वेणामपि अनुजागोदीरणायां यो यो जघन्यानुजागोदीरणास्वामी प्राक् प्रतिपादितः
 स स एवोत्कृष्टप्रदेशोदीरणास्वामी गुणितकर्मांशो वेदितव्यः । नवरमन्यतर इति श्रुतं केवळी इतरो ग । अत्रधिजाना-
 वरणावधिदर्शनावरणयोरनधिलब्धिहीन उत्कृष्टप्रदेशोदीरकोऽवसेयः । अतीत्रेदमतिमंक्षितमुक्तमिति विशेष्यो त्रिजा-
 व्यते—अवधिज्ञानावरणवर्जानां चतुर्णां ज्ञानारणानां चतुरचक्षुः केवलदर्शनावरणानां क्षीणरूपावस्थ श्रुतं केवलं जिन इत-
 रस्य वा गुणितकर्मांशस्य समयाधिकव्यतिकारोपायां स्थितानुकृष्टा प्रदेशोदीरणा । अवधिज्ञानारणानधिदर्शनावरणयोः

नैरथिकस्त्रयस्त्रिशात्सागरोपमायुःस्थितिको गुरुदुःखोदये वर्तमानो नरकायुप उत्कृष्टप्रदेशोदीरकः । प्रभृतं हि दुःखमनु-
 चवन् प्रचूतान् पुज्जान् परिसाटयतीति तदुपादान । इतरायुपोस्तिर्यग्मनुष्यायुगोर्यथासंख्यं तिर्यग्मनुष्यौ अथवर्षायुषौ अष्टमे
 वर्षे वर्तमानौ गुरुदुःखोदययुक्तौ उत्कृष्टप्रदेशोदीरकौ जयतः ॥ ७४ ॥

एगंत तिरियजोगा नियगविसिष्ठेषु तह अपज्जता । संमुद्धिममणुयंते तिरियगई देसविरयस्स ॥ ७५ ॥

एगंत त्ति-एकान्तेन तिरश्चामेवोदयं प्रति या योग्याः प्रकृतयस्तासामेकेन्द्रियजातिद्वीन्द्रियजातिवीन्द्रियजातिचतुरि-
 न्द्रियजात्यातपस्थावरमूक्षमसाधारणनाम्नामथानां निजकविशिष्टेषु निजनिजप्रकृतिविशिष्टेषु । यथा एकैन्द्रियजातिस्याव-
 रनाम्नोर्वाद्दरपृथ्वीकायिके सर्वविशुद्धे, आतपनाम्नः एरवाद्दरपृथ्वीकायिके, सूक्ष्मस्य पर्याप्तसूक्ष्मे, माघारणविक्रदेन्द्रिय-
 जातिनाम्नां तन्नामसु पर्याप्तेषु सर्वविशुद्धेषु उत्कृष्टा प्रदेशोदीरणा जयति, तथाऽपर्याप्तनाम्नः संमूर्तिमो मनुष्योऽपर्या-
 प्तश्चरमसमये वर्तमान उत्कृष्टप्रदेशोदीरकः । तथा तिर्यगतेरुत्कृष्टा प्रदेशोदीरणा देगविरतस्य, तस्य सर्वविशुद्धत्वात् ॥ ७५ ॥

अणुपुव्विगइणं सम्मदिठी उ दूजगईणं । नीयस्स च से काअे गहिहिई विरय त्ति सो चेव ॥ ७६ ॥

अणुपुषि त्ति-चतसृणामाहुर्वीणां तस्यां तस्यां गतौ वर्तमानस्तृतीये समये सर्वविशुद्धः मम्यगद्विरुत्कृष्टप्रदेशोदी-
 रकः । केवलं नरकतिर्यगानुषूच्याः द्वायिकसम्यग्दृष्टिर्विकल्पः । देवनारकगत्योरपि स एव द्वायिकसम्यग्दृष्टिरुत्कृष्टप्रदेशो-
 दीरकः । तथा योऽनन्तरसमये संयमं प्रतिपत्सते स एवाविरतसम्यग्दृष्टिर्दूर्जगदीनां दुर्जगदुःखरानादेयावशः कीर्तिना
 नीचैर्गोत्रस्य चोत्कृष्टप्रदेशोदीरकः ॥ ७६ ॥

वरणवर्जानां त्रयाणां दर्शनावरणीयानां, सातासातवेदनीययोः, मिथ्यात्मस्य, षोडशानां कथायाणां, नवानां नौकपायाणां,
 सबसंख्यया पञ्चत्रिंशत्संख्यानानां प्रकृतीनां मिथ्यादृष्टिः सर्वपर्याप्तियर्थासः सर्वसंक्षिप्तो निज्जापन्नकस्य तत्प्रयोगयमंक्रैज-
 युक्तो जघन्यप्रदेशोदीरणास्वामी । तथा योऽनन्तरमये मिथ्यात्वं यास्यति, सोऽतिसंक्षिप्तः सम्यग्भवत्सम्यग्निव्यात्वयो-
 जघन्यप्रदेशोदीरणास्वामी भवति । तथा गतिचतुष्टयपञ्चैन्द्रियजाल्योदारिरुमसकवैक्रियमसकृतैतसमस्तकमंस्थानरङ्गसं-
 हननरङ्गमणीदिविशतिपराघातोपघातागुरुलघूद्वासोद्योतविद्विक्तसवादर्पर्याप्तमत्येकस्थिरास्थिरयुजाशुननुजग-
 दुर्भगसुस्वरदुःस्वरादेयानादेयशःकीर्त्यशःकीर्तिनिर्माणोद्योगोत्रनीचैर्गोत्रपञ्चप्रिधान्तरायरूपाणामेकोनवत्तिनंत्यानां प्र-
 कृतीनां संज्ञी पर्याप्तः सर्वोत्कृष्टमंक्रैशयुक्तो जघन्यप्रदेशोदीरणास्वामी । आहाररुसस्तकस्य चाशाररुगरीरी तत्यायो-
 ग्यसंक्रैशयुक्तः, आनुपूर्वीणामपि तत्यायोग्यमंक्रैशयुक्तः, आतपस्य सरगादरपृथ्वीकाधिकः सर्वसंक्षिप्तः, एहेन्द्रियजाति-
 स्थावरसाधारणनाम्नामेकेन्द्रियः सर्वोत्कृष्टसंक्रैगयुक्तः, सूरमनाम्नः सूदमेकेन्द्रियः सर्वसंक्षिप्तो जघन्यप्रदेशोदीरणास्वामी ।
 अपर्याप्तकनाम्नः पुनरपर्याप्तमनुव्यः सर्वसंक्षिप्तश्चरमसमये वर्तमानो जघन्यप्रदेशोदीरको भवति । तथा द्वित्रिचतुरिन्द्रि-
 यजातीनां यथाक्रमं द्वित्रिचतुरिन्द्रियाः सर्वसंक्षिप्ता जघन्यप्रदेशोदीरणास्वामिनः । 'अणुनायुतो य तित्त्वरे त्ति'
 तीर्थकरनाम्नो य एव जघन्यानुजागोदीरणास्वामी प्राक् प्रतिपादितः, स एव जघन्यप्रदेशोदीरणास्वामी अपि चेदि-
 तव्यः । तीर्थकरकेवली यावन्नायोजिकाकरणमारजते तावत्तीर्थकरनाम्नो जघन्यप्रदेशोदीरको चेदिनव्व ज्यर्थः ॥ ८८ ॥
 लहीणं लहिजुप अइसुह्वेईयश्चाजगणं तु । पडमस्त जहृषुठिई सेसाणुकोसगठिईत् ॥ ८९ ॥

१. १८५ ॥
 २. १८६ ॥
 ३. १८७ ॥
 ४. १८८ ॥
 ५. १८९ ॥
 ६. १९० ॥
 ७. १९१ ॥
 ८. १९२ ॥
 ९. १९३ ॥
 १०. १९४ ॥
 ११. १९५ ॥
 १२. १९६ ॥
 १३. १९७ ॥
 १४. १९८ ॥
 १५. १९९ ॥
 १६. २०० ॥
 १७. २०१ ॥
 १८. २०२ ॥
 १९. २०३ ॥
 २०. २०४ ॥
 २१. २०५ ॥
 २२. २०६ ॥
 २३. २०७ ॥
 २४. २०८ ॥
 २५. २०९ ॥
 २६. २१० ॥
 २७. २११ ॥
 २८. २१२ ॥
 २९. २१३ ॥
 ३०. २१४ ॥
 ३१. २१५ ॥
 ३२. २१६ ॥
 ३३. २१७ ॥
 ३४. २१८ ॥
 ३५. २१९ ॥
 ३६. २२० ॥
 ३७. २२१ ॥
 ३८. २२२ ॥
 ३९. २२३ ॥
 ४०. २२४ ॥
 ४१. २२५ ॥
 ४२. २२६ ॥
 ४३. २२७ ॥
 ४४. २२८ ॥
 ४५. २२९ ॥
 ४६. २३० ॥
 ४७. २३१ ॥
 ४८. २३२ ॥
 ४९. २३३ ॥
 ५०. २३४ ॥
 ५१. २३५ ॥
 ५२. २३६ ॥
 ५३. २३७ ॥
 ५४. २३८ ॥
 ५५. २३९ ॥
 ५६. २४० ॥
 ५७. २४१ ॥
 ५८. २४२ ॥
 ५९. २४३ ॥
 ६०. २४४ ॥
 ६१. २४५ ॥
 ६२. २४६ ॥
 ६३. २४७ ॥
 ६४. २४८ ॥
 ६५. २४९ ॥
 ६६. २५० ॥
 ६७. २५१ ॥
 ६८. २५२ ॥
 ६९. २५३ ॥
 ७०. २५४ ॥
 ७१. २५५ ॥
 ७२. २५६ ॥
 ७३. २५७ ॥
 ७४. २५८ ॥
 ७५. २५९ ॥
 ७६. २६० ॥
 ७७. २६१ ॥
 ७८. २६२ ॥
 ७९. २६३ ॥
 ८०. २६४ ॥
 ८१. २६५ ॥
 ८२. २६६ ॥
 ८३. २६७ ॥
 ८४. २६८ ॥
 ८५. २६९ ॥
 ८६. २७० ॥
 ८७. २७१ ॥
 ८८. २७२ ॥
 ८९. २७३ ॥
 ९०. २७४ ॥
 ९१. २७५ ॥
 ९२. २७६ ॥
 ९३. २७७ ॥
 ९४. २७८ ॥
 ९५. २७९ ॥
 ९६. २८० ॥
 ९७. २८१ ॥
 ९८. २८२ ॥
 ९९. २८३ ॥
 १००. २८४ ॥

॥ इति श्रीमत्परमहंससंन्याससूत्रस्य समाप्तम् ॥

तदेवमञ्जिहिता सप्रपञ्चमुदीरणा । संप्रति उपशमनाप्रतिपादनावसरः । तत्र चैतेऽधिकाराः, तद्यथा—प्रथमसम्य-
 क्तवोत्पादप्ररूपणा, देशविरतिद्वान्प्ररूपणा, सर्वविरतिद्वान्प्ररूपणा, अनन्तानुबन्धिविसेयोजना, दर्शनमोहनीयद्वयपणा,
 दर्शनमोहनीयोपशमना, चारित्रमोहनीयोपशमना, देशोपशमना पुनः सप्रजेदेति । तत्रेदमुपशमनाकरणं सप्रजेदं सर्वा-
 र्थमना व्याख्यातुमशक्यं । ततो यत्रांशे व्याख्यातुमात्मनोऽशक्तिलत्रांशे तद्देदिदृणमाचार्यो नमस्कारं चिकीर्षुराह—
करणकया अकरणा वि य दु विहा उवसाम ए ह विद्या ए । अकरणअणुइन्द्रा ए अणुजगधरे पणिवयामि ?

करणकय चि-इह द्विविधा उपशमना करणकृताऽकरणकृता च । तत्र करणं क्रिया यथाप्रवृत्तापूर्वा निवृत्तिकरण-
 साध्यः क्रियाविशेषः, तेन कृता करणकृता । तद्विपरीताऽकरणकृता । या संसारिणां जीवानां गिरिन्दीपापाणवृत्ता-
 दिसंभववद्यथाप्रवृत्तादिकरणक्रियाविशेषमन्तरेणापि वेदनाजुचवनादिभिः कारणैरुपशमनोपजायते, साऽकरणकृतेत्यर्थः ।
 इदं च करणकृताकरणकृतत्वरूपं द्वैविध्यं देशोपशमनाया एव षट्ठ्व्यं, न सर्वोपशमनायाः, तस्याः करणेन्य एव ज्ञावात् ।
 उक्तं च पञ्चसंग्रहमूलटीकार्यां—“देशोपशमना करणकृता करणरहिता च । सर्वोपशमना तु करणकृतैवेति” । अस्याश्चाक-
 रणकृतोपशमनाया नामधेयष्यं, तद्यथा—अकरणोपशमना, अनुदीर्णोपशमना च । तस्याश्च संप्रत्यनुयोगो व्यवञ्जिनः,
 तत आचार्यः स्वयं तस्या अनुयोगमजानानस्तद्देदिदृणां विशिष्टमतिप्रज्ञाकलितचतुर्दशपूर्ववेदिना नमस्कारमाह—‘विद्याए’
 इत्यादि, द्वितीयाया अकरणकृताया उपशमनाया अकरणानुदीर्णरूपनामधेयष्ययुक्ताया अनुयोगधरान् व्याख्याकुश-
 लान् प्रणियतामि तेषु प्रणियातं करोमि ॥ १ ॥

जित्वपर्याप्तत्वरूपाचिस्तिस्त्विद्विचिर्युक्तः । अथवा उपशमलब्धयुपदेशश्रवणलब्धिकरणत्रयहेतुप्रकृत्योगलब्धिरूप-
 लब्धित्रिकयुक्तः । करणकादात्पूर्वमपि अन्तर्मुहूर्तकालं यावत् प्रतिसमयमनन्तगुणवृद्ध्यया विशुद्धया विशुद्धयमानोऽ-
 वदायमानचित्तसंततिः ग्रन्थिकसत्त्वानामभव्यसिद्धिकानां या विशोधिस्तामतिक्रम्य वर्तमानः ततोऽनन्तगुणविशुद्ध-
 इत्यर्थः । तथाऽन्यतरस्मिन्मतिश्रुताज्ञानविभ्रंशानामन्यतमस्मिन् साकारे साकारोपयोगे (योगे) चान्यतमस्मिन्म-
 नोयोगे वाग्योगे काययोगे वा वर्तमानः, तिसृणां विशुद्धानां लेशयानामन्यतमस्या लेशयायां वर्तमानो, जघन्येन तेजोले-
 श्यायां, मध्यमपरिणामेन पद्मलेश्यायां, उत्कृष्टपरिणामेन शुद्धकलेश्यायां । तथायुर्वर्जानां सप्तानां कर्मणां स्थितिमन्तः-
 सागरोपमकोटीकोटीप्रमाणां कृत्वा, अशुद्धानां कर्मणामनुजागं चतुःस्थानकं सन्तं द्विस्थानकं करोति । शुद्धानां च कर्मणां
 द्विस्थानकं सन्तं चतुःस्थानकं करोति । तथा ध्रुवप्रकृतीः पञ्चविधज्ञानावरणनवविधदर्शनावरणमिध्यात्वयोफशकपायञ्च-
 यजुगुप्सतैजसकर्मणवर्णगन्धरसस्पशर्शगुरुलघूपघातनिर्माणपञ्चविधान्तरायरूपाः सप्तचत्वारिंशत्संख्या यद्भन् परावर्त-
 मानाः स्वस्वभ्रवप्रायोग्याः प्रकृतीः शुजा एव ब्रह्माति । ता अप्यायुर्वर्जाः । अतीव विशुद्धपरिणामो हि नायुर्वन्धमार-
 जते इति कृत्वा तदर्जनं । जवप्रायोग्य इतिवचनाच्चैतदवगन्तव्यं-यदुत तिर्यङ् मनुष्यो वा प्रथमसम्यक्त्वमुत्पादयन्
 देवगतिप्रायोग्याः शुजाः प्रकृतीर्देवगतिदेवानुपूर्वीपञ्चेन्द्रियजातिवैक्रियशरीरवैक्रियगोपांगसमचतुरस्रसंस्थानपराधातोद्भा-
 सप्रशस्तविहायोगतित्रसादिदशकसातवेदनीयौच्चैर्गोत्ररूपा एकविंशतिसंख्या ब्रह्माति । देवो नैरधिको वा प्रथमसम्यक्त्व
 मुत्पादयन् मनुजगतिप्रायोग्या मनुजगतिमनुजानुपूर्वीपञ्चेन्द्रियजातिसमचतुरस्रसंस्थानप्रथमसंहननौदारिकशरीरौदारि

अणुसमयं ति-अनुसमयं समये समयेऽध्यवसानानामनन्तगुणनया विशुद्ध्या प्रतिसमयमनन्तगुणवृद्ध्याऽध्यवसा-
 नानां विशुद्धेत्यर्थः । प्रवर्धमानो यावत् करणसमाधिर्भवति तावन्निरन्तरं वर्धते । कियन्ति पुनरध्यवसानानि करणेषु
 प्रत्येकं भवन्तीति चेदुच्यते—‘परिणामेत्यादि’ द्वयोरपि यथाप्रवृत्तापूर्वकरणयोः परिणामस्थानानामनुसमयं लोका असं-
 ख्येया भवन्ति । एतदुक्तं भवति—यथाप्रवृत्तकरणेऽपूर्वकरणे च प्रतिसमयमसंख्येयलोकाकाशप्रदेशराशिप्रमाणानि अध्यव-
 सायस्थानानि भवन्ति । तथाहि—यथाप्रवृत्तकरणे प्रथमसमये विशोधिस्थानानि नानाजीवापेक्षयाऽसंख्येयलोकाकाशप्रदे-
 शप्रमाणानि । द्वितीयसमये विशोपाधिकानि । ततोऽपि तृतीयसमये विशोपाधिकानि । एवं तावद्वाच्यं यावच्चरमसमयः ।
 एवमपूर्वकरणेऽपि ऋष्टव्यम् । अमूनि चाध्यवसायस्थानानि यथाप्रवृत्तापूर्वकरणयोः संवन्धीनि स्थाप्यमानानि विपमचतु-
 रस्रकैत्रमास्तुणन्ति । तयोरुपरि चानिवृत्तकरणाध्यवसायस्थानानि मुक्तावलीसंस्थानानि भवन्ति । लपर्युपरिमुखानि
 चामून्यनुचिन्त्यमानानि प्रतिसमयमनन्तगुणवृद्ध्या प्रवर्धमानानान्यवगन्तव्यानि, तिर्यक्यद्स्थानपतितानि । स्थापना चेयम् ॥ ए
 मंदविसोही पढमस्स संखन्नागाहि पढमसमयस्मि । उक्कस्सं ठप्पिमहो एक्केकं दोण्ह जीवाणं ॥ १० ॥
 आचरमाणं सेसुक्कोसं पुव्वप्पवत्तमिइनामं । विइयस्स विइयसमए जह्णमवि अणंतस्स ॥ ११ ॥

मंदविसोहीत्यादि—इह कदपनया हौ पुरुषौ युगपत्करणप्रतिपन्नौ विवक्ष्येते । तत्रैकः सर्वजघन्यया श्रेण्या प्रतिपन्नः,
 अपरस्तु सर्वोत्कृष्टया विशोधिश्रेण्या । तत्र प्रथमस्य जीवस्य प्रथमसमये मन्दा सर्वजघन्या विशोधिः सर्वस्तोका । ततो
 द्वितीयसमये जघन्या विशोधिरनन्तगुणा । ततोऽपि तृतीयसमये जघन्या विशोधिरनन्तगुणा । एवं तावद्वाच्यं यावद्वा-

विशोधिरनन्तगुणा । ततोऽपि तस्मिन्नेव तृतीयसमये उत्कृष्टा विशोधिरनन्तगुणा । एवं प्रतिसमयं ताववाच्यं यावच्चर-
मसमये उत्कृष्टा विशोधिरिति ॥ १०-११ ॥

निवयणमवि ततो से विद्भरसघायविद्भंधगञ्जा उ । गुणसेही वि य समगं पढमे समये पवत्तंति ॥ १२ ॥
निवयणं ति-ततः 'से' तस्यापूर्वकरणस्य निर्वचनं निश्चयमन्वर्थानुयायि वचनमभिधानं वक्तव्यं । तद्यथा-अपूर्वार्वाणि
अपूर्वार्वाणि करणानि स्थितिघातरसघातगुणश्रेणिस्थितिवन्धादीनां निवर्तनानि यस्मिन् तत् अपूर्वकरणं । तथाहि-अपूर्वक-
रणे प्रविशन् प्रथमसमय एव स्थितिघातं रसघातं गुणश्रेणिं स्थितिवन्धं चान्यं युगपदारभते । तथा चाह-'विद्भरसेत्यादि'
स्थितिघाते रसघातः स्थितिवन्धाच्चा गुणश्रेणिरपि च । एते चत्वारः पदार्थाः समकं युगपत् प्रथमे समये प्रवर्तन्ते ॥ १२ ॥

तत्र स्थितिघातप्रतिपादनार्थमाह—

जयहिपुहुनुक्कसं इयरं पद्धस्स संखतमजागो । विद्भकंडगमणुजागाणंतजागा मुहुत्तंतं ॥ १३ ॥
अणुजागकंडगाणं बहुहिं सहस्सेहिं पूरए एक्कं । विद्भकंरुगं सहस्सेहिं तेषिं वीथं सहस्सेहिं ॥ १४ ॥

जयहि ति-स्थितिसत्कर्मणोऽग्निमज्जागाडुत्कर्षत उदधिपृथक्त्वं उदधिपृथक्त्वप्रमाणं प्रचूतसागरोपमशतप्रमाणमित्यर्थः ।
जघन्येन पुनः पट्योपमसंख्येयजागमात्रं स्थितिकंरुक्कमुत्किरति । उत्कीर्यं च याः स्थितीरधो न खंडयिष्यति तत्र तद-
विकं प्रद्विपति । अन्तर्मुद्दूतेन च कावेन तत् स्थितिकंरुक्कमुत्कीर्यते । ततः पुनरप्यथस्तात् पट्योपमसंख्येयजागमात्रं

आदिकातिरिक्तः अपूर्वकरणानिवृत्तिकरणकालान्यामन्यधिकः । एष प्रथमसमयगृहीतदलिकनिक्षेपविधिः । एवं द्वितीयादि-
समयगृहीतानामपि दलिकानां निक्षेपविधिर्दृष्टव्यः । अन्यच्च गुणश्रेणिरचनाय प्रथमसमये दलिकं यद्गृह्यते तत्स्तोकं । द्वितीयस-
मयेऽसंख्येयगुणं । ततोऽपि तृतीयसमयेऽसंख्येयगुणं । एवं तावद्वाच्यं यावद्गुणश्रेणिकरणचरमसमयः । तथाऽपूर्वकरणसमयेऽपु
अनिवृत्तिकरणसमयेऽपु चाबुजवतः क्रमशः स्त्रीयमाणेषु सत्सु गुणश्रेणिदलिकनिक्षेपः शेषे शेषे ऋवति, उपरि च न वर्धते ॥ १५ ॥

संप्रत्यनिवृत्तिकरणस्वरूपमाह—

अनियद्विस्मि वि एवं तुह्ये काले समा तर्ज नामं । संखिज्जामे सेसे जिन्नमुहुत्तं अहो मुच्चा ॥ १६ ॥
किंचूणमुहुत्तसमं विद्भ्यंध्र्याए अंतरं किच्चा । आत्रलिडुगेक्कसेसे आगाल उदीरण समिया ॥ १७ ॥

अनियद्विस्मि ति—यथाऽपूर्वकरणप्रथमसमयादारभ्य स्थितिघातादयो युगपत्प्रवर्तमाना उक्ता एवमनिवृत्तिकरणेऽपि
यक्तव्याः । 'तुह्ये काले समा तर्ज नामं ति' तुह्ये समाने काले यतः समा सर्वेषामपि तत्प्रविष्टानां विशोधिर्भवति, न विषमा,
ततो नाम सान्धयं निर्वचनीयं अनिवृत्तिकरणमिति । एतदुक्तं ऋवति—अनिवृत्तिकरणस्य प्रथमसमये ये वर्तन्ते ये च वृत्ता
ये च वर्तिष्यन्ते तेषां सर्वेषामपि समा एकरूपा विशोधिः । द्वितीयसमयेऽपि च ये वर्तन्ते ये च वृत्ता ये च वर्तिष्यन्ते, तेषा-
मपि सर्वेषां परस्परं समा विशोधिः । नवरं प्रथमसमयजाविविशोध्यपेक्षयाऽनन्तगुणा । एवं तावद्भक्तव्यं यावदनिवृत्ति-
करणचरमसमयः । तत एवमस्मिन् करणे प्रविष्टानां तुह्यकालानामसुमतां परस्परमध्यवसानानां या निवृत्तिर्व्यावृत्तिः
सा न विद्यत इत्यनिवृत्तिकरणमिति नाम । असिंश्चानिवृत्तिकरणे यावन्तः समयास्तावन्ति अर्धवसायस्थानानि पूर्वं-

मिच्छन्तुदए सि-मिथ्यात्वस्योदये ह्रीणे सति स जीय ठणेन प्रकारेणोपशमिकं सम्यक्त्वं लजते । यस्य सम्यक्त्वस्य
 लाजेन यदात्महितमखब्धपूर्वमर्हदादितत्त्वप्रतिपत्त्यादि तन्नजते । तथाहि—सम्यक्त्वलाजे सति जात्यन्धस्य पुंसश्चक्षु-
 र्वाजे ए (६) व जन्तोर्यथावस्थितयस्तुतत्त्वानुलोको जयति । महाब्याध्यजिञ्चूतस्य व्याध्यपगमे इव मह्यंश्च प्रमोदः ।
 तदुक्तं—“जात्यंधस्य यथा पुंसश्चक्षुर्वाजे शुजोदये । सदृशनं तयैवास्य सम्यक्त्वे सति जायते ॥ १ ॥ आनन्दो जायतेऽ-
 ल्यन्तं तात्त्विकोऽस्य महात्मनः । सध्याध्यपगमे यद्ब्रह्माधितस्य सदीपधात् ॥ २ ॥” इति ॥ १० ॥

तं कालं वीयतिश्ं तिहाणुजागेण देसधाइ ठ । सम्मतं सम्मिससं मिच्छतं सवधाइउं ॥ १ए ॥

तं ति-‘तं कालं’ तस्मिन् काले यतोऽनन्तरसमये औपशमिकसम्यग्दृष्टिर्नविव्यति, तस्मिन् प्रथमस्थितौ चरमसमये
 इत्यर्थः । मिथ्यादृष्टिः सन् द्वितीयं द्वितीयस्थितिगतं दक्षिणमनुजागेनानुजागेनेन त्रिधा करोति । तद्यथा-शुक्लमर्धवि-
 शुक्लमविशुक्लं च । तत्र शुक्लं सम्यक्त्वं, तच्च देगायाति, देशयातिरसोपेतत्वात् । अर्धविशुक्लं मम्यगिमथ्यात्वं, तच्च सर्व-
 धाति, सर्वधातिरसोपेतत्वात् । अशुक्लं मिथ्यात्वं, तदपि सर्वधाति । तथा चाल्-सन्मिश्रं मिथ्यात्वं मिथ्यात्वं सर्वधाति ॥ १ए ॥

पढमे समए थोवो सम्मत्ते मीसए असंखगुणे । अणुसमयमवि य कमसो जिनमुहुत्ता हि विप्राजो ॥ २० ॥

पढमे ति-औपगमिकसम्यक्त्वलाजप्रथमसमयादारन्त्य मिथ्यात्वदक्षिकं गुणनंरुमेण सम्यक्त्वसम्यगिमथ्यात्वयोः संक्रम-
 यति । तच्चैवं-प्रथमसमये स्तोको दक्षिकनिरूपः सम्यक्त्वे । ततो मिश्रेऽमंल्येयगुणः । ततोऽपि द्वितीये समये सम्य-

कतरस्य दलिकस्योदयो चवति । किंविशिष्टस्येत्याह—अध्यवसायानुरूपस्य । एतदुक्तं चवति—यदि तदानीं शुभः परिणाम-
 स्ताहिं सम्यक्त्वदलिकस्योदयः । मध्यमश्चेत्परिणामस्ताहिं सम्यग्मित्यात्वदलिकस्य । जघन्यश्चेत्ततो मित्यात्वदलिकस्येति ॥ १२ ॥
 सम्मत्तपढमदंजो सवोवसमा तथा विगिष्ठो य । ठालिगसेसाए परं आसाणं कोइ गठेजा ॥ १३ ॥

सम्मत्त ति-एष औपशमिकसम्यक्त्वप्रथमलाञ्छो मित्यात्वस्य सर्वोपशमात्रवति, नान्यथा । तथा प्रथमस्थित्यपेक्षया
 विप्रकर्षश्च बृहत्तरान्तर्मुहूर्तकालप्रमाणश्च । एष सम्यक्त्वप्रथमलाञ्छः । अस्मिश्च सम्यक्त्वे लक्ष्यमाने सति कश्चित्सम्य-
 क्त्वेन समं देशविरतिं सर्वविरतिं वा प्रतिपद्यते । उक्तं च शतकबृहच्चर्या—“उवसममम्मदिष्ठी अंतरकरणठिठं कोई
 देसविरयं पि लजेइ, कोई पमत्तापमत्तजावं पि, सासायणो पुण न किं पि लहेइ ति” एतत्सम्यक्त्वाच्चाया च जघन्यतः
 समयशेषायां परं लत्कर्पतः पडावलिकारोपायां कश्चित् आसादनं सासादनत्वं याति । स च नियमातदनन्तरं मित्या-
 त्वमेव प्रतिपद्यते ॥ १३ ॥

संप्रति सम्यग्दष्टेः स्वरूपमाह—

सम्मदिष्ठी जीवो उवइठं पवयणं तु सइहइ । सइहइ असप्रावं अजाणमाणो गुरुनियोगा ॥ १४ ॥

सम्मदिष्ठी ति-सम्यग्दष्टिर्जीवो गुरुनिरूपदिष्टं प्रवचनं नियमात् यथावत् शब्दते । एवं तुरेवकारार्थो चित्तकमध । यः
 पुनः सम्यग्दष्टिरपि असन्नात्रमसम्भूतं प्रवचनं श्रद्धघाति मोऽवश्यमजानन् स्वयं सम्यग्पुत्रिजानविक्रदः सन् । यत्रा गुरो-
 स्तथाविधसम्यक्परिज्ञानविक्रदस्य मित्यादष्टेर्वा जमालिप्रत्यस्य नियोगादाज्ञापातंभ्यात्, नान्यथा ॥ १४ ॥

मियादः नरुमागः—

मिपदिठी निमा उाडंठं परयाणं न सपहुइ । सपहुइ असप्रावं उवडंठं वा अपुवडंठं ॥ २५ ॥
मिपदिठि मि-मियादुडिगीतो गुरुनित्यदिष्टं प्रयत्नं नियमान् न शत्रवे न समग्रजापेनात्मनि परिणमयति,
उदरे णे उरदिष्टमनुदिष्टं ता प्राक्तं तदि अमदूतं मियादुडिगीतमिथ्यः । शत्रवे, न समग्रयथापदिति ॥ २५ ॥
ममासिउदिठी सागारे ता तदा अणागारे । अद् वंजणोगाहुस्मि य सागारे द्दोइ नायतो ॥ २६ ॥
ममासिउदिठि मि-मन्मिपराट्टिययोगे विन्मामान् नाकारोपयोगे ता नयति, अनाकारोपयोगे वा ? । यद्वि
ममागोरुते तदि अजलापयल एव ग्यारप्रदिहेउज्जराजागन्धे नयति, नार्थापदरे । यस्मात्संययजानिप्रग्धो जिन-
उदरे णे उरदिष्टमनुदिष्टं तदि मिपदिठि । मंशयडानिमग्धता च व्यज्जनामदृ एपेति ॥ २६ ॥
ममागोरुते तदि—

मिगमममदिठी नरिजमोपुसमाणं मिठंती । चजउ देसजइ वा विरतो व विनोडिअडाग ॥ २७ ॥
उदरे मि- मारिमोहणीदिसगणार नेउवे पनेवे । देसमनराट्टिः ज्ञापोपजामिसगररुडिणे माग्धतापिणीपय-
पदयल— विरपयल विरिपयल वा । परदिठोपयतां पमिगनअग्निमोहणीपोपयमनाय यतां, न संउेतापयां ॥ २७ ॥

पतेषां चाविरतादीनां त्रयाणामपीदं द्वाहणं—

अक्षाणाणुवगमजयणाहजं अवज्जविरईण । एगवयाद् चरिमो अणुमइमित्तो त्ति देसजई ॥ २७ ॥
 अणुमइविरुयजई दोहू वि करणाणि दोहूि न उ तईयं । पट्ठा गुणसेढी सिं तावड्या आळिगा उण्णिं शए
 अक्षाणेत्यादि—तत्र यो व्रतानि न जानाति, न चाच्युपगच्छति, न तत्पाठनाय यतते, सोऽज्ञानानच्युपगमायतनाच्चि-
 रविरतः । अत्र च त्रिजिः पदैरथौ जेडाः तत्राद्येषु सप्तसु जेडेषु नियमादविरतोऽयतो व्रतानि धुणाशरन्ध्यायेन पालि-

१ नो जाणइ नो आदरइ नो पालइ विणभग्गु । तिपण्णं अइ भग्ग, वेग्गा पिन्तथा नेया ॥१॥ सम्भ न याप (गम्भज्जाले) तेतल्लिगेयास्या अपिण्णय वेणि-
 याड्या । पनुत्तारसुर सविग्गणपिण्णो अइयेमुजई ॥२॥ पट्ठया मिच्छदिने उडरो गमारग्गमणोउ ति । इयगा तच्चरिणे, अग्गिच्च निच्चाग्गमात्तन् ॥ ३॥ गापना वेत्तम-

- १ न जाणइ, न आदरइ
न पालइ, सर्वलोक
- २ न जाणइ, न आदरइ
पालइ, तपस्वी
- ३ न जाणइ, आदरइ
न पालइ पार्श्वस्य,
- ४ न जाणइ, आदरइ
पालइ, वागीतार्थं

- ५ आणइ, न आदरइ
न पालं, भेजिच्चरिण
- ६ जाणइ, न आदरइ
पाठइ, अजुत्तारगे
- ७ जाणइ, आदरइ
न पालइ, उन्निमत्तश्चित्त
- ८ आर्षं, आदरइ,
पालइ, मदागतपागी

ततो देशविरतिं सर्वविरतिं वा प्रतिपद्यते । अथ देशविरतस्ताहिं सर्वविरतिमेव । 'पल्लेत्यादि' द्वयोः करणयोगतयोः सतोः पञ्चा-
 देशविरतिं सर्वविरतिं वा प्रतिपन्नः सन् उदयावधिकाया उपरि गुणश्रेणिमारचयति । तां च तावतीमन्तमुहूर्तप्रमाणां प्रति-
 समयं दक्षिकरचनामधिकृत्यासंख्येयगुणबृहन्नामारचयति । तथा देशविरतः सर्वविरतो वा स्वप्रतिपत्त्यनन्तमन्तमुहूर्तं कादं
 यावदवश्यं प्रवर्धमानपरिणामो भवति । तत ऊर्ध्वं त्वनियमः । कोऽपि हि प्रवर्धमानपरिणाम एव भवति । कोऽपि स्वभावस्थः ।
 कोऽपि हीनपरिणामः । तत्र स्वभावस्थे हीनपरिणामे वा देशविरते सर्वविरते वा स्थितिघातरमघातो न भवतः ॥२८-२९॥
 परिणामपञ्चया उ णाञ्जोगगया गया अकरणा उ।गुणसेढी सिं निचं परिणामा हाणिवुह्विजुया ॥३०॥

परिणाम ति-परिणामप्रत्ययात् परिणामहासात् कारणादित्यर्थः । अनाञ्जोगगता आञ्जोगरहिता ये देशविरतिपरि-
 णामात् सर्वविरतिपरिणामाद्या गताः परित्रष्टास्ते अकरणाः करणरहिता एव न्योऽपि तां पूर्वप्रतिपन्नां देशविरतिं सर्व-
 विरतिं वा प्रतिपद्यन्ते । एतदुक्तं भवति-ये आञ्जोगमन्तरेण कश्चिच्चित् परिणामहासतो देशविरता अविरतिं गताः,
 सर्वविरताश्च देशविरतिमविरतिं वा गताः, ते परिणामवशेन न्योऽपि तामेव पूर्वप्रतिपन्नां देशविरतिं सर्वविरतिं वा
 प्रतिपद्यमाना अकृतकरणा एव प्रतिपद्यन्ते । ये पुनराञ्जोगतो देशविरतेः सर्वविरतेर्वा प्रतिपत्तिताः, आञ्जोगेनैव च
 सिध्यात्वं गताः, ते पुनरपि जघन्यतोऽन्तमुहूर्तेन कादनेन उत्कर्षतः प्रचूलेन कादनेन देशविरतिं सर्वविरतिं वा प्रतिपत्तु-
 कामा उक्तप्रकारेण करणपुरःसरमेव प्रतिपद्यन्ते । तथा यावद्देशविरतिं सर्वविरतिं वा प्रतिपादयति तावद्गुणश्रेणिमपि
 समये समये करोति । नवरं प्रवर्धमानपरिणामस्तत्परिणामानुसारेण कदाचिदसंख्येयत्रागाधिकां कदाचित्संख्येयत्रा-

मदिरां वसिष्ठं चोत्तुगा रुद्राश्चिन्तयेत्तुगां कमेति । शीयमानाग्निमशुक्लस्रोग्ण शीयमानां, अशुक्लाग्ना-
 स्त्रिभारु नाग्नाग्निभिः । एता वैः स्रिगोपेष्टया उष्ट्र्या । कालनः पुनः मंशुपि तान्नागीत । अथान गन्धो-
 न्मुत्तुगाः शीयमानेऽन्मंशुपेष्टि वंशेः इति ॥ ३० ॥

वंशेऽन्मुत्तुगां देवदिरिग्निं वेत्तिजात । नंतएनन्वानुत्थिनां सिंभोजना नायने । अथ पारित्रभोष्टनीयोगगना-
 पिष्टानं त्तिरंमगनाग्नाग्निना सिंभोपनाडनियोगं ? उच्यते-उष्ट्र वश्रिस्मोष्टनीपमुशमयिमुमारजः मोऽनश-
 ननरागुन्निभो सिंभोपेष्टि । नंत त्तिरंमगना निरमाष्टि रफया । ताथानन्वानुत्थिनः श्रेणिमप्रतिपयमाना
 अथि देवदिरिग्निं वेत्तिजात । तया चाष्ट-

ननुमशुया पट्टना तिन्नि सिंभोपेष्टि विनोयंति । कर्णेष्टिं तीष्टिं सद्रिया नंतरकरणं उपसमो वा ३३
 अथमशुया सि-पुंशित नंतदिरिग्निं वेत्तिजातः नोत्तिः पयोमिः पयोमाः ययोऽपि अस्तिवेष्टियिन्ममं-
 त्तिना । नंतदिरिग्निं वेत्तिजातः नोत्तिः पयोमिः पयोमाः ययोऽपि अस्तिवेष्टियिन्ममं-
 अथमशुयो सिंभोपेष्टि विनोयंति । नंतदिरिग्निः मन् उन्वाष्ट-कर्णेष्टिः नन्तिः । कर्णानि प्राणिन अन्-
 त्तिना । नंतदिरिग्निं वेत्तिजातः नोत्तिः पयोमिः पयोमाः ययोऽपि अस्तिवेष्टियिन्ममं-
 अथमशुयो सिंभोपेष्टि विनोयंति । नंतदिरिग्निः मन् उन्वाष्ट-कर्णेष्टिः नन्तिः । कर्णानि प्राणिन अन्-
 त्तिना । नंतदिरिग्निं वेत्तिजातः नोत्तिः पयोमिः पयोमाः ययोऽपि अस्तिवेष्टियिन्ममं-
 अथमशुयो सिंभोपेष्टि विनोयंति । नंतदिरिग्निः मन् उन्वाष्ट-कर्णेष्टिः नन्तिः । कर्णानि प्राणिन अन्-
 त्तिना । नंतदिरिग्निं वेत्तिजातः नोत्तिः पयोमिः पयोमाः ययोऽपि अस्तिवेष्टियिन्ममं-

करणस्य प्रथमसमयेऽनन्तानुबन्धिनां दक्षिकं शेषकथारूपप्रकृतौ लोकं संक्रमयति । ततो द्वितीयसमयेऽसंख्येयगुणं । ततोऽपि तृतीयसमयेऽसंख्येयगुणमित्येवं वक्तव्यं । एष गुणसंक्रमः । अनिवृत्तिकरणे च प्रविष्टः सन् प्रागुक्तस्वरूपेणोचलनासंक्रमेण निरवशोयान् विनाशयति । किंत्वधस्तादावलिकामात्रं मुञ्चति । तदपि च स्तिबुकसंक्रमेण वेद्यमानासु प्रकृतिषु संक्रमयति । ततोऽन्तर्मुहूर्तात्परतोऽनिवृत्तिकरणपर्यवसाने शेषकर्मणां स्थितीघातरसघातगुणश्रेणयो न भवन्ति, किंतु स्वजावस्थ एव भवति ॥ ३१ ॥

तदेवमुक्ताऽनन्तानुबन्धिनां विसंयोजना । ये त्वाचार्या अनन्तानुबन्धिनामप्युपशमनां मन्यन्ते तन्मतेनोपशमनाविधिः पडशीतिवृत्तेरवसेयः । संप्रति दर्शनमोहनीयरूपणविधिमाह—

दंसणमोहे वि तहा कयकरणद्वाए पछिमे होइ । जिणकालगो मणुस्सो पठवगो अठवासुप्पिं ॥३२॥
दंसणमोहे वि ति-इह दर्शनमोहनीयरूपणयाः प्रस्थापक आरंभको मनुष्यो जिनकालको जिनकालसंभवी । जिनकालश्च रूपञ्जिनविचरणकालप्रच्युतिको जंबूस्वामिकेवल्लोत्पत्तिलाजपर्यवसानो वेदितव्यः । तथा वर्षाष्टकस्योपरि वर्तमानो वज्रर्षजनाराचसंहननश्च भवति । दर्शनमोहेऽपि च रूपण तथैव वक्तव्या, यथा प्रागनन्तानुबन्धिनामुक्ता । तत्र यद्यप्येवं सामान्येनोक्तं तथापि किञ्चिद्विशेषतोऽभिधीयते-इह दर्शनमोहनीयरूपणार्थमभ्युद्यतस्त्रीणि करणान्यारजते । तद्यथा-यथाप्रवृत्तकरणमपूर्वकरणमनिवृत्तिकरणं च । एतानि च त्रीण्यपि करणानि प्रागिव वक्तव्यानि । नवरमपूर्वकरणस्य प्रथमसमये एवानुदितयोर्मिथ्यात्वसम्यग्मिथ्यात्वयोर्दक्षिकं गुणसंक्रमेण सम्यक्त्वे प्रक्षिपति । उचलनासंक्रममपि

तयोरथमारचते । तद्यथा-प्रथमस्थितिलं नृहृत्तरसुषुप्तयति । ततो द्वितीयं विशेषहीनं । ततोऽपि तृतीयं विशेषहीनं । एवं तावद्वक्तव्यं यावदपूर्वकरणचरमसमयः । अपूर्वकरणप्रथमसमये च यत् स्थितिसत्कर्मसीत्, तत्तस्यैव चरमसमये संख्येयगुणहीनं जातं । ततोऽनिवृत्तिकरणे प्रविशति । अत्रापि स्थितिघातादीन् सर्वानपि तथैव करोति । अनिवृत्तिकरणप्रथमसमये च दर्शनत्रिकस्यापि देशोपशमनानिधित्तिनिकाचना व्यवाह्रियन्ते । दर्शनमोहनीयत्रिकस्य च स्थितिसत्कर्म अनिवृत्तिकरणप्रथमसमयादारभ्य स्थितिघातादिचिर्घात्यमानं स्थितिलंरुसहस्रेषु गतेष्वसंज्ञिपञ्चेन्द्रियस्थितिसत्कर्मसमानं भवति । ततः स्थितिलंरुसहस्रपृथक्त्वे गते सति चतुरिन्द्रियस्थितिसत्कर्मसमानं भवति । ततोऽपि तावन्मात्रेषु खंरुषु गतेषु त्रीन्द्रियस्थितिसत्कर्मसमानं । ततोऽपि तावन्मात्रेषु खंरुषु गतेषु द्वीन्द्रियस्थितिसत्कर्मसमानं । ततोऽपि तावन्मात्रेषु खंरुषु गतेषु त्रैन्द्रियस्थितिसत्कर्मसमानं । ततोऽपि तावन्मात्रेषु खंरुषु गतेषु चतुरिन्द्रियस्थितिसत्कर्मसमानं । ततोऽपि तावन्मात्रेषु खंरुषु गतेषु पञ्चसंयहकारमतेन तु पञ्चोपमसंख्येयजागमात्रं । तदुक्तं पञ्चसंयहे—“द्वितिलंरुसहस्राइं एकैके अंतरमि गच्छन्ति । पद्विर्धयसंखंसे दंसणसंते तड जाए ॥१॥(संखेज्जम) संखेजा जागा खंरुइत्यादि” । ‘एकैकस्मिन्नन्तरे इति असंज्ञिपञ्चेन्द्रियचतुरिन्द्रियादिसमानस्थितिसत्कर्मभावनानामपान्तराखे इति । तत एकं संख्येयतमं जागं मुक्त्वा शेषं सर्वमपि त्रयाणं दर्शनमोहनीयानां विनाशयति । ततस्तस्यापि प्रागुक्तसंख्येयजागस्यैकं संख्येयजागं मुक्त्वा शेषान् संख्येयान् जागान् विनाशयति । एवं स्थितिघाताः सहस्रशो ब्रजन्ति । तदनन्तरं च मिथ्यात्वस्यासंख्येयान् जागान् खंडयति । सम्यक्त्वसम्यग्मिथ्यात्वयोस्तु संख्येयान् जागान् खंरुयति । तत एवं स्थितिलंरुषु प्रचल्लेषु गतेषु सत्सु मिथ्या-

त्वस्य दक्षिकमावलिकामात्रं जातं । सम्यक्त्वसम्यग्मिथ्यात्वयोस्तु पट्योपमासंख्येयत्रागमात्रं । अमूनि च स्थितिलंकाणि
 खंभ्यमानानि मिथ्यात्वसत्कानि सम्यक्त्वसम्यग्मिथ्यात्वयोः प्रक्षिपति । सम्यग्मिथ्यात्वसत्कानि सम्यक्त्वे, सम्यक्त्वस-
 त्कानि त्वधस्तात् स्वस्थाने इति । तदपि च मिथ्यात्वदक्षिकमावलिकामात्रं स्त्रिबुकसंक्रमेण सम्यक्त्वे प्रक्षिपति । तदन-
 न्तरं सम्यक्त्वसम्यग्मिथ्यात्वयोरसंख्येयान् ज्ञागान् खंडयति, एकोऽवशिष्यते । ततस्तस्याथसंख्येयान् ज्ञागान् खंभ-
 यंति, एकं मुञ्चति । एवं कतिपयेषु स्थितिलंकेषु गतेषु सम्यग्मिथ्यात्वमावलिकामात्रं जातं । तदानीं च सम्यक्त्वस्य
 स्थितिसत्कर्म अष्टवर्षप्रमाणे जवति । तस्मिन्नेव च काले सकदप्रत्यूहापगमतो निश्चयनयमतेन दर्शनमोहनीयदृष्टपक
 उच्यते । अत ऊर्ध्वं सम्यक्त्वस्य स्थितिलंमन्तर्मुहूर्तप्रमाणमुत्किरति । तद्विकं तूदयसमयादारच्य प्रक्षिपति । केवल-
 मुदयसमये सर्वसोकं । ततो द्वितीयसमयेऽसंख्येयगुणं । ततोऽपि तृतीयसमयेऽसंख्येयगुणं । एवं तावदकव्यं यावद्दु-
 णश्रेणीशिरः । तत ऊर्ध्वं तु विशेषहीन विशेषहीन विज्ञेयगुणं । एवमान्तर्मुहूर्तिकान्यनेकानि खंभान्युत्कि-
 रति निक्षिपति च तावद्यावद्विचरमं स्थितिलं । द्विचरमात्तु खंडाच्चरमखंडं संख्येयगुणं । तदपि च गुणश्रेण्याः संख्ये-
 यतमो ज्ञागः । अन्याश्च तदुपरि संख्येयगुणाः स्थितयः । उत्कीर्यं च तद्वद्विकमुदयसमयादारच्यसंख्येयगुणतया प्रक्षि-
 पति । तद्यथा-उदयसमये सोकं । ततो द्वितीयसमयेऽसंख्येयगुणं । ततोऽपि तृतीयसमयेऽसंख्येयगुणं । एवं तावदाच्यं
 यावद्दुणश्रेणिशिरः । अत ऊर्ध्वमुत्कीर्यमाणमेव चरमस्थितिलं । ततो न तत्र प्रक्षिपति । चरमे च स्थितिलंने उत्कीर्णे
 सत्यसौ दृष्टपकः कृतकरण इत्युच्यते । तथा चाह—'क्यकरणध्वाएँ पन्निमे होइ ति' पश्चिमे चरमखंभे उत्कीर्णे कृतकर-

णाद्यायां वर्तते कृतकरणो जवतीत्यर्थः । अस्यां कृतकरणाद्यायां वर्तमानः कश्चित्कालमपि कृत्वा चतसृणा गतीनामन्य-
तमस्यां गतावुत्पद्यते । लेश्यायामपि च, पूर्वं शुक्लदेश्यायामासीत्, संप्रति त्वन्यतमस्या गच्छति । तदेवं प्रस्थापको मनुष्यो
निष्ठापकस्तु चतसृष्वपि गतिषु जवति । उक्तं च—“पञ्चगो य मणुस्सो निष्ठगो चतसु वि गर्हसु” । अथोच्येत क्षीण-
सप्तको गत्यन्तरं संक्रामन् कतितमे जवे मोक्षमुपयाति ? उच्यते—तृतीये चतुर्थे वा जवे । तथाहि—यदि देवगतिं नरक-
गतिं वा संक्रामति ततो देवजगन्तरितो नरकजगन्तरितो वा तृतीयजवे मोक्षमुपयाति । अथ तिर्यक्षु मनुष्येषु वा
समुत्पद्यते, तर्हि सोऽवश्यमसंख्येयवर्षायुष्केषु मध्ये समुत्पद्यते, न संख्येयवर्षायुष्केषु । ततस्तत्रानन्तरं देवजवे, तस्माच्च
देवजवाद्भ्युत्वा मनुष्यजवं, ततो मोक्षं यातीति चतुर्थे जवे मोक्षगमनं । उक्तं च—“तद्दयचञ्जे तस्मि व जवस्मि सिज्जं-
ति दंसणे खीणे । जं देवनिरइ असंखावचरसदेहेसु ते हंति ॥ १ ॥ तथा क्षीणसप्तकः पूर्ववच्चायुष्कोऽपि यदि तदानीं
कालं न करोति, तर्हि कश्चिद्वैमानिकेज्वेव, वज्रायुष्कः चारित्रमोहनीयस्योपशमनार्थमप्युद्यतते । अथावच्चायुष्कस्ततः
सप्तकदयानन्तरं रूपकश्रेणिमेव प्रतिपद्यते ॥ ३३ ॥

उपशमश्रेणिं प्रतिपत्तुकामस्यैव प्रकारान्तरमाह—
अहवा दंसणमोहं पुवं उवसामइत्तु सामन्ने । पढमविइमावदियं करेइ दोहं अणुदियाणं ॥ ३३ ॥

अहव ति—अथवेति प्रकारान्तरे । इह यदि वेदकस्तस्यदृष्टिः सन् उपशमश्रेणिं प्रतिपद्यते । ततो नियमाद्दर्शनमो-
हनीयत्रितयं पूर्वमुपशमयति । तच्च श्रामण्ये स्थितः ससुपशमयति । तथा चाह—श्रामण्ये संयमे स्थितः सन् दर्शनमो-

हनीयत्रितयमुपशमस्य, उपशमनाविधिः सकलौऽपि प्रागिव करणत्रयानुगो वेदितव्यः । नवरमन्तरकरणं कुर्यन्ननुदितयो-
 मिथ्यात्वसम्यग्मिथ्यात्वयोः प्रथमां स्थितिमावलिकामात्रां करोति । सम्यक्त्वस्य चान्तर्मुहूर्तप्रमाणं । छत्कीर्यमाणं च
 दक्षिकमन्तरकरणसत्कं त्रयाणामपि सम्यक्त्वस्य प्रथमस्थितौ प्रक्षिपति । शेषं तथैव वक्तव्यं ॥ ३३ ॥

दर्शनत्रितयमुपशमस्य किं करोतीत्यत आह—

अद्वापरिवितीडं पमत्त इयरे सहस्ससो किच्चा । करणाणि तिस्रि कुणए तश्यविसेसे इमे सुणसु ॥३४॥

अद्वा ति-अद्वापरिवृत्तीः संक्षेपविशोधिवशात् प्रमत्तत्रावे इतरस्मिंश्चाप्रमत्तत्रावे कालपरावृत्तीः सहस्रशः कृत्वा
 चारित्रमोहनीयोपशमनाय त्रीणि करणानि यथाप्रवृत्तादीनि करोति । तानि च प्रागिव वक्तव्यानि । केवलं तृतीयेऽनि-
 वृत्तिकरणे इमान् वक्ष्यमाणान् विशेषान् शृणुत ॥ ३४ ॥

तानेवाह—

अंताकोफाकोफी संतं अनियद्विणो य उदहीणं । बंधो अंतोकोफी पुवकमा हाणि अप्पवहू ॥ ३५ ॥

अंतो ति-अनिवृत्तिकरणस्य प्रथमसमये आयुर्वर्जानां सप्तानां कर्मणां स्थितिसत्कर्म अन्तःसागरोपमकोटीकोटीप्र-
 माणं । बन्धः पुनरन्तःसागरोपमकोटीकोटीप्रमाणः । सोऽपि च पूर्वक्रमेण हानिं गच्छति । तद्यथा-स्थितिवन्धे पूर्णे
 सत्यन्यं स्थितिवन्धं पट्योपमसंख्येयजागहीनं करोति । तस्मिन्नपि पूर्णे सत्यन्यं स्थितिवन्धं पट्योपमसंख्येयजागहीनं
 करोतीत्यादि । अद्वपवहुत्वमपि पूर्वक्रमेणैव वेदितव्यं । तद्यथा-सर्वस्तोके नामगोत्रे, स्वस्थाने तु परस्परं तुदये । ततो

ज्ञानावरणदर्शनावरणवेदनीयान्तरायाणि विशेषाधिकानि, स्वस्थाने तु परस्परं तुड्यानि । ततोऽपि चारित्रमोहनीयं विशेषाधिकं । एतच्चाहपवहुत्वं सर्वकालमपि ऋष्ट्यं, यावदेतत्स्थानमिति ॥ ३५ ॥

विष्कंदगमुक्कसं पि तस्स पद्धस्स संखतमजागो । विष्बंधवहुसहस्से सेक्कं जं ऋणस्सामो ॥३६॥

विष् ति-उत्कृष्टमपि स्थितिकंरुकं हन्यमानं तस्य चारित्रमोहनीयोपशमकस्यानिवृत्तिकरणे प्रविष्टस्य पट्योपमसंख्येय-तमो जागः । जघन्यमपि तस्यैतावदेव । केवलं तद्व्युत्तरं ऋष्ट्यं । एतदुक्तं जवति-अनिवृत्तिकरणे प्रविष्टस्य स्थितिघात उत्कर्षतोऽपि पट्योपमसंख्येयतमजागप्रमाण एव प्रवर्तते, नाधिकः । अनिवृत्तिकरणप्रथमसमये च तस्याप्रशस्तोपशम-नाकरणनिधित्तिकरणिकाचनाकरणानि व्यवहेदमायान्ति । स्थितिघातेषु सहस्रशो गतेषु सत्सु वध्यमानप्रकृतीनां बन्धः सागरोपमसहस्रपृथक्त्वप्रमाणो जवति । ततोऽनिवृत्तिकरणाश्चायाः संख्येयेषु जागेषु गतेषु सत्सु असंज्ञिपञ्चेन्द्रियबन्ध-तुड्यः स्थितिवन्धो जवति । तदनन्तरं स्थितिवन्धुशब्दे गते सति चतुरिन्द्रियबन्धसमानः स्थितिवन्धः । ततो ज्यो-ऽपि स्थितिवन्धुशब्दे गते सति त्रीन्द्रियबन्धतुड्यः स्थितिवन्धः । तत एवमेव द्वीन्द्रियतुड्यः । ततोऽप्येवमेवैकेन्द्रि-यबन्धतुड्यः । इत ऊर्ध्वं स्थितिवन्धसहस्रेषु गतेषु सत्सु आयुर्वर्जानां सप्तानां कर्मणामेकैकं यद्भवति वक्तव्यं तद्गणय्यामि ३६ तदेवाह—

पद्धविपट्टविपट्टाणि जाव पद्धस्स संखगुणहाणी । मोहस्स जाव पद्धं संखेज्जाइजागहाऽमोहा ॥ ३७ ॥
तो नवरमसंखगुणा एक्कपहरिण तीसगाणमहो । मोहे वीसग हेठा य तीसगाणुप्पि तइयं च ॥३८॥

तो तीसगाणमुपि च वीसगाइं असंखगुणणए । तईयं च वीसगाहिय विसेसमहियं कमेणेति ॥३६॥

पक्षेत्यादि—पढ्योपमसार्धपढ्योपमद्विपढ्योपमानि यावत् पूवकमेणैव हानिरटपबहुत्वं च । इयमत्र जावना—एकेन्द्रियबन्धु-
दयात् बन्धादनन्तरं स्थितिरुत्सहस्रेषु गतेषु नामगोत्रयोः स्थितिवन्धः पढ्योपममात्रः । ज्ञानावरणदर्शनावरणान्तरायावेदनी-
यानां सार्धपढ्योपमप्रमाणः । मोहनीयस्य द्विपढ्योपममानः । अमुं च पढ्योपमसार्धपढ्योपमादिकं स्थितिवन्धं यावत्
प्राक्तनः स्थितिवन्धः सर्वोऽपि पूर्वस्मात् पूर्वस्मात् पढ्योपमस्य संख्येयतमेन जागेन हीनो हीनतरो वेदितव्यः । स्थितिसत्क-
र्मणोऽपि चाटपबहुत्वं तथैव । 'पक्षस्स संखगुणहाणि ति' पढ्यस्य पढ्योपमस्याधः स्थितिवन्धः संख्येयगुणहान्या जवति-
एतदुक्तं जवति—यस्य कर्मणो यदा पढ्योपमप्रमाणः स्थितिवन्धस्तस्य तदा तत्काळादारभ्यान्योऽन्यः स्थितिवन्धः संख्ये-
यगुणहीनो जवति । ततश्चेदानीं नामगोत्रयोः पढ्योपमप्रमाणात् स्थितिवन्धात् अन्यं स्थितिवन्धं संख्येयगुणहीनं
करोति । शेषाणां तु कर्मणां पढ्योपमसंख्येयजागहीनं । एवं कतिपयेषु स्थितिवन्धसहस्रेषु गतेषु ज्ञानावरणदर्शनावर-
णवेदनीयान्तरायाणां पढ्योपममात्रः स्थितिवन्धः मोहनीयस्य च सार्धपढ्योपममात्रः । ततो ज्ञानावरणादीनामन्यः
स्थितिवन्धः संख्येयगुणहीनः, मोहनीयस्य तु संख्येयजागहीनः । तत ऊर्ध्वं स्थितिवन्धसहस्रेषु गतेषु मोहनीयस्य
स्थितिवन्धः पढ्योपमप्रमाणो जवति । ततो मोहनीयस्यान्यः स्थितिवन्धः संख्येयगुणहीनः प्रवर्तते । तदानीं च शेष-
कर्मणां स्थितिवन्धः पढ्योपमसंख्येयजागप्रमाणः । अत्राटपबहुत्वं चिन्त्यते—नामगोत्रयोः स्थितिसत्कर्म सर्वस्तोकं ।
ज्ञानावरणदर्शनावरणवेदनीयान्तरायाणां संख्येयगुणं, स्वस्थाने तु परस्परं ब्रुदयं । ततोऽपि मोहनीयस्य संख्येयगुणं ।

‘मोहस्स जाव पडं संखिजाजागहूत्ति’ यावन्मोहस्य मोहनीयस्य पद्योपममात्रः स्थितिवन्धो न भवति, तावत्प्राक्तनः सर्वोऽपि मोहनीयस्य स्थितिवन्धः पद्योपमसंख्येतमेन जागेन हीनो हीनतरो वेदितव्यः । पद्योपममात्रे स्थितिवन्धे सत्यन्यं स्थितिवन्धं संख्येयगुणहीनं करोति । एतच्च प्रागेवोक्तं । अस्माच्च संख्येयगुणहीनात् मोहनीयस्य स्थितिवन्धात् प्रचूलेषु स्थितिवन्धेषु गतेषु सत्सु मोहनीयस्यापि स्थितिवन्धः पद्योपमस्य संख्येयजागमात्रो भवति । तदानीं च यद्भवति तदाह—‘अमोहा तो नवरमसंखिजागुणत्ति’ ‘अमोहत्ति’ मोहनीयवर्जयोर्नामगोत्रयोर्ग्रहणं । सर्वेषां कर्मणां पद्योपमसंख्येय-जागमात्रे स्थितिवन्धे सति अमोहयोर्नामगोत्रयोरसंख्येयगुणहीनमन्यं स्थितिवन्धमारभते । शेषाणां तु संख्येयगुणहीनं । अत्र स्थितिसत्कर्मापेक्षयाऽदृष्टपवद्भुवं चिन्त्यते—सर्वस्तोकं नामगोत्रयोः सत्कर्म । ततो ज्ञानावरणदर्शनावरणवेदनीयान्तरायाणा-मसंख्येयगुणं, स्वस्थाने तु परस्परं तुद्ध्यं । ततोऽपि मोहनीयस्य संख्येयगुणं । ततः स्थितिघातसहस्रेषु गतेषु सत्सु ज्ञाना-वरणदर्शनावरणवेदनीयान्तरायाणां स्थितिवन्धोऽसंख्येयगुणहीनो भवति । तदानीं च स्थितिसत्कर्मापेक्षयाऽदृष्टपवद्भुवं चिन्त्यते—सर्वस्तोकं नामगोत्रयोः सत्कर्म । ज्ञानावरणीयादीनां चतुर्णामसंख्येयगुणं, स्वस्थाने तु परस्परं तुद्ध्यं । ततो मोहनीयस्यासंख्येयगुणं । ततः स्थितिघातसहस्रेषु गतेषु सत्सु ‘एकप्रहारेणैकहेल-थैव त्रिंशत्कानां त्रिंशत्सागरोपमकोटीकोटीस्थितिकानां ज्ञानावरणदर्शनावरणवेदनीयान्तरायाणामधस्तात् मोहनीयस्य स्थितिरसंख्येयगुणहीना भवति । नैवात्रान्यो विकल्पः कश्चित्करणीयः । इयमत्र जावना—पूर्वं मोहनीयस्य सत्कर्म ज्ञाना-वरणीयादीनामुपरिष्ठादसंख्येयगुणमासीत्, संप्रति पुनरेकहेलयैव तेषामधस्तादसंख्येयगुणहीनं जातमिति । अत्रादृष्टपव-

ह्रुत्वमुच्यते—सर्वस्तोत्रोक्तं नामगोत्रयोः सत्कर्म । ततो मोहनीयस्यासंख्येयगुणं । ततोऽपि ज्ञानावरणीयादीनां चतुर्णामसं-
 ख्येयगुणं, स्वस्थाने तु परस्परं तुल्यं । ततः स्थितिवन्धसहस्रेषु गतेषु सत्सु 'वीस्रग हेरा य' मोहनीयस्य स्थितिवन्ध एक-
 हेतयैव विंशतिकयोर्विंशतिसागरोपमकोटीकोटीस्थितिकयोर्नामगोत्रयोरधस्तादसंख्येयगुणहीनो जातः । अत्र स्थितिव-
 न्धमाश्रित्याह्वयबहुत्वं चिन्त्यते—सर्वस्तोको मोहनीयस्य स्थितिवन्धः । ततो नामगोत्रयोरसंख्येयगुणः, स्वस्थाने तु परस्परं
 तुल्यः । ततो ज्ञानावरणीयादीनां चतुर्णामसंख्येयगुणः, स्वस्थाने तु परस्परं तुल्यः । ततः कतिपयेषु स्थितिवन्धसहस्रेषु
 गतेषु सत्सु 'तीस्रगाणुप्पि तश्यं च' तृतीयं वेदनीयं स्थितिसत्कर्माधिकृत्य त्रिंशत्सागरोपमकोटीकोटिस्थितिकानां ज्ञाना-
 वरणदर्शनावरणान्तरायाणामुपरि जातं । एतच्छकं ऋचति—मोहनीयनामगोत्राणि स्थितिसत्कर्माधिकृत्य प्राक् त्रिंशत्का-
 नामधस्ताज्जातानि, संप्रति पुनस्त्रिंशत्कानामपि मध्ये ज्ञानावरणदर्शनावरणान्तरायाणि वेदनीयस्याधस्ताज्जातानि । वेद-
 नीयं तु सर्वोपरि जातं । तदनन्तरं च तस्य वेदनीयस्यान्यः स्थितिवन्धः सर्वेच्योऽप्यसंख्येयगुणो जायते । स्थितिवन्ध-
 मेवाश्रित्याह्वयबहुत्वमुच्यते—सर्वस्तोको मोहनीयस्य स्थितिवन्धः । ततो नामगोत्रयोरसंख्येयगुणः, स्वस्थाने तु परस्परं
 तुल्यः । ततोऽपि ज्ञानावरणदर्शनावरणान्तरायाणामसंख्येयगुणः, स्वस्थाने तु परस्परं तुल्यः, ततोऽपि वेदनीयस्यासंख्ये-
 यगुणः । ततोऽनैव विधिना स्थितिवन्धसहस्रेषु गतेषु सत्सु ॥ ततस्त्रिंशत्कानां त्रिंशत्सागरोपमकोटीकोटीस्थितिकानां
 ज्ञानावरणदर्शनावरणान्तरायाणां स्थितिवन्धमधिकृत्योपरिविंशतिके नामगोत्रे जाते । अत्राह्वयबहुत्वं—सर्वस्तोको
 मोहनीयस्य स्थितिवन्धः । ततो ज्ञानावरणदर्शनावरणान्तरायाणामसंख्येयगुणः, स्वस्थाने तु परस्परं तुल्यः ।

ततोऽपि वेदनीयस्य विशेषाधिकः । 'असंख्यगुणणा ए त्ति' यत्र मोहनीयं ज्ञानावरणादिन्व्योऽसंख्येयगुणहीनं जातं, ततःप्रच्युति सर्वत्राप्यसंख्येयगुणहीनमेव क्रमेणैति आगच्छति । तथा तृतीयं च वेदनीयं विशतिकाभ्यां विशतिसा-
गरोपमकोटीकोटीप्रमाणस्थितिकाभ्यां नामगोत्राभ्यां विशेषाधिकं संजातं सत् सर्वत्रापि विशेषाधिकमेव क्रमेणैति
अनुवर्तते ॥ ३७ ॥ ३८ ॥ ३९ ॥

अहुदीरणा असंख्येज्जसमयवद्भाण देसघाड् ङ । दाणंतराय मणपज्जावं च तो उहिहुगलाओ ॥ ४० ॥
सुयजोगाचखूने चखू य ततो मई सपरिजोगा । विरियं च असेडिगया वंधंति उ सवघाईणि ॥ ४१ ॥

अहेत्यादि-अथशब्दोऽधिकारान्तरसूचकः । यस्मिन् काले सर्वकर्मणां पढ्योपमासंख्येयजागमात्रः स्थितिवन्धस्त-
स्मिन् कालेऽसंख्येयसमयवद्धानामेव कर्मणामुदीरणा प्रवर्तते । कथमेतदवसीयत इति चेदुच्यते-इह यदा पढ्योपमस्य
संख्येयजागमात्रं स्थितिवन्धं करोति, तदा बध्यमानप्रकृतिस्थित्यपेक्षया याः पूर्ववद्भाः समयादिहीनाः स्थितयस्ता एवो-
दीरणामुपगच्छन्ति, नान्याः । ताश्च चिरकालवद्भा एव क्षीणशेषाः संभवन्तीत्यसंख्येयसमयवद्धानां तदानीमुदीरणा ।
'देसघाड् ङ' इत्यादि ततः स्थितिवन्धसदृशेषु गतेषु सत्सु अत्र अस्मिन् प्रस्तावे दानान्तरायं (मनःपर्यवज्ञानावरणं च
देशघाति दानान्तराय) मनःपर्यायज्ञानावरणयोरनुजागवन्धं देशघातिनं करोतीत्यर्थः । ततः स्थितिवन्धसदृशेषु गतेषु
सत्सु अवधिज्ञानावरणावधिदर्शनावरणवाचान्तरायाणामनुजागं देशघातिनं वद्भाति । ततोऽपि संख्येयेषु स्थितिवन्धस-
दृशेषु गतेषु सत्सु श्रुतज्ञानावरणाचक्षुर्दर्शनावरणचोगान्तरायाणामनुजागं देशघातिनं वद्भाति । ततः संख्येयेषु स्थिति-

बन्धसहस्रेषु गतेषु सत्सु चक्षुर्दर्शनावरणीयस्यानुजागं देशघातिनं बध्नाति । ततोऽपि संख्येषु स्थितिवन्धसहस्रेषु गतेषु सत्सु मतेर्मतिज्ञानावरणीयस्य सपरिज्जोगान्तरायस्यानुजागं देशघातिनं बध्नाति । ततः पुनरपि स्थितिवन्धसहस्रेषु गतेषु सत्सु वीर्यान्तरायानुजागं देशघातिनं बध्नाति । 'असेढिगया' इत्यादि अश्रेणिगताः क्षुपकश्रेणिरहिता उपशामश्रेणिरहिता वा बन्धकाः पूर्वोक्तान्यपि कर्माणि सर्वघातीनि बध्नन्ति, पूर्वोक्तप्रकृतीनामनुजागं सर्वघातिनं बध्नन्तीत्यर्थः ॥४०-४१॥

संजमघाईणंतरमेढ उ पढमठिइ य अन्नयरो । संजलणवैयाणं वेइज्जंतीण कालसमा ॥ ४२ ॥

संजमघाईणं ति-वीर्यान्तरायदेशघात्यनुजागवन्धानन्तरं संख्येषु स्थितिवन्धसहस्रेषु गतेषु सत्सु संयमघातिनां कर्मणामनन्तानुबन्धवर्जानां षादशानां कपायाणां नवानां च नोकपायाणां सर्वसंख्यया एकविंशतिप्रकृतीनामन्तरकरणं करोति । तत्र च चतुर्णां संज्वलनानामन्यतमस्य वेद्यमानस्य संज्वलनस्य त्रयाणां च वेदानामन्यतमस्य वेदस्य वेद्यमानस्य प्रथमा स्थितिः स्वोदयकालप्रमाणा । अन्येषां चैकादशकपायाणां अष्टानां च नोकपायाणां प्रथमस्थितिरावलिका मात्रा । स्वोदयकालप्रमाणं च चतुर्णां संज्वलनानां त्रयाणां च वेदानामिदं—स्त्रीवेदनपुंसकवेदयोरुदयकालः सर्वस्तोकः, स्वस्थाने तु परस्परं तुह्यः । ततः पुरुषवेदस्य संख्येयगुणः । ततोऽपि संज्वलनक्रोधस्य विशेषाधिकः । ततोऽपि संज्वलनमानस्य विशेषाधिकः । ततोऽपि संज्वलनमायाया विशेषाधिकः । ततोऽपि संज्वलनलोचस्य विशेषाधिकः । उक्तं च—
 “श्रीअपुमोदयकाला संलेज्जगुणा उ पुरिसवेदसस । तस्स वि विसेसअहिउ कोहे तत्तो वि जहकमसो ॥ १ ॥” तत्र संज्वलनक्रोधेनोपशमश्रेणि प्रतिपन्नस्य याचदप्रत्याख्यानप्रत्याख्यानवरणक्रोधोपशमो न ज्वति, तावत्संज्वलनक्रोधस्यो-

दयः । संज्वलनमानेनोपशमश्रेणिं प्रतिपन्नस्य यावदप्रत्याख्यानप्रत्याख्यानानवरणमानोपशमो न ज्वति, तावत्संज्वलन-
मानस्योदयः । मायया चोपशमश्रेणिं प्रतिपन्नस्य यावदप्रत्याख्यानप्रत्याख्यानानवरणमायोपशमो न ज्वति, तावत्संज्वल-
नमायाया उदयः । संज्वलनलोचनोपशमश्रेणिं प्रतिपन्नस्य यावदप्रत्याख्यानप्रत्याख्यानानवरणलोचोपशमो न ज्वति,
तावद्वादरसंज्वलनलोचस्योदयः । ततः परं सूक्ष्मसंपरायाद्वा । तदेवमन्तरकरणमुपरितनन्नागापेक्षया समस्थितिकं, अधो-
न्नागापेक्षया चोक्तनीत्या विपमस्थितिकमिति । यावता च कालेन स्थितिकं घातयति, यद्वाऽन्यं स्थितिवन्धं करोति,
तावता कालेनान्तरकरणमपि करोति, त्रीण्यपि युगपदारचते युगपदेव च निष्ठां नयति । तच्चान्तरं प्रथमस्थितेः संख्ये-
यगुणं । अन्तरकरणसत्कदलिकप्रक्षेपविधिश्चायं-येषां कर्मणां तदानीं बन्ध उदयश्च विद्यते तेषामन्तरकरणसत्कं दलिकं
प्रथमस्थितौ द्वितीयस्थितौ च प्रक्षिपति । यथा पुरुषवेदोदयारूढः पुरुषवेदस्य । येषां तु कर्मणामुदय एव केवलो-न
बन्धस्तेषामन्तरकरणसत्कं दलिकं प्रथमस्थितावेव प्रक्षिपति, न द्वितीयस्थितावपि, यथा स्त्रीवेदोदयारूढः स्त्रीवेदस्य ।
येषां पुनरुदयो न विद्यते, किं तु केवलो बन्धः, तेषामन्तरकरणसत्कं दलिकं द्वितीयस्थितावेव प्रक्षिपति, न प्रथमस्थितौ,
यथा संज्वलनकोधोदयारूढः शेषसंज्वलनानां । येषां पुनर्न बन्धो नाप्युदयः तेषामन्तरकरणसत्कं दलिकं परप्रकृतिपु
नवेदानामन्यतरयोर्वेद्यमानयोः प्रकृत्योः प्रथमा स्थितिः कालसमा उदयकालसमा ॥ ४३ ॥

दुसमयकयंतरे आबिगाण ठाहं उदीरणानिनवे । मोहे एक्कहाणे बंधुदया संखवासाणि ॥ ४३ ॥

संखगुणहाणिवंधो एत्तो सेसाण संखगुणहाणी । पउवसमए नपुंसं असंखगुणएणं जावंतो ॥ ४४ ॥

दुसमयेत्यादि—‘दुसमयकयंतरे’ इति अन्तरकरणे कृते सति द्वितीये समये इमे सप्ताधिकारा युगपत्प्रवर्तन्ते, तद्यथा—
पुरुपथेदसंज्वलनानामानुपूर्वैय संक्रमः, संज्वलनलोचस्य च संक्रमाचावः । तथाऽन्तरकरणे कृते सति अनन्तरादिपु
समयेषु याः प्रकृतयो मोहनीयसत्का अमोहनीयसत्का वा वध्यन्ते तासां पणामावलिकानां मध्ये उदीरण न प्रवति
किं तु पदस्वावलिकास्वतिकान्तासु । तथा मोहे मोहनीये रसबन्ध एकस्थानकः । तथा मोहनीयस्य संख्येयवार्पिकः
स्थितिवन्धः संख्येयवार्पिकश्च उदीरणोदयः । संख्येयवार्पिकात् स्थितिवन्धात् परतोऽन्योऽन्यः स्थितिवन्धः सर्वोऽपि
पूर्वस्मात् पूर्वस्मात् संख्येयगुणहीनो जावी, शेषाणां तु कर्मणामसंख्येयगुणहीनः । तथा ‘पउवसमए नपुंसं ति’ अन्तरक-
रणे कृते सति द्वितीये समये नपुंसकनेदं प्रोपशमयति उपशमयितुमारचते असंख्येयगुणतया, तं च तावथावदन्तश्चर-
मसमयः । तथाहि—नपुंसकनेदस्य प्रथमसमये स्तोत्रं प्रदेशाग्रमुपशमयति । ततो द्वितीगसमयेऽसंख्येयगुणं । तृतीयस-
मयेऽसंख्येयगुणं । एवं प्रतिमयमसंख्येयगुणं तावद्धकब्धं यावच्चरमसमयः, परप्रकृतिषु च प्रतिमयमुपशमितदलिका-
पेक्षयाऽसंख्येयगुणं तावत्संक्रमयति यावद्धिचरमसमयः । चरमसमये पुनरुपशमयमानं दलिकं परप्रकृतिषु संक्रम्यमाण-
दलिकापेक्षयाऽसंख्येयगुणं ऋष्टव्यं । नपुंसकनेदोपशमनारं चप्रथमसमयादारन्य च सर्वकर्मणामुदीरण दलिकापेक्षया
स्तोत्रा, उदयस्त्वसंख्येयगुणः । नपुंसकनेदे चोपशान्ते स्त्रीवेदं पूर्वोक्तैव त्रिधिनोपमशवितुमारचते ॥ ४३—४४ ॥

एविन्ही संखतमे गयस्मि घाईण संखवासाणि । संखगुणहाणि एत्तो देसावरणाणुदगराई ॥ ४५ ॥

एविद्धि त्ति-एवं पूर्वोक्तेन प्रकारेण स्त्रीवेदस्योपशम्यमानस्योपशमनाद्वायाः संख्येयतमे जागे गते सति घातिकर्मणां ज्ञानावरणदर्शनावरणान्तरायाणां संख्येयानि त्रयीणि संख्येयवर्षप्रमाणः स्थितिवन्धो जवति । इतश्च संख्येयवर्षप्रमाणात् स्थितिवन्धात् अन्योऽन्यः स्थितिवन्धो घातिकर्मणां पूर्वस्मात् संख्येयगुणहीनो जवति । अस्मादेव च संख्येयवर्षप्रमाणात् स्थितिवन्धादारन्य देशघातिना केवलज्ञानावरणकेवलदर्शनावरणवर्जाना ज्ञानावरणदर्शनावरणाना उदकराजि उदकराजिसमानं रसं वधाति एकस्थानकं रसं वधातीत्यर्थः । तत एवं स्थितिवन्धसहस्रेषु गतेषु सत्सु स्त्रीवेद उपशान्तो जवति ॥ ४११ ॥

ता सत्तल्लं एवं संखतमे संखवासितो दोल्लं । विश्यो पुण विश्वंधो सवोसिं संखवासाणि ॥ ४६ ॥

तो त्ति-स्त्रीवेदे उपशान्ते ततः शेषान् सप्त नोकपायान् उपशमयितुमारचते । तेषा चैवं पूर्वोक्तेन प्रकारेणोपशम्यमानानामुपशमनाद्वायाः संख्येयतमे जागे गते सति द्वयोर्नोमगोत्रयोः संख्येयवार्षिकः स्थितिवन्धो जवति । वेदनीयस्य पुनरसंख्येयवार्षिक एव । तस्मिंश्च स्थितिवन्धे पूर्णे सति अन्यो द्वितीयस्थितिवन्धो वेदनीयस्यापि संख्येयवार्षिको जवति । तथा च सति सर्वेषामपि कर्मणा ततः प्रचृति संख्येयवार्षिक एव स्थितिवन्धः । पूर्वस्माच्च पूर्वस्माच्चान्योऽन्यः स्थितिवन्धः प्रवर्तमानः संख्येयगुणहीनः प्रवर्तते । ततः स्थितिवन्धसहस्रेषु गतेषु सत्सु सप्तपि नोकपाया उपशान्ता जवन्ति ॥ ४६॥ नवरं वस्सुवसमिज्जमाणे सेक्का उदयविई पुरिससेसा । समज्जणवलिगडुगे वज्जा वि य तावदज्जाए ॥ ४७ ॥

वस्सु त्ति-पदसु नोकपायेषु उपशम्यमानेषु यस्मिन् समये पद् नोकपाया उपशान्तास्तस्मिन् समये पुरुषवेदस्य प्रथम-

संख्येयजागहीनो ज्वति, शेषाणां च संख्येयगुणहीनः । शेषं स्थितिघातादि तत्रैव । संज्वलनक्रोधस्य प्रथमस्थितौ समयोनावलिकात्रिकशेषायां अप्रत्याख्यानप्रत्याख्यानारणक्रोधद्विकं न संज्वलनक्रोधे प्रक्षिपति, किंतु संज्वलनमानादौ । द्व्यावलिकाशेषायां त्वागालो न ज्वति, किंतूदीरणेन । सायुदीरणा तावत्प्रवर्तते यावदावलिका शेषा ज्वति । उदीरणवलिकायाश्च चरमसमये संज्वलनानां स्थितिवन्धश्चत्वारो मासाः । शेषकर्मणां तु संख्येयानि वर्षसहस्राणि । संज्वलनक्रोधस्य च बन्धोदयोदीरणव्यवहृदः । अप्रत्याख्यानप्रत्याख्यानारणौ च क्रोधानुपशान्तौ । तदानीमेकामावलिकां समयोनावलिकाद्विकचञ्चं च दलिकं मुक्त्वा शेषमन्यत्सर्वं संज्वलनक्रोधस्योपशान्तं, सापि चैका प्रथमस्थितिसत्का चरमावलिका स्तिबुकसंक्रमेण माने प्रक्षिप्यते । समयोनावलिकाद्विकचञ्चं च दलिकं पुरुषवेदोक्तप्रकारेणोपशमयति संक्रमयति च । अन्येनैव क्रमेण शेषानपि कपायान् त्रिविधान् त्रिप्रकारान् मानमायालोचरूपान् । पुनः कथञ्चूतानित्याह—त्रिविधान् प्रत्येकं त्रिप्रकारान् । तथाहि—अप्रत्याख्यानप्रत्याख्यानारणसंज्वलनत्रेदात् त्रिविधो मानः । एवं मायालोचरारमना पडूनोकपायसमा । नवरं 'पढमठिई आलिगा अहिग ति' संज्वलनानां प्रथमस्थितौ पुरुषवेदापेक्षया एका आवलिकाधिका । तथाहि—पडूसु नोकपायेपूषशान्तेषु पुरुषवेदस्य प्रथमा स्थितिरैका समयमात्रा स्थितिरनुपशान्ता आसीत् । अप्रत्याख्यानप्रत्याख्यानारणमानादिषु पुनरुपशान्तेषु संज्वलनमानादीनामनुपशान्ता प्रथमस्थितेरैकावलिकेति । इदं चातिसंक्षिप्तमुक्तमिति विशेषतो ज्ञायते—यदा संज्वलनक्रोधस्य बन्धोदयोदीरणा व्यवहृत्तः । तदैव संज्वलनमानस्य

द्वितीयस्थितेः सकाशाद्दलिकमाकृष्य प्रथमस्थितिं करोति वेदयते च । तत्रोदयसमये स्लोकं प्रद्विपति । द्वितीयस्थिता-
 वसंख्येयगुणं । तृतीयस्थितावसंख्येयगुणं । एवं तावद्यावत्प्रथमस्थितेश्चरमसमयः । प्रथमस्थितिप्रथमसमये एव संज्वलन-
 मानस्य स्थितिवन्धश्चत्वारो मासाः । शेषाणां तु ज्ञानावरणीयादीनां संख्येयानि वर्षसहस्राणि । तदानीमेव च त्रीनपि
 मानान् युगपदुपशमयितुमारभते । संज्वलनमानस्य च प्रथमस्थितौ समयोनावलिकात्रिकशेषायामप्रत्याख्यानप्रत्याख्या-
 नावरणमानदलिकं न संज्वलनमाने प्रद्विपति, किंतु संज्वलनमायादौ । अत्रलिकाद्विकशेषायां त्वागालो व्यवह्रि-
 घते । तत उदीरणैव केवला प्रवर्तते । सापि तावद्यावदावलिकाचरमसमयः । तत एका प्रथमस्थितेरावलिका शेषीच्छता
 तिष्ठति । तस्मिंश्च समये संज्वलनानां द्वौ मासौ स्थितिवन्धः । शेषकर्मणां तु संख्येयानि वर्षाणि । तदानीं च संज्वल-
 नमानस्य बन्धोदयोदीरणा व्यवह्रिन्नाः । अप्रत्याख्यानप्रत्याख्यानानावरणमानौ चोपगन्तौ । संज्वलनमानस्यापि च प्रथ-
 मस्थितेरेकामावलिकां समयोनावलिकाद्विकवञ्चाश्च लता मुक्त्वा शेषमन्यत्सर्वमुपशान्तं । तदानीमेव संज्वलनमायाद्विती-
 यस्थितेर्दलिकमाकृष्य प्रथमस्थितिं करोति वेदयते च । पूर्वोक्तां च संज्वलनमानस्य प्रथमस्थितिसत्कामेकामावलिकां
 स्तितुकसंक्रमेणस्यां संज्वलनमायायां प्रद्विपति । समयोनावलिकाद्विकवञ्चाश्च लताः पुरुषवेदक्रमेणोपशमयति संक्रमयति
 च । संज्वलनमायोदयप्रथमसमये च मायालोचचोर्वां मासौ स्थितिवन्धः । शेषकर्मणां संख्येयानि वर्षाणि । तत्समयादेव
 चारन्य तिस्रोऽपि माया युगपदुपशमयितुमारभते । ततः संज्वलनमायायाः प्रथमस्थितावावलिकात्रिकशेषायामप्रत्या-
 ख्यानप्रत्याख्यानानावरणमायादलिकं संज्वलनमायायां न प्रद्विपति, किंतु संज्वलनलोभे । अत्रलिकाद्विकशेषायां त्वागालो

व्यवच्छिद्यते । तत उदीरणैव केवला प्रवर्तते । सापि तावद्यावढावलिकाचरमसमयः । तस्मिंश्च समये संज्वलनमायालो-
 जयोः स्थितिवन्ध एको मासः । शेषकर्मणां तु संख्येयानि वर्षाणि । ततोऽनन्तरसमये संज्वलनमायायां बन्धोदयोदी-
 रणा व्यवच्छिन्नाः । अप्रत्याख्यानप्रत्याख्यानारणमात्रे चोपशान्ते । संज्वलनमायायाश्च प्रथमस्थितिसत्कामेकामावलिकां
 समयोनात्रलिकाद्विकवञ्चाश्च लता मुक्त्वा शेषमन्यत् सर्वमुपशान्तं । तदानीमेव च संज्वलनलोचस्य । द्वितीयस्थितेः
 सकाशादलिकमाकृष्य प्रथमस्थितिं करोति वेदयते च । पूर्वोक्तां च मायायाः प्रथमस्थितिसत्कामेकामावलिकां स्त्रिवुक-
 संक्रमेण संज्वलनलोचैः सक्रमयति । समयोनावलिकाद्विकवञ्चाश्च लताः पुरुषवेदक्रमेणोपशमयति संक्रमयति च ॥ ४८ ॥
 संज्वलनलोचस्य प्रथमस्थितेः प्रमाणनिरूपणार्थमाह—

लोचस्स वेत्तिजागा विश्य त्रिजागोष्ठ किट्टकरणञ्च । एगफहुगवगणअणंतजागो उ ता हेष्ठा ॥४९॥
 लोचस्स त्ति-संज्वलनलोचस्य प्रथमस्थितेस्त्रयो जागाः । तत्र प्रथमतो द्वौ त्रिजागौ प्रथमस्थितिं करोति द्व्योस्त्रि-
 जागयोद्वितीयस्थितेः समाकृष्य दलिकं निक्षिपतीत्यर्थः । तत्र प्रथमस्त्रिजागोऽश्वकर्णकरणञ्चासङ्गः, द्वितीयः किट्टिक-
 रणञ्चासङ्गः । संज्वलनलोचोदयप्रथमसमय एव च त्रीनपि लोचान् अप्रत्याख्यानानीन् युगपदुपशमयितुमारभते । उप-
 शमनाविधिः प्राग्वत् । तत्राश्वकर्णकरणञ्चासङ्गे प्रक्षमे त्रिजागे वर्तमानः पूर्वस्पर्धकेभ्यः प्रतिसमयं दलिकं गृहीत्वा तस्य
 चात्यन्तहीनरसतामापाद्यापूर्वाणि स्पर्धकानि करोति । आसंसारं हि परित्रमता न कदाचनापि बन्धमाश्रित्येदृशानि
 स्पर्धकानि कृतानि, किंतु संप्रत्येव विशुद्धिप्रवर्षवशात् करोतीत्यपूर्वाण्युच्यन्ते । तत एवमपूर्वस्पर्धकानि कुर्वतः संख्येयेषु

स्थितिवन्धेषु गतेषु सत्सु अश्वकर्णकरणाद्वा व्यतिक्रामति । ततः क्रिट्टिकरणाद्वायां प्रविशति । तदानीं च सज्यद्वन्द्वो-
 जस्य स्थितिवन्धो दिनपृथक्त्वप्रमाणः । शेषकर्मणं तु वर्षपृथक्त्वमानः । क्रिट्टिकरणाद्वाया च पूर्वस्पर्धकेन्योऽपूर्वस्पर्ध-
 केच्यश्च दक्षिकं गृहीत्वा प्रतिसमयमन्ताः क्रिट्टीः करोति । क्रिट्टयो नाम पूर्वस्पर्धकापूर्वस्पर्धकेन्यो वर्गणा गृहीत्वा
 तासामनन्तगुणहीनरसतामापाद्य बृहदन्तरालतया यद्द्वयवस्थापन । यथा यामामेवासत्कट्टनयाऽनुजागजागानां शतमे-
 कोत्तरं व्युत्तरं चासीत् । तासामेवानुजागजागाना पयकं पयदशकं पयद्विंशतिरिति । संप्रति एतासामेव क्रिट्टीनां वि-
 शेषप्ररूपणार्थमाह—'एगफजुगेल्यादि' ताः क्रिट्टीः एकस्मिन् अनुजागरस्पर्धके या अनन्तवर्गणास्तासामनन्ततमे जागे
 यावत्यो वर्गणास्तावत्प्रमाणाः प्रथमसमये करोति । ताश्चानन्ताः । ननु ताः किं सर्वजघन्यानुजागरस्पर्धकानुजागेन सदृशाः
 करोति, उत ततोऽपि हीनाः? उच्यते—ततोऽपि हीनाः, तथा चाह—'देवा' यत्सर्वजघन्यमनुजागरस्पर्धकं तस्याधस्तात्
 करोति ततोऽप्यनन्तगुणहीनरमाः करोतीत्यर्थः ॥ ४९ ॥

अणुसमयं सेढीए असंखगुणहाणि जा अपुवाउ । तद्विवरीयं दक्षियं जहृन्नगाई विसिसूणं ॥ ५० ॥
 अणुसमयं ति-या अपूर्वाः प्रतिसमयं नवा नवाः क्रिट्टीः करोति ताः प्रतिसमयं गणनातोऽमंलयेयगुणवानेः श्रेण्या
 जघ्न्याः । नत्रतं च प्रतिसमयं यत्रोत्तरमन्तगुणहीनरमत्वादवसेयं । इयमत्र जानना—प्रथमसमये प्रचूताः क्रिट्टी-
 करोनि । द्वितीयसमयेऽमख्येयगुणहीनाः । ततोऽपि तृतीयसमयेऽमख्येयगुणहीनाः । एवं तावद्वाच्यं यावत् क्रिट्टीकर-
 णाद्वायाश्चरमसमयः । 'तद्विवरीयं दक्षियं ति' दक्षिकं तद्विपरीतं क्रिट्टिमंख्याविपरीतमगन्तव्यं । तद्यथा—प्रथमसमये

सकलकिङ्कितं दलिकं सर्वस्तोकं । ततो द्वितीयसमये सकलकिङ्कितं दलिकमसंब्येयगुणं । ततोऽपि तृतीयसमये समस्तकिङ्कितं दलिकमसंब्येयगुणं । एवं तावद्वाच्यं यावत् किङ्किरणध्वायाश्चरमसमयः । तथा प्रथमसमयकृतासु किङ्कियु सामान्येनानुजागः सर्वप्रचृतः । ततो द्वितीयसमयकृतासु किङ्कियन्तगुणः । ततोऽपि तृतीयसमयकृतासु अन्तगुणः । एवं तावद्वाच्यं यावत् किङ्किरणध्वाचरमसमयः । संप्रति प्रथमसमये कृतानां किङ्कानां परस्परं प्रदेशप्रमाणनिरूपणार्थमाह—‘जहृषुर्गाईं विसेसूणं ति’ जघन्या किङ्किमादिं कृत्वा परतः क्रमेण प्रतिकिङ्कि विशेषोऽनं प्रदेशाग्रमञ्जिधानीयं । इयमत्र जावना—प्रथमसमयकृतासु किङ्कियु मध्ये या सर्वमन्दानुजागा किङ्की तस्याः प्रदेशाग्रं सर्वप्रचृतं । ततोऽनन्तरेणान्तगुणेनानुजागेनाधिकायां द्वितीयकिङ्कौ प्रदेशाग्रं विशेषीनं । ततोऽप्यनन्तरेणानुजागेनाधिकायां तृतीयकिङ्कौ विशेषीनं । एवमन्तरान्तरानुजागाधिकासु किङ्कियु विशेषीनं विशेषीनं तावदकव्यं यावत्प्रथमसमयकृतानां किङ्कानां मध्ये सर्वोत्कृष्टा किङ्किरिति । एवं सर्वेष्वपि समयेषु प्रत्येकं जावनीयम् ॥ ५० ॥

अणुजागो णंतगुणो चाउस्मासाइ संखजागूणो । सोहे दिवसपुहुत्तं किङ्कीकरणाइसमयस्मि ॥ ५१ ॥

अणुजागो ति—प्रथमसमयकृतानां किङ्कानामनुजागो यथोत्तरानन्तगुणो वाच्यः । तद्यथा—प्रथमसमयकृतानां किङ्कानां मध्ये या सर्वमन्दानुजागा किङ्की सा सर्वस्तीकानुजागा । ततो द्वितीयाऽनन्तगुणानुजागा । ततोऽपि तृतीयाऽनन्तगुणानुजागा । एवं तावद्वाच्यं यावत्प्रथमसमयकृतानां किङ्कानां मध्ये सर्वोत्कृष्टानुजागा किङ्किरिति । एवं द्वितीयादिवपि समयेषु किङ्कानां प्ररूपणा कर्तव्या । संप्रत्यासामेव किङ्कानां परस्परमद्वपचहुत्वमुच्यते—प्रथमसमयकृतानां

किट्टीनां मध्ये या सर्ववहुप्रदेशा किट्टी सा स्तीकप्रदेशा । ततो द्वितीयसमयकृतानां किट्टीनां मध्ये या सर्वाष्टपप्रदेशा
 किट्टी साऽसंख्येयगुणप्रदेशा । ततोऽपि तृतीयसमयकृतानां किट्टीनां मध्ये या सर्वाष्टपप्रदेशा साऽसंख्येयगुणप्रदेशा ।
 एवं तावद्वक्तव्यं यावच्चरमसमयः । तथा प्रथमसमयकृतानां किट्टीनां मध्ये या सर्वमन्दानुचागा किट्टी सा सर्वप्रचूता-
 नुचागा । ततो द्वितीयसमयकृतानां किट्टीनां मध्ये या सर्वोत्कृष्टानुचागा किट्टी साऽनन्तगुणहीना । ततोऽपि तृतीय-
 समयकृताना किट्टीना मध्ये सर्वोत्कृष्टानुचागाऽनन्तगुणहीना । एवं तावद्वक्तव्यं यावच्चरमसमयः । 'चाउम्मासेत्यादि
 मोहे मोहनीये संज्वलनानां चालुमोसिकात् स्थितिवन्धोऽन्यः स्थितिवन्धः संख्येयेन जागेनो न ऊनतरस्ता-
 वद्वक्तव्यो यावत् किट्टिकरणाऽऽयाः प्रथमसमये दिवसपृथक्त्वप्रमाणः स्थितिवन्धो भवति । स च प्रायस्तथैवोक्तः ॥५१॥
 निन्नमुहुत्तो संखिजोसु य धाईणि दिणपुहुत्तं ता । वाससहस्सपुहुत्तं अंतो दिवसस्स अंतं सिं ॥५२॥
 वाससहस्सपुहुत्ता विवस्स अंतो अघाऽकस्माणं । लोचस्स अणुवसंतं किट्टीत्तं जं च पुहुत्तं ॥ ५३ ॥

निन्नमुहुत्तो ति-अत्रेति पष्ठीसप्तम्योरर्थं प्रत्यभेदात् अस्या इति ङप्रव्यं । ततश्चास्याः किट्टिकरणाऽऽयाः संख्येयेषु
 जागेषु गतेषु सत्सु संज्वलनलोचस्य स्थितिवन्धो निन्नमुहुत्तोऽन्तर्मुहुत्तप्रमाणो भवति । त्रयाणां च घातिकर्मणां दिनपृ-
 थक्त्वं दिनपृथक्त्वमानः, नामगोत्रवेदनीयानां वर्षसहस्रपृथग्मत्त्वं प्रचूनवर्षसहस्रप्रमाणः । पृथक्त्वशब्दोऽत्र बहुत्ववाची ।
 तथा किट्टिकरणाऽऽया अन्ते चरमसमये संज्वलनलोचस्य स्थितिवन्धोऽन्तर्मुहुत्तप्रमाणः । केवलमिदमन्तर्मुहुत्तं स्तीकत-
 रमवसेयं । तथा 'सिं ति' तेषां घातिकर्मणामन्तर्दिवसस्याहोरात्रस्य स्थितिवन्धः । अघातिनां पुनर्नामगोत्रवेदनीयानां

वर्षसहस्रपृथक्त्वात् वर्षसहस्रपृथक्त्वप्रमाणत् स्थितिवन्धात् अन्यो हीनो हीनतरः स्थितिवन्धो ऋवन् तस्मिन् किञ्चि-
करणेऽर्थाचरमसमये-द्विवर्षस्य द्वयोर्वर्षयोर्न्तर्मध्ये ऋवति । तथा किञ्चिकरणेऽर्थायां समयोनावलिकात्रिकशेषायामप्रत्या-
ख्यानप्रत्याख्यानान्तरणलोचदलिकं संज्वलनलोचने न संक्रमयति । किंतु स्वस्थान एव स्थितमुपशमं नीयते । दद्यावल्लि-
काशेषायां पुनः किञ्चिकरणेऽर्थायां वादरसंज्वलनलोचस्यागाढो न ऋवति, किं तूदीरणैव । सापि तावद्यावदावलिका ।
तस्याश्च उदीरणेऽवलिकायाश्चरमसमये यत् किञ्चिकृतं द्वितीयस्थितिगतं, यच्च पूर्वोक्तं समयोनावलिकात्रिकवच्चमित्यर्थः,
या चैकावलिका किञ्चिकरणेऽर्थायाः शेषीच्छता, एतत्सर्वं लोचस्य संज्वलनलोचस्यानुपशान्तं वर्तते, शेषं पुनरुपशान्तं ।
तथा तस्मिन्नेव समये द्वावयप्रत्याख्यानप्रत्याख्यानान्तरणलोचानुपशान्तौ । संज्वलनलोचवन्धव्यवहृदो वादरसंज्वलन-
लोचोदयोदीरणेऽव्यवहृदश्च । एष एव चानिवृत्तिवादरसंपरायणुल्लेखानकचरमसमयः ॥ ५१-५३ ॥

सेसंज्ञं ति-शेषांश्च शेषकालं तृतीये विभागे इत्यर्थः । सूक्ष्मरागः सूक्ष्मसंपरायो ऋवति । ताश्च प्राकृताः किञ्चिद्वि-
तीयस्थितेः सकाशात् वियतीः समाकृष्य प्रथमस्थितिं तावती सूक्ष्मसंपरायाऽनुह्यां करोति । किञ्चिकरणेऽर्थायाश्चा-
न्तिममावलिकामात्रं स्तिबुकसंक्रमेण संक्रमयति । तथा प्रथमान्तिमसमयकृताः किञ्चिर्वर्जयित्वा शेषाः किञ्चियः सूक्ष्मसं-
परायाऽर्थायाः प्रथमसमये उदयमागच्छन्ति । 'वज्रियेत्यादि' चरमसमयकृतानां किञ्चिनां अधस्तादसंख्येयं जागं प्रथमसमय-
कृतानां चोपरितनमसंख्येयतम जागं वर्जयित्वा शेषाः किञ्चिरुदीरयति ॥ ५४ ॥

गिण्हंतो य मुयंतो असंखजागं तु चरमसमयस्मि । उवसामेइय विइंय पि पुवं व सव्वं ॥ ५५ ॥

गिण्हंतो य त्ति-द्वितीये समये उदयप्राप्तानां किट्टीनामसंख्येयं जागं मुञ्चति उपशान्तत्वादुदये न ददातीत्यर्थः । अपूर्वं चासंख्येयजागमनुचवनार्थमुदीरणकरणेन गृह्णाति । एवं ग्रहणमोक्षौ कुर्वन् तावज्ज्ञातव्यो यावत्सूक्ष्मसंपरायाञ्चायाश्चरमसमयः । द्वितीयस्थितिगतमपि दलिकं सूक्ष्मसंपरायाञ्चाप्रथमसमयादारभ्य सर्वाञ्च सकलामपि सूक्ष्मसंपरायाञ्चयावत् पूर्ववत्प्रपशमयति । समयोनावलिकाविकवञ्चमपि दलिकमुपशमयति । सूक्ष्मसंपरायाञ्चायाश्च चरमसमये ज्ञानावरणदर्शनावरणान्तरायाणामान्तमौहूर्तिकः स्थितिवन्धः, नामगोत्रयोश्च पोरुशमुहूर्तप्रमाणः, वेदनीयस्य च चतुर्विंशत्तिमुहूर्तमानः । तस्मिन्नेव चरमसमये सकलमपि मोहनीयमुपशान्त । ततोऽनन्तरसमये उपशान्तमोहगुणस्थानकमवाप्नोति ॥ ५५ ॥

उवसंतञ्जा जिन्नमुहुत्तो तीसे य संखतमनुद्धा । गुणसेढी सव्वं तुद्धा य पएसकालेहिं ॥ ५६ ॥

उवसंतञ्च त्ति-जिन्नमुहूर्तोऽन्तर्मुहूर्तं उपशान्ताच्चा उपशान्तमोहगुणस्थानकाच्चा । तत्र च गुणश्रेणिमारचयति । तस्या उपशान्ताच्चाया यः संख्येयतमो जागस्तावत्प्रमाणा । ताश्च गुणश्रेणीः सर्वा अपि सर्वाञ्च सकलामपि उपशान्ताच्चायावत् प्रदेशापेक्षया कालापेक्षया च तुल्याः करोति, अत्रस्थितपरिणामत्वात् ॥ ५६ ॥

उवसंता य अकरणा संकमणोवट्टणा य दिट्ठितिगे । पब्बाणुपुविगाए परिचरुइ पमत्तविरतो त्ति ॥ ५७ ॥

उवसंत त्ति-उपशान्ता मोहनीयप्रकृतयोऽकरणाः करणरहिता भवन्ति संक्रमणोद्धर्तनापवर्तनोदीरणनिधत्तिनिका-

चनाकरणानामयोग्यां ज्वन्तीत्यर्थः । दृष्टित्रिके दर्शनमोहनीयत्रिके पुनरुपशान्तेऽपि संक्रमणापवर्तने ज्वतः । तत्र संक्रमो मिथ्यात्वसम्यग्मिथ्यात्वयोः सम्यक्त्वे, अपवर्तना पुनरुपशान्तेऽपि । एवं क्रोधेन श्रेणिं प्रतिपन्नस्य ङष्टव्यं । यदा तु मानेन श्रेणिं प्रतिपद्यते तदा मानं वेदयन्नेव प्रथमतो नपुंसकवेदोक्तक्रमेण क्रोधत्रिकमुपशमयति । यदा तु मायया श्रेणिं प्रतिपद्यते तदा मायां वेदयन्नेव प्रथमतो नपुंसकवेदोक्तप्रकारेण क्रोधत्रिकं, ततो मानत्रिकं । ततः क्रोधोक्तप्रकारेण मायात्रिकं, शेषं तथैव । यदा तु लोचनेन श्रेणिं प्रतिपद्यते तदा लोचनं वेदयन्नेव प्रथमतः क्रोधत्रिकं नपुंसकवेदोक्तक्रमेणोपशमयति । ततो मानत्रिकं, ततो मायात्रिकं, तत उक्तप्रकारेण लोचन-
त्रिकमिति । संप्रति प्रतिपात उच्यते-सोऽपि द्विधा ज्वद्ध्येण अञ्चाक्ष्येण च । तत्र ज्वद्ध्यो म्रियमाणस्य, अञ्चाक्ष्य उपशा-
न्ताञ्चाया व्यवहृदः । तत्र यो ज्वद्ध्येण प्रतिपतति तस्य प्रथमसमये एव सर्वाण्यपि करणानि प्रवर्तन्ते । प्रथमसमये च यानि कर्माण्युदीर्यन्ते तान्युदयात्रलिकायां प्रवेशयति । यानि च नोदीरणमागच्छन्ति तेषां दलिकानि उदयावलि-
काया वहिस्ताजोपुञ्जाकारसंस्थितानि विरचयति । यः पुनरुपशान्तमोहगुणस्थानकाञ्चापरिद्वयेण प्रतिपतति स येनैव क्रमेण स्थितिघातादीन् कुर्वन्नारूढस्तैव क्रमेण पश्चानुपूर्व्यां स्थितिघातादीन् कुर्वन् प्रतिपतति । स च तावत्प्रतिपतति यावत्प्रमत्तसंयतगुणस्थानकं ॥ १५ ॥

उक्तद्विधा विशिष्टिं उदयादिसुं खिवद्दं । सेढीएँ विसेसूणं आवलिउपिं असंखगुणं ॥ १० ॥

उक्तद्विधा चि-उपशान्तमोहगुणस्थानकात् प्रतिपत्त क्रमेण संज्वलनलोञ्जादीनि कर्माण्यनुज्वति । तद्यथा-प्रथमतः

संज्वलनलोचं, ततो यत्र मायोदयव्यवहोदस्तत आरभ्य माया । ततो यत्र मानोदयव्यवहोदस्ततोऽर्वाक् मानं । ततो यत्र क्रोधोदयव्यवहोदस्तत आरभ्य क्रोधं । इहं च क्रमेणोदयसमयप्राप्तानामनुभवनार्थं तेषां द्वितीयस्थितेः सकाशाद्वि-
कमपकृष्य समाकृष्य प्रथमस्थितिं करोति । उदयादिषु चोदयसमयप्रचृत्तिषु च स्थितिषु श्रेष्ठ्या विशेषेण विशेषेण प्रच्छि-
पति । तद्यथा—उदयसमये प्रचूर्तं । ततो द्वितीयसमये विशेषेण विशेषेण । ततोऽपि तृतीयसमये विशेषेण । एवं तावदाच्यं
यावदुदयावतिकायाश्चरमसमयः । तत उदयावतिकाया उपरि असंख्येयगुणं । तद्यथा—उदयावतिकाया उपरि प्रथ-
मसमये प्राक्तनानन्तरसमयदलिकनिर्देषापेक्षयाऽसंख्येयगुणं । ततोऽपि द्वितीयसमयेऽसंख्येयगुणं । ततोऽपि तृतीयसमये-
ऽसंख्येयगुणं । एवं तावद्वक्तव्यं यावद्गुणश्रेणीशिरः । ततः परतः पुनरपि प्रागुक्तक्रमेण विशेषेण विशेषेण । ॥१८॥
वेङ्कंतीणैवं इयरासिं आलिगाए वाहिरु । न हि संक्रमोणुपुविं ठावल्लिगोदीरणउपिं ॥ ५ए ॥

वेङ्कंतीणैवं ति-एय पूर्वोक्तो दलिकनिर्देषस्तत्कालवेद्यमानप्रकृतीनामवसेयः । इतरासां त्वेद्यमानानामावल्लिकाया
उपर्येव दलिकनिर्देषः । सोऽप्यसंख्येयगुणतया तावद्यावद्गुणश्रेणीशिरः । ततः परतः पुनरपि प्रागुक्तक्रमेण विशेषेण
विशेषेण विशेषेण । 'न हीत्यादि' हिशब्दोऽवधारणे । ततोऽयमर्थः—आनुपूर्वैव संक्रमो न भवति, किं त्वनानुपूर्व्याऽपि
भवति । तथा बन्धानन्तरं पश्चामावल्लिकानामुपरि उदीरणं भवतीति प्राक् यदुक्तं तन्न भवति, किं तु बन्धावल्लिका-

मात्रातिक्रमेऽपि उदीरणं भवतीति ॥ ५ए ॥
वेङ्कंमाणसंजलणऋए अहिगा उ मोहगुणसेढी । तुद्धा य जयारूढो अतो य सेसेहि से तुद्धा ॥ ६० ॥

वेदङ्गमाणस्ति-मोहनीयस्य मोहनीयप्रकृतीनां गुणश्रेणिः कालमाश्रित्य वेद्यमानसंज्वलनकालादच्यधिका प्रतिपत्ता सता प्रारभ्यते, समारोहकालगुणश्रेण्यपेक्षया तु तुल्या । तथा 'जयंति' प्राकृतत्वात् स्वीत्वनिर्देशः, येन संज्वलने-नोपशमश्रेणिं प्रतिपन्नस्तमुदयेन प्राप्तः सन् ततः प्रच्यति तस्य गुणश्रेणिं शेषकर्मसत्कगुणश्रेणिजिः सह तुल्यामारभते । यथा कश्चित्संज्वलनक्रोधेनोपशमश्रेणिं प्रतिपन्नस्ततः श्रेणेः प्रतिपत्तन् यदा संज्वलनक्रोधमुदयेन प्राप्तस्ततः प्रच्यति तस्य गुणश्रेणिः शेषकर्मजिः समाना भवति । एवं मानमाययोरपि वाच्यं । संज्वलनलोचनेन पुनरुपशमश्रेणिं प्रतिपन्नस्य प्रतिपातकाले प्रथमसमयादेवारभ्य संज्वलनलोचस्य गुणश्रेणि शेषकर्मगुणश्रेणिजिः सह तुल्या प्रवर्तते । शेषकर्मणं पुनरुपशमश्रेणिमारोहतो यत् यत्र बन्धनसंक्रमादि वृत्तं तत्तत्रैव प्रतिपत्ततोऽपि क्रमेण पश्चानुपूर्व्यां अन्यूनान्तिरिक्तं वेदितव्यं ॥६०॥

खवगुवसामगपद्भिव्यमाण्डुगुणो तर्हि तर्हि बंधोअणुजागो णंतगुणो असुजाण सुजाण विवरीड ॥६१॥

खवगुवसामगति-क्षपकस्य क्षपकश्रेणिमारोहतो यस्मिन् स्थाने यावान् स्थितिवन्धस्तस्मिन्नेव स्थाने उपशमश्रेणि-मारोहतस्तावान् स्थितिवन्धो द्विगुणो भवति । ततोऽपि तस्मिन्नेव स्थाने उपशमश्रेणीतः प्रतिपत्ततो द्विगुणो भवतीति । क्षपकसत्कस्थितिवन्धापेक्षया चतुर्गुणो भवतीत्यर्थः । तथा क्षपकस्य यस्मिन् स्थानेऽशुचप्रकृतीनामनुजागो यावान् भवति, तदपेक्षया तस्मिन्नेव स्थाने तासामेवाशुचप्रकृतीनामुपशमकस्यानुजागोऽनन्तगुणः । ततोऽपि तस्मिन्नेव स्थाने तासा-मेवाशुचप्रकृतीनामुपशमश्रेणीतः प्रतिपत्ततोऽनन्तगुणः । 'सुजाण विवरीडस्ति' शुचप्रकृतीनां पुनरनुजागो विपरीतो वाच्यः । स चैवं—उपशमश्रेणीतः प्रतिपत्ततो यस्मिन् स्थाने शुचप्रकृतीनां यावान् अनुजागो भवति, तदपेक्षया तस्मिन् स्थाने

तासामेव शुभ्रप्रकृतीनामुपशमकस्यानुचागोऽनन्तगुणः । ततोऽपि तस्मिन्नेव स्थाने तासामेव शुभ्रप्रकृतीनां रूपकस्यानन्तगुणः । शेषं यथाऽऽरोहत्स्तथा प्रतिपततोऽपि वेदितव्यं, यावत्प्रमत्तसंयतगुणस्थानं ॥ ६१ ॥

किञ्चापमत्ततदियरवाणे परिवृत्ति बहुसहस्साणि । हि द्विद्वाणंतरदुगं आसाणं वा वि गच्छिजा ॥ ६२ ॥
 किञ्च त्ति-प्रमत्ताप्रमत्तसंयतगुणस्थानकयोः प्रचूतानि सहस्राणि यावत् परिवृत्तीः कृत्वा कश्चिदधस्तनमनन्तरं गुणस्थानकद्विकं याति । कोऽपि देशविरतोऽपि भवति । कोऽपि अविरतसम्यग्दृष्टिरपि भवतीत्यर्थः । येषां मतेनानन्तानुबन्धनामुपशमना भवति तेषां मतेन कश्चित्सासादनचावमपि गच्छति ॥ ६२ ॥

उवसमसम्तच्छा अंतो आउकया धुवं देवो । तिसु आउगेसु बरुसु जेण सेढिं न आरुहइ ॥ ६३ ॥
 उवसस त्ति-औपशमिकसम्यक्त्वाच्चायां वर्तमानो यदि कश्चिदायुःक्षयात्कालं करोति तर्ह्यवश्यं देवो भवति । अपि च साखादनचावमपि गतः सन् कालं करोति, तथापि स देव एव भवति । यत आह-येनकारेण देवायुर्वर्जितेषु शेषेषु त्रिष्वायुःषु मध्येऽन्यतमस्मिन्नायुषि त्रध्वे श्रेणिसुपशमश्रेणिं नारोहति । ततः श्रेणिस्थितः श्रेणीतः कालं कृत्वा देव एव भवति ६३
 उग्धानियाणि करणाणि उदय छिइमाइगं इयरतुद्धं । एगभवे डुरुक्तो चरित्तमोहं उवसमेइ ॥ ६४ ॥

उग्धानियाणि त्ति-करणानि बन्धनसंक्रमणादीनि उपशमश्रेणिमारोहतो यत्र यत्र स्थाने यानि यानि व्यवहिन्यस्थानानि उपशमश्रेणीतः प्रतिपततः सतस्तत्तत्स्थानं प्राप्तस्य तानि तानि उद्घाटितानि भवन्ति तानि तानि तत्र प्रवर्तन्त-

इत्यर्थः । तथोदयस्थित्यादिकं उदयस्थितिवन्धादिकं, इतरतुल्यं उपशमश्रेण्यारोह्यादिदुष्टं, उपशमश्रेण्यारोहतो यत्र यत्र यद्यत् उदयस्थित्यादिकं व्यवहिनं प्रतिपातेऽपि तत्र तत्र तत्तत् उदयस्थित्यादिकं प्रवर्तते इत्यर्थः । तथैकस्मिन् ऋषे षौ वारौ चारित्रमोहमुपशमयति उपशमश्रेणिं प्रतिपद्यते इत्यर्थः । न तु तृतीयमपि वारं ॥ ६४ ॥

एवं पुरुषवेदोदयेनोपशमश्रेणिं प्रतिपन्नस्य विधिरुक्तः, संप्रति स्त्रीवेदेन प्रतिपन्नस्योच्यते—

उदयं वज्जी इठी इठिं समयइ अवेयगा सत् । तह वरिसवरो वरिसवरिं इठिं समगं कमारेऽ ॥६५॥

उदयं ति-इह स्त्री उपशमश्रेणिं प्रतिपन्ना सती प्रथमतो नपुंसकवेदमुपशमयति, पश्चात् स्त्रीवेदं । तं च तावदुपशमयति यावत्स्वोदयस्य विचरमसमयः । तस्मिंश्च समये एकां चरमसमयमात्रामुदयस्थितिं वर्जयित्वा शेषं सकलमपि स्त्रीवेदस्य सत्कं दलिकमुपशमित । ततश्चरमसमये व्यतिक्रान्ते अवेदका सती पुरुषवेदहास्यादिकाः सप्त प्रकृतीयुगपदुपशमयितुमारचते । शेषं पुरुषवेदेनैव श्रेणिं प्रतिपन्नस्य वेदितव्यं । संप्रति नपुंसकवेदेनोपशमश्रेणिं प्रतिपन्नस्य विधिमाह—‘तहेत्यादि’ वर्षवरो नपुंसक उपशमश्रेणिं प्रतिपन्नः सन् । तथेति एकामुदयस्थितिं मुक्त्वेत्यर्थः । समकं युगपत् नपुंसकवेदस्त्रीवेदावुपशमयति । ‘कमारः’ इति क्रमेणारब्धे सति । तत्रायं संप्रदायः—स्त्रीवेदेन पुरुषवेदेन वा उपशमश्रेणिं प्रतिपद्यमानो यस्मिन् स्थाने नपुंसकवेदमुपशमयति तदूरं यावन्नपुंसकवेदेनापि श्रेणिं प्रतिपन्नः सन् नपुंसकवेदमेव केवलमुपशमयति । तत ऊर्ध्वं पुनर्नपुंसकवेदं स्त्रीवेदं च युगपदुपशमयितुं लग्नः । स च तावज्जतो यावन्नपुंसकवेदाद्याया विचरमसमयः । तस्मिंश्च समये स्त्रीवेद उपशान्तः । नपुंसकवेदस्य च एका समयमात्रोदयस्थितिर्वर्तते ।

शेषं सर्वमुपशान्तं । तस्यामप्युदयस्थितावतिक्रान्तायामवेदको जवति । ततः पुरुषत्रेदादिकाः सप्त प्रकृतीर्भुगपञ्चपशम-
 धितुं यतते । शेषं तथैव ॥ ६५ ॥

तदेवमुक्त्वा सर्वोपशमना, संप्रति देशोपशमनामधिधातुकाम आह—

पगइविईं श्रणुजागप्यएसमूलुत्तराहि पविजत्ता । देसकरणोवसमणा तीएसमियस्स अठपयं ॥ ६६ ॥

पगइ ति—देशतः करणाभ्यां यथाप्रवृत्तापूर्वकरणसंज्ञाभ्यां कृत्वा प्रकृत्यादीनामुपशमना देशकरणोपशमना । इदमुक्तं
 जवति—यथाप्रवृत्तकरणपूर्वकरणाभ्यां यत् प्रकृत्यादिकं देशतः उपशमयति, न सर्वात्मना सा देशकरणोपशमना ।
 सा च चतुर्विधा, तद्यथा—प्रकृतिदेशोपशमना, स्थितिदेशोपशमना, अनुजागदेशोपशमना, प्रदेशदेशोपशमना चेति ।
 पुनरप्येकैका विधा—मूलप्रकृतिविषया उत्तरप्रकृतिविषया च । तथा च देशकरणोपशमनया शमितस्य उपशमं नीतस्य।
 इदमर्थपदमिदं तात्पर्यं ॥ ६६ ॥

तदेवाह—

उवट्टणउवट्टणसंकमणाइं च तिन्नि करणाइं । पगइतयासमईउ पडू नियट्टिमि वट्टतो ॥ ६७ ॥

उवट्टणउ ति—देशोपशमनया उपशमितस्य कर्मण उवर्तनापवर्तनासंक्रमरूपाणि त्रीणि करणानि प्रवर्तन्ते, नान्यानि
 करणानि उदीरणप्रवृत्तीनि । एष देशोपशमनाया विशेषः । तथा मूलप्रकृतिमुत्तरप्रकृतिं वा तथा देशोपशमनया उप-
 शमयितुं प्रभुः समर्थो निवृत्तिकरणेऽपूर्वकरणे वर्तमानः । इह निवृत्तिग्रहणं पर्यवसानार्थं वेदितव्यं । तत इदमुक्तं

ज्वति—सर्वेऽप्येकद्वित्रिचतुरिन्द्रियासंज्ञिसंज्ञिपञ्चेन्द्रियतिर्यङ्गनारकदेवा मनुष्याश्च यथासंभवमपूर्वकरणपर्यवसानाः सर्व-
कर्मणां देशोपशमनास्वामिनोऽवसेयाः ॥ ६९ ॥

एतदेव प्रावयति—

दंसणमोहाणंताणुबंधिणं सगनियद्विडं णुप्पिं । जा उवसमे चउद्धा मूलुत्तरणाइसंताडं ॥ ६८ ॥

दंसण ति—दर्शनमोहनीयानन्तानुबन्धिनां स्वकीयात् स्वकीयात् अपूर्वकरणत् परतो देशोपशमना न ज्वति । तत्र
दर्शनत्रिकस्य रूपका अविरता देशविरता विरता वा, उपशमकास्तु विरताः स्वापूर्वकरणान्तसमयं यावद्देशोपशमनां
कुर्वन्ति । अनन्तानुबन्धिनां पुनर्विसंयोजने चालुर्गतिका अपि स्वापूर्वकरणान्तसमयं यावद्देशोपशमकाः, न परतः ।
शेषाणां पुनश्चारित्रमोहनीयप्रकृतीनामुपशमनायां रूपणायां वा यावदपूर्वकरणगुणस्थानकचरमसमयस्तावद्देशोपशमना ।
शेषाणां सर्वोपशमना न ज्वति, किं तु देशोपशमनैव । सापि चापूर्वकरणस्थानकं यावदवगन्तव्या । तथा या मूलप्र-
कृतय उत्तरप्रकृतयो वाऽनादिसत्ताकास्ता उपशमे देशोपशमनामधिकृत्य चतुर्विधाः, तद्यथा—सादयोऽनादयो ध्रुवा
अध्रुवाश्च । तत्र मूलप्रकृतयोऽष्टावपि चतुर्विधाः । तथाहि—आपूर्वकरणगुणस्थानकात् परतो गत्वा प्रतिपत्ता सा
देशोपशमना प्रवर्तमाना सादिः । तत्स्थानमप्राप्तानां पुनरनादिः । ध्रुवा अत्रव्यानां । ज्वाना त्वध्रुवा । कृता मूलप्र-
कृतीनां साद्यनादिप्ररूपणा, संप्रत्युत्तरप्रकृतीना सा क्रियते—तत्र वैक्रियसप्तकाहारकसप्तकमनुष्यद्विकदेवद्विकनरकद्वि-
कसम्यक्ववसम्यग्मिथ्यात्वोच्चैर्गोत्ररूपोद्बलनयोग्यत्रयोविंशतितीर्थकरायुश्चतुष्टयवर्जितं शेषं त्रिंशत्तरं प्रकृतिशतं ध्रुवस-

र्कर्म, तस्य देशोपशमना चतुर्विधा, तद्यथा—सादिरनादिर्भुवाऽधुवा च । तथाहि—मिथ्यात्वानन्तानुबन्धिनां स्वस्वा-
पूर्वकरणत्परतो देशोपशमना न भवति । शेषकर्मणां त्वपूर्वकरणगुणस्थानकालपरतो न भवति । ततः परतः स्थानात्
प्रच्यवमानाना प्रवर्तमाना सादिः । तत्स्थानमप्राप्तानां पुनरनादिः । ध्रुवाधुवे पूर्ववत् । शेषाणां तूद्धवनयोग्यत्रयोविंश-
त्यादीनामष्टाविंशतिप्रकृतीनामधुवसत्कर्मत्वादेव देशोपशमना सादिरधुवा च विज्ञेया ॥ ६८ ॥

संप्रति देशोपशमनामधिकृत्य प्रकृतिस्थानप्ररूपणार्थमाह—

चउरादिजुया वीसा एकवीसा य मोहृगाणणि । संकमनियद्विपाजगाइं सजसाइं नामस्स ॥ ६९ ॥

चउरादिजुय ति-मोहृनीयस्य देशोपशमनामधिकृत्य पद् प्रकृतिस्थानानि । तयथा—चनुरादिजुता विंशतिरेकविंश-
तिश्च चतुर्विंशतिः, पञ्चविंशतिः, षड्विंशतिः, अष्टाविंशतिः, एकविंशतिश्चेत्यर्थः । शेषाणि पुनरनिवृत्ति-
वादरे प्राप्यन्ते इति कृत्वा न संभवन्ति । तत्राष्टाविंशतिस्थानं मिथ्याहृष्टिसास्वादसम्यग्मिथ्याहृष्टिवेदकसम्यग्दृष्टीना
प्राप्यते । सप्तविंशतिस्थानं उद्धतसम्यग्मत्वस्य मिथ्याहृष्टेः सम्यक्त्वमुल्पादयतोऽपूर्वकरणत्प-
म्यज्जिथ्यात्वस्थानादिमिथ्याहृष्टेर्वा । पञ्चविंशतिस्थानं षड्विंशतिनत्कर्मणो मिथ्याहृष्टेः सम्भवत्वमुल्पादयतोऽपूर्वकरणत्प-
रतो वेदितव्य, तस्य मिथ्यात्वदेशोपशमनाया भ्रजावात् । तथाऽनन्तानुबन्धिनामुद्धवनेऽपूर्वकरणत्परतो वर्तमानस्य
चतुर्विंशतिस्थानं, चतुर्विंशतिसत्कर्मणो वा चतुर्विंशतिस्थानं । ऋषितसप्तकस्य एकविंशतिस्थानं । संप्रति नामकर्मणः
प्रकृतिस्थानान्याह—‘संकमेत्यादि’ प्रकृतिस्थानसंज्ञमे नाम्नो यानि यशःकीर्त्या सह स्थानान्युक्तानि तान्येव निवृत्ति-

प्रायोग्यानि अपूर्वकरणप्रायोग्यानि भवन्ति देशोपशमनायोग्यानि भवन्तीत्यर्थः । तानि चेमानि, तद्यथा—श्रुत्तरशतं, श्रुत्तरशतं, पणवतिः, पञ्चनवतिः, त्रिनवतिः, चतुरशीतिः, द्व्यशीतिश्चेति । तत्रादिमानि चत्वारि यावदपूर्वकरणगुणस्थान-
कचरमसमयस्तावद्देदितव्यानि, न परतः । शेषाणि च त्रीणि त्रिनवतिचतुरशीतिद्व्यशीतिरूपाणि एकेन्द्रियादीनां भवन्ति ।
श्रेणिं प्रतिपद्यमानानां तु न संभवति । शेषाणि तु स्थानानि अपूर्वकरणगुणस्थानकात्परतो लभ्यन्ते, नार्वागिति देशोपशम-
नायोग्यानि । ज्ञानावरणदर्शनावरणवेदनीयान्तरायाणामैकैकं प्रकृतित्थानं देशोपशमनायोग्यं । तत्र ज्ञानावरणान्तराययोः
पञ्चप्रकृत्यात्मकं, दर्शनावरणस्य नवप्रकृत्यात्मकं, वेदनीयस्य द्विप्रकृत्यात्मकं । आयुर्गोत्रयोर्वेदे स्थाने एका द्वे च प्रकृती ॥६९॥

उक्ता प्रकृतिदेशोपशमना, संग्रति स्थितिदेशोपशमनामाह—

विश्रंसकम व विश्रुतवसमणा एवरि जहन्निया कज्जा । अप्रवसिद्धि जहन्ना उवलगनिघट्टिगे विथरा ॥७०॥

विश्रंसकम व त्ति-स्थितिसंक्रमवत् स्थितिदेशोपशमना इष्टव्या । नवरमिह जघन्या जघन्यस्थितिदेशोपशमनायोग्या
कार्या, अत्रवसिद्धिकप्रायोग्या जघन्या स्थितिः । एतदुक्तं भवति—स्थितिदेशोपशमना द्विविधा—मूलप्रकृतीनामुत्तर-
प्रकृतीनां च । एकैकापि द्विधा—जघन्योत्कृष्टा च । तत्र मूलप्रकृतीनामुत्तरप्रकृतीनां वा उत्कृष्टस्थितिदेशोपशमना-
स्वामी यः प्रागुत्कृष्टस्थितिसंक्रमस्वामी प्रतिपादितः स एव वेदितव्यः । जघन्यस्थितिदेशोपशमनास्वाम्यपि जघन्य-
स्थितिसंक्रमस्वाम्येव प्रतिपत्तव्यः । केवलं जघन्यस्थितिदेशोपशमनास्वामी अत्रवसिद्धिकप्रायोग्यजघन्यस्थितौ वर्तमान
एकेन्द्रियो इष्टव्यः, तस्यैव प्रायः सर्वकर्मणामतिजघन्यायाः स्थितेः प्राप्यमाणत्वात् । याश्चेतराः प्रकृतयोऽत्रवसिद्धिक-

प्रायोग्यजघन्यस्थितयो न भवन्ति तासांमुषलकेऽपूर्वकरणे वा जघन्यस्थितिदेशोपशमना वेदितव्या । तत्रोषलके उष-
लनप्रायोग्यानां प्रकृतीनामन्तिमे स्थितिखंभे पद्योपमासंख्येयजागमात्रे वर्तमानस्तत्राप्याहारकसप्तकसम्यक्त्वसम्यग्मि-
थ्यात्वानामेकेन्द्रियोऽनेकेन्द्रियो वा, शोपप्रकृतीना तूषलनयोग्यानां वैक्रियसप्तकदेवविकनरकविकमनुष्यविकोच्चैर्गोत्ररू-
पाणामेकेन्द्रिय एव, अन्यासां त्वपूर्वकरणचरमसमये वर्तमानो जघन्यां देशोपशमनां करोति ॥ ७० ॥

अणुजागसंकमसमा अणुजागुवसामणा नियद्विम्बि । संकमपएसतुद्धा पएसुवसामणा चेढ ॥ ७१ ॥
अणुजाग ति-अनुजागसंकमसमा अनुजागदेशोपशमना वक्तव्या । नवरं निवृत्तावपूर्वकरणे चरमसमयं यावत् ।
इयमत्र चावना—य एवोत्कृष्टानुजागसंकमस्वामी प्राक् प्रतिपादितः, स एवोत्कृष्टानुजागदेशोपशमनाया अपि स्वामी ।
तत्राणुप्रकृतीनां मिथ्यादृष्टिः, शुभप्रकृतीनां तु सयगदृष्टिः । नवरं सातवेदनीयशःकीर्त्युच्चैर्गोत्राणामुत्कृष्टानुजागसं-
कमस्वामिनोऽपूर्वकरणस्थानकात्परतोऽपि भवन्ति । उत्कृष्टानुजागदेशोपशमनायाः पुनरुत्कर्षतोऽप्यपूर्वकरणगुणस्थान-
कपर्यवसाना एव वेदितव्याः । जघन्यानुजागदेशोपशमना तीर्थकरवर्जानां सर्वासामपि प्रकृतीनामेकेन्द्रिये अत्रचसि-
ञ्जिकप्रायोग्यजघन्यस्थितौ वर्तमाने दृष्टव्या । तीर्थकरनाम्नस्तु जघन्यानुजागसंकमवत् । प्रदेशदेशोपशमना चात्र प्रदे-
शसंकमतुद्ध्या वेदितव्या । एतदुक्तं भवति—उत्कृष्टप्रदेशदेशोपशमना उत्कृष्टप्रदेशसंकमतुद्ध्या । नवरं येषां कर्मणाम-
पूर्वकरणत्परतोऽपि उत्कृष्टः प्रदेशसंकमः प्राप्यते, तेषामप्यपूर्वकरणगुणस्थानकचरमसमयमेव यावत् उत्कृष्टप्रदेशोप-
शमना वाच्या । जघन्या पुनः प्रदेशदेशोपशमना जघन्यप्रदेशसंकमतुद्धयेति ॥ ७१ ॥

॥ इति श्रीमलयगिरिविरचितायां कर्मप्रकृतिटीकायामुपशमनाकरणं समाप्तम् ॥

शोवत्ति—स्थितिवन्धे, उपलक्षणमेतत्, अनुजागवन्धे वा ये कषयोदीरणस्ते सर्वस्तोकाः । प्रकृतिप्रदेशवन्धौ च योगाद्भवत इति ताविह न गृह्येते, अनुजागवन्धश्चोपलक्षणव्याख्यानाद्गृहीतः । ततश्च स्थितिवन्धे कषयोदयाः स्लोका इति । किमुक्तं जवति ? वन्धनकरणध्यवसायाः सर्वस्तोकाः । तेन्य उदीरणध्यवसाया असंख्येयगुणाः । ततोऽपि संक्रमाध्यवसाया असंख्येयगुणाः । संक्रमग्रहणेन चात्रोर्ध्वतनापवर्तने अपि गृहीते दृष्टव्ये, संक्रमनेदत्वात्तयोः । तत उपशमनाध्यवसाया असंख्येयगुणाः । ततोऽपि निधत्त्यध्यवसाया असंख्येयगुणाः । ततोऽपि निकाचनाध्यवसाया असंख्येयगुणाः ॥ ७४ ॥ ३७७ ॥

॥ इति श्रीमलयगिरिविचितायां कर्मप्रकृतिटीकायां करणाष्टकम् ॥

मन्त्रिधिसुराह—

१ ॥

२ ॥

३ ॥

तदेवमुक्तानि करणानि, संप्रत्युद्देशक्रमप्राप्तमुदयमन्त्रिधिसुराह—
उदये उदीरणेण एवमोक्षो मोक्षोण एवमोक्षोण एवमोक्षोण एवमोक्षोण
आलिगमहिगं वेष्टति आउगाणं पि अप्पमत्ता वि। वेयणियाण य उसमय तणुपज्जात्ता य निदाउ ॥ २ ॥
आलिगमहिगं वेष्टति आउगाणं पि अप्पमत्ता वि। वेयणियाण य उसमय तणुपज्जात्ता य निदाउ ॥ ३ ॥
मणुयगइजाइतसवायरं च पज्जात्तसुजगमाएज्जं। जसकित्तिमुच्चगोयं चाजोगी(गा)केइ तित्थयरं ॥ ३ ॥
उदये इत्यादि—उदय उदीरणेत्यर्थः । किमुक्तं ज्वति ? ये उदीरणायाः प्रकृत्यादयो जेदाः प्रायुक्ताः, या च
साधनादिप्ररूपणा, यच्च स्वामित्वं, एतत्सर्वमन्यूनातिरिक्तमुदयेऽपि द्रष्टव्यं, उदयोदीरणयोः सहजावित्वात् । तथाहि—
यत्रोदयस्तत्रोदीरणा, यत्रोदीरणा तत्रोदयः । किं सर्वत्राप्येवमिति चेदत आह—मुक्त्वा एकचत्वारिंशत्प्रकृतीः । तासा-
मुदीरणामन्तरेणपि कियत्कालमुदयस्य प्राप्यमाणत्वात् । तथाहि—ज्ञानावरणपञ्चकदर्शनावरणचतुष्टयान्तरायपञ्चकसं-
ज्वलनलोचनेदत्रयसम्यक्त्वसम्यग्मिथ्यात्वरूपा विंशतिप्रकृतीः स्वस्वोदयपर्यवसाने आवलिकामात्रं कालमधिकं वेदयंति
उदीरणामन्तरेणपि केवलेनोदयेनावलिकामात्रं कालमनुभवन्तीत्यर्थः । तच्चावलिकामात्रं त्रयाणां वेदानां मिथ्यात्वस्य
चान्तरकरणस्य प्रथमस्थितौ आवलिकामात्रं कालमुदय एव ज्वति, नोदीरणा । मनुष्यायुर्वेदनीययोर्वाऽप्रमत्ता अप्रमत्तसंयतप्रचृतय उदीर-
वसाने आवलिकामात्रं कालमुदय एव ज्वति, नोदीरणा । मनुष्यायुर्वेदनीययोर्वाऽप्रमत्ता अप्रमत्तसंयतप्रचृतय उदीर-
णामन्तरेण केवलेनोदयेन वेदयन्ते । तथा तदुपर्याधाः शरीरपर्याधाः सन्तो द्वितीयसमयादारभ्य शरीरपर्या-

एतन्तरसमथादारच्येन्द्रियपर्यासिचरमसमयं यावदुदीरणामन्तरेणापि केवलैर्नैवोदयेन निद्राः पञ्चापि वेदयन्ते । तथा मनुष्यगतिपञ्चेन्द्रियजातित्रसवादरपर्याससुजगादेययशःकीर्त्युच्चैर्गोत्ररूपा नव प्रकृतीर्योगिकैवलिन उदीरणामन्तरेण स्वं कावं यावत् केवलैर्नैवोदयेन वेदयन्ते । केचित्तीर्थकरमपि ये तीर्थकृतः ॥ १-२-३ ॥

तदेवमुक्तः प्रकृत्युदयः, संप्रति स्थित्युदयमाह—

विश्वदलं वि विश्वकयपलंगसाविश्वदीरणा अहिगो । उदयविश्वं हस्सो ठत्तीसा एग उदयविश्वं ॥ ४ ॥

विश्वदलं ति—इह विविध उदयः स्थितिद्वयेण प्रयोगेण च । तत्र स्थितिर्वाधाकालरूपा तस्याः द्वयेण इव्यङ्केत्र-कालत्रवावरूपाणामुदयहेतूनां संप्राप्तौ सत्यां यः स्वप्नावत उदयः प्रवर्तते स स्थितिद्वयेणोदयः । यः पुनस्तस्मिन्नुदये प्रवर्तमाने सति उदीरणकरणरूपेण दलिकमाकृष्यानुभवति स प्रयोगोदयः । तथा चाह—स्थित्युदयोऽपि स्थितिद्वयात् प्रयोगतश्च भवति । स च द्विधा उत्कृष्टो जघन्यश्च । तत्रोत्कृष्टः स्थित्युदीरणात् उदयस्थित्याऽऽच्यधिकः । तथाहि—उत्कृष्टायां स्थितौ बध्यमानायामवाधाकालेऽपि प्राग्बद्धं दलिकमस्तीति कृत्वा बन्धावलिकायामतीतायामनन्तर-स्थितौ विपाकोदयेन वर्तमान उदयावलिकात् उपरितनीः सर्वा अपि स्थितिरुदीरयति । उदीर्यं च वेदयते । ततो बन्धावलिकोदयावलिकाहीनायाः शेषायाः सर्वस्या अपि स्थितेरुदयोदीरणे तुद्वये । वेद्यमानायां च स्थिताबुदीरणा न प्रवर्तते, किंतूदय एव केवलः, ततो वेद्यमानया समयमात्रस्थित्याऽऽच्यधिकः स्थित्युदीरणात् उत्कृष्टस्थित्युदयः बन्धाव-द्लिकोदयावलिकाहीनश्च उत्कृष्टः स्थित्युदयः उदयोत्कृष्टबन्धानां वेदितव्यः । शेषाणां तु यथायोग्यं । तत्राप्युक्तनीत्या

उदयस्थित्यान्वधिकोऽवगन्तव्यः । तथा ह्रस्वो जघन्यः स्थित्युदयः । पद्त्रिंशत्प्रकृतीनामेका समयमात्रा उदयस्थितिः । एतदुक्तं भवति—पद्त्रिंशत्प्रकृतीनां जघन्यः स्थित्युदयः समयमात्रैकस्थित्युदयप्रमाणो वेदितव्यः, समयमात्रा चैका स्थितिः चरमसमयस्थितिरवसेया । पद्त्रिंशत्प्रकृतयश्च प्रागुक्ता एवैकचत्वारिंशत्प्रकृतयो निजापञ्चकव्यतिरिक्ता वेदितव्याः । निजापञ्चकस्य ह्युदीरणाया अत्रावेऽपि शरीरपर्याप्त्यनन्तरं केवलोदयकालेऽपवर्तते । तत एका स्थितिर्न प्राप्यते इति तत्त्वज्ञानं । शेषं जघन्योदीरणातुल्यं निरवशोपमवगन्तव्यं ॥ ४ ॥

तदेवमुक्तः स्थित्युदयः, संप्रत्यनुज्ञागोदयमाह—

अणुज्ञागुदलं विजहृष नवरि आवरणविग्धवेयाणं । संजलणलोचसम्भत्ताण यगंतूणमावलिगं ॥ ५ ॥

अणुज्ञाग ति—यथाऽनुज्ञागोदीरणा प्राक् सप्रपञ्चमन्निहिता, तथाऽनुज्ञागोदयोऽपि वक्तव्यः । नवरं ज्ञानावरणपञ्चकान्तरायपञ्चकदर्शनावरणचतुष्टयवेदत्रयसंस्चलनलोचसम्यक्त्वानामुदीरणव्यवहृदे सति परत आवलिकां गत्वाऽति-
क्रम्य तस्या आवलिकायाश्चरमसमये जघन्यानुज्ञागोदयो वाच्यः ॥ ५ ॥

तदेवमुक्तोऽनुज्ञागोदयः । संप्रति प्रदेशोदयान्निधानावसरः । तत्र चेमौ अर्थोधिकारी, तद्यथा—साधनादिप्ररूपणा स्वामित्वं च । साधनादिप्ररूपणा द्विविधा—मूलप्रकृतिविषया उत्तरप्रकृतिविषया च । तत्र मूलप्रकृतिविषयसाधना-
दिप्ररूपणार्थमाह—

अजहृषाणुकोसा चउ तिहाबहू चउविहा मोहे । आउस्स साइअधुवा सेसविगप्पा य सवेसिं ॥ ६ ॥

अजहण ति—मोहनीयायुर्वर्जनां पणां कर्मणामजघन्यः प्रदेशोदयश्चतुर्विधः, तद्यथा—सादिरनादिर्ध्रुवोऽध्रुवश्च ।
 तथाहि—कश्चित् दृषितकर्मांशो देवलोकं देवो जातः । स च तत्र संक्रियो ज्ञत्वा उत्कृष्टा स्थितिं तन्नन् उत्कृष्टं प्रदेशा-
 शोदयः, स चैकसामयिकं कालं कृत्वा एकेन्द्रियेयूपन्नः, तस्य प्रथमसमये प्रागुक्तानां पणां कर्मणां जघन्यः प्रदेशा-
 सादिः, तत्स्थानमप्राप्तस्य पुनरनादिः, ध्रुवाध्रुवौ पूर्ववत् । तथा तेषामेव पणां कर्मणां जघन्यः प्रदेशोदयश्च ।
 तद्यथा—अनादिर्ध्रुवोऽध्रुवश्च । तथाहि—अमीपां पणां कर्मणामुत्कृष्टः प्रदेशोदयः प्रागुक्तस्वरूपस्य गुणितकर्मांशस्य स्वस्वो-
 दयान्ते गुणश्रेणीशिरसि वर्तमानस्य प्राप्यते । स चैकसामयिक इति कृत्वा सादिरध्रुवश्च । ततोऽन्यः सर्वोऽप्यनुत्कृष्टः, स
 चानादिः, सदैव ज्ञावात् । ध्रुवाध्रुवौ पूर्ववत् । तथा मोहे मोहनीयेऽजघन्योऽनुत्कृष्टश्च प्रदेशोदयश्चतुर्विधः, स
 रनादिर्ध्रुवोऽध्रुवश्च । तथाहि—दृषितकर्मांशस्यान्तरकरणे कृतेऽन्तरकरणपर्यन्तजाविगोपुञ्जाकारमस्थितवल्बिकामात्रदलि-
 कान्तसमये मोहनीयस्य जघन्यः प्रदेशोदयः । स चैकसामयिक इति कृत्वा सादिरध्रुवश्च । ततोऽन्यः सर्वोऽप्यनुत्कृष्टः, स
 सोऽपि ततो वित्तीयसमये जघन्यः प्रदेशोदयः । स चैकसामयिक इति कृत्वा सादिरध्रुवश्च । ततोऽन्यः सर्वोऽप्यनुत्कृष्टः, स
 सूक्ष्मसंपरायगुणस्थानकान्तसमये उत्कृष्टः प्रदेशोदयः । स चैकसामयिक इति कृत्वा सादिरध्रुवश्च । तथा गुणितकर्मांशस्य
 उत्कृष्टः । स चोपशमश्रेणीतः प्रतिपतितो जघन्यः सादिः । तत्स्थानमप्राप्तस्य पुनरनादिः ध्रुवाध्रुवौ पूर्ववत् । तथा आयुष-
 श्चत्वारोऽपि चेदा उत्कृष्टानुत्कृष्टजघन्याजघन्यरूपाः साधध्रुवाः, चतुर्णामपि जेदानां यथायोगं नियतकालं ज्ञावात् ।

तथा सर्वेषां कर्मणां प्रागुक्तानां पणां मोहनीयस्य उक्तशेषो विकटशेषो विकटजघन्यरूपो साद्यध्रुवो, तौ च प्रागेव जावितौ ॥ ६ ॥

कृता मूलप्रकृतीनां साद्यनादिप्ररूपणा, संप्रत्युत्तरप्रकृतीनां तां चिकीर्षुराह—

अजहृषाणुक्कोसो सगयालाए चउत्तिहा चउहा । मिहत्ते सेसासिं डुविहा सवे य सेसाणं ॥ ७ ॥

अजहृष ति—तैजससप्तकवर्णादिविंशतिस्थिरास्थिरनिर्माणगुरुत्वध्रुवुञ्चाद्युजशानावरणपञ्चकान्तरायपञ्चकदर्शनावरणचतुष्टयरूपाणां सप्तचत्वारिंशत्प्रकृतीनामजघन्यः प्रदेशोदयश्चतुर्विधः । तद्यथा—सादिरनादिर्ध्रुवोऽध्रुवश्च । तथाहि—कश्चित् हृषितकर्मांशो देव उक्कृष्टे संक्षेपे वर्तमान उक्कृष्टां स्थितिं बध्नन् उक्कृष्टं प्रदेशाग्रमुत्तयति । ततो बन्धावसाने कालं कृत्वा एकेन्द्रियेऽप्युत्पद्यते, तस्य प्रथमसमये प्रागुक्तानां सप्तचत्वारिंशत्प्रकृतीनां जघन्यः प्रदेशोदयः । नवरमवधिज्ञानावरणवधिदर्शनावरणयोर्वन्धावत्विकाचरमसमये देवस्य जघन्यः प्रदेशोदयो वेदितव्यः । स चैकसामाधिक इति कृत्वा सादिरध्रुवश्च । ततोऽन्यः सर्वोऽप्यजघन्यः । स च द्वितीयसमये जवन् सादिः । तत्स्थानमप्राप्तस्य पुनरनादिः । ध्रुवाध्रुवौ पूर्ववत् । तथाऽमूपामेव सप्तचत्वारिंशत्प्रकृतीनामनुक्कृष्टः प्रदेशोदयस्त्रिप्रकारस्तद्यथा—अनादिर्ध्रुवोऽध्रुवश्च । तथाहि—गुणितकर्मांशस्य स्वस्वोदयान्ते गुणश्रेणीशिरसि वर्तमानस्योक्कृष्टः प्रदेशोदयः । स चैकसामाधिक इति कृत्वा सादिरध्रुवश्च । ततोऽन्यः सर्वोऽप्यनुक्कृष्टः । स चानादिः, सदैव जावात् । ध्रुवाध्रुवौ पूर्ववत् । तथा मिथ्यात्वे मिथ्यात्वस्याजघन्योऽनुक्कृष्टश्च प्रदेशोदयश्चतुर्विधः, तद्यथा—सादिरनादिर्ध्रुवोऽध्रुवश्च । तथाहि—हृषितकर्मांशस्य प्रथमसम्यक्त्व-

मुपादयतः कृतान्तरकरणस्यौपसामिकसस्यक्त्याल्पपुत्य मिथ्यात्वं गतस्यान्तरकरणपर्यन्तजायिगोपुडाकारणस्थितायत्रि-
 कामात्रदलिकात्तममे वर्तमानस्य जघन्यः प्रदेशोदयः । न चैकनामधिक इति कृत्वा मादिरभ्युपगम्य । ततोऽन्यः सर्वोऽव्य-
 जघन्यः । मोऽपि वितीयममे जघन्यः । वेदकमन्यस्वात्ता प्रतिगततः मादिः । तत्स्थानमग्रामस्य पुनरनादिः ।
 हुवाधुवौ पूर्ववत् । तथा कश्चिदुणितकर्मणो यदा देशविरतिगुणश्रेण्यां गतमानः सर्वनिरतिं प्रतिपद्यते । नतन्त्रिमिन्नां
 गुणश्रेणिं करोति । कृत्वा च तावद्गतौ याम् व्योगनि गुणश्रेण्योर्मेन्तकं । तदानीं च कश्चिन्मिथ्यात्वं गच्छति । तन्मन्त्रिमिन्नां
 मिथ्यात्वस्योत्कृष्टः प्रदेशोदयः स चैकनामधिक इति कृत्वा मादिरभ्युपगम्य । ततोऽन्यः सर्वोऽव्य-
 वितीयसमवे जघन्यः । वेदकमन्यस्वात्ता प्रतिगततः मादिः । तत्स्थानमग्रामस्य पुनरनादिः ।
 एतासां च सतचत्वारिंशत्प्रकृतीनां मिथ्यात्वस्य चोक्तशेषो निकृष्टो जगन्योगकृष्टः । मोऽपि ततो
 अधुवौ च । तौ च जावितानेव । शेषाणामधुरोदयानां प्रकृतीनां जगन्योगकृष्टत्वात् विद्या विप्रकारो । तद्यथा-मादी
 कृता साधनादिमहागण । न्यति स्वामित्यमतिपादनार्थं ननन्तीगुणश्रेणीः नर्मा अपि प्रकृत्यानि-
 स्वामित्वं च । तत्रोत्कृष्टप्रदेशोदयस्वामित्यमतिपादनार्थं ननन्तीगुणश्रेणीः नर्मा अपि प्रकृत्यानि-
 सम्मत्तुप्पासात्रयविरण्य संजोयणा विणासे य । दंसणसोहृत्कवगे कसाय उवनामपुवसंते ॥ ७ ॥
 खवगे य खीणसोहे जिणेय डुविहे अंसखगुणसेही । उवउ तनिवरीउ कालो संखेजागुणसेही ॥ ९ ॥

सम्मत्तुपेत्यादि—इहैकादश गुणश्रेण्यः । तद्यथा—सम्यक्त्वोत्पादे प्रथमा । द्वितीया श्रावके देशविरते । तृतीया विरते सर्वविरते प्रमत्तेऽप्रमत्ते च । चतुर्थी संयोजनानामन्तानुबन्धिनां विसंयोजने । पञ्चमी दर्शनमोहनीयत्रितयद्व-
 पणे । षष्ठी चारित्रमोहनीयोपशमके । सप्तमी उपशान्तमोहनीये । अष्टमी मोहनीयद्वपके । नवमी द्वीणमोहे । दशमी
 सयोगिकेवल्लिनि । अयोगिकेवल्लिनि त्वेकादशीति । 'असंखगुणसेढी उदउ त्ति' सर्वस्तोकं सम्यक्त्वोत्पादगुणश्रेण्यां
 दलिकं । ततोऽपि देशविरतिगुणश्रेण्यामसंख्येयगुणं । ततोऽपि सर्वविरतिगुणश्रेण्यामसंख्येयगुणं । एवं तावद्वाच्यं याव-
 दयोगिकेवल्लिगुणश्रेण्यां दलिकमसंख्येयगुणं । तस्मात् प्रदेशोदयमप्याश्रित्य एता गुणश्रेण्यो यथाक्रममसंख्येयगुणा
 वक्तव्याः । 'तद्विवरीड कालो संखिज्जगुणसेढि त्ति' सर्वास्वप्येतासु गुणश्रेण्यिषु कालस्तद्विपरीत उदयविपरीतः संख्येय-
 गुणश्रेण्या । तद्यथा—अयोगिकेवल्लिगुणश्रेणिकालः सर्वस्तोकः । सयोगिकेवल्लिगुणश्रेणिकालः संख्येयगुणः । ततोऽपि
 द्वीणमोहगुणश्रेणिकालः संख्येयगुणः । एवं तावद्वाच्यं यावत्सम्यक्त्वोत्पादगुणश्रेणिकालः संख्येयगुणः । स्थापना । एषा
 सम्यक्त्वोत्पादगुणश्रेणिः । पुनर्यथोत्तरमसंख्येयगुणदलिकाः । कालतश्च संख्येयगुणाः । उपरिष्ठाच्च पृथक्त्वेन यथोत्तरं
 विशाला विशालतराः । अथोच्येत—कथं दलिकं यथोत्तरमसंख्येयगुणं प्राप्यते ? उच्यते—सम्यक्त्वं ह्युत्पादयन् मिथ्या-
 दृष्टिर्भवति, ततस्तस्य स्तोकं गुणश्रेणिदलिकं । सम्यक्त्वोत्पत्तौ सत्यां पुनः प्राक्तनगुणश्रेण्यपेक्षयाऽसंख्येयगुणदलिका
 गुणश्रेणिः, विशुद्धत्वात् । ततो देशविरतस्य गुणश्रेणिरसंख्येयगुणदलिका, सम्यग्दृष्ट्यापेक्षया देशविरतस्यातिविशुद्ध-
 त्वात् । ततोऽपि सर्वविरतस्य गुणश्रेणिरसंख्येयगुणदलिका, देशविरतात्सर्वविरतस्य विशुद्धतरत्वात् । ततोऽपि संयत-

स्यान्तानुवन्धिनां विसंयोजने गुणश्रेणिरसंख्येयगुणदक्षिका, तस्यातिविशुद्धतरत्वात् । एतमुत्तरोत्तरविशुद्धिप्रकर्षप्रशा-
द्यथोत्तरसंख्येयगुणदक्षिका जावनीया ॥ ८-९ ॥

संपत्ति का गुणश्रेणिः कस्यां गतीं प्राप्यत इत्येतत्रिरूपाण्यर्थमाह—

तिन्नि त्रिपटमिद्वालं मिद्वत्तगाए वि होजा अन्नजवे । पगयं तु गुणियकम्मे गुणसेढीसीसगाणुदये ॥ १० ॥

तिन्नि त्रि—आद्यास्तिस्रो गुणश्रेणयः सम्यक्त्योत्पाददेशधिरतिमर्धधिरतिनिमिच्छा ऊटिल्येव मिव्यात्त्रं गतस्य अमश-
स्तेन च मरणेन ऊटिल्येव मृतस्य अन्यजवे नारकादिरूपपरजवे किञ्चित्कालमुदयमाश्रित्य प्राप्यन्ते । ज्ञेयान्मु गुणश्रेणयः
परजवे नारकादित्ये न प्राप्यन्ते । नारकादिजवो हि अमशस्तमरणेन प्राप्यते । न च ज्ञेयान्मु गुणश्रेणिषु मतीव्यप्रश-
स्तमरणसंभवः, किंतु ङीणास्त्वेव तथा चोक्तं—“ऊत्ति गुणाउ पडिण् मिद्वत्तगायम्मि आइमा तिन्नि । उअंति न मेनाउ,
जं जीणसु असुजमरणं ॥ १ ॥” तथा प्रकृतमत्र उरुष्टमदंशोदयस्यामित्ये गुणितरुमंशेन गुणश्रेणीधिरत्सामुदये
वर्तमानेन ॥ १० ॥

आवरणविग्यमोहाण जिणोदइयाण वावि नियगंते । लडुखवणाए उंहीणणो हिलडिस्त लडुस्तो ॥ ११ ॥

आवरण ति—आवरणं पञ्चप्रकारं ज्ञानावरणं, चतुःप्रकारं दर्शनावरणं, 'विष ति' पञ्चप्रकारमन्तरायं, एतानां
चतुर्दशप्रकृतीनां । लडुदुपणया शीघ्रदुपणार्थं । अन्युयतस्य । द्वित्रिधा हि दुपणा-लडुदुपणा, चिरदुपणा च । तत्र
योऽष्टवार्षिक एव सप्तमासान्यधिकः संवयं प्रतिपन्नः, तत्रतिपरचयन्तरं चान्तर्मुदुंतेन दुपक्षश्रेणिमारजते, तस्य वा

रूपणा सा लघुरूपणा । यस्तु प्रचूलेन कालेन संयमं प्रतिपद्यते । संयमप्रतिपत्तेरप्यूर्ध्वं प्रचूलेन कालेन ह्यपकश्रेणिमारचते, तस्य या रूपणा सा चिररूपणा । तथा च प्रचूताः पुत्रलाः परिसृष्टन्ति, स्त्रोका एव च शेषीचरन्ति । ततो न तथा उत्कृष्टः प्रदेशोदयो लज्यते । तत उत्कं लघुरूपणयाऽन्युत्थितस्येति । तस्य गुणितकर्माशस्य क्षीणमोहगुणस्थानकचरम-समये गुणश्रेणीशिरसि वर्तमानस्योत्कृष्टः प्रदेशोदयो भवति । नवरं 'उहीणो हिलक्षिस सि' अवधोरवधिज्ञानावर-णावधिदर्शनावरणयोरनवधिलब्धिकस्यावधिलब्धिरहितस्य रूपणायोत्थितस्योत्कृष्टः प्रदेशोदयो वाच्यः । अवधिज्ञानं ह्युत्पादयती बहवः पुत्रलाः परिसृष्टन्ति क्षीयन्ते । ततो नावधियुक्तस्योत्कृष्टप्रदेशोदयलाभ इत्यनवधिलब्धियुक्तस्येत्युक्तं । तथा मोहानां मोहनीयप्रकृतीनां सम्यक्त्वसंज्वलनचतुष्टयवेदत्रयाख्यानामष्टानां गुणितकर्माशस्य रूपकस्य स्वस्वोदयच-रमसमये उत्कृष्टः प्रदेशोदयः । तथा जिने केवलिनि उदयो यासां ता जिनोदयिकास्तासां मध्ये औदारिकसप्तकैतजस-सप्तकसंस्थानपङ्कप्रथमसंहननवर्णादिविंशतिपराधातोरुल्लघुविहायोगतिविक्रमत्येकस्थिरास्थिरशुभाशुभनिर्माणरू-पाणां विपश्चात्प्रकृतीनां गुणितकर्माशस्य सयोगिकेवलिगुणस्थानकचरमसमये उत्कृष्टः प्रदेशोदयः । सुस्वरदुःस्वरयोः स्वरनिरोधकाले, उद्ध्वासनाम्नः पुनरुद्ध्वासनिरोधकाले । तथाऽन्यतरवेदनीयमनुष्यगतिमनुष्यायुःपञ्चेन्द्रियजातित्रसवा-दरपर्याप्तसुखगादेययशःकीर्तितीर्थकरोच्चैर्गोत्राणां द्वादशप्रकृतीनां गुणितकर्माशस्यायोगिकेवलिनश्चरमसमये उत्कृष्टः प्रदेशोदयः ॥ ११ ॥

उवसंतपहमगुणसेढीए निदाडुगस्स तस्सेव । पावइ सीसगमुदयंति जाय देवस्स सुरनवगे ॥ १२ ॥

उच्यते त्रि-उपशान्तकषायस्यात्मीयप्रथमगुणश्रेणीशिरसि वर्तमानस्य गुणितकर्मांशस्य त्रिजात्रिकस्य निद्राप्रबलयो-
रुत्कृष्टः प्रदेशोदयः । तथा तस्यैवोपशान्तकषायस्यात्मीयप्रथमगुणश्रेणीशीर्षकोदयमन्तरसमये प्राप्यतीति तस्मिन्
पाश्चात्ये समये जाते देवस्य, ततः स्वप्रथमगुणश्रेणीशिरसि वर्तमानस्य गुरनत्रकस्य वैक्रियगसकदेवत्रिकल्पस्योत्कृष्टः
प्रदेशोदयः ॥ १२ ॥

मिथत्तमीसणंताणुवंधिअसमत्तथीणगिस्त्रीणं । तिरिउदएगंताण य विइया तइया य गुणसेही ॥ १३ ॥
प्रत्यया गुणश्रेणिः कृता । ततो यस्मिन् काले द्वयोरपि गुणश्रेणिः कृता । ततः स संयमं प्रतिपन्नः । ततः संयम-
गुणितकर्मांशः कश्चिन्मिथ्यात्वं प्रतियथते तस्य तदा मिथ्यात्वानन्तानुवन्धिनामुत्कृष्टः प्रदेशोदयः । यदि पुनः सम्य-
इमिथ्यात्वं प्रतिपन्नस्तर्हि सम्यद्मिथ्यात्वस्य, सत्यानङ्घ्रिकस्य पुनर्मिथ्यात्वं गतस्यागतस्य वा उत्कृष्टः प्रदेशोदयो
वाच्यः । यतः सत्यानङ्घ्रिकस्य प्रमत्तसंयतेऽप्युदयः प्राप्यते । तथा तिर्यङ्क्षेत्र उदय प्रकान्तेन यामां ताल्तिर्यगुदये-
कान्ताः एकत्रिचिचतुरिन्द्रियजातिस्यावरसुक्ष्माधारणनामानस्तामां । अपर्याप्तानाम्भ्र तिर्यग्नयप्राप्तौ सत्यां देवत्रिकति-
सर्वविरतिगुणश्रेणीशिरसोरेकत्र योगे वर्तमानस्य मिथ्यादृष्टेः स्वस्योदये वर्तमानस्योत्कृष्टः प्रदेशोदयः ॥ १३ ॥
अंतरकरणं होहिति जाय देवस्स तं मुहुत्तं । अठण्हकसायाणं ठण्हं पि य नोकसायाणं ॥ १४ ॥
अंतरकरणं ति-इह कश्चित् उपशमश्रेणिं प्रतिपन्नोऽनन्तरसमयेऽन्तरकरणं च विष्यतीति 'तं ति' तस्मिन् पाश्चात्ये

समये कालं कृत्वा देवो जातः, तस्य देवस्थोत्पत्त्यनन्तरमन्तर्मुहूर्तात्परतो गुणश्रेणीशिरसि वर्तमानस्याप्रत्याख्यानप्रत्याख्यानावरणकषायाष्टके वेदत्रिकवर्जपट्टनोकषायाणामुत्कृष्टः प्रदेशोदयः ॥ १४ ॥

हस्सविद्ं बंधित्ता अद्भ्राजोगोद्दिविद्निसेगाणं । उक्कस्सपए पढमोदयम्मि सुरनारगाऊणं ॥ १५ ॥

हस्सविद् ति—अद्भ्रा बन्धकालः, योगो मनोवाक्कायनिमित्तं वीर्यं, आदिस्थितिः प्रथमा स्थितिः तस्यां दलिकनिक्षेपः आदिस्थितिदलिकनिक्षेपः, एतेपामुत्कृष्टे पदे सति । किमुक्तं जवति ? उत्कृष्टेन बन्धकालेन उत्कृष्टे योगे वर्तमानो हस्वां जघन्यां स्थितिं बद्ध्वा, प्रथमस्थितौ च दलिकनिक्षेपमुत्कृष्टं कृत्वा मृतः सन् देवो नारको वा जातः, तस्य प्रथमोदये प्रथमस्थित्युदये वर्तमानस्य देवस्य देवायुषो नारकस्य नारकायुष उत्कृष्टप्रदेशोदयः ॥ १५ ॥

अद्भ्राजोगुक्कोसो बंधित्ता जोगञ्चूमिगेसु लहुं । सवप्पजी वियं वज्झइत्तु उवद्विया दोहं ॥ १६ ॥

अद्भ्र ति—उत्कृष्टे बन्धकाले उत्कृष्टे च योगे वर्तमानो जोगञ्चूमिगेसु तिर्यक्छु मनुष्येषु वा विषये कश्चित्तिर्यगायुः कश्चिन्मनुष्यायुः उत्कृष्टं त्रिपद्योपमस्थितिकं बद्ध्वा, लघु शीघ्रं च मृत्वा त्रिपद्योपमायुक्केष्वेकस्तिर्यक्ष्वपरो मनुष्येषु मध्ये समुत्पन्नः, तत्र च सर्वाद्विपजीवितमन्तर्मुहूर्तप्रमाणं वर्जयित्वाऽन्तर्मुहूर्तमेकं धृत्वेत्यर्थः । शेषमज्ञोपमपि (तौ छावपि) स्वस्वायुरपवर्तनाकरणेनापवर्तयतः । ततोऽपवर्तनानन्तरं प्रथमसंये तयोस्तिर्यङ्मनुष्ययोर्यथासंख्यं तिर्यङ्मनुष्यायुषोरुत्कृष्टः प्रदेशोदयः ॥ १६ ॥

दूत्रगणालाजस गइडुगअणुवितिगसनीयाणं । दंसणमोहकवणे देसविरइ विरइगुणसेढी ॥ १७ ॥
 इचग ति—इहाविरतसम्यहृष्टिर्दर्शनमोहनीयत्रितयं ह्यपयिसुमन्मुद्यतो गुणश्रेणिं करोति । ततः स एव देशविरति
 प्रतिपन्नस्त्रिमित्तां गुणश्रेणिं करोति । ततः स एव सर्वविरतिं प्रतिपन्नस्ततः सर्वविरतिनिमित्तां गुणश्रेणिं करोति । ततः
 करणपरिसमाप्तौ सत्यां संक्षिप्तौ चूडा पुनरप्यविरतो जातः, तस्य तिसृणामपि गुणश्रेणीनां शिरसु वर्तमानस्य तस्मिन्नेव
 ज्ञवे स्थितस्य दुर्भगानादेयायशःकीर्तिनीचैर्गोत्राणामुत्कृष्टः प्रदेशोदयः । अथ तिर्यक्षृत्यस्तार्हिं जातस्तार्हिं
 तस्य पूर्वोक्तानां नरकविकसहितानामुत्कृष्टः प्रदेशोदयः । अथ तिर्यक्षृत्यस्तार्हिं तस्य पूर्वोक्तानां तिर्यग्विकसहितानामु-
 त्कृष्टः प्रदेशोदयः । अथ मनुष्यो जातस्तार्हिं मनुष्यानुपूर्वोक्तहितानामिति ॥ १७ ॥

संघयणपंचगस्स य विइयादीतिन्नि होंति गुणसेढी । आहारगजल्लोयाणुत्तरतणु अप्पसत्तस्स ॥ १८ ॥
 संघयण ति—इह कश्चिन्मनुष्यो देशविरतिं प्रतिपन्नः, ततः स देशविरतिप्रत्यया गुणश्रेणिं करोति । ततः स एव
 विशुद्धिमकर्षवशतः सर्वविरतिं प्रतिपन्नः, ततः सर्वविरतिप्रत्ययां गुणश्रेणिं करोति । ततः स एव तत्रात्रियविशुद्धिवशा-
 दनन्तानुबन्धनां विसंयोजनायोत्थितः, ततस्तस्त्रिमित्तां गुणश्रेणिं करोति । एवं द्वितीयादयस्तिस्रो गुणश्रेण्यो जयन्ति ।
 ताश्च कृत्वा तासां शिरसु वर्तमानस्य प्रथमसंहननवर्जानां पद्धानां संहननानां यथायोग्यमुदयप्राप्तानामुत्कृष्टः प्रदेशो-
 दयः । तथोत्तरतनौ उत्तरशरीरे आहारके वर्तमानस्याप्रसत्तचावं गतस्य संघतस्य प्रथमगुणश्रेणीशिरसि वर्तमानस्याहा-
 रकससकोद्योतयोरुत्कृष्टः प्रदेशोदयः ॥ १८ ॥

वेदं दिय थावरगो कर्मं काकण तस्ससं खिपं । आयावस्स उ तवेइ पढमसमयस्मि वइंतो ॥ १९ ॥
 वेदं दिय ति—गुणितकर्मांशः पञ्चेन्द्रियः सम्यग्दृष्टिर्जातः, ततः सम्यक्त्वनिमित्तां गुणश्रेणिं कृतवान् । ततस्तस्या
 गुणश्रेणीतः प्रतिपतितो मिथ्यात्वं गतः । गत्वा च द्वीन्द्रियमध्ये समुत्पन्नः । तत्र च द्वीन्द्रियप्रायोग्यां स्थितिं मुक्त्वा
 शेषां सर्वाभ्यपवर्तयति । ततस्ततोऽपि मृत्वा एकेन्द्रियो जातः । तत्रैकेन्द्रियसमां स्थितिं करोति । शीघ्रमेव च शरीरप-
 र्याप्त्या पर्याप्तः, तस्य तत्रेदिन आतपवेदिनः खरवादर्पृथ्वीकायिकस्य शरीरपर्याप्त्यनन्तरं प्रथमसमये आतपनाञ्च
 उत्कृष्टः प्रदेशोदयः एकेन्द्रियो द्वीन्द्रियस्थितिं झटित्येव स्वयोग्या करोति न त्रीन्द्रियादिस्थितिमिति द्वीन्द्रियग्रहणं ॥ १९ ॥
 तदेवमुक्तं उत्कृष्टप्रदेशोदयस्वामी, संप्रति जघन्यप्रदेशोदयस्वाम्यञ्चिधीयते—

पगयं तु खवियकस्मे जहन्नसामी जहन्नदेवठिइ । चिन्नमुहुत्ते सेसे मिहत्तगतो अतिकिविठो ॥ २० ॥
 कालगणिं दियगो पढसे समये व मइसुयावरणे । केवलहुगमणपज्जवचकुअचरूण आवरण ॥ २१ ॥

पगयं ति—जघन्यस्वामीति जावप्रधानोऽयं निर्देशः, प्राकृतत्वाच्च ततः परस्याः सप्तम्या लुक् । ततोऽयमर्थः—जघन्य-
 प्रदेशोदयस्वामित्वे । प्रकृतमधिकारः क्षुणितकर्मांशेन । सूत्रे चात्र सप्तमी तृतीयाश्च वेदितव्या । तत्र कश्चित्क्षुणितकर्मांशो
 देवो जघन्यस्थितिर्दशवर्षसहस्रायुरुत्पत्त्यनन्तरमुहूर्ते गते सति सम्यक्त्वं प्रतिपद्यते । तच्च सम्यक्त्वं दशवर्षसह-
 स्राणि देशोनानि यावत् परिपाद्यान्तर्मुहूर्तावशेषे जीविते मित्रात्वं गतः । स चातिसंक्षिप्तपरिणामो वक्ष्यमाणकर्मणासु-

लृष्टां स्थितिं बहुमारचते । प्रचृतं च दक्षिक तदानीमुद्धर्तयति तावद्यावदन्तमुद्धर्त । ततः संकृष्टपरिणाम एव कालं कृत्वा एकेन्द्रियो जातः । तस्य प्रथमसमये मतिज्ञानावरणश्रुतज्ञानावरणकेवलदर्शनावरणकेवलदर्शनावरणमनःपर्यवज्ञानावरणचक्षुदर्शनावरणचक्षुदर्शनावरणानां जघन्यः प्रदेशोदयो भवति । इह हि प्रायेण सर्वं दक्षिकमुद्धर्तितमिति कृत्वा प्रथमसमये स्लोकं प्राप्यते । अन्यच्चोत्कृष्टसंक्षेपयुक्तस्य प्रदेशोदीरणा स्लोका भवति । यतस्तस्यानुज्ञागोदीरणा बह्वी प्रवर्तते । यत्र चानुज्ञागोदीरणा बह्वी प्रवर्तते तत्र स्लोका प्रदेशोदीरणा, ततो भिन्नगतौ अतिक्रिद्विचो इत्याद्युक्तं ॥ २०-२३ ॥

उद्दीणसंजमालं देवत्तगण गयस्स मिष्ठत्तं । उक्कोसविद्धंघे विकट्टणा आदिगं गंतुं ॥ २२ ॥

उद्दीणं चि—दपितकर्माशः संयमं प्रतिपन्नः समुत्पन्नावधिज्ञानदर्शनोऽप्रतिपत्तावधिज्ञानदर्शन एव देवो जातः, तत्र चान्तमुद्धर्ते गते मिथ्यात्वं प्रतिपन्नः । ततो मिथ्यात्वमलयेनोत्कृष्टां स्थितिं बहुमारचते, प्रचृतं च दक्षिकं विकर्षयति उद्धर्तयतीत्यर्थः । तत आवलिकां गत्वाऽतिक्रम्य बन्धावलिकायामतीतायामित्यर्थः । अत्रध्योरवधिज्ञानावरणावधिदर्शनावरणयोरुद्धन्यः प्रदेशोदयः ॥ २२ ॥

वेयणियंतरसोगारउच्च उद्दि व निहपयला य । उक्कस्स विद्धंघा पडिन्नगपवेइया नवरं ॥ २३ ॥

वेयणियंतरं चि—द्योर्वेदनीययोः सातासातयोः पञ्चानामन्तरायाणां शोकारत्युच्चैर्गोत्राणां च जघन्यः प्रदेशोदयोऽवधिज्ञानावरणस्यैव वेदितव्यः । निजामचक्षोरपि तथैव । केवलमुत्कृष्टस्थितिवन्धात् प्रतिपत्तितस्य

निजाप्रचलयोरनुजवितुं लग्नस्य चेति ऋष्टव्यं । उत्कृष्टस्थितिवन्धो हि अतिशयेन संक्षिप्तस्य ऋवति । न चातिसंक्षेपो वर्तमानस्य निजोदयसंचवः, तत उक्तं उत्कृष्टस्थितिवन्धात्प्रतिजगस्येति ॥ १३ ॥

वरिसवरतिरियथावरनीयं पिय मइसमं नवरि तिन्नि । निद्वानिदा इंदियपज्जती पढमसमयस्मि ॥१४॥
वरिसवर ति—वर्षवरो नपुंसकवेदः, ततो नपुंसकवेदतिर्यगतिस्थावर्नीचैर्गोत्राणां जघन्यः प्रदेशोदयो मतिज्ञानावरणस्येवावसेयः । निजानिजादयोऽपि तिस्रः प्रकृतयो जघन्यप्रदेशोदयविषये मतिज्ञानावरणवज्ञावनीयाः । नवरमिन्त्रियपर्याप्त्या पर्याप्तस्य प्रथमसमये इति ऋष्टव्यं । ततोऽनन्तरसमये उदीरणायाः संचवेन जघन्यप्रदेशोदयासंचवात् ॥ १४ ॥

दंसणमोहे तिविहे उदीरणुदए उ आलिगं गंतुं । सत्तरसहू वि एवं उवसमइत्ता गए देवे ॥ १५ ॥
दंसणमोहे ति—हृषितकर्मांशस्य औपशामिकसम्यग्रदृष्टेरौपशामिकसम्यक्त्वात् प्रच्यवमानस्य अन्तरकरणे स्थितेन द्वितीयस्थितेः सकाशात् सम्यक्त्वादीनां दलिकानि समाकृष्य यान्यन्तरकरणे चरमे आवलिकामात्रजागे गोपुब्बाकारसंस्थानेन रचितानि, तद्यथा—प्रथमसमये प्रच्रूतं । द्वितीयसमये विशेषहीनं । तृतीयसमये विशेषहीनं । एवं यावच्चरमसमये विशेषहीनं । तेपामुदय उदीरणोदय उच्यते । तस्मिन् उदीरणोदये आवलिकामात्रं गत्वा आवलिकायाश्चरमसमये सम्यक्त्वमिश्रमिथ्यात्वानां स्वस्वोदययुक्तस्य जघन्यप्रदेशोदयः । तथाऽनन्तानुबन्धवर्जद्वादशकपायपुरुषवेदहास्यरतिचयजुग्नुस्वारूपाः सप्तदश प्रकृतीरुपशामस्य देवलोकं गतस्य एवमेवेति उदीरणोदयचरमसमये तासां सप्तदशप्रकृतीनां जघन्यः प्रदेशोदयः । आसां हि सप्तदशानामपि प्रकृतीनामन्तरकरणं कृत्वा देवलोकं गतः सन् प्रथमसमये एव द्विती-

यस्थितेः सकाशाद्दलिकमाकृष्योदयसमयादारभ्य गोपुञ्जाकारेण विरचयति । तद्यथा—उदयसमये प्रचलं । द्वितीयसमये विशेषहीनं । तृतीयसमये विशेषहीनं । एवं यावदावलिकाचरमसमये जघन्यः प्रदेशोदयो लघ्न्यते ॥ २५ ॥

चतुरवसमित्तु पञ्चा संजोश्य दीहकालसम्मत्ता । मिथ्यगए संजोयणाणं तु ॥ २६ ॥
 चतुरवसमित्तु ति—चतुरो वारान् मोहनीयमुपशमय्य पश्चादन्तर्मुहूर्ते गते सति मिथ्यात्वं गतः । ततोऽपि मिथ्यात्वप्रत्ययेन संयोजनान् अनन्तानुबन्धिनो वध्नाति । ततः सम्यक्त्वं गतः । तच्च दीर्घकालं द्वात्रिंशं सागरोपमाणां शतं यावत् अनुपादयन् सम्यक्त्वप्रचावतः प्रचृतान् पुञ्जान् अनन्तानुबन्धिनां संवन्धिनः प्रदेशसंक्रमतः परिसाटयति । ततः पुनरपि मिथ्यात्वं गतः मिथ्यात्वप्रत्ययेन च ऋयोऽप्यनन्तानुबन्धिनो वध्नाति । तस्यावलिकाया वन्धावलिकायाश्चरमसमये पूर्ववद्धानामनन्तानुबन्धिनां जघन्यः प्रदेशोदयः । आवलिकाया अनन्तरसमये हि प्रथमसमयवक्ष्य दलिकस्योदयो जवति । ततो जघन्यः प्रदेशोदयो न लघ्न्यते इति कृत्वा आवलिकायाश्चरमसमये इत्युक्तं । संसारे चैकजीवस्य चतुःकृत्य एव मोहनीयस्योपशमो जवति, न पञ्चकृत्य इति चतुःकृत्योग्रहणं । मोहोपशमनेन किं प्रयोजनमिति चेदुच्यते—इह मोहोपशमं कुर्वन्नप्रत्याख्यानदिकपायाणां दलिकमन्यत्र गुणसंक्रमेण प्रचलं संक्रमयति । ततः क्षीणशोषाणां तेषां अनन्तानुबन्धिषु वन्धकाले स्लोकमेव संक्रम(क्रमय)ति, ततो मोहोपशमग्रहणं ॥ २६ ॥

इत्थीए संजमन्नवे सबनिरुद्धि गंतु मिथ्यं । देवीए लहुमिठी जेठविइ आलिगं गंतुं ॥ २७ ॥

इत्थीए त्ति—संयमेनोपलक्षितो ऋवः संयमऋवस्तस्मिन् । सर्वनिरुद्धेऽन्तर्मुहूर्तावशेषे । स्त्रिया मिथ्यात्वं गतायाः, ततोऽनन्तरऋवे देवीचूतायाः शीघ्रमेव च पर्याप्तया उत्कृष्टस्थितिवन्धानन्तरमावलिकां गत्वा आवलिकायाश्चरमसमये स्त्रीवेदस्य जघन्यः प्रदेशोदयः । इयमत्र जावना—क्षपितकर्माशा काचित् स्त्री देशानां पूर्वकोटिं यावत्संयममनुपाल्यान्तर्मुहूर्ते आयुपोऽवशेषे मिथ्यात्वं गत्वा अनन्तरऋवे देवी समुत्पन्ना, शीघ्रमेव च पर्याप्ता । तत उत्कृष्टे संक्षेपे वर्तमाना स्त्रीवेदस्योत्कृष्टां स्थितिं वदति, पूर्ववद्वां चोपवर्तयति । तत उत्कृष्टवन्धारंजात् परत आवलिकायाश्चरमसमये तस्याः स्त्रीवेदस्य जघन्यः प्रदेशोदयो ऋवति ॥ ३७ ॥

अप्यद्वाजोगचियाणकुक्कस्सगविईणंते । उवरिं शोवनिसेगे चिरतिवासायवेईणं ॥ ३८ ॥

अप्यद्वा त्ति—अहपया वन्धाऋया अहपेन च योगेन चितानां वद्धानां चतुर्णामप्यायुषां ज्येष्ठस्थितीनामुत्कृष्टस्थितीनामन्तेऽन्तिमे उपरि सर्वोपरितने समये सर्वस्तोकदलिकनिक्षेपे चिरकालं तीव्रासातवेदनाचिञ्चूतानां क्षपितकर्माशानां तत्तदायुर्वेदिनां जघन्यः प्रदेशोदयः । तीव्रासातवेदनया ह्यचिञ्चूतानां बहवः पुञ्जलाः परिसदन्तीति कृत्वा तीव्रासातवेदिग्रहणं ॥ ३८ ॥

संजोयणा विजोजिय देवऋवजहन्नगे अइनिरुद्धे । वंधिय उक्कस्सविईं गंतुणेगिंदिया सन्नी ॥ ३९ ॥
सव्वलहुं नरयगए निरयगईं तस्मि सव्वपज्जत्ते । अणुपुवीलं य गईंतुह्वा नेया ऋवादिस्मि ॥ ३० ॥

संजोयणेषादि—संयोजनान् अनन्तानुबन्धिनो विमंयोग्य, तद्विमंयोजने हि शोणामपि कर्मणां अग्र्यांयः पुण्ड्राः परिस्रन्ति इति तदुपादानं । ततो जघन्यं देवतं प्राप्तः, तत्र चातिनिरुद्धे पश्चिमेऽन्तर्मुहूर्ते प्रतिपन्नमित्याह एकैन्द्रिय-
 प्रायोग्यां प्रकृतीनामुत्कृष्टां स्थितिं ब्रह्मा सर्वसंक्षिप्त एकैन्द्रियेऽप्यप्रसन्न चान्तर्मुहूर्ते स्थित्वाऽनंशितु मध्ये समायात ।
 देवो हि मृत्वा नामंशितु मध्ये गच्छतीति कृत्वा एकैन्द्रियमद्रष्टुं । ततोऽसंज्ञिजगद्भ्यु शीघ्रं मृत्वा नारको जातः, सर्वपयो-
 सिञ्चिश्च शीघ्रं पर्याप्तः । तस्मिन् सर्वपर्याप्तियर्थासे नारके नररुगतेर्जघन्यः प्रदेशोदयः । पर्याप्तस्य हि प्रचूताः प्रकृतयो
 विपाकोदयमायान्ति, उदयगताश्च सिद्धुकर्मक्रमेण न नंक्रामन्ति, तेन प्रकृत्यन्तरद्विकर्मक्रमाजागात् जघन्यः प्रदेशोदयः
 प्राप्यत इति सद्यपकृत इत्युक्तं । आनुपूर्व्यश्चतस्रोऽपि गतितुल्याः स्वस्वगतितुल्या क्षेया ज्ञातव्याः । कर्मसं नमदौ जग-
 प्रथमसमये वेदितव्याः । तृतीये हि समयेऽन्या अपि बन्धायद्विजातीताः कर्मसंज्ञता उदयमागच्छन्ति, ततो जघप्रथमममय-
 ग्रहणम् ॥ २९-३० ॥

देवगई उहिसमा नवरिं उज्जोयवेयगो ताहे । आहार जाइ अइचिरसंजममणुपा खिजणंते ॥ ३१ ॥

देवगइ ति—देवगतिस्वधिममा अवधिशानावरणमसा अवधिशानावरणसेव देवगतेरपि जघन्यः प्रदेशोदयो जग-
 नीय इत्यर्थः । नवरं यदा उद्योतवेदको जवति 'ताहे' तदा देवगतेर्जघन्यः प्रदेशोदयो द्रष्टव्यः । किं कारणमिति चेत्-
 च्यते—यावदुद्योतस्योदयो न जवति तावदेवगतौ सिद्धुकर्मक्रमेण तं संक्रमयति । ततो जघन्यः प्रदेशोदयो न लन्यते ।
 तत उदयप्राप्तस्य पुनरुद्योतस्य सिद्धुकर्मक्रमो न जवति, तत उद्योतनेदकप्रद्वणं । उद्योतनेदकप्रद्वणं च पर्याप्तस्य जवति,

नापर्याप्तस्येति पर्याप्तावस्थायां देवगतेर्जघन्यः प्रदेशोदयः । तथा यश्चिरकालं देशोनपूर्वकोटिरूपं यावत्संयममनुपाख्या-
न्तिमे काले आहारकशरीरी जातः, उद्योतं च वेदयते, तस्याहारकसप्तकस्य जघन्यः प्रदेशोदयः । चिरकालसंयमपरि-
पालने हि ऋष्यांसः कर्मपुत्रदाः परिसदिता भवन्तीति कृत्वा चिरकालसंयमग्रहणं । उद्योतग्रहणे च कारणं प्रागुक्तमे-
वानुसर्तव्यं ॥ ३१ ॥

सेसाणं चकुसुसमं तंमि व अन्नंमि व भवे अचिरा । तज्जोगा बहुगीडं पवेययं तस्स ता ताड ॥ ३२ ॥
सेसाणं ति—उक्तशेषाणां प्रकृतीनां चक्षुःसमं चक्षुर्दर्शनावरणसमं वक्तव्यं तावद्यावदेकेन्द्रियो जातः, ततो येषां
कर्मणां तस्मिन्नेव एकेन्द्रियभवे उदयो विद्यते तेषां तत्रैव जघन्यः प्रदेशोदयो वाच्यः । येषां तु कर्मणां मनुजगतिर्द्विन्द्रि-
यादिजातिचतुष्टयाद्यसंस्थानपञ्चकौदारिकांगोपांगवैक्रियांगोपांगसंहननपङ्कविहायोगतिक्त्रससुत्रगसुस्वरडुःस्वरादेयरू-
पाणां न तत्रोदयसंभवः तेषामेकेन्द्रियचवाङ्मूल्य तत्तदुदययोग्येषु चर्वेपूपन्नस्य तास्तास्तन्नवयोग्या बह्वीः प्रकृतीर्वेदय-
मानस्य, तत्तन्नवयोग्यवहुप्रकृतिवेदनं च पर्याप्तस्योपपद्यते । ततः सर्वाग्निः पर्याप्तस्य जघन्यः पर्याप्तस्योदयः
पर्याप्तस्य बह्वयः प्रकृतय उदयमागच्छन्ति, उदयप्राप्तानां च प्रकृतीनां स्तिबुकसंक्रमो न भवति । तथा च सति विवक्षित-
प्रकृतीनां जघन्यः प्रदेशोदयो लभ्यते इति पर्याप्तस्येति विवृतं । तीर्थकरनाम्नस्तु कृपितकर्माशस्योदयप्रथमसमये जघन्यः
प्रदेशोदयो ज्ञेयः, परतो गुणश्रेणिदलिकं प्रचूतमवाप्यते इति स न भवति ॥ ३२ ॥ ४१ए ॥

॥ इति श्रीमलयगिरिविरचितायां कर्मप्रकृतिटीकायामुदयः समाप्तः ॥

तदेवमुक्त उदयः, संप्रति सत्तात्रिधानावसरः । तत्र चेमेऽर्थाधिकाराः । तद्यथा-जेदः साधनादिरूपणा स्वामित्वं चेति । तत्र जेदनिरूपणार्थमाह—

मूलुत्तरपगश्गयं चउविहं संतकम्ममवि नेयं । धुवमधुवणार्इयं अठहं मूलपगईणं ॥ १ ॥

मूलुत्तर ति—सत्कर्म विधा-मूलप्रकृतिगतं उत्तरप्रकृतिगतं च । तत्र मूलप्रकृतिगतमष्टप्रकारं, तद्यथा-ज्ञानावरणीयं दर्शनावरणीयमित्यादि । उत्तरप्रकृतिगतमष्टप्रकारं, तद्यथा-मतिज्ञानावरणीयमित्यादि । पुनरेकैकं चतु-
पणार्थमाह-‘धुवेत्यादि’ अष्टानां मूलप्रकृतीनां सत्कर्म त्रिधा, तद्यथा-धुवमधुवमनादि च । तत्रानादित्वं सदैव ज्ञावात् ।
धुवाधुवताऽचव्यञ्जव्यापेक्षया ॥ १ ॥

संप्रत्युत्तरप्रकृतीनां साधनादिरूपणार्थमाह—

दिष्टिडुगाजगत्गति तणुचोइसगं च तित्थगरमुच्चं । डुविहं पढमकसाया होंति चउञ्जा तिहा सेसा ॥२॥

दिष्टिडुग ति—दृष्टिकं सम्यक्त्वसम्यग्मिथ्यात्वरूपं, आयूपि चत्वारि, ‘उगइ ति’ मनुव्यद्विकं देवद्विकं नरक-
द्विकं च, तनुचतुर्दशकं वैक्रियसप्तकाहारकसप्तकरूपं, तथा तीर्थकरनामोच्चैर्गत्रं च, एतामामष्टाविंशतिप्रकृतीनां सत्कर्म
द्विविधं विप्रकारं, तद्यथा-सादि अधुवं च । साधधुवता चाधुवसत्कर्मत्वादेवसेया । तथा प्रथमकपाया अनन्तानुबन्धिनः

सत्कर्मपेक्षया चतुर्विधाः, तद्यथा-सादयोऽनादयो ध्रुवा अध्रुवाश्च । तथाहि-ते सम्यग्दृष्टिना प्रथममुद्घृष्टिताः, ततो मिथ्यात्वं गतेन यदा ज्ञूयोऽपि मिथ्यात्वप्रत्ययेन बध्यन्ते, तदा सादयः । तत्स्थानमप्राप्तस्य पुनरनादयः । ध्रुवाध्रुवता पूर्ववत् । तथा शेषाः पट्टिशतिशतसंख्याः प्रकृतयः सत्कर्मपेक्षया त्रिधा त्रिप्रकाराः, तद्यथा-अनादयो ध्रुवा अध्रुवाश्च । तत्रानादित्वं ध्रुवसत्कर्मत्वात् । ध्रुवाध्रुवता पूर्ववत् ॥ ३ ॥

तदेवं कृता साधनादिप्ररूपणा । संप्रति स्वामित्वं वक्तव्यं । तच्च द्विधा-एकैकप्रकृतिगतं प्रकृतिस्थानगतं च । तत्रैकैकप्रकृतिगतं स्वामित्वमभिधित्सुराह-

उत्तमत्थंता च उदस उचरमसमयं मि अस्थि दो निहा । बद्धाणि ताव आळाणि वेइयाइं ति जा कसिणं ॥३॥

उत्तमत्थंति-ज्ञानावरणपञ्चकान्तरायपञ्चकदर्शनावरणचतुष्टयरूपार्थतुर्दश प्रकृतयः उद्घातान्ताः क्षीणकपायवीतरागद्वन्द्वस्थगुणस्थानकं यावत्सत्यो ज्वन्तीत्यर्थः । परतस्तासामजावः । एवमुत्तरत्राप्युक्तगुणस्थानकाल्परतोऽज्ञावो वेदितव्यः । तथा चे निम्ने क्षीणकपायवीतरागद्वन्द्वस्थगुणस्थानकद्विचरमसमयं यावत्सत्यौ स्तः । आर्युं पि चत्वार्थं पि वच्चानि तावत्सन्ति यावत्कृत्स्नं निरवशेषं वेदितानि न चवन्ति ॥ ३ ॥

तिसु मिष्ठत्तं नियमा अठसु ठाणेषु होइं नइयवं । आसाणे सम्मतं नियमा सम्मं दससु जळं ॥ ४ ॥

तिसु-त्रिषु गुणस्थानकेषु मिथ्यादृष्टिसासादनसम्यग्भिः मिथ्यादृष्टिवृत्तरेषु नियमादवश्यंतया मिथ्यात्वं सत् विद्यमानं । शेषेषु पुनरष्टसु गुणस्थानकेषु उपशान्तमोहगुणस्थानकर्षवसानेषु जाल्यं । तथाहि-अविरतसम्यग्दृष्ट्यादिना

कृपिते न भवति, उपशान्ते तु भवति । क्षीणमोहादिषु पुनस्तथावश्यमन्नावः । तथा आसादने सासादने सम्यक्त्वं नियमादस्ति । दशसु पुनर्गुणस्थानकेषु मिथ्यादृष्ट्याद्युपशान्तमोहगुणस्थानकपर्यवसानेषु भ्राज्यं, कदाचिन्नवति कदाचिन्न भवतीत्यर्थः । तथाहि—मिथ्यादृष्ट्यावज्रव्ये न भवति, नव्येऽपि कदाचिन्नवति कदाचिन्न । तथा सम्यङ्मिथ्यादृष्टित्वं किय-
 भवति, अतस्तत्रापि तन्नाज्यं ॥ ४ ॥

विश्यते—वितीये तृतीये च गुणस्थानके मिश्रं सम्यङ्मिथ्यात्वं नियमादसु पंचसु होश् चक्षुष्यं ५
 तिसत्कर्मैव भवति, सम्यङ्मिथ्यादृष्टिश्च सम्यङ्मिथ्यात्वं विना न भवति, ततः सासादने सम्यङ्मिथ्यादृष्टौ च सम्य-
 क्मिथ्यात्वमवश्यमस्ति । स्थाननवके गुणस्थानकनवके मिथ्यादृष्ट्याविरतसम्यङ्दृष्ट्यादौ उपशान्तगुणस्थानकान्ते भ्रजनीयं,
 कदाचिन्नवति कदाचिन्न भवति । जावना च प्रागुक्तकारेण स्वयमेव कर्तव्या, युगमत्वात् । तथा संयोजना अनन्तानु-
 बन्धिनो घयोर्मिथ्यादृष्टिसासादनयोर्नियमाद्भवन्ति । यत एतावदवश्यमनन्तानुबन्धिनो वन्नाति । पद्यसु पुनर्गुणस्थानकेषु
 सम्यङ्मिथ्यादृष्ट्यादिष्वप्रमत्तसंयतपर्यन्तेषु भ्रजनीयाः । यदि उच्यते तस्मिन् न सन्ति, इतरथा तु मन्तीत्यर्थः ॥ ५ ॥

खवगानियदृष्टिश्चास्तीति अथ वि कसाया । निरयतिरियतेरसंगं निदानिहातिगेषु चरि ॥ ६ ॥
 खवग ति—क्षपकस्य अनिवृत्तिवादरसंपरायाच्चाया यावत् संबन्धेया जागस्तावत् अथावपि अप्रत्याख्यानप्रत्याख्या-

नसंज्ञाः कषायाः सन्ति । परतो न विद्यन्ते, क्षीणत्वात् । उपशमश्रेणिमधिकृत्य पुनरुपशान्तमोहगुणस्थानकं यावत् सन्तो वेदितव्याः । निरयतिर्यगेकान्तप्रायोग्यं यन्नामत्रयोदशकं नरकधिकतिर्यगद्विकैकत्रिचतुरिन्ध्रिजजातिस्थायारा-
तयोद्योतसूक्ष्मसाधारणरूपं निदानिजात्रिकेण सह संयुक्तं कषायाष्टकक्षयाडुपरि स्थितिलंकेषु सहस्रेषु गतेषु सत्सु युगप-
त्क्षयमेति । ततो यावन्न क्षयं याति तावत् सत्, क्षये च सति असत् । उपशमश्रेण्यां पुनरेताः पोरुशापि प्रकृतय
उपशान्तमोहगुणस्थानकं यावत् सत्यो वेदितव्याः ॥ ६ ॥

अपुमिर्थीए समं वा हासब्धं च पुरिससंजलणा । पत्तेगं तस्स कमा तणुरागंतो त्ति लोओ य ॥ ७ ॥

अपुमिर्थीए त्ति—पूर्वोक्तप्रकृतिपोरुशकक्षयादनन्तरं संख्येषु स्थितिलंकेषु गतेषु सत्सु नपुंसकवेदः क्षीयते, यावच्च
न क्षीयते तावत् सन् । ततः पुनरपि स्थितिलंकेषु संख्येषु गतेषु सत्सु स्त्रीवेदः क्षीयते, सोऽपि यावत्क्षयं न याति
तावत्सन् । एवं स्त्रीवेदेन पुरुषवेदेन वा क्षपकश्रेणिं प्रतिपन्नस्य ङष्टव्यं । नपुंसकवेदेन प्रतिपन्नस्य तु स्त्रीवेदनपुंसकवेदौ
युगपत्क्षयमुपगह्यतः, यावच्च न क्षयमुपगह्यतस्तावत्सन्तौ । उपशमश्रेणिमधिकृत्य पुनरुपशान्तमोहगुणस्थानकं याव-
त्सन्तौ । ततः स्त्रीवेदक्षयानन्तरं संख्येषु स्थितिलंकेषु गतेषु सत्सु हास्यादिपङ्कं युगपत्क्षयमुपयाति, ततः समयोनाव-
लिकाधिक्रातिक्रमे पुरुषवेदः । एवं पुरुषवेदेन क्षपकश्रेणिं प्रतिपन्नस्य ङष्टव्यं । स्त्रीवेदेन नपुंसकवेदेन वा क्षपकश्रेणिं
प्रतिपन्नस्य पुनः पुरुषवेदो हास्यादिपङ्कं च युगपत्क्षीयते । ततः पुरुषवेदक्षयानन्तरं संख्येषु स्थितिलंकेषु गतेषु सत्सु
संज्वलनक्रोधः क्षयमुपयाति । ततः पुनरपि संख्येषु स्थितिलंकेषु गतेषु सत्सु संज्वलनमानः । ततोऽपि संख्येषु स्थिति-

खंकेषु गतेषु संज्वलनमाथा । यावच्च हास्यादिप्रकृतयः ह्ययं नोपयान्ति तावत्सत्यः । 'तणुरांगंतो त्ति लोचो य' लोचः संज्वलनलोचो यावत्तुरागान्तः सूक्ष्मसंपरायगुणस्थानकान्तः तावत् सन् वेदितव्यः, परतोऽसन् । उपशमश्रेणिमधिकृत्य पुनर्हीस्यादिप्रकृतयः सर्वा अपि उपशान्तमोहगुणस्थानकं यावत् सत्योऽवसेयाः ॥ ७ ॥

मणुयगइजाइतसवायरं च पञ्जात्तसुत्रगआएज्जं । जसकित्ती तिब्बरं वेयण्डच्चं च मणुयाणं ॥ ८ ॥
 जवचरिमस्समयस्मि उ तम्मगिह्वसमयस्मि सेसाउ । आहारगतिब्बरया जज्जा उसु न्हि तिब्बरं ॥ ९ ॥

मणुयगईत्यादि-मनुष्यगतिपञ्चेन्द्रियजातित्रसवादरपर्याससुत्रगादेयशःकीर्तितीर्थकरान्यतरवेदनीयोच्चैर्गोत्रमनुष्यायू-
 रूपा द्वादश प्रकृतयो जवचरमसमये सन्ति, अयोगिकेवद्विचरमसमयं यावत् विद्यन्ते, परतोऽसत्य इत्यर्थः । शोपाः
 पुनरुक्तव्यतिरिक्ताः सर्वा अपि ज्यशीतिसंख्याः । 'तम्मगिह्वसमयस्मि त्ति' जवचरमसमयपाश्चात्यसमयेऽयोगिकेवद्वि-
 द्विचरमसमये इत्यर्थः । सत्यो जवन्ति, चरमसमये त्वसत्यः । आहारकर्तीर्थकरनामनी; सर्वेष्वपि गुणस्थानकेषु ज्ञान्ये ।
 द्वयोः पुनर्गुणस्थानकयोः सासादनसम्यङ्निश्चिद्व्याहृष्टिरूपयोस्तीर्थकरनाम नियमान्न विद्यते, तीर्थकरनामसत्कर्मणः स्वजावत
 एवोकरूपे गुणस्थानकद्विके गमनासंचवात् ॥ ८-९ ॥

तदेवमुक्तमैकैकप्रकृतिसत्कर्म, संप्रति प्रकृतस्थानसत्कर्मप्ररूपणार्थमाह—

पढमचरिमाणमेगं ठन्नवचत्तारि वीयगे तिन्नि । वेयणियाउयगोएसु दोन्नि एगो त्ति दो होति ॥ १० ॥

पहम ति-प्रथमचरमयोर्ज्ञानावरणान्तराययोरेकं पञ्चप्रकृत्यात्मकं स्थानं । तच्च क्षीणकषायचरमसमयं यावत् सत्, परतोऽसत् । तथा द्वितीये दर्शनावरणीये त्रीणि प्रकृतिस्थानानि, तद्यथा—षड् नव चतस्रः । तत्र सकलदर्शनावरणी-यप्रकृतिसमुदायो नव । ताश्च नव प्रकृतय उपशमश्रेणिमधिकृत्य उपशान्तमोहगुणस्थानकं यावत् सत्यः । ह्यपकश्रेणि-मधिकृत्य पुनरनिवृत्तिवादरसंपरायाज्याया यावत् संख्येयत्रागास्तावत्सत्यः, परतः स्थानद्वित्रिकक्षये षड् नवन्ति । ताश्च तावत्सत्यो यावत् क्षीणकषायस्य द्विचरमसमयः । तस्मिन् द्विचरमसमये निद्राप्रचले व्यवह्रियेते । ततश्चरमसमये चतस्र एव सत्यः । ता अपि तत्र व्यवह्रियन्ते । तथा वेदनीयायुर्गोत्राणां द्वे प्रकृतिस्थाने, तद्यथा—द्वे एका च । तत्र वेदनीयस्य यावदेकं न क्षीणं तावत् द्वे सत्यौ । एकस्मिंस्तु क्षीणे एका । गोत्रस्य यावदेकं न क्षीणं उच्यते तावत् द्वे सत्यौ । नीचैर्गोत्रे ह्यपि ते उच्चैर्गोत्रे वा उच्यन्ते पुनरेका सती । आयुषस्तु यावद्द्व्युज्जमायुर्गोदेति तावत् द्वे प्रकृती सत्यौ । उदिते तु तस्मिन् प्राकनं क्षीणमिति एका प्रकृतिः ॥ १० ॥

संप्रति मोहनीयस्य प्रकृतिसत्कर्मस्थानप्रतिपादनार्थमाह—

एगाश् जाव पंचगमेकारस वार तेरसिगवीसा । बिय तिय चउरो ठ सत्त अठवीसा य मोहस्स ॥ ११ ॥

एगाश् ति-मोहनीयस्य पञ्चदश प्रकृतिसत्कर्मस्थानानि । तद्यथा-एका, द्वे, तिस्रः, चतस्रः पञ्च, एकादश, द्वादश, त्रयो-दश, एकविंशतिः, द्वाविंशतिः, त्रयोविंशतिः, चतुर्विंशतिः, पञ्चविंशतिः, सप्तविंशतिः, अष्टाविंशतिश्चेति । एतानि सुखा-ववोधार्थं गाथाक्रमवैपरीत्येन ज्ञाव्यन्ते—तत्र मोहनीयस्य सर्वप्रकृतिसमुदायोऽष्टाविंशतिः । सम्यक्त्वे उच्यते सप्त-

विंशतिः । ततोऽपि सम्यङ्मिथ्यात्वे लब्धविते पङ्क्तिशक्तिः । अथवाऽनादिमिथ्यादृष्टेः पङ्क्तिशक्तिः । अष्टाविंशतिरनन्तानु-
बन्धिचतुष्टये द्वीणे चतुर्विंशतिः । ततो मिथ्यात्वे द्वीणे त्रयोविंशतिः । ततः सम्यङ्मिथ्यात्वे द्वीणे षाविंशतिः । ततः
सम्यक्त्वे द्वीणे एकविंशतिः । ततोऽष्टसु कपार्येषु द्वीणेषु त्रयोदश । ततो नपुंसकवेदे द्वीणे षादश । ततः स्त्रीवेदे द्वीणे
एकादश । ततः षट्सु नोकपार्येषु द्वीणेषु पञ्च । ततः पुरुषवेदे द्वीणे चतस्रः । ततः संज्वलनक्रोधे द्वीणे तिस्रः । ततः
संज्वलनमाने द्वीणे द्वे । संज्वलनमायायां च द्वीणायामेका ॥ ११ ॥

संग्रह्येतानि प्रकृतिसत्कर्मस्थानानि गुणस्थानकेषु विचिन्तयन्नाह—

तिन्नेग तिगं पणगं पणगं च पणगमह दोन्नि । दस तिन्नि दोन्नि मिन्नाइगोसु जावोवसंतो ति ॥१२॥
तिन्नेग ति-यावदुपशान्तमोहगुणस्थानकं तावन्मिथ्यादृष्ट्यादिषु गुणस्थानकेषु यथासंबन्धं त्र्यादीनि प्रकृतिसत्कर्म
स्थानानि ऋवन्ति । तत्र मिथ्यादृष्टिगुणस्थानके त्रीणि प्रकृतिसत्कर्मस्थानानि । तद्यथा-अष्टाविंशतिः, सप्तविंशतिः,
पङ्क्तिशक्तिश्च । एतानि प्रागेव ज्ञावितानि । सासादनसम्यग्दृष्टिगुणस्थानके एकं प्रकृतिसत्कर्मस्थानं अष्टाविंशतिरूपं । सम्य-
ङ्मिथ्यादृष्टिगुणस्थानके त्रीणि प्रकृतिसत्कर्मस्थानानि, तद्यथा—अष्टाविंशतिः सप्तविंशतिश्चतुर्विंशतिश्च । इह योऽष्टा-
विंशतिसत्कर्मा सन् सम्यङ्मिथ्यात्वं गतस्तमाश्रित्याष्टाविंशतिः । येन पुनर्मिथ्यादृष्टिना सता पूर्वं सम्यक्त्वमुद्बलितं
ततः सप्तविंशतिसत्कर्मणा सता सम्यङ्मिथ्यात्वमनुन्नविमुमारब्धं तं प्रति सप्तविंशतिः । चतुर्विंशतिसत्कर्मणां सम्यङ्मि-
थ्यादृष्टिं प्रतीत्य पुनश्चतुर्विंशतिः प्राप्यते । तथाऽविरतसम्यग्दृष्टिगुणस्थानके पञ्च प्रकृतिसत्कर्मस्थानानि, तद्यथा-अष्टा-

विंशतिः चतुर्विंशतिः त्रयोविंशतिः द्वाविंशतिः एकविंशतिश्च । तत्राष्टाविंशतिरौपशमिकसम्यग्दृष्टेः द्वायोपशमिकसम्यग्दृष्टेर्वा । अष्टाविंशतिसत्कर्मणोऽनन्तानुबन्धिक्ये वेदकसम्यग्दृष्टेरौपशमिकसम्यग्दृष्टेर्वा चतुर्विंशतिः । वेदकसम्यग्दृष्टेर्मिथ्यात्वे कृपिते त्रयोविंशतिः । तस्यैव सम्यञ्जिथ्यात्वे कृपिते द्वाविंशतिः । द्वायिकसम्यग्दृष्टेरैकविंशतिः । तथा देशविरतिगुणस्थानके पञ्च प्रकृतिसत्कर्मस्थानानि, तानि च पूर्वोक्तान्येव । तान्येव प्रमत्तसंयतगुणस्थानके । तान्येव चाप्रमत्तसंयतगुणस्थानके । 'अह दोन्नि सि' अथानन्तरं अपूर्वकरणगुणस्थानके द्वे प्रकृतिस्थाने, तद्यथा-चतुर्विंशतिरेकविंशतिश्च । तत्रोपशमश्रेणिं प्रतिपन्नस्य चतुर्विंशतिः, द्वायिकसम्यग्दृष्टिमधिकृत्य द्वयोरपि श्रेण्योरैकविंशतिः । तथाऽनिवृत्तिवादरसंपरायगुणस्थानके दश प्रकृतिसत्कर्मस्थानानि, तद्यथा-चतुर्विंशतिः एकविंशतिः त्रयोदश द्वादश एकादश पञ्च चतस्रः तिस्रः द्वे एका च । तत्र चतुर्विंशतिरुपशमश्रेणिमधिकृत्य, एकविंशतिः द्वायिकसम्यग्दृष्टेर्द्वयोरपि श्रेण्योः शेषाणि पुनः द्वपक्षश्रेण्यां, तानि च प्रागेव ज्ञावितानि । सूक्ष्मसंपरायगुणस्थानके त्रीणि प्रकृतिसत्कर्मस्थानानि, तद्यथा-चतुर्विंशतिः एकविंशतिः एका च । तत्र चतुर्विंशतिरौपशमिकसम्यग्दृष्टेः, एकविंशतिश्च द्वायिकसम्यग्दृष्टेः, एते च द्वे अपि प्रकृतिसत्कर्मस्थाने उपशमश्रेण्यां, एका च द्वपक्षश्रेण्या । तथा द्वे प्रकृतिसत्कर्मस्थाने उपशान्तमोहगुणस्थानके, तद्यथा-चतुर्विंशतिरेकविंशतिश्च । एते च द्वे अपि प्रागिव ज्ञावनीये ॥ ११ ॥

संप्रति मतान्तरमाह—

संखीणदिष्टिमोहे केई पणवीसइं पि इहंति । संजोयणण पढा नासं तेसिं उवसमं च ॥ १३ ॥

संखीण ति-केचिदाचार्याः पञ्चविंशतिव्रह्मणमपि प्रकृतिसत्कर्मस्थानमिच्छन्ति । ते हि प्रथमतो दृष्टिमोहे दर्शनमो-
हनीयत्रितये संक्षीणे ह्ययमुपगते सति पश्चादनन्तानुबन्धिनां नाशमिच्छन्ति । ततस्तन्मतेन दर्शनमोहनीयत्रितयद्वये
सति पञ्चविंशतिरूपमपि प्रकृतिसत्कर्मस्थानं प्राप्यते । यद्येवं तर्हि तन्मतमिह कस्मान्नाच्युपगम्यते ? उच्यते—आर्षेण
विरोधात् । यदाह चूर्णिकृत्—“तं आरिसे न मिलइ तेण न इहिकइ ति” । तथा त एवाचार्यास्तेपामनन्तानुबन्धि-
नामुपशमं चेन्नन्ति, नान्ये परमार्थवेदिनः । अत एव च प्रागनन्तानुबन्धिनामुपशमनाऽस्माच्चिर्नोपदर्शिता ॥ १३ ॥

संप्रति नामकर्मणः प्रकृतिसत्कर्मस्थानानि प्रतिपिपादयिष्याह—

तिदुगसयं षण्पंचगतिगनउई नउई गुणनउई य । चउतिगदुगाहिगासी नव अठ य नामठाणाई ॥१४॥

तिदुगसयं ति-नामकर्मणो षादश प्रकृतिसत्कर्मस्थानानि, तयथा—अुत्तरशतं द्युत्तरशतं पणत्रतिः पञ्चनवतिः त्रिन-
वतिः नवतिः एकोननवतिः चतुरशीतिः त्र्यशीतिः द्व्यशीतिः नव अष्टौ चेति । तत्र सर्वनामकर्मप्रकृतिसमुदायरुच्युत्-
रशतं । तदेव तीर्थकररहितं द्युत्तरशतं । अुत्तरशतमेवाहारकसप्तकररहितं पणवतिः । सैव तीर्थकररहिता पञ्चनवतिः ।
पञ्चनवतिरेव देवद्विकरहिता नरकद्विकरहिता वा त्रिनवतिः । तथा अुत्तरशतमेव नामत्रयोदशकरहितं नवतिः । सैव
तीर्थकररहिता एकोननवतिः । तथा त्रिनवतिर्नरकद्विकरहिता देवद्विकरहिता वा चतुरशीतिः ।
पणवतिस्त्रयोदशरहिता त्र्यशीतिः । पञ्चनवतिस्त्रयोदशरहिता द्व्यशीतिः, अथवा चतुरशीतिर्मनुजद्विकरहिता द्व्यशी-
तिः । मनुजगतिपञ्चेन्विजजातित्रसवादरपर्याप्तसुभ्रगादेयशःकीर्तितीर्थकररुपा नव । ता एव तीर्थकररहिता अष्टौ ॥१४॥

एतान्येव प्रकृतिसत्कर्मस्थानानि गुणस्थानकेषु चिन्तयन्नाह—

एगे ठ द्वीसु दुगं पंचसु चत्वारि अष्टगं दोसु । कससो तीसु चउकंठनु अजोगमि वाणणि ॥१५॥
 एगे त्ति-एकस्मिन्मिथ्यादृष्टिदक्षणे गुणस्थानके पद्म प्रकृतिसत्कर्मस्थानानि, तद्यथा—द्व्युत्तरशतं षष्ववतिः पञ्चन-
 वतिः त्रिनवतिः चतुरशीतिः द्व्यशीतिः । ननु षष्ववतिस्तीर्थकरनामसहिता भवति ततः सा कथं मिथ्यादृष्टौ प्राप्यते ?
 उच्यते—इह कश्चित् नरकेषु वज्रायुष्कः पश्चात्सम्यक्त्वं प्राप्य, तन्निमित्तं तीर्थकरनामकर्म वज्रा नरकाग्निमुखः
 सन् सम्यक्त्वं त्यक्त्वा मिथ्यादृष्टिर्जातः, ततो नरके उत्पन्नः सन् अन्तर्मुहूर्तानन्तरं पुनरपि सम्यक्त्वं प्रतिपद्यते, ततोऽ-
 न्तर्मुहूर्तं कालं यावत् षष्ववतिर्मिथ्यादृष्टौ प्राप्यते, आहारकसप्ततीर्थकरनामसत्कर्मां च मिथ्यात्वं न प्रतिपद्यते ।
 उक्तं च—“उत्तए संति न मिद्धो” इति । ततस्त्र्युत्तरशतं मिथ्यादृष्टौ न प्राप्यते । तथा द्वयोः सासादनसम्यङ्मिथ्या-
 दृष्टिगुणस्थानकयोर्द्वे प्रकृतिसत्कर्मस्थाने, तद्यथा—द्व्युत्तरशतं पञ्चनवतिश्च । तथा पञ्चसु अविरतसम्यग्दृष्टिगुणस्थान-
 कप्रचृतिषु अपूर्वकरणगुणस्थानकान्तेषु चत्वारि चत्वारि प्रकृतिसत्कर्मस्थानानि । तद्यथा—त्र्युत्तरशतं षष्ववतिः
 पञ्चनवतिः । शेषाणि द्वपकश्रेण्यामेकेन्द्रियादौ च संभवन्तीति कृत्वा इह न प्राप्यन्ते । तथा द्वयोरनिवृत्तिवादादरसूक्ष्म-
 संपरायदक्षणेर्गुणस्थानकयोरष्टकं अष्टौ प्रकृतिसत्कर्मस्थानानि । तद्यथा—त्र्युत्तरशतं द्व्युत्तरशतं षष्ववतिः पञ्चनवतिः
 त्रयोदशकं द्वीयते । शेषाणि पुनः द्वपकश्रेण्यामेव । सूक्ष्मसंपरायस्यादिमानि चत्वारि उपशमश्रेण्या, शेषाणि तु द्वपक-

श्रेण्यां । तथा त्रिषु उपशान्तमोहद्वीणमोहसयोगिकेवलिलक्षणेषु गुणस्थानकेषु चत्वारि चत्वारि प्रकृतिसत्कर्मस्थानानि
 भवन्ति । तत्रोपशान्तमोहे इमानि चत्वारि, तद्यथा—व्युत्तरशतं पणवतिः पञ्चनवतिः । द्वीणमोहसयोगि-
 केवलिनोः पुनरमूनि, तद्यथा—नवतिः एकोननवतिः त्र्यशीतिः क्ष्यशीतिश्च । 'ठ तु अजोगमि वाणाणि ति' श्रयोनि-
 केवलिनि षट् प्रकृतिसत्कर्मस्थानानि, तद्यथा—नवतिः एकोननवतिः त्र्यशीतिः नव अष्टौ चेति । एतेषामादि-
 मानि चत्वारि अयोगिकेवलिविचरमसमयं यावत्, चरमसमये तु तीर्थकरतीर्थकरौ प्रतीत्य दे अन्तिमे प्रकृतिसत्कर्मस्थाने १५
 तदेवमुक्तं प्रकृतिसत्कर्म । संप्रति स्थितिसत्कर्म वक्तव्यं । तत्र त्रयोऽर्थाधिकाराः, तद्यथा—श्लेढः साधनादिप्ररू-
 पणा स्वामित्वं चेति । तत्र श्लेढः प्रागिव । साधनादिप्ररूपणा च विधा—मूलप्रकृतिविषया उत्तरप्रकृतिविषया च । तत्र
 प्रथमतो मूलप्रकृतिविषया साधनादिप्ररूपणां चिकीर्षुराह—

मूलविई अजहन्नं तिहा चउद्वाय पढमगकसाया । तिठयख्ववाणयुगवजाणि तिहा उहाणुत्तं ॥ १६ ॥

मूलविई ति—मूलप्रकृतिस्थितिसत्कर्म अजघन्यं विधा त्रिप्रकारं । तद्यथा—अनादि ध्रुवमधुवं च । तथाहि—मूलप्र-
 कृतीनां जघन्यं स्थितिसत्कर्म स्वस्वद्वयपर्यवसाने समयमात्रैकस्थित्यवशेषे भवति, तच्च सादि अशुवं च । ततोऽन्यत्स-
 र्वमजघन्यं, तच्चानादि, सदैव ज्ञायात् । ध्रुवाधुवता पूर्ववत् । उत्कृष्टमनुकृष्टं च साद्यधुवं धयोरपि पर्यायेणानेकशो
 भवनात् । कृता मूलप्रकृतीनां साधनादिप्ररूपणा, संप्रत्युत्तरप्रकृतीनां क्रियते 'चउद्वा य' इत्यादि अत्र पद्यर्थे प्रथमा,
 ततोऽयमर्थः—प्रथमकपायाणामनन्तानुवन्धिनामजघन्यं स्थितिसत्कर्म चतुर्धा चतुःप्रकारं, तद्यथा—सादि अनादि ध्रुव-

मधुवं च । तथाहि-एषां जघन्यं स्थितिसत्कर्म स्वरूपोपान्त्यसमये स्वरूपोपेक्षया समयमात्रैकस्थितिरूपं, अन्यथा तु द्विसमयमानं, तच्च साद्यधुवं, ततोऽन्यत्सर्वमजघन्यं, तदपि चोषद्वितानां ज्यूो वन्धे सादि, तत्स्थानमप्राप्तानां पुनरनादि, भुवाभुवता पूर्ववत् । तथा तीर्थकरनामोषदनयोग्यत्रयोविंशत्याशुश्रुतुयवर्जितानां शेषाणां षड्विंशत्यधिकशतसंख्यानां प्रकृतीनामजघन्यं स्थितिसत्कर्म त्रिधा, तद्यथा-अनादि भुवमधुवं च । तथाहि-एतासां जघन्यं स्थितिसत्कर्म स्वस्वक्ष-यपर्यवसाने उदयवतीनां समयमात्रैकस्थितिरूपं, अनुदयवतीनां स्वरूपतः समयमात्रैकस्थितिकं । अन्यथा तु द्विसम-यमानं । तच्च साद्यधुवं । ततोऽन्यत्सर्वमजघन्यं । तच्चानादि, सदैव ज्ञावात् । भुवाभुवता पूर्ववत् । 'दुहाणुत्तं ति' अनुक्तं उक्तप्रकृतीनामुत्कृष्टानुत्कृष्टजघन्यरूपं तीर्थकरनामोषदनयोग्यदेवद्विकनरकद्विकमनुजद्विकवैक्रियसप्तकाहारकस-प्तकोच्चैर्गोत्रसन्यक्त्वसन्यङ्मिथ्यात्वरूपत्रयोविंशतिआशुश्रुतुयानां जघन्याजघन्योत्कृष्टानुत्कृष्टरूपं विकल्पचतुष्टयं विधा द्विप्रकारं, तद्यथा-सादि अधुवं च । तथाहि-उक्तप्रकृतीनामुत्कृष्टमनुत्कृष्टं च स्थितिसत्कर्म पर्यायेणानेकशो ज्ञवति । ततो द्वितयमपीदं साद्यधुवं । जघन्यं च प्रागेव ज्ञावितं । तीर्थकरनामादीनां चाभुवसत्कर्मत्वाच्चत्वारोऽपि विकल्पाः साद्यधुवा अवसेयाः । मूलप्रकृतीनां चानुक्तं जघन्यमुत्कृष्टमनुत्कृष्टं च द्विप्रकारं, प्रागेव चोक्तं ॥ १६ ॥

तदेवं कृता साद्यनादिप्ररूपणा । संप्रति स्वामित्वं वक्तव्यं । तच्च विधा-उत्कृष्टस्थितिसत्कर्मस्वामित्वं जघन्यस्थि-तिसत्कर्मस्वामित्वं च । तत्र प्रथमत उत्कृष्टस्थितिसत्कर्मस्वामित्वमाह-

जेष्ठविई बंधसमं जेठं बंधोदया उ जासि सह । अणुदयबंधपराणं समऊणा ज छिई जेठं ॥ १७ ॥

जेष्ठि ति-यासां प्रकृतीनां सह युगपत् बन्धोदयौ ज्वत इति चेदुच्यते-
 ज्ञानावरणपञ्चकदर्शनावरणचतुष्टयासातवेदनीयमिथ्यात्वपोरुशकपायपञ्चेन्द्रियजातितैजससप्तकहुंरुसंस्थानवर्णादिविंशत्य-
 गुरुषुपराघातोद्भासाप्रशस्तविहायोग्युद्योतत्रसवादरपर्याप्तप्रत्येका स्थिराशुचतुर्जगदुःस्वरानादेयायशःक्रीर्तिनिर्माणनीचै-
 र्गोत्रपञ्चविधान्तरायाणां तिर्यङ्मनुष्यानिधिकृत्य वैक्रियसप्तकस्य सर्वसंख्यया परुशीतिप्रकृतीना । तासा ज्येष्ठमुत्कृष्टं
 स्थितिसत्कर्म ज्येष्ठस्थितिवन्धसमं उत्कृष्टस्थितिवन्धप्रमाणं ज्वति । तासां हि उत्कृष्टस्थितिवन्धारंभेऽत्राधाकालेऽपि
 प्राग्ब्रह्म दलिकं प्राप्यते । न च तासां प्रथमस्थितिरन्यत्र स्तिबुकसंक्रमेण संकामति, उदयवतीत्वात् । ततस्तासामुत्कृ-
 ष्टस्थितिवन्धप्रमाणमुत्कृष्टं स्थितिसत्कर्म प्राप्यते । अनुदयवन्धपराणां समयोना ज्येष्ठा स्थितियेष्ठमुत्कृष्टं स्थितिसत्कर्म ।
 तत्रानुदये उदयाच्नावे पर उत्कृष्टः स्थितिवन्धो यासां ता अनुदयवन्धपराः निजापञ्चकनरकविक्रितिर्यग्विकौदारिकस-
 प्तकैकेन्द्रियजातिसेवार्तसंहननातपस्थावररूपा विंशतिसंख्यास्तासां समयोना उत्कृष्टा स्थितिरुत्कृष्टं स्थितिसत्कर्म ।
 तथाहि—एतासामुत्कृष्टस्थितिवन्धारंभे यद्यप्यवाधाकालेऽपि प्राग्ब्रह्मं दलिकमस्ति तथापि प्रथमस्थितिं तासामुदयव-
 तीषु मध्ये स्तिबुकसंक्रमेण संक्रमयति । तेन तथा प्रथमस्थित्या समयमात्रया जना उत्कृष्टा स्थितिरुत्कृष्टं स्थितिसत्कर्म ।
 अथोच्येत—कथं निजादीनामनुदये सति बन्धेनोत्कृष्टा स्थितिः प्राप्यते ? उच्यते—उत्कृष्टो हि स्थितिवन्ध उत्कृष्टे
 संक्षेपे ज्वति । न चोत्कृष्टे संक्षेपे वर्तमानस्य निजापञ्चकोदयसंचवः । नरकविकस्य तिर्यञ्चो मनुष्या वा उत्कृष्टस्थि-

तिबन्धकाः । न च तेषां नरकद्विकोदयः संचवतीति । शेषकर्मणां तु देवा नारका वा यथायोगमुत्कृष्टस्थितिवन्धकाः । न च तेषु तेषामुदयो घटते ॥ १७ ॥

संकमर्त्तं वीहाणं सहादिगाए च आगमो संतो । समजणमणुदयाणं उभयासिं जद्धिं तुद्धा ॥ १८ ॥

संकमर्त्तं चि-यासां प्रकृतीनां संक्रमत उत्कृष्टं स्थितिसत्कर्म प्राप्यते, न बन्धतः, उदयोऽपि च विद्यते तासां संक्रमतो दीर्घाणां संक्रमवशादुत्कृष्टस्थितिकानां य आगमः संक्रमेण आवलिकाद्विकहीनोत्कृष्टस्थितिसमागमः स आवलिकया उदयावलिकया सह उत्कृष्टं स्थितिसत्कर्म । एतदुक्तं भवति-सातं वेदयमानः कश्चिदसातमुत्कृष्टस्थितिकं वप्नोति । तच्च वद्ध्वा सातं बद्धुं लग्नः । असातवेदनीयं च बन्धावलिकातीतं सत् आवलिकात् अपरितनं सकलमपि आवलिकाद्विकहीनं त्रिंशत्सारापोपमकोटीप्रमाणं स्थितिसत्कर्म तस्मिन् सातवेदनीये वेद्यमाने च उदयावलिकाया अपरिष्टात् संक्रमयति । ततस्तथा उदयावलिकया सहितः संक्रमेणवलिकाद्विकहीनोत्कृष्टस्थितिसमागमः सातवेदनीयस्योत्कृष्टं स्थितिसत्कर्म । एवं नवनोकपायमनुगतप्रथमसंहननपञ्चकप्रशस्तविहायोगतिस्थिरशुभ्रगुणस्वरादेयशःकीर्त्युच्चैर्गोत्राणामष्टाविंशतिप्रकृतीनामावलिकाद्विकहीनः स्वस्वसजातीयोत्कृष्टस्थितिसमागमः उदयावलिकया सहित उत्कृष्टं स्थितिसत्कर्म ज्ञावनीयं । सम्यक्त्वस्य पुनरन्तर्मुहूर्तौन उत्कृष्टस्थितिसमागम उदयावलिकया सहित उत्कृष्टं स्थितिसत्कर्म । तथाहि-मिथ्यात्वस्योत्कृष्टां स्थितिं वद्ध्वा तत्रैव च मिथ्यात्वेऽन्तर्मुहूर्तं स्थित्वा ततः सम्यक्त्वं प्रतिपद्यते । तस्मिंश्च प्रतिपन्ने सति मिथ्यात्वस्योत्कृष्टां स्थिति-आवलिकात् अपरितनी स्थिति-तथापि संब्ययाऽन्तर्मुहूर्तौनससति-

सागरोपमकोटीकोटीप्रमाणां सकलामपि सम्यक्त्वे उदयावदिकात् उपरि संक्रमयति । ततोऽन्तर्मुहूर्तौ न एवोत्कृष्टस्थि-
तिसमागम उदयावदिकया सहितः सम्यक्त्वस्योत्कृष्टं स्थितिसत्कर्म । यासां पुनः प्रकृतीनां संक्रमत उत्कृष्टा स्थितिः
प्राप्यते, न च संक्रमकाले उदयोऽस्ति, तासां संक्रमकालेऽनुदयानां तावदेव पूर्वोक्तं स्थितिसत्कर्म समयोनमवगन्तव्यं,
आवदिकादिकहीनोत्कृष्टस्थितिसमागम आवदिकया सहितः समयोनस्तासामुत्कृष्टं स्थितिसत्कर्मैत्यर्थः । तथाहि—कश्चि-
न्मनुष्य उरुकृष्टसंक्षेपशवशात्कृष्टां नरकगतिस्थितिं बद्ध्वा परिणामपरावर्तनेन देवगतिं बद्धुमारब्धवान् । तस्यां च देवगतौ
बध्यमानायामावदिकाया उपरि नरकस्थितिं बन्धावदिकातीतां उदयावदिकाया उपरितनीं सकलामपि विंशतिसागरो-
पमकोटीकोटीप्रमाणां संक्रमयति । प्रथमा च स्थितिः समयमात्रा देवगतेः सत्का मनुजगतौ वेद्यमानायां स्तिबुकसंक्र-
मेण संक्रामति । ततस्तथा समयमात्रया स्थित्या क्वन आवदिकयाऽन्यधिक आवदिकादिकहीनोत्कृष्टस्थितिसमागमो
देवगतेरुत्कृष्टं स्थितिसत्कर्म । एवं द्वित्रिचतुरिन्द्रियजात्याहारकसप्तकमनुजानुपूर्वीदेवानुपूर्वीसूक्ष्मापर्याप्तसाधारणतीर्थक-
राख्यानामपि षोडशप्रकृतीनां यथोक्तमानमुत्कृष्टं स्थितिसत्कर्म जावनीयं । सम्यङ्मिथ्यात्वस्य पुनरन्तर्मुहूर्तौ न उत्कृ-
ष्टस्थितिसमागम आवदिकयाऽन्यधिकसमयो न उत्कृष्टं स्थितिसत्कर्म वाच्यं । तच्च सम्यक्त्वोक्तजावनानुसारेण भाव-
नीयं । 'उच्ययासिं जडिईं तुह्यं चि' उच्ययीषामुदयवतीनामनुदयवतीनां च प्रकृतीनां संक्रमोत्कृष्टस्थितानां संक्रमकाले
यत्स्थितिः सर्वा स्थितिस्तुल्य्या । यतोऽनुदयवतीनामपि तदानीं प्रथमस्थितिः स्तिबुकसंक्रमेणोदयवतीषु संक्रम्यमाणापि
ददिकरहिता विद्यते एव । न हि काजः संक्रमयितुं शक्यते, किं तु तस्मिं ददिकमेव । ततः प्रथमस्थितिगतददिकसं-

क्रान्तावपि दलिकरहिता प्रथमा स्थितिः तदानीं विद्यत एवेति कृत्वा उच्ययीषामपि यत्स्थितिः तुल्या । यश्च यासां प्रकृतीनां उत्कृष्टां स्थितिं वधाति, यश्च यासूत्कृष्टां स्थितिं संक्रमयति, स तासामुत्कृष्टस्थितिसत्कर्मस्वामी ॥ १८ ॥

तदेवमुक्तमुत्कृष्टस्थितिसत्कर्मस्वामित्वं, संप्रति जघन्यस्थितिसत्कर्मस्वामित्वमाह-

संजलणतिगे सत्तसु य नोकसाएसु संकमजहन्नो । सेसाण विई एगा दुसमयकाला अणुदयाणं ॥१९॥

संजलणतिगे ति-संज्वलनत्रिकस्य क्रोधमानमायारूपस्य सप्तानां च नोकपायाणां पुरुषवेदहास्यादिपङ्करूपाणां जघन्य-स्थितिसत्कर्म जघन्यस्थितिसंक्रमो वेदितव्यः । एता हि प्रकृतयो बन्धे उदये च व्यवहिन्रे सति अन्यत्र संक्रमेण ह्यं नीयन्ते, तेन कारणेन एतासां य एव चरमसंक्रमः स एव जघन्यं स्थितिसत्कर्म । उक्तं च-“हासाशपुरिसकोहादि तिन्रि संजलण जेण बंधुदये । वोहिन्रे संकमइ तेण इहं संकमो चरिमो ॥ १ ॥ ” जघन्यं स्थितिसत्कर्मति संबन्धः । शेपाणां पुनरुदयवतीनां ज्ञानावरणपञ्चकदर्शनावरणचतुष्टयवेदकसम्यक्त्वसंज्वलनलोत्रायुश्चतुष्टयनपुंसकवेदस्त्रीवेदसातासातवे-दनीयोचैर्गोत्रमनुजगतिपञ्चेन्द्रियजातित्रसवादरपर्याप्तुनगदेयशःकीर्तितीर्थकरान्तरायपञ्चकरूपाणां प्रकृतीनां चतु-स्त्रिंशत्संख्याना स्वस्वह्यपर्यवसानसमये या एका समयमात्रा स्थितिः सा जघन्यं स्थितिसत्कर्म । अनुदयवतीनां पुनः प्रकृतीनां स्वस्वह्योपान्त्यसमये या स्वरूपापेक्षया स्थितिरन्यथा तु द्विसमयमात्रकाला, सा जघन्यं स्थिति-सत्कर्म । अनुदयवतीनां हि चरमसमये स्तिबुकसंक्रमेणोदयवतीषु प्रकृतिषु मध्ये प्रक्षिपति । तत्स्वरूपेण चानुचवति । तेन चरमसमये तासां दलिकं स्वरूपेण न प्राप्यते, किं तु पररूपेण । अत उक्तं ‘उपान्त्यसमये स्वरूपापेक्षया समयमात्रा

अन्यथा तु द्विसमयमात्रकालेति । संप्रति सामान्येन सर्वकर्मणां जघन्यस्थितिसत्कर्मस्वामी प्रतिपाद्यते—तत्रानुबन्धिनां दर्शनमोहनीयत्रिकस्य चाधिरतादिरप्रमत्तपर्यन्तौ यथासंज्ञं जघन्यस्थितिसत्कर्मस्वामी । नारकतिर्यग्देवायुषां नारकतिर्यग्देवाः स्वस्वत्रवचरसमये वर्तमानाः । कथायाष्टकस्त्यानर्द्धित्रिकनामत्रयोदशकनवनोक्तायसंज्वलनत्रिकरूपाणां पट्टत्रिंशत्प्रकृतीनामनिवृत्तिवादासंपरायः । संज्वलनदोत्रस्य सूक्ष्मसंपरायः । ज्ञानावरणपञ्चकदर्शनावरणपट्टान्तरायपञ्चकानाद्दीणकथायः, शेषाणां पञ्चनवतिसंख्यानामयोगिकेवली जघन्यस्थितिसत्कर्मस्वामी ॥ १ ए ॥

तदेवमुक्तं जघन्यस्थितिसत्कर्मस्वामित्वं । संप्रति स्थितिचेदप्ररूपणार्थमाह—

विशसंतछाणां नियगुक्त्सा हि थावरजहन्नं । नेरंतरेण हेष्ठा खवणाश्सु संतरां पि ॥ २० ॥

विशसंतछाणां ति—सर्वेषां कर्मणा स्वकीयात् स्वकीयात् उत्कृष्टात् स्थितस्थानात् समयमात्रादारज्याधस्तात्तावद्भव-
तरीतव्यं यावत् थावरजघन्यं एकेन्द्रियप्रायोग्यं जघन्यं स्थितिसत्कर्म । एतावता स्थितिकर्मके यावन्तः समयास्तायन्ति
स्थितस्थानानि नानाजीवापेक्षया निरन्तरेण नैरन्तर्येण लभ्यन्ते । तद्यथा—उत्कृष्टा स्थितिकं स्थितस्थानं । सम-
योना उत्कृष्टा स्थितिर्द्वितीयं स्थितस्थानं । द्विसमयोना उत्कृष्टा स्थितिस्तृतीयं स्थितस्थानं । एवं तावद्वाच्यं यावदेके-
न्द्रियप्रायोग्यं जघन्यं स्थितिसत्कर्म । एकेन्द्रियप्रायोग्याच्च जघन्यस्थितिसत्कर्मणोऽधस्तात् क्षपणादिषु क्षपणे उच्छलने च
सान्तराणि स्थितस्थानानि लभ्यन्ते । अपिशब्दान्निरन्तराणि च । कथमिति चेदुच्यते—एकेन्द्रियप्रायोग्यजघन्यस्थिति-
सत्कर्मण उपरितनाग्निमजागात्पह्योपमासंख्येयजागमात्रं स्थितिलंभं खंरुथितुमारजते । खंरुनारंजप्रथमसमयादारज्य च

समये समयेऽधस्तादुदयवतीनामनुजावेनानुदयवतीनां स्तिबुकसंक्रमेण समयमात्रा समयमात्रा स्थितिः क्षीयते । ततः प्रतिसमयं स्थितिविशेषा लभ्यन्ते । तद्यथा—तत्स्थावरप्रायोग्यं जघन्यं स्थितिसत्कर्म प्रथमसमयेऽतिक्रान्ते समयहीनं द्वितीये समयेऽतिक्रान्ते विसमयहीनं । तृतीये समयेऽतिक्रान्ते त्रिसमयहीनमित्यादि । अन्तर्मुहूर्तेन च कावेन तत्र स्थितिखणं खंरुयति । तत एतावती स्थितिर्युगपदेव वृद्धितेति कृत्वाऽन्तर्मुहूर्तादूर्ध्वं निरन्तराणि स्थितिस्थानानि लभ्यन्ते । ततः पुनरपि द्वितीयं पद्योपमासंख्येयजागमात्रमन्तर्मुहूर्तमात्रेण खंरुयति । तत्रापि प्रसिसमयमधः समयमात्रसमयमात्र-स्थितिद्वयापेक्षया निरन्तराणि स्थितिस्थानानि पूर्वप्रकारेण लभ्यन्ते । द्वितीये च स्थितिखणं खंरुयते सति पुनरपि पद्यो-पमासंख्येयजागमात्रा स्थितिर्युगपदेव वृद्धितेति न त्रयोऽप्यन्तर्मुहूर्तादूर्ध्वं निरन्तराणि स्थितिस्थानानि लभ्यन्ते । एवं तावद्वाच्यं यावदावलिका शेषा ऋवति । सापि चावलिका उदयवतीनामनुजवेनानुदयवतीनां स्तिबुकसंक्रमेण समये समये द्यमुपयाति तावद्वावदेका स्थितिः । ततोऽमूनि आवलिकामात्रसमयप्रमाणानि स्थितिस्थानानि निरन्तराणि लभ्यन्ते ॥१०॥

तदेवं स्थितिस्थानत्रेदोपदर्शनमपि कृतं । संप्रत्यनुजागसत्कर्मप्ररूपणार्थमाह—

संकमसममणुजागे नवरि जहन्नं तु देसघाईणं । बन्नोकसायवज्जाण एगछाणंमि देसहरं ॥ ११ ॥
मणनाणे डुछाणं देसहरं सामि गोयसम्भत्ते । आवरणविग्घसोलसग किद्धिवेएसुय संगंते ॥ १२ ॥

संकमसममित्यादि—अनुजागसंक्रमेण तुल्यमनुजागसत्कर्म वक्तव्यं । एतदुक्तं ऋवति—यथानुजागसंक्रमे स्थानप्रत्य-यविपाकशुजाशुचत्वसाद्यनादित्वस्वामित्वानि प्राक् प्रतिपादितानि तथैवात्राप्यनुजागसत्कर्मणि वक्तव्यानि । नवरमयं

विशेषो यदुत देशघातिनीनां हास्यादिपङ्कवर्जितानां मतिश्रुतावधिज्ञानावरणचक्षुरचक्षुरवधिदर्शनावरणसंज्वलनचतुष्टय-
वेदत्रिकान्तरायपञ्चकरूपाणामष्टादशप्रकृतीनां जघन्यानुजागसत्कर्मस्थानमधिकृत्य एकस्थानीयं, घातिसंज्ञामधिकृत्य देश-
हरं देशघाति वेदितव्यं । मनःपर्यायज्ञानावरणे पुनर्जघन्यमनुजागसत्कर्मस्थानमधिकृत्य विस्थानं, घातिसंज्ञामधिकृत्य
देशघाति । इहोत्कृष्टानुजागसत्कर्मस्वामिन उत्कृष्टानुजागसंक्रमस्वामिन एव वेदितव्याः । जघन्यानुजागसत्कर्मस्वामिनः
पुनराह—‘सामि गोयेत्यादि’ । सम्यक्त्वज्ञानावरणपञ्चकदर्शनावरणपङ्कान्तरायपञ्चकरूपप्रकृतिपोरुशककिट्टिरूपसंज्वलन-
लोचवेदत्रयाणां स्वस्वान्तिमसमये वर्तमाना जघन्यानुजागसत्कर्मस्वामिनो वेदितव्याः ॥ २१-२२ ॥

अत्रैव विशेषमाह—

मइसुय चरकुअचरूण सुयसमतस्स जेठल ङ्गिस्स । परमो हिस्सो हिडुगं मणनाणं विउल्लनाणस्स ॥२३॥

मइसुय ति—मतिज्ञानावरणश्रुतज्ञानावरणचक्षुर्दर्शनावरणानां श्रुतसमाप्तस्य सकलश्रुतपारगामिन-
श्चतुर्देशपूर्वधरस्येत्यर्थः । ज्येष्ठलब्धिकस्य उत्कृष्टायां श्रुतार्थलब्धौ वर्तमानस्य जघन्यमनुजागसत्कर्म । इदमत्र तात्पर्यम्—
मतिज्ञानावरणादीना चतसृणा प्रकृतीनामुत्कृष्टश्रुतार्थसंपन्नश्चतुर्देशपूर्वधरो जघन्यानुजागसत्कर्मस्वामी वेदितव्यः । तथा
परमावधिज्ञानेनावधिक्कमवधिज्ञानावरणावधिदर्शनावरणरूपं जघन्यानुजागसत्कर्म भवति । एतदुक्तं भवति—अवधि-
ज्ञानावरणावधिदर्शनावरणयोर्जघन्यानुजागसत्कर्मस्वामी परमावधियुक्तो वेदितव्यः । तथा मनोज्ञानं मनःपर्यायज्ञाना-
वरणं जघन्यानुजागसत्कर्म विपुलमनःपर्यायज्ञानिनोऽवगन्तव्यं । स्वामित्वभावनाऽवधिज्ञानावरणवत् । लब्धिसहितस्य

हि प्रचूतोऽनुजागः प्रलयमुपयातीति परमोहिस्सेत्याद्युक्तं । शेषाणां तु प्रकृतीनां य एव जघन्यानुजागसंक्रमस्वामिनस्त एव जघन्यानुजागसत्कर्मणोऽपि ऋष्टव्याः ॥ १३ ॥

इदानीमनुजागसत्कर्मस्थानचेदप्ररूपणार्थमाह—

बंधहयहयहलुप्पत्तिगाणि कमसो असंखगुणियाणि । उदयोदीरणवज्जाणि होंति अणुजागठाणाणि १४
 बंधत्ति—इहानुजागस्थानानि त्रिधा, तद्यथा—बन्धोत्पत्तिकानि हतहतोत्पत्तिकानि च । तत्र बन्धादुत्पत्ति-
 र्थेषां तानि बन्धोत्पत्तिकानितानि चासंख्येयलोकाकाशप्रदेशप्रमाणानि, षड्भूनामसंख्येयलोकाकाशप्रदेशप्रमाणात् । तथा
 उर्ध्वतर्तनापवर्तनाकरणवशतो वृद्धिहानिन्यामन्यथाऽन्यथा यान्यनुजागस्थानानि वैचित्र्यजालि भवन्ति, तानि हतोत्पत्ति-
 कान्युच्यन्ते । हतात् घातात् पूर्वावस्थाविनाशरूपादुत्पत्तिर्येषां तानि हतोत्पत्तिकानि तानि च पूर्वोच्योऽसंख्येयगुणानि, एकैक-
 सिन् बन्धोत्पत्तिके स्थाने नानाजीवापेक्षया उर्ध्वतर्तनापवर्तनाभ्यामसंख्येयचेदकरणत् । यानि पुनः स्थितिघातेन रसघातेन
 चान्यथाऽन्यथाचवनादनुजागस्थानानि जायन्ते । तानि च हतहतोत्पत्तिकान्युच्यन्ते । हते उर्ध्वतर्तनापवर्तनाभ्यां घाते सति
 ऋथोऽपि हतात् स्थितिघातेन रसघातेन वाघातादुत्पत्तिर्येषां तानि हतहतोत्पत्तिकानि । तानि चोर्ध्वतर्तनापवर्तनाजन्येभ्योऽसं-
 ख्येयगुणानि । संप्रत्यक्षरयोजना क्रियते—यानि उदयत उदीरणतश्च प्रतिसमर्थं हयसंभवात् अन्यथाऽन्यथानुजागस्था-
 नानि जायन्ते, तानि वर्जयित्वा शेषाणि बन्धोत्पत्तिकादीनि अनुजागस्थानानि क्रमशोऽसंख्येयगुणानि वक्तव्यानि
 उदयोदीरणजन्यानि कस्माद्धर्षन्त इति चेदुच्यते—यस्मादुदयोदीरणयोः प्रवर्तमानयोर्नियमात् बन्धोर्ध्वतर्तनापव-

र्तनास्थिधातरसघातजन्यानामन्यतमान्यवश्यं संभवन्ति, तत उदयोदीरणजन्यानि तत्रैवान्तः प्रविशन्तीति न पृथक् क्रियन्ते ॥ २४ ॥

तदेवमुक्तमनुजागसत्कर्म । संप्रति प्रदेशसत्कर्म वक्तव्यं, तत्र चैतेऽर्थोधिकाराः, तद्यथा—ऋदः साधनादिप्ररूपणा स्वामित्वं चेति । तत्र ऋदः प्राग्वत् । संप्रति साधनादिप्ररूपणा कर्तव्या, सा च विधा—मूलप्रकृतिविषया उत्तरप्रकृति-विषया च । तत्र मूलप्रकृतिविषयां तां चिकीर्षुराह—

सत्तण्डं अजहृषं तिविहं सेसा दुहा पएसम्मि । मूलपगईसु आउसु साई अघुवा य सवे वि ॥ २५ ॥
सत्तण्डं—आयुर्वर्जानां सप्तानां मूलप्रकृतीनामजघन्यं प्रदेशसत्कर्म त्रिविधं त्रिप्रकारं, तद्यथा—अनादि ध्रुवमधुवं च । तत्र हृषितकर्माशस्य आयुर्वर्जानां सप्तानां कर्मणां स्वस्वदथावसरे चरमस्थितौ वर्तमानस्य जघन्यं प्रदेशसत्कर्म । तच्च साद्यधुवं । ततोऽन्यत्सर्वमजघन्यं, तच्चानादि, सदैव सद्भावात् । ध्रुवाधुवताऽत्रव्यञ्ज्यापेक्षया । 'सेसा दुह त्ति' शेषा विकट्टपा उत्कृष्टानुत्कृष्टजघन्यरूपा द्विधा विप्रकाराः, तद्यथा—सादयोऽधुवाश्च । तत्रोत्कृष्टप्रदेशसत्कर्म गुणित-कर्माशस्य मिथ्यादृष्टेः सप्तमपृथिव्यां वर्तमानस्य प्राप्यते । शेषकालं तु तस्याप्यनुत्कृष्टं । ततो ह्ये अपि साद्यधुवे । जघन्यं तु जावितमेव । तथा आयुपः सर्वेऽपि विकट्टपा उत्कृष्टानुत्कृष्टजघन्याजघन्यरूपाः सादयोऽधुवाश्च, अध्रुवसत्कर्मत्वात् २५

संप्रत्युत्तरप्रकृतीरधिकृत्य साधनादिप्ररूपणां चिकीर्षुराह—

वायालाणुक्कस्सं चउवीससया जहन्न चउतिविहं । होइह ठण्ह चउधा अजहन्नमजासियं दुविहं ॥२६॥

वायाव सि—सातवेदनीयसंज्वलनचतुष्टयपुरुषवेदपञ्चेन्द्रियजातितैजससप्तकप्रथमसंस्थानप्रथमसंहननशुभ्रवर्णोद्ये-
कादशकारुलघुपराधातोच्छ्वासप्रशस्तविहायोगतित्रसवादपर्याप्तप्रत्येकस्थिरशुभ्रजुगुसुखरादेययशःकीर्तिनिर्माणरूपाणां
द्विचत्वारिंशत्प्रकृतीनामनुकृष्टं प्रदेशसत्कर्म चतुर्विधं । तद्यथा—साद्यनादि ध्रुवमधुवं च । तद्यथा—वज्रर्षन्नाराचव-
र्जानां शेषाणामेकचत्वारिंशत्प्रकृतीनां ह्येकश्रेण्यां स्वस्वबन्धान्तसमये गुणितकर्मांशस्योत्कृष्टं प्रदेशसत्कर्म भवति, तच्चै-
कसामधिकमिति कृत्वा साद्यधुवं । ततोऽन्यत्सर्वमनुकृष्टं । तदपि च द्वितीये समये भवत्सादि । तत्स्थानमप्राप्तस्य पुन-
रनादि, ध्रुवाध्रुवे पूर्ववत् । वज्रर्षन्नाराचसंहननस्य तु सप्तमपृथिव्यां सम्यग्दृष्टेनारिकस्य मिथ्यात्वं गन्तुकामस्योत्कृष्टं प्रदे-
शसत्कर्म तच्च साद्यधुवं, ततोऽन्यदनुकृष्टं, तदपि च द्वितीये समये भवत् सादि । तत्स्थानमप्राप्तस्य पुनरनादि । ध्रुवाध्रुवे
पूर्ववत् । अनन्तानुबन्धियशःकीर्तिसंज्वलनलोचनजितानां चतुर्विंशत्यधिकशतसंख्यानां ध्रुवसत्कर्मप्रकृतीनामजघन्यं प्रदे-
शसत्कर्म त्रिविधं । तद्यथा—अनादि ध्रुवमधुवं च । तथाहि—एतासां ह्यपितकर्मांशस्य स्वस्वद्वयचरमसमये जघन्यं प्रदे-
शसत्कर्म, तच्चैकसामयिकमिति कृत्वा साद्यधुवं च । ततोऽन्यदजघन्यं, तच्चानादि, सदैव सद्भावात् । ध्रुवाध्रुवता पूर्व-
वत् । 'चलतिविहंति' यथासंख्येन योजनीयं, द्विचत्वारिंशत्प्रकृतीनामनुकृष्टं चतुर्विधं, ध्रुवसत्कर्मणां चाजघन्यं त्रिवि-
धमिति । तथाऽनन्तानुबन्धिचतुष्टयसंज्वलनलोचयशःकीर्तिरूपाणां पक्षां प्रकृतीनामजघन्यं प्रदेशसत्कर्म चतुर्विधं ।
तद्यथा—साद्यनादि ध्रुवमधुवं च । तथाहि—अनन्तानुबन्धिनामुघलके ह्यपितकर्मांशे यदा शेषीभूता एका स्थितिर्भ-

वति तदा जघन्यं प्रदेशसत्कर्म । तच्चैकसामधिकमिति कृत्वा साद्यधुवं च । ततोऽन्यत्सर्वमजघन्यं । तच्चोषद्वितानां
 मिथ्यात्वप्रत्ययेन चूयोऽपि त्रयमानानां सादि । तत्स्थानमप्राप्तस्य पुनरनादि । ध्रुवाध्रुवे पूर्ववत् । यशःकीर्तिसं-
 ज्वदानलोचयोः पुनः रूपितकर्माशस्य रूपणयोद्यतस्य यथाप्रवृत्तिकरणस्यान्तिमसमये जघन्यं प्रदेशसत्कर्म । तच्चै-
 कसामधिकमिति कृत्वा साद्यधुवं च । ततोऽन्यत्सर्वमजघन्यं । तदपि चानिवृत्तिकरणप्रथमसमये गुणसंक्रमेण प्रचूतस्य
 दक्षिणस्य प्राप्यमाणत्वात् अजघन्यं जवत् सादि, तत्स्थानमप्राप्तस्य पुनरनादि । ध्रुवाध्रुवता पूर्ववत् । ' अत्रासियं दु
 विहं ति ' अत्रापितं अनुक्तं सर्वासां प्रकृतीनां द्विविधं द्विप्रकारमवगन्तव्यं । तद्यथा— साद्यधुवं च । तत्र द्विचत्वा-
 रिंशत्प्रकृतीनामत्रापितं जघन्यमजघन्यमुत्कृष्टं च । तत्रोत्कृष्टं द्विप्रकारं जावितमेव । जघन्याजघन्यता च वदयमाणं स्वा-
 मित्यमवलोक्य स्वयमेव जावनीया । ध्रुवसत्कर्माणां च चतुर्विंशतिशतसंख्यानामत्रापितमुत्कृष्टमनुत्कृष्टं जघन्यं च । तत्र ज-
 घन्यं जावितमेव । उत्कृष्टानुत्कृष्टे मिथ्याहृद्यौ गुणितकर्माशे प्राप्येते । ततो हे अपि साद्यधुवे । एवमनन्तानुबन्धिसंज्व-
 दानलोचयशःकीर्तीनामपि उत्कृष्टानुत्कृष्टे जावनीये । जघन्यं तु जावितमेव । शेषाणां चाध्रुवसत्कर्माणां चत्वारोऽपि वि-
 कटपाः साद्यध्रुवा अध्रुवसत्कर्मत्वादवसेयाः ॥ २६ ॥

तदेवं कृता साद्यनादिप्ररूपणा । संप्रति स्वामित्वं वक्तव्यं । तच्च द्विधा—उत्कृष्टप्रदेशसत्कर्मस्वामित्वं जघन्यप्रदे-
 शसत्कर्मस्वामित्वं च । तत्रोत्कृष्टप्रदेशसत्कर्मस्वामित्वमाह—

संपन्नगुणियकम्मो पएसउक्कस्संतसामी उ । तस्सेव उ उप्पिविण्णियस्स कासिं चि वषेहिं ॥ २७ ॥

संपुन्र त्ति— उत्कृष्टप्रदेशसत्कर्मस्वामी संपूर्णगुणितकर्माशः सप्तमपृथिव्यां नारकश्चरमसमये वर्तमानः प्रायः सर्वासा-
मपि प्रकृतीनामवगन्तव्यः । कासांचित्पुनः प्रकृतीनां तस्यैव संपूर्णगुणितकर्माशस्य सप्तमपृथिव्या विनिर्गतस्योपरिष्टात्
विशेषोऽस्ति । ततस्तमहं वर्णयामि वर्णयिष्यामि । वर्तमानसामीप्ये वर्तमानवद्वेति (श्रीम-३-४-८४) ऋविष्यति
वर्तमाना ॥ १७ ॥

प्रतिज्ञातमेवाह—

मिच्छते मीसस्मि य संपखित्तस्मि मीससुञ्जाणं । वरिसवरस्स उ ईसाणगस्स चरमस्मि समयस्मि ॥१८॥
मिच्छते त्ति— स प्रागचिहितस्वरूपो गुणितकर्माशः सप्तमपृथिव्या उधृत्य तिर्यक्कृत्यन्नः, तत्राप्यन्तर्मुहूर्त्तं स्थित्वा
मनुष्येषु मध्ये समुत्पन्नः, तत्र सम्यक्त्वं प्राप्य सप्तकक्षपणाय शीघ्रमन्त्रयुधतः । ततो यस्मिन् समये मिथ्यात्वं सम्यङ्मि-
थ्यात्वे सर्वसंक्रमेण प्रद्विपति, तस्मिन्समये सम्यङ्मिथ्यात्वस्योत्कृष्टं प्रदेशसत्कर्म । तदपि च सम्यङ्मिथ्यात्वं यस्मिन्
समये सर्वसंक्रमेण सम्यक्त्वे प्रद्विपति, तस्मिन् समये सम्यक्त्वस्योत्कृष्टं प्रदेशसत्कर्म । अक्षरयोजना त्वियम्— मि-
थ्यात्वे मिश्रे च यथासंख्यं मिश्रे सम्यक्त्वे च प्रद्विपते सति तयोर्मिश्रयुधयोः मिश्रसम्यक्त्वयोरुत्कृष्टं प्रदेशसत्कर्म ऋव-
त्ति । तथा स एव गुणितकर्माशो नारकस्तिर्यग्भूत्वा कश्चिदीज्ञानदेवो जातः । सोऽपि च तत्रातिसंक्लिष्टो भूत्वा भूयो
भूयो नपुंसकवेदं वदति । तदानीं च तस्य स्वप्नवान्तसमये वर्तमानस्य वर्षवरस्य नपुंसकवेदस्योत्कृष्टं प्रदेशसत्कर्म ॥१८॥
ईसाणे पुरित्ता नपुंसगं तो अस्संखवासासु । पद्दासंखियजागेण पुरिए इत्थिवेयस्स ॥ १९ ॥

ईसाणे त्ति— ईशानदेवलोके उरुप्रकारेण नपुंसकवेदमापूर्य नपुंसकवेदस्योत्कृष्टं प्रदेशसंचयं कृत्वा ततः संख्येयवर्षा-
युक्तेषु मध्ये समुत्पद्य पुनरसंख्येयवर्षायुक्तेषु मध्ये समुत्पन्नः । तत्र च तेन संकृष्टेन श्रुत्वा पृथ्योपमासंख्येयजागमात्रेण
कालेन पूरिते स्त्रीवेदे बन्धेन नपुंसकवेददलिकसंक्रमेण च प्रश्रुतमापूरिते स्त्रीवेदे सति तदानीं तस्य स्त्रीवेदस्योत्कृष्टं प्रदे-
शसत्कर्म भवति ॥ ३९ ॥

पुरिससस्स पुरिससंकमपएसउक्कस्स सामिगस्सेव । इढी जं पुण समयं संपस्कित्ता हवइ ताहे ॥३०॥
पुरिससस्स त्ति—पुरुषस्य पुरुषवेदस्योत्कृष्टं प्रदेशसत्कर्म उत्कृष्टपुरुषवेदसंकमस्वामिन एव वेदितव्यं । एतदुक्तं ऋव-
ति—य एवोत्कृष्टपुरुषवेदसंकमस्वामी स एवोत्कृष्टपुरुषवेदप्रदेशसत्कर्मस्वाम्यपि वेदितव्यः । नवरं यं समयं यस्मिन् स-
मये स्त्रीवेदं पुरुषवेदे संप्रदेष्टा भवति संक्रमयति “ताहे” तदानीं पुरुषवेदस्योत्कृष्टप्रदेशसत्कर्मस्वामी ॥ ३० ॥

तस्सेव उ संजलणा पुरिसाश्कमेण सबसंठोत्ते । चउरुवसमित्तु खिप्पं रांगंते सायउच्चजसा ॥३१॥

तस्सेव त्ति—य एव पुरुषवेदोत्कृष्टप्रदेशसत्कर्मस्वामी तस्यैव संज्वलनाश्रुत्वारः क्रमेण पुरुषवेदादिसत्कद-
लिकसर्वसंठोत्ते उत्कृष्टप्रदेशसत्कर्मणे भवन्ति । इयमत्र जावना— य एव पुरुषवेदोत्कृष्टप्रदेशसत्कर्मस्वामी यदा पुरुषवेदं
सर्वसंक्रमेण संज्वलनक्रोधे संक्रमयति तदा संज्वलनक्रोधोत्कृष्टप्रदेशसत्कर्मस्वामी । स एव यदा संज्वलनक्रोधं सर्वसं-
क्रमेण माने संक्रमयति तदा संज्वलनमानोत्कृष्टप्रदेशसत्कर्मस्वामी । स एव संज्वलनमानं सर्वसंक्रमेण संज्वलनमायाया
संक्रमयति तदा संज्वलनमायोत्कृष्टप्रदेशसत्कर्मस्वामी । स एव यदा संज्वलनमायां सर्वसंक्रमेण संज्वलनलोत्ते संक्रमयति

तदा संज्वलनलो जोत्कृष्टप्रदेशसत्कर्मस्वामी । तथा चतुरो वारान् मोहनीयमुपशमय्य गुणितकर्मांशः शीघ्रं ह्यपणायो-
 द्वितस्तस्य सूक्ष्मसंपरायगुणस्थानकचरमसमये वर्तमानस्य सातवेदनीयोच्चैर्गोत्रयशःकीर्तीनामुत्कृष्टं प्रदेशसत्कर्म । यस्मादे-
 तासु प्रकृतिषु श्रेष्ठ्यामारूढः सन् गुणसंक्रमेण प्रभूतान्यशुभप्रकृतिदलिकानि संक्रमयति । ततः सूक्ष्मसंपरायचरमसमये
 एतासामुत्कृष्टं प्रदेशसत्कर्म प्राप्यते । उक्तं च-- “ चञ्चरुत्रसामिय मोहं जसुच्चसायाण सुदुमखवंगंते । जं असुञ्च-
 पगइदलियाण संकमो होइ एयासु ॥ ३१ ॥

देवनिरियाजगाणं जोगुक्कस्सेहिं जेठगरूआए । बद्धाणि ताव जावं पढमे समए उदिन्नाणि ॥ ३२ ॥
 देवनिरियाजगाणं ति--देवनारकायुषोरुत्कृष्टैर्यैरुत्कृष्टया च बन्धाद्भया द्वयोः सतोस्तावदुत्कृष्टं प्रदेशसत्कर्म
 प्राप्यते, यावत्प्रथमे समये उदीर्णे उदयप्राप्ते भवतः । किमुक्तं भवति-बन्धादारन्योदयप्रथमसमयं यावेद्देवनारकायु-
 षोरुक्तप्रकारेण द्वयोरुत्कृष्टं प्रदेशसत्कर्म भवति ॥ ३२ ॥

सेसाजगाणि नियगेसु चैव आगम्म पुवकोफीए । सायबहुलस्स अचिरा बंधंते जाव नोवेठ्ठे ॥ ३३ ॥
 सेसाजगाणि सि--शेषायुषी तिर्यङ्मनुष्यायुषी । ‘पुवकोफीए सि’ पूर्वकोट्योपलक्षिते पूर्वकोटिप्रमाणेऽत्कृष्टया बन्धा-
 द्भया उत्कृष्टैर्यैर्विधे । बध्ध्वा च निजकेषु भवेषु निजनिजभवे समागत्य । सातबहुलः सन् ते आयुषी यथायोगमनुभवति ।
 सुखितस्य हि न ज्ञयास आयुःपुज्जलाः परिसटन्तीति कृत्वा सातग्रहणं कृतांततोऽचिरात् बन्धान्ते इति उत्पत्तिसमयाड-
 र्ध्वमन्तर्मुहूर्तमात्रमेव स्थित्वा मर्तुकामो जातः सन् उत्कृष्टया बन्धाद्भया उत्कृष्टैश्च योगैरन्यत् पारज्विकं समानजातीयं

मनुष्यो मनुष्यायुः तिर्यङ् च तिर्यगायुर्वभाति। ततो बन्धान्तसमये यावन्नाद्याप्यपवर्तयति तावत्तस्य सातबहुदस्य मनुष्यस्य सतो मनुष्यायुपः तिरश्चः (च) सतस्तिर्यगायुप लत्कृष्टं प्रदेशसत्कर्म भ्रवति । यतस्तस्य तदानीं स्वप्नवायुः किञ्चिद्गुणं परजवायुश्च समानजातीयं परिपूर्णदक्षिकमस्तीति कृत्वा, बन्धान्तरं चायुर्वेद्यमानं द्वितीये समयेऽपवर्तयिष्यति, तत उक्तं बन्धान्ते इति ॥ ३३ ॥

पूरितु पुवकोनीपुहुत्त नारगडुगस्स बंधंते । एवं पद्धतिगंते वेडद्विय सेसनवगम्मि ॥ ३४ ॥

पूरितु ति— पूर्वकोटिपृथक्त्वं पूर्वकोटिसप्तकं यावत् संकिलष्टाध्यवसायवशेन नरकद्विकं नरकगतिनरकादुपूर्वोलक्षणं ज्ञ्यो ज्ञ्य आपूर्णं बन्धेन निश्चितं कृत्वा नरकाजिमुखो बन्धान्तसमये नरकद्विकस्योत्कृष्टप्रदेशसत्कर्मस्वामी । तथा एव-मनेनैव प्रकारेण पूर्वकोटिपृथक्त्वं यावत् जोगच्छूमिषु मध्ये पश्योपमत्रयं च यावद्विद्युद्वाध्यवसायवशेन वैक्रियैकादशकात् नरकद्विकेऽपनीते शेषं यदैक्रियनवकं देवद्विकं वैक्रियसप्तकं चेत्यर्थः । तत् बन्धेनापूर्णं देवत्वाजिमुखस्तासां देवद्विकवैक्रियसत्करूपाणां नवप्रकृतीनामुत्कृष्टप्रदेशसत्कर्मस्वामी ॥ ३४ ॥

तमतमगो सबलहुं सम्मतं लंन्निय सबचिरमधं । पूरित्ता मणुयडुगं सबज्जरिसहं संबंधंते ॥ ३५ ॥

तमतमगो ति— तमतमगः सप्तमपृथ्वीनारकः । सर्वलघु अतिद्विप्रं जन्मानन्तरमन्तमुद्धृतं गते सतीत्यर्थः । सम्यक्त्वं लब्ध्वा । ' सबचिरमधं ति ' अतिदीर्घं कालं यावत् सम्यक्त्वमनुपालयन् । मनुष्यद्विकं वज्रपञ्चनाराचसंहननं च बन्धे-

नापूर्य । यतोऽनन्तरसमये मिथ्यात्वं यास्यति तस्मिन् समये बन्धाद्वाचरमञ्चते तयोर्मनुष्यविकवञ्चर्पञनाराच संहननयो-
रुत्कृष्टं प्रदेशसत्कर्म ज्वति ॥ ३५ ॥

सम्मद्विधिवाणं वत्तीसुदहीसयं चउकुत्तो । उवसामश्नु मोहं खर्वंतगे नियगबंधते ॥ ३६ ॥

सम्मद्विधि ति— याः प्रकृतयः सम्यग्दृष्टीनां बन्धमाश्रित्य ध्रुवाः पञ्चेन्द्रियजातिसम चतुरस्रसंस्थानपराधातोद्भास-
प्रशस्तविहायोगतित्रसवादरपर्याप्तप्रत्येकसुस्वरसुजगदेयरूपा द्वादश तासां द्वात्रिंशदधिकसागरोपमाणां शतं यावद्बन्धे-
नोपचितानां चतुःकृत्वश्चतुरो वारान् मोहनीयं चोपशमय्य । मोहनीयं हि उपशमयन् प्रचूलानि दक्षिकानि गुणसंक्र-
मेण संक्रमयतीति कृत्वा चतुःकृत्वो मोहोपशमग्रहणं । ततः द्यपणयोद्यतस्य निजबन्धव्यवहेदकाले उत्कृष्टं प्रदेशसत्कर्म
ज्वति ॥ ३६ ॥

ध्रुवबंधीण सुजाणं सुजथिराणं च नवरि सिंघयरं । तिष्ठगराहारगतणू तेत्तीसुदही विरचिया य ॥ ३७ ॥

ध्रुवबंधीण ति— याः शुभध्रुवबन्धिन्यः प्रकृतयस्तैजससप्तकशुभवर्णद्विकादशकाशुरुदघुनिर्माणरूपा विंशतिप्रकृतयः
तासां शुभस्थिरयोश्च पूर्वोक्तेन प्रकारेणोत्कृष्टं प्रदेशसत्कर्म जावनीयं । नवरं चतुःकृत्वो मोहनीयोपशमनानन्तरं शीघ्र-
तरं द्यपणयोद्यतस्येति वक्तव्यंशेषं तथैवातथा तीर्थकरनाम्नो गुणितकर्मांशेन देशोनपूर्वकोटिद्विकाधिकानि त्रयस्त्रिंशत्सा-
गरोपमाणि यावद्बन्धेन पूरितस्य स्वबन्धान्तसमये उत्कृष्टं प्रदेशसत्कर्म । आहारकतनोराहारकसप्तकस्य तु विरचितस्य
देशोनपूर्वकोटिं यावत् ऋयो बन्धेनोपचितस्य स्वबन्धव्यवहेदसमये उत्कृष्टं प्रदेशसत्कर्म ॥ ३७ ॥

तुह्या नपुंसवेण्णिदिप्य थावरायबुज्जोवा । विगलसुहुमत्तियविय नरतिरियचिरज्जिया होंति ॥३७॥

तुह्य चि—नपुंसकवेदेन तुह्या एकेन्द्रियजातिस्थावरातपोद्योता वेदितव्याः । यथा नपुंसकवेदस्य ईशानदेवत्रयचर-
मसमये उत्कृष्टं प्रदेशसत्कर्मोक्तं तथा एतेषामपि छष्टव्यमित्यर्थः । विकल्पत्रिकं द्वित्रिचतुरिन्द्रियजातिरूपं, सूक्ष्मत्रिकं
सूक्ष्मापर्याप्तसाधारणरूपं यदा पूर्वकोटिपृथक्त्वं यावत् तिर्यङ्मनुष्यत्रवैरर्जितं भवति तदा स्वबन्धान्तसमये तेषां तिर्य-
ङ्मनुष्याणां तत् विकल्पत्रिकादिकमुत्कृष्टप्रदेशसत्कर्म भवति ॥ ३७ ॥

तदेवमुक्तमुत्कृष्टप्रदेशसत्कर्मस्वामित्वं । संप्रति जघन्यप्रदेशसत्कर्मस्वामित्वमाह—

खवियंसयस्मि पगयं जहन्नगे नियगसंतकम्मंते । खणसंजोइयसंजोयणाण चिरसम्मकालंते ॥३८॥

खविय चि—जघन्ये जघन्यप्रदेशसत्कर्मस्वामित्वे । प्रकृतमधिकारः । ह्यपितकर्मणिन । सूत्रे चात्र सप्तमी तृतीयार्थे
वेदितव्या । 'नियगसंतकम्मंते चि' स्वस्वसत्ताचरमसमये । एवं तावत्सर्वकर्मणां सामान्येनोक्तं । संप्रति पुनर्येषां कर्मणा
विशेषोऽस्ति तानि पृथगेवाह—'खणेत्यादि' इह ह्यपितकर्मणिन सम्यग्दृष्टिना सता अनन्तानुबन्धिन उच्यन्ति । ततः
पुनरपि मिथ्यात्वं गतेनान्तर्मुहूर्ते कालं यावदनन्तानुबन्धिनो वच्चाः । ततो ऋयोऽपि सम्यक्त्वं प्रतिपन्नः । तच्च सम्य-
क्त्वं द्वे पदूपथी सागरोपमाणां यावत् अनुपाह्य ह्यपणार्थमभ्युद्यतस्तस्यानन्तानुबन्धिनं ह्यपयतो यदा एका स्थितिः
स्वरूपोपेक्षया समयमात्रावस्थाना, अन्यथा तु द्विसमयावस्थाना शेषीभवति तदा तेषां जघन्यं प्रदेशसत्कर्म ॥ ३८ ॥

उवलमाणीण उवलणा एगद्धिई दुसामग्गा । दिट्ठिडुगे वत्तीसे उदहिसए पालिए पच्छा ॥ ४० ॥

उद्धतमाणीण ति—उद्धत्यमानानां त्रयोविंशतिप्रकृतीनामुद्धतनकाले या एका स्थितिः स्वरूपापेक्षया समयमात्रावस्थाना, अन्यथा तु विसमयमात्रावस्थाना, सा तासां जघन्यं प्रदेशसत्कर्म । एतच्च सामान्येनोक्तं । अत्रैव विशेषमाह— 'दिष्टिङ्गोत्यादि' षात्रिंशदधिकं सागरोपमाणां शतं यावत् सम्यक्त्वमनुपाहय पश्चान्मिथ्यात्वं गतो मन्दोद्धतनया च पद्योपमासंख्येयजागमात्रप्रमाणाया सम्यक्त्वमिश्रे उद्धतयितुमारचते स्म । उद्धलयंश्च तद्वलिकं मिथ्यात्वे संक्रमयति । सर्वसंक्रमेण चावलिकाया लपरितनं सकलमपि दलिकं संक्रमितं । आवलिकागतं च दलिकं स्तिबुकसंक्रमेण संक्रमयति । संक्रमयतश्च यदैका स्थितिः स्वरूपापेक्षया समयमात्रावस्थाना, अन्यथा तु विसमयमात्रावस्थाना, तदा तयोः सम्यक्त्वमिश्रयोरुजघन्यं प्रदेशसत्कर्म ॥ ४० ॥

अंतिमलोत्रजसाणं मोहं अणुवसमश्तु खीणाणं(सेसाणं) । नेयं अहापवत्तकरणस्स चरमस्मि समयस्मि अंतिम ति—अन्तिमलोत्रः संज्वलनलोत्रः । ततः संज्वलनलोत्रयशःकीर्त्योश्चतुरो वारान् मोहनीयमनुपशमय्य मोहस्योपशममकृत्वा उपशमश्रेणिमकृत्वेत्यर्थः । शेषात्रिः हृपितकर्माशक्रियात्रिः हीणयोर्यथाप्रवृत्तकरणचरमसमये जघन्यं प्रदेशसत्कर्म ज्ञेयं । मोहनीयोपशमे हि क्रियमाणे गुणसंक्रमेण प्रच्युतं दलिकमवाप्यते, न च तेन प्रयोजनमिति क्त्वा मोहनीयोपशमनप्रतिषेधः ॥ ४१ ॥

विकारसगं खण्वंध गते उ नरय जिष्ठविइं । उधद्वित्तु अवंधिय एगेंदिगए चिरुद्धणे ॥ ४२ ॥
उधकारसगंति—नरकद्विकदेवद्विकवैक्रियससकरूपं वैक्रियैकादशकं पूर्वं हृपितकर्माशेनोद्धतितं । ततो च्युतोऽप्यन्त-

मुहूर्तं कालं यावद्द्वन्द्वं । ततो ज्येष्ठस्थितौ नरकेऽप्रतिष्ठानान्निधाने नरके जातः । तत्र च सता तेन तत् वैक्रियैकादशकं
 त्रयस्त्रिंशत्सागरोपमाणि यावत् विपाकतः संक्रमतश्च यथायोगमनुचृतं । ततो नरकाद्ब्रह्मल्य तिर्यक्पञ्चोन्जियेयु मध्ये समु-
 त्पन्नः । तत्र च वैक्रियैकादशकस्य ऋयोऽपि बन्धो न कृतः, तथाविधाध्यवसायाच्चावात् । तत एकेन्द्रियो जातः । स च
 तद्वैक्रियैकादशकं चिरोघलनया उघलयितुं लग्नः । चिरोघलनया चोघलयतः सतो यदैका स्थितिः स्वरूपापेक्षया
 समयमात्रावस्थाना, अन्यथा तु विसमयमात्रावस्थाना शेषी भवति तदा तस्य वैक्रियैकादशकस्य जघन्यं प्रदेशसत्कर्म ॥ ४२ ॥
 मणुयदुगुच्चागोए सुहुमखणवऋगोसु सुहुमतसे । तिरथयराहारतण्ण अप्पञ्जा वंधिया सुचिरं ॥ ४३ ॥

मणुय त्ति—मनुज्यद्विकमुच्चैर्गोत्रं च पूर्वं सूदमत्रसेन हृषितकर्माशेनोषलितं । ततः 'सुहुमखणवऋगोसु त्ति' सूक्ष्मेण
 सूक्ष्मैकेन्द्रियेण पृथिव्यादिना सता हृणमन्तमुहूर्तकालं यावत् ऋयोऽपि बन्धं । ततः सूक्ष्मत्रसेण तेजोवायुषु मध्ये
 समुत्पन्नः । तत्र च चिरोघलनया उघलयितुं लग्नः । उघलयतश्च यदा तेषामेका स्थितिर्दिसमयमात्रावस्थाना शेषी-
 भवति तदा तयोर्मनुज्यद्विकोच्चैर्गोत्रयोः सूक्ष्महृणवऋयोर्जघन्यं प्रदेशसत्कर्म । तथा तीर्थकरनाम 'अप्पञ्जा वंधिय त्ति'
 अह्यं कालं चतुरशीतिवर्षसहस्राणि सातिरेकाणि यावद्द्वन्द्वाना केवली जातः । ततः 'सुचिरं त्ति' प्रचृतं कालं देशोनपूर्व-
 कोदिरूपं यावत् केवलपर्यायं परिपाह्यायोगिकेन्द्रलिनः सतः हृषितकर्माशस्य चरमसमये वर्तमानस्य तीर्थकरनाम्नो
 जघन्यं प्रदेशसत्कर्म । अन्ये तु ब्रुवते—तीर्थकरनाम्नः हृषितकर्माशेन तत्प्रायोग्यजघन्ययोगिना प्रथमसमये या लता ब्रह्मा
 सा जघन्यं प्रदेशसत्कर्म । 'आहारतण्ण त्ति' आहारकतनूपलक्षितमाहारकसप्तकं । 'अप्पञ्जा वंधिय त्ति' अह्यकालं

बद्धा मिथ्यात्वं गतः, ततः 'सुचिरं सि' चिरोद्धनया उद्धलयतः सतो यदा एका स्थितिर्विसमयमात्रावस्थाना शेषी भवति तदा तस्य जघन्यं प्रदेशसत्कर्म ॥ ४३ ॥

तदेवमुक्तं जघन्यप्रदेशसत्कर्मस्वामित्वं । संप्रति प्रदेशसत्कर्मस्थानप्ररूपणार्थं स्पर्धकप्ररूपणमाह—
 चरमावद्वियपविष्टा गुणसेही जासिमस्थि न य उदले । आवद्विगासमयसभा तासिं खलु फड्डगांडं तु ॥४४॥
 चरमावद्विय ति—चरमा सर्वांन्तिमा या ह्यपणकाले आवद्विका तां प्रविष्टा गुणश्रेणियासा प्रकृतीनां अस्ति, न च उदयः तासां स्थानाच्चित्रिकमिथ्यात्वाद्यद्घादशकपायनरकविकृतिर्येग्विक्रपञ्चेन्द्रियजातिवर्जजातिचतुष्टयातपोद्योतस्थावर-सूक्ष्माधाररूपमाणमेकोनत्रिंशत्संख्यानामावद्विकायां यावन्तः समयास्तावन्ति स्पर्धकानि भवन्ति । खलुशब्दो वाक्या-लंकारे । तुरेवकारार्थः । आवद्विकासमयसमान्येवेत्यर्थः । इयमत्र भावना—अचव्यप्रायोग्यजघन्यप्रदेशसत्कर्मयुक्त-खसेषु मध्ये समुत्पन्नः । तत्र च सर्वविरतिं देशविरतिं चानेकशो लब्ध्वा चतुरश्रं वारान् मोहनीयमुपशमय्य ऋयोऽप्ये-केन्द्रियेषु मध्ये समुत्पन्नः । तत्र च पल्योपमासंख्येयजागमात्रं कालं यावत् स्थित्वा मनुष्येषु मध्ये समुत्पन्नः । तत्र च ह्यपणायामन्युद्यतः । तस्य चरमे स्थितिलंकरकेऽपगते सति चरमावद्विकायां स्तिबुकसंक्रमेण द्वीयमाणायां यदा एका स्थितिर्विसमयमात्रावस्थाना शेषी भवति तदा सर्वमजघन्यं यत् प्रदेशसत्कर्म तत् प्रथमं प्रदेशसत्कर्मस्थानं । तत एक-स्मिन् परमाणौ प्रद्विसे सति अन्यत् द्वितीयं प्रदेशसत्कर्मस्थानं भवति । ततो द्वयोः परमाण्वोः प्रद्विसयोरन्यचतृतीयं प्रदेशसत्कर्मस्थानं । त्रिषु परमाणुषु प्रद्विसेषु अन्यत् । एवमेकैकपरमाणुप्रद्वेषेण प्रदेशसत्कर्मस्थानानि नानाजीवोपदे-

याऽनन्तानि तावद्वाच्यानि यावत्तस्मिन्नेव चरमे स्थितिविशेषे गुणितकर्मांशस्योत्कृष्टं प्रदेशसत्कर्मस्थानं भवति । अत ऊर्ध्वमन्यप्रदेशसत्कर्मस्थानं न प्राप्यते । तत इदमेकं स्पर्धकं । इदं तु चरमस्थितिमधिकृत्य । एवं द्वयोश्चरमस्थित्योर्वि-
तीयं स्पर्धकं वक्तव्यं । तिसृषु च स्थित्यु तृतीयं । एवं तावद्वाच्यं यावत्समयोनावलिकासमयप्रमाणानि स्पर्धकानि
भवन्ति । तथा चरमस्थितिघातस्य चरमं प्रक्षेपमादिं कृत्वा पश्चानुपूर्व्यां प्रदेशसत्कर्मस्थानानि यथोत्तरं वृद्धानि ताव-
द्भवन्ति । यावदात्मीयमात्मीयमुत्कृष्टं प्रदेशसत्कर्म । तत एतावदेतदपि सकदास्थितिगतं यथासंभवमेकं स्पर्धकं विव-
क्ष्यते । तत एतेन स्पर्धकेन सहावलिकासमयप्रमाणानि स्पर्धकानि भवन्ति ॥ ४४ ॥

संजलण तिगे चैवं अहिगाणि यत्र आलिगाए समष्टिं । दुसमयहीणेहिं गुणाणि जोगठाणाणि कसिणाणि
संजलणतिगे ति—संज्वलनत्रिके क्रोधमानमारूपे । एवं पूर्वोक्तिन प्रकारेण स्पर्धकानि वाच्यानि । इयमत्र ज्ञावना-
क्रोधादीनां प्रथमस्थितिर्यावदावलिकासोपा न भवति तावत् स्थितिघाते रसघातबन्धोदयोदीरणाः प्रवर्तन्ते । आवलि-
काशोपायां तु प्रथमस्थितौ व्यवह्रियन्ते । ततोऽनन्तरसमये समयोनावलिकागतं समयद्वयोनावलिकाधिकबन्धं च सकु-
दस्ति, अन्यत् सर्वं ह्रीण । तत्र समयोनावलिकागतस्य दलिकस्य स्पर्धकज्ञावना यथा प्राक् कृता तथात्रापि कर्तव्या ।
यच्च समयद्वयोनावलिकाधिकबन्धं दलिकमस्ति तस्यान्यथा स्पर्धकज्ञावना क्रियते, पूर्वप्रकारेणात्र स्पर्धकस्वरूपस्याप्राप्य-
माणत्वात् । अथोच्येत कथं स्थितिघातरसघातबन्धोदयोदीरणाव्यवहृदानन्तरसमये समयद्वयोनावलिकाधिकबन्धमेव
दलिकमस्ति न शेषमिति ज्ञायते ? उच्यते—इह चरमसमयक्रोधादिदेवकेन यद्बन्धं दलिकं तद्बन्धावलिकातीतं आवलि-

कामात्रेण कालेन निरवशेषं संक्रमयति । तथा च सत्यावलिकाचरमसमये स्वरूपापेक्षयाऽकर्मी ज्वति । द्विचरमसमये वेदकेन यद्वञ्चं तदपि च बन्धावलिकायामतीतायामन्येनावलिकामात्रेण कालेन संक्रमयति । आवलिकायाश्चरमसमये अकर्मी ज्वति । एवं यत्कर्म यस्मिन् समये बद्धं तत्तस्मात्समयादारभ्य द्वितीयावलिकाचरमसमयेऽकर्मी ज्वति । तथा च सति बन्धाद्यत्रावप्रथमसमये समयद्योनोनावलिकाधिकवच्चमेव सत्याप्यते, न शेषं । तथाहि—तत्त्वतोऽसंख्यातसमयात्मिकाप्यावलिका किलासत्कल्पनया चतुःसमयात्मिका कल्प्यते । ततो बन्धादिव्यवहृदचरमसमयादर्वाक् अष्टमे समये यद्वञ्चं तद्वन्धावलिकायां चतुःसमयात्मिकायामतीतायां अन्यथा चतुःसमयात्मिकया आवलिकया अन्यत्र संक्रममाणं चरमसमये बन्धादिव्यवहृदसमयरूपे सर्वथा स्वरूपेण न प्राप्यते, अन्यत्र सर्वात्मना संक्रमितत्वात् । सप्तमे समये यद्वञ्चं तच्चतुःसमयात्मिकायामवलिकायामतिक्रान्तायामन्यथा चतुःसमयात्मिकया अन्यत्र संक्रममाणं बन्धादिव्यवहृदानन्तरसमये स्वरूपेण न प्राप्यते, सर्वात्मनाऽन्यत्र संक्रमितत्वात् । शेषपष्टादिसमयवञ्चं तु प्राप्यते । ततो बन्धादौ व्यवच्छिन्ने सति अनन्तरसमये समयद्योनोनावलिकाधिकवच्चमेव सत् प्राप्यते नान्यदिति । तत्र बन्धादिव्यवहृदसमये जघन्ययोगिना सता यद्वञ्चं तस्य बन्धावलिकायामतीतायामन्यथा आवलिकयाऽन्यत्र संक्रम्यमाणस्य चरमसमये यत् संक्रमयिष्यति न तावत्संक्रमयति तत् संज्वलनक्रोधस्य जघन्यं प्रदेशसर्कर्मस्थानं । एवं द्वितीययोगस्थानवर्तिना बन्धादिव्यवहृदसमये यद्वञ्चं तस्यापि दक्षिकं चरमसमये द्वितीयं प्रदेशसर्कर्मस्थानं । एवं तावद्वाच्यं यावदुत्कृष्टयोगस्थानवर्तिना सता बन्धादिव्यवहृदसमये यद्वञ्चं तस्य

दक्षिकं चरमसमये सर्वोत्कृष्टमन्त्रितमं प्रदेशसत्कर्मस्थानं । एवं जघन्यं योगस्थानमादिं कृत्वा यावन्ति योगस्थानानि
ज्वन्ति तावन्ति प्रदेशसत्कर्मस्थानान्यपि चरमसमये प्राप्यन्ते, इदमेकं स्पर्धकं । एवं बन्धादिव्यवहेद्विचरमसमये
जघन्ययोगादिना यद्बध्यते तत्रापि द्वितीयावलिकाचरमसमये प्रागिव तावन्ति प्रदेशसत्कर्मस्थानानि जावनीयानि ।
केवलं स्थितिष्यजावीनि तानि प्रतिपत्तव्यानि, बन्धादिव्यवहेदचरमसमये ब्रह्मस्यापि दक्षिकस्य तदानीं द्विसमयस्थिति-
कस्य प्राप्यमाणत्वात् । इदं द्वितीयं स्पर्धकं । एवं बन्धादिव्यवहेद्विचरमसमये जघन्ययोगादिना यद्बध्यते तत्रापि
द्वितीयावलिकाचरमसमये प्रागिव तावन्ति प्रदेशसत्कर्मस्थानानि ज्वन्ति । नवरं स्थितित्रयजावीनि तानि जावनीयानि,
तदानीं बन्धादिव्यवहेदचरमसमयव्यसत्कस्यापि दक्षिकस्य त्रिसमयस्थितिकस्य प्राप्यमाणत्वात् । इदं तृतीयं स्पर्धकं ।
एवं समयषयोनावलिकाद्विके यावन्तः समयास्तावन्ति स्पर्धकानि ज्वन्ति । तत आह—‘अहिगाणि य आत्रद्विगाए’
इत्यादि । योगस्थानानि कृत्स्नानि समस्तानि समुदायैकरूपतया विवक्षितानि सकलयोगस्थानसमुदाय इत्यर्थः । आव-
द्विकागतैः समर्थैः समयषयहीनैर्गुण्यन्ते । गुणिते सति यावन्तः सकलयोगस्थानसमुदायास्तावन्ति प्रथमस्थितौ व्यवह्रिता-
यामधिकानि स्पर्धकानि ज्वन्ति । तथाहि—बन्धादिव्यवहेदानन्तरसमये समयषयोनावलिकाद्विकसमयप्रमाणानि स्पर्ध-
कानि प्राप्यन्ते । एतच्चानन्तरमेव जावितं । बन्धादिव्यवहेदादूर्ध्वं च प्रथमस्थितित्रयद्विकामात्रा तिष्ठति । ततस्तस्या-
मावलिकामात्रायां प्रथमस्थितौ संक्रमेण व्यवह्रियमानायां परत आवलिकासमयप्रमाणानि स्पर्धकानि अन्यत्र संक्रमेण

व्यवहियन्ते। अत एव च तानि पृथक् न गुण्यन्ते। ततस्तेषु व्यवच्छिन्नेषु प्रथमस्थितौ च व्यवहियन्तायां शेषाणि समयव्योनावलिकासमयप्रमाणान्येवाधिकानि प्राप्यन्ते, नान्यानीति ॥ ४५ ॥

वेणुसु फडुगडुगं अहिगा पुरिसस्स बे उ आवलिया। दुसमयहीणा गुणिया जोगठाणेहिं कसिणेहिं॥४६॥
 वेणुसु ति—वेदेषु स्त्रीवेदपुरुषवेदनपुंसकवेदेषु प्रत्येकं वे दे स्पर्थके जवतः। कथमिति चेदुच्यते—कश्चिज्जान्पुरजवसि-
 द्विकप्रायोग्यजघन्यप्रदेशसत्कर्मा त्रसेषु मध्ये समुत्पन्नः। तत्र देशविरतिं सर्वविरतिं च बहुशो लब्ध्वा चतुरश्र वारान्
 मोहनीयमुपशमय्य द्वात्रिंशदधिकं च सागरोपमाणां शतं यावत्सम्यक्त्वमनुपाह्याप्रतिपतितसम्यक्त्वो नपुंसकवेदेन
 द्वापकश्रेणिमारूढः। ततो नपुंसकवेदस्य प्रथमस्थितौ द्विचरमसमये वर्तमाने उपरितनस्थितिलंभमन्यत्र संक्रमितं। तथा
 सति उपरितनी स्थितिः सर्वात्मना निर्लेपीकृता। ततः प्रथमस्थितौ चरमसमये सर्वजघन्यं यत् प्रदेशसत्कर्म तत् प्रथमं
 प्रदेशसत्कर्मस्थानं। तत एकस्मिन् परमाणौ प्रद्विष्टे सति द्वितीयं प्रदेशसत्कर्मस्थानं। परमाणुद्वयप्रद्वेपे च तृतीयं। एवं
 नानाजीवापेक्षया एकैकपरमाणुवृद्ध्या प्रदेशसत्कर्मस्थानानि अनन्तानि तावदाच्यानि यावज्जुणितकर्माशस्योत्कृष्टं प्रदेश-
 सत्कर्मस्थानं। इदमेकं स्पर्थकं। ततो द्वितीयस्थितौ चरमखंने संक्रम्यमाणे चरमसमये पूर्वोक्तप्रकारेण सर्वजघन्यं यत्
 प्रदेशसत्कर्मस्थानं तत् आदि कृत्वा नानाजीवापेक्षया यथासंजवमुत्तरोत्तरवृद्ध्या निरन्तरप्रदेशसत्कर्मस्थानानि तावदा-
 च्यानि यावज्जुणितकर्माशस्योत्कृष्टं प्रदेशसत्कर्मस्थानं। तानि द्वितीयं स्पर्थकं। अथवा यावत्प्रथमा स्थितिर्द्वितीया च
 स्थितिर्विद्यते तावदेकं स्पर्थकं। द्वितीयस्थितौ च द्वितीयायां प्रथमस्थितौ शेषी ज्ञातायां समयमात्रायां द्वितीयं स्पर्थकमिति।

एवं प्रकारघ्येन स्त्रीवेदस्यापि स्पर्धकषयं चावनीयं । पुरुषवेदस्य पुनः स्पर्धकषयमेवं चावनीयं—उदयचरमसमये जघन्यं प्रदेशसत्कर्म आदि कृत्वा नानाजीत्रापेक्षया एकैकपरमाणुबुद्ध्या निरन्तरं प्रदेशसत्कर्मस्थानानि तावद्वाच्यानि यावद्गुणितकर्मोशस्योत्कृष्टं प्रदेशसत्कर्मस्थानं । एतानि सर्वाण्यनन्तानि । एतान्येकं स्पर्धकं । उदयचरमसमये च द्वितीयस्थितौ चरमखंडे संक्रम्यमाणे सर्वजघन्यं प्रदेशसत्कर्मस्थानमादि कृत्वा प्राग्विचितीयं स्पर्धकं वाच्यं । किं च 'अहिगा पुरिसससि' पुरुषवेदस्याधिकान्यपि स्पर्धकानि जवन्ति । कियन्ति जवन्तीति चेदुच्यते—'वे उ आनलिया' इत्यादि, अत्र वे आवलिके इत्यत्र तृतीयांशं प्रथमा, 'जोगघाणेहिं कसिणेहि' इत्यत्र तु तृतीया प्रथमांशं । ततोऽयमर्थः—कृत्स्नानि योगस्थानानि सकलयोगस्थानसमुदाय इत्यर्थः । द्वाच्यामावलिकाच्यां विसमयहीनान्यां आवलिकाधिकसमयैर्धिरूपहीनैरित्यर्थः । गुण्यन्ते, गुणिते च सति यावन्तः सकलयोगस्थानसमुदायास्तावन्ति स्पर्धकान्यधिकानि जवन्ति, समयघयहीनावलिकाधिकसमयप्रमाणानि अधिकानि जवन्तीत्यर्थः । तथाहि—पुरुषवेदस्य वन्दोदयादिव्यवहृदे सति समयघयोनावलिकाधिकवधं पुरुषवेदस्य दलिकं विद्यते । ततोऽवेदकस्य सतः संज्वलनत्रिकोक्तप्रकारेण योगस्थानापेक्षया समयघयहीनावलिकाधिकसमयप्रमाणानि स्पर्धकानि वाच्यानि ॥ ४६ ॥

संप्रत्युक्ताना वदयमाणानां च स्पर्धकाना नामान्यरूपं लक्षणमाह—

सबजहन्नाढत्तं खंधुत्तरलं निरंतरं लप्पिं । एगं उवलमाणी लोजजसा नोकसायाणं ॥ ४७ ॥

सबजहन्न चि—सर्वजघन्यात् प्रदेशसत्कर्मस्थानादारब्धमैकेन कर्मस्कन्धेनोत्तरतः पूर्वस्मात्पूर्वस्मादुत्तरोत्तरेण निरन्तरं

प्रदेशसत्कर्मस्थानजातं तावन्नैयं यावत् 'उर्षिं' उपरितनं सर्वोत्कृष्टं प्रदेशसत्कर्मस्थानं भवति । इयमत्र ज्ञावना-सर्व-जघन्यप्रदेशसत्कर्मस्थानादारन्त्य योगस्थानापेक्षया एकैकेन कर्मस्कन्धेन वृद्धानि प्रदेशसत्कर्मस्थानानि निरन्तराणि तावन्नेतव्यानि यावदुत्कृष्टं प्रदेशसत्कर्मस्थानं भवति । एकैककर्मस्कन्धेनोत्तरत इति चोक्तं योगस्थानवशाद्वधस्पर्धकापेक्षया, अन्यथा "चरमावलिय पविष्ठेत्यादौ" यानि स्पर्धकान्युक्तानि तेव्हेकैकेन प्रदेशेनैवोत्तरोत्तरा वृद्धिः प्राप्यते इति । तदेवमुक्तं सामान्येन द्वादशे स्पर्धकानां । संप्रत्युद्धृत्यमानप्रकृतीनां स्पर्धकप्ररूपणार्थमाह—'एगं उद्धृतमाणी' एकं स्पर्धकं उद्धृत्यमानप्रकृतीनां त्रयोविंशतिसंख्यानां । तत्र सम्यक्त्वस्य ज्ञावना क्रियते—अत्रव्यप्रायोग्यजघन्यस्थितिसत्कर्मा त्रसेयु मध्ये समुत्पन्नस्तत्र सम्यक्त्वं देशविरतिं चानेकवारान् दब्ध्या चतुरश्र वारान् मोहनीयमुपशमय्य द्वात्रिंशदधिकं च सागरोपमाणां शतं यावत्सम्यक्त्वमनुपाह्य मिथ्यात्वं गतः, ततश्चिरोद्धलनया सम्यक्त्वमुद्धलयतो यदा चरमखंडं संक्रान्तं एका च शेषा उदयावदिका तिष्ठति, तामपि स्तिबुकसंक्रमेण मिथ्यात्वे संक्रयमति । संक्रमयतश्च या एका स्थितिर्दिसमयमात्रावस्थाना शेषीभूता यदावतिष्ठते तदा सम्यक्त्वस्य सा जघन्यं प्रदेशसत्कर्मस्थानं । ततो नानाजीवापेक्षया एकैकप्रदेशावृद्ध्या प्रदेशसत्कर्मस्थानानि तावन्नेतव्यानि यावद्गुणितकर्मांशस्योत्कृष्टं प्रदेशसत्कर्मस्थानं भवति । इदमेकं स्पर्धकं । एवं सम्यग्मिथ्यात्वस्यापि । एवमेव च शेषाणामप्युद्धलनयोग्यानां वैक्रियैकादशकाहारकसप्तकोच्चैर्गोत्रमनुब्यधिकरूपाणां प्रकृतीनां । नवरं तासां द्वात्रिंशदधिकसागरोपमशतप्रमाणः सम्यक्त्वफालो मूलत एव न वक्तव्यः । 'द्वोजजसेत्यादि' संख्यद्वानद्वोजजशःकीर्त्योरपि एकं स्पर्धकं । तथाहि—स एवात्रवसिद्धिकप्रायोग्यजघन्यस्थितिसत्कर्मा त्रसेयु मध्ये

समुत्पन्नः । तत्र च चतुःकृत्यो मोहोपशममन्तरेण शेषाग्निः हृषितकर्मांशक्रियाग्निः कर्मदक्षिकं प्रच्रूतं हृषयित्वा चिरकालं च संयममनुपाह्वय हृषणायोत्थितः । तस्य यथाप्रवृत्तरणचरमसमये जघन्यं प्रदेशसत्कर्म । ततस्तस्मादारज्य नानाजीवापेक्षया एकैकप्रदेशवृद्ध्या निरन्तराणि प्रदेशसत्कर्मस्थानानि तावद्वाच्यानि यावद्गुणितकर्मांशस्योत्कृष्टं प्रदेशसत्कर्मस्थानं । एवमेकं संखलनद्वोचयशःकीर्त्योः स्पर्धकं । येषामपि च नोकपायाणां प्रत्येकमेकैकं स्पर्धकं । तदपि चैवं—स पृवाजवसिद्धिकप्रायोग्यजघन्यप्रदेशसत्कर्मांश्रसेषु मध्ये समुत्पन्नः । तत्र सम्यक्त्वं देशविरतिं चानेकशो लब्ध्वा चतुरश्रं वारा-न्मोहनीयमुपशमस्य स्त्रीवेदनपुंसकवेदौ च चूयो चूयो बन्धेन हास्यादिदक्षिकसंक्रमेण च प्रच्रूतमापूर्य मनुष्यो जातस्तत्र चिरकालं संयममनुपाह्वय हृषणायोत्थितः । तस्य चरमखंरुचरमसमये यद्विद्यमानं प्रत्येकं पक्षां नोकपायाणां प्रदेशसत्कर्म तत्सर्वं जघन्यं । ततस्तस्मादारज्य नानाजीवापेक्षया एकैकप्रदेशवृद्ध्या निरन्तराणि प्रदेशसत्कर्मस्थानानि अनन्तानि तावद्वाच्यानि यावद्गुणितकर्मांशस्योत्कृष्टं प्रदेशसत्कर्म । एवमेकं पक्षां नोकपायाणां प्रत्येकं स्पर्धकं ॥ ४७ ॥

संप्रति मोहनीयवर्जानां घातिकर्मणां स्पर्धकनिरूपणार्थमाह—

विश्वंरुगविद्येया खीणकसायस्स सेसकालसमा । एगद्विया घार्दणं निद्वापयलाण द्विच्चैकं ॥ ४८ ॥

विश्वंरुग सि—हीणकपायस्य स्थितिवन्व्यवह्रेदात् स्थितिघातव्यवह्रेदात् परतो यः शेषकालस्तिष्ठति तत्समानि शेषकालसमयसमानि स्पर्धकानि एकाधिकानि घातिकर्मणां भवन्ति । निजाप्रचल्योस्तु द्वित्वा परित्यज्य एकं चरमं स्थितिगतं स्पर्धकं, शेषाणि वाच्यानि, निजाप्रचल्योर्द्वि चदयाजावात् स्वस्वरूपेण चरमसमये दक्षिकं न प्राप्यते, किं-

तु परप्रकृतिरूपेण, तेन तयोरेकं स्पर्धकं चरमस्थितिगतं परित्यज्यते । स्पर्धकानां चैयं ज्ञावना—क्षीणकपायाञ्चायाः संख्ये-
 शेषु ज्ञागेषु गतेषु सत्सु एकस्मिंश्च संख्येयतमेऽन्तर्मुहूर्तप्रमाणे ज्ञागेऽवतिष्ठमाने ज्ञानावरणपञ्चकदर्शनावरणचतुष्टयान्त-
 रायपञ्चकानां स्थितिसत्कर्म सर्वापवर्तनयाऽपवर्त्य क्षीणकपायाञ्चासमं करोति । निजाप्रचलयोस्त्वेकसमयहीनं । अत्र च
 कारणं प्रागेवोक्तं । तदानीं च स्थितिघातादयो निवृत्ताः । यदपि च क्षीणकपायाञ्चासमं स्थितिसत्कर्म कृतं, तदपि च
 क्रमेण यथासंज्ञवमुदयोदीरणान्यां ह्यमुपगच्छतावदकव्यं यावदेका स्थितिः शेषीभवति । तस्यां च ह्यपितकर्मशस्य
 सर्वजघन्यं यत्प्रदेशसत्कर्म तत्प्रथमं स्थानं । तत एकस्मिन् परमाणौ प्रद्विसे सति द्वितीयं प्रदेशसत्कर्मस्थानं । एवमेकै-
 कपरमाणुदृष्ट्या निरन्तराणि प्रदेशसत्कर्मस्थानानि तावद्वाच्यानि यावद्दुणितकर्मशस्य सर्वोत्कृष्टं प्रदेशसत्कर्मस्थानं ।
 इदमेकं स्पर्धकं । द्वयोश्च स्थित्योः शेषीभूतयोरुक्तप्रकारेण द्वितीयं स्पर्धकं । तिसृषु स्थितिषु शेषीभूतासु तृतीयं स्पर्धकं ।
 एवं क्षीणकपायाञ्चासमीकृते सत्कर्मेणि यावन्तः स्थितिविशेषास्तावन्ति स्पर्धकानि वाच्यानि । चरमस्य च स्थितिघा-
 तस्य चरमं प्रद्वेषमादौ कृत्या पश्चानुपूर्व्यां प्रदेशसत्कर्मस्थानानि यथोत्तरं बृद्धानि तावदकव्यानि यावदात्मीयमात्मीयं
 सर्वोत्कृष्टं प्रदेशसत्कर्म तावदेतदपि सकलनिजनिजस्थितिगतं यथासंज्ञवमेकैकं स्पर्धकं इष्टव्यं । ततस्तेनाधिकानि स्थिति-
 घातव्यवच्छेदात् परतः क्षीणकपायाञ्चासमयसमानि स्पर्धकानि भवन्ति । निजाप्रचलयोस्तु द्विचरमस्थितिमधिकृत्य स्पर्ध-
 कानि वाच्यानि, चरमसमये तद्वलिकस्याप्राप्यमाणत्वात् । तत एकेन हीनानि तस्य स्पर्धकानि इष्टव्यानि ॥ ४८ ॥

सैत्वेसिसंतिगाणं उदयवर्द्धणं तु तेण कालेणं । बुद्ध्या णेगहियाइं सेसाणं एगज्जणाइं ॥ ४९ ॥

सेलेसि ति—शैलेशी अयोग्यवस्था तस्या सत्ता यासा प्रकृतीनां ताः शैलेशीसत्ताकाः । ताश्च द्विधा, तद्यथा—उदय-
 धत्योऽनुदयवत्यश्च । तत्रोदयवत्यो मनुष्यगतिमनुष्यायुःपञ्चेन्द्रियजातित्रससुभ्रगदेयपर्याप्तवादयशःकीर्तितीर्थकरोच्चै-
 गौत्रसातासातान्यतरवेदनीयरूपा द्वादश । तासां प्रकृतीनां तेनायोगिकादेन तुल्यानि स्पर्धकानि एकैकेनाधिकानि
 ज्वन्ति, अयोगिकाले यावन्तः समयास्तावन्ति स्पर्धकानि एकेनाधिकानि ज्वन्तीत्यर्थः । कथमिति चेदुच्यते—अयो-
 गिकेवलिनश्चरमसमये द्युपितकर्माशमधिकृत्य यत्सर्वजघन्यं प्रदेशसत्कर्मस्थानं तत् प्रथमं स्थानं । तत एकस्मिन् परमाणौ
 प्रक्षिप्ते सति द्वितीयं प्रदेशसत्कर्मस्थानं । एवं नानाजीवापेक्षया एकैकप्रदेशशृङ्खा तावत्प्रदेशसत्कर्मस्थानानि द्रष्टव्यानि
 यावच्छुणितकर्माशस्य सर्वोत्कृष्टं प्रदेशसत्कर्मस्थानं इदमेकं स्पर्धकं । तत एवमेव द्वयोः स्थित्योः शेषीचतुर्थोद्वितीयं
 स्पर्धकं, तिस्र्यु स्थितिषु तृतीयं । एवं निरन्तरं तावदवगन्तव्यं यावदयोगिप्रथमसमयः । तथा सयोगिकेवलिचरमसमये
 चरमस्थितिखंडसत्कं चरमप्रद्वेषमादिं कृत्वा यावदात्मीयमात्मीयं सर्वोत्कृष्टं प्रदेशसत्कर्म तावदेतदपि सक्रदस्रस्वस्थिति-
 गतमेकैकं स्पर्धकं द्रष्टव्यं । ततोऽयोगिकेवलिगुणस्थानके यावन्तः समयास्तावन्ति स्पर्धकानि एकाधिकानि उदयवतीनां
 प्रकृतीनां प्रत्येकं ज्वन्ति । शेषाणां त्वनुदयवतीनां प्रकृतीनां त्र्यशीतिसंख्यानां तावन्ति स्पर्धकान्येकेन हीनानि
 ज्वन्ति । यतस्ता अयोगिकेवलिचरमसमये उदयवतीषु मध्ये स्तिबुकसंक्रमेण संक्रम्यन्ते । ततस्तासां चरमसमयगतं
 स्पर्धकं न प्राप्यत इति तेन हीनानि तासां स्पर्धकानि ज्वन्ति । इह यद्यपि मनुष्यगत्यादीनां 'एगं उद्वलमाणी' इत्यनेन

अन्धेन प्रागेव स्पर्धकप्ररूपणा कृता तथापि इहापि तासां स्पर्धकानि प्राप्यन्त इति ऋय उपादानं । एवं करणेष्वपि बन्धनादिषु यथासंज्ञवं स्पर्धकानि वाच्यानि ॥ ४ए ॥

तथा चाह—

संज्ञवतो षाणां कम्मपएसेहिं होंति नेयाइं । करणेषु य उदयस्मि य अणुमाणेषेवमेएणं ॥ ५० ॥

संज्ञवतो त्ति—संज्ञवतः संज्ञवमाश्रित्य स्थानानि प्रदेशसत्कर्मस्थानानि । करणेषु बन्धनादिषु उदये च । कर्मप्रदेशेच्यः कर्मप्रदेशानधिकृत्य । ज्ञेयानि ज्ञातव्यानि । कथमित्याह—एवमुपदर्शितेन । एतेन प्रागुक्तेन अनुमानेन प्रकारेण ज्ञातव्यानि । तथाहि—बन्धनकरणे जघन्यं योगस्थानमादिं कृत्वा यावदुत्कृष्टयोगस्थानं एतावन्ति प्रदेशसत्कर्मस्थानानि बन्धमाश्रित्य प्राप्यन्ते, तावन्ति चैकं स्पर्धकं । एवं संक्रमणादिष्वपि प्रत्येकं यथायोगं ज्ञावनीयम् ॥ ५० ॥

करणोदयसंज्ञाणं पगइहाणेषु सेसगतिगे य । ऋयकारपयरो अविच्छिडं तह अविच्छवो ॥ ५१ ॥

करणोदयसंज्ञाणं ति—अष्टानां करणानां उदयसत्तयोश्च प्रकृतिस्थानेषु 'सेसगतिगे य त्ति' शेषके च त्रिके स्थित्यनुज्ञागप्रदेशरूपे प्रत्येकं चत्वारो विकल्पा ज्ञातव्याः । तद्यथा—ऋयस्कारः, अटपतरः, अवस्थितः, अवक्तव्यश्च ॥ ५१ ॥

एतेषां चतुर्णां लक्षणमिदम्—

एगावहिगे पढमो एगाइंजणगस्मि विइडं उ । तत्तियमेत्तो तइंउ पढमे समये अविच्छवो ॥ ५२ ॥

एगादहिगे सि - इह बन्धमाश्रित्य ज्ञावना क्रियते । बन्धो द्विधा-मूलप्रकृतीनामुत्तरप्रकृतीनां च । तत्र मूलप्रकृ-
 तीनां बन्धः कदाचित् अष्टानां, कदाचित्सप्तानां, कदाचित् पञ्चां, कदाचिदेकस्याः । तत्र यदा सलोकाः प्रकृतीरावधन्
 परिणामविशेषतो ऋयसीः प्रकृतीर्वध्नाति, यथा सप्त वङ्का अष्टौ वध्नाति, यदा पद् एका च वङ्का सप्त, तदा स वन्धो
 ऋयस्कारः । तथा चाह-‘एगादहिगे पढमो’ एकादित्रिरेकद्वित्र्यादिभिः प्रकृतित्रिरधिके बन्धे प्रथमः प्रकारो जवति,
 ऋयस्कारो बन्धो जवतीत्यर्थः । यदा तु प्रचूताः प्रकृतीर्वधन् परिणामविशेषतः सलोका वङ्कुमारजते, यथाऽष्टौ वङ्का
 सप्त वध्नाति, सप्त वा वङ्का पद्, पङ्का वङ्का एकां, तदानीं स बन्धोऽष्टपतरः । तथा चाह-‘एगाइज्जणगम्मि विइउं उ’ एका-
 दित्रिरेकद्वित्र्यादिभिः प्रकृतित्रिरूने बन्धे द्वितीयः प्रकारः अष्टपतर इत्यर्थः । तथा स एव ऋयस्कारोऽष्टपतरो वा द्वितीयादिषु
 समयेषु तावन्मात्रतया प्रवर्तमानोऽवस्थित इति व्यपदेशं लजते । तथा चाह ‘तत्तियमेत्तो तईउं’ तावन्मात्रस्तृतीयोऽवस्थित
 इत्यर्थः । एते त्रयोऽपि प्रकारा मूलप्रकृतीनां संजवन्ति चतुर्थस्तु न संजवति । न हि मूलप्रकृतीनां सर्वासा बन्धव्यवच्छेदे सति
 ऋयोऽपि बन्धः संजवति येन चतुर्थो बन्धः स्यात् । तत् उत्तरप्रकृतीरधिकृत्य स वेदितव्यः । यथा मोहनीयस्य तज्जतसर्वोत्तरप्रकृ-
 तिवन्धव्यवच्छेदे सति उपशान्तमोहगुणस्थानकात् प्रतिपाते ऋयोऽपि बन्धारंजप्रथमसमये, स हि तदानीं न ऋयस्कारो वङ्कुं
 शक्यते, नाप्यष्टपतरः, नाप्यवस्थितः, तद्वद्व्यायोगात्, ततोऽसाववक्तव्य इत्युच्यते, ऋयस्कारादिनाम्ना वक्तुमशक्यत्वात् ।
 एवमुत्तरप्रकृतीरधिकृत्य ज्ञानावरणीयादीनां वेदनीयवर्जानामवक्तव्यो ज्ञावनीयः । वेदनीयस्य त्ववक्तव्यो न संजवति, तस्य
 हि सर्वथा बन्धव्यवच्छेदः सयोगिकेवल्लिचरमसमये । न च ततः प्रतिपातो येन ऋयो बन्धः प्रवर्तमानः प्रथमसमयेऽव-

कव्यः स्यात् । तदेवं मूलप्रकृतीरधिकृत्यावक्तव्यवर्जाः शेषान्नयः प्रकाराः, उत्तरप्रकृतीस्वधिकृत्य चत्वारोऽपि प्रकाराः संज्ञवन्ति । यथा च बन्धे चत्वारोऽपि प्रकारा ज्ञाविता एवं संक्रमे उद्धर्तनायामपवर्तनायामुदीरणायामुपशमनायामुदये सत्तायां च प्रकृतिस्थानेषु स्थित्यनुज्ञागप्रदेशस्थानेषु च यथायोगं स्वयमेव ज्ञावनीयाः ॥ १११ ॥

करणोदयसंताणं सामित्तोधेहिं सेसगं नेयं । गर्ह्याऽमगणसुं संज्ञवत् सुष्ठु आगमिय ॥ ११२ ॥

करणोदयसंताणं ति-अष्टानां करणानामुदयसत्तयोश्च यदुक्तं प्रत्येकं सप्रपञ्चं स्वरूपं तत् उधस्वामित्वमुच्यते । 'सामित्तोधेहिं ति' द्वितीयार्थे तृतीया, व्यक्त्यपेक्षया च बहुवचनं । ततश्च तानि उधस्वामित्वानि यथोक्तकरणाष्टकोदयसत्तास्वरूपरूपाणि सुष्ठु आगम्य परिज्ञाव्य ज्ञातव्यं क्व ज्ञातव्यमित्याह-गत्यादिषु चतुर्दशसु मार्गणस्थानेषु । कथमित्याह-संज्ञवतो यथा संज्ञवति यथा घटते तत्रैव, नान्यथा ॥ ११३ ॥

बन्धोदीरणसंक्रमसंतुदयाणं जहन्नगार्हिं । संवेहो पगऽ विई अणुज्ञागपएसत् नेत् ॥ ११४ ॥

बन्धोदीरण ति-बन्धोदीरणसंक्रमसत्तोदयरूपाणं पञ्चानां पदार्थानां प्रकृतिस्थित्यनुज्ञागप्रदेशतः प्रकृतिस्थित्यनुज्ञागप्रदेशानधिकृत्य जघन्याजघन्योत्कृष्टानुत्कृष्टैः संबन्धः परस्परमेककालमागमाविरोधेन मीलनं । यथा ज्ञानावराणीयस्य जघन्ये स्थितिवन्धे जघन्योऽनुज्ञागवन्धः, जघन्यः प्रदेशवन्धः, अजघन्याः स्थित्युदीरणासंक्रमसत्तोदया इत्यादिरूपं, तत्पूर्वापरौ सुष्ठु परिज्ञाव्य ज्ञातव्यम् ॥ ११४ ॥

तदेवमुक्ता सत्ता, तदभिधानाच्च यत्राक् प्रतिकातं 'कम्मठगस्स करणट्टगुदयसंताणि वोड्ढामि' इति तत्समर्थितं ।

संप्रति प्रकरणपरिज्ञाननिबन्धनां विशिष्टफलसंग्राहिसमाह—

करणोदयसंतविज तन्निर्जाकरणसंजमुजोगा । कम्मठगुदयनिष्ठाजणियमणिं सुहमुवेंति ॥ ५५ ॥

करणोदय ति—करणानामुक्तस्वरूपाणामुदयसत्तयोश्च सम्यक् परिज्ञानयुक्ताः । 'तन्निर्जाकरणसंजमुजोग ति' तासां करणोदयसत्तानां या निर्जरा तस्याः करणं निर्वर्तनं तदर्थं संयमं प्रति उद्योग उद्यमो येषां ते तन्निर्जाकरणसंय- मोद्योगाः । ते इत्थंचूताः सन्तः किमित्याह—कर्माटकोदय (सत्ता) निष्ठाजनितं कर्माटकस्याष्टानां कर्मणामुदयनिष्ठया, उदयग्रहणं बन्धसत्ताद्युपलक्षणं, ततोऽयमर्थः—बन्धोदयसत्ताद्ध्येण जनितमुत्पादितं यत् 'मणिं ति' मनस इष्टं । अथवा 'अणिं ति' न विद्यते निष्ठा पर्यवसानं यस्य तदनिष्ठं अपर्यवसानं सुखं । उच्यत्रापि मोक्षसुखं । तत् उपयन्ति प्राप्नुवन्ति । तस्मादवश्यमिह प्रकरणे प्रेक्षावह्निर्नन्तरमन्यासः करणीयः, कृत्वा च यथाशक्ति संयमाद्यनि प्रवर्तितव्यं । प्रवृत्तेन च सत्ता संक्षिप्याध्यवसायरूपकुपथपरिहारे यत्न आस्थेय इति ॥ ५५ ॥

संप्रत्याचार्य आत्मन औक्त्यं परिहरन्नन्येषा बहुश्रुतानां प्रकरणार्थपरिचायनाविषये प्रार्थनां च कुर्वन् प्रेक्षायतां प्रकरणविषये उपादेयबुद्धियग्रिग्रहार्थं प्रकरणस्य परंपरया सर्वविन्मूलतां ख्यापयति—

इय कम्मप्पगणीं जहासुयं नीयमप्पमइणा वि । सोहियणाओगकयं कंहंतु वरदिठ्ठिवायन्नू ॥ ५६ ॥

इय ति—अदृष्टमतिनापि अदृष्टबुद्धिनापि सत्ता । इत्येवमुक्तेन प्रकारेण गुरुचरणकमलपर्युपासनां कुर्वता गुरुरूपदमूले यथा मया श्रुतं तथा कर्मप्रकृतेः कर्मप्रकृतिनामकाल्पानृतात् । दृष्टिवादे हि चतुर्दश पूर्व्याणि । तत्र च द्विती-

येऽग्रायणीयान्निधानेऽनेकवस्तु समन्विते पूर्वे पञ्चमं वस्तु विंशतिप्राचृतपरिमाणं । तत्र कर्मप्रकृत्याख्यं चतुर्थं प्राचृतं चतुर्विंशत्यनुयोगघारमयं । तस्मादिदं प्रकरणं नीतं आकृष्टमित्यर्थः । अस्मिंश्च प्रकरणे यत्किमपि स्वलितमना-
जोगकृतमनाचोगजनितं । ब्रह्मस्थस्य हि कृतप्रयत्नस्याप्यावरणसामर्थ्यतोऽनाचोगः संभवति । ततोऽनाचोगजनितं यत्किमपि स्वलितं तत् शोधयित्वाऽपनीय । ये वरा उत्कलितबुद्ध्यतिशयसंपन्ना दृष्टिवादज्ञा द्वादशकांगविदस्ते । ममो-
परि महतीमनुग्रहबुद्धिमास्थाय । तत्रान्यत् पदमागमानुसारि प्रद्विष्य कथयन्तु यथेदमत्र पदं समीचीनं नेदमिति, न
पुनरुपेक्षारूपोऽप्रसादस्तैः कर्तव्यः । अत्र 'इय कम्मपयमीड' इत्यादिना ग्रन्थेन प्रकरणस्य सर्वविन्मूलता ख्यापिता
प्रद्विन्या । दृष्टिवादो हि जगवता साहादर्थतोऽञ्जिहितः । सूत्रतस्तु सुधर्मस्वामिना । दृष्टिवादान्तर्गतं च कर्मप्रकृ-
तिप्राचृतं । तस्माच्चेदं प्रकरणमुद्धृतमिति परंपरया सर्वविन्मूलम् ॥ १६ ॥ ४७४ ॥

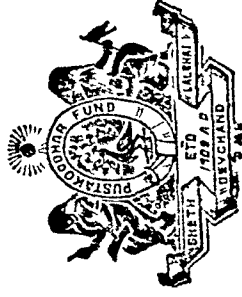
इह शास्त्रस्यादौ मध्येऽवसाने च मंगलमवश्यमञ्जिधाने हि शास्त्रमविज्ञेन परिसमाप्तिमियति,
मध्यमंगलाञ्जिधानतश्च शिष्यप्रशिष्यादिपरंपरागमनेन स्थैर्यमाधत्ते, पर्यन्तमंगलाञ्जिधानप्रज्ञावतः पुनः शिष्यप्रशिष्यादि-
ञ्चिरवधार्यमाणं नेपां चेतसि सुप्रतिष्ठितं भवति । तत्रादिमंगलं 'सिद्धं सिद्धत्यसुखं' इत्याद्युक्तं । मध्यमंगलं तु 'अकरण
अणुइन्नाए अणुयोगधरे पणिवयामि' इति । संप्रति पुनः पर्यवसानमंगलमाह—

जस्स वरसासणावयवफरिसपविकसियविमलमइकिरण । विमलंति कम्ममइले सो मे सरणं महावीरो
जस्स त्ति-यस्य जगवतो महावीरस्य वरमनुत्तरं यच्छासनं तदवयवसंसपर्शात् ये प्रकर्षेण विकसिता उद्धोषं गता

॥ श्रीमलयगिरिकृता कर्मप्रकृतिटीका समाप्ता ॥

इति श्रेष्ठि-देवचन्द्र लालनाई-जैनपुस्तको-धरे-ग्रन्थाङ्कः २७.

शेठ देवचन्द लालभाई जैन पुस्तकालय फण्ड.

जन्देरी बाजार

मुंबई.